ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſsimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſsimi,

Commentaria in Secundam Partem NVMERORVM:

Mendis nunc ſanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictiſsimum
Hiſpaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D X C V I.
Apud Io. Baptiſtam, & Io. Bernardum Seſsam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS.

COMMENTARIORVM In librum Numeri

PARS SECVNDA.

CAP. XX.

Mors Mariæ sororis Moysi.

ENERVNTQVE filij Israel, & omnis multitudo in desertū Sin, mense primo, & mãsit populus i Cades. Mortuaq; est ibi Maria, & sepulta in eodem loco. Cumq; indigeret aqua populus, cõuenerūt aduersum Moysen, & Aaron: & versi in seditionem, dixerunt: Vtinam perissemus inter fratres nostros coram Dño. Cur * eduxistis Ecclesiam Dñi in solitudinem, vt & nos, & nostra iumenta moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & eduxistis in locum istum pessimum, qui seri non põt, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum? Ingressusque Moyses, & Aarõ, dimissa multitudine, in tabernaculum fœderis, corruerūt proni in terram, clamaueruntque ad Dñm, atq; dixerunt: Dñe Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt * satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Dñi super eos. Locutusque est Dñs ad Moysen, dicens: Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumq; eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in cõspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram. Dixitq; eis: Audite rebelles, & increduli: num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumque eleuasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimę, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

Murmuratio populi pp aquam. Exo. 17. * Adduxistis. Satietis. Exo. 17. A C Aqua de petra educitur. D Infra 27.

ENERVNTQVE Supra dictum est de purificatione, qua indigebant Israelitæ in deserto, & in terra promissionis, hic agitur consequenter de impedimento ingressus in illam propter aquam contradictionis. Sciendum autem, quòd non potest cõuenienter continuari cap. istud ad præcedentia, quia superiora erant de præceptis populi directiuis, istud autem de gestis historicis.

An ea quæ habentur hic fuerint immediatè facta post præcedentia de vitula rufa, & de continuatione historiæ quadraginta annorum, quibus manserunt Iudæi in deserto. *Quæst. I.*

E

De impedimẽto ingressus in terram promissionis pp aquam contradictionis.

QVAERET aliquis de istis, quæ dicuntur hic an fuerint immediatè facta post datam purificationem in cæremonijs vitulæ rufæ, de quibus præcedenti capitu.

Respondendum est, quòd non fuerunt immediata: nam inter purificationem illam, & ea, quæ dicũtur hic, interciderunt anni quasi trigesimi noni. Quod patet, quia cæremoniæ de vitula rufa datæ sunt satis breuiter post sacerdotum consecrationem, vt declaratũ

G est præceden. capitu. fuit autem illa cõsecratio in principio secundi mensis anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Leui. capitu. primo, & octauo. Ista autem quæ dicuntur hic fuerunt in princ. pio anni quadragesimi, vt patet in litera, scilicet, quia venerunt in Cadesbarne, vel Cades deserti Sin Israelitæ mẽse primo, quod intelligitur de mense primo anni quadragesimi, vt ĩ. declarabitur: intercidit ergo totũ spatium medium inter primum & quadragesimũ annũ.

Pro quo sciendum, quòd Israelitæ completa consecratione sacerdotum, & numeratione populi recesserunt de deserto Sinai anno secundo ab exitu de Aegypto mense secũdo die vigesimo mensis supra capitu. decimo. inde autem proficiscebantur directè ad

H introeundum in terram promissionis: & ambulauerunt quasi per vigintiduas mansiones vsque in Cadesbarne, quod fuit in fine mensis tertij, vel principio anni quarti prædicti, & cum essent ibi in confinibus terræ Chanaam solicitauit populus Moysen mittere exploratores, quo facto redeuntibus illis post quadraginta dies murmurauit totus populus in Cadesbarne & dilatatus fuit ingressus vsquequo finirentur quadraginta anni, & morerentur omnes murmuratores, vt patet supra capitu. decimo quarto. tunc autem iussit Deus, vt regrederentur versus mare rubrum recedendo ab Amalechitis, & Chananæis, quod factum est: Et mansit populus in loco illo apud mare rubrũ vsque ad principium anni quadragesimi, in quo toto tempore nulla de gestis eorum infortunijs, aut

I eufortunijs historia legitur. Postea autem in principio anni quadragesimi, cum iam perueniret ad finem tempus sententiæ eorum, mota est nubes, & venerunt in Cadesbarne; & hoc fuit in mense primo anni quadragesimi. Steterat autem iterum in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, quando murmurauerunt: nunc rursus ingressuri erant & in terram Chanaam per Cadesbarne, sed impediti sunt a rege Edom, vt patet infra, & sic cõtinuantur istud capitu. & decimũquartũ, quia vsque ad illud descripta est historia cuiusdã partis anni ab exitu de Aegypto. Hic autem incipit describi historia anni quadragesimi medijs temporibus nullam habentibus historiam. Fuit autem facta interpositio eorum, quæ habentur à capitu. decimo quinto vsque huc, quantum

Historia huius capituli continuaƒ post 14. cap.

In 38. fere annis deserti nulla historia ponitur.

K ad quædã præcepta, vel gesta quæ in anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Sinai contigerunt. Hoc viso diuiditur capitu. in duas partes, primo ponitur murmuratio, & impedimentum profectionis: secundo subditur mors Aaron sacerdotis ibi.

Vbi locutus est. Prima in duas, quia primo ponitur impedimentum propter murmurationem: secũdo propter insurgentem hostem ibi.

Misit nuncios. Prima in duas, quia primo ponitur Mariæ obitus: secundo aquæ defectus ibi.

Qui vocẽtur filij Israel.

1 *Cumque indigeret aqua.* Circa primum. *Veneruntque filii Israel, & omnis multitudo.* Vocantur filij Israel illi, qui erant Iudæi ex genere ad differentiam conuersorum: vocantur autem conuersi peregrini, vel aduenæ; & ad includendum istos dicitur: omnis multitudo. Nam nomine multitudinis omnes tam Israelitæ, quàm non Israelitæ includuntur, qui erant in castris. Ascenderant enim cum Iudæis multi ex Aegypto, qui conuersi sunt ad ritum Iudaicum: & isti erant extra castra Israelitarum atque distinguebantur per quatuor vexilla ipsorum, vt declaratum est supra capitu. secundo; ideo mota nube non solum mouebantur Israelitæ, sed etiam aduenæ, qui comprehenduntur nomine multitudinis.

Israel, & aduenæ.

In desertum Sin. Idest mouerunt castra de litore maris rubri vbi sederant quasi a medio anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad principium anni quadragesimi, & in primo mense anni huius venerunt in desertum, Sin. Est autem istud apud terram Chanaam in latere eius meridiano, vt patet infra trigesimo quarto capitu. & extẽditur istud desertum a principio lateris orientalis versus occidentem per magna terrarum spatia, vt colligitur eodem capitu. & Iosue decimoquinto, vbi ponitur latus meridianum sortis Iudæ esse desertum Sin; ex quo apparet, quòd quando Israelitæ steterunt in isto deserto erant coniuncti terræ Chanaam, & immediatè introissent in illã, nisi Rex Edom impediuisset, vt patet infra.

Mense primo. Hic determinatur tempus, in quo venerunt Israelitæ in Cades, scilicet in mense primo anni quadragesimi: nam inter annum secundum, in quo steterunt in deserto isto, & annum quadragesimum non ponitur aliquid quod egerint. Et dr̃ hic, quòd erat mensis primus, & non ponitur cuius anni: sed omnes dicunt, quòd est primus mensis anni quadragesimi. Et ratio est, quia nunquam fit mẽtio in aliqua Scriptura de mense denominando ordinem eius, vtrum sit primus, vel secundus, nisi dicendo annum, cuius sit mensis. In isto autem libro non fit mentio, nisi de primo anno, & de tribus mensibus anni secundi, & de anno quadragesimo. ergo oportet reduci istum primum mensem ad aliquem istorum trium annorum. Non potest intelligi de primo, quia vsque ad finem huius steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & ibi finitum est Sanctuarium, vt colligitur Exodi quadragesimo capitu. Nec potest intelligi de primo mense anni secundi, quia toto illo mense, & vsque ad diem quadragesimum, mensis secundi steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & in hac die recesserunt inde, vt patet supra capitu. decimo: ergo necesse est istum esse primum mensem anni quadragesimi. Nam post desertum Sinai quasi per vigesimas secundas mansiones venerunt Israelitæ in desertum Sin.

Quo tpe Israelitæ venerunt in Cadesbarne. Iste mẽsis prim' fuit primus de anno 40.

Item patet, quia in isto primo mense mortua est Maria, vt patet in litera, sed non erat mortua in primo mense anni secundi, cum steterit tunc populus Israel in deserto Synai, & postea Maria fuit leprosa in Aseroth, vt patet supra capitu. duodecimo, & hoc erat post secundum mensem anni illius.

Item satis colligitur hoc, quia in isto anno mortuus est Aaron, & Moyses, & dicitur de Aaron, quòd mortuus est mense quinto anni quadragesimi, infra trigesimotertio capitu. & tamen mortuus est Aaron in alia mansione immediatè post desertum Sin, scilicet, in monte Hor, vt patet infra: ergo mensis primus, in quo mortua est Maria est anni quadragesimi: de isto enim anno numerantur hic plures menses, scilicet, iste primus, & quintus, & vndecimus, in quo locutus est Moyses Deuteron. totum, & mortuus est: de quo Deuteronom. capitu. primo.

Et mansit populus in Cades. Idest mãsit Israel aliquãto

tempore

Cades ista an sit alia a Cadesbarne.

tempore in mansione, quæ dicitur Cades. Aliqui vo lunt ꝙ ista Cades sit alia ab illa, q̃ dicitur Cadesbarne, de qua missi sunt exploratores Deuterono. capi. 1. & Iosue. 14. ratio mouens est, quia triginta octo anni trãsierunt inter fixionem castrorũ ibi, & nunc. Quod patet, quia illud fuit in principio anni secundi, hoc aũt in principio anni 40. & dicunt, ꝙ illa vocatur Cadesbarne, hæc aũt solum vocatur Cades. Sed sciendum est, ꝙ eadem Cades fuit, vbi murmurauit populus, & vbi mortua est Maria. Et patet, quia infra 33. c. ponuntur omnes mansiones, & non ponitur nisi vna mansio dicta Cades. Patet etiam consideranti cõnexionem primi & secundi cap. Deute. vbi post Cades, de qua missi sunt exploratores immediatè subiungit historias, quę hĩc in hoc cap. Item patet, quia infra cap. 33. ponitur vna mansio dicta Cades, & post illam sequitur mãsio montis Hor, & ita fit hic. Si tamen essent plures mansiones dictæ Cades, ponerentur ibi, cum assignentur omnes mansiones Israelitarum in deserto. Item supra cap. 13. dicitur, ꝙ venerunt Israelitę in Cades, & ĩ. 33. cap. dĩ, ꝙ venerunt in Cades, & deinde in moñẽ Hor: ergo Cades, de qua habetur s. 13. cap. est eadem cum illa, de qua ĩ. 33. cap. sed illa, de qua ĩ. 33. capi. est eadem cum ista: ergo illa, de qua supra 13. cap. & ista, de qua hic sunt eadem Cades. Antecedens patet, c̃m sicut hic ponitur mons Hor post Cades ita ĩ. 33. cap. in descriptione mansionum. Et si arguatur, ꝙ ad illã Cades, de qua s. cap. 13. venerunt Israelitæ tertio, vel quarto mense anni secundi. & ad hãc venerũt mense primo anni 40. ergo videtur non esse eadem. Respondendum est, quòd postquam in secundo anno venerunt in Cadesbarne murmurando, immediatè intrauissent terram promissionis, sed propter murmurationem reuersi sunt retro, & vagati sunt contra mare rubrum, post autem in principio quadragesimi anni reuersi sunt in desertum Sin in Cadesbarne, & sic intrat litera. Hoc dato patet responsio ad motiuum illud primum s. ꝙ illi trigesimi octaui anni, qui transierunt inter fixionem primam castrorum in Cades, & secundam fuerunt anni, quibus vagati sunt in deserto retrocedentes, & hoc est, quod dicitur Deute. cap. 1. s. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore. non ꝙ ibi semper steterunt, quia retrocesserunt, & post ad illam mansionem reuersi sunt, sed steterunt ibi multis diebus, id est multi dies fluxerunt, ex quo attigerunt Israelitæ Cades quousque illam transierunt. Et q̃ñ dicitur, ꝙ illa vocatur Cadesbarne, ista vocatur solum Cades, dico ꝙ hoc non refert, quia eadem nomina, siue hominum, siue locorum aliquando cum adiunctionibus ponuntur, vt Petrus aliquando solum Simon dicitur, vt Matth. 10. capitu. aliquando coniunguntur, vt Simon Bariona Matth. decimo sexto capitu. & Simon Petrus, vel Simon Ioannes, vt patet Io. vigesimo primo capitu. Et sic est de Cades: quia aliquando vocatur Cades solum & aliquando Cadesbarne, vel Cades deserti Sin. De ista Cades dicendum est, ꝙ est in latere meridiano terræ Chanaam, vt patet trigesimo tertio capitu. & non est in principio lateris, sed incipit ipsum latus meridianum a parte orientali in principio deserti Sin, & tendens versus occidentem peruenit in Cadesbarne, vt colligitur eodem capitu. est etiam ista Cades in latere meridiano sortis Iudæ, vt patet Iosue decimo quinto capit. & hoc quia idem latus est meridianum totius terræ Chanaam, & sortis Iudæ.

Mortuaque est ibi Maria. Ista est soror Moysi.

Et ob hoc ponitur nomen eius sine aliqua additione, quia conueniebat ei tamquam excellentiori inter alias fœminas totius populi; velut si aliquis vocaretur Petrus, vel Ioannes, & ipse esset cęteris excellen-

A tior, cum diceretur Ioannes absolute intelligeretur de illo. Erat autem ista Maria soror Moysi honorabilis in toto populo propter Aaron, & Moysen fratres eius, quorum vnus erat princeps totius populi, scilicet Moyses, & alius princeps omnium sacerdotum, & Leuitarum: Moyses quoq; & Aaron nimis venerabantur eam, quia erat antiquior eis: nam Aaron erat maior Moyse annis tribus Exod. capitu. septimo, vbi patet cum introierunt ad Pharaonem Moyses, & Aaron, erat Moyses octuaginta annorũm, & Aaron octuaginta trium. Maria autem vtroque erat antiquior, quia quando Moyses erat puer trium mensium, & positus est in carrecto fluminis, Maria soror eius obseruabat a longe, vt videret quid fieret de

Maria maxime honorabatur a fratribus suis & toto populo.

B puero, & cum filia Pharaonis accepisset eum de flumine, cucurrit puella, & locuta est discretè filię Pharaonis Exodi capitu. secundo, quo tempore necesse esset Mariam habere plures quàm annos decem, & ob hoc venerabantur eam. Etiam cuncti de populo honorabant eam, quia erat prophetissa, Exodi capitu. decimo quinto, & ipsa accepit tympanum inter omnes mulieres Hebræorum dirigendo eas in cantu, & choro eodem capitu. Vnde quando ipsa incidit in lepram, magnus honor ei fuit exhibitus, quia totus populus expectauit donec Maria rediret in castra supra capitu. 12.

De morte autem eius non dicitur hic an Iudæi exhibuerint aliquos honores funeri illius, sed credendum est, quòd præstiterint magnos honores fune-

Quare Maria est mortua ante terrã Chanaam.

C bres, scilicet, in planctu, & alijs apparatibus, & hoc propter causas prædictas, scilicet, quia prophetissa erat, & quia erat soror Moysi, & Aaron principum totius populi: sic enim in funere Aaron factum est, quia planxit pro eo populus diebus triginta, vt patet infra: sic quoque pro Moyse factum est Deuterono. capitu. vltimo. De Maria autem nihil expressum est, quia Scriptura non curauit omnia exprimere. Dicitur autem de morte Mariæ, quòd ipsa mortua est ante ingressum terræ Chanaam, quia peccauit murmurando contra Dominum, quando murmurauit contra Moysen supra capitu. duodecimo. Etiam in alijs murmurationibus, quia forte ipsa murmurauit in secundo anno existentibus Israelitis in Cadesbarne,

D quando venerunt exploratores: & secundum quòd volunt Iudæi, & forte non male, dicitur, quòd inter eos, qui condemnati sunt, ne intrarent in terram promissionis, aliqui magis peccauerunt, & isti primi mortui sunt, & duriori morte, qui autem minus post omnes mortuus est. Maria enim non multum peccauerat, ideo vsque ad quadragesimum annum mors eius dilatata est. Aaron autem minus peccauit, ideo post ipsam mortuus est mense quinto anni huius: Moyses autem minime omnium, ideo post omnes in fine quadragesimi anni in confinibus Iordanis visa tota illa terra mortuus est Deuterono. capitu. vltimo.

In eodem loco. Scilicet in Cadesbarne sepulta est Maria, quoniam ibi aliquanto tempore mansе-

E runt.

Cumque indigeret aqua populus. Hic ponitur secundum, scilicet, aquæ defectus, qui secutus est post mortem Mariæ: fortè enim erant aliqui fontes parui, vel lacus in Cadesbarne, & desiccati sunt, cum ibi maneret populus multis diebus. Non. n. est credendum, quòd nulla aqua penitus esset in Cades, quia tunc a principio conquesti fuissent Israelitæ cum venissent in mansionem illam, sed primo mortua est Maria, & postea fuit aquæ defectus: ergo aliquot diebus durauit aqua. Idem patet, quia iterum steterant Israelitæ in Cades anno secundo ab

Q̃ño defecit aqua in Cadesbarne.

exitu de Aegypto, quando murmurauerunt venientibus exploratoribus, & tunc non defecit aqua: si tamen esset penitus locus inaquosus non potuissent ibi vnquam manere castra.

An propter Mariam Deus dederit Iudæis puteum, & propter Aaron nubem, & propter Moysen Manna: & an ipsis mortuis statim defecerint ista tria dona. Quæst. II.

Tria dona populo Hebræorũ data ꝓpter tres sanctos, q̃bus mortuis defecerũt.

SCIENDVM quòd Hebræi dicunt, quòd Deus dabat tria dona populo Hebræorum meritis trium sanctorum fratrum .i. Moysi, Aaron, & Mariæ: ꝑꝑ Mariam .n. præcedebat eos puteus vbicunque starent, ideo mortua ipsa deficit, & murmurauit populus pro aqua: secundum donum erat nubes præcedens populum, & tegens castra, vt ipsi volunt, & hoc erat meritis Aaron: ideo mortuo ipso dicunt cessasse nubem. Tertium donum erat Manna, & hoc erat meritis Moysi, ideo mortuo eo cessauit. Sed ista nullum hñt fundamentum, satis .n. patent falsa. Nam non solum conquerebantur Israelitę hic de Cadesbarne, vbi erant post mortem Marię, sed de toto deserto dicentes, quòd nõ habebat aquas nec poterat seri, nec gignere ficus, & malogranata: ergo non solum hic, sed etiam ante mortem Mariæ ꝯqueruntur defuisse aquam. Item viuente Maria post transitum maris rubri ambulauerunt diebus tribus non habentes aquas, vt patet Exo. cap. 15. & post venerunt in Elim, vbi erãt 12. fontes, vt dicitur Exo. 16. cap. sed quia erat ibi modica aqua ad bibendum populus inde recessit. Si aũt puteus præcessisset eos abundanter semper aquas habuissent, quia quæ miraculosè fiunt completius fiunt, q̃ quæ a natura fiunt, vt patet de aqua conuersa in vinum a Christo, quia tunc dixit architriclinus, ꝙ illud vinum erat optimum, vt patet Io. ca. 2. Item defecit aqua in Raphidim, vbi Moyses de petra eduxit aquas Exo. 17. cap. Non ergo pręcedebat puteus tempore Mariæ. Secũdum etiam quod dicunt de nube deficiente post mortem Aaron falsum est: nam filij Israel mouebant tentoria cum nubes mouebatur, & ipsa manente figebant castra. Et si multo tempore maneret, ipsi quoque manebant, & si pauco tempore stetisset, immediatè etiam recedebãt, vt patet supra capitu. 9. sed post mortem Aaron fuerunt mansiones multæ, vt colligitur infra 33. capitu. nam ipse mortuus est in monte Hor, vt patet hic, & eodem capitu. sed a monte Hor vsque ad Iordanem multæ mansiones sunt: ergo pro omnibus illis durauit nubes.

An mortuo Aarõ defecit nubes.

Motiuum autem Iudęorum est, quia post mortem Aaron nihil reperiunt dictum de nube, sed hoc modo ita dicere deberent, quòd ante mortem Mariæ defuit nubes, idest ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto: nam steterunt in Cadesbarne prima vice ante medium anni secundi, vt declaratum est supra capitu. decimotertio, & tamen post locum illum nunquam facta est mentio de nube, quod patet, quia tota historia intermediorum annorum subticetur: & tunc dicent quasi annum dimidium durasse nubem, & 38. annis, & dimidio non præcessisse, quod absurdum est. Item falsum est hoc, quia toto tempore, quo Israelitę fuerunt in deserto præcessit eos nubes Exodi decimotertio capitu. cum dicitur: Dominus autem pręcedebat eos ad ostendendã viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris vtroque tempore: nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo: ergo toto tẽpore, quo Israelitæ in deserto fuerunt, habuerunt nu-

F bem etiam post mortem Aaron. Durauit autem ista nubes vsque ad transitum Iordanis, qua cessante ibidem fecit Iosue, vt præcederet arca populum per duo millia passuum, vt patet Iosue capi. 3. & sic dirigebat populus in via, nec erat ꝯueniens vltra Israelitis manere, vt ibidem declaratum est.

Nubes quãdiu durauit.

Tertium quod dicũt de Moyse .s. ꝙ post mortem eius cessauit Manna, falsum est. Nam post mortem illius plusquam per duos menses Manna apud Israelitas fuit vsquequo inceperunt comedere de fructibus terræ Chanaam: Moyses enim mortuus fuit circa principium mensis 11. anni 40. vt colligitur Deutero. cap. 1. iuncto eo, quod dictum est Iosue ca. 1. sed postea durauit Manna toto
G illo mense 11. & 12. & in principio anni 41. vsque ad diem 15. mensis primi: tunc enim celebrantibus Iudæis Phase, & comedentibus azymos panes de fructibus terræ cessauit Manna, vt patet Iosue capitu. 5. falsum ergo est quod dicunt. Sed etiam mouentur ad hoc, quia non reperiunt mentionem factam de Manna post mortem Moysi: sed adhuc non est hoc verũ, quia si legissent librum Iosue reperissent.

An post mortem Moysi cessauit statim Manna.

Dicendum est ergo de aquæ defectu in Cadesbarne, quòd non fuerit, quia Maria mortua est, & cessauit puteus, sed quia fontes, aut lacus desiccati sunt. *Conuenerunt ad Moysen, & Aaron.* Idest, coniuncti sunt ad petẽdum aquam a Moyse, & Aaron, & hoc quia isti erant principes populi, & ab eis petebant subleuationem in omnibus necessitatibus, vel congregati sunt contra Moy-
H sen & Aaron, vt murmurarent contra eos: ita enim factum est, vt patet immediatè in litera. Alia litera habet coierunt aduersus Moysen: & idem sensus est, quia coire, & ꝯuenire idem significant. *Et versi in seditionem dixerunt.* Idest isti non solum petebant releuationem inopiæ suæ sicut egentes, sed magis animum pugnandi habebant contra Moysen, & ob hoc faciebant seditionem: est enim seditio bellum, vel discordia inter ciues: sic enim ait Grego. in Homilia: Bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Et isti erãt quasi vna ciuitas, quia vocabantur vnus populus: ideo discordia eorum seditio vocatur.

Homilia 35.

Vtinam periissemus inter fratres nostros coram Domino. Ista est murmuratio, & desperatio grauis: voluissent enim potius a multis temporibus decessisse, quàm nunc in his
I aquarum defectibus superuiuere, sed hoc erat cor ignobile: poterant enim præsumere, quòd sicut aliàs eis sitientibus Deus aquas præbuerat, ita & nũc præbere posset, sed infideles erant Domino, & muliebria corda gestantes dicunt se voluisse mori inter fratres suos, idest inter alios, qui perierunt de eisdem tribubus, & cognationibus. Multi enim de Iudæis perierant vsque ad tempus istud, cum in isto anno 40. omnes murmuratores finire debebant.

Murmuratio, & desperatio grauis Israelitarum contra Moysen, & Aaron ꝓ defectu aquæ.

Coram Domino. Idest coram altari holocaustorum, vbi consumpti sunt igne 250. viri: supra capitu. 16. & sic Nadab, & Abiu, mortui sunt coram Domino, qñ offerebãt ignem alienum coram Domino: Leui. 10. cap. & 16. & ita isti voluissent mori, quasi dicat, pręelegissent mortem illam, quę erat satis amara, q̃ in his
K angustijs superuiuere. Vel dr̃ corã Dño .i. corã Dño percutiente, quia qñ Dñs pœnas infligit ibi præsens esse dr̃, vt infligens. Et isto modo potest referri ad illos, qui mortui sunt in igne propter laborem itineris, vel petitionem carnium supra cap. 11. vel ad Dathan, & Abiron, aut ad totam multitudinem, quæ post eos incendio vastabatur: supra capitu. decimosexto. Vel ad illos, qui a Chananæis, & Amalechitis mortui sunt, & sic isti volebant mori. Similiter enim murmurauerunt iterum cum fuerunt in hac mansione post aduentum exploratorum dicentes. Vtinam mortui essem⁹ in Aegypto, & nõ ĩ hac vasta solitudine:

A ne: vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, supra cap. 14. *Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem?* Conqueruntur hic de malo regimine Moysi, & Aaron: non enim intelligebant Iudæi, quòd Moyses, & Aaron directè faciebant eis ista mala, aut volebant, sed quod propter eorum indiscretionem veniebant. s. quod ipsi debuissent præcogitare an terra deserti esset, in qua possent viuere Iudæi, & non curauerunt, sed induxerunt eos in solitudinem, vbi nec potum, nec cibum sufficienter habent: ideo erat culpa rectorum populi. Sed male accusabãt Iudæi Moysen, & Aaron, quia ipsi non eduxerant multitudinem Israelitarum in desertum, sed Deus eduxerat præcedens in columna nubis, & ignis, & ducens, quo vellet: ideo in Deum retorquendum erat hoc. Et sic

B magis murmurabant Israelitæ contra Deum, quàm contra Moysen, & Aaron, quamquàm verba dirigãtur in istos. Sic patet Exo. 16. capi. s. Non enim contra nos, sed contra Deum est murmuratio vestra: nos enim quid sumus? Dicitur hic educere Ecclesiam. i. educere multitudinem, vel congregationem: retorquent autem isti in Moysen, & Aaron culpam, quia ipsi erant medij inter populum, & Deum. *Vt & nos & nostra iumenta moriamur.* Idest, fecistis nos exire in solitudinem ad hoc, vt moriamur. Non tenetur hic, vt, tanquam significans causam finalem, sed solum consecutionem: nam non intelligebant Israelitæ, quod ad hunc finem eduxissent eos Moyses, & Aaron, vt morerentur, quia tunc eis morientibus etiam Moy-

C ses, & Aaron morerentur, sed significat hic, vt, consecutionem. s. eduxistis nos in solitudinem, & ex hoc nihil sequitur nisi mors nostra, & iumentorum nostrorum. *Quare nos fecistis ascendere de Aegypto?* Eadem conquestio est. Volebant. n. Iudæi magis viuere in Aegypto, quàm in deserto: immo magis volebãt mori in Aegypto, quàm viuere in deserto: sic dixerunt s. cap. 14. s. vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. Et hoc quia in Aegypto abundabant cibis: hic autem deficiebant: maluissent autem mori in illa abundantia, quàm viuere in hac egestate: Exo, cap. 16. s. vtinam mortui essemus in Aegypto, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem nostrum in saturitate. Sed in hoc errant miseri, quia in Aegy-

D pto premebantur durissima seruitute: hic autem erant liberi. Qualibet autem conditio libertatis quantumcunque aspera melior est statu quocunque seruitutis. *Et adduxistis in montem istum pessimum.* Non vocatur hic mons locus ille, in quo erant Hebræi, quando ista dixerunt, sed totum desertum, per quod ambulauerant. erat. n. totum sine arboribus, & raræ aquæ ibi reperiebant, sed erat vasta solitudo: & ideo vocauerunt montem. i. terram montuosam. Dicitur etiam mons pessimus, quia aliæ terræ montuosæ sunt, sed fructiferæ: ista autem omni bono carebat ad cõmoda vitæ humanæ, vt patet in litera. *Qui nec ficum quidem gignit.* Idest etiam in terra ista non possunt gigni ficus, quasi dicat, non solum ea, quæ maiora sunt, & specialiora non gignuntur hic, sed ficus, quæ sunt arbores cõmunes non gignebãtur in deserto illo. *Nec vinea,*

E *nec malogranata.* Idest etiam non sunt vineæ in terra ista, nec esse possunt, vt patet ex dispositione terræ. Idem de malogranatis. Nominantur autem ista tria, quia sunt cõmuniora, & deberent esse in omnibus terris, quæ sunt aliquid vbertatis, vel mediocritatis in fructibus. Abũdabant autem in Aegypto ista, & forte propter hoc nominauerunt. *Qui seri non potest.* Idest etiam ista terra non pôt suscipere semen, & gignere quidquam, iste autem erat maior defectus: nam panis est fundamentum vitæ: ideo vbi deficiat, quamquam cætera abundent, nihil illa abundantia valere creditur.

Desertum Iudæorum quomodo hodie appelletur. Quæst. III.

ERAT autem terra ista multum sicca, & totaliter carens habitatoribus: nunc autem habitata est, & vocatur Arabia, & hoc propter aspectum cœli secundum suam figurationem, & motum octauæ sphæræ: vnde aliqua loca ab antiquo fuerunt opulentissima, nunc autẽ arida valde, vt patet de terra promissionis, quæ vocabatur tempore Abrahã, & Isaac terra fluens lacte, & melle: nunc autem misera est. Sic autem Arabia tempore illo propter siccitatem immoderatam inhabitabilis erat: nunc autem & a multis retro temporibus habitabilis effecta est. Sic aliquando terræ,

Loca ab antiquo inhabitabilia facta sunt habitabilia & ecõtra propter varietatẽ aspectus cœli.

B quæ a mari distabant nunc mari vicinæ sunt, vt patet in Gadibus Herculis in ciuitate quadã in extremitate Hispaniæ apud principium freti Athlantici, quæ a principio fuerunt distantes a mari aliqualiter cũ Hercules eas fecit, nunc autem intra mare sunt, ita vt vix videantur, quia mutatio facta est in accessu maris ex tempore, quo Hercules fixit Gades. Vnde Ouidius de istis naturalibus transmutationibus Metam. 15. ait.

Parum ante mediũ.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus.
Esse fretum: vidi factas ex æquore terras:
Et procul a pelago conchæ iacuere marinæ:
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

Vnde si mundus multum duraret, necesse esset istam terram, quam nos habitamus aquis tegi, & partem oppositam, quam nunc mare possidet, reuel-

Si mundus duraret magno tẽpore oporteret totã terrã operiri mari.

C lari atque fieri habitabilem. Et si secundum Philosophorum positionem mundus esset æternus, necesse esset locum istum, in quo nos sumus infinitis vicibus fuisse mari coopertum, quia in qualibet perfecta circulatione octauæ sphæræ, hoc necesse erat contingere, de quibus secundum hypothesim infinitæ transissent. Fuit etiam terra Arabiæ facta habitabilis post transitum Israelitarum per illam. Nam prius ex defectu aquarum habitari non poterat, transeuntibus autem Israelitis percussit Moyses in Raphidim lapidẽ, vt fluerent aquæ Exo. decimoseptimo capitu. Egressa sunt autem fluenta largissima, quæ manent vsque in hodiernum diem, & totam terram illam irrigant: vnde & postea habitabilis facta est, vt patet in libro

D de situ terræ sanctæ.

Insuper & aquam non habet ad bibendum. Iste erat notabilis defectus, nec potest esse maior in aliqua terra: facilius enim sine pane quàm sine aqua viuitur: panis enim aliunde afferri potest, aqua autem si in loco desit, vita nulla esse potest, quia nihil communius aqua est. Et ex hoc insurgebant omnes defectus terræ illius, quia aqua est principium materiale omniũ plantatiuorum.

Ingressusque Moyses & Aaron. Posito supra aquæ defectu agitur hic de diuino succursu, & quia populus clamabat ex defectu aquarum recurrerunt Moyses, & Aaron ad Dominum, vt daret eis aquas, & ad hoc introierunt in tabernaculum deprecaturi, quia ibi specialius Deus erat.

E *Dimissa multitudine ante tabernaculum fœderis.* Idest, multitudo populi conuenerat ad Moysen, & Aaron petitura aquas. ipsi autem nihil respondentes ingressi sunt ad Dñm inquisituri super hoc. & dimiserunt multitudinem ante tabernaculum, quia ad locũ illũ conuenerat multitudo contra Moysen, & Aaron: nam isti castrametabantur in circuitu Sanctuarij cum cæteris Leuitis, & in parte orientali ad ostium atrij: vt patet s. cap. 3. illuc autem conuenit multitudo locutura Moysi, & introierunt in atrium tabernaculi, quia ibi fieri solebat concilium s. cap. 10. Moyses autem & Aaron audita petitione dimiserunt populum in atrio ante ostium

tabernaculi, & ipsi ingressi sunt in tabernaculum ad orandum. *Corruerunt proni in terram.* Hoc fuit ad petendum humiliter, vt Deus exaudiret. *Clamaueruntque ad Dominum.* Dicuntur clamauisse non ex magnitudine vocis, sed ex magnitudine desiderij: tantum enim hoc desiderabant, & affectuose orabant, quòd videbantur emittere clamores validos. *Atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi.* Ista oratio non habetur in Hebræo, sed translator noster scripsit ex antiquis translationibus. Et hoc rationabiliter, appositum est: nam litera dicit hic, quòd clamauerũt, & dixerunt: & hoc etiam habetur in Hebræo. Oportet ergo, quòd aliquid clamauerint, & dixerint. Hoc autem quamquàm non exprimatur quid sit, tamen secundum subiectam materiam cognosci potest, & quia petebat populus aquam cum clamore, verisimile erat, quòd Moyses orasset: Domine exaudi clamorem populi &c. Audire clamorem est, quòd populi vocibus acquiescat: nam aliter nec Deus audit, nec audire prodesset: nam si audiret, & non faceret, ita esset, ac si non audiret, sed in his semper accipitur audire pro exaudire. *Et aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ.* Ista metaphora est: petebat enim Moyses, ꝙ Deus faceret exire de visceribus terræ aquarum fluenta, quæ prius non erumpebant, & hoc est aperire, tanquam aqua illa esset clausa prius in visceribus terrę, & vocatur illa aqua thesaurus Dei, quia omnia, quæ sunt, Dei sunt: illa autem, quæ manifesta sunt ad vsus humanos proficiunt, & sunt velut iam tradita hominibus a Deo, quæ autem latent dicuntur esse in thesauris Dei, & sic de mineralibus, & venis attramentorum, & de abyssis aquarum intra viscera terrę: omnia hæc in thesauris Dei sunt, & similis modus aliquãdo est in sacra Scriptura Psalm. 32. Congregans sicut in vtre aquas maris, & ponens in thesauris abyssos.

Hierony. fuit diuin' interpres.

Fontem aquæ viuę. Vocatur aqua viuẽs, quæ fluit, & habet principium suæ originis: sic est in fontibus, & fluuijs: dicitur hoc ad signandam abundantiam, quia si aliquis fons a Deo fieret, ille sufficeret populo, quia continuè flueret: si autem monstraretur aliqua lac⁹ non habens principium suæ originis tanta multitudo populi cito absorbuisset illam, quia erant quasi innumerabiles, & pecora multa. *Vt satiati cesset murmuratio eorum.* Idest, vt satiati sint per istas aquas, & tunc non murmurarent: nam si Deus daret eis aquas miraculosè, & non in sufficientia, adhuc non tolleretur murmuratio. *Et apparuit gloria Domini super eos.* Hoc fuit in signum, quod acceptabat orationes eorum, & fuit ista gloria fulgur nubis existentis super tabernaculum: nam quamquàm semper fulgeret, tamen ibi magis monstratus est fulgor. & hoc sæpe fiebat, sicut cum voluit totus populus lapidare Iosue, & Caleb apparuit gloria Domini super tectum fęderis supra cap. 14. & cum Core, & socij sui, & postea ferè totus populus versi essent in seditionem, Moyses. & Aaron fugerunt in tabernaculum fęderis, & apparuit ibi gloria Domini super tabernaculum, & cessauit populus a pꝫsecutione supra cap. 16. & adhuc factum est hic etiam pp causam supra assignatã: nam populus versus erat in seditionem. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Cũ enim essent orando Aaron, & Moyses, respondit Dominus illis, & dicitur locutus fuisse Moysi, quia licet ambo orarent, tamen Moyses erat excellẽtior. Dicet aliquis, quòd locutus est ad vtrunque, scriptura tamen facit mentionem, quòd locutus fuerit ad solum Moysen. Sed non stat, quia infra ponitur locutio Dei, ex qua clarè patet, quòd fuit ad solũ Moysen, cum dicitur: tu & Aaron frater tuus loquimini ad petram. Simile habetur supra 16. cap. vbi Moyses, & Aaron coram Domino se prostrauerunt, & tamen

F locutus est Dominus ad Moysen. *Tolle virgam.* Ista erat virga Moysi data ad operationem miraculorum, & quamquàm non dicatur hic, quæ virga fuerit intelligendum est esse illam, qua solebat Moyses talia operari, & ista erat virga, qua diuisit mare rubrum, & postea percussit petram in Raphidim, & fluxerunt aquę Exo. 17. cap.

Qua virga Moyses percussit petram.

Aliqui autem volunt, quòd fuerit virga Aaron, q̃ floruit, de qua patet supra capit. 17. sed non conuenit, quia illa virga solum fuit, vt poneretur in signum filiorum Israel rebellium eodem capit. ideo non proficiebat ad operationem miraculorum: virga autem, qua mare rubrum apertum est, & effluxerunt aquę G in Raphidim, erat ad istud ministerium magis cõueniens. ideo cum dicatur vniuersaliter de virga, de ista intelligendum est. *Et congrega populum tu, & Aaron frater tuus.* Idest isti duo debebant conuocare totam multitudinem ad videndum miraculum de fluxu aquarum de petra. *Et loquimini ad petram.* Quid autẽ loqui deberent ad petram non est in litera, sed creditur, quòd deberent dicere: Petra dicitur tibi in nomine Dei nostri viui, quòd des aquas nobis, & diuidaris. Fuit autem locutio ad petram non quidem tanquam petra aliquid intelligeret eorum, quæ dicebantur, sed vt manifestaretur populo gloria Dei, scilicet, quòd prolato nomine eius super petram immediatè diuidebatur, ex hoc etiam cognosceretur, quòd fiebant ista virtute Dei, & non operatione naturæ: posset.n. H aliquis intelligere, quòd lapis erat naturaliter dispositus ad effundendum aquas, scilicet, quia intra ipsum erant, & non poterat immediatè prodire propter duriciem lapidis: sed modificato lapide paulisper fluerent. Cum autem prolatum est nomen Domini super lapidem, & immediatè fluxerunt aquæ, satis apparebat illas non naturaliter, sed iussu Dei prodijsse. *Coram eis.* Idest, tota multitudo conueniat ad lapidem, & eis præsentibus percutite lapidem, & proferte verba. Hoc fiebat, quia si fortè Moyses, & Aaron totum populum duxissent ad aliquem lacum magnum, vel fontem, vbi ante aduentum ipsorum videretur aqua, non crederent illud esse a Deo factũ, sed quòd aqua ibi præexisteret. Cum autem duxerunt eos ad lapidem, de quo nulla aqua fluebat, & I eis videntibus prolato nomine Domini cęperũt aquę fluere abundanter, satis apparebat esse a Deo. Etiam non venerunt Moyses, & Aaron ad lapidem antequam veniret totus populus, ne diceretur, quòd ipsi fecerant prius aliquid magicum circa lapidem, & nunc operatione dęmonum fluebant aquæ, sed iuerunt simul cum populo immediatè percutiẽtes lapidem, & loquentes: ergo non erat verisimile, quòd aliquid magicum intercidisset, hoc autem Deus valde cauebat ne opera sua talia essent, vt dęmonum, vel magorum artibus affici posse viderentur.

Et ipsa dabit aquas. Idest immediatè, vt percusseritis lapidem, dabit aquas, quia fient in ea aperturæ per quas exeant aquæ.

K *An aquæ, quæ fluxerunt de petra praexistebant ibi, vel Deus eas nouiter creauit. Quæst. IIII.*

DE istis aquis aliquis dubitaret an ibi erãt asi, & nõ poterãt exire, vel an De⁹ eas nouiter creauerit. Dicet aliquis, ꝙ si dicamus aquas istas præextitisse in lapide, ꝙ tolleret̃ miraculum. Respondendum est, quòd vtroque modo miraculum esset. Nam si aquæ non essent ibi, & Deus illas crearet atque fluere faceret, miraculum manifestum erat: si autem aquæ ibi essent causatæ, & Deus illas faceret exire, miraculum erat: nam non essent illæ aquæ in corde lapidis: non enim

poterant

A poterant intra vnum lapidem tot aquę contineri, vt satiarentur tot milia hominum, & iumentorum, & pecorũ, sed necesse erat, quòd intra aliquas magnas concauitates terræ essent.

Cum ergo illę per lapidem fluerent necesse erat, vt aperiretur magnus hiatus in lapide, & hoc miraculum erat, quia fiebat opere diuino cum percussio lapidis facta a Moyse non sufficeret ad hoc.

Sed dicendum est, quòd istæ aquæ causatæ in petra non fuerunt modo naturali, sed opere Dei: nam si fuissent causatæ opere naturali, non potuisset tanta multitudo aquarum teneri, quin flueret per aliquam rupturam terræ: nam immediatè, vt percussit Moyses, exierunt, aquæ in magna copia.

B Sic etiam dicendum est de aquis fluentibus de petra Raphidim, quia illæ causatæ sunt modo supernaturali, scilicet Deo creante illas ibi: fuit tamen differentia quædam inter aquas illas, & istas, quia aquę quæ erant in Raphidim manserunt semper, & vsque hodie illis vallis illa rigatur. aquæ autem in Cadesbarne non manserunt, sed solum fuerunt tandiu, quandiu ibi manserunt Iudæi ad eorum potum. De aquis autem, quæ sunt in Raphidim, quòd manserint vsque hodie patet in libro de situ terræ sanctæ. Sed non est dicendum ob hoc, quòd semper continuetur diuinum miraculum, sed taliter fuit dispositus locus in Raphidim, quòd poterant ibi postea gigni aqua naturaliter, & sic mansit.

Cumque eduxeris aquam de petra bibet omnis multitudo. C Idest tanta erit multitudo aquarum, quòd sufficiet toti populo, & iumentis, & non solum sufficeit pro illa vice, sed quandiu manserunt ibi Israelitæ. In Raphidim autem non solum quandiu manserunt ibi, sed etiam postquam recesserunt, fluxerunt aquæ, quia Deus supernaturaliter causauit locum naturalem aquarum, sed fluxus quotidianus aquarum de lapide illo non est supernaturalis, quia iam ibi naturaliter generantur cum sit locus dispositus ad hoc: sic est de omnibus rebus a Deo conditis: creauit enim illas supernaturaliter, sed ipsę naturaliter operantur. *Et iumenta.* Idest sufficiet pro hominibus, & pro iumentis: nomine iumentorum accipiuntur hic pecora, & omnia animalia Hebræorum.

Tulit ergo Moyse virgam, quæ erat in conspectu Domini. D Idest virga, qua Moyses aperuerat mare rubrum, erat in conspectu Domini, & hanc iussit ei tollere ad percutiendum petram.

Ex hoc aliqui arguunt dicentes, quòd fuerit virga Aaron, quæ floruit, & hanc iussit Deus tolli, de qua supra cap. 17.

Virga Moysi erat in conspectu Dei sicut illa Aarõ.

Sed dicẽdum est, ꝙ ista erat virga Moysi, & erat in conspectu Domini, sicut virga Aaron, quamquàm non specialiter dicatur de ista virga, sicut de virga Aaron, quę iussa est poni in custodiam pro futuris generationibus, & conseruata fuit in arca, vt patet ad Hebræ. nono capitu. custodibatur autem virga Moysi in conspectu Domini, scilicet intra tabernaculum, quamquàm non esset in arca fęderis.

Sicut præceperat ei. E Quia dixerat Deus, quòd tolleret virgam, & non refertur hoc ad clausulam immediatam, scilicet, quòd illa virga erat in conspectu Domini, quia tunc esset sensus, quòd tulit virgam de conspectu Domini, quam Deus iusserat poni in conspectu suo. Et tunc referretur hoc ad virgam Aaron, de qua hoc iussum fuit, sed refertur illa clausula ad illam clausulam tulit virgam solum. Et tunc est sensus, quod tulit virgam, sicut præceperat Dominus, idest, Dominus iusserat, vt tolleret virgam, & tulit. Quòd autem illa esset in conspectu Domini, vel non, nihil ad hoc referebat.

A *Et congregata omni multitudine ante petram.* Fecit sicut Dominus dixerat, congregando omnes, vt audirent verba eorum, & viderent fluere aquas.

Dixit eis. Iste erat Moyses. Quamquàm enim vtrique iussum esset, vt congregarent multitudinem, & quòd loquerentur ad petram, quia tamen non poterant ambo simul loqui conuenienter, locutus fuit Moyses, qui erat dignior, & magis consueuerat loqui ad plebem: fuit tamen locutus nomine vtriusque, vt patet infra, scilicet, nunquid de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?

Quare Iudei dicant increduli?

Audite rebelles, & increduli. Israelitæ enim viderant multa signa Dei, qui eis in similibus prouiderat: nam cum essent aquæ amaræ in Mara Deus fe- B cit illas conuerti in dulcorem, & cum nullæ aquæ essent in Raphidim Deus fecit de petra exire, quibus, & alijs multis Iudæi deberent confidere de immensa bonitate Dei, & non dubitare de omnipotentia illius: ideo quamquàm aliquando essent in periculis, quia sciebant Deum esse omnipotentem, debebant credere se posse liberari, & quia experti fuerant eius immensam clementiam, debebant confidere, quòd non deficeret eis in necessitatibus suis. Et ob hoc si aliquando non immediatè prouideret illis in necessitatibus, debebant æquanimiter tolerare expectantes certissimam prouisionem. Accidebat autem in illis è contrario, quia quidam non credebant Deum posse illis prouidere, quamquàm aliquando vidissent contrarium. Sic dixerunt illi, de C quibus Psalm. septuagesimoseptimo. Nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? Alij autem quamquam crederent Deum posse prouidere, dubitabant tamen, an prouideret: & isti diffidebant immensæ bonitati Dei: ex quo sequebatur desperatio, ita vt aliquando dicerent: vtinam mortui essemus in Aegypto &c. Exodi capitu decimoseptimo. Vel, Vtinam pereamus, & non ducat nos Dominus in terram ista supra capitu. decimoquarto. Contra istos loquitur Moyses vocans eos incredulos & rebelles: incredulos autem, quia quidam eorum non credebant Dei omnipotentiam: rebelles verò, quia licet cognoscerent eam, repugnabant contra Dominum diffidentes immensæ bonitati eius: vel D vocantur increduli, quia non credebant etiam sine aliqua experientia. Vocantur rebelles, idest, pertinaces, quia cum semel habuissent experientiam de omnipotentia Dei, & bonitate, non deberent amplius dubitare.

Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eiicere. Loquitur Moyses in persona sua, & Aaron, quia ambo ad hoc missi sunt, vt patet supra, & est sensus, quasi dicat, nos non possemus virtute nostra educere aquam de lapide, quare ergo contra nos murmuratis? Vel aliter, quod sit istud verbum dubium, & exponibile ad omnem euentũ, vt si dicentibus Moyse, & Aaron verbum istud fluerent aquæ intelligeretur. Nunquid de petra hac poterimus vobis aquã eijcere? idest, vos increduli, & rebelles putabatis, E quòd non possemus vobis educere aquam de lapide, sed educere potuimus. Si autem non fluerent aquę, intelligeretur: Nunquid de petra &c. idest, nunquid nos poterimus vobis aquas eijcere de petra? quasi dicat, non: quia incredulitas facit, vel demeretur, ne vobis aquę dentur. Sed magis videtur, quòd Moyses confisus diuinę potentiæ, qui præceperat aquam dari, firmiter credebat, quòd aquæ de petra fluerent: sed prius populum nimis incredulum increpuit, dicens: Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere? idest, nunquid non poterimus? quasi dicat, sic: & tamen vos non crede-

batis, quia si credidissetis, non deberetis repugnare, sed humiliter petiuissetis aquas vobis dari. *Cumque eleuasset Moyses manum, percussit virga bis silicem.* Idest cum altiuisset tota multitudo Moysi eleuauit manum cum illis videntibus, & percussit manum bis. Quare autem bis percussit non apparet aliqua causa, nec videtur fuisse præceptum Moysi, sed voluit: in quibusdam enim sola voluntas est causa, vel fortè ad primã percussionem non fluxerunt aquę de petra, ideo addidit secundam.

Quare bis percussit petram.

Sed sciendum, quòd isti non habebãt aliquam efficaciam ex se ad hoc opus, quia non erant ictus ita fortes, quòd etiam si aqua ibi esset, rumperetur lapis ex illis, & fluerent, sed fiebant ad demonstrationem, quòd aquæ illæ prodibant opere Dei: sic erat in Aegypto, quia iubebat Deus, quòd Moyses extenderet palmas suas, vel virgam, quam tenebat manu contra aliquam partem mundi, & in illa veniebant plagæ, vt patet Exodi capitu.octauo, & nono, & decimo. Si autem extendisset manus, aut virgam cõtra aliquam partem determinate non crederetur, vel non ita appareret illud a Deo peruenisse, & sic factũ est de percussione, quia forte erant multi lapides vbi loquebatur ista Moyses, & si non tetigisset aliquem eorum nesciretur ad quem loquebatur, vel forte si erat vnicus, & non tetigisset Moyses illum profluxeret aqua per aliquam partem, quam non respicerent Hebræi: cum autem percusso lapide exiuit aqua, fluxit per partem illam, quam Moyses percussit, in quo fuit magis manifesta certitudo diuini miraculi.

Quare percussit Moyses petrã.

Egressæ sunt aquæ largissimæ. Idest, in magna abundantia: nihil enim Deo magis est paucas quàm multas aquas in lapide creare. *Ita, vt populus biberet, & iumenta.* Idest tanta fuit aquarum multitudo, quod suffecit pro toto populo, & pro iumentis ipsorum. hoc enim Iudæi petebant: fuerant enim conquesti, quòd peribant ipsi, & iumenta eorum siti.

Dixit Dominus ad Moysen, & Aaron. Hic ponitur pęna Moysi, & Aaron peccantibus: nam, vt infra dicitur peccauerunt Moyses, & Aaron ad aquas, quia non sanctificauerunt Dominum, pro quo datum est eis in pœnam, ne introirent in terram Chanaam.

Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me. Hic ponitur peccatum quod fuit causa pœnæ Moysi, & Aaron, scilicet, quia non crediderunt Domino, vt sanctificarent ipsum coram filijs Israel, idest, non fecerunt quod ipse iusserat sanctificando eum coram Israelitis.

An peccatum Moysi, & Aaron fuerit, quia increpuerunt Israelitas, vel quia bis percusserunt lapidem, vel quia percusserunt alium præter quem Deus iusserat, vel quia nihil locuti sunt ad petram.

Quæst. V.

A Multis dubitabatur quomodo peccauerint hic Moyses, & Aaron, quia propter hoc peccatum non ingressi sunt terram promissionis, vt patet hic, & infra 27. capitu. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Respondeo, quòd peccatum fuit, quia non sanctificauerunt nomen eius coram filijs Israel, scilicet, dando ei laudem pro hac operatione miraculosa, sed quomodo fuit ista non sanctificatio, non plenè patet.

Prima opinio.

Aliqui Hebræi dicunt, quòd peccatum fuit Moysi, & Aaron, quia vocauerunt populum incredulũ, & rebellem, in quo dehonorabant totum Israel, vt patet in litera.

Sed falsum est, quia si peccassent non replicuisset

F verba similia Moyses, sed replicauit Deuteronom. capitu. primo. vbi vocauit incredulos, & rebelles. Idem Deuteronom. capitu. nono. sed ibi non legitur peccasse. Item patet falsum ex litera, quia dicitur istos peccasse, quia non sanctificauerunt Dominum, sed increpare Israelitas non erat non sanctificare Dominum.

Secunda opinio.

Alij dicunt, quòd non sanctificatio fuit, quia Dominus mandauerat ei percutere lapidem solum semel, ipsi autem ex incredulitate percusserunt bis, vt patet in litera.

Sed ista positio non tenet: non enim apparet quòd Deus iussent solum semel percuti lapidem. Item
G quia si fuisset peccatum, Moyses peccasset, & Aaron nequaquam, cum Moyses solum percusserit, vt patet supra, Aaron tamen peccauit, sicut Moyses, & grauius, quia de eo dicitur, quòd fuerit incredulus ori Domini, vt patet infra, de Moyse autem solo non dicitur, quòd fuerit incredulus, vt patet infra 27. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Item quia dicitur, quòd non sanctificauerunt coram filijs Israel Dominum: non sanctificare autem est priuatio, vel defectus: percutere autem bis est actus positiuus: ideo nõ consistit in hoc nõ sanctificatio: potissimum, quia filij Israel non scirent, an Deus iussisset semel, vel bis lapidem percuti, ideo quotiescunque percuterent lapidem, si egrederentur aquæ non diceretur Deus non sanctificatus.

Tertia opinio.

H Alij dicunt, quòd Dominus iusserat percuti vnum lapidem determinate, & populus petijt ab alio lapide dari aquas: Moyses autem & Aaron dubitauerũt tunc percutere lapidem, quia non credebant posse extrahere aquam de illo lapide, & isti legunt literam sub dubio. Nunquid de petra hac &c. quasi dicat, de alio lapide, de quo Deus mandauit possemus educere aquam, sed de hoc ignoramus, ideo dixit litera: de petra hac.

Sed ista positio satis apparet fictitia: nam quid populo magis referebat, quòd daretur ei aqua de vno lapide, vel de alio, cum solum peteret abundantiam aquarum? potissimum cum sciret, quod Deus iusserat educi aquam de alio lapide?

I Item tunc non fuisset peccatum Moysi, & Aarõ in hoc, quòd dubitauerunt, an possent educere aquam de lapide, de quo populus petebat, sed magis, quia fecerunt contra formam præcepti: erat enim obseruanda diuina iussio per omnia, ideo side lapide determinato iussisset aquas educi, nullatenus debuissent Moyses, & Aaron percutere alium lapidem etiam si totus populus suaderet.

Quarta opinio.

Rab. Moses Hispanus dixit, quòd error fuit Moysi, & Aaron in hoc, quòd quædam miraculorum fiũt sola voce, vt quando Helias orauit, & venit ignis de cęlo super sacrificium suum 3. Regum, capitu. decimooctauo. Vel quando eo rogante descendit ignis de cęlo super duos quinquagenarios 4. Regum, capitu. primo. Aliquando fiunt miracula in sola opera-
K tione sine aliquo verbo, sicut in conuersione virgæ Moysi in draconem ex sola eiectione in terram sine verbis, vt habetur Exod. capitu. septimo, & in suscitatione cuiusdam mortui, quem cum quidam sepelirent in sepulchro Elisei Prophetæ timore latrunculorum superuenientium, subito vt cadaver illius tetigit ossa Elisei reuixit hõ, & stetit sup pedes suos 4. Re. c. 13. alia miracula fiũt in voce, & opatione, vt in dulcoratione aquæ, quam fecit Eliseus misso sale in aquam præmissis quibusdã verbis, vt patet 4. Re. cap. 2. Moyses autem debebat hoc signum operatione, & locutione perficere, quia dixerat Dominus, Loquimini ad petram. ipse aut percussit, nihil locutus petre. Ista

Miracula diuersimode opus.

positio

positio habet aliquid propinquum veritatis, sed non est penitus vera, quia tūc solus Moyses videretur peccare, qui percussit, & percutiendo tenebatur loqui.

Quinta opinio.

Alij enim volunt, quod peccauerunt, quia deuiauerunt a forma mandati Dei: mandauerat enim, quòd loquerentur ad petram, ipsi autem relicto hoc incępe

Determina. Authoris.

runt increpare multitudinem. Ista positio magis consonat veritati quàm omnes praecedentes, & debet exponi litera. *Quia non credidistis mihi*. Idest non credidistis, vt faceretis sicut ego mandaueram. Non accipitur hic ꝓprie credere, quia credere est de aliquo quod affirmatur, vel negatur, sed hic solū iubebatur aliquid in talibus vero non est veritas, aut falsitas, & consequēter nec credere nec discredere: sed accipitur credere pro assentire, & sic est sensus, quòd non crediderunt B Domino Moyses, & Aaron idest non assenserunt ei facientes quod iusserat. *Vt sanctificaretis me coram filijs Israel*. Idest, vt faceretis nomen meum laudabile coram populo in effusione aquarum: in hoc enim consi

In quo cōstiti peccatū Moysi, & Aarō ad aquas contradictionis.

stit peccatum Moysi, & Aaron: Deus enim iusserat, quòd loquerentur isti ad petram coram multitudine, & petra daret aquas, & tunc totus populus laudaret Dominum: ad hoc autem Moyses, & Aaron debuerant venire ad petram, & nihil loquentes contra multitudinē dicere lapidi: Petra tibi dicitur ex parte Dei, quòd diuidaris, & nobis abundanter aquas tribuas. Tunc populus videns tantum miraculum laudasset Dominum. Sed quia Moyses, & Aaron, vt venerunt C incęperunt obiurgari contra multitudinem, & increpare eam vocando incredulos, & rebelles, ideo multitudo turbata animo ex dura reprehensione etiam videns miraculum non laudauit Dominum, & hoc fuit ex culpa Moysi, & Aaron, qui prius debuerant multitudinem per miraculum ad Dei laudem mouere: deinde obiurgationibus castigare, sed magna incredulitate, & rebellione populi non potuit zelum excedentem continere quin prius obiurgatus fuisset, & sic populus fuit causa peccati Moysi, & ita conquentur ipse Deutero. cap. 1. scilicet nec miranda Domini indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit, non ingredieris illuc &c. Et cap. 3. Iratus est Dominus mihi propter vos nec exaudiuit me. In hoc autē simul peccauerunt Moyses, & Aarō: D nam vterque eorum zelo magno motus increpuit multitudinem priusquam loquerentur ad petram. Non fuit autem peccatum istorum magnum: quia quamquàm errauerint omittendo ordinem miraculi ad laudem Dei: tamen fecerunt ex zelo Dei, scilicet increpantes incredulos, & rebelles contra Dominū. nec aliquo modo peccauerunt increpando, sed quia prius debuissent mouere eos ad laudem Dei per miraculum, & eum dicit Deus. non credidistis mihi. Non est sensus, quòd aliquo modo Moyses, & Aarō non crediderint verbo Domini, vel dubitauerint saltem leuiter, quin potius ipsi firmiter assentientes increpuerunt populum de incredulitate. Si autem ipsi dubitassent non increpuissent multitudinem, quia ad E huc essent incerti de euentu rei huius. Et si dubitantibus eis postea non eueniret, essent valde despectibiles coram multitudine, cum ipsi increpuissent multitudinem de incredulitate ipsi magis increduli existentes. *Non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Istud

Pęna Moysi, & Aarō inęqualis.

fuit datum in pœnam pro transgressione mandati: fuit autem ista pœna inęqualis in Moyse, & Aaron: nam Moyses vixit vsque ad mensem. 11. anni eiusdē, & vidit totam terram promissionis licet non transierint Iordanem Deutero. 34. cap. Aaron autem non vidit aliquam partem terrę promissionis, nec introiuit in eam, quoniam sepultus est in monte Hor, qui est apud terram Edom, vt patet, infra etiam Aaron solū A vixit post haec tribus mensibus, aut parum plus, fuit etiam mortuus in principio mensis quinti anni. 40. infra 32. cap. nunc autem erat mensis primus, & forte iam fluxerat: nam quando venerunt Israelitae in Cades erat mensis primus, vt patet supra. Deinde mortua est Maria, post haec fuit factum miraculum de eductione aquarum, quod non patet an fuerit in primo mense, vel post: ideo quomodocumque sit satis breue fuit tempus vitae Aaron post istud.

Quomodo fuit pęna Moysi, & Aaron non introducere populum in terram promissionis, cum transirent immediate de hoc sęculo ad Dominum.

Quaest. VI.

B QVAERET aliquis quomodo fuerit poenalitas Moysi, & Aaron non introducere populos in terra Chanaam: hoc enim in poenam datur.

Respondebit aliquis, quòd fuit dedecus ipsorum toto tempore esse duces populi, & in extremo cum populus habiturus esset perfectionem suam introeūdo in terram promissam, non introduxerunt eum.

Opin. quorundam.

Sed non stat ista positio: nam si Moyses, & Aarō supervixissent, & traderetur alij ducatus populi in ingressu terrae promissionis, esset magnum dedecus, sed isti non superuixerūt, & post mortem eorum du- C catus alijs traditus est: ideo non fuit dedecus.

Aliquis forte dicet, quòd fuit infortunium: nam cum aliquis diu laborauit ad alicuius rei assecutionē, & cum fuerit in extremo adepturus finem suū, si caruerit intento fine, infortunatus dicitur: sic enim tā vulgares quàm philosophi vocant.

Secunda opin.

Respondendum est, quòd siquis proponat aliqđ bonum sibi fruibile, pro quo diu laborans in assecutione deficiat, infortunatus est, viris tamē sanctis nullum bonum fruibile est, nisi Deus: quocunque enim alio fruamur error est: ideo licet Moyses, & Aaron desiderauerint introire in terram Chanaam, quia tamen non proponebant sibi habitationem terrae illius tamquam bonum fruibile, non erant infortunati deficientes optato. Isti autem siue de vulgaribus, siue de D philosophis, qui aliquos hic infortunatos faciunt, bona fruibilia hic ponunt: nam vulgares in bonis, quae videntur, scilicet delectationibus, diuitiarum abundantia, honore, & potentia, & similibus bonum suum cōstituunt iuxta Aristo. 1. Ethic. ideo licet ista non sint vera bona, nec habent aliquam particulam verorum bonorum, vt declarat Aristo. ibidē. Quia tamen summa bona videntur esse popularibus, cum pro eis diu laborauerint, si non assequantur, infortunati sunt, hoc quidem non ad rerum naturam, sed ad eorum opinionem referēdum est: infortunatiores enim nec parum sunt isti insensati populares inquantum a verorum bonorum assecutione deficiunt, sed in hoc ipsi se miseros non arbitrantur cum ista bona esse non iudicent. Philosophi autem licet non in temporali- E bus, quę videntur, bonum humanum constituant, dicunt tamen esse in virtute. Cum ergo aliquis ab hac defecerit eum infortunatum vocant. Diuitiae autem & exteriora bona, licet secundum eos non sit foelicitas, nec pars fęlicitatis, quia tamen sunt, vt organa fęlicitatis velut condecoratiuum, vt patet 1. Ethico. homines aliqualiter infortunati dicuntur, si his bonis caruerint postquā ea semel possederint, quos calamitosos vocamus, idest a statu suo cadentes: nec tamen protsus infortunatos, aut infęlices vocant: sed in his potius refulget virtus, vt patet 1. Ethi. Nos autem aliter constituimus fruibile bonum, scilicet ipsum Deū: ideo siquis ab assecutione diuinae visionis defecerit, potissi-

Infortunatus, quis vere dicatur secundum veritatem.

Cap. 4.

An visio terrae Chanaam est delectabilis Moysi, & q habebat pœnā in duobus non intrādo.

potissimum si aliquando conatus est, vt eam haberet, infelix, vel infortunatus vere dicitur: Moyses ergo, & Aaron non fuerūt infortunati, quamquàm terra promissionis caruerint, quia non caruerunt bono fruibili quod expectabant. Dicendum ergo est, quòd Moyses, & Aaron habuerunt pœnalitatem non introeundo in terrā Chanaam, & fuit in duobus. Primo, quia termini vitę ipsorum diminuti sunt: si enim introituri essent in terram Chanaam, necesse erat, vt plus viuerent, cum introitus iste fuerit post mortem ipsorū: diminui autem terminos vitę pœnale est, cum nihil delectabilius sit, quàm viuere, quia viuere secundum

Tex.36. Aristo.2.de anima, viuentibus est esse: sed non est maxima perfectio: ergo qui caret vita, omnibus perfectionibus caret, scilicet ipsa vita, quæ perfectio maxima est, & omnibus alijs, quæ fundantur in esse, non entibus enim nulla perfectio aut imperfectio inest. Fuit præter hoc pœnalitas, quia priuati sunt Moyses, & Aaron quodam gaudio, scilicet possessione, & visione terræ promissionis, dixerat enim Deus illā terram esse optimam fluentem lacte, & melle, & tandiu eam concupierant, scilicet 40. annis quibus per desertum gradiebantur. Nunc autem in extremo cum eam visuri sunt, visione priuati sunt: ergo quædam tristitia pœnalis in eis fuit. Patet hoc, nam priuatio gaudij apprehensi de futuro tristitia est, apprehendebant autem Moyses, & Aaron se breuiter intraturos in terram Chanaā, quòd ergo postea fraudati fuerint hoc desiderio, tristitia erat. Item patet hoc ex eo quod fecit Deus Moysi: nam eum precaretur, quòd introduceret eum in terram Chanaam, respōdit Deus, quòd non introiret illuc, & tamen, quòd ascenderet in mōtem, & inde demonstraretur ei tota terra Chanaam Deuterono.cap.3.& 32. si tamen non fuisset aliquod gaudium in videndo illam magis quàm non vidēdo, non dixisset Deus Moysi, quòd ascenderet in montē ad videndum terram, quia frustratorium hoc esset, & tunc si gaudiosum erat videre a longe terrā Chanaā, gaudiosius esset eam possidere: sed Moyses, & Aaron priuati sunt hoc gaudio, quod erat in possidendo: ergo pœna fuit ei, & Aaron non introducendo populum.

Quomodo potuit esse tristabile Moysi, & Aaron carere ista visione, cum immediatè transirent ad aliam vitam: & an si transissent immediatè ad vitam æternam esset eis pęna ista tristitia. Quæst. VII.

SED tunc quæret aliquis quomodo potuit esse pœna istis, quia transierunt de hoc sęculo ad futurum, quod gaudiosius erat, quàm possidere terram Chanaam. Respondendum est, quòd priuabantur aliquo bono dupliciter. Primo, quia citius inducebantur in pœnam: secundo, quia aliquis dolor vel tristitia in eis causatur. De primo est sciendum, quòd si Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt transissent ad vitā ęternam, posset dici, quòd haberent aliquod gaudium, quod corresponderet gaudio quod habituri erant, si viuerēt, & ī cōparatione illius priuari gaudio quod in vita habituri eēnt nō esset pœna, & tamen non habituri erant immediate vitam ęternam, quia ante Christi passionem ianua Paradisi nulli aperta est, sed ibant iusti ad lymbum, qui vocatur sinus Abrahæ, & ibi quamquàm non experirentur aliquam pęnalitatem sensitiuam, tamen habebāt pęnam damni, cum essent priuati visione diuina, quam iam habere possent. Quanto autem aliquis tardius iret ad lymbū patrū gaudiosius videbatur, ꝙ pauciori tempore experiretur pœnam illam, quàm qui prius ibat. Secundo isti habebant pœnalitatem,

F quia desiderabāt introire in terram Chanaam, quòd ergo priuarentur ista re desiderata, tristabile erat, quāquàm habituri essent gaudium post mortem, ideo dato, quòd Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt, habituri essent vitā ęternam, pœnalitas eis erat, quia non tollebatur, quin ipsi eo tempore, quo viuerent tristarentur pro desperatione desideratæ rei. Et cum dicitur, quòd post mortem in vita ęterna habituri essent maiora gaudia, verum est, & tamen gaudia illa nō sunt similia eis, quæ hic habemus, quia ista sunt gaudia hominis, siue compositi: illa autem sunt gaudia animarum, & sicut differt status hominum a statu animarum: ita gaudium hominis a gaudijs animarū, ideo necesse est, vt isti sic morientes nunquā possent habere istud gaudium de possessione terræ Chanaā,

G qua hic priuabantur. De hoc latius dictum est Deut. cap.3. cum agebatur de pœna Moysi, quia non introibant in terrā vltra Iordanem. *Non introducetis istos populos in terram, quam dabo eis.* Vocat Iudæos populos quamquàm essent vnus populus per aggregationē, & vnitatem principis, & legum propter esse in magna multitudine, ita quòd ex eis possent effici multi populi, vel quia erant 12. tribus, & quęlibet habebat vnum principem, & erat distincta ab alijs ita, vt possent vocari 12. populi. Cum autem dicitur hic: Non introducetis in terram Chanaam, quam dabo eis. potest accipi illa coniunctio copulatim, scilicet, quòd ambo simul non introducerent populos Iudæorum in terrā promissionis: nam Aarō non introiuit in illam, nec

H vidit eam. Moyses autem introiuit in partem eius, licet non in totam, ideo verum est, quòd non introduxerunt ambo populos in terram promissam. Alio modo intelligitur copulatiuè, scilicet, quòd non introduxit populos istos in terram promissam, nec Aaron illos introduxit,

In q. 7. k vide sup. practica lo quæst.

An Moyses introiuit in terram promissionis, & an terra duarum tribuum, & dimidia esset pars terræ promissionis, vel adiuncta illi per accidens. Quæst. VIII.

I ET hic dicunt aliqui, quòd Moyses & Aarō non introierūt in terram promissionis. Sed dicendum est esse falsum: nam Moysēs introiuit in terram promissionis, quia introiuit in terram duorum regum Amorrhæorum, quæ postea possessa est a duabus tribubus, & dimidia Israelitarum infra 32. cap.& Deuter.3. cap.3. sed illa terra erat promissa Israelitis: ergo Moyses introiuit in terram promissionis: ipse enim acquisiuit illam terram, & occidit duos reges eius Iosue cap.12. quòd autem sit illa terra promissa Israelitis, patet quia Deus promisit septem populos Israel, scilicet, Chananæos, Amorrhæos, Iebusæos, &c. Deuterōn.cap.7. sed terra duorum regum, quam acquisiuit Moyses, erat terra Amorrhæorum, cum isti duo reges vocentur Amorrhęi Iosue 12. cap.& Deuteron.cap.3. ergo

De hoc sermone loci auth.

Iosu. c. 4. 13. & 19.

K erat illa terra promissa.

Poterit autē aliquis dicere, quòd non erat ista terra promissa Iudæis, quamquàm esset terra Amorrhæorum, quia non fuerat ista terra a principio pertinens ad populos Amorrhęos: sed postea reges Amorrhęi acquisierunt illam de manu aliarum gentium, ideo non cadebat ista sub promissione. Et patet hoc, quia rex Sehon, qui erat vnus de istis duobus regibus Amorrhęis acquisiuit ciuitatem Hesebon, & multas alias de manu Moabitarum, vt patet seq. cap. Acquisiuit etiam magnam partem de regno Ammonitarū, vt colligitur Iosue. cap.13. sic ergo poterat esse de tota terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhęi, quod nō pertineret a principio ad terrā Amorrhęorum,

Vide de hoc latius. Iosue 1. c.

rum,& sic non caderet sub promissione. Respondendum est, quòd in prima promissione facta Abrahę expressa fuit ista terra duorum regum Amorrhęorũ. nam Gen. 15. cap. ponitur terra Raphaim, idest gigantũ. sed ista est terra Og, qui fuit de reliquijs Raphaim Iosue. cap. 12. & terra eius Basan erat antiquitus terra gigantum, qui vocabantur Raphaim Deutero. cap. 3. ergo illa erat promissa Iudæis. Item patet, quia Raphaim, quorum terra promissa est Iudæis, habitauerunt in Astaroth tempore Abrahę, cum ibi fuerit pugna contra eós Gen. 14. cap. sed Astaroth erat ciuitas vnius de istis duobus regibus Amorrhęis, scilicet regis Og. Deutero. cap. 3. & Iosue. 12. ergo promissa fuit terra ista Iudæis. Item tota terra, duodecim tribuum **B** Israel vocatur terra promissionis: sed in terra duorũ regum Amorrhęorum habitauerunt duę tribus, & dimidia Israelitarum Deutero. cap. 3. & Iosue. cap. 13. ergo illa erat pars terrę promissionis, sed in illam introiuit Moyses, ergo non potest dici quin introiuerit in terram promissionis: Aaron autem nequaquam, quia non accessit ad terram Iordanis, nec etiam ad terram duorum regum Amorrhęorum, quæ erat ante istam. Item apparet, quia de omnibus murmuratoribus Deus sententiauit, quòd non introirent in terrã promissionis supra cap. 14. sed de illis factũ est, quòd morerentur omnes ante torrentem Zareth Deute. c. 2. vbi Deus fecit, quod non transirent Israelitę torrentem, donec morerentur omnes impij, quo facto iussit **C** Deus, vt transirent: ergo videtur, quòd apud torrẽtem Zareth erat terra promissionis, sed apud illum torrentẽ incipiebat terra duorũ regũ Amorrhęorum, vt colligitur Deutero. cap. 2. ergo illa vocatur terra promissionis. Cum ergo aliquis dixerit, quòd Moyses nõ introiuerit in terram promissionis intelligendũ est, quod non introiuit in totam: sed in aliquam partem eius. Et cum arguitur de eo, quod habetur Deu. 32. cap. scilicet videbis eam, & non ingrediens in illam, quam ego dabo filijs Israel. Respondendũ est, quod intelligitur de terra illa, quæ nondum capta erat, cum dicatur: quam dabo filijs Israel, & ista erat terra post Iordanem, in quam non introiuerunt Aaron, & Moyses, & similiter sunt intelligenda alia loca scripturę, q̃ hoc dicunt. **D** Est tamen verum, quòd non introiuit Moyses in terram Chanaã. Differt enim terra Chanaam a terra promissionis tanquam pars a toto, quia solum computatur terra Chanaam illa, quæ est post Iordanem ad occidentalem plagam eius, vt patet infra 34. cap. vbi ponuntur termini terræ Chanaam, & tamen solum sunt termini terrę illius, quæ est post Iordanem. Idem declaratum est Iosue. 14. hoc modo solum ponuntur. 9. tribus, & dimidia in terra Chanaã: duæ autem tribus, & dimidia, quæ receperunt possessionem ad orientalẽ plagam Iordanis, non receperũt eam in terra Chanaam: sed bene in terra promissionis. Cõiter tamen loquentes non curãt facere differentiam in his vocibus, ideo negant introisse Moysen in terrã Chanaam, & in terrã promissionis: sed alterum est falsum. **E** Dicitur autem hic in terram, quam dabo eis, quia nondum dederat Deus Israelitis aliquã partem terrę, sed postea dedit, & non accipitur hic terra, quæ danda erat sicut Deutero. cap. 32. quia ibi solũ accipitur pro terra. 9. tribuum, & dimidię, quæ tunc danda restabat. Hic tamen terra duarum tribuum, & dimidię: quàm. 9. & dimidia intelligitur neutra earũ erat danda. *Hęc est autem aqua contradictionis vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum*. Idest ista aqua Cadesbarne vocatur aqua contradictionis, quia ibi repugnauit populus Israel Deo, cum murmurassent propter aquas deficientes, & istud murmurare est contra dicere: nam bonitati diuinę repugnat, qui ei diffidit,

Q̃do differat terra Chanaan a terra promissionis.

Quare dicant a quę cõtradictionis.

A & sic fecerunt Israelitę murmurantes. Aliquis autem intelliget hic per filios Israel Moysen, & Aaron, quia isti peccauerunt ad aquas contradictionis, vt supradicitur. Sed dicendum est, quòd solum intelliguntur Israelitę, qui murmurauerunt, quia quamquàm Moyses, & Aaron dicantur large contradixisse Deo, quia non crediderunt ei, vt supra dicitur, scilicet, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me: tamen proprie contradictio ad Deum fuit in populo: sic patet infra 27. cap. scilicet, quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis. Et tunc sequitur: Hæ sunt aquę contradictionis in Cades deserti Sin. ergo ad populum refertur cõtradictio. *Et sanctificatus est in eis*. Idest Deus apparuit **B** sanctus, vel laudabilis, inter Israelitas, quia demonstrauit eis magnitudinem suam, miraculosè educendo aquas de petra. Aliqui referunt hoc ad Moysen, & Aaron, scilicet, quòd sanctificatus est Deus in illis idest apparuit sanctus, vel iust⁹, scilicet, quòd Israelitę videntes Moysen sanctum virum propter tam paruum peccatum condẽnari, ne introiret in terram promissionis, quanto magis faceret Deus eis, qui magni peccatores erant? Et dicitur Deus sanctificari quandocũque de Deo demonstratur aliqua magna perfectio, vt quia omnipotens est, sicut deducendo aquam de petra, vel summe iustus, vt puniendo Moysen, vel clementissimus conferendo quædam beneficia, & sic **C** de alijs attributis, vel perfectionibus diuinis. Sed primus sensus melior est.

Legatio Israel ad Edom.

Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborẽ, qui apprehendit nos, quomodo descenderint patres nostri in Aegyptum, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Aegyptij, & patres nostros, & quomodo clamauerimus ad Dominũ, & exaudierit nos, miseritque Angelũ, qui eduxerit nos de **D** Aegypto. Ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, nõ bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. Cui respondit Edõ: Non pertransibis per me. Alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntque filij Israel: Per tritam gradiemur viam, & si **E** biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in precio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit: Non transibitis. Statimq; egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, vt concederet transitum per fines suos. Quamobrem diuertit ab eo Israel.

Misit interea. Hic ponitur de impedimento itineris propter hostem insurgentem: & fuerũt multiplices

hostes,

hostes, scilicet Idumęi, Chananęi, Moabitę, & Madianitę. De primis habetur hic: de secundis seq. c. De tertijs, & quartis infra 22. c. *Misit interea nuncios Moyses*. Idest dum fiebant ista, quæ dicta sunt, misit Moyses nuncios ad regem Edom, & sic implicantur hic historię, scilicet, quòd dum accideret mors Marię, & murmuratio pro deficiente aqua missi sunt nuncij, & hoc, quia cum Israelitę venerunt in Cadesbarne erāt in termino terrę promissionis, quia Cadesbarne ponitur in latere meridiano terrę Chanaam infra 34. ca. & Iosue. 15. ad hoc tamen, quòd transirent in terram Chanaam necessario transitus erat per quamdam partem terræ Edom, cum dicatur infra vrbs Cadesbarne esse terræ Edom, & apud istam consistebant Israelitæ cum miserunt nuncios ad regem Edom, sed ipse non consensit, vt transirent per terram eius, vt patet infra ideo dilatatus est ingressus Israelitarum in terra Chanaam, cum circundederunt totam terram Seir, quę est terra Edom. & in hoc morati sunt diebus multis Deutero. cap. 2. scilicet circuiuimus montem Seir lōgo tempore. *De Cades ad regem Edom*. Idest Israelitę erant in Cades, & inde miserunt nuncios ad regem Edom: est enim Cadesbarne quędam pars deserti, in qua est vna de ciuitatibus terræ Edom, & ibi extremitas terræ Edom, vt patet infra. Iudæi autem illuc accedentes non ausi sunt introire in terram Edō, non petita licentia a rege, vel forte fecerūt hoc, quia Deus iusserat, ne pugnarent contra Idumęos Deute. cap. 2. Sed hoc magis videtur referri ad alterum tempus, scilicet postquam rex Edom recusauit dare introitum, & coacti sunt Iudęi circuire montem Seir, tunc enim forte transierunt per aliquam partem terræ Edom, & emerunt cibos ab Idumeis, de quo Dutero. cap. 2. *Hæc mandat tibi frater tuus Israel*. Ista verba erant nunciorum Israelitarum ad regem Idumęorum, vbi ponitur totus Israel tanquam vnus homo, & vocantur fratres, eo quod isti duo populi deriuabantur a duobus fratribus, scilicet Idumęi ab Esau, & Israelitę a Iacob. Vocabatur autē Esau tribus modis, scilicet Esau, Edom, & Seir: ideo terra filiorum Esau vocatur terra Edom, vel terra Idumæę, & vocatur quædā pars illius terræ mons Seir: sic patet Deutero. cap. 2. scilicet circuiuimus montem Seir. Iacob aūt vocabatur Israel Gen. cap. 32. ideo Israelitæ mittebant ad populū Idumęorum tanquam ad fratrem suum. Et dicitur: hæc mandat tibi frater tuus Israel, idest ista mittit tibi ad dicendum. & non accipitur mandare pro imperare, quia Israelitæ exorabant hic, & non iubebant, quia dicitur infra obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Item patet, quia hic Israelitæ incipiūt persuadere Idumęis, mouendo eos ad compassionē commemoratione laborum suorum; ad iubentem autem non pertinet talis suasio: & isto modo accipitū aliquando in Scriptura Gen. 45. cum dicitur: Hęc mādat Ioseph filius tuus, & ista verba diriguntur ad Iacob patrem suum: sed manifestum est, quòd non iuberet aliquid Ioseph patri suo: sed accipitur mandare idest mittere ad dicendum Ioseph filius tuus, & iste modus loquendi est apud quasdam gentes. *Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos*. Volunt concludere Israelitæ, quod rex Edom permitteret eos transire per terram suam, & vt facilius eum inclinarent vtuntur suasione Rhetorica mouendo ad misericordiam, & hoc commemorando labores suos. Dixerunt autē, ꝙ noti erant Idumęis labores, qui apprehenderent Iudæos, quia terra Idumęorum non erat multum distās a terra Aegypti, in qua sustinuerant Israelitæ labores; etiam in deserto laborauerant: ideo poterant cognoscere labores eorum. Etiam erant multū famosi labo bores Iudæorum, quia erant magni, ideo ab omnibus

F gentibus conuicinis cognoscebantur. *Quomodo descenderunt patres nostri in Aegyptum*. Incipit numerare Scriptura labores maximos Hebræorum, scilicet quos passi sunt in Aegyptum. Nam licet in terra Chanaā, & Mesopotamiæ Iacob pater eorum peregrinatus fuisset, & Laban aduersaretur ei: tamen illi labores non exprimuntur hic, quia illi erant parui collati ad labores, quos sustinuerant in Aegypto. Etiam, quia ille erat labor vnius personę, scilicet Iacob: in Aegypto autem erant labores vnius populi: isti tamen labores peregrinationis in terra Chanaam, & Mesopotamiæ enarrabantur ab Israelitis quando deferebant oblationes quasdam coram Domino in Cartallo, referentes gratias pro omnibus malis, a quibus Deus eos liberauerat: & incipiebant enarrare a persecutione Labā, &

G peregrinatione in Mesopotamia, de quo Deute. cap. 26. scilicet Syrus persequebatur patrem meū &c. & dicitur hic, quòd patres nostri descenderunt in Aegyptum, quia de istis, qui nunc erant nullus descenderat illuc de terra Chanaam, sed oēs nati sunt in Aegypto: & dicunt de patribus suis, quia multi in Aegyptum ingressi sunt, scilicet Iacob cum 70. animabus Exo. cap. 1. & illi omnes vocantur patres huius populi. *Et habitauimus ibi multo tempore*. Aliquando enim fuit habitatio Israelitarum in Aegypto tāquam incolarum, & liberorum, scilicet tanto tempore, quanto vixit Ioseph, & reges, qui cognouerunt eum, surrexit autē postea rex nouus, qui nō cognoscebat Ioseph, & ab illo tempore cępit durè affligi tota multitudo Hebræorum. Exo. cap. 1. tempus autē mansionis eo-

H rum in Aegypto tam in gaudio, quàm in seruitute fuit magnum, quia Exo. cap. 12. dicitur, quòd habitatio filiorum Israel, qua manserunt in Aegypto 430. annorū fuit: sed istud tempus computatur ab anno, quo introiuit Abraham in terram Chanaam, vt declaratum est ibidem: tempus autem stationis Hebręorū in Aegypto postquā illuc descendit Iacob cum posteritate sua fuit 205. annorum, vt declaratum est Ge. 15. & Exo. cap. 1. & istud fuit magnum tempus, potissimum, quia Iudæis videbatur maius, cum angustiarētur, & desiderabant exire de seruitute illa. *Afflixeruntque nos Aegyptii, & patres nostros*. Idest isti, qui nunc erant, & patres eorum fuerunt in Aegypto afflicti,

I quia ista persecutio a multis tēporibus incęperat, in quibus isti habuerunt aliquos prædecessores. Etiam intelligendum est, quòd de istis, qui nunc erant in deserto, rari fuerant afflicti in Aegypto, quoniam plurimi eorum nati fuerant in deserto, cum esset principium 40. anni ab exitu de Aegyptó, & ferè omnes mortui fuerant, super quos sententia data est, & sic manebant solum illi, qui nati sunt in deserto, & quidam alij, qui egressi sunt in pueritia de Aegypto, scilicet antequam complerent annum 19. Moyses tamen, & Aaron, Caleb, & Iosue, & quidam alij de principalibus populi exierant de Aegypto, ideo cum nomine istorum principaliter formaretur legatio, dice-

K batur, quòd Aegyptij afflixerunt eos.

Sciendum de ista afflictione, quòd erat nimis iniusta, quia a principio Aegyptij receperunt Hebręos habitaturos in terra Aegypti pacificè, tāquam accolas, postea autem nihil demeruerunt Iudæi, quare eis afflictio irrogare deberet, sed ex inuidia afflicti sunt: nam rex nouus non cognoscens Ioseph dixit: Venite opprimamus sapienter populum istum, quia multus est, & fortior nobis. Et sequitur quomodo imposuerint duros labores in operibus terræ, & influxerint graues angustias occidendo filios eorum nouiter natos; ideo Deus iustè intulit plagas Aegyptijs, quia ipsi iniustè persecuti fuerant Hebræos.

Et quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos.

nos. Idest etiam notum est vobis, quomodo clamauerimus pro hac angustia duræ seruitutis, & Deus exaudiens, nos liberare voluerit. Ista enim nota erant ex posterioribus effectibus, scilicet, quia liberati sunt Israelitæ de Aegypto nõ viribus, aut bello, sed signis, & prodigijs Dei. *Miseritque Angelum, qui eduxit nos de Aegypto.* Idest etiam hoc notũ erat. Ista missio potest intelligi dupliciter, quia Angelus significat nuncium, & quicunque a Deo missus est ad aliquid, conuenienter vocatur Angelus Dei. Potest etiam intelligi de Moyse. ipse enim fuit nuncius, quia Deus locutus est ei in mõte Synai dum pasceret oues, & dedit ei signa quę faceret in Aegypto mittens ad Hebręos, vt scirẽt se exauditos a Deo, & in breui liberandos: Exo. cap. 3. Alio modo accipitur Angelus Dei pro Angelo, qui pręcedebat Israelitas in via dirigendo eos per columnã nubis, & ignis, & iste Angelus pugnabat pro eis, quia quando exercitus Pharaonis apprehendit castra Hebræorum super mare rubrum volens percutere a tergo, Angelus ille transtulit nubem, quæ præcedebat Israelitas ad posteriorem partem exercitus, & facta est nubes illa valde lucida ex parte Hebræorum, ita vt pateret eis introitus per mare rubrum, ex parte autẽ Aegyptiorum erat caligo magna, ita vt non ausi fuerint Aegyptij tota nocte accedere ad Hebræos, nec videbant quomodo accederent Exodi capitu. 14. De isto Angelo etiam dicitur Exo. 23. cap. scilicet. ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te in via, & introducat in locum, quem paraui. De hoc etiam Exo. cap. 23. scilicet, & mittam præcursorẽ tui Angelum, & eijciam Chananęũ, & Amorrhęũ &c.

Angelus qui eduxit Hebræos de Aegypto quis fuit.

Iste Angelus dicitur eduxisse de Aegypto, quia direxit eos egrediendo per columnam nubis, & sic fecit in toto itinere vsque ad terram Chanaam: Exo. ca. 13. *Ecce in vrbe Cades.* Iudæi enarratis laboribus suis concludunt petendo, quòd permittat eos rex Idumęorũ transire in terram Chanaam per extremitatem terræ suę, & dicunt, quod erant in vrbe Cades, idest in vrbe quæ est in deserto Cades.

Cades an sit nomen vrbis.

Non est enim Cades nomẽ alicuius vrbis, sicut nec aliqua de mansionibus Israelitarum per desertum, sed dicitur vrbs Cades, idest quędam ciuitas, quæ est in deserto Cades: est enim Cades in deserto Sin, quod est magnum desertum. Cades autem est quædam pars illius deserti coniuncta terræ Chanaam in latere eius meridiano, vt patet infra 34. cap. & Iosue. cap. 15. In isto autem deserto erat quædam ciuitas regis Edom, quæ erat extrema in toto regno Idumææ, & ista vocatur ciuitas Cades. Dato tamen, quòd Cades esset nomen alicuius vrbis non esset verum, quòd Israelitæ fuissent in Cades, quia nũquam introierunt in aliquam vrbem postquam exierunt de Aegypto vsquequo venerunt ad terram duorum Regum Amorrhæorum, vbi accipientes vrbes eorum ingressi sunt in illas, potissimum, quia Israelitæ non auderent introire in aliquam vrbem terrę Idumęorum sine consensu regis: nam si ingressi fuissent iam frustra precarentur, quòd permitteret eos transire per terram suam. Etiam, quia non expediebat Iudæis introire in aliquam vrbem: nulla enim eos caperet. nec ipsi petierunt a rege Edom, quòd permitteret eos introire in vrbes, sed transire per viam publicam. *In extremis finibus tuis positi.* Idest vrbs Cades, apud quam nos sumus, est in extremitate terminorum regni tui. Expresserunt autem Iudæi hoc propter alterum de duobus, scilicet, vt facilius inclinaret rex Edom ad permittendum eos transire: nam si peterẽt transire per medium regni esset difficile, quia multũ possent nocere, petierunt autem transire per extremitatem, scilicet per quandam particulam regni apud Cades: nam terra Chanaam erat cõiuncta Cadesbar-

A ñe, cum ponatur Cades tanquã terminus terrę Chanaam infra 34. cap. ideo solum territorium vrbis, quę erat apud Cades transituri erant Iudæi ad ingrediendum terram Chanaam.

Cum rex Edom non permisit Iudaos introire per terram suam: quare non declinauerunt modicum versus terram meridianam, & occidentalem ne cogerentur circuire totam terram Edom.

Quæst. IX.

SED dicet aliquis, cum rex Edom non permiserit Iudeos introire per terram suam in extremitate eius, quare non declinauerunt saltem modicum, & transirent in terram Chanaam non B per terram Idumęorum ne cogerentur circuire terrã Edom multo tẽpore ascendentes versus orientẽ, & postea introeuntes per terram duorũ Regum Amorrhęorum? Respondendum est, quòd Israelitæ quãdo erant in Cadesbarne erant in latere meridiano terræ Chanaam, & totum illud latus est circundatum gentibus a parte meridiana, ideo si declinassent Israelitę a terra Idumęorum per latus meridianum terrę Chanaam versus occidentem, oporteret, vt introirent per terram aliarum gentium, quia vbi deficiebat regnũ Edom incipiebant alia regna, illę autem gentes erant magis hostiles Iudęis, scilicet Amalechitæ, & Chana- C nęi: nam in prima vice qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne anno. 2. ab exitu de Aegypto Amalechitæ, & Chananęi pugnauerunt contra eos supra ca. 14. & Deutero. cap. 1. Iterum autem pugnauerãt Amalechitæ ꝯ Iudæos primo anno ab exitu de Aegypto in Raphidim Exo. cap. 17. ideo non ausi sunt Israelitæ petere ab eis transitum, quia sciebant, quòd non concederent cum essent hostes. Non habito ergo transitu per terram Edom regressi sunt ad partem orientalem circuneuntes totam illam terram, vt intrarent per totam terram duorum regum Amorrhęorum. *Obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam.* Humiliter petebant Iudæi transitum, quia sciebant magnos sibi restare labores circũeundo terram, si non permitteretur eis transitus. sic enim factum est, vt patet Deute. ca. 2. D Circuiuimus montem Seir multo tempore, & in isto tempore cępit tędere populũ laboris itineris, & murmurauerunt, atque suscitauit contra illos serpentes ignitos, vt patet sequen. capi. *Non ibimus per agros, nec per vineas.* In hoc ẽt suadent: nã diceret rex Edõ. ꝙ p missio eis transitu multũ nocerent terræ, qa cũ esset tanta multitudo virorũ, & fęminarũ, pecorũ, & iumẽtorũ, non possent capi per vias: sed distenderentur per agros, & vineas, in quo nimis nocerent terræ. *Non bibemus aquas de puteis tuis.* Necesse erat, quòd Iudęi trãseuntes per terram Edom biberent de aquis terræ illius, quia non poterant aliunde ducere aquas: sed est sensus, quòd non biberent de puteis, idest non biberent sine licentia dominorum terræ illius, vel sine pe- E cunia: sic enim iusserat Deus Deutero. cap. 2. scilicet cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis, & hoc dicebatur de transitu per terram Edom. Duxerunt autem Iudęi aquam de puteis, idest de cisternis; quia terra illa valde deficiens aquarum est: rari enim fontes, & flumina sunt, sed pluuiæ in cisternis conseruantur. Istas cisternas vocant Iudæis putéos de quibus non erant bibituri sine licentia, vel precio dato. Si autem terra irrigua esset fontalibus, vel fluuialibus aquis, nihil oportebat cõstitui de precio pro potu aquarum, quia nihil sic diminueretur de aquis terræ Edom. Et hoc etiam Iudęi dixerunt suadendo, quia cũ terra Edom deficiat aquis si trãsirent Israelitæ per eam, biberent omnes aquas

cisterna-

ciſternarum, in quo damnificarentur Idumæi. *Sed gradiemur publica via*. Vocatur publica via illa, per quã alij incedere conſueuerunt. Deutero. ca. 2. dicitur: Via trita gradiemur, ideſt per viam magnam vſitatam: non enim nouã faciemus viam incedentes per agros, & vineas, ſicut facere ſolet exercitus, quando non capiunt eum viarum anguſtiæ. *Nec ad dextram nec ad ſiniſtram declinantes donec tranſeamus terminos tuos*. Ideſt dũ fuerimus per terram tuam ibimus per viam plubicã, & non declinabimus ab ea ad partem dextram, nec ſiniſtram introeuntes in agros, vel vineas, & hoc ne noceam terræ tuæ, erat enim prope terram Chanaam, in quam ingreſſuri erant, & pugnaturi quaſi hoſtes. *Cui reſpondit Edom*. Ideſt rex Edom. Iuerant enim iſti nuncij ad regem Edom, & ipſe reſpondit hęc. Vel poteſt accipi Edom pro toto populo terræ Idumęę. Nã veriſimile eſt, quòd aſſiſterent regi conſiliarij, vel procuratores terræ Edom: illi reſponderunt nomine totius terræ Edom: ideo dicitur, quòd reſpondit Edõ. *Non tranſibis per me, alioquin armatus occurram tibi*. Timuerunt enim filij Edom, quod Iſraelitæ vellent eis inferre damna, ſcilicet accipere aliquid de terra eorũ intrantes pacificè, & in dolo capientes vrbes, vel oppida: ſic enim dicitur Deutero. cap. 2. tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau, qui habitant in Seir, & timebunt vos; videte diligenter ne moueamini contra eos. Et dato, quòd Idumęi non ſuſpicarentur, quòd Iſraelitæ vellent accipere aliquid de terra ipſorum, tamen crederent, quòd magna damna inferrent illis in agris, & vineis, & aquis puteorum ſi tranſirent per terram ipſorum: ideo non conceſſerũt dicẽtes, quòd occurrerent armati Iudæis. *Dixeruntque filii Iſrael*. Iſta eſt reſponſio quam miſerunt Iſraelitæ audito verbo Idumęorum: nam nuncij Iſrael iuerunt ad Edom: & accepto iſto reſponſo redierunt ad Iſrael, & precatus eſt iterum Iſrael, vt concederent tranſitum Idumei mittentes legatos rurſus ad Edom. *Per tritam gradiemur viam*. Iſraelitę intelligebant, quòd Idumęi recuſabant concedere eis tranſitum, quia ſequeretur magnum damnum in agris, & vineis, & ciſternis aquarum ad introitum Iudæorum: ideo dixerunt, quòd non tranſirent per agros, & vineas: ſed per viam tritam, ideſt publicam, & vſitatã. *Et ſi biberimus aquas tuas nos, & pecora noſtra dabimus, quod iuſtum eſt*. Ideſt etiã non nocebimus in ciſternis aquarum, quia non bibemus de ciſternis tuis, & ſi aliquid biberimus nos, vel pecora noſtra precium dabimus, & ſic non damnificabatur terra Edom. *Nulla erit in precio difficultas*. dixerũt hoc Iſraelitæ, quia forte Idumęi crederent, quòd quamquàm ſoluerẽt aliquid Iſraelitæ pro aquis, quas acciperent, tamẽ illud eſſet modicum, ſcilicet, quòd magis eas acciperent violenter, quàm pro precio, dixerunt ideo Iſraelitæ, quòd quantumcunque conſtituerent de precio pro aquis Idumęi, tantum ſoluerent, & in hoc nulla difficultas futura erat. *Tantum velociter tranſeamus*. Ideſt ſolum concede nobis, quòd poſſimus tranſire per terram tuam ſaltem velociter, quia de reliquo nõ erit nobis difficultas, ſiue modicũ ſiue multum precium aquarum impoſueris.

Quare Iſraelitæ non ſunt locuti de cibis, ſicut de potibus, cum vtriſque indigerent. Quaſt. X.

QVAERET aliquis quare Iſraelitæ locuti ſunt hic de aquis, & non de cibis: quia ita indigebant cibis, ſicut potibus. Reſpondebit aliquis, quòd hoc fecerunt, quia de illis, de quibus erat veriſimilius, quòd poſſent Iſraelitæ violẽter accipere, dabatur hic ſecuritas, de aquis autẽ erat huiuſmodi, quia cum illa terra ſit inaquoſa, ciſternæ
F multæ fiebant in agris ad colligendum ibi aquas pluuiales, & quia illę erant paruæ poterant Iſraelitæ accipere aquas nolentibus Idumęis. De cibis autem non erat ſic, quia illi erant collecti intra vrbes, & oppida, & nõ poſſent Iſraelitæ illos accipere inuitis Idumęis, niſi illis bella inferrent. De aquis vero, & nõ de cibis ſecurauerũt. Aliquis reſpondebit aliter, ſcilicet, quòd Iſraelitæ petebant id, quo egebant. Cibus autem quotidianus dabatur eis de cœlo, ſcilicet Manna, quod nunquã eis defuit a die, quo cępit vſque ad diem, quo penitus ceſſauit: ideo quamquam tranſirent Iſraelitę per terram Edom, non indigerent cibis Idumęorum aquæ autem non dabãtur de cœlo illi ſpecialiter, niſi quando aliàs contingeret pluere, ideo petierũt aquas pro precio dicentes ſe daturos, quòd licitũ erat. Sed
G prima reſponſio conuenientior eſt. Ideo dicendum, quòd ſcriptura forte ſubticuit hic de cibis, & tamen nuncij Iſraelitarum non ſolum de aquis: ſed etiam de cibis dixerunt, & hoc confirmatur, quia Deut. cap. 2. Deus iuſſit Iſraelitis, quod cum tranſirent per terram Edom cibos pecunia emerent, & aquas in precio haurirent: ſic ergo Deus de vtroque expreſſit: ita veriſimile eſt, quòd nuncij Iſraelitarum de vtroque dixerint: ſcriptura autem nõ ſemper enarrat omnia, quæ geſta ſunt, vel reſpondebitur, vt ſupra dictum eſt, ſcilicet, ꝙ ſecurabant de aquis, quia facilius erat capere aquas quàm cibos inuitis Idumęis. *At ille reſpondit: non tranſibitis*. Ideſt etiam in ſecunda propoſitione nunciorũ Iſrael Idumęi negauerunt tranſitum dicentes, quòd nullo modo tranſirent, ideſt, quòd non permitterent
H tranſire. *Statimque egreſſus eſt obuius cum infinita multitudine*. Ideſt cum ſecunda vice propoſuerunt nuncij Iſraelitarum, Idumęi exiuerunt eis obuiam armati. Et hoc, quia exiſtimauerunt, quòd cum Iſrael petijſſet bis tranſitum, & non fuiſſet conceſſus eis, contenderet proprijs viribus ſibi occupare tranſitum, & forte inferre pararet aliqua damna Idumęis, ideo parauerunt ſe ad pugnam euntes in Cadeſbarne, vbi erãt Iudæi, & tunc noluerunt pugnare Iſraelitæ permittẽtes Idumęos in armis, & redierunt per aliam viam.

Quare nubes direxit Iſraelitas, vt irent in Cades cum non eſſet conceſſurus rex Edom tranſitum: & cur Deus noluit, quòd iſte rex permitteret eos tranſire.
I *Quaſt. XI.*

QVAERET aliquis, quare nubes direxit Iſraelitas in Cadeſbarne, cum Rex Edom non eſſet conceſſurus eis introitum per terram ſuam.

Reſpondendum eſt, quòd Idumæi non conceſſerunt introitum Iſraelitis per Cadeſbarne, quia Deus indurauerat corda eorum, ne concederent: non. n. expediebat, quòd concederetur introitus. Primo, quia eſſet contra ſententiam Dei: ipſe enim dixerat, quòd Iſraelitæ quadraginta annis manerent in deſer-
K to: ſi autem introiſſent per Cadeſbarne, non manſiſſent quadraginta annis: erat enim primus menſis anni quadrageſimi, quando venerunt in Cadeſbarne, vt patet ſupra in litera, & ſic deficeret vnus annus, ſi immediatè, vt venerunt in Cadeſbarne, permitterentur tranſire. Item Deus dixerat, quòd nullus eorum, qui murmurauerat, introiret in terram Chanaam, ſed morerentur omnes in ſolitudine ſupra capitu. 14. ſi tamen introiſſent in terram Chanaam per Cadeſbarne immediatè, vt venerunt illuc, multi de blaſphematoribus introiſſent in terram Chanaam, quod patet, quia non fuerunt mortui omnes blaſphematores vſque ad torrentem Zareth, & immediatè, vt mortui ſunt, iuſſit Deus Moyſi, vt tranſirent torrentem Zareth,

Zareth, Deuteron.cap.2. sed illum torrentem multo tempore post hoc transierunt, scilicet cum iam circuiuissent terram Edom, siue montem Seir, vt colligitur seq.cap. & Deuteronom.cap.2. ergo non erāt mortui omnes murmuratores, quando steterunt Israelitæ in Cadesbarne. Si tamen concessus fuisset introitus per locum ipsum multi de murmuratoribus introissent in terram Chanaam. ideo voluit Deus, vt non concederetur introitus, sed vagarentur magno tempore vsquequo morerentur omnes murmuratores. Item Deus volebat tradere in manus Israelitarum terram duorum regum Amorrhęorum sicut postea tradita est: si autem introissent per Cadesbarne, non accessissent ad terram duorum regum Amorrhęorū, quia illa erat orientalis terræ Chanaam: ideo, vt acquirerent illam fuit conueniens, vt nō introirent per Cadesbarne, sed circuirent ad partem orientis, & cogerentur intrare per terram duorum regum, & sic eam acciperent. Sed tunc stat, quod dictū est, scilicet quare Deus fecit, vt venirent in Cadesbarne Israelitæ, cum non esset permissurus transitum eis? Respondendū est conueniens fuisse, quia Cadesbarne erat in via, per quam transituri erant Israelitæ: ideo dato, quod non sequeretur aliqua vtilitas accedendo illuc erat conueniens Israelitis, quod irent ad ipsum locum, postea autem circuerunt terram Seir sicut aliàs circuitum essent ad eundum in terram duorū regum Amorrhęorum. *Et manu forti.* Idest egressus est rex Edom in potentia magna. Potest accipi hic manus pro turba sicut aliquando accipitur: & est sensus, quòd cum turba valde forti exiuit rex Edom cōtra Iudæos: putauit enim, quòd vellent introire per terram Edom violenter. Vel accipitur manus propriè: & tunc est sensus metaphoricus, sicut dicimus, quod Deus redemit Israelitas de Aegypto ī manu forti, & brachio excelso: & tñ Deus nec manū, nec brachium habet, sed ponūtur ista ad significandum magitudinē potentię. *Nec acquiescere voluit deprecanti, vt concederet transitum per fines suos.* Idest rex Edom noluit consentire Israelitis, qui precabantur, vt solum permitterentur transire per terram Edom.

Quomodo stat, quòd Israelita non transierunt per terram Edom, cum tamen oppositum videatur dici Deut.2.
Quæst. XII.

QVAERET aliquis quomodo dicatur, quòd non concessit rex Edom: quia Deute.cap.2. significatur contrarium ex verbis Dei scilicet transibitis per terminos fratrū vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir: deinde sequitur: Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquā emptam haurietis, & bibetis. Idem patet ex verbis Israelitarum ad regem Sehon, scilicet tantum est, vt cō cedas nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitę, qui morantur in Ar. ergo concesserant transitum Idumęi. Ra.Sa. dicit, quòd nō transierunt Hebræi per terram Idumęorum, sed solū dabant eis Idumęi armenta precio exeuntes extra regnum ad vendendum. Idem tenet Nicolaus hic, & Deutero.cap.2. Sed non stat: nam Deutero.cap.2. dicitur ex verbis Dei: Aquam emptam precio haurietis, & bibetis, ideo quamquàm possent Idumęi cibos venales educere extra terram suam Iudęis transeuntibus per desertum, quia non inueniebantur ibi: sed de aquis non poterat esse: non enim est verisimile, quòd terra per quam transibant Israelitæ apud Edom esset penitus inaquosa, & dato, quòd esset inaquosa oēs Idumęi, & Moabitæ ferentes aquas non sufficerent tanto populo, pecoribus, & iumentis. Si autem esset

A terra aquosa non oportebat dari regulam de aquis bibēdis pro pecunia, quia aquę, quę erant extra terram Idumeorū non erant in potestate ipsorū, nec eas vendere poterant. Concluditur ergo, quòd transibant terram Idumęorum, & quia erat populus multus indigebat aqua multa de puteis, & cisternis, quas foderant, & parauerant Idumęi: ideo rationale erat, quòd darent pecuniam pro aqua. Et si forte aliquis diceret ꝙ Idumæi portabāt aquas ad castra Israel extra fines regni sui, quamquàm rationabile sit, tamen adhuc stare non potest, quia dicitur Deutero.ca.2. aquam emptam haurietis, idest, quòd non solum Israelitæ emerent aquam ab Idumęis, sed etiam haurient eam de puteis, hoc autem impossibile erat nisi ipsi transirent

Quare Israelitæ trāsierunt per terrā Idumęorum.

B per Idumeam in qua aquam ipsi emerent, & extraherent de puteis. Nisi forte aliquis dicat, quòd haurire accipitur hic pro bibere, & nō pro educere de puteo. Sed etiam hoc dato, non stat ex ratione superiori, & ex sequentibus. Posset autem aliquis confirmare opinionē Ra.Salo. & Nicolai, quia dicitur Deute.cap.2. Trāsibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, tamen transire per terminum Idumęorum nō est transire per terram ipsorum, quia termini sunt extra terram claudentes ipsam. Respondendum est non stare. quia non accipiuntur termini ibi prō lineis claudentibus aliquam terram, quæ vocentur latera eius, sed pro aliquibus partibus intra terram, quæ ap-

C propinquat terminis, & sic quamquàm transierint Israelitæ per terram Edō, quia non transierunt per medium eius, sed per quandam extremitatem, dicuntur transire per terminos eius. Et sic accipiuntur hic termini, vel fines, quod idem est. Dixit enim, quòd rex Edom noluit acquiescere, vt transiret Israel per fines suos, tamen manifestum est, quòd non accipiuntur ibi fines pro lineis claudentibus terram Edom, quia si isto mō transituri essent Israelitæ per terminos Edō non petiuissent licentiam a rege Edom, quia non trāsibant per terram suam: nam per lineam claudentem terram præcise impossibile erat, quòd aliquis moueretur: ergo necesse erat, quòd moueretur extra lineā illam, vel intra. Si extra non pertinebat terra illa ad regem Edom, & tunc non peteretur licentia ab eo, nec

D ipse impediret Israelitas transire per terram illam. Si autem intra lineam illam mouerentur non solum ꝑ terminos Edom transirent, sed etiam per terrā Edō, & tunc habetur intentum. Item patet, quia Cadesbarne erat in extremis finibus terræ Edom, sed non vetuit rex Edom accedere Israelitas ad Cadesbarne, vt patet hic, & vetuit trāsire per terminos suos: ergo termini accipiūtur pro aliqua parte terræ Edom, & non pro lineis claudentibus: sed Deutero.cap.2. dicitur, ꝙ transierūt Israelitæ per terminos filiorum Esau: ergo transierunt per aliquam partem terræ eorum. Itē patet clarius eodem capitu. ex verbis populi ad regem Sehon, scilicet, tantum est, vt concedas nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir: ergo necesse est dicere, quòd transierunt Israelitæ per

E terram Edom, & ibi emerūt cibos pecunia, & aquas, & non educebant Idumęi ista ad vendendum Israelitis in deserto.

Solutio præcedentis quæst. *Quæst.* XIII.

QVAERET tūc aliquis quomodo ergo stat, quia litera dicit hic, quòd non transierunt per terram Edom, scilicet, quia noluit concedere Edom deprecanti.

Respondent aliqui, quòd Israelitę petierunt transitum per terram Edom, & erat sibi valde conueniens transire multum intra terram Edom, vt breuius transirent, 1.respōsio.

F firent, & hoc non concessit rex Edō, ideo occurrit armatus. Concessit tamen, quòd transirent per quandā particulam regni sui, quæ erat in extremis, & sic concordantur ista loca. Sed non stat, quia Israelitæ non petierunt transire per medium terræ Edō, nec p aliq̃ partē multum intrinsecam regni, sed per terminos, vt patet ex verbis Israel, scilicet, quia erant in Cadesbarne in extremis finibus regni Edō, vt patet supra, & per locum illum petebant transitum, ergo non petebant per partem multum intrinsecam regni. Itē etiā videtur falsum, quòd rex Edom non consenserit transire illos per medietatem regni, & tamen consensit p aliquam partem extremam, quia hic dicitur, quòd acquiescere noluit deprecanti, vt concederet transitum per fines suos: ergo non stat ista positio. Aliqui dicūt

Alia respō sio.

G aliter, scilicet, quòd rex Edom a principio recusauit dare transitū Israelitis, & occurrit eis armatus, sed postea cum accessisset ad eos in extremitate regni inclinatus est precibus eorum, & permisit eos trāsire. Sed hoc non stat, quia litera dicit, quod noluit Edom acquiescere deprecanti, & ideo coactus est diuertere ab eo Israel. Item, quia si concessisset transitum rex Edō postea motus precibus, transissent Israelitæ per Cadesbarne, quæ erat in extremitate regni, & cito introiuissent in terram Chanaam, nec circundedissent montē Seir longo tempore, & tamen circundederunt, vt patet Deutero. cap. 2. & seq. cap. ergo non est permissus eis transitus. Respondendum igitur, quòd rex Edom non concessit, quòd Israelitæ trāsirent per regnū suū, quando erant in Cadesbarne, & hoc nec per medie-

Quis fuit modus, quo Iudęi transierūt per terrā Edom: & qualis fuit ista declinatio.

H tatem nec per aliquam extremitatem, ideo Israelitæ diuerterunt a Cadesbarne ambulantes per desertum extra terram Edom, & postea introierunt in aliquam partem terræ Edom. Pro quo sciendum, quòd Israelitæ venientes de Aegypto in terram Chanaam, quamquàm fecissent in itinere circulationes multas: tamen per latus meridianum terræ ingressuri erant, locus autem conueniens illis ad ingrediendum erat per terram regis Edō in extremitate regni, vel quòd parum declinarent ab extremitate illa ad partem inferiorem versus occidentem. Et cum rex Edom non concessit eis transitum, declinauissent ipsi modicum ab extremitate illa ad occidentem, & tamen erat ibi

I gens hostilis, scilicet terra Amalechitarum, & Chananęorum Aradiorum: isti autē prohiberent, quia aliàs pugnauerant contra Iudæos in anno primo, & secundo ab exitu de Aegypto, vt supra dictum est, quòd autem isti essent apud terram Edom patet, quia cū fuissent iterum Israelitæ in Cadesbarne erant iuxta Amalechitas, & Chananęos supra ca. 14. vbi cum ascendissent modicum de castris versus montem descenderunt Chananęi, qui habitabant in montibus, & percusserunt Israelitas, quod non esset, nisi habitauissent iuxta Cadesbarne. Item patet ibidem, quòd Deus iussit, vt recederent Israelitæ de Cadesbarne versus mare rubrum, quia Amalechitæ, & Chananęi habitabāt

K in vallibus, si tamen non essent propinqui eis, non iuberet, quòd recederent inde. Item patet hoc sequēti. cap. nam immediatè, vt steterunt Israelitæ in Cades, fit hic mentio, quia Chananęus rex Arad pugnauerit contra eos, ergo erat iuxta Cadesbarne, ex quo patet, quòd cum Israelitæ non habuerunt transitū per Cadesbarne, coacti sunt circuire terram Edom ascendēdo versus orientem, quia ad partē occidentalem, & meridianam erant eis gentes hostiles, per quas nullo modo poterant transire, nec circuire. Iuerunt ergo p circuitum montis Seir ad partem orientalem, in quo morati sunt magno tempore: Deutero. cap. 2. scilicet circuiuimus montem Seir longo tempore. Et in his omnibus nondum introierant in terram Edom: necesse erat tamen, quòd ad hoc, vt transirent Israelitæ in terram duorum regum Amorrheorum, vel Moabitarum, vel Ammonitarum, transirent primo per aliquam partem terræ Idumęorum: nam etiam si vellent circuire per mille leucas, non possent introire in terram Chanaam, vel Idumęorum, aut Ammonitarum, nisi transirent per terram Edom. Alioquin trāsirent per mare rubrum, quod nequaquam poterant Iudæi, quia nec naues habebant nec in arte nautica erant docti. Antecedens probatur, quia Israelitæ venerunt ad Cadesbarne, quæ est in latere meridiano terræ Chanaam, & est pars regni Edom, vt ingrederentur per locum ipsum: sed non concesserunt Idumei: ergo necesse erat, vt declinarent ad partem orientalē lateris meridiani, vel ad partem occidentalem. Non poterant ad occidentalem, quia necesse erat tunc trāsire per terram Chananęorum Aradiorū, vel per terram Amalechitarum, vtrique autem erant hostes: iō non potuerunt. Si autem ascendissent versus partem oriētis ipsius lateris meridiani peruenissent vsque ad mare rubrum, in quod terminabatur, & tunc necesse erat, quòd introirent per terram Edom cum ipsa coniungatur rubro ad partem orientalem, vt patet. 3. Re. cap. 9. Nā erat ibi Asiongaber in littore maris rubri. & illa est ciuitas Idumęæ cum dicitur, classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber in littore maris rubri in terra Idumęæ: ergo vel introirent Iudæi in terram Idumęæ, vel manerent apud mare rubrum, sed ipsi transierunt ad terram Moabitarum, & regum Amorrhęorum: ergo transierunt per aliquam partē regni Edom saltem per vrbem Asiongaber: & tunc nullo modo stabit quod dicunt Nicolaus, & Ra. Salo. quòd non introiuerunt Israelitæ in terram Edom, sed exiuerunt Idumęi in desertum ad dandum eis cibos, Nam non possent assignare eis locum, per quē introierint in terram duorum regum Amorrhęorū, nisi dederint introitum per terram Edom: sed sunt ignari locorum nescientes dispositiones, & terminos terrarum, ideo putauerunt, quòd possent transire Israelitæ per terram regum Amorrhęorum non accedentes ad terram Edō, quod posset stare si terra Edō non terminaretur ad mare rubrum. Item patet magis Deutero. cap. 11. Cum dicitur, quòd Iudæi transierunt fratres suos filios Esau per viam campestrem de Elath, & de Asiongaber, sed ista duo loca sunt in terra Idumęorum: ergo transierunt per illa. De Asiōgaber satis patet. 3. Reg. cap. 9. Etiam litera satis declarat, cum dicat: Transiuimus fratres nostros filios Esau Deutero. cap. 2. si tamen non transiuissent per terram ipsorum non dicerentur transiuisse ipsos. Sciendum etiam, quòd quamquàm transierint Israelitæ per terram Edom, tamen non introiuerunt per eam in terrā Chanaam, sed transiuerunt per quandam extremitatem eius, scilicet per duas vrbes Elath, & Asiōgaber, & inde venerunt in terram Moab: Deus enim inclinauit Regem Edom, vt permitteret eis transitum p illam extremitatem regni sui, quia aliàs impossibilis erat eis transitus in terram Chanaam, & tunc transeuntes in desertum terræ Moab venerunt in ciuitatem quandam Moabitarum nomine Ar, & inde trāsierunt in terram duorum regum Amorrhęorum per confinia Moabitarum, & Ammonitarum, & occupata terra horum duorum regum, quæ durat vsq; ad Iordanem, introierunt in terram Chanaam, quæ est coniuncta Iordani. Nam ponitur Iordanis terminus orientalis terræ illius infra 34. capitu. Iste processus colligitur satis Deuteronom. capitu. secundo, vbi cum stetissent Israelitæ in Cadesbarne, non facta ibi mentione, quòd petiuissent introitum a rege Edom, dicitur, quòd profecti sunt per solitudinem, quæ

Falsū Rabi Salo. & Nicola.

ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir longo tempore,& hoc erat ascendere per latus meridianum ad orientale terræ Edom. Et tūc iussit Deus, quòd declinarent Israelitæ in aquilonem,& introirēt in terram Idumæorum, scilicet, sufficit tibi circuire montem istum,ite cōtra Aquilonem,& populo præcipe,dicens transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau &c. Et tunc sequitur, quomodo transierint per duas vrbes terræ Edom.s.per Elath,& Asiongaber.Cum dicitur: Cumque transissemus fratres nostros filios Esau,qui habitabant in Seir per viā campestrem de Elath,& de Asiongaber, venimus in iter,quod ducit in desertum Moab. Iste aūt introitus in terram Idumæorum fuit declinatio ad Aquilonē. Vt aūt ista melius intelligantur, describentur duo latera in circuitu terræ Chanaan.s.latus meridianum terræ Edom,quod est apud latus meridianum terræ Chanaan,& latus orientale terræ Edom,quod est super latus orientale terræ Chanaan:in medio autem lateris meridiani ponetur Cadesbarne,infra autem versus occidentem in eodem latere ponentur extremitates duorum regnorum.s.Amalechitarum,& Chananæorum,Aradiorum,& tunc ascendetur per istud latus meridianum vsque ad locum, vbi coniungitur cum latere orientali terræ Edom:& hoc est in litore maris rubri:latus aūt orientale terræ Edō est mare rubrum,& continuatur cum latere orientali Moabitarum,& Ammonitarum, & duorum regum Amorrhæorum: erit ergo iter Iudæorum, vt postquam peruenerint ad Cadesbarne in latere meridiano terræ Edom,ascenderint per illud latus versus Orientem. Et istud erat circuire montem Seir:& antequam peruenirent ad extremitatem huius lateris, introierunt in terram Idumæorum:& hoc erat declinare versus Aquilonem, & transire de Elath in Asiongaber: postea declinantes per ipsum latus orientale versus Aquilonem accesserūt ad ɔfinia Moabitarum,& Ammonitarum,& duorum regum Amorrhæorū apud torrentem Amon.Et tūc inceperunt declinare ab Oriēte in Occidentem versus terram Chanaan:& transita terra duorum regum Amorrhæorum introierunt in terrā Chanaā,q̄ est Occidentalis ad illā. *Quamobrem diuertit ab eo Israel.* Idest, quia rex Edom nolens ɔcedere transitum Israelitis,exiuit eis obuiam armatus, diuertit ab eo Israel.i.recessit ab eo non introeundo per regnum suū, nec aliquo mō dedit introitum tunc:& Israelitę non diuerterūt penitus a terra Edom,sed per latus eius Australe ascendentes ibant versus Orientē per circuitum montium terræ Seir:& ibi magno tempore morati sunt,quousque introierunt in quandam extremitatem regni Edom.

Cumque castra mouissent de Cades venerunt in montem Hor,qui est in finibus terrę Edom:vbi locutus est Domin⁹ ad Moysen. Pergat,inquit,Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram,quam dedi filijs Israel, eo quòd incredulus fuerat ori meo, ad aquas contradictionis. (Infra 33.) Tolle Aaron & filium eius cum eo,& duces eos in montē Hor.Cumq; nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius:& Aarō colligetur & morietur ibi. (Deut.10. & 32.) Fecit Moyses, vt præceperat Dn̄s: & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.Cumq; Aaron spoliasset ve-

A stibus suis,induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro.Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas. (Moritur Aaron.)

Cumque castra mouissent de Cades venerunt in montem Hor. Quia noluit rex Edom dare introitum, recesserunt: sed per extremitatem regni sui: quod patet, quia etiā mons Hor est in extremitate Idumææ,vt hr̄ ĩ.ista mā sio ɔiuncta est Cadesbarne:iō post illam ponitur in catalogo mansionum ĩ.33.cap. *Qui est in finibus terræ Edom.* Idest iste mons est ēt in extremitate terræ Edō, B sed magis est ad Orientem mons Hor,q̄ Cadesbarne. *Vbi locutus est Dominus ad Moysen.* Idest, in isto monte Deus locutus fuit Moysi de morte Aaron:& hoc fuit in mense quinto anni 40.ab exitu de Aegypto die prima mensis:& immediate ascendit Aaron in mōtem & mortuus est cum esset annorū 123. ĩ.33.ca. *Pergat inquit Aaron ad populos suos.* Idest, inquit Deus pergat Aaron ad populos.i.moriatur.Iste est modus circūlocutus loquēdi:& dr̄ aliquis pergere ad populos suos, idest mori,quia cum aliquis moritur vadit ad aliam maiorem multitudinē populorū, q̄ sit hic:& hoc mō oēs morientes dicunt pergere ad populos suos.i.ad populos,ad quos aliq̄n ex natiuitate ituri erant. Sed magis accipitur iste modus in viris bonis; sic.n.dr̄ de Abraham Gen.25.c.s.appositus est ad populum suū: C & de Isaac Gen.35.c.isti aūt erant viri iusti.Dicuntur aūt pergere ad populos suos.i.ad populos sanctorum, quibus sociandi sunt, vt declaratum est Gen.49.cap. Aliqui dicunt ad populos suos.i.ad Angelos, quibus homines in beatitudine coniungendi sunt. Sed iste sensus magis alienus est,vt declaratum est præall.cap. & ex hoc colligitur,ꝙ Aaron finiuit,vt vir sanctus.

An peccatum Moysi & Aaron sit mortale, vel veniale.
Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis de isto peccato Moysi, & Aaron ad aquas ɔdictionis an fuit mortale,an veniale. Dicet aliquis,ꝙ fuit mortale,aliogn non fuisset eis data pęna nō ingre D diendi in terrā Chanaā:veniale.n.est dignū venia, sed istud non est dignū venia, quia Deus non remisit eis pęnā debitā ꝓ isto pc̄tō:ergo erat de mortalibus.

Aliquis dicet, ꝙ veniale fuit:nā De⁹ odit peccātes mortaliter,vn̄ perdidisset familiaritatē ad Deū, & nō loqueret̄ ei Deus,sicut solebat, sed nō perdidit: quia immediatè,& postea semper locutus est:& quod magis est eo ꝑcutiente petrā immediatè fluxerūt aquæ: ergo non peccauit mortaliter.Itē patet de Aarō,quia dr̄ hic,ꝙ ꝑgat ad populos suos, quod ad viros sanctos solū ptinet:ergo non peccauit mortaliter. Rn̄dēdum est,ꝙ nulla pars istarū satis ꝓbat̄ ex dictis:nā cū dr̄, ꝙ non fuerit veniale,quia Deus dedit pęnā,nō tenet argumentū:nullum.n.pc̄m̄ est, cui aliqua pęna nō rn̄ E deat,siue originale,siue actuale,siue mortale, siue veniale sit.Sed differunt, quia quibusdam pęna maior, quibusdam minor conuenit:immo & inter ipsa peccata venialia differentiam facit Apostolus vocans quædam ligna,& alia stipulam,& alia fęnum:& dicit, ꝙ ista probabuntur igne. Et sicut ignis differt in lignis,fęno, & stipula, ita pęna peccatorum venialium differt: nimirum igitur si pœna temporalis pro venialibus detur, quin pro eis datur pœna purgatorij, quæ grauior est temporalibus pęnis. Item cum arguitur veniale esse dignum venia,& peccatū Aarō,& Moysi nō fuisse dignū venia:rn̄det̄,ꝙ non vocantur venialia,

quasi digna sint omni remissione, quia tunc nihil haberēt de ratione peccati: sed vocantur venialia, quia homini peccanti in illis datur venia quantum ad mortem æternam, quia propter illa non condemnatur quis: pœna tamen aliqua dabitur. Quod patet, quia si non daretur aliqua pœna pro istis, non redderetur ratio de eis in die iudicij: & tamen etiam de venialibus redditur ratio: nam de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines super terram reddēt rationē in die iudicij: verba tamen ociosa secundum se non sunt mortalia, nisi aliquando per accidens efficiantur mortalia, quod rarum est: ideo pro illis aliqua pœna correspondebit, quando rationem reddemus. De hoc Matth. 12. cap.

Item argumenta alterius partis non tenent: cum dicebatur, quòd Moyses habuit postea diuinam familiaritatem, & locutus est ei, atque ipse excussit aquas de petra: dicendum, quòd ista nihil probant: nā Deus ita loquitur malis, sicut bonis, & viri mali interdum habent spiritum propheticum, vt patet de Balaam, qui valde malus erat, & conabatur, vt contra Dei voluntatem ageret, & tamen Deus loquebatur ei reuelans mysteria infra 22. & 23. & 24. cap. Quòd autem operatus fuisset Moyses miraculum etiam non probat eum non peccasse: nam sicut Deus per malos viros loquitur, ita nihil impedit, quòd per illos miracula operetur. Sic enim dixit Christus: Multi dicent in die illo: Domine in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eijcimus. & tamen subditur ibi: Amen dico vobis, nescio vos. Si tamen essent boni, non diceretur, quòd Deus nesciebat eos: potissimum, quia Deus non faciebat excuti aquam de petra ad laudem Moysi, sed ad laudem suam, & vt prouideret populo suo, ideo siue peccasset, siue non, æqualiter per eū fuisset operatus miraculum illud. Item cum dicitur de Aarō, quòd finiuit, vt vir sanctus, cum dicatur pergat ad populos suos: ergo non peccauit, non tenet: sed sequitur ex hoc, quòd non mortuus est in peccato mortali: dato enim, quòd aliquando mortaliter peccauerit, poterat postea pœnitere, & mori, vt vir sanctus.

Deus etiā multoties per malos multa operatur.

Matt. c. 7.

Rñ. Auc. Sed quamquàm neutrius partis assignatæ rationes concludant, dicendum potius, quòd fuerit istud peccatum veniale: nam Moyses, & Aaron non intendebant offendere Deum, nec fecerunt aliquid, per quod directè sequeretur offensio Dei, nec intelligebant se offendere: quin potius zelo eius commoti increpuerunt incredulos, qui potentiæ Dei, & bonitati diffidebant: fuit tamen secuta offensa per accidens in quantum increpantes populum non laudauerunt Deum, scilicet mouentes multitudinem ad laudem Dei. De venialibus ergo videtur esse, quia præter intentionem euenit: ista tamen in viris perfectis seuerius puniuntur, quàm in minoribus, & quia Moyses, & Aaron erant viri perfectissimi in populo, inflixit eis pœnam hanc pro peccato isto, in quo forte bene cum eis factum est: nam ipsi, vel in præsenti aliquid sustinere debebant pro hoc peccato, vel K igne purgatorio exurendum erat: commutauit autem Deus pœnam purgatorij in pœnam vitæ huius, quæ leuior est. Item fuit hoc conueniens ex parte Dei ad demonstrandam iustitiam suam: nam cum ipse viros istos duos optimos in toto populo pro tam leui peccato priuasset bono tamdiu desiderato, videbatur valde iustus, scilicet, quòd nullam iniquitatem impunitam relinqueret: & ista est æquior positio.

Non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel. Id est, non introibit in terram promissionis: & verum est, quia non intrauit in terram Chanaan, quæ est F trans Iordanem, nec etiam in terra duorum regum Amorrhæorum ad orientem Iordanis, vbi sunt duæ tribus, & dimidia, sed mortuus est in monte Hor antequam introirent in terram Edom. Et dicitur in terram, quam dedi filijs Israel, idest, quam me daturum promisi: nihil tamen adhuc dederat: Scriptura tamen mutat tempora propter certitudinem rei, quia sicut ea, quæ præterita sunt, impossibile est non fuisse. sexto Ethico. capitu. primo. ita ea, quæ Deus promittit secundum certam prædestinationem, impossibile est non euenire: ideo idem est, ac si de præterito iam fecisset. Sed quia terram Chanaan certissimè daturus erat, idem erat, ac si dedisset.

G *Eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.* Idest, non credidit Aaron mihi in Cadesbarne ad aquas contradictionis. Hoc non solum pertinet ad Aaron, sed etiam ad Moysen: ambo quippe simul in hoc peccauerunt, sed quia nunc solum fertur sententia de morte Aaron propinqua, de eo solum dicitur, quod fuerit incredulus Deo. De Moyse autem postea simile infra vigesimo septimo, capitu. quando venit tempus moriendi illius: & supra de vtroque eadem sententia lata est, scilicet, quòd non introducerent populos istos in terram, quam promiserat. Dicitur autem, quòd Aaron fuit incredulus ori Domini, non quidem quia non credidisset esse possibile quod Deus dixit, aut aliquo modo de illo dubitasset: quin potius, quia firmiter ipse, & H Moyses crediderunt, increpuerunt populum de incredulitate, & rebellione dicentes: Audite increduli, & rebelles, vt patet supra, sed dicitur non credidisse verbo Domini, idest, non assensit ei, vt faceret, sicut Deus iusserat. Voluerat enim Deus, quòd Moyses, & Aaron loquerentur ad petram in nomine eius, & daret aquas, quo populus ad magnificandum nomen Domini moueretur: sed non fecerunt sic Moyses, & Aaron: quinimmo inceperunt populum increpare educentes aquam, ideo dicuntur non credidisse, idest, non assensisse ad faciendum, quod Deus iusserat.

I *An Aaron non intrauerit in terram promissionis propter peccatum istud, vel propter sententiam latam contra murmuratores in Cades. Quæst. XV.*

Quaeret aliquis an Aaron non introiuerit in terram Chanaan propter peccatum istud, vel propter sententiam latam de murmuratorib' in Cadesbarne de aqua supra capitu. 14.

Diceret aliquis, quòd quamquàm peccatum istud ad aquas contradictionis erat sufficiens ad hoc, quòd Aaron non intraret in terram Chanaan: tamen iam ligatus erat per sententiam datam in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, & dato, quòd non peccasset postea ad aquas contradictionis, non introiuisset in terram Chanaan. Et patet, quia sententia illa erat, quòd nullus de numeratis a viginti annis & supra, introiret illuc supra 14. cap. ergo Aaron, & Moyses ligati sunt.

Nisi forte quis dicat istos non fuisse viginti annorum tempore factæ numerationis in monte Sinai, de qua supra capitu. primo, sed falsum est, quia Moyses erat in anno exitus de Aegypto octuaginta annorum, & Aaron 83. quando ingressi sunt coram Pharaone Exodi capitu. 7. Item Moyses, & Aaron mortui sunt anno. 40. ab exitu de Aegypto infra 33. & Deuteronom. capitu. 1. iuncto vltimo, sed tunc erat Aaron annorum. 123. infra 35. capit. & Moyses annorū. 120.

Quare Moyses, & Aarō ipse numerationis erāt annorum plusquam 80.

Deuteronom. capitu. 31. & 34. ergo in exitu de Aegypto fuit Aaron 83. annorum, & Moyſes 80. Item anno ſecundo ab exitu de Aegypto prima die anni conſecrati ſunt Aaron, & filij ſui in ſacerdotes: ergo Aaron erat tunc plurium quàm 20. annorum, cum haberet quatuor filios, qui conſecrabantur in ſacerdotes. Prima pars declarata eſt Leuit. capitu. 1. & 8. ideo non ſtat, quia iſti non eſſent 20. annorum tempore numerationis in monte Sinai, & tunc dicunt, quòd cum non fuerint iſti excepti ab vniuerſali ſententia, neceſſario ligati ſunt, & patet quia mortui ſunt in deſerto. Ioſue autem, & Caleb excepti ſunt, & iſti intrauerunt ſupra 14 cap. & infra 26.

Opi. Auc.

Dicendum eſt, quòd Moyſes, & Aaron non fuerunt obligati ex ſententia data in Cadeſbarne propter murmuratores, quia ipſi non murmurauerunt, ſed magis reſiſtebant populo murmuranti, ita vt tota multitudo voluerit eos lapidare ſupra decimotertio capitu. & 14.

Item non fuerunt obligati ex verbis ſententiæ illius, quia ibi dictum eſt, quòd nullus de numeratis a 20. annis, & ſupra introiret in terram Chanaan, qui autem non numerati erant hoc modo, non ligabantur hac ſententia: ideo non obligati ſunt paruuli, qui nondum attigerant annum 20. cum facta eſt numeratio in monte Sinai, quamquàm eſſent 20. annorum quando eſſent in Cadeſbarne. Item non fuerunt obligatæ mulieres aliquæ, quia iſta ſententia data eſt de numeratis a 20. annis & ſupra: & de mulieribus autem nulla numerata eſt: quia non fuit præceptum de numerando ipſas, cum non eſſet aliquod myſterium, propter quod numerarētur: ideo ex verbis ſententiæ non fuerunt obligatæ. Item nullus de Leuitis obligatus eſt, quia illi non fuerunt numerati a 20. annis ſupra, ſed numerati ſunt ab vno menſe, & ſupra ad redimendum primogenitos ſupra cap. 3.

Qui non fuerunt obligati ſententia de Cades.

C

Item numerati ſunt a 25. annis ad ſeparandum pro miniſterijs ſupra cap. 8. Moyſes autem & Aaron erāt de Leuitis, ideo non fuerunt numerati cum populo: ſic iuſſit Deus ſupra capitu. 1. ſcilicet tribum Leui noli numerare, nec ponas ſummam eorum cum filijs Iſrael: ideo non fuerunt ligati hac ſententia, & ſi non peccauiſſent ad aquas contradictionis introiuiſſent in terram Chanaan. Quod patet de Eleazaro filio Aarō, qui introiuit in terram Chanaan, & diuiſit eam Ioſue cap. 14. & 17. & in ea ſepultus eſt Ioſue capitu. vigeſimo quarto. iſte tamen erat plurium quàm 20. annorum. tempore factæ numerationis, quia ipſe fuit per vnum menſem conſecratus in ſacerdotem ante hanc numerationem: incępit enim conſecratio prima die menſis primi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt probatum eſt Exodi capitu. vltimo, & Leui. capitu. primo. numeratio autem hæc cępit prima die menſis ſecundi anni eiuſdem ſupra capitu. primo. tamen cum ipſe conſecratus eſt plurium quàm 20. annorum erat, quia non conſecrabantur in ſacerdotes iuuenculi: potiſſimum, quia ante exitum de Aegypto Eleazarus acceperat vxorem, & genuerat filium nomine Phinees: Exodi capitu. ſexto, ergo plurium eſſet, quàm viginti annorum in anno ſecundo ab exitu de Aegypto, & non fuit ligatus ſententia illa, quia non fuit mortuus: nec etiam exceptus eſt ſpecialiter, ſicut Ioſue, & Caleb: ergo non dabatur ſententia contra Leuitas.

D

E

Tolle Aaron, & filium eius cum eo. Iuſſerat Deus, quòd moreretur Aaron, & quia ipſe erat ſummus ſacerdos, fecit, vt filius eius Eleazarus ſuccederet in ſummum ſacerdotium: Et dicitur: Tolle Aaron, id eſt, accipias eum tecum, vt vadat ad moriendum: volebat enim Deus, quòd moreretur extra caſtra ſuper

A montem, & ibi indueretur Eleazarus veſtibus ſacerdotalibus, & dixit, quòd tolleret, quia tollere ſignificat quandam quaſi violentiam: ad mortem autem rari ſpontanei vadunt. Dixit etiam quòd tolleret filium eius, ſcilicet, ad conſtituendum ſummum ſacerdotem. Hoc autem fuit de Eleazaro: nam alium filium habebat Aaron, ſcilicet Ithamar, ſed erat minor, ideo ſucceſſit Eleazarus. habuit enim Aaron filios quatuor, ſcilicet, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar ante exitum de Aegypto: Exodi 6. capitu. Duo maiores mortui ſunt prima die, qua miniſtrare cęperunt poſt conſecrationem ſuam, cum offerrent ignem alienum Leuit. capit. decimo. relicti ſunt Eleazar, & Ithamar, qui functi ſunt ſacerdotio co-
B ram patre ſuo, ſupra cap. 3. & quia iſtorum maior erat Eleazarus ſucceſſit.

Quomodo ſacerdotium in veteri teſtamento erat per ſucceſſionem: & cur omnes filij ſacerdotum minorū erant ſacerdotes, de filijs tamen ſummi ſacerdotis ſolus primogenitus, & quare nullus poterat renunciare ſacerdotio, vel non conſecrari, etiam ſi vellet renunciare reditibus: & quomodo fiebat iſta ſucceſſio ſacerdotij, quando ſacerdos non habebat filios. Quæſt. XVI.

SCIENDVM autem, quòd ſacerdotium in veteri teſtamento erat per ſucceſſionem, ſcilicet, ꝙ omnes filij ſacerdotum erant ſacerdotes, & nulli erāt ſacerdotes, niſi filij ſacerdotum. Sed
C duplex ſacerdotiū apud Iudæos: ſummus pontificat⁹, & ſacerdotiū minorū ſacerdotū: i ſummo pōtificatu vnicus erat ſemper: in ſacerdotio minori erant plures: ideo cum moriebatur ſummus ſacerdos, vnus tātum de filijs ſuis ſuccedebat ei, reliqui autem ſacerdotes erant, ſed non pontifices: minori autem ſacerdotij omnes filij ſuccedebant in eſſe ſacerdotes, niſi aliqs eorum eſſet maculatus. ille enim ſi a principio fuiſſet maculatus, nunquam conſecrabatur. ſi autem poſt conſecrationem incurriſſet maculam, non permittebatur miniſtrare, ſed dabantur ei omnia iura ſacerdotalia integrè, ſicut alijs miniſtrantibus: Leuit. 21. capitu. ſcilicet, Omnis, qui habuerit maculā de ſemine Aaron ſacerdotis non accedet offerre hoſtias Domi-
D no, nec panes Deo ſuo; veſcetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculā habet. Erant autem maculæ prohibentes a miniſtratione eſſe cęcum, claudum, paruo, vel grandi, & torto naſo: fracto pede, vel manu: eſſe gibbum, vel lippum, habentem iugem ſcabiem, vel albuginem in oculo, vel impetiginem in corpore, aut eſſe hernioſum: Leui. 21. cap.

Maculæ prohibentes a miniſtratione.

De ſummo ſacerdote conſiderandum eſt, quòd filij eius ſuccedebant ei in eſſe ſacerdotes: ſed vnicus ſuccedebat in eſſe ſummum ſacerdotem. Nunc autem non ſunt ſacerdotia, vel dignitates Eccleſiaſticæ per ſucceſſionem: quin potius filij presbyterorum non poſſunt ordinari, niſi diſpenſetur cum eis.
E Et dato, quòd ordinentur, non poſſunt dignitates, aut beneficia Eccleſiaſtica quæcunque ſuſcipere, niſi iterum ſuper hoc diſpenſetur. Ratio diuerſitatis eſt, quia ad dignitates, & officia non debent recipi perſonæ viles, & infames, ne vituperetur miniſterium noſtrum, ſed illegitimi ſunt perſonæ viles: ideo non debent recipi ad Eccleſiaſticas dignitates: nam ſeculares dignitates minores ſunt Eccleſiaſticis, & tamen ſecundum leges humanas non poſſunt ſuccedere illegitimi parentibus in honoribus: vel ſi alias habeatur dignitas, quàm per ſucceſſionem, etiam non ſuſcipientur ad illam, ideo

Quare in lege nouā filij nō ſuccedunt parentibus i beneficijs Eccleſiaſticis ſicut fiebat in veteri. Et ꝙ non licebat tūc cuilibet homini fieri ſacerdotem nunc autem licet.

magis hoc debuit esse in Ecclesiasticis. Si autem sacerdotibus nostris liceret accipere vxores, & filios legitimos procreare, satis esset rationabilis successio: in veteri autem testamento sic erat, quia licebat habere sacerdotibus vxores, & aliquando licuit in nouo testamento: ergo rationabiliter succedere debuerunt filij parentibus: potissimum quia de alijs tribubus non poterant aliqui effici ministri Dei in opere sacerdotali, vel Leuitico: sed Deus elegerat sibi solam tribum Leuiticam, & si quis alienus accederet ad ministrandum, moriebatur supra capitu. terno, & 18. nunc autem indifferenter licet omnibus hominibus ordinari in sacerdotes, nisi habeant aliqua impedimenta iuris.

Si autem in veteri testamento nulli licuisset effici ministrum Dei, nisi Leuitis, & ipsi non succederent ita quòd cogerentur esse ministri, aliquando essent pauci ministri Dei: ideo rationabile fuit, vt omnes de tribu Leuitica cogerentur ad ministrationem Dei. Non tamen cogebatur aliquis, sed omnes sponte recipiebant, quia magna erant iura annexa illi ministrationi, & multi de popularibus desiderabant istud ministerium: & aliquando attentauerunt vsurpare sibi, sicut Core, & socij sui supra capitu. 16. Si tamen esset aliquis de sacerdotibus, qui non esset maculatus, & renunciaret omnibus iuribus, quæ competebant ei ex sacerdotio, ita vt non consecraretur, nec ministraret, peccaret, & non permitteretur ei hoc; quia Deus elegerat omnes illos ad ministrandum sibi loco primogenitorum Israel: vnde si aliquis se subtraheret a ministratione, adimeret Deo debitum famulatum, & tollebat vnum seruitorem obligatum pro aliquo de primogenitis Israelitarũ: ideo cogebatur quilibet eorum ministrare.

Amplius considerandum est, quòd summo sacerdoti succedebat aliquis de filijs suis, & tunc aut haberet plures, aut vnicum: si plures succedebat primogenitus: si vnum ille succedebat. De primo patet Leuit. vigesimo primo capitu. vbi pontifex vocatur maximus inter fratres suos, idest, debet ille assumi in pontificem, qui fuerit maior cęteris fratribus: si autem quisquam de alijs vsurparet sibi summum sacerdotium, non erat recta successio, nec debebat consecrari: ideo quando agitur de consecratione sacerdotum magnorum Exodi capitu. 29. & Leuit. capitu. 6. dicitur: Sacerdos, qui iure successerit, vel rite successerit. Si autem primogenitus moreretur, succedebant alij fratres per ordinem vsque ad vltimum, & sic fuit factum in Eleazaro: non fuit enim ipse primogenitus Aaron, quia alij duo præcesserant, scilicet Nadab, & Abiu, quia tamen mortui sunt, successit Eleazarus. Si autem summus sacerdos non haberet filios, sed solas filias, vel nullum genuisset, non erat aliquid a lege prouisum. Sed lex dicit, quòd aliquis sacerdos debebat rite succedere. semp ergo oportet dari aliquem modum iuris de hac successione. Non est autem dicendum, quòd summus sacerdos posset instituere summum sacerdotem ante mortem suam, quem voluisset, sicut non habens liberos legitimos potest sibi scribere hæredem, quem voluerit, dum tamen a lege non sit prohibitus succedere: dignitates autem non sunt huiusmodi, etiam seculares, in quibus permittitur successio, quia dignitates non sunt ꝓpria bona nostra, sicut hæreditas: redeundũ ergo erat ad legem de successione ab intestato in hæreditatib⁹. Iussum enim est ĩ. 27. ca. ꝙ filij succedant patribus in hæreditate, & si non fuerint filij succedant filiæ: & si neutri, succedant fratres, & si non isti succedant fratres patris, quibus non stantibus attenditur maior propinquitas. In summo sacerdote sic erit: si enim filios

Nullus de filijs sacerdotũ in veteri testamento poterat renunciare sacerdotio.

Qũo succedebant filij summi sacerdotis: & qũo qñ non habebat filios.

F non habuit, sed filias non possunt succedere, sicut in hæreditate, quia fęminæ non ministrabant, sed deuoluebatur summum sacerdotium ad alios propinquiores secundum regulam successionum in hæreditatibus: si tamen haberet sacerdos multos filios, & primogenitus esset maculatus, non poterat succedere, quia prohibebatur ei ministrare, sed alius de fratribus eis fiebat sacerdos magnus, ipse autem manebat recipiens aliqua iura ad sustentationem suam, sed nõ iure summi sacerdotij.

G *Quid si filius primogenitus summi sacerdotis incurreret maculam perpetuam antequam consecraretur, & quid si postquam consecraretur, & an daretur ei coadiutor, vel fiebat alius summus sacerdos, & quid de redditibus summi sacerdotij. Quæst. XVII.*

SI autem post consecrationem suam incidisset in aliquam maculam etiam prohibebatur ministrare, & tunc non apparet quid fieri deberet.

Aliquis forte dicet, quòd fiet, sicut in Episcopis, & alijs prælatis nostris, qbus si inciderint in aliquã ægritudinem, vel deformitatem propter quam non possint, aut non debeant, datur coadiutor, cui dabitur aliquid de fructibus, reliqui autem manebunt ipsi prælato, sed non fiet alius prælatus viuente eo, nisi esset talis casus, in quo deberet deponi, vel degradari: ita dicetur de sacerdote magno. H

Sed dicendum non stare: nam nunc potest aliquis supplere pro Episcopo, vel alio pręlato ea, quæ facere tenetur, ipso impedito, vel non potente facere, quia aut pertinent ad ordinem Episcopalem, vel ad iurisdictionem: si secundo modo, cuicunque committi possunt non prohibito a iure; si sunt ordinis poterit alius prælatus habens similem ordinem supplere. In veteri autem testamento non poterat hoc assignari: quia licet de eis, quæ pertinebant ad summum sacerdotem per modũ iurisdictionis, quamquàm dicam⁹ quòd possent committi cuicunque sacerdoti minori, tamen ea, quæ erant ordinis non poterant delegari, & adhuc difficilius, quàm nunc: nam nunc ea, quæ sunt ordinis Episcopalis non possunt committi sacerdoti minori ex sola ordinatione Ecclesiæ; Deus tamẽ hoc non vetuit. In veteri autem testamento quædam data erant summo sacerdoti, quæ per eum solũ Deus fieri iubebat: sicut patet de omnibus ministerijs diei expiationis Leui. c. 16. vbi ẽt nullus de minoribus poterat introire in sancta Sanctorũ: ad Hebr. c. 9. sed põtifex tm̃: immo si aliquis de minoribus staret in prima parte tabernaculi, cum introibat pontifex in sancta Sanctorum, moriebat: Leui. c. 16. Ideo non poterant delegari ista alicui minori ĩpedito sacerdote maiore, vel non potente facere. Oportebat ergo, cum summus sacerdos incidebat in aliquam maculam, ꝑ quam vetaretur ministrare, vt alius consecraretur in summum sacerdotem. Nisi forte dices, ꝙ quãquàm iste summus sacerdos non posset exercere officia põtificalia, nec alicui committere, non esset necesse aliũ consecrari pontificem, sed manerent officia pontificalia non facta, vtpote si non essent officia necessitatis.

Dicendum est non stare, quia quolibet anno cogebatur summus sacerdos saltem semel facere omnia ministeria sacerdotalia, scilicet, in die propitiationis: Leuit. 16. Necesse est igitur alium tunc consecrari. Sed manet (hoc dato) dubium de fructibus summi sacerdotij: habebat enim summus sacerdos magna iura, scilicet, quia communicabat in iurib⁹ minorũ sacerdotũ, & rursus recipiebat in partẽ suã decimã decimæ leuitarũ, s. centesimã partẽ oĩum fructuũ

Fructus summi sacerdotij alio cõsecrato, cui puenit.

totius

totius Iſrael quolibet anno ſupra cap.18.alio ergo cõſecrato dubium erat,cui iuſta iura prouenirent. Dicet aliquis, quòd proueniebant priori ſummo ſacerdoti,qui inciderat in maculã: Sic.n.erat de oĩbus alijs ſacerdotibus,ꝙ ſi q̃s hẽret maculã,nõ accederet ad altare,tñ omnia iura integra perciperet: Leui.21. Dicẽdum,quòd non eſt eadem ratio in ſummo ſacerdote, & in alijs,quia omnes alij percipiebãt iura æqualiter, ideo ꝙ aliquis eſſet maculatus, & perciperet omnia iura ſua,non erat grauamen alicui de adminiſtratoribus:ſi tñ ſummus ſacerdos,qui pp maculam non poterat miniſtrare perciperet omnes fructus,quos aliàs percepturus erat,alius ſummus ſacerdos, qui poſtea ꝯſecrabatur non haberet alia iura ſummi ſacerdotis, ſed minoris,& ſic grauaretur.Item videbatur fieri ꝯ legem,quia ſupra cap.18. aſſignantur iura ſummi ſacerdotis, ſed iſte, qui conſecrabatur alio incurrente in maculam erat ſummus ſacerdos:ergo debebantur ei illa iura. Item ille,qui in maculam incideret, non erat iam ſummus ſacerdos,quia eo viuente alius fiebat ſummus ſacerdos, ſed põtifex ſemper erat vnus: ergo qui incideret in maculam,non erat pontifex: iura tamen illa dabantur propter pontificatum,ergo nõ competebant ei. Quid autem dicendum ſit, non patet penitus. magis tamen videtur, quòd iſta iura prouenirent ſecundũ pontifici: an vero ipſe teneretur dare aliquid de his iuribus priori pontifici, non conſtat: ſed ſatis videtur rationabile. *Et duces eos in montem Hor.* Accipitur hic mons Hor pro cacumine mõtis: iam enim Iſraelitæ caſtra fixerant in monte Hor, vt ſ.dr̃.Aſcenderunt Moyſes,Aaron,& Eleazar in cacumine mõtis, populus aũt caſtra fixerat in planiciẽ.

Quare Aaron ductus eſt ad moriendum extra caſtra ſuper montem. Quæſt. XVIII.

QVAERET aliquis, quare ductus eſt Aaron in montem. Aliquis reſpondebit hoc factum eſſe,quia Deus volebat,vt moreretur ibi, & ſepulchrum eius occultare volebat,ſicut factum eſt de Moyſe, quia nullus congnouit ſepulchrum eius vſque in præſentem diem:Deut. cap.vlti.Sed hoc non ſtat,quia ſi voluiſſet Deus occultare ſepulchrum eius,non acceſſiſſet aliquis cum eo ad montem,ſicut Moyſes aſcendit ſolus in montem Abarim:Deut.cap.vlti. Cum Aaron tamen aſcenderunt Moyſes, & Eleazarus:ergo non factum eſt propter hoc.quin potius credendum eſt, ꝙ iſti ſepeliuerint eum,vel alij de populo,quãquàm Scriptura ſubticeat. Aliquis forte diceret factum eſſe, quia moriturus erat Aaron,& domus illa,in qua aliquis moriebatur,polluebatur,& omnia,quæ in ea erant, & quicunque aſtitiſſent morienti præcedenti cap.ſi tamẽ mortuus fuiſſet Aaron in caſtris,multi aſtitiſſent ei,& oẽs pollueretur, ergo fuit conueniens,ꝙ moreretur extra caſtra. Sed hoc non multum ſtat, quia Moyſes, & Eleazarus aſtiterunt morti Aaron,in quibus maior requirebãt munditia,quàm in cęteris,quia erat Eleazarus ſummus ſacerdos, & Moyſes ſemper accedebat ad Dominum. Sed iſti non videntur eſſe polluti cum Eleazarus tunc fuerit indutus veſtibus ſacris,ergo nec populares alij fuiſſent polluti ſi aſtitiſſent ei.

Poſitio auc. Forte autem videtur magis dicendum, quòd iuſſit Deus exire Aaron de caſtris ad moriendum, quia volebat ei dare mortem ſpecialem, ſcilicet ipſe ſanus erat, quando iſta iuſſa ſunt, & per ſe aſcendit in montem: & immediatè, vt aſcendit, mortuus eſt, nullo præueniente languore, aut mortis anguſtia. Quod forte popularibus videre non permittebatur, quia ad hoc indigni erant, maximè ſi aſſeramus ea,

A quæ dixit Rabi Salom.de morte Aaron, vt infra dicetur. Hoc igitur fuit quare extra caſtra, & coram ſolo Moyſe, & Eleazaro mortuus fuerit.

An Moyſes, & Eleazarus contraxerint immunditiam aſſiſtendo Aaron morienti. Quæſt. XIX.

QVAERETVR amplius an Moyſes, & Eleazarus contraxerint immunditiam,quia aſtiterunt morienti Aaron, ſed omnes huiuſmodi polluebantur per dies ſeptem: ergo de iſtis idem alicui videbitur.

Reſpondebit aliquis,quòd fuerunt polluti,ſicut cęteri polluebantur,& non eſt hoc inconueniens, quia

B pollutio ſuper mortuo non eſt peccatum, ſed ſolum contaminatio, & interdum pollui eſt valde meritorium,vt præcedenti cap.declaratum eſt: ergo nõ eſt inconueniens Eleazarum,& Moyſen fuiſſe pollutos.

Sed non ſtat, quia ſi pollueretur manſiſſent ſeptem diebus extra caſtra, vſquequo expiarentur,quia immundi ſuper mortuo iubentur eijci de caſtris, ſupra cap.5.& fit eorum expiatio per ſeptem dies: ergo toto iſto tempore extra caſtra manſuri erant, ſed non manſerunt, quia immediate, vt mortuus eſt Aaron deſcenderunt Moyſes, & Eleazarus in caſtra.

Item inconueniens erat Moyſen pollui, quia ipſe habebat continuam familiaritatem cum Deo,& petebat a Deo reſponſum de omnibus, quæ populo neceſſaria erant,ad quod introibat intra ſancta Sanctorũ

C ſupra cap.7.ſed ſi fuiſſet pollutus in morte Aaron,nõ potuiſſet per ſeptem dies accedere ad Sanctuarium quod erat inconueniens:ergo non fuit pollutus. Antecedẽs patet,quia populus quotidie petebat de multis dubijs,in quibus ſolus Moyſes informabat eos ꝑ diuinum reſponſum. Si autem fuiſſet pollutus, nec ipſe per ſeptem dies potuiſſet introire ad Dñm, nec populares accedere ad ipſum.Item erat inconueniẽs ex parte Eleazari,quia ipſe fuit factus ſummus ſacerdos coram patre ſuo,priuſquam moreretur, vt patet hic,ſed ſummus ſacerdos non debebat pollui ſuper morte alicuius:ẽt ſi eſſet pater,vel mater:Leui.21.ca. ergo Eleazarus non pollutus eſt coram Aaron. Vel ſi pollui poſſet,non iuſſum eſſet,ꝙ iret illuc cũ Moyſe.

D Reſpondendum eſt ergo,ꝙ Moyſes, & Eleazarus non incurrerunt aliquam immunditiam propter aſſiſtere Aaron morienti, nec ſuſceperunt aliquam legalem purificationem. Reſponſio Aucto. Cauſa autem videbitur alicui eſſe, quia intelligebatur hoc de mortibus vulgaribus. Iſta autem fuit aliqua mors ſpecialis,cum mortuꝰ fuerit Aaron nullo pręueniente languore,aut vulnere ſolo iuſſu Dei:ergo non fuit hic facta pollutio, vt in cęteris mortibus.Sed non multum ſtat,quia iſta immũditia contracta ſuper mortuum non erat aliquid naturale,ſed legale.Si enim fuiſſet naturale,potuiſſet aſſignari differentia in contrahendo hanc immũditiã, vel non contrahendo ſecundum differentiam moriẽtium,& generis mortis; quia iſta aliquid ponunt ex parte rei. Sed iſta immunditia erat aliquid cauſatũ ſo-

E lum ex voluntate Legiſlatoris:iõ cũ de oĩbus moriẽtibus dictum ſit,de omnibus intelligeretur,ꝙ aſſiſtentes eis ꝯherent immunditiam:ideo dicendum, quòd Moyſes & Eleazarus ꝯxiſſent immunditiam ſi aſtitiſſent alicui morienti nõ iubente Deo, ſed ex iuſſu Dei factum eſt ſpecialiter;ergo non incurrerunt. Et apparet rationabile, quia iſta immundina erat ex voluntate Legiſlatoris,ideo cum aliqua cauſa ſubeſſet facile erat diſpenſari, ne incurreretur immunditia: ſed ſuberat cauſa ad hoc, quòd Moyſes, & Eleazarus aſſiſterent Aaron morienti,ſcilicet, vt Moyſes indueret Eleazarum faciendo eum ſacerdotem magnum;

& vt Eleazarus coram patre ſuo efficeretur ſacerdos: F ideo nō polluti ſunt. Quòd aūt relaxaretur eis lex Dei in īmūditia ſuper mortuo ſatis apparebat, eo ꝙ iubebat illos aſſiſtere morienti. Velut ſi Deus iuberet alicui homini, ꝙ occideret alterum, videbatur facere ne mortaliter peccaret occidendo. *Cumque nudaueris patrem veſte ſua.* Hoc intelligitur de veſtibus ſummi ſacerdotis. Volebat Deus, quod ſuccederet Eleazarus Aaron in ſummo ſacerdotio, ideo iuſſit, vt indueretur Aaron veſtibus pontificalibus cum aſcenderent in montem, & ibi exueretur a Moyſe, atque indueretur Eleazarus, vt ſic videretur factus ſacerdos. Et dicitur. *Veſte ſua.* Ideſt veſte pontificali: nam non debet intelligi de veſtibus communibus Aaron, quia G ad nihil proficiebat Eleazarum indui veſtibus illis, potiſſimum cum dicatur immediate, quòd deſcendit Eleazarus de monte indutus veſtibus ſuis, ideſt, ſummi ſacerdotis, tamquam in hoc innuatur tranſiſſe ad eum ſummum ſacerdotium. Sed dicitur veſte ſua, id eſt, propria Aaron inquantum diſtinguitur a veſtibus minorum ſacerdotum. Erant enim quatuor veſtes ſacerdotum minorum, ſcilicet, tunica linea, baltheus, cidaris, & femoralia: ſummus autem ſacerdos habebat nouem, ſcilicet, iſta quatuor communia, & quinque alia propria. ſ. tunicam totam hyacinthinam, rationale, ſuperhumerale, mitra hyacinthina, lamina aurea. Alterum autem addit Ioſephus. ſ. cingulum. De his Exo. 28. cap. ad hoc autem quòd Eleazarus videretur conſecratus in ſummum ſacerdotem, debebat indui H omnibus his veſtibus, quia iſtæ veſtes ſunt inſignia ordinis illius, ſic in nouo teſtamento ordinati recipiunt in ſua promotione veſtes conuenientes ordini ſuo: accipitur autem hic veſtis ſingulariter pro plurali, quia nō erat vnica veſtis ſummi ſacerdotis, ſed multæ, vt dictum eſt: ſcriptura tñ aliquando ſic loquitur.

Veſtes ſacerdotum tam minorū q̄ ſummi.

Quare Aaron exiuit in montem indutus veſtibus pontificalibus tempore mortis, & de tribus priuilegijs, quæ habuit Aaron in morte ſua. *Quæſt. X X.*

QVAERET Aliquis quomodo Aaron exiuit in montem indutus veſtibus pontificalibus, quia nunquam vtebatur ſummus ſacerdos his veſtibus, niſi in Sanctuario ad miniſtrandum, vt declaratum eſt Exo. 28. cap.

Reſpondetur, quòd tunc fuit indutus illis ex ſpeciali cauſa, vt eis exueretur, & ſignificaretur, quòd ſacerdotium ſummum tranſibat cum veſtibus ad Eleazarum, ſicut in his, qui degradantur, induuntur quippe omnibus veſtibus ordinis ſui, & incipitur ab vltimo ordine, & tollitur veſtimentum conſonans illi ordini, vt caſula pro presbyteratu, & dalmatica pro diaconatu. & ſic vſque ad primum ordinem, vt quę ſunt priora generatione ſunt vltima in reſolutione: licuit autem hoc, quia Deus iuſſit, alioquin non auderet Aaron, vel alius pontifex egredi indutus de Sanctuario veſtibus his. Alium caſum legimus, in quo ſummus ſacerdos exierat indutus de Sanctuario veſtibus K ſacris, ſcilicet quando Alexander venit in Ieruſalem deſtructurus eam, & ſummus ſacerdos indutus veſtibus pontificalibus cum cęteris ſacerdotibus exiuit obuiam illi, & placatus eſt Alexand. De quo Alexandreidis primo & tertio libro. De hoc etiam dictum eſt Exodi 28.

Opi: quorundam refellitur.

Aliqui dicunt, ꝙ Aaron illa die, qua mortuus eſt miniſtrauerat in Sanctuario veſtibus pontificalibus, quia qñcunq; locabantur caſtra fiebat quotidie ad minus ſacrificium matutinum, & veſpertinum, quod vocabatur iuge: Aaron aūt expleto ſacrificio aſcendit in montem indutus veſtibus, vt erat.

F Sed iſta poſitio multum deficit, primo quia dicit, ꝙ qñcunque locabantur caſtra, fiebant quotidie ſacrificiū matutinum, & veſpertinum: nā obligati nō ſunt Iudæi in deſerto ad iſtas cæremonias, vt declaratū eſt ſ. 15. cap. Item dato, ꝙ vellent facere ſacrificium non poſſent: in omni. n. ſacrificio quotidiano requirebatur aliquod animal. ſ. agnus anniculus, qui debebat dari ꝓ ſacrificio iugi. ĩ. cap. 28. Et requirebatur farina, quæ ſimila dr̄, & vinum, & oleum, & thus, q̄ ſunt libamēta. Quòd aūt Iudæi potuiſſent habere aīalia ſaltem ad iuge ſacrificium ſatis ꝯſtat: farinam tñ, vinum, & oleū habere non poterant, quia non cōicabant alicui genti, a qua iſta habere poſſent: pecora aūt de Aegypto G ipſi adducebāt, & vſq; ad terram Chanaam duxerūt, vt patet de tribubus Rubē, & Gad, q̄ petierunt dari ſibi terram Galaad, quia erat illis in pecoribus infinita ſubſtantia. ĩ. 32. c. Item non attribuunt iſti alicui cauſæ per ſe, ꝙ Aaron exiuiſſet de Sanctuario indutus veſtibus ſacris dicentes, ꝙ finiuerat ſacrificium, & quia Deus iuſſerat illum aſcendere in montem, ꝯtigit eū aſcendere ſicut erat: ſed tunc nō ſtat, quia oportet reddi cauſam quare veſtes ſacras duxerit extra Sanctuarium, quas cōſtet extrahi nō licebat de loco ſancto: idō rñdendū eſt, vt primo dicebat. *Indues ea Eleazarum filium eius.* Ideſt accipies veſtes pontificales Aaron, & coram eo indues filium ſuum ex cauſa dicta.

H *Quare Eleazarus extra Sanctuarium indutus eſt veſtibus ſacris.* *Quæſt. X X I.*

QVAERETVR quare Eleazarus fuit indutus veſtibus ſacris extra Sāctuarium, cū ꝯſecratio ſacerdotū eſſet intra illud, vt patet Exo. c. 29. & Leui. 8. Rñdendum eſt, ꝙ Deus voluit facere magnam gratiam Aaron: erat. n. vir bon⁹: & q̄q̄ peccauerit in Cadeſbarne non ſanctificando Deum, quia tñ illud accidit ex zelo Dei, vt ſ. declaratū eſt, & De⁹ eum priuabat poſſeſſione, & viſione terræ Chanaā, voluit ſupplere in gñe mortis dando ei cōſolationes aliquas in morte ſua, & pręcipue in duob⁹. Primo quia mors ſua fuit pacifica. ſ. nullo præueniente, aut vulnere, vel tędio vitæ: ſed in plena ſanitate quaſi dormiens de vita aſſumptus eſt, quod alijs non cō- I ceditur. Nec dicat aliquis hoc eſſe ridiculum, vel ſaltem dubium & fictum, quia ſatis ꝯſtat ex litera. ſ. quia aſcendit Aaron in montem per ſeipſum, in quo patet eum fuiſſe ſanum, & ibi cum exueretur veſtibus ſuis, & filius eius indueretur mortuus eſt, quia immediatè, vt indutus eſt Eleazarus deſcenderunt ipſe, & Moyſes de monte, & iam erat mortuus Aaron, vt patet in litera: ergo apparet nullam quaſi alterationē fuiſſe ad mortem eius, quod eſt valde glorioſum inter oia gña mortis. Secūdū fuit, quia fecit Deus, vt filius Aaron Eleazarus eo vidente indueret veſtibus ſanctis tamq̄ ſummus ſacerdos, & gauderet Aaron, ꝙ in vita ſua videbat filium ſuū in illo ſummo honore ſibi ſucceſſiſſe, q̄ eſt magna iocunditas patrū. Tertiū poterat adiū- K gi ſi credas Rabi Salo. dicit. n. ꝙ aſcendentes iſti tres in montem, inuenerunt ſpeluncam, & lectum paratū, & lampadem ardentem, vt ſolet mortuis aptari: & tunc Moyſes cognouit, ꝙ erat a Deo ille locus parat⁹ pro dormitione Aaron: exutus ergo veſtibus & induto Eleazaro incubuit Aaron lecto, & clauſis oculis ſuſceptus eſt a Dño in pace: Moyſes aūt videns mortē illā tranquillā deſiderauit ſimilem, idō promiſſa eſt ei, vt patet ĩ. 27. c. & Deuter. 32. Iſtud aūt pertinet ad honorem ſepulturæ: nam licet reſpectu verorū bonorū ſit hoc de paruis, & tñ bonū eſt: nam de Meſſia dicit Scriptura Iſai. c. 11. erit ſepulchrū eius glorioſum. Ad hoc enim, vt gauderet Aaron videns filiū ſuū ſibi ſuccedentem,

Aarō ſine mortuus eſt ſine dolore.

Honor ſepulturæ bonum quoddam eſt.

dentem, & astantem funeri suo oportuit, vt coram ipso indueretur. Si tamen fuisset indutus in Sanctuario post funera Aaron non vidisset Aaron succedentem sibi: ideo extra castra indutus est.

Quomodo patre moriente potuit indui vestibus pollutis. *Quæst.* XXII.

QVAERETVR tunc quomodo potuit coram patre suo morięte indui vestes sacras, quia ex hoc videbatur pollutus, & non solum ipse, sed vestes pollucrentur, & debebant aspergi atque lauari, quia si aliquis incurrisset immunditiam super mortuo, postquam fuisset aspersus die tertio, & septimo, lauabat in septimo vestimẽta sua præcedenti capitu. sed Eleazarus, quando assistebat Aaron morienti, erat indutus vestibus sacris. ergo ipsæ pollutæ fuerunt, & consequenter aspergẽdæ, atque lauandæ erant, quod inconueniens est.

Ad hoc respondebitur, quòd vestes alicuius non incurrebant immunditiam, nisi ipse incurreret eam, ideo si aliquis indutus non contaminaretur in mortuo, nec vestes eius contaminari poterant: nam potius vestes dicebantur contaminatæ propter hominem, quàm homo propter vestes, sed Eleazarus non incurrit immunditiam assistendo Aaron morienti, vt supra declaratum est: ergo nec vestes eius incurrerent: & sic non sequebatur inconueniens.

Aliter etiam post dici, scilicet dato, quòd Eleazarus pollueretur, non pollucrentur vestes sacræ. nam ea, quæ sancta erant, contaminari non poterāt; quod plane patet in summo sacerdote in die expiationis: nam postquam confitebatur omnia peccata populi super caput hirci emittebat eum in solitudinem, manebat immundus, sicut ille, qui ducebat hircum: ideo lauabat corpus suum antequam inciperet sacrificia sequentia diei eiusdem: & tamen non lauabat vestes, quia erant sacræ Leui. 16. capit. Si autem incurrissent immunditiam, lauarentur: ideo etiam si Eleazarus hic pollueretur, & deberet lauari, vestes nõ essent immundæ. Item pater de Sanctuario: nam intra illud mortui sunt, Nadab, & Abiu, & ipsi erant immundi, quia mortui, & tamen non contaminauerunt Sanctuarium, quia si contaminauissent, oportebat illud expiari, quod non factum est: ipsi tamen, qui tetigerunt Nadab, & Abiu immundi fuerunt: & propter hoc iussum est, ne fratres sui Eleazar, & Ithamar tangerent eos Leuit. cap. 10. si tamen mortui fuissent Nadab & Abiu in aliqua domo illa fuisset immunda, vt patet præcedenti capit. & septem diebus manere debebat immunda, atque expiari tertio, & septimo die. *Et Aaron colligetur, & morietur ibi.* Idest Aaron colliget se super lectum, quia vt dicit Rabi Salom. inuenit lectum à Deo paratum in spelunca, & super illud incubuit, & mortuus est. Illud autem vocatur colligere se, & sic dicitur de alijs defunctis, vt patet de Iacob. Gen. 49. cap. scilicet finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulũ, & obijt. Alio modo potest accipi colligetur, idest congregabitur ad patres suos. Sic etiam dixerat Deus pergat Aaron ad populos suos. *Et morietur ibi.* Scilicet super cacumen montis astantibus Moyse, & Eleazaro filio eius, ibique sepultus est, vbi credendum est fuisse sepulchrum à Deo paratum, sicut dicit Rabi Salo. quia Moyses, & Eleazarus non potuissent ita faciliter eum sepelire in monte. *Fecit Moyses, vt præceperat Dominus.* Scilicet assumpsit Aaron, & Eleazarum lecũ, duxitque eos in montem, in quo Aaron fuit obediens: nam licet sciret, quòd ibat ad mortem, quia tamen Deus iussit obediuit: Eleazarus quoque, quà-

A quàm audiret de morte patris, tamen ad mandatum Dei nihil recusauit. *Ascenderunt in montem Hor coram multitudine.* Idest, isti tres ascenderunt in cacumen montis vidente tota multitudine, & nemo comitatus est eos prohibente Moyse. Etiam credendum est, ꝙ hoc fuerit denunciatum toti multitudini, scilicet, ꝙ ascendebat Aaron in montem ad moriendum, vt sic non haberent occasionem dicendi, quòd Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron, & hoc potest significare ista determinatio corã omni multitudine, scilicet, quòd tota multitudo sciebat ascendere Aaron ad moriendum. *Cumque Aaron spoliasset vestibus suis.* Est Aaron accusatiuus, scilicet, quòd Moyses expoliauit Aaron vestibus suis, idest pontificalibus ex causa supra

B assignata. Vestes autem communes non est verisimile, quòd fuerunt ablatę Aaron. nam apud Iudeos nullus sepeliebatur nudus. *Induit eis Eleazarum filium eius.* Quia sciebat Aaron se ascendisse ad moriendũ, consentiebat sibi tolli vestes, & indui filium suum, quia cognoscebat ad quid illa fierent. Etiam ex hoc apparet, quòd totus populus cognosceret ad quid ascenderet Aaron in montem: nam vidit eum tota multitudo exeuntem de castris, vt patet hic: & ipse tunc erat indutus vestibus pontificalibus, cum in monte fuerit exutus eis: ergo videret tota multitudo eum indutum illis: & quia nunquam summus sacerdos exierat de Sanctuario indutus illis vestibus, miraretur populus, & quæreret causam quare hoc fieret. *Induit eis Eleazarum filium eius.* Ipse Moyses induit Eleazarum,

C quia erat ibi Eleazarus tamquam summus sacerdos, ideo debebat ei aliquis subministrare. Vel forte induit eum Moyses, quia tunc fiebat Eleazarus summus sacerdos, & ad signandum, quòd ipse non appetebat summum sacerdotium se ingerens, sed iussu Dei non induit se vestibus pontificalibus, sed Moyses eum induit, vel forte potest dici, quòd in vestibus pontificalibus erant multæ ligaturæ, vt in rationali, & superhumerali, de quibus patet Exo. capitu. 28. & non posset aliquis se induere vestes has, nisi aliquis eum adiuuaret.

Circa ipsam susceptionem vestium sacerdotalium considerandum est, quòd Eleazarus fuit consecratus, vel factus summus sacerdos solum induendo vestes,

D ad consecrationem tamen summi sacerdotis plura requirebantur: omnia enim quæ obseruata sunt in mõte Sinai in consecratione Aaron, obseruari debebant in omnibus alijs summis sacerdotibus: Exodi capitu. 29. & Leuit. 8. hic tamen nullum illorum fuit. Patet quia requirebantur oblationes multæ, & sacrificia septem dierum, & manere in Sanctuario, omnesque cęremoniæ, de quibus prælleg. cap.

Sed forte aliquis dicet, quòd Eleazarus fuit coram patre suo vnctus, & factæ sunt aliæ solennitates licet scriptura subticeat. *An ad cõsecrationẽ summi sacerdotis requirantur alia pręter sacras vestes cũ aliæ cæremoniæ essent in minoribus sacerdotibus.*

Dicendum est impossibile esse, quia illę fiebant in Sanctuario: Leui. cap. 8. Aaron tamen in monte extra tabernaculum mortuus est, & ibi Eleazarus indutus est. Item quia istę solennitates fiebant in septẽ dieb', vt patet præal. c. sed immediatè, vt mortuus est Aarõ

E descenderunt de monte Moyses, & Eleazarus: ergo non fuit aliquid tale. Sed quia Exo. cap. 29. dicitur, ꝙ ritus consecrandi erat sempiternus in Aaron, & in omnibus successoribus eius dicet aliquis, quòd post mortẽ Aaron completæ sunt solennitates, sed dicendum est ꝙ nihil factum fuit post: nam dato, ꝙ vellet Moyses ꝯsecrare Eleazarum, sicut fuerat ꝯsecratus Aaron, nõ posset, quia multa requirebãtur ad ꝯsecrationẽ istã. s. animalia immolabilia, panes, vinum, & oleum, vt patet ex prælleg. ca. sed ista non poterant haberi in deserto, vbi nũc erant Israelitę: idõ non poterat ꝯsecrari

Eleazarus secundum formam aliorum sacerdotum. F Et si dicatur: quomodo ergo in monte Sinai potuerunt ista haberi ad consecrationem Aaron, & filiorũ suorum, responsum est Exo. cap. 29. & Leui. 8. s. quòd haberentur de terra Madian, quæ erat propinqua, vbi non erant tunc hostes Iudęorum. Nunc autem nihil tale poterat haberi, & ex hac causa relictę sunt multę solennitates in deserto non celebratę, quia non erant necessarię ad illas: cum exigerent sacrificia: Leui. 23. c.

Dicendum ergo plenam fuisse consecrationem per assumptionem vestium, quia non poterant haberi alia, & quia Deus sic fieri iussit, quod solum sufficiebat: nam ista ceremonialia erant ex sola voluntate Dei. Cum ergo ipse contrarium vellet, sufficiebat G illud, sicut omnes cæremoniæ. Aliquis tamen dicet, quòd nihil defuit, Eleazaro ad cõsecrationem in summum sacerdotem: & quando obiicitur, quòd in consecratione Aaron fuerunt factę multæ Cæremoniæ, de quibus nulla habetur hic: respondebit illud factũ esse, quia tunc Aaron non erat Sacerdos, ideo fuerũt in eo factæ cęremonię multæ ad sacerdotium: Eleazarus autem fuerat iam factus sacerdos, quando mortuus est Aaron. quia simul consecratus est cum Aarõ in monte Sinai Leui. cap. 8. & supra capitu. 3. ideo ad hoc, quòd efficeretur summus sacerdos, nihil videbatur ei deficere, nisi quòd indueretur vestibus pontificalibus, quia reliquę cęremonię iam factę fuerant.

Respondendum est non stare, quia summus sacerdos requirebat plures cęremonias ad consecrationẽ H suam, quàm minores, vt patet de aspersionibus, & vnctionibus: nam super caput eius fundebatur oleum vnctionis, & super minores non fundebatur: Leui. c. 8. & aliæ cęremonię similes. Item quandocunque aliquis efficeretur summus sacerdos, debebat septem diebus indui vestibus pontificalibus, & facere cæremonias, de quibus habetur Exo. capi. 29. sed istas non fecit Moyses in Eleazaro, ideo non fuit completa in eo consecratio summi pontificis, vt in Aaron, sed respondendum est, vt supra. De hoc latius dictum est Exo. cap. 29. Item sicut summi sacerdotes consecrabãtur ita & minores, & Leuitę, sed non eodem ritu. De ritu ꝯsecrationis Leuitarum patet s. c. 8. De ritu cõsecrationis sacerdotum minorum, & maiorum, patet &t 29. & Leui. c. 8. quis aũt ꝯsecret Leuitas, & quis sacerdotes minores, & quis sacerdotem magnum, & an semper fuerit idem modus, quantũ ad ꝯsecrantem satis declaratum est Exo. 29. c. *Illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro.* Idest postquam mortuus est Aaron in cãcumine montis descenderunt Moyses, & Eleazarus ad castra: astiterunt enim illi dum moreretur, & reliquerunt eum tumulatum in pace in loco, quem Deus ei parauerat. Sed ꝯ hoc vr̃ esse Deut. cap. 10. vbi dr, ꝙ mortuus est Aaron in Mosera, & ibi sepultus est. R̃ndendum est, sicut ibi late declaratũ fuit. *Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron.* Idest tot⁹ populus vidit, quòd Aaron mortuus fuerat. Hoc aũt vidit populus, idest, cognouit per electionem Moysi & Eleazari. Nam non ascendit in montem multitu- K do ad videndum sepulchrum Aaron: soli enim Eleazarus, & Moyses viderunt. Ra. Salo. dicit, ꝙ post mortem Aaron descendentibus Moyse, & Eleazaro de monte, populus non vidit Aaron descendentem cũ eis, cum prius tres simul ascendentes vidisset: putauit ergo populus, quòd Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron propter inuidiam, vel cupiditatem summi sacerdotij, ideo tota multitudo volebat eos lapidare: inclinata sunt autem tunc cacumina montium, & viderunt omnes de populo Aaron honorificè sepultũ, & tunc cessauit seditio. Sed hoc fictitium est: nam si fuissent inclinata cacumina montium, cum istud sit magnum miraculum, scriptura non subticuisset illud. *Fleuit super eum triginta diebus.* Idest totus populus fleuit pro Aaron triginta diebus faciendo honorabiles exequias. Item erat Aaron honorandus valde, quia erat summus sacerdos: & ex hoc quasi tenebat principatum in populo. Item diligebat eum totus populus valde, quia viderant, quòd precibus eius cessauerat incendium suscitatum contra eos pro murmuratione, de quo supra 16. cap. ab hoc autem trigenario dierum accepit Ecclesia morem pro defunctis faciendi triginta dierum memoriam. *Per cunctas familias suas.* Idest plorauit totus populus, & singuli per familias suas, scilicet, quòd non conueniebat totus G populus ad plorandum simul, quia erat magnus populus valde: sed singulæ familiæ seorsum plorabant. Simile est Zacha. 12. cap. de planctu magno, qui fieret in Ierusalem vbi inducuntur singulæ familiæ plorantes seorsum, & in illis rursum viri plorabant seorsum, & fœminæ seorsum. Alio modo potest accipi, quòd plorabant per familias suas, idest, non erat aliqua familia, quæ non ploraret. Sed dicet aliquis cum esset Aaron honorabilissimus in populo, quare non ploratum est pro ipso tot diebus, sicut pro Iacob, scilicet septuaginta diebus? Gen. cap. vltimo. Respondebit aliquis, quòd non erat tam honorabilis Aaron in populo tempore suo, sicut fuit Iacob tempore, quo vixit, quia erat pater totius huius populi. Sed tunc dicetur, quòd Moyses videbatur ita honorabilis in H populo, sicut Iacob, quia ipse eduxit Israelitas de Aegypto: & per ipsius manum dedit omnia beneficia Israelitis, vt patet ex processu quatuor librorum vltimorum Moysi: & tamen pro ipso defuncto solũ fuit planctus dierum triginta. Deuteron. cap. vltimo. Respondendum est, quod pro Iacob factæ sunt cęremoniæ planctus secundum ritum Aegyptiorum, vt patet Gen. cap. vltimo, apud quos erat mos, vt cum aliqua cadauera condirentur, diebus quadraginta duraret iste ritus, & fiebant tunc aliquæ cæremonię plãctus. consummatis his condito cadauere incipiebant triginta dies continui in planctu, & quia Ioseph erat vir potens in Aegypto fecit condiri cadauer patris, in quo duraturum est diebus quadraginta, deinde cępit planctus dierum triginta, & sic fuerunt septuaginta, I sed triginta proprie ad planctum pertinent. Cadauer autem Aaron non fuit conditum aromatibus, quia nõ stetit aliquis ad mortem eius, nisi Moyses, & Eleazarus, & super montem in sepulchro a Deo parato recubuit. Moyses quoque non fuit conditus aromatibus, quia solus ascendit in montem ad moriendum, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem Deutero. cap. 34. ideo non potuit condiri. ploratum est ergo pro eo diebus triginta, nec excessit in hoc Iacob Moyses, & Aaron, quia triginta dies ad planctum eius pertinuerunt, quadraginta autem ad condiendum corpus aromatibus.

Triciesima die fiunt exequiæ mortuorum exemplo Hebræorum.

Quare pro Aaron nõ est factus planctus septuaginta dierum sicut pro Iacob.

CAP. XXI.

QVOD cum audisset Chananæus rex Arab, qui habitabat ad meridię, venisse, scilicet, Israel per exploratorũ viam, pugnauit cõtra illum, & victor existens, duxit ex eo prędã. At Israel voto se Dño obligans ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes ei⁹. Exaudiuitq; Dñs preces Israel, & tradidit

Primũ prœlium cum Chananæos

didit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius horma, idest, anathema.

Diuiſio. VOD Cum. Posito supra impedimento itineris ex parte populi pontificem lugentis, hic ponitur impedimentum ex parte hostis Chananæi persequentis, tanguntur in hoc cap. tria. Primo persecutio Chananæorum: secundo pœna serpentum ignotorum. ibi. *Profectique sunt*. Tertio bellum Amorrhæorum. ibi. *Misit autem Israel*. Circa primũ. *Quod cum audisset Chananæus*. Idest Chananæi audiuerũt hoc, quod factũ est, qd autem istud sit subditur in litera, scilicet, quòd venisset Israel per viam exploratorum.

Impedimẽtũ itineris Israelitarũ per Chananæos.

Quid audiuit rex Chananæus de Israelitis secundum Ra. Salo. Quæst. I.

RABI Salo. dicit, quòd audiuit rex iste Chananæus, de quo hic dicitur, quòd nubes reliquerat Iudæos, quæ solebat eos dirigere in via, & quòd reliquisset eos puteus, qui præcedere consueuerat, iõ putans esse derelictos a Deo voluit persequi illos. Sed ista expositio non stat. Primo, quia vtrunque præsuppositum falsum est, scilicet, quòd puteus dereliquerit Iudæos, & nubes: nam puteus nunquam præcessit eos, ideo nunquam dereliquit, vt probatum est: nubes autẽ semper præcessit, iõ Chananæus rex non audiuit hoc. Item hic ponitur relatio, scilicet quod cum audisset: ergo oportet referri hoc ad aliquid præcedens, sed ista duo non erant aliquid, quod præcesserat: ergo non referũt ad illa: Quòd autem venerint Hebræi per viam exploratorum fuerat præcedens, quia dictum fuit supra, quomodo Israelitæ venerunt in Cadesbarne, & in montem Hot, istud autem erat per viam exploratorum venire, vt infra declarabitur. est autem dubiũ hic, quia in Hebræo non ponitur quid est quod audierint Chananæi, ideo litera nostra addidit expositiue, scilicet venisse Israel per viam exploratorum. Considerandum autem circa hoc, quòd isti Chananæi, de quibus dicitur hic, sunt illi, qui pugnauerunt iterum cõtra Israelitas anno. 2. ab exitu de Aegypto, cũ starent in Cadesbarne, vt patet supra 14. cap. & patet hoc, quia ibi dicitur, quòd cum essent in Cadesbarne Israelitæ volentes ascendere in montes descenderunt Chananæi, qui habitabãt in montibus, & percusserunt eos vsque in Horma. Hic etiam ponuntur isti Chananæi apud Cadesbarne: nam de Cades venerunt in montem Hor, qui propinquus est in extremitate regni Edom, sicut Cades, vt patet præcedenti c. & immediatè dicitur hic de bello Chananæorũ, ergo apud Cadesbarne erãt, & sic erũt ijdem Chananæi isti, qui in 40. anno exitus de Aegypto pugnauerunt contra Iudæos, & illi, qui in anno secundo. Considerandũ, quòd apud istos Chananæos erant Amalechitæ, vt patet supra cap. 14. & ambo populi pugnauerunt contra Iudæos anno secundo exitus de Aegypto. cum dicitur ibi: descenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabant in montibus, & percutientes eos persecuti sunt vsque Horma, nũc autem soli Chananæi pugnauerunt contra Israelitas, ideo cum venerunt Israelitæ destruere ciuitates hostium suorum solum deleuerũt ciuitates Chananæorum, vt patet infra. Amalechitæ autem non fuerunt tunc deleti, sed Moyses ante mortem suam iussit Israelitis, vt, data opportunitate, delerẽt illos Deu. c. 26. & hoc completum est tempore Saulis, qui destruxit omnes Amalechitas tam viros quam fœminas præter regem, & pecora pinguia primo Reg. cap. 15.

Chananæi hi pugnauerunt cõtra Israelitas, & quisti sunt illi, qui pugnauerũt iterũ contra Israelitas anno 2. ab exitu de Aegypto.

A *An ista sint dicta post mortem Aaron, vel ante. Quæst. II.*

QVAERET aliquis, an ea, quæ dicuntur hic contigerint post illa, quæ supra habentur, vel sit aliqua mutatio ordinis. Respondendum est satis conuenienter dici, quòd istud bellum fuerit Iudæis existentibus in Cadesbarne, quia tunc magis appropinquabant terræ Chananæorum quàm cum erant in monte Hot. quod patet, quia Cadesbarne est in extremitate regni Edom, vt patet præcedenti cap. & hoc in parte occidentali, Chananæi autem, de quibus hic, & Amalechitæ sunt magis occidentales, quod patet, quia cum non concedente rege Edom transitum per terram suam, coacti B sunt Israelitæ ascendere versus Orientem circueundo terram Edom, si terra Chananæorum, & Amalechitarum esset magis orientalis quàm terra Edom necesse esset, quòd transirent per illam, vel circuirẽt eam, sed non fecerunt, immo cum ibant contra Orientem recedebant magis a terra Chananæorum, & Amalechitarum, vt patet supra 14. ca. vbi iussum est, quòd recederent versus mare rubrum: quia Amalechitæ, & Chananæi habitabant in vallibus, sed mare rubrum erat ibi magis orientale, ergo terra Chananæorum, a qua recedere iubentur Hebræi cum essent in Cadesbarne, erat magis occidentalis, quàm Cadesbarne: ideo verisimile est, quòd existentibus Hebræis C in Cadesbarne, venerunt Chananæi ad pugnandum contra eos, magis quàm, quòd pugnauerint, cum essent in monte Hot, quia tunc erant magis distantes a terra illorum. Item, quia dicitur immediatè, quòd cũ audiuerunt Chananæi venisse Israelitas per viam exploratorum pugnauerunt contra eos, sed quando steterunt in Cadesbarne veniebant per viam exploratorum, quia per illam missi sunt exploratores, quando erat Israel in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra 14. cap. ergo erant in Cadesbarne, quando fuit ista pugna. In contrarium videt ex hac litera secundum ordinem suum, quia postquam enarratum est de morte Aaron, & quomodo steterunt Israelitæ in monte Hor, subiungitur de pugna Chananæorum contra Israelitas. Et si aliquis di-D cat hoc factum esse per recapitulationem, videtur esse contrarium, quia infra 33. cap. vbi narrantur mãsiones Israelitarum postquam posita fuerat Cadesbarne, & mons Hor, subiungitur de bello isto Chananæorũ contra Israel. Dicendum ergo vtrunque istorum satis posse teneri, scilicet, quòd fuerit bellum in Cadesbarne, vel quòd fuerit in mõte Hor, & si dicatur quomodo pugnarent Chananæi contra Israelitas, cum essent in montem Hot, quia tunc magis distabant ab eis, quàm cum essent in Cadesbarne, vt supra probatum est. Respondendum est non multũ hoc agere, quia Cadesbarne, & mons Hot fuit mansiones propinquæ, cum vtraque mansio sit in extremitate terræ Edom, vt patet præcedenti cap. ideo possent con-E tra eos pugnare in quacunque harum essent, & hoc secundum magis videt consonare literæ. Sed adhuc stat dubium, dato quòd istud bellum fuerit in monte Hor, an fuerit ante mortem Aaron, vel post: nam mortuus est Aaron in monte isto: Dicet aliquis fuisse post mortem Aaron, quia enarrata supra morte illius subiungitur hic de bello, & eodẽ modo infra 33. cap. posset dici hoc fieri per recapitulationem; ne historiæ misceantur, & propter hoc aliquando præponuntur, & postponuntur aliqua. Respondendum est, ꝙ fuerit bellum istud post mortem Aaron: nam non est recedendum ab ordine literæ, nisi propter aliquã causam manifestam, sed nulla maior apparet necessitas, vt dicamus hic esse anticipationem, vel recapitulationem,

An isti Chananæi sint de terra Chanaam, in qua erant 7. populi.

Cadesbarne & mõs Hor sunt propinquæ mãsiones.

Bellũ istud fuit post mortem Aaron.

lationem, quàm quòd dicamus rectum ordinem. Magis ergo dicendum, quòd sit ordo rectus, & tunc precedet mors Aaron ad bellũ istud. *Chananaeus rex Arad.* Idest rex Aradiotũ, qui erat Chananęus, vt aliqui exponunt: accipitur dupliciter Chananęus. Vno modo pro omnibus descendentibus de genere Chanaam, & isto modo Aradij Amathei, Sidonij, Samaritę, Chananęi sunt, quia de Chanaam nati sunt, vt patet Gen. cap. 10. Alio modo pro descendentibus de Chanaam morantibus in terra promissa Iudaeis, a quibus denominatur terra Chanaã, & sic Aradij Amathęi Samaritae, Sidonij non vocantur Chananęi, vt aliqui volunt, quia terra istorum non fuit promissa Iudaeis, vt patet Gen. 15. cap. vbi promittitur eis terra. 10. gentium, inter quas non sunt isti populi. Arad rex de quo hic dicitur non erat proprie Chananęus, ideo licet terram suam demoliti sunt Hebraei non leguntur habitasse in ea, quia omnis habitatio eorum fuit trans Iordanẽ infra terminos, qui habentur infra 34. cap. praeter terram duarum tribuum, & dimidiae, quae fuit ante transitum Iordanis ad orientem, vt patet infra 32. cap. Aliqui volunt, quòd istud scriptum sit a Iosue, quia tempore suo Moyse mortuo factum est hoc, & probant, quia inter reges, quos Iosue occidit numeratur rex Arad tanquam vnus: ergo a Iosue factum est. de hoc Iosue. cap. 12. Respondendum est, quod non fuit tẽpore Iosue, quia oẽs reges, quos occidit Iosue fuerũt trãs Iordanem, vt patet Iosue. cap. 10. istud autẽ erat ante transitum Iordanis. Item cum dicitur, quòd iste rex Arad ponitur Iosue. cap. 12. Respondendum est falsum esse, quia dicitur rex Ered, & non Arad. Item dato, quòd diceretur rex Arad, non stat, quia multotiens eodem nomine multae vrbes, vel oppida appellantur, vt patet Iosue 15. vbi ponuntur tres ciuitates, quarũ quaelibet vocatur Asor. Sed dicetur, ꝙ iste rex Arad erat in terra Chananęorum, quia infra 33. ca. dicitur, quòd audiuit rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaã, ergo de Chananęis erat, & in terra ipsorum morabatur. Respondendum est, quòd non habitauit in terra Chanaã propriè dicta, sed iuxta illam in latere meridiano illius: nam si fuisset iste rex in terra Chanaam, multi de Israelitis vidissent terram Chanaam: nam antequam recederent de Cadesbarne prima vice anno secũdo ab exitu de Aegypto ascẽderunt Israelitae in terram Chananęorum istorum, & descendentibus Chananęis de montibus percusserũt eos supra cap. 14. ergo tunc viderunt. tamen ante hoc eodem. cap. dicitur, quòd nullus de murmuratoribus introiuit in terram Chanaam, quam Deus protulserat, vel saltem intuebitur eam, sed isti intuiti sunt, & erant murmuratores, ergo non pertinet ad terram Chananęorum terra hęc. Item patet magis, quia nũc Israelitae pugnauerunt contra Chananęos istos, & deleuerunt vrbes eorum: ideo tunc introierunt in terrã ipsorum, & tamen si ista esset pars terrae Chanaam, manifestum esset, quòd multi de murmuratoribus introiuissent in terram Chanaam, & acquisiuissent partem illius. Dicendum est etiam, quòd Iudaei non potuissent conuenienter a rege Edom dari sibi transitũ per terram Idumęorum, quousque introirent in terram sibi promissam si pertineret terra istorum Chananęorum propriè ad terram Chanaam: quia cum essent Israelitae in Cadesbarne, poterant transire per terram istorum Chananęorum ad reliquam terram, & non oporteret dari sibi transitum per terram alienã cum essent in extremitate terrae sibi promissę. Dicunt igitur habitasse isti in terra Chanaam large loquendo idest apud terram Chanaam: erant enim in parte meridiana illius. Tenendum autem, quòd isti erant Chananęi, sicut alij, qui habitabant trans Iordanem,

An iste rex, de quo hic fit ille quẽ occidit Iosue.

Opin. aliquorum.

An istud bellum cũ Chananęis fuerit tẽpe Iosue, vel Moysi.

F & intra terminos assignatos infra 34. cap. Terra tamẽ ista non vocatur propriè terra Chanaam, sed terra Arad: & Chananęi isti descendentes de prosapia aliorum Chananaeorum venerunt in terram istam Arad, & habitantes in ea non perdiderunt nomen stirpis suę: non tamen computantur cum terra Chanaam, ideo quamquàm Israelitae acceperunt terram eorũ non habitauerunt in ea, nec saltem introierunt per illam in reliquam terram Chanaam. *Qui habitabat ad meridiem.* Iste rex Chananęus habitabat ad meridiẽ, idest ad partem meridianam terrae Chanaam, vt colligitur infra 33. cap. Nam nõ potest hic accipi pars meridiana respectu loci, in quo Iudaei erant, quia tunc terra Arad erat occidentalis, sed refertur ad terram Chanaam, quam habituri erant, in cuius latere meridiano

G erat quaedam pars terrae Edom. Et erãt isti Chananęi, atque Amalechitae, & non dicuntur habitare ad meridiem terrae Chanaam, quasi essent intra terram Chanaam in meridiana parte illius, sed erant extra illam coniuncti lateri meridiano eius. Vocatur autẽm iste rex Chananęus, non solum, quia erat de genere Chanaam, sed etiam quia totus populus eius erat Chananaeus: sic enim vocantur supra 14. cap. scilicet: Descenderunt Chananaeus, & Amalechites, qui habitabant in montibus, & sic infra vocatur populus iste Chananaeus. *Venisse Israel per exploratorum viam.* Idest audiuerunt isti Chananaei, quòd veniebat Israel per viam, per quam miserat exploratores. Aliqui dicunt, quòd populus mittebat semper ante se aliquos viros, qui considerarent viam, per quam irent, & loca vtrum tuta, vel periculosa: viderunt autem Chananęi, quòd ex-

H ploratores transierãt per viam illam, deinde totus populus per illam veniebat; ideo pugnauerunt. Non sunt isti exploratores, qui missi sunt de Cadesbarne ad considerandum terram promissionis, quia illi solum iuerunt ad videndum terram promissam, & nõ ad considerandum viam, & patet, quia pauco tempore, scilicet, 40. diebus regressi sunt, & totam terram lustrauerunt, vt patet supra 13. cap. ideo non est verisimile, quòd ipsi in circuitu incederent quemadmodum nunc ambulabat multitudo, ideo nõ videbatur possibile, quia adhuc nesciebant istam viam: si enim non peccassent, citius introiuissent: sed quia peccaue-

I runt, oportuit eos declinare in pęnam.

Explora res qu… ient.

Ra. Salo. dicit, quòd exploratores dicuntur hic illi, qui ibant cum arca Domini ad inquirendum locum bonum mansionis, vt patet supra cap. 10. Sed falsum est, quia procedit hoc ex defectu intelligentiae literae, vbi Rabi Salom. & multi existimant intelligi, quòd pręcesserit arca distans a castris itinere dierum trium. Sed falsum est, erat enim coniuncta castris, vt ibi declaratum est.

Sed dicendum videtur, quòd isti exploratores erant illi, qui missi sunt ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto. Isti enim transierant per Cadesbarne, & apud terram istorum Chananaeorum: nunc

K autem videntes, quòd per ipsam venirent Israelitae intellexerunt, quòd vellent introire in terras illas: vnde oportebat fieri transitum per terram Chananęorum istorum, vel apud ipsam, ideo exierunt Chananaei in bellum contra Israel. Venisse enim exploratores per viam illam concitauit animos Chananaeorum. Nam si non vidissent exploratores transeuntes per terram illam, quamquàm Iudaei propinqui essent non curarent pugnare contra eos, quia nescirent, quo declinare vellent. sciebant enim illos a multis temporibus mansisse in terra ipsa, scilicet fere a 40. annis: ideo si non vidissent exploratores eorum nihil iudicarent, quo ire volebant, fuit autem satis praesumendum, ꝙ cum exploratores Iudaeorum transierunt apud terrã

horum

horum Chananęorum, quòd Israelitæ per eam transire vellent, ideo antequam transirent se disposuerunt in pugnam. *Pugnauit contra Israel.* Scilicet exiuit de terra sua ad pugnandum contra Israelitas, erant enim propinqui illis. *victor existens duxit ex eo prædam.* Idest Chananęi præualuerunt contra Israelitas, & acceperunt prædam, & forte occiderunt aliquos: nam in magnis exercitibus vix potest fieri præda, nisi mors aliquorum, & fuga præcesserit. Traditi sunt autem Israelitæ hic in manus Chananæorum, quia forte non erat cor eorum rectum cum Deo, & tunc permittebat Deus cadere Israel in manus hostiles: Leui.ca.26. De quantitate autem prædæ huius non patet. Ra. Salo. dicit, quòd solum fuit vna ancilla de Aegyptijs, quæ ascenderat cum Israelitis, & satis patet, quòd loquitur hic ex affectione: non enim potuit minus quàm vnã ancillam dicere, & Aegyptiam quidem, ne dehonestaret Hebræos: sed non videtur, quòd Scriptura fecerit mentionem de præda pro vna ancilla, potissimum dicendo prædam, vel captiuitatem, quæ magnum aliquid important. Item, quia Israelitæ dolentes de ista præda vouerunt Deo ciuitates populi huius, si traderet illum in manus ipsorum, pro vna tamen ancilla nihil curaret totus exercitus Iudæorum. Dicendum ergo, quòd fuerit satis magna præda, & occisio, quamquàm non constet de quantitate. *At Israel voto se obligans Domino ait.* Putauerũt Israelitæ, quòd Deus concederet eis faciliter vindictam de hostibus, si vouerent nihil accipere de bello, sed omnia Deo tradere, & sic fecerunt vouentes. Extendebatur autem votum istud tam ad ipsos Chananæos, quàm ad omnia, quæ possidebant, & ciuitates eorum, ita vt nihil Iudæi perciperent de pugna, sed totum proueniret Deo, tãquam non pro se hic, sed pro Deo pugnaretur. *Si tradideris populum istum in manu mea.* Dicit Ra. Sa. quòd non dixerunt si tradideris istos Chananęos, quia populus Hebræorum ignorabat, quæ gens esset ista. Vtebatur enim vestibus Amalechitarum, & loquebatur lingua Chananæorum, ideo non distinguendo dixit. Si tradideris populum istum. *Delebo vrbes eius.* Idest anathematizabo secundum literam Hebraicam: nã verbum positum hic in Hebræo venit de, herẽ, quod est remotio ab vsu humano, & applicatio ad Deum. Etiam, quia in omni voto est aliqualis attributio boni ad Deum in obsequio, quid autem boni, vel obsequij Deo faciebant ciuitates solum destruendo eas? res enim isto modo destructæ applicantur Deo, & separantur ab vsu humano: illa autem, quæ nõ possunt Deo applicari, quia immũda sunt, ne ad homines trãseant destruuntur. In vtroque autem honor, & seruitium Deo exhibetur: in primo quidem, quia aliquid sibi applicatur directè, secũdo autem, quia aliquid ꝑ nominis eius honorem ab humanis vsibus separatur. Sciendum autem, quòd litera nostra est hic magis determinata, quàm Hebræa, scilicet delebo vrbes: nam dictio Hæbraica hic posita significat separationem, vel destructionem, vel consecrationem. Vnde sicut apud nos aliquis vocatur excõmunicatus, ita apud Hebræos est quædam execratio significata per hoc verbum. Et verum est, quòd quandocunque res applicantur ad Deum fiunt omnia hęc, scilicet segregantur ab vsu humano, & consecrantur, idest efficiuntur sacræ, vel applicatæ Deo, & destruuntur, scilicet quantum ad vsum humanum, ne liceat alicui homini eas in vsum suum conuertere. Hic tamen no erat aliquis modus applicationis rerum istarum, nisi per destructionem, scilicet, quòd ciuitates delerentur, ne redirent ad vsum humanum, & homines occiderentur, & pecora atque omnia cremarentur. istud autem videbatur tendere in honorem Dei, inquantum homines separabant omnia hęc ab vsibus suis propter cultum Dei, & quia ista applicabantur Deo in modo cuiusdam sacrificij: sic enim Deus iusserat fieri sibi, quãdo esset aliqua ciuitas terræ Iudæorum, in qua colerẽtur idola. scilicet, quòd occiderentur homines, & iumenta, & vniuersa viuentia, & cremaretur tota ciuitas cum omnibus supellectilibus, quæ in ea erãt Deu. cap. 13. & ibi dicitur: Consumes omnia hęc Dominó Deo tuo, idest ad honorem Dei tui.

An Chananæi pugnãtes contra Israelitas rapuerint solum vnã ancillam.

Quomodo poterat vouere occidere Chananæos, & quomodo hoc pertinebat ad cultum Dei. Quęst. III.

SED videtur hic esse dubium de hominibus, quomodo Israelitæ potuerint vouere occidere illos, quia homo non est animal immolaticium: etiam videtur dubium quomodo votum de occidendo hominem sit acceptabile Deo. Respondendũ est ad primum, quòd nullus de Israel poterat vouere occidere Chananæos propter Deum, sed votũ istud totus populus facere poterat: & hoc quidem non sine causa: nã si vouissent Israelitæ occidere aliquam gentem innoxiam, peccarent vouẽdo, nec deberent votum complere. Causa tamen hic intercidit, vt possent vouere, scilicet, quia licebat Iudæis occidere Chananæos: ergo licebat vouere, quòd occiderent illos, erant quippe isti hostes Iudæorum, etiam bis pugnauerant contra illos, scilicet nunc, & iterum anno secundo ab exitu de Aegypto in Cades barne, de quo supra cap. 14. sine voto ergo licebat eis pugnare, & occidere hostes: ergo cum voto. Ad secũdum cum dicebatur, quomodo sit acceptabile Deo votum factum de occisione hominum. Respondendum est, quòd cum aliquid Deus iubet fieri, illud sibi acceptabile est, alioquin non iuberet: sed ipse iubet interdum occidi aliquos, & omnia, quæ ad eos pertinẽt, vt patet de ciuitatibus Iudæorum, in quibus idola colerentur: Deutero. cap. 13. Idem de Amalechitis, quos occidendos iussit: Deutero. cap. 26. ergo siquis voueret facere hęc, & expleret acceptabile eẽt Deo. Itẽ si aliquę gentes sunt velut hostes Dei, vt illę, quæ repugnant cultui Dei, scilicet fidei illius, occidere illas meritorium valde est. Et quamquàm ad hoc non obligemur, si fecerimus laudabiles erimus. De gente ista Chananęorum poterat esse votũ laudabile aliás acceptabile, quia ipsi erant hostes Dei inquantum pugnauerant contra populum eius, & inimici Iudæorũ dicebantur inimici Dei Exo. cap. 23. scilicet, quòd si audieris vocem meã, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligã affligẽtes te. Habebant ergo quasi Dei causam Israelitæ dum pugnarent contra Chananæos, vnde bene cadebat sub voto occidere illos. Aliquis dicet, quòd Iudæi poterãt hoc facere valde meritoriè, quia dictum erat Deu. cap. 13. quod delerẽt ciuitates, in quibus essent idolatræ. Respõdetur non obstare, quia illud intelligitur de ciuitatibus, in quibus morabantur Iudæi si colerentur ibi idola, quia isti tenebantur specialiter colere Deum ex legis promissione: Gentiles autem quamquàm tenerentur naturaliter ad colendum Deum, quia tamẽ non receperant legem, non erat in eis tam specialis obligatio, ideo quamquàm colerent idola non iubebat Deus, quòd occiderentur: de Iudæis autem iubebat, ideo cum isti Chananæi non recepissent legem Dei, non debebant Iudæi illos occidere, quia Deum non colebant. Sed stabit prima responsio, scilicet, ꝙ licebat illos occidi, quia erant hostes Iudæorũ. De pecorib' aũt eorũ, & de cęteris, q̃ habebant, q̃uo ꝑ cõbustionẽ, vel destructionẽ applicarent ad Deũ, declaratũ est Deu. c. 13. cũ agebãt de ciuitatib' idolatrarũ.

Votum de occisione Chananęorũ fuit Deo acceptabile.

Occidere inimicos fidei valde meritoriũ est.

An aurum, & cetera metalla, quæ erant in terra Chananæorum fuerint combusta vel assumpta in thesauros Domini, & de tribus modis ponendi anathema in vrbibus. Quæst. IIII.

QVAERET nunc aliquis de auro, & argento, & ceteris metallis, quæ erant in terra istorum Chananæorum an fuerint destructa, & cõbusta, vel assumpta fuerint in thesauros domini aut alias. Et respondendum est, quòd nemo de Iudæis accepit quidquam de eis, quæ erant in ciuitatibus Chananeorũ, quia positæ sunt sub anathemate, sed in anathemate nihil transibat ad ipsos Iudæos, vt patet de vrbe Iericho, quæ sub anathemate posita est: Iosue cap. 6. & nihil acceperunt inde Israelitæ, & quia vnus furatus est modicum de auro, lapidatus est: Iosue cap. 7. Stat tamen dubium an Israelitæ acceperint aurum, & argentum ad ponendũ in thesauris Domini. Dicunt aliqui, quòd sic: nam in anathemate Iericho sic fuit, quòd separaretur omne aurũ, & argentum, ęs, & ferrum in thesauris Domini: Iosue c. 6. Hic autem non patet quid factum fuerit. Sciendũ tamen, quòd hoc perueniebat secundum formam positi anathematis. Si enim simpliciter vouissent delere vrbem cum rebus suis, nihil debebant accipere pro thesauris Domini, sed omnia erant destruenda: si autem apposuissent aliquam conditionem, vel limitationem secundum illam tenebantur. Si enim votum sit spontanea obligatio, tantum se obligat quis, quantũ se obligare vult, & verbo expresserit. Pro quo sciendum, quòd anathema reperitur tripliciter positum: primo modo, vt tam homines, quàm pecora, & omnia, quæ in ipsa vrbe sunt consumantur, nullo eorum transeunte in vsum hominum, vel thesauros Dei, & sic est de anathemate, quod fiebat in ciuitatibus idolatrarum in terra Chanaam: nam occisis hominibus, & iumentis congregabantur omnia supellectilia in platea ciuitatis, & cremabantur Deu. cap. 13. Alio modo fiebat anathema vrbium ita, quòd ciuitas destrueretur, & homines perirent, & pecora cũ supellectilibus, reseruato auro, & argento, ferro, & ęre ad vsus Sanctuarij, & sic fuit ĩ anathemate Iericho, Israelitæ tamẽ nihil receperunt. Tertius modus anathematis erat, cũ ciuitas destruebatur ita, vt fieret tumulus sempiternus, & nemo in ea habitaret, occidebanturque homines, pecora tamen, & omnia supellectilia, aurum quoque, & argentum, & omnia, quæ nomine prædæ intelligi possunt, proueniebant in partem Iudæorum, sic fuit in vrbe Hai, vt patet Iosue cap. 8. quilibet modus istorum poterat esse in anathemate isto terræ Chananeorum, nam Deus non dederat hic formam anathematis, sed ipsi vouerant, vt patet hic: ideo non poterant ponere quemcunque modum ipsorum anathematis, vel alium leuiorem. Magis tamen videtur dicẽdum quòd posuerint anathema primo modo abdicãdo tam a se, quàm a Deo omnia, quę erant in vrbibus Chananæorum, & cremando ea, vel delendo: nam litera dicit: Delebo vrbes eius, in quo non solum importatur deletio hominum sed etiam iumentorum & omnium, quæ in ciuitatibus erant: potissimum, qa, nõ potest dici, quòd isti ponerent tale anathema, quale in Iericho: quia ibi aurum, argentum, ferrum, & ęs pro thesauris Domini assumpta sunt: hic autem non poterant accipi ferrum, & ęs, quia non possent portari vsque ad terram Chanaam per longos viarum circuitus. Ideo credendum est, quòd omnia fuerint destructa, & combusta, cum dicatur infra, Subuersis vrbibus eius. Subuersio autem totalem destructionem signat. *Exaudiuitque Dominus preces Israel*. Videbantur orare licitè Israelitæ tum ex parte sua, tum ex parte Dei: ex parte sua, quia Chananæi pugnauerant contra eos bis, scilicet in secundo anno ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 14. & anno. 40. de quo hic: ipsi tamen nunquã inuaserant Chananæos: ex parte Dei videbatur iusta oratio, quia vouebant, quòd delerent vrbes hostium in laudem Dei, scilicet totaliter illas delendo, & nihil percipiendo ex eis, sed omnia consumendo quasi in sacrificio Dei, ita vt causam Dei solũ agere viderentur, & cõcessit hoc Deus. De hac exauditione dubiũ est quomodo Iudæi cognouerint eã, scilicet antequam vouerunt, exposuerint se ad bellũ non expectata aliqua responsione Dei, sed confidentes, quòd adiuuaret eos, & tunc traditi sunt Chananęi in manus eorum, vel an ipsi post votum emissum expectauerint responsionem Dei, & habita, pugnauerunt contra Chananæos. Respondendum est vtrumque esse potuisse. Primus modus est nunc communis vouentibus, secundus poterat esse in Iudæis, quia habebant responsionem Dei in promptu, quodcunque enim voluissent petebat Moyses a Deo, & respõdebatur, vt patet supra cap. 7. & iste credendus est magis fuisse in Iudæis, quia timidi valde erant, & non auderent aliquid sine Dei certificatione circa euentum committere. *Et tradidit Chananæum*. Idest populum terræ Arad, qui erat de genere Chananęorum.

Respõsio. | 1. opi. | Anathema tripliciter positum reperitur. | F | G | H | I | K | An Iudæi post votũ expectauerint responsum.

Quis fuit modus, quo tradidit Deus Chananæos in manu Israel. Quæst. V.

QVOD autem Deus traderet Chananęos in manus Iudęorum stat dupliciter, scilicet, vel quòd debilitaret vires Chananæorum, vel quòd augeret vires Iudæorum: Primus modus subdiuiditur: poterant enim diminui vires Chananæorum realiter, scilicet, quòd Deus debilitaret corpora eorum, ita vt non possent pugnare, vel quòd diminueret eorum animositatem, scilicet, quòd retentis viribus pristinis tantum timerent, vt nullatenus auderent consistere coram facie Hebręorum.

Ex parte Iudæorũ poterat effici dupliciter. Primo modo, quòd vires eorum augmentarentur, ita vt nõ lassarentur in bello, sed quilibet eorum posset contra multos Chananæos pugnare. Alio modo fieri poterat, vt non augmentatis viribus Iudæorum augmentarentur eorum animositates, ita vt pro nihilo ducerent hostes: & hoc est quod valde in bellis prodest. Alij autem modi specialiores poterant dari, sed ad istos reducuntur.

De primo modo patet, quia sicut Deus interdum disponit, aut suspendit virtutes rerum naturalium ne agant, ita potest suspendere operationes virium humanarum. De naturalibus patet, vt in igne, qui in fornace Babylonis, vbi erant tres pueri, erat verus ignis, & tamen non potuit comburere eos. Hoc autem solum est, quia suspendit Deus actionem ignis: Dan. ca. 3. Sic etiam in animatis irrationalibus, quorum qualitates naturales suspenduntur interdum a Deo, vt in Leonibus esurientibus in lacu, vbi erat Daniel, & tamen non vorauerunt eum, Dan. cap. 6. & 14. Ita ergo de viribus humanis: poterunt enim laxari opere Dei, ita vt interdum nulla quasi mutatione facta in homine nihil operari posset: nam & operatione dæmonum interdum hoc fit.

De secundo modo, scilicet, quòd minueretur audacia Chananæorum satis patet, quia Deus poterat eis incutere tantum timorem, quòd nullatenus auderẽt consistere ante faciem Hebræorum, sed quacunque etiam leuissima mutatione facta terrerentur, & sic promisit Deus dare Iudæis in pœnam quando conuerterentur ad malum Leuit. capit. 26. & qui remanserint

Q̃uo diminuta est audacia Chananæorum.

ſerint in vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regonibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folij volantis,& ita fugient, quaſi gladium cadent nullo ſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos, quaſi bella fugientes,& forte iſte eſt modus, per quem Deus tradidit Chananæos in manus Iudæorũ, ſic enim Deus promiſerat de alijs hoſtibus: Exo.23.cap.ſcilicet terrorem meum mittam in præcurſum tuum,& occidam omnem populum, ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam. De modo q̃ eſt ex parte Iudæorum,ſcilicet,quòd Deus augeret vires eorum, ita vt faciliter ſuperarent Chananæos patet ſimile,quia interdum Deus auget vires alicuius ſupernaturaliter, & nulla facta mutatione deſinunt illæ vires,ſicut fuit in Samſone,qui erat robuſtiſſimus virorum, & ſemel habens ſolum vnam mandibulam aſini percuſſit de Philiſthæis mille viros: Iudicum ca. 15.& tamen ſubito in eo defecerunt vires, nulla facta mutatione in corpore, ſcilicet quando omnes capilli illius tonſi ſunt: Iudi.16.cap.erat autem iſta fortitudo a Deo ſolũ, quia ſi fuiſſet ex aliqua diſpoſitione corporis ablatis capillis nihil minus viriũ haberet. Itẽ quia cum debuit facere maximum opus roboris ſui, ſcilicet concutere duas columnas domus in qua erãt Philiſthęi vocauit Dominum, vt reſtitueret ei priſtinam fortitudinem. Ita ergo facere potuiſſet Iudæis. Quòd autẽ adauxerit animoſitatem Iudæorum etiã ſatis erat poſſibile:nã ſicut ipſe incutit timorem Leui.26.cap.& Deutero.28.ita poteſt animoſitatem inducere, quia ęqualiter poſſibile eſt vtrumque cõtrahere. Poterat autem eſſe alius modus, ſcilicet,quòd Angelus Dei percuteret Chananæos ſicut fuit de caſtris aſſyriorum, in quibus Angelus Domini percuſſit per noctẽ.180.milia virorum.4.Reg.cap.19. Etiam aliter fieri poterat,ſcilicet,vt Deus percuteret Chananæos cęcitate, quæ auriſia dicitur, ſcilicet,vt videntes omnia alia, non viderent Iſraelitas, & ſic poſſent eos percutere faciliter. Sic factum eſt in viris Sodomorũ circa Domũ Loth, quia tota nocte circa portam eius ſteterunt,& cum domum viderent portam non inueniebant: Gen.19.cap. Ita etiam factum eſt de Syrijs,q̃ pugnabant contra Iſrael: nam percuſſit illos Dominus cęcitate, vel magis amentia, & duxit eos Eliſęus in Samariam ciuitatem Hebræorum, vbi faciliter percuti poterant, niſi Eliſeus prohibuiſſet.4. Regum ca. 6. Alij quoque modi poſſibiles erãt, ſed modus de incuſſione timoris veriſimilior eſt,quia illum promiſit Deus Iudæis contra hoſtes ſuos. De modis autẽ varijs, quibus Deus Iudęos adiuuabat interdum per ſe pugnans, interdum autem eos pugnantes adiuuans, declaratum eſt Leui.26.cap. *Quem ille interfecit*. Ideſt Iſrael interfecit populum Chananæorum. *Subuerſis vrbibus eius*. Ideſt deſtruxit totaliter ciuitates cremando,& omnia,quę in eis erant, & percutiendo pecora, quia hoc pertinebat ad maximum gradum anathematis. *Et vocauit nomen loci illius horma*. Iſte eſt locus, de quo ſupra cap.14.& Deutero.cap.1.ſcilicet, quòd Chananæi, & Amalechitæ percuſſerũt Iudæos vſque horma. Sed ibi ponitur per anticipationem, quia nondum vocabatur ille locus ſic, cum illud accidérit anno ſecundo ab exitu de Aegypto,& iſta impoſitio nominis fuit anno 40. Ex quo apparet, quòd iſta, quæ ex primuntur hic non fuerunt ſcripta immediatè, vt facta ſunt,ſed primo accidit iſtud in anno 40.quàm ſcriberetur id quod factum eſt anno ſecundo,vnde veriſimile eſt,quod pauloante mortem ſuam Moyſes iſta ſcripſit,dicitur autem hic: Vocauit autem nomen loci illius horma, cum tamen fuerunt multæ ciuitates deſtructæ, vt patet ſupra, ſcilicet. Quem interfecit ſubuerſis vrbibus eius: ſed vocatur locus ſingulariter

Horma quidam locus eſt.

A ſumendo pro plurali, ſicut ſæpe fit. Poſſet tamen argui,quia ſupra cap.14.dicitur, q̃ perſecuti ſunt Amalechitæ, & Chananæi Iudæos vſque horma, vbi pro loco determinato neceſſario ponitur, quia dicitur Vſque. Dicendum, quòd quamquàm omnes ciuitates vocatæ fuerint horma,tamen ſupra ca.14. & Deutero.capi. 1. accipitur horma pro extremitate terræ illius,quæ vocatur horma, quia vſque ad illam perſecuti ſunt Chananæi Iſraelitas: hic autem pro tota terra accipitur horma, ſcilicet vocauit nomen loci illius ideſt terræ illius horma. In litera ponitur interpretatio huius nominis,ſcilicet anathema, quia ſignificat anathema deſtructionem, & terra illa deſtructa eſt: ideo anathema eſt,vel ſignificat anathema abdicationem,
B vel excommunicationem, & ſic in terra iſta facta eſt abdicatio, cum iuſſum eſt ne quis acciperet quidquã de ciuitatibus illis.

Anathema quid ſignificet.

Profecti ſunt autem de monte Hor per viam,quæ ducit ad mare rubrum, vt circũirent terram Edom. Et tædere cœpit populũ itineris ac laboris: locutuſque contra Deum, & Moyſen,ait: Cur eduxiſti nos de Aegypto vt moreremur in ſolitudine? Deeſt panis,nõ
C ſunt aquæ, anima noſtra iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpẽtes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, venerunt ad Moyſen, atque dixerunt: peccauimus,quia locuti ſumus contra Dominum, & te: ora, vt tollat nobis ſerpentes. Orauit Moyſes pro populo,& locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eũ pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eũ, viuet. Fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum, & po
D ſuit eum pro ſigno: quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Profectique filij Iſrael caſtrametati ſunt in Oboth. Vnde egreſſi fixere tentoria in Ieabarim in ſolitudine, quę reſpicit Moab contra orientalem plagam. Et inde mouentes,venerunt ad torrẽtem Zared. Quem relinquentes caſtrametati ſunt contra Arnon,quæ eſt in deſerto,& prominet in finibus Amorrhęi. Siquidem Arnon terminus eſt Moab, diuidens Moabitas, &
E Amorrhæos. Vnde dicitur in libro bellorum Domini; Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrẽtium inclinati ſunt, vt requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Ex eo loco apparuit puteus, ſuper quo locutus eſt Dominus ad Moyſen: Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Iſrael carmen iſtud: Aſcendat puteus. Concinebãt: Puteus, quem foderunt principes,& parauerunt duces

Murmurat populus pro labore itineris.

1.Cor. 10. Serpentes ignei miſſi ſunt.

Ioan. 3. De ſerpẽte æneo.

ces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. Profectique sunt de solitudine Mathana. De Mathana in nahaliel, de Nahaliel, in Bamoth. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

Profecti sunt autem Hic ponitur de pœna serpentũ ignitorum, scilicet, quòd existentibus Israelitis in circuitu terræ Edom, quia murmurauerunt, misit Deus serpentes in illos. *Profecti sunt autem de monte Hor*. Ex hôc innuitur, quòd factum est bellum Chananæorũ contra Iudæos in monte Hor, & non recesserunt inde Israelitæ quousque destruxerunt ciuitates Chananæorum. Hoc facto recesserunt de monte Hor ascendentes versus partem orientalem ad mare rubrum in circuitu terræ Edom, & peruenerunt ad extrema loca partis orientalis terræ Edom, scilicet Elath, & Asiongaber, per quem transierunt versus terrã Moab. *Per viam, quæ ducit ad mare rubrum*. Est enim mare rubrum orientale respectu terræ illius, in qua tunc erant Iudæi, & quia non permissi sunt transire per Cadesbarne, quæ est in extremitate occidentali terræ Edom, ascenderunt ad extremitatem orientalẽ terræ ipsius, circumeuntes per latus meridianum, & hoc erat ascẽdere ad mare rubrum, ibi enim extrema loca sunt terræ Edom. Istud est, de quo dicitur Deut. cap. 2. scilicet profecti inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuiuimus montem Seir multo tempore. apud istud mare rubrum steterunt Iudæi toto tempore præterito inter annum secundum ab exitu de Aegypto, & annum 40. vt colligitur supra cap. 14. quando pugnantibus Amalechitis, & Chananæis contra Israel, iussit Deus, vt recederent contra mare rubrum. Non est intelligendum, quòd redierint Israelitæ ad illam partem maris rubri, per quam transierũt in exitu de Aegypto, sed est mare rubrum diffusum per deserta Arabiæ, per quæ nunc transibant Iudæi, & flectitur ad multas partes modo fluuiorum, qui non recto itinere procedunt: ideo multotiens accesserũt Iudæi circa mare rubrum, scilicet primò quando trãsierunt illud: Exo. cap. 14. Iterum autem cum steterunt in mansione Elim progressi inde fixerunt castra super mare rubrum, & istud fuit inter desertum Sin, & mansionem Elim infra 33. ca. iterum steterunt iuxta mare rubrum, quando recesserunt de Cadesbarne supra cap. 14. Tertiò steterunt apud illud nunc quãdo circuibant terram Edom, vt patet hic, & Deut. cap. 2. Quarto manserunt apud illud circa mortem Moysi cum incepit exponere legem Deutero. cap. 1. hoc autem non contingebat, nisi per varias circumlocationes maris illius. *Vt circuirent terram Edom*. Idest ambulantes versus mare rubrum circuibant terram Idumæorum contra orientem ambulantes per latus meridianum, & istud dicitur circuire montem Seir: Deutero. cap. 2. quia terra illa est montuola in latere suo. Dicitur autem, quòd ambulabant Iudæi ad circumeundum terram Edom, quia non concessus fuerat ingressus per terram occidentalem Idumæorum, & volebat Deus, quòd permitterent ingressus per partem orientalem: Deus enim emolliuit cor regis Edom, vt non impediret Israelitas volentes ingredi per partem orientalem, & concitauerat eum ad impediẽdum eos cum ingredi parabant per Cadesbarne. Causa huius supra posita est, scilicet, vt dum circuibant terram Edom, finiretur annus 40. in quo complebatur sententia lata contra murmuratores: si autem fuisset permissus ingressus per Cadesbarne multi de mur-

Quõ Iudæi steterunt apud mare rubrum diuersis temporibus.

F muratoribus introissent in terram Chanaan. *Et tædere cœpit populum itineris, ac laboris*. Idest circueundo terram Edom cœperunt moleste ferre Israelitæ labores itineris propter duo. Primo, quia eis occasio magni itineris apparebat cum debẽtes introire directe per Cadesbarne inceperunt circuire per magna terrarũ spatia versus orientem, & timebant, quòd sicut, quando reuersi sunt de Cadesbarne prima vice contra mare rubrum ambulauerunt 38. annis vagi, ita nunc diffidebant se intraturos in terram Chanaan timentes maiorem vagationem. Secundo incepit populum tædere, quia labores continui itinerando eis erant, & lassabãtur, maximè, quia erant eis paruuli, & fœminæ non potentes itinerare, ideo ponũtur duo, scilicet iter, & labor, scilicet de itinere fatigabantur, quia putabant il G lud semper duraturum: de labore autẽ dolebãt quia non poterant sustinere continuè. *Locutusque contra Dominum, & Moysen ait*. Idest Israelitæ tędio itineris locuti sunt murmurantes contra Dominum, & Moysen. Potest dupliciter intelligi: vno modo, quòd locuti fuerint contra hos duos determinatè, quia quilibet eorum nocebat illis, scilicet Deus, quia faciebat eos vagari per solitudines non concedendo introitum in terram promissam. Moyses autem videbatur nocuisse, quia fuerat occasio, vt egrederentur Israelitę in desertum, vnde hęc mala secuta sunt. Alio modo potest intelligi, quòd verba murmurationis solum dirigebantur ad Moysen, quia non auderent Israelitæ loq directe contra Deum, & tamen contra Deum erant, quia Moyses nihil fecerat, nisi iussu Dei: ideo cum reH darguerent eius facta, Dei mandata culpabant, & sic non poterant contra Moysen murmurare super statu regiminis, quin contra Deum murmurarent, & sic ipse dixit populo facta murmuratione contra ipsum, & Aaron in deserto Sin pro defectu ciborum, quòd murmuratio illa non erat contra Moysen, & Aaron sed contra Deum, quia ipsi nihil erant: Exo. cap. 16. *Cur eduxisti nos de Aegypto*. In hoc apparet, quod murmuratio directè solum erat contra Moysen, & tamẽ retorquebatur in Deum. Conqueruntur autẽ, quòd fuerunt educti de Aegypto, quia inde secuta sunt omnia mala: prælegerant enim manere in seruitute durissima, quàm venire in desertum, & magis mori in I Aegypto in saturitate, quàm tolerare angustias solitudinis in fame, & siti, Exo. 16. & supra 14. cap. *Vt moreremur in solitudine*. Idest videtur ex ista egressione de Aegypto, quod omnes perimus in solitudine, scilicet via ista deserti infinita est, cũ semper vagemur: ideò necesse est, quòd moriamur in solitudine nunquam peruenientes ad terram promissam. Et non accipitur hic, vt, finaliter, scilicet, quòd Moyses ad hoc eduxisset Israelitas de Aegypto, vt morerentur in solitudine, nec ipsi hoc existimauerunt aliquando, quia tunc lapidassent omnes Moysen tanquam hostem totius generis Hebræorum: sed, vt, importat cõcomitantiã; scilicet ad egressionem de Aegypto concomitabitur K mors in solitudine, quia via non finitur. Et istud imponebant Moysi ad culpam, scilicet, quod indiscretè eos eduxisset in solitudinẽ. *Deest panis, non suit aquæ*. Hic enarrant aduersitates solitudinis, scilicet, quia nõ habebant complementum in aliquo de necessariis ad viam humanam, & posita sunt duo, scilicet panis, & aqua, quia ista sunt communiora, & magis necessaria fundamenta vitæ: sic patet Ecclesiastici. 29. cap. scilicet Initium vitæ hominis panis, & aqua. non solum tamen deficiebant hęc, sed etiam omnia alia bona: nam vbi nec panis, nec aqua est, nullum de conuenientibus ad sustentationem vitæ esse potest. fuerant tamen cõquesti in Cadesbarne de solitudine ista, quòd non gigneret ficũ, nec malogranata, & quòd seri nõ

Murmuratio Israelitarum cõtra Dñm, & Moysen.

potest

potest nec habet aquas præcedenti.ca. *Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo.* Conqueruntur de Manna, quòd erat mali saporis, & vocant illum cibũ leuissimum, quasi in vituperium.

An sit verum, quòd comedentes Manna non emittebant stercora. Quæst. VI.

Opi Rabi Salomonis confutatur.

DIcit Ra.Salo.quòd Manna erat cibus leuissimus, quia non grauabat stomachum Iudæorum, sicut alij cibi, nec aliquid emittebant per secessum, ideo timebant, quòd intra viscera eorum putrefieret, & morerentur. Sed istud ridiculum est, nullus enim cibus ita tenuis esse potest, quin aliquid habeat de impuro non conueniens ad transeundum in substantiã corporis, quod natura non recipit, Manna autẽ erat de naturali materia factum, in qua non reperitur totaliter purum sine mixtione, nec etiam videbatur conueniens aliquẽ cibum esse ita delicatissimum, vt purus esset. Et si dicatur, quòd forte non erat factus in materia sed creatus, & sic existere potuit purissimum. Respondetur, quòd non fuit creatum Manna, sed de naturali, & pręexistente materia ab Angelis confectum, vt patet Psalm.77. scilicet Panem Angelorum manducauit homo, idest panem ab Angelis confectũ, nõ enim Angeli creant, nec creationis ministri sunt. Et patet necessario, quia ministratio est aliqua dispositio ad actum principalis agentis, sicut patet in artifice manuali, & architectonico: in creatione autem non est quid disponatur, quia dispositio competit materię ad leuiorem formę inductionem: creans autem materiam, & formam, & quidquid est in indiuiduo creato de nihilo solo nutu voluntatis producit, creatum igitur Manna non erat, & consequenter aliquid impuritatis habebat, & necesse erat, vt aliquid per secessum etiam si modicum mitteretur. Vocabant tamen cibum leuissimum, quia erat eis mali saporis, & commouebat ad vomitum, sunt enim aliqui cibi, qui propter dulcedinem magnam, vel alium gradum inconuenientis saporis mouent ad nauseam, sicut est de melle, & oleo, & similibus. Et sic Iudæi nauseabant super cibo isto, scilicet euomebant illũ. Nauseare enim est euomere. Et a naue dicit, quia in naui posita principio euomunt. Et potest intelligi dupliciter nausea Iudęorum. primo modo pro fastidio, scilicet, quod Iudæi ad nullum alium cibum assueti per 40. annos iam nimis fastidiebant illum, ita vt non possent moueri in desiderium illius. Et cum eum aspicerent desinebat ciborum appetitus, quod multi patiuntur in alijs cibis, & tunc cuiuscunque qualitatis esset Manna, quia vnicus cibus erat posset prouocare ad nauseã Iudæos tanto tempore ab eis acceptus. Alio modo potest dici, quòd Manna non solum prouocabat fastidium, sed etiam nauseam verã, sicut mel, & oleum prouocant in pluribus: Manna tamen ex sapore suo materiali similabatur melli, & oleo, ideo prouocare poterat nauseam. de hoc Exo.16.ca. scilicet erat quasi semen coriandri album, & gustus eius quasi similę cum melle, idest quasi si comederetur panis cũ melle. Etiam videbatur Manna aliqualiter saporis olei, & ad huc iste sapor magis prouocabat ad nauseam supra cap.11. scilicet. Et faciebant ex eo tortulas saporis quasi panis oleati, idest panis commixti oleo. Aliqui autẽ dicunt, quòd iste sapor leuissimus prouocatiuus nauseæ causabatur in peccatoribus ex demeritis suis, in bonis autem conuertebatur Manna ad omnem saporem, quem voluissent, secundum verum est indistincte, vt patet Sapientię.16.ca. primum etiam satis est rationabile, vel verisimile, quod interdum malis ex de-

Nausea Iudæorũ super Mãna dupliciter potest intelligi.

Sapor Mãna assimilabat melli, & oleo.

Sapor Mãna q̃lo prouocabat ad nauseã.

A meritis suis cibus ille grauis videretur in gustu, sed propter hoc Manna hẽbat ex natura sua saporem quendam, quo faciliter homo verteretur in nauseam, scilicet saporis mellis, vel olei: Exo.16.cap. & supra 11.ca. Et non inerant isti sapores secundum conditionem peccatorum comedentium, sed ex conditione Manna, quia cum ipsum esset aliquod mixtum naturale, necesse erat, vt determinaret sibi aliquod genus saporis, & ille communis erat bonis, & malis, ideo æqualiter poterant fastidire Manna boni, & mali. Quòd aũt bonis conuerteretur Manna ad omnem saporem, quem voluissent ex priuilegio accidebat, sed interdũ boni experirentur saporem ipsum naturalem Manna, & tunc possent nauseare, quòd autem malis con-
B uerteretur ex demeritis in malum saporẽ nihil refert, nã nulla facta mutatione ipse naturalis sapor ad nauseam eos concitaret, & hoc verisimilius est. Rationabiliter igitur potuerunt Israelitæ nauseare super Manna, quia tamen potuisset sapor ille conuerti eis ad bonũ, si ipsi non præuaricarentur, erat in eis vituperabile, q̃ nausearent super Manna, quia ex eorum culpa hoc accidebat. *Quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos.* Ista est pœna murmurantium, scilicet, q̃ morderent eos serpẽtes igniti, & occiderent. De istis serpentibus aliqui dicunt, quòd per aerem volantes flãmas emittebãt, iõ vocantur igniti, i. ignẽ habentes, vel emittentes. Sed non videtur, quia in Hebræo non
C vocantur igniti, idest ignem habentes, sed combustores, quia alios comburebãt, licet in se forte calidi nõ essent, & hmõi sunt quidam serpentes, qui ponuntur Deutero.cap.8. vbi ista recapitulantur, & venenũ istorum serpentum ita vrit, quòd totum hominem vsque ad ossa consumit conuertendo in humorem liquidum virulentum, vt ait Lucanus lib.9. belli plusquam ciuilis de serpentibus Libye, vbi sunt plures, & diuersarum specierum, quàm in alia parte orbis.

Pœna murmuratium. Quare dicantur serpẽtes igniti.

An serpẽtes isti, qui nocebant Iudæis essent a Deo nouiter creati, vel aliunde adducti, vel essent in loco illo. Quæst. VII.

D QVæret aliquis de istis serpentibus, an essent in terra illa, vel Deus creauerit illos, vt Iudæis nocerent, vel aliunde educi fecit. Respondendum est, quòd omnes isti modi esse poterant, scilicet, quòd Deus creauerit serpentes istos ad pœnam eorum, sicut alia quędam nouiter fecit ad eorum refrigerium, scilicet Manna, quod in toto orbe nunquam fuerat, nec postea visum est, sed tunc ab Angelis confectum est. Etiam nubem columnarem in figura ignis creauit ad præcedendum eos per noctem, & diem. Ita igitur verisimile est, quod creauerit serpentes ad eorum punitionem, sic enim erat in plagis illatis Aegyptijs, quoniam omnes nouiter factæ sunt, vt ranæ, cyniphes, brucus, tenebræ, & sanguis, & cętera de quibus nulla præfuerant. Iudęi
E autem murmuratores erant hostes Dei, sicut Aegyptij, ideo sic fieri posset contra eos. Alius modus etiã satis erat possibilis, scilicet, quòd serpentes illi non fuerint creati nouiter, sed adducti de alia parte terrarum per Angelos ad nocendum Iudæis, & poterant duci de partibus Libyæ, vbi plures sunt, quàm in toto orbe: sic enim factum est in coturnicibus, quas Deus dedit Iudæis petentibus carnes, illæ enim non fuerũt nouiter creatæ, nec in loco castrorum erant, sed ventus concitatus a Domino arripuit illas de locis suis apud mare rubrum, & duxit in castra. supra cap.11. Ita etiam de incantatoribus Aegyptiorum declaratũ est Exo.cap.7. quòd serpentes, quos fecerunt ipsi apparere coram Moyse, adduxerunt dæmones de alia

parte

parte orbis. Sic quoque tempore Noe factum est, cũ animalia omnium specierum introierunt in arcã, nã ipse non adduxit illa de varijs partibus orbis, quia nec cognouisset, nec inquirere potuisset, nec inuenta adduxisset. sed Dei nutu Angeli portauerunt, vt declaratum est Gen. cap. 6. Tertius modus esse poterat, scilicet, quòd serpentes isti fuissent in eodem loco, nã licet in partibus Libyæ abundantiores sint, non negatur illos esse in alijs partibus terrarum, potissime in terris calidis, sicut est Arabia, per quam Iudæi tunc incedebant. multos enim serpentes etiam alatos habet, vt ait Solinus in Polistor. capit. de Arabia: & tunc dicetur, quòd isti serpentes erant in terra illa, sed non nocebant Iudæis, quousque Deus concitauit illos ad nocendum, & tunc veniebant ad populum, & plurimi percutiebantur. G Cum autem Deus voluit, quòd cessaret plaga non concitauit vlterius serpentes, & iste sensus innuitur Deutero. cap. 8. scilicet, quòd isti serpentes essent in terra illa, cum dicitur: ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac dipsas, & nullę omnino aquæ. Sciendum, quòd Ra. Salom. dicit, q̃ nõ solum Iudæos fuisse a serpentibus percussos, sed etiam pecora, & iumenta eos mordebant, serpentes tamen magis nocebant. Cui satis consonat, vt habetur Sapientiæ cap. 5. Armabit creaturam ad vltionẽ inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrarum cõtra insensatos.

Quomodo percussi a pecoribus sanabantur si dicamus, quòd non serpentes solũ sed etiam pecora mordebant. Quæst. VIII. H

QVAERETVR tunc quomodo percussi a pecoribus, & iumentis sanabantur, nã de morsu serpentum planum erat, quòd inspecto serpente ęneo sanabãtur. Responderi potest, quòd morsus pecorum, & iumentorum, licet essent dolorosi, non erant mortiferi, nec morbũ inducentes, sicut morsus serpentum, ideo non indigebant speciali adiutorio, & populus petens remedium contra serpentes de pecoribus, & iumentis subticuit, vel quia nihil tale erat, aut quia eorum morsus parũ nocebant. Alio modo potest dici, quòd aspicientes serpentem ęneum sanabantur, tam a morsibus serpẽ- I tum, quàm pecorum, & iumentorum, quod satis est verisimile, quia serpens ille ęneus non habebat aliquam virtutem determinatam, secundum quam sanaret a morsibus serpentum, & non pecorum, & iumentorum, ideo nullam virtutem habebat sanatiuã, nec quidquam efficiebat, sed solo Dei nutu sanabantur percussi, ideo nihil magis proficeret ad sanationẽ morsus serpentini quàm pecorum, & iumentorum, cum ex voluntate Dei sanitas induceretur, quæ non magis determinatur ad vnum quàm ad alterum. Et istud signum non positum est tanquam naturaliter operatiuum, sed ad placitum, vt infra patebit. Causa K autem quare serpentes missi sunt, fuit magna conuenientia culpæ istorum ad pœnam, vt sicut isti vilipendebant, & fastidiebant Manna, quod habebat omne saporis delectamentum Sapientiæ cap. 16. ita punirentur per serpentes, quibus omnia, quæ comedunt terra videntur in sapore. Vel sicut istis Manna insipidum videbatur, ita decuit puniri per serpentes, qui solam rem insipidam scilicet terram comedunt, vt patet Gen. cap. 3. *Ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen.* Idest, quia multi percutiebantur de populo a serpentibus, & multi moriebantur, venerunt ad Moysen petentes remedium. dabat enim vexatio intellectum, & licet a principio Deo non crederent, tamen pęnalitatibus coacti, quas a Deo infligi

F sciebant ad eum pro remedio recurrebant venientes ad Moysen, qui medius erat inter Deum, & populũ. *Atque dixerunt, peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te.* Experimento enim didicerant Israelitæ, quòd Deus misericors est, & ad pęnitentiam peccãtium flectitur, ideo primò confessi sunt iniquitatem suam, vt sic veniam mererentur. Dixerunt autem, q̃ peccauerant contra Dominũ, & Moysen, quod fuit murmurando, erat enim peccatum directe contra Moysen, vt patet ex verbis. s. Cur eduxistis nos &c. contra Deum autẽ erat murmuratio, quia redarguendo facta Moysi arguebantur facta Dei, cum vnum dependeret ex altero. Erat tamen peccatum istud cõtra Moysen dupliciter. Primo, quia eum de malo regimine populi arguebant, quia duxisset eos in solitu- G dinem. Sed hoc falsum erat, quia melius erat Iudæis exire in solitudinem, quàm manere in Aegyptiaca seruiture. Secundo errabant contra ipsum, quia dato, q̃ malum fuisset Iudæis educi in solitudinem, non fecerat hoc Moyses, sed Deus. Confessi autem sunt Israelitæ peccasse in Deum, & Moysen: in Deum quidẽ, vt remitteret, quia nisi pęnituerimus a pœna non flectitur. De Moyse confessi sunt, vt eum haberent propitium ad orandum pro ipsis: nam si Moyses non intercederet desperabãt se habituros remedium. *Ora, vt tollat a nobis serpentes.* Q. d. confitemur, quòd Deus miserit serpentes istos propter peccata nostra: ora ergo, vt auferat. Deus autem non concessit penitus eorum petitionem, quia ipsi volebant auferri serpentes idest, quòd nequaquam percuterent populum am- H plius. Deus autẽ abstulit mortem, sed non percussionem, prius enim Israelitę mordebantur, & peribant, vt patet supra, scilicet ad quorum plagas, & mortes venerunt ad Moysen. Postea autem ablata est mors, quia posito serpente æneo quicunque illum intueretur sanabatur a morsibus serpentum, vt patet infra, & tamen adhuc serpentes mordebant populum, quia si post petitionem istam nullus fuisset a serpente percussus superfluum erat serpentem fieri, ad quem percussi respicientes sanarentur, sed omnes, qui ante tempus petitionis emissæ percussi fuerant, & tamen adhuc viuebant, sanari debuissent: Deus autem voluit aliqualiter affligere populum, nec statim concedere, I quia erant duri ceruice, & rebelles cõtra Dominum, vt patet præcedenti cap. Si autem subito fuisset ab eis ablata plaga, facilitas veniæ delinquendi præberet incentiuum. Durauit igitur aliquanto tempore plaga serpentum post factum serpentem: nemo tamen moriebatur, quia percussi aspiciebant serpentem. postea autem paulisper omnis plaga ablata est. *Orauit Moyses pro populo.* Quamquàm enim sæpissimę Israelitæ offendissent Moysen, tamen nõ desinebat orare pro eis, sicut patet supra 16. cap. vbi populus insurgens in eum voluit ipsum delere, & Aaron, ita vt ambo fugientes intra tabernaculum absconderentur, ibi tamen pro populo orauerunt ne Deus deleret eos. hoc K autem quia Moyses diligebat Israelitas in visceribus charitatis, erat enim vt prælatus, & pius pater defectus Iudæorum patienter tolerans, nec vnquam odio habens. *Et dixit Dominus ad eum: fac serpentem æneum.* Ponitur remedium percussorum: non quidem eorũ, qui vsque nunc percussi fuerant, quia isti, vel iam mortui fuerant, vel immediate sanati sunt post hanc concessionem, alij autem postea percussi respicientes serpentem æneum sanati sunt.

An Iudæi fuerint percussi a serpentibus postquam fuit factus serpens æneus.

Considerandum circa istum serpentem, quòd Moyses fecit illum de ęre, quia nulla materia videbatur conuenientior ad fabricãdum eum. est enim multum ductile, & obediens artifici, etiam nõ est magni sumptus. Requirebatur enim valde magnus serpens,

Serpens quare factus est æneus.

vt

A vt posset videri per oĩa castra. Nam dr̃ .j. ꝙ percussi a serpente aspicientes illum serpentem æneum sanarẽtur: ergo oportebat, vt esset magn⁹ valde, quia castra Hebræorum erant nimis magna cum essent ibi plura q̃ sexcenta millia peditum præter senes, & paruulos, & oẽs fœminas: si aũt esset paruus ↄ̄spici non posset. In Hebræo non ponitur: Fac serpentem æneum: sed: Fac combustorem. i. facias similitudinem vnius de serpentibus combustoribus, vel ignitis: nec ẽt dixit, ꝙ faceret de ære, sed fecit Moyses de hoc metallo, quia erat conueniens, vt dictum est. *Et pone eum pro signo* Idest, pone eum in signum. s. vt videant oẽs Israelitæ. s. in loco alto, vel in pertica, vt dr̃ in Hebræo. Oportebat enim ipsum valde exaltari: nam castra Israelitarũ erant valde magna, quæ fortè durarent plusquam per B vnam, vel duas leucas in multitudine hominum & iumentorum: talis aũt debuit esse serpens, & tam alte positus, vt posset videri de quolibet loco castrorum: vt vbicunque contingeret aliquem percuti a serpente posset sanari. Non poterat aũt videri serpens in tãta castrorum latitudine, nisi valde eminenter positus esset: si enim fuisset serpens in tentorio Moysi, vel nõ esset eleuat⁹ in sublime, oportebat, vt quilibet percussus a serpente de quacunque extremitate castrorum veniret ad tentorium Moysi, vt ibi videret serpẽtem: sed ↄ̄tingeret aliquem mori, dum veniebat, quia serpentes isti ꝑꝑ magnitudinem virus cito occidebant. Dr̃ aũt ꝙ ponatur serpens pro signo, quod dupliciter intelligit: vno mõ ꝙ ponat̃ tanquã signũ. i. sicut signa ponũtur in loco, vbi videant̃, ita poni debebat iste ser- C pens in loco eminenti. Aliter põt intelligi pro signo. i. ad significationem futurorũ. & hoc pertinet ad Christum pendentem in Cruce. i. ꝙ sicut viso serpente isto Hebræi sanabant̃ a languoribus, ita respicientes Christum crucifixum, & credentes in eum ab omnib⁹ peccatis mundant̃. Litera tñ Hebraica non facit istũ sensum saltem in superficie, cum dicat, ꝙ poneretur serpens iste in pertica. *Qui percussus aspexerit eum viuet.* Idest cum aliquis fuerit percussus a serpentibus istis respiciat immediate serpentem æneum. & sanabitur. Si aũt aliquis differret aspicere, breuiter eum inuadebat mors. Quõ aũt sanabantur percussi .j. dicetur. *Fecit ergo Moyses serpentem æneum.* Scilicet immediate, vt iussum est: nam dilatio operis multa inferebat dispen- D dia. plurimi. n. de Iudæis a serpentibus percutiebãtur. *Et posuit pro signo.* Idest posuit in pertica eleuatum in sublime in medio castrorum, vt ex quacunque parte videri posset. Hunc serpentem adduxerunt secum Iudæi per omnia loca castrorum: & ẽt in itinere ferebatur eleuatus, vt siquis tunc a serpentibus morderetur, sanaretur. *Quem percussi aspicientes sanabantur.* Idest postquam factus est, omnes qui percutiebantur a serpentibus eo viso sanabantur.

Serpens quare dicitur, quòd ponatur pro signo.

Vtrum serpens iste æneus fuerit factus operatione astrologica, & magica & an potuerit habere virtutem ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur, dirigendo sc. suos oculos in eum & an per solam visionem possit causari aliqua realis actio. Quæst. IX.

Opin. quorunda confutatur. 1. ratio.

DE isto serpente dixerunt aliqui, ꝙ erat fact⁹ operatione astrologica seruata habitudine Astrologorum quantum ad aspectus planetarum, & varietatem ascendentium, & ob hoc virtutem sanatiuam vulnerum habuit. Sed non põt stare, quia serpens iste æneus nulla Moysi solertia, sed diuina iussione factus est: si igitur respicientes istum serpentem aliquam virtutem ex hoc ↄ̄hebant sanitatis, non erat hoc ab aliqua virtute naturaliter influxa in serpentem illum, sed Dei nutu, & ope, A vt ab eodem virtus sanatiua descenderet a quo iussio de faciendo serpentem emanauit. Item quandocunque fiunt aliquæ imagines metallinæ, aut de quacunque materia secundùm aspectus stellarum, & motus, & astrologicam obseruationem, vel magorũ superstitionem à fide, & naturali ratione deuiãtiũ, oportet vt in magna temporum obseruantia fiat, nec in quibuslibet, sed quibusdam spãlibus & determinatis diebus: nam aspectus planetici, aut obseruatio ascendentium ad hoc conuenientium quotidiani nõ sunt, sed istum æneum serpẽtem mox, vt Deus iussit, expleuit: nulla igitur astrologica operatione, aut magica superstitione serpens iste fabricatus est. Item Moyses fecit istum serpentem iussu Dei, & eo modo, quo Deus vo- B luit, alioquin peccasset: Deus tñ non iussit fieri aliqd obseruatione astrologica: ergo Moyses non fabricauit serpentem magicè, aut astrologicè. Antecedẽs patet, quia Deus intendebat erudire Iudæos, ne attribuerent aliquam virtutem similem astris, vel toti cœlo, nec crederent cœlestia corpora super operationes nostras hr̃e aliquã causalitatẽ: ergo non iussisset fieri aliquid magicè, vel astrologicè. Quod patet Iere. ca. 10. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cœli nolite metuere, quia leges populorum vanæ sunt. Et sicut signa cœli dixit non esse metuẽda, ita & corpora planetarũ, atq; cætera astra cum suis orbibus, atq; horum aspectus, & quæcunq; virtutis modum ab astrologis assignatum in his. Item si iste serpens operatione magica, vel astrologica factus esset, non ↄ̄sequeret̃ C tãtam efficaciam, vt eos qui morituri erant, nisi in eũ aspicerent: sanaret mox, vt in eũ oculorum aciem retendissent: quod patet in cæteris vasis, aut imaginibus astrologicè, aut magicè factis: nullum. n. horũ vsq; hodie visum est, quod tantam virtutem ↄ̄xerit: sed iste serpens verissimè sanabat morituros: ergo astrologicè factus non est. Præter hoc si serpens iste astrologicè causatus esset, & sanatiuã haberet virtutem, illa necessario naturaliter causata esset: virtutes tñ naturales successiuè agunt, & nulla in instanti: sic ergo qui sanabãtur, aspectu serpentis ænei non sanarentur mox, vt intuerẽtur eum, sed post aliquot dies, quod falsum est: nam immediatè, vt respicerent sanabantur: non ergo naturaliter, sed Dei voluntate fiebat: ergo non D erat astrologicè factus serpens, nec aliqua in eo virtus naturaliter causata. Item serpens æneus si per aliquam virtutem naturaliter causatam sanaret, non posset ista sanitas causari, nisi in parua distantia, sicut s. dicebatur de fascinatione, quòd nullum animal põt fascinare alterum, nisi in parua distantia, etiam si animal fascinãs valde pestiferũ sit: oportebat ergo hoc dato, ꝙ vulnerati a serpentibus huic serpẽti metallino valde appropinquarent ad sanitatem causandam. Sed falsum est, quia vbicunq; existerent vidẽtes sanabantur, hæc fuit causa quare iussum est, vt serpens iste poneretur in altum pro signo, vt patet hic, & Ioan. cap. 3. Si aũt nõ sanarentur hoĩes videntes vbicunque essent, sed solum a propinquo, non erat conueniens poni serpentẽ istũ in sublimi, sed in pauimento in tabernaculo Moysi, E vel ĩ tabernaculo fœderis, vt oẽs ꝑcussi illuc ↄ̄uenirẽt. Itẽ serpentes isti erant grauissimi, ita vt morsu eorum homines velociter morerentur quasi exusti ab igne, quod patet hic cum vocantur serpentes igniti: & Deuteronom. capitu. octauo: vbi dicuntur serpentes flatu adurentes: ideo percussi ab his citius morerentur quàm venirent ad contemplandum serpentem istum: potissimum si in extremitate castrorum, vel extra castra morderentur, sed falsum est, quia omnes videntes sanabantur: ergo non erat ista virtus naturalis causata per aliquam operationem astrologicam, sed solo Dei nutu.

2. ratio.

3. ratio.

4. ratio.

5. ratio.

6. ratio.

7. ratio.

Item quando aliquę virtutes naturaliter operātur in omnes æqualiter operantur nulla habita distinctio ne boni, & mali, deuoti, & indeuoti: ergo serpens iste sic operaretur, si naturalem virtutem haberet, ita vt nihil magis sanitatem causaret in eos, qui deuoti veniebāt, & obseruantes cæremonias, quàm in Iudæos contemptores omnium horum. Ex quo patet, quòd omnes, qui apud serpentem hunc essent, æqualiter sanarentur qualitercunque se haberent. Vnde si aliqui apud serpentem hunc essent, & non inspicerent eum æqualiter sanarentur, vt aspicientes, cum virtus naturalis ad omnes deriuaretur. Sed falsum est, quia hic dicitur, quòd quicunque aspiceret serpentem sanaretur.

9. ratio. Item quamquàm astrologica, aut magica quadam obseruatione serpens iste factus foret, & sanatiuam vulnerum virtutem recepisset sola naturali influxione: tamen sola visione hoc naturaliter causari nequibat, vt percussi a serpentibus curarentur: nam per visionem nulla realis, aut naturalis immutatio causatur in animali viuente, scilicet, quòd per visionem virtutē aliquam, aut naturalem qualitatem viuens recipiat, sed solam spiritualem immutationem recipit, scilicet, vt per visionem species rei visibilis in organo recipiatur: nec quidquam alterum recipi potest quāquàm accidentaliter causetur fangatio videndo, vel dolor in oculis ad præsentiam lucis fortis repercutiētis in oculo, vel fortiter, vel si sit color intensus illuminatus forti luce. De hoc ait Aliacensis in principio perspectiuæ: per visionem igitur infirmitas, aut sanitas in vidente recipi nequit, quoniam istę qualitates naturales sunt. Quod patet, quia si quis ignem inspexerit solo intuitu nullus in eo causabitur calor, vel si aquam solum videat, nullatenus frigefiet: vel si serpētem venenosum intuitus fit, nullam venenositatem talem inde trahet: si tamen sola visione in vidente aliqua realis immutatio causaretur, eo quòd quis ignē videret calefieret, quoniam ignis calidus est: serpens quoque visus videntibus pestiferam talem visionem incuteret, cum ipse venenum in se teneat: in aliis tamen cęterisque naturalibus actionibus necessarium est fieri contactum, & applicationem secundum organa potentiæ tactiuæ, quod apparet in medicinis sanatiuis: nam quamquàm efficaciter sanatiuam virtutem contineant, nunquam tamen ægrotus curabitur solo medicamentorum aspectu, sed cum ea degustauerit, aut carni suæ quouis modo applicuerit ad loca patientia nocumentum: liquide igitur comprobatur per visionem nullam naturalem, siue realem causari qualitatem, sed solam spiritualem immutationem, sed qui mordebantur a serpentibus viso illo serpente æneo illico sanabantur, ergo sanitas non causabatur ex aliqua virtute sanatiua, quæ in serpente illo existeret, sed solo Dei nutu efficiebatur, vt quicunque serpentem illum suo factū iussu aspexisset a serpentum morsibus sanaretur, quamquàm serpens ille æneus ad hoc virtutem nullam haberet sanatiuam: velut si quis lignum, aut lapides inspexisset.

An in sola visione naturales qualitates causentur, seu aliqua realis actio, vt in Basilisco, lupo, & muliere, & paruulis fascinatis. Quæst. X.

CONTRA supradicta aliquis arguet, quòd serpens iste metallinus potuerit habere virturē ad sanandum eos, quia serpentibus mordebantur, dirigendo solum oculos in eo: nam sola visione non solum qualitates spirituales, sed etiā interdum naturales virtutes, & impressiones interdum causantur, vt patet in Basilisco. (1. argū.) Iste quippe, solo F visu, animalia visa occidit, & arbores inficit: etiam si ad illa tangenda nunquam accesserit: ideo è contrario euenit, quia plures Basiliscus visu, quàm morsu necat: naturalis ergo immutatio, & valde magna solo visu effici potest: nulla namque passio, aut impressio morte fortior est, quæ sola visione inducitur.

Item cum quis lupum prope viderit, non poterit (2. argū.) loqui, lupus tamen ei nihil nocet, nec ad eum accedit: ideo cum aliquos videmus non potentes loqui, dicimus: lupus est in fabula, idest, cum lupo locutus est, aut lupum vidit, vt ait Isidorus Etymo. lib. 12. (Cap. 1.) ex sola igitur visione realis immutatio sequitur.

Item apparet hoc in mulieribus menstruatis: nam (3. argū.) cum mulier patitur sanguinem menstrualem, qui per G singulos menses prouenire solet, si speculum coniunctum sibi in parua distantia inspexerit magno spatio in illud oculorum aciem figens, post hoc speculum sanguineis guttis, aut penitus respersum, aut magna ex parte maculatum erit, & in nigrum vertetur colorem: nulla tamen præter visionem operatio hic est. ergo ex sola visione realis immutatio causabitur.

Item in infantibus, quos vulgus fascinatos vocat, (4. argū.) idest, oculo percussos; astruunt esse oculos quosdā sola visione rebus visis ęgritudinem inducentes, ibi tamen sola visio est: & tamen naturalis atque realis immutatio fit.

Ad prædicta respondetur per solam visionem nulH lam realem, aut naturalem causari immutationem: (Species visibilis nullā qualitatē adducit, aut passionem continet.) visio enim per speciem visibilem fit, quæ est ens quasi pure spirituale non habens in se aliquam de naturalibus qualitatibus, nec etiam causare potest in illo, in quo terminatur. s. in oculo rei videntis. Sunt autem qualitates naturales s'm quas actio & passio causantur quatuor. s. caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. Spēs aūt visibilis, nec frigida est, nec calida, nec sicca, nec humida formaliter, nec effectiue, aut virtualiter. s. q nec aliquam harum qualitatum in se habet, nec ēt in re visa causare potest, sicut corpora cęlestia nullā harum habent, tñ eas in inferioribus elemētis, & elemētatis causant. Et sicut qualitates quatuor primas non (Nō sit ab quod nocumētum per visionem, sed p ipsis entibus per visionem, & q̄ho aialia fascinant.) causant, ita nec aliquam aliam deriuatiuā ex his: sed operatio sua est, vt videre faciant res quarum species I sunt, q si visa res animali aliquod nocumentum inferat videnti: aut animal videns in ipsa visione aliquam ægritudinem, vel quodcunque malum ꝯxerit: nō fit hoc ex ipsa visione, sed aliquid alterū est, quod ad potentiam actiuā attinet. Vñ hoc nocumentū quod in videndo infertur, sequeretur ēt si res visa non videret̄, aut si animal videns nihil vidisset. Causa tñ horū, quę (Quare aliqua corpora inficiunt alia sic fascinatio.) inducebant̄, prouenit ex hoc, q quædam corpora sunt infecta atq; tabida, & quasi pestifera in se corruptos humores, & putridas atq; venenosas ꝯtinentia qualitates: hæc aūt in spiritus resoluuntur atque per oculos egrediunt̄, quia partes istæ tenerrimæ sunt, nō potentes per alias corporis partes meatum sibi ꝯstituere, q̄q̄ per anhelitum aliquid eorum egredi cōtingit: K hi aūt spiritus per aerem tendunt, & cum in aliquam rem solidam aliqualiter, & tenerā insederint, inficiūt, & corrumpunt illam. Sunt aūt illi spiritus corpa sub- (Spūs fasci nantes, q sunt.) tilia, qui in modum fumositatum resoluuntur: sunt autem substantiæ calidæ, & humidæ. Cum vero de corpore alicuius per oculos aliosque meatus corporis egrediuntur præ subtilitate sua impassibiles sunt. Cum autem ad aliquod corpus tenerum peruenientes inhæserint, frigiditate superficiei corporis solidi cui inhærent, & aeris circumstantis condensantur: atque visibiles effecti corpora apparent. Sic est de muliere menstruata cum speculum respicit: spiritus. n. procedentes videri nequeunt, sed cum speculo inhæserint videri inchoant̄ iam in maculas conuersi.

illos

A illos namque speculi frigiditas, & aeris circunstantis condensando solidauit. Similiter patet nullam actionem naturalem fieri posse per visum, quia visio per solam speciem visibilem causatur, quæ nullam conditionem corporalem habet, sed pure spiritualem: sunt tamen quædam animalia tam in humana specie, q̃ in cęteris, in quib⁹ quidam venenosi humores sunt, qui in spiritus resoluuntur per pupillas oculorum egredientes, atque valde nocent eis, quibus inhæserint, & hoc modo existimatur per visionem aliquam naturalem, vel realem causari actionem, sed non causatur: sed huius nocumenti causæ sunt ipsi spiritus egredientes per oculos animalium peruenientes vsque ad res his animalibus propinquas. Spiritus autem illi, quos nociuos, atque pestem inferentes scimus, ad actionē B visiuam non pertinent, sed ad potentiam tactiuam, quæ per applicationem, & contactum operationem suam habent: sic enim isti spiritus contingendo nocent, qui vsque ad corpora perueniunt, quibus nocēt atque eis insident inhærentes. Item calidum, & frigidum, siccum, & humidum sunt obiectum potentiæ tactiuæ, & ipsam immutant. Isti autem spiritus q̃ nocent, aut humorem, aut calorem noxium tenent. Istam ergo naturalem immutationem non secūdum visionem, sed secundum potentiam tactiuam fieri manifestum est. Cum autem applicantur ista ad serpentem æneum, quem fabricauit Moyses stare non possunt, quia & si in quibusdam alijs rebus videndo sanitas contrahitur, aut ægritudo: hic tamen fieri est impossibile: visio enim sola nullam realem, aut natu- C ralem actionem causat: sed cum est coniuncta aliqua qualitas visioni, quæ sanitatem, aut ægritudinem causet, vt cum videndo spiritus emittuntur per oculos, qui interdum ægritudinem, & interdum bonum aliquod causant. Hoc autem non conuenit serpenti æneo, quia nulli spiritus ab eo vaporari possunt. Causa apparet, quia spiritus, vt hic accipitur est corpus valde subtile, & inuisibile humidum, & calidum, ab aliquo densiori corpore actione caloris resolutum, atq; postea subtilitate sua eleuatum: quæ non conueniunt serpenti æneo. in eo quippe calor, aut humor nullus erat: quin potius duæ contrariæ qualitates, scilicet, frigidum, & siccum, quia æneus serpens erat. Item humor nullus in hoc serpente erat tanquam materiale D principium, ex quo isti spiritus soluerentur: deficiebat enim calor, qui est principium effectiuum ad resoluendum spiritus: impossibile ergo erat emitti aliquos spiritus ex serpente illo metallino sanatiuos hominum percussorum, & consequenter patet non potuisse fieri sanitatem istam per aliquam naturalē qualitatem causatam in serpente æneo astrologica, aut magica obseruatione.

In serpente non potuerunt esse spiritus sanitatem causantes nec poterat emittere aliquos spiritus, quia erat frigidus, & siccus. Spiritus quo accipitur h.c.

Argumenta superius facta diluuntur. *Quæst. XI.*

AD id quod obijciebatur de Basilisco respōdendum est, quòd Basiliscus per solam visionem non potest causare aliquam naturalem immutationem, nec nocere alicui E animali: nam si in sola visione possibile esset causari aliquam realem immutationem, rationabilius erat, vt res visa causaret aliquid in vidente, cum videtur, quàm videns in re visa, cum eam videt: huius causa est, quia videns nihil agit, sed patitur recipiens in se speciem rei visæ vsque ad oculos suos peruenientem atque immutantem, videns tamen ad rem visam nihil emittit, sed recipit ab eadem species. Quamquam in hoc Platonici satis errauerunt dicentes visionem fieri per emissionem radiorum visualium ab oculo vsque ad rem visam peruenientium: atq; ipsius A formam secum in reditu vsque ad oculos videntis perducentium.

Hæc tamen positio falsa est: improbat enim eam Aristoteles in libris De anima in secundo, dicens: Videmus nihil immittentes, sed intus recipientes: sic apparet ex perspectiua Pisani, quæ dicitur Perspectiua communis, propositione 43. lib. 1. cum dicitur: Mathematicos dicentes visionem fieri per emissionem frustra conari.

Visionem non fieri per extramissionē cōtra Platonicos ratio prima.

Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo esset actio, & non passio: visio autem passio est, & non actio: ergo non fit per emissionem: quod apparet, quia cum videmus si nihil reciperemus, & aliqd emitteremus, cum emittere sit actio visio actio esset B quoniam in videndo recipere nullum esset, quod est passio. Pura ergo actio in videndo erit. Priscianus tamen visionem passionem esse dicit in maiori volumine lib. 8. vbi dicit, quòd ista verba audio, & video, & cętera significantia sensationes in voce actiua significant passionem. *2. ratio.*

Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo potentia visiua esset actiua, sed est passiua: ideo visio non fit per emissionem, sed recipiendo. Quod patet, quia si fieret emittendo, cum emittere sit pure agere visio esset pura actio, quòd autem potentia visiua nō esset actiua satis patet, quia omnes potentias sensitiuas, scilicet, tactiuam, gustatiuam, odoratiuam, & cęteras passiuas appellamus: sic nominat eas Aristoteles in multis locis. *3. ratio.*

C Item si emittendo aliquid, & nihil recipiendo videremus: nemo ad tantam distantiam videre posset ad quantam videt, quia vsque ad corpus Solis, & astra fixa videndo pertingimus: inter illa tamē & nos plusquàm ducentarum millium leucarum interpositio est, quod Astronomi necessarijs inducunt demōstrationibus. De hoc Alfraganus in libro suo de Astrologia in fine. Si autem visio emittendo causaretur, necesse esset spiritus istos ex partibus tenerrimis corporum solui, cum spiritus corpora subtilia humida, & calida resoluta ex partibus humidis corporis sint agente, atque resoluente calore: ad hoc tamen, vt spiritus isti emissi ab oculis pertingerent ad Solem, vel astra fixa necesse esset totum corpus in huiusmodi spiri- D tus solui, nec ad locum prædictum quouis modo accederet, & si tantam spirituum resolutionem causari contingeret, adhuc non possent tantum eleuari, vt vsque ad cęlus pertingerent. *4. ratio.*

Item si fieret visio emittendo spiritus ab oculis, nō possemus semper videre ea, quæ nobis directe opposita sunt, sed interdum ea, quæ in aduersum. Videmus tamen semper ea, quæ nobis opposita sunt: ergo non fit visio per emissionem. Maior patet, quia cum spiritus ab oculis nostris ad aliquid videndum egrederentur, qui humidi, & calidi sunt, quamquam subtiles sint: ventus tamen eis obuians poterit illos impellere ad aliquam differentiam positionis, quia habent veram quantitatem, & tunc cum spiritus illi non infigantur in illa re, quæ directe ante oculos est E prohibente impetu ventorum, sed ad aliam rem in altera positione deducantur, continget, vt non videatur res, quæ ante oculos est, sed quæ in aduerso iacet, ad quam peruenirent spiritus emissi ab oculo videntis, & sic quando eueniret, vt spiritus emissi vēto impellente conuerterentur ad posteriora rebus illis, quæ post tergum nostrum sunt, videremus non potentes videre, quæ sunt ante nos. Item sequitur incōueniens. s. q̃ ea, quę ante oculos sunt, & propè nos interdum videre non possemus, quod absurdū est, quia quidquid oculis nostris obijcitur, videmus, nisi forte immoderata distantię interpositio fiat: aut potētię *5. ratio cōtra Platonem.* *6. ratio.*

visiuæ aliquid fuerit interpositum tollens visionem. Patet hoc quia spiritus, per quos causari visionem dicunt sunt corpora subtilia humida atque calida. Cum igitur eos circūdederit frigiditas quæcunque loci cōdensabit in corpus solidum faciens eos iam visibiles: præsertim si magna circunstans frigiditas fuerit: sic apparet in superficiebus speculorum, cum mulier

Speculum quare maculatur a muliere menstruata. menstruata speculum a propinquo, & aliquanta temporis mora inspexerit: tunc enim cum speculum intueretur spiritus, qui ab oculis emittuntur a nullo videri possunt, sed cum contigerit superficiem speculi frigiditas aeris circunstantis, & speculi, in corpora aliqualiter densiora solidabit, ita vt guttæ sanguineæ, aut alterius coloris maculæ visu notabiles cuilibet relinquantur. Si igitur isto modo fieret visio, & aliquis tempore magni frigoris videre vellet ea, quæ aliqualiter a se distant: spiritus emissi ab oculis a circunstante frigiditate aeris densarentur, quæ in corpora calida, & humida sunt: oppriniente autem frigore paruus calor spirituum latens in humore expiraret, & consequenter corpus illud iam densatum, & nullo calore eleuatum in terra caderet. Et si dicas calorem manere semper in illis spiritibus, quamquam circunstet frigiditas loci adhuc semper densabuntur ex frigiditate circunstante, & quandam grauitatem contrahent, atque in terram cadent motu suo. Sic apparet in ebullitionibus ollarum. Cum enim humor in olla ferbuerit præ fortitudine caloris inclusi in humore resoluuntur partes teneriores humoris, atque eleuantur in altum peruenientes ad operimenta ollarum, quibus inhærent, sed post aliquantam moram multis exhalationibus ad operimentum ollæ peruenientibus ingrossantur partes ex adiunctione, atque pondere suo in priorem humorem vnde surrexerant relabuntur. Idem patet si quis feruenti ollæ non opertę in aliquali eleuatione manum directe superposuerit. Nam exhalationes leues in modum fumositatum ei prius inhærebant: postea ex adiunctione conuersæ in guttas aquæ pondere suo in ollam vndę surrexerunt relabentur. Si enim spiritus emitterentur ab oculo tempore magni frigoris densarentur, & in terram caderent non tendentes directe in res illas, quæ ante oculos nostros sunt, & consequenter impossibile esset illas videri, quod falsum est, quia quantumcunque frigus fuerit, ea, q́ ante oculos nr̄os sunt, videbimꝰ, ēt si a nobis distēt.

7. ratio. Item si visio fieret per emissionem nihil recipiendo, cum aliquis existeret extra aquam non posset videre ea, quæ in aqua sunt, & existentem intra aquā impossibile est videre ea, quæ sunt extra aquā, quod falsum est: ergo visio non fit emittendo, sed suscipiendo. Maior patet, quia cum spiritus corpora subtilia humida, & calida sint, peruenientes ad superficiem frigidarum aquarum, condensabuntur, sicut condensantur in superficie speculi spiritus emissi ab oculo mulieris menstruatę, vt supra declaratum est. Ad ea igitur, quæ sunt intra aquam peruenire non possent, nec illorum ad nos species ferre. Idem patet de eo, qui est intra aquam, quòd non posset videre ea, quæ in aere sunt. spiritus namque ab oculo emissi apud pupillæ superficiem aquarum frigore, & humore densarentur ad res visibiles exterius peruenire non potentes. Idem contingeret si aliquis lateret intra aquas calidas. Non est enim solum frigiditas condensationis causa, sed etiam humiditas magna res teneras humiditatem continentes raram & subtilem condensans. Quouis ergo modo spiritus intra aquam existentes confestim tactu aquarum densabuntur. Hoc tamen falsum est, quia existentes extra aquam ea, quæ intra sunt, clarè videmus nisi

F aquarum cęnositas turbans, aut profunditas magna lucem tollens impediat. Etiam qui intra aquam sunt, ea, quæ intra aquas existunt, vident. Vndę contingit interdum, vt homines intra aquam in profunditate aquarum proiectas pecunias inquirant, & inueniant.

Item dato, quòd fieret visio per emissionem, & existentes extra aquam viderent, quæ sunt intra illam: impossibile tamen esset, vt in aqua fluente videremus aliquid versus illam partem, quam respiceremus, sed ad aliam satis distantem, quod falsum est. Visio igitur per emissionem nequaquam fit. *8. ratio contra Platonem.* Maior patet in aquis fluentibus naturaliter: si quis enim lapidem latentem sub vndis intueri vellet diri-

G geret oculos suos ad illam partem, in qua lapis est. Cum autem spiritus emissi coniungerentur superficiei aquæ, vt penetrarent ad illam partem, quam videre volebamus, aqua fluens eos ad aliquantum distantius prius perduceret: sicut cum quis proijcit lapidem in aquas velociter motas, non petit fundum recto ictu, sed aquarum impetu ad vlterius aliquantulum permouetur. Esset igitur impossibile, spiritus emissos ab oculis nostris ad illum lapidem accedere, ad quem nos oculos direxissemus, & consequenter videri non posset, quod falsum est. Recipiendo ergo, & non emittendo visio causatur. *9. ratio.*

Item data visione per emissionem omnia anima-

H lia videntia breuiter desiccarentur, & deficerent, quod falsum est: ergo nihil emittitur videndo. Patet antecedens, quia spiritus sunt corpora humida tenera, & calida resoluta ex aliquibus partibus humidis dirigente illas calore: quandiu igitur visio fit, tandiu saltem spirituum resolutionem fieri necesse est: & sic deficerent partes istę tenerę: vnde ad corpus animalis videndo prorsus desiccarentur.

10. ratio. Item si emittendo spiritus visio fieret, impossibile esset, vt aliquid penetrato speculo videremus: per omnia tamen genera vitrorum aliquid vlterius possumus intueri, nisi sint multum obscura, aut in parte posteriori aliquid solidum habentia: ergo non fit visio emittendo spiritus. Maior patet, quia cum mulier menstruata, vel aliquis habens oculos infectos

I speculum parum distans inspexerit, spiritus ab oculis egrediens superficiei corporis adhærentis circunstantis aeris atque specularis corporis frigore condensantur conuersi in corporis soliditatem, atque facti visibiles, nec vlterius transire potentes. Sic etiam fieret in nobis, quòd non possemus vitrum videndo penetrare. contrarium tamen patet in vitris, quia quæ vltra illa sunt, videntur.

11. ratio. Item si videremus emittendo spiritus, impossibile esset, vt cœlum videremus, sed omnes cœlos clare intuemur: ergo non fit visio emittendo. Primum patet quia spiritus, quos interdum ab oculis emittimus corpora humida, & calida sunt, atque delicata nimis, vt autem vsque ad cœlum penetrarent ne-

K cesse esset, vt medium aeris interstitium pertransirent, in quo aer frigidus, & niger atque densus est, in quo lapides, & grandines, atque niues generantur: est enim locus iste in toto orbe frigidissimus, vnde illuc peruenientes spiritus condentari necesse esset: condensatos autem, & graues effectos ad inferiora trahi pondere suo oporteret: nec enim vlterius ascendere possen:, & consequenter cœlum videri esset impossibile non peruenientibus illuc spiritibus ab oculo missis. *Confir.* Item oporteret istos spiritus transire per sphęram ignis, & cum sint corpora humida, tenera, atque delicata cremarentur, & videri cœlum non contingeret: sed falsum est, quia oēs cœlos videmus cum astris vsq; ad crystallinū, quod cęlū aqueū appellatur,

A latur, omniumque visibilium extremus terminus est.

12. ratio.

Item si videremus emittẽdo spũs impossibile esset quidquã videre mox, vt oculos aperimus, sed immediatè res obiectas cõprehenderemus: visio ergo emittendo non fit. Primum patet, quia si emissis spiritib⁹, videremus, necesse esset, vt in primis oculos aperiremus, deinde emitteremus spiritus, postea ipsi peruenientes ad id, quod nos videre volebamus, figurã rei vsq; ad nos perducerent fm positionem Platonicorum. Hæc autem tpe quodam indigent: indiuisibiliter.n. fieri nequit, vt spiritus ad rem visibilem perueniant, & ad nos videndam figuram perducant: nã spiritus illi corpora sunt, vt s. declaratum est: cum ergo medium transeant, necesse est moueri: motus aũt tpe indiget.

An possũt spũs mitti subito p totũ orbẽ sicut radij Solis.

B Etiã apparet hoc in causatione sonitus: fit.n. ex collisione aeris, qui fractus in circulo se diffundit ad modum fluentorum, vel circulorum apparẽtium in aqua percussa, & ita ad aures audientium perueniunt ipsi sonitus, vel spẽs eorũ: ideo non immediate sentiũt sonitus, vt causatus est, velut si quis distantet a nobis lignum secute percusserit, vox immediate, aut percussionem ꝯsequit: non tñ percussionem a longe videntes mox vocem audiemus, sed stabimus aliquandiu spectantes. Sicut igiẽ aer corpus est, atq; tpe quodam indiget, vt moueat: ita spiritus isti cum corpora quædã sint, sine successione moueri non poterunt. Horũ falsitas patet, quia mox, vt oculos aperuimus q̃cunq; obiecta sunt videmus: visio ergo non fit emittendo, sed recipiendo.

Quare sonus nõ auditur subito sicut color videt.

C Contra hoc arguiẽ, ꝙ ẽ: si fieret visio emittendo spiritus in instanti fieri posset. s. vt apertis oculis immediatè q̃ obiecta sunt cerneremus: maiora.n. fieri videmus: nam cum Sol apparet in Oriente in instanti est in Occidente, nec prius in locis propinquis q̃ remotis, nec plus in vna parte medij q̃ in alia: & sic spiritus emissi ab oculo in instanti ad rem visibilem peruenient, & figuram eius ad oculum nostrũ perduceut.

Instantia cõtra illã 12. rõnem.

Rñdendũ est non stare, quia lux in instanti per oẽs quatuor angulos mundi maxime distantes multiplicat eo ꝙ ꝯrietatem nullam habet: recipitur quoq; in aere, qui diaphanus est, atq; ex hoc obeditiuus luci: nec in se aer aliquam habet positiuam qualitatem repugnantem luci suscipiendę: nã q̃q̃ tenebra sit in aere ante lucis diffusionem, qualitas tñ non est, sed priuatio q̃dam, ideo nulla actio ei debeẽ, cum solũ

Solutio. Lux multiplicatur i instanti.

D formę positiuæ actio competat. Cum vero est actio alicuius formæ ad quam nulla est ꝯrietas, nulla resistẽtia est possibilis: vnde in istanti fieri necesse est, nullo resistente. De hoc Arist. 4. Physic. cum de vacuo agit dicens, ꝙ si aliquod vacuum dandum foret, motus in loco in instanti fieret non resistente qualitate medij: in emissione aũt spirituum nullatenus fieri possibile erat hoc: nam spiritus emissi corpora calida, & humida, atq; delicata sunt in medio aliquam ꝯrietatem habentia. Impossibile est igitur, vt ab oculo emissi in instanti vsq; ad rem visam perueniant, eiusq; formã ad videntes oculos susceptam perducãt. Dato ergo hoc mõ impossibile erat fieri visionem in instãti. s. ꝙ videremus statim vt oculos aperiremus.

Tex. 71.

E Itẽ si fieret visio emittendo spiritus, necesse est, vt prius videremꝰ ea, q̃ ꝯiuncta sunt nobis, q̃ ea, quæ distant, sed falsum est, ergo non fit visio emittendo. Primum patet, quia spiritus corpora calida, & humida sunt, & quamquàm subtilia sint corpora, tñ sunt aliquam resistentiam habentia in aere, per quem moueri debent: ergo citius transibunt in partes propinquas, quàm in remotissimas. Item spiritus emissi cum sint corpora calida, & humida ex humiditate ꝯhent quandam grauitatem, quæ impedit instantaneam actionem: ergo spiritus emissi cum per medium moueantur, necesse est, vt prius perueniant ad propinqua quàm ad remota: &

13. rõ contra Platonem.

Coně.

A ꝯñr citius videbimus quod prope est, q̃ quod longe. Sed hoc falsum est, quia si sit aliquid visibile nobis oppositum ad mediam leucam, & versus eandem partẽ sit aliud visibile oppositum ad 20. leucas, ita tñ ꝙ vtrũque visibile sit, ita cito videmus quod per 20. leucas distat, sicut per mediam: visio igitur non fit emissis spiritibus.

14. ratio.

Item si videremus emittendo, impossibile esset, vt oculis apertis Solem aut cętera astra cerneremus, sed aliquali interiecta mora, nec parua quidem: sed mox, vt oculos apertos habuerimus, Solem, & cętera astra videbimus. ergo non videmus emittendo. Primũ patet, quia spũs, per quos videmus corpa sunt, iõ in instanti moueri non pñt. Cũ ergo distet aliquantũ id ad quod emittunẽ, necesse est morã ꝯhi perueniẽ-

B do a nobis: & iñ vsq; ad cęlũ Solis, & vlterius vsq; ad octauã fixarũ stellarũ sphęrã est spatiũ plurium quàm ducentarũ milliũ leucarũ: necesse est igiẽ, vt in hac ptransitione magna mora trahaẽ: ergo nõ videbiẽ Sol immediatè, vt ad eũ oculos direxerimus, sed falsum est, iõ nõ fit visio emittendo.

Itẽ positio Platonica dę emissione spirituum ad visionem stare nequit: nam ad hoc, vt spiritus ab oculis nostris emissis rebus vidẽdis se applicarẽt, earum ad nos perducentes figuram, oporteret eos esse agẽtia rõnalia: nam cum ab oculis semel emissi forent ad oculos emittentis remeare impossibile est, nisi aut quisquã redire cõpelleret, aut ipsi quadã rõne sua ad hoc mouerentur. Quòd aũt isti spũs a nullo agente ad oculos emittentiũ reducanẽ, satis ꝯstare vr: nullũ namq; naturaliter, aut fm aliquã

15. rõ contra Platonem.

C rõnem tale agens ꝯstitui posse vr. ꝙ aut isti spiritus ab aliqua rõne sua in oculos emittentiũ redire nequeãt, ex hoc patet, qm̃ nec rõnales animæ, nec Angeli, nec dęmones sunt, nec aliqua altera substantia intelligẽs, cum præter has nulla sit nisi Deus.

Item dato, ꝙ spiritus essent ad visionem non sufficiebat missio eorum: nulla.n. res vr, nisi eius figura ꝯstiterit in vidente: hi aũt spiritus emissi rebus videndis se applicantes earũ ad oculos nostros perducere figuram dicunt: nos aũt cum quippiam videmus eius extensionem in longũ, & latum conspicimus: tantæ igitur extensionis spiritus ad hmõi visionem causandam necesse esset, quanta sit rei visæ extensio fm eam partem, quæ videtur: vt sic spiritus rerum videndarum superficies operiãt,

16. ratio.

D rerumque ad nos perducant figuras: alioquin, dato quòd spiritus ab oculis videntium egredientes quandam partem rerum visarum operirent, nec tñ totam obiectam superficiem, necesse esset, vt ea solum pars videretur, quæ spiritibus emissis tegeretur, cum aliarum partium, quas non tegerent ad videntes perducere imagines nullatenus possent: difficile tñ nimis, & prorsus impossibile videretur, vt spiritus ab oculis nostris egredientes 10. aut 20. leucarum tegerent latitudinem, & distantiam, quarum nos totam multitudinem oculis conspicimus. Visionem ergo fieri emissis spiritibus falsum apparet.

E Item omnia, quæ videntur, aut lucida, aut colorata sunt: quorum conditio est, vt totum similitudinem suam in circuitu sui ipsorum per totum aerem diaphanum diffundant: & cum ad animalium peruenerint oculos, imago eorum ibi sistat: ipsumque animal videre faciat. Hoc autem suscepto nullum euenit de inconuenientibus supra adnotatis ad Platonicam positionem. Hoc apparet, quia si quodcunque corporum nostris oculis obijceremus, mox eius imago in pupilla nostra est, & si steterimus ante oculos cuiuscunq; hoĩs, vel aĩalis erit in ambobus oculis eiꝰ figura nr̃a duplex. Quòd si oculis eiꝰ lapidẽ, aut papyrũ opposuerimus, in oculis illius lapidis, vel papyri forma inesse videbitur. Idem de quibuscunq; corporibus, quæ opponantur. Hoc autem impossibi-

17. rõ contra Platonem.

Qũo fit necesse visionem fieri nihil emittendo, sed recipiẽdo species venientes a qualibet re.

De imagine, quę apparet in pupilla. *Opin. fatua.*

le esset euenire, nisi cuiuslibet corporis esset conditio per totum medium sui imaginem multiplicare atque diffundere, & sic cum coram aliquo steterim⁹ duplicem imaginem nostram oculis eius videmus.

Improbatio Prima.

Aliqui tamen simplices existimant figuras hominum, quæ in oculis videntur oculis scriptas, & connaturales esse. Cuius falsitas apparet, quia si aliquis se alteri obiecerit, videbit in oculis illius imaginem suã. Si autẽ illo remoto alius se opposuerit in oculis eiusdem videbit suam figuram: non ergo vident eãdem imaginem omnes aspicientes, sed quilibet suam intuetur: ergo illa imago, quæ in oculis est, non est cõnaturalis oculis, quia sic eadem ad omnes existeret.

Secunda.

Item hoc patet manifestius, quia si quis obiecerit se oculis alterius subsistens recto corpore, imago illa, quam cernit in oculis alterius recto corpore stare videbitur: quòd si videns se paululum depresserit, aut in aduersum se contorserit, imago quoque visa paululũ deprimetur, aut contorquebitur in aduersum: omnis quoque motus perfectè exprimet, quos aspiciens in se præmonstrauerit. Hoc tamen impossibile esset nisi imago visa esset hominis videntis.

18. ratio contra Platonẽ.

Item patet a quolibet corpore diffundi speciem suam per totum medium diaphanum in circuitu: nam si 20. aut 30. quasi specula in circulo posita fuerint, & quisquam in eorum medio steterit, in quolibet speculorũ hominis illius imago videbitur, quòd si eis lignum, aut lapidem in medio prominentem posuerimus in quolibet eorum lapidis, aut ligni apparebit effigies: & sic de ceteris corporibus ibi positis. Falsum est ergo fieri visionem emittẽdo spiritus iuxta platonicam positionem, sed aliquid recipiendo, scilicet, vt singulæ res species suas per totum mediũ multiplicantes ad videntium oculos eas extendant, & sic videre faciant.

Redit ad solutionẽ primi argumenti. *Vidẽs nihil agit in rem visam naturaliter nec e cõtrario: si tamẽ esset aliqua actio magis ageret res visa in videntẽ q̃ e cõtrario.* *Cõcludit solutionẽ argumẽti primi.*

Nunc autem redeundum est ad inchoatum argumentum vnde digressi sumus, scilicet, rationabilius videtur, atque naturæ conformius, vt res visa aliquam causalitatem super rem videntẽ habeat quàm videns super visibile: visio namque passio est, & non actio. Cum ergo videns solum sumit imaginem rei visibilis in se nihil emittens, vt ex præcedentibus liquet, impossibile videtur, vt super rem visam operationem, aut immutationem aliquam realem, vel naturalem habeat, cum hic nullus actionis modus relinquatur. Res visa habet aliquem modum actionis super rem videntem, quoniam speciem suam multiplicans dirigit vsque ad videntem, ipsum quoque immutat: videns autem illam speciem suscipiens, vt videns est, immutatur. Ista tamen actio non est realis, aut naturalis, sed spiritualis, cum species, per quam huiusmodi visio causatur aliquid spirituale sit ad spirituales pertinens qualitates.

Quare homo videns basiliscũ immutat. *Q̃do basilisc⁹ vidẽdo occidat.*

Ex prædictis ergo inductum patet in sola actione nullam esse posse immutationem realem videntis super rem visam, aut rei visæ super videntem, & sic basiliscus videns hominem, vel aliud animal nullam habet actionem super illum, sed magis homo super basiliscum: nam homo visus in quantum visus est a basilisco speciem suam ad basiliscum mittit, nec basiliscus quidquam in hominem mittit in quantum videns est. Actio tamen & naturalis immutatio, quam basiliscus super hominem visum habet, quia basiliscus est animal pestiferum valde ex cuius oculis spiritus quidam egredientes vsque ad hominem perueniunt, eum corrumpentes atque illico occidentes. Si tamẽ contingeret, vt basiliscus hominem videret nullis emissis spiritibus, nihil magis homini basiliscus videns noceret, quã si ab altero homine videretur, vel ab asino, quia tñ non contingit basiliscum videre aliquẽ

F quin spiritus illos emittat nunquã eueniret, vt hominem a propinquo inspiciat, quin eum occidat.

Ad secundum argumentum. Quare homo visus a lupo clamare non potest. Quæst. XII.

AD alteram rõnem cum arguebatur de lupo, quòd per eius visionẽ causetur aliqua actio realis, scilicet, q̃ facit hominem impotentem ad loquendum per aliquam morulam: ibi nĩ præter visionem nulla actio esse videt. Rñdendum est, q̃ ex sola visione lupi ad hominem nihil potest causari realiter in hominem. Cum ergo dr̃, quare homo a lupo visus ad modicum clamare G nequit? respondendum est oculos luporum infectos fore, atque per eos venenatos quosdam emitti spiritus, qui cum ad hominem de propinquo existentem peruenerint, eum inficiunt atque locutionis impediunt organa: manebitque ista impotentia clamandi quandiu emissorum spirituum virtus permanserit. Si autem lupus a longinquo hominem conspexerit nullum ad loquendum obstaculum inferet. Hos autem spiritus ab oculis emitti, eosque cum emissi fuerint res, quibus adhęserint, realiter permutare ad visiuam potentiam nihil attinet, sed ad tactiuam magis, quæ per applicationem realem operationem suam habet: spiritus autem isti emissi rei, ad quam perue- H niunt, applicantur. Item isti spiritus sunt corpora calida & humida, sed huiusmodi qualitates ad potentiam visiuam nullatenus pertinent, sed magis potentiæ tãctiuæ obiectum sunt.

Ad tertium. Speculum maculari a muliere menstruata quomodo accidit. Quæst. XIII.

AD tertium argumentum cum dicitur mulierem menstruatam speculum a propinquo respicientem sola visione nulla applicatione facta illud sanguineis guttis, aut maculis quibusdam deformibus respergere: macula igitur, quæ per realem immutationem fit sola visione causabitur. Respondendum est visionem mulieris I menstruatę in speculo nihil reale causare, cum visio passio solum sit: sed quia tempore menstruorum mulier habet oculos aliqualiter infectos, spiritus, qui ab oculis egredientes aerem medium transeunt, ad speculum venientes, q̃m illud densum corpus atque compactum est, superficiei illius adhęrentes circunstãtis aeris atq; ipsius speculi frigore cõdẽsati in maculas solidas atq; visibiles cõuertuñt. Hęc aũt visioni non cõueniunt: nã cũ quis hmõi oculos infectos habuerit ẽt si nihil videat nihilq; aspiciat tenens oculos apertos, quidqd sibi directè obiectũ est atq; vicinũ, inficiet.

K *Vtrum sit aliqua fascinatio catholicè loquendo, & an sit necesse dari: & quomodo solum oculi infecti possunt inficere alia membra. Quæst. XIIII.*

Ad 4. arg. positũ supra 1 q. 10.

AD vltimũ argumẽtũ, qñ s̃. dicebat vulgariter pueros teneros, & aliqua de alijs aĩalib⁹ interdũ fascinari. s. quasdã ęgritudines pati, q̃ p visionẽ ab alijs aĩalib⁹ inducunt: & dñr ista vulgariter oculo pcussa, sed ad mutationes reales ista pertinent: in sola igit̃ visione realis est ĩmutatio.

Opi. cõis.

Dicendum est, q̃ plurimi eorum, qui catholicę veritati valde inhęrent, fascinationem nihil esse dicunt: nullum quoq; aĩal fascinari. i. oculo percuti, nullumque bonum aut malum per oculos posse causari. Horum autem modus sanè, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namq;, qui secũdũ nomẽ suñt insipientes

insipientes sunt, arbitrantur, & astruunt quosdam homines esse malorum oculorum: addētes, q̄ si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercunque ad malū moto aliquid aspicere voluerint, illud lædent, atque occident: & si benigno oculo illud inspexerint nihil nocebunt. Hæc aūt penitus falsa sunt, & naturæ dissona. Nā si aliquis oculus nequā, aut liuidus esset res vitiās fascinans, aliqñ hoc ex ægritudine quadam oculi, vel totius corporis proueniret: nec eēt in potestate videntis fascinare, aut non fascinare: sed cum videret necesse esset, vt læderet etiam inuitus: velut siquis sit calidus intense, & alteri coniungatur, necesse est, vt alterum calefaciat quamquàm ad hoc non sit spontaneus. Hoc modo ēt nos fatebimur nullum oculum esse fascinantem, nec quidquam oculo fascinari: si aūt fascinari dicatur videndo rei visæ nocere, siue spontaneè, siue inuoluntariè hoc fiat, oportet confiteri aliquid esse fascinationem, & oculos aliquorum hominum, aliorumq; animalium esse fascinantes. Nec aliqs existimet nos fidei catholicæ in hoc repugnare: nā fides catholica solida veritas est: vero aūt iuxta Arist. 1. Ethi. omnia psonāt: ei igitur nulla veritas naturalis repugnabit. Ad cuius euidentiam considerandum, q̄ sicut in cæteris membris corporis ægritudinem esse contingit, ita & oculos ægrotari euenit: si igitur ĩ suo vno corporis membro, vapor aut spiritus inde egrediens, aut humor rapidus inde solutus cætera mēbra contactu suo inficit, quæ contigerit; non dispariter si oculum ægrotari contingat, inde egredientes spiritus pestiferi eis, quibus inhæserint, nocumentum præstabunt. Hoc inconueniens nullum infert, quin potius sm̄ naturam concedi necesse est: alioquin specialius aliquid in oculis, quàm in cæteris corporis partibus fateremur: si cætera corporis membra ægrotare, aut indisposita esse: oculos autem nequaquam. Vel si oculos ægrotare, aut disponi sicut in cæteris accidit fateamur, aliquid adhuc specialius hoc modo in oculis ad cætera membra quàm prius confiteri necesse erit. Q̄ cæteri corporis artus, cum infecti sunt, contagione sua nocere possunt alijs membris, aut cæteris rebus: oculi autem, cum eos ægrotare contigerit, nulli rei lęsionem vllam inferre possent. Rationabiliter ergo dicendum est aliquos indispositos oculos, aut infectos habere, qui rebus, ad quas se verterint, nocere pñt: & hoc fascinare, siue oculo percutere vulgariter dicit̄. Apparet igitur fascinationem aliquid esse, & quosdā posse fascinari. Amplius considerandum est sm̄ Medicorum doctrinam quosdam morbos contagiosos fore, q̄ per contactum a quibusdam in alios trāseūt: velut scabies, lepra, morbus pestilentiæ, atque psimiles. Conformiter igitur in oculis accidere poterit, vt siquis infectum habuit oculum, eius infectio in alios per contactum quendam deriuetur. Nā siquis quodam scabiei genus, quod in capite est, patiatur: & quis ei adhæserit: quamquàm eorum capita nullam hēant coniunctionem in eo, qui nullam habet scabiem ex hoc accessu inducitur scabies: consimiliter siquis leprosus fuerit & alteri de vicino colloquatur, aut cum eo cibos sumat & bibat, si hæc aliquam moram traxerint, qui sanus erat lepram induet, quamquàm horum corpora nulla vnquam se reali applicatione contigerint.

Qūo fascinatio confitetur a catholicis esse, vide infra q. 18.

Lepra, quę vulgariter ĩ Italia appellaẽ mal frances, & in Gallia, morbo ita lico: & in Hispania, bubas: pōt alicui adhærere seu eū inficere ex sola collocutione seu simultanea cibo rum sumptione sine aliqua reali corporum applicatione. idem dicendum de peste.

Si igitur in his, qui sani sunt communicantibus ad leprosos, & scabidos, lepra, aut scabies inducuntur, quamquàm in his corporum nullus cōtactus sit, cur in eis, qui infectos oculos habent hoc non eueniet, vt eis, quos viderint a propinquo noceant, quamquàm in hoc coniunctio nulla sit? hæc aūt fascinatio dr̄, vel læsio inducta per oculos: fascinatio ergo aliquid est. Amplius hoc in morbo epidemiæ apparet, qui vt frequenter ex corruptione aeris gignitur: immo cum proprie pestem dicimus, semper aeris corruptionem appellamus: in eis autem qui peste percussi sunt, hoc accidit, vt siquis eorum ad aliquem non peste percussum frequentet e vicino, aut aliquanta contracta mora loquatur, inficiet eum: vnde horum plurimi moriuntur. Ex quo sequitur, vt in tempore vehemētium epidemiarum in ea domo, in qua aliquis mortuus fuerit, multi posterius moriātur. Sicut ergo in pestifero morbo, qui percussus est quadam contagione alios inficit, & occidit, ita & in oculorum ægritudine siquis eam patiatur, eos, quos viderit, ex hoc lædet.

Amplius manifestatur hoc. pestifer enim morbus sic in hominibus causatur: nam primò aer celestium corporum spiritualibus influentijs corrumpitur, aut ex aliqua disconuenienti naturæ nostræ mixtione in elementis facta ex qua grauis exhalatur odor inficiens eos, quos tetigerit. Hunc aūt infectum aerē ore accipientes ad vitalia introrsus trahimus inspirantes atq; respirantes: sic enim infectis vitalibus, scil. corde, & præcordijs homines moriūtur. Cum aūt aliquis hoc modo infectus fit, ionis aer, quem inspirando atque respirando trahit, contagione eius infectus est: vnde & coniunctum sibi aerem, quem tetigerit sua tabe inficiet: alij aūt hoīum, qui ab hoc pestifero morbo ĩmunes sunt, hūc aerē inspirātes infectione simili corrumpētur, nisi valde bene complexionati fuerint, aut magna adiumenta habeant, ita vt natura resistat aeris nocumento. Conformiter ergo cum quis oculos infectos habet, aut aliquas corporis partes, quarum infectio in spiritus per oculos egredientes soluenda est: egredientur per oculos quędam corpora subtilia valde calida, & humida, quæ præ sui subtilitate visibilia non sunt, quæ si alicui rei ad corruptionem propinquè adhæserint, inficiunt eam, atque lædunt: quod fascinare vulgariter appellatur. Hoc igitur modo fascinationem aliquid esse patet, nec quouis modo neganda est.

Qūo in homine cau sat pestis.

Qūo fiat fascinatio.

An quilibet homo, aut quodlibet animal possit vniuersaliter vbi, & quando voluerit alium hominem, aut brutum animal fascinare. Quæst. XV.

ITem considerandum est ad maiorem euidentiam prædictorum de fascinatione, quę sunt, quę inferunt fascinationem, & quomodo quidā oculi fascinantes sunt, vt fascinologia non sit prorsus de non ente: fascinationem. n. appellamus cum aliqs quempiā videns ad eū corporaliter nō piunctus, nec in eū alterū quippiā agens eum lædit: horū tñ frequētissima atq; vulgana exēpla sunt, ita vt inductione nō egeant. Basiliscus. n. hoc facit: nam si quempiā hominum viderit, ēt si eum mordens, aut aliàs non tetigerit, morietur. Hic nullus negat eum, qui morit, a basilisco occisum esse. Dici tñ neq; q̄ basilisc' hoīem mortuū laniauerit, vel intoxicauerit, aut quouis modo tetigerit: ergo solū eū occidit. Hoīes aūt quamq̄ non habeant complexionem basilisci, q̄n eorum natura ita pestifera esse neq; aliqua tñ interdū ĩ eis corruptio esse pōt, quæ p oculos egrediēs resoluta in spūs, eos, qui propinqui fuerint atq; ad corruptionē dispositi, inficiet: inuisibiliter tñ ista per spūum subtilitatē fiūt. Hoc aūt in lupo adhuc apparet. Cum enim hominē viderit a propinquo eum ad emittēdas voces aliquāta spis mora impotentem reddet: nullam tñ huc actionem lupus super hoīem habet: sed eum duntaxat videt. de quo Isidorus Etymo. lib. 12. necesse est igitur confiteri hominem a lupo fascinari, cum eum solo visu lædat. Item in mulieribus menstruatis hoc apparet, quæ si specula a propinquo contemplentur, ea sanguineis guttis inficient, aut alijs respergent maculis

Fascinatio quid: & q̄ est ponenda.

Qūo fascinat quis a basilisco.

Cap. 1.

culis: manifestum igitur est ex earum oculis corpora quædam calida, atque humida egredi, quæ spiritus vocantur: hi autem sunt sanitatis, aut ægritudinum inductiui: si enim sanitatis alicuius causatiui sunt ei, cui in hęserint, nō nocebūt. Si aūt ægritudinū inductiui sunt rebus, quibus adhęserint, morbos quosdā inducēt: sed cum spiritus isti nocēt eos fascinationē causare dicimus: fascinatio igitur aliquid est.

Conditiones fascinationis. 1. conclusio.

Ad euidentiam maiorem prædictorum ponendæ sunt tres conclusiones de tribus conditionibus, quæ ad quamcunque fascinationem necessariæ sunt. Prima est, quòd non potest quilibet homo, aut quodcunque animal alium hominem, aut brutum animal fascinare: sed quædam sunt, quæ fascinandi virtutem habēt, quædam vero non; quædam vero sunt, quæ a fascinantibus pati possunt: alia autem fascinationem pati nequeunt. Huius fundamentum est, quoniam fascinatio ex hoc ortum habet, quòd quis oculos infectos habeat, aut aliquam corporis partem: & ex illo pestifero humore agente calore quidam spiritus, qui corpora calida, & humida sunt, resoluantur, & per oculos egredientes præ sui leuitate vicinum aerem transeant, quousque ad aliquod corpus solidum perueniant, cui inhæreant. Si autem corpus istud corruptioni dispositum sit. (faciliter passibile aliqualiter inficietur: aut si dicamus totum animalis corpus infectum esse, humorem tamen illum resolutū per oculorū spiritus egredi idem fiet nocumentum: hoc autē fascinare est. Tale autem in quolibet animali reperiri nequit: non enim habent homines omnes infectos oculos, aut aliquam corporis particulam, ex qua humores resoluti per oculos exituri sint. De animalibus autem cęteris idem patet: non enim sunt cuncta pestifera, alioquin in omnibus indiuiduis animalibus semper morbum dari necesse esset, ita vt nullum animal sanum foret, quod falsum est. Dicendum est igitur animalia quædam secundum species suas pestifera esse, semperque spiritus ex hoc venenato humore resoluentia: vnde quoties hæc aliqua animantia viderint alterius speciei, quæ ad corruptionem disposita sint, lædent ea. Hoc enim basiliscis euenit. pestifera quidem eorum natura est, nullum ergo basilicum vnquam esse continget, qui videndo alia animalia nō fascinet, scilicet, quòd cum hominem, aut alterum animal viderit solo visu mortem inducet. Idem autē lupis accidit: est enim eorum natura humanæ conditioni contraria, ideo omnes lupi quantum ad homines pestiferi quodammodo sunt. Cum enim aliquem hominem è vicino viderint, eum ad tunc voces emittendas facient impotentem: lupis enim vniuersaliter euenit homines fascinare. Conformiter autem quædam alia animalia sunt, quibus ex conditione speciei conuenit, vt homines debeant fascinare: vnde in talibus animalium speciebus nullum animal erit, quòd hominem visum a propinquo non fascinet, aut saltem fascinare non valeat.

Quædam animalia habent ex cōditione speciei fascinare.
Basiliscus.
Lupos.

Alia autem animalia sunt, quibus secundum speciei conditionem non conuenit, vt homines fascinare possint: euenit tamen quibusdam eorum aliqua specialis corruptio, qua omnibus, quæ viderint fascinationis nocumentum inducant. Quædam namq; horum magnam læsionem habent semperque manētem: vnde ea, quæ viderint ad corruptionem disposita necessarium est, vt semper fascinent: alia autem sunt, quibus morbus iste perpetuus non est, sed ad aliquam temporis moram manens, sicut in cęteris temporalibus ægritudinibus accidit. Hæc autem quidquid viderint hoc tpe ad corruptionē dispositū, fascinabūt.

An species huma-

Circa speciem autem humanam dicendum est, ꝙ non habet conditionem, vt semper fascinare possit; **F** hoc enim modo tota natura humana corrupta foret: sed falsum est: quidam enim homines sunt, qui nulli vidēdo nocēt, alij aūt sunt, qui res visas fascinant: nō euenit igitur ex conditione speciei, sed est conditio, quorundam humanorū indiuiduorū. s. ægritudo, siue temporali, siue perpetua sit. Item si potestas fascinādi humanam consequeretur speciem, necesse esset, vt omnes homines possent fascinare, ex quo sequitur nullum hominum posse alterum oculo lædere. Sed hoc falsum est: quidam namque alios videntes nocēt eis solo visu potissimum illis, qui adhuc ætate teneri sunt. Primum patet, nam secundum Aristo. 5. Physic. & est positio omnium loquentium de natura, omnis **G** actio per contrarietatem fit. Cum aliquid autem in alterum secundum naturam agere debet, necesse est, vt inter se aliquam habeant cōtrarietatem: & ob hoc Aristoteles non concessit motum inter duo similia, nec inter duo contradictoria, sed inter duo contraria: sic patet 5. Physi. cap. 2. Si enim vnum agens alterum naturaliter calefacere debet, necesse est, vt alterum eorum secundum naturam frigidum sit, aut saltem non calidum, alterum autem calidum. Si enim duo ęqualiter calida forēt, neutrum in alterum caliditatē causaret, aut duobus frigidis existentibus neutrum alterum frigefaceret: sed vnum in alterum aget, cum in extremitatibus contrarietates steterint, aut quouis modo contraria fuerint. Item ista magis manifestātur in his, quæ nos experimur. Nam si quisquam ca**H**lidus fuerit, eique quippiam calidum appositum fuerit, nihil sentiet, velut si nihil ei appositum foret: siquis autem frigidus intensè fuerit, & carni eius aliquid frigidum adiungatur, sentire non poterit: & sic in cęteris actiuis qualitatibus: simile enim non agit in simili: sed actio extremitatis contraria est. In quo tamen dicendum, quòd quamquàm actio, & passio in contrario semper sint: finis tamen actionis in similitudine est, aut actio non consummata erit secundum naturam, quod patet quia calidum in frigidum agit. Si autem vtrumque calidum foret neutrum super alterum agendi haberet potestatem: id tamen quod calidum est valde, in frigidum nunquam desinet agere, donec illud ad caloris sui gradum perduxerit. Cum vero patiens ad tantum caloris deuenit gra**I**dum, actio nulla nec motus erit; idem sequitur si valde frigidum agat in calidum. Hoc modo omnis motus secundum naturam in contrarietate inchoat, sed in similitudine perfecta consummatur, si actio sit de consummatis secundum naturam. Ex hoc ergo patet si omnes homines secundum speciem suam fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, actio namque in similibus numquam est, sed in contrarijs. Hoc tamen dato omnes homines similes essent, scilicet, continentes vniuersaliter virtutem fascinatiuam, & nullus eorum posset alterum fascinare. Item in basiliscis hoc accidit, vt pestiferi sint, & fascinare possint atque homines, cęteraque animalium solo visu interimere, hoc autem ex cōditione speciei **K** inest, ideo omnibus inest, nec vnus poterit alterum lędere, sed alia visu lędent: in hominibus ergo conformiter dicendum, scilicet, quòd si ex cōditione speciei hominibus eueniret, vt fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, sed ipsi alia animalia fascinarēt. Item actio nulla causari potest agente, & patiente æqualibus secundum potentiam agendi, & resistendi, & hoc in qualitate illa, secūdum quā motus fieri debet, sed ad omnem motum excellentia agentis in actiua virtute, defectus autem patientis exigitur: si tamen ex conditione humanæ speciei proueniret, vt homines fascinare possēt, omnib' inesset qualitas fm istam fascinatiuam virtutē. Nullus igitur al-

na habeat conditionem fascinandi.
Tex. 7.
Simile nō agere in simile, sed in contrarium.
Omnis motus in contrarietate inchoat & in similitudine cōsummatur.

terum

terum posset fascinare. Quod patet, nam cum omnibus indiuiduis specierum passio insit ex principijs speciei, communicatur omnibꝰ æqualiter, quia natura in omnibus ęqualis est: passiones autē, quæ accidunt ex singularibus conditionibus indiuiduorum non sunt ęquales in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: patet ergo, quòd si ex conditione humana proueniret virtus fascinandi, nullus posset alterum fascinare. Sed falsum est, non habet ergo natura humana conditionē fascinatiuā, sed prouenit hoc ex singularibꝰ defectibꝰ humanorū indiuiduorū. Est aūt ista fascinandi conditio in quibusdā tanquam perpetuus languor, in alijs autem velut temporanea ęgritudo. Hi vero quibus hoc euenit alios homines fascinare possent, nec tamen omnes, sed solum illos, qui ad corruptionē dispositi sunt, fascinatiua ergo virtus nō inest omnibus hominibus, vel animalibus, sed quibusdam. Item considerandum est, quòd isti quibus pestifera fascinandi qualitas inest, nō habent ex arbitrio pendentē, quando fascinare velint, sed etiam, & si nolint fascinabunt. Amplius non subest eorum libertati istam rem, vel aliam fascinare, sed id quod ad corruptionem dispositum est fascinabunt aliqua nociua expressa in eodē. Quo fit, vt interdum fascinatiuam potentiam habēs, & hoc sciens eligat aliquam rem non fascinare, & tamen fascinabit, quoniam ad corruptionem disposita est. Aliud autem erit, quod forte fascinare vellet, quia ei nocere cupit, & non poterit fascinare, quia est potens ad resistendum nocumento. Hoc patet, quia fascinare in animalibus prouenit ex quadam pestifera qualitate existente in aliquo animali per modū cuiusdam ęgritudinis, qualitates autem naturales operantur naturaliter non subditæ arbitrio nostro, nō enim subijcitur voluntati nostræ siquis manum calidam habuit, & eam alteri adiunxerit, vt eum calidum reddat. Nam etiam eo inuito manus calida eū, cui adiuncta fuerit, calefaciet. Idem de cęteris actiuis qualitatibus diffiniendum est. Qualitas ergo fascinatiua non subest arbitrio, sed naturaliter operatur, apertis enim oculis fascinatiui egredientur spiritus, qui inuitis eis quorum spiritus sunt quoscunque obuios parum distantes atque ad corruptionē dispositos fascinabunt. Habet tñ qui huiusmodi est aliquid in sua potestate, quoniā si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem vnquam fascinabit, aut cum se voluerit ab aliqua re custodire ne eam fascinet claudet oculos, & erit impossibile eam fascinare. Si tamen id quod fascinare voluerit, semel aspexerit, & id ad corruptionem dispositum sit, etiam inuitus fascinabit. Hoc autem satis patet exemplo eius, qui manum calidam aut frigidam habet. Si enim illam cuiuis approximauerit eum calidam reddet, si tamen ab aliquo abstinuerit eum nunquam calefaciet. Si vero alicui eam adiunxerit nō subest eius arbitrio illud tale fieri, quoniam necessario calefiet: idem de eo, qui fascinatiuam habet potentiam, quia clausis oculis sibi subest potentia non fascinandi, apertis autem necessario fascinabit.

An qualitas fascinādi sit ppetua in hominibus.

Habentes potentiam fascinandi non habēt libertatē, vt fascinēt quodcunque voluerint.

Secunda conclusio in materia fascinationis. Et quòd animalia habentia potentiam fascinandi non possunt hoc agere nisi a propinquo, nisi sit magna virtus fascinandi.
Quæst. XVI.

SECVNDA conclusio de fascinatione est. Animal habens fascinatiuam virtutem non poterit quodlibet animal sibi appositū à propinquo fascinare, sed illud solum, quod ad corruptionē hanc dispositū est, sicut patet in rebus teneris, nisi hæc pestifera fascinandi potestas excedens valde sit: tunc enim quodcunque animal visum fascina-

A bitur, quia relatum ad hoc dispositum est, hoc patet in quibusdam hominibus, in quibus virtutem fascinatiuam esse confitemur, isti tamen nequeunt omnes homines, quos inspexerint aut animalia singula fascinare, sed quibusdam nocumentum inferunt, alijs autem nequaquam nocent, res enim paruæ ętatis leuiter fascinātur, dura autem, & annosiora hoc non recipiunt. Hoc patet ex sententia Aristo. 2. De anima, scilicet actus actiuorum sunt in patiente disposito, idest talis est actio agentis in patiente qualis est conditio patientis ad suscipendū: nō enim agit agens sicut actiuum est, sed sicut patiens susceptiuum est, si enim passiuum ad actionem suscipiendam plenè dispositum sit, agens secundum virtutem suam plenè agere poterit.
B Si autem passiuum nullatenus dispositum sit, nequaquam valebit agens efficere. Si vero passiuum parum disponatur, parua in eo agentis actio recipietur. quod patet: si enim calidum ponatur apud aliquid dispositum ad combustionem causabitur incensio. Si autem sit prorsus indispositum, nullus inducetur ardor, idem de frigiditate, & cęteris actiuis qualitatibus iudicandum est. Ex quo sequitur, quòd cęlum nunq̄ cremari possit: nam quamquàm sphęra ignis orbi Lunæ cōiunctissima sit, nullo posito medio, sed superficies vnius alteri coniungitur, quia tamen cęlum nullam habet dispositionem, secundum quam cremari aut perire possit, nunquā cremabitur, nec peribit. sic
C enim Aristo. 2. de cęlo, & mundo corpora supra cęlestia non suscipiunt peregrinas impressiones, scilicet non suscipiunt aliquam alterationē, vel corruptionē ab extrinseco prouenientem, secundum quam cęlū permutari possit, & illa dispositio in cęlis peregrina, idest extranea appellatur. Itē patet hoc in morbo epidemiæ: contingit enim interdum, vt morbus iste ex aeris corruptione in tota vna ciuitate ęqualis sit, sed nō æqualiter in omnibus partibus ciuitatis nocet, nec omnes in loco illo pereunt: sed quibusdam morientibus alij illęsi manent. Conformiter cum aliquam domum aer iste pestifer inuaserit, tota domus illa æqualiter infecta est in omnibus suis partibus, tamen non contingit semper omnes in illa mori, sed quosdam alijs permanentibus. huius causa est, quia mors in ani-
D malibus efficitur, quia natura non potens damno resistere succumbit. Cum enim est robustior natura atque conuenientioris complexionis, magis nocumento illato resistit. Ex quo sequitur, vt siue illatis vulneribus, siue quibuscunque appositis malis, vel innatis tardius moriantur: aut magis resistāt, qui robustioris naturæ atque conuenientioris complexionis sunt, nisi Deus aliter disponendum ab ęterno dignatus sit: cuius dispositioni nullum naturę iudicium, regula, vel inclinatio resistere valet. Cum autem aer pestifer in aliqua ciuitate aut domo est, ipsi naturæ humanæ repugnans semper in eam agit nocendo quantum potest, qui verò naturā debilem, atque inordinatam cōplexionem habent, nocumento illato resistere impo-
E tentes succumbūt pestiferę qualitati, atque perimuntur; qui verò robustioris naturæ sunt resistere sufficientes nocumento non succumbunt, sed viuentes permanent. Similiter ergo de qualitate fascinatiua dicendum est, quòd siquis corruptioni dispositus sit, ita vt faciliter permutari possit, patietur. Si autem resistere potens sit, non fascinabitur. Item dicebatur, quòd qui teneri sunt tā in hominibus quàm in brutis ad fascinationem dispositi sunt, duri autem nō patiuntur. Cuius fundamentum est, quoniam durities est quædam naturalis potentia ad non faciliter patiendum, scilicet, secundum quam patiens resistit agenti ne in illud faciliter agere valeat, mollicies autē, & teneritudo qualitates sunt, quæ naturales impotentię dicuntur,

Quare cęlum, Lunæ nō crematur ab igne sibi coniunctissimo.

Quare cū aliqua ciuitas, vel domus est ęqualiter infecta morbo epidemię nō sequitur mors ęqualiter in oibus partibus.

a part conclusio. secundę.

dicuntur, scilicet ad faciliter patiendum, quoniam secundum eas faciens potest faciliter in patiens quidquid voluent: dura namque nec faciliter frangere, nec scindere possumus: mollia vero faciliter præscinduntur, & sicut in fractione, & amputatione accidit, ita & in combustione dicendum est, ea namque, quæ tenera sunt, si desiccata fuerint, facillime comburuntur, atque paruo igne opus est, quæ autem dura sunt, etiam si desiccata sunt, nec faciliter exuruntur, nec possunt, nisi a magno igne cremari, sic patet in stuppis, capillis, & lana, quę tenera. & sicca sunt, ligna tamen duriciem magnam habent, vt ex nucea materia, & moro, & ilice, hæc enim difficulter cremantur.

Res duræ resistūt fascinationi: & res molles ei fascinātur.

Hoc modo sacra Scriptura Metaphoris quibusdam vtens durum, & molle accipit, eos nanque duros vocat, qui gratiam Dei vocantem non exaudiunt, nec factis monitis obediunt, nec a facinoribus, & culparum enormitatibus discedere curant, qui alio nomine obstinati vocantur, sic enim dixit de Pharaone rege Aegypti: Ego indurabo cor Pharaonis: Exo. ca. 4. 8. & 9. Hoc autem quoniam Pharao quantumcunque a Deo plagis vrgeretur, iussis eius obtemperare noluit, quousque finali percussus plaga Iudæos exire compulit. Nec tamen tunc eos penitus ire permisit: nam illos recedentes vsque ad mare rubrum insecutus est: Exo. cap. 14. Mollem autem Scriptura vocat eum, qui gratiæ Dei nihil resistit, sed mox, vt a Deo vocatur monenti, & vocanti obedit, & ad bona prouocanti consentit, & si interdum peccauerit ab eo admonitus faciliter cessat. Patet igitur fascinatiuam qualitatem super homines duros, aut bruta animalia dura actionem habere nullam, vt cum ista ętatis sunt maturæ, sed sup ea, q̃ tenera valde sunt, q̃.n. dura sunt, illi pestiferi qualitati resistunt sm quā fascinatio causatur. Cum ergo homo, vel aliquod animal aliquid fascinauerit necesse, vt illud tenerum sit, & paruæ ętatis, sicut in infantibus teneris, aut in animalibus brutis nouis, sicut pullis, & porcis atque similibus, in animalibus autem magnæ ętatis, & duris fascinatio nō causatur, nisi illa valde magna sit. Ob hoc autem euenit, vt tempore epidemiæ plures de paruulis quàm de pfectis viris, & senibus moriantur: teneri enim valde sunt, & complexiones eorum nimis passibiles, vnde aer infectus in eis maiorem immutationem quàm in cęteris causare potest. De virtute fascinatiua sic est, quod in rebus teneris immutatiuam qualitatem habet. in duris autem nequaquam. Ex hoc sequitur id quod apud vulgares notissimum est, scilicet, quòd pueri teneri aliquando fascinati sunt; de viris autem perfectis raro, aut nunquam dicunt, quòd fascinentur. sic quoque de pullis, quando parui sunt, & de porcis: de duris autem animalibus raro hoc prædicant. Patet ergo fascinationem in rebus teneris causari. in duris autem nequaquam.

Sacra scriptura accipit durum & molle metaphoricè.

In animalibus paruis & teneris causatur fascinatio.

3. pars cōclusionis.

Item dicebatur in prædicta conclusione, quòd fascinatio causatur solum in reb° teneris nisi qualitas fascinatiua excessiua sit: tūc enim non solum tenera corrumpentur, sed etiam dura. Quod patet in basilisco, videns enim omnia animalia fascinat, & perimit, nec quidem solū teneros pueros, sed etiam viros magnos, & cętera animalia nulla habita differentia duri, & teneri. Causa est, quia virtus fascinatiua basilisci tanta est, vt ad eam collata q̃li bet potentia resistendi animalis inferior sit: omnia ergo animalia conspiciendo interimit. De lupis autem ad hominem idem dicendum est: sunt enim vniuersaliter infecti collatiad humanam complexionē, quia eos nobis natura contrarios fecit. Quęcunque ergo hominem viderint, fascinabunt reddentes impotentem ad voces emittendas. est enim eorum qualitas fascinatiuam: non solum ergo pueros teneros fascina-

In animalib° magnis causatur quandoq; fascinatio.

F bunt sed etiam integræ ętatis viros. Hominibus autē quandocunque talis fascinatiua qualitas accidat, tanta esse nequit, vt in basiliscis, quoniam is ex conditione speciei non euenit, vnde solum pueros teneros fascinare poterunt, aut animalia tenera paruæ ętatis, qualia sunt, quæ in domibus nutrita sunt, cum nouiter nata sunt: in magnis autem hoc non efficient. si tamen interdum accidat, quod rarum est, vt aliquis ętatis integrę vir, aut animal brutum magnæ ętatis fascinetur, hoc euenit, quia grauis sit potentia fascinandi.

Tertia conclusio in materia fascinationis. Animal habens potentiam fascinandi non potest alterum fascinare, nisi in parua distantia. Quæst. XVII.

G

TERTIA cōclusio de fascinatione est: Quodcunque animal potentiam fascinatiuam habens non potest animalia disposita ad fascinationem vbicunque fascinare, sed solum cum à propinquo viderit. Si enim homo aut alterū animal fascinatiuam virtutem habens aliquod animal tenerum, & ad fascinationem dispositum a dimidiæ leucæ spatio intueatur, vel a quatuor, vel quinque iactibus lapidis, fascinare non poterit quasi nullam haberet virtutem fascinandi: nec solum hoc in hominibus est, sed etiam in alijs animalibus, quibus prouenit fascinare ex conditione speciei, & magna sit qualitas fascinandi: ipsa enim nihil poterunt, nisi in parua

H distantia fascinare. In basilisco aūt hoc patet: nihil. n. sic natura pestiferum fecit, cui tanta insit virtus fascinandi. nam occidere potest, & illi ex conditione speciei prouenit. si tamen per tres aut quatuor iactus lapidis ab homine distet, quamquàm perspicuè hominem videre possit, & videat, nihil nocere valebit. In lupis autem idem est, cum enim homines a distanti conspexerint nullum fascinabunt, sed homo visus libere loqui valebit, vt prius: cum tamen basiliscus a ꝓpinquo hominem conspexerit, eum videns interimit, lupus, quoque è vicino videns hominem fascinabit. Ratio huius est, quoniam fascinatio causatur secū dum virtutem spirituum emissorum ab oculis rerū illarum, quę fascinatiuam potentiam habent, hi autem

I spiritus solis corporibus adhærent, vt hominibus aut alijs animalibus: in aere namque nec manere semper transeuntes, nec inhærere infixi possunt, hanc autem rem cui inhæserint lędunt. Cum vero id quod fascinandum sic longe distet, illuc emissi spiritus peruenire nequeunt à qualitate circunstantis aeris condensati, & in terram cadentes, aut si peruenire potuerint iam eorum exclusio aut debilitato vigore nihil immutare possunt. Cum autem quod fascinandum esset, fascinanti propinquius fuerit, intensius potent fascinari cum spiritus causantes fascinationem in breuiori spatio maiores teneant vires. In hominibus

K idem diffiniendum est: si quis enim fascinatiuam habuerit virtutē longe positam, fascinare non poterit: vnde quantocunque aliquid sit dispositum ad suscipiendam fascinatiuam qualitatem, si a rebus fascinātibus valde distans sit, nō poterit fascinari: si vero propinquum lędetur. In hoc tamen magna differentia est ex comparatione fascinatiuę virtutis: dum enim virtus hęc maior fuerit, fascinans a longiori potent fascinare, quanto autem minor, tanto in propinquiori solum lędet.

Item inquantum ad id, quod est fascinabile nimis differt, quædam enim alijs teneriora, & alia duriora sunt: quod autem tenerius est, facilius poterit fascinari, & a remotiori: quæ vero dura sunt difficulter fascinantur, & a propinquo.

Quomodo

Quomodo quamquàm fascinatio asseratur tamen non eo modo quo vulgares intelligunt. Quæst. XVIII.

A

CVNCTA autem, quæ in superioribus asseruimus catholicorum Ecclesia vniuersaliter cõfitebitur: nemo enim, qui rationi innitatur inspectis fundamentis superiorum, & multis alijs, quæ induci poterant, poterit negare, quæ inducta sunt. His tamen in suo vigore subsistẽtibus nos quoque cum tota catholicorum Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis, fascinationem, interdum asserunt euenire, similiter in alijs domesticis animalibus, nescientes quid fascinatio sit, aut ex quibus agentibus, vel quibus suppositis dispositionibus ęstimãtes longe fore alterum quàm sit, vnde illi, quos ipsi fascinantes asserunt fascinatis quamquàm non sint: aut si qui paruulorum interdum fascinantur eos quibusdam veteribus benedicendos offerunt, has enim vulgus ex officio suo benedicentes vocat: quas non iniuria conuenientis magis est maledicentes appellare, qũ miserabiles animas insipientium illaqueantes in ęternam gehennę maledictionem adducunt. In his namque vetustas habuit plurimos tam viros quàm feminas superstitiosos, quos adhuc ex parte iunior tenet ætas: hi autem super eos, quos fascinatos perhibent, impertinentia valde verba proferunt, atque inutiles cęremonias, quæ superstitiones dicuntur, obseruant, quibus se curare putant eos, quos fascinatos enuntiant. Hæc autem infanda quædam, & catholicorum mentibus valde fugenda sunt, quoniam hæc, quę istę maledictæ fœminæ faciũt, & proferunt, illicita valde atque superstitiosa sunt, nullam sanatiuam virtutem continentia, siue a Deo collatam, siue inexistentem secundum naturam, ipsæ tamen miserabiles fœminę his verbis fascinatos sanitatem integram recipere dicunt, quod hereticum valde est, quoniam sanitatem, quam Deus interdum naturaliter quibusdam simplicibus, vel compositis medicinis, interdum super operatione naturæ illam largitur, istæ miserabiles fœminæ superstitiosis atque prophanis verbis, & stultis cęremonijs ascribunt, nullam naturalem aut supernaturalem ad sanitatem inducendam causalitatem habentibus. Rectissimè ergo catholicorũ Ecclesia Spiritu Sãcto ducta omnes fascinatorum curatrices prohibet, aut potius insipientium deceptrices districtè prohibuit. Nos autem quãquàm iuxta veritatem naturæ fidei catholicæ nimis consentaneam aliquid fascinari interdum asseramus, illud tamen curandum vetustarum maledicarum cęremonijs, aut verbis non tribuimus: sed hæc potius abhorremus, illud medicorum operi, vt cęteras ęgritudines aut diuinitati corporis sanandum relinquentes. Quædam namque ipsa per se natura nullo apposito curat. Nullã ergo in hoc superstitiosam cęremoniam obseruamus. Quãquàm autem prædicta, solida veritate fulciantur fidei catholicæ in nullo repugnando, satis tamen nobis molestũ est confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationẽ: hoc autem non ideo, quod veritas latere debeat, desiderat enim veritas in publicũ collocari, sed quia simplices impotentes distinguere a falsis vera cum audirent fascinationem possibilem, arbitrarentũ aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitiones varias verterentur, vnde coram simplicibus quasdam veritates melius est silentio tegi, quam publicè enunciari. De fascinatione hæc breuiter sufficerent. Redeuntes ad supra inchoata dicere oportebit sola visione nullam posse fieri realem immutationem, sed si interdum aliquod animal alteri vidẽdo nocet aut proficit, hoc non est, quia aliquod animal videt aut videtur, sed quia aliqua animalia videndo spiritus per oculos emittunt, quæ interdum nocent. Et forte intetdũ prodesse possunt. Istos non poterat emittere serpens ęneus, quem fabricauit Moyses, quia calidus, & humidus non erat iuxta cõditionem spirituum, sed siccus, & frigidus erat. Apparet igitur serpentem illũ ęneũ operatione astrologica aut magica obseruatione non fuisse fabricatum, & sanitatem, quæ in videntibus cau sabatur, non causari ab eo, sed diuino nutu.

Multa sũt scripta, q̃ non sunt populo p̃dicãda in lingua Hispanica, vel Italica, quia populus bestia est multorũ capitum iuxta Aristo.

Cõcludit conclusionem principaliter intentam a q 9. vsq; nunc.

B

An naturaliter, & astrologicè possit causari aliqua virtus rationalis respondens ad quæsita. Et de capite metallino bi pono, & alio Alberti Magni Et qui sunt qui respondent in his capitibus metallinis, & de lucernis beati Isidori Hispalensis. Quæst. XIX.

ALIQVIS adhuc instabit serpentem istum factum fuisse astrologicè, & naturalem virtutem acquisiuisse. Nam si natura per astrologicam obseruationem temporum, & pistorum aliquid perfectius serpente isto, producere valebat, poterit quoque hunc producere, quia potẽs in excellentius potest in minus: natura tamen potest causare aliquid perfectius serpente curatiuo a morsibus serpentum verorum, ergo & eum causare potest. Hoc patet, quia causare aliquam substantiam rationalem perfectius est, quàm causare quamcunque virtutem, quæ sit de conditione corporis: sed hoc fieri potest, ergo &c. Curatio autem a morsibus serpentum ad virtutem corporalem pertinet, sicut patet in medicinis tam simplicibus, quàm compositis: natura tamẽ potest astrologica obseruatione causare aliquam rationalem virtutem in aliqua figura ferrea, aut qualitercunque metallina, hæc autem perfectior forma est, quàm sit in tota natura, ergo facilius causari poterit quæcũque virtus vulnerum sanatiua. Quod virtus rationalis operatione astrologica causetur apparet in capitibus metallinis, quæ ab antiquis astronomis fabricata ad omnia quæsita respondebãt, sic enim Albertus magnus Teutonicus caput metallinum fabricasse dicitur: fuit autem iste Beati Thomę de Aquino magno tempore magister. Cum autẽ semel Beat[9] Thomas camerã Alberti Magni introisset adhuc discipulus eius existens istud caput, quod ad omnia respondebat, fregit. Alterum autem metallinum caput simile fuit in territorio Numantino, scilicet ciuitatis Zamorẽsis, in loco, qui Tauara dicit, quod adhoc specialiter positum erat, vt Iudæos cum in eodem loco essent proderet, vnde si aliquando quisquam de Iudæis in loco esset, etiam si a nemine cognitus ipsum caput per se clamabat Iudæum in loco illo esse, & sæpius hoc frequentabat, ab hoc clamore nunquam cessans quousque Iudæus egrederetur de loco. Hoc autem oppidanorum imperitia cõfractum est ipso verratem clamante, cum illud falsum dicere existimarent. Quòd autẽ talia capita astrologicè fieri possent dubitari nequit. Quòd etiam in his virtus naturalis sit satis apparet, cum ad quæsita respondeant, quod ad rationem pertinet, & non ad quamlibet sed ad magnã. His respondendum est impossibile esse secundum naturã fieri aliquam figuram ex materia metallina, quæ vulnerum curatiua sit, & liberet percussos a serpentibus mortiferis. cuius multæ causæ satis fundamentales supra assignatæ sunt, plurimæ tamen induci possunt. Sed adhuc concesso, hoc possibile fore per naturam, erit penitus impossibile, per quamcunque operationem excogitatam, nec per obseruationes astrologicas in aliquo capite metallino causari rationalem virtutem ad omnia respondentem. Cum autẽ

C D E

Zamora est numãtia, & non soria: vnde deficit Ptolomeus in secũda tabula Europæ. Dicit Aegi. Historio. Hispanus, q̃ astutia cuiusdam Iudæi hoc caput cõtractũ est.

obijcitur de capite metallino fabricato ab Alberto Magno, & de illo quod erat in territorio Numãtino, Respondendum est, quòd fabricata fuerunt, & ad inquisita respondebant, multa quoque capita similia poterant fabricari, sed nulla virtus naturaliter causata in capite illo ad inquisita respondet, sed magica operatione, & dęmonum adiutorio hoc fit. Nec tamen quisquam existimet, quòd dęmones possint in aliqua materia metallina causare virtutem aliquam rationalem. Hoc enim excedit omnem virtutem naturalem etiam secundum Aristo. ipse enim inquit cæteras formas educi de potentia materiæ, animam autem rationalem solam esse supra conditionem, & diuinam atque solam venire ab extra.

Omnis opera dæmonũ est naturalis.

Cum ergo omnis operatio dæmonum sit naturalis, scilicet solum in applicationem agentium, & passiuorum, vt latè declaratum est Exo. capitu. 7. virtus tamen rationalis secundum Aris. est super conditionem materiæ: ergo excedit naturalem actionem.

Non põt naturaliter causari virtus ad loquendum in capite metallino nec est illa Deus, nec Angelus, nec anima.

Item non solum excedit potestatem dæmonum causare virtutem rationalem in capite metallino, sed etiam similiter est impossibile causari virtutem illam tanquam conditionem, vel proprietatem capitis metallini. Si enim aliqua virtus rationalis illa est, necesse est esse dęmonem, aut Angelũ bonum, aut animam rationalem, vel Deum. Nequaquam autem dici potest Deum esse, qui in capite illo metallino respondit: Deus namque non seruiret ad nutum hominum malorum inducendo grauissimos errores ad respondendũ in tali capite: ita impossibile est esse Deum, qui loquitur in capite illo. Nam Deũ loqui est impossibile, cum nihil possit agere per motum, vt declaratum est Exo. 23. & 25. cap. Item non potest esse Angelus, qui hic loquitur, si intelligamus Angelum bonum, quia Angelus nullis naturalibus aut magicis operationibus cogi potest, vt in aliquo loco sit, & respondeat. Item non potest esse anima humana, quæ in capite illo respondeat: nam tunc aut nouiter creata foret ad hoc solum, vt responderet in illo capite, aut est de animabus primo creatis, scilicet, quòd fuerit anima alicuius hominis. Non potest dici primo modo: nam Deus ad expletionem stultorum, & sceleratorum desideriorum humanorum animas non creat: magni enim errores sequuntur datis animabus in corporibus metallinis. Item anima humana cum sit forma, & pars speciei, determinat sibi certam figuram corporis, & quantitatem, & harmoniã qualitatum: vnde anima humana stare non potest in quolibet corpore, sed in solo humano: in capitibus autem metallinis nulla istarũ dispositionũ est: ergo anima rationalis ibi non erit. Item inquirendo magis in radice dicendũ, quòd simplicia inter se minus differre non possunt quàm in specie, quia simplicia aut formæ sunt, aut simplices essentiæ, cum autem harum formarum, vel essentiarum aliqua ab altera differt, nõ potest differre, nisi per seipsam cũ nihil habeat, nisi seipsam:

Angelos oẽs & oẽs spiritus ad minus differre specie, & de differentia aĩa. s. dæmonum, & Angelorum in q busdã per speciem, in alijs p naturam.

sed ipsa est essentia, vel forma: ergo necesse est esse differentiam per formam, vel essentiam, quæ vocatur differentia essentialis: differentia autem per essentiam nõ potest esse minor differentia specifica, cum in essentijs species sint vltimæ, & genera superiora: nam indiuidua specierum ad species essentiales nihil addunt, & ob hoc quilibet Angelus ab altero ad minus secundum speciem differt, vel essentialiter, qa in eis nihil est, nisi species, vel essentia, in quo recipiatur differentia: vnde necesse est confiteri tot esse species dæmonum, & Angelorũ, quot dęmones, & Angeli sunt: cum ergo animæ humanæ simplices sint non habentes in seipsis nisi seipsa: necesse est, vt quęlibet anima ab alia in specie saltem differret, nisi esset aliquid ad quod coniunctionem haberet, & ex quo

F sortiretur differentiã ad alias animas. Si autem animę humanæ, quæ formæ sunt, in specie differrent, necesse esset, vt omnes quoque homines in specie differrent, ita quòd nulli duo homines essent in eadem specie, sed tot naturę, & species essent, quot homines: & sicut homo, & asinus differunt, quoniam duę species sunt, ita quilibet hõ ab alio homine differret, quod falsum est. Ideo dicendum inter animas humanas nõ esse specificam differentiam, erat tamen necesse istã esse in omnibus animabus, cum quælibet anima simplex sit nihil in se habẽs, secundum quod differentiã ab altero suscipiat, nisi seipsam. Quæ est ergo differentia in specie, nisi anima ad aliquid haberet adhærentiam secundum quod recipiat differentiam ab altera anima, hoc autem est corpus. Recepit namque quæ-

Scotus tenet q non per corp9, sed p ecceitatẽ, seu propriam differẽtiã indiuidualem. sed ille modus nõ est Physicus, sed Metaphysicus. Auctor sũ hic physice loquitur.

G libet anima, quòd sit vna numero, & distincta indiuidualiter, & non in specie ab altera anima, quia in hoc corpore, vel illo creatur recipiens esse: alia autem recepit, quòd sit altera numero, quia in altero corpore creatur. Si autem corpora ad inuicem non præstarẽt animabus originem differendi, differrent animæ ab inuicẽ in specie, sicut anima hominis, & asini. Oportet ergo, quòd sicut quælibet res recipit distinctum esse numero, vel specie ab aliqua alia, in eo instanti, quo esse suscipit, quòd cum anima humana recipiat distinctum esse numero, a qualibet altera per corpus, quòd in ipso corpore esse simpliciter suscipiat. Ex hoc patet quamlibet animam humanam in corpore creari, nec est possibile aliquam extra gigni sicut multi simplices arbitrati sunt dicentes quamlibet animam in cę-

H lo a Deo creatam fore: deinde in corpus tempore aliquo infundi. quod aliqualiter Plato secutus est, dicẽs: aĩas esse in astris, deinde tpibus quibusdam descendere in corpora hominum, & calodæmonum, & cacodęmonum: scilicet bonorum, & malorum Angelorum; deinde mortuis his redibant in astra. Sic patet per Boetium De consolatione libro 3. Metro. 9. cũ dĩ.

Tu causis animas paribus, vitasque minores.
Prouehis & leuibus sublimes curribus aptans,
In cęlum, terramque seris, quas lege benigna.
Ad te conuersas reduci facis igne reuerte.

Hoc tangit Augu. De ciuitate Dei lib. 19. Ex dictis tollitur positio insana quorundam dicentium om-

I nes animas hominum simul creatas fuisse a Deo in cęlo, deinde tẽporibus suis in corpora fundi, impossibile tamen est omnium animas ab exordio sęculorũ simul fuisse creatas. Item impossibile est aliquam animã creari extra corpus suum, aut antequam corpus organizatum sit, sed quælibet in corpore creatur cum eius cõpleta sit organizatio: satis tamẽ possibile erat omnes humanas animas ab exordio simul creatas fuisse, si inuicem in specie differrent: tunc enim non erat eis opus, vt in corporibus esse reciperent: cũ per ipsa corpora mutuo non differrent, sed secundum seipsas, sicut omnes Angeli simul creati sunt, & pariter esse susceperunt, quia inter se in specie differunt: ani-

Alę humanę differunt p sua corpora.

K ma autem humana suscepit esse, & differre per corpus. Necesse est igitur, vt in corpore creetur, & esse suscipiat. Item patet hoc ex alia radice, scilicet per comparationem animæ ad corpus: nam si ista anima nouiter creata esset, quæritur an esset vnita illi corpori formaliter, aut solum, vt motor mobili: formaliter autẽ vniri non potest anima capiti metallino, quia anima requirit dispositionem in corpore, scilicet certã harmoniam elementalium qualitatum, ideo dicitur, q fundatur vita in humido radicali, & calido naturali. i. quòd ista duo sunt contemperata, mors autem sequitur propter istorum duorum consonantẽ harmoniã: tale tamen nihil est in capite illo metallino, cum sit valde frigidum, & siccum: impossibile est ergo corpus

2. rõ principalis q virtus in capite metallino nõ sit anima.

3. ratio. pus aliquod sub talibus dispositionibus animatum esse quocunque gradu animæ. Item dato, quòd possit vniri anima illi capiti, cum anima sit pars speciei, & det intrinsecè essentialiter esse hominem, sequeretur illud caput esse hominem, quod absurdissimum est. Si autem daretur, quod vniretur anima illi capiti, vt motor mobili: aut vniretur, vt mouens motu impulsiuo, aut motu operatiuo. Si autē motu impulsiuo requiritur prima vnionum, scilicet applicatio virtutis motiuæ ad exteriorem partem corporis, & isto modo concedendū est dæmonem, & animam humanam posse corporibus vniri, sed anima hamana nō potest maiori corpori vniri quàm humano, vel non tanto, B quia magis mouebit anima habens organa, per quæ virtutem suam deriuare potest quàm non habens organa, habens tamen organa non potest corpus cuiuscunque qualitatis mouere, & vegetare, quia dicimus, quòd anima humana non poterit informare vnum corpus ita magnum sicut turris, quia vegetare illud aut mouere non potest: data tamen ista vnione prima non fieret locutio in capite metallino, sed solus motus impulsiuus localis. Si autem vniretur anima capiti metallino motu operatiuo, oporteret vniri organicè, & ista est magna vnio atque requirit magnā dispositionem, quia in alia vnione deriuabatur virtus ad rem motam: hic autem deriuatur non quidem ad organum sed per organum. Et patet differentia, quia in rebus motis solum est pati. in organis autem est C agere, & pati, quia mouentur ab anima, & res exteriores mouēt: ideo valde maior vnio, & concordia hic requiritur quàm solum ad mouendū impulsiue. Patet, quia anima vnitur manui, & martello per virtutē, sed cum martello nullam requirit dispositionem, cū manu autem valde multas: ideo requiritur, quòd si anima vniretur capiti ferreo ad loquendum, quòd requireret omnes dispositiones organicas, quas in homine requirit ad idē faciendum: vel dabitur aliquid frustra a Deo, & natura, quod negat Philosophus primo Politicorum: sed nullam talem dispositionem habet: ergo non est anima humana. Sed argues contra hoc, quia anima, & dæmon in corpore aereo voces formant. De dæmone nullus negat: de anima patet, quia sancti post mortem multis apparuerunt, & D locuti sunt, vt tenet sacra fides, & habetur Mat. 27. ca. de resurgentibus cum Christo, qui apparuerunt in Ierusalem, & locuti sunt. Respondeo, quod secus est de aere quàm de ferro, quia aer est corpus multum passibile, & receptiuum dispositionum organicarū, quāquàm non vitalium: tres namque sunt gradus vnionum. Primus est ad moueri solum, & hic non requiritur aliqua specialis dispositio, sed solū, quòd sit corpus habens superficiem tangibilem ad recipiendum impulsum. Secundus gradus vnionis est operatiuus organicus, & iste requirit multas dispositiones, quę solum in aere reperiuntur, vt infra patebit. Tertius gradus est vnionis vitalis. & iste solum reperitur in carne multum disposita loquendo de vnione animæ huma- E næ, vel alicuius spiritus. Ad vnionem autem organicam operatiuam duo requiruntur, scilicet debita dēsitas, & raritas, & harmonia calidi, & humidi: ista autē in puro aeris elemento naturaliter propter mediam elementorum concatenationem reperiuntur: potest enim aer condensari ad satis magnam soliditatem: rarefieri autem quantum voluerimus. Potest etiam satis humidus fieri, & satis calidus, quæ sunt ex sua complexione: his autem duobus existentibus, scilicet humiditate, & caliditate proportionatis adueniente aliquali condensatione organum operatiuum fieri potest, quia anima teneritudinem quandam quærit. De igne autem puro tale corpus fieri non potest, cū nul-

Cap. 5.

De triplici vnione animæ ad corpus: & quid exigat quælibet istarū de dispositione in corpore.

A lam recipiat humiditatem. Item, quia organum ad operationem dimensionem exigit determinatam, & figuram, particulæ autem ignis ad figuram cohærere non possunt, quia principium huius operationis est humidum tenerum, quod igni dissonat. De aqua autem tale corpus fieri non potest, quia licet aqua ad debitam densitatem reduci possit, & ad contemperatam caliditatem cum humiditate reducatur simul, tamen non potest temporare calida, & mediocriter densa esse. Ratio autem est, quia aqua reducitur ad soliditatem seu densitatem per excedentem frigiditatem. Si autem reduceretur ad caliditatem, cessaret frigiditas condensans, & effluerent particulę B dissolutæ, quia ex causis contrarijs reducitur ad densitatem, & caliditatem. Item in terra hoc fieri non potest, quia ipsa est solida supra modum: anima autem requirit teneritudinem in organo, ad quam non potest terra reduci, nisi per mixtionem alterius elementi. Item, quia terrestreitas multum repugnat vegetationi nisi transmutatione facta ad alterū genus mixti: aer autem totum habet, contemperantiam enim calidi, & humidi naturaliter habet, quia medius est in catena elementorum. Dēsitatem autem habere nō potest ex natura materiæ, quia multum passibilis est. ista est ergo ratio quare spiritus boni, siue mali de aere solum sibi corpora formant. Ferrum autem habet terræ indispositionem, scilicet soliditatem, & frigiditatem excedentem, ideo vniri organicè non potest: C posset tamen esse, quòd si caput esset satis magnum de ferro, anima, siue dęmon assumens corpus aereū intus loqueretur. non tamen, vt vnita organicè capiti metallino, sed corpori aereo. Et hoc patet in Magis, qui videnē facere resurgere mortuos, accipiunt enim cadauera, in quibus non sit humiditas multum deperdita in mortuis post vnum, vel duos dies, & factis quibusdā cęremonijs lotionis in sanguine, & aqua per interiora dæmones subintrant cadauera, & loquuntur. Si tamen cadauera essent multum desiccata lęsis organis, vt post mensem vnum, vel alterius, etiam si de carne nihil perijsset dæmon subintrare posset, & mouere corpus: loqui autem minime. Datis etiam omnibus istis pro possibilibus anima nouiter creata, & isti capiti coniuncta nihil respondere posset, quia nihil D scit: anima enim secundum Philosophum 3. De anima est tanquam tabula rasa, nec cognoscit aliquam veritatem in vnione sua: postea autem via sensitiua acquirit interius cognitionem. Item si ponatur secundum Platonem, quod anima ante vnionem omnia sciuerit possibilia homini: tamē in coniunctione obliuiscitur: oporteret ergo addiscere ad respōdendum: sed in capitibus metallinis non est sic, quia immediate, vt facta sunt de omnibus respondent euidenter: ergo patet, quòd cum talia non possint fieri, nisi substātia intelligente, & talis non potest esse Deus, nec bonus Angelus, nec anima creata ad manendum in corpore illo: ergo erit dęmon. Sed dicet aliquis, quòd erit anima, quæ iam præfuit in aliquo corpore huma- E no, sed per mortem transiens a corpore clausa est in capite metallino. Sed non stat, quia oportet, quòd anima exuta a corpore vitam ęternam aut locum gehēnæ aut purgatorias pęnas petat, si autem ista iuisset in cęlum nullatenus potuisset claudi in capite metallino: nam beatarum animarum fruitio est in diuina cōtemplatione: hoc autem ab aīa nequit auferri: nec anima inde subtrahi quouis modo solertia dæmonum aut potestate, aut alicuius naturalis agentis vigore: nihil enim in eam facultatis quidquam pręter Deum habet. Item non potest esse ista anima de his, quæ in purgatorio exercentur: hæc enim a dæmonibus non puniuntur, nec in eas quidquam possunt, iam ciues

sunt

Non pōt anima sumere corp° de igne ad loquendum, nec de aqua, nec de terra, sed solum de aere, & quare hoc.

Tex. 14.

Aīa si capiti metallino coniungatur nihil pōt rñdere.

Aīa quæ est in purgatorio, aut inferno, aut cęlo non potest rñdere in capite metallino.

sunt ciuitatis Dei, & Angelorum participes, quamq̃ **F** illuc non peruenerunt, ideo nec etiam ipsi dæmones possunt videre eas torqueri astãtes illis, ne in illis gaudeant, atque saturentur de pęnis earum, nulla ergo de his in capite metallino includi potest. Item non potest esse aliqua anima in capite de his, quæ ad inferos damnatæ sunt, est enim infernus quidam locus determinatus in terra, in quo omnes animæ damnatorum manent, nec alicui inde exire conceditur nisi dispensatione aliqua, vt a viuentibus videatur ad eorum vtilitatem, vt ait Grego. 4. Dialogorum. non possunt ergo dæmones aliquam de damnatis animabus educere, vt eam claudant in capite metallino. Item dato, quod aliqua anima de damnatis in capite tali claudi posset, nesciret ad inquisita singula respondere: talia enim responsa dantur in istis capitibus: ita vt omnem facul- **G** tatem damnatarum animarũ excedant. Maior huius patet, quoniam animæ solutæ a corpore nõ possunt intelligere plura, quàm in corpore intelligebant, nisi fiat in eis aliqua illustratio per reuelationem alicuius superioris, animæ tamen damnatorum nullã cognitionem recipiunt in diuina essentia, quæ vocatur cognitio in verbo, cum ista sit potissima pars fęlicitatis, & quasi tota fęlicitas beatorum. Ab Angelis etiam nullam cognitionem suscipiunt: diuina enim iustitia exigit, ne in aliquo lætentur aliquid tale cognoscentes. Animę ergo apud inferos nihil magis cognoscere poterunt, quàm hic cognoscebant, cum recesserũt, nisi intelligatur de cognitione experimentali: isti tamen spiritus, qui in metallinis capitibus sunt quædam respondent quibus omnes homines conuenien- **H** tes in vnum respondere nescirent, animæ igitur damnatæ nequaquam sunt. Item nihil prodest temporũ, & punctorum, & aspectuum planetarum obseruatio ad inclusionem animæ, quæ esset in capite metallino, si anima illa esset cuiuscunque conditionis. virtus enim, quæ ad cęremoniales obseruationes consequi potest, naturalis est deriuata ex influxu cęlestium corporum: nulla tamen naturæ potestas aliquatenus animæ a corpore solutæ præest, cum illa sit spiritus simplex nullam habens corporietatem per cuius coniũctionem in eam cęlestia corpora, dominentur: anima igitur nulla in capite metallino esse potest: vel saltem nulla est, quæ talia respondeat qualia audiuntur: est **I** tamen dæmon ille, qui loquitur, cum iam nulla alia spiritualis substantia relinquatur. Sed aliquis dicet, quod ex superioribus patet dęmonem non posse vniri capiti metallino ad loquendum, sed soli corpori aereo. Dicendum, quòd illud quod retinebatur in aere, simul causari poterat in ferro per magnum tempus inductũ a virtute cęli, tanta est enim virtus cęli, vt per magnum tempus rem ad extraneas suæ naturæ qualitates deducat, & ad aliquam imperfectam harmoniam suę complexioni repugnantem. Nec est mirũ, quia de terra facit ferrum admixto sulphure: quanto magis ferrum ad spirituales dispositiones adducere poterit? potissimum adhibita cura humana secundũ **K** regulationem motuum, & figurationem astrorum. Hoc autem quod tanto tempore cęli virtute induceretur, non poterit diabolus per se facere, quia operatio dæmonis in naturalibus non est per aliquam virtutẽ intrinsecam, cum non sit agens naturale, sicut nec intelligentiæ cęlestes, quas ponimus mouere orbes si cessarent a motu nihil influere possent, etiã si vellẽt: quia causalitas sua solum est deriuatio virtutis cęlestis per motum: ideo dicit Philosophus 12. Metaphy. quòd intelligentiæ secundæ volentes participare esse diuinum mouent, vt amantes, & desiderantes, prima autem intelligentia, siue Deus, quæ secundum nos infinitæ virtutis est sine motu causare potest: qa continet eminenter omnem virtutem, & perfectionem. Est ergo operatio dæmonis solum, vt applicatio agentis ad passum, quãdo autem agentia, & passa proportionata, & disposita ad inducendum immediate aliquem naturalẽ effectum existunt in aliquibus partibus mundi quantũcunque remotis, dæmones subtilitate sua immẽsa aeris spatia breuissimè transeuntes coniungere possunt, & sic res cito efficitur, vt patet in ranis, & colubris Aegypti factis per dæmones, & magos. Si autẽ causæ actiuę inducentes effectũ nõ sint in toto orbe actualiter existentes, sed dependeant ex motu, & figuratione astrorum, nunquam dæmon poterit talem rem facere donec compleatur naturaliter ille motus, nec potest dæmon mouere cęlum citius, vt inducatur velociter aliquis effectus, quem intendit: non enim permittitur dæmoni talis motus: alioquin omnia forte iam fuissent destructa. non poterit ergo velocius dæmon facere aliquid, quod naturaliter fieri poterat, potest tamen disponere materiam ad bene patiendum ponendo eam in loco, ad quem talis influentia deriuetur ex figuratione, vel aspectu astrorum ad horizontem illius loci: & in hoc non est maioris potentiæ dæmon quàm homo multum peritus in astris, nisi inquantum dæmon plura nouit. & ista est causa errandi multis superficialiter considerantibus, putant enim sola natura agente talia perfici posse, quia in eorum causationibus magna temporis requiritur pertransitio. Ista enim sunt quædam præsupposita ad id quod dæmon finaliter intendit, sed quia facere non potest, nisi in istis pręsuppositis cogitur ista a tempore, & motu cęli expectare: deinde per talem actionem deducta materia illa ad extraneas qualitates, & aliqualem harmoniam, facta ẽt a dæmone intra caput illud quadam aeris dispositione conuenienti qualitatibus illius materiæ ad continuationem virtutis locutiuæ dæmon loqui potest, & per solum ferrum ante loqui non poterat. Ista est dæmonum subtilissima fraus per quam miserrimas aĩas magno tpe grauibus facinoribus detinẽt alligatas. Et si obijcias, quòd dæmones in statuis, q̃ nihil huiusmodi habebant loquebantur. Respondendũ, quòd hoc erat intra concauitates magnas statuarum, & ibi fitmebantur aliqua corpora aerea ad loquendum, aliquando autem sub aliqua figura visibili respõdebãt, vel linguã, & palatum, & cętera instrumẽta hominis mouebant ad plenam vocis informationem, vt patet in arrepticijs, & iste fuit communissimus modus ab antiquo. vnde Phębus, qui in diuinatione maximus inter Deos gentilium erat, semper per arrepticiam virginem loquebatur in Delphos Gręciæ insula antiquissima, & hoc omnes antiqui etiam Poetæ voluerunt, vt ponit manifeste Lucanus in fine primi libri De bello plusquam ciuili, & in medio tertij. Et si aliquis dicat, quòd caput taliter loquens purè naturaliter effici põt, quia multa mirabilia naturalia videmus, multa quoque a maioribus nostris fuisse facta accepimus, quæ ab occultissimis naturæ peruenerũt.

De hoc S. Bonauen. & Tho. 4. Sẽt. di. 20.

Dęmones sunt qui in capitibus metallinis correspondent.

Quid prodest obseruatio Astrologica in cõficiẽdo caput metallinum.

Dæmõ nõ põt mouere cęlos.

Apollo Delphic^9 quo induebat ad interroga.

Respondendũ est, quòd vis naturæ magna est, & nobis incognita: intantum, vt multa de paruis eius miraculis admiremur, sed tantam virtutem naturæ impossibile est esse, quę simplicem intelligentiam causare possit. Licet enim aliqua res suum gradum materialem agendi adiuta ab aliquo extrinseco transcẽdere valeat, formalem tamẽ gradum agendi trãscẽdere impossibile est: potest enim canis ab influentia cęlesti adiutus canem perfectissimum generare, equũ tamen generare impossibile est. sic oculus per adiutorium alicuius causæ multum disponentis potest videre in maiorem distantiam quam aliàs videre posset, & tamen nullo modo audire poterit quantumcunq; iuuetur,

A inuetur. Si autem arguas de generationibus æquiuocis, respondendum est, quòd istæ non possunt fieri in quibusdam animalibus diuersarum specierum, sed in illis solum, quæ magnam habent seminis conformitatē, & tunc aliquando reducitur æquiuocus coitus ad vniuocam generationem secundum speciem seminis fortioris aliud totaliter absorbentis, aliquando autem medio modo secundum variam seminis harmoniam, & gradum consonantiæ: sic enim est de potentijs passiuis, vt auditus, qui non potest nisi in certa distantia immutari, potest naturaliter adiuuari, vt in valde maiori audiat, quòd autem auditus videat impossibile est: transcenderet enim suum formale obie-
B ctum. Naturaliter ergo corpora, & virtutes corporū solum efficere possunt. Potest enim effici lucerna inextinguibilis aquæ, vel aeri naturaliter, vt fecit Beatus Isidorus duas naturaliter, quæ post mortem eius ad caput, & pedes sepulchri ipsius permanserunt quasi per ducentos annos, ita quòd nihil de eis videretur consumptum, sed postea inde sublatæ sunt. Testantur hoc maiores, & ponit Iacobus de voragine in historia beati Isido. Sed etiam Romæ tempore Caroli Magni sepulchrum Gētilis viri repertum est intra quod candela ardens inuenta fuit, quæ a valde magnis temporibus ante Christi aduentum ibi fuerat, vt ex inscriptione sepulchri patuit, post extracta lucerna nec vēto, nec aqua extinguebat, sed perforato lychno quodam terebro subintrante aere extincta est, quæ prius
C aqua extingui non poterat, vt ait Helinandus in chronicis, & Ioannes Aegidij Zamorensis.

De quibusdā miraculis naturalibus, vt de lucerna beati Isido. & de alia Romæ inuenta in quodam sepulchro.

An dæmones possint in capitibus metallinis aut alijs vasis includi, vel a corporibus expelli: aut ad aliquid a nobis cogi verbis, aut herbis seu alijs rebus naturalibus. Quæst. XX.

CIRCA prædicta tamen videbatur dubium vtrum dæmones ad corpora congregari possunt, aut a corporibus expelli aliquibus herbarum aut aliarum rerum suffumigationibus. In quo dicendum dæmones ex his non posse cogi, vt veniant, nec vt totaliter recedant, aliquid tñ esse poterit, quod faciat eos non posse loqui: nam lo-
D cutio eorum est modo organico, in quo sunt dispositiones naturales, & quia aliquid est, quod impediat dispositiones illas, quas dæmones exigunt ad locutionem, poterit esse aliquid naturale quod faciat eos nō loqui: quòd tamen per aliqua naturalia aut operationem humanam dæmones cogi possent, vt intrent in aliqua corpora, vel ab eis recedant, impossibile est. Si autem arguatur de exorcistis, qui cōiurationibus quibusdam de obsessis corporibus dæmones excludūt. Respondendum est dæmones inuitos de obsessorū corporibus expelli: hoc tamen hominum nulla virtute fit nec verborum viribus, sed Dei nutu atque præcepto, est enim exorcistarum ordo vnus de minoribus Ecclesiæ ordinibus. verba igitur ipsorum, & sin-
E gulæ operationes ex Dei voluntate vigorē accipiunt: sic.n. de presbyteris consecrantibus est, nulla enim in sacerdote potestas est, nec tam efficacia verba proferre potest quantumcunque clamaret, vt panis substantiam in verum Christi corpus conuertat, quia tamen a Deo minister institutus est, stupenda Dei bonitas dignatur, vt prolatis verbis consecrationis pānis in verum corpus, & vinum in verum sanguinem conuertatur. Cuncta etiā de hoc exemplorum plena sunt: multi namque viri boni sola præceptionis forma prolato nomine Christi super eos, qui ægrotabāt, dæmones expulerunt, hoc autem non ex eorum viribus erat, sed ex meritis fidei concessum est. Christus

A namque dixerat, quòd siquis tantam haberet fidem, vt granum vnum sinapis: dicet monti huic transi, & transibit, & nihil erit impossibile, vt patet Mat. 17. ca. & Luc. 17. scilicet si habueritis fidē sicut granum sinapis, & dixeritis huic arbori moro eradicare, & trāsplantare in profundum maris, obediet vobis. Patet igitur ex prædictis, quòd naturaliter homines dæmonibus præsidere non possunt: nam si ex natura excellentii eis proueniret, vt dæmonibus præessent, frustra Christus dixisset tanquam aliquid miraculosum, quod concedebat baptizatis potestatem super dæmones: sed magis naturaliter dæmones super homines possunt, quia eorum natura excellentior est quantum ad
B specificam perfectionem. illi tamen, qui ista metallina capita faciunt secundum obseruationes astrologicas ad introducendū virtutem naturalem solum, obseruant hoc propter dæmones introducendos. Nullā ergo virtutem per ista habent ad hoc, quòd introducantur, vel quòd postea introducti maneant. idem autem de dæmonibus, qui in vitreis phialis tenentur, vt ad inquisita respondeāt. Si enim tenentur voluntariè tenentur, quia fallere, & nocere cupiunt: absit enim a cordibus fidelium, vt dæmones aliquibus verbis nostris, vel naturalibus factis cogi possint ad manendū, vel ad exeundum de aliquo corpore, aut ad loquendum de illo. Modus autem, & origo horum est, quia dæmones humani generis sæuissimi hostes modis, & versutijs omnes homines decipere atque subuertere
C moliuntur. Ipsi igitur industriauerunt, & docuerunt, vt homines talibus artibus inducti essent, in quibus cum eis aliqua cōtraheretur participatio. induxerunt quoque, vt homines existimarent eos verbis quibusdam aut cæremonijs posse premi, nihil tamen est in re, sine in verbis, quo astringi possint ad aliquid faciēdum, nisi quantum Deus illos cogi interdum voluerit. euidentissimè enim hoc cognoscunt, qui de naturarum perfectione, & substantiarū gradibus aliquid cognouerūt, nō.n. pñt corpa in spiritus agere, sed magis è contrario. Cum verò homines his sceleratissimis atque superstitiosis artibus dediti hæc metallina capita fabricant, quamquàm cæremoniæ, quas in fabricando obseruant, nihil possint, vt dæmones in his capitibus aut alicubi esse cogantur, quia tamē in hoc
D aliquis cultus diuinus eis impenditur, & ipsi laborant homines fallere his factis, ingrediuntur in illa capita metallina. Si tamen his obseruatis nollent introire in illa, non cogerentur. Quare autē astrologi capita ista aut similes imagines sub talibus obseruationibus tēporum, & punctorum, & non alias faciunt supra declaratum est. nam ista aliquid conferunt, licet non cogant, disponendo materiam, vt ibi conuenienter locutio fieri possit.

Male præsumitur contra Albertū Magnum, & alium Hispanū. qui capita fecerunt. Albertus tñ pœnitētiā egit & miraculis claret.

Quare Deus voluit serpentem in altum tollī, & per illum Iudæos sanare. cum posset aliter eis dare sanitatem, & an significet in sensu literali Messiā in cruce moriturum. Et de duplici causa eorū, quæ in veteri testamēto fiebāt. Qũ. XXI.

E QVAERET aliquis circa serpentem istum æneum quare Deus illum fieri iusserit ad inducendum sanitatem: nam ipse poterat inducere sanitatem in quolibet Iudæorum a serpentibus percussorum immediatè, vt percussus fuerat, nulla cæremonia exhibita aut mora habita temporis. Respondendum est, quod Deus voluit sanitatem istam causari eo modo, quo Iudæi magis beneficium istud appreciarentur: quia autem vulgus solis sensibilibus assuetum magis per corporalia quàm per spiritualia intelligere valet, signū quoddā in huius sanitatis collatione corporeū tribuit, quod

ad

ad duo proficiebat, scilicet ad futurarum rerum statũ signandum, & ad exprimendam conditionem quandam status ipsius populi iudaici in percussis. Quantũ enim ad statum Iudæorum tunc existentium conueniens valde fuit hunc serpentem ęneum fabricari, scilicet, vt actio ex contrarijs fieret, vt quemadmodum auens serpentibus percussi in mortis periculum incidebant, ita sanitas viso serpente ęneo induceretur. hoc autem non fiebat tanquam serpens iste metallinus aliquam virtutem naturalem sanatiuã contraxisset, vel Deus in eum supernaturaliter virtutem aliquam deriuasset, sed volebat Deus, vt percussi a serpentibus illum serpentem ęneum intuerentur, & ipse mox perfectam tribueret sanitatem, & tamen non erat in serpente illo maior virtus sanatiua naturalis aut supernaturalis, quàm in lapidibus, vel lignis syluarum. Vnde
G si iussisset Deus, quòd percussi a serpentibus terram respicerent, & hoc facerent immediatè sanarentur, sed licet iste serpens ęneus non haberet aliquam virtutem sanandi, nullus poterat sanari a morsibus serpentum, nisi eum intueretur: huius ratio est, quoniã ista sanitas inducta in percussis causabatur supernaturaliter a Deo: ipse tamen nulli hoc conferret negligẽti præceptum eius, cum ad sanitatis consecutionem aliquid specialiter diffiniuisset agendum.

Deus iussit serpente æneo inspecto sanari propter sui status, & conuenientiam & ad futurorum bonorum significationem. Quæst. XXII.

H QVÆRET tunc aliquis, cum percussi a serpentibus non contraherent aliquam virtutem ab illo serpente ęneo inspecto magis, quàm a lapidibus, vel lignis syluarum, sed sanitas immediate a Deo causabatur, quare iussit fieri serpentem, & in altum tolli? videbatur enim superfluum. Respondendum est, quòd cęremonię veteris testamenti habebant duas causas finales, scilicet vnam ad conuenientiam status Iudeorum, qui tunc erat: alia autem ad futurorum bonorum significationem: in his duobus secundus finis erat architectonicus, quia erat vltimus. & propter quem omnes alij: finis autem prior, scilicet conuenientia ad statum iudaicum erat, vt Iudæi sanitatem a Deo susceptam cogno
I scerent manifestissimè esse a Deo: & quia opportunius per sensibilia, quàm per spiritualia mouerentur, decuit aliquod signum corporale dari, & quia ipsi a serpentibus percussi erant, decentius fuit serpentem in signum poni, quàm aliquid alterum. Secundus finis erat architectonicus cęremoniarum veteris testamenti, scilicet, vt signarentur ea, quæ tempore Messiæ in nouo, & perfecto testamento euentura erant: status enim iudaicus ante Messiæ aduentum fuit status imperfectus: sic dicit Apostolus ad Hebrę. c. 7. Neminem ad perfectum deduxit lex, scilicet lex Mosaica, quæ distinguitur contra Euangelium quod non
K vocatur lex, sed gratia, vt patet Io. ca. 1. scilicet lex per Moysen data est, sed gratia, & veritas per Christum facta est. Vnde cuncta, quæ in veteri testamento data erant, futurorum bonorum tempore Messiæ erant signa: sic Apostolus ad Hebræ. cap. 10. vmbra futurorũ lex, idest lex continebat tanquam in vmbra, vel figura ea, quæ futura erant tempore Messiæ, & ob hoc in cęremonijs veteris testamenti, quia significatiuè erant Messiæ futuri nulla erat efficacia, nisi per fidẽ Messię futuri, & his cęremonijs exercitati nullam ↄsequebãtur efficaciam, nisi in fide Messię eo, ꝙ per illum harũ profitebantur futurum Messiam: quamquàm hoc non obligabantur explicite credere aut confiteri, sed sufficiebat, quòd eis vterentur ad eum finem, ad quẽ

F Deus instituerat Ob hoc aũt in omnibus cęremonijs a Deo datis in veteri testamento, & cęteris, quæ facta narrantur, erat aliqua ratio significandi ad ea, quæ tẽpore Messiæ ventura essent: sic ait Apostolus 1 Corin. cap. 10. scilicet omnia in figura contingebant illis, idest in figura eorum, quæ acciderent in nouo testamẽto. Messias autem venturus erat ad humani generis redemptionem procurandam, & inter cętera, quæ fecit, nihil tam efficax fuit quantum mors eius. Decuit ergo, vt in hoc cęremoniali signo mors redemptoris notaretur. Nam quẽadmodum Iudæi a serpentibus percussi illum metallinum serpentem intuentes perfectam consequebantur sanitatem: ita & nos perfectiori modo per mortem Saluatoris sanamur. Et quia Messias in cruce mori destinauit, ad perfectam ex-
G pressionem signi decuit hunc serpentem in ligno in altum tolli, & sicut qui serpentem illum metallinum a serpentibus percussi aspicerent eleuatum in sublime, sanabantur, ita & in toto corde nos compuncti peccatorum veterum pęnitentes si ad Messiam conuertamur eius doctrinam fide, & opere assumentes, omnium peccatorum integram indulgentiam cõsequemur. Conueniens fuit igitur serpentem istum ęneũ fieri, ad quem omnes percussi aspicerent, & sanarentur. & Christus de seipso similitudinẽ hanc expressit Io. 3. cap. scilicet Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto: ita oportet exaltari filium hominis. Et iterum Io. 12. cap. Si exaltatus fuero a terra omnia me cum traham, idest si fuero positus in cruce, trahã ad me omnia redimendo. De isto serpente dicendũ est,
H quòd Israelitæ duxerunt eum per omnes mansiones deserti etiam postquam cessauerunt serpentes, & attulerunt illum trans Iordanem in terra Chanaan. Postea tamẽ, quia valde rudes erant, & virtutis Dei ignari inceperunt errare grauiter circa hunc serpentem ęstimantes, quòd ab illo sanitas causata fuerit: ideo eũ tanquam Deum plurimi coluerunt ei aliquid numinis attribuentes. Mansit autem in populo Israelitico serpens iste vsque ad tempora regis Ezechiæ, qui videns multos errare circa illum, confregit eum, & cõbussit, posuitque in torrẽtem Cedrõ. De hoc 4. Reg. 18. cap. *Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth.* In hoc significatur, quòd serpentes non percusserunt
I Israelitas postquam venerunt ad mansionem istam: nam videtur innui, quòd post percussionem serpentum venerunt in Oboth. Non est autem ista mansio post illam, quæ habetur supra, scilicet post montem Hor, quia duæ aliæ ponuntur intermediæ, vt patet infra 33. cap. scilicet Salmona, & Phunon, & in illis videtur, quod fuerint serpentes, vel saltem in vltima earũ, scilicet in Phunon. Nã non fuerunt serpentes in mõte Hor, quia dicitur supra post montem Hor, quòd cępit populus dolere, & tędere propter laborem itineris, & tunc misit Dominus serpentes ignitos: ergo videtur, quòd aliquanto tempore ambulauerint post montem Hor antequam inuenirent serpentes; ideo
K forte solum fuerunt in mansione vltima harum, scilicet in Phunon, & inde venerunt in Oboth, vbi iam nulli erant serpentes. De hoc infra cap. 33. *Vnde egressi fixerunt tentoria in Ieabarim.* Ista est alia mansio, & est in terra deserti apud terram Edom, & Moabitarum, vt patet infra 33. cap. scilicet de Oboth venerunt in Icabarim, quæ est in finibus Moabitarum: inter has enim non intercidit aliqua mansio. Sciendum autem, quòd istę mansiones fuerunt postquam Israelitæ introierunt in terram Edom. Nam primo circuierunt terram Edom per latus meridianum ascendentes versus orientem: & tunc serpentes surrexerunt cõtra eos, & factus est serpens ęneus, de quo supra: deinde cum accessissent ad partem orientalem terræ Edõ

Nota contra Mediolanenses se gloriã habere serpẽtẽ Moysi in Ecclesia sancta Ambrosij.

introierunt

introierunt per eam declinantes ad latus aquilonare: & transierunt per Elath, & Afiongaber, quę erãt in terra Edom, & hoc est quod dicitur Deuterono. capitu. 2. scilicet, sufficit vobis circuire montem istũ: ite contra Aquilonem, scilicet, introeundo in terram Edom, quæ erat eis tunc Aquilonaris: cum ipsi mouerentur tunc extra eam per latus Meridianum eius: & ibi fecerunt aliquam de mansionibus supra positis, scilicet, Phunon, vel Oboth, aut vtranq;. Cum autem venerunt in Ieabarim erant extra terram Edom, scilicet, in deserto quodam, quod est apud terram Moab: nam dicitur Deuteron. capitu. 2. quòd transierunt filios Esau, & venerunt in desertũ, quod inducit in terram Moab, scilicet, quòd Israelitę primo transierunt per filios Esau, & postea venerunt in desertum Moab: ergo desertum illud erat extra terram filiorum Esau: sed dicitur infra 33. cap. quòd Ieabarim est in finibus Moabitarum: ergo est extra terram Edom. In Hebræo autem scribitur Ieabarim, quod significat foueas transeuntium: quia erat quidam locus infimus inter montes: & per illum erat transitus, ideo vocauerunt eum foueas transeuntium, nec est hic Ieabarim nomen proprium, sed commune compositum. Potest tamen accipi pro nomine proprio, scilicet, quòd vocaretur illa terra Ieabarim: & dato quòd significet hic foueas transeuntium non est nomen appellatiuum, quia specialiter ponitur ad significandum illum locum, & non aliũ. Si enim significaret hic istud nomen foueas transeuntium appellatiuè signaret omnes foueas, & tunc non esset aliquod nomen mansionis determinatè, quod falsum est, cum ponatur hic tanquam nomen vnius mansionis. & sic est de multis nominibus proprijs locorum, quæ sunt composita ex duobus appellatiuis. *In solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.* Idest ista mansio Ieabarim est in solitudine, scilicet, quòd terra illa est deserta, quia erat aliqua pars terrę inter regnum Moabitarum, & Idumęorum, in qua nullus habitabat: & ista est ab orientali parte terræ Moab, idest respicit terram Moab existens ad latus eius orientale. Aliqui enim intelligunt per hoc, quod esset Ieabarim intra terram Moabitarum versus Occidentem. Et dicitur respicere contra Orientem, quia aliqua pars terræ Moab erat magis orientalis, quàm Ieabarim. Sed falsum est, quia erat introitus Iudæorum in terram Moab post Ieabarim, ideo necesse est, quòd ipsi introirent per partem Orientalem terræ Moab, vel per Occidentalem, aut per Septentrionem, vel Meridiem: non potest autem intelligi de Occidentali parte, quia illa erat in confinibus terræ Chanaan super Iordanem: & ad ipsum locum peruenerunt Iudæi ad vltimum cum ibi fuerint duæ mansiones, quæ dicuntur esse in terra Moab, vt patet infra 33. capitu. si tamen ipsi ingrederentur per partem Occidentalem, peruenissent ad latus Orientale ad vltimum, sed falsum est.

Ieabarim locus est.

Item non introierunt per latus Meridianum, vel Aquilonare in terram Moab. non per Meridianum, quia tunc oportebat, vt transirent ipsam terram Moab per transuersum, sed non transierunt per eã, sed solum in ciuitate Ar Deuteronom. capitu. 2. & ibi erant in confinibus Moabitarum, Madianitarum, & Amorrhæorum. Etiam non poterant introire per latus Aquilonare, quia veniebant de terra Aegypti, quæ erat Meridiana respectu terrarum harum. Solum ergo manet latus Orientale. per quod intrauerint. & dicebatur Ieabarim contra Orientalem plagam terræ Moab, idest, in Oriente eius, & tamen extra terram Moab, ita quòd non esset aliqua pars Orientalis tantum in terra Moab, sicut Ieabarim, quæ erat

Per quem latus introierunt in terram Chanaã.

extra. Est tamen occasio errandi, quia dicitur, quod respicit ista solitudo Moab contra Orientalem plagam, quod potest intelligi de Orientali plaga terræ Moab, vel de Orientali istius solitudinis. Primo modo intelligeretur, quod esset Ieabarim ad Orientalem plagam terræ Moab. Secundo modo, quod esset ad Occidentalem plagam eius. *Et inde mouentes venerunt ad torrentem Zareth.* Iste est quidam torrens ante introitum terræ Moab in extremitate solitudinis, in qua erat Ieabarim: & est magis Orientalis, quàm Moab, quod patet Deuteron. cap. 2. vbi dr, quod venerunt in torrentem Zareth: & postea sequitur, quòd venerunt in ciuitatem nomine Ar, quæ erat in introitu terræ Moabitarum. Ista autem mansio non computatur in Catalogo mansionum s. 33. cap. sed post Ieabarim ponitur Dibongad, & illa mansio videtur esse intra terram Amorrhæorum regum, hic autem computantur multa alia loca, quæ non fuerunt mansiones, sed transierunt Israelitæ per illa, vt patet infra in litera, & tamen de torrente Zareth satis videtur, quòd ibi manserunt Iudæi aliquo tempore, quia dicitur Deuteron. cap. 1. quòd non trãsierunt Israelitæ torrentem Zareth quousque mortui sunt omnes murmuratores, super quos lata est sententia supra cap. 14. & tunc dicitur, quòd surrexerunt Israelitæ, & transierunt torrentem Zareth. *Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon.* Idest, post torrentem Zareth venerunt ad Arnon. est. n. Arnon nomen scopuli altissimi diuidentis terram Moab, & duorum regum Amorrhæorum. Alij aũt dicunt, quod est ciuitas posita in locis altissimis, in quo nihil differt. Et ab isto scopulo nominatur quidam fluuius Arnon, quia transit ad pedem illius: & sic dicit hic de torrentibus Arnon: & Deuter. cap. 2. atq; Iosue 12. & 13. dr de Aroer, qui est super ripam torrentis Arnon. Apud locum istum manserunt Israelitę, sed non nominatur s. 33. cap. in catalogo mansionum. *Qua est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi.* Idest, Arnon in deserto est. s. iuxta principium terræ Moab, & duorum regum Amorrhæorum est montuosa, & vocatur desertum. Videtur autem ex hac litera, quòd Arnon sit nomen vrbis, cum dicatur, quæ est in deserto. Si tamen esset nomen scopuli, diceretur, qui est in deserto, vel quod Arnon est desertum, & dicitur quod prominet in finibus Amorrhæi. i. eleuatur in extremitate terræ Amorrhęorum: sed an sit ipsa terra Amorrhęorum, vel Moabitarum non patet. Aliquis dicet manifestum esse, quod sit in terra Amorrhæorum, quia dicit, quod prominet in finibus Amorrhęi, sed non sequitur, quia quamquàm sit in terra Moab, si tñ sit in extremitatibus eius diceretur etiam esse in finibus Amorrhæi: quia ista duo regna copulãtur in extremitatibus suis, necesse est ergo, quòd illud quod est terminus vnius sit terminus alterius, quia continua copulantur ad terminum cõem: si fuerit ergo Arnon in copulatione terræ Moab, & Amorrhæorum, dr esse in finibus Amorrhæi, & in finibus Moabitarum, & sic non patet ex hoc, in qua harũ terrarũ sit. Sed verisimilius est, quod sit in terra Amorrhæorum, quia ipsa nominat hic. *Siquidem Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos.* Hic declaratur supra positum. s. quod sit Arnon in finibus Amorrhęi, quia est terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos: sunt enim ista regna coniuncta, quia latus Septentrionale terræ Moab, & latus Meridianum terræ Amorrhæorum sunt idem latus: & est terra Moab magis Meridiana, quàm terra Amorrhæorum. ista autem copulatio est in terra illa, quam acceperunt Amorrhęi de manibus Moabitarum, & olim pertinuerat ad Moabitas: sic patet infra de rege Sehon, qui accepit ciuitatem Esebon a Moabitis, & alias vrbes, de quibus infra. Diuide-

Zareth torrens.

Arnon nomen scopuli.

batur

batur autem terra Moab a terra Amorrhæorum per torrentem transeuntem inter vtrãque.& ille vocatur torrens Arnon, quia transit apud scopulos Arnõ, vel ciuitatem sic dictam: ideo qñ ponitur per se termin⁹ terræ Amorrhęorum dr̄ ab Aroer, qui est supra ripã torrentis Arnon, quasi dicat, ꝙ ibi incipit regnum Amorrhæorum, & separatur a Moabitis. extendũtur aũt duo latera istorum regnorum simul, scilicet, Moab,& Amorrhæorum vsque ad occidentalem plagã: & terminantur ambo in Iordane, vbi incipit in terra Chanaan. Et quando dicitur hic de Amorrhæo intelligitur de duobus regibus Amorrhæorum solum. s. de Sehon,& de Og, qui habitabant apud terrã Moab. Alij autem reges Amorrhæi habitabant in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis,& isti nihil at-G tinebant ad terram Moabitarum. De istis dicitur Iosue cap. 5. *Vnde dicitur in libro bellorum Domini*. Hoc additur dupliciter. Vno modo ad probationem superioris dicti. Alio modo ad enarrationem cuiusdam facti. Primo modo dicitur hic de torrentibus Arnon: quia positum fuerat, quòd Arnon esset terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, hic autem probatur idem ex dicto libri bellorum Dñi. s. scopuli torrentum inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon,& recumberent in finibus Moabitarum, & sic ponuntur esse isti scopuli in Amorrhęis,& in Moabitis,& sunt apud torrẽtẽ Arnon: ideo coniungentur ibi termini Moabitarũ, H & Amorrhæorum quod dicebat̃ s.& in ꝯcordantiã huius vr̄ adduci litera ista, cum dicatur: Vñ dr̄ in libro bellorũ. Alio modo ponitur hic ad significandũ quãdam historiam specialem, quæ Iudæis accidit in finibus Moabitarum, & Amorrhæorum apud Arnon: & litera eam lubricet. inducit tñ probationem de libro bellorum. Dr̄ aũt fuisse historia, vt colligitur ex verbis s̃. positis. s. ꝙ cum Iudæi vellent intrare per terminos terræ Amorrhæorum latuerunt Amorrhęi in scopulis cauernosis, qui erant apud torrentem Arnõ in vtraque parte torrentis: erat autem inter scopulos angustia viarum per quam transituri erant Iudæi. Latuerunt aũt Amorrhæi in cauernis scopulorum: vt inde insidiosè sagittarent Iudęos,& lapidibus obruerẽt. Deus aũt fecit. ꝙ scopuli illi inclinarentur super tor-I rentem. s. ꝙ altitudo montis humiliaretur vsque ad planiciem: & ibi mortui sunt omnes Amorrhæi latẽtes in cauernis super torrentem Arnon. Iudæi aũt videbant illos exeũtes mortuos, qñ aqua educebat eos sub scopulis inclinatis. sic aũt transiuerunt Israelitę ad introeundum in terram Amorrhæorum,& Moabitarum: & tunc introducitur ista litera. s. quia ista historia non exprimebatur in litera, quia tñ fuit in torrentibus Arnon allegauit Moyses auctoritatem libri bellorũ Dñi, in quo primo fuerat scripta historia hæc. Sic fit Iosue cap. 10. nam cum dictum fuisset de statione Solis subiungitur testimonium de libro iustorum. s. nõne hoc scriptum in libro iustorũ? Stetit itaque Sol in medio cœli,& non festinauit occumbere spatio vni⁹ K diei. Sic autem inducitur testimonium 2. Reg. 1.

De historia Iudęorum super torrentem Arnon.

Nota grãde miraculum pro Iudęis ingratis.

Quis sit iste liber bellorum Domini, & quando, & a quo scriptus: & quomodo multi libri sunt, de quibus fit mentio in Scriptura sacra, qui apud nos non inueniuntur. Quæst. XXIII.

1. Opinio.

QVAERET aliquis de isto libro bellorum Dñi, quis sit, vel quo scriptus sit. Aliqui respondent, ꝙ non obligamur dicere librũ bellorum, sed narrationem bellorum, quia vbi nos habemus librum: litera Hebraica dicit seter, quod significat librum, vel narrationem, ideo Iudæi accipiunt pro narratione: & est sensus, ꝙ dr̄ in narra-

F tione bellorum Dñi, id est, qñ narrabuntur prelia Dñi facta pro Iudæis etiam narrabitur istud bellum quod factum est in torrentibus Arnon: sicut narrabatur bellum factum in mari rubro, & alia bella facta pro Iudæis, quia istud ęquiparatur hic bello facto in mari rubro. sed magis proprie accipitur litera ſm Hebræos pro libro,& sic transtulit noster Translator: hoc mõ dari oportet aliquem librum de bellis Dñi. Quidam aũt dicunt esse librum hunc volumen magnum, qđ ꝯtinebat bella, quæ Deus fecerat ex viris bonis a tempore Abrahæ magis diffuse, q̃ continetur in libris legis,& istud bellum scriptum erat ibi, sed non reperit̃ liber iste, sicut nec multi alij, vt liber Enoch iusti, de quo meminit beatus Iudas allegans auctoritatẽ eius G in Canonica sua. cap. vnico. nec reperitur liber iustorum, de quo Iosue cap. 10. & 2. Reg. capit. 1. nec libri Nathan, nec Gad prophetarum, de quibus 1. Paralip. cap. vlti. Nec liber Ahiæ Silonitis, & Abdo prophetarum, de quibus dr̄ 2. Paralip. capit. 9. nec liber Semeiæ prophetę, de quo 2. Paralip. cap. 12. nec libri carminũ Salomonis,& aliqui alij de naturis rerum,& parabolarum: nam locutus est Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius quinque millia: & disputauit super lignis a cedro, quæ est in libano vsque ad hyssopum, qui egreditur de pariete: & disseruit de iumentis,& volucribus,& reptilibus, & piscibus, vt patet 3. Reg. cap. 4. multi quoque alij libri non inueniuntur, H de quibus sæpe fit mentio in sacra Scriptura. Aliqui aũt dicunt, quòd iste liber bellorum est liber Numerorum, in quo narrãtur gesta ista a Deo pro Hebręis: & tunc dicunt, ꝙ in libro bellorum dr̄, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon, & hoc continetur hic. Sed non conuenit, quia iste est modus allegationis, cum dicat hic Moyses. Vnde dr̄ in libro bellorum: non tñ allegaret ipse istum librũ, quẽ nunc scribebat. non est enim intelligibile, sed aliquẽ alium allegaret. Sic enim sępe fit in sacra Scriptura vbi Scriptores adduxerunt libros aliquos in testimonium eorum, quæ dicebant. Sed magis dicendum est istum fuisse librum, qui alio nomine vocatur liber iustorum, de quo habetur Iosue cap. 10. & 2. Reg. cap. 1. est autem iste liber, in quo enarrantur multa gesta tẽ-I porum futurorum,& quædam recitantur per modũ historiæ quamquàm nondum facta essent, sicut sæpe fit in Prophetis. Quædam vero per modũ præcepti: alia aũt per modum annunciationis propheticę de futuro. Isti tres modi patent in Scriptura. De primo hr̄ Iosue cap. 10. s. nonne scriptum est in Libro iustorum: Stetit itaq; Sol in medio Cœli,& non festinauit occũbere spatio vnius diei. De secundo modo hr̄ 2. Reg. c. 1. cum dr̄,& præcepit, vt docerent filius Hebræorum arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. Considera Israel pro his, qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati De tertio modo hr̄ hic. s. vnde dr̄ in libro bellorum Dñi: sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrẽtibus Arnon. De isto libro dicendum est, quòd sit val-K de antiquus,& descriptus antequam scriberentur isti libri Moysi. fuit autem iste liber scriptus per Moysen a principio: reuelauit enim Deus illi notabilissima facta, quæ euentura erant toto tempore status Iudæorum: & ibi scripsit aliqua aliqualiter propheticè,& aliqualiter historicè: per illum librum tñ non poterant plenè intelligi ea, quæ futura erant, quia erat nimis ambiguus eum non determinaret ꝑa euẽtuum, nec ipsos euentus scriberet in particulari, sed sub quibusdam vniuersalitatibus: erat tñ talis liber, vt postquam accciderent ea, quæ ibi narrabantur, cognoscerentur quid illa signarent. Similis liber est apud nos Apocalypsis, in quo describuntur notabiliora facta Ecclesiæ, quæ acciderunt a morte Saluatoris vsque ad nunc,

2. Opinio.

3. Opinio.

4. Opinio Auctoris.

A nunc, & accident vsque ad consummationem seculi. sed ita obscura sunt, vt vix quidpiam intelligere possimus, potissimum ea, quæ nondum euenisse creduntur. Iste liber est valde authenticus, alioquin non allegasset eum hic Moyses in probationem eorum, quæ dicuntur, postea tamen abolitus est: nec Scriptura de eo facit mentionem: non quidem, quod eius auctoritas improbata sit, cum semel, & multoties eum sacra Scriptura approbauerit, vt patet ex dictis sæpe eum allegando, sed abolitus est, quia non habetur, & hoc fuit, quia forte ab antiquo perijssimi Hebræorum, aut Doctores Catholici in Ecclesia primitiua de eo non curauerint, quia ab hæreticis, vel quibusdam imperitis corruptus fuerat: sicut patet de libro isti Enoch, in quo plura Prophetiæ prædicta B sunt. Vnde Iudas Apostolus in sua Canonica eum allegauit. Hebræi tamen, & periti Doctores nostri antiqui videntes hunc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri hæretici sua falsa dogmata miscentes totaliter veritatem, & auctoritatẽ corruperunt: vnde nunc Ecclesia veritates eius in Canone scripturarum suarum non recipit: ne pariter falsa cogatur confiteri. De hoc Augusti. de ciuita. Dei lib. 15. De isto libro declaratum est Exo. 17. & Iosue capit. 10. *sicut fecit in mari rubro*. In Hebræo non habetur in mari rubro, sed nominantur duo alia loca. & dicit Aben Ezra, quòd in his Dominus pugnauit valde pro Iudæis. & pro patribus eorum, sicut dicitur in libro bellorum Domini, quem nos nõ habemus. C Litera tamen nostra translata est quantum ad partem istam de Chaldęo, qui ibi habetur de mari rubro, & de torrentibus Arnon. Et tunc stat similitudo, quia sicut apud mare rubrum Aegyptij persecuti sunt Hebręos intrantes in mare post illos, & suffocati sunt: atque eduxit eos aqua cum armis suis, & spolijs ad litus, in quo erant Iudæi, vt gauderent videntes defecisse hostes, & locupletarentur de spolijs eorum, vt patet Exod. cap. 14. & 15. ita in torrentibus Arnon factum est, scilicet, quòd Israelitæ transire debebant apud torrentes Arnon, & in scopulis torrentum latebant Amorrhęi volẽtes sagittare, & lapidibus obruere Iudæos. Inclinauit autem Deus scopulos per torrentem aquarum, & mortui sunt ibi Amorrhæi: atque D eduxerunt illos aquæ torrentis, vt viderent Iudæi, & lætarentur. *Scopuli torrentum inclinati sunt*. Hic explicatur historia, scilicet, quod scopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via media inclinati sunt ad occidendum Amorrhæos: postea autem eleuati sunt nemine impediente, & transierunt Iudęi per viam angustam nullo existente ibi de Amorrhęis latentibus. *Vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum*. Ad idem ista pertinent, quia Arnon, & fines Moabitarum idem sunt, vt patet supra, cum dicatur primo, quòd Arnon est in finibus Amorrhęi: & Immediatè subiũgitur, quod Arnõ est terminus Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per istum locum transituri erant Iudæi antequam transirent per E extremitates Moabitarum, & erat via inter scopulos, in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit scopulos, vt transirent Iudæi: non quidem, vt transirent super scopulos iam inclinatos, sed vt morerentur Amorrhæi latentes inter scopulos, & trãsirent Iudæi redeuntibus scopulis ad pristinum statũ: ista tamen verba recumberent, & requiescerent, possunt referri ad duo, scilicet ad Iudęos, vel ad scopulos. Primo modo est sensus, quod scopuli inclinati sunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requiescerent in Arnon, scilicet, quòd non poterant transire Iudæi ad figendum castra apud Arnon in finibus Moabitarum, nisi primo transirent

Quare iste liber bellorum Domini, & alij nõ apparent apud Latinos.

A inter scopulos: & quia ibi latebant Amorrhęi, qui nõ permitterent, inclinati sunt scopuli, vt Israelitæ requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, quod idem est, scilicet, figendo ibi castra. Alio modo referuntur ista verba ad scopulos, scilicet, quòd inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, idest, vt iacerent super torrentem Arnon, quasi dicat, prius erant scopuli erecti: nunc quando inclinati sunt recubuerunt in finibus Moabitarum, & requieuerunt super Arnon, scilicet, quia humiliata sunt cacumina scopulorum vsque ad planum super aquas torrentis: & ibi iacuerunt tanquam requiescerent. Et hoc erat super Arnõn, scilicet, super aquas torrentis Arnon, & super terminos Moabita- B rum, quod idem est. Vterque sensus conuenit: sed magis iste secundus.

Ex eo loco apparuit puteus. Hic ponitur aliud bonũ Dei in collatione aquarum, scilicet, quia forte aquæ defecerant, & Deus dedit puteum de quo biberent. Et potest intelligi hoc dupliciter. Vno modo, quod ex eo loco apparuit puteus, idest, cum essent Iudęi apud scopulos Arnon, qui inclinati sunt, viderunt puteum, quem Deus eis monstrauit. Alio modo potest intelligi, quòd de scopulis venerunt Iudæi in alium locum, in quo apparuit puteus, & nunc accipitur ex pro postquam, & significat ordinem, scilicet, quòd post illum locum, vel postquam steterunt in eo venerunt ad locum, in quo apparuit puteus. Et iste secundus sensus est conuenientior, quia cum essent C apud scopulos Iudæi erant apud torrentem Arnon: ideo ibi non indigerent aliquo puteo, sed cum venerunt in alium locum fortè defecerunt aquæ, & ibi apparuit puteus. Dicitur aũt apparere, quia Iudæi prius non viderant, nec sciebant ibi esse locũ putei.

Super quo locutus est Dominus ad Moysen. Litera ista est decurtata. Est autem subintelligendum, quòd Israelitis venientibus in locum istum defecerunt aquæ: super quo locutus est Moyses Deo quærens, quid fieri deberet. Respondit autem Deus, quòd congregaretur populus, & daret ei aquam: tunc vero apparuit puteus iste. Dicitur tamen quòd de isto puteo locutus est Dominus Moysi, quia subintelligitur, quòd primo Moyses consuluerat Dominum, D quàm Deus loqueretur ei in talibus, & est istè quidam modus abbreuiationis sententiarum, scilicet, quando ponuntur solum ea, quæ sunt posteriora ex quibus necessario intelliguntur priora.

Congrega populum, & dabo ei aquam. Quia populus petierat aquam, & Deus disposuerat dare eam miraculosè; voluit, quòd congregaretur totus populus ad videndum miraculum, vt sic laudarent Deum: & tunc iussit, vt percuterent terram baculis suis, tam Moyses, quam principes populi, & nunc exiret aqua sicut aliàs factum fuerat solo Moyse percutiente lapidem in Horeb in mansione Raphadim Exo. 17. ca. & iterum in Cadesbarne, pręceden. cap. Nunc autem oẽs percusserunt, vt colligitur. s. quod principes populi, & Moyses foderunt puteum istum. *Tunc cecinit Israel car-* E *men istud*. Dederat Deus Iudæis bñficium aquarum, & pro illo incęperunt gratulari Deo, & gaudere inter se, cantauerunt aũt carmen quod sequitur. s. Ascẽdat puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & baculis suis. Iste est enim tenor carminis, vt patet immediate ex litera: sic enim concinnerunt Israelitę Deo pro beneficio apud mare rubrum liberatis ipsis & deletis hostibus dicentes Cantemus Dño: gloriose enim magnificatus est &c. Exo. 15. cap. & sic in alijs beneficijs faciebant. Hoc autem non fuit in datione aquarum de petra in Cadesbarne; quia Moyses, & Aaron in-

Aqua miraculose datur Iudæis.

crepuerunt valde populum vocantes eos incredulos, & rebelles: ideo populus non potuit esse attentus, vt laudaret Dominũ pro suscepto beneficio, & qa hoc aliqualiter prouenit ex actu Moysi, & Aarõ fuit eis datum in pœnam, ꝙ non introirent in terram Chanaã, vt patet præcedenti cap. *Ascendat puteus*. Iste est tenor carminis vsque ad locum illum: *De solitudine Matthana.* Dixerunt aũt: Ascendat puteus, quia ꝯgregatis Israelitis ex mandatis Dei principes populi, & Moyses percusserunt leuiter terram, & exiuit ꝯtinuo aqua. ipsi aũt ꝯgratulantes rogabant, vt illa emanatio aquæ ꝯtinuaretur, vt satiarentur homines, & iumenta, & dicebant: Ascendat puteus. i. aqua putealis eleuetur. Erat aũt ascendere, quia aqua manans de cauernis terræ cum apparuerit super terre superficiem vr̃ ascẽdere: quia de profundis manat. tñ ſm veritatem aqua nõ ascendit altius q̃ nascat̃. Maxima. n. eleuatio aquæ est ad æquilibrationem suæ originis, sed respectu aliquorum locorum ascendit: si. n. aquæ origo sit in montis altitudine, quę per secreta viscera terrę labatur ad valles, postea de vallibus ascendere poterit, vt in alia mõtis altitudine renascatur. Hoc patet in vasis habentib' duo colla, si per vnum infundat̃ aqua seu vinum ascẽdet per aliud vsquequo ęquilibretur. Hic tñ non erat necesse ꝙ aqua veniret de alio loco altiori, sed satis ꝓprie dici poterat, ꝙ ascendebat, quia ꝙ aqua solũ ascẽdat ad æquilibram suæ originis naturale est, hic tñ miraculosè actum est, ideo poterat aqua vere ascendere vltra æquilibram suæ originis. *Concinebant*. Istud verbum non est de carmine, sed est interpositum a Moyse, & ordinatur cum litera superiori. s. *Tunc cecinit Israel carmen istud.* Scilicet, quod sequitur. *Et concinebant.* Scilicet, sic. *Ascendat puteus &c.* Vsque ad partem illam. *De Matthana.*

Carminis Iudæorum expositio.

An ista aqua putei fuerit de nouo a Deo creata, vel esset in visceribus terræ. *Quæst. XXIIII.*

QVAERET aliquis de ista aqua, quæ fuit data Iudæis an primo fuisset in eodẽ loco naturaliter genita, sed non prorumpebat ad superficiem terræ, vel Deus illam nouiter creauit. Dicet aliquis ꝙ Deus nouiter creauit istã aquam, quia hic erat operatio miraculosa in dando aquam, cum supra dixerit Deus: congrega populum, & dabo ei aquam: si tamen ista aqua fuisset primo naturaliter genita non videretur esse miraculum, ideo creata est nouiter. Respondẽdum est, ꝙ vterque modus stare potest. s. ꝙ fuit nouiter creata, vel naturaliter prius genita, & tunc nouiter erupit: vtroque modo tñ est miraculum: si enim dicatur nouiter creata miraculum satis patet. Si vero fuerit genita naturaliter, ẽt erit miraculum & beneficium. Miraculum quidem inquantum ista aqua erat in visceribus terræ, sicut aquæ puteales, & non poterat ascendere ad superficiem terræ, quia erat vltra æquilibram suæ originis: Deus autem fecit illam ascendere. Item dato quòd Iudæi foderent locum illum ad inueniendas aquas, non haberent eas quousque ascenderent ad profundum, vbi erant meatus aquarum. Nunc autem cum solum percussissent terram leuiter exiuerunt aquæ. Item erat beneficium, quia dato quòd essent aquę circa superficiem terræ, & Israelitæ possent eas leuiter educere fodiendo terram, tamen nesciebant locum, in quo erant: Deus autem monstrauit eis locum. Nihil ergo refert an Deus nouiter illas creauerit, vel ibi primo naturaliter genitæ exiuissent. *Puteus, quem foderunt principes*. Ista sunt verba carminis. Non est sensus, quia principes foderunt istum puteum, reperirent aquam, quia tunc non fuisset aliquod miraculum,

Aliã quæstionem similem de aqua petrę quęre 10. c. q. 4.

F lum, quia supra dicebatur, quòd congregaretur populus, & Deus daret aquam: ergo miraculum erat, sed est sensus, quòd mandato Dei omnes principes populi congregati cum Moyse percusserunt terram, & tunc exiuit aqua, & patet hoc, quia non poterant baculis suis fodere ad tantam profunditatem, vt manaret aqua: & tamen etiam si principes fodissent puteũ istum vsque ad aquam esset Dei beneficium dando hic aquam, quia ipsi nesciebant, vbi erat aqua. Quòd ergo fuit demonstratus locus, beneficium erat. Dicitur autem, quòd foderunt principes, quia ipsi maiores multitudinis sumpserunt baculos in manibus ad fodiendum terram, vel leuiter percutiendum.

Et parauerunt duces multitudinis. Ista est replicatio
G eiusdem sententiæ: quod maximè conuenit in carminibus. Et dicuntur duces multitudinis ipsi, qui sunt principes: quamquàm dux pertinet magis ad principatum bellicum. Princeps autem denominat omne genus principatus. Etiam accipitur hic parare, idest fodere, quia nulla alia apparatio fuit facta hic præterquam leuem percussionem terræ, aut ablationem crustæ superioris, & continue exiuit aqua.

In datore legis, & baculis suis. Idest principes foderũt puteum istum in datore legis, idest, cum datore legis, scilicet, cum Moyse: ipse enim adiuuit eos. Et accipitur hic, in, pro cum. sic habetur Gen. cap. 32. Scilicet. In baculo meo transiui Iordanem, idest cum
H baculo. Et dicitur in baculis suis, idest, cum baculis, scilicet, quòd principes percusserunt terram baculis: & exiuit aqua. Dicitur autem de datore legis, idest, de Moyse: non quòd ipse legem dederit, sed quòd a Deo datam populo annunciauerit. Vel dicitur dari respectu populi, quia ipse eam populo proponebat, nec quisquam hominum in hoc ei consilium, aut auctoritatem præstabat, velut si a se ipse leges daret: non tamen dabat eas simpliciter. In Hebræo habetur. *In sculptore*. Vbi nos dicimus in datore legis: est enim sculpere per concauationem aliquas figuras reddere, vel solum aliquid figurare. Et potest referri ad principes solum, scilicet, quòd principes foderunt puteum istum in sculptore, & baculis suis, idest, faciendo aliquam sculpturam cum baculis. Et hoc
I est, quia baculis suis terram cauabant, & aliqua signa relinquebant, quæ vocantur sculpturæ. Vel potest referri ad Moysen, quia erat sculptor, idest, scriptor legis, scilicet, quia attulit tabulas legis sculptas ex vtraque parte, vbi patet Exodi capitu. 32. vel sculptor, idest, scriptor, quia legem scribebat in membranis. Reliquit enim ipse istos quinque libros scriptos, qui vocantur Pentateuchus: & scripsit Deuteronom. quem posuit in latere arcæ, vt patet Deuteronom. 31. capitu. & istum sensum secuta est litera nostra dicens: Legis datorem, pro sculptore. Et tunc intelligitur, quòd principes populi cum legis datore, idest, cum Moyse foderunt puteum istum. Et tunc intelligetur adhuc dupliciter. Vno mõ ꝙ principes
K cum Moyse foderũt puteum. s. ꝙ tam Moyses q̃ principes tenuerunt baculos in manibus ad fodiendum. Alio modo, ꝙ principes foderunt in legis datore, scilicet, ꝙ principes soli tenuerunt baculos, & Legislator iussit eis, vt foderent. *De solitudine Matthana.* Hic ponuntur aliqua loca, per quæ transierunt Israelitæ, & non sunt posita in mansionibus, quæ habentur infra 33. cap. quia forte non manserunt Iudæi in illis, sed transierunt per illa, & non sunt ista aliqua loca, per quæ transiuissent Israelitæ antequam peruenirent ad scopulos Arnon, sed postea transierunt per ea, quia tamen immediate ponuntur historiæ bellorum contra duos reges Amorrhæorum, per quorum terram factæ sunt istæ mansiones, quæ ponuntur

tur

tur hic descriptæ fuerunt hic: & patet hoc, quia vltima harum est Bamoth. Et ista est quasi in extremitate terræ duorum regum Amorrhęorum apud montem Phasga, vt patet in litera. Et tamen mons iste est in extremitate terræ horum regum apud mare salsissimum, & Iordanem, vt patet Deuter. cap. 3. & ibi est extremitas occidentalis terræ istorum duorum regũ Amorrhæorum. Dicendum autem de istis mansionibus, quę ponuntur hic: quòd quamquàm non sint penitus eædem cum illis, quæ habentur 33. capit. tamen satis est verisimile aliquam harum coincidere cũ aliqua de illis: nam hic ponuntur mansiones de torrente Arnon vsque ad mõtem Phasga, & ponũtur tres; scilicet, Matthana, Nahaliel, Bamoth: & ĩ. 33. capi. ponunt̃ aliç tres, scilicet, Dibongab: Elmondeblathaim, & montes Abarim. Non est ergo irrationabile, quòd isti aliquo modo coincidant, licet habent diuersa nomina; quia sic frequenter accidit in alijs nominibus locorum, & personarum, & magis est ista turbatio in Latino, quàm in Hebræo, quia cum quælibet res possit nominari ꝓprio nomine, & nomine cõmuni cum quibusdam determinationibus, vt Tolletum potest nominari Tolletum, & ciuitas fortissima: & per vtrũque notificatur idem: nomina autem appellatiua cõposita locorum transtulit Hieronymus apud nos, sicut erant in Hebræo, & nomina propria, vt erant ibidem. Apud nos igitur, qui in Hebraicum non distinguimus videntur nomen proprium, & nomen appellatiuum eiusdem loci esse duo nomina propria, ideo putamus esse duo loca: accidit autem alia diuersitas; quia ĩ. 33. cap. solum nominantur loca mansionum: hic autem, & alibi contingit non solum cõputari mãsiones, sed etiam loca, per quæ transibant Iudæi, quãquàm non figerent ibi castra. *De solitudine Matthana.* Aliqui putant esse vnum locum, scilicet, quòd sit aliqua solitudo, quæ vocetur Matthana. Sed non stat, quia tunc veniretur de solitudine Matthana in Nahaliel, sed hic ponuntur tanquam diuersa, quia venitur de solitudine in Matthana, & de Matthana in Nahaliel: ideo est ibi Matthana accusatiuus, & non ablatiuus. Ista autem solitudo, de qua dicitur hic est in terra Idumæorum, & Moabitarum antequam peruenirent Iudæi in Arnon: & cum transierunt illam, venerunt in Manhana, quæ debet poni intra terram Amorrhæorum, & etiam Nahaliel. *De Nahaliel in Bamoth.* Ista ponitur hic tanquam mansio, & satis coincidit cum illa, quæ vocatur mansio apud montem Abarim, vt patet infra 33. capit. quia Bamoth est apud montem Abarim circa radices Phasga, vt patet hic: & nõ accipitur hic Bamoth pro aliqua ciuitate, sicut accipitur Iosue capit. 13. in sorte Ruben vbi dicitur Bamoth Baal. sed significat quandam vallem, vt patet hic: satis tamen posset dici, quòd ista vallis sit apud ciuitatem illam, cum vtrunque videatur esse propinquum monti Abarim. *Bamoth vallis est in regione Moab.* Determinatur hic de ista mansione quid sit: & dicit esse Bamoth nomen vallis, & esse in terra Moab. Non tamen est intelligendum, quòd Israelitæ cũ essent in Bamoth erant in terra Moab, quia nũquam introierunt in terram illam nisi a principio cum transierunt per ciuitatem nomine Ar antequam introierunt in terram regum Amorrhæorum, sed postquam illuc venerunt semper transierunt per terram istam vsque ad terram Chanaan, vt colligitur Deuter. cap. 2. & tamen quando erant Israelitæ in Bamoth iam erant in fine terræ regum Amorrhęorum, quia erant apud montem Abarim, & ibi fuit vltima mansio, atq; mortuus est Moyses. Sed dicitur hic terra Moab dupliciter, scilicet, quia ista terra olim pertinuerat ad Moab, quamquàm nunc esset in potestate regum

Multæ mansiones Israelitarum.

Matthana.

Bamoth quis locus sit.

A Amorrhæorum, quia Sehon rex Esebon cepit magnam partem regni Moab, vt patet infra, & semper mansit nomen terræ illi, quòd vocaretur terra Moab. Alio modo potest dici terra Moab, quia mons Abarim diuidebat terram Moabitarum, & Amorrhæorum; ideo erat communis vtrique terræ. & sic licet pars illa, quæ declinabat versus terram Amorrhæorum pertineret ad illos, tamẽ poterat vocari terra Moab. *In vertice Phasga, quod respicit contra desertum.* Ponitur situs istius loci, scilicet, quòd esset in vertice Phasga: est enim Phasga nomen appellatiuum, & significat collem, vel montem: litera autem nostra accepit illud tanquam nomen proprium: & hoc rationabilius est, quia hic ponitur tanquam locus determi-

B natus: si tñ esset nomen appellatiuum, non significaret aliquid determinatum. Et dr̃: In vertice Phasga. i. in altitudine illius mõtis, non quidem, ꝙ esset ista vallis in vertice Phasga, quia super maximam altitudinẽ montis non põt esse vallis: maximè quia Hebræi venientes per terram Amorrhæorum nunquam ascenderunt in verticem Phasga, sed apud mõtes illos mãserũt: ideo dicitur ꝙ Bamoth est in vertice Phasga. i. apud verticem: si tñ aliquis contendat, ꝙ sit Bamoth super verticem Phasga non est multum insistẽdum. *Quod respicit desertum.* Hoc intelligitur de Phasga, scilicet, quòd respiciat desertum, quod est extra terram Moab ad partẽ orientalẽ, ꝑ quã trãsierũt Israelitę antequã introirẽt in terrã Moab, & Amorrhæorũ. Dr̃ aũt respicere partẽ illã, qa est iclinata vallis magis ꝯ partẽ

C illam quàm contra aliquam aliam. Non ponuntur autem hic plures mansiones, quia hic finitæ sunt omnes. s. apud montem Abarim, vt patet infra 33. c. quamquàm ibi ponuntur magis determinatè, q̃ hic.

Phasga quid significet.

Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens: Obsecro vt trãsire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit vt transiret Israel per fines suos: quin

D potius exercitu congregato egressus est obuiam in desertũ, & venit in Iasa, pugnauitq; contra eum. A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon vsque in Ieboc, & filios Ammon, quia forti præsidio tenebãtur termini Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi, in Esebon, scilicet & viculis eius. Vrbs Esebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit cõtra regẽ Moab,

E & tulit oẽm terrã, quæ ditionis illius fuerat vsque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Esebon, ædificetur, & cõstruatur ciuitas Sehon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedi filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Sehon.

Legatio Israel ad Sehon regẽ Amorrhæorum. Supra 20. Deut. 2. c. 1. Macha. 2.

Sehon percutitur ab Israel.

Iugum ipsorum disperijt ab Esebon vsque Dibon, lassi peruenerunt in Nophe, & vsque Medaba. Habitauit itaque Israel in terra Amorrhæi.

Misit autem Israel. Hic ponitur bellum contra reges Amorrhæorum: & diuiditur in duo, quia primo pugnatur contra Sehon. Secundo contra Og. ibi.

Bellum cõtra Reges Amorrhæorũ.

Misit Moyses. Circa primum. *Misit Israel nuncios.* Non continuatur hoc cum præcedentibus, scilicet, quòd postquam Israelitæ venerunt in Bamoth miserunt nuncios ad regem Sehon, quia cum steterunt in Bamoth, iam deleuerant duos reges Amorrhæos, & erant in extremitate terræ eorum circa Iordanem, sed ab ipso positę sunt mansiones, vt hic per se describerentur bella. Miserunt autem Israelitæ nuncios ad Sehon, quia erant in extremitate regni ipsius scilicet in Arnon, & iam transierant per terram Idumæorum, & per partem terræ Moabitarum, vt patet Deuteronom. cap. 2. petebant autem ab hoc, vt similiter concederet eis transitum per terram suam quousque venirent in terram Chanaan. In quo sciendũ est, quòd ista terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhęi non erat de terra Chanaan, quia terra Chanaan incipit a Iordane procedendo ad occidentem, vt patet infra 34. cap. ista autem est ante Iordanem, ideo Israelitæ dicebant specialiter esse terram suam terram Chanaan. Isti tamen reges erant de genere Chananæorum, & terra eorum fuerat promissa Israelitis, scilicet terra Raphaim, vt patet Gen. cap. 15. & tamẽ ista erat in regno Og regis Basan, vt magis declaratum est Iosue 14. cap. & sic potuerũt Israelitæ accipere terram istam in possessionem, quia promissa erat eis, alioquin nunquam accepissent. Quòd igitur miserint Israelitæ nuncios ad regem Sehon fuit quidam modus coloratus, vt haberent occasionem pugnandi contra ipsum, cum ipse non concederet transitum: tamen quomodocunque Deus erat daturus Israelitis terram illam, ideo indurauit cor regis Sehon, vt non concederet illis transitum, & vt pugnaret contra illos. Et patet hoc, quia antequam mitterent Israelitæ nuncios, dixit Deus Moysi: ecce ego tradidi regem Sehon, & terram eius in manu tua: Incipe possidere, & committe aduersus eum prælium. Et postea iussum est, quòd mitterentur nuncij: & subiungitur, quòd rex Sehon noluit acquiescere, quia Dominus indurauerat cor eius, vt traderetur in manus Israel: Deuteronom. capitu. secundo non fuerat autem sic factum de Idumæis, & Moabitis: nam ad eos miserunt Israelitæ nuncios, vt permitterent transitum per terram suam, & repugnauerunt primo Idumæi præcedenti capitu. immo occurrerunt armati Israelitis, sed non pugnauerunt contra eos Israelitæ recedentes ab eis, postea vero concesserunt introitum. Sic etiam factum est cum Moabitis. Nam a principio non concesserunt introitum, vt patet Deuteronom. cap. 23. & tamen Israelitæ non pugnauerunt contra eos; immo quamquàm ipsi conduxissent Balaam maleficum ad maledicendum Israelitis, & decepissent eos ducentes ad sacrificia per virgines positas apud castra Hebræorum, vt patet infra 25. ca. tamen nunquam contra eos pugnauerunt. Contra Amorrhæos autem iussit Deus, vt disponerẽtur ad pugnam etiam prius quàm aliquid facerent Amorrhæi: ideo hoc solum erat, quia Deus volebat tradere terram istam in manus Hebræorum, & non volebat tradere terram Moabitarum, nec Idumæorũ, ideo indurauit Deus cor regis Sehon, vt non conce-

Terra Sehon an esset de terra Chanaan, & de situ eius.

F deret transitum per terram suam, & sic Iudæi possẽt pugnare contra eum: & tamen dato, quòd concessisset transitum, aliquis alius modus fuisset ad pugnandum contra eum. *Ad Sehon regem Amorrhæorum.* Non vocabatur rex Amorrhęorum, quasi esset rex omniũ Amorrhæorum, quia etiam rex Og erat rex Amorrhęorum, vt patet Deutero. cap. 3. etiam præter istos dominos erant alij reges Amorrhæi: nam quidam de regibus Amorrhęis habitabant ad partem orientalẽ Iordanis, scilicet, isti duo: alij vero ad occidentalem, quod patet Iosue cap. 5. cum dicitur: Postquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidẽtalem plagam: sed vocatur iste rex Amorrhęorum ad differentiam regum supra

G positorum. s. regis Edom, & regis Moab, de quorum terris supra dictum est. Etiam exprimitur, quòd esset iste de regibus Amorrhęis, ad significandum quomodo liceret Iudæis pugnare contra eũ, quia erat Amorrhęus. & Deus promiserat illis terram septem populorum, de quibus erat vnus Amorrhæus.

An rex Og, & Sehon receperint tributa a Chananæis, ne permitterent introire Iudæos in terram eorum. Quæst. XXV.

H DE isto rege, & de rege Og dicunt Iudæi, ꝙ Chananæi, qui erant vltra Iordanem sciebant, quòd venirent Israel ad expellẽdum eos de terra sua, quia audierant illis esse promissam: sciebant etiam quomodo proficiscebantur per solitudinem contra eos: ideo regi Sehon, & regi Og, qui erant fortissimi reges tributa annua persoluebant, vt non permitterent Israelitas intrare in terram eorum, & ob hoc isti egressi sunt armati contra Israelitas. Sed hoc nihil est, quia via Israelitarum ad introeundum in terram Chanaan non erat per terram Amorrhęorum, sed per terram Idumæorũ, vel Amalechitarum. Quod patet, quia Israelitæ venerunt in Cadesbarne petentes transitum a rege Idumæorum, & quia non permisit coacti sunt circuire montem Seir magno tempore, vt patet præceden. cap. & tunc venerunt ad terram Amorrhæorum. Etiam non erat

I magis introitus dispositus per terrã Amorrhæorũ, ꝙ per terram Moabitarum, vel Ammonitarum. Fecit tamen Deus, ꝙ transirent per terrã Amorrhęorũ, vt pugnarent contra illos: non possent ergo scire Chananæi, quòd Israeliti transituri erant per terram istorum Amorrhæorum. *Obsecro, vt transire mihi liceat per terram tuam.* Hic narratur breuiter istud factum: magis autem exponitur Deuteron. capit. 2. vbi ponuntur aliæ suasiones in petitione ista. Et non dicitur hic, de quo loco missi sunt isti nuncij: sed Deuteron. cap. 2. dicitur, ꝙ missi sunt de solitudine Cademoth. Et videtur illa esse, quæ vocatur, scilicet, solitudo ante Matthana: nam in torrente Arnon erant, quando missi sunt nuncij, vt patet eodem cap. Surgite & transite

K torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon. Ponuntur autem hic verba obsecrationis, quia licet Israelitę intenderent pugnare ꝯ regẽ Sehõ: vt tamen haberent maiorem colorem pugnandi petierunt introitum verbis pacificis. *Non declinabimus in agros, nec in vineas.* Apposuerunt hoc Israelitę, quia posset rñdere rex Sehon, quòd si permitterent eis introitum, læderetur valde terra sua transeuntibus Israelitis per agros, & vineas: erat enim magna multitudo exercitus, & pecorum atque iumentorum, ita vt difficile esset omnes transire per viam: ideo ipsi primo excluserunt in petitione sua hanc excusationem dicentes: Non transibimus per agros, nec per vineas. Agri autem vocantur specialiter terræ

cultæ.

cultæ. *Non bibemus aquas ex puteis*. Dixerunt hoc Israelitæ, quia terra illa est deficiens aquis, ideo erãt cõgregatæ aquæ in cisternis per agros ad necessitatem hominum, & iumentorum: si autem transirent Israelitæ per terram Sehon possent bibere de aquis illis ad libitum suum, in quo læderentur Ammorrhęi: ideo subditur. Non bibemus aquas de puteis, & dixerunt specialiter de puteis, idest, de cisternis, quia si essent aliquæ aquæ fontales, vel fluuiales de illis biberent, cũ in hoc nihil damnificarentur Amorrhæi, sicut si biberent de aquis cisternarum, quia cum ibi non sit aqua manans cito consumeretur. Non est etiam intelligẽdum, quòd Israelitæ dicerent se non bibituros de aqs puteorum in terra Amorrhæorum, quia tunc fortè nihil haberent ad bibendum, cum terra illa nimis sit deficiens aquis: sed intelligebant, Non bibemus aquas de puteis, idest, non bibemus te nolente, vel nõ bibemus nisi data pecunia. Et hoc patet Deuteron. capitu.2. vbi ponitur eadem petitio, scilicet, alimenta precio vende nobis, quibus vescamur, & aquam precio tribue, & sic bibemus: tantum est vt nobis concedas transitum. *Via regia gradiemur*. Hoc refertur ad supra posita, scilicet, quod non declinarent in agros, nec vineas, nec facerent noua itinera etiam per aliquas solitudines, vel loca inculta: sicut dicitur. Via regia transiemus. est enim via regia publica, & consueta ab omnibus. & sic dicitur Deuteron. cap. 2. publica gradiemur via non declinabimus, nec ad dextram, nec ad sinistram. *Donec transeamus terminos tuos*. Quasi dicat in terra tua nihil damnificabimus: cum autẽ transierimus illam erimus in terminis hostium nostrorum, & tunc poterimus hostiliter agere. Deuter. cap.2. habentur plura in hac petitione, scilicet, sicut fecerunt filij Esau, qui habitabant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. Hoc autem posuerunt ad faciliꝰ suadendum, vt non æstimaret Sehon se esse primũ, qui transitum concederet, quia alij reges, & populi concesserant iam, scilicet, Idumæi, & Moabitæ: & sic in ipsis nulla damna secuta fuerant ex transitu Israelitarum, ita nec sequerentur in terra Sehon. Poterãt autem ista manifesta esse regi Sehon, quia terra Moabitarum coniuncta est terræ eius, ideo terra ipsius habebat magnam partem de terra Moabitarum: etiam terra Idumæorum non multum distat a terra Sehon: idẽ cognoscere poterat, an aliqua damna intulissent in eis Iudæi transeuntes. *Qui concedere noluit, vt transiret Israel per fines suos*. Idest, quamquàm Israelitæ conati fuerunt suadere regi Sehon nequaquam assensit eis, sed magis exiuit armatus obuiam illis. Hic non ponitur causa quare rex Sehon non concesserit trãsitum, sed Deuteron. cap.2. dicitur: Noluit rex Sehon dare nobis transitum, quia indurauerat Dominus spiritum eius, & obfirmauerat cor illius, vt traderetur in manꝰ tuas: sic enim a principio factum est de rege Idumæorum: indurauit enim Deus cor illius, vt non permitteret transire Israelitas per Cadesbarne, sed occurrit eis armatus, vt patet præcedenti cap. postea tamen ꝑmisit eis transire per extremitatem regni sui ad partẽ orientalem, scilicet, per Elath, & Asiongaber, vt patet Deuteron. cap.2. & hoc fuit, vt cogerentur Israelitæ post transitum Idumęorum venire in terram Amorrhęorum, & pugnare contra eos, quod non fuisset si permissus esset transitus per Cadesbarne. *Quin potius exercitu congregato*. Cum enim petierunt Israelitę trãsitum, & noluit concedere rex Sehon, existimauit, quòd ipsi vellent vendicare sibi transitum pugnãtes contra eum, ideo ipse prius se disposuit ad bellum.

Egressus est obuiam in desertum. Idest venit contra Iudæos in desertum ad pugnandum. Non est istud desertum, per quod ambulauerunt Israelitæ antequam

A venirent in terram Moab, & est medium inter terram Moab, & Edom, de quo patet supra, quia iam transierant istud desertum, & introierant in terram Moab: nam quando petierunt transitum a rege Edõ iam transierant per terram Moab, vt patet Deuteron. capitu.2. scilicet tantum est, vt nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: sed erant iam Israelitę in terra Sehon, & ipsa habet quandam partem, quæ vocatur desertum contra Orientem terræ ipsius, quia non est bene populata, quod patet, quia venit pugnaturus in Basa: tamen iste locus est in terra sua, vt infra dicetur, sed dicitur, quòd venit in desertum: ergo istud desertum erat in terra sua. Pro quo est in-

B telligendum, quòd quando Israelitæ miserunt nuncios ad regem Sehon erant in extremitate regni sui apud torrentem Arnon. Redeuntibus autem nuncijs, cum rex Sehon nollet concedere transitum, introierunt in terram eius, & perambulauerunt aliquã particulam priusquam ipse occurreret eis armatus, ideo ipse occurrit eis in terra desert, quæ erat in regno suo. Et hoc colligitur Deuteronom. capitu. secundo, scilicet. Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon.

Et venit in Iasa contra eum. Idest, Sehon venit apud vrbem quandam in desertum, quæ vocatur Iasa: & ibi pugnauit contra eum, idest contra Israel.

Rex Sehõ an venerit contra Israelitas in Iasa.

Sed dicetur contra, quia Deuteronom. cap.2. dicitur, quòd exiuit in prælium Sehon contra Israelitas

C in Iessa. Respondendum est, quòd ista sunt nomina eiusdem loci. nam frequenter vnus locus plura nomina habet, sicut Ierusalem vocatur Iebus, & Ierusalem, & Hebron vocatur Cariatharbe, Hebron, & Mãbre. Iste autem locus est in regno Sehon, & postea fuit datus filijs Ruben in sortem, vt patet Iosue capit. 13. vbi ponitur Iessa. *A quo percussus est in ore gladij*. Idest rex Sehon pugnauit contra Israel, & occisus est ipse cum toto populo suo ab Israel, & hoc in ore gladij, idest, more bellico, vbi omnis deletio dicitur esse facta per gladium, quomodocunque fiat, etiam si sint ibi alia genera armorum. De isto rege dicunt Israelitæ, quod occiderit eum Moyses per seipsum, quia litera videtur dicere interdum, quòd ip-

Rex Sehõ occisus a Moyse.

D se Moyses hoc fecerit. Sed nihil refert, quia ea, quę conueniunt toti populo, interdum attribuuntur ducibus belli. *Et possessa est terra eius ab Arnon vsque Ieboc*. Idest, deleuerunt Israelitę totum populum regis Sehon: & possederunt loca illius. In quo apparet, quòd ista terra erat promissa Israelitis, alioquin non accepissent eam ad possidendum, quamquàm pugnauissent contra populum istum. Sic factum est in terra Chananæi regis Arad: nam destruxerunt totum populum eius Israelitæ, sed non occupauerunt loca: quin potius posuerunt anathema vocantes nomen loci horma, vt patet supra in litera. Hanc autem terram possederunt, & Deus eis hoc iussit, vt patet Deuteronom. capitu.2. ergo permissa erat illis. Ponuntur autem hic termini terræ Sehon. s. ab Arnõ

De torrente Ieboc, & Arnon, & quomodo sunt tã quã duo termini maxime distantes in terra duorum regũ. Iebo. est torrens quo ! deberet dici Iacob.

E vsq; Ieboc: isti duo termini sunt maxime distantes in terra regis Sehon, & est vnus orientalis, alius vero septentrionalis. Nam Arnon erat in parte orientali terræ Sehon, & per istam partem introierunt Israelitæ: ideo quandocunque describitur oriens terræ huius dicitur, Ab Aroer, quæ est sita super ripam torrentis Arnon, vt patet Deuteronom. cap.2. & Iosue 13. Ieboc aũt est in parte septentrionali iuxta terrã Ammonitarum, & est ẽt circa latus occidentis. Nam dr̃ esse Ieboc distans quasi duobus milliarijs a flumine Iordanis, apud quem luctatus est Iacob cum Angelo: & ob hoc mutatum est nomen torrentis eũ deberet

dici torrens Iaboc, vocatus est Ieboc. De hoc patet Gen. 32. cap. & tamen ibi erat Iaboc coniunctus Iordani, vt satis colligitur ex litera. Terminus autem occidentalis terræ istius regis erat Iordanis, & ibi incipit terra Chanaan: ideo Iosue capi. 13. vbi describuntur possessiones Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum, ponitur in possessione Ruben Arnon tanquam terminus orientalis, & Iordanis terminus occidentalis: terra tamen Chanaan, in qua habitauerunt duæ tribus, & dimidia habet ab oriente Iordanem, vt patet 3.34. cap. terminus autem terræ Sehō a parte meridiana est terra Moabitarum: extendūtur enim simul istæ duæ terræ ab oriente in occidentem: ambæ enim incipiunt in torrente Arnon ab oriente, & ambæ terminantur in Iordane ab occidente: totū autem latus meridianum terræ Sehon est coniunctū lateri aquilonari terræ Moab: in latere autem septentrionali sunt Ammonitæ: & apud istos est torrens Ieboc, vt colligitur Deuter. cap. 2. poterat autem ponere hic litera alios terminos terræ huius, sed voluit ponere eos, qui magis distabant. s. ab angulo orientis in angulum septentrionis apud occidentem, sicut si aliquis describat quadratum maxima linea est diameter, quia prouenit ab angulo in angulum: lineæ autē costarum sunt minores: ideo si duceretur in regione Sehon linea ab oriente in occidentem, minor esset, q̄ illa, quæ ducitur ab angulo orientis apud latus meridianum ad angulum occidentis apud latus septētrionale. Sed dicetur contra, quia Deute. cap. 2. ponuntur alij termini terræ huius, scilicet, q Israelitæ ceperunt ab Aroer, vsque ad terram Galaad. Respondendum est, q ista terra habet multos terminos, ideo poterant multipliciter designari limites eius. s. ab oriente in occidentem, vel a meridie in septentrionem, aut ab angulo in angulum, vel quomodocunque transuersaliter. Hi autem positi sunt termini ab angulo in angulum, vt supra dictum est, sed adhuc termini, qui ponuntur Deuter. cap. 2. non differunt ab istis, quia sicut hic ponitur Arnon ita & ibi, cum dicatur: cepimus ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis, Arnon: ergo ab ipso torrente Arnon sumitur limes. etiā non differt terminus secundus. s. quia dicitur hic vsque ad torrentem Ieboc. & Deut. cap. 2. dicitur: Vsque Galaad: nam torrens Ieboch est apud montem Galaad: est enim mons Galaad in latere septentrionali terræ Sehon: vnde medietas montis pertinet ad regē Sehō, & medietas ad regem Og Deuter. capi. 2. & Iosue 12. ideo non differunt istæ assignationes terminorum. *Et filios Ammon.* Idest etiam terra Sehon accepta est vsque ad filios Ammon: sunt enim Ammonitę in latere septentrionali regni Sehon, sicut Moabitę in latere australi: totam autem terram mediam Amorrheorum acceperunt Israelitæ. De Moabitis autem, & Ammonitis nihil sumpserunt, sed accesserunt vsq; ad terminos eorum. Potest tamen aliquis istam literam dupliciter intelligere. Vno modo, quod referatur ad præpositionem superiorem. s. quòd acceperūt Israelitæ vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammō, idest, & vsque ad filios Ammon, & tunc ponitur ipsi, vt terminus. Alio modo potest referri ad verbum supra positum. s. possederunt, vel ceperunt: & erit sensus, quòd ceperunt totam terram regis Sehon a torrente Arnon vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, idest etiam ceperunt filios Ammon. Sed iste sensus secundus non stat, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur: Non fuit vicus, & ciuitas, quæ nostras effugeret manus absque terra filiorum Ammon, ad quā non accessimus. Item satis apparet ex hac litera, qa dicitur: Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. Sed ista clausula est redditiua rationis

Dubitatio.

Respōsio. Terra Sehon habet multos terminos.

F quantum ad hoc, quòd non potuerint Israelitæ accipere terram Ammonitarum: ergo non acceperunt eam, & sic intelligeretur primo modo, scilicet, q acceperunt terram omnem vsque ad torrentem Ieboc, & vsque ad filios Ammon.

Sed arguetur, quòd Israelitæ ceperint aliquid de terra Ammonitarum, quia Iosue 13. ca. dicitur, quòd ceperunt filij Gad possessionem terræ Galaad, & mediam partem terræ filiorum Ammon.

Respondendum est, quòd non ceperunt Israelitæ aliquid de terra Ammonitarum, quia Deus vetuerat hoc Deuterono. capit. 2. dicens, quòd non pugnarent contra Moabitas, nec Ammonitas, nec Idumæos, & non pugnauerunt, sed acceperunt filij Gad G mediam partem terræ Ammon, quia rex Sehon erat potens, & acceperat magnam partem de regni confinibus: nam contra Moabitas pugnauit, & accepit ab eis magnam partem terræ, scilicet, vrbem Esebon, & alias, de quibus infra: sic etiam pugnauit contra Ammonitas, quia terra Ammon est coniuncta terræ regis Sehon in latere septentrionali, & fecit eis, sicut fecerat Moabitis: & postea autem terra ista capta de manu Ammonitarum, diuisa fuit in duas medietates, quarum vna data est filijs Ruben, & alia filijs Gad, quia ipsi Israelitæ non ceperunt terram istam de manu Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, qui possederant eam magno tempore: H ideo nunquam postea restituerunt eam Ammonitis. Sic etiam fuit de terra Moabitarum, quia quamquàm acceperunt eam de manu regis Sehon, & postea pertinuerunt illam Moabitæ, & pugnauerunt contra Israel pro ipsa tempore Iepte Galaaditis, vt patet Iudicum 11. capitu. tamen nunquam fuit reddita: hic autem accipitur terra filiorum Ammon pro illa, quæ non erat capta, quando Israelitæ introierunt in terram Amorrhæorum: & de illa nihil ipsi ceperunt, cum nunquam pugnauerint contra Ammonitas. *Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.* Idest non acceperunt aliquid Israelitæ de terra Ammonitarum, sed solum accesserunt vsque ad ipsam, quia erat terminus eorum inexpugnabilis eo, quòd essent vrbes eorum munitissimæ, & in montibus po I sitæ, vt patet Deuteronom. cap. 2. scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus Montanis. Alio modo potest intelligi forte præsidium pro ipsa Dei prohibitione, scilicet, quia Deus vetuerat Israelitas accedere ad terram Ammonitarum: & dato, quod terra illa non haberet aliquod præsidium hoc sufficiebat ad hoc, quòd nunquam caperetur, & hoc erat fortius quàm si esset valde munita: nam aliàs poterant capere illam Iudæi: nunc autem non: & iste sensus videtur rationabilior quàm præcedens, quia Israelitæ non tentauerant pugnare contra Ammonitas, nec elegerant vnquam pugnare: ideo nihil attinebat dicere, quòd non acceperūt K terram Ammonitarum, quia forti præsidio tenebātur termini Ammonitarum, quia hoc est pro illo, qui pugnare incępit, & non præualuit propter locorum fortitudinem, vel saltem pro illo, qui pugnaturus fuisset, & tamen locorum præsidia exterruerunt eum ad pugnandum: Israelitæ autem non erant pugnaturi contra Ammonitas, etiam si terra eorum nulla haberet præsidia, quia Deus pugnare vetuerat: non debet ergo assignari pro causa, sed in alio sensu quasi metaphorico, scilicet, quòd tenebantur termini Ammonitarum forti præsidio, scilicet diuina prohibitione de pugnando.

An Israelitę acceperunt aliquid de terra Moabitarum & Ammonitarum, qui possiderunt.

Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius. Idest quando pugnauerunt, & occiderunt regem Sehon cum populo

A pulo suo acceperunt omnia loca regni eius, quia rari erant, qui eã tuerentur, & alia viribus confracta sunt. *Et habitauit in vrbibus Amorrhæi.* Idest habitauit Israel in terra Sehon regis Amorrhæi: nõ quidem, quòd totus Israel ibi habitauerit, sed quòd postea data sunt omnia loca ista duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse. In regno tamen Sehon solum accepit sortem Ruben, quasi pro maiori parte regni. Gad autem accepit quandam partem regni Sehon, & quandam partem regni Og: reliquum autem regni Og prouenit tribui Manasse, vt patet Iosue cap. 13. vbi ponuntur istæ diuisiones. Sciendum tamen, quòd istud ponitur hic per anticipationem, quia non fuit habitatio Israelitarum in terra ista vsque ad diuisionem: B diuisio tamen non fuit vsquequo fuerunt consummata bella contra regẽ Sehon, & Og circa mortem Moysi. De hoc infra 32. ca. quia tamen fuit scriptus iste liber postea, potuit poni per anticipationem. *In Esebon, & viculis eius.* Idest Israelitæ habitauerunt in Esebon, & in paruis locis, quæ ei adiacent: vocatur viculus paruus vicus, scilicet rura adiacentia vrbibus, & oppidis. Non est autem intelligendum, quòd solum acceperunt Israelitæ vrbẽ Esebon, & viculos eius, quia nõ fuit aliquis vicus aut ciuitas in terra regis Sehon, quæ eorum manus effugeret, vt patet Deute. cap. 2. multæ tamen vrbes erant in regno Sehon, scilicet illæ, quas acceperat de terra Moab, de quibus infra, & omnes aliæ, quæ prius pertinuerant ad regnum suum, & illæ, quas acceperat de C terra Ammonitarum, de quibus Iosue 13. sed facta est hic solum mentio de Esebon, quia de ea intendit litera dicere aliquid, vt infra patet. *Vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhæi.* Istud introducitur, quia hic supra dictum fuerat de acquisitione Esebon, hic autem dicit, quomodo fuit, & respondet tacitæ quæstioni. Argueret enim aliquis quomodo filii Israel habuerũt vrbem Esebon, quę erat ciuitas Moabitarum, cum vetitum eis fuisset pugnare contra Moabitas, quia nihil de terra eorum accepturi erant: ideo respondetur in litera, quòd ista vrbs fuit Moabitarum, & rex Sehõ pugnauit contra regem Moab, & tulit ab eo iure belli, per quod de iure gentium transfertur dominium, sicut per venditionem: quia captiuatio bellica, & vẽditio sunt æqualiter de iure gentiũ, vt patet. ff. de iusti. D & iu. in l. ex hoc iure. maximè in bello iusto, vbi res acceptæ tenebantur ante raptoribus obligatæ: ideo Hebræi potuerunt accipere Esebon, quia non erat iam de terra Moabitarum, sed de terra Amorrhæorum.

Quomodo rex Moab post multa tempora petierit terram quam habebant Iudæi, & quid responderit Iepte. Qõ XXVI.

SCIENDVM autem, quod rex Moab post multos annos, scilicet plures quam trecentos petiuit terram istam, & terram, quæ fuerat capta de regione Ammonitarum, & erat tũc iudex Iepte Galaadites, & respondit, quòd Israelitæ non pugnauerunt contra Moabitas, nec contra Ammoni- E tas, sed contra regem Sehon, & habuerunt iustã causam pugnandi. Acceperunt igitur terram illius, non terram Ammonitarum, nec Moabitarum. Item dixit, quia sicut ea, quę Chamos Deus Moabitarum obtinuit pertinebant ad Moab, ita ea, quæ obtinuit De⁹. Israel pertinebat ad Israel, & sic fuerat de terra ista. Itẽ dato, ꝙ aliqđ ius haberet rex Ammon, vel rex Moab super terram illam quasi per 300. annos, & amplius super hac repetione nihil tentauerant. vnde videbantur iura præscripta. postea autem exiuit Iepte in bellũ contra filios Ammon, qui ista petierant, & armati illa volebant sibi vendicare, & cõtritus est Ammon a fa-

A cie Israel, vt patet Iudicum cap. 11. *Qui pugnauit contra regem Moab.* Non dicitur contra quem regem Moab pugnauerit Sehon ad habendam terram istã, sed satis videtur, quòd pugnauerit contra Balac filiũ Sephor, qui erat tunc rex Moab, vt patet seq. cap. & erant ambo contemporanei. Hoc autem videtur innui Iudicum cap. 11. cum arguit Iepte regem Ammon, quòd pugnare velit contra Israelitas repetens vrbes, quæ fuerunt regni sui, cum rex Balac non petierit vrbes, quæ pertinebant ad terram Moab, cum dicitur: Nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab: quasi dicat ipse perdidit ciuitates regni sui accipiẽte eas Amorrhæo, & tamen non repetijt eas postea B de manu Israel, ergo tu, qui repetis vrbes captas de regno Ammon videris melior Balac filio Sephor. Si tñ ille non perdidisset ciuitates istas, non videtur aliqua causa quare debuisset nominari. *Et tulit omnem terram, quæ ditionis eius erat vsque Arnon.* Idest cum pugnauit contra regem, abstulit omnia, quæ olim pertinuerant ad dominium Moabitarum, & hoc vsque Arnõ. Ditio enim dominium, vel potestatem signat, & inde dicitur iurisditio. Dicitur autem vsque ad Arnon, nõ quidẽ accipiendo a parte meridiana torrentis Arnõ, sed a parte septentrionali: olim enim extendebatur terra Moabitarum, ita vt torrens Arnon esset intra illam, & perueniebat vltra versus septentrionem iuxta terram Ammon. Rex autem Sehon accepit omnem terram Moabitarum, quæ erat septentrionalis torren C ti Arnon, & sic fuit regnũ eius inter Moabitas a meridie, & Ammonitas a septẽtrione, & sic dicitur supra, quòd Arnon erat locus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, non quidem, quòd a principio sic fuisset, sed post captam terram de manu Moabitarum. In Hebræo dicitur. *Contra primum regem Moab.* Vbi nos dicimus contra regem Moab, & aliqui intelligunt, ꝙ non accepit Sehon ciuitatem Esebon in vita regis Balac, qui nunc erat rex Moabitarum, vt patet sequẽ. capitu. sed tempore alterius regis ante istum. Et ex hoc videbatur melius, quòd possent Israelitæ accipere ciuitatem istam Esebon, & alias, cum Moabitæ tandiu super repetitione tacuerint. Sed magis dicendum est, quòd rex, qui ista perdidit, fuit Balac filius Sephor, qui tunc dominabatur, quia cum allegat Ie- D pte Galaadites in repetitione terræ Ammonitarum, vt patet Iudi. cap. 11. de quo supra dictum est. Posset tamen forte dici, quòd iste Balac erat primus rex Moabitarum, vtpote si ante eum Moabitæ nullos reges habuerint, sed duces, sicut fuit de Idumæis, qui primo habuerunt duces magno tempore: deinde habuerũt reges, postea cessantibus istis habuerunt duces, vt patet Gen. cap. 36. vbi numerantur reges, & duces. *Idcirco dicitur in prouerbio.* Hic allegat Scriptura quandam probationem superioris dicti, & est prouerbialis, scilicet, quòd capta vrbe Esebon, & multis alijs de terra Moab factum est quoddam carmen de captione, & destructione Moabitarum, sic enim in talibus bellis semper aliqua carmina fiunt ad laudem victorum, E vel ad exprimendam calamitatem eorum, qui victi sunt: sic patet. 1. Reg. cap. 18. de Dauid, quando percussit Goliath, puellæ cantabant exeuntes in occursum eius: Percussit Saul mille. & Dauid 10. millia. Sic quoque fiũt tragædiæ, quæ sunt de calamitatibus magnorum, & Regum, vel populorum debellatorum, vel (Prouerbiũ quod dicatur.) aliàs incidentium in infortunia: sicut sunt tragędiæ Senecę, & aliorum antiquorum. Vocatur autẽ istud carmen prouerbium, quia erat multum commune, scilicet quod cantabat ab omnibus, & hoc signat prouerbium, quasi procul a verbo, nam verba dicũtur esse ea, quæ quilibet profert: id autẽ quod omnes proferunt, est magis quàm verbum: & vocatur prouerbiũ.

Alio

Alio modo vocatur prouerbium, quia est certissimũ: nam verbum multum differt a rebus, cum autem est aliquod verbum significans manifestam veritatem videtur illud differre ab alijs verbis, & accedens ad naturam rerũ: ideo procul a verbis dicitur. *Venite in Esebon*. Hic incipit prouerbiale carmen, & durat vsque ad illam partem. *Habitauit itaque Israel*. Et ponitur hic calamitas Moabitarum, quia perdiderunt multa loca, & fugerunt de ciuitatibus suis ad alias vrbes expugnati a Sehon Amorrhæo. *Venite in Esebon*. Istud est verbum regnorum, qui erant in circuitu terræ Moab, & Amorrhæorũ, scilicet Idumæorũ, & Ammonitarum, isti enim cantabant hoc de Moabitis. Vel potest esse verbum ipsorum Amorrhęorum, qui fecerunt hoc carmen ad memoriam facti sui, & quicunque hoc fecerit necesse est, vt referat se ad Amorrhęos, scilicet venite in Esebon, idest, ꝙ illi, qui erant in terra Amorrhæorum venerunt in Esebon ad habitandum ibi expulsis inde Moabitis. *Aedificetur, & construatur ciuitas Sehon*. Hic ponitur Sehon in datiuo, & est nomen regis victoris. est autem sensus, ædificetur ciuitas ad honorem regis Sehon, & dicitur, ædificetur, quia quãquàm primo facta fuisset ista ciuitas, tamen quando cœpit eam rex Sehon forte pugnando destruxit magnam partem eius, & hanc postea reędificauit, vt esset firmissima contra hostes: ponitur autẽ ędificare, & construere quod ad idem pertinet, quia aliquando in carminibus replicant dictiones, & clausulæ integræ ad complementum consonantiæ carminum. & ita erat istud carmen. *Ignis egressus est de Esebon*. Hoc intelligit Nicolaus de igne, quo ciuitas arsit, quando capta est: sed non videtur posse intelligi, quia dicitur immediatè. Et deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Ignis tamẽ incensus in Esebon non poterat consumere Arnon, quia multum inde distat, sed intelligendum est hoc figuratè sicut frequenter loquimur, & hoc, quia in Esebon fuerunt aliqui de Moabitis, qui locuti sunt Sehõ, & dederunt ei modum ad capiendum ciuitatem saltem concitando eum ad pugnandum contra eam, & isti vocantur ignis, quia totam illam terram consumpserunt cum eorum occasione perierit. *Et flamma de oppidio Sehon*. Ista est repetitio eiusdem sententiæ sub alijs verbis ad exornandum, & est modus rhetoricus, quo frequenter vtitur Scriptura maximè in libris Salomonis, & in Prophetis, & pcipue in Isaia, & propter hoc aliqui turbantur cum putant illas esse diuersas sententias. In libris autem historialibus Bibliæ raró, vel nunquam fit, nisi cum dicta ab aliquo recitantur, vt hic. Obseruatur autem modus consonantiarũ hic in extremitatibus cadentiarum, vt cum dicitur. Venite in Esebon, & ædificetur ciuitas Sehon. Et iterum: ignis egressus est de Esebon: flamma de oppido Sehon. Et sic per totum carmen. Sermo tamẽ Latinus non potuit per omnia obseruare istas consonantias, quia istud carmen habebat consonantias in alio Idiomate: cũ aũt transfertur in Latinũ de Amorrhæo sermone, vel Idumæo non manent consonantiæ, nisi in nominibus proprijs, quę eadẽ sunt in omni sermone, vt Arnon, Sehon, Esebon, Dibon, in alijs autem est diuersitas. *Et deuorauit Arnon Moabitarum*. Idest ignis egressus de Esebon destruxit Arnon, in quo videtur, quod Arnon sit ciuitas, & non solum scopulus, est tñ in locis altissimis, vt patet immediate, cũ dicitur: De habitatoribus excelsorum Arnon, & in hoc aliqualiter videtur, quòd Arnon pertineat ad terram Amorrhæorũ, quia destruxerunt illã Amorrhæi, cũ dicatᷣ, ꝙ ignis egressus de Esebõ destruxit Arnon, sed Esebon redacta est in potestatẽ Amorrhæorũ ergo ẽt Arnõ. Aliqui autem dicunt, ꝙ non capta fuit Arnon, cum

F hic vocetur Arnon Moabitarum. Sed hoc nihil est, quia etiam ciuitas Esebon vocatur Moabitarum, scilicet, quòd olim pertinuit ad Moabitas: postea tamen rediit ad Amorrhæos, sed magis dicendum, quòd Arnon pertinuit ad Amorrhæos. *Et habitatores excelsorum Arnon*. Vocantur autem excelsa Arnon aliqua loca parua, quæ erant in scopulis altissimis, & ad illa etiam accessit rex Sehõ & cepit illa: ignis autem egressus de Esebon combussit Arnon, quia proditores, qui fuerunt in vrbe illa fecerunt perire totam terram propinquam. *Væ tibi Moab*. Hic conuertitur carmen ad miseriam Moabitarum, quia perdiderant terram magnam, & dominium. est autem væ interiectio tristitiã signans. *Perisisti popule Chamos*. Eadem sententia est. Vocatᷣ enim Moab populus Chamos, est enim Chamos nomen idoli, & erat Deus Moabitarum, atque Ammonitarum, vt patet. 3. Re. cap. 11. vbi dicitur, ꝙ Salomon coluit Chamos Deum Moabitarum: & Iudi. 11. cap. vocatur Chamos Deus Ammonitarum, quia cum ibi loqueretur Iepte ad regem Ammon dixit Chamos esse Deum illius, & tamen. 3. Reg. ca. 11. ponitur Chamos tanquam Deus Moab: & Moloch tanquam Deus Ammonitarum, sed vtrumque verũ est, quia Chamos erat Deus specialis Moabitarum, & Moloch erat Deus Ammonitarum generaliter. ideo cum Salomon fecit templa Dijs vxorum suarum, fecit templum Chamos Deo Moabitarum, quia specialiter illum colebant, & Moloch Deo Ammonitarum, quia nullum specialius habebant in Deo. *Dedit filios eius in fugam*. Hoc potest referri ad vrbem Esebon, scilicet, quòd ipsa dedit filios suos in fugam, idest habitatores suos fecit fugere ne occideret eos Sehon. Vocantur autem filij alicuius loci illi, qui habitãt in eo, & sic dicuntur filij Sion; vel filij Ierusalẽ, & est conueniens modus loquendi, quia filius refertur ad patrem, sed sicut vir est pater respectu filij, ita etiam locus in quo aliquis gignitur, & conseruatur, vocatur pater, quia habet rationem conferentis ad esse, & sic dicimus patrem, & patriam esse genus, quia vtraque ad esse conferunt in rebus genitis secundum Porphyrium. Alio modo potest intelligi de rege Sehon, scilicet, quòd dedit filios eius in fugam, idest fecit fugere omnes habitatores Esebõ, timore enim eius fugerũt cum viderunt capi vrbem, vel potest referri ad Deũ Chamos, scilicet, quòd iste dedit in fugam filios Esebon, quasi dicat non potuit Deus iste conseruare cultores suos Esebonitas, sed dedit illos in fugam. *Et filias in captiuitatem regi Amorrhæorum*. Omnes mulieres vrbis Esebon vocantur filiæ Esebon, & istę datę sunt in captiuitatem regi Sehon, idest cepit eas captiuas: nam viri, qui expeditiores sunt ad fugam, recesserunt de vrbe: fœminę autem, quæ fugere non possunt captæ sunt a rege Sehon. *Iugum eorum disperiit ab Esebon vsque Dibon*. Iugum dicitur dominium, vel potestas, & ista cessauit, quia dicitur supra, quod rex Sehõ tulit omnem terram regis Moab, quæ erat ditionis illius vsque Arnon. & dicitur hic, quòd periit ab Esebon vsque Dibon, quia ista sunt duo loca in terra illa, quę capta est per regem Amorrhæorum Esebon autem est ciuitas maior in tota terra capta de manu Moabitarum: ideo rex Sehon fecit illam Metropolim in regno suo, ita vt vocaretur ab illa vrbe rex Esebon, vel dicebatur regnare in Esebon: sicut alij reges communiter habẽt aliquas vrbes speciales in regnis suis, quæ vocantur sedes regnorum suorum. Fuit autem ista ciuitas Esebon postea data in sortẽ filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. sed cum transierunt Rubenitę Gaditæ, & dimidia tribus Manasse Iordanem ad pugnandum cum alijs tribubus relinquentes filios suos, & vxores in vrbibus regum Amorrhæorum extruxerunt

Chamos nomẽ idoli, & Moab dicitur populus eius.

G

H

I

K

truxerunt

truxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, vt patet infra 32.cap. quamquàm non pertineret ad sortem eorum. Dibon autem est alia ciuitas, quæ olim fuit Moabitarum, & est versus occidentem terræ regis Sehõ: ista quoque data est in sortem filijs Ruben, vt patet Iosue cap.13. sed extruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, & filijs infra cap.32. Quare autem acciderit ista varietas, declaratum est Iosue cap.13. cum diceбatur de eisdem vrbibus. *Lassi peruenerunt vsque in Nophe, & vsque Madaba.* Ista etiã sunt loca in terra Moab, quæ capta sunt per regem Amorrhæorum, & qñ Moabitæ fugiebant de locis in quibus erant propter metum Sehon regis, peruenerunt lassi vsque ad Nophe, & vsque ad Madaba, idest, quòd quando accesserunt ad istas vrbes iam erant lassi non potentes fugere. Aliqui dicunt, quod Madaba, & Nophe erant ciuitates terræ Moab, & manserunt in extremitatibus terræ Moab, quæ non capta est, & terræ, quę capta est ab Amorrhæis: ideo cum fugerent Moabitæ de vrbibus captis peruenerunt lassi vsque Madaba, & Nophe confugientes ad illas, quia pertinebant semper ad regem Moab. Sed magis videtur, quòd istæ duæ vrbes pertinuerint ad regem Sehon: quia cepit eas sicut cęteras de manu Moabitarũ. Et patet, quia Madaba ponitur in sorte filiorum Ruben, Iosue 13.cap. sed etiam accipiendo, quòd istæ vrbes captę fuerint Esebon, & Dibon, & Madaba, & Nophe non fuerint captę: erit sensus, quòd tota terra, quæ est inter Esebon, & Dibon versus Nophe, & Madaba capta est a rege Amorrhęorum. *Habitauitque Israel in terra Amorrhæi.* Hic finitũ fuit carmen de pugna Amorrhæi regis contra Moabitas, quod adduxerat Moyses in probationem, quia pertinuisset ciuitas Esebon ad Moabitas. Hic redit ad historiam, scilicet, quòd postquam terra ista capta est de manu Amorrhæi, quam ipse olim ceperat de manu Moab, incępit Israel habitare in illa, quia iam pertinebat ad eum iure bellico cum habuerit bellum iustum contra Sehon, vt inducit Iepte Galaadites Iudi.cap.11. & dicitur, ꝙ habitauit Israel in terra Amorrhæi, idest in terra Sehon Amorrhæi regis, & non solum in terra, quam ceperat de manu Moabitarum, sed etiam de terra, quæ olim pertinebat ad ipsum, nec habitauit totus Israel in terra illa, sed tribus Ruben cepit ibi possessionem, & pars tribus Gad, vt patet Iosue cap.13.

Misitq; Moyses, qui explorarẽt Iazer: cuius ceperũt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderunt per viã Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen. Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum ac terram eius: faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Esebon. Percusserunt igitur, & hunc cum filijs suis, vniuersumque populum eius vsque ad internetionem, & possederũt terrã illius.

Deu. c.3.

Percussio Og regis Basan.

Misitque Moyses. Hic ponitur bellum contra secundum regem Amorrhęorum, scilicet contra Og, qui habitabat in terra illa ante Iordanem, & occiderunt eum sicut regem Sehon. Nec habuit rex iste talem causam pugnandi contra Israelitas, sicut Sehon: nam non petierunt ab eo transitum per terram suam sicut a rege Sehon, nec quidquam ei dixerunt, sed ipse

A exiuit pugnaturus contra Israel in Edrai, vt patet infra, & Deute.cap.3. *Misitque Moyses, qui explorarent Iazer.* Ista ciuitas est pertinens ad regem Og, & misit Moyses ad explorandum eam, quia volebat occupare terram illam. Erant autem isti exploratores aliqui viri Israelitæ missi ad cognoscendum statum illius vrbis, vt scirent Israelitæ qualiter pugnandum esset contra habitatores terræ. ista autẽ ciuitas postea data est filijs Gad ad extruendum pro pecoribus suis filijs, & vxoribus, vt patet infra 32.cap. & in eorum sortem cecidit. *Cuius ceperunt viculos, & habitatores possederunt.* Id est acceperunt isti exploratores viculos vrbis Iazer sine adiutorio reliqui populi, & hoc, quia leue erat: nã

Viculus quid sit.

B viculi sunt parua rura non murata, quæ quilibet acciperet. Vrbem autem Iazer non acceperunt ipsi, sed postea accepit Israel. Dicuntur possedisse habitatores terræ huius, non quidẽ, quòd possederint eos in seruos, quia non licebat Israelitas dimittere viuentem aliquem de Chananęis interposito aliquo pacto pacis, siue redigendo in seruitutem, siue constituendo tributarium, vel amicum faciendo, sed omnes occidere debebant, vt patet Deutero.cap.20. Cum autem dimitterent aliquem peccabant: ideo increpuit Angelus Domini Israelitas post mortem Moysi, quia reliquerant multos de gentibus Chananæorum facientes cum eis pactum, vt patet Iudi.cap.2. tempore tamen Moysi nihil tale fecerunt, quia non permitteret ipse aliquid fieri contra legem, sed dicuntur possedisse, quia acceperunt eos in potestate sua cum occi-

C derint eos. Vel posset referri hoc commutando verba, scilicet, quòd possederunt viculos, & ceperunt habitatores. Sed non est talis modus loquendi Scripturæ: ideo primus sensus est melior. *Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan.* Idest postquam explorauerunt Iazer conuertit se Israel, vt ascenderet per viam regni Basan. Hoc dicitur, quia regnum Basan est ad latus regni Sehon, scilicet ad Septentrionẽ, & ante hoc erant Israelitæ in regno Sehon, nunc autem ascenderunt ad regnum Og. Et dicitur, quòd iuerunt per viã Basan, quia Basan est quædã regio in terra regis Og, quæ est principalis in regno suo. & quamquam haberet alias regiones, denominabatur ab ista, scilicet rex Basan, & fuit tota ista terra olim pertinens ad gigantes,

Regni Basan situs.

D qui vocabantur Raphaim, vt patet Deutero.cap.3. scilicet cuncta Basan vocatur terra Gigantum, & fuit rex Og de stirpe istorum Gigantum: ideo tenuit ipse Raphaim, vt patet eo.cap. Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum: ideo tenuit ipse principatum in terra illa, in qua olim fuit sua progenies. *Et occurrit eis Og rex Basan.* Iste veniebat ad pugnandum, quia cum videret Israelitas esse circa regnum suum, cum sciret perijsse regem Sehon, & populum suũ, parauit se ad bellum priusquam ingrederentur Israelitæ magnam partẽ regni sui. *Cum omni populo suo pugnaturus in Edrai.* Ista est ciuitas pertinens ad regem Og, & erat principalis in regno suo, vnde aliquando dicitur regnauisse in Edrai, vt patet Iosue cap.12. & 13. ista ciuitas data

Pugna cũ Og rege Basan in Edrai.

E est postea in possessionem dimidiæ tribus Manasse, vt patet Iosue cap.13. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Hic ponitur admonitio ad pugnandum contra regem illum, quia Moyses forte timebat regem illum, cum esset de genere Gigantum, & occurrebat intrepidus in bellum, ideo Deus dixit ei, quòd non timeret. *Ne timeas eum.* Ad Moysen loquitur, quia ipse erat dux totius populi, & timor in nullo magis est perniciosus quàm in duce: nam si dux timeat totus exercitus vacillabit: ideo dux confortatus est. Item quia cum hoc modo Moyses ꝯfortaretur poterat ipse cęteros corrobare ad pugnam, enarrando eis ista verba Dei: sicut fecit Iudas Machabæus recitans se vidisse per somniũ

Ieremiam

Ieremiam Prophetam, & Oniam sacerdotem magnum astantes sibi, & loquentes verba consolatoria, quibus totum exercitum roborauit. 2. Macha. cap. 15. *Quia in manu tua tradidi illum.* Nondum tradiderat in manus eius, quia non pugnauerat, sed dicitur propter certitudinẽ, quia ea quę præterita sunt impossibile est aliter esse. Nã iuxta Arist. 6. Eth. hoc solo priuat Deus, quòd non potest facere non esse genita, quæ iã sunt facta, quæ autem futura sunt incerta sunt: ideo locutus est Deus de præterito, & sic fit sæpissimè in Prophetis. Vel dicitur: In manu tua tradidi illum, idest ita modicum laborabis ad capiendum eum, & regnum suum, ac si iam traditus esset in manus tuas. *Et omnem populum ac terram eius.* Idest non solum in bello expugnabis eum, sed etiam postea subijcietur tibi totus populus eius, & accipies omnem terram illius. Et sic factum est: nam postea diuisa est ista terra cum terra regis Schon duabus tribubus, & dimidiæ. *Faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum.* Nõ ponit hic istud verbum per modum mandati, sed per modum enunciandi rem futuram ad certificandum de victoria belli, scilicet ego denuncio tibi, quòd facies illi sicut regi Schon, idest ita occides eum, & accipies terram illius sicut in rege Sehon factũ est. Si aliquis dicat, quòd potest accipi per modũ imperij. i. ꝙ De⁹ iuberet Moysi, vt occideret istũ regẽ, sicut occiderat regẽ Schon superfluũ videretur, quia supra idem dictum fuerat, scilicet, quòd rex ille, & populus eius, & tota terra illius tradita erãt in manus Moysi. Ideo primus sensus est melior. *Habitatori Esebon.* Idest rex Schon erat habitator vrbis Esebon, scilicet, quia capta vrbe illa de manu Moabitarum ibi, vt communiter morabatur, quia erat melior inter alias vrbes regni sui, ita vt ab illa specialiter nominaretur, scilicet Schon rex Esebõ. *Percusserunt igitur hunc cum filiis suis.* Idest occiderunt regem istum in bello, & filios suos: percutere enim in bello accipitur communiter in historijs pro occidere. De filijs suis potest dici, quòd isti erant filij eius geniti ab ipso, & iuerant cum eo ad bellum, atque simul mortui sunt, sicut rex Saul simul in bello mortuus est cum filijs suis. 1. Re. cap. vl. Vel possunt vocari filij sui omnes de regno suo, sicut dixit Ephron Hethęus ad Abraham, quòd dabat sibi sepulchrum præsentibus omnibus filijs populi sui Gen. cap. 23. & ibi vocantur filij Ephron omnes, qui erant de vrbe, in qua morabatur Ephron. Sed magis videtur hic primus sensus, cum immediate dicatur. Et vniuersum populum. Si tamen acciperentur filij pro habitatoribus populi sui, non adderetur, Et vniuersum populum: ideo dicendũ, quòd habuit aliquos filios, & isti mortui sunt in bello. Sed tunc arguetur, quia Deute. cap. 3. quando agitur de morte regis Og, dicitur: Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum. Vel, vt dicitur in litera Hebraica, de stirpe Raphaim, si tamẽ haberet filios rex Og isti essent de stirpe Raphaim: ergo non esset ipse tunc solus de stirpe illa. Respondetur, quòd habebat filios, & tamen illi non erant Gigãtes: ideo nullus manebat de stirpe Raphaim: nam Raphaim non solum significabat lineam progeniei, sed etiam signabat homines staturę magnæ, filij autem regis Og nõ erant huiusmodi. *Vniuersumque populum eius vsque ad internetionem.* Idest etiam percusserunt totum populum suum, vsquequo occiderent: & non solum intelligitur de populo, qui conuenerat ad bellũ cum rege Og, sed etiam de populo, qui manebat in vrbibus, quoniam debellato rege in campo, occupauit omnia loca Moyses in regno illius in quibus nullum omnino viuere permittebat, quia sic Deus iusserat, vt patet Deutero. cap. 20. & infra 33. *Et possederunt terram illius.* Scilicet totum regnum, quòd fuerat re- F gis huius, & postea datum est partem tribui Gad, & partem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue ca. 13.

De fabula Talmudistarum de rege Og, & eius magnitudine. Quæst. XXVII.

DE isto rege Og Talmudistæ Iudæorũ quædam incredibilia, immo verè impossibilia fabulantur, scilicet, quòd erat tantę quãtitatis, quòd montẽ, qui duas vel tres Leucas occupabat, eradicauit, & imposuit capiti suo, vt omnes Israelitas vno montis iactu obrueret. Deus autem misit formicas, quæ a summo vsque ad infimum montem suis aculeis perforantes ipsum descendere fecerunt ad humeros regis Og: tunc, mox cre- G scentibus miraculose dentibus eius quasi ad 10. cubitos, non potuit montem a se iacere. Videns autem Moyses accepit securim altitudinis cubitorum 10. & ipse Moyses erat 10. cubitorum, & saltauit in altum per 10. cubitos atque attigit ad coniunctionem tibiæ cum pede, & percussit atque occidit cadente monte super eum. Addunt etiam, quòd postquã caro eius consumpta fuerat, & manserant ossa disiuncta, quadam die venator insecutus ceruum casu intrauit post ceruum per aperturam tibiæ illius ambulauitque per eam insequens ceruum die fere medio. De dentibus etiam regis Og, qui creuerunt per decem cubitos exponunt illud quod habetur Psalm. 3. quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: & dentes eorum contriuisti. Dicunt autem, quòd ibi debet H scribi accreuisti, idest fecisti crescere.

Ex hoc cognosces quã false & bestialiter Iudæi intelligunt legẽ suã. Et si in his clarissimis errãt, quãto magis in alijs mysterijs obscuris, vt de Messia & cæteris, excæcauit eos malitia sua.

Hæc autem omnia impossibilia sunt, & omni rationi dissona, nec impugnari ea oportet, quia seipsa destruunt. Hebræi autem glossatores Talmud quãdã sententiam impropriam parabolicam commentati sunt dicentes, quòd mons, quem sumpsit rex Og super se erant merita sua apud Abraham, quia ipse nunciauerat Abrahæ Loth consobrinum suum captum a regibus; de quo Gen. 14. cap. & intelligebat precibus Abrahæ ad Deũ liberari, sed formicæ, idest populus Hebræorum perforauerunt montem, idest rogauerunt, & obtinuerant a Deo, merita illa nihil sibi proficere.

I Sed ista sententia est inconsona, quia sensus mystici fundantur super veritatẽ historiæ. Itẽ ista expositio præsupponit falsum, scilicet, quòd vixerit rex Og a tẽpore Abrahæ vsque nũc: sed falsum est, nam tunc haberet quasi quingentos annos: nullus tamen tantam ætatem attigit post tpa Abrahæ, vt patet in Abraham, & sequacibus suis, quia aliqui ad centum, & decem annos, alij ad centum, & triginta, & qui plus ad centũ, & octoginta attigit, sicut fuit de Isaac Gen. 35. cap. ꝙ autem vixisset rex Og ferè quingentis annis, si a tempore Abrahæ vixisset vsque nunc patet, quia bellum, in quo venit profugus quidam ad nunciãdũ Abrahæ captũ esse Loth, fuit a principio ingressionis Abrahæ K in terrã Chanaan, vt colligitur ex processu Gen. a 12. vsque ad 14. cap. sed ab eo tempore vsque ad tempus, quo pugnatum est contra regem Og fluxerunt anni 470. & Og rex esset 20. annorum aut plurium, quando venit profugus ad nunciandum ista Abrahæ, quia aliàs venire non posset fugiẽs de bello: ergo quasi anni quingenti transierant. Antecedens patet, quia ab introitu Abrahæ in terram Chanaan quãdo cępit esse peregrinus vsque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni quadringenti, & triginta, vt patet Exo. cap. 12. sed ab exitu de Aegypto vsque ad pugnam cum rege Og fluxerũt anni 40. quia anno 40. ab exitu de Aegypto fuit factum bellum istud: ergo erant 470. anni. nõ stat ergo aliqualiter dictum Talmudistarũ, nec aliorum

Annis Og vixerat tpe quo Iudæi ingressi sunt in terram Chanaan.

rum Hebræorum exponentium dictum illorum, sed A rex Og occisus est in bello gladio cum eçteris de populo suo, sicut fuerat occisus rex Sehon.

CAP. XXII.

Iof. 14. PROFECTIQVE castrametati sunt in campestribus Moab, vbi trans Iordanem Ierico sita est. Videns autem Balac filius Sephor omnia, quæ fecerat Israel Amorrhęo, & quòd pertimuissent eum Moabitæ, & impetum eius ferre B non possent, dixit ad maiores natu Madiã: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

Profectique. Dicto §. de impedimento itineris propter Amorrhæos dicitur de impedimento propter Moabitas: nã deceperũt Moabitæ Israelitas ponẽdo filias suas apud castra Hebræorũ, quæ induxerunt Israelitas ad idolatriã, & ex hoc irato Deo mortui sunt multi de Israel, vt patet infra 25. cap. Aliter C potest continuari, scilicet supra dictum est de destructione Amorrhæorum, hic autem agitur de timore Moabitarum. & tanguntur tria. Primo iusti timoris ratio. Secundo remediatoris vocatio. Tertio eiusdem itineratio. Secunda ibi. *Misit nuntios*. Tertia ibi. *Surrexit Balaam*. Circa primum. *Profectique castrametati sunt in campestribus Moab*. Idest postquam occiderunt reges istos, & acceperunt populum eorũ mota sunt castra, & venerunt ad campestria Moab.

Quomodo se habebant Israelitæ quantum ad castrametationem quando pugnabant contra reges Amorrhæos & quid vocantur campestria Moab. *Quæst. I.*

PRo quæ sciendum est, quòd quando Israelitæ pugnauerunt contra reges istos castra manebant in aliquo loco fixa, & ipsi Israelitæ disponebant per loca ad pugnam: nam ex D Aegypto venerant omnes Israelitæ cum filijs, & vxoribus, pecoribus, atque iumentis, & omnia ista non iuerunt in bellum, quia non poterant commode duci, potissimum cum bellatores discurrerent per plurima loca, sed a principio antequam committeretur bellum contra regem Sehon, erant castra Israelitarũ in aliqua mansione: egredientibus autem viris bellatoribus in pugnam manserunt castra in loco eodem, vt sic discurrerent Israelitæ per omnia loca regni Sehon ad capiendum ea. Deinde autem cum pugna- E tum est contra regem Og eo modo manserunt castra, & postea redibant Israelitæ pugnatores in castra. Finitis autem istis bellis, mouerunt castra de montibus Abarim, & venerunt ad campestria Moab vbi est quædam ciuitas, quæ vocatur Bethsimon, & ista mansio ponitur hic, scilicet campestria Iordanis: sed non ponitur mansio, de qua profecti fuerunt. Dicendum autem, quod profecti fuerunt de montibus Abarim, quia ista mansio est ante campestria Iordanis, vt patet infra 33. cap. Vocantur autem campestria loca aliqualiter aspera, sed non totaliter montuosa. Distinguit enim Scriptura terram in Montanã, campestria, & planiciẽ. Montana autem dicũtur loca montuosa, & excelsa: planicies autem est terra multum ęqualis, sicut est in vallibus, vel alijs locis totaliter planis. Cãpestria autem dicuntur media inter montes, & planũ secundum dispositionem, scilicet, quòd non sunt totaliter montuosa, nec totaliter plana, sed aliqualiter aspera: istud colligitur infra c. 33. vbi dicitur, quòd Israelitæ venientes de montibus Abarim castrametati sunt in campestribus Moab, & inde venerunt ad planiora loca Moabitarum, & sic vocantur ibi campestria loca media inter montes, & valles plana. Ista autem differentia dispositionis terrarum habetur Iosue capit. 11. vbi diuiditur omnis terra in tres dispositiones prędictas, cum dicitur: Misit ad reges aquilonis, qui habitabant in montanis, & planicie, & in campestribus. Non est autem intelligendum, quòd steterint Israelitæ nũc in terra Moab: non enim introierũt in illam, sed a principio antequam introirent in terrã Amorrhæorum transierunt per extremitatem terræ Moab, scilicet per ciuitatẽ nomine Ar, vt patet Deuteron. cap. 2. sed dicuntur castrametati in campestribus Moab, idest in quibusdam campis, quæ olim pertinuerant ad regem Moab: postea tamen pertinuerãt ad regẽ Sehon, qui bello abstulit eos de manu Moabitarum. quod apparet: nam in istis campestribus Moab est Bethsimon, vt patet infra 33. cap. & tñ Bethsimon pertinet ad terram regum Amorrhæorum, vt patet Iosue cap. 12. Alio modo potest intelligi, quòd ista vocantur campestria Moab, quia erant coniuncta terræ Moab, scilicet, quòd mons Phasga, siue Abarim erat medius inter terram Amorrhæorum, & Moabitarum, & erat communis vtrique terræ: ideo campestria illa, q̃ pendebant descendentia a monte Phasga versus terram Amorrhæorum, possunt vocari campestria Moab, quia pendent ex monte Moab. Aliquis forte dicet, quòd Israelitæ nunc transierunt per terrã Moab faciẽtes aliquam mansionem in terra illa in extremitatibus eius. Respondendum est nõ stare, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum Israelitæ cõtra Moabitas Deutero. cap. 2. & tamen Moabitæ timebãt valde Israelitas, vt patet in litera: ergo si introirent per terram illorum Moabitæ resisterent, & sic oporteret committi bellum. Item non stat, quia Israelitæ petebant transitũ per ista regna, scilicet Idumęorum, & Moabitarum, quia a principio non habebant locum, p quem transirent in terram Chanaan, vt patet Iudi. cap. 11. sed nunc quando castrametati sunt Israelitæ in campestribus Moab habebant locum transeundi, quia tota terra duorum regum Amorrhæorum erat sibi subdita, quæ coniungitur terræ Chanaã in Iordane, & monti Hermon atque mari Cenereth: vt patet Deutero. cap. 3 iuncto cap. 34. infra ideo non erat aliqua causa, quare ipsi vellent facere transitum per terram Moab. Item nullo modo stat, quia quando castrametati sunt in istis campestribus, fixerunt castra apud Bethsimon, vt patet infra 33. sed Bethsimon est in terra Amorrhęorum, vt probatum est: ergo nõ fecerunt transitum per terram Moab. *Vbi trans Iordanem Ierícho sita est*. Idest erãt in cãpestribus Moab apud Iordanem contra locũ illum, in quo Iericho sita est ex alia parte Iordanis: Pro quo sciendum, quòd campestria Moab, & planiora loca sunt duæ mansiones vltimæ, quas Israelitę fecerunt venientes de Aegypto, & sunt super Iordanem, vt patet infra 33. cap. hoc est ad partem orientalem Iordanis: ex parte autem occidentali erat tota terra Chanaã, vt patet infra 34. cap. vbi ponitur Iordanis terminus orientalis terræ illius, & ibi apud Iordanem est ciuitas Iericho: vnde quando transierunt Israelitæ Iordanem prima ciuitas, in quã venerunt, & ad quam venerunt exploratores suit primo

Cãpestria quid.

An Israelitę transierint per terram Moabitarum.

Respõsio.

Cãpestria Moab, planiora loca sunt secundę mãsiones.

mo

mò, fuit Iericho, vt patet Iosue cap. 2. & sic distinguebantur terra Chanaan, & terra istorum duorum regum Amorrhæorum per Iordanē intermedium, & sic campestria Moab ex parte orientali, & Iericho ex parte occidentali respiciebant se, & hoc significatur hic. Non tamen est intelligendum, quòd vbi erant illa campestria esset Iericho, scilicet ad occidentem Iordanis: ideo nō dixit litera: Vbi Iericho sita est. trās, autem significat ibi partem occidentalem, quāquàm aliquando significat partem orientalem. & sic dicuntur accepisse duæ tribus, & dimidia possessionem suā trans Iordanem, scilicet ad orientem eius, vt patet Iosue cap. 1. & vterque modus habetur infra ca. 32. ideo ad tollendum dubium, aliquando ponuntur determinationes, vt cum dicitur trans Iordanem ad occidentalem plagam, vel ad orientalem plagam, vt patet Iosue cap. 5. & 13. *Videns autem Balac filius Sephor.* Ille est rex Moab, vt infra patet. & ponitur hic timor eius: nā Israelitæ deleuerant Amorrhæos, ita ergo timuit, q̄ delerent Moabitas. Dicunt quidā de isto Balac, quòd non erat de genere Moabitarum, sed de alijs gētibus: acceperat autem regnum Moab: sic rex Sehon acceperat partem regni Moabitarum ipso regnante. Sed hoc non apparet ex litera, nec oportet ponitistam variationem præter necessitatē. *Omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo.* Ex his habuit iustā causam timoris, quia rex Og, & rex Sehon erant reges potentissimi, & tamen vtrumque deleuit populus Israel, a fortiori ergo deleret ipsos Moabitas, cum rex Sehon præualuisset primo contra Moabitas accipiens terram de manu eorum, vt patet præce. cap. Et dicitur hic, quæ fecerat Amorrhæo, idest populo Amorrhæorum, quia non accipitur hic Amorrhæus pro aliquo istorum regū, vtrumque enim occiderunt Israelitæ, & vterque habebat partem populi Amorrhæi, & tamen isti duo reges non dominabantur toti terræ Amorrhæorum, quia erant alij reges Amorrhæi trās Iordanem ad occidentalem plagam, vt patet Iosue cap. 5. scilicet postquam audierunt reges Amorrhæorū, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagā, &c. *Et quòd pertimuissent eum Moabitæ.* Ista est alia ratio ad mouendum eum ad timorem: nam dato, quòd Israelitæ nulla mala intulissent Amorrhæis: si tamen timerēt eos Moabitæ non possent conuenienter pugnare: nemo enim contra eum conuenienter pugnat, a quo se æstimat superandum, sed pugnantes de victoria confidere oportet: licet alteri viribus impar sit. Cum ergo rex Moabitarum videret Moabitas timentes habuit causam timendi. Etiam, quia erant propinqui Israelitæ terræ Moab, & faciliter damnum inferri poterat. erat tamen timor iste ex ignorantia: nesciebant enim, q̄ Deus mandasset Hebræis, ne inirent bellum contra Moabitas, quia non erant accepturi de terra eorum saltem vestigium vnum Deuterono. cap. 2. Si autē hoc sciuissent Moabitæ non timuissent. Et ob hoc dato, quod Moabitæ hostiliter se habuerint cōtra Israelitas prouocando contra eos Balaam ariolum ad maledicendum ipsis, & allexerunt eos ad idolatriam positis filiabus suis apud castra, ex quo secuta est mors magna in Hebræos: tamen non pugnauerunt propter hoc contra illos, quamquam haberent iustissimam causam pugnæ sed solum contra Madianitas, qui fuerunt cōparticipes huius rei, vt patet infra 25. & 31. ca. Si tamen non fuisset interdictum eis pugnare contra Moabitas deleuissent eos sicut deleuerunt Madiam. *Et impetum eius ferre non possent.* Ista est alia causa mouens regem Moabitarum ad timorem, scilicet, quòd etiam dato, quòd Moabitæ non timerent Israelitas: erant tamen veraciter impares eis viribus: ideo si congrederentur, non possent Moabitæ sustinere impetū

F Hebræorum sed perirent. Ista omnia dicta sunt ad introductionem eorum, quæ sequuntur de vocatione Balaā. videat enim Balac rex Moab Israelitas esse in extremitate regni sui, scilicet in campestribus Moab, & videat, quòd destruxerāt duos reges Amorrhæos, ideo credidit, quòd sic vellent destruere terram suā. Volens autem prouidere sibi & regno, inquisiuit an posset bellando expellere eos de terra, & conclusit, quòd non inducens rationes supra positas, scilicet, q̄a præualuerat Israel contra Amorrhæos, quòd Moabitæ timerent illos: ideo recurrit ad aliud remedium, scilicet ad artem magicam: erat autem in terra Mesopotamiæ Balaam ariolus opinatissimus tempore illo, ideo misit ad eum rex Moab, vt veniret ad maledicendum Iudæis; vt sic saltem posset eos expellere de G terra sua, & quia iste erat modus inhonestus pugnandi, vt supra patet. primo inquisiuit an viriliter posset eos expellere pugnando, vt supra patet. reputans antē esse impossibile, confugit ad hoc. *Dixitque ad maiores natu Madiam.* Ad istos locutus fuit rex Balac, quia voluit istos esse mediatores ad vocandum, & ducendū Balaam ariolum, & sic factum est.

Balac cur fuit a Balaam, vt arte magica expelleret Hebræos.

Moabitæ, & Madianitæ qui fint, & de genere eorum, & quomodo Madianitæ habebant familiaritatem ad Ammonitas, qui populi erant de genere Loth. *Quæst. 11.*

CONSIDERANDUM autem, quod Moabitæ, & Madianitæ sunt duo populi in deserto Arabiæ, & satis sunt sibi coniuncti. nam cum esset Moyses in terra Madiā, & pasceret greges lethro soceri sui venit in montem Sinai, vt patet Exo. cap. 3. in quo patet terram Madiam esse coniūctam monte Sinai, & iterum cum Israelitæ exeuntes de Aegypto essent in monte Sinai venit Iethro de terra Madiam ad Moysen: Exo. cap. 18. terra etiam Moabitarum est in deserto Arabiæ: nam Israelitæ venientes per desertum peruenerunt ad extremitatem eius, vt colligitur præceden. cap. & Deuteron. cap. 2. ideo poterant istæ duę gentes communicare ex aliqua parte, & sic erant Madianitæ aliqui in terra Moab, ad quos locutus est rex Moab. Sciendumest etiā, quòd isti populi veniebant de cōsanguineate Abrahæ, I quia Moabitę erāt de genere Loth. habuit enim duos filios, scilicet Moab, & Ammō, a quibus denominati sunt duo populi Moabitæ, & Ammonitæ Gen. 19. ca. erat etiam Loth consobrinus Abrahæ, scilicet filius fratris sui, vt patet Gen. cap. 11. ideo pertinebant isti duo populi aliquo modo ad Abrahā, Madianitæ autē erant directe de linea Abrahę, quoniā habuit Abrahā vxores tres, scilicet Sarā, Agar, & Cethurā. De Agar Gen. 16. cap. de Sara Gen. 12. cap. de Cethura Genes. 25. cap. de Agar autem genuit Ismahel, a quo venerunt populi Ismahelitarum, vt patet Gen. 16. cap. De Sara autem venerunt duo populi, scilicet Idumæi, & Israelitæ, nam Sara genuit Isaac. Gen. 21. cap. Isaac aūt genuit Iacob, & Esau Gen. 25. cap. de Esau autem venerunt Idumæi, vt patet Gen. 36. cap. & Deutero. c. 2. de Iacob autem venerunt Israelitæ. Abraham autem genuit ex Cethura filios sex, quorum vnus fuit Madiam, & ex eo natus est populus Madianitarum, vt patet Gen. 25. cap. & sic patet, quòd Moabitæ, & Madianitæ pertinebant ad genus Abrahæ, & etiam illa causa erat aliquo modo quare isti duo populi communicarent, ita quod essent Madianitæ in terra Moab. dicunt autem aliqui, quod Balac rex Moabitarum erat de genere Madianitarū, ideo morabantur in regno suo Madianitę, & cum his faciebat consilium suum: vnde confidens magis eis, quam Moabitis misit eos tanquam mediatores in facto isto ad Balaam ariolū,

sed non patet ex hoc aliqd qa Madianitæ erāt populi, qui subijciebantur cuicunque potenti: vnde non solum habebant familiaritatē istā cū rege Moab, sed ēt cum rege Amorrhæorum, qui erat hostis Moabitarum, seruiebant enim illi, & omnes quinque principes terræ Madiam, qui vocantur reges infra 31. cap. erant duces sub rege Sehon, vt patet Iudi. cap. 13. vbi vocantur duces illius. Post mortem autem eius potuerunt contrahere amicitiam cum rege Moabitarū, & manerent in terra illius: tunc autem ipse locutus est ad maiores natu Madian, idest ad eos, qui erant nobiliores in tota terra Madian. Dicuntur enim dupliciter maiores natu: aliquando enim vocantur maiores natu illi, qui sunt seniores, scilicet, quia præcesserunt alios natiuitate: aliquando autem dicuntur maiores natu, idest de meliori genere, siue de maioribus natalibus, & isto modo accipitur hic, quòd locutus fuerit ad nobiliores de tota terra Madian, quāquàm satis poterat accipi, quòd loqueretur ad maiores natu, idest ad senes, quia illi prudentiores sunt propter experientiam, est enim iudicium de particularibus prudentiale, & particularia apprehenduntur per experientiam, quæ tempore indiget, ideo non contingit, quòd sit aliquis prudens in magna iuuentute, nisi rarissime: sic ait Aristo. 6. Ethi. quòd facile est iuuenes esse Mathematicos, sed prudentes esse non contingit, & sic loqueretur Balac ad veteres terræ Madiā, vt ipsi prudentius procurarent hoc negocium. Aliqui autem semper conantur dicere Balac regē Moab fuisse Madianitam, quia punitio, quæ secuta est ex cōsilio, & opere Balac regis Moabitarum non venit super Moabitas, sed super Madianitas, de quo infra 25. & 31. Si tamen fuisset Balac rex Moabitarum de genere Moabitarū venisset punitio super Moabitas.

Maiores natu, qui dicantur.

Cap. 2.

Balac an fuerit rex Moabitarū, vel Madianitarū: & an fuerit rex Moabitarū de stirpe Madiā, & quare pugnauerunt Iudęi contra Madianitas, & non cōtra Moabitas.

Respondendum est non sequi ex hoc, nam verum est, quod Moabitæ mala meruerunt: tamen non receperunt illa, quia Iudęi vetiti erant facere eis malum, vt patet Deuter. cap. 2. de Madianitis autem non fuit vetitum, immo iussum est, quòd pugnarent contra eos infra 31. cap. ideo intulerūt eis malum, hoc enim ipsi merebantur, quia consuluerunt hoc regi Moabitarum, & dederunt ei fauorem adducendo Balaam de terra lōginqua ad maledicēdum Iudæis. Moabitæ autem non fuerunt puniti in hoc, sed in aliquo alio, scilicet, quòd non poterant ingredi in Ecclesiā Domini in ęternum, quod licebat alijs nationibus: etiam nunquam debebant habere pacem Israelitæ cum eis. De hoc Deutero. cap. 23. scilicet Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in ęternum, & sequitur ibi, quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia, vt malediceret tibi. Et sequitur, Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cūctis diebus vitæ tuæ vsque in sempiternum. Et sic tam Moabitæ, quam Madianitæ puniti sunt pro hoc facinore: sed Madianitæ immediatè deleti sunt, Moabitis vero imposita est pęna pro sequentibus generationibus: ideo non patet ex hoc, quod Balac rex Moabitarum est de genere Madianitarū. Sciendum, quòd Hebræi dicunt, quòd Balac habuit consilium cū Madianitis, quia isti cognoscebant mores Moysi, cum Moyses magno tempore vixisset in terra Madiā, quādo fugit a facie Pharaonis, vt patet Exo. cap. 2. & 3. & dixerunt isti duces, quòd Moyses magis verbis quàm armis populum defendebat, & vincere faciebat, & verum est, quia Exo. cap. 17. habet quomodo eleuatis manibus Moysi in oratione vincebat Israel, si autē deprimerentur manus eius vincebatur Israel: tunc ergo dixit Balac rex Moab: Ego adducam alium qui in benedictionibus, & maledictionibus ei resistat, & propter hoc

Opin. Hebræorum de Balac quare vocauit Balaam.

A vocauit Balaam ariolum. Sed istud non stat ex superioribus: nā satis patet supra, quòd ipse inquisiuit an posset resistere Israelitis pugnādo, & inuenit sibi esse impossibile, quia Israelitæ confregerant alios reges fortiores se, & quia Moabitæ timuerāt Israelitas non potentes ferre impetum eorū, ideo recurrit ad subsidiū magicum, inuocando ariolos. Satis etiā patet ex verbis eius ad Balaam ariolum, scilicet. Veni ergo, & maledic populo huic, quia fortior me est, siquo modo possim percutere, & eijcere eum de terra, quasi dicat quāuis non possim opere bellico, tamen possum aliquo modo, scilicet opere magico. *Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos* B *herbas vsq; ad radices carpere*. Hic admirat rex Moabitarum de potentia Iudæorum loquens modo desperantis, scilicet, quòd ipse nullo modo possit cum Iudæis congredi, quia fortiores valde erāt, & dicit, quòd omnes populos terræ ipsi delebunt, sicut bos destruit herbas. Posuit similitudinem de boue, quia ouis, & capra herbarum summitates decerpunt, ita vt multum de herbis remaneat: bos autem vsque ad radices vorat, ita vt nihil maneat: ita populus Iudæorum se habebat, & in hoc mirabatur Balac rex Moabitarum, quia qn alij reges gentium aliquas terras bellando vincebant, accipiebāt incolas in sua potestate. Hebræi autem occidebant omnes, quia sic mandauerat eis Dominus, vt habetur infra 33. cap. & Deutero. 20. cap. Hoc autē C apparebat in rege Sehon, & rege Og: nam ipsos cum populis suis destruxerant Iudæi nihil relinquendo, vt patet pręce. cap. & sic putabat Balac, quòd futurum erat de alijs populis, & regibus. *Ipse eo tempore rex erat in Moab*. Ponitur hoc ad significandum quomodo pertinuerit ad Balac facere ea, quæ infra sequuntur, scilicet mittere nuncios ad Balaam ariolum, vt veniret in Moab ad maledicendum Iudæis: nam si nō esset habens curam de Moabitis non pertineret ad eum ista facere, ideo dicitur, quòd erat rex in terra Moab. Ad regem autem pertinet habere curam de omnibus, quæ in regno fieri debent.

Misit ergo nuncios ad Balaam filiū Beor D ariolum, qui habitabat super flumen terrę filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiē terræ sedens cōtra me. Veni igitur, & maledic populo huic: quia fortior me est: siquo modo possim percutere, & eijcere eū de terra mea. Noui enim, quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. Perrexeruntque seniores Moab, & maiores natu Madiā habentes diuinationis precium in E manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondit: Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, dicens: Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem

Legatio prima Moabitarum ad Balaā ariolum. supra eo.

terræ:

terræ: veni, & maledic ei, ſiquo modo poſſim pugnans abigere eum: Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus eſt. Qui mane conſurgens dixit ad principes: Ite in terram veſtram, quia prohibuit me Dominus venire vobiſcum. Reuerſi principes dixerunt ad

Legatio ſecunda eorundem.

Balac: Noluit Balaam venire nobiſcum. Rurſum ille multo plures, & nobiliores quàm antea miſerat, miſit. Qui cum veniſſent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me: Paratum habeo honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Veni, & maledic populo iſti. Reſpondit Balaam,

Infra 24.

Si dederit mihi Balac plenam domũ ſuam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt, vel plus, vel minus loquar. Obſecro, vt hic maneatis etiam hac nocte, vt ſcire queam quid mihi rurſum

Supra eo.

reſpondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerunt homines iſti, ſurge, & vade cum eis, ita dumtaxat, vt quod tibi pręcepero, facias.

Miſit ergo nuncios, Hic ponitur ſecũdum, ſcilicet remediatoris vocatio, & quamquàm non ponantur ſuperius plura, quia Scriptura loquitur breuiter, tamen intelligendum eſt, quod habuerint conſilium Madianitæ cum rege Moab, & determinauerint vocandum eſſe Balaam ariolum: ideo dicitur hic quòd miſit nũcios rex Moab ad Balaam promittens ei pecuniam, vt malediceret Iudæis. *Ad Balaam filium Beor ariolum*, Vocatur hic Balaam ariolus, id eſt magicus, vel maleficus.

Qui dicantur arioli, & quomodo iſta ars inuenta eſt: & An Balaam eſſet aſtrologus magnus, & ariolus, & An verus Propheta Dei, vel idolorum. Quæſt. III.

PLVRES modi ſunt maleficiorum, qui pertinent ad artes ſpeciales, de quibus habetur aliquid Deuteron. cap. 18. ſcilicet non inueniatur in te, qui luſtrat filium, aut filiam per ignem aut maleficos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia, aut auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec fictiones conſulat, nec diuinos, & quęrat a mortuis veritatem: omnes iſti modi, & plurimi alij in ſacra Scriptura vocantur maleficia: Balaam autem erat maleficus, quia in omnibus his peritus erat, hic tamen vocatur ariolus, quod pertinet ad vnum genus maleficij: & hoc, quia ipſe ſolum mõſtrauit operationẽ ariolandi, nec vſus eſt alijs maleficijs. Dicuntur autem arioli ab

Ariolus vnde dicatur.

aris, & ſunt illi, qui in aris futura perſcrutantur. Et hoc fit occidendo animalia in aris: ibi autem inquiſitis venis præcordialibus, quæ dicuntur fibræ, conantur qui hmõi ſunt, pręnoſticare veritatem. Et iſte fuit modus cõ ſſimus apud antiquos Gentiles ad inquiſitionem futurorum. Sic patet in tragœdijs Senecæ quinta tragœdia, q̃ dicit̃ Oedippus, & frequenter in Tito Liuio, & Aug. de ciuitate Dei, & alijs Romanorum hiſtorijs, quod ſatis clare ponit Lucanus lib. 1. de bello pharſ.

F quã ciuili Iulij, & Pompeij. Iſta ars fuit inuenta a quodam qui dicebatur Teges, & inuectus eſt proſiliſſe de gleba quodam arante, & ſubito locutus eſt, atque artem iſtã docuit. Sic ait Marcianus fęlix capella lib. 2. de nuptijs Mercurij, & Phiſiologiæ proſa vlti. Nunc autem vocantur arioli illi, qui de aris Eccleſiarum aliquam partem aſſumunt, vt inde maleficia operentur: ſed valde impropriè tale nomen eis imponitur, quia arioli ſunt futurorum diuinatores, qui autem ararum conſecratarum partem ſumunt, futura non dicunt, ſed ſolis præſentibus malefaciunt. Balaã autem ariolus vocatur, quia iſto modo inquirebat aliquas veritates futurorum, & patuit hoc ex eis, quæ ſequuntur. c. ſequenti, vbi iuſſit poni ſibi 7. altaria, & immolari ſeptem animalia, nihil autem ſine immolatione tali in-

Inuentor artis ariolandi.

Arioli qui nunc vocẽtur in Eccleſia.

G quirebat: ideo litera noſtra vocauit eum magis ariolum, quam alio nomine. Secundum veritatem autẽ Balaam erat magnus aſtrologus in iudicialibus cognoſcens quantum cognoſci ex aſtris datur, quid hominibus futurum eſſet: cum autem conſideraſſet in aſtris alicui infortunia euentura pręd icebat palam. Cum autem audientes populi rudes poſtea viderent ſic euenire: putabant, quòd ex maledictione, vel benedictione Balaam infortunia, vel eufortunia veniſſent, ideo dixit rex Moab ad illum: Noui, quòd ille benedictus ſit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congeſſeris. Erat etiã ariolus, & ea, quæ p aſtra cognoſcere non poterat, quadam dæmonum familiaritate in talibus aliquando cognoſcebat, vel dæmonibus immolabat, vt ei veritatem demonſtrarent, vel

Balaã magnus Aſtrologus.

An dæmones commoueãt ab aliquo contra alios homines, vt eis noceãt, cum hoc ſit eis officium.

H vt eos per obſequia ad nocendum aliquibus quantũ poſſet incitaret, & hoc commune eſt apud omnes maleficos. Sed dicet aliquis impoſſibile eſſe hoc, quia dæmones quantum eis permittitur a Deo in homines deſęuiunt, nec indigent ad hoc aliquo commouente. Reſpondendum eſt non ſtare, quia licet dæmones prompti ſunt nobis nocere quantum poſſunt inquantum nobis inuident: tamen non curant nocere quantum ad omnia, quia non inuident nobis quantum ad omnia: nõ enim inuident, quia diuites ſumus, vel quia corpore robuſti, vel ingenio acuti, & vt generaliter dicam nec in aliquo naturę bono inuident. in his enim multo ſuperiores nobis ſunt ſecundum

I gradum: ſed inuident, quia ſecundum Dei gratiam, & virtutes vitam beatam attingere poſſumus, à qua ipſi ex quadam præſumptione defecerunt: inuident ergo bonis, quia talia habere prompti ſunt: vnde ſumme laborant, vt bonos a bonitate conuertant, ſiue directè ad vitia deducendo, ſiue in temporalibus affligendo: non enim cupiunt temporalia noſtra deſtruere, niſi vt per ea ad impatientiam, & vitia perducamur, vel de vno vitio ad plura tranſeamus: vnde ſi aliquem ita in bono firmiſſimum eſſe cognoſcant, vt nulla ſęuientis fortunæ aduerſitate a bono deijci poſſit, tunc tentari nullatenus audent, & ſi aliquos malos temporalibus bonis abundantes eſſe cõſpiciant aliquãdo vexa

K re non audent, ne afflicti ad Dominum conuertãtur, quia ſolet afflictio dare intellectum: ſi tamen dęmon maleficijs, vel adoratione, quam maxime cupit incitetur, aliquibus nocebit, quibus ante nocere non curauerat, ſiue bonis, ſiue malis, vt patet de dęmonibus, qui circuibant domum, in qua beatus Iacobus hoſpitabatur ab Hermogene ad hoc per maleficia incitati, & ſic aliquibus quandoq; nocere cupiunt corporaliter, vt ſuaſores ſuos ſpiritualiter lædant. Erat etiam Balaam iſte Propheta, & verus Propheta, quia Deus ei multa reuelabat, & ei apparebat, vt patet hic in litera: multa etiam prophetice dixit de populo Iudæorũ, & de Meſſia, vt patet infra 24. cap. erat etiam Balaam Propheta Dei ſicut Moyſes, quamquàm aliqui dicũt, quòd

Balaã ſit, & an eſſet Propheta Dñi, vel idolorum.

quòd Balaam erat propheta dęmonum, & sic aliquando Scriptura frequenter nominat aliquos prophetas idolorum, sicut nominat prophetas Baal, de quibus 3. Reg. 18. c. cũ Elias occidit quadringentos de prophetis Baal. Sed non vocantur proprie prophetæ dæmonum, quia prophetia est reuelatio veritatis, quæ naturaliter cognosci non potest: veritates autem, quas dæmones nouerunt multæ, & subtiles sunt, sed naturaliter cognosci possunt. Sola autem quæ Deus reuelat naturaliter non cognoscuntur: immo quod plus est, si dæmones aliqua, quæ nobis Deus reuelat, reuelarent: adhuc prophetæ non essemus, quia illa naturaliter cognosci potuerunt, cum dæmones illa reuelauerint. Quòd autem aliquis malus, vel bonus sit, nihil attinet ad prophetiam, vt patet in Caipha Ioan. 11. ca. qui prophetauit, & tamen vir malus erat, cum procurauerit mortem Christi: sed nihil impedit prophetiã, quia malitia voluntatem tangit, & intellectum practicum: prophetia autem solum intellectum speculatiuum, cum sit nuda cognitio siue reuelatio ad agendum. Si ergo aliquis idola colat, non propter hoc vocabitur propheta idolorum, quia cultus voluntatem respicit, prophetia autem intellectum. Dico aũt hoc denominando prophetam a proprio actu, scilicet, a cognoscendo super naturaliter reuelata. Si autem velimus a quolibet accidenti posteriori rem denominare, est confusio artis, & isto modo, sicut aliquis vocatur propheta idolorum per aliquid accidentale, s. quia idola colit: ita vocabitur propheta vini, si vinum vendiderit, nec est maior ratio de vno, quàm de alio, quia vtrũque ad cognitionem supernaturalem speculatiuam æqualiter posterius est, sicut musicus a sono propriè nomen accipit. Si autem aliquis musicum a triãgulis denominet, quia accidentaliter in eo, quòd geometra est trianguli considerat passionem, cuncta pereunt, natura destruitur, nihilque distinctum permanet. Si ergo cunctas res, vt decet proprijs velimus nominibus appellare, Balaam Dei propheta vocabitur: vt res, vnde nascendi, inquantum talis est, originem habet, inde notificatiuum nomẽ recipiat. Nec etiam Scriptura vocat aliquos prophetas idolorum, quia solum idola colebant, sed quia a dæmonibus responsa recipiebant, vt patet de prophetis, quos decepit spiritus malus, vt habetur 3. Reg. cap. 22. Balaam autẽ prophetiam suam ex Deo, & non ex dæmonibus habebat: ideo propheta Dei erat. alias autem veritates futuras per astra naturaliter, & incerte, & per artem ariolorum confuse inueniebat, sed quãtum ad istas propheta non dicebatur. *Qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon.* Ponitur locus, vbi habitabat, quoniã mittebantur illuc seniores Madian ad inquirendum ab eo, & ducendum ipsum in terram Moab,

Malitia non impedit ꝓphetiam.

An Balaam vocatus fuerit de terra Ammonitarum, vel de Mesopotamia, & vbi habitauerit. *Quæst. IIII.*

SED arguet aliquis, quòd non habitauerit in terra Ammonitarum, quia infra 31. cap. dicitur, quòd occiderunt Israelitæ Madianitas, & ibi cum eis occiderunt Balaam ariolum. ergo in terra illa habitabat: & tñ ipse dixit, quòd redibat in terram suam, quando recessit de terra Moab, vt patet infra 24. cap. ergo non habitauit super flumen terræ filiorum Ammon.

In contrarium videtur, scilicet, quòd habitauerit in alia terra, scilicet, in Mesopotamia, vt patet sequenti c. dum dixit ipse ad regem Moab: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis, & ista ciuitas Harã, vel terra est Mesopotamia, quod patet, quia Abraham, & tota cognatio sua, & domus

A patris sui habitauerunt magno tempore in Haram, vt patet Gen. 11. c. & mãsit ibi cognatio tota Abrahę ipso egrediente, & veniente in terra Chanaan, vt patet Gen. cap. 11. & cum postea misit Abraham seruũ suum Eliezer ad terram istam, & dr̃, quòd mittebat eum in Mesopotamiam Gen. 24. Item patet quia Rebecca misit filium suum Iacob in Mesopotamiam ad Laban fratrem suum Gen. 39. ca. dr̃, ꝙ venit Iacob ad Laban in Haram: ergo idem est Haram, & Mesopotamia. Item patet, ꝙ ista regio Haram, de qua hic dicitur, sit idem, quod Mesopotamia, quia hic dixit Balaã, ꝙ adduxerat eum rex Moabitarum de Haram, & tamen Deuter. 23. cap. dr̃, quòd Moabitæ duxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ ad maledicendum Is-

B raelitis: ergo idem est Mesopotamia, & Haram: sed terra Mesopotamiæ distat a terra Ammonitarum, & de terra Madianitarum: ergo non habitauit Balaam in terra Ammonitarum, nec Madianitarum, sed in terra Mesopotamiæ. Respondendum est, quòd Balaam ariolus habitauerat in terra Mesopotamiæ, & quando misit pro eo rex Balac ibi habitabat, vt patet sequenti cap. vbi dicitur, quòd vocatus est de Haram, & Deuter. cap. 23. vbi dicitur, quòd vocatus est de Mesopotamia, quod idem est. Hic autem dicitur, quòd habitabat in terra Ammon: multum enim ista differunt: quia flumen terræ filiorum Ammon, dicĩt esse flumen, quod per illam fluit, ideo si aliquis habitet apud flumen illud, etiam si sit in terra alia dicetur habitare super flumen terræ filiorum Ammon, & ita

C erat de Balaam: nam ipse habitabat in Mesopotamiã, & ibi habitabat super flumen, quia omnes habitantes in Mesopotamia sunt super flumen, cum ipsa ciuitas sit inter duo flumina, siue inter duas diuisiones eiusdem fluminis: ideo vocatur in Hebræo Haram fluuiorum, & in litera nostra vocatur Mesopotamia, idest, ciuitas in medio aquarum. fluuius autem iste est Euphrates, qui veniens per vrbem Babylonem trãsit in Mesopotamiam Syriæ, & inde fluit per terram Ammonitarum, atque transit per latus Septentrionale terræ Chanaan: sic patet Gen. cap. 15. vbi ponitur Euphrates ad latus Aquilonare terræ ꝓmissionis, & satis est verisimile, ꝙ deriuetur iste fluuius per terras prædictas, quia de Mesopotamia in terram Chanaan est

Fluuius rigans Mesopotamiam est Euphrates.

D via recta per terram Ammonitarum, quod patet ex itinere Iacob Genes. 31. capitu. ipse enim veniebat de Mesopotamia, & transiuit per montem Galaad, vt patet eodem cap. mons tamen Galaad est in extremitate terræ Ammonitarum, vt colligitur ex eis, quę habentur præcedenti cap. & Deut. cap. 2. vbi ponitur Iaboc apud montem Galaad, & tamen Iaboc est terminus Ammonitarum, vt ibi patet; transit ergo Euphrates per terram Ammonitarum, & quia ille transit ꝑ Mesopotamiam, dicitur habitans in Mesopotamia habitare super flumen terrę filiorum Ammon. Denominauit aũt Scriptura fluuium istum magis a terra Ammon, q̃ a Mesopotamia, quia Iudæi erant nunc in extremitatibus terrę Ammon, & habuérunt in partẽ suam quandam portionem terrę Ammon, vt patet

E Iosue cap. 13. ergo magis poterãt cognoscere fluuiũ istum de nominata terra Ammõ, q̃ de nominata terra Mesopotamiæ. Cum aũt arguebatur, ꝙ habitaret Balaam in terra Madianitarum, quia ibi occisus est cũ alijs Madianitis infra 31. cap. & Iosue cap. 13. Respondendum est, ꝙ Balaam aliquando habitauit in terra Madianitarum, & tamen a principio quando vocauit eum rex Moab non habitauit in terra Madian, sed in Mesopotamia: est tamen verisimile, quòd illi maiores natu terræ Madian, qui vocauerunt eum de Mesoptamia suaserint ei, quòd habitaret in terra eorum Madian, & quòd eum valde honorarent

atque ditarent. vnde qn̄ rediJt de terra Moab, non reuersus est ad habitandum in Mesopotamia, vbi ante fuerat, sed habitauit in terra Madian: & sic potuit ibi interfici cum alijs Madianitis. Sed obijcietur, quia infra 24. c. dixerit Balaam, verūtamen pergens ad populum meū dabo consilium quid populus tuus huic populo faciet: ergo redijt in populum suum: sed populus suus erat in Mesopotamia, vbi prius habitauerat: ergo illuc redijt, & non iuit in terram Madian.

Cōtra prædicta arguitur.

Sed respondebitur, quòd quamquàm hoc dixerit Balaam, vel proposuerit facere, tamen postea persuasus a Madianitis non fecit, sed magis habitauit in terra Madian. Sed non stat, quia eo, cap. 24. in fine dicit, surrexit Balaam, & abijt in locum suum: ergo videtur, quòd in Mesopotamiam reuersus sit, & non in terram Madian. Respondendum est, quòd Balaam habitauit in terra Madian pòstquam venit ad regem Moab: & tamen prius quàm locaret sedem suam in terra Madian, redijt in Mesopotamiam, vbi prius habitauerat ad expediendum negocia sua, quia ibi reliquerat omnia, quæ possidebat. *Vt vocarent eum.* Scilicet, quia nō poterat Balaam ex loco illo, in quo erat maledicere Israelitis, quod volebat rex Moabitarum; sic enim solebat maledicere alicui in præsentia, quia fortè iste erat ritus maleficorum. & hoc apparet, quia quando venit Balaam, duxit eum rex Moabitarum super montem excelsum, vbi posset videre quandam partem populi, & ibi constituit aras, & occidit victimas. vt patet infra, & sequenti cap. *Et dicerent; ecce egressus est populus ex Aegypto.* Hic ponitur narratio facti quæ deoebat præponi Balaam ad hoc, quòd veniret ad regem Moab. Et dicuntur Iudæi populus egressus ex Aegypto, quia a principio fuerant in terra Aegypti, & nunquam fuerunt populus nisi ibi. Nā a principio pauci erant, s. Iacob & filij sui, & quidam nepotes eius satis parui. omnes autem erant 66. quando introierunt in Aegyptum: ibi vero facti sunt populus magnus. Primum patet Gen, cap. 46. & secundum Exo. cap. 1. Cum vero egressi sunt de Aegypto, erant viri pugnatores de Israelitis numero sexcentorum millium præter paruulos, & senes, & fœminas: Exod, cap. 12. *Qui operuit superficiem terræ.* Iste est modus loquendi parabolicus: nam non operiebant Israelitæ superficiem terræ, sed, quia erant multi, videbantur operire eam: sic sunt multæ hyperbolæ in Scriptura, vt Gen. 41, cap. s. omnes populi veniebāt in Aegyptum, vt emerent sibi escas: sed manifestum est, quòd non ibant illuc omnes. Et sic multa exempla sunt.

Sedens contra me. Et iste est populus dispositus ad aduersandum mihi: & dicebatur sedere contra eum, sicut cum sunt duæ acies in campo, & vna est contra aliam disposita, ita Hebræi erant in extremitate regni Moab: nam dicitur supra, quòd erant in campestribus Moab s. in quibusdam campestribus in extremitate terræ Moab, & illa olim fuerant de terra Moab.

Veni ergo, & maledic populo huic. Dixit enim, quòd malediceret, quia ipse non poterat præualere contra eum in pugna, ideo volebat saltem per maledictionem eum a se expellere. Dixit quòd veniret, quia intelligebat, quòd quamquàm malediceret existens in terra sua, quòd illa maledictio non proficeret, quæ non noceret Iudæis, cum non esset in præsentia, secundum quod exigebat modus maleficorum.

Sciendum tamen, quòd hoc non proficiebat ex natura rei: nam si illud quod faciebat, vel proferebat Balaam poterat nocere, vel proficere in propinquo posset etiam hoc facere in remoto: sed dæmones volunt sibi quasdam cæremonias obseruari, etiam si superfluæ sint, vt magis honorentur, quæ ab eis sunt, & propter hoc vocantur ista superstitiones.

Vnde sunt dictæ superstitiones.

F *Quia fortior me est.* Idest populus iste Iudaicus erat fortior populo Moabitarum. Hoc arguebat rex Moab ex operibus eorum, scilicet, quia destruxerant regem Sehon, & regem Og delentes eos vno impetu, & tamen illi erant potentissimi reges: sed non erat ista fortitudo Iudæorum, sed magis a Deo: aliàs autem non erant Iudæi fortiores alijs populis, quia nec numero plures erant, nec viribus fortiores, sed quia Deus adiuuabat eos, vt patet Deuteronom. capitu. septimo: ideo admonebat Deus, vt quando omnia ista fecissent non dicerent in corde suo. fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recordarentur, quòd Deus vires eis præbuisset Deuteronom. capitu. octauo: dicebat autem hoc rex
G Moabitarum ad exprimēdum causam missionis suæ ad vocandum Balaam: nam posset dicere Balaam, quòd non erat opus maledictione: nam poterat pugnando delere populum illum: & respondetur, quòd iste populus erat fortior Moabitis, & in hoc innuitur, quòd non poterat præualere contra eos rex Moab: ideo recurrendum sibi erat ad subsidium magicum. *Siquo modo possim percutere eos.* Idest, si saltem aliquo modo possim eos destruere, quasi dicat, non possum superare illos bellando, ideo saltem vellem eos opere magico superare.

Et eijcere eum de terra mea. Idest, quòd possim populum istum Israeliticum eijcere de terminis terræ
H meæ. Erant enim Israelitæ in finibus terræ Moab, scilicet in campestribus Moabitarum, vt patet supra; ideo timebat rex Moab, quòd introirent in terram ipsius, & delerent eum, sicut deleuerant duos reges Amorrhæorum, & vere sic fecissent, nisi Deus vetuisset pugnare contra Moabitas Deuteronom, capitu. secundo.

Noui enim quòd benedictus sit, cui benedixeris. Hic exprimit magis causam missionis huius rex Moab; nam posset dicere Balaam: Ad quid mittis ad me, vt maledicam populo huic ad hoc, vt possis expugnare eum, quia maledictio nihil ad hoc proficit. Respondet rex Balac, quòd ipse certissime cognoscebat, quòd maledictio, & benedictio Balaam erant magnæ efficaciæ: ita quòd ille, cui ipse benedixisset
J esset vere benedictus, & è contrario de maledictione. Benedicere autem est bona annunciare, esse autem benedictum est bona euenire alicui, quia ea, quæ iste prænunciabat eueniebant, & non dicebat ista rex Moabitarum Balaam ariolo adulando ei, sicut aliqui solent alios interdum extollere, vt aliquid inde habeant, quamquàm contrarium nouerint: rex tamen Moab vere intelligebat, quòd Balaam posset efficaciter benedicere, & maledicere, alioquin non misisset eum ad vocandum de Mesopotamia cum tantis sumptibus mittendo illuc maiores natu Madian: intelligebat autem hoc rex Moabitarum, & alij vulgares, quia viderant, quòd Balaam aliquando prænunciabat aliquibus mala, & eueniebant: ali-
K quando autem prænunciabat bona, & similiter ueniebant: ideo credebant ista esse ex virtute verborum Balaam, vel ex aliqua potestate eius occulta: sed hoc eueniebat per notitiam eius in astris, quantum ad partem iudicialem, per quam possunt comprehendi aliqui euentus saltem in vniuersali: & plurima cognoscebat ex consortio dæmonum in arte ariolandi, & ceteris maleficijs. Dicunt autem Iudæi, quòd iste Balaam prædixerat tempore belli regis Moab cum rege Sehon, quod Moabitæ vincerentur: & sic factum est: ideo credidit rex Moab, quòd si diceret nunc Moabitas victuros in bello contra Iudæos, ipsi certissime vincerent: & hoc erat benedicere.

Et

Et maledictus, in quem maledicta congesseris. Idest, noui quòd ille incurrat maledictionem, super quem tu protuleris maledictionem. Esse aliquid maledictũ, est quòd veniat super eum aliquod malum, siue infortunium: & hoc putabant vulgares prouenire per sola verba Balaam. Congerere autem maledicta, est congregare maledictiones super aliquem, vt cum proferuntur multæ maledictiones super aliquem: & ita faciebat Balaam. Sic dicitur supra capitu. 5. de aquis, quas sumebat mulier, contra quam fiebat experimẽtum de Zelotypia: nam dicitur, quòd sacerdos congerebat maledicta super aquas amarissimas, & dabat in potum mulieri.

Perrexerunt seniores Moab, & maiores natu Madian. Supra dicebatur, quòd miserat rex Moabitarum seniores, siue maiores natu Madian, & quòd cum eis locutus fuerat: hic autem dicitur de Moabitis, & Madianitis, scilicet, quòd missi fuerunt seniores Moab, & maiores natu Madian, idest, nobiliores de terra Madian, vel senes terræ illius.

Et dicunt aliqui causam huius esse, quia rex Balac erat rex Moabitarum, & Madianitarum, & quia in hoc vertebatur periculum vtrorumque de vtrisque missum est ad vocandum Balaam.

Sed hoc non stat, quia Madianitæ habebãt alios reges, scilicet, quinque reges infra 31. capitu. sed missi sunt Moabitæ, & Madianitæ, quia Madianitæ erant consiliarij regis Moab, & ad ipsos locutus est quãdo inquirebat quid faciendum esset in hoc, vt patet supra de ipsis, ideo missi sunt quidam: Moabitæ autem erant de regno Balac, & ad eos pertinebat principaliter istud negociũ, ideo ẽt de eis quidam missi sunt.

Quare missi sunt Madianitæ cum Moabitis secundum Hebræos ad vocandum Balaam. Quæst. V.

HEBRAEI dicunt, quòd ideo missi sunt Madianitæ cum Moabitis, quia Madianitæ magicis artibus instructi erant: vt si Balaam diceret, quòd non erat tempus eundi, quia tempus astrorum erat contrarium, quòd illi sibi responderent non esse: vel si diceret, quòd indigebat aliquibus instrumentis ad perscrutandum aliquid in arte illa, ipsi sibi darent, vel si opponeret aliquam excusationem, isti sibi responderent.

Sed ista magis pertinent ad fabulas: ideo dicendum, quòd isti erant secretarij regis Moab, cum quibus habitum erat consilium: vt ergo secretius, & prudentius ageretur, isti missi sunt habentes diuinationis precium in manibus, idest, isti abstulerunt preciũ in manibus suis pro diuinatione, quam facturus erat Balaam. & hoc fiebat, vt promptius veniret: nam si forte nihil afferretur sibi, venire nollet existimans, quòd postquam esset in terra Moab, rex nollet ei quicquam dare: non tamen est intelligendum, quòd fuit ei allatum totum quod dandum erat pro diuinatione, sed aliqua munera ad concitandum eum, vt veniret, sed maiora ei postea promittebantur: & iste erat modus ad magis persuadendum: promittebatur tamen postea aliquid magnum, vt patet infra. Nam cũ non venisset prima vice Balaam vocatus a rege Moab dixit ei rex: cur non statim venisti ad me, an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? ergo videtur, quòd postea daturus erat mercedem. Item patet ex verbis nunciorum ad eum, scilicet, ne cuncteris venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris, dabo tibi: ergo adhuc dandum erat preciũ sed istud quod missum est, datum est tanquam allicitiuum ad veniendum, & non tanquam precium aduentus, vel diuinationis. Dicitur autem diuinatio illa, quam faciebat Balaam. Diuinatio enim a Deo dicitur: & est propriè actus Dei, sicut humanificare est actus hominis. Qui autem id, quod ad Deum pertinet, agere possunt, dicuntur diuinare, idest, agere sicut Deus. Est autem cognitio futurorum contingentiũ propria Deo: ideo illi, qui aliquo modo futura purè contingentia per seipsos cognoscunt diuinare dicuntur. Sic patet Isa. capitu. 41. Annunciate, quæ futura sunt in futurum, & sciemus, quia dij estis, idest, per hoc cognoscetur manifestè vos esse Deos: tamen si hoc non esset proprium Dei, non posset per illud cognosci aliquem esse Deum. In Hebræo dicitur.

Diuinare cuius sit pars.

Diuinationes in manibus suis. Et potest intelligi diuinatio, idest, precium diuinationis, vel vt vult Aben Ezra diuinationes erãt in manib⁹ eorũ. i. diuinatores erant cum eis. s. q cum istis nuncijs ibant aliqui diuinatores ad faciendum ea, quæ dicta sunt, vel vt isti diuinatores intelligerent an aduentus eius prodesset, vel non. Et dicunt Hebræi, quòd isti diuinatores inquirebant per sua auguria, & artes quid eis peruenturum esset ex hoc, & inuenerunt, quòd si eis Balaã ad primum verbum fauerer bene esset, sin autem pessimè. Cum autem audierunt responsum eius, scilicet, quòd prius consuleret Dominum, defecerunt in cordibus suis non inuenientes quod volebãt. Sed in hoc ipsi expositores Iudæorum auguria faciunt, & etiam non proueniunt eis ad verum. Nam dato, quòd Balaam fauisset Moabitis ad primum verbum, non sequebatur ex hoc, quòd ipsi possent aliquid proficere ex benedictione, vel maledictione Balaam: nam nullam efficaciam habebat Balaam in verbis, vel in factis: ideo quomodocunque responderet, nihil proficiebat. *Cumque venissent ad Balaam.* Iuerunt enim ad ipsum ad terram Mesopotamiæ, in qua tunc morabatur, vt patet sequenti cap. & Deuteronom. 23.

Expositio Rabi Abẽ Ezra.

Et narrassent ei verba Balac. Iste erat rex Moabitarũ: & omnia quæ supra ipse dixerat ad mouendum Balaam, vt veniret, retulerunt isti seniores ipsi Balaam.

Ille respondit, manete hic hac nocte. Ista dicebat Balaam, quia volebat respondere subito, ne forte postea reperiret Deum contrarium in responsione: sic enim aliquando fecerunt viri perfecti, qui primò responderunt aliquid ex corde suo, postea autem contrarium locuti sunt Deo inspirante, vt patet de Propheta Nathan, ad quem locutus est Dauid, quòd vellet facere domum Domino: & respondit Propheta: Omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniã Dominus tecum est: in eadem tamen nocte apparuit Dominus Nathan prophetæ, & iussit ei contrarium dicere, vt patet 2. Reg. capitu. 7. In quo sciendum est, quòd cognitio prophetica non est, sicut cognitio sciẽtifica, quæ est per habitum: nam cum aliquis agat habitum semper per illum potest exire in operationẽ, nisi sit indispositus: sicut habitus, qui est in homine ebrio, & in dormiente, quia ibi est ligatus, vt patet 7. Ethi. est enim ille habitus aliquid per quod semper operari possumus, sicut per potentiam visiuam quantum est ex nobis semper videre possumus.

Qũo Prophetę aliquã loquentes ex iudicio suo errarunt.

Cognitio autem prophetica non est aliquod lumẽ habitualiter manens, per quod semper possimus exire in operationẽ, sed est aliqua illustratio raptim transiens, & dum illa manet intellectus Prophetæ eleuatur ad cognoscendum aliqua supernaturaliter. Cum autem cessauerit illa illustratio prophetæ nihil magis intelligunt quàm prius, quia non manet in eis habitus aliquis, nec actus, nisi quantum ad illud quod primo reuelatum est: quia postquam semel illud cognouerint ad retinendum illud, & intelligendum, non indiget aliquo lumine supernaturali: & sic Prophetæ, quando actualiter non illustrantur lumine prophe-

Spũs propheticus non est habitus, sed status transiens.

prophetico, non sunt sapientiores alijs viris: immo aliquando sunt minus sapientes, vt patet de Moyse, q fuit maximus inter prophetas, & ipse nesciuit ordinare politiam iudaicam, quæ consistit in habitudine principantium, & subiectorum, vel iudicum, & populi iudicati: sed consumebatur labore stulto: Iethro autem, qui non erat Propheta Domini, sed quidam de sacerdotibus Gentilibus ordinauit optime politiā Iudaicam distribuendo iudices, vt patet Exo. 18. cap. ideo si aliquando prophetæ non requisito Domino responderent, poterant frequentissimè errare, quod cognoscens Balaam dixit, vt expectarent nūcij regis Moabitarum nocte illa.

Et potest dici, quòd iussit expectare per noctem illam, quia in nocte apparebat Dominus Balaam, vt communiter. Et patet hoc etiam in alijs nuncijs, quibus etiam dixit, vt expectarent nocte vna, vt apparet infra, & tamen in constructione altarium apparuit ei Dominus per diem, vt patet sequenti capit. & infra 24. sed hoc fuit, vt impediretur Balaam ab eo, quod intendebat, scilicet, quia volebat maledicere Israelitas: & fuit ad gloriam Israelitarum, quia propter eos apparebat illi Dominus.

Quare Deus loquebatur p noctē ad Balaam.

Rabi Salom. dicit, quòd Deus apparebat in nocte Balaam, idest, latenter, sicut homo latenter accedit ad eam, quæ non est eius vxor: & hoc, quia Gentiles non erant populus Dei: prophetis autem Iudæorum apparebat Deus etiam in die, & maxime Moysi, vt patet supra 12. cap.

Aliqui autem volunt, quòd ideo fiebat apparitio per noctem, quia ista locutio erat facta a dęmonibus, qui communiter per noctem loquuntur: & hoc aliqualiter videbatur verisimile. Sed non stat, quia Balaā erat vere Propheta Dei, vt satis apparet sequenti capi. & infra 24. & supra declaratum est. Et dicunt aliqui, quòd istę erant reuelationes primæ, quas habuit Balaam a Deo. Sed etiam non videtur, quia tunc non fuisset tam famosus si ante hoc solum fuisset ariolus, vel a dęmonibus reuelationes recipiens, quia in terra illa erant alij astrologi, & arioli pręter ipsum. Item quia Hebræi dicunt, quòd iste erat magnus Propheta, & maior quàm Moyses in cognitione, quia plura cognoscebat: sed erat minor in miraculorum operatione: & vocatur infra 24. cap. auditor sermonū Dei, & considerator visionis illius.

Dictū Hebræorum de Balaā.

Dicendum tamen, quòd ista visio fiebat per noctē, quia iste erat minimus gradus in modo prophetiæ, vt satis colligitur supra 12. cap. vbi fecit Deus differentiam de gradu prophetiæ Moysi ad omnes alios prophetas, qui tunc erant dicens: siquis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum: at non talis seruus meus Moyses: ore ad os loquor illi, & palam, & nō p enigmata, & figuras Deum videt: & sic posuit prophetis minoribus apparitionem in somnio, vel in visione: pro Moyse autem alium gradum superiorem: sed adhuc in istis duobus gradibus minimus gradus erat in somnio. Causa est, quia ibi solum causantur quædam species in phantasia de nouo, vel illę, quæ præfuerant, illustrantur, & nouiter ordinantur: in vigilia autem fit aliqua apparitio exterius in corpore assumpto, vel formatur aliqua vox ad Prophetam sine apparitione corporis, vel simul apparente corpore: & istud perfectius est quàm per somnium immutari: ideo communiter apparebat Deus omnibus minoribus per noctem. sic enim apparuit Abimelech regi Palæsthinorum Gen. 20. cap. sic etiam alijs Gentilib⁹: ideo apparebat sic Balaam: postea tamen apparuit p viam, quia necesse erat sic fieri ad repugnandum peruersitati Balaam volentis maledicere Iudæis.

F *Quid sibi volunt isti homines apud te?* Loquitur hic Deus ad Balaam, idest, Angelus eius: nam Deus nulli vnquam locutus est, nec loqui potest, vt declaratū est Exodi 23. & 25. capitu. Vocat tamen Scriptura Angelos sæpissime Deos, quia ex nomine Dei apparent, & ex nomine eius loquuntur: & quærit a Balaam quid velint homines illi apud eum? non quasi ignoret, sed ad modum hominis, qui cognitam veritatem ex verbis alicuius declarari vult ad conuincendum eum: videbat enim Deus malam intentionem Balaam, quòd propter pecuniam ad maledicendum ire volebat: voluit ergo quòd intentionem suam ipse Balaam saltem in modo proferendi demonstraret, vt ei mandatum imponeret, ne populo malediceret:
G aliter autem non poneretur conuenienter mandatum: nam si Deus diceret Balaam non maledicas populo huic, & nihil quęsiuisset a Balaam: responderet Balaam, quòd non intedebat maledicere populo: cum autem patuerit ex verbis eius, quòd intendebat illuc ire, conuenienter sibi posita est prohibitio.

Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me. Exprimit Balaam quid velint illi homines apud eum, & dicit, quòd rex Moab mittebat ad vocandum ipsum: ecce enim patet hic ex modo verborum Balaam praua intentio eius: illi enim, qui secundum rogata facere nolunt, rogationes factas perfecte non dicunt alijs de hoc quærentibus quasi talia
H rogamina dedignantes, vel ne visa precum continentia ab audientibus recitantes ad faciendum incitentur: quæ enim facere cupimus in referendo exaggeramus, vt animorum inclinatiuam virtutem magis habeant: magnum enim cognoscendę voluntatis signum datum est, nisi dissimulare velimus: quæ enim placent, perfectè, & plusquam perfectè proferimus. In his autem, quæ displicent vix ad mediam verborum senem cum indignatione peruenimus. Balaam autem diligenter personæ rogantis dignitatem expressit, vt demonstraret se rationabiliter ad hoc moueri debere, quasi ipse vellet Deo suadere.

Ecce populus qui egressus est de Aegypto operuit superficiem terræ. Ista verba miserat Balac ad Balaam: & dicebatur hoc de Iudæis, quia erant in magno numero:
I non tamen erant ipsi plures alijs populis, sed timor, quem conceperant Moabitæ faciebat eos videri multos, & fortes. Etiam Balac rex vtebatur modo isto loquendi ad Balaam, vt suaderet ei venire ad maledicendum: si enim non expressisset, quòd erat valde magnus populus, diceret Balaam non esse opus maledicere illi, quia pugnando aliter poterat superari. expressit autem hoc, vt crederet Balaam necessariam esse maledictionem.

Veni, & maledic ei. Idest, isti populo Iudæorum. dixit, vt veniret ex causa supra assignata, quia non putabat proficere maledictionem, nisi fieret in præsentia eorum, qui maledicebantur.

Siquo modo possim pugnans abigere eum. Idest, si non
K possim aliter expellere Israelitas de terra mea pugnando saltem sic expellam. Semper enim intendebat rex Moabitarum Hebræos esse expellendos de terra opere bellico: si tamen simpliciter congrederentur Moabitæ cum Israelitis superarentur ab eis: ideo intendebat Balac præponere aliqua maleficia maledicendo Iudæis; vt cum iret ad Bellum contra eos faciliter illos destrueret. Et dicitur: si possim abigere eum, idest, expellere, vel remouere a me, & proprie pertinet ad aues, vel ad pecora. Ad aues autem cum aliquis facit illas de aliquo loco auolare, in quo ipsę manere volebāt, vel ad quē accedere nitebant: & sic patet Gen. 25. c. descēderūtq; volucres super cadauera: Abraham autem abigebat eas. Pertinet

net etiam ad pecora, vt cum aliquis facit turbationē in pecoribus, vt fugiant, & dispergantur, & furtim capi possint, & hinc dicuntur abigei, & crimen abigeatus, idest, quia pecora abiguntur, idest, dispergūtur. Accipitur tñ large pro expellere, & sic pertinet ad homines, & ad omnia alia. *Dixit Dominus ad Balaam, noli ire cum eis.* Non permisit Deus hac vice ire Balaam cū Moabitis, vt intelligeret Balaam, ꝙ volebat Deus ne malediceret Iudæis: postea tñ permisit secunda vice, cum missi sunt secundi nuncii Moabitarum ꝑ importunitatem eorum. *Nec maledicas populo, quia benedictus est.* Idest, non solum non eas illuc cum eis ad maledicendum, sed etiā non maledicas ex loco isto. Balaam.n. cupiditate motus, vt aliquid lucraretur, volebat saltem de loco illo maledicere, non vadens in terram Moab, & quæsiuit a Deo, vtrum ex loco illo maledicere posset. Et rñdit Deus: Nec ēt ex isto loco maledicas: & subiūgitur causa, s. quia benedictus est. i. ego benedixi illi: ideo tu non debes maledicere. Dñr.n. benedictus, cui bona proueniunt, vel bona certissimè promissa, Iudæis aūt vtrūq; fuerat. s. ꝙ Deus dabat eis bona specialia super alios populos, per quæ tollebantur eis aduersitates, quæ poterant infligi ab aliis populis; etiam bona promiserat. s. ꝙ specialiter prouideret eis tanquam populo suo. Alij dicunt, ꝙ benedictus erat, quia dictum est Abrahæ: In semine tuo benedicētur oēs gentes, vt patet Gen 22. cap. sed hoc non multum agit, quia ista benedictio pertinebat ad Messiam: hic aūt intelligitur de benedictione, quæ est quoddā bonum tollens oē malum eueniē potens ex Iudæorū maledictione suscepta a Balaam: ideo primus modus est melior.

Benedictus quis dicatur, & qua re populus Israel dicatur benedictus.

Cur Deus tanta diligentia prohibuit Balaam maledicere Israelitas, cum sciret verba sua nullius esse efficacia. Qō. VI.

SED quæret aliquis. quare Deus cum tanta diligentia prohibuit Balaam maledictionem proferre super Israelitas: non.n. videbatur necessarium, quia verba Balaam, & obseruationes eius magicæ non habebant aliquam efficaciam bonorū, aut malorum inferendorum, cum essent quædam superstitiones: ideo etiam si Iudæi non essent specialiter bñdicti a Deo, nihil nocere posset maledictio Balaā. Itē dato ꝙ operatio magica adiuta a dæmonibꝰ posset aliquid ex permissione Dei, sicut sæpe experimur aliquos maleficiari, ita vt ad coitum impotentes sint; & plurima alia, quæ vsus manifesta reddit: tñ hic non poterat maledictio nocere, quia Deus specialiter conseruabat illum populum, cum dicat eum benedictū: ergo nihil videbatur proficere inhibere Balaam maledicere Iudæos. Respondendum ꝙ istud fiebat ad vtilitatem, & ꝯseruationem Moabitarum. Deus.n. meritis Loth, & præcipuè Abrahæ cuius consobrinus erat Loth, nolebat pro tūc Moabitas punire, vt patet Deuter. cap. 2. vbi iubet ne Israelitæ moueantur in bellum ꝯ illos: si autem permisisset Balaam maledicere Israelitis forte Moabitæ confidentes ꝑ maledictionem se potentes factos ad Iudæos delendum congrederētur cum Israelitis. & tunc multi Moabitarum, vel forte omnes caderent in bello gladio Hebræorum, sicut fuerat de Amorrhæis: & hoc est satis verisimile, quia Moabitæ confidebant totaliter, ꝙ si Balaam maledixeret Hebræis, ꝙ maledicti essent. sic enim dixit rex Moab: Noui quòd benedictus sit, cui benedixeris: & maledictus, in quem maledicta congesseris. Etiam dixit: Veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum, idest, quòd si malediceret Balaam Israelitis, ipse posset pugnare contra illos, & vincere. Abstulit autem Deus in hoc Moabitis occasionem mortis: nec fuit hoc propter aliquod bonum Iudæorum, sed solum propter bonum Moabitarum: nā si Moabitæ venissent in pugnam cōtra Iudæos, quamquàm prohibitum eis esset pugnare contra Moabitas; tamē pugnarent, quia illud præceptum intelligebatur de non mouendo bellum: defensio tamen nunquā fuit alicui prohibita. *Qui mane consurgens dixit ad Principes.* Hoc fuit, quia per noctem acceperat a Deo responsum eorum, quæ quæsierat, & iussum est, ne iret cum Moabitis, & dicitur, quòd locutus est ad Principes, quia isti, qui venerant ad eum, erant viri de nobilioribus terræ Moab, & terræ Madian. *Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus ire vobiscum.* Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Deus prohibebat eum ire cum eis, idest, vt non iret ad id, ad quod vocauerant eum Moabitæ: & sic responder formæ verborum superiorum, quia supra dixit Deus. Non eas cum eis: sic autem ipse retulit dicens: Dominus prohibuit me venire vobiscum. Aliter potest intelligi, scilicet, prohibuit me venire vobiscum, idest, nō sum totaliter prohibitus ire, sed vobiscum ire: & hoc potest dupliciter intelligi, vno modo, quòd diceret hoc Balaam, quia cupidus honoris erat, & volebat a pluribus, & maioribus associari, & vocari, & forte in hoc sensu intellexit rex Moab: vnde in secunda vice misit multo plures, & nobiliores, quàm ante miserat, vt patet infra. Vel aliter & fortè verius, quia Balaam sciebat sibi simpliciter a Deo prohibitum esse ire cum Moabitis, sed dixit illis, quòd erat prohibitus ire cum eis, vt alij iterum ad vocandum mitterētur, & Dominus ex importunitate precantium saltem affectus eum mitteret. Iste enim est modus humanus, quòd multa aliquando propter importunitatem precantium, & fastidium concedant, quæ non essent aliter concessuri: sicut patet de iudice, qui Deum non timebat, nec homines reuerebatur, tamē viduæ sæpe petenti iustitiam de aduersario suo concessit, dicens intra se: & si Deum non timeo, nec hominem reuereor; quia tamen molesta est mihi hæc vidua vindicabo illam, ne in nouissimo veniens sugillet me, vt patet Luc. 18. capit. sic etiam importuna Chananæa meruit a Domino exaudiri Matth. 15. cap.

Multa per importunitatē consequūtur homines.

Ecce enim patet ex his verbis, quòd Balaam appeteret maledicere Iudæis: nam si non appeteret cum cognouisset voluntatem Domini diceret nolo ire vobiscum in terram Moab, sed dixit: Dominus prohibuit me venire vobiscum, quasi dicat, propter me non impeditur, quin vobiscum eam, sed Dominus hoc impedit. *Reuersi Principes dixerunt ad Balac.* Isti sunt principes Moabitarum, & Madianitarum, qui missi sunt ad Balaam, & nolente ipso venire reuersi sunt ad regem Moab.

Noluit Balaam venire nobiscum. Eandem formam tenuerunt in respondendo, quam tenuerat Balaam ad eos: non enim dixerunt: non vult Balaam venire, sed non vult venire nobiscum.

Rursum ille multo plures, & nobiliores quàm ante miserat, misit. Hoc fecit Balac propter duo, scilicet, quia forte intellexit ex verbis nunciorum, quòd Balaam nollet venire cum illis, sed cum aliis honoratioribus: ideo misit alios nobiliores tam de Moabitis, quàm de Madianitis, sicut prius, vt sic honoratior veniret Balaam. Aliter potest dici, quòd licet Balaam nullo modo intendisset venire a principio; tamen poterat persuaderi ad contrarium: & ad hoc inquiuit Balac magnam persuasionem, scilicet, honorem excellentem: nimis enim immutat humana corda honor, potissimum corda generosa, & animos ad magna eleuatos: quamquàm ergo prius recusasset Balaam ire in Moab, cum tamen vide-

ret secundos nuncios multo excellentiores prioribus in magno honore venientes ad eum. mouerentur viscera illius, & forte faceret quod prius negauerat. Nam licet Balaam dixisset, quòd Deus prohibuerat eum venire, tamen rex Moab non credebat hoc magis putans esse excusationem confictam, & sic locutus est dicens: cur non statim venisti ad me? an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? *Qui cum venissent ad Balaam.* Isti erant secundi nũcij, & iuerunt in Mesopotamiam vbi tunc manebat Balaam: nam de illo loco dicit se adductum, vt patet sequen. cap. & Deuter. 23. *Sic dicit Balac filius Sephor.* Iste erat rex Moab, & quia ab eo missi fuerant proposuerunt in narratione sua eum ista dicere. *Ne cuncteris venire ad me.* Idest non moreris. Cunctor, cunctaris tarditatem signat. Cunctor etiam signat inquirere, & inde percunctor, aris. *paratum honorare te.* Istud posuerunt in narratione; quia intelligebat rex Moab, quod ideo non venerat Balaam, quia non fuerat cum magno honore vocatus, vel quia non curaret honorare ipsum rex Moab post quam esset in terra illius, & hoc excluditur hic, cum dicat se esse paratũ honorare Balaam: poterat accipi hic honorare, idest dare pecuniam: sic enim accipit Aristo. 9. ethi. vbi introducit dictum Pythagoræ ad discipulos suos petentis remunerationem, scilicet, quòd quilibet tantum honoraret magistrum, quantum plura sciret, idest tanto daret plus de pecunijs, vt patet ibidem. Sed non accipitur sic hic cum subiungatur: Quidquid volueris dabo tibi: sed accipitur honor propriè pro exhibitione reuerẽtiæ magnæ in signum excellentiæ, qđ erat in apparatu magno suscipiendo eum, & faciendo ciuitatem vel ludos propter ipsum; & sic factum est, quia cum audisset rex Moab venire Balaam exiuit ei in occursum vsque ad extremitatem regni sui, & fortè non poterat ei exhiberi maior honor. De hoc patet infra.

Et quidquid volueris dabo tibi. Idest, omnes diuitias, quas petieris: sic enim dixit rex iste infra 24. capitu. decreueram quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Necerat iniustum, quòd daret rex Balac ipsi Balaam quidquid peteret: immo, quòd eum regem faceret: nam si per maleficia Balaam præualeret rex Moab contra Israelitas, acciperet omnia, quæ ipsi habebant, quæ profecto erant innumerabilia spolia. Etiam quod maius erat acciperet regna duorum regum Amorrhæorum, quæ Iudæi eripuerãt de manibus illorum, quod magis erat, quàm esse regem Moab, ideo quidquid peteret Balaam a rege Moab dare deberet illi, etiam si peteret plusquam regnum Moab. Promisit autẽ hic rex duo, scilicet, honorem, & diuitias; quę maxime corda hominum mutant. Beatus autem, qui superauit, atque spreuerit illa.

Veni, & maledic populo isti. Quasi dicat, non precor magna: non enim dico, quod te periculis exponas, aut morti obijcias; solum autem maledic populo isti, quod nihil tibi constat.

Respondit Balaam, si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti. Respondet ad modum suasionis, quia volebat rex Moab suadere illi ad maledicendum, & hoc promittendo magnitudinem diuitiarum, & honoris: sed dicit, quòd per ista non suadebitur, quia licet Balac det ei totam domum suam plenam auri, & argẽti, quod impossibile erat non posset maledicere si Deus prohiberet, & sic nihil operabatur suasio.

Non potero immutare verbum Domini, vt plus, vel minus loquar. Idest, quodcunque detur ego non potero facere aliter, quàm Deus iubet. Hoc potest dupliciter intelligi propter illud verbum potero. Vno mo-
F do non potero immutare, scilicet, de iure quãquàm possim de facto, quasi dicat, grauissimum peccatum est agere contra id, quod Deus expresse prohibet, ideo licet det mihi Balac totam domum suam plenã auri & argenti, non immutabo: & istud erat valde laudabile.

Alter potest intelligi non potero, idest, non potero de facto: quamquàm enim coner contra Dei præceptum maledicere Iudæis: tamen non potero immutare verbum Dei, idest non potero maledicere, etiam si velim. Et etiam iste sensus est duplex, scilicet, quantum ad effectum maledictionis, vel quantum ad prolationem verborum. Primo modo intelligitur, quòd quamquàm malediceret Balaam Israelitis: si tamen Deus prohiberet maledictionem nihil
G operaretur illa maledictio: causa est, quia maleficia, quæ a magis fiunt per dæmones procurantur & exercentur, ideo si Deus non permittat dæmones operari, maledictio illa carebit effectu, & sic aliquando malefici consequuntur, quæ volunt. Interdum autem non valent, quia Deus non permittit. Sic enim fuit in magis Aegyptiorum, qui conuerterunt virgas in colubros, & aquam in sanguinẽ mutare visi sunt, & conuertere atque facere ranas, sed cum peruentum est ad faciendum cyniphes non valuerunt, sed dixerunt: Digitus Dei est hic: Exodi capitu. 8. Idest Deus impedit nos hic ab operando. Et ratio est, quia
H malefici, & dæmones sunt instrumenta quædam Dei ad percutiendum eos, quibus ipse nocere voluerit, quamquàm isti mouentur interdum præter Dei voluntatem: vnde qui nocere volunt eis, quos Deus puniri vult, quamquàm Deus puniri non iubeat: efficaciam habent maleficia, quia Deus permittit. Cum vero conentur in illos, qui sancti viri sunt, vel quibus Deus noceri non vult, maleficia effectu carẽt, quia Deus non permittit.

Verbum Dei non posse immutari a Balaam dupliciter intelligitur: & quo nõ poterat Balaã loqui contra id quod De' inspirabat

Alio modo intelligitur litera ista, quantum ad prolationem verborum, scilicet, quòd non solum verba maledictionis si proferrentur, carent efficacia, sed etiam non possent proferri. Nam si quomodocunq; proferri possent intelligeret rex Moab illa esse efficacia, & moueretur in bellum contra Israelitas, & sic fa-
I ctum est, quòd cum venisset Balaam in terram Moab, quamquàm conaretur proferre maledictionem, tamen non præualuit: quia Deus cõuertebat eum immediate ad benedicendum, licet ipse posuisset cæremonias ariolorum faciendo altaria, & occidendo victimas, & quærendo auguria: & intellexit Balaam in verbis suis, scilicet, quòd non posset quidquam loqui contra Dei mandatum: possunt tamen ista verba poni hic tanquam excusatiua, quasi dicat, superuacuum est, ꝙ me voceris, quia licet illuc vadam, si Deus iubet, ꝙ non maledicam, impossibile est, ꝙ maledicam. Etiam erant ad excusationem suam, scilicet, si iret ad terram Moab, & contingeret, quòd non posset maledicere haberet istam excusationem, scilicet,
K quòd prius dixerat, se non posse facere ꝯ verbũ Dñi, & sic postea rñdit. Nam ĩ. 24. cap. cum rex Balac conquereretur, ꝙ vocauerat eum ad maledicẽdũ inimicis suis, & ipse benedicebat illis. Rñdit Balaam: Nõne nuncijs tuis, quos misisti ad me dixi: si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti, non potero præterire sermonem Domini, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo, sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar: satis enim voluisset Balaam proferre maledictionem, etiam si sciret eam cariturem effectu, vt saltem sic consequeretur aliquem honorem, & diuitias a Moabitis: tamen non permittebatur, quia Moabitæ credentes verba sua esse efficacia mouerent bellum contra Israelitas,

quod

quod Deus nolebat. *Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte.* In hoc apparet nequitia Balaam, quia ista, quę supra dixerat coactus a Domino dicebat: nihil enim aliud dicere poterat, sed adhuc attentabat aliquo modo persuadere Deo, vt eum dimitteret ire in terram Moab: & dixit; obsecro, vt maneatis hic, quia Moabitæ audito verbo isto superiori desperarent de maledictione eius, & immediatè recederent, orauit, vt manerent ibi illa nocte, & dixit: etiam hac nocte, idest, sicut alij manserunt vna nocte, vt ego scirem responsum a Deo, ita & vos maneatis. Vel dicitur: etiam hac nocte, quia manserant per totum diem præcedentem, & orauit, vt etiam per noctem manerent.

Vt scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Idest, & nunc scire potero secunda vice, quid Deus iubeat, quòd iterum responderet Deus, ne irem cũ Moabitis: nunc autem sciam rursus quid iubeat, quasi dicat, licet ante responderit, & sciam quid dixerit: tamen scire volo si aliquo casu mittetur: tanta est enim malę voluntatis peruersitas, vt ēt impossibile cupiat: sciebat enim quòd Deus illum populum benedixerat diffinitiuè, nec in hoc aliqua mutatio erat possibilis, vt ipse confessus est sequenti capit. scilicet, quia non est Deus, quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur: sed tamen postea ex nequitia voluntatis cupiebat Dei determinationē mutari, & conabatur quantum poterat mutare illā. Dixit autem quòd spectarēt per noctem, quia intelligebat, quòd tunc Deus veniret ad eum. Non est tamen putandum, quòd Deus qualibet nocte veniret ad Balaam, quia etiam hoc in maximis prophetis Iudæorum nunquam visum est, sed apparebat raro: sic enim dicitur 1. Reg. cap. 3. Erat sermo Domini preciosus, idest, carus, scilicet, quia raro fiebat, sed confidebat Balaam, quòd Deus ad eum veniret per noctem, quia aliquando sic venerat: non tamen credendum est, quòd hoc fieret ex meritis fidei Balaam, sicut est in alijs credentibus, quibus nihil impossibile est si in eis fides abundat Matthę. 17. & 21. cap. Balaam enim nullam fidem habebat, sed erat nimis infidelis, & nequam, cum conaretur contra expressam Dei sententiam.

Deus non veniebat qualibet nocte ad Balaam, & quod non faciebat aliquas cæremonias ad hoc quod Deus veniret, sed ad hoc quod venirent dæmones.

Item non est intelligendum, quòd Deus veniret ad eum per noctem, scilicet, quòd faceret per noctē aliquas cęremonias, quibus expletis, Deus loqueretur ad ipsum: sicut fit in maleficijs, qui faciunt aliquas cęremonias ad congregandum Dæmones, & tunc veniunt, & faciunt aliquas, vt recedant, & recedunt. Deus enim non est de spiritibus nequam, vt obediat voluntati humanæ in illicitis, & ad superstitiosas cæremonias vocatus confestim responsa det, sed solum Deus mouit cor Balaam ad confidendum, quòd ipse appareret illi in ipsa nocte, & sic dixit Balaam nuncijs regis Moab, quod spectarent illa nocte: hæc tamen fiebant propter gloriam Israelitarum: ideo cū vellet Balaam habere a Deo responsum iacebat in lecto, & cum dormiret loquebatur ei Deus per somnium. Cum autem vellet habere responsa a dæmonibus, per maleficia præponebat quasdam cæremonias, vt patet infra, scilicet, quòd primo iussit ędificari aras, & poni victimas super illas, & dixit ad regem: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam si forte occurrat mihi Dominus. Tamen hoc non erat ad quęrendum Dominum, sed ad inquirendum auguria, vt patet infra 24. cap. Cumque vidisset Balaā, quòd placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquàm abijt, vt ante perrexerat, vt auguriū quæreret, & sic videtur, quòd postquam ipsè constituebat altaria, & faciebat victimas, inquirebat augurium: & illud

A erat per quandam communicationem cum dæmonibus. ergo dæmones sine cæremonijs aliquibus præpositis non consuluntur. *Venit ergo Deus ad Balaam nocte.* Sic enim veniebat quandocunque ad eum veniret. Causa quare per noctem veniret supra exposita est: & erat iste aduentus solum per somnium immutando phantasiam illius, & nō audiebatur aliqua vox, nec videbatur figura, quia qui dormientes sunt, non percipiunt aliquid per exteriora organa: dicitur tamē Deus apparere illis, vel loqui ad eos, quia in phantasia eorum fingit speciem loquentis, & apparentis, sicut nobis in somno fit, tamen in re extra nihil sunt. sufficiunt tamen in Prophetis ad mouendum eos, & certificandum de aliqua re, quia illę impressiones sunt for-

B tiores quàm quæ in somno nostro fiunt, cum a Deo specialiter immittantur: ideo multum certificant.

Si uocare te uenerint homines isti, surge, & uade cum eis. Dixit hoc Deus non quasi ignotum sibi esset an venissent illi ad vocandum eum, sed ad declarandum, ꝙ non erat directe intentio sua, vt iret cum illis, quasi dicat, ꝙ propter eius pertinaciam, & illorum permittebat eum ire, sed non perficeret: immo noceret illis itinerario Balaam. Si enim non iuisset Balaam, & consuluisset fornicationem Moabitarum, & Madianitarum mulierum cum Iudæis: forte non deleti fuissēt Madianitæ, quia terra eorum non erat promissa Israelitis, nec in ea habitauerunt licet habitatores locorū occiderunt: quia loca, & domus destruxerunt cum omni supellectili. In terra tñ quam habitaturi erant

C non comburebant domos, nec supellectilia, vt patet Deut. ca 6. s. possedisti domos plenas diuitiarum quas non ædificasti. Hic aũt præter aurum, & argentum, & pecora cum iumentis oĩa gladio, & igne consumpta sunt, vt patet J. 31. cap. etiam quia citra Iordanem nō habitauerunt Israelitæ præterquam in terra duorum regum Amorrhęorum, vt patet J. 32. & Deut. cap. 3. Item non fuissent destructi, vel puniti Moabitæ, quantum ad aliquid: tñ Deut. 23. cap. impositum est in pœnam, ꝙ Moabitæ, & Ammonitæ non intrarent Ecclesiam Dñi vsque in æternum, quia ɔduxerunt Balaam ariolum ɔ̃ filios Israel. Si aũt non venisset non imponeretur pœna hæc. *Ita duntaxat, ut quod tibi pracepero facias.* Ista ponitur hic in modum ɔditionalis, q̃q̃ pro

D prie significet taxationē. i. dico tibi, quòd eas, dum tñ non facias aliquid ɔ̃ id, quod dixero tibi. non potest autem esse purè ɔditionalis, sed magis redit in modalem, quia ea, quæ sub ɔditione permittuntur, non dātur quousque conditio fuerit adimpleta. Promissio autem, vel donatio modalis secundum ius immediate transit, etiam si non fuerit impletus modus, vel finis pro quo datur. Hoc autem non erat in ista promissione Dei ad modum conditionalis, sed ad modum modalis, quia necesse erat, vt permitteretur prius ire, q̃ compleretur conditio siue modus. Sciendum autem quod Deus non apposuit istum modum tanquam sine eius appositione non cogeretur Balaā facere quod Deus iubebat, quia etiam si Deus hoc non dixisset Balaam non potuisset agere ɔ̃ mandatum Dei, Deo non

E permittente, sed hoc expressit ad gloriā nominis sui, & ostēsionē potestatis: si enim nihil dixisset ei Deus, & postea mandaret ei aliquid dicere, vel facere, & cōtra illud non posset agere: forte putaret se ab aliquo naturali casu, vel magis ab aliquo spiritu a parte aduersa inuocato impediri. Nunc autem immediatè cognosceret se a Deo impediri secundum propositum prauę voluntatis suæ: & sic cogeretur laudes dare Deo saltem ore, sicut postea fecit declarando, quòd Deus impediebat eum màledicere, vt patet sequenti cap.

Balaam ꝑfectus est ad Moabitas.

Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaã, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitã reducere, stetit Angelus in angustijs duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, vbi nec ad dextram, nec ad sinistram poterat deuiari, obuius stetit. Cumque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cędebat fuste latera eius. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est. Quid feci tibi? Cur percutis me, ecce iam tertio? Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi: Vtinam haberem gladium, vt te percuterẽ. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consueuisti vsque in præsentẽ diem? Dic quid simile vnquam fecerim tibi? At ille ait: Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitq; eum pronus in terram. Cui Angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Dixit Balaam: Peccaui, nesciens, quòd tu stares contra me, & nunc si displicet tibi vt vadam, reuertar. Ait Angelus, vade cũ istis, & caue ne aliud quàm præcepero tibi loquaris. Iuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius in oppido Moabitarũ, quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam. Misi nuncios, vt vocarent te, cur non statim venisti ad me? An quia mercedem aduentui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit, Ecce ad sum, nunquid loqui potero aliud nisi quod Deus posuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul, & venerunt in vrbem, quæ in extremis regni eius finibus erat. Cumque occidisset Balac boues, & oues, misit ad Balaam, &

Asina loquitur. 2.Pe.2

Angel⁹ increpat Balaam.

F principes, qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

Surrexit Balaam mane. Hic ponitur profectio remediatoris, scilicet, quòd venerat Balaam in terrã Moab, & dicitur, quòd surrexit Balaam mane, in quo significatur promptitudo eundi, quia ipse desiderabat nimis ire in terram illam, vt aliquid lucraretur, vt patet ex præceden. satis tamen apparet ex sequentibus, quòd non iuerit Balaam cum Moabitis, & Madianitis, quia dicitur, quòd habebat duos pueros secum:
G si tamen cum alijs iret non diceretur, quòd haberet duos pueros, quia omnes Moabitæ, & Madianitæ essent cum eo, qui venerant ad vocandum illum.
Et strata asina sua profectus est cum eis. Sternere enim parare est ad equitandum: ipse enim, licet Propheta esset, super asinam ibat: & hoc fortè, quia vsque ad tempus illud non inuentus fuerat vsum domandorum equorum: muli autem, & mulæ nondum in vsum venerant, ideo super asinas erat omnis equitatio. Nam si credamus poetis, & quibusdam historicis primus, qui inuenit artem domandorum equorum fuit Ixion centaurus, & ipse cum suis vocati sunt centauri, idest, homines mixti equis, quia cum ho-
H mines insiderent equis videbatur vnum animal mixtum ex homine, & equo: isti tamen non fuerunt a principio sęculi, sed satis tarde: sed hoc non obstante posset dici fortè, ꝙ vsus equorum ad equitandum fuit ante tempora hæc. nam Pharao rex Aegypti cũ iuit contra Iudæos fugientes de terra sua duxit equitatum magnum, & currus, sed equites dicuntur esse, qui equis insident: ergo tunc aliqui tales erant: & hoc modo forte diceretur, quòd Balaam strauit asinam suam, scilicet, ex honestate, quia licet alij insiderent equis, quia tamen erat propheta Domini voluit insidere asinę. Rabi Salomon dicit, quòd tanta eundi cupiditate tenebatur, quòd non sustinuit, vt alius sibi asinam sterneret, sed ipse per se strauit: sed hoc nihil est: dicitur tamen quòd strauit asinam, idest
I quòd fecit eam sterni: nam duos pueros secum venientes habebat, vt patet infra. Dicitur tamen aliquis facere ea, quæ fieri iubet. Sic dicitur de Pharaone, quãdo persecutus fuit Israelitas fugientes, quòd iunxit currum: & tamen non est intelligendum, quòd ipse iunxerit, sed fecerit iungi: Exodi 14. cap. sicut etiam dicitur de Salomone, quod construxit, vel fundauit tẽplum Domini. 3. Reg. cap. 6. ipse tamen nihil per se fecit, sed fieri iussit. *Profectus est cum eis.* Idest, iuit cum Madianitis, & Moabitis, quia Deus dedit ei licentiam eundi, & dicitur iuisse cum eis, non quòd simul iuerit, quia solum dicitur, quòd iuerint cum eo duo pueri, sed iuit cum eis, idest, quando ipsi iuerunt licet simul non iuerint.
Et iratus est Deus. Idest, decreuit punire Balaam,
K vel se iratum demonstrauit volendo occidere eum in via.

An tẽpe Balaam esset inuentus vsus equorum quantum ad equitationem.

Primus q equitauit f u poetas.

Quare Deus est iratus contra Balaam cum dederit licentiam eundi cum Moabitis. Quæst. VII.

ET diceret aliquis quomodo Deus iratus est Balaam cum ipse dederit licentiam ei eundi in terram Moab?

Respondendum, quòd Deus dixerat, quòd iret Balaam in terram Moab, & tamen non faceret contra id quod Deus iubebat, sed iam ipse faciebat: ergo conuenienter Deus iratus est. Quod

patet,

patet, quia dixit ei Deus: ſurge, & vade, ita duntaxat, vt quod tibi præcepero facias, ſed præceperat Deus ne malediceret Iſraelitis, vt patet ſupra, ipſe tamen ibat in terram Moab, cum animo maledicendi Iudæis, ideo conuenienter iratus eſt, & hoc ſignificatur infra cũ dixit Angelus, ego veni, vt aduerſarer tibi, quia peruerſa eſt via tua, & mihi cõtraria, ideſt tu ad malum vadis, & mihi contrarius es, ideſt vis facere contra id quod ego iuſſi. *Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam*. Stetit enim in medio viç inter duas macerias, & hoc, vt non poſſet tranſire Balaam, ſed ibi collideretur pes eius ſicut factum eſt, vt patet infra, & hoc fuit, vt ſe demonſtraret Angelus terribilẽ Balaam, vt ſic ſaltem a peruerſa voluntate deſiſteret, ſed nec ſic deſtitit, demerebantur enim ſua mala, vt in malo finiret occiſus ab Iſraelitis, vt patet infra 31.c. *Qui inſidebat aſinæ*. Ideſt, qui ſedebat ſuper aſinam, inſidere enim in alio ſedere eſt. fit autem mentio de aſina, quia infra dicitẽ de ea quomodo locuta fuerit cõtra Balaam, & in terram ceciderit. *Et duos pueros habebat ſecum*. Ideſt portabat ſecum in itinere duos iuuenes ſeruientes illi. *Cernens aſina Angelum ſtantem in via*. Hic ponitur quomodo fuerit Balaam percuſſus in pede aſina collidente pedẽ illius in maceria. & dicitur, quòd aſina vidit Angelum, quia ſumpſerat Angelus corpus de aere, vt ſic viſibilis eſſet, Balaam autem nõ vidit Angelum. Hoc autem non fuit quaſi aſina haberet acutiorem viſionem quàm Balaam, ſed quia ſecundum ordinem naturæ inferiora ſunt in poteſtate ſuperiorum, naturalia ſunt in poteſtate Angelorum, vnde licet corpus illud ex denſitate quendam colorem, ſiue aggregatam lucem haberet ſecundum quã naturaliter viſibilis erat, quia tamen illud in poteſtate ſua habebat potuit cui voluit lucem, vel colorem illius oſtendere, alteri autem licet acutius videret non patefecit. Et ſicut hoc fit ordine naturæ: ita fiet de ordine gloriæ, vt animæ in beatificatis corporibus, a quibus voluerint præſentialiter videantur, & alteri ibidẽ exiſtenti, & hoc videre volenti non oſtendantur, hoc autem ex dotibus gloriæ, & nõ ex natura fit: nõ enim eſt homo natura ſuperior corpore cum ſit pars ſuæ ſpeciei: nec dico de ſuperioritate, quæ eſt ſecundum prædicationem, quia hoc nihil eſt, ſed de ſuperioritate, quç eſt ſecundum efficaciam. Et hoc etiam verum eſt: nam cum homo ſit ex anima, & corpore conſtãs non habet naturaliter poteſtatem ſuper corpus, & animam, nec vocatur ſuperior illis, ſed erat ſuperior actibus ſuis, qui ſunt aliquid cauſatum per potentias operatiuas humanas. Et iſta viſio Angeli potuit eſſe dupliciter. Vno modo, quòd Angelus ſe aſinæ naturaliter viſibilem præbuerit. Balaam autem ſe videre non dedit, ita vt etiam ſi nullam infirmitatem patiens oculorum, & diligenter aduerteret eum videre non poſſet. Alio modo, vt Angelus ſe videndũ aſinç præbuerit, ita quod quilibet homo, vel quælibet res oculos diſpoſitos habens eum videret, ſed Balaam cçcitate, vel aurilia percuſſus eſt, vt viri ſodomitæ de quibus Gen. cap. 19. poſtea autem ablata eſt cçcitas, & vidit. Sed melius videtur, quòd Angelus ſe ex gratia aſinæ demonſtrauit, vt ex hoc prophetæ malitia, & inſipientia probaretur aſina vidente, quod Propheta videre non merebatur. Et in hoc aſina reprehendebat Prophetã: de quo beatus Petrus dicit canonica.2.c.2. ſcilicet ſecuti ſunt viam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amauit, correctionem vero habuit ſuæ veſaniæ ſubiugale mutum animal, hominis voce loquens prohibuit prophetæ inſipientiam. quilibet tamen reſpiciens diligenter etiam ſi bonos oculos haberet non videret Angelum, quod patet, quia aliter pueri duo, qui veniebant per viam cum Balaam

Aſinã vidiſſe Angelum quõ fuit poſſibile: & de poteſtate corporum glorioſorum.

A videntes Angelũ habentẽ gladiũ euaginatũ clamaſſent ad eum, & tñ non clamauerunt. ergo nõ viderũt. *Euaginato gladio*. Angelus ille habebat gladiũ euaginatum, in quo videbatur velle percutere Balaã, gladius autem ille erat de materia aerea, ſicut corpus Angeli, & tamen habebat figuram, & colorem gladij, & ſic vidit poſtea Balaam, & hoc facile erat effigiare, nam ſicut poterat Angelus figurare vultum humanum de aere, & cçtera corporis lineamenta, ita poterat figurare enſem, & quodcunque voluiſſet. *Auertit ſe de itinere, & ibat per agrum*. Apparuit enim Angelus in medio viæ habens gladium euaginatum: aſina autem timens diuertit ab itinere, quia vidit Angelum, & gladium, ideo non tranſiuit per viam, in qua erat Angelus, ſed diuertit ad agros. *Quam cum verberaret Balaam*. quia putabat eam ſine aliqua cauſa diuertiſſe cũ ipſe nondum videret Angelum. *Et vellet ad ſemitam reducere*. Ideſt volebat reducere eam ad iter, de quo declinauerat. *Stetit Angelus in anguſtijs viarum (aliàs duarum maceriarum) quibus vineæ cingebantur*. Maceria ſignificat parietem lapideum, & iſti ſunt ad diſtinctionẽ vinearum, & agrorum, & ad conſeruationem eorum. Sic dicitur Pſal. 79. Deſtruxiſti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam. Et ibi accipitur maceria pro pariete conſeruante vineam, quo ablato omnes poſſunt vindemiare eam. Angelus autem ſtetit inter illas duas macerias, quia erat locus ſtrictus, vt ibi collideret pedem Balaam. Erant autem iſtæ duæ maceriæ extra viam, & forte erant in loco, per quem volebat Balaam reducere aſinã ad viã, & hoc ſignificatur, quia dicitur: Stetit in medio maceriarum. prius tamen non dicitur, quòd erat in medio maceriarum, ſed in via. & nunc, quod ſtetit. Ergo videtur, quod nouiter ibi ſtetit. *Quem videns aſina iunxit ſe parieti*. Viderat enim aſina Angelum in via, & ob hoc declinauerat per agros: nunc autem, quia vidit Angelum inter macerias vbi erat locus ſtrictus volens dare locum ei iunxit ſe vni parieti. *Et attriuit ſedentis pedem*. Ideſt inter parietem fregit pedem Balaam, & ex hoc iratus ipſe fortiter eam percuſſit. *At ille iterum verberabat*. Scilicet, primo verberauit eam, quando declinauit a via: nunc autem ſecundo verberauit, quando attriuit pedem eius, & hic magis verberauit. Sciendum, quòd iſta viſio erat valde terribilis aſinæ, propter quam ipſa adduxit ſe vni parieti, & non erat iſta viſio ad pçnam aſinæ, quia nihil commeruerat, ſicut aliquando nobis terribilia videntur, quia peccauimus, ſed erant iſta terribilia aſinæ, quia naturam excedebant. quæ autem potentijs paſſiuis improportionata ſunt terribilia videntur, vt in forti ſonitu, trigore, vel ardore, vel excellentiſſima luce videtur, nec enim minus terribilis apparuit illa viſio aſinæ quàm erat ad conſolationem, nec magis terribilis, quam erat ad pçnam. Hominibus autem ex meritis, vel demeritis ſimilia maiora, vel minora fiunt. *At ille verberabat iterum*. Ideſt Balaã verberabat ſecundo aſinam, quia adiunxerat ſe parieti frangendo pedem eius. *Et nihilominus Angelus ad locum anguſtum tranſiens*. Ideſt cũ percuſſiſſet hac ſecunda vice Balaam aſinam tranſiuit ad locum anguſtiorem, vt faceret aſinam cadere, & rurſum Balaam percuteret eam, & ſic magna duricia, & cçcitas prophetæ probaretur: nam in hac ſecũda vice erat locus viarum aliqualiter amplus, & cum ſtetiſſet Angelus in medio viç non eſt auſa aſina tranſire per medium, ſed declinauit ad vnum parietem, & ibi confregit pedem ſedentis, & tamen tranſiuit vltra Angelum: ideo Angelus venit tertia vice ad locũ anguſtiſſimum, vbi nullo modo poſſet declinare aſina, nec ad dextram, vel ſiniſtram, ſed caderet in terram, & ſic facta eſt triplex mutatio ad hoc: nã primo

Viſio Angeli fuit terribilis aſinæ.

stetit Angelus in latitudine viarum, & ibi potuit declinare asina transeundo per agros. Rursus autem stetit inter macerias, quibus vineæ cingebantur, & ibi non habuit tantam libertatem asina declinandi: ideo attinit pedem sedentis. Tertia autem vice stetit Angelus in loco angustissimo, & non potuit transire asina nec declinare. Non est autem intelligendum, quòd ista facta fuerint sic successiue, quasi prima vice non potuerit Angelus tenere asinam in via, & facere eam cadere sub pedibus sedentis, sed factum est ad magis concitandum in iram ipsum Balaam, & ad probandum clarius eius duriciam, & cęcitatem. *Vbi nec ad dextram nec ad sinistram poterat declinare*. Idest ita erat ibi angustus maceriarum locus, quòd non poterat asina declinare ad vnam partem, vel ad alteram, sed nitebatur transire per medium in quo erat Angelus, & quia timebat illum non ausa est transire: ideo cum percuteretur grauiter, vt transiret, corruit sub pedibus sedentis. *Obuius stetit*. Idest stetit Angelus contra asinā in angustia viarum. *Cumque vidisset asina stantem Angelum eccidit sub pedibus sedentis*. Hæc possunt intelligi dupliciter: vno modo, quòd cum accessisset asina ad locum, in quo erat Angelus, non potens declinare ad vnam partem, vel ad alteram stetit, & tunc durè percussa est ab ipso Balaam, quousque cecidit sub pedibus eius: sed non cecidit a principio. Alio modo potest intelligi: asina videns Angelum valde terribilem tantum timuit, quòd non potuit consistere pedibus, sed cecidit in terram etiam si durissimè percuteretur, vt transiret postquam cecidisset, & tamen antequam caderet, nihil fuerat percussa. *Qui iratus vehementius cedebat fuste latera*. Idest, quia iam viderat Balaam, quòd asina sibi illudebat frequenter, concitatus est in iram, & grauius percutiebat eā quàm primo percusserat: erat enim ista tertia percussio. *Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est*. Quasi dicat in prioribus percussionibus asina nihil commeruerat; tamen quia loqui nō poterat se excusando, percutiebatur: nunc autē Deus misertus illius, dedit ei, vt loqueretur, & manifestauit se iniuste punitam: quamquàm non est dicendum penitus, quòd Deus aperuerit linguam asinæ, ideo quia misertus illius voluit, ne percuteretur amplius, quia Deo non est cura de bobus, idest de animalibus brutis, vt patet prima ad Corinth. cap. 9. scilicet, ad faciendum miracula pro eis.

Quomodo intelligatur, quòd Deus non habet curam de bobus. Quæst. VIII.

ET si aliquis dicat, quòd Deus curat de bobus, nec solum de illis, sed etiam de animalibus minutissimis, cum dicatur Matt. 7. ca. nonne duo passeres asse veneunt, & vnus eorum nō cadit sine patre vestro quasi dicat quamquam passeres duo sint parui valoris, scilicet, vnius assis, tamen Deus habet curam de illis, ita vt vnus eorum non cadat sine Deo, idest sine prouidentia Dei, scilicet, secūdum quam disponitur, vt iste moriatur, & ille non: quanto magis ergo de animalibus maioribus curam habebit, vt de bobus, & asinis? Respondendū, quod Deus habet curam de omnibus quæcunque sunt, siue magna, siue parua, nec poterat aliquid gigni, aut corrumpi nisi ipse disposuisset, & conseruauisset, vt patet Sapientiæ cap. 11. scilicet, quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conseruaretur? quasi dicat nō poterat. Et sic intelligitur id quod habetur Mat. 7. cap. scilicet, vnus ex his non cadit sine patre vestro: immo non solum passeres non pereunt, nisi Deus disposuerit, sed etiā grana minutissima terræ, & quidquid est

F minimum in natura nisi Deus iudicauerit, non perit. Quod autem dicitur prima ad Corinth. cap. 9. scilicet, non est cura Deo de bobus intelligitur quantum ad legis positionem, scilicet, quod non ponit Deus legē brutis, quia ipsius susceptiua non sunt: etiam non ponit legem hominibus qualiter se habere debeant ad bruta, & istum secundum sensum sequitur ibi Apostolus: solum autem habet curam ponendi legem hominibus ad homines, & hominibus ad Deum. Etiam intelligitur, quòd Deus non habet curam de bobus, scilicet, vt faciat miracula pro illis: sed istud solum est ad manifestandum gloriam suam hominibus, & miserendum illis: sic autem fuit aperiendo os asinę, quia istud erat magnum miraculum; ergo non fecit Deus propter asinam, sed ad manifestandam gloriam suam

G arguendo in istis duriciam prophetæ. Dicitur autem Deus aperuisse os asinæ, idest, quod mouit linguam asinæ, vt loqueretur non intelligens quid diceret: sicut factum est de colubro, qui loquebatur ad Euam mouente dęmone linguam illius. Hic autem Angelus Domini mouebat, scilicet, ille met, qui apparuerat coram asina euaginato gladio. non potuit tamen etiā miraculosè fieri, quod asina intelligeret verba illa, quę loquebatur. Includit enim contradictionē: sicut enim est simpliciter impossibile aliquem non habentem oculos, dum non habet, videre: ita est simpliciter impossibile aliquem non habentem rationem, vti ratione. Sed intelligere est actus intellectus: ergo impossibile erat asinam per aliquam potentiam intelligere verba, quæ loquebatur: nam si intelligeret iam non

H esset asina, sed homo. quia haberet necessario rationalem potentiam: nihil enim tale asinus est.

An asina formauerit voces, vel in ea formatę sunt, & an de rigore sermonis concedatur ista: Asina locuta est. Quæst. IX.

DVBIVM est autem circa asinam, an ipsa formaret istas voces, vel in ea formarentur dato, quòd ipsa nihil intelligeret, quod autem formarentur voces istæ in asina, erat ipsam esse simpliciter instrumentum, & nihil operati ad id, quod fiebat, sed quòd alius vteretur ipsa, asinā

I vero formare voces, erat quòd ipsa faceret in se prolationem illam vocum. Et siquis ad ista respiciat nō multum dubitabit, quia asina dicetur formare voces, si ipsa esset principale agens in hac formatione, & haberet in se formam, quæ esset principium huius actus: nam in naturalibus omnis actio reducitur in formam, quæ sit principium, & non in formam, quæ est, vt instrumentum, quia ista est mota ab alio, sed in formam, quæ est simpliciter mouens, & causans. in asina autem non erat aliquid tale, quia quamquàm forte ponamus in ea organa, per quæ fieri posset locutio, tamen non habebat aliquod principium istius vocis formandę per organa. In nobis enim intellectus

K est principium formationis vocum, & omnia posteriora, siue potentiæ, siue partes corporis dicuntur organa, sed in asina non erat intellectus, qui ponitur tāquā principiū: sed erant alia posteriora, ergo non erat asina formans vocem, sed in ipsa formabatur. Nunc autem hoc præsupposito adhuc est dubium si proprie formabatur vox in asina. Et ad hoc considerundum, quòd formari vocem in asina potest intelligi dupliciter, vno modo, quòd formabatur intra corpus illius. Alio modo, quòd in ipsa erant organa, per quæ formari posset vox, quamquàm asina non posset illā formare. Primo modo formaretur vox in asina sicut dicitur formari intra domum, quia cum homo est in domo, & clamat intra domum formatur vox, &

tamen

tamen ipsa domus nihil habet tam de principio locutiuo, quam de organis necessariis ad locutionē, & sic dicendo poneretur aliquod organū fabricatū intra corpus asinæ, in quo formaretur vox illa, & tamen asina nihil conferret ad vocem. & istud non est propriè formari vocem in asina, sicut non propriè formatur vox in domo ad hoc, quòd dicamus ipsam domum loqui. Accipiendo secundo modo oportebat dici, quod fiebat formatio vocis in asina, idest, quòd ipsa non habebat intellectum, per quem dictaret voces formandas: habebat tamen organa, in quibus posset fieri formatio perfecta, si aliquod principium formatiuum ab extra veniret. Dicendum autem de isto secundo sensu, quòd non stat, quia deficiebāt asinæ aliqua, quę requirunturad formationem vocis, & sunt posteriora intellectu formante: erant autem duo, scilicet, virtus quædam interpretatiua, quæ est quædam vis organica interior, secundum quam aer colligitur ad formationem vocum, & fit debita percussio, & figuratio ad emissionem talis, vel talis vocis, quod dicimus articulare vocem, & ista virtus non est ipsemet intellectus, sed aliqua vis organica, sicut potentia auditiua, vel visiua, & ista computatur nomine organorum, cum non sit principale agens: sicut anima, vel intellectus: hanc autem interpretatiuam virtutem non habebat asina, quia solum correspondet entibus rationalibus, secundum quod deficiebat. In asina erat certa dispositio organorum, quæ sunt partes corporales: os enim asinæ, & aliorum brutorum similium, cum sit longum, & lateraliter apertum, aer ab intimis progrediens in dentibus frangi non potest, quia totus lateraliter effluit: quantomagis quia ad articulatorum verborum formationem aer multum subtiliatus est, qui nullo modo talibus instrumentis frangi potest. Indiget ergo vase conflatorio vndique circumtecto, vt totus aer ab intimis exiens in anterioribus dentibus collidatur. Os autem talis figurationis in nullo, nisi in homine reperitur: ideo nullum brutum perfectè potest vocem articulare. Aliquæ autem aues, vt psitacus magnam similitudinem habent cum homine, ita vt per consuetudinem quasi articulata verba proferant, vt ait Isidorus Etym. 12. Dicendum ergo, quòd non fuerunt formatæ istæ voces intra asinā secundo modo, scilicet, quod in ea essent omnia, quæ requirebantur ad hanc formationem organicè præter principium formatiuum, quod erat purè efficiēs. Sed dicetur, quod fuit ista formatio vocis intra asinā primo modo, scilicet, quòd intra corpus illius fabricata fuerunt nouiter aliqua organa, in quibus posset fieri talis vocum formatio. Nec tamen est dicendum penitus de asina, sicut de domo, scilicet, quod fuit ista vox formata intra asinam sicut homo format vocē intra domum: nam domus nihil confert ad hanc formationem: asina tamen aliquid conferebat: nam licet non sint perfecta organa asinæ ad figurationem vocis articulatæ, nec dentes sint dispositi ad collidendum aerem, quia effluit cum sit os longum, & lateratum, tamen aliqualiter illa organa proficiunt ad formationem vocis articulatæ, quia datis quibusdā supplementis formabitur vox, & sic fecit Angelus, scilicet, quòd intra corpus asinæ suppleuit defectum organorum de ore ipsius asinæ, & facilius sic locutus est quàm aliter loqueretur. Ex prędictis patet, quòd nō propriè dicitur, quòd asina Balaam locuta est, quia nō habebat ipsa principium locutiuum, scilicet, formam à qua procedit omnis actio per instrumenta, etiam non habebat instrumenta perfecta, per quę fieret formatio vocis. Sed dicendum est, quod Angelus est, qui in ea loquebatur. Dicitur tamen asina locuta large ex modo loquendi sacræ Scripturæ, quia in ipsa facta est locutio cum aliquo modo organa sua proficerent ad huiusmodi locutionem. Sciendum tamen, quod quamquàm organa asinæ nihil proficerent ad formationem vocis, sicut domus, intra quam aliquis loquitur, nihil confert ad illam formationem vocum: tamen Angelus locutus fuisset intra asinam. Causa huius est, quia Deus volebat, vt asina videretur loqui ad reprehendendum Prophetam, qui non cognoscebat ea, quæ asina videbat, & tamen non videretur asina loqui nisi voces exirent de ore eius, & hoc erat cū intra illā formarentur voces istæ in quibusdam nouis organis. Considerandum autem circa asinam Balaam, quòd duo mirabilia facta fuerunt in ea: primū fuit, quòd asina vidit Angelum. Secundum, quòd ipsa locuta est, primum fuit proprie dictum, quia asina verè vidit Angelum: habebat enim in se principium videndi, & organa, principium autem est ipsa anima, siue sit rationalis, siue non, per cuius virtutis deriuationem sunt potentiæ organicę in membris. Etiam erat in asina potentia visiua, & erat organum visus: nihil ergo deficiebat asinæ ad hoc, quòd ipsa propriè videret Angelum eo modo, quo quilibet homo cum videre poterat. Secundum erat large dictum, quia nō fuit ipsa locuta, sed Angelus, vt supra declaratum est.

Quare aliquę aues formant melius voces.

Cap. 7.

An ista concedatur asinam locutam esse.

Duo mirabilia facta circa asinā Balaam.

De decem rebus, quas dicunt Iudæi creatas esse in vespere sabbati. Et quomodo circa ista errent in quolibet, & de Iudaica cæcitate in expositione sacrę Scripturę.

Quæst. X.

HEBRÆI dicunt circa istud os asinæ quędam ridicula, quæ ipsi asserunt, & credunt in libro quodam, qui dicitur Perequin, scilicet, quòd Deus creauit decem res in vespere sabbati in occasu solis post formationem hominis, in quibus totam creationem finiuit. Pro quo supponendum est, quòd creatio incępit die Dominica, quæ fuit prima dies seculi, & durauit per sex dies inclusiue. Harum vltima est sexta feria, quæ, dicitur dies veneris, in qua creatus est homo, & consummata est creatio, & quia sacra Scriptura non facit mentionem de aliis rebus creatis, dicunt quòd in sexta feria ad solis occasum incipiente iam sabbato creauit Deus decem res. Primum horum fuit os terræ, quod deuorauit Datham, & Abiron, vt patet supra 16. cap. Secundum fuit os putei, quia semper patebat Iudęis viuente Maria sorore Moysi, & pręcedebat eos. Tertium fuit os asinæ Balaam ad loquendū, de quo hic. Quartum fuit iris, siue arcus cęlestis, de quo Gen. cap. 9. Quintum fuit aries, quē immolauit Abrahā pro Isaac, de quo Gen. 22. cap. Sextū fuit virga Moysi, qua diuisit mare rubrū, de qua Exo. c. 3. 14. & 17. Septimum fuit Manna, de quo Exo. 16. cap. Octauum fuerunt tabulæ legis primæ non scriptæ, sed planatę ad scribendum. Nonum fuit ipsi dæmones apparentes hominibus. Aliqui etiam dicunt, quòd creata fuerunt 10. præcepta scripta in igne nigro, & albo. Decimū sunt ipsæ forcipes, siue tenaculæ, vt ait Rabbi Iehuda. Dicit enim primas forcipes de cęlo descendisse, nec potuisse aliter fieri, & secundum istam insaniam soluta est vulgaris quæstio, scilicet, quid fuerit prius martellus an tenaculæ. Valde autem errāt isti miseri nullum lumen intellectus habentes, & apparet in eis aliquid mirandum, scilicet, quòd ex eo tempore, ex quo generatio ista peruersa Christum suum recipere noluit, quem nos gratis suscepimus, non solum praua voluntas eorum, & intellectus operatiuus in malo obcęcati sunt, sed etiam intellectus speculatiuus in eis ligatus est, ita vt in expositionibus sacrarū scripturarum supra modum errent, prædixerat enim

Decē res creatę a Deo 6. feria secūdū Hebræos.

1. os terrę.

2. os putei.

3. os asinę.

4. iris.

5. aries.

6. virga.

7. manna.

8. tabulę.

9. dæmones.

10. forcipes.

cis hoc Christus Mat.12.cap. scilicet, auferetur a vobis regnum Dei, idest intellectus scripturarum, & dabitur alteri genti facienti iustitiam illius, idest Gentilibus ad Christum conuersis. Nullus autem vnquam antiquissimorum imperitorumq; philosophorum tã tum a rationis semita declinauit, nec ita graues imperfectiones Deo attribuit quantas isti miseri, & Mahometi sectatores ascripserunt, & hoc, quia tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt videntes non videant, & nota fiat insipientia cordis eorum cunctis populis, quia lumem ipsum manifestissimum cognoscentes, recipere neglexerunt. Sciendum autẽ, quòd de istis decem, quæ ponunt Hebræi creata fuisse in vespere sabbati nullam a sacra Scriptura rationẽ saltem leuissimam aut motiuum habent: immo repugnat toti rationi ista fuisse creata eò modo, quo ipsi dicunt, quia G quædam nullo modo sunt creabilia de his: alia autẽ licet creabilia sint, tamẽ creata non fuerũt: alia autem quamquàm creata fuerint, tamen non sic, vt ipsi dicunt, vt de quolibet infra patebit. Item dato, quòd creata essent, non habent aliquam rationem quare dicant ea creata fuisse magis in vespere sabbathi, quàm alijs diebus, vel post omnes dies illos, sicut quotidie nunc Deus aliquid creat cum animas infundit. Motiuum tamen Iudæorum quantum ad assignationem diei quamquàm non sit sufficiens, tamen videtur esse istud, scilicet, quòd ipsi existimant omnia, quę creata fuerunt vsque ad hominis formationem, qui perfectior cęteris erat fuisse descripta, quæ verò posterius scripta non sunt, & quia de illis 10. non tangitur in Scriptura, dicunt ea fuisse creata post hominis for- H mationem, scilicet, in fine diei sexti, in quo homo formatus est. De primo horum, scilicet, de ore terrę deuorante Dathan, & Abiron de quo supra 16.cap. videtur habere ex litera quoddam motiuum: nam vbi dicit litera nostra. Sin autẽ nouã rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum degluttiat eos. habetur in Hebræo: si nouam creaturam faciet Dominus, vt aperiat terra os suum, sed hic est duplex error: primus, quod os terræ non est aliquid creabile per se, nihil enim est creabile, nisi aliquid positiuum, os autem terræ non est nisi quædam discontinuatio partium terrę prius coniunctarum, & discontinuatio non est aliquid positiuum: ergo non est per se creabile. Potuisset autem I concreari, vtpote si partes terræ crearentur disiunctæ, & fuisset ab exordio seculi vorago illa terræ patens. Secundum inconueniens est, quia litera illa magis facit contra eos, cum dicatur in Hebræo: si nouam creaturam faciet Dominus: ergò dato, quòd os terræ esset creabile, tamen non fuisset creatum in vespere sabbathi, vt ipsi dicunt, sed creandũ erat adhuc, cum Iudæi erant in deserto. Item motiuum eorum non procedit, quia manifestum est, quòd ibi accipitur impropriè os terræ, quia nihil habet os nisi animal.

Contra primũ de ore terrę.

Item creatio in sacra Scriptura multotiens accipitur valde large, pro quacũque factione, & sic dr Deute.32., K cap. nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, fęcit, & creauit te? Nullus tamẽ de Israelitis erat creatus, sed factus. & sic multotiens accipitur creatio, idõ dicitur si nouam creaturam, idest si nouam rem, vel nouum actum. Secundum quod dixerunt erat os putei, & in isto magis delirant, quia non habent aliquod motiuum in sacra Scriptura, sicut de ore terrę, & præsupponunt ad hoc quoddam falsum, scilicet, quod puteus præcedebat semper Israelitas in deserto viuente Maria sorore Moysi: sed hoc est penitus impossibile accipiendo propriè os putei, quia non est mobile. Etiam non potest intelligi, qualiter fieret. Hoc autẽ improbatum est supra ca.20. Item errant, quia os putei non est aliquid creabile, sicut dicebatur de ore ter-

Cretio large accipitur pro omni factione.

Contra 2. de ore putei.

F rę, quia non est aliquid positiuum, sed discontinuatio partium, & talia non creantur, quia per se non sunt, sed alijs insunt. Tertium quod dicebant erat os asinæ, & de isto sunt eadem inconuenientia: nam si propriè accipiatur os asinæ solum erat illa apertio, vel vacuitas, & istud nõ est aliquid creabile sicut nec os putei, aut terræ. Si autem accipiatur os asinæ pro ipsis membris, in quibus erat illa discontinuatio, aut apertio non potest stare, quòd os asinæ fuerit creatum in vespere sabbathi. Sed falsum est, quia tũc creata fuisset asina in vespere sabbathi, & tamẽ postea fuit genita sicut cęteræ asinę. Item dato, quòd asina ista creari debuisset nõ fuisset creata in vespere sabbathi, sed feria sexta, scilicet, die veneris, quando creata sunt omnia bruta vt patet Gen.cap.1. Motiuum autem Iudęorum circa hoc est sicut de ore terrę, quia illud dicitur esse creatura noua, ita os asinæ ad loquendum videtur esse noua creatura, quia non assuescebat asina prius loqui, sed etiam ex hoc contra eos arguitur, quia sic non fuit os asinæ creatum a principio sęculi, sed tunc quando locuta est, alioquin semper potuisset loqui. Quartum erat Iris, siue arcus cœlestis, & quamquàm sit aliquo modo creabilis, tamen non creatur, sed naturaliter gignitur in nube rorida ex oppositione radiorum solarium. Sic patet in vltima regula tertiæ partis perspectiuæ, scilicet, lucem solarem in perspicuo puro efficere galaxiam, & sicut est de galaxia, ita de iride, & adhuc facilius est causari iridem, vt patet in libris Meteororũ Aristo. De hac tamen iride dicitur Gen.cap.9. quod Deus poneret eam in signum, vt H non deleatur terra per aquas, & tamen hoc etiam naturale est, vt patet in penultima regula tertiæ partis perspectiuæ, scilicet, generationẽ iridis cathaclismũ excludere, & tamen non dicitur, quòd Deus creauerit iridem. Quintum quod dicebãt erat aries, quem immolauit Abraham pro Isaac: motiuum eorum est, quia aries ille inuentus est inter vepres, & non duxit eum Abraham ad immolandum, & quia ignorãt vnde venerit putant eum fuisse creatum: hæc autem abusio est, de quo magis declaratum est Gen.cap.22. Item dato, quòd ille aries creatus esset, non poneretur creatus in vespere sabbathi post creationẽ hominis, sed tũc quãdo cęteri arietes, & bruta creata sunt. I Sextum erat virga Moysi, qua diuisit mare: & motiuum eorum est, quia de virga illa non dicitur, vnde venerit, ideo putant creatam esse a Deo. Sed ridiculum est: nam alij Iudæi ponunt vnde illa virga abscisa sit, vt declaratum est Exo.cap.3. & non videtur tam irrationabile, si Deus quando locutus est Moysi dedisset ei virgam illam, cum apparuit in rubo: sed non dedit, quin potius ipse Moyses ducebat eã in manu sua ad minandum oues Exo.cap.3. & si hoc modo loquerentur dicẽt omnia creata a Deo in vespere sabbathi, de quibus nesciunt vnde venerint. Septimum quod ponebãt, erat Manna: sed ad hoc nõ apparet aliquod verisimile, nec ad quid Manna illud tanto tempore K ante creatum fuisset, potissimùm cum qualibet nocte descenderet super castra nouum Manna: Exo.cap.16. Item si fuisset prius creatum iam fuisset liquefactum, nisi conseruaretur: nam quotidie Manna liquefiebat cum incaluisset Sol, & vertebatur in humorẽ aquaticum: Exo.cap.16. Item non stat, quia Manna erat factum opere Angelorum: ergo non creatum; quia in creatione nihil operantur Angeli, sed solus Deus. Antecedens patet, quia Psalm.77. dicitur: Panem Angelorum manducauit homo, & intelligitur de Manna, vt patet in litera ibidem: sed non vocatur panis Angelorum, quasi Angeli comederent ex eo, quia nullo cibo vescuntur, cum non sint animalia: ergo dicetur panis Angelorum, quia Angeli illum formabant,

Contra 3. de ore asinæ.

Contra 4. de iride.

Li.3.c.10.

Contra 5. de ariete.

Contra 6. de virga.

Contra 7. de Mana.

Contra 8. de tabulis.

mabant, & sic non erit creatus. Octauum quod ponebant Iudæi erant tabulæ legis primę non scriptæ, & motiuum eorum est, quia Exo. cap. 32. dicitur: Reuersus est Moyses de monte portans duas tabulas lapideas scriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: factionem autem referunt ad creationem, sed non accipitur ibi factio, nisi pro dispositione, vel figuratione, scilicet, quòd illæ tabulæ scriptæ fuerint planatæ, vel dispositæ ad scribendum opere Dei, scilicet, quòd nullus hominum eas planauerit, erant tamen ipsi lapides prius in terra in forma rudi, siue a principio creati, siue naturaliter geniti. nam lapidum generatio est in terra, secundum quòd mineralium, & atramentorum, & dato, quòd isti lapides fuissent creati nō oportebat eos poni creatos in vespere sabbathi, sed a principio, cum alij lapides creati sunt.

Contra 9. de dęmonibus.

Nonum quod ponebant Iudæi erant dæmones apparentes hominib⁹. Et de his verum est, quòd creati fuerunt, quia nullo modo alio produci poterant cum sint substantiæ purè spirituales, nec sunt formæ existentes in potentia materiæ deducibiles ad esse operatione naturæ, motiuum autem Iudæorum ad hoc est, quia ipsi videbāt dæmones, & necessarium erat illos esse creatos, & tamen non reperiebant de eorum creatione aliquid in Scriptura: ideo dixerunt esse creatos vespere sabbathi: sed hoc modo ita debuissent dicere de Angelis bonis: nam illi creati sunt, quia non poterant aliter produci: sed de his nihil dixerunt.

Dęmones esse creatos cum aliis Angelis ab exordio mūdi.

Dicendum autē, quòd Angeli tam boni quàm mali simul ab exordio seculi creati sunt: nam, vt dicunt omnes doctores, cęlum empyreum mox, vt fuit creatum, sanctis Angelis fuit repletum, & dicunt intelligi creationem Angelorū nomine creationis cęli, cū dicitur: In principio creauit Deus cęlum, & terram. Vel dicunt intelligi nomine lucis cuius creatio pertinet ad primam diem.

Qñ Angeli fuerunt creati.

Veritas tamen huius est, quòd Angeli fuerunt creati tā boni, quam mali ante omnem diem: tamē de his Scriptura nihil meminit in principio Gen. nec intelligitur per aliquid illorum, quia Moyses solum volebat declarare res creatas esse a Deo, ne intelligerent Iudæi eas esse ęternas, & improductas, sicut senserunt plurimi philosophorum, & quia loquebatur ad populum rudem, qui sola ea, quæ videbat, putabat esse entia, cum spiritus sint inuisibiles, de eorum creatione nihil docuit. Itē ex eadem causa de creatione aeris, & ignis nihil dictum est: constat tamen istas esse duas naturas elementales circundantes terram sphęricè, & occupantes totum medium inter cęlum, & terrā, quia tamen non videntur, nihil de eis dixit, sed solum de terra, aqua, & cęlo, quæ visui patent.

Multi Iudęi credebant dæmones nō tñ Angelos.

Causa autē quare Iudæi dixerint de creatione dæmonum, & nō de creatione Angelorum, est quia plurimi eorum dęmones aliquid esse crediderunt: Angelos autem nihil. Pro quo sciendum, quòd ab antiquo etiam ante tempora Saluatoris fuerunt inter Iudęos duę opiniones principales, scilicet, Saducæorum, & Pharisęorū: Saducæi enim dicunt non esse resurrectionem, nec Angelum, nec spiritum, vt patet Act. 23. cap. & colligitur aliqualiter Mat. 22. cap. Pharisęi autem omnia hæc confitentur. Iudæi autem posteriores variauerūt, quia quidam assenserunt Saducæis dicentes non esse Angelos, nec spiritus, ne resurrectionem. Alij autem accipiunt medium modum, scilicet, confitentes quosdam spiritus, & alios non, & isti dicunt dæmones esse apparentes hominibus, sed non confitentur Angelos bonos, necesse est tamen poni Angelos bonos ex auctoritate sacræ Scripturæ, vt declarabitur in prędictis locis.

Contra 9. de præceptis.

Item pertinebat ad hoc nonum, pręcepta decem esse scripta in igne albo, & nigro. Hoc autem stare nequit, quia pręcepta non poterant dari donec esset aliquis, qui reciperet, ideo a principio creari non potuerunt, nec poterant manere creata in aliqua re. Nec obstat si dicas illa potuisse dari masculo, & fœminæ tunc creatis. Nam non fuerunt data. solū enim iussum est eis non comedere de arbore scientiæ boni, & mali, & permissum est, quòd comederent de omnibus arboribus paradisi Gen. cap. 2. decem autē pręcepta nō data sunt, vsque ad tempus Moysi, quāquàm semper obligauerint ab exordio sęculi, cum essent tanquam quædam conclusiones naturaliter insitæ intellectui nostro. Item non poterant pręcepta scribi in igne albo, & nigro, quia ignis non est aliquid susceptiuum Scripturæ, quia Scriptura fit sculpendo, vel imponēdo, in igne autem non fit sculptura, nec quidquam imponitur. Motiuum tamen Iudęorum est, quia ipsi intelligebant tabulas illas a principio fuisse dolatas, sed non scriptas. Posuerunt autem Scripturam in igne, quia Scriptura fit per album, & nigrum, scilicet, quòd atramentum sit nigrum, & id in quo scribitur sit album, vel econtrario: ideo dixerunt album, & nigrum, sed præsupponunt falsum, qa ista præcepta nunquam fuerunt scripta vsquequo in tabulis lapideis scripta sunt.

Cōtra 10. de forcipe.

Decimum autē quod ponebant Iudæi erant tenaculę, & malleus, & hęc dicunt creata esse, quia intelligūt nullo alio modo posse fieri, nisi crearentur. Sed falsum est, quia quodlibet istorum potest fieri ante alterū, scilicet, tenaculę añ malleū, vel malleus ante tenaculas, ideo nō oportuit ista creari. Et sic patet insipientiam Iudæorum esse magnam circa ista, cum erreut in notissimis.

Quid feci tibi. Asina locuta fuit hoc ad Balaam conquerens, quòd iniustè percuteret eam.

Cur percutis me etiam iam tertiò. Conquerebatur asina, quod percussa fuisset ter, & semper iniustè: nam qualibet vice percussa fuerat, quia declinabat a via propter Angelum, sed ista declinatio rationabilis erat: fuit enim percussa primò, quando declinauit a via propter Angelum ibi existentem.

Secundo fuit percussa cum transiens per medium duarum maceriarum declinauit ad vnam partem, & attriuit pedem sedentis. Tertiò percussa est cū stans in angustia maceriarū cecidit sub pedibus sedentis.

Respondit Balaam, quia commeruisti, & illusisti mihi. Ecce loquitur Balaam cum asina sua reddens rationem de eo, quod fecerat, scilicet, quòd asina commeruerat, idest meruerat illam percussionem, & hoc, quia illuserat ei, scilicet, quia ei mandanti non obedierat. Dicit autem Balaam, quòd illusit. Illudere enim solū pertinet ad res ratione vtentes, quia scientes, & ab intentione aliquid agunt, asina autem nihil tale poterat facere cum contra intentionem Balaam egisset, quia non intelligebat quid ageret, quia tamen Balaā vidit, quod asina loquebatur vtens ratione locutus est ei tanquam rationali, dicens, quòd illuserat ei. Mirandum tamen quòd Balaam ad tantum Dei miraculum visum non expauerit: sed durus erat, & cęcus, vt Dei magnitudinem non respiceret, & fortè factū est hoc, quia iratus nimis erat, ira autem impedit animum circa considerationem veritatis, vt ait Cato.

Ira impedit animum, ne possit cernere verum.

Si autem fuisset Balam tranquillus aduertisset tantum miraculum, & expauisset, quòd autem nimis iratus fuerit apparet, quia post omnia hæc dixit. Vtinam haberem gladium, vt te percuterem, quod ad magnā iram pertinet. Sed adhuc ira non sufficeret, visio tam insolito miraculo, nisi Deus istum Balaam excęcasset. *Vtinam haberem gladium, vt te percuterem.* In hoc Balaam demonstrat iram suam rationabilem fuisse, quia asina illuserat ei, ita vt non solum gauderet, quia percussit, sed etiam si haberet gladium eā occideret.

Dixit

Dixit asina nonne animal tuum sum? Hic respondit asina dictis Balaam elidendo obiectionem suam: dixerat enim Balaam, quòd illuserat ei asina, scilicet, ab intentione: ipsa autem respondit, quòd non fecerit, & probat, quia nunquam aliquod tale facere consueuit, & ista est conueniens præsumptio ex iure: vnde dixit: nonne animal tuum sum? quasi dicat, nunquid tu nescis, quòd ego sum animal ad te pertinēs? quasi dicat, ex hoc, quòd tuum sum, non est præsumendū quòd tibi illudere voluerim, sed magis obedire. *Cui semper sedere consueuisti.* Idest in quo semper consueuisti sedere, quasi dicat, si nunc nouiter super me sedisses, & hoc fecissem, poteras rationabiliter imaginari, quòd fecissem illudens tibi, sed semper super me sedisti, & nunquam feci hoc: ergo non est præsumendū, quod nunc illud illudens fecerim. Scelestissimi autē Iudæi, & ipsa turpidine turpiores cogitare, & dicere nō erubescunt, quòd ideo Balaam in asina equitabat, quia ea ad coitum vtebatur, sed turpissimum est, nec verisimile, & hoc dicunt significasse hic asinam, cū dixit: cui semper sedere consueuisti: sed accipitur sedere proprie pro equitare. *Dic, quid simile vnquam fecerim tibi?* Quasi dicat, nihil: ideo ex hoc præsumitur, quòd hoc non fuerit factum illudendo, sed ex necessitate. Considerandum autem, quòd dum ista loquebatur asina non apparebat Angelus coram ipsa in via, sed introiuerat in os eius, & ibi formatis quibusdam organis loquebatur. Cum autem desijt asina loqui, Angelus relictis organis illis exiuit de corpore asinæ, & apparuit coram Balaā, & asina sua, vt prius fecerat. *At ille ait: nunquam.* Idest nunquam aliquid tale fecisti, & ex hoc conuincebatur Balaam, quòd irrationabiliter percussisset asinam, quia non agebat hoc illudēs, sed compulsa ab Angelo. *Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, vt videret Angelum.* Quasi dicat ante hoc Balaam non potuerat videre Angelum: nunc autē aperuit Deus oculos illius ad videndum. Quod potest intelligi dupliciter vno modo, quòd Angelus non possit videri, nisi supernaturaliter, quia ipse se occultabat, cui volebat, & reuelabat se, cui volebat: asinæ autem se hactenus reuelauerat ex gratia, & Balaam prophetæ non se reuelauerat: nunc autem reuelauit se illi. Alio modo potest intelligi, quòd Angelus secundū qualitatem corporis assumpti erat visibilis à quolibet, & sic asina videbat illum: percussit tamen Deus Balaam aorisia, idest cæcitate, ita vt cætera videns Angelum videre non posset, postea autem abstulit illam cæcitatem, & incepit videre. Et iste sensus conueniēs est, quia non solum Balaam non viderat Angelum, sed etiam nec pueri sui: si tamen esset visibilis naturaliter, pueri vidissent etiam Balaam non vidente. Item patet ex litera, quia dicitur, quòd aperuit Dominus oculos Balaam ad videndum Angelum, in quo signatur, quod ante videre non poterat, & tunc eleuauit eum supernaturaliter ad videndum. De pueris autem Balaam an viderint nihil dicitur, nec etiam multum differt, quia non fiebat visio propter illos, sed propter Balaam. *Vidit Angelum stantem in via euaginatum gladium in manu tenentem.* Iste Angelus fuerat ante hoc in corpore asinæ in organis formatis de aere ad vocē articulandam: finita autē locutione exiuit, & assumpto corpore aereo, & ense aereo euaginato stetit ante Balaam in angustia viarum sicut prius fuerat corā asina, quæ iacebat in terra. *Adorauitque eum.* Scilicet timore coactus, quia vexatio dat intellectum. Prius enim in domo sua cum Deus sibi loqueretur nō adorabat illum, nunc autem Angelum iratum adorauit. Accipitur autem adoratio large pro inclinatione quacunque, & sic dicitur, quòd Abraham adorauit pronus in terra coram populo Hethæorum cum sibi cō-

Apertos esse oculos Balaā ad videndum Angelū quo intelligit.

F cedebatur sepultura pro vxore sua Gen. 23. cap. sed non est ibi adoratio talis, qualis fiebat Deo, & sic fuit in Balaam, qui adorauit Angelum, scilicet, se ad terrā prosternens, sed non adoratione latriæ, quæ ad Deū pertinet, quamquàm in hoc nihil differt, qualiter adorauerit Angelum Balaā, quia nō erat vir sanctus, quē debeamus ab idolatria excusare. *Cui Angelus: cur inquit tertio verberas asinam tuam?* Idest cur iam percussisti asinam tuam tribus vicibus, quasi dicat, semper eā iniustè percussisti. De istis tribus vicibus supra dictum est. Respondebat autem Angelus hic pro asina, vt sic haberet introductionem ad loquendum cum Balaā. *Ego veni, vt aduersarer tibi.* Hoc potest referri ad duo: vno modo ad significadum, quòd iniuste percussisset Balaam asinam, Alio modo ad demonstrandum in-
G tentionem suam. primo modo est sensus: ego veni, vt aduersarer tibi, idest, vt facerem contra te nocendo tibi in aliquo: ideo steti coram asina tua, & ob hoc nō potuit procedere asina: cum ergo tu eam percuteres iniuste percutiebas. Alio modo intelligitur, ego veni, vt aduersarer tibi, idest tu vadis ad faciendum contra me: ego veni, vt facerem contra te. *Peruersa est enim via tua, & mihi contraria.* Datur causa, quare Angelus veniret ad aduersandum Balaam, scilicet, quia via eius erat peruersa, idest intentio, quæ enim mouit ad veniendum erat mala, scilicet, quia veniebat ad maledicendum: & tamen via sua, idest itineratio non erat peruersa, nec contraria Deo, quia redundabat in gloriam Dei: licet mala intentione egisset, & hoc quia postea manifestatum est Moabitis, quòd maledictio, & be-
H nedictio non esset in potestate Balaam, sed in potestate Dei, qui tenuit eum, ne loqueretur ad maledicendum, & tamen Moabitæ prius credebant, quòd in potestate eius esset maledicere faciendo infortunia, & benedicere faciendo bona euenire: sic patet supra cū dixit rex Moab: noui quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris: postea vero confessus est potestatē hanc esse in Deo: & ab hoc posse tolli, cum ait infra 24. capit. decreuerā quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito: sed hoc erat, quia non potuit maledicere Israelitis: ergo confitebatur, quòd Deus abstulisset ei potestatē maledicendi: si tamen non ve-
I nisset Balaam in terram Moab non fuisset hoc cognitum: ergo itineratio ista non erat contraria Deo: sed intentio itinerantis erat contraria Deo: dicitur autem hic contraria, & peruersa. Vocatur peruersa, quia declinabat a rectitudine: nam debuerat venire in terram Moab Balaam propter aliquod bonum, sed veniebat propter malum, scilicet, ad maledicendum Iudæis. Vocatur contraria Deo, quia Deus iusserat, ne malediceret: ipse autem maledicere intendebat. si autem accipiatur hic, quòd iste Angelus apparens fuit Michael, qui erat princeps Iudæorum, vt patet Daniel. 12. cap. cum Angeli custodes desiderent bonum
K populi sibi commissi spirituale, & temporale: dum tamen nesciant esse contra voluntatem Dei: & cognosceret iste Angelus bonus, quòd via Balaam faceret damnum Hebræis propter consilium, quod postea dedit regi Moab, dicebat. Via tua est mihi contraria quantum ad malam intentionem, quia vis maledicere, & licet non maledicas, malè consiliaueris, & sic illud consilium Balaam, & formationem Hebræorum aliter volebat Deus, & aliter volebat Angelus custos Hebræorum, quia licet Deus nollet illud imperando, volebat tamen permittendo, Angelus tamen, nec imperando, nec permittendo, sed totaliter prohibendo nolebat donec cognouit Deum permittere, & tunc sine aliqua contradictionis difficultate permisit.

Intentio facit opus malū, siue bonum.

Secundum hęc potest exponi litera illa præcedẽs dupliciter, vno modo. Ego veni, vt aduersarer tibi, idest non, vt aduersarer, quia ibas, quia hoc volebam, sed vt aduersarer tuæ prauæ voluntati de maledicendo populum, vt si forte malam intentionem Balaam deponeret. Et hoc intelligere, si Angelus ille non esset custos Hebræorum, sed esset missus ad repugnandum aliqualiter Balaam. Vel intelligeretur, veni, vt aduersarer tibi, scilicet, quia ibas in terrã Moab, & quia maledicendum ibas, & quodlibet eorum per se, vel malum erat, vel malum inducere poterat. Et iste secũdus sensus est si iste Angelus esset custos Hebræorũ, & per se fuisset motus ad repugnandum ipsi Balaam, quia malum inferre volebat Iudæis, & ob hoc dixit: via tua est mihi contraria, idest populo meo, scilicet, ad malum populi mei: malum autem populi transumitur ad principem, cum princeps contineat eminẽter populum, & vterque sensus stat. *Et nisi asina declinasset de via dans locum resistenti.* Significat hic Angelus, quòd misericorditer actum est cum Balaam, quia veniebat Angelus aduersari ei volens eum occidere, & quia asina dedit ei locum destitit ab ira sua. Talis modus est in hominibus magni cordis, qui aliquãdo aliis nocere volunt, quibus si tunc aliquis honor impendatur ab ira desistunt, & sic dicit Angelus, quòd reuerentia asinæ distulit mortem Balaam, quia declinauit a via. sic enim futurum erat, scilicet, quòd si asina trãsiuisset per locum, in quo erat Angelus occisus fuisset Balaam, quia non placaretur ira Angeli. Deus tamen misertus Balaam ad ostendendum gloriam suam fecit, vt asina daret locum illi, & sic non fuit occisus Balaam. *Te occidissem, & illa viueret.* Idest si transisset per locum, in quo erat Angelus, fuisset mortuus Balaam, & asina non occideretur. Dicet aliquis quare Angelus occidisset Balaam, si nõ dedisset asina locũ. Forte dicendum erit, quia Balaam Deo mandanti in domo inobediens fuerat, cum voluntas eius semper esset ad maledicendum, & si hic nulla reuerentia fuisset facta Angelo iam demereretur Balaam occidi, sed quia nondum consummata erant peccata eius, cum non venisset vsque ad summum, & Deus illum in alium reseruabat euentum, vt patet infra 31. cap. scilicet, vt moreretur gladio cum Madianitis: fecit Angelus asinam declinare, vt tunc non mereretur Balaam occidi. *Illa autem viueret.* Idest asina,

Quare Angelus occidisset Balaam si nõ dedisset asina locum.

An asina Balaam mortua fuit immediate, vt locuta est,
Quæst. X I.

Opin. Hebræorum.

DICVNT Hebræi, quòd asina immediate, vt locuta est, mortua fuit, vt non maneret ad redargutionem hominis, sicut pecus, cum quo coibat homo occidebatur, ne maneret ad hominis infamiam, vt patet Leui. cap. 20. & est sensus si asina non dedisset mihi locum resistenti, ego occidissem te, & tunc non esset opus, quòd asina loqueretur, & consequenter, nec moreretur, sed quia locum mihi dedit tu eam percussisti, & ad tuam confusionem data est ei loquela: ideo mortua est, non quidem ad honorẽ Balaam, ne maneret asina, per quam ipse redargutus fuerat sed ad honorem humani generis ne maneret asina, quæ ratione hominem aliquẽ conuicerat. Istud satis rationabile est, non tamen est necessarium ex litera dici, quòd ista asina mortua fuerit statim, vt locuta est: sed erit sensus: si asina non dedisset mihi locum resistenti: ego occidissem te, & illa viueret, idest quamquàm te occidissem non propter hoc occiderem eam, & tollitur dubium in hoc, quia crederet aliquis, quòd si asina non daret locum Angelo videns eum percutere illam, & Balaam: dicit tamẽ

A Angelus, quòd si occidisset Balaam, non occideret eam, quia placaretur ira ipsius in morte Balaam, & non oportebat occidi asinam: nam ipsa non erat rea irreuerentię cum irrationalis esset. *Dixitque Balaam: peccaui nesciens, quòd tu stares contra me.* Non respondit hic Balaam ad illud, quod dixerat Angelus, scilicet, peruersa est via tua, mihique contraria, sed respondet ad primum; scilicet, quòd percussit asinam ter iniuste, & dicit peccaui, idest peccaui percutiens eam, & hoc nesciens, quòd tu stares contra me, idest ex ignorantia feci, quia nesciebam, quòd tu eras in via ante asinam, alioquin non percussissem eam. Alio modo intelligitur peccaui percutiendo asinam, & hoc non **B** simpliciter, scilicet, quia percussi. nã licebat mihi percutere eã, sed peccaui, quia tu eras contra me quando percutiebam eam volens, quòd transiret per locum, in quo tu eras, sed ignorans hoc feci. *Et nunc si displicet tibi, vt vadam reuertar.* Hic respondet ad secundũ, scilicet, peruersa est via tua mihique contraria, in quo videbatur Angelus nolle, quod transiret Balaam in terram Moab: ideo coactus timore, dixit: si displicet tibi via mea reuertar. Non tamen propter hoc desistebat a praua intentione: nam quamquàm Deus inhibuisset ei maledicere Iudæos: tamen semper in hac intentione persistebat, nec ob aliam causam ibat in terram Moab. Vnde satis ipse debuisset videre, quòd displicebat Angelo via illius, quantum ad hoc: sed Balaam excæcata mente loquebatur ad Angelum Dei, **C** tanquam ad hominem peruersam mentem suam palliatis verbis se occultaturum putans, sed nihil latebat. *Ait Angelus: vade cum istis.* Istud non est verbum imperij sed permissionis: nam ex importunitate Balaam cõcessum est ei, quòd iret in terram Moab, vt patet s. & sic iterum hic indultum est adiuncta conditione, quòd non faceret contra Dei præceptum. Et cum dicitur, vade cum istis, non intelligitur, quòd ipse iret simul cum principibus Moabitarum, & Madianitarũ, qui eum ad vocandum venerant, quia alioquin ipsi vidissent omnia, quæ contingebant de asina, & de locutione Angeli ad ipsum, & tunc diffiderent Balaam posse quidquam facere inhibente Deo, qui tantę potestatis erat, vt etiam asinam loqui faceret. Item non fuissent facta ista coram illis, quia forsitam Angelus **D** non reputasset eos dignos ad videndum hæc, sed præcedebant principes isti fortè in magno apparatu parum ante Balaam, ita vt non iungerentur per viam, & tamen cum illis ire dicebatur, inquantum ad vocationem eorum ibat, & iter eorum de propinquo sequebatur. *Et caue ne aliud, quàm præcepero tibi, loquaris.* Quia permittebat Angelus Balaam ire, & nesciebat, quòd inclinaretur ad maledicendum iussit, ne aliud faceret, quàm id, quod Deus iuberet. Quare autẽ hoc appositum fuerit, cum non posset Balaam facere cõtra ea, quæ Deus iuberet, etiam si expressa hic non forent supra declaratum est. Et Angelus iubet hic ea, quæ supra Deus iubebat Balaam, antequam recederet de domo sua. Sed dicendum, quòd idem est **E** Angelus iste, & ille, qui loquebatur ei in domo: nam Deus nunquam locutus fuit Balaam, nec cuiquam hominum, quia loqui non potest, sed Angelis loquẽtibus dicitur Deus loqui, quia ipsi nomine Dei loquuntur, & scriptura sæpissime vocat eos Deum: maximè in veteri testamento. *Iuit igitur cum principibus.* Idest, quia Angelus permisit, continuauit suam viam Balaam vadens cum principibus, scilicet, Moabitarum, & Madianitarum, qui eum ad vocandum venerant. *Quod cum audisset Balac egressus est in occursum eius.* Idest antequam veniret Balaam in terram Moab venerunt nuncij ad regem Moab, & tunc exiuit in occursum Balaam ad honorãdum eum, vt sic magis

eum demulceret ad maledicendũ Iudæis, in quo magnum ei honorem impēdit: nam vsque ad extremitatem totius regni sui obuiam illi exiuit, vt patet infra, *In oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon*. Idest exiuit in ocursum illius vsque ad extremitatē regni sui ad quoddam oppidum Moab, & illud erat in extremitatib⁹ Arnon. Est enim Arnon in finibus Amorrhæi diuidens Moabitas, & Amorrhæos, vt patet præcedenti.cap. & est Arnon ciuitas, vt quidam volunt, Alij autem dicunt, quòd est scopulus altissimus. Iosephus vero dicit Arnon esse fluuium descendentem de altis montibus Arabię, & diuidit a meridie Moab, & Amorrhęos, desinit autem in stagnum Asphaltitem, quod vocatur mare mortuum, siue mare Sodomorum, & factum est in loco illo, vbi subuersæ sunt quatuor ciuitates Sodomorum cum terra tota coniuncta: vnde ait Iosephus, quòd ista terra Amorrhæorum, quam ceperunt Iudæi, & coniuncta est terræ Moab, habet modum insulæ, quia tribus fluminibus tota quasi circundatur, ab oriente Arnon contra occidentem fluēs diuidit eam a Moabitis versus partem meridianam, Iaboc autem, de quo dictũ est præcedenti cap. est fluuius descendens ab oriente ad occidētem diuidens eam a terra Ammonitarum, & a Mesopotamia: Iordanis autem fluens per latus occidentale a septentrione versus austrum diuidit eã a reliqua terra promissionis. Hæc autem vera sunt, sed non tollitur ex hoc Arnon esse ciuitatem altissimam, vel scopulum, quia dicitur præcedenti capitu. quòd Arnon prominet in finibus Amorrhæi: prominere autem eleuare est, de flumine tamen non poterat intelligi, quia non prominet cum semper aqua fluat, per loca decliuiora. Et sic dicendum distingui Arnon, & torrentem Arnon, quia Arnon est scopulus, vel ciuitas altissima, Torrens autem Arnon est fluens ad radices scopuli, vel ciuitatis, & ab illa nomē assumpsit. Vel fortè è contrario nominata est ciuitas Arnon propter torrentem dictum Arnon, Ad oppidum autem, quod erat in extremitate Arnon, idest, coniunctum torrenti Arnon peruenit rex Moab, nec transiuit vlterius, quia reliqua terra non pertinebat ad eum, cum iam esset in potestate Hebræorum, quia Arnon diuidit inter Moab, & terram, quæ fuerat quōdam Amorrhæorum, *Dixitque ad Balaam*. Postquam occurrit ei in via apud Arnon quæsiuit rex a Balaam, quare non venisti. *Misi nuncios, vt vocarem tę*. Scilicet nuncios primos, & cum illis non venit Balaam, quia Deus vetuerat, *Cur non statim venisti ad me*. Idest quare non venisti in prima vice. Hoc dicebat rex Moab, quasi admirans quare distulisset venire Balaam ad primum imperium suum, quia in hoc paruum illi honorem impendebat. *Aut quia mercedem aduentui tuo reddere non queo*. Quasi dicat, nunquid venire nolebas, quia putabas me esse insufficientem ad reddendum mercedē pro labore, & opere tuo? Hoc ponebat rex Moab ad excludendum causas dilationis, & opposuit causam istam, quam non concederet Balaam, scilicet, esse impotentem regem ad dandam mercedē, & sic fortius argueretur contra Balaam. *Cui ille respondit: ecce adsum*. Quasi dicat, etiam si tarde venio sufficit, quòd venio, quia quod a principio facere poterã, etiam nunc potero. vel aliter, quasi dicat, non sum culpabilis, quia si nullo modo venissem ad vocationem tuam recte argueres, sed nunc iam venio: ideo reus non sum. *Nunquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in corde meo?* Hic excusat se Balaam si forte eueneiit aliquid, quare maledicere non possit, quasi significans aduentum suum modicum proficere, scilicet, tu vocas me ad maledicendum, sed forte non perficiã, quia non potero dicere, nisi quod Deus mandauerit,

F & in hoc etiam aliquo modo excusat se de tardo aduentu, quasi dicat, tu obijcis, quòd tarde venerim, sed credo hoc nihil differre, quia ita modicum proficiã sicut si prius venissem, vel è contrario, & hoc, quia nō loquar quod voluero, sed solum quod Deus iusserit: ista verba cedebant ad malum honorem Dei: nam cum non posset postea maledicere Balaam Israelitis si a principio non cognouisset rex Moab, a quo depēderet potestas benedicendi, vel maledicendi Balaam putauisset eum impeditum ex aliqua naturali causa, scilicet, ex motu cęli, vel ex quacunque temporis cōditione, vel ex dæmone. Cum vero a principio dictũ est, quòd non posset Balaam aliud loqui, quàm quod Deus dixerat, siue bonum, siue malum, & postea maledicere non potuit, euidenter cognitum fuit, quòd
G Deus impediuisset eum maledicere, & sic confessus est rex Moab infra 24.cap, scilicet, decreueram quidē magnifice honorare te: sed Deus priuauit te honore disposito, *Perrexerunt ergo simul*. Idest venerunt per viam confabulantes Balaam, & Balac, quia forte loquerentur de modo maledicendi Iudæos, & quomodo postea contra illos pugnandum foret. *Et venerunt in vrbem, quæ in extremis finibus regni eius erat*. Idest venerunt de oppido illo Moabitarum, quod erat apud Arnon vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat in extremitate terræ Moab.

Quomodo venerunt ad ciuitatem, quæ est in extremitate terrę Moab, Quæstio. XII.

H SED dicet aliquis quomodo poterant venire ad ciuitatem, quę est in extremitate terræ Moab, quia nunc veniebant de oppido Arnon, & illud erat in extremitate Moabitarum: ideo cũ venirent ad aliam ciuitatem Moabitarum iam illa esset magis intra regnum Moab. Respondendum est, quòd potest dici ista ciuitas in extremitate regni Moab, idest, quòd nulla alia ciuitas esset propinquior extremitati regni illius, quamquàm esset aliquod oppidum propinquius, & sic erat de oppido Arnon ad quod exiuit in occursum Balaã arioli rex Moab. sed illud oppidum non erat ciuitas, & de illo introeuntes magis in terram Moab venerunt ad ciuitatem, quæ
I inter omnes erat magis coniuncta extremitati regni. Alio modo est sensus, quòd ista ciuitas esset in extremitate regni, & tamen de oppido, quod erat apud Arnon, venit rex Moab in illam, velut si aliquis ambularet per extremitatem alicuius regni circuendo illud semper transiret per loca, quæ essent in extremitate regni: hoc autem fiebat, quia rex Moab exiuit in occursum Balaã ariolo venienti de Mesopotamia: iter autem suum erat per partē orientalem terrę Moab, eo quòd Mesopotamia est magis orientalis, quàm terra Moab, & magis aquilonaris. Venit igitur in Arnon, quia per illam partem introiturus erat Balaam, Iudæi quoque per illam partem introierunt, vt patet
K præcedenti.cap. Sed iam declinauerant inde transeũtes per alias mansiones vsque ad illam, quæ erat in cãpestribus Moab circa montem Phasga; in ea enim tunc Iudæi erant, vt patet in litera: ideo venit rex Moab cum Balaam ab oppido Arnon semper per extremitatē regni sui, vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat iuxta mansionem in qua erant tunc Israelitæ ex alia parte. Quod patet, quia ascendens rex Moab de ciuitate illa in montem duxit Balaam ad locum, de quo videret omnia castra Hebræorum, vt patet infra in litera. Itē apparet hoc, quia ista ciuitas erat apud montem Phasga, apud quem Iudęi erant tunc castrametantes ex alia parte terræ Amorrhæorum: nam ab ista ciuitate ascendit rex cum Balaã in montē Phasga,

vt

vt patet sequenti cap. vt inde videret castra Hebræorum: cõstat tamen q castra illa erant iam circa Iordanem, vt patet 5. in litera, & infra 33. ca. & ibi est extremitas regni Moab: ergo venit rex Moab cum Balaã ab oppido, quod erat in Orientali parte terræ Moab in extremitate regni iuxta Arnon vsque ad aliam ciuitatem, quæ etiam erat in extremitate regni Moab circa partem Occidentalem. Et hoc factum est, quia rex volebat ducere Balaam in locum, de quo maledicere posset Iudæis: nulla autem ciuitas terræ Moab erat propinquior castris Hebræorum quàm ista, quæ erat in extremitate regni, de cuius quodam supercilio videbantur castra Israel, ergo illuc duci debuit Balaam. Si enim ductus fuisset ad aliquam vrbem, quæ esset in medio terræ Moab, vel saltem non in extremitate non possent inde videri Iudæi, ideo non esset locus conueniens ad maledicendum iuxta cæremonias maleficorum. In Hebræo dicitur. *Venerunt ad ciuitatem vicorum.* Vbi nos dicimus in extremis regni finibus: & hoc quia fortè sic vocabatur ex nomine proprio, & in hoc suadebat rex Balaam, quòd malediceret Israelitas, quia destruere volebat ciuitatem suam valde pulchrã, vel dicunt quidam, quòd vocabatur ciuitas vicorum, quia multos vicos, & bene dispositos habebat, sed differentia ista inter literam nostram, & Hebræam est ex æquiuocatione, quia dictio hic posita in Hebræo potest significare terminum, vel vicũ, & sic potest dici ciuitas vicorum, vel ciuitas terminorum. Idem autem est esse ciuitatem terminorum, vel esse in extremis finibus: ideo litera nostra sic habuit, quia clarius erat, & magis consonabat in isto sensu q̃ si diceretur ciuitas vicorum, quia oportebat, quòd duceretur Balaam in ciuitatem, quæ esset in extremitate Moab, quòd tñ duceretur in ciuitatem vicorum nihil attinebat. *Cumque occidisset Balac oues & boues.* Hoc fuit in die, qua venit Balaam ad ciuitatem illam: fecit enim rex Balac conuiuia magna, & grandia festa in honorem aduentus illius, vt sic eum semper alliceret. Supra enim dixerat, q erat paratus eum honorare, ideo hic manifestauit in opere: fecit autem conuiuium magnum, & ad hoc occidit oues, & boues multos. *Misit ad Balaam, & ad principes, qui cum eo erant munera.* Idest misit de ouibus, & bobus munera, idest, partes multas ad faciendum conuiuia magna. D Vel possunt intelligi munera alia dona, quæ mitteret rex Moab cum conuiuijs: magis tamẽ intelligitur de partibus cõuiuiorum, & dicitur ad principes, qui cum eo erant; non q ipse adduxisset secum aliquos principes de terra sua, quia non erat vir potens: soli enim duo pueri cum eo venerãt, vt patet supra, sed sunt isti principes de Moabitis, & Madianitis, qui iuerant secunda vice ad vocandum Balaam, & cum eo venerant. isti. n. manserunt cum ipso ad comitandum eum impendẽtes honorem magnum, vt sic semper magis allicerent.

Mane autem facto. Hoc erat sequenti die: nam die prima, qua venit Balaam in vrbem illam conuiuijs, & gaudijs vacatum est ab omnibus alijs feriando: E sequenti autem die diluculo rex tanquam solicitus ad id quod intendebat, duxit Balaam ad locum, de quo maledicere posset Iudæos.

Quare Balaam fecit poni aras i excelsis.

Duxit eum ad excelsa Baal. Idest ad montem altum, in quo erat templum Baal: & hoc, vt inde posset videre castra Israel, sicut dicitur immediate, quòd intuitus est extremam partem populi, vel vt illi idolo immolaret in adiutorium maledictionis, quam proferre nitebatur, vt sequitur infra cum iussent poni septẽ aras: Vel forte ascendit ad excelsa, quia iste Balaam erat astrologus, & ad faciendum hæc considerabat motum astrorum: in locis autem altissimis me- A lius fit astrorum contemplatio, sed primum est quod intendit litera. Colebatur autem iste Baal in locis altissimis, quia fuit modus antiquorum Gentilium deos suos in excelsis, & nemorosis locis colere, quia loca illa sacratiora esse putabant. Hoc etiam Romani obseruauerunt dicentes, quædam loca esse naturaliter determinata ad cultum deorum: vnde ait Seneca.

In locis altissimis cõueniẽter colẽ De°.

Capita fluminum veneramur.
Et vbi fons est numinis ara fuit.

Hoc etiam apud Iudæos patet: nam ipsi idola colebant in excelsis, & nemorosis locis. Alij autem imitati situm idolatrarum Deum verum in excelsis, & montuosis locis colebant. vnde sæpe dicitur in B tertio, & quarto libris Regum de istis excelsis: & cũ dicatur de aliquibus regibus bonis, quòd destruxerũt idola, & succiderunt lucos subditur, quòd non abstulerunt excelsa, sed adhuc immolabat populus in excelsis, qui autem fuerunt optimi inter reges etiam excelsa abstulerunt, sicut Ezechias, vt patet 4. Reg. cap. decimooctauo, & Iosias, vt patet 4. Reg. vigesimotertio capitu.

De idolo Baal, & quomodo fuit introductus cultus dæmonum in imagine, & qui reges se deos dixerunt: & de origine deorum Gentilium.

Quæst. XIII.

C SCIENDVM Quòd Baal antiquis temporibus idolum multarum gentium fuit, sed diuersimode nuncupabatur, & figurabatur. Aliqui nominabant Baal, & Baalim, sicut Iudæi idolatræ, vt patet sæpe in 3. & 4. Reg. & in prophetis. Alij vocabant eum Bel, sicut Babylonij, vt patet Daniel. 14. cap. Alij vocabant eum Beelphegor, & Chananæi, & Moabitæ, vt patet infra 25. capit. & Psalm. 105. Figura quoque eius diuersa erat apud gentes: nam Babylonij figurabant illum, vt magnum virum, vt patet Danielis 14. cap. Hebræi autem idolatræ ponebant eũ in figura bouis, vt patet 3. Regum capi. 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum posuit in Bethel, & alterum in Dan, vt patet ibidem: & tamẽ istos duos vocat scriptura Baal, vel Baalim.

Baal idolũ multarum gentiũ diuersimode nominat.

D Cultus vero deorum sine imagine inchoatus est a Nemroth, qui docuit Chaldæos colere ignem: huius filius fuit Belus, nepos autem Ninus, qui patris sui Beli mortui imaginem ad recordationem fecit, quam in magna reuerentia tenebat, sed non colebat, vt Deum: serui tamen illius propter adulationem simulachrum illud, vt Deum colere incœperunt, vt sic animo maiorem fauorem mererentur: complacuit autem Nino, & postea in mandatum versum est, quòd posteri obseruauerũt & reges subditos suos ad culturam maiorum suorum defunctorum coegerunt: intantum enim hominum ambitio ad honorem incanduit, vt non solum iam defunctos, sed etiam ipsos viuentes coli, & deos vocari E fecerunt. Nabuchodonosor enim se deum nominari mandauit, & quòd nullus Deus præter ipsum diceretur: vnde iussit Holopherni principi militiæ suæ omnia idola locorum expugnatorum confringere, vt sic ipse solus a gentibus in Deum coleretur, vt patet Iudith. capitu. tertio. Alexander quoque se hominem esse fastidiens Deum se nominari iussit, vt ait Gualterus Alexandreidis lib. secundo. Philotam autem militem suum nobilissimum Parmenionis ducis Alexandri filium, quia eum in hoc redarguerat, fecit a tota militia lapidari obiectis quibusdam falsis criminibus: cuius magna & pulchra oratio antequam lapidaretur habita ad totam cõcionẽ habet

Idolatria quũ incœpit.

Alexandreidis lib.8. Herodes quoque, qui Iacobum occidit, vt Deus adoratus est, & subito percussus ac mortuus, scaturientibus vermibus de carne eius, vt patet Act. 12. Modi autem multi introducendi deos ponuntur Sapient. 13. 14. & 15. capit. Lactantius autem de natura deorum, lib. 1. aliam ponit Deorum originem, scilicet, quòd quando dissem inati sunt filij filiorum Noe per diuersas partes orbis erant iuuenes, vt patet Genes. cap. 10. & adhuc rudes. cum autẽ aliquantis temporibus in diuersis terræ partibus resident reuersi aliquando ad se, vt fieri solet per quoddam lumen saltem paruum naturale, cogitare incępẽrunt quid esset Deus, & quia indisciplinati erant variè errauerunt, alij terram, alij aquam, alij stellas, alij diuersimode arbitrantes.

Modi introducendi Deos. Quid Lactãtius sentiat de origine deorum.

Fuit autem præter istos alius modus introducendi deorum multitudinem, quem tangit aliqualiter Aristo. 3. Politico. homines enim a principio per hoc nomen Deus, vel per æquipollens in diuersa lingua significari intelligebant id quod omnium entium optimum, & perfectissimum est. Et cum rudes essent atque viros aliquos industrios, & excellentes inter se viderent, vel ab eis beneficia magna recepissent volentes de illis magnam bonitatem prædicare nescientesque gradus distinguere bonorum: summum gradum, scilicet, Deum esse pro inferioribus assignabant. Vnde generaliter omnes viri florentissimi, & benefactores Gentilium antiquorum inter deos cõputati sunt, vt satis declarat Augu. 18. de ciuitate Dei. *Et intuitus est extremam partem populi.* Idest Balaam ariolus vidit de excelsis Baal extremitatem populi, idest, totum populum vsque ad extremitatem suam, ita vt nihil de eo lateret. Quamquàm aliquis forte diceret, quòd solum vidit extremitatem vnam, quia hic solum agitur de extremitate: si autem totum vidisset non diceretur, quòd vidisset extremitatem. Sed dicẽdum, quòd totus populus significatur in hoc, quem clare viderit ab extremitate vsque ad extremitatem, vt patet sequenti capi. nam cum steusset in loco isto incępit bñdicere Iudæis: & dixit rex Moab: veni mecum in alterum locum, vnde partem Israelis videas, & totum videre non possis, & inde maledicito ei. Ergo in loco, in quo prius stabat totum Israel videbat.

Quid Aristot. dicat de origine deorum.

Considerandum autem, quòd iste mons excelsus, in quo erat templum Baal vocatur mons Abarim, qui extenditur a loco illo, in quo erat tunc rex Moab cum Balaam vsque ad Iordanem, vbi finitur regnum Moab, & quædam pars illius vocatur Phasga, & alia vocatur transitus Nebo. Super istum montem mortuus est Moyses: illuc enim ascenderat ad videndum inde terram Chanaan, vt patet Deuteronom. capitu. vlti.

Est autem mons iste in extremitate terrę Moab diuidens terram, quæ quondam fuerat duorum regum Amorrhęorum a terra Moab, & apud istum montem castrametabantur Iudæi tunc in cãpestribus eius ex parte terrę duorum regum Amorrhæorum, vt patet supra in litera, & infra trigesimotertio capit. cum ergo ascendit Balaam in montem istum vidit totum exercitum Israelitarum, & deinde transiuit ad aliam partem montis; de qua videre non posset totum populum Israel. Est autem in monte isto spelunca quædam, quæ vocatur Carnayn, in qua Balac steuit cum Balaam ad maledicendum Israelitas, & ille mons pro vehementi prærupto excelsus dicitur, vt patet in libro de situ terræ sanctæ.

F
CAP. XXIII.

DIXITQVE Balaam ad Balac:
Aedifica mihi hic septem aras, &
para totidem vitulos eiusdemque
numeri arietes. Cumq; fecisset iuxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulũ, & arietem super aram. Dixitq; Balaam ad Balac: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam, si fortè occurrat mihi Dñs, &
G quodcunq; imperauerit, loquar tibi. Cumq; abijsset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum, & arietem desuper. Dñs autem posuit verbum in ore eius, & ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris. Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum, & oẽs principes Moabitarũ: assumptaque parabola sua, dixit: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, de mon
H tibus Orientis: veni, inquit, & maledic Iacob: propera. & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quẽ Dominus non detestatur? De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant
I nouissima mea horum similia. Dixitque Balac ad Balaã: quid est hoc quod agis? vt maledic eres inimicis meis vocaui te: & tu è contrario benedicis eis? Cui ille respondit: num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus.

Balaam ædificat septẽ aras.

Prophetia Balaam.

Naum 3.

Supra 22. Deut. 23.

DIxitque. Postquam positus est ipsius Balaã ad maledicendum aduentus, hic ponit ipsius ad maledicendum dispositio, & conatus, s̃m q̄ a principio posuerat, licet Deus inhibuisset. Et diuidit in tres partes, s̃m q̄ Balaam ter
K conatus est maledicere: t̃n nõ valuit. Secũda ibi. *Dixit ergo Balac.* Tertia ibi. *Et ait Balac ad eum.* Quantũ ad primum. *Dixitque Balam ad Balac.* Hic non est quærendũ, an sit anticipatio, vel recapitulatio, aut rectus ordo, & dato q̄ sit ordo rectus an ista fuerint facta immediate post superiora, vel interiectis aliquibus t̃pibus, quia manifestum est, quòd immediate facta fuerint, cum supra dicatur, quòd ascenderit Balaam in montem: & hic dicitur, quomodo in eodem mõte construxerint aras ad maledicendum Iudæis, & dicitur hic, quòd locutus fuerit Balaam ad Balac postquam ascenderunt in montem, & postquam vidit Israelitas, quia licet sciret Balaam esse necessarias aliquas cæremonias iuxta superstitiones suas: tamen

forte

forte nesciebat quales cæremoniæ necessariç erant, quousq; videret extremitatem populi.i.totum populum, vt supra dictum est, vel aliquam partem eius, qa forte s'm variam dispositionem populi exigebanť variç cæremoniæ ad maledicendum. *Aedifica mihi septem aras.* Iste erat ritus præcedens ad maledicendum.

Quare septem holocausta, & septem aras Balaam fecit poni. Quæst. I.

ET ex hoc litera nostra ꝯueniens nomen imposuit Balaam vocans eum ariolum: nam licet cçteris maleficiorum generibus imbutus esset, tñ hic demõstrauit solum cæremonias artis ariolandi cum iussérit aras ꝯstrui, & imponi holocausta, quod fiebat, vt in venis & præcordijs animalium inquireret Balaam iudicium de quæsitis, & iste erat actus ariolorum, & licet ipse esset propheta ver' Dñi, vt præcedenti cap. declaratum est: tñ in inquirẽdis quibusdam iudicijs maleficijs vtebatur, & aliquãdo obseruationibus astrologicis, & sic erat hic: quòd enim aræ fierent, & victimæ ponerenť ad maleficam ariolorum artẽ pertinet, ꝙ vero ponerenť, & septẽ superstitio quædam erat, & tñ fiebat aliquo mõ s'm relationem ad obseruationes astrologicas.s.pp septẽ planetas: nam quia tota vita animalium per motum septem planetarum sub zodiaco in suis periodis cõseruatur: cçteri quoque euentus hoium (ablata volũtare diuina, quæ oium regula est, & libero arbitrio nostro, quod nulli subijcitur corpori) per astra cognosci põt in quãtum eis dedit altissimus efficere, & signare. ideo antiqui Gentiles illos præcipue colebant. Rabi Abraham Aben Ezra dicit, ꝙ septem perfectionem denotat, quæ perfecto attribuenda est: ideo septẽ aras statuit. Sed hoc verum est, si dicamus in honorẽ Dei illas statuisse: plures tñ volunt, ꝙ non ad Deum verũ, sed ad aliquid alterum statuerit. Immo sic dicendum est, quia Deus non attendit istas superstitiones, & magis patet, quia si fecisset Balaam hoc pp Deum, non inquisiuisset augurium, quia Deus repellit auguria, sed inquirebat auguria, vt patet sequenti cap. ergo nõ faciebat hoc propter Deum, sed magis pp dæmones. Patet antecedens, quia Deus prohibuit obseruationes gentium, & cæremonias circa planetas, vt patet Iere. cap. 10. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis coeli nolite metuere: hic tamen obseruata sunt ista. Rabi Salom. dicit; ꝙ Balaam sciebat, ꝙ Dñs benedixerit illi populo, sed sicut priores Hebræorum Patriarchæ orationibus, & oblationibus pro se, & populo benedictionem promeruerunt, ita ipse per oblationes Deum ad iram, & maledictionem ꝯ populum incitaret, & quia Patriarchç septies altare erexisse, & nõ pluries leguntur: septem &i altaria ipsi Dño ædificabat. De Abraham legimus, quòd quater aram ædificauerit: primò iuxta Sichem in valle illustri Secũdò in eadem valle ad aliam partem: & de his Gen. 12. c. Tertiò aram ædificauit ꝯ Mambre, vt patet Gen. 13. c. Quartò in monte Moria, qñ voluit immolare Isaac filium suum, vt patet Gen. 22. cap. Isaac aũt semel tñ aram struxit, de quo Genes. 26. Iacob aũt bis posuit aram: primò in Luza, quam postea vocauit Bethel, & patet Gen. 28. cap. & iterum secundò in eodem loco, vt patet Gen. 35. Sed prima expositio melior est.s. ꝙ fecit pp septem planetas, & hoc pertinebat ad cæremonias ariolorum, & aliqualiter ad obseruationem astrologicam. *Et para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes.* Idest pone in istis septem aris septem vitulos, & septem arietes.s. ꝙ in qualibet ara poneretur vnus vitulus, & vnus aries. Etiam in hoc obseruatur superstitio, quia sicut in superioribus obseruabatur nume-

Septies altaria Dño erecta fuerunt.

A rus septenarius, ita & hic. In quo dicendum est, ꝙ poni multas victimas, vel paucas nõ multum referri, nec potest dari ratio de hoc, sicut fit in sacrificijs Dñi, de quibus per totum Leuiticum, sed ꝙ obseruaretur aliquis numerus determinatus, ita vt non plura, nec pauciora holocausta fierent, superstitionem habet, quia numerus, & figura non ponuntur principia actiua, ita vt aliquid magis correspondeat isti numero q̃ illi, vel isti figuræ q̃ alteri: malefici tñ obseruant certitudinẽ numerorum, quia raro aliquid per numerum parem faciunt, sed omnia per imparem: sic enim Virgilius in Bucolicis in Egloga, quæ incipit.

Quo te Meri pedes.

Cum ait:

Ter effigiem lustro, numero Deus impare gaudet.

B Et sic vult, ꝙ imparitas numeri pertineat ad superstitiones illas, & Arist. in 1. de coelo, & mundo. cap. 1. dicit, ꝙ numerus ternari' est quo Deos sanctificam', & sic determinabant numerum. Ex eadem aũt causa obseruabatur hic numerus septennarius duplicatus, sicut in aris tenebatur numerus septẽnarius simplex, sed oĩa superstitiosa sunt. *Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam.* Idest Balac rex fecit strui aras septem, sicut dixerat Balaam, & adduxit septem vitulos & septẽ arietes ad immolandũ. *Imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram.* Non est sensus, ꝙ aries, & vitulus ponerentur super vnicam aram, quia alias frustra fuissent factç septẽ, sed sup aram.i. sup quãlibet arã ponebať vitul', & aries, ita ꝙ essent septẽ vituli, & septẽ arietes. & hoc

Numero impari Deus honoratur magis q̃ pari.

C patet, quia dixit s. para totidem vitulos, & eiusdẽ numeri arietes. Sed cum dr̃ hic, ꝙ imposuerunt simul vitulũ, & arietẽ super aram, põt intelligi dupliciter.s. ꝙ imposuerunt ad immolandũ, vel imposuerunt ad cremandum. Nam immolatio poterat fieri ĵ. altare, vel s. si fieret ĵ. imponereť super altare ad cremandũ. Si aũt fieret sup altare, imolarenť ibi aĩalia, & cremarenť. Sed dicendũ est, ꝙ intelligiť de impositione ad cremandũ, & non a. ĩmolandũ: sic.n. fiebat in altari Dñi in Sãctuario, quia aĩalia ĩmolabanť ad latus Aquilonare eius, & postea ponebanť ad cremandũ sup altare particulatim diuisã, vt patet Leui. c. 1. & sic est sensus, ꝙ ĩmolarenť ista aĩalia, & postea faceret ea poni super altare Balac, vt cremarent ibi. & hoc significať ĵ. cum

D dr̃: Sta paulisp iuxta holocaustũ tuũ, est aũt holocaustũ, qñ iam crematř. *Dixitque Balaam ad Balac.* Iam.n. fuerant dispositæ aræ, & holocausta super illas, & iõ nũc inquirebat Balaam auguriũ ad sciendũ si maledicere debebat, iõ ad hoc recessit a loco, in quo erant aræ. *Sta paulisper iuxta holocaustum tuum.* Istud dixit Balaã ad Balac: iam enim erant cadauera super aras, & cremabantur, ideo erat holocaustum: & dixit Balaam ad Balac: Sta iuxta holocaustum tuũ.i. iuxta holocaustũ p te oblatum, quasi dicat, istud fuit positum ad inquirẽdum auguria, & solum erat pro Balac.s. vt possit maledici Iudæis quod petebat Balac. Vel dixit esse holocaustum tuum.i. quia tu fieri iussisti. *Donec vadam: si forte occurrat mihi Dominus.* Supra dixerat Balaam ad Balac non potero immutare verbum Dñi Dei mei, vt plus,

E vel minus loquar præcedenti cap. ideo hic fingebat, ꝙ maledictio quã ipse dare volebat a Deo ꝓueniret, & eum inquirere volebat. sed falsum est, quia non inquirebat aliquid a Deo, sed auguria petebat, vt patet sequenti cap. scilicet. Cumque vidisset Balaam, ꝙ placeret Dño, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret: ergo videtur, quod ante inquisierat augurũ. & istud est nũc, & in omnibus vicibus, quando statuit aras, & occidit victimas. volebat tamen occultare superstitionem istam sub nomine Dei falso, vt sic magis laudarentur, quæ ipse faceret.

Quid faciebat Balaam quando recedebat a rege Balac quæsiturus auguria. Quæst. II.

SED dicet aliquis quid faciebat Balaam, quando recedebat a Balac? Dicendum quòd ibat ad quærendum augurium, & istud est, quod videret aliquas aues transeũtes, vt consideraret motus earum, vel audiret earum garritus, quia in istis cõsistit augurium, vel recedebat ad videndum aliquid in astris. Sed magis dicendum, quòd ibat ad petendũ aliquid a dæmone, cum familiariter, & in secreto loquebatur: nam si inquireret solum motũ, vel voces auiũ ex loco, in quo erat Balac, cognoscere potuisset. Itẽ si aliquid specularetur in astris, & tamen qualibet vice recedebat consultuturus astra: ergo recedebat ad consulẽdum dæmonem, quia non poterat loqui illi in secreto, si præsens esset Balac. *Et quodcunq; imperauerit loquar tibi.* Idest Deus occurret mihi, & loquetur quid tacere debeo, & illud ego tibi renunciabo. In omnibus autem istis mentiebatur Balaam: omnia tñ postea in veritate prouenerunt: nam ipse dicebat, ꝙ volebat cõsulere Dñm, sed non intendebat hoc: immo magis intẽdebat quærere augurium, vt declaratum est. Dixit ẽt si forte occurreret sibi Dominus, quia non credebat, quòd sibi occurreret, cum ipse non quæreret illum, & tamẽ occurrit ei, vt patet infra. Item dixit, ꝙ quidquid Deus loqueretur ei, ipse renunciaret Balac regi: H & tñ hoc non intendebat, immo si Deus aliquid diceret de non maledicendo, celauisset inquantum posset, vt aliquid inde acquireret: nam nihil ipse curabat, ꝙ ageret contra intentionem Dei: nam iam bis dixerat ei Angelus, ꝙ non malediceret: ipse tamen ad maledicendum veniebat: sed postea verum dixit, quia Deus posuit in ore eius parabolam, quæ sequitur, & renunciauit illam Balac, etiam si noluisset, quia cogebat eũ Deus loqui, quod nolebat. *Cumq; abiisset velociter.* Idest, recessit Balaam a Balac cum festinatione, vt accepto velociter responso a dæmone, veniret ad eũ, vt in Hebræo habetur. *Cumque abiisset solus.* Quia ad inquirendum aliquid a dæmone magis solus quam cũ alijs esse debebat, quæ enim mala, vel falsa sunt in tenebris fieri desiderant, ne a superueniente luce reuelentur; I sic enim dicitur Iob 24. cap. oculus adulteri diligit caliginem, dicens, non me videbit oculus, & operiet vultum suum: forte quia dæmones talia reuelantes sub turpi forma apparent, & nolunt turpitudinem suam ab alijs videri.

Quare dæmones non accipiunt pulchra corpora, in quibus appareant cum sciant illa formare: & de deo Aesculapio, qui Romam ductus est in effigie serpentis. Quæst. III.

SED Quæret aliquis an dæmones possunt sub pulchra forma apparere, vt pulchrum, & refulgens sibi corpus de aere sumant.

Respondetur, quod dæmones satis sciunt K fabricare corpora pulchra qualiacunque ipsi velint, & materia aeris sibi obediret faciliter, sicut obedit Angelis bonis, quia est in potentia naturali: & tamen forte non permittuntur accipere formas pulchras, ne magis in talibus nocẽdi occasionem habeant. Sic dicitur, quòd ideo diabolus speciem serpentis accepit, vel ipsum verum serpentem ad loquendum mouit, & non accepit speciem columbę, vel alterius auis, aut pecoris, vel loqui per illud, quia non permissus est in pulchrius animal intrare. Ita etiam Apostoli aliquando facientes dæmones apparere, eos sub turpissima forma apparere cogebant, vt eos populus sperneret, & sicut factum est tempore noui testamenti, & tpe

F Gentilium: nam si legantur diligenter antiquorum Gentilium libri, reperietur semper Deos eorum sub serpentum, vel aliarum beluarum aç paruisse figuris, vt videntibus magis timorem incuterẽt, ꝙ amorem, & horrorem, atq; diminutionem numinis. Sic patet cum in ciuitate Romana valida increbuisset pestis, & ex consulto deorum pro Aesculapio deo Epidauri missum fuisset in Græciam: vt; eo veniente, vniuersa cessaret pestis, in nauem quandam Romanorum serpens magnus cristatus, & lucentibus atq; formidolosis oculis insiliit, qui vsq; ad vrbem Romanam pfluuium Tyberim ductus est. De quo Ouidius Meta. 15. Nec est illud poetica fictio, sed historica veritas. Et tñ iste erat dæmon, qui a Gentilibus deus Aesculapius G vocabatur. Vel forte recedebat Balaam a conspectu Balac ad reuelationes dæmonum, quia in istis augurатores, & alij malefici aliqua enormia patiebantur, pꝙ viles alijs viderentur si coram eis apparerent, quia vt cõiter fiebat ista reuelatio visione imaginaria, ita ꝙ dæmon imaginationem alicuius moueret, in quo motu aliqua passio causabatur distrahens hoĩem ab actu rõnis. Vel forte dicendum, ꝙ ista reuelatio dæmonũ fiebat modo phythonico. s. ꝙ introirent dæmones in ventrem istorum auguratorum, & facerent eos despumare atque in terram cadere, & tunc per os eorũ loquebantur, quæ intendebant. Sic ponit Apost. Act. 16. cap. de quadam puella, de cuius ventre Phythonẽ H dæmonem eiecit: illa aũt magnũ quæstum præbebat dño suo singulis quærẽtibus illa reddendo. Fuit aũt iste modus apud Gentiles in famosissimo templo totiꝰ orbis. s. in insula Delphos, vbi colebatur Apollo: ad hunc locum de diuersis partibus orbis tanquam ad certissimum oraculum varij concurrebant dubiorũ suorum quæsitum responsa: ibi autem quædam puella virgo respondebat: nam introibat in eam Phębus, qui dęmon erat, atque eam per terram rotans, & despumare cogens (sicut in arreptitijs apparet) omnia, de quibus inquirebatur, respondebat: nihil tamen intelligens eorum, quæ dicebat, quia tũc erat in furore. De hoc Lucanus lib. 5. de bello plusque ciuili, & Virgilius Aeneidos, lib. 6. Omnes modi superiores stare poterant, sed iste vltimus non, quia quando aliqui sic I arripiebantur, dæmones loquebantur per illos, & ipsi nihil intelligebant, quia totaliter erant immutati cũ rotarentur per terram, & despumarent, nec redibant ad sanam mentem quousq; post illam furiam dormirent, sicut nunc fit in oĩbus arreptitijs. Vnde qñ ista loquebantur non intelligebant, & cum a somno euigilassent nihil recordabantur eorum, q̃ dixerant, sed q aderant his sic furentibus intelligebant, q̃ dicebãtur: ideo si isto modo ɔtigisset in Balaam ipse non intellexisset ea, quæ loquebatur cum diceret, & postquam furere desineret, non recordaretur dictorum. Vnde necesse erat aliquem sibi esse præsentem cum furerет, vt videret quid tũc loqueretur, sed ipse solus erat: nam a rege Balac recedebat: ergo alium modũ habe- K bat reuelationis, & erit aliquis de prædictis. *Occurrit ei Deus.* Idest, ꝗꝗ non inquireret Balaam Deum, quando recessit a Balac, sed dæmonem ad sciendum auguria, tamen Deus occurrit ei, & hoc factum est nõ ex meritis Balaam, quia ipse nequissimus erat, etiam q̃ præsentiam Dei non desiderabat, sed ad gloriam nominis sui, & vtilitatem Israel; & maximè propter Moabitas, quia si Balaam in augurio Dominum obuium non habuisset forte apparuisset ei dæmon prædicens aliqua falsa, scilicet, vt malediceret Israel, & maledixisset saltem verbo: Moabitæ autem confidẽtes exiuissent ad bellum contra Israel, & morerentur in bello.

Historia Aesculapii veritas est & non fictio. nam Vale. Max. & oẽs hoc narrant.

Diuersa oracula.

De arreptitijs quo per eos loquãtur dęmones, & de puella virgine, q̃ erat sacerdos Phębi quo respõdebat.

Quomodo

Quomodo apparebat hic Deus Balaam ad declarandum ei hac: & de quatuor modis quibus reuelat aliquid Prophetis. Quæst. IIII.

QVÆRET Aliquis, quomodo apparebat, vel occurrebat hic Deus Balaam.

Respondebitur, quòd poterat ei occurrere multipliciter, scilicet, per immutationem intellectus eleuãdo intellectum suum ad aliquid supernaturaliter, quod alias intelligere neqbat, sicut erat in cęteris prophetis. Alio modo, quòd apparuerit ei in aliqua assumpta figura, & locutus fuerit: sicut factum est in via, quando apparuit Angelus asinæ habens gladium euaginatum, & postea visus est ipsi Balaam. Alio modo poterat esse, quòd formaretur aliqua vox de aere ad Balaam, & non videret corpus aliquod: sciret tamen quod a Deo esset: & sic fiebat locutio Israelitis, vt contigit super montem Sinai, quando data est lex: nam ibi vocem audierunt, sed figuram nullam viderunt, Deuter. cap. 4. Sic enĩ loquebatur Deus ad Moysen, & ad quosdam alios aliquando in columna nubis ad ostium tabernaculi, & aliquando in propitiatorio intra sancta Sanctorũ: De primo, Exodi cap. 33. & supra 12. De secundo: Exodi 25. & supra capit. 7. Quis autem poterit dicere: per immutationem phantasticam sine aliqua illuminatione speciali intellectus, sola phãtasia mota a Deo id factum fuisse. sic enim fiebat de illis prophetis, qui per somnium Deum videbant, vt patet supra cap. 12. Nam per somnium nihil aliud intelligere possunt, cum tũc quiescant omnes virtutes rationales: & istũ modum habebat Deus ad Balaam, quãdo missi sunt ad eum nuncij regis Moab bis, quia qualibet vice apparebat ei Deus pro noctem, dicens, an deberet ire cum illis, vel non: & ob hoc dicebat Balaam, quòd exspectaret per noctem nuncij.

2. Quis autem istorum modorum fuerit, dubium videbitur aliquibus. Sed dicendum satis colligi ex litera, quòd apparuit ei Angelus Dei, sicut apparuit in via assumpto corpore de aere, & locutus est ad eum Balaam, vt patet infra. Et hoc colligitur, quia dicitur: occurrit ei Deus: occurrere tamen est quando aliqui duo veniunt per eandem viam ex opposito. Item quia dicitur, quòd Balaam locutus fuit ad Deum, quando erexerat aras, & sup posuerat holocausta, sed ista nulli de modis supra assignatis conueniunt, nisi cum dicitur, quòd apparuit Angelus in assumpto corpore.

Primus enim modus non stat, quia quando fit immutatio sola intellectus, non apparet aliquid exterius, nec in ipsis organis, sicut quando aliquid intelligimus naturaliter non causatur per hoc in nobis aliqua species motus, sed tunc non stat, quomodo Deus occurrerit Balaam, quia occursum nunquã est, nisi in duobus è contrario venientibus. Tertius modus non stat, quia si loqueretur Angelus Dei Balaam, & non videretur in aliquo corpore assumpto, non diceretur quòd ei occurrisset, quia occursus est in duabus rebus corporalibus, quæ mouentur è contra. Item & fortius, quia dicitur in litera, quod Balaam locutus fuit ad Deum de his, quæ fecerat, scilicet, quòd erexerat aras, & posuerat victimas, antequam quidquam Deus loqueretur: & postea Deus posuit verbum in ore Balaam: ergo videtur, quòd ipse vidit Deum: nam si solum apparuisset Deus in voce, prius audiuisset Balaam vocem Dei, quam loqueretur ad illum: & tamẽ ipse prius locutus est: ergo non fuit in voce Deus apparens, sed in corpore assumpto.

Quartus modus etiam non stat, quia quando fit immutatio phantasiæ solum homo est in somno, & tũc non fit aliquis motus corporalis, qui vocetur occursus, & tamen in litera dicitur, quod occurrit ei Deus: ergo non fuit per immutationem phantasiæ in somno. Item illi, qui sic immutantur non possunt loqui nec videre, sed Balaam fuit locutus hic ad Dominum, cum retulerit ei quid fecerat, scilicet, constituendo aras, & ponendo desuper victimas: ergo non immutabatur per somnum, & sic solum manet vnus istorum modorum, qui esse potuit hic, scilicet, quòd apparuisset Angelus Domini in assumpto corpore.

Veniens ex aduerso Balaam. Locutus est ei Balaam de constitutione ararum, quas posuerat, & tunc Deus iussit ei dicere ea, quæ sequuntur.

Locutus est ad eum Balaam. Prius enim locutus fuit Balaam Deo, idest, Angelo hic apparenti, cum loqueretur Angelus ad ipsum ad captandum ipsum quasi fecisset cæremonias ararum, & holocaustorum propter eum.

Septem, inquit, aras, erexi. Idest, Balaam, inquit, idest, dixit. ego erexi septem aras, idest, feci altaria septem. Accipiuntur hic aræ pro altaribus. Nam secundum modum loquendi omnium scripturarum tam sacrarum quàm Gentilium aræ vocantur ipsa altaria, nec fit aliqua differentia inter aram, & altare, sicut nos facimus. Et causa huius est, quia nos ex præcepto Ecclesię super altare non celebramus, nisi aram superpositam habuit, nisi in altaribus consecratis. ipsa tamen ara vocatur altare secundum nos, sicut cum alicui ex indulgentia conceditur, quòd possit celebrare vbicunque voluerit solum cum altari portatili, vel viatico, conceditur illi, quód celebret super aram, quæ ibi vocatur altare: etiam si nõ habeat aliud altare. Apud Gentiles autem, & etiam in veteri testamento non erat huiusmodi ritus, quia etiam indifferenter super quoslibet lapides, vel in aliquo loco structo immolabatur, & cremabatur sacrificium, maxime apud Gentiles: ideo ara, & altare idem erant. In veteri etiam testamento nũquam fit differentia de ara, & altari, immo non erat nisi vnicum altare ad immolandum in toto veteri testamento, quod erat de lignis, & intra illud ponebatur terra quasi vsque ad summitatem super quam lignis compositis cremabatur sacrificium, vt declaratum est Exodi vigesimoseptimo capitulo: & si aliquando ex speciali priuilegio aliqs posset in montibus struere altaria, vel in alijs locis, solũ faciebat illa de lapidibus nihil alterum super ipsa ponendo loco arę, & dicitur hic: Erexi septem aras, idest, feci septem altaria. Ista non erant aliqui lapides simplices, super quos fieret crematio holocaustorum, sed erant quidam acerui lapidum, & super illos ponebantur carnes sacrificiorum. Quod patet, quia dicitur erexi, idest, eleuaui, quod pertinet ad ea, quæ construuntur per appositionem, vel aggregationem. & dicebat hic Angelus Balaam, quòd struxerat aras ad gratificandum eum sibi, quasi aras destruxisset ad colendum eum, & sic moueretur Deus, vt concederet ei maledicere Iudæis, & tamen non posuerat aras pro Deo, sed pro dæmonibus, vel astris. Quod patet, quia positis aris, iuit ad quærendum augurium, vt patet sequenti capitulo, quod non fecisset, si Deo vero immolasset: solum enim eius adiutorium quæsiuisset. Item, quia istud holocaustum non faciebat ipse Balaam, sed Balac Rex: quod patet, quia ipse dixit supra: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum. Balac autem manifestum est, quòd Deo non immolaret, sed dæmonibus: quomodo ergo volebat Balaam quasi demonstrare Deo, quòd offerret ipsi id, quod dæmonibus obtulerat?

Ara & Altare an differant.

De altari vnico. veteri testa.

Quare Balaam dixit Deo se fecisse aras pro eo, cũ fecerit ꝑ dęmonibus.

F Respondendum est, quòd licet Balaam sciret Deum decipi non posse, tamen corrupta voluntas eis desiderabat Deũ decipi, & hoc desiderare non est magnum incõueniens, quia desiderium & est de impossibilibus, sed amplius hoc eligebat Balaam quod inconueniens magnum est, quia electio solum est de possibili ↄtingenti, & per nos agibili, vt patet 3. Ethic. Sed dicendum ꝙ isti voluntatis peruersitas inualuerat, vt totum intellectum practicum obcęcaret, nec erubescebat coram Deo sibi loquẽte mentiri, quia ꝑsentia Dei solum intellectum speculatiuum eius illustrabat, vt necessarium est in omnibus prophetis: voluntatem aũt illius nullo modo gratia sua gratum faciente tangebat: ideo nullatenus meliorabatur, etiã si Deus sibi continuè mirabilia loqueretur. G Sunt enim ista duo multum distincta. s. intellectus speculatiuus, & voluntas; ideo potest vnum sine altero profici. Patet in Salomone, quem De⁹ super oẽs alios homines sapientia imbuit, vt patet 3. Reg. cap. 3. & 2. Paral. po. cap. 1. & tñ voluntas eius nihil illustrata est, quia semper ambulauit in concupiscentijs fœminarum, & idola coluit atque illis templa ↄstruxit, vt patet 3. Reg. 11. cap. *Et imposui vitulum, & arietem desuper.* Non refertur ad vnicam aram, quia non fuit in vnica factum, cum dicat se erexisse septem aras, sed refertur ad omnes. s. imposuit vitulũ, & arietem desuper, idest, super quãlibet aram imposui vnum vitulum, & vnum arietem. *Dominus autem posuit verbum in ore eius.* H Idest, Angelus locutus fuit illi, scilicet, verba ista, quæ sequuntur: nã quòd aliquis ponat verbũ in ore alterius, nihil aliud est, quam quod dicat ei omnia, quæ debet loqui. Vel potest intelligi, quod posuit verbum in ore suo, idest, inspirauit sibi prophetiam dato, quòd non loquerẽt ei, scilicet, quod moueret intellectum suum ad concipiẽdum, & dicendum regi Balac ea, quæ sequũtur. Et tunc etiam non erit ꝯ supra dicta, scilicet, quòd hic fuerit facta locutio, & apparitio Angeli ad Balaã, quia licet ista, quæ dicturus erat Balaam, non fuissent sibi dicta, sed inspirata: tamẽ locutus fuit ei Angelus alia, scilicet. Loquere hoc ad Balac. Primus modus tñ est verior. s. quòd omnia ista locutus fuerit Angelus Balaam. *Reuertere ad Balac.* Quia manebat Balac apud altaria spectans, qñ veniret Balaam. I *Et hæc loqueris.* Scilicet, ista, quæ apparent immediate: illa enim Angel⁹ primo dixit Balaam: deinde Balaam retulit illa regi Moab. *Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum.* Spectabat enim aduentum Balaam, & quia dixerat Balaam, quòd staret iuxta holocaustum suum stetit diligenter ne omitteretur aliqua cæremonia. *Et omnes principes Moabitarum.* Isti comitati fuerant regem ascendentem in montem cum Balaam, & mãserunt ibi cum rege. *Assumptaque parabola sua dixit.* Idest Balaam assumpsit parabolam loquens ad regem Moab. vocatur hic parabola prophetia, quam Deus posuerat in ore Balaã, & hoc quia parabola fit in quibusdam ænigmatibus, & circulationibus verborum: ita aũt erat hic cum ponantur quędã similitudines. K *De Haram eduxit me Balac rex Moabitarum.* Hic volebat significare Balaam, quod nõ poterat maledicere Israelitas, quia Deo displicebat hoc; ideo posuit quędam præmia excusatiua sua. s. quòd ipse non venerit gratis, & non concitauerit regem spondens se hæc facturũ, sed quasi coactus aduenerit, ideo etiam si non posset maledicere Israelitas non esset sibi imputandum. Si autem ipse spopondisset se maledicturum Israelitas si aliquid ei daretur, etiam si Deus prohiberet maledictionem ipse esset culpabilis, tamen non spopondit, & hoc dicit, scilicet, de Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, idest ego non veni gratis ad maledicendum, nec solicitaui regem, sed rex adduxit me, quasi F violentum, scillicet, propter importunitatem suam, quia multos nuncios misit & bis. & dicit, quòd adductus est de Haram, idest, de Mesopotamia: est enim Haram nomen proprium ciuitatis, Mesopotamia autem est nomen Græcum compositum signans ciuitatem sitam in medio aquarum, & vocatur in Hebræo Haram fluuiorum, idest, sita inter duo flumina. Est autem eadem ciuitas Mesopotamia, & Haram, vt declaratum est præcedenti capit. in hac habitabat Balaam; cum vocatus est a rege Moab, & de ipso loco adductus est. Et si obijciatur quòd habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt patet præcedenti capit. vel quòd habitabat in terra Madian, quia ibi fuit occisus cum Madianitis, vt patet infra 31. capi. responsum G est præcedenti cap.

Quare Balaam venit de Mesopotamia. Quæst. V.

SED obijcietur, quia dicitur secunda Petri. ca. 2. ꝙ Balaam venit ex Bosor, & amauit mercedẽ iniqnitatis, ergo non venit de Mesopotamia.

Respondendum est, quòd eadem ciuitas est Bosor, & Mesopotamia, & Haram, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina, sicut patet in Hebrõ, quæ vocatur Hebrõ, & Mambre, & Cariatharbe Genes. 23 capitu. & Iosue 13. capitu. Etiam Ierusalem vocatur Ierusalem, & Iebus. Iosue 18. capi. & in diuer H sis libris accipiuntur diuersa nomina. Sic patet, quia hic vocata est ciuitas etiam Haram, & Deuterono. 21. cap. vocatur Mesopotamia. *De montibus orientis.* Idest Mesopotamia est in montibus orientis. Non accipiuntur montes Orientis simpliciter pro illis, qui sunt in extremitate terræ habitabilis per longitudinẽ, scilicet, in capite Indiæ: sed accipitur Oriens relatiuè, & sic quilibet locus, qui est propinquior Orienti alio loco dicitur esse orientalis respectu illius. & hoc modo necesse est de quibuscunque duobus locis, quæ non habent eandem longitudinem secundum modum astrologorum, quòd vnus sit orientalis respectu alterius: & istud est quod multos decipit. Nam cum legunt in Scriptura Orientem, vel Occidentem, accipiunt ista puncta simpliciter pro extremitatibus terrę I habitabilis, vt cum dicitur de Saluatore nostro, quòd reges Magi venerunt ab Oriente adorare eum Matt. cap. 2. putant aliqui, quòd venerint de extremitatib⁹ Indiæ, ideo variè ponunt de aduentu illorum, quia aliqui dicunt illos aduenisse post vnum annum & 13. dies, quia in tanto tempore poterant venire ab Oriẽte. Alij dicunt, quòd venerunt super dromedarios quæ sunt animalia velocissima, ideo in treidecim diebus poterant tantum iter conficere: sed ad nihil horum cogimur, quia non ponitur ibi oriens pro parte orientali simpliciter, sed pro aliqua terra, quæ esset magis Orientalis, quàm Iudæa etiam si parum distaret ab illa. Sic etiam patet hic: nam terra Mesopotamiæ non multum distat a terra Moab: forte K enim non per quatuor dietas. Quod patet, quia Iacob venit de Mesopotamia per terram Ammon, & Moab ad terram Iudæ, & transiuit per montem Galaad, & Laban socer suus persecutus eum ex Mesopotamia apprehendit eum super montem Galaad diebus septem transactis, vt patet Genes. trigesimo primo capitulo, & tamen Laban distabat per tres dietas vltra Mesopotamiam, vbi erat cum gregibus suis ipse, & filij sui, vt patet Genes. capitu. trigesimo. & ex loco ipso persecutus Iacob apprendit eum post septem dies in monte Galaad: ergo demptis illis tribus dietis manebunt quatuor dietæ a Mesopotamia vsque ad montem Galaad. est autem mons iste in extremitate terræ Moab, cum ponatur pro termi-

Magi vnde venerint ad adorãdum Christum.

non terræ illius, vt patet Deutero.cap.2. Ergo terra Mesopotamiæ ad plus distaret quatuor, vel quinque dietis a terra Moab, & tamen dicitur, quòd vocatus est Balaam de montibus orientis, quia est magis orientalis Mesopotamia quàm Moab, & non solum est magis orientalis, sed etiam magis aquilonaris. Dicitur autem de montibus, quia terra illa montuosa est. *Veni, inquit, & maledic Iacob*. Idest rex Moabitarum inquit ad me veni, & maledic Iacob, Accipitur hic Iacob pro tota congregatione Israelitarũ sicut Israel: & maledicẽdo illos maledicebatur totus Iacob, quia nullus alius erat de stirpe Iacob præter illos. *Propera, & detestare Israel*. Eadem sententia est repetita, & ista est exaggeratio sermonis, cum sit sermo per synonyma, non solũ in dictionibus, sed in orationibus, quod ad satis magnam exornationem pertinet, & potissimum ad suasionem, quia verba sic repetita magnam habent efficaciam, vt testatur Isidorus in principio synonymorum suorum, scilicet, quòd liber synonymorum eum mouerit in lamentum. fiunt autem ibi tales repetitiones, vt hic. Potest autẽ dici, quòd aliquo modo istæ sententiæ differunt, quia detestari, & maledicere duo importabunt: nam maledicere est malum inferre: detestari autem est bono priuari per abominationem, & expulsionem a nobis. Tunc Deus alicui maledicit, quando eum punit: tunc vero detestatur, quando suam protectionem aufert. Quodcunque autem istorum fieret sufficiebat Moabitis, siue enim Deus malediceret illos per se delendo, sicut sępe fecerat consumendo igne, & alijs pęnis, vt patet supra 11.cap. & 16. siue eos desereret non iuuando, vt sic traderentur in manus Moabitarum. Non est tamen intelligendum, quòd rex Moab miserit ista verba ad Balaam, cum peijt, vt veniret. Nã solum dixit: Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eijcere eum de terra mea, vt patet præcedenti cap. fecit tamen Balaam istã repetitionem sententiarum ad exornationem, vel forte Deus talem seriem in verbis posuit in ore eius. Est autem iste modus vsitatus apud Prophetas, & maximè in Isaia. Dicit Rabi Salom. quòd ponuntur ista duo verba, quia nesciebatur quid magis Deus vellet, scilicet, maledicere, vel detestari. Sed nõ stat, quia hoc esset si Balac locutus fuisset ista ad Balaam, vel Balaã locutus fuisset ad Deum petens, sed non fuit sic: nã potius Deus ista primò locutus est ponens in ore Balaam: ergo non sunt positum detestari, & maledicere propter dubium. *Quomodo maledicam cui non maledixit Deus?* Quasi dicat, petis aliquid irrationale, quia ego non possum maledicere, nisi cui Deus maledicit, sed Deus benedicit Israelitis, quomodo ego potero maledicere eis? hic enim cogitur Balaam veritatem significare de maledictione sua, scilicet, quod illa nõ erat inflictio alicuius mali, sed erat prænunciatio diuinæ maledictionis per prophetiam, vel per astra, vel per artem ariolandi. Cum ergo Deus nunc non maledixerit, non poterat Balaam maledictionem eius annũciare, quia nihil valeret annunciatio illius: maximè, quia etiam si Balaam vellet annunciare saltem false aliquam maledictionem, nõ poterat, quia Deus eum ad benedictionem cogebat.

An Deus habeat quotidie vnam horam, in qua irascatur malis, & an illam sciret Balaam. *Quæstio. VI.*

DICIT Rabi Salom. quòd Deus quotidie irascitur malis, ita ꝙ habet vnam horam determinatam, in qua irascatur, & illã sciebat Balaam, ideo precabatur tunc maledictionem Dei super aliquem malum, & veniebat: videbat autem ꝙ licet malum egissent Hebræi non puniebat eos; ideo mirabatur. Probat hoc Psal.7. vbi litera nostra dicit de Deo: Nũquid irascitur per singulos dies? vbi dr̃ in Hebræo: Deus irascitur per singulos dies. Sed errat, quia illa litera etiam ſm modum Hebraicum debet legi interrogatiue, q̃g̃ non ponat ibi dictio significans interrogationem, sicut in litera nostra ponitur nũquid. Nam si non legatur sic includet ꝯdictionem, cum dicatur ibi, ꝙ Deus est patiens: & tñ irasci per singulos dies non probat esse patiẽtem, sed magis oppositum. i. esse velocem in ira, quod est esse acrocholum, vt patet 4. Ethi. cap. de mansuetudine.

Item quia si diceretur ꝙ Deus irascitur per singulos dies nihil faceret ad intentionem prophetæ, vt patet ex intentione totius Psalmi. Amplius dato ꝙ concederetur Deum quotidie irasci malis, sicut nos concedimus: tñ ſm ꝙ Rabi Salom. intelligit est impossibile, quia nos dicimus Deum irasci. i. punire nos: ita ꝙ ira non significet in eo aliquem motum, vel affectionem, sed solum punitionem, quæ in nobis est: sꝫ Rabi Salom. intelligit esse in Deo iram, quod patet ex verbis suis. Dicit enim ꝙ Balaam sciebat horam, in qua Deus est iratus: & tunc petebat maledictionem super aliquem, & veniebat: & sic prius ponit iram Dei, q̃ punitionem nostram: ergo aliquis motus erit ſm hoc in eo. Item dato ꝙ in Deo esset motus iræ qualibet die cum non haberet horam determinatam ad irascendum, quia non sequitur conditiones temporum cum non subijciatur motui, & actionibus naturalibꝰ. Itẽ dato ꝙ esset aliqua hora determinata pro ira Dei: tñ illam non cognosceret Balaam, & dato ꝙ cognosceret, ẽt si deprecaretur Deũ, vt malediceret alicui, non malediceret, nisi maledicere disposuisset, cum Deus nõ sequatur humanas affectiones: ideo omnia hæc ridicula sunt. *Qua ratione detester quem Deus non detestatur.* Eadem sententia est cum superiori. detestari. n. est abominari, vel abominatum esse prædicare, sed Deus non abominabatur Iudæos expellens eos a custodia sua: quõ ergo posset Balaam illos abominabiles factos prænunciare? quasi dicat, nequaquam. Nã Ecclesia si prænunciaret illud, nihil esset cum Deꝰ nõ abominaretur: & ẽt si vellet maledictionẽ prænunciare, non posset, quia Deus cogebat eum bñdicere. *De summis silicibus videbo eum.* Quasi dicat, non maledicam illi, sed magis delectabor in videndo eum de summitate silicum. i. duarum petrarum. Erat aũt delectatio ista, quia castra Israel erant bene disposita, & videre similia est delectabile: & hoc significatur cap. sequenti cum dixit Balaam: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel &c. & propter ista verba Balac rex semouit Balaam de altitudine silicum ducens ad alium locum, in quo non posset videre omnia castra Israel, sed partem eorum, vt patet infra.

De collibus considerabo illum. Eadem sententia est repetita, scilicet, quod Balaam de altitudine collium, idest, de montibus illis, in quibus erat respiceret Israel: & vtrũque verum est, scilicet, quòd videret Israelitas de collibus, & de summitate petrarum, quia forte cũ esset in collibus ascendebat sup summitatẽ petrarũ, vt magis inde cõtẽplaretẽ dispositionẽ castrorũ Israel. *Populus solus habitabit.* Hic prophetat Balaam aliqua futura de populo Israelitarum, scilicet, quòd habitabit solus, idest, erit singularis inter omnes populos, quia cęteri populi ad Deos varios conuertentur. Iste autem solus manebit in cultu Dei sui, licet aliquando in hoc caruerunt magis Israelitæ quàm aliæ gentes: & conqueritur de eis Deus valde, quia reliquę gentes non mutabant Deos suos: Israelitæ autem mutabãt aliquãdo, vt patet Ierem. c.2. scilicet, trãsite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehemen-

Iræ motus an sit in Deo.

A B C D E

vehementer si factum est huiuscemodi: si mutauit gens Deos suos. Et certè ipsi non sunt dij: populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum. Obstupescite cœli super hoc, & desolamini portæ eius vehementer. Et tamen licet Israelitæ relinquerent Deum, tamen redibant rursus ad illum. De alijs autẽ gentibus nulla conuertebatur ad colendum Deum: in prophetis tamen non oportet totam vim terminorum obseruari, quia termini distributiui raro ibi totaliter distribuunt. Erat autem iste populus solum.i. singularis ab alijs gentibus in corde per Dei veri fidem, & cultum, in carne sua per circuncisionis pactum, in actibus suis per diuersarum cæremoniarum, & iudiciorum obseruantiam, & ritum, in vestibus per distinctum ab alijs gentibus habitum, sicut erat de vittis hiacinthynis, & pallijs fimbriatis, vt patet supra ca. 15. Vel dicitur solus habitabit, idest, iste populus non cõmiscebitur alijs gẽtibus in aliqua communicatione: ne ab eis inducerentur ad colendum idola, ita vt viderentur non esse de numero gentium, sed sequestrati ab orbe terrarum, vt significat litera sequens, scilicet, inter gentes non reputabitur. & in hoc significabatur magna perfectio status Iudaici, qui erat separatus ab immundicijs Gentilis communicationis. *Inter gentes non reputabitur.* Idest, non tenebit Deus istum populum in reputatione, in qua tenet gentes, quia gentes, vt immundas in Idolis suis negligit, sed illum populum, vt peculium electum conseruabit, & ei specialia beneficia largietur, hoc significat Deus Exo. 19. ca. & Deuter. cap. 7. vocans Iudæos peculium de cunctis populis terræ. Vel non reputabitur inter gentes, idest non cõputabitur iste populus, vt vna de gentibus, & hoc, quia differentes erant Iudæi in habitu, & tota ratione viuendi ab omnibus gentibus, ideo appellatione Gentium omnium in sacra Scriptura non intelliguntur Iudæi, sicut appellatione laicorum non intelliguntur clerici, quia differunt ab eis in habitu, & modo viuendi. Vel aliter non reputabitur inter gentes, scilicet, quia non erat magnus populus Iudaicus viribus, aut multitudine in comparatione aliorum populorum. Sic dicitur Deuter. capit. 7. scilicet, quòd non accepit Deus illos, quia ipsi vincerent numero cæteras gentes, aut viribus. Et subditur ibi: cum omnibus populis sitis pauciores: & ꝓpter hoc negligebãt eos, & volebant eis eruere oculos dextros in improperiũ, vt patet 1. Reg. 11. & 13. cap. Vel nõ reputabitur inter gentes, idest, non poterit computari præ multitudine. sicut dicitur infra. i. quis numerare possit puluerem Iacob, & numerum stirpis Israel, sed primus & secundus sensus magis conueniunt. *Quis dinumerare possit puluerem Iacob.* Idest, multitudinem, quæ egredietur de Iacob per generationem, quia iste populus multiplicabatur valde, intantum, vt non viderentur fœminæ eorum parere, sed germinare, sicut arbores, q̃ singulæ mittunt multos ramos, vel fructus. Sic patet Exo. cap. 1. scilicet, quo mortuo, & vniuersis fratribus eius filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terrã: quod patet, quia in ingressu in Aegyptum fuerunt solũ animæ septuaginta, vt patet Gen. 46. c. vel 75. vt patet Exodi cap. 1. & tamen quando exierunt de Aegypto fuerunt in valde magna multitudine, scilicet, sexcentorum millium peditum præter paruulos, & senes, & fœminas, vt patet Exo. 12. cap. & ob hoc cum viderent Israelitas tantum multiplicari Aegyptij paruulos eorum occidebant in flumine, & postea iusserunt occidi cum nascerentur de vulua. Exodi capit. 1. & ob hoc comparantur pulueri, quia innumerabilis est. Sic dixit Deus ad Abraham: faciamque semen tuum, sicut puluerem terræ: si quis potest hominũ

F numerare puluerem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Rabi Salom. dicit. quis numerabit puluerem Iacob, idest, dolores, vel tribulationes populi Iacob? Multæ enim fuerunt ante ingressum terræ promissionis, & post ingressum. Et patet iste sensus quia secundum literam Chaldaicam Israelitæ comparantur numero stellarum, quando boni sunt; quia sicut stellas nullus tangere potest; ita nec Hebræos dũ bene viuerent: mali autem comparantur pulueri, quia sicut quilibet puluerem conculcat, ita illos dum a Deo recedebant quilibet populus conculcabat. Sed primus sensus est melior, quod patet in sequenti litera, scilicet. Et nosse numerum stirpis Israel, quod refertur ad multiplicationem: & tamen hic fiunt repe-
G titiones sententiarum: ergo ista significat id quod sequens, scilicet, multiplicationem Israelitarum.

Et nosse numerum stirpis Israel. Idest, quis poterit cognoscere multitudinem Israelitarum, quasi dicat, tanta erit, quòd dinumerari nõ poterit: nimis enim multiplicabantur Israelitæ, vt supra dictum est.

Sed dicetur contra Deuteronom. cap. 7. quòd erãt Iudæi pauciores alijs populis, scilicet. Non quia cunctas gentes numero vincebatis vobis iunctus est Dominus, & elegit vos: cum omnibus populis sitis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus.

An Iudæi essent in maxima multitudine.

Respondendum est, quòd Israelitæ erant in valde magna multitudine, & postea futuri erant in maiori:
H tamen erant pauciores cæteris populis, quia comparati ad cunctos populos quasi nihil erant, vel quia erant aliqui populi, qui erant valde maiores ipsis: sicut gẽs Chananæorum erat vnus populus inquantum descẽdebat ab vno capite, scilicet, a Chanaan: quamquàm alio modo vocarentur septem populi, & tamen populus Chanaan valde maior erat Israelitis. & sic de multis alijs populis. Quòd essent plures Chananæi patet, quia non poterant Iudæi replere terram eorum ad habitandum, ideo Deus nõ dedit illam simul Iudæis, vel in vno mense, aut in vno anno donec augerentur, ne terra redigeretur in solitudinem, & crescerent bestiæ contra Iudæos, cum non esset terra habitata, vt patet Exo. 23. cap. & Deutero. cap. 7. vel potest hic referri multitudo numeri ad magnitudinẽ
I excellentiæ, scilicet, quis potest nosse numerum stirpis Israel, idest, magnitudinem dignitatis, & hoc refertur ad Messiam, qui fuit de stirpe Iacob secũdum carnem & excellentia sua fuit infinita. Satis est autem modus iste conueniens, quia talem locutionem facit Isaias cap. 53. scilicet, generationem eius quis enarrabit? Et intelligitur de Messia cuius generatio non est enarrabilis, quia est infinita. *Moriatur anima mea morte iustorum.* Cum Balaam oĩa ista enarrasset, q̃ pertinebant ad excellentiã populi Iudaici, optauit habere finem, sicut Iudæi, qui erant viri iusti, & animæ eorum assequebantur vitam æternam, ideo est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum. i. vtinam ego morerer, sicut isti iusti morientur: præuidebat. n. in spiritu,
K ꝙ in lege Dei finituri erant, & cupiebat sic finiri: tamen non sic viuebat: oẽs autem mali bonam mortẽ appetunt, sed bonam vitam fugiunt, quia bene mori fœlicitas est: bene autem viuere laboriosum: sed vnum sine altero non conceditur. Alio mõ exponũt quidam ꝙ loquebatur optãdo mortẽ. s. ꝙ ex quo moriturus erat, magis vellet, vt eum Hebræi occiderent, q̃ aliter moreret: & est sensus: Moriar aĩa mea morte iustorum, idest, vtinam ego moriar occisus ab istis iustis. Aliqui dicunt, quòd loquebatur nõ optando, sed prænunciando, cognoscebat. n. prophetico spiritu, ꝙ Iudæi eum occisuri erant: ideo dixit: Moriatur aĩa mea. i. morietur morte iustorum. i. morte inflicta a iustis. s. ꝗa Israelitę occiderẽt me. Sed nõ est iste sensus.

A quod patet ex ſequenti litera,ſcilicet. Et fiant nouiſſima mea horum ſimilia, ideſt talis ſit mors mea, qualis mors iſtorum, & ibi eſt repetitio ſententiæ ſecundum modum ſupra poſitum: ergo debet legi iſta litera optando,& non pręnunciando: & dicitur moriatur anima mea,ideſt moriar ego,quia anima mori nō poteſt:ſed accipitur anima pro ipſo homine: ſic dicitur 2.Macha.capit.2.quod occiderunt ſerui Antiochi vſque ad mille animas, ideſt mille homines, & iſte modus eſt vſitatus in Scriptura, vt patet Iudi.16.cap. Cum ait Sanſon: Moriať anima mea cū Philiſthijm, ideſt moriar ego. *Et fiant nouiſſima mea horum ſimilia*. Id deſt vtinam mors mea eſſet talis, qualis mors iſtorū. B Accipiunt enim nouiſſimū pro morte,quia eſt nouiſſima,quam homo viuens patitur, & ſic accipitur nouiſſimum in ſacra Scriptura pro morte ex modo loquendi communi:ſic patet Eccleſia.cap.7.ſcilicet, in omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, ideſt mortem,& in æternum non peccabis. *Dixitque Balac ad Balaam: quid eſt hoc quod agis*. Adduxerat Balac Balaam ariolum ad maledicendum Iudæis,& ob hoc diſpoſuerat holocauſta ſuper aras: nunc autem vidit, quòd Balaam benedicebat Iudæis ideo admiratus eſt dicens,quid eſt hoc quod agis: nō enim quęſiuit quaſi dubitaret quid eſſet illud, quia bene videbat, quòd benedicebat Iudæis, vt patet ex litera ſequenti, ſcilicet,vt maledicceres inimicis meis vocaui te,& tu è cōtrario benedicis: ſed dixit hoc admirans. Eſt autem C modus admirātium, & turbatorum etiam de notiſſimis quærere. Vel forte dicebat hoc,vt reſponderet ſibi Balaam, quia interdum quærimus aliqua, de quibus non dubitamus, vt videamus quid nobis reſpondetur:ſic quæſiuit Deus a Balaam,ſcilicet, ad quid venerant viri Moabitę,& tamen ipſe ſciebat ad quid venerant: volebat tamen habere occaſionem loquendi cum Balaam. *Vt malediceres inimicis meis vocaui te*. Et nō facis hoc. Vocat rex Moab Iudęos inimicos ſuos, & tamen non erant verè inimici ſui, quia licet ipſe intelligeret, quòd volebant aduerſari ei;tamen non intendebant, quia Deus prohibuerat illis pugnare contra Moab Deutero.c.2. *Tu è contrario benedicis*. Ideſt contra intentionem meam facis benedicēdo. Et dicitur: Benedicis, ideſt benedictiones eis futuras prænuncias,ſiue futura bona. D *Cum ille reſpondit: non aliud poſſum loqui niſi quod iuſſerit Deus*. Quaſi dicat, non ſum culpabilis in hoc, quia ego vellem maledicere, ſicut tu me ad maledicendum vocaſti, ſed non poſſum facere,quia Deus nō me permittit: & accipitur hic nō poſſum,ideſt non poſſum de iure nec de facto. Dicitur aliquis non poſſe de iure, quia quāquàm aliquis actualiter poſſit contra diuinum præceptum, quia tñ illa operatio vetita eſt non dicitur poſſe. Alio modo eſt poſſe de facto, ſcilicet, quòd licet aliquid ſit contra ius:tamen poſſit homo illud exequi. Neutro iſtorum modorum poterat Balaam maledicere, quia dato,quòd Deus vetuiſſet maledicere, ſi tamen potuiſſet proferre Balaam verba maledictionis,non curaret, quod eſſet vetitum:ſed non poterat proferre talem. E Hoc autem poterat eſſe dupliciter: vno modo, quia Deus mouebat labia eius, vt ipſe volens maledictionis verba proferre benedictionē proferret, ita quòd Deus moueret inſtrumenta eius formatiua vocis cōtra voluntatem ipſius; nec tamen in hoc cogebat voluntatem illius, quia ſemper manebat ei electio maledicendi,licet maledicere non poſſit,& ſic nō prohibebatur ibi actus voluntatis, ſed actus prolationis, & iſte non eſt liber elicitiuè,& primariè: ſed eſt per imperium voluntatis:ideo directè poteſt cogi: actus autem voluntatis eſt primo liber, ideo non poteſt directè cogi:inducitur tamen voluntas ad aliquid alterū,

Balaam habebat intentionem maledicendi, & quo non poterat dicere, niſi quod Deus volebat.

A quam ante volebat. Et hoc,quia Deus mouet voluntatem per gratiam rectificantem omnes potentias,& in hoc differebat iſta motio linguæ Balaam a motione linguæ aſinæ eius,quia lingua Balaā a Deo mouebatur,& contra voluntatem eius,& ipſo intelligente, quòd contra voluntatem eius lingua mouebatur:aſina autem non intelligebat quod loqueretur, nec contra voluntatem ſuam loquebatur, quia non haberet voluntatem loquendi, nec tacendi. Alio modo poteſt intelligi,quòd Deus in illa hora,vel ſpatio,in quo loquebatur Balaam iſta demonſtraret clariſſimè eſſe bonum loqui illa,ſcilicet,quòd Deus pro tunc ſupernaturaliter illuſtraret intellectū practicū Balaā, ſicut B mouebat, vel illuſtrabat intellectū ſpeculatiuum eius ad propheticè intelligendum, & iſta illuſtratio eſſet, quòd Deus euidenter demonſtraret intellectui practico eius, quòd in præſenti tempore nullum maius bonum occurrere ſibi poſſet, & tunc intellectus practicus neceſſario iudicaret illud eſſe eligendum, licet non coactè. Voluntas autē neceſſario eligeret quidquid ab intellectu iudicatur, cum ſit totaliter irrationalis,& naturaliter conſequēs intellectū: vires enim formatiuæ vocis immediatę obedirent, & tunc Balaam totaliter volebat benedicere, ſed tranſeunte illa illuſtratione intellectus, cum non tolleret inclinationem,& diſpoſitionē cōſuetudinalem prauę voluntatis,cum ſit ſupernaturalis, nec intellectus practici diſtortum iudiciū, finita locutione inciperet dolere, ꝙ C ſic locutus fuiſſet, & cognoſceret, quòd Deus eum ad talia volendum induxiſſet,& hoc non eſt voluntatem cogere, ſed decipere, quia ſi voluntati Balaam Deus propoſuiſſet eſſe malum benedicere Iſraelitis, ſicut prius eius intellectus practicus voluntati proponebat,impoſſibile erat,quod eam ad benedicendum induxiſſet niſi eā nihilaret, vel faceret nō eſſe liberā; ideo quilibet modus eſt ſatis ꝓbabilis:ſed primus videtur melior, vt ſentiret Balaam, dum loqueretur ſe contra voluntatem ſuam loqui, quod aliter non faceret,ſcilicet, per ſecundum modum: ſed poſt locutionem intelligeret. Et hoc erat ad magnam laudem diuinam. Tunc debet intelligi litera: Num aliud poſſum loqui,niſi quod Deus iuſſerit? ideſt ad quod mouerit labia mea,quaſi dicat, non poſſum aliter moue- D ret,quam ipſe mouet.

Motus eſt Balaam ad loquēdum & aſinæ eius,ſed diuerſimode.

Dixit ergo Balac. Veni mecum in alterum locum, vnde partem Iſrael videas, & totum videre non poſſis, inde maledicito ei. Cumque duxiſſet eum in locum ſublimem ſuper verticem montis Phaſga, ædificauit Balaam ſeptem aras, & impoſitis ſupra vitulis atque arietibus, dixit ad Balac: Sta hic iuxta holocauſtum tuum, donec ego obuius pergam. E Cui cum Dominus occurriſſet, poſuiſſetque verbum in ore eius, ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei. Reuerſus inuenit eum ſtantem iuxta holocauſtum ſuum,& principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid inquit locutus eſt Dominus? At ille aſſumpta parabola ſua, ait; Sta Balac,& auſculta, audi fili Sephor: non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo,

Ædificat ſeptē aras Balaam ij.

Commendat populum Iſrael Balaam.

&non

& non faciet? locutus est, & nõ implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Iacob & Israeli, quid operatus sit Deus. Ecce populus, vt Leęna consurget, & quasi Leo erigetur: non accubabit donec deuoret prędam, & occisorum sanguinem bibat.

Infra 24.

Dixit ergo Balac. Hic ponitur secundum, scilicet, secundus conatus Balaam ad maledicendum, scilicet, quòd postquam non potuit in loco illo maledicere, iuit ad alium locum, vt si forte ibi maledicere posset. *Veni mecum in alterum locum.*

Quare Balac voluit Balaam mutare locum ad maledicendum Israelitas. Quæst. VII.

HOc dixit Balac, quia in loco illo viderat Balaam totam multitudinem Israel, & putauit, quod propter hoc non poterat maledicere, ideo duxit in alium locum, vnde non videret, & hoc forte, quia rex Moab erat aliqualiter Astrologus, & qui in iudicando astrorum regulã sequuntur locorum Orizontes respiciunt: quilibet enim punctus assignatus in terra mutat alium, & aliũ Orizontem, ad cuius mutationem sequitur diuersitas ascendentis, siue horoscopij, & diuersitas planetarum, & signorum in domibus cœli, & quia istis mutatis magna fit influentiæ mutatio alium congruentiorem locum Balaam, & Balac requirebant. & hoc verum est quantum ad omnia, in quibus corpora cœlestia habent causalitatem, quia ibi multum prodest mutare locum, sed quia maledicere populo Israelitarum solum a voluntate diuina dependebat, mutare locum ad aliam, & aliam partem cœli nihil proderat.

Aliqui dicunt, quòd Balaam videns totam multitudinẽ Hebræorum expauit, nec maledicere ausus est, ideo volebat eum Balac ducere ad locum, in quo modicum videret de castris Israel, & sic auderet maledicere. Sed hoc non valet, quia Balaam existens in terra Moabitarum non timebat Israelitas, ideo propter eos non omitteret maledicere. Item quia si propter timorem Israelitarum omitteret, non magis malediceret, cum videret paucos, quàm cũ videret multos, quia nullo modo illi possent sibi nocere: vel si multi possent nocere, eodem modo, & pauci. Alij dicunt, quod ideo erat mutatio loci, quia merita multitudinis faciebant, quod non posset maledicere Balaã si autem paucos videret, merita illorum non præualerent, vt maledicere non posset. Sed hoc non est rationale nec Balac rex hoc crederet, quia si propter merita multitudinis maledici non poterant: siue videret Balaam multitudinem, siue non videret, merita non minorabantur. ad valorem enim meritorum nihil facit videre, vel non videre. Item, quia si propter videre multitudinem maledicere non poterat, vel saltem sic credebat, Balac clausisset oculos Balaam, & tunc maledixisset; nec fuisset necesse rursus alibi aras cõstrui, & imponi nouas victimas. Sed obijciet aliquis, quod

F non poterat Balaã maledicere, nisi videret, quia hoc requirebatur sẽm cęremonias magorũ. Sed non stat; quia tunc solam illam partem, quam videret, crederet se posse maledicere, quod erat contra intentionẽ Balac volentis totum populum Hebræcum disperdere. Item hoc dato posset Balaam aliter facere, scilicet, in eodem loco in quo erat inclinare se, vt videret modicam partem castrorum, & non oporteret mutari locum. Sed hoc etiam militat contra expositionem superiorem, quia si propter timorem non poterat Balaam maledicere de loco illo, clauderet oculos, & nihil videns non timeret. Si autem dicas, quòd postquam semel concepisset timorem de multitudine visa, etiã si oculos clauderet, timor manebat. Respondetur, quòd etiam si ad aliam partem transferre-
G tur Balaam, de qua partem exercitus videret, & non totum: semper timor maneret, & maledicere non posset. Non diceret ergo Balac, veni ad aliũ locũ &c. Item omnibus istis datis adhuc non bene dicitur, quòd si Balaam videns totam multitudinem propter magnitudinem meritorum maledicere non poterat, & videns paucos crederet posse maledicere. Hoc est si sicut occultabatur multitudo a facie Balaam: ita occultarentur merita a facie Domini, & quando Balaam videret totum populum, quòd Deus videret omnia merita populi. Sed non erat sic nec aliquis homo credere posset, quia tunc sequeretur, quòd quando Balaã nihil videret de populo, tunc Deus nulla merita Iudæorum videret: ex quo sequeretur quantitatem cognitionis, vel aspectus diuini commensurari quanti-
H tati visionis Balaam: infinitas quoque alias absurditates, & impossibilitates concludit. Dicendum ergo, quòd ideo volebat mutare Balac Balaam ad locum alium vbi minus de castris videret: non vt minus videret: sed quia credebat locum illum esse magis fortunatum ad operationem suam, quia ibi magis iuuaretur a virtute cęli, vel propter alias obseruationes, quas arioli habent. Vnde dicendum, quòd quomodocunque se habeat superstitio erat, idest cęremonia ad nihil proficiens: Nec tamen est mirabile, quia tunc Balaam, & Balac superstitionibus vacabant, scilicet, ad maledicendum Israelitis, quod nihil proderat, etiam si fieret, & tunc est sensus. *Veni mecum in alterum*
I *locum.* Scilicet, quia iste locus est infortunatus, nec in eo prosperatur propositum nostrum. *Ducam te ad alium locum.* Scilicet, in quo a virtute cęli adiuuemur. *Vnde partem Israelis videas.* Hoc debet legi consecutiuè, & non causaliter, scilicet, quòd non ducebat eum in alium locum, vt inde non posset videre totum Israel, sed ducebat eum illuc, vt magis adiuuaretur propositum eorum ibi. & etiam consequenter non posset videre Balaam totum Israel ex eo loco. *Inde maledicito ei.* Idest de ipso loco maledicas Israeli, scilicet, quia ibi iuuaberis a virtute cęli ad maledicendum.

Responsio.

Cumque duxisset eum in locum sublimem. Quamquàm vellet Balac, quòd Balaam non videret totum Israel:
K tamen duxit eum in locum sublimem, quia si descenderet ad aliquas concauitates montium, nihil videret de Israel, quod putabat Balac necessarium esse ad maledictionem: erat tamen iste locus sublimis in alia habitudine ad castra Israelitarum, quàm locus, in quo primo steterat propter aliqua media obiecta: & sic non posset, inde totus Israel videri. *Super verticem montis Phasga.* Iste mons, in quo erant Balac, & Balaam vocatur Phasga est enim magnus mons extentus vsque ad extremitatem terrę Moab super Iordanem, & super mare Sodomorum, vbi erant olim quinque ciuitates Sodomorum. Vocatur autem iste mons varijs nominibus, quia aliquando vocatur Abarim, & aliquãdo Phasga, & aliquãdo transitus Nebo, vt patet Deutero.

Mons in quo erant Balac, & Balaam diuersis nominibus nominat.

Deutero,cap.viii.Ista autem pars, in qua nunc erant Balac,& Balaam vocatur Phasga,& diuidebat terram Moab a terra,quæ olim fuerat duorum regũ Amorrhæorum,& nunc erat terra duarum tribuum, & dimidiæ:erantque Iudæi in cãpestribus ad radices montis illius,ideo de monte illo poterant videri. Aliter potest dici,quòd Phasga non sit nomen proprium alicuius montis vel partis montis:sed est nomen appellatiuum signans collem, & in monte illo erant multi colles,quorum quilibet poterat vocari Phasga: vnde forte ante hoc erant in Phasga, & postea iuerũt ad aliud Phasga:sed non est rationabiliter dictum, quia sola illa pars vocatur Phasga. Si enim litera nostra intellexisset nomen appellatiuum esse,nõ dixisset Phasga: sed collem:nam nunquam alibi ponitur Phasga in litera nostra, nisi ad significandum locum istum, de quo hic dicitur. Hebræi autem, qui non tantum considerant conditiones locorum aliqua nomina, quæ ponuntur, vt propria exponunt tanquam appellatiua,sicut patet frequẽter in expositionib' quas dãt super librum Iosue. *Aedificauit Balaam septem aras.* Sicut supra requirebantur ad superstitionem istam maledicendi septem aræ secundum leges maleficorum, ita requirebantur hic. Causæ eędem sunt. Dicitur, ꝙ ędificauit eas Balaam,quia forte in ędificatione illarũ ararum obseruabatur aliquis ritus, quem non debebat alius facere præter Balaam, vt in proferendo verba,vel in faciendo characteres sicut omnibus maleficis mos est. *Et impositis desuper vitulis atque arietibus.* Id- C est super quamlibet aram posuit vitulum vnum, & arietem vnum,sicut supra fecerat. Causa autem eadẽ est,quæ supra erat,scilicet, seruatio superstitionum.

Dixit ad Balac:sta hic iuxta holocaustum tuum. Fecit.n. Balaam holocaustum sicut supra,& non erant ista holocausta, quæ supra posita fuerant super altaria superiora, quia illa iam cremata fuerant in toto, vel ex parte. sed fuerunt alia animalia postea immolata, & imposita super aras. Dixit autem Balaam sta iuxta holocaustum tuum, quia istud fiebat pro Balac sicut superius,scilicet,ad maledicendum Iudęis,quod erat ad vtilitatem Balac. fuit autem locutus Balaam ad Balac, quòd staret iuxta holocaustum suum, non quòd ipse solus staret, quia cum eo erant principes Moabitarũ, D vt patet supra,sed locutus fuit ad eum, quia erat principalis. *Donec ego pergam obuius.* Idest donec ego pergam ad obuiandũ Domino,sicut supra dixerat, quòd ibat, vt si forte occurreret ei Deus. Dixit autem de Deo, quamquàm non inquireret Deum, sed dæmonem,occultabat tamen dęmonem,sub nomine Dei: ibat enim ad quærendum auguria, vt patet sequenti cap.sed qui Deum quærunt non inquirunt hęc.

Quare Balaam finxit se quęrere Deum, cũ quęreret diabolum cum isti et non colerent Deũ verum.

Sed fortè non esset multum necessarium dici, ꝙ Balaam fingebat se quęrere Deum,cùm quęreret dęmonem. Hic enim necessarium esset inter colentes Deum verum,si aliquis responsionem haberet a dæmone, & diceret se habere a Deo: sed quia Gentiles dæmones colebant,nec alios Deos pręter eos cognoscebant, eos in auguriis, & in omnibus magicis ope- E rationibus exquirebant,quos pro veris dijs colere nõ erubescebant,ideo nulla causa fingẽdi erat: nõ enim magis erubescebat Gentilis a dęmone reuelationem accipere quam fidelis a Deo vero. Recedebat tamen Balaam a Balac quando volebat inquirere auguriũ, & dicebat se inquirere Deũ,ne videret Balac ea, quæ patiebatur,quando a dęmone responsa recipiebat.

Cui cum Deus occurrisset. Non inquirebat Balaam Deum sed dæmonem ad auguria,sicut patet de superioribus,sed Deus sibi occurrit, & hoc, quia non erat ad vtilitatem suam,sed ad pœnam,erat autem ad vtilitatem Moabitarum, & gloriam populi Israel: nam

A si Deus non occurrisset ponens verbũ in ore Balaã, ipse cum rediret malediceret Israelitas saltem in verbo, & Moabitæ confidentes profecisse aliquid maledictionem committerent bellum contra Israelitas,& caderent. *Posuitque verbum in ore eius.* Idest dedit ei reuelationem propheticam: non quidem illuminando intellectum eius solum,sed iubendo ei,ꝙ loqueretur. Vel dicitur quòd ponebat verbum in ore illius,id est solum in ore,& non in voluntate, quia Balaam loquebatur ista inuitus cum Deus moueret organa illius ad loquendum. *Ait reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei.* Idest dices ei ista, quæ infra sequuntur, quæ iã Deus dixerat,sed Scriptura solum semel ne inutiliter B repetat. *Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum.* Erat enim diligenter attendens Balac, ne aliqua de cęremonijs ad maledicendum omitteretur,vt non impediretur effectus maledictionis, quia illam maledictionem maxime sibi proficere existimabat,& dicitur,quòd erat iuxta holocaustum suum, idest iuxta aras,in quibus erant vituli,& arietes positi, & comburebantur in holocaustum: nam ad nihil aliud ista animalia immolabantur, nisi vt comburerentur.

Et principes Moabitarum cum eo. Isti associauerant regem ascendentem in montem, & dum Balaam iret ad quærendum augurium ipsi manebant cum rege: sic enim factum est in alia vice. *Ad quem Balac, quid, inquit, locutus est Dominus?* Idest Balac rex quæsiuit a Balaam quid locutus est Dominus. Iuerat enim Balaam C ad consulendum Dominum, vt prædixerat, & quia Balac erat cupidus scire determinationem huius rei, in qua putabat salutem suam pendere, & statum regni Moab antequam Balaam quidquã loqueretur, ipse inquisiuit, quia amor moras non sustinet. *At ille assumpta parabola sua ait.* Idest Balaam incępit proponere,parabolam suam, idest propheticam reuelationem, quam Deus posuerat in ore eius, quæ vocatur parabola, quia est secundum quasdam similitudines, vel figurationes. *Sta Balac, & ausculta fili Sephor.* Hic reddit attentum Balac ad audiendum dicens, quod stet,& auscultet, idest sit diligenter paratus ad intelligendum verba: ista est repetitio sententiæ, quia nihil aliud signat sta Balac, quam ausculta fili Sephor, & hoc,quia ipse Balac vocabatur filius Sephor, vt patet D pręcedenti cap. sed obseruatur modus iste per locutiones synonymas, quia est exornatiuus, & Deus aliquando facit illum in prophetis. *Non est Deus quasi homo, vt mentiatur.* Ista est quædam redargutio ad Balac,quia quæsiuit quid dixerit Deus,quasi dicat, tu vidisti prius,quòd Deus prohibuit me maledicere Israelitas. Quid ergo quæris quid dixerit nunc,quia manifestum est,quòd idem diceret. Nam non est sicut homines, qui mutantur a dictis suis, & alia iudicant, & eligunt,quàm prius. *Nec est filius hominis, vt mutetur.* Quasi dicat,Deus non mutatur a proposito suo sicut filij hominum. Repetitio est sententiæ superioris: idẽ enim est homo,& filius hominis, sed quia ista dicuntur quasi rhetoricè sub quodam ornatu repetitionis E sententię,& turpe est eandem dictionem repeti, ponitur in vna clausula homo, & in alia filius hominis, & ista duo verba, scilicet, mentiatur, & mutetur pro eodem ponuntur,quamquàm non signant idem penitus, quia mutari est quomodocunque recedere ab eo, quod prius erat: ideo si Deus prius prohibuisset maledictionem, nunc autem concederet, videbatur mutari,licet large: mentiri autem est asserendo, vel promittendo, vt si quis asserat illud esse, quod nequaquam est: vel si spondeat aliquid se facturum, quod facere non intendit: vel quamquàm a principio intenderit postquam tempus completionis aduenerit facere non vult. Et quamquàm Deus primo prohibuisset

maledi-

maledictionem,& nunc concederet, non mentiebatur, quia nullum falsum afferebat, nec infringebat aliqua promissa, videbatur tamen saltem large mutari. Accepit tamen hic litera ista duo pro eodem, sicut supra accepit detestari,& maledicere pro eodem, quãquàm non signent penitus idem, sed fiunt propter repetitionem hæc. similis propositio hr̃ 1. Reg. c. 15. cũ locutus est Samuel ad Saulem. Porro triumphator in Israel nõ parcet,& pęnitudine nõ flectetur, nec enim homo est, vt agat pœnitentiam.

An Deus sit mutabilis ab intentione sua. Quæst. VIII.

SED contra hoc videtur, quia dixit Balaã, quòd Deus semel iusserat non maledicere, ideo nũquam contrarium iuberet aut permitteret, qa cum primo rex Moab fecit vocari Balaam, dixit Deus illi, ne iret in terram Moab, & cum secunda vice vocatus est, dixit Deus, quòd iret: ergo mutabatur. Item patet, quia dicitur Ezechiel. c. 3. quòd Deus ante conuersionem recordatur omnium peccatorũ nostrorum. Cum vero conuertimur non recordatur. Item patet Iere. cap. 18. scilicet, subito loquar de gente,& regno &c.& sequitur: si pœnitentiam egerit gẽs illa a malo suo, ego quoque pœnitentiam agam de malo, quod cogitaueram aduersus eam, vt facerem, & multa similia sunt, quæ indicant Deum mutari.

Deum esse immutabilẽ licet secundũ aliquem actũ aliquando dicatur mutari.

Dicendum, quòd Deus est omnino immutabilis: Malachi. cap. 3. Ego Dominus,& non mutor, & Iacobi cap. 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Deus tamen immobilis existẽs, mobilia operatur: imnio omnia, quæ mobilia sunt ipse operatur, quia operatio non facit aliquam mutationem, vel nouitatẽ in Deo, sed in re, quæ fit: vnde Boetius de consolatione lib. 3. Metro. 9. ait.

Stabilisque manens das cuncta moueri.

Deus autẽ in essentia sua totaliter immobilis est, quia non est in potentia ad aliquam actualitatem nec quidquam recepit, cum actualitas summa, & sola sit: omnis autem trãsmutatio, siue large, siue strictè sumpta propter reductionem rei potentialis ad completionem est. Non solum ergo non mutatur Deus, sed impossibile est eum mutari, quia repugnat essentię suæ formaliter mutari, sicut repugnat homini formaliter non esse rationale animal, sed quantum ad actus, quos de Deo prædicamus dicitur aliquando mutabilis,& aliqñ immutabilis, & cum Deus per actũ suũ immutabilis dicitur, aliquid intrinsecum denominatur. cum autem ex actu mutari dicitur aliquid extrinsecum in creaturis designamus.

Cũ aliqd Deus prædicit q̃d non eueniat si dr̃ moueri, & q̃n aliqñ fiat mutatio in eis, quæ Deus dicit.

Nam cum Deus aliqua prædicit euentura, vt in scientia sua sunt, aliter euenire non possunt, quacunque mutatione facta in rebus,& tunc immutabilis Deus dicitur, inquantum prædicere respicit sententiam suam,& aliquid extrinsecum,& isto modo prædixit Moysi, quòd non intraret in terram promissionis vltra Iordanem: ideo licet Moyses postea multum oraret nihil proficeret, sed dixit ei Deus: sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuterono. cap. 3. Simile fuit K de rege Saule, de quo Deus prædixit per Samuelem prophetam, quod scinderetur regnum Israel ab eo,& daretur alteri, vt patet 1. Reg. 15. cap. scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te:& ne Saul oraret Samuelem, vt pro eo Dominum precaretur, ne ista fierent: dixit Samuel: Porro triumphator in Israel non parcet, & non flectetur pęnitudine: nec enim est homo, vt agat pęnitentiam. Post hoc tamen Samuel orabat Dominum pro Saule, ne scinderet ab eo regnum lugens quotidie. Dixit tamen ei Deus, quòd nõ lugeret, quia

F regnum transire debebat ad alterum, vt patet primo Regum cap. 16. dixitque Deus ad Samuelem, vsquequo tu luges Saul cum ego proiecerim eum, ne regnet sup Israel? Alio modo dicitur Deus quandoque mutabilis, quia operatio sua mutabilis est, vt quia promittit aliquid, vel comminatur quod non euenit, & hoc est, quando Deus non prædicit res secundum, q̃ sunt in sua scientia, & bene placito, sed secundum connexionẽ, quam habent ad causas inferiores immediatas, scilicet, ad meritum, vel demeritum. aliquãdo enim Deus dicit aliqua, sicut homo meretur, siue bene, siue male, & quia homo mutari potest, & cum hoc non respiciat aliquid in Deo, sed in creatura, non potest Deus aliquo modo dici mutabilis propter G talia, velut si Deus prædiceret huic populo: ego immittam vobis pestem, quæ vos vniuersos consumat: intelligitur sic: Merita vestra exposcunt nunc, quòd ego immitam vobis pestem, quæ vniuersos consumat. Si autem post conuertatur populus non immittitur pestis, quia iam nõ stabat veritas propositionis, scilicet, q̃ merita populi exposcerent, quod omnes perirent peste: sic enim intelligitur quod dicebatur Niniuitis Ionę. cap. 3. adhuc 40. dies, & Niniue subuertetur, idest præsentia demerita vestra exposcunt, quòd vsque ad 40. dies subuertamini, sed quia conuersi sunt agentes pœnitentiam in sacco,& cinere, iam non merebãtur subuersionem, nec poterat tradi hoc executioni: Simile, & est quod dicitur 4. Reg. cap. 20. de Ezechia. dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Idest H tua demerita nunc exigunt, vt moriaris, vel tua ęgritudo tãta est, vt ex ea necessario mori deberes: ideo præmoneo te, quòd domui tuæ disponas, sed quia fleuit conuersus ad parietem, iam nõ merebatur mori. Vnde annis 15. superuixit. Ideo dicendum, quòd omnis prophetica comminatio absolutè facta resoluitur in conditionalem, vt ista: Morieris, & non viues, idest tua demerita deposcunt te mori, quod sequitur nisi conuertaris.

An prophetia sit de re semper immutabili. Et de sex regulis ad cognoscendum quando illa, quæ a Deo dicuntur procedunt secundum firmam Dei præscientiam & quando secundum præsentem iustitiam seu conditionem nostram, & an aliquod bonum promissum a Deo toti generi humano posset mutari, sicut mutatur bonum vnius personæ. Quæst. IX.

I CONSIDERANDVM quòd circa prophetiã quando denuncietur secundum Dei scientiam,& immutabilitatem, & quando secundum aliquid quod est in creatura, & mutabiliter, certum non est, sed potest dari aliqualis cognitio. Et sit prima regula, quòd quando aliqua prophetia nunciat aliquas mutationes futuras solum in natura irrationabili: ista est secundum Dei scientiam, & est immutabilis: vt scilicet, quòd elemẽta omnia purgabũtur per ignem, vt patet 2. Petri. cap. 3. Et isto modo erat, quod dictum est 4. Reg. 20. cap. quòd Sol reuerteretur per 10. lineas in horologio Achaz; & sic completum est. Causa huius est, quia aliquid a Deo dictum mutari ad bonum, vel malum est propter mutationem, quæ in nobis fit, scilicet, si pœnitentiã agimus, vel si ad malum conuertimur: & quia quando fit prophetia solum de natura irrationali non est ibi aliqua mutatio ex parte eius in bonum, vel in malũ: ideo prophetia illa manebit. Secunda regula sit, quòd quandocunque aliqua prophetia denunciat aliquam vtilitatem totius vniuersi, vel damnum illius: est secũdum Dei scientiam, & est immutabilis, & sic sunt omnes prophetiæ de Christo, scilicet, quòd liberandus esset genus humanum, ideo istæ non poterant mutari,

1. regula.

2. regula.

mutari, etiam si antequam complerentur, totus mũdus, idest omnes homines terribilissime, & continue peccarent, quia respectu totius vniuersi non est mutatio. Alia regula, omnes prophetiæ, quæ sunt de statu post mortem sunt secundum Dei scientiam, & immutabiles. Alia regula, quòd omnis prophetia, quæ non tangit statum alicuius personæ, vel gentis singulariter est secundum Dei scientiam, & immutabilis. Ratio omnium prædictorũ est, quia si aliquid immutabile est quod prædicitur hoc est secundum, quòd dependet ab aliqua causa mutabili secundum aliam, & aliam dispositionem meritoriam. res autem irrationales, nec merentur, nec demerentur, vt mutentur ea, quæ dicta sunt de eis, nec animæ post morẽ poterunt habere aliquam mutationem, ideo illa, quæ prædicantur de statu illo firma sunt: idem est de eis, quæ pertinent ad perfectionem vniuersi, scilicet, ad omnes homines, quia ista sunt ad modum naturę, sicut enim perfectio naturæ est aliquid immutabile, ita id quod pertinet ad omnes homines, cum videatur pertinere ad totam naturam est immutabile. Item, quia non congrueret, vt aliquid quod dictum est de toto vniuerso, mutaretur secundum merita, vel demerita, quia totum vniuersum nunquam concordaret in idem ad merendum, vel demerendum: ideo nihil posset euenire toti vniuerso prænunciatum Bonũ, nec etiam malum prænunciatum. Et causa est quia quidam de vniuerso mererentur, & propter illos nõ inferretur malum: alij autem demererentur, & propter illos non proueniret bonum.

3 regula.

4 regula.

Cũ autem est vna persona, de qua aliquid prænunciatur bonum, vel malum, tunc potest proprie mutari quod prænunciatum est, quia potest demereri, si ante merebatur, vel potest mereri, si prius demerebatur.

Item si sit aliquid prænunciatũ de populo aliquo, vel de gente particulari potest illud mutari, quia cõtingit totam illam gentem ad bonum mutari, vel ad malum sicut factum est de Niniuitis. In toto autem vniuerso non contingit hoc, quia nunquam omnes homines conuertuntur ad idem, vel recedunt ab eodẽ: ergo si aliqua prophetia detur de vniuerso, oportet illam esse immutabilem. Sed contra prædicta arguet aliquis, quòd sicut aliquando bona promissa alicui personæ non complentur propter demerita superuenientia, vt patet in Dauid, & Salomone, quibus promissum est, vt filij eorum sederent in æternum post eos in sede regni, sed non completum est propter peccata Salomonis, vt patet. 3. Reg. 7. & 3. Reg. 11. cap. sic posset esse de toto genere humano, scilicet, si Deus promisit Christum venturum ad redimendum genus humanum: si totus mundus multum peccaret posset non complere promissum. Respondetur, ꝙ non est simile de vno homine, & de toto genere humano, quia vnus homo potest mutari ad bonum, vel ad malum, & sic dabitur de eo prophetia secundum comminationem, vel promissionem, quæ sit mutabilis ad mutationem illius, omnes autem homines nõ contingit moueri ad vnum, vel recedere ab eodem, ideo non debet dari de omnibus prophetia secundum mutationem, sed secundum certitudinem. Alter potest dici non esse simile de vno homine, vel de vno populo, & de toto genere humano, quia Deus intendebat per se salutem generis humani tanquã excellẽtissimę partis vniuersi. salutem autem vnius hominis, vel genus non intendit per se, sed per accidẽs, vt sunt ad vtilitatem, & decorem istius generis humani. Nec hoc intelligitur de homine Christo, qui a verbo ad vnam hypostasim assumptus est, vt operaretur salutẽ totius generis humani, cuius charitas, quam sine mẽsura recepit, vt habetur Ioan. cap. 1. præponderat toti

Quilibet homo etiã beata virgo minus intenditur a Deo ꝙ totum genus humanũ, sed magis Christus intenditur ꝙ tota spẽs. Maria virgo fuit electa mater Dei propter nos.

A charitati Ecclesiæ simul sumptę, quia de eius plenitudine omnes accepimus. De Beata Virgine, & de cęteris sanctis dicetur, quod principaliter propter genus humanum quam propter seipsos a Deo libere, & sine meritis pręcedentibus electi sunt, vnde de Maria dicimus, quod ipsa propter nos mater Dei est, & sic dicit Ecclesia.

Qui pro nobis natus, Tulit esse tuus.

Licet ly pro, vel propter non dicit causam promeritoriam, sed finalem, quia nos non meruimus, vt ipsa esset mater Dei, sed vt nos saluaremur ipsa mater Dei facta est. & est sicut in artifice, qui intendit totam domum propter se, nullam autem partem domus intẽ-

B dit per se, sed per accidens inquantum facit ad esse totius domus, & sicut decor, & necessitas domus est omnes partes non esse eiusdem naturæ, vel pulchritudinis, ita decor vniuersi est, quòd spiritus reperiantur in omni gradu perfectionis, & non est pulchrum omnes spiritus esse ęqualiter gloriosos, sed secundũ gradus quousque deueniatur ad spiritus damnatos, qui vltimum gradum tenent in spiritibus, quẽadmodum in prima materia in entibus. Pulchritudo ergo vniuersi est aliquos spiritus esse damnatos, & propter hoc Deus ex proprijs demeritis quosdam spiritus reprobauit, vt ait Apostolus ad Roma. cap. 9. scilicet, ꝙ quædam sunt vasa contumeliæ, & alia vasa in honorem, ita in hominibus quidam sunt vasa misericordię, & alij vasa iræ. Deus ergo intendens salutem ge-

C neris humani per se non obstante quocunque euentu perficiet eam salutem autem cuiuscunque hominis non per se intendit, sed vt facit ad integritatem, & vtilitatem atque decorem totius generis humani, sic quosdam sine meritis eligit, qui etiam si nunc malefaciant in bono finient, quia electi sunt, quosdam ex demeritis reprobauit: qui tamen in malo non finirent, si electi essent. Cur autem hos, & non illos elegit, hoc nulli mortali cognitũ est, nec cognoscemus, donec introeamus in Sanctuarium Domini in cęlestẽ Ierusalem, vt inquit Propheta Asaph Psalm. 72.

Alia regula sit, quòd quandocunque a Deo de aliqua persona, vel gente specialiter aliqua prænunciata sunt dubia sunt, vtrum secundum scientiam Dei, vel secundum creaturæ dispositionem, & mutabilitatem

D meritorum, vel demeritorum intelligantur. si enim aliquod malum prædicatur euenturum alicui semper dubium est si ad mutationem istius mutetur, vel si secundum Deum dicatur. Et secundum hoc est diuersus modus cognoscendi prophetarum in talibus prophetijs, quibusdam enim prophetis reuelantur aliquę veritates supernaturaliter, & cognoscunt illas, & etiã, quòd a Deo sint reuelatę, sed non cognoscunt vtrũ immobiliter dicantur secundum Dei scientiam, an secundum creaturæ mutationem, & isto modo contingit Moysi, cui Deus supernaturaliter reuelauit, ꝙ non intraret terram promissam vltra Iordanem, sed putauit, quòd dicebantur secundum præsentia eius demerita, ideo conuersus ad Dominũ instantius ora-

E bat, vt intrare permitteretur quousque Deus dixit illi ne vltra loquaris ad me de hac re: in quo patet, quòd Moyses non cognoscebat, an secundum scientiam Dei, & firmum propositum eius ista dicerentur, quia si cognouisset non optasset: nefas enim fuisset velle repugnare firmissimo Dei proposito clare posito, pie tamen de hoc dolere possemus, vt si aliquis patrem suum in inferno a Deo damnatum esse cognosceret peccatum graue esset si pro eo oraret: dolere tamen potest nihil deprecando. Sic etiam in Iohele Propheta accidit, cui reuelatum est a Deo, quod locusta bruchus, & erugo consumerent terram Iudæ: & quod Babylonij disperderent eam, sed nesciebat vtrum sic cõplendum

5 regula. Nota quãcunque de alia psona vel gente specialiter aliqua a Deo pdicũtur: dubiũ est an secũdum Dei immutabilitatem vel secũdũ mutationem meritorũ nostrorum intelligantur.

plendum esset, vel quòd demerita populi tunc illud exigebant, si non conuerterentur, ideo monuit eos ieiunare, & indui cilicio, & reddidit causam, scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictionē? quasi dicat, Nemo cognoscit an Deus, qui istā dixit velit complere, vel forte misereatur nostri si conuertamur. De his Iohe. c. 2. & 3. Sic etiam Ionas Propheta ignorauit an 40. dies per eum annunciati intelligerentur secundum scientiam Dei, aut merita pręsentia populi: ideo expectabat extra ciuitatem euentum rei. & quando sic vidit amare doluit, vt patet Ionę cap. 4. Alij autem prophetæ cognoscūt veritates reuelatas, & quòd a Deo sunt, & quod secundum firmum propositum eius sunt, vt Balaam cognouit, quòd Hebræi benedicebantur secundum Dei voluntatem, & immutabiliter, & isto modo intelligebatur ista litera, scilicet, quòd Deus nō est homo, vt mentiatur nec filius hominis, vt mutetur, scilicet, quòd firmiter proposuit benedicere Iudæis, ideo non mutabitur ab illo proposito, sicut mutantur homines, & sic prophetauit Balaam de alijs gentibus, vt patet sequenti cap. de Cinęis, scilicet. Si etiam in petra posueris nidum tuum inde detraheris: idest certissime eueniet, quòd destrueris, etiam si cōfigas te fortibus gentibus: cognoscebat enim Deus certissime, quòd non conuerterentur Cinęi, & consequenter, quod destruerentur: sic etiam prophetauit Abdias contra Idumæos de certissima Dei scientia Abdiæ cap. vnico, & quantum ad primum modum istorum duorum loquitur Iere. capitu. 18. repente loquar aduersus gentem, & regnum, vt destruam &c. idest, opto secundum quòd viderim merita alicuius gentis prænunciabo ei, quòd eradicabo eam, vel destruam, & sequitur, quòd si pęnitentiam egerit de malo suo, idest, si conuertatur gens illa ita, quòd non maneant illa demerita, quæ ante erant: ego quoque pœnitentiam agam, idest non exequar malū quod dixeram, quia iam non manent demerita, propter quę illud comminatus fueram.

Quando autem supra diximus, quòd omnes prophetiæ, quæ dicuntur de aliquo homine, vel populo specialiter comminando aliquod malum, vel promittendo bonum intelligebantur sub conditione, quod verum est, siue istæ prophetię sint secundum diuinam præscientiam, siue secundum sola merita, vel demerita præsentia. Si enim secundum præscientiam certā dicatur aliquod malum non eueniet: si homines cōuerterentur non infligeretur: scit tamen Deus, quòd non conuertentur, ideo dicitur prophetia secundum certam præscientiam.

6 regula. Alia regula sit, quòd prophetæ non possunt cognoscere, quando prophetię illorum dictæ secundū cōminationem, & promissionem sint mutabiles, vel secundum certam præscientiā, nisi ex reuelatione Dei, & quòd non est idem modus cognoscendi hoc in omnibus prophetis. Primum patet, quia ex parte rei non est aliqua certitudo, an mutetur, vel non mutet, & quia mutatio prophetiæ est ex mutatione rei, de qua prophetatur, non potest Propheta per aliquem modum naturalem cognoscere, an certissime hoc euenturum sit, vel non, sed reuelatione indiget. Potest autem ista reuelatio esse dupliciter, vno modo in verbis ipsius prophetiæ, scilicet, quod in prophetia ponatur aliquod bonum, vel malum prænunciatur, exprimatur, quod certissime eueniet. & sic videbatur in prophetia Balaam, cum dixit. Non est Deus homo, vt mentiatur, nec filius hominis, vt mutetur. Et cum locutus est sequenti cap. ad Cinæos dixit. Etiam si in petra posueris nidum tuum, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te, idest, quodcūq; facias nō

Prophetæ nō pñt cognoscere an prophetia eorum dicātur secundū Dei scientiam, vel merita nostra.

F poteris euadere. Alio modo potest hoc cognosci, vt si post dictam prophetiam Deus reuelaret prophetę, quòd illud certissime euenturum esset, sic enim fuit in Moyse. Nam primo dixit ei Deus, quòd non introiret in terram Chanaan, quia non sanctificauerat Deū ad aquas contradictionis, vt patet supra 20. & 27. c. Tamen ex hoc non cognouit Moyses, an diceretur istud secundum certissimam præscientiam, ideo orauit mutari, postea autem reuelauit sibi Deus, quòd istud erat firmum in scientia sua, cum ait: sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me, nec enim transibis Iordanem istum, vt patet Deut. cap. 3.

Secunda pars regulæ erat, quòd non omnes prophetæ cognoscunt eodem modo per reuelationem G qualitatem prophetiæ, scilicet, an sit secundum firmum propositum, an non, & satis patebat hoc ex prędictis, scilicet, quòd quidam prophetæ cognoscunt hoc per reuelationem, quæ est in ipsis verbis prophetiæ. Alij autem cognoscūt hoc per reuelationē extra ipsa verba prophetiæ sicut patuit de Balaam, & Moyse, sed adhuc est alia differentia, nam quamquā Deus reuelet alicui extra verba prophetiæ, quòd illa intelligantur secundum firmum propositum, non accipiēt omnes prophetæ hoc æqualiter, quia quidam ex vnica reuelatione perfectè cognoscent, non indigentes alia reuelatione: alij verò ex vnica non cognoscunt, sed indigent pluribus. primum patet in Moyse: nam postquam Deus ei reuelauit sententiam contra se latam esse secundum firmum propositum Dei, nun- H quam amplius orauit, quòd permitteretur introire in terram Chanaan, sed credidit certissime se moriturū ante Iordanem, quod patet, quia Deutero. cap. 3. facta est ista reuelatio, & Deut. ca. 4. dixit Moyses: ecce ego morior in hac humo, & non transibo Iordanem, vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiā: ista autem sunt verba hominis certificati de morte, quasi iam actualiter moreretur.

Nō oēs prophetæ cognoscūt eodē modo, & quo in quibusdā est maius lumen, & in alijs minus.

Secundum patet in Samuele, quia Deus reuelauit ei, quòd regnum scindendum esset de manu Saulis, vt patet 1. Reg. cap. 15. scilicet, scidit Dominus regnū Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: postea autem Deus reuelauit Samueli, quòd ista prophetia intelligeretur secundum firmum proposi- I tum Dei, ita quòd non flecteretur propter aliquas preces, vt patet eodem cap. cum dicitur. Porro triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur: nec enim homo est, vt pœnitentiam agat. Et tamen post istam reuelationem adhuc Samuel lugebat pro Saule, & orabat, ne tolleretur ab eo regnum, quousque Deus increpuit illum, & misit, quod vngeret Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. cap. scilicet, dixitque Dominus ad Samuelem, vsquequo tu luges Saul. cū ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? si tamen Samuel cognouisset ex prima reuelatione intentionem Dei firmatam esse ad auferendum regnum de domo Saulis nō orasset pro illo, quia nefas esset, sicut supra dicebatur de Moyse, & tamen orauit semper vsque ad secundam reuelationem: ergo non cognouit K ex prima. Causa huius diuersitatis est propter diuersum lumē supernaturale, quod Deus infundit in intellectibus prophetarum, quoddam enim lumen magis certificat, aliud vero minus: sicut fit in lumine naturali intellectus agentis, quia quidam per illud sufficiunt ad quasdam veritates intelligendas. alij vero ad plurimas propter excessum luminis, ita imperfectius cum in quibusdam sit maius lumen, quam in alijs magis certificantur de rebus. Et sic euenit, vt non certificetur vnus Propheta per duas, vel tres reuelationes, & alius certificabitur per vnam.

De prophecia Samuelis.

Considerandum tamen circa hoc, quòd quando aliquæ

aliquæ prophetiæ de comminationibus, vel promissionibus enunciantur super aliquem hominem, vel populum, quamquàm illa absolute proferretur tam ipsi quàm qui audiebant, & contra quos proferebantur, quia prophetæ ista dicentes magis credebant ista dici modo cõminatorio, & ſm merita, & demerita, quàm secundum firmam præscientiam. De audientibus prophetiam patet, quod Niniuitæ immediatè, vt audierunt prophetiam Ionæ, scilicet, Niniue subuertendam post 40. dies, prædicauerunt ieiunium, & quòd clamarent ad Deum, vt patet Ionæ cap. 3. scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus? prophetæ etiam quando ista proferebant credebant dici secundum merita, & demerita eorum, ad quos dicebãtur: sic patet de Iohele Propheta: nam postquam prænunciasset tanquã Propheta omnia mala, quæ Deus prædixerat, consuluerat tanquam vir bonus, quòd omnes gemerent, & conuerterentur ad Dominum, quia forte misereretur, cum dicitur, quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictiones. Idem autem fuit de Iona Propheta. Nam cum Deus dixit ei, quòd iret ad prædicandum Niniuẽ esse subuertendam, existimans, quòd Deus misereretur, & non subuerteretur ciuitas ne postea haberetur tanquam Propheta mendax fugit a facie Domini nolens illuc ire, sicut patet Ionæ cap. 4. scilicet. Obsecro Domine: nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea: propter hoc præoccupaui, vt fugerem in Tharsis: scio enim, quòd tu Deus clemens, & misericors es, & ignoscens super malitiam. *Dixit ergo, & non faciet.* Ista litera debet legi interrogatiue, scilicet, Deus dixit, quòd non maledicerem Hebræis, & non faciet, idest nunquid non faciet hoc? quasi dicat faciet, quia non mutatur sicut filius hominis, nec mentitur, sicut homo. si autem legeretur ista litera sine interrogatione, esset sensus: dixit, idest Deus dixit, quòd non maledicerem Israelitis, ergo non faciet, idest sequitur, quòd non permitteret me facere, idest maledicere: sed primum sensum tenet litera, *Locutus est, & non adimplebit?* Etiã debet legi interrogatiue, idest Deus locutus est, ꝙ nõ malediceret Israelitis: non adimplebit, idest nunquid non adimplebit? quasi dicat, sic: quia non est sicut homo, vt mentiatur, nec sicut filius hominis, vt mutetur. Si legatur sine interrogatione est sensus: locutus, & non adimplebit, idest locutus est Deus, quòd non malediceret Israelitis, ideo non adimplebit, idest non adimplebit in eis maledictionem suam, nec permitteret me adimplere maledictionem. Sed primus sensus est melior quia litera debet legi interrogatiue.

Ad benedicendum adductus sum. Ista litera est multũ conueniens: non enim dixit: Ad benedicendum veni: sed, ad benedicendum adductus sum. Ex hoc quia Balaam venit, & Deus adduxit, eum: inquantum autẽ Balaam veniebat, scilicet, ex intentione sua agens nõ veniebat ad benedicendum, sed maledicendum. Nã ad benedicendum non recessisset de terra sua, cum rex Moab precaretur, vt veniret ad maledicendum: Deus autem duxit Balaam, & non duxit eum ad maledicendum, sed ad benedicendum, & quia voluntas Dei erat fortior voluntate sua, non potuit maledicere, sicut volebat, sed benedixit, sicut Deus voluit.

Benedictionem prohibere non valeo. Et quãquàm ego non vellem benedicere: tamen cogor benedicere, hoc dicebat Balaam prophetice motus a Deo: nam ipse nollet hoc cõfiteri si libere permitteretur loqui, sed Deus cogebat eum dicere ista ad gloriam suam, vt videretur, quòd ipse habebat potestatem etiam super maleficos, & cultores dæmonum. erat autem

A istud, quia Deus mouebat linguam Balaam, ad formandum verba benedictionis, quamquàm ipse vellet eam mouere ad formandum verba maledictionis. *Non est idolum in Iacob.* Potest dupliciter referri ad superiora, vno modo sic, Deus Hebræorum mutabilis non est: nostri autem dij, qui idola, & simulachra sunt mutabiles sunt. Si autẽ in Israel essent idola, & simulachra possent mutari, sed nihil tale est. Iste sensus est ad probandum, quòd quia Deus Israel semel proposuit non maledicere Israelitis, nunquam maledicet eis, quia non est sicut idolum, & est sensus. Non est idolum in Iacob, idest in Israelitis, qui vocantur Iacob. Vel de genere Iacob non est idolum, idest

Quo intelligitur an sit idolum in Israel, & redduntur multæ rationes a Balaã quare nõ possit maledicere Israelitis.

B non est Deus habens conditionem idolorũ. Alio modo potest intelligi, quòd Balaam ponat hic excusationem, quare non possit maledicere Iudæis, scilicet, ego non possum maledicere Israelitis, nisi Deus eorum irascatur eis, & velit infligere maledictionem, vt plerunque autem Deus irascitur Israelitis propter idolatriam, & tunc solet Deus maxime punire, & benedictiones promissas pro tempore illo non adimplere, nunc autem nullum idolum est in Israel, ideo nulla causa est, quare irascatur eis Deus, & mutet benedictionem, quam promisit, & hoc sumpsit Balaam tanquam principium consiliãdi Balac, vt Iudæos per fornicationem induceret ad idolatriam, & sic mutaretur, & adimpleretur benedictio Dei secundum tempus illud, vt patet infra 25. capit. Alio modo posset in-

C telligi, quòd non posset Balaam maledicere Israelitis, quia istæ benedictiones, & maledictiones sunt q̃dam superstitiones, quæ veniunt per doctrinam idolorum, ideo solum possunt proficere, vel nocere illis, qui colunt idola, quia Deus permittit, quòd homines subijciantur illis in pœnis infligendis, quibus in colendo subijciuntur tanquam dijs, sed in Iacob non est idolum, idest, Israelitæ, qui sunt de genere Iacob non colunt aliquod idolum, sicut aliæ gentes: ideo non est maledictio, vel benedictio efficaciæ super eos. In Hebræo habetur. non respicit iniquitatem in Iacob, idest Deus solet irasci Israelitis propter aliquod peccatũ inferendo pœnas, & mutando benedictionem, sed nunc Deus non respicit iniquitatem in Iacob, idest, non videt aliquod peccatum graue inter Israelitas, &

Litera Hebraica.

D commune: propter, quod debet maledicere, ideo nõ potest maledictio proferri super illos. Potest autem referri hoc ad alium sensum, vt ponatur iniquitas in recto, scilicet, quòd iniquitas non respicit in Israel, & tunc accipietur iniquitas pro idolo, & est sensus, ꝙ nullum idolum respicit Israelitas, tãquam sibi subiectos, sicut erat in alijs gentibus, quia quilibet populus erat subiectus alicui Deo, vel quælibet gens. sicut Sidonij colebant Astharthem Deam: & Moabitæ colebant Chamos, & Ammonitæ colebant Deum Moloch, atque erant subiecti istis dijs, vt patet 3. Regum cap. 11. & omnia, quæ isti populi faciebant attribuebant dijs suis, & sic Iepte Galaadites, cum loquebatur ad regem Ammon ait: Nonne ea, quæ possedit

E Chamos Deus tuus tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem, vbi comparat Iepte Deum Moabitarum Deo Israel, scilicet, quòd sicut Israelitæ dicebant omnia, quæ acquirebant acquirere per Deum suum, ita Ammonitæ dicebant quæcunque haberent acquisiuisse, & possedisse per Deum Chamos: ergo dominabatur Deus ille Ammonitis. De hoc Iudic. 11. ca. & sic de omnibus alijs dijs respectu suorum populorum. Differẽtia autem expositionis est, quia vbi nos habemus idolum, Hebræi habẽt, anon, & significat malitiam, vel idolum: vnde dicimus bethaueu, idest domus idoli, vel domus iniquitatis, & sic secun-

dum literam Hebraicam potest dici: Non respicit idolum in Iacob, vel non respicit iniquitas in Iacob, quia cum sit æquiuocum, possumus vti in quacunque significatione. *Nec simulachrum in Israel*. Eadem sententia est, quia idolum est nomen Græcum significãs figuram rei; simulachrum autem significat similitudinem, & est nomen latinum, & tamẽ secũdum modum accipiendi communem Idolum vocatur statua facta ex membris diuersarum specierum, vt si sit caput arietis, & corpus humanum, sicut figurabatur Libycus Ammon: & tali idolo nulla res signata correspondet, quia nulla res est, quæ talis sit, est ergo ineptum signum: ideo dicit Apostolus, quòd idolum nihil est in mundo 1. ad Corin. cap. 8. idest nihil correspondet tali imagini: ergo illa statua inquantum imago, vel signum nihil est, quia esse eius est ad illud quodammodo se habere secundum conditionem relatiuorum, impossibili autem signato in rerum latitudine impossibile est signum, sicut est in omnibus alijs relatiuis, simulachrum autem est similitudo alicuius rei existentis, & sic dicitur frequenter simulachrum solis, & dianæ: vnũ tamen aliquando pro alio sumitur, nec est in hoc certa regula, & dicitur simulachrũ a similitudine rei quam gerit: sicut idolum dicitur ab idos, quod est forma, idest figura, quia rei figuram repræsentat, *Dominus Deus eius cum eo est*. Idest nullum idolum est in Iacob nec simulachrum quod colant, sed solum Deum suum, qui semper est cũ eis, & ista particula correspondet vltimo sensui, scilicet, quòd maledictio, & benedictio efficaces sunt super gentes illas, quæ idola colunt: Israel autem non colit idolũ, vel aliquod simulachrum, sed Deus eius est semper cum eo, idest Deum suum colit non mutando alium Deum, qui semper est cum illo, vnde maledictiones, & benedictiones nostræ nõ prosunt, nec obsunt illis. Et dicitur, quod Deus eius est cum eo, idest Deus qui est sibi proprius, quasi dicat, aliæ gentes non colunt talem Deum, sed solus Israel: aliæ autem gentes ad idola declinabant. sic patet Psalm. 75. Notus in Iudęa Deus, in Israel magnum nomen eius, & factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Syon, idest, Deus iste habuit habitationem suam in Syon, idest in monte Syon, scilicet, in templo, quod erat in Ierusalem.

Idolum nihil significare.

Et clangor victoriæ regis in illo. Idest sonitus buccinarum ad victoriam regalem est semper in Israel. Dicitur autem de clangore isto, quia Deus iusserat fieri duas tubas argenteas ductiles, vt patet supra cap. 10. & istę erant ad vocandam multitudinem ad concilium, vel ad vocandos principes, vel ad pugnam, quia quando irent ad pugnam deberent clangere in illis, vel quando mouerent castra, aut quando facerent conuiuia, vel solennitates, vel potest referri hoc ad actum bellicum, scilicet, quod volebat rex Moab, quod Balaam malediceret Israelitis, & postea ipse posset pugnare contra illos.

Respondet Balaam, quòd non poterit, quia clangor victorię est in Iacob, idest buccinæ sunt in Israel, quibus clangitur ad bellum, & illæ sunt buccinæ victorię, idest ad habendam victoriam, quia Deus iusserat, quòd quandocunque pugnarent contra hostes clangerent in illis buccinis, & Deus recordaretur illorũ dans eis victoriam, vt patet supra c. 10. scilicet, si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri corã Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum, Vel aliter: clangor regis est in illo, idest sonitus tubarum regalium est in Israel, & est sonitus istę manifestatio victoriæ Dei sui, qui rex est inter eos: nam manifeste cognoscunt, quòd Deus pro eis pugnat, vt patet Exo.

F cap. 14. scilicet, Deus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et Exo, cap. 17. de bello quod factum est cõtra Amalechitas, vbi Deus pugnabat propter orationes Moysi. Aliter potest dici, quòd ista particula non faciat directe ad sententiam superiorum, sed solum ponitur ad laudem Hebræorum, scilicet, dixerat, quòd Deus erat semper cum Israelitis, quod erat magna laus cum non haberent idola, sed Deum verum: cũ dixit, quòd clãgor victorię regis est in illo, idest semper habet secum clangorem tubarum regalium. Et iste sonitus est semper in Israelitis, quia quando mouebant castra semper clangebant buccinis, vt patet supra cap. 10. Et quamquàm clangor buccinarum ad mouendum castra non esset clangor victoriæ cum

G ibi non esset aliqua pugna, tamen vocatur clangor victorię, quia illis eisdem buccinis vtebantur Israelitę ad bellum, quando vincere debebant. *Deus eduxit eum de Aegypto*. Ista possunt poni ad laudem Israelitarũ non referendo ad superiorem sententiam, scilicet, quod Israelitæ erant valde laudabiles, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & fortitudo illius magna est. Alio modo potest referri ad superiora, scilicet, quòd non poterat Balaam maledicere Israelitis, quia Deus prohibebat, & hoc, quia habebat magnam curã de eis. Nã tantum eos dilexit, quòd eduxit illos de Aegypto faciendo mirabilia magna super Pharaonem, & totum Aegyptum: ideo non est verisimile, quòd eos permitteret maledici. *Cuius fortitudo est, vt rhinocerotis*. Idest fortitudo Dei est tanquam fortitudo rhinocerotis,

H scilicet, quia effugit potentiam eius, & hoc continuatur ad præcedentia, quia dixerat, quòd Deus eduxerat Israelitas de Aegypto, & ad hoc indigebat magna potentia, ideo dixit, quòd fortitudo Dei erat tanquã fortitudo rhinocerotis, quia illa maxima est in animalibus. Dicitur autem rhinoceros animal, quod apud nos vocatur vnicornis, qui habet vnicum cornu in fronte: omnia autem animalia timent illud, nam & leones se abscondunt illo viso. Est autẽ fortissimus, & impetuosissimus inter omnia animalia. Vnde Iob de eo tanquam de fortissimo omnium loquitur 49. cap. scilicet, nũquid volet rhinoceros seruire tibi aut morabitur ad pręsepe tuum? nũquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo: aut confringet glebas

Rhinoceros. i. vnicornis aïalium fortissimus cui comparat fortitudo Dei.

I vallium post te? nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? nunquid credes ei, quòd reddat sementem tibi, & aream tuam congreget? Dicitur autẽ rhinoceros a rhinos, quod est naris, & ceros quod est cornu quasi habens cornu in naribus. Potest autem hoc referri ad populũ Iudaicum secundum alios, qui erat fortis in conterẽdis hostibus, vt leo, & leęna, vt patet hic, & cap. sequẽti, sed magis refertur ista litera ad Deum, quia hic dicitur, quomodo potuerit educere Israelitas de manu Pharaonis, & omnium deorum Aegyptiorum. Nã in Aegyptijs, & in dijs eorum iudicia fecit, vt patet infra 33. cap. & in hoc patuit sua magna fortitudo.

Non est augurium in Iacob. Ista est laus populi, & potest referri ista litera ad duo, vno modo, quòd detur

K causa, quare non poterant Israelitæ maledici per Balaam. Alio modo, quod assignetur differentia inter Israelitas, & reliquos populos ad laudem ipsorum. Primo modo est sensus, quòd non poterant Israelitæ maledici, quia istę maledictiones sunt per auguria, & diuinationes, ideo non habent efficaciam, nisi super gentem illam, quæ vacat augurijs, & diuinationibus, sed in Israelitis non erat diuinatio, nec augurium: ideo non poterant maledici per maledictionem Balaam. Secundo modo est sensus referendo ad laudem populi, quòd iste populus erat excellentior alijs, quia reliqui non poterant cognoscere ali-

Populus Israel erat excellentior alijs.

quid

quid occultum, nisi per auguria, & diuinationes, & isti sunt modi imperfecti, quia non faciunt cognosci veritates sufficienter: Iudæi autem non cognoscebant veritates aliquas per auguria, & diuinationes, sed per reuelationem diuinam, quæ certissima, ideo perfectior erat atque laudabilior cęteris populis.

Nec diuinatio in Israel. Istud ad idem pertinet, sed repetitur eadem sententia: ponuntur autem duo modi maleficiorum, scilicet, augurium, & diuinatio, non quidem, quòd aliæ gentes solum per istos inquirerent, quia per omnes alios illicitos modos inquirebant. Nec etiam erant isti principalissimi, sed positi sunt, quia litera debebat ponere duos propter replicationem sententiæ: ideo posuit duos, quos voluit, quia non magis referebat hos quam alios poni. Dicitur autem augurium inquisitio veritatis per garritum, & motum auium, quamquàm generaliter augurium vocemus vulgariter loquentes omnem superstitiosam obseruationem: diuinatio est prædicere veritates occultas: cum aliqui eas quomodocunque cognouerunt, & postea alijs quasi ex seipsis illas reuelant. De augurio dictum est Leui. cap. 19. De diuinatione habet Deuteronom. 18. cap.

Augurium, & diuinatio duo modi maleficiorum quid sint.

Temporibus suis dicetur Iacob, & Israel quid operatus sit Deus. Ista est causa superioris dicti, quasi dicat, ideo non indigent Israelitæ augurijs, vel alijs superstitiosis inquisitionibus, quia quocunque tempore conueniens est eis aliqua scire immediate Deus reuelat, vt patet in Moyse, qui quando interrogabatur de aliqua re dubia, dicebat: expectate modicum, & videbo quid præcipiat Dominus, vt patet supra cap. 9.

Quomodo Deus reuelabat Israelitis omnia dubia ad eos spectantia diuersimode: & quomodo consulebat Deum Moyses, & quomodo summus sacerdos.
Quæst. X.

QVOD autem reuelaretur Israelitis id, quod conueniens eis erat, stabat dupliciter, quia aliquãdo reuelabatur ad inquisitionem eorum: aliquando vero eis non inquirentibus: primus modus erat duplex, scilicet per Moysen, & per sacerdotem magnum. De Moyse dicendum, quòd ipse erat valde familiaris Deo, & quandocunq; volebat aliquid inquirere a Deo ad vtilitatem totius populi, vel propter seipsum, introibat in sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentis Dei de propitiatorio inter Cherubim, vt patet supra 7. cap. & poterat ingredi illuc quandocunque vellet, ita vt nullũ tempus esset, in quo Iudæi habere non possent respõsionem de dubijs suis. Alio modo cognoscebatur hoc per summum sacerdotem. Sic enim dictum est, infra 27. cap. vbi iussit Deus, quòd si quid agere deberet Iosue consuleret Dominum pro eo Eleazar Sacerdos: & iste erat Sacerdos magnus, ergo habebat responsionem a Deo, quia aliàs non posset dicere, quid agere deberet Iosue, & istud erat dupliciter, qa aliquando fiebat semel in anno ex conditione cæremoniarum legis: & aliquando fiebat propter necessitatem, vel vtilitatem quandocunque summus Sacerdos iudicaret bonum esse consuli Dominum.

Primus modus erat in die propitiationis, qui erat semel in anno, & ibi sacerdos introibat in sancta sanctorum, & habebat responsum a Deo, loquente sibi Angelo de propitiatorio, vnde propter hoc iubebatur ne cum summus sacerdos ingrediebatur in sancta Sanctorum staret quisquam in prima parte tabernaculi, scilicet, ne audiret voces, quæ formabantur super propitiatorium, vt declaratum est Leui. 17. cap. Hoc autem erat solum semel in anno, vt patet ad Hebræ. cap. 9. & hoc quia ista festiuitas celebrabatur solum semel, vt patet Leui. cap. 16.

Secundo modo fiebat inquisitio per summum sacerdotem quando ipse iudicabat conueniens esse inquiri, & poterat fieri hoc quotidie, & non introibat summus sacerdos intrà sancta Sanctorum, nec etiam requirebatur, quòd introiret in Sanctuarium, sed vbicũque haberet rationale, & superhumerale poterat consulere Dominum, & sciebat veritatem, induebat enim se summus Sacerdos superhumerali, & rationali, quæ colligata erant, & cum quæreret veritatem Dominus respondebat, vt patet de Abiathar sacerdote, qui inquisiuit Dominum pro Dauid cum essent in Ceila applicito Ephod, idest, superhumerali, vt patet primo Regum cap. 23. & propter hoc dicebatur Exo. 28. capit. quòd summus Sacerdos gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, idest, gestabat rationale per quod respondebatur sibi ad omnia, quæ inquirebat. Quis autem modus esset cognoscẽdi veritates per rationale declaratum est Exodi 28. cap. Et cum non essent aliqui prophetæ, qui veritates a Deo reuelatas prædicerent, vtebantur Israelitæ modo hoc cognoscendarum veritatum, ideo iussit Deus, quod post mortem Moysi consuleret Eleazar sacerdos Dominum pro Iosue quandocunque aliquid facere deberet, infra capitu. vigesimo septimo, & hoc quia nullus erat tunc propheta cum mortuus esset Moyses.

Secundus modus principalis, quo Israelitæ sciebant veritatem, erat per solam reuelationem sine aliqua inquisitione, & hoc erat cum Deus aliquid prænunciabat, vel iubebat Israelitis eis non inquirentibus ipsum, & hoc erat dupliciter: vno modo quando reuelabat toti populo: alio modo, quando reuelabat alicui prophetæ, qui alijs denunciaret. Primus modus rarissimus erat, scilicet, quod Deus, idest Angelus eius loqueretur ad totum populum: solũ enim reperitur bis hoc fuisse factum.

Secundus mod⁹ principalis cõsulendi Deum.

Qualiter Iudæis reuelabãtur veritates eis non interrogantibus.

Primo modo in Monte Sinai, quando lex data est, quia totus populus audiuit ibi vocem Dei loquentis in tuba, & orauit ne vltra audiret vocem Domini, qa timebant mori omnes audientes, sed quòd loqueretur eis Moyses, vt patet Exo. 20. & Deuterono. cap. 5. & tunc promisit Deus, quòd ipse eis amplius non loqueretur, sed daret eis prophetas, qui reuelarent ea, q̃ ipse diceret, vt patet Deuteron. 18. post multum autẽ tempus, scilicet, post mortem Iosue locutus fuit Angelus Domini ad totum Israel increpando eos, quòd violassent legẽ Dñi, & pdixit eis mala futura super ipsos, vt patet Iudi. c. 2. nõ legit aũt De⁹, vel Angel⁹ eius locut⁹ fuisse aliàs toti populo. Secũdus mod⁹ reuelãdi veritates erat cũ Deus loquebat alicui spãliter non inquirẽti, vt ipse toti populo intideret, & illud erat i pphetis: sic fuit toto tpe Moysi postq̃ De⁹ locut⁹ est in Sinai. s. q loqueret De⁹ ad Moysen, & iuberet ei referri illa ad totũ populũ, vt patet ex pcessu quatuor librorũ vlti. Moysi, & hoc fuit, qa Israelitę petierũt vt vltra nõ loq̃ret eis De⁹, ne morerent, vt declaratũ est. sic ēt fuit i oib⁹ posteriorib⁹ tpib⁹ dũ fuerũt pphetę i Israel.

De quatuor modis cognoscendi prophetice, seu reuelandi.
Quæst. XI.

MODVS autem iste reuelationis propheticæ erat quadruplex: quibusdam enim reuelabantur veritates per solam reuelationem aliàs eleuationem intellectus: alijs per solam phantasiam eleuatam. alijs verò per immutationem factam in solo sensu auditus: alijs etiam per immutationem factam tam in auditu q̃ in visu.

Primus modus in ecstasi.

Primus modus est per solum intellectum eleuatum, scilicet, quando non facta aliqua mutatione in sensibus exterioribus, nec in phantasia homo recipit in vigilia aliquas mutationes, quia tunc solus intellectus manet, qui possit immutari, & iste modus est excellentior in prophetis omnibus alijs, cum fiat illustratio in parte excellentiori, vt declaratum est supra cap. duodecimo, & subdistinguitur iste modus, quia aliqui habēt reuelationem per immutationem intellectus, & tamen nihil patiuntur in corpore, & hoc est cum non reuelatur prophetæ aliquid valde magnum, ad quod tota anima conuertere se debeat, quia tunc potest vacare alijs operationibus animalibus, & vegetatiuis: & sic non potest fieri aliqua mutatio in homine, per talem illustrationem, G sicut cum nos aliquid in vigilia intelligimus, quia anima tunc vacat omnibus operationibus sensitiuis, & vegetatiuis.

Alius modus est cum per reuelationē intellectus fit aliqua passio, vel defectus in corpore, quāquàm directe non fiat immutatio in corpore, sed illustratio in intellectu: sic enim est in illis, qui sunt in raptu, siue ecstasi, quia tunc cognoscunt aliquod magnum intelligibile, & tamen non habent aliquid sensatiouis, vel vegetationis apparētis. Fit aūt hoc cū aīa prophetæ eleuatur ad intelligendum aliquod magnum intelligibile, sicut si eleuetur ad diuinam essentiam vidēdam clare, quæ est maximum inter cognoscibilia: H nam tunc anima non potest cognoscere illam nisi totaliter attendat ad illam, & quia anima nostra est potestatis finitæ necesse est, quòd cum in plura diuidatur minor sit ad singula, & quia anima nostra vacat simul operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, & intellectiuis, necesse est quamlibet istarum minorem esse quàm si ei soli vacaret. Sic patet de operatione vegetatiua, quæ est in somnis digerendo: nam semper anima digerit quandiu aliquid digestibile est, nisi sit virtus naturæ debilitata, & tamen videmus, quòd fortius digerit homo, & breuiori tempore per somnum, quam in vigilia. Causa huius est, quia in somno anima cessat ab operationibus intellectiuis, & sensitiuis, quæ sunt animales, & vacat solis operationibus vegetatiuis, quæ dicuntur naturales: I sic ait Aristo. 2. de somno & vigilia. somnus est quies virtutum animalium cum intensione naturalium.

Somnus quid. Ecstasis quid.

Conformiter erit circa operationem intellectiuā, scilicet, quòd si anima vacauerit illi soli non vacando operationibus naturalibus, nec sensitiuis, fortius intelligit, quàm alias, scilicet, cū aliquando sit valde magnum intelligibile, ad quod anima non sufficiat cum vacauerit operationibus sensitiuis, & vegetatiuis, necesse est, vt abstrahatur ab omnibus istis, & soli intellectioni vacet. Et dicitur homo esse tunc in raptu, vel in ecstasi, quia quamquàm anima sit in corpore nullam habet apparentem operationem vitalem, quia nec videt, nec audit, nec tangendo sentit: ideo tunc posset homo iugulari, vel comburi, sed sentire non K posset, & tamen anima in corpore est: occupata tamen operationibus intellectiuis non vacat alijs, & q͞a diuina essentia clare cognita est maximum cognoscibile, & requirit maximam attentionem potentiarum cognitiuarum, necesse est, quòd si aliquis viuens debet clare cognoscere diuinam essentiam, quòd rapiatur siue ponatur in ecstasi: alioquin non corresponde bit summo cognoscibili summa attentio potentiæ cognoscētis, quod falsum est: vnde si aliquis deberet diuinam essentiam cognoscere, & non raperetur, nō posset illam cognoscere quantumcunque se Deus illi demonstrare vellet, quia esset defectus ex parte potentiæ cognitiuæ: & propter hoc dicimus de Paulo, F & de Moyse, quòd rapti fuerunt, q͞a de vtroque concedimus, quòd diuinam essentiam clarè viderunt, & iste modus directe non fit per aliquam immutationem in parte exteriori, quia nō imprimitur aliqua species in phantasia, nec in sensibus exterioribus: fit tamen per accidens aliqua immutatio, & defectus in corpore, cum anima, quæ ante hoc vacabat operationibus sensitiuis, & vegetatiuis iam non vacet illis. Videbitur etiam quòd magis est corpus istud esse frigidum, q͞a actio calefaciendi, quæ est vegetatiua, scilicet, diffundendo calorem, qui est instrumentum animæ per totum corpus redditur caro quasi gelida: & sic apparet homo vere mortuus nec indiget homo tunc cibo, & potu. Etiam si sic per multos dies maneat, quia ibi nō G fit deperditio ꝯtinua per actionem calidi naturalis in humidum radicale, cum ista actio suspensa sit, quia pertinet ad vegetationem. Pertinet autē vterque istorum modorum ad primum modum reuelationis propheticæ, qui fit per solius intellectus illustrationem.

Secundus modus.

Secundus modus reuelationis propheticæ est ꝑ solam phantasticam immutationem, & istud est solum in somnijs, quando Deus immittit aliquas nouas species in phantasia prophetæ, & per illas intelligit aliq͞d quod ante non intelligebat, vel aliquę species, q͞ erāt in phantasia prius immutantur a Deo specialiter ita, vt aliquid per illas propheta intelligat, & tunc sola imH mutatio phantasiæ est, quia intellectus nihil diiudicat de his, quæ in phantasia tunc sunt: impossibile est.n. quemquam in somno aliquid intelligere: immo includit contradictionem, cum somnus sit quies virtutum animalium, iuxta Aristo. Sed postea cū propheta euigilauerit cognoscit ea, quæ per somnium reuelata sunt manentibus vestigijs immutationis factæ per noctem in phantasia. Sic enim fit in nobis, quādo somniamus: nam tunc in sola phantasia motus est, & nihil intelligimus, sed cum euigilauerimus cognoscimus ea, quæ somniauimus relictis vestigijs in phantasia. Differt tamen, quia immutatio illa, quæ fit per species a Deo immissas, est fortior, velut si aliquis realiter illa videret, quæ somniat, & manent certissima vestigia illius immutationis poI stea in vigilantibus, ita vt cognoscant manifeste se a Deo fuisse immutatos. Et iste modus erat communissimus inter prophetas, scilicet, quòd per somnia acciperent reuelationem, vt patet supra duodecimo capitu. scilicet, siquis fuerit propheta Domini inter vos, per somnium loquar ad illum, vel in visione apparebo ei. Sic etiam significatur Iohelis capitu. 3. cum dicitur de prophetis, scilicet, & post hæc effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somniabunt somnia, & iuuenes vestri visiones videbunt: maxime autem apparuit hoc in Daniele, qui quasi omnia, quæ cognouit per somnium accepit, vt patet Daniel. capitu. septimo, scilicet, Daniel K somnium vidit. Visionem autem capitis eius in cubili suo, & somnium scribens breui sermone comprehendit. Et iterum: videbam in visione mea nocte. Et iterum: Post hæc aspiciebam in visione noctis. Et sic multoties in eodem capitu. & in alijs. Vnde dari potest regula, quòd quandocunque prophetæ dicunt se vidisse aliquas figuras, vel actus, illud erat secundum prophetiam, quæ est in somnio, quia in phantasia conuenientissime representantur istæ figuræ.

In somno nihil intelligi potest.

Tertius modus.

Tertius modus reuelationis propheticæ est per impressionē alicu᷒ in parte exteriori ī organo auditiuo. Et hoc fiebat cū Angel᷒ ī aliquo corpe assūpto formabat voces, quas audiebāt ꝓphetę: & tn̄ nihil videbant.

Sic

Sic patet in Moyse, qñ audiebat ad ostium tabernaculi loquentem Angelum Dñi de columna nubis: & hoc siue in tabernaculo suo paruo quod tetendit extra castra antequam fabricaretur tabernaculum Dñi: ibi.n.descēdebat columna nubis ad ostium, & loquebatur Moysi videntibus omnibus Israelitis: Exo.33.c. siue in tabernaculo magno Dñi, vbi loquebatur ei Deus apud ostium tabernaculi: Exo.19.c. & hoc erat descendente columna ad ostium illud supra cap.12. nec solum fiebat hoc in Moyse, sed in multis alijs, qa qñ vocauit Deus Aaron, & Manā, descendit nubes ad ostium tabernaculi, & ibi locutus est eis Deus supra cap.12. & hoc modo locutus fuit Deus toti populo in monte Sinai in datione legis, vbi solam vocem audierunt, & figuram nullam viderunt, vt patet Deuter.cap.4. Quartus modus reuelationis propheticæ erat per apparitionem extra factā, & per locutionē.s. quia Angelus sumeret aliquam effigiem visibilem de aere, & in illa apparens loqueret: sic fuit aliqñ in Iosue, vt patet Iosue cap.5. cum apparuit ei Angelus in agro Ierico euaginatum gladium hñs, & locutus est ad eum: sic ēt fuit in Balaam, cui apparuit Angelus in via euaginato gladio eum volens occidere, vt patet præcedenti cap. Est aūt sensus literæ huius. *Temporibus suis.* Idest, temporibus debitis, vel necessarijs. *Dicetur Iacob.* Idest, omnibus Israelitis, qui veniunt de Iacob. *Quid operatus sit Dominus.* Idest, quid Deus debeat facere pro eis, quasi dicat, oīa necessaria eis reuelabūtur illis ꝯuenienti tpe. *Ecce populus, vt Leæna consurget.* Ista est prophetia de statu futuro Iudæorum.s. ꝙ ipsi insurgent feroces ꝯ oēs hostes suos, sicut Leęnę. De Leęna pp ferocitatem: fortior.n.est Leęna, ꝙ Leo si filios sublatos fuisse sibi reperiat: ideo dr̃ ad significādum aliqñ magnā ferocitatem in prophetijs. Occurram eis tāquam Leęna raptis catulis. Fuit.n.populus iste ferox: quia non solum prostratorum spolia tulit: sed etiam oēs gladio laniauit: sic enim iusserat Deus, ꝙ nulli parcerent de Chananæis, nec facerēt cum eis pactum: sed omnes gladio trucidarent Deut.cap.20. & quia hoc non plenè fecerunt Iudæi, tradidit Deus illos in magnas calamitates, vt patet Iosue cap.22.

Et quasi Leo erigetur. Ad eandem sententiam pertinet. Significat enim erectio Leonis suam fortitudinem, & impauiditatem, quia non timet occursum alicuius rei. Sic patet Prouerb.30.capit. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Potest autem ista litera intelligi referendo ad superiora, scilicet, quòd Balaam non posset maledicere huic populo, quia Deus erat illi tanta bona collaturus, vt esset fortis contra alios populos, sicut Leęna, & Leo. Quomodo ergo posset maledicere illi? Sed primus sensus est melior. *Non accubabit donec deuoret prædam.* Metaphora est de Leone transumendo ad totum populum, quia Leo postquam surrexit ad prædam non accubat quousque aliquid ceperit, idest, non cessat inquirere vsquequo apprehendat: ita Hebræi cum introirent in terram promissionis, non quieuerunt a pugna captis quibusdam locis, sed semper erant in bellica expeditione quousque acquisiuerunt totam terram quam acquisituri erant, vt patet de terra duorum regum Amorrhæorum. nam postquam ceperunt terram regis Sehon non immediate quieuerūt, sed inuaserunt terram regis Og, quam etiam acceperunt, & adhuc non manentes ibi transierunt vltra Iordanem ad occupandas regiones Chananæorum, & non quieuerunt quasi per septem annos a bellis quousque acceperunt totam terram, quam accepturi erant, vt declaratum est Iosue 14.

A *An Israelitæ prius accubuerint, quàm ceperint prædam.* *Quæst.* XII.

SED Aliquis arguet, quòd prius accubuerunt, quàm caperent prædam, quia prius requieuerunt in terra Chanaan, quàm eam totam acciperent, vt patet Iosue cap.13. nam iam Israelitæ cessauerant a bellis, vt patet Iosue cap.11. & diuiserant inter se terram captam, & tamen nondum ceperant totam terram Chananæorum, vt patet Iosue cap.13. & tamen iussit Deus, quòd illa terra quamquàm nondum esset capta diuideretur, vt patet ibidē.

Respondēdum est, quòd Israelitæ prius quàm cessarent a bellis acceperunt totam terram, quam accepturi erant, quamquàm non acceperint totam terrā B promissionis. Et hoc, quia Deus prædixerat eis, quòd non traderet illis simul, vel anno vno totam terram Chanaan, quia ipsi erant pauci, & non possent eam occupare, & repleretur bestijs cum redigeretur in syluā: ideo dixit, quòd paulisper, & per partes daret terram illam ipsis: totam autem non traderet, quousq; essent aucti ad magnum numerum, vt patet Exo.cap.23. & Deut.7. & quia Israelitæ acceperunt totam terrā, quā a principio accepturi erant, prius quàm accubarent, etiam si non acceperint totam terram promissionis: verum est, quòd non accubuerunt, donec deuorarēt prædam. Vel potest hoc intelligi de Moyse, quia frequenter Scriptura transit de toto corpore ad caput, vel de capite ad omnia membra secundum septem C regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam. Erat autem Moyses caput totius Israel, ideo dicitur, quòd non accubabit, idest, non monetur donec deuoret prædam, idest, donec accipiat spolia Madianitarum, qui erant hostes Israel, & peccare illum fecerant in idolatria, & fornicatione, vt patet infra capitu.25. ideo dixit Deus Moysi. vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populū tuū, idest non morieris, quousque vlciscaris filios Israel de Madianitis.

Et occisorum sanguinem bibat. Continuatio metaphorę est, scilicet, quod Leo, quando apprehendit prędam bibit sanguinem eius, & sic non accubat, quousque bibat sanguinem occisorum: ita de Israelitis D dicitur, quòd biberent sanguinem occisorum non secundum veritatem, quia istud horrendum facinus erat, sed dicuntur bibere, idest, delectabiliter fundere. Delectabantur enim in effusione sanguinis hostiū: non ex crudelitate, sed ex diuino pcepto, & volūtate, vt Samuel occidit regem Agag Amalechitarū laniādo eū in frusta, vt patet 1.Reg.c.15. sic ēt Elias interfecit quadringētos qnquaginta Prophetas Baal manu sup torrentem Cyson, vt patet 3.Reg.c.18. & sic habetur Psal.57. Lętabitur iustus cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris.

Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille: nonne ait dixi tibi, ꝙ quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad aliū locum: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Cumq; duxisset eum super verticem montis Phegor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaā: Ædifica mihi hic septē aras, & para totidem vitulos, eiusdemq; numeri arietes. Fecit Balac, vt Balaā dixerat: imposuitq; vitulos, & arietes p singulas aras.

Quartus modus.

Gloriandū est in occisione malorum.

Aedificat septē aras Balam tertio.

F *Dixitque Balac ad Balaam non maledicas ei, nec benedicas.* Videbat enim Balac, quòd benediceret Balaam Israelitis: ideo dixit non maledicas ei, nec benedicas, idest, si non potes eum maledicere ita vt mala sibi euenire facias, vel futura prænuncias, ad quod ego induxi te, saltem non benedicas, idest, non inducas ei bona, vel non prænuncies ei esse futura. Putabat enim rex Balac, quòd Balaam ariolus haberet potestatē maledicendi, & benedicendi: tñ nunc priuabatur a Deo, vel impediebatur maledicere, ideo cum benediceret putabat benedictionem illam esse efficacem. Vnde orabat ne benediceret, quia sic æstimabat aliquod bonum profuturum Iudæis, & ipsi atque populo suo aliquod malum euenturum. Et tamen benedictio, vel maledictio Balaam ad nihil efficax, vt
G vt supra declaratum est.

Et ait ille: nonne dixi tibi, quòd quidquid Deus mihi imperaret hoc facerem. Quasi dicat, non debes mihi imponere culpam, quia ego dixi tibi a principio, quòd non possem facere aliud, nisi quod Deus mihi iuberet, & sic quamquàm ego maledicere velim, non permittor: non debet autem intelligi litera ista, quòd Balaam faceret quidquid Deus iuberet, idest, nollet facere aliquid alterum, quia nolebat offendere Deū, sed quia non poterat aliud facere, etiam si conaretur ad illud, vt patet supra in litera, & supra præcedenti capite.

H *Et ait Balac ad eum.* Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, tertius ad maledicendum conatus. Nam quamquàm non potuerit Balaam maledicere duabus vicibus præcedentibus, non erubuit iterum aggredi cæremonias ad maledicendum: ad hoc tamē eum suasit Balac rex.

Veni, & ducam te ad alium locum. Scilicet iste locus est nobis infortunatus: eamus in alium locum, qui erit fortassis conuenientior operationi nostræ.

Si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Idest, Deus noluit nos adiuuare in locis istis, forte tamen adiuuabit nos in alijs locis: ideo mutemus loca.

Dicet aliquis, quòd in hoc multum errabat Balac existimans, quòd Deus consequeretur conditionem temporum, vel locorum: & in vno tempore, vel lo-
I co aliquid permitteret, quod nequaquam permittebat in alio. Sed hoc nō stat, quia Deus non est aliquid corporale, sed purus spiritus, & spiritualia non patiūtur a corporalibus. Hoc tamen non intendebat Balac, quia non expressit Deum cogi, vel induci ex cōditione temporum, vel locorum, sed liberam esse voluntatem suam vbicunque, vt patet cum dixit: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Erat tamen superstitiosus, quia putabat, quòd forte placeret Deo maledicere ex vno loco, cum non placuisset maledicere ex alio, sed iste error grauis est, quia voluntas Dei immutabilis est, forte autem dixit hoc rex Balac ex conditione dæmonum, quia dæmones in aliquibus locis faciebant, quæ in alijs locis facere non poterant
K vel nolebant, & hoc, vt inducerent homines ad superstitiosas obseruationes locorum. Forte aliquis dicet, quòd in hoc obseruabat Balac modum Philosophorum, qui dixerunt Deum, siue primum motorem non esse infinitum secundum potentiam, & essentiam, sed solum secundum durationem: & quòd Deus non poterat facere contra ordinationem totius orbis, & quia forte locus ille non erat talis influentiæ qualis conueniens erat ad maledictionem, non placebat Deo maledicere in loco ipso. Sed primum magis stat, quia placere inducit libertatem. quæ autem libera sunt, non subduntur naturæ, quæ agit vniformiter, & non libere: ideo magis erat superstitiosus, quàm aliter errans.

Balac non intelligebat Deum posse cogi: erat tñ superstitiosus.

F *Cumque duxisset eum super verticem montis Phegor.* Consensit enim Balaam, quòd irent in alium locum, vt inde maledicerent, & de isto loco dicendum est, sicut de cæteris, quòd viderent Israelitas inde Balaam, & Balac, quamquàm non exprimatur hic, quia in omnibus superioribus ibant ad locum, de quo viderent Israel. Et dicitur, quòd duxit eum super verticem montis Phegor, qui non erat alius mons ab eo, in quo prius steterant, sed erat alia pars montis, & non vocatur mons Phegor quasi istud sit nomen proprium eius, vt aliqui volunt, sed erat nomen idoli habentis templum in monte illo. Et vocatur illud idolum Phegor, vel Beelphegor. Et hoc patet Deuteronom. capitu. tertio, vbi cum agatur de hoc dici-
G tur: Mansimusque in valle contra fanum Phegor. Huic idolo immolauerunt Iudæi, quia in descensu istius montis erant Madianitides, & Moabitides puellæ ornatæ cum holocaustis, & victimis immolatis Deo suo, de quibus comederunt Iudæi, vt permitterentur fornicari cum puellis illis. Aliqui autem dicunt è contrario, scilicet, quòd mons ille vocatur Phegor, siue pars montis: & ab illo dictum est idolum Beelphegor: & signum huius est, quia non inuenitur istud nomen Beelphegor, nisi vbi fit mentio de ista immolatione, vt patet Psalm. 105. vbi hoc commemoratur. Vel potest dici, quod Beelphegor non sit vna dictio, sed duæ: & esset Phegor in geni-
H tiuo, scilicet, Beelphegor, idest, Deus Bel de monte Phegor. Et sic dicitur præcedenti capitu. quòd Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest, ad altitudinem montis, in quo colebatur Baal.

Phegor nomen idoli.

Qui respicit solitudinem. Idest, mons iste erat inclinatus contra solitudinem. sic dicitur supra capitu. vigesimo primo; de monte Phasga, qui est idem cum isto, qui respicit contra desertum, & potest hic accipi solitudo pro parte illa terræ duorum regum Amorrhæorum, in qua tunc erant Israelitæ: nam dicebātur esse in campestribus Moab, vt patet præcedenti capitu. & ponitur hoc ad significandum, quòd ex isto monte poterat videre Balaam Israelitas, quia iste mons respiciebat solitudinem, in qua erant Israelitę: & hoc patet ea litera capitu. sequentis, scilicet, diri-
I gens Balaam vultum suum contra desertum, & eleuans oculos vidit Israel commorantem per tribus suas.

Dixit ei Balaam: ædifica mihi hic septem aras. Istæ septē aræ erant necessariæ ad ritum maledictionis secundum cæremonias maleficorum: ideo in omnibus his locis, in quibus conatus est Balaam maledicere Israelitis fecit poni septem aras. Causa autem huius supra declarata est.

Et para totidem vitulos eiusdem numeri arietes per singulas aras. Duo animalia ponebantur in qualibet ara, scilicet, vnus vitulus, & vnus aries, & ista immolabantur. Postea vero cremabantur posita per partes vel simul super aras. Ratio autem quare ponerentur
K tot animalia supra assignata fuit.

Fecit Balac, vt Balaam dixerat. Desiderabat enim valde maledicere Israelitis, ideo quodcunque ei diceretur, vt maledici possit Israelitis faceret.

Imposuitque vitulos, & arietes per singulas aras. Idest, construxit aras ad præceptum Balaam, & deinde fecit iugulari, & imponi animalia, scilicet, arietem, & vitulum vnum per singulas aras, quia iste erat ritus, quem exigebant superstitiones.

CAP.

CAP. XXIIII.

Vmqve vidiſſet Balaam, quòd placeret Domino, vt benediceret Iſraeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt auguriũ quæreret, ſed dirigens contra deſertum vultum ſuum, & eleuans oculos, vidit Iſrael in tentorijs commorantem per tribus ſuas: & irruente in ſe ſpiritu Dei, aſſumpta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus eſt oculus: dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem omnipotentis intuitus eſt, qui cadit, & ſic operiuntur oculi eius: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael. Vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quaſi cedri prope aquas. Fluet aqua de ſitula eius, & ſemen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo ſimilis eſt rhinocerotis. Deuorabunt gentes hoſtes illius, oſſaque eorum confringent, & perforabunt ſagittis. Accubans dormiuit, vt Leo, & quaſi Leæna, quam ſuſcitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipſe benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

Infra eod. Prophetia Balaam de Iſrael.

Supra 23.

Cvmque vidiſſet. Poſito in ſuperioribus conatu Balaam ad maledicendum ſine effectu per duas vices, hic ponitur conatus in tertia, & diuiditur in tria. Primo ponitur pòpuli Iudaici prophetica benedictio. Secundo Balaam, & Balac ſuper hoc diſceptatio. Tertio de alijs gentibus prophetica annunciatio. ſecunda ibi. *Iratusque Balac*. Tertia ibi. *Sumpta igitur parabola*. Circa primum. *Cumque vidiſſet Balaam*. Hic non poteſt dubitari, ſicut fiebat ſæpe in ſuperioribus, ſcilicet, an iſta litera habeat ſe ad præcedentem ſecundum rectum ordinem, vel ſecundum anticipationem, aut recapitulationem, ſicut aliquando fit: & daw quòd ſit ordo rectus inter hæc, an fuerit iſtud immediatè poſt ea, quę dicuntur præcedenti capit. vel fuerit aliqua diſtantia temporum, ſicut interdum Scriptura ſubticet multa tempora intermedia, quia forte illorum nulla eſt hiſtoria coniungens hiſtorias temporum multum diſtantium, quaſi illorum geſta ſimul, vel conſequentia fuerint: hic autem ſatis apparet, quòd ea quæ dicuntur hic fuerunt immediate poſt præcedentia, quia ſupra dicitur de aris paratis ad maledictionem: hic agitur quomodo maledicere non potuerit Balaam. Et iſta erant coniuncta: nam paratis aris debebat ſequi maledictio, vel non poſſe maledicere. Item patet, quia in duabus vicibus ſuperioribus poſt poſitionem ararum ibat Balaam ad conſulendum augurium, quia illud erat immediatum poſt aras poſitas ſicut ſignificatur hic in litera, ſed in fine cap. præcedẽtis dicitur, quòd Balaam conſtruxit aras, & poſuit vitulos, & arietes ſuper eas. Hic autem dicitur, quòd non iuit ad inquirendum augurium, ſicut ſupra facere ſolitus erat: ergo iſta fuerunt immediate poſt illa. *Cumque vidiſſet Balaam quòd placeret Domino, vt benediceret Iſraeli*. Ideſt, quòd iam cognoſcebat Balaam, quòd Deus volebat, vt benediceret Iſraeli, ideſt, prænunciaret de eo aliqua bona futura, quod eſt benedicere, ſicut fecit ſupra, & fecit hic.

Qualiter Balaam cognouit, quòd Deo placebat, vt benediceret Iſraeli. Quæſt. I.

SED quæretur quomodo Balaam vidit, quòd placebat Deo, vt benediceret Iſraeli.

Reſpondebit aliquis, quòd cognouerat ex ex duabus vicibus ſuperioribus: nam in qualibet earum conatus eſt maledicere, & non potuit: idẽ ſic exiſtimauit iam futurum, quòd nunquam poſſet maledicere. Sed hoc non ſtat, quia ſi propter hoc cognouiſſet non placere Deo, & non iuiſſet ad quærendum augurium, nõ conſtruxiſſet aras tertia vice, nec impoſuiſſet vitulos, quia iſtæ erant cæremonię ad maledicendum: & tamen fecit vt patet præcedenti capi. Item immediate, vt Balaam non potuit in ſecunda vice maledicere, deſtitiſſet à maledictione, & tamen non deſtitit, quia dixit ei Balac rex, quòd irent in aliũ locum, & ipſe iuit illuc cum eo aſcendens ſuper mõtem Phegor, vt patet præcedenti cap. ergo non intellexit quod placebat Deo, quòd benediceret Iſraeli, quia non potuit in duabus præcedentibus vicib⁹ maledicere. Aliquis dicet, quòd Balaam cognouit hoc quando iuit ad quærendum augurium. nam in duabus vicibus pręcedentibus ſolitus erat Balaam ire ad inquirendum augurium conſtitutis aris cum dicebat ſe ire, vt occurreret ei Deus, & tunc occurrebat ei ponens verba benedictionis in ore eis, vt patet præcedenti cap. Ita ergo potuit eſſe hic, quòd cum iret ad quærendum augurium Deus diceret ei ne maledicere curaret, quia non poſſet, & per hoc intellexit Balaam, quòd placebat Deo, vt benediceret Iſraeli.

Sed etiam hoc non ſtat, quia oportebat ad iſtud, vt iret Balaam ad inquirendum augurium, ſicut ſolitus erat: tamen hic dicitur, quòd nequaquam abijt ad inquirendum augurium, ſed conuertit ſę contra Iudæos ad benedicendum illis, vt patet in litera: ideo non cognouit ſic, ſed antequam iret ad quærendum augurium.

Ex his autem duobus apparet, quid reſponderi debeat: & dicendum, quòd Balaam cognouit hoc, poſtquam conſtituit aras, & id antequam iret ad quærendum augurium; in quo innuitur, quòd inter vtrumque facta eſt ſibi reuelatio aliqua, quòd Deus non permitteret eum maledicere. Et hoc erat quòd intellectui eius imprimeretur iſta cognitio ſine aliqua exteriori apparitione, & tunc deſiſteret ab omnibus cæremonijs, quod patet, quia ſicut nunc ceſſauit Balaam ab iſto conatu antequam iret ad quærendum augurium, ita ſi reuelatio, per quam deſiſtit fuiſſet facta in eo antequam conſtitueret aras, non iuſſiſſet illas conſtitui, ſed ceſſaſſet, ſicut ceſſauit poſtea ab augurio.

Reſponſio Aucto.

An Balaã cognouerit, q̃ non placebat Deo maledictio ante quã conſtituerit aras vel poſt, & quare deſtitit a cęremonijs ſuis.

Item patet, quòd fuerit iſta reuelatio ante augurium inquiſitum: nam Balaam non deſtitiſſet a cæremonijs maledictionis, niſi Deus eum commonuiſſet ſaltem in hac tertia vice, quia iam poſuerat aras, & ſacrificia: ideo ſolum reſtabat, vt inquireret augurium ad videndum ſi placeret Deo, quòd malediceret Iſraeli, & tamen non iuit: ergo poſt ararum conſtitutionem, & ante augurij inquiſitionem reuelatio facta eſt.

Sed tunc arguet aliquis, quòd Balaam non deſiſteret a cęremonijs maledictionis propter aliquam reuelationem. Nam Deus ſæpe ei dixerat ne malediceret Iſraelitis, vt patet ſupra cap. 22. ideo non magis per aliquam reuelationem moueretur. Item patet hoc, quia ſupra cap. præcedenti ipſe Balaam dixerat, ꝙ Deus nõ eſt, vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur, & per hoc intulit, ꝙ cum Deus ſemel renuiſſet maledicere, nunquam faceret maledictionẽ, aut permitteret, & tñ poſt illud Balaam conatus eſt bis maledicere, quia illud in prima vice fuit qñ non potuit Balaam maledicere, ideo non moueretur nũc ad non maledicendum per aliquam reuelationem, quia poſt illam clariſſimam reuelationem conat⁹ eſt maledicere. Reſpondendum eſt ſm quòd fuit dictũ

G in ſuperioribus, quòd Deus per lumen propheticum illuſtrabat intellectum ſpeculatiuum Balaam, ſed nõ intellectum practicum, aut voluntatem, ideo quamquàm cognoſceret quid Deus vellet, tñ non inclinabatur ad faciendum illud. Nunc autem Deus mouit intellectum practicum Balaam ad iudicandum bonũ eſſe, ꝙ non malediceret Iſraelitis, & voluntatem eius ad hoc volendum: ideo ꝯſenſit non maledicere: ſunt enim multum ſeparata intellectus practicus, & intellectus ſpeculatiuus: ideo poteſt aliquis bene ſe habere ſm vnum, & non ſm alterum: Deo autem eſt facultas mouendi vtrumq;, quia aliqñ mouet intellectum

H noſtrum ſpeculatiuum faciendo nos intelligere veritates, quas prius non intelligebamus, ſicut eſt in prophetis. Aliquando autem mouet intellectum practicum illuſtrando illum, & confirmando ad firmiter iudicandum aliquid eſſe bonum, vel malum, & tũc voluntatem ẽt ad volendum illud inclinat, vel ad reſpuẽdum. Et iſte eſt motus, quem Deus facit ꝯtinuè ſuper noſtrum liberum arbitrium pulſando ad bonum per grãm præuenientem, & aliqñ efficaciter mouendo, vt bonum operemur. De hoc motu dr̃. Ioan. 15. ca. Sine me nihil poteſtis facere. i. homo non põt facere aliqđ bonum ſine Deo. i. niſi Deus eum ad bonum illud eligendum moueat. Et ſic factum eſt nunc in Balaã. Vnde non dicebat hic Balaam bonum inuitus, ſed voluntarius, quia iudicabat bonum eſſe non maledicere

I Iſraelitis Deo mouẽte eum ad hoc. Si aũt a principio Deus voluiſſet mouere eius practicum intellectum, & voluntatem, ſicut nunc mouit, nunquam conatus fuiſſet maledicere. *Nequaquam abiit, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret.* Ideſt, non abijt Balaam nunc ad inquirendum augurium conſtitutis aris ſicut ante pręxerat, ideſt, ſicut fecerat alijs duabus vicibus. Nam in qualibet earum ibat ad inquirendum augurium: hic autem non iuit, & cum iret in alijs vicibus occurrebat ei Deus ponens verbum prophetiæ in ore eius, & cogens loqui: etiam prohibere dæmonibus reſpõdere Balaam: nunc autem videns fruſtra eſſe velle maledicere, non iuit ad augurium quærendum. Vocatur autem augurium propriè inquiſitio aliqua futurorum in garritibus, vel in motu auium. ſed non acci-

K pitur hic ſic, ſed generaliter pro omni arte maleficorum: nam non inquirebat hic Balaam aues, quia iſtud augurium poſſet inquirere in præſentia regis Balac: ſed ibat ad conſulendum dæmonem, & iſtud erubeſcebat facere in præſentia alterius. Et forte quia dæmon ei nollet ibi reſpondere. *Et dirigens contra deſertum vultum ſuum.* Ideſt, quia intellexit non poſſe maledicere, incepit benedicere, ſicut Deus eum mouebat, & ad hoc direxit vultum ſuum contra deſertum, ſcilicet, vt videret Iudæos, qui erant in deſerto, & benediceret eis. Et patet hoc ex litera, ſcilicet, dirigens cõtra deſertum vultum ſuum, & eleuans oculos vidit Iſrael in tentorijs commorantem. Erat autem Iſrael in deſerto, ſcilicet in campeſtribus terræ Moab, vbi eſt quædam terra aliqualiter deſerta, & erat coniuncta huic monti. Colligitur ẽt hoc, quia præcedenti cap. dr̃ ꝙ Balaam aſcendit in montem Phegor, qui reſpicit ſolitudinem. i. deſertum, quod ponitur ibi ad ſignificãdum, ꝙ Iudæi poterant videri ex illo monte, quia erat inclinatus ꝯ deſertum. i. ꝯ locum, in quo erant ipſi. Iudæi dicunt, ꝙ ꝯuertit ſe Balaam ꝯ deſertum. ſ. ꝯ deſertum Sinai. ſ. quia non potuit vincere augurijs conuerſus eſt ad preces, & vertit vultum ſuum contra deſertum Sinai, quaſi dicens: Domine Deus populus iſte peſſimus reliquit te, & coluit vitulum in monte illo, vt patet Exo. cap. 32. quare ergo non iraſceris, vt deſtruas eum? precor ꝙ iraſcaris ei. Sed iſtud ridiculum

G eſt, & contra literam. Nam dicitur, quòd conuertens ſe contra deſertum vidit Hebræos: nõ ergo vertebat ſe contra Sinai, ſed contra caſtra Hebræorum: & tñ non erant caſtra Hebræorum tunc ꝯ montem Sinai, ſed multum diſparata, quia mons Sinai erat Meridianus terræ illi Moabitarum: caſtra tñ Iſrael erant Aquilonaria, quia terra duorum regum Amorrhæorum, in quibus erant caſtra eſt Aquilonaris reſpectu terræ Moab. Item non ſtat hoc, quia ex hac litera patet, ꝙ Balaam nollet iam maledicere ſaltem pro nunc: cum dicatur ꝙ cum vidiſſet Deo placere, vt benediceret Iſraeli, non abijt ad quærendum augurium, ſicut prius. Nec valet, ſi dicas, ꝙ non abijt ad quærendum augu-

H rium, quia non poterat per auguria maledicere, & tñ adhuc volebat maledicere & orabat pro hoc. Nam tunc non diceretur, ꝙ Balaam non iuit ad quærendũ auguria, quia vidit, quòd placebat Deo, vt non malediceret, vel vt benediceret, ſed diceretur non iuit ad quærendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere. *Et eleuans oculos ſuos.* Scilicet ad videndum Iſraelitas, quia volebat eis benedicere, & pro tunc fortè delectabatur videndo illos, quia inclinauerat eum Deus ad volendum benedicere. *Vidit Iſrael in tentorijs commorantem.* Ideſt vidit totum Iſrael manentem in cãpo in tentorijs. Mouebantur enim Iſraelitæ per deſertum: ideo non habebant domos ædificatas, in quibus manerent, ſed domos portatiles, ſcilicet, tentoria, ſicut fit in bellica expeditione. & ponitur hoc ad ſi-

I gnificandam pulchritudinem diſpoſitionis Iſraelitarum manentium in caſtris: erant enim optime diſpoſiti: ideo dixit poſtea Balaam. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael. *Per tribus ſuas,* Iſte eſt modus caſtrametandi, ſcilicet, quòd commorabatur Iſrael in deſerto diuiſus per tribus ſuas, ideſt, quælibet tribus per ſe habebat caſtrametationem.

Modus caſtrametãdi Iſraelitarum.

Pro quo ſciendum, ꝙ modus caſtrametandi Iſraelitarum erat, vt tabernaculũ Domini eſſet in medio: & ipſi in circuitu illius per quatuor partes. Erãt enim tribus duodecim Iſrael, & diuidebantur in quatuor partes per quatuor vexilla, quorum vnum erat ad partem orientalem, & ibi erant tres tribus ſub vexillo Iu-

K dę. ſcilicet, Iudas Iſachar, & Zabulon. Erat aliud vexillum ad partem Meridianam, ſcilicet, vexillum Ruben, & ibi erant tres tribus, ſcilicet, Ruben, Symeon, & Gad. Erat tertium vexillum ad partem occidentalem, ſcilicet, vexillum Ephraim, & ibi erant tres tribus, ſcilicet, Ephraim, Manaſſe, & Beniamin. Erat ad partem Aquilonarem vexillum quartum, ſcilicet, filiorum Dan, & ſub iſto erant tres tribus, ſcilicet, Dan, & Nephtalim, & Aſer. Ita quòd erat diſpoſitio caſtrorum per quadrum, & non miſcebantur ſibi iſtæ partes, quod pertinebat ad quandam pulchritudinem. Præter hoc etiam tres tribus, quæ erant ſub quolibet vexillo habebant inter ſe ordinem, ꝙ nulla trib⁹ accedebat ad aliã, & quælibet

harum

Qũo Deus cũ lib. arb. concurrat.

harum habebat suum vexillum paruum. De ordinatione istorum vexillorum, & tribuum in castrametando patet supra 2. De ordine autem eorum in mouendo castra, patet ibi, & magis supra 10. cap.

Deinde istę tribus distinguebantur per familias, qa quælibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra 26. cap. & quælibet harum familiarum erat distincta ab aliæ familiæ quoque diuidebantur per domos, non solum accipiendo domum pro œconomia, quæ constat ex sex extremis, quæ sunt quatuor personæ. s. dominus, & seruus: pater, & filius: vir, & vxor, iuxta Arist. 1. Politic. cap. 2. Sed etiam accipiendo domum pro quadam particulari cognatione, quæ est minor quàm familia, & interdum ista domus continet magnam multitudinem. s. mille virorum, vel plurium, & istę etiam erant distinctæ inter se. Ex quo magna pulchritudo apparebat, quia principale quod pertinet ad pulchritudinem est ordo. Hoc autem est, ꝙ viderit Balaam commorantem Israel per tribus suas, idest, distinctum per tribus. Et per hanc distinctionē significauit omnes alias, scilicet, per distinctionem per quatuor vexilla totius Israelis, & distinctionem cuiuslibet tribus in familias suas, & distinctionem cuiuslibet familiæ per Domos. De quo admiratus Balaam dixit ea, q̄ sequuntur. s. quàm pulchra tabernacula &c. *Et irruente in se spiritu Dei ait.* Idest, tunc venit super eum spiritus Domini, & incępit prophetare, scilicet, de statu Iudæorum futuro, vt apparet hic.

Quis erat iste spiritus, qui irruit super Balaam: & quem modum prophetiæ habuit pronunciando ista. Quæst. II.

DE isto spiritu dicet aliquis, quòd fuerit Angelus apparens ei, & loquens, sicut cū ibat ad inquirendum auguriū. Occurrebat. n. ei Deus, & ponebat verbum in ore ipsius, sed non est sic in præsenti, quia non iuit Balaam ad inquirendum augurium, sed manebat cū Balac apud aras. Ideo dicendum, ꝙ non apparuit hic ei aliquis Angelus loquens, nec facta est aliqua vox sine corpore apparente, quia Deus nolebat, vt audiret ista Balac rex, sed solum irruit in eum spiritus Domini, idest, spiritus propheticus, scilicet, eleuans intellectum eius ad intelligendum ista, quæ reuelantur. Et iste erat vnus modus reuelationis propheticæ, vt præcedenti capit. declaratum est. Nec potest poni hic aliquis alius: nā non fuit aliquod corpus formatum, ne illud videret Balac, nec etiam fuit aliqua vox sola prolata, ne illam audiret Balac. Etiam non potuit esse tertius modus, scilicet, per mutationem phantasticam, quia hoc solum fiebat in somno, vbi sola phantasia immutatur. In vigilia autem non potest immutari phantasia, quin immutetur intellectus; ideo necesse erat, vt per solum intellectum tunc immutaretur Balaam. Nec istud fuit per ecstasim, quia tunc caderet in terrā, & nihil sentiret per aliquantum spatium, sed ēt ista nolebat Deus videri a rege Balac. Item quia ecstasis est necessaria ad maximum reuelabile. s. cum alicui demōstratur diuina essentia, quæ aliter clare cognosci non potest. Ad reuelabilia aūt parua non requiritur ecstasis, sed p solam eleuationem intellectus sine cessatione animæ ab operibus sensitiuis, & nutritiuis intelligi possunt, sicut cum nos intelligimus aliquid non cessat anima nostra ab his operationibus. Et pp hoc non dr̄ hic, sicut in aliis duabus vicibus dicebatur, scilicet, ꝙ occurrit Dn̄s Balaam, & posuit verbum in ore eius, sed solū dr̄, ꝙ irruit in eum spiritus Dn̄i ad indicandam differentiam. Vocatur hic spiritus Dn̄i lumen supernaturale infusum intellectui prophetæ ad intelligendum abscondita, & quia a Deo est, vocatur spiritus Dn̄s. Et

Lumen supernaturale est spiritus Dn̄i.

A qm̄ illud lumen est tanquā aliquid viuens, vocat̄ spiritus, quia spiritus dr̄ a spirando, vel a mouendo, sicut flatum dicimus spūm, & omne quod habet modum vitæ, & motus dicimus esse spūm, vel habere spūm. *Assumpta parabola.* Idest inchoauit parabolam suam: reuelatio. n. prophetica vocatur hic parabola, quia nō fit per verba manifesta, sed per quādā transumptiones, vel similitudines. Sicut dr̄ de Christo, ꝙ loquebatur in parabolis, & aliqn̄ exponebat parabolas Mat. 13. cap. si tn̄ parabolæ essent verba manifesta non exponerētur. *Dixit Balaam filius Beor.* Hic ponitur propheticum ad propheticam annunciationem: ipsa autem annunciatio incipit 7. s. Quàm pulchra tabernacula tua. & hoc est quod dixit ipse Balaam. Ponuntur aūt
B hic repetitiones sententiarum, sicut fiebat præcedenti cap. in verbis Balaam ad quendam ornatum, & ipse Balaam dicit de seipso: Dixit Balaam filius Beor. Quia mouebatur a spiritu prophetico ad dicendum hæc. Dicunt aliqui ex hoc, ꝙ Beor pater Balaam erat propheta ex hoc, ꝙ exprimitur hic nomen eius s̄m regulam Hebræorum, quam ponit Hieronymus sup Sophoniam in prologo quodam. s. ꝙ quoties alicui⁹ prophetæ pater exprimitur in sacra Scriptura etiam ille propheta fuit. hoc autem quamquàm non probetur solide, tn̄ si assentire velimus satis erit, ꝙ concedamus in prophetis Iudæorum, sed ad prophetas gentilium non oportet extendi literam. *Dixit homo cuius obturatus est oculus.* Ista omnia pertinent ad eandē sententiam: significatur. n. per omnia illa, ꝙ Balaā dixit ista,
C quæ sequuntur, & tangitur in hoc modus propheticus Balaam. Dicunt. n. quidam, vt Aben Ezra, ꝙ qn̄ iste recipiebat reuelationem a Deo, dormiebat: De⁹ enim deprimebat eum somno, vt sic a minori gradu prophetiæ moueretur, vt declaratum est s̄. capitu. 12. Si. n. vigilaret qn̄ reciperet reuelationem oportebat ceteris paribus esse maiorem gradum prophetiæ; & ob hoc dicunt, ꝙ in nocte ei Dn̄s apparebat, sicut apparet supra cap. 22. & tunc cadebat in terra per somnum, & obscurabantur oculi eius, idest, claudebātur: & tunc aperiebantur oculi mentales eius recipiendo cognitionem supernaturaliter de aliqua re. Et secundum istum est sensus: Cuius obturatus est oculus, scilicet, corporalis, quia sopore deprimitur, dum pphe-
D tat. s. accipiendo: non autem quando aliquid denūciabat, quia tunc vigilabat.

Dictum D. Hieronymi defenditur.

Rabi Salo. dicit, ꝙ oculi Balaā erant eruti de capite illius, vel saltem vnus oculus, ita ꝙ esset luscus, & habebat locum oculi in capite patentem, & tn̄ non videbat, & ita exponit vtranque particulam. s. cuius obturat⁹ est oculus, idest, est oculus clausus eo, quòd nihil vidit, cum haberet locum oculi in capite, sed non oculum. Et qn̄ infra dr̄ sic aperiūtur oculi eius, idest oculi eius aperti sunt, quia nunquam possunt claudi, cum non habeat oculos, sed oculorum loca patentia.

Opi. Rabi Salo de oculis Balaam.

Sed hoc ridiculū est, & insanum: nam dato ꝙ haberet oculos erutos Balaam non expressisset, quia nihil hoc attinebat ad prophetiam: ipse enim intendebat declarare hic aliquem modum prophetiæ suæ, qui
E non erat manifestus, & tn̄ an haberet oculos erutos, vel non manifestum erat. Item non poterat dici, ꝙ haberet vtrunque oculum erutum, quia tunc nihil videret, & tn̄ ipse vidit qn̄ occurrit sibi Angelus in via, & videbat omnia alia, quæ faciebat: ergo non erant eruti oculi. Dicit ēt Rabi Salo. ꝙ oculi Balaam eruti fuerant de capite eius, dum ipse cogitaret quędā supba ꝯ semen iustum Iudæorū, sed oīa ista ridicula sunt.

Aliqui aūt volunt referre ad distinctionem intellectus practici, & speculatiui dicentes, quòd oculi Balaam erant aperti quantum ad intellectum speculatiuum. s. ꝙ cognoscebat Deum per lumen ppheticū

Alia opin. fatua Rab.

specu-

speculatiuè: tamen intellectus eius practicus non illustrabatur ad rectè iudicandum de agibili, quia etiam ad operationes oculus seductor est. sed iste sensus satis est alienus, quia scriptura non consueuit distinguere talem modum. Sed intelligitur hoc totum de intellectu speculatiuo, qui vocatur hic oculus, & ipsemet est aliquando obturatus, & aliquando aperitur. nam antequam propheta habeat lumen propheticũ nihil magis intelligit quàm alij homines, & tunc intellectus suus, qui vocatur oculus est obturatus. Cum vero innuit lumen propheticum aperiuntur oculi eius, idest, eleuatur intellectus supernaturaliter ad cõprehendendum veritates illas, quas prius naturaliter comprehendere non potuisset, & ad illas obturatus erat. Prima expositio Aben Ezra non tenet, scilicet, quòd dormiret Balaam, quando reciperet reuelationem. nam licet aliquando hoc cõtingeret in eo, sicut in prophetis Iudæorum, vt patet supra cap. 12. tamen non sic semper recipiebat propheticam reuelationẽ: nam necesse est nunc dici, quòd Balaam recipiebat diuinam reuelationem vigilans, quia nunc factus est super eum spiritus Domini, & incepit prophetare, & tamen erat ipse coram Balac; ergo non dormiebat. Itẽ præcedenti cap. ponitur bis quomodo Balaam iuerit ad inquirendum augurium, & occurreret ei Domin⁹ ponens verbum in ore eius, tunc aũt non dormiebat: ideo tenenda est præcedens expositio: *Dixit auditor sermonum Dei*. Eadem sententia est. i. dixit Balaam: nam H ipsemet erat auditor sermonum Dei. Et dr̃ sic, quia sæpe Deus loquebatur ei. i. Angelus eius, vt patet præcedenti cap. & supra 22. cap. & istud pertinebat ad duos modos propheticos, in quibus Balaam vocem aliquã audiebat. Primus modus erat qñ apparebat ei Angel⁹ in assumpto corpore, & loquebatur: secũdus erat qñ formabatur vox in aere, & non apparebat aliqua effigies formans illam: vtroque. n. modo verè audiebat verba. Aliter potest vocari Balaam auditor verborũ Dei. i. recipiens reuelationes eius: qñocunque. n. accipere dicebatur audire verba, siue per solam mutationem phantasiæ, siue per solum intellectum eleuatũ; quia oĩa ista per quæ intelligimus qñ ab aliquo nobis significantur, largè vocantur verba. *Qui visionem omnipotentis intuitus est*. Ista est repetitio superiorum ad I significandum Balaam loquentem: & tñ exprimuntur hic multæ proprietates prophetiæ eius: dr̃ aũt Balaã intueri visionem omnipotentis. i. videre visionẽ Dei, qui est omnipotens. Et est improprius modus loquẽdi, quia nemo videt visionem, sed videt per visionem. Põt aũt dupliciter intelligi, q̃ Balaam videret diuinã visionem, siue Deum. Vno modo referendo ad apparitionem sensitiuam. i. q̃ aliqñ Angelus apparebat ei in assumpto corpore, vt patet supra 22. c. & præcedenti cap. & vocatur Angelus ille Deus. Hoc modo Balaam signat quasdam conditiones prophetiæ suæ. i. q̃ Deum videbat, & audiebat, & illa litera superior. i. auditor sermonum Dei refertur tunc ad auditionem sensitiuam qñ formabantur voces ab Angelo, siue in K assumpto corpore, & apparenti. Alio modo põt vocari Balaam videns diuinam visionem. i. videns Deũ intellectualiter, quia Deus se reuelabat illi declarando ei intelligibilia, & quælibet talis reuelatio vocatur visio: nam & intellectus noster vocatur visus animæ Cap. 6. li. 1. secundum Aristo. 6. Ethic. vterque sensus potest stare: qñ vtroque modo reuelationes recipiebat Balaã. *Qui cadit & sic aperiuntur oculi eius*. Istud refertur ad modum prophetandi Balaam. i. q̃ aliquando cadebat, qñ recipiebat reuelationem: non quidem ad omnem reuelationem, quia qñ apparuit ei Angelus in via, & locutus est illi non cecidit, vt patet supra cap. 22. Sed aliquando fiebat in eo quasi ecstasis licet non esset pro- F priè raptus, quia rapi pertinet ad maximum gradum reuelationis, cum alicui diuina essentia clarè repræsentatur, sed hoc non concedimus de Balaam: solũ enim de Paulo, & Moyse dicitur. Et dato quòd diceremus Balaam vidisse Deum per essentiam, quod nõ est satis rationabile: tamen non videret sæpius, cum de Paulo, & de Moyse solum semel concedamus fuisse diuinam essentiam clare reuelatam. Ista litera tamen significat quasi consuetudinem Balaam in cadendo, scilicet, quòd multoties caderet cum prophetabat, ergo non intelligitur de raptu ad contemplandum diuinam essentiam: sed solum quòd aliquando patiebatur casum quando prophetabat: non tamen rapiebatur penitus, quia non destituebatur omnibus G operationibus vitalibus, sicut fit in raptu.

De Moyse & Paulo conceditur, q̃ viderint Deum per essentiam.

Opin. Rabi Salom. quare Balaam cadebat cum prophetare debebat. Quæst. III.

RABI Salom. dicit, quòd cadebat Balaam eo, quòd erat incircuncisus, quia nulli concedebatur stare coram Deo, nisi circunciso. Sed hoc non stat, quia Deus apparuit multoties Abrahæ antequam circuncideretur, & locutus fuit ei: tñ nõ cadebat, vt patet Gen. 12. 13. & 15. cap. de circuncisione aũt sua hr̃ Gen. 17. cap. ergo nõ fiebat casus propter hoc, sed forte, quia Deus volebat H deprimere superbiam Balaam, ideo cum eleuatione intellectus volebat, vt pateretur quandam depressionem corporis. Sed adhuc fortè melius intelligeretur hoc de quodam modo reuelationis propheticæ. s. q̃ fit in somnijs, quæ erat cõis prophetis: & Balaam habebat aliqñ istum modum, vt patet s. cap. 22. vbi De⁹ apparuit ei bis per noctem, & tũc cadebat antequam aperirentur oculi eius. s. prius cadebat per somnum, vel iacebat in lecto, & postea aperiebantur oculi eius, scilicet, eleuabatur intellectus suus, vel magis immutabatur tunc phantasia, & manebant in eo vestigia immutationis illius, ita vt postea euigilans posset intelligere, quod per somnium reuelatũ ei fuerat. & sic aperiuntur oculi, idest, phantasia, quæ est iudicatiua. Vel oculi, idest, intellectus, qui quamquàm tunc non iu-I dicet, & aperiatur: tamen aperitur postea in vigilia per ea, quę relicta sunt in phantasia, & isto modo per somnium, habet quis oculos apertos. Similis modus loquendi est Canticorum cap. 5. s. Ego dormio & cor meum vigilat. *Quam pulchra tabernacula tua Iacob*. Hic incipit prophetia de Iudæis. Nam totum supra positum erat prologus, & istud est quod dixit Balaam, scilicet. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, ad totum Israel loquitur, & vocat hic tabernacula tentoria, in quibus manebant Israelitæ in deserto: nam non habebant domos aliquas cum non manerent alicubi fixi: tabernaculum tamen propriè signat domum.

Prophetia Balaam de Iudæis.

Et tentoria tua Israel. Eadem sententia est repetita: quia Israel, & Iacob idem sunt cum nomen Iacob K fuerit mutatum, vt vocaretur Israel, vt patet Gen. c. 32. scilicet, non vocaberis amplius Iacob, sed Israel: tentorium etiam & tabernaculum idem sunt, vt hic accipitur. Quamquàm propriè tabernaculum significet domum stantem, & tentorium signat domum portatilem, quæ est ex pellibus, vel pannis. Dixit autem pulchra esse tabernacula Israelitarum propter ordinem eorum: nam erant dispositi ipsi per vexilla & tribus, vt supra declaratum est, & etiam litera ponit motiuum suum ad dicendum hoc; cum fuerit supra dictum: Eleuans oculos suos, vidit Iacob commorantem in tentorijs per tribus suas. Vel potest hoc referri ad pulchritudinem, & bonam habitudinem Israelitarũ propter Dei custodiã, & assistentiã. specia-

A Iiter enim illis assistebat ad obseruandum eos ab omni malo. & ista erat maior pulchritudo. *Vt valles nemorosæ.* Idest ita pulchra sunt tentoria tua, sicut valles nemorosæ. Dicuntur valles nemorosæ, quæ multos arbores habent, sicut est in nemore, & ibi pulchritudo est, & conuenientia, ita erāt tabernacula Iacob, scilicet, quia erant valde multa. *Vt horti iuxta fluuios irrigui.* Idest etiam ita sunt tabernacula tua, sicut horti plantati iuxta fluuios, qui possunt irrigari ex eis. dāt enim fructum suum in tempore suo in magna abundantia, & quidquid faciunt prosperatur, nec defluūt folia eorum, vt patet Psalm. 1. in Hebræo habetur supra. *Sicut torrentes extendentes se.* Vbi dicit litera nostra, B vt valles nemorosæ, & ad idem redit, quia valles multarum aquarum sunt aptæ ad gignendas multas arbores, vel torrens abundans aqua gratus est ad habitationem propter ipsum, sicut valles nemorosæ, in quibus aliquis delectabiliter habitat. *Vt tabernacula, quæ fixit Dominus.* Idest illa sunt multum firma ad manēdum, ita erat populus Israel, quem nemo poterat concutere, quia Deus illum solidè præseruabat. in Hebræo habetur. *Sicut cassiæ, quas fixit Dominus.* Eadem dictio habetur in hebręo, & in Psalm. 44. vbi nos dicimus: Myrrha, & gutta, & cassia. Est autem facilis error in hoc. Vel quia Hebræi punctum mutauerunt in dictione ista, vel quia Hieronymus non curauit de illo. Eędem enim literę, & tot, & in eodem ordine ponuntur in dictione, quę significat tabernacula, quę ponūtur C in dictione significante Cassias. Differt tamen in quodam puncto, qui aliter, & aliter literā sonare facit. Videtur tamen, quòd iste error sit Hebræorum, & non Hieronymi, quia sententia non pertinet ad cassias. non enim figuntur cassiæ, sed plantantur, tabernacula autem figuntur: litera tamen dicit de fixione. ergo debent hic poni tabernacula, & non cassia. Apud Hebræos autem facillimus error erat in puncto vno: non erat autem tam facilis si mutarentur literę, vel si esset alia dictio. Nec est inconueniens dici, quod libri Iudæorum interdum corrupti sunt: nam nihil est propter quod eorum scriptores impeccabiles fateantur: potissimum, quia interdum maiores errores sunt in libris eorum, & quasi generaliter, scilicet, quod interdum deficiant aliqui versus, sicut pa-D tet Iosue cap. 21. vbi duo versus sunt in litera nostra circa finem cap. qui non habentur in libris Hebræorum communiter. & tamen doctores eorum dicunt illos deficere, & quòd in libris antiquis, & correctissimis fuerint. vt dicit super locum eundem Ra. Dauid Camhi. *Quasi cedri prope aquas.* Idest ita sunt tabernacula Israel sicut cedri, quæ plantatę sunt iuxta aquas. est enim quasi generalis, vel saltem communior lignorum conditio, vt prope aquas plantata magis prosperentur, sicut patet Psalm. 1. de arbore, quæ plātata secus decursus aquarum, quæ fructum suum dabit in tpe suo, & non defluunt folia eius, sed prosperatur in omnibus. Quarundam tamen arborum conditio est magis exigere propinquitatem ad aquas, & ita est E de cedro, indiget enim magno alimento aquæ: ideo prope aquas valde conseruatur, sic erant Israelitę prope aquas, idest prope Deū suum, qui infundebat eis abundanter alimenta, & omnia quibus indigebant, vt patet Deuterono. cap. 2. & ipsi gloriabātur in hoc, quòd Deus eorum esset propinquior eis, quàm dij aliarum gentium ipsis gentibus, vt patet Deuterono. capit. 4. scilicet. Quæ est natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquātes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris? *Fluet aqua de situla eius.* Idest de situla Iacob. est enim situla instrumentum, quo aquam de puteis haurimus, & de illa in omnia alia vasa transfunditur. Hebræi autem omnes intelligunt hoc de Messia, qui tanquam aqua de situla defluxit de semine Patriarcharum, & successorum illius populi. Vel potest intelligi de studio sapiētiæ legis, quod viguit in Iudæis tempore, quo constructum est templum Salomonis, & tempore prophetarum qui legem valde exposuerunt, & compleuerūt, quia sicut in situla aquæ tenentur, quæ educuntur de puteo ad reficiendum, & de ipsa transfunditur aqua ad bibentem, ita per doctrinam magistrorum sapientia in discipulos transfunditur, scilicet, quia ibi generatur. Magis autem intelligitur primo modo de deriuatione seminali ad gignendum, quæ fit, sicut si fluat aqua de situla, & ad hoc concordat litera sequens, scilicet, & semen eius erit in aquas multas, idest valde multiplicabitur populus Hebræorum. Alio modo potest, & conuenienter intelligi de doctrina Messiæ faciendo transitum de toto ad partem, scilicet, de toto populo Israel ad Messiam, qui est quasi pars illius populi cum sit princeps, & tamen non est propriè pars, quia principes ponuntur supra populum, & non tanquam aliqui de populo. Quidquid autem sit Scriptura transit interdum a toto ad partem, vt patet in regulis exponendi Ticonij. Et tunc intelligeretur litera ista de doctrina Messiæ, scilicet, fluet aqua de situla eius, idest fluet doctrina abundanter de illo, sicut de situla abundanter aqua fluit. intantum autem hoc erat, vt irrigaretur totus orbis de doctrina illius, nec solum ipse effundebat doctrinam, sicut aquam, sed etiā illi, qui edocti erant ab ipso, sicut patet Ioan. 7. cap. In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Siquis sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. *Et semen illius erit in aquas multas.* Ista litera redit in eandem sententiam cum superiori; ideo sicut superior exponebatur tripliciter ita poterat ista exponi, sed quia primus & tertius modus erant principaliores de illis exponetur ista litera, scilicet, semē eius, idest Iacob erit in aquas multas, idest dilatabitur in multos populos, sicut dilatantur aquæ. Vel erit in aquas multas, idest, multos populos, quia more Scripturæ populi vocantur aquæ, vt patet Apoca. 17. cap. Aquæ multæ populi multi sunt. Et isto modo erat dilatandum semen Iacob in populos multos particulares, quia multa oppida, & vrbes habitabātur a semine Iacob, quod erat esse populos multos; & nō solum poterant vocari populi multi, sed gentes multæ, quia in Israelitis erant duodecim tribus, quarum quælibet erat vna cognatio specialis distincta ab alijs, & erat valde magna habens multas vrbes & oppida, vt patet in libro Iosue cap. 15. vsque ad 21. & isto modo dicebantur septem gentes Chananæorum, scilicet Chananæi Amorrhęi &c. Quamquàm omnes essent cognationes speciales venientes ab eodem patre immediato, scilicet, de Chanaan, vt patet Genes. cap. 10. Alio modo potest intelligi litera ista concordando tertiæ expositioni de doctrina Messiæ, quę dabatur superius, scilicet, quod semen eius, idest, Messiæ erit in aquas multas. non quidem, quòd Messias esset genituros aliquos filios carnaliter, sed gignebat eos spiritualiter, scilicet per doctrinam, vel redemptionem. Primo modo patet, quia semē vocatur verbum Dei, vt patet Matt. 13. cap. & per istud verbum generabat Messias sibi filios multos. Sic etiam Apostolus dicebat se gignere omnes illos, quos ad fidem conuertebat inquiens: Filioli mei, quos ego quotidie parturio, donec formetur in vobis Christus. Et iterum: Per Euangelium ego vos genui.

Secundo modo etiam dicebatur Messias gignere filios multos per redemptionem: & hoc patet Isa. 53. capi. Si posuerit pro peccato animam suam videbit

semen

Quare errauerunt hic Hebræi.

Aquam fluxisse de situla qd significet.

Nota intellectum huius prophetiæ.

Messiã gignere filios quõ intelligitur p fidem & redēptionē.

semen longæuum, idest si voluerit mori pro peccatoribus, multi erunt filij eius per redemptionem ei generati secundum vitam æternam. Quantum ad primum modum dicebatur, quòd semen eius, idest Messiæ erit in aquas multas, idest multos populos, quia doctrina eius fuit dilatata per totum orbem, iuxta illud Psalm. 18. In omnem terram exiuit sonus eorũ, idest prædicatio Euangelij, & maior pars vniuersi cõuersa est, ita vt in omnibus gentibus fides Christi sit, quia vbique sunt aliqui de cultoribus eius. Et hoc fuit, quia doctrina Messiæ erat vniuersalis, & non pertinebat ad aliquem populum specialiter, sicut lex Moysi pertinebat specialiter ad Iudaicam politiam: ideo misit discipulos prędicare Euangelium omni creaturę per vniuersum mundum, vt patet Marci cap. 16. & de hoc intelligitur illud, quod habetur Isa. cap. 2. & Micheæ cap. 4. scilicet, quòd in vltimis diebus, qui sunt dies Messiæ, exibit lex de Syon, & verbũ Domini de Ierusalem, & confluent illuc omnes gentes. De secundo modo patet, quòd semen Messiæ fuerit dilatatum in multos populos, quia per redemptionem suam omnes gentes fecit sibi populos: nemo est enim quem sanguis Messię sufficienter non redemerit, quamquàm non omnes redempti fuerũt efficienter, quia ex culpa sua non participauerunt redemptionem Messię nolentes habere rectam fidem, spem, & charitatem. *Tollet propter Agag rex eius.* Hic ponitur prophetia de regibus Iudæorum, & prophetatur de primo rege, scilicet, de Saule, qui fuit ablatus, idest priuatus regno, quantum ad filios suos propter Agag regem Amalechitarum: Iusserat n. Deus, quòd Saul rex Israel pugnaret contra Amalech; & quòd non relinqueret in eo virum, nec fęminam, nec quidquam viuens vsque ad pecora, quia nocuerat nimis Amalech Israelitis venientibus de Aegypto Deuterono. 16. cap. Saul autem pugnans contra Amalech occidit omnes Amalechitas: regem tamẽ Amalech, qui vocatur Agag non occidit: etiam pecora pinguia, & optima reseruata sunt atque ducta in terram Israel, propter quod iratus est Dominus, & prædixit, quod abscinderet regnum de manu Saulis 1. Reg. 15. cap. non tamen in vita eius tolleretur sibi regnum, quia ipse regnabit, & post eum filius eius Hisboseth, vt patet 2. Reg. ca. 2. tamen in reliqua posteritate Saulis ablatum est regnum, quia duobus annis solum regnauit Hisboseth, vt patet præalle. cap. Deinde conuersum est totum regnũ ad Dauid, quia occisus est Hisboseth a latrunculis, & sic dicitur tolletur, idest priuabitur rex eius, idest rex Israel, scilicet, carebit regno. Propter Agag, idest propter peccatum quod commisit conseruando a morte regem Agag. In Hebræo habetur. *Exaltabitur magis quàm Agag rex eius.* Idest Saul primus rex Israel exaltabitur magis q̃ Agag, idest præualebit in pugna contra Agag regem Amalechitarum delendo totum populum eius: potest autem litera nostra aliqualiter concordari literæ Hebraicæ licet distorte, quia istud verbum tollere significat priuare, vel eleuare nutrire, & auferre, & multa alia, & sic posset intelligi, quòd rex Saul tolleretur, idest eleuaretur super Agag, sed non conuenit ista cõcordia, quia dicit litera tolletur propter Agag, si tamen diceretur magis quàm Agag, vel super Agag staret sensus. Item dicendum est, quòd ista expositio sit melior quàm si dicamus eleuabitur sup Agag, quia litera sequens hoc declarat, scilicet, & auferetur regnum illius, & tamen hoc non pertinet ad exaltationem, sed ad ablationem honoris. Hic tamen fiunt repetitiones earundem sententiarum in verbis Balaam, vt patet præceden. cap. & hic. Vnde significant ista duo idem. sed istud secundum signat ablatio-

Prophetia de regibus Iudæorũ, & laus populi eorũ.

F nem regni: ergo, & primum. *Et auferetur regnum illius.* Idest priuabitur regnum de stirpe huius regis Israel: non tamen eo viuente, sed in posteritate sua: nam immediate, vt mortuus est Saul cõuenerũt oẽs de tribu Iuda, & vnxerunt Dauid in regem, vt patet 2. Reg. c. 2. deinde mortuo filio primo Saulis, scilicet, Hisboseth totus Israel conuenit ad Dauid, & vnxerunt eum in regem, vt patet 2. Reg. cap. 5. *Deus eduxit illum de Aegypto.* Nunc redit Balaam ad narrandum alia de toto populo cum narrauerit de rege, scilicet, quòd Deus eduxit Israelitas de Aegypto, & potest poni hoc tanquam enarratio historica enumerando ea, quæ pertinebant ad istum populum etiam si ista particula nihil pertineat ad præcedentes. Alio modo potest intel-

G ligi, quòd reddatur hic causa superiorum, scilicet, q̄ Deus Iudęorum facturus erat eis omnia bona, quæ supra dicta sunt, & etiam infra prophetãtur. & hoc, quia erat verus Deus, & poterat hæc omnia facere cũ fortitudo eius esset maxima, sicut fortitudo rhinocerotis, vt infra patet; posuit autem eductionẽ de Aegypto, quia ista fuit in magnis prodigijs, & horrendis pœnis Aegyptiorum inferendo decem plagas, & ad vltimum ipsos Aegyptios suffocando in mari rubro, & ista omnia erant cognita apud gentes: ideo arguebãt ex hoc, quòd sicut potuit Deus Hebræorum ista facere, ita posset facere q̃cunque vellet, quia ista demonstrabant maximam potentiam. *Cuius fortitudo similis est rhinocerotis.* Idest Deus Hebræorum est ita fortis, sicut rhinoceros. Non significatur hic ęqualitas, quia

H rhinoceros non est ęqualiter fortis Deo, sed significatur similitudo, nec tamen est perfecta similitudo, quia fortitudo rhinocerotis est robur corporale, fortitudo autem Dei est spiritualis virtus eius, sed significatur hic quædam proportionalitas, scilicet, quod sicut se habet fortitudo rhinocerotis ad fortitudinem omniũ animaliũ, quia omnibus fortius, & impetuosius est, ita fortitudo Dei se habet ad robur omnium rerum, quia nulla ei ęqualis est, immo nec comparabilis aliqualiter, & istud vocatur proportionalitas, vel analogia. De rhinocerote autem supra dictũ est pręcedẽti cap. significat enim vnicornem. *Deuorabunt gentes hostes illius.* Hic significatur fortitudo illius populi pugnando contra aduersarios, scilicet, quòd omnes il-

I los superaret. Et dicitur deuorare largè sumendo: q̄a Israelitæ nullum deuorabant: sed quia eos consumebant totaliter delentes deuorare dicebantur, quia id quod deuoratur, cõsumitur, & sic dicitur, quòd ignis deuorat ligna Isa. cap. 5. & tamen ignis nihil deuorat, quia non est animal, sed consumit, & dicit, quòd deuorabunt gentes hostes illius, idest, quòd Israelitæ deuorabunt gentes, quæ sunt hostes ipsorum, scilicet, illius, idest ipsius populi Iudaici. Et ponitur gentes, & hostes in accusatiuo tanquam vnum sit adiectiuum alterius. sic enim fit in substantiuis, quę se habent tanquam exponens, & expositum, vel quæ coniunguntur per figuram appositionis. Aliqui autem errant in hoc existimantes, quòd dictio hostes, ponatur in nominatiuo, sed tunc nullus esset sensus verus literæ.

K Quomodo enim Gentiles deuorarent hostes Iudæorum, quia ipsimet erant hostes eorum? sed solum intelligitur, quòd ipsi Iudæi deuorabunt gẽtes, quę sunt hostes illius, idest ipsius Iacob, siue populi Iudaici.

Ossaque eorum confringent. Istud ponitur ad significandum durum bellum, quod facturi erant Israelitæ contra gentes, in quo contererent totã fortitudinẽ, vel robur earum, quæ nomine ossium designatur, in quibus totius corporis firmitas est. Non est autem intelligendum quantum ad literam, quia Hebræi non confringebant ossa hostium. ad nihil enim hoc profuisset illis, sed sunt istæ metaphoræ. Sic patet supra,

quòd

quòd Balaam assumpta parabola sua dixit hęc: parabola autem figurationem quandam notat. A *Et perforabunt sagittis*. Idest perforabunt ossa hostium sagittis. Et hoc, quia forte talibus armis Iudæi contra hostes pugnabant. Vel intelligitur secundum metaphoram, vt significetur magna debilitatio in hostibus, quę significatur in perforatione ossiũ, sicut significabatur supra in confractione. *Accubans dormiuit, vt leo.* Significatur etiam hic fortitudo populi huius, contra quē non auderent alij populi pugnare. Et refertur istud ad tempus illud, in quo acquisita esset terra Chanaã: nam in præcedenti prophetatum fuerat de isto populo, quomodo se haberet in acquirenda terra promissionis, cum dictum est præcedenti cap. Ecce po- B pulus, vt Leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat, idest, quòd ille populus fortiter ageret, vt leo, & non cessaret a bellis, donec deuoraret prædam, idest acciperet totam terram Chanaan, quam accepturus erat. Hic autem ponitur qualiter se haberent postquam suscepissent terram illam, scilicet, ꝙ in pace quiescerent potentes, & omnibus gentibus terribiles, & quòd nemo eos suscitare auderet tanq̃ leonem aut Leænam dormientem ad inferendum eis bellum, & tunc quamquàm ponatur ista litera de præterito, scilicet, accubans dormiuit, tamen intelligenda est de futuro, scilicet, accubans dormiet, quia in prophetijs mutantur tempora ad significandum certitudinem maiorem, nam futurum secundum se C incertum est, præterita autē sunt certissima, quia impossibile est illa aliter se habere, vt patet 6. Ethi. & qa intendit Deus significare magnam certitudinem in eis, quę prænunciat, facit vt interdum ponatur tempus præteritum pro futuro, vt patet Isa. cap. 53. vbi secundum intentionem tam Iudæorum quam catholicorum agitur de Messia, tamen omnia verba ferè ponuntur in præterito, sed tunc nondum erat Messias. Alio modo potest exponi litera ista de tempore præsenti, in quo loquebatur Balaã, & est sensus satis conueniens, scilicet, quòd Balaam eleuans oculos vidit Israel commorantem per tentoria sua, & considerans eius dispositionem, & robur, dixit: Populus iste accubans dormiuit, vt leo, idest ita est nunc iste popu- D lus sine timore accubans, & dormiens, sicut leo, quē nullus audet suscitare, quãdo dormit. Et hoc est, quia iste populus est fortis, & confidens in Deo suo intendit, quòd nullus populus audebit pugnare contra eũ, ideo securus dormit, & tunc potest poni ista litera tãquam causa superiorũ, scilicet, quòd nõ potest quisquam maledicere isti populo, vel conterere eũ, quia fortis est, sicut leo, & confidens accubuit, & dormit. *Vt leo, & quasi Leæna*. Idest populus iste est fortis, sicut leo, & sicut Leæna. Vterque enim fortis est, sed leo est fortis, idest impauidus, quia non timet occursum aliorum animalium, sic patet Prouer. cap. 30. leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum, leæna autem fortis est, idest ferox: potissimum quando rapiuntur catuli, quia tũc vehemēter efferatur. Vtrũ E que autem erat in Iudæis, vt erant confidētes in Deo suo, quia nullum aliorum populum timebant, & omnes ferociter laniabant. *Quem nemo suscitare audebit*. Id est quando leo dormit, vel Leæna nullus audet suscitare illos propter eorum fortitudinem, & ferocitatē: ideo ipsi confidentes dormiunt nullum malum prę stolantes, sic erat de Iudæis, quòd nullus populus aũdebat inquietare eos quando ista dixit Balaam. Nam tunc cum superauissent duos reges Amorrhæos, scilicet, Sehon, & Og, nullus audebat contra eos bellũ gerere, quin potius timebant omnes populi, qui in circuitu eorum erant. Timuit enim eos rex Moab, &

Quo oēs gentes timebant Iudæos, qñ hoc ponitur.

A omnes Moabitæ, vt patet supra 22. cap. timebant etiã Ammonitæ, & Idumæi, vt patet Deuterono. c. 2. Timebant quoque omnes Chananæi, qui erant ad occidentalem plagam Iordanis, vt patet Iosue cap. 2. vbi dixit Raab exploratoribus Iudæorum, quòd omnes habitatores Chanaan expauerunt, atque languerunt corda ipsorũ, nec remansit in eis spiritus. Alio modo potest hoc intelligi de tempore, quo mãsuri erãt Israelitę in terra Chanaan illa acquisita, scilicet, quòd nullus tunc illos suscitare auderet inferendo bellum, sicut nemo dormientem leonem suscitat. Hoc tamē non fuit semper apud Iudæos, quia multoties hostiũ clades sęuissimas, & bella ferocia passi sunt. Fuit tamē B completum tempore Dauid, quia omnes gentes in circuitu eum timebant, nec audebat quisquam mouere bellum contra ipsum, vt patet ex processu secundi libri regũm: maxime 8. & 10. c. Sed adhuc magis fuit hoc tempore Salomonis, quia licet ipse non fecerit aut sustinuerit bella magna: tamē, quia pater eius Dauid contriuerat omnes gentes in circuitu non ausa est aliqua gens contra Salomonem pugnare, sed fuerunt omnes populi subditi ei, qui fuerũt relicti de stirpe Chananæorum soluentes ei tributa, vt patet 2. Parali. cap. 8. scilicet, omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezeis Heuęis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel, & de filijs eorum, & de posteris, quos non interfecerunt filij Israel, subiugauit Salomon in tributarios. Et hoc C significauit Salomon in verbis suis ad regem Hiram. Tu scis voluntatem patris mei Dauid, & quòd non potuerit ædificare domum Domini propter bella imminentia per circuitum, donec daret Deus eos sub vestigio pedum eius: nunc autem requiem dedit Deus mihi, & non est Satan nec occursus malus, idest non est aliquis, qui possit contra me pugnare, aut velit, vt patet 3. Reg. cap. 5. & tamen non durauit hoc tota vita Salomonis, quoniam ad senectutem eius fuit infęlix: habuitque aduersarium Idumęum, qui nimis inquietabat eum. Habuit etiam aduersariũ Razon qui factus est princeps latronum. De hoc 3. Reg. 11. cap. Fuit autem illa aduersitas, quia Salomõ declinauit ad idola, & admonitus a Deo non destitit, vt patet præalle. cap. *Qui benedixerit tibi erit ipse bene-* D *dictus*. Idest tantum bonus, & fęlix reputaberis, quòd benedicentes tibi aliquod bonum inde se consequi putent, quòd est esse benedictum: Benedicere enim est bona prædicere, vel imprecari, esse autem benedictum est in bonis esse augmentatum, quia benedictio augmentationem, & maledictio diminutionem signat, vt patet 2. Corin. cap. 9. vbi opponitur benedictio auaritiæ: sed auaritia significat diminutionem: ergo benedictio augmentationem. Aliter potest intelligi. Qui te benedixerit, idest in tua benedictione, & prosperitate defendere cupierit, erit benedictus, idest Deus defendet illum: vnde quando aliquæ gentes bene, & amicabiliter cum Iudæis se habebant magis conseruabantur a Deo, vt patet ex processu histo- E riarum totius sacræ Scripturæ: vnde Iudæi pro talibus gentibus Deum rogabant eo modo, quo licitum erat pro eis orari, & pro alijs benefactoribus Gentilibus, sicut pro rege Seleuco Syriæ, qui omnes sumptus pertinentes ad sacrificia erogabat in sanctuario Domini, qui satis magni sunt. De hoc 2. Macha. cap. 3. *Qui maledixerit tibi in maledictione reputabitur.* Idest si aliquis tibi maledixerit, vel mala infligere voluerit reputabitur maledictus, velut si quis sanctus Dei malediceret ille, vt maledictus haberetur, ita quia illi in magna bonitate reputabantur, maledicentes eis mali, & infęlices estimabantur. Hęc autem erat quando Israelitæ toto corde Deo adhęrebant. Vel qui maledixe-

rit

rit tibi, ideſt, priuauerit te bonis tuis; in quo augmento conſiſtebat benedictio Hebræorum, erit maledictus, quia Deus huiuſmodi viros multum puniebat, ſicut patet de omnibus hoſtibus Iudæorum quãdo Iudæi Deum colebant. Ponuntur autem iſta verba ad concluſionem intentionis Balaam: poſtquam enim multa bona de Iudæis annunciauerat dixit, ꝙ qui malediceret Iudæis eſſet maledictus, & ob hoc ipſe non poſſet maledicere Iſraelitas, nec conaretur ad hoc ne efficeretur maledictus. Etiam per hoc diſſuadebat regi Balac, ne Iudæos maledici vellet, quia ex hoc ſe maledictum certiſſime cognoſceret. Iſta autẽ dicebat Balaam iam vlterius nõ maledicturus. An autem nunc diceret iſta coactus, ſicut præceden. cap. faciebat, vel quia iam nullo modo vellet maledicere Iſraelitis non conſtat, ſatis tamen patet ex ſupra declaratis, quòd cum cepit loqui iſta, erat ſimpliciter volẽs non maledicere: ideo non iuit ad quærendum augurium, ſicut præcedentibus vicibus, in quibus licet bona diceret: mala tamen ſemper faciebat explens ceremonias ad maledicendum, & tamen poſt hoc immediate apparuit in Balaam voluntas maledicendi: nam cum infra conquereretur rex Balac de Balaam, reſpondit, quòd quamquàm non potuerit maledicere, daret conſilium quid facere deberent Moabitæ contra Iſrael.

Iratuſque Balac contra Balaam, comploſis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertio be-
Supra 22 nedixiſti. Reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnificè honorare te, ſed Dominus priuauit te honore diſpoſito. Reſpondit Balaã ad Balac. Nonne nuncijs tuis, quos miſiſti ad me, dixi. Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti, & auri, non potero præterire ſermonẽ Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: ſed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar? Veruntamen pergens ad populum meum dabo tibi conſilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tpe,

Iratuſque Balac. Hic ponitur ſecundum huius cap. ſcilicet Balac, & Balaam ſuper hoc diſceptatio, nam cum Balac audiuit, quę dicebat Balaam exarſit contra eum vehementer quare hoc feciſſet, vt patet infra, & dicitur. *Iratuſque Balac.* Scilicet, magis nunc quàm in aliis vicibus iratus eſt, quia plura bona nunc prænunciauit Iudæis, quàm prænunciauerat aliis vicibus. Balac enim non conquerebatur principaliter de Balaam, quia nõ maledicebat Iſraelitis, exiſtimabat.n. eum a Deo impediri, ſed cõquerebatur, quòd benediceret Iſraelitis, ſic patet præcedenti ca. cum dixit Balac. Non maledicas ei, nec benedicas. Nunc autem nimis benedicebat, ideo nimis iratus eſt Balac, & maxime iratus eſt, quia ex hoc ſignificabatur ipſum eſſe maledictum cum dixiſſet Balaam, quòd qui malediceret Iſraeli eſſet maledictus, ſed hoc maxime faciebat Balac rex, *Comploſis manibus ait.* Ideſt manibus ligatis. eſt autem hoc ſignum magnę deſolationis, & triſtitiæ quando homo neſcit quid agat, & ita erat in Balac rege, quia iam neſciebat aliquod remedium, quo abigere poſſet Iſraelitas de terra ſua. *Ad maledicendum inimicis meis vocaui te.* Conqueritur de Balaã,

F quia non fecit, ſicut ipſe petebat: perijt enim, quòd malediceret Iſraelitis, ipſe autem benedixit. Vocauit autem rex Moab Iſraelitas inimicos ſuos: non quòd eſſent verè inimici ſui, ſed quòd ipſe eos inimicos eſſe exiſtimaret: nam Iſraelitæ non intendebant nocere Moabitis, vt patet Deuterono. cap. 2. quamquàm ab eis prouocati fuerint ponendo occaſionem Iſraelitis, ſcilicet, per fœminas, & ſacrificia, propter quę perierunt de populo 24. milia virorum, vt patet ſequen. cap. Inimicus tamen eſt nomen relatiuum ęquiparantiæ: ideo nemo inimicus eſſe poterit, niſi aliũ habeat inimicum, ſed Iſraelitæ non erant huiuſmodi: ergo Moabitæ non erant inimici Iudæorum, nec Iudæi inimici Moabitarum, quãquàm Moabitæ Iudęos exoſos haberent hoſtilia corda ad illos gerentes.
G Dicitur autem hic ad maledicendum vocaui te, quia non ſolum, vt Propheta occultorum cognitor, & reuelator Balaam reputabatur, ſed etiam, vt potens opere, & ſermone maledictionem, & benedictionem inducere, qui autem purè Propheta eſt ſolum abſcõdita reuelat, ſed virtute ſua nihil mali aut boni efficere poteſt: ſi autem Balaam ſolum Propheta reputatus fuiſſet nõ rectè conquereretur de eo Balac, quia Propheta nihil aliud q̃ cognoſcere dicere debet. Etiam non vocaretur ad maledicendum, ſed ad declarandũ fortunam populi Hebræorum ſecundum intentionẽ Gentilium. Maledicere autem eſt aliquid mutare in re, quod intelligenti ſolũ non competit, ſciebat enim Balac, quòd Balaam inuitus benedicebat, quia ſi putaſſet
H eum hoc voluntarie facere, occidiſſet illum, & patet, quia dicitur infra decreueram te magnificè honorare, ſi autem iſte voluntariè benedixiſſet, non priuaret eum Deus honore, ſed ipſe ſeipſum priuaret, iõ non erat conqueſtio Balac multum rationalis contra Balaam, quia ex impotentia agebat, dicebat tamen hoc præ magnitudine irę, quia erat afflictus nimis nõ habens aliquod remedium contra Iſraelitas. *Quibus è contrario benedixiſti tertio.* Ideſt contra intentionem meam benedixiſti Iſraelitis tribus vicibus. hoc patet ex ſuperiori, quia ter fuerat conatus Balaam maledicere Iſraelitis conſtituens aras, & ponens holocauſta, & qualibet vice Deus ponebat verbum in ore eius compellens benedicere. De duabus vicibus primis
I habetur præcedenti cap. de tertia habetur hic.

Reuertere ad locum tuum. Ideſt, quia non potes mihi proficere maledicendo Iſraelitas vade in terram tuã, quia ad nihil aliud vocaui te. Hoc etiam dicebat Balac iratus, nam quamquàm non poſſet maledicere Balaã poterat ab eo inquirere aliqua conſilia, ſicut Balaam non inquiſitus dixit ſe daturum conſilium, quia tamẽ iratus erat, nimis moleſtum erat ei videre Balaam, ideo voluit, quòd iret in terram ſuam a facie eius.

Decreueram quidem magnifice honorare te. Ideſt ſi potuiſſes maledicere Iudæis, ſicut ego volebam, ego diſpoſueram apud me facere tibi valde magnum honorem, ſcilicet, ditare eum nimis, & conſtituere eum in poteſtate magna, ſic dixit illi cum miſit ad vocandũ ſupra cap. 22. Ne cuncteris venire ad me paratum ho-
K norare te, & quidquid volueris dabo tibi. Erat autem hoc valde rationabile, nam ſi potuiſſet Balaam maledicere Iſraelitis, ſicut intendebat rex Moab, ſcilicet, ꝙ ille, qui malediceretur a Balaam, eſſet maledictus ſupra cap. 22. potuiſſet ſuperare, & delere Hebræos, & caperet infinitam prædam eorum, atque duo regna Amorrhęorum, quæ iam ipſi ceperant. Hæc autem omnia erant duplo maioris valoris, quam totum regnum Moab: ideo ſi Balaam potuiſſet maledicere Iudæos valde magna bona ei danda eſſent, & hoc eſt magnificè honorare. Dixit autem magnificè, quia propriè magnificentia eſt circa talia. Sunt enim duæ

Quare Balac dixit ꝙ debebat honorare Balaam ſi potuiſſet maledicere Hebræos.

virtutes

Magnificẽtia & liberalitas quõ differunt.

virtutes in erogationẽ pecuniarum, vel in expensis A faciendis, scilicet, magnificentia, & liberalitas, quę habent idem obiectum materialiter, sed differunt per quantitatem, scilicet, quòd liberalitas est circa quotidianas, & paruas expensas: magnificentia autem est in valde magnis sumptibus, & elargitionibus. De his Aristo. 4. Ethi. sed Balac rex erat daturus valde magna prophetę Balaam si maledicere potuisset: ideo propriè erat ista magnifica honoratio. *Sed Deus priuauit te honore disposito.* Idest Deus fecit ne haberes id, quod ego disposueram dare tibi. In hoc innuit rex Balac se intelligere, quòd Balaam coactus esset ad faciẽdum hæc, quia dicit, quòd Deus priuauit eum honore, idest fecit ne posset maledicere, & per hoc careret B honore, quem ei dare disposuerat.

Quis esset Deus, quem Balac dixit priuasse Balaam multis bonis. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quis Deus esset iste, de quo loquebatur Balac rex, quòd priuasset Balaam honore disposito. Nam non videtur posse intelligi de dijs Gentilium, qui seruiebant in augurijs, quia isti non impediuissent Balaam. Aliquis forte dicet, quòd intelligitur hoc de Deo vero, qui priuauit Balac desiderio suo, & Balaã potestate maledicendi. Sed tunc obijcietur, quòd iste cognouisset verum Deum profitendo potestatẽ eius. Ad hoc autem faciliter responderetur non esse incõ- C uenientes, quia Deus verus naturaliter cognosci potest, & multa eius attributa, vt quòd est ęternus. Sic declarat Apostolus ad Roma. cap. 1. Sed tunc arguetur, ꝙ si cognouisset rex Moab verum Deũ conuersus fuisset ad cultum illius, sed non fuit conuersus. Ad istud tamen responderi potest, quòd non sequitur: nam Philosophi cognouerunt verum Deum per ordinẽ causarum agentium naturalium, & tamen non coluerunt eum, sic patet ad Roma. cap. 1. scilicet, qui cum Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratũ est insipiens cor eorum. Magis tamen responderi conuenit, quòd iste Deus, quem dixit hic rex Moab impediuisse operationem Balaam, non fuerit verus Deus, quem colebant Israelitę, sed ęstimabat esse ali- D quem alium de dijs Gentilibus: nam Gentiles ponebant esse multos Deos, siue spiritus, & non habere eũdem vigorem, ideo dij potentiores impediebant operationem minorum deorum, vel eam tollebant, sicut est in omnibus agentibus naturalibus, quòd minor virtus prohibetur agere a maiori. Et tamen quis esset iste Deus non determinabatur, quia multos credebat esse Balac, & quòd iste Deus, qui nunc impediuit Balaam esset potentior dijs, qui adiuuabant eum in maleficijs istis: sic enim dixerunt malefici Pharaonis, quando facientes omnia prodigia, quæ faciebat Moyses non potuerunt facere cyniphes: dixerunt. n. Digitus Dei est hic, idest alius Deus superior est, qui impedit operationem nostram. Si tamen vellemus E dicere, quòd intellexit rex Moab ex hoc virtutem veri Dei, & non fuit conuersus ad ipsum. Poterit respõderi, quòd nesciebat, ad quem conuerteretur, nam licet sciret aliquem esse verum Deum, tamen nesciebat an ille esset, qui colebatur a Iudæis, vel ab alijs gẽtibus, ideo non conuerteretur ad aliquem Deum propter cognitionem istam. Sed primus modus respondendi melior est, scilicet, quòd putauerit esse aliquẽ Deum de Gentilibus potentiorem dijs Balaam. *Respondit Balaam ad Balac.* Quia conquerebatur Balac tãquam Balaam egisset aliquid iniustum, excusat se Balaam, quòd nihil culpabile egerit, cũ nihil aliud agere

ante:

re posset. *Nonne nunciis tuis, quos misisti ad me, dixi.* Consistit excusatio Balaam in hoc, quod ipse non peruenit dicere aliquid regi Moab, quòd malediceret Iudæis, sed ab eo persuasus est, vt veniret ad maledicendum. Si autem Balaã dixisset da mihi aliquid, & ego maledicam Israelitis: si postea benediceret eis, vel nõ posset maledicere, esset culpabilis, quia promiserat se facturum id, quod facere non poterat, & ad hoc sollicitauerat, ideo etiam si impediretur a Deo ne malediceret esset culpabilis, quia non debuisset promittere tanquam certum id, quod facere non poterat. Item si rex Moab primo solicitasset Balaam, vt malediceret, & ipse dixisset, quòd malediceret, erat aliquo modo culpabilis, etiam si postea impediretur, quia tamen ipse semper dixit, quòd non posset facere aliud, nisi quod Deus ei iuberet, siue benedicere, siue maledicere, & postea Deus prohibuit maledictionem, non erat ipse culpabilis. *Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri.* Dixit hoc Balaam, quia erat impossibile, & per hoc cõfirmabatur ratio sua, scilicet, quòd dato, quòd Balac daret ei domum suam plenã auro, & argento, non posset immutare verbum Domini, sed erit impossibile, quòd Balac daret sibi hoc, ergo magis impossibile erat, quòd ipse immutaret verbũ Domini. *Non potero præterire sermonem Domini Dei mei.* Accipit hic non posse, idest non posse de iure, nec de facto, quia licet de iure non esset licitum, quòd Balaã mutaret verbum Domini: tamen si posset de facto immutare, immutauisset. Quod patet, quia sæpe conatus est maledicere, quamquàm Deus hoc vetuisset. Et licet Deus dixisset ei in itinere, quòd cum veniret in terrã Moab non malediceret Israelitis: tamen veniebat cum intentione maledicendi, vt patet supra 22. cap. sed dixit, quòd non posset immutare verbum Domini, scilicet, de iure, nec de facto, quia cohiberet eum, & dixit hic: Sermonẽ Domini Dei mei, in quo Deum accepit pro Deo vero. cognoscebat enim Balaam Deum verum, quia receperat ab eo reuelationes, & sciebat potestatem illius, de dęmonibus autem satis intelligebat, quòd non possent eũ prohibere a benedictione, vel maledictione, nam etiam si possent, non facerent, sed magis adiuuarent. De Deo autem vero timuit, quia ipse nõ consentit maleficia, quia non est Deus volens iniquitatẽ, vt patet Psal. 5. etiam, quia inhibuerat ei maledicere, vt patet supra cap. 22. *Vel, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo.* Idest non potero proferre ex corde meo, idest a me ipso aliquid bonum, vel malum, idest benedictionem, vel maledictionem. Dicitur aliquis proferre ex corde suo, quando ea, quæ ipse concipit profert, & non ea, quæ sibi dicuntur, quia ibi cor est principium istorum, quæ proferuntur. Cum autem proferimus ea, quæ alij nobis dicunt, non est in nobis primum principium istius prolationis, sed ab alio. *Sed quidquid Dominus dixerit hoc loquar.* Idest, siue dixerit, quòd benedicam, siue quòd maledicam, hoc faciam. *Veruntamen pergens ad populum meum dabo consilium.* Hic vult Balaam aliquo modo consolari regem Balac, nã excusauerat se, ꝙ Deus non permiserat eum maledicere: ideo quia non poterat per istum modum superare Israelitas: dixit, quòd ipse daret consilium qualiter se haberent Moabitæ contra Israel.

Quare Balaam antequam daret consilium Balac iuit in terram suam. Quæst. V.

SED dicet aliquis, quare dixit Balaam, quòd cum iret in terram suam, daret consilium. Cur enim non dabat immediate? Respõdebitur, quia credebat, quòd non posset malum aliquod dicere cõtra Iudęos

cum

cum staret coram rege Balac, sicut iam experimento didicerant, sed putabat, quod cum iret in terram suā relinqueret eum spiritus Domini, & tunc posset loqui malum, quod conceperat, & dicitur: Pergens in terram meam, idest quando perrexero, & iam stetero in terram meam, vel quando fuero in itinere elongatus a te, quia etiam si nunc recedere vellet, tamen dum coram rege Balac stabat, credebat se non posse loqui: perrexit autem in terram suam, scilicet, in terram Mesopotamiæ, quia de ipsa venerat, vt patet præcedenti cap. scilicet, de Haram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus orientis, idest de Mesopotamia, & Deuterono. 23. ca. dicitur, quòd conduxerunt Moabitæ Balaam de Mesopotamia Syriæ. Et q̄q̄ reuersus fuerit Balaam in Mesopotamiam, tamen non mansit ibi, quia postea reuersus est in terram Madiā, cum ibi occisus fuerit cum Madianitis, vt patet infra 31. cap. & Iosue 13. cap. fuit autem hoc, quia forte Madianitæ suaserunt ei, vt habitaret in terra eorum nimis honorantes eum, & ipse consensit illuc ire, sed quia primo debebat expedire negocia sua, iuit in terrā Mesopotamiæ, vt ibi dispositis rebus suis, rediret in terrā Madian. *Dabo consilium.* Et hoc innuit Balaā; quòd benedictio, vel maledictio, quam ipse alicui populo prædicebat, non erat ex virtute sua sed Dei, quia nunc relictus suæ malæ voluntati non poterat maledicere, malum aliquod irrogando, sed consilium dare, q̄ ad hominem sapientem, non autem potentem, & efficacem pertinet. *Quid populus tuus huic populo faciat in extremo tempore.* Idest ego consulā aliquid, per quod populus tuus, idest Moabitæ, præualeat contra istum populum Israel. Secundum istam punctuationem literæ, scilicet, quid faciat populus tuus huic populo in extremo tempore: oportet dici, quod cōsilium, quod dedit Balaam, fuit quomodo se haberent Moabitæ contra Israelitas in tempore multum distanti, scilicet, post futuro: ergo consilium de fornicatione Moabitidarum mulierum cū Hebræis, & immolatio Beelphegor non fuit datum a Balaam, quia ista immediate facta sunt, scilicet, cum essent Israelitæ circa Iordanem, sed infra 31. cap. dicitur, quòd Balaam dedit cōsilium qualiter feminæ Moabitarum per fornicationem deciperent Israelitas: ergo oportet literam istam aliter punctuari, scilicet, Dabo cōsilium, quid populus tuus huic populo faciat, & ibi sit finis clausulæ, & est sensus. Ego dicam tibi quid faciant nunc Moabitæ contra Israelitas, scilicet, dando consilium de mulieribus exponendis in lupanari, per quod Moabitæ multum nocuerunt Israelitis. Et tunc sequitur alia clausula, scilicet, in extremo tempore, idest etiam dicam tibi quid patietur populus tuus a populo Hebræorum in extremo tempore, idest multum longe post hoc, & ideo ista, quæ sequuntur, idest prophetice dicta, sunt mala, quæ Iudæi Moabitis fecerunt tempore Saul, & Dauid multo tempore post hoc. sed ista expositio est multum distorta, quia facit clausulam per se illam particulam in extremo tempore, quæ non potest esse clausula, sed est determinatio verbi supra positi, scilicet, faciat. Item non stat, quia dicitur, dabo consilium, tamen consilium non est de his, quæ patimur, sed de his, quæ agimus, cum passio non sit in potestate nostra, quando patimur, sed sola actio. Etiam, quia dixit, quòd pergens in terram suam daret consilium de eo, quod facere deberet populus Moab Israelitis in extremo tempore, & tamen ista, quæ sequuntur, quę dicebantur esse mala, quæ fecerunt Israelitæ Moabitis in extremo tempore, non dicta sunt a Balaam postquam perrexit in terram suam, sed ibi corā rege Balac, & post ista sequitur, quòd iuerit Balaam in terram suam. sed est exponenda litera, ita quòd to-

Quod fuit consilium quod dedit Balaā Balac.

F ta ponatur sub vna clausula, & tunc est sensus, quòd Balaam daret consiliū regi Balac, quid populus suus, idest Moabitæ facerent Israelitis in extremo tempore, scilicet, quòd deciperent eos ponendo fœminas in lupanari. Et istud fuit in extremo tempore, idest postquam iuit Balaam in terram suam, quoniam aliquando Scriptura vocat dies vltimos, vel tempus extremum, siue in sempiternum id, quod durabat vsque iobelæum dicebatur durare in sempiternum, & tamē si aliquis fuisset seruus effectus duobus annis ante iobelęum, & teneretur manere vsque in iobelęum per legem, quæ habetur Exo. 21. cap. & Deuterono. 15. dicebatur manere vsque in sempiternum, & sic extremum tempus, in quo Balaam esset in terra sua postquam illuc perrexisset vocatur hic extremum tempus, vel tempus vltimum, quo manerent Israelitę in mansione illa, in qua tunc erant: sed primum verius est, scilicet, postquam veniret Balaam in terram suā, fuit tamen paucum tempus hoc, quoniam in eodem anno venerūt Israelitæ de Cadesbarne in circuitu terræ Seir, & Moab, & pugnauerunt contra duos reges Amorrhæos, & facta sunt hæc, quæ dicuntur de Moabitis, & postea in mense 11. anni eiusdem in principio Moyses scripsit, atque prædicauit Deuteronomium: ideo non potuit esse magnum tempus ex eo quo stetit Balaam in terra Moab ad maledicendum Israelitas: vsquequo datum est consilium de ponendis mulieribus Moabitarum in lupanari, & factum est hoc: ideo forte non fuit spatium duorum mensium, quia

H Aaron mortuus est anno 15. ab exitu de Aegypto mense 5. eiusdem anni, vt patet infra 33. cap. & tunc erant Israelitæ in monte Hor, vt patet eodem cap. & supra 20. post hoc autem circuierunt montem Seir, & ambulauerunt in circuitu terrę Moab, & pugnauerūt contra duos reges Amorrhæorum capientes totam terram eorum, & factū est hoc, quod dicitur de maledictione Balaam, & de consilio eius contra Israelitas, & traditum est executioni, postea autem pugnauerunt Israelitæ contra Madianitas destruentes totam terram eorum, & facta sunt omnia ista in sex mensibus, scilicet, a principio mensis quinti vsque ad finem decimi: nam in principio mensis vndecimi anni eiusdem primo die mēsis incępit Moyses exponere Deu-

I teronomium, vt patet Deuterono. cap. 1. & immediate post hoc mortuus est, vt patet Deutero. cap. vlti. ergo cum diuisa fuerint omnia ista per menses sex modicum tempus poterit correspondere ab eo, quo recessit Balaam de terra Moab vsquequo dedit consiliū contra Israelitas. Considerandum autē circa istud consilium, quòd Balaam cognoscebat se non posse maledicere Israelitis, quia Deus tunc conseruabat illos valde, quia non declinabant ab eo per aliquod vitium: cum autem declinarent ab eo tradebat eos in manus hostium: ideo cogitauit Balaam, quòd si posset facere, vt caderent Israelitæ in iram Dei, possent faciliter tradi in manus Moabitarum; & quia nihil erat, per quod Deus magis irasceretur Israelitis quam per idolatriam, excogitauit quomodo posset eos de-

K ducere ad idolatriam, & quia nullus magis suaderet eis hoc, quàm pulchrę virgines Moabitarum, & Madianitarum blanditijs suis eos ad hoc trahentes: indicauit virgines ornatas Moabitarum, & Madianitarū ponendas esse apud castra Israel cum idolis suis, & cū cibis consecratis illis, & quòd non permitterent quēquam de Israelitis accedere ad eas, nisi sumeret de cibis cōsecratis, & coleret Deos illos: sic aūt illarū fruerētur cōcubitu, quod factum est, vt patet sequenti cap.

Consilium Balaam contra Israelitas.

Sumpta igitur parabola, rursum ait: dixit Balaam filius Beor: dixit homo cuius obturatus

Supra eo. Prophetia Balaam de Christo.

A ratus est oculos: dixit auditor sermonũ Dei, qui nouit doctrinã altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. Videbo eum, sed non modo, intuebor illum, sed nõ prope. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget.

B De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis. Cũque vidisset Amalech assumens parabolam, ait. Principium gentiũ Amalech, cuius extrema perdentur. Vidit quoque Cineum, & assumpta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin, quãdiu poteris permanere? Assur enim capiet te. Assumptaque parabola, iterũ locutus est. Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus: Venient in

C trieribus de Italia, superabunt Assyrios: vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiã ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, & reuersus est in locũ suum: Balac quoque via, qua venerat, rediit.

Prophetat Balaam de diuersis populis.

Sumpta igitur parabola sua. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, de multis gentibus prophetica annũciatio. Nam cum dixisset Balaam ad Balac, quòd cũ pergeret in terram suam, daret consilium, quid facerent Moabitę Israelitis, pergere parabat, & tunc irruit in eum spiritus Domini, & dixit ista, quæ sequuntur vsque ad finem cap. prophetans de multis gentibus,

D & dicitur sumpta parabola sua, idest incipiens parabolice, vel sub figura loqui, quia ista, quæ dicuntur hic aliqua obscura erant, & transformata. *Dixit Balaam filius Beor*. Istud non est aliquod propheticum, sed est exordium quoddam ad ea, quæ prophetare debebat, quæ incipiunt ibi: videbo eum sed non modo, & dicitur. *Dixit Balaam*. Quia ipse loquebatur de seipso cũ spiritus propheticus sic eum moueret. Dicet autem aliquis, quòd Balaam non dixit istam clausulam, scilicet, dixit Balaam, sed Moyses, quando ista scripsit apposuit istam clausulam. Tamen nõ stat, quia hic sunt duo verba simul significantia dicere, & vnum pertinet ad Moysen scriptorem, & aliud ad Balaam loquẽtem, scilicet, sumpta parabola sua ait: Dixit Balaam: si

E tamen Moyses apposuisset istam clausulam, solum poneretur vnum verbum istorum, scilicet, ait, vel, dixit: ergo Balaam incepit loqui sic, scilicet, Dixit balaã filius Beor. Nec est istud nouum in prophetis, quia ꝓphetæ multa loquuntur de seipsis mouente spiritu prophetico, quæ alias non loquerentur. Sic dixit Moyses de seipso supra cap. 12. Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes, qui morabãtur in terra. Quod pertinebat ad magnam laudem, & manifestum est, quòd Moyses non dixisset istud de se, si ipse loqueretur a seipso non motus a Deo, quia videretur esse arrogans, ita ergo de Balaam esset, quòd ipse aliqua diceret motus a spiritu prophetico, quæ aliàs dicturus

A non esset. *Dixit homo cuius obturatus est oculus*. Ad idẽ pertinet: istemet enim est Balaam, & dicitur oculus eius obturatus, idest clausus, quod refertur ad intellectum, vt declaratum fuit supra, vbi ponebatur ista litera, scilicet, quòd intellectus Balaam erat obturatus, quia ante reuelationem propheticam non intelligebat aliquid magis quàm alij homines, sicut fit de omnibus prophetis, postea autem intelligit omnia illa, ad quæ eleuatur supernaturaliter, vt cognoscat: vnde oculus eius, idest intellectus simpliciter erat obturatus quantum ad ista cognoscibilia supernaturaliter, quia nihil omnino de illis cognoscebat, sed postea fit cognitio per reuelationẽ. *Dixit auditor sermonum Dei*.

B Ad idem pertinet, quia etiam iste est Balaam, & vocatur auditor sermonum Dei dupliciter: vno modo, qa aliquando apparebat ei Angelus in assumpto corpore, & loquebatur aliqua, quæ Deus iubebat, & tunc audiebat voces veras, quæ vocantur voces Dei, idest Angeli Dei. aliquando autem formabantur voces ad Balaam, sicut ad alios prophetas non apparẽte aliquo corpore, in quo illæ voces formarentur, & etiam erãt tunc illę voces reales, quas verè audiebat Balaam. Secundo modo possunt accipi sermones Dei pro omni reuelatione facta a Deo, siue sit per solum motum phantasiæ, siue per eleuationem intellectus, quia omnia per quæ aliquid nobis ab altero significatur, sermones vocantur, & vtrumque erat in Balaam.

Qui nouit doctrinam altissimi. Idest, qui cognoscit ea,

C quæ Deus docet: Deus enim interius illustrando docet, & sic prophetas constituit instruendo eos de occulto sibi cognito. Balaam autem cognoscit doctrinã altissimi, quia Propheta erat, & diuina sibi reuelabantur, & sic interius docebatur. *Et visionem omnipotentis videt*. Idest Deum videt. Omnia hęc referuntur ad Balaam, & erant proprietates prophetiæ eius: dicitur autem impropriè, quòd videret Balaam visionem, quia visio est, per quam videmus, & non est ipsa visibilis: maximè, qa ista dr̃ esse visio Dei, visionẽ. aũt alterius minus videbit quisquam quàm visionem suam etiam si visibiles essent. Sed est sensus, quòd videt visionem Domini, idest Deum, & hoc dupliciter intelligitur, sicut dicebatur de auditione sermonum: vno modo referendo ad apparitionem realem Angeli, qa

D interdum Angelus apparebat Balaam ad annunciandum ei aliquid, sicut fuit in via cum veniret in terram Moab, quia tunc apparuit ei in medio viarum euaginatum habens gladium, & ille Angelus vocabatur Deus, quia apparebat loco Dei, vel tanquam Deus loquebatur supra cap. 22. Alio modo potest intelligi, ꝙ Balaam videbat Deum, scilicet, intellectualiter, quia Deus secundum se non est visibilis cum non sit aliquid corporeum, sed est manifestabilis per intellectũ, & quia intellectus dicitur oculus, & intelligere dicit̃ videre, cum Deus reueletur per intellectum, dicetur aliquis videre Deũ, quia tunc Deus ibi se demonstrat faciendo aliquid se cognosci supernaturaliter, quod aliàs cognosci impossibile erat, & hoc modo dicim',

Balaam videre Deũ dupliciter intelligĩ.

E quod beati vident Deum in vita ęterna, sic patet Math. cap. 5. scilicet, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, & accipitur de visione spirituali: ita & de Angelis dr̃: Angeli eorum semper vident faciẽ patris mei Matth. 18. cap. & iste modus secundus magis accipitur hic, scilicet, visio pro reuelatione prophetica, & sic dicitur de omnibus prophetis in libris suis: Verbum quod vidit talis, vel talis, idest, quòd reuelatum est ei. *Qui cadens apertos habet oculos*. Idest, quòd Balaam habet oculos, idest intellectum apertũ, quando cadebat, idest quando fiebat ei reuelatio prophetica. Dicebatur supra, quòd habebat Balaam obturatũ oculum, hic dicitur, quòd habet apertos oculos,

los, sed vtrumque refertur ad intellectum. Primum autem ante prophetiam, cum nihil Propheta cognoscit, secundum vero quando fit reuelatio, quia tunc Deus eleuat intellectum prophetæ, & facit eum habere oculos apertos, sed hoc fit quando cadit, idest prius cadit quàm aperiantur oculi eius. quod intelligitur de quodam modo propheiandi Balaã, scilicet, quòd interdum cadebat in terram antequam prophetaret, & illud erat quasi ecstasis licet non esset vere ecstasis, vt declaratum est supra, & non patiebatur Balaam semper ista sed solum in quibusdam reuelationibus, aliæ autem fiebant eo non cadẽte, vt supra fuit inductum. Referunt autem quidam hoc ad somnũ, quia vnus modus cognoscendi prophetiæ est per somnum, & tunc cadit Propheta, quia primo per soporem cadit: deinde in somno sopitis omnibus corporeis sensibus incipit fieri imaginaria visio, secundũ quam Balaam propheticè immutabatur, & fit specialior mentio de oculis, quàm de alijs membris, vel organis sensitiuis, quia visio magis iudicat, & plures rerum nobis differentias ostendit, vt patet in principio Metaphy. Arist. ideo magis per oculos significatur immutatio interior quàm per aliquid alterum.

Videbo eum sed non modo. Hic incipit denunciatio prophetica Balaam, quia quod supra ponebatur erat tanquam proœmium, & denunciat hic de statu Iudæorũ, scilicet, quomodo iste populus venturus erat ad magnam prosperitatem, & excellentiam, sed hoc non erat futurum immediate, sed post multa tempora, ideo dicitur: videbo eum, idest istum populum Iudaicum videbo valde prosperatum, sed non modo, idest non ita cito. sed postea in futuro tempore regũ Dauid, & Salomonis.

Quomodo quidam Iudæi dicunt, quòd siquis non exposuerit literam istam de Messia non habet locum in Scriptura ad probandum esse Messiam, & qualiter ista litera in quibusdam magis conueniat Dauid quàm Messiæ, & applicatio eius quoad singula, & triplex expositio totius huius literæ in solo sensu literali. Quæst. VI.

QVOD intelligatur litera ista de populo Iudaico quantum ad exaltationem suam nõ est dubium, sed ista exaltatio fuit duplex, scilicet, per reges Israel, qui hostes confregerunt, & amplianerunt terminos terræ, vel per Messiã, qui erat venturus de isto populo, quod pertinebat ad magnam gloriam Israelitarum, sic patet Lucę cap. 2. ex verbis Simeonis, scilicet, lumen ad reuelationem gentium, & gloriã plebis tuæ Israel, idest Messias iste erit lumen ad reuelationem gentium, idest ad reuelãdum eis veritatem, quia prius erant in tenebris, & vmbra mortis. Etiam erat ad gloriã plebis Israel, idest ad magnã laudem totius populi Israelitarum, scilicet, quod de stirpe eorum talis vir nasceretur. Ideo an litera ista debeat exponi de exaltatione per reges, vel per Messiam dubium videtur: plurimi tamen Iudæorum de Messia exponunt. Quidam nanque eorum tantum in hac parte de Messia pedem figunt, quòd dicunt illos, qui non exponunt hoc de Messia negare Messiam. Sed Aben Ezra respondet ad hoc, quod præter istam auctoritatem aliæ sunt, quæ de Messia intelligantur, & probent illum: ideo poterit exponi ista litera tam de Messia, quàm de Dauid, quia Dauid fuit, qui maxime exaltauit regnum Iudæorum inter omnes reges tam sanctitate sua quàm bellis, & videntur quædam particulæ huius literæ magis conuenire Dauid quàm Messiæ: aliæ autem magis conueniunt Messię quàm Dauid. Nec est inconueniens eandem literam duos historicos habere sensus. Sic patet in li-

Prophetia de Messiæ aduentu.

F bris regum, & in libro psalmorum vbi multa de Salomone, & de Christo ad literam simul intelligũtur: licet non æqualiter: ideo ista litera exponetur dupliciter, scilicet, de Dauid, & de Messia. Primo de Dauid. *Videbo eum sed non modo*. Idest, ego videbo regem gloriosum huius populi, scilicet, Dauid, & hoc visione spirituali, quoniam non erat visurus eum oculis suis cum Dauid multis temporibus post hoc fuerit, & hoc patet cum dicit, sed non modo, idest non erit nunc ille rex, sed post multa tempora, quia ego video in spiritu quando ille rex futurus sit. *Intuebor illum, sed non prope*. Eadem sententia est, sed repetuntur verba ad exornationem, sicut factum est in omnibus sermonibus Balaam præcedenti cap. & hic. nam
G intueri coincidit cum videre. Et non prope, cum non modo. Sed ponuntur alia verba, quia turpis est repetitio per eundem sermonẽ. *Orietur stella ex Iacob*. Ad Dauid refertur, scilicet, quòd ipse fuerit stella, & fuit ex Iacob, idest de stirpe Iacob. Vocatur autem stella pp duo. s. pp illustrationem, & pp celsitudinem: stellę enim totũ orbẽ illuminãt. Ita. n. Dauid illustrauit, vel inclytam fecit totam gentẽ Hebræorum fama gestorum suorum. Et hoc, siue quantum ad sanctitatem, quia nimis placuit Deo, & ambulauit in vijs eius, ita vt Deus de eo perhiberet testimonium, scilicet, inueni virum secundum cor meum, vt patet Psalm. 88. Etiam excellentia gestorum suorum quantũ ad bella illustrauit Hebræos, quia nemo fuit, ita bellicosus inter omnes reges Israel. Cum enim esset iuuenis non-
H dum eleuatus ad regnum occidit Goliath Gethęum, qui erat maximus inter Philisthijm in quo fecit bellum illustre, qa ille vir Philisthęus exprobabat agmina Iudæorũ quotidie, quòd nemo esset in toto Israel, qui cum eo descendere vellet ad singulare certamen 1. Reg. 17. cap. etiam postquam fuit in regnum assumptus, claruit in bellis, nam domuit omnes hostes Hebræorum in circuitu. Etiam, vt iam nullus auderet insurgere contra eum, & post mortem eius tẽpore Salomonis nullus insurgebat præ timore, quem Dauid incusserat, ita significauit Salomon 3. Reg. cap. 5. dicens, quòd Deus dederat omnes hostes sub vestigio patris sui, ita vt iam non superesset Satan, nec occursus malus. Vocatus enã fuit Dauid stella propter subli-
I mitatem, quia sicut nemo potest tangere astra, ita nemo de hostibus poterat tãgere Dauid, quia Deus cõseruabat eum nimis. Ista litera videtur conuenire magis Dauid quàm Messiæ saltem in cortice, quia illi, qui exponũt de Messia dicunt istam stellam fuisse, quæ duxit magos in Bethleem, sed non conuenit, qa ista stella dicitur orta ex hominibus, scilicet, ex Iacob, qui natiuitatem humanam signat: ergo non intelligitur de stella, quæ erat in cœlo. Item dato, quòd non dicat hic, extra, originem, vel materiam, tamen non potest stare, quia ista stella, quæ orta est tempore Saluatoris ad ducendum magos in Bethleem non fuit orta ex Iacob, idest in terra Iacob, sed fuit orta in terra illorum trium regum magorum, qui venerunt ad adorandum Saluatorem, & ipsa mouit eos ad venien-
K dum de terra sua, atque direxit vsquequo venirent in locum vbi erat puer: ergo non intelligitur de illa stella, quia nõ orta est ex Iacob. *Et consurget virga de Israel*. Replicatio est eiusdem sententiæ, quia idem significatur hic per virgam, & per stellam. Sic fiebat supra cum dicebatur: Dixit Balaam filius Beor. Et iterum: Dixit homo cuius obturatus est oculus. Et tamen idẽ est Balaam, & homo cuius obturatus est oculus, ideo sicut supra dicebatur stella Dauid, & ita ipse vocatur hic virga, & patet esse replicationẽ, quia supra ponebatur de Iacob. Hic ponitur de Israel, quod idem est: vocatur autem Dauid virga a proprietate virgæ. s. a percu-

Non est inconueniẽs eandem literã duos habere sensus literales.

Dauid stella dicitur pp duo & ista applicari possunt & Messiæ.

Dauid vocat virga.

a percu-

A a percutiendo; quoniam ipse percussit hostes Iudæorum sicut dicitur infra, quod percutiet duces Moab, & vastabit omnes filios Seth. Vel vocatur virga, vt alij volunt propter regalem sceptrum, quia Dauid fuit rex: & dicitur consurget, quia in stirpe Dauid a principio non fuerunt reges, sed inceperunt in stirpe Beniamin: nã primus rex Israel fuit Saul, & ipse fuit de genere Beniamin, vt patet 1. Reg. cap. 9. postea vero, quia ipse fuit nequã abiecit illum Deus faciens, ꝙ dominaretur Dauid 1. Reg. 15. & 16. cap. Et in hoc dicebatur consurgere virga. i. nouiter nasci; quia ipse incipiebat esse rex cum prius de stirpe sua nullus fuisset rex. Sed primus sensus melior est, scilicet, quòd dicatur virga instrumentum percussorium cum immediate ponatur proprium connotatum suum, scilicet,

B percutere, quod pertinet ad bella. *Percutiet duces Moab.* Primo enim prophetauit Balaam de eo, quod facturi erant Hebræi contra Moabitas, quàm contra alias gentes, quia loquebatur ista in præsentia regis Moab: percussit autem Dauid duces Moab, quia pugnauit cõ illos, & fecit sibi tributarios: atque mortificabat quos volebat, & viuificabat quos volebat. vnde faciebat funiculos de Moabitis vnum ad viuificãdum, & alium ad occidendum, nec fuit aliqua gens, quam ita affligeret Dauid, sicut Moabitas a principio: postea autẽ misertus illorum fecit eos tributarios, vt patet 2. Re. 8. cap. scilicet. Et percussit Moab: & mensus est funiculo eos coæquans terræ: mensus est autem duos funiculos vnum ad occidendum, & vnum ad viuificã-

C dum, & impleuit funiculum ad viuificandum, & factus est Moab Dauid seruiens sub tributo. *Vastabitque omnes filios Seth.* Idest, Dauid erit tantæ potestatis, ꝙ destruat omnes filios Seth. Secundum aliquos Seth est nomen ciuitatis in terra Moab, quam Dauid totaliter destruxit non relinquens in ea vllas reliquias, & tunc vastati sunt filij Seth, idest, omnes habitatores illius vrbis, sicut in Scriptura vocat filios Ierusalem, vel filios Babylonis omnes habitatores Ierusalem, & Babylonis: & forte fuit hoc, quia illa ciuitas Seth cecidit sub funiculo, qui erat ad mortificandum. nam duos funiculos fecerat Dauid in terra Moab: vnum ad occidendum, & alterum ad viuificandum, vt patet 2. Reg. cap. 8. & ista erat conueniens expositio si acci-

An Seth ciuitas destructa per Dauid sit vel vir.

D peretur Seth pro ciuitate. Sed tam Hebræi quam Latini non accipiunt sic. Rabi Salo. aliter legit.

Verecundiam faciet filiis Seth. Siue vastabit omnes filios verecundiæ, & intelligit, quòd Dauid vastaret omnes filios Seth, qui verecundo modo nati sunt, & solum intelligitur hoc de Moabitis, & Ammonitis, qui verecunda natalia habent. Nam geniti sunt Moabitæ & Ammonitæ de Loth coeunte cum duabus filiabus suis cum inebriauerunt eum in spelunca mõtis Sodomæ, & ibi cognita maiori filia conceptus est Moab: cognita autem minori conceptus est Ammon, vt patet Genes. decimonono, sed non poterant esse verecundiora natalia, quàm quòd filia conciperet ex patre, vel mater ex filio. Sed iste sensus satis est alienus.

E Dicendum autem, quòd Seth est hic nomen viri, qui fuit tertius filius Adæ, vt patet Genes. quarto, omnes autẽ filij Seth sunt omnes homines, quia isti fuerunt, qui manserunt, nam habuit Adam tres filios, scilicet, Cain, Abel, & Seth. De Abel nullus genitus est, quia antequam acciperet vxorem occisus est a fratre suo: de Cain omnes perierunt diluuio: quia erant viri reprobi: sola ergo stirps Seth mansit, & ab eo propagati sunt omnes quotquot sunt: & sic cũ dicitur: vastabit omnes filios Seth: est sensus, quod vastabit omnes homines.

Sed arguetur, quòd non, quia præter filios Seth

A fuerunt alij homines, & præter filios Cain, nam postquam genuit Seth Adam, genuit etiam alios multos filios, & filias, vt patet Gen. cap. 5. scilicet, facti sunt dies Adæ postquam genuit Seth, octingenti anni, & genuit filios, & filias: ergo de illis manebit nũc aliqua posteritas præter filios Seth.

Respondendum est, quòd nullus homo est nunc, nec post diluuium fuit, qui non sit de filijs Seth, nam licet ante diluuium fuerint multi filij Adæ, & quilibet eorum fecerit specialem lineam, sicut Cain, & Seth, quamquàm sacra Scriptura illas enarrare nõ curat: tamen post diluuium nemo mansit, nisi de filijs Seth, quia in diluuio omnes homines cõsumpti sunt præter Noe cum tribus filijs suis, & vxoribus eorum,

Null⁹ post diluuiũ remansit, q. non sit de filijs Seth.

B qui soli in arcam ingressi sunt Gen. ca. 7. Noe autem erat de stirpe Seth Gen. ca. 5. ergo nemo post diluuiũ fuit de hominibus nisi de stirpe Seth, ideo si acciperetur hic ista litera vniuersaliter intelligeret, quòd Dauid vastasset oẽs hoĩes, sed non sic intelligit: Scriptura enim accipit sępissime ꝓpositiones vniuersales in voce, quę tñ ſm rem non sunt vniuersales, quia subiecta earum non distribuuntur vniuersaliter, sed supponũt pro multis, sic dicitur Gen. 41. Oẽs prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt haberent escas, & tamen manifestum est, quòd non veniebant oẽs prouinciæ orbis illuc, nec saltem decima pars illarum, quia non suffecisset eis Aegyptus pro vno mense. Sic accipiunt hic omnes filij Seth. i. multi, quia valde multos occidit Dauid de hostibus eorum per circuitum, vt de Phili-

C sthęis, & Syris, Moabitis, Ammonitis, & Idumęis, & Cetheris populis Chananęorum, qui nõdum fuerãt subiecti Israelitis. vt patet per discursum secundi libri Regum.

Et erit Idumæa possessio eius. Hic ponitur prophetia contra Idumæos, & dicitur de eis ĩmediate, quia Idumęi coniuncti sunt terræ Moab a parte meridiana. Quòd satis colligitur Deuterono. cap. 2. vbi dicitur post transitum Israelitarum per filios Edom quõ immediate transierunt per terram Moabitarum per cõfinia Moab, & Ammon. Idem patet supra cap. 21. vbi post transitum in circuitu terræ Seir dicitur de transitu Israelitarum per terram Moab, & ob hoc prophetabat immediate Balaam de Idumæis: nam ipse ꝯuer-

Prophetia cõtra Idumæos.

D tebat se ad gentes, quæ habitabant in circuitu illius montis, in quo erat ipse tunc cum rege Moab, quod patet ĩ. s. cum vidisset Amalech assumens parabolam ait, & iterum: Vidit quoque Cinęum, & assumpta parabola ait. Ita ergo dicendum, ꝙ postquam prophetauit de Moabitis vidit Idumæos, & locutus est de eis, & dr̃, ꝙ erit Idumæa possessio eius, idest, Dauid, quia ipse pugnauit contra Idumæos, vt patet 2. Regum ca. 8. cum dicitur: Et posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid, & hic completum est quod prędictũ est Gen. 25. & 27. c. de Esau, & Iacob, a quib⁹ deriuati sunt duo populi. i. Idumæi, & Israelitæ, & prędictũ est Gen. 25. quòd maior seruiret minori, idest, Idumæi seruirent

Qñ verificatũ est, ꝙ maior seruiet minori.

E Israelitis, & tamen erant Idumæi geniti fratre maiore, & Gen. 27. cap. dixit Isaac ad Esau. viues in gladio, & fratri tuo serues. Dicitur autem, quòd Idumæa erit possessio Dauid, in quo significatur aliquid vltra iura tributorum: nam cum aliqui reges suscipiunt solum tributa de regnis extraneis, non habent aliquam iurisditionem in regnis illis, ita vt in eis obediatur quantum ad aliquid, vel iudices ponant, aut aliqua loca specialiter possideant. Ideo nihil dicuntur isti possidere in regnis illis. Dauid tamen dicebatẽ habere Idumæã ꝓ possessione, ergo vltra iura tributorum aliquid habebant. Istud autem erat, quia quamquàm Dauid nõ esset rex Idumææ, tñ plurima

loca terræ Idumææ erant de manu Dauid, & ponebat ipse ibi custodes: potissimùm in locis fortissimis, qui vocãtur præsidia, vt quamquàm rebellare velint Idumæi non possent. Sic patet 2. Reg. cap. 8. s. & posuit in Idumæa custodes statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. *Hæreditas Seir cedit inimicis suis*. Eadem sententia est cum superiori. Nam Iudæi erant hostes Idumæorum: nam istæ duæ gentes ab vtero fuerunt hostes: patres enim earum fuerunt Iacob, & Esau: & isti duo in vtero pugnauerunt, quia Iacob supplantauit Esau tenens plantam eius manu sua, ne exiret prior Gen. 25. cap. & dum isti vixerunt, semper fuerunt aduersarij. Oderat enim Esau ipsum Iacob, & cogitabat quòd postquam venirent dies luctus patris sui, occideret eũ Genes. 27. ẽt postea eorum posteriores fuerunt aduersarij: semper enim conseruauerunt Idumæi iram 9 Israelitas, & pp hoc loquitur 9 eos Abdias cap. vnico. Deus aũt prædixerat hoc Rebeccæ, antequam isti duo paruuli nascerentur, vt patet Gen. 25. cap. s. duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusq; populum superabit, & maior seruiet minori. Idẽ ergo est, quòd Idumæa esset possessio Dauid, & quòd hæreditas Seir cederet inimicis suis: nam Idumæa, & Seir idem sunt; quia denominatur Idumæa ex nomine Esau. Habet autem Esau tria nomina, scilicet Esau, & Edom, & Seir: fuit autem nomen suum Esau, vt patet Gen. cap. 25. & tñ quia erat hispidus in modum pellis vocatũ est nomẽ eius Seir, quia Seir in Hebræo significat pellẽ, aut villositatẽ, vt patet p̃allegato cap. Itẽ vocat⁹ est Edõ: Edõ in Hebræo significat rufum. Causa huius noĩs fuit, qa petiuit a Iacob partẽ pulmẽti rufi, & vẽdidit p eo primogenita, vt patet Gen. 25. s. Da mihi de coctione hac rufa, qa oppido lassus sum: quã ob causam vocatũ est nomen eius Edõ. Ista tria nomina ponit Hieronymus in prologo super Abdiã: & ex his tribus nominibus accepit nomen terra, in qua habitabant filij Esau: nam aliquando vocat̃ mõs Seir, vt patet Deutero. cap. 2. s. circuiuimus montem Seir longo tempore. Aliquando autem vocatur terra Edom, vt patet supra capi. 20. & 21. & ab hac vocatur Idumæa: nam Idumæa est nomen formatum de Edom secundum formam latinam. Aliquando vocatur terra ista mons Esau, vt patet Abdiæ capit. vnico. *Israel vero fortiter aget*. Idest quamquàm deprimãtur Moabitæ, & Idumæi, & tamen Israelitæ fortiter agerent, idest, fortiter pugnarent contra eos, & contra omnes alias gentes hostiles: nam cum Iudæi adhærebant Deo suo, nulla gens poterat eis nocere, aut resistere. Si autem declinassent a præceptis eius tradebat eos in manus tribulantium. Aliqui ponunt hic verbum augeri, scilicet, quòd Israelitæ nimis augebãtur in prole, & efficietur magnus populus, & hoc, quia nullus deprimeret eos: Moabitæ autem, & Idumæi efficerentur pauci, quia deprimebantur ab hostibus. *De Iacob erit, qui perdat reliquias ciuitatis*. Idest, nascetur aliquis de stirpe Iacob, q destruat reliquias ciuitatis, idest, reliquias multarum ciuitatum: sic enim aliquando ponitur in sacra Scriptura singulare pro plurali, & è 9rio. Sic patet Exo. c. 8. s. venit musca grauissima. i. multæ muscę, quia vna non poterat pse qui oẽs Aegyptios, & iste modus loquẽdi est ẽt apud poetas: sic dicit Virgilius Aeneidos lib. 2. dixerat.

Vterumque armato milite complent.

Idest, armatis militibus. Et est talis locutio per figuram, quæ vocatur enallage, vt ait Ebrardus in Gręcismo, allegans istud exemplum. Hoc autem conueniebat Dauid, quia cum ipse subiecerit sibi multas gentes, & pugnauerit contra multas vrbes, destruxit reliquias multarum ciuitatum.

Esau habuit tria nomina.

F *An exponi possit litera ista tota in sensu literali de Christo: & an istud de stella possit conuenienter exponi de stella, qua direxit magos: aut de ipso Christo, qui est stella. Quæst. VII.*

ALIO Modo potest intelligi tota ista litera de Messia a principio vsque huc, & erit sensus literalis, cum litera vtrumque intendat, vt supra dictum est: nec pertinebat ad allegoriam, vt aliqui volunt, & incipit. *Videbo eum*. Idest Messiam, qui futurus erat de progenie Iacob, p quem maximè erat exaltãdus iste populus: nam licet tempore Dauid fuerint exaltati Iudæi nimis: magis fuerunt exaltati tempore Messiæ, qui fuit ad gloriam G totius Israel, & ille redemit totam gentem: vnde Scriptura magis de eo loquitur quàm de aliquo alio: & iste erat, de quo dicitur ꝙ benedicerentur in eos omnes gentes, qñ dicebatur de Abraham, quòd in semine suo benedicentur omnes gentes Genes. 12. capitu. istud aũt semen erat Messias, vt dicit Apost. ad Gala. 4. & de isto dicit Isaias, quòd exaltabitur magis quàm Abraham: & tamen Abraham fuit gloriosior in tota gente Hebræorum, quia sanctior alijs, & quia pater ipsorum.

a. expositio principalis huius literæ est de Chr°.

Sed non modo. Idest, quamquàm ego videbo Messiam, sed non videbo modo, quia non veniet nunc, sed in fine sęculorum: dies. n. Messiæ qñ venit in car- H ne vocantur vltimi dies, vt patet Isai. cap. 2. & Michee 4. vbi dicitur de monte Domini præparato in vltimis diebus: & tamen omnes etiam Iudæi exponunt illud de Messia. Balaam aũt videbant nunc Messiam in spiritu, sed dicebat, ꝙ videret eum postea. s. in fine sęculorum: nam Balaam non vidit adhuc Messiam venientem in carne, quia licet venerit, non vidit eum. Nisi forte dicatur, quòd vidit apud inferos cum descendit Messias educere animas sanctorum de sinu Abrahę, sed ibi non poterat proprie videri, quia ibi erat anima Messiæ, sed non Messias: etiam quia Balaam non erat ibi in carne, vt videre posset: videbit tamẽ Messiam Balaam in vltimo iudicio in generali resurrectione, quia ibi Messias in carne aderit cunctis videndus, & Balaam ẽt in carne erit cum tunc surrexerit.

I *Intuebor eum, sed non prope*. Ad eandem sententiam pertinet, scilicet, quòd videbit Balaam Messiam, sed non prope, quia videbit in vltimo iudicio.

Orietur stella ex Iacob. Exponendo hoc de Messia potest exponi dupliciter. Vno modo de ipso Messia quòd sit stella. Alio modo de stella, quæ apparuit in natiuitate eius, & duxit magos ad locum, in quo erat Christus. Communiter autem Doctores nostri applicãt auctoritatẽ istã ad stellã dirigẽtẽ magos, sed meli⁹ applicat̃ ad ipsum Christũ, qa dicitur hic, quòd orietur stella ex Iacob, & significat habitudinem causæ materialis, vel deriuationem progeniei; & cum dicatur ex Iacob: necesse est, quòd ista stella sit orta de Iacob secundum deriuationem carnis, K sed non potest intelligi sic, nisi de aliquo homine, qui nasceretur, quoniam stella nulla nascitur de Iacob. Item quia dato, quòd vellemus intelligere, quòd, ex, non importet hic habitudinem causæ materialis, importabit habitudinem loci, & erit sensus, quòd orietur stella ex Iacob, idest, in terra Iacob. Sed falsum est, quia orta est ista stella in terra illa, in qua tres reges morabantur, & per apparitionem illius fuerunt isti tres reges moti ad veniẽdũ dirigente eos stella vsque ad locum, in quo erat Christus: ergo non est orta in Iacob, sed in alia regione. Intelligitur autem conuenienter de Christo, qui vocatur stella, eo quòd ipse vehementer fulsit: nam interdum vocatur Sol, quia maxima lux ei conuenit,

Stella orta ex Iacob figura fuit Messiæ. & figurat opera Christi omnia.

Christus proprie stella dicitur.

conuenit, & proprie dicitur stella, quia actus stellę ei competit, scilicet, illuminare: ipse enim ad hoc venit, vt illuminaret eos, qui erant in tenebris. sic dicitur Luc. c. 2. ex verbis Simeonis, lumen ad reuelationẽ gentium, idest, Christus fuit lumen ad detergendam, vel reuelandam gentium cęcitatem. Nec solum pro Gentilibus, sed etiam pro Iudæis, qui aliqualiter in cęcitate erant: vnde quando Christus incępit eis prędicare, dicitur apparuisse lumen populis habitãtibus in tenebris: sic prænunciauerat Isaias capi. 9. scilicet. Primo tẽpore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtalim, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilęę gentium: populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Quod intelligitur de principio prædicationis Christi. Sic exponit Beatus Matth. cap. 4. vbi dicit, quòd principium prędicationis Christi fuit in terra Galilęę in finibus Zabulõ, & Nephtali apud mare Galilęę, quod vocatur mare Genezareth, siue mare Galilęę. Et dicit, quòd tunc impletum est dictum Isaiæ supra positum, & quia tota Saluatoris occupatio erat in eruditione, sicut ipse dixit Luc. capit. 2. Cur me quęrebatis? nesciebatis. n. quòd in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et loquebatur de disputatione, & prędicatione, quia tũc erat ipse disputãs inter doctores, vt patet eodem cap. Propriè ergo Christus vocatus est stella, & ipse ortus est de Iacob, idest, de stirpe Iacob secundum carnem.

Chrs proprie hic intelligit per stellam.

Si tamẽ vellemus exponere auctoritatem istam de stella, quæ apparuit regibus in natiuitate Saluatoris, debet aliter dici, ꝙ orietur stella ex Iacob. i. orietur quædam stella ad demonstrandum eum, qui natus erat de Iacob; sic. n. dixerunt tres reges, qui veniebant ad adorandum Christum: Vidimus stellam eius: Matth. cap. 2. idest stellam signatiuam natiuitatis illius: quia aliter non vocaretur stella simpliciter.

Stella Magos dirigens quando eis apparuit, & direxit: & quomodo venerunt ad adorandum Christum. Qõ. VIII.

Circa istam stellam aliqui multa falsa dicunt. Habent autem originem propter hoc, quòd ista stella videtur direxisse Magos in tredecim diebus a terra sua vsque ad Bethlehem. Nam dies Epiphaniæ, in quo fuit adoratio Regum tredecim diebus est post diem Natalis, & quia volunt stellam illam primo apparuisse nato Saluatore, dicunt quòd tunc incępit dirigere reges Magos versus terram Iudęę: prius tamen ipsi dispositi fuerunt: nam videntes stellam, continuo se parauerunt iter acturi. Et quia dicitur Matth. capitu. secundo. Vidimus stellam eius in Oriente, & venire ab Oriente in diebus tredecim, vsque Bethlehem non videbatur possibile: multi variant circa modum positionis istius aduentus. Aliqui enim volunt, quòd apparuerit ista stella vno anno ante natiuitatem Christi, & tunc incęperunt se parare isti reges ad procedendum, & venerunt tredecim diebus postquam natus fuerat: ita, quòd habuissent vnum annum & tredecim dies ad veniendum & ad disponendum se.

Sed ista positio non stat, quia Magi incæperunt venire de terra sua postquam natus est Saluator, vt patet Matth. cap. secundo. cum dicitur: Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudææ in diebus Herodis regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Ierosolymam: ergo post natiuitatem suam incępit eorum aduentus: & sic solum manent tredecim dies ad veniendum.

Alij dicunt, quòd ista stella apparuit immediatè, vt natus est Saluator, & tunc Magi incęperunt venire, sed morati sunt veniendo per annum vnum, & dies tredecim, nec venerunt tredecim diebus solum post natiuitatem Saluatoris, sicut Epiphania distat, sed post annum vnum & tredecim dies ab eius natiuitate.

Hoc tamen non stat, quia reges isti venerunt ad Saluatorem in Bethlehem, & ibi inuenerunt illum, sed post vnum annum & tredecim dies non erat ipse in vrbe Bethlehem, sed in ciuitate Nazareth: nam Ioseph, & mater eius non erant in Bethlehem, quasi habitantes ibi, quia habitatio eorum erat in Galilæa in vrbe Nazareth: solum autem venerunt in Bethlehẽ, quia exierat edictum a Cęsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & quilibet iret in ciuitatem, de qua oriundus erat, vt ibi profiteretur. & ob hoc Ioseph recessit de ciuitate Nazareth cũ Maria cõiuge sua vadens in vrbem Bethlehem, & accidit, vt ibi complerentur dies pariendi, atque pareret. Manserunt autem in eadem vrbe vsque ad tempus, quo mater eius purificari debuit, scilicet, ĩ quadragesimo die, & tunc ascendit Ioseph cum ea de Bethlehem in Ierusalem, vt ibi fieret secundum consuetudinem legis pro puero nato. Cum autem factum est ascenderunt in vrbem suam Nazareth in Galilæam. Hæc omnia patent Luc. cap. 2. ergo videtur quòd non potuit inueniri Saluator noster in vrbe Bethlehem nisi quadragesimo die ad plus post natiuitatẽ suam, sed isti reges inuenerũt eum in Bethlehem, vt patet Matthę. capit. 2. ergo nondum fluxerant a natiuitate sua dies quadraginta, cum venerunt reges in Bethlehem, sed solum dies tredecim, qui sunt inter Natalem Domini, & Epiphaniam.

Alij autem ob hoc dixerunt, quòd reges isti venerunt die tertiodecimo post natiuitatem Dñi in Bethlehem, & non recesserunt de terra sua ante natiuitatem, quia non apparuit prius stella, & quia videbatur esse difficile, immo impossibile, quòd a terra Orientis vsque Ierusalem venirent isti reges in diebus tredecim dixerunt, quòd venerunt super dromedarios, qui sunt animalia velocissima, & possunt quolibet die multum de itinere conficere, & in his ambularent in diebus tredecim, vel paucioribus, quod aliàs non possent pertransire in multis diebus. Sed adhuc nemo nos cogit ad hanc expositionem. Si enim propriè accipiantur partes orientales, etiam nõ sufficiet illud tempus, vt in dromedarijs possent peruenire reges isti in Ierusalem tam breui tempore: nam proprie Oriens est in fronte terræ indicæ, vbi incipit terra habitabilis a parte Orientis, sed ab illa terra vsque ad Ierusalem non possent peruenire reges isti diebus tredecim etiam si super dromedarios mouerentur, quia est valde magna distantia. Etiam quia quis istos reges induceret, vt tam cito mouerentur? nã ipsi non habebant aliquam causam quare deberent ita velociter moueri. erat enim valde magnæ difficultatis, & laboris motus tam velox, quem vix quisquam tolerare posset, præcipuè cum per dies tredecim sic præcipites mouerẽtur: ideo non est satis rationabiliter dictum, quòd venirent isti reges super dromedarios, & ob hoc potuerint de Oriente venire in Ierusalem diebus tredecim.

Item motiuum istorum est in dictis Isaię c. 60. vbi de Messia agitur & dicitur: Dromedarij Madian, & Epha operient te. Et propter hoc credunt, quòd reges isti venerint in dromedarijs. Nam etiam ibi de regibus dr. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. & legitur illud in die Epiphaniæ: ideo credunt, quòd pertineat ad istam itinerationem regũ illud quod dr de dromedarijs. Sed hoc non stat: immo magis è cõtrario arguerẽ ex litera illa,

F quia Madian, & Epha sunt gentes propinquę terræ Ierusalem: terra enim Epha est de Madianitis prouenie ns: nam Madian fuit filius Abrahę, vt patet Gen. 25. cap. ex Cethura vxore sua: Epha autem filius fuit Madian, vt patet eo. cap. isti autē habitauerunt simul: Madianitæ tamen sunt circa terram Chanaan, vbi erant Iudæi: quod patet, quia cum venirent de Aegypto Iudæi pugnauerunt ɔ̃ Madianitas, & deleuerunt terram ipsorum, vt patet infra 31. cap. ergo necesse est modicum distare terrā Madian a Ierusalem. Sic declaratum est supra cap. 22. ergo ad hoc, quòd aliquis veniret de terra Madian in Ierusalē in diebus 13. non oportebat dromedarios inquirere: immo pedester venire quisque posset in pauciori tempore: ideo quod dr̃ de dromedarijs Madian, & Epha nihil agit ad hoc, G sed magis ad ɔ̃rium. Dicendum aũt circa hoc s̃m positionem quorundam vulgarem, q̃ satis rationabilis est, ꝙ isti reges, qui directi sunt a stella ad veniendum in Bethlehem fuerunt de terra Balaam: nam qñ dixit Balaam de ista stella, quæ oriri debebat ad indicādum Messiam natũ: reges terræ illius ɔ̃siderabant diligentèr circa aduẽtũ, & apparitionē stellę illi⁹, vt cum appareret irẽt ad adorādum regem natum: eum aũt, nato Saluatore, apparuit stella ĩ terra illa. Lĩ Mesopotamia, ɔ̃tinuò tres reges parauerunt se ad veniendum, vt adorarent infantem natum, & venerunt die 13. quia a terra eorum vsque Bethlehem parua distantia est: ita vt non solum in dromedarijs, sed etiam in quibuscũ H que simplicibus iumentis, vel pedestres venire potuissent in diebus illis, aut pauciori tp̃e in Bethlehē, sed non multum curauerunt festinare, quia reges erant quibus competit mollis, & paruus incessus. Quod autem terra Balaam, de qua erant isti reges sit propinqua Ierusalem patet, quia Balaam erat de terra Mesopotamiæ, vt patet præcedenti cap. s. De Haram vocauit me Balac. & illa vocatur apud nos Mesopotamia, quod patet Deutero. cap. 23. cum dr̃, quòd Moabitæ conduxerunt Balaam de Mesopotamia Syrię, vt veniret ad maledicendum Iudæis: Mesopotamia tamen non multum distat a Ierusalem, quia forte non per dietas vndecim, vel duodecim, vt patet Genes. cap. 31. cum fugit Iacob de Mesopotamia veniendo directe I in terram Chanaan, & persecutus est eum Laban socer suus, atque post dies septem comprehendit eũ in monte Galaad: est autem iste mons in terra Iudæorum, scilicet, in terra duarum tribuum, & dimidię ad Orientalem plagam Iordanis: cum medietas montis Galaad ceciderit in sortem Gad, & alia medietas dimidię tribui Manasse, vt patet Deuteronom. cap. 3. & Iosue 13. cap. ab eo autem loco vsque Ierusalem non potest esse magna distantia cum totum sit intra regnum Iudæorum, nec sunt quatuor dietę: ideo a terra Mesopotamiæ vsque in Ierusalem parua via est, quæ satis confici poterat paucioribus quàm tredecim diebus, scilicet in nouem vel decem, & tamen isti reges parauerunt se per aliquot dies ad veniendum, quia non poterant esse immediate disposi K ti, vt appareret stella.

Reſpon. Auctoris, qui latius, & melius loquit de hoc in propria materia. s. Matt. 2.

Terra de qua venerunt magi non multũ distat a Ierusalem.

Sed cum obijcitur, quia dicitur venisse reges istos de Oriente, & terra Mesopotamiæ non est Oriens. Respondendum est nihil afferri ex hoc: quoniam Oriens si accipiatur proprijssime ita quòd aliquis locus sit Oriens, & nullus alius non poterit inueniri talis locus in toto vniuerso, quia in omni loco Oriens est, & in omni loco occidens. Dicitur enim Oriens primus punctus horizontis ab ea parte, a qua Sol mouetur procedendo versus nos, & quia non est aliquis locus in toto orbe, vbi non sit punctus Orientalis alicuius horizontis non erit aliquis locus, in quo non sit Oriens: eodem modo de Occidente, quia F sicut vbique est Oriens ita vbique est Occidens. Et isto modo nunquam accipitur in Scriptura, quia nihil magis determinaretur per Orientem quàm per Occidentem cũ in eodem puncto, in quo est Oriēs, in eodem est Occidens.

Quid per Oriens sit intelligendũ in sac. Script.

Alio modo accipitur Oriens magis large: & tunc potest sumi absolute, vel respectiuè: absolute enim dicimus Orientem primam partem terræ habitabilis versus locum illum, de quo Sol oritur: & isto modo dicimus Orientem esse in terra Indiæ, quia illa est prima pars terrę habitabilis, & iste est modus communis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriens respectiuè, & isto modo dicimus vnũ locum esse ad Orientem alterius: nam quicunque G locus magis appropinquat parti illi, de qua Sol mouetur versus nos dicitur esse magis Orientalis quàm alius, & hoc modo non est aliquis locus, qui non sit Orientalis respectu alicuius alterius. Et isto tertio modo accipitur hic, scilicet, quòd venerunt isti tres reges de Oriente, idest, de aliqua terra, quæ erat Orientalis respectu terræ Chanaan. & ex hoc multum conuenit, quòd dicamus istos tres reges venisse de terra Balaam, scilicet, de Mesopotamia, quia illa vocatur Orientalis, vt patet præcedenti capitu. scilicet de Harā vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Ergo cum reges venirent inde in terram Chanaan, dicerentur propriè venire de H Oriente, & adhuc magis quàm respectu terræ Moab, quia terra Moab est magis Orientalis quàm terra Chanaan, quia terminatur terra Moab in Occidētali parte sua apud Iordanem, vt declaratum est Iosue duodecimo, & decimotertio capitu. terra tamē Chanaan habet pro parte Oriētali ipsum Iordanem, vt patet infra trigesimo quarto capitu. sed in terra Moab existens Balaam dixit. De Haram vocauit me rex Moabitarum de montibus Orientis: ergo magis dici poterat hoc respectu terræ Chanaan.

Si tamen aliquis nolit hoc quod est satis rationabile potest dicere, quòd isti reges venerunt de aliqua alia terra, quæ erat satis propinqua terræ Chanaan: ideo potuerunt venire in diebus tredecim, & etiam tunc dicetur, quòd venerunt de Oriente, quia I illa terra esset Orientalis respectu terræ Chanaan, sicut vnus locus vocatur magis Orientalis, quàm alius, quia magis accedit aliqualiter versus partem, a qua mouetur Sol etiam si per modicum.

Sciendum autem, quòd litera Hebraica magis cōcordat huic expositioni de stella, quàm litera nostra, quia vbi nos dicimus: Orietur stella: Hebraica litera dicit: Armabitur, vel extendetur, siue progredietur. Vnde Aben Ezra dicit, quòd ista stella non mouebatur motu aliarum stellarum firmamenti, sed quodam alio motu: hunc tamen dicit sibi esse incognitum. Extendebatur autem ista stella, scilicet, motu recto, & regulari describendo lineam rectam, & non in magna celsitudine, sed quasi super capita ipK sorum regum. Omnia autem astra firmamenti, & planetæ motu non recto feruntur, sed circulari, nec potest in eorum motibus aliquid rectum assignari. De ista stella, quæ præcessit reges, an fuerit de stellis celestibus, vel de cometis: & si fuit de cometis an fuit naturalis eius generatio, vel supernaturalis (nam etiam si esset naturalis posset durare per dies multos, sicut aliquando vnus cometes visus est durare per dies nonaginta) & quid fuerit factum de hac stella, postquam reges venerunt in Bethlehem, & an mouebatur per se, vel ab alio, & quomodo per diem videri poterat non offuscantibus eam radijs solaribus, & multa huiusmodi declarabuntur super Matthæ. capitu. secundo.

De regno Christi.

Et consurget virga de Israel. Scilicet, Christus qui habuit virgam regni, idest, sceptrum regale, sed non de hoc mundo Ioan. 18. cap. s. regnum meum nõ est de hoc mundo: immo illud valde fugiebat, quia semel cum pauisset in deserto multos viros ex paucis panibus voluerunt eum rapere, vt facerent regem: ipse autem sciens cogitationes eorũ fugit ab eis priusquam ipsi eum raperent, vt patet Ioan. cap. 6. Prophetæ tñ vocant eum regem, quia erat de semine regali. s. de linea Dauid sm carnem: erat tñ regnaturus spiritualiter. sic patet Iere. cap. 23. Ecce dies veniunt dicit Dñs, & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit; & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et sequitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dñs iustus noster. Habuit aũt virgam regni ad dirigendum in iustitia: sic patet Psalm. 2. qui est de Messia, cum dicitur: Reges eos in virga ferrea; & tanquam vas figuli confringes eos. Vel potest vocari Christus virga pp percussionem; quia percutiebat eos spiritu oris sui increpans nimis vitia eorum: Vnde quando introiuit in templum Dñi, & inuenit ibi ementes, & vendentes, euertit mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas facto flagello de funiculis, vt patet Matth. cap. 21. *Et percutiet Duces Moab*. Hoc potest intelligi literaliter quantum ad Moabitas. s. quod Christus percussit duces Moab, scilicet, prædicatione sua reprehendens vitia eorum: & aliquos eorum conuertens: nam cum Christus ambularet per totam Iudæam fama eius crescebat in omnes regiones propinquas, & veniebant ad eum, vt de Syria, & de alijs regnis propinquis, vt patet Matth. cap. 4. & tunc Moabitæ, qui erant circa terram Chanaan poterant conuerti ad Christum, vel saltem aliq eorum redargui verbo eius. Vel potest exponi aliter quasi magis allegoricè, scilicet, quòd percutiet duces Moab, idest, cultores dæmonis verbo oris sui; & signis mirabilibus. Isti autem vocantur Moabitæ: nam Moab interpretatur ex patre quod proprie conuenit idolatris, q sunt ex patre diabolo: sic dixit Christus pharisæis Ioan. cap. 8. vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Hos autem percussit Christus, quia post eius aduentum, & mortem prædicata est fides per vniuersum mundum, & cessauit cultus idolorum paulisper quousque totaliter eradicatus est. *Et vastabit omnes filios Seth*. Idest, Christus destruet omnes filios Seth. s. omnes homines, qui sunt de stirpe Seth. Et hoc quia in omnem terram Apostolorum clamor intonuit, & de omnibus gentibus aliquid ad Christum conuersi sunt. Conuersio autem ista dicitur destructio, quia per conuersionem non manet homo secundum id quod ante erat; quia prius erat peccator, & postea efficitur iustificatus: sic patet Prouerb. cap. 12. scilicet, verte peccatores, & nõ erunt, idest conuerte peccatores ad bonum, & iam non erunt, scilicet, id quod ante erant, quia in conuersione exuimus veterem hominem, & nouitatem sensus accipimus. Sic enim vult Apostolus ad Roma. capitu. 6. quòd in baptismo consepelimur Christo, & morimur, & homo noster vetus crucifigitur, vt destruatur in nobis corpus peccati. totus autem homo vetus per conuersionem destructus est. *Et erit Idumæa possessio eius*. Ad Christum pertinet, scilicet, quòd ipse possederit terram Idumææ.

Deus percussit reges Moab, idest cultores dæmonum.

An Idumæa sit vrbs Roma possessio Christi. Quæst. X.

INTELLIGVNT Enim aliqui per Idumæam vrbem Romanam, quæ est possessio Christi, & sedes Petri principis Ecclesiæ. Iudæi enim secundum falsam existimationem Romanos Idumæos vocant, A Putant enim, quòd de Idumæis Romanorum progenies sit. Sed falsum est, quia Romani a Troianis exordia assumpserũt, vt ait Salustius in principio Catilinarij. Vel si vlteriora primordia resumamus Archades, qui & Græci dicuntur terram illam primo inhabitauerunt, vt ait Virgilius 6. Aeneidos, & Solinus in Polihistore cap. 1. multum ergo distant Romani a progenie Idumæorum.

Sed potest intelligi, quòd erit Idumæa possessio eius, idest, quòd Christus possedit terram Edom, quoniam conuertit Idumæos, vel saltem aliquos eorum, & istud est possidere illos, cum ille, qui conuertitur ad Christum est aliquid ipsius: sic dicit Apostolus, q omnia nostra sunt, & nos sumus Christi: Christus autem Dei, & de ista possessione, vel conuersione Idu- B mæorum potest intelligi id, quod dicitur Abdiæ cap. vnico. in fine. s. ascendent Saluatores in monte Sion iudicare montem Esau: & erit Dño regnum. Mons autem Esau est terra Idumæorum. Et hoc satis conueniens est: nam de terra Idumææ veniebant aliqui ad audiendum doctrinam illius, quia erat terra propinqua, sicut dicunt Marcus, & Lucas.

Alio modo potest accipi, quòd per istas duas gentes. s. Moabitarum, & Idumæorum hic positas intelligantur omnes gentes ad Christum conuersæ: nã frequenter Scriptura habet talem modũ: sic enim Apoca. c. 7. per eos, qui signati sunt intelliguntur oẽs conuersi doctrina Apostolorum ad Christum, & tñ ibi solum signati fuerunt viri de duodecim tribubus Is- C rael, per quas necesse est intelligi omnes gentes. Et patet hoc, quia in eadem sententia dicitur, quòd vnus Angelus clamauit ad quatuor Angelos, quibus datũ est nocere terræ, & mari, dicens: nolite nocere terræ, & mari, nec arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et postea cum ponit numerus signatorum, nõ ponuntur signati de aliqua gente, nisi de Iudæis: ergo necesse est intelligi per illos omnes alias gentes, cum etiam in alijs gentibus essent serui Dei: cum multi iam conuersi fuissent ad Christum, qñ beatus Ioannes ista dicebat. Ita ergo p istas duas gentes. s. Moabitarum, & Idumæorum intelligentur omnes aliæ gentes ad Christum conuersæ. *Hæreditas Seir cedet inimicis suis*. Ad eundem sen- D sum pertinet, quia per Seir significatur Idumæa: ideo eo modo, quo dicebatur Idumæam esse possessionẽ Christi, dicetur quòd Seir cesserit ei in hæreditatem: dicitur autem quòd cedet inimicis suis. i. Christo, & Apostolis suis, qui dicebantur inimici istorum, quia boni & mali inimici sunt ex natura oppositionis: iõ cũ boni ꝯuertunt malos ad se verbis suis, vel exẽplo, & subijciunt eos doctrinæ suę, ita est velut si in bello hostis hostem capiat, & quia hostis captus manet in seruitute eius, a quo captus est, ita & malus conuersus per doctrinam bonorum manet iam subditus pręceptis eorum. Vel potest intelligi per hæreditatem Seir tota congregatio malorum, quia Seir significat hispidum, idest, pilosum, & asperum: & isti sunt omnes, qui iniquitatibus pleni sunt, & ad obe- E diendum bono sunt valde duri. Vel significatur dæmon per Seir, quoniam ipse hispidus est, idest omni iniquitate plenus, & iniquitatis principium, quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, vt patet Iob c. 41. & Christus dicit de eo quod est mendax, & mendacij pater, & quòd a principio homicida fuit, vt patet Ioan. cap. 8. Hæreditas autem huius est tota malorum congregatio, quia quasi iure hæreditario mali debentur sibi, vt torqueat eos igne æterno: hi autem cesserunt inimicis suis, idest, conuersi sunt per prædicationem Christi, & Apostolorum, & cesserũt in potestate eorum. *Israel vere fortiter aget*. Idest, iste

Messias, qui vocatur Israel, quod nomen interpretatur fortis Domini, vel fortis cum Deo, vel secūdum modum literæ nostræ interpretatur vir videns Deū. *Aget fortiter.* Quia prædicatione sua contra malos pugnās, eos deficere faciet, ad se conuertendo. Vel significatur per Israel tota congregatio bonorum, qui vocantur viri videntes Deum, & isti fortiter agent, idest fortiter se habebunt contra malos semper diminuendo numerum eorum, & conuertendo ad Christum: nam quēadmodum in pugna corporali fortiter agere est, ita in pugna bonorum, & malorum: est.n.eis mutua pugna, & vtrinque armis confligitur: tamē arma nostra carnalia non sunt, sed spiritualia ad subijciēdum omnes non obedientes, & captiuandum eos in obsequium Christi. sic ait Apost. 2. ad Corin. capit. 10. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum cōsilia destruētes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ista autem pugna fortis est: ideo vincenti in illa magnum præmium datur, & septuplex, quod patet Apoca. cap. 2. & 3. vbi septies de vincentibus dicitur. Cōuenit hoc autem tpe Christi, quia ante eius aduētum mali semper in orbe præualuerunt, postea vero boni præualere inceperūt cum doctrina Christi conuersi mali obedierunt bonorum præceptis. *De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.*

An sit verum quòd Messias destruxit vrbem Romanam etiam secundum Hebræos, & quomodo. Quæst. X.

HOc Magis intelligitur de Messia ad literā quàm omnia præcedentia; & accipiť hic ciuitas propriè pro vnica ciuitate, vocať tñ ciuitas sine speciali nominatione, quia ista, de qua agitur est excellenter ciuitas, scilicet, ciuitas Romana. Et etiam hoc apparet ex testimonio Hebræorum: hanc enim subiecit sibi Christus, & dominatus est illi, quia fecit illam sedem vicarij sui Petri, & non solum dominatus est Christus huius ciuitatis spiritualiter inquantum subdita est præceptis eius, sicut cęteræ vrbes conuersæ ad ipsum, sed etiam ad literam dominatus est illi, quia ista ciuitas cessit in patrimonium Ecclesiæ cum Imperator Constantinus tradiderit, aliàs resignauerit eam Papæ Syluestro, & successoribus eius, quando ad Christum conuersus est, & postea vrbs Roma mansit specialiter in dominio Ecclesiæ, & facta est princeps Ecclesiarum oīum & mater. Reliquias autem ciuitatis huius Christus perdidit, quia hic erant fortissimi defensores ciuitatis diaboli, qui multos de Christi cultoribus, & Euangelicis prędicatoribus gladio peremerunt: & tamen cum Christo placuit tota ciuitas quasi subito ad Christum conuersa est baptizato Imperatore Constantino. Destructę sunt autem reliquię illius vrbis, quia non manserunt ibi mali, & idolatræ, sicut a principio fuerant per prædicationem cultorum Christi ad fidem conuersi.

Opi. Rabi Salo. Dicit autem Rabi Salomo, quòd Messias destruet reliquias ciuitatis, idest, vrbis Romanæ, & consequenter totius imperij. Vocatur autem Roma specialiter ciuitas nō expresso alio nomine per excellētiam, vt habetur Insti. De iure naturali, gentium, & ciuili. Et in hoc catholicè loquitur, quia Daniel prædixit, quòd lapis de monte abscissus sine manibus destrueret omnia regna, & iste lapis ab omnibus dicitur Messias, cui Romana ciuitas subiecta fuit, in qua Ecclesiæ principatus locatus est.

Sed errat Rabi Salomo, quia putat Messiam suum F futurum, & destructurum Romanos, sed qui futurus est frustra expectatur velut siquis chimæram, aut vacuum spectaret: nihil.n. ista sunt. Item errat, quia intelligit virtute bellica istam subiectionem causandā quod non competit Messiæ, sed pacificè sibi oēs gentes subiicere sine bello, & armis, ita dixerat Isaias loquens de Messia cap. 42. Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus cōplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet: non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur foris vox eius: calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet. Hanc etiam auctoritatem Euangelistæ de Christo exposuerunt: ergo alius modus subijciendi sibi gentem competebat ei: G maxime, quia principatus, qui armorum virib⁹ acquiritur, vel q̄ ꝯ voluntatem subiectorum aliqualiter est tyrannicus est, vt patet 3. Politic. tyrannicus tñ principatus omnium politicorum pessimus est principatuum, vt patet 8. Ethi. principatus aūt, quē populi gratiose sine aliqua metus coactione, vel inductione alicui ꝯferunt regendū, regalis & virtuosus est: vnde si oēs gentes, vel multa regna voluntarie aliquē sibi Dñm ꝑponerēt, iste monarchicus & oīum optimus esset. talis fuit principatus Messię in oēs gētes, qa oēs hoīes auditis verbis vitæ æternæ, & visis signis mirabilibus cum magno desiderio Messię nostro, se subiecerunt, & pro eo præ amoris vehemētia mortui sunt. H Erant dulcia valde, & efficacia Saluatoris nostri verba, ita vt oēs ad eum audiendum delectabiliter conuenirent, & sequebantur eum quocunque iret, & dato, quòd vita sua aspera esset, cum iuberet hominem discedere a delectationibus, & diceret, quòd venerat mittere ignem in terram, & non pacem, sed gladiū, & separare hominem aduersus patrem suum, & filiā aduersus matrem, & q̄ qui amat patrem, aut matrem plusquā Deū, nō erat dignus vita æterna, & multa alia hmōi satis dura, de quibus Matth. ca. 10. & in alijs locis: tñ non recedebant a verbis eius, quia efficacia nimis erant. Vnde cum semel pp duriciem verborum Christi. s. quia dicebat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternā, recederent ab eo quidā de discipulis, dixit Chr̄us ad duodecim I Apostolos: nunquid & vos vultis abire? rñdit ei Petrus: Dñe ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes, & nos credimus, & cognouimus, q̄ tu es Chr̄us filius Dei: Ioan. cap. 6. Alio modo intelligitur istud quod dicitur de reliquijs ciuitatis de ipsa ciuitate diaboli, quam Christus perdidit, idest, destruxit, & dominatus est illi: duæ.n. sunt ciuitates. s. ciuitas Dei, & ciuitas diaboli, vt inducit Augu. 14. de ciuitate Dei. s. duo amores fecerunt sibi duas ciuitates. Ciuitas.n. Dei incipit ab amore Dei perueniens vsque ad contemptū suipsius, ita vt quicunque in ciuitate illa sunt reputēt omnia tanquā stercora, vt solum Chr̄um lucrifaciāt ad Philip. cap. 3. Ciuitas aūt diaboli incipit ab amore suiipsius vsq; ad contemptum Dei. Deus aūt eos, qui K in ciuitate ista diaboli erant idolis seruientes ad agnitionem suam ꝯuertit, & per hoc eos perdidit. i. destruxit faciens non esse quod prius fuerant. Primus tamē modus exponendi melior est, & magis literalis.

Christ⁹ nō erat subiecturus sibi oēs gētes armis, sed ratione, & suasionibus.

Tertia expositio totius huius Prophetiæ mixtim de Christo, & de David. Quæst. XI.

ALio Modo pōt exponi ista litera tota mixtim non sequendo vnicam expositionem, sed transeundo de vna ad alteram, quia prophetæ fixi non sunt, sed transeunt de vno in alterum, scilicet, de tempore in tempus, de persona in personā, de toto ad partem, de capite ad

membra

membra non secuti aliquem proprium stilum, sed sicut Spiritussanctus reuelans per eos mysteria sua dat eloqui illis. Hoc patet per septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam, quas omnes doctores sequuntur. Ideo dicendum, quòd quamquam vtraque expositio præcedens sit conueniens, & literalis: tamen magis conueniens est expositio mixta ex vtraque. Nam quædam sunt hic, quæ propriè conueniunt Dauid, & populo Iudæorum secundum carnem: alia autem non tantum conueniunt Messiæ. Etiam quædam horum multum congruunt: alia vero non videntur de eo dici, nisi allegoricè saltem inspicientibus ea leuiter. Cum autem ea, quæ propriè conueniunt Dauid attribuantur ei, & ea, q̃ propriè Messię ꝯgruunt, dicantur de illo, erit expositio totaliter literalis, & nõ differret penit⁹ a duabus supra positis, quia cuiuslibet earum partem accipit, & secundum hanc exponemus principium istorum verborum de Messia secundum literam, scilicet. *Videbo eum, sed non modo intuebor illum, sed non prope; orietur stella ex Iacob*. Et ista exponuntur ad literam de Messia, sicut supra exposita sunt. Deinde sequitur litera exponenda de Dauid, scilicet.

Consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab vastabitque omnes filios Seth: & erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis; Israel vero fortiter aget. Hæc omnia propriè conueniunt Dauid secundum literã, & exponantur de eo, sicut supra fuerunt exposita: deinde litera sequens ad Messiam propriè pertinet, scilicet. *De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.* Et exponatur hoc, vt supra fuit expositum. Ista expositio est conuenientior duabus alijs, quia nulla aliarum potest penitus ad literã applicare: ista autem applicat. *Cumque vidisset Amalech.* Hic prophetat Balaam de Amalechitis, & dicitur, quòd cum vidisset Balaam Amalech, idest, terram Amalechitarum, incepit de eis prophetare ista.

An Balaam potuerit videre ex mõte, in quo erat omnia regna, de quibus hic prophetauit. Quæst. XII.

DICUNT Quidam, quòd ista visio non erat realis, sed in spiritu, sicut dicebatur supra: Videbo eum, & non modo: & hoc, quia non poterat videre Balaam omnes istos populos oculis corporeis: immo dicunt, quòd quando ista Balaam a Deo recipiebat, erat dormiens clausis oculis carnis.

Sed non stat positio istorum: cum enim dicunt, quòd Balaam dormiebat, quando a Deo recipiebat reuelationes, verum est, quòd aliquando dormiebat, quia etiam sic erat in prophetis Iudæorum, vt dicitur supra capit. 12. si quis inter vos est propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: tamen non erat iste solus modus reuelationis propheticæ: & etiam licet ipse Balaam aliquando per somnium a Deo reuelationem susciperet tamen nõ semper habebat istum modum, sed aliquando vigilans aliquid recipiebat: quod apparet, quia supra cap. 22. dicitur, quod bis locutus fuit ad eum Dominus per noctem, scilicet, quando venerunt bis nuncij Moabitarum ad eum, & tamen iterum habetur ibi, quòd apparuit per viam, scilicet, cum iret per viam, & percutienti asinam, apparuit Angelus loquens euaginato gladio, & locutus fuit ea, quæ locutus fuerat per noctem, cùm sibi apparuerat, scilicet, ne malediceret Israelitis: & tamen tunc non dormiebat Balaam.

Item patet hoc, quia præcedenti capi. dicitur quomodo constructis aris, & impositis sacrificijs Balaam ibat si forte occurreret ei Domin⁹, & occurrebat, atq; dicitur ibi quomodo prius loquebať Balaã ad Dñm, & Deus ponebat verbum in ore eius, & tũc regrediebatur Balaam ad Balac: illud aũt necesse erat esse in vigilia. Aliqñ etiam sine aliqua apparitione, vel formatione vocis in vigilia reuelabat Dominus aliquid Balaam, solum eleuando intellectum suum, sicut patet in principio huius cap. scilicet, ꝙ cum staret Balaam coram Balac irruit in eum spiritus Domini, & eleuans oculos suos contra desertum, in quo erat Israel incepit prophetare, ibi autem manifestum est, quòd in vigilia erat. Etiam non apparuit ei aliquis Angelus loquens, nec vox sine corpore apparente formata est, quia erat Balaam coram rege Balac, & coram eo nollet Deus ista demonstrare: erãt etiam ibi principes Moabitarum, vt patet supra: sed solum fuit in eo eleuatio intellectus, & signatur, cum dicitur ibi: Irruente in se spiritu Dei: quod nunquam dicitur de eo cui apparet Angelus loquens, vel auditur aliqua vox; quia non est tunc in hominem irruens aliquis spiritus, vel aliquod lumen supernaturale, quod eum intelligere faciat, sed illud per quod intelligit extra est, scilicet, vox, quæ formatur. Intra eum autem nihil magis est, quàm antea erat, in eo enim qui sine aliqua voce formata, & apparitione sensitiua exteriori aliquid supernaturaliter intelligit, necesse est esse intra ipsum aliquid, per quod immutetur, scilicet, lumen eleuans. & istud propriè est irruere spiritum Domini super aliquem: ita autem de Balaam dicetur, quando ipse dicebat ista vltima verba prophetica, quod non erat dormiens, scilicet, in recipiendo visionem, quia ipse poterat habere alios modos reuelationis, scilicet, in vigilia.

Item non potest dici, quòd fuerit ista reuelatio in somnis, quia Balaam erat coram Balac, quando ista fiebant super montem Phegor, & ibi prophetabat: non ergo dormiret ibi Balaam coram Balac ad hoc, quòd prophetaret, sed in vigilia necesse est dici, ꝙ fiebat.

Alterum autem, quod isti dicebant non stat, scilicet, quòd non viderit Balaam istas gentes, quas hic nominat oculis suis, scilicet, visione spirituali: & hoc dicunt, quia credunt esse impossibile, quòd viderit illas, sed falsum est, faciliter enim videri poterant: nam Balaam, & Balac erant nunc in monte altissimo in vertice Phegor, & ante hoc fuerant in alio colle altissimo, scilicet, super Phasga, & ab istis locis poterant videri multa regna. Quod patet, quia super istum montem Phasga, in quo nunc erant Balaam, & Balac ascendit Moyses, cum debuit videre totam terram Chanaan, & inde vidit eam secundum partes suas, vt patet Deuteronom. capitu. trigesimoquarto: ita ergo poterant videri alia regna ex illo monte, sicut videbatur tota terra Chanaan, cum ille mons esset extra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab: potissimùm autem videri poterant inde multa loca, quia erat iste mons in extremitate terræ Moab, vbi coniungitur alijs regnis. Quod patet, quia ad radices istius montis Phasga, siue Phegor est mare Sodomorum, quod vocatur mare salsissimum, vel mare solitudinis, vt patet Deuteronom. capitu. tertio, & tamen istud mare est in fronte Orientali terræ Chanaan, vt patet infra capitu. trigesimoquarto: ergo mons iste Phasga est in extremitate regni Moab, vbi coniungitur terra Moab terræ Chanaan: & consequenter alia regna ibi coniunguntur. Ideo ex illo monte videbuntur alia regna; ibi namque coniungitur terra Idumææ terræ Chanaan, & terrę Moab, vt patet infra 34. ca. s. apud mare salsissimum, & illud est apud montem Phasga: ergo videretur inde terra Idumææ. Etiam terra Amalechitarum nõ multum inde

distat, quoniam est coniuncta extremitati terræ Idumææ ad partem meridianam terræ Chanaan, scilicet, apud Cadesbarne, quæ est ciuitas terræ Edom, & est in latere terræ Chanaan. Primum patet supra cap. 20. secundum infra 34. & Iosue cap. 15. quòd autem terra Amalechitarum sit coniuncta vrbi Cadesbarne colligitur satis supra 14. capitu. & ibi declaratum est, & supra cap. 20. poterant ergo Amalechitæ videri de monte Phasga, siue Phegor, qui erat coniunctus terræ Edom.

Item terra Cinæorum, de qua hic etiam prophetatur satis poterat videri ex illo monte; quia Cinæi habitabant in sorte Iudæ ad partem Meridianam in deserto, vt patet Iudic. capitu. primo. ista terra est tamen prope Iordanem: sic enim dicitur, quòd Ioannes Baptista prædicabat in deserto Iudeę, & venientes ad eum baptizabantur ab ipso in Iordane: ergo desertum Iudæę erat apud Iordanem. Hoc patet Matthę. capitu. 3. & Marci 1. Iordanis tamen est circa montem Phasga, siue Phegor; quia mare salsissimum, quod est quoddam stagnum est ad radices montis Phasga Deuteronom. capitu. 3. & isti in istud mare intrat Iordanis, vt patet Iosue c. 3. ergo Iordanis est prope montem Phasga: potissimùm in parte sua Meridiana, in qua habitabant Cinæi, vt patet Iudicum capitu. primo.

Item patet hoc, quia apud vada Iordanis est terra Moab, cum dicantur vada quædam Iordanis transmittere in Moab, vt patet Iudic. capitu. 4. ergo terra Cinæorum, quæ erat prope Iordanem non multum distabat a terra Moab: vnde videri poterat de monte Phasga, siue Phegor: & sic Balaam potuisset videre de monte Phegor, in quo tunc erat, omnes istas gẽtes, de quibus hic prophetauit, scilicet, Idumæos Amalechitas Cinæos. de Moabitis autem non oportet dici, quia in terra eorum tunc erat, ideo necesse est, quòd quando Balaam ista dicebat, videret populos istos, & non solum videret, sed etiam conuerteret se ad illos, quia infra dicitur de Cinæis: robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum Assur capiet te: ibi enim ponuntur pronomina demonstratiua tria, & tamen ista si priuentur demonstratione cassa sunt: nam sicut est fundamentum commune Grammaticæ artis circa modum significandi pronominum, necesse est ipsa significare cum demonstratione, & relatione, sine quibus cassa sunt, & vana. Nam siquis protulerit aliquod pronomen nihil per illud demonstrans, nec referens, nihil omnino significabit. Ergo est necesse, quòd cum Balaam loqueretur ista, demonstraret aliquid per illa pronomina. Poterat autem fieri ista demonstratio dupliciter: vno modo per modum cuiusdam quasi relationis, scilicet, quòd loquamur de aliqua re etiam illam non videntes: & tunc sæpe poterimus de ipsa proferre pronomina demonstratiua, quia licet non demonstretur aliquid ad oculum: demonstratur tamen id, de quo locutio fiebat. Alius modus demonstrationis est cum aliquam rem ad oculum ostendimus, & tunc non oportet, quòd præcesserit aliqua locutio de ipsa re, quæ demonstratur: hic autem Balaam, quando demonstrabat Cinæos, non exprimebat aliquem, de quo loquebatur, quia ipse incępit sic loqui: Robustum est quidem habitaculum tuum: ergo oportebat, quòd ipse demonstraret hic ad oculum: non poterat autem ista demonstratio fieri nisi conuerteret se contra terram Cinæorum: ergo conuertebatur contra illam, & videbat eam. Dicendum ergo in hoc, quòd Balaam quando prophetauit de istis gentibus quatuor, scilicet, Moabitis, Idumæis, Amalechitis, &

F Cinæis, primo incepit prophetare de Moabitis cum dixit: consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab. Et quantum ad hoc non fecit Balaam aliquam conuersionem, quia erat intra ipsam terram Moab. Cum verò de Idumæis prophetauit, dicens: erit Idumæa possessio eius, conuertit se versus terram Idumæę ad partem Meridianam, quia terra Edõ est magis Meridiana, quàm terra Moab, & magis intra deserta Arabica: ideo Israelitæ venientes de Aegypto, quæ est multum Meridiana primo accesserunt ad terram Edom quàm Moab, & cum circuiuissent terram Edom, venerunt in terram Moab, vt patet supra capitu. vigesimo primo. Deinde cum loqueretur Balaam contra Amalechitas con
G uertit se ad terram eorum, scilicet ad partem occidentalem: terra enim Amalech aliqualiter est occidentalis, & aliqualiter Meridiana respectu terræ Moab. Vltimo cum propheraret de Cinæis conuertit se versus terram eorum ad Occidentem, quia illa terra adhuc est magis Occidẽtalis directè respectu Moabitarum, quàm terra Amalech. *Assumens parabolam ait*. Idest, incepit sermonem suum propheticum, qui vocatur parabolicus, cum sit aliqualiter figuratus. *Principium gentium Amalech*. Idest, Amalechitæ sunt primi inter gentes. Non est sensus, quòd Amalechitæ sint antiquiores inter omnes gentes: multi enim alij populi ante eos fuerunt: nam Amalechitæ
H sunt de genere Idumæorum: nam Idumæi sunt de stirpe Esau, cuius primogenitus fuit Eliphaz, & huius filius fuit Amalech, scilicet, nepos Esau, a quo Amalechitæ nati sunt, vt patet Genes. 36. cap. Et ob hoc Amalechitæ habitauerunt apud Idumæos: nam terra Idumæorum finitur in Cadesbarne, vt patet supra capitu. vigesimo: & apud Cadesbarne erat terra Amalechitarum, vt colligitur supra capitu. decimo quarto, sed ante Esau fuerunt multæ gentes: ergo Amalechitæ non sunt principium gentium, sed vocantur principium gentium, Idest, prima inter omnes gentes, quæ contra Iudæos pugnauerunt, quia egredientibus eis de mari rubro, & intrantibus solitudinem primo occurrit in bello Amalech, vt patet Exodi capitu. decimoseptimo, & occidit extremos
I agminis Iudæorum, qui lassi resederant, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimoquinto. deinde pugnauerunt aliæ gentes contra Israel, scilicet, Chananæi, de quibus supra capitu. decimoquarto, & duo reges Amorrhæorum supra capitu. vigesimo primo, & postea omnes reges Chanaan.

Amalechitæ de genere Idumęorum sunt, & primi bellauerũt contra Israelitas.

Cuius extrema perdentur. Idest, finis Amalechitarum erit interitus, quia ipsi totaliter a Iudæis deleti sunt: iusserat enim Deus, quòd Israelitę occiderent Amalechitas non parcentes eis cum locum haberent, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimoquinto, scilicet, memento quid fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Aegypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi reside-
K bant, occiderit. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, delebis nomen eius sub coelo: caue ne obliuiscaris. Fuit autem postea hoc factum per regem Saul, qui missus est contra Amalechitas, & pugnãs deleuit omnes tam viros, quàm fœminas, senes, & paruulos, vsque ad pecora, & iumenta: solum autem regem Amalech non occidit, & de pecoribus reseruauit pinguiora: propter quod iratus Deus valde abstulit regnum de progenie eius: primo Regum capitulo decimo quinto.

Vidit quoque Cinæum. Hic prophetabat Balaam contra aliam gentem, scilicet, contra Cinæos.

Prophetia de Cinæis. *Quæst. XIII.*

SCIENDVM Autem, quòd Cinęi, & Sinęi non sunt eędem gens, sed, quòd apparet ex differentia literarum tã apud nos, quam apud Hebræos. Cinęi enim sunt de genere Iethro cognati Moysi, scilicet, soceri eius, vt patet Iudi. cap. 1. scilicet, filij autem Cinæi cognati Moysi ascenderũt de ciuitate palmarum, & Iudi. cap. 4. dicitur: Haber autem Cinæus recesserat quondam a cęteris fratribus suis Cinęis filijs Hobab cognati Moysi. Sinęi autem sunt de genere Chanaan, vt patet Gen. cap. 10. vbi ponitur Sinęus inter filios Chanaan, scilicet, Sinęum Arabium, & Samaritem. De Cinęis, qui sunt de genere Iethro intelligitur litera ista. Isti enim habitauerũt cum filijs Israel, nam Iethro socer Moysi venit in desertum Sinai ad Moysen, & stetit ibi cum eo. Cum vero recedere vellent Israelitæ de monte illo, rogauit Moyses Iethro, ne recederet ab eis, sed iret in terram Chanaan cum illis, & ibi daretur ei optima possessio, vt patet supra cap. 10. ubi autem dixit Iethro. non vadã tecum, sed reuertar in terrã meam, in qua natus sum. Postea autem instantius orauit Moyses, ne recederet, sed non patet in litera ibi an recesserit, vel steterit: in Exo. cap. 18. dicitur, quòd Moyses dimisit cognatum suum, qui reuersus abijt in terram suam. Tamẽ, sicut fuit declaratum filij eius postea venerunt ad Israelitas existentes in deserto, vt irent cum eis in terram Chanaan, quia videbant Moysen cognatum suum dominum tanti populi, & credebant, quòd eis multa bona faceret, sicut promiserat patri eorum Iethro, & iste aduentus fuit antequam Israelitæ irent ad pugnandũ contra Madian, de quo patet infra cap. 31. Nam si nõ venissent ante hoc perissent cum omnibus alijs Madianitis. Isti enim Cinęi acceperunt postea locum habitandi inter Israelitas, scilicet, in sorte Iudæ, quia illa sors erat valde magna, sic patet Iudic. cap. 1. filij autẽ Cinæi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iudæ in desertum sortis eius, quod est ad Meridiem Harad, & habitauerunt cum eo. Aliqui tamen de istis Cinæis recesserunt de sorte Iudæ, & venerunt ad habitandum in sorte Nephthali apud ciuitatem Cedes, scilicet, Haber Cinęus, vt patet Iudi. c. 4. & vxor illius, scilicet, Iahel occidit Sisaram principẽ exercitus Chananęorum, infixo clauo in capite eius, vt patet ibidem.

Cinęi, & Sinæi diuersę gentes.

Quomodo potuit videre Balaam Cinæos, cum nondum haberent aliquem locum, in quo morarentur. *Quæst. XIIII.*

QVAERET aliquis quomodo vidit Balaam Cinęum, quia nondum Cinęus acceperat possessionem, sed erant Cinęi inter Israelitas, & postea venerunt cum eis in terrã Chanaan, & acceperunt possessionem, vt supra dictũ est. Forte dicet aliquis, quod quando Balaã debuit prophetare contra Cinæos conuertit se contra tentoria Iudæorum, qui tunc manebant ad radices montis illius, in quo erat Balaam, scilicet, in cãpestribus Moab, & quia inter Iudæos erant Cinæi conuertendo se ad Iudæos conuertebat se ad Cinæos, & demonstrabat illos. Sed non stat, quia dixit Balaam: Robustum est quidem habitaculũ tuum: ergo videtur, quod tũc respiceret Balaam habitaculum Cinęorum, & tamẽ respiciendo Iudęos non aspiciebat terram in, qua postea habitauerunt Cinęi: ergo cum loquebatur ad Cinæos non conuertebatur ad Israel. Aliqui autem propter hoc dicerent, quòd non loquebatur Balaam ad Cinęos, qui erant de stirpe Iethro soceri Moysi de quibus dictũ est, sed ad Sinęos, qui erãt de stirpe Chananæorum, isti autem iam acceperant possessionem suam, quia erant populi antiquissimi, sicut cęteri Chananæi: ideo poterat de eis dici, quòd eorum habitaculum erat robustum. Et nos quoque de eis exponere teneremus, nisi obstaret litera: obstat autem, quia illi non vocantur Cinæi sed Sinæi, vt patet considerando literam Hebraicam hic, & Gen. cap. 10. Item obstat, quia si intelligeretur de his diceretur infra, & fueris electus de stirpe Cham, & non de stirpe Cin. & tamen è contrario dicitur, quamquàm aliquę Biblię habeant hic de stirpe Cham, sed vitium est, quod apparet ex litera Hebraica, quę habet de stirpe Cin.

Ideo dicendum, quòd intelligitur de Cinæis filijs Iethro, & non de Chananęis. Ad hoc tamen dicendũ est, quòd quando Balaam loquebatur de Cinæis non conuertebat vultum suum contra Israelitas, sed contra locum, in quo habitaturi erant Cinęi, nam licet nondum accepissent Cinæi aliquem locum manendi, tamen Balaam spiritu prophetico cognoscebat, in quo loco mansuri essent, sicut cognoscebat quòd Assur caperet eos, & contra illum locum se conuertens loquebatur ista. Posset forte dici, quòd conuertebat se Balaã tunc ad Cinæos, q erant inter Iudęos, & dicebat, quod habitaculum eorum erat robustum, idest futurum erat robustum. *Et assumpta parabola ait.* Idest incępit parabolicè loqui, quia prophetia in quibusdã figuratis locutionibus est. *Robustum est quidem habitaculum tuum.* Idest terra, in qua morabantur Cinęi erat firmissima, & quasi inexpugnabilis, & non intelligitur de habitaculo, quod tunc haberent, quia nullum adhuc habebant, sed intelligitur de habitaculo, quod habituri erant, scilicet, cum postea acceperunt possessionem inter filios Iudę in terra deserti, quę erat mõtuosa, & fortis. De hoc patet Iudi. c. 1. scilicet, quòd ascenderunt Cinęi cum filijs Iuda in desertum sortis eius ad meridiem. Vel potest dici robustum habitaculum ex confœderatione, & amicitia cum Hebræis: ideo quando Saul pugnauit contra Amalichitas dixit Cinæis: Abite, & recedite ab Amalech, ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de Aegypto. *Sed si in petra posueris nidum tuum.* Metaphora est, idest etiam si habueris habitationem fortissimam, non poteris multum permanere. Ponitur enim de petra, quia habitatio super petram est fortissima, sic dixit Christus Matth. 7. capit. de viro sapiente, qui ędificauit domum suam supra petram, Descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit, quia fundata erat super petram. Idem dicit Boetius de consolatione. li. 1. Metro. 4. quod incipit. quisquis. vbi docet qualiter sit eligendus status humanus.

Et fueris electus de stirpe Cin. Idest quamquàm sis electus de stirpe Cin nõ poteris magno tpe permanere. Aliqui dicunt hoc intelligi propter illos, qui fuerunt de stirpe Haber Cinæi, qui a cęteris Cinęis fratribus suis separauerunt se, & venit, vt habitaret iuxta ciuitatem Cedes, quæ est in sorte Nephthali, vt patet Iudicum capitu. 4. & est sensus, quòd quamquàm separentur quidam Cinæi ab alijs caperentur a rege Assur, & intelligunt isti, quòd Cinæi non habitabant inter Iudæos, sed in alia terra separata, & quidam de eis, scilicet, Haber Cinæus cum posteritate sua separauit se a cęteris adiungens se Iudęis. Sed hoc falsum est, nã omnes Cinęi habitauerunt inter Iudeos, sic patet Iudi. ca. 1. scilicet, q Cinęi filij cognati Moysi iuerũt cũ filijs Iuda in sortẽ suã, & habitauerũt cũ eo ad meridiem: deinde recessit ab istis Haber Cinęus: ergo, siue Haber, siue alij Cinęi, habitabant in terra Iudęorũ, sed Cinæi omnes habitabãt in sorte Iudę, quę est ad partẽ

Meridianam

Meridianam: Haber autem Cineus recessit ab eis versus Aquilonem, & habitauit in sorte Nephthali iuxta ciuitatem Cedes, & ista terra est multum aquilonaris in tota terra Chanaan. Sed arguet aliquis, quòd Cinæi non habitarent in terra Iudæorum sed in terra Amalech, quia 1. Reg. 15. ca. dixit Saul Cinęo. Abite, & recedite ab Amalech, & postea concluditur. Et recessit Cinæus de medio Amalech: ergo inter Amalechitas habitabant Cinęi. Respondendũ est, quòd Cinęi habitabant in sorte Iudæ, & tamen terra eorũ applicabatur terræ Amalechitarum, quia sors Iudæ est maxime Meridiana in tota terra Chanaan, vt colligitur Iosue 15. cap. & in ista sorte habitauerunt Cinęi, vt patet Iudi. cap. 1. & manserunt in extremitate Meridiana sortis huius, vt patet ibidem: Amalechitæ autem sunt coniuncti terminis sortis Iudæ. Quod patet quia Cadesbarne est in latere Meridiano sortis Iudæ: Iosue capi. 15. & tamen apud Cadesbarne est terra Amalechitarum, vt colligitur supra 19. cap. & sic Cinęi essent coniuncti terra Amalech: ideo quando Saul iuit contra Amalechitas dixit, vt recederent Cinęi ab Amalech, idest de extremitate eius ne forte ipse pugnans contra Amalech putaret loca Cinęorum esse loca Amalechitarum, & occideret Cinęos. Vel potest intelligi, quòd quamquàm Cinęi a principio habitauissent solum in sorte Iudę, quia tamen erant in extremitate eius, & coniuncti terræ Amalech, potuerunt acquirere aliqua loca terræ Amalechitarum, & habitare in eis, & quantum ad hoc erant Cinęi in medio Amalechitarum: vnde dicitũ primo Reg. ca. 15. recessit Cinęus de medio Amalech. Alio modo poterat intelligi ista litera, scilicet, & fueris electus de stirpe Cin, idest, licet sis electus de omnibus gentilibus, quia es de stirpe Cin, idest de stirpe Iethro, qui vocatur Cin, tamen non poteris diu permanere, & tunc intelligitur, quòd inter omnes Gentiles nulli fuerũt magis electi quàm Cinęi, eo quòd omnibus alijs gẽtibus aduersabantur Iudæi, vel saltem non communicabant, Cinęis autem multa bona fecerunt, quia acceperant eos inter se, & dederunt eis Hæreditatem, sicut dixerat Moyses ipsi Iethro, cuius filij erant Cinęi, vt patet supra cap. 10. & Iudi. cap. 1. Et tunc erit sensus, quòd quamquàm magis fuerint electi Cinęi quàm omnes aliæ gentes ad beneficia Iudæorum, tñ non excusauerunt se propter hoc, quin caperentur a rege Assur. Primus tamen sensus est melior, scilicet, quod quamquàm quidam de Cinęis eligerẽtur a cęteris, idest separarent se ab eis, tamen caperentur a rege Assur, sicut fuit de posteritate Haber Cinęi: nam iste separatus est a reliquis Cinęis, vt habitaret in terra Nephthali, & tamen quando rex Assur accepit terrã illam Cinęi capti sunt. Aliquæ Bibliæ habent: Si fueris electus de stirpe Cham, tamen litera vitiosa est, quia litera Hebraica habet de stirpe Cin. Si autem diceretur hic de stirpe Cham, referretur ad Sinęos, qui erãt vnus de populis Chananæorum, & esset sensus, quod quamquàm Sinęi essent electi de populo Chananeorum, tamen non possent diu permanere, quasi dicat, omnes alij de stirpe Cam peribant cum Deus tradidisset in potestatem Israelitarum totam terram Chanaan: Sinæi autem habebant in hoc aliquid speciale, quia nõ erant intra terminos Chanaan promissę Iudæis: ideo Iudæi non delebant eos, tamen hoc non obstante non possunt diu permanere, quia licet Iudæi non destruerent eos Assur caperet illos. Sed primus modus debet teneri, cum litera ista non possit loqui de Sinęis, qui sunt de stirpe Cham: sed de Cinæis, qui fuitt de stirpe Iethro, qui vocatur Cin.

Quandiu poteris permanere. Quasi dicat, non manebis magno tempore, licet sit habitaculum tuum fortissimum. Fuit tamen satis magnum tempus, quia vsque ad regem Salmanasar manserunt Cinęi inter Iudęos, a Balaam autem vsque ad Salmanasar fuerũt magna tempora, scilicet ferè totum tempus, quo durauerunt Israelitę in terra Chanaan, sed Scriptura vocat istud paruum tempus, quoniam mille anni ante oculos Dei, sicut dies hesterna sunt, quæ pręterijt, sicut ait Propheta Psalm. 94.

Assur enim capiet te. Idest non poteris permanere, quia Assur, idest rex Assyriorum capiet te. Hoc enim fuit quando Salmanasar venit in terram Iudęorum, & transtulit inde tribus 10. in terram Medorum: de quo 4. Reg. cap. 17. tunc enim transtulit cum eis Cinæos, scilicet, progeniem Haber Cinęi, qui recesserat ab omnibus alijs Cinæis, vt habitaret in sorte Nephthali, & quia fuerunt translati habitatores Nephthali in terram Medorum etiam Cinęi cum eis translati sunt.

Assumptaque parabola ita locutus est. Hic prophetat de alijs Gentibus, idest de Italicis, & Assyrijs, & Iudæis. Istas autem gentes saltem duas primas non videbat Balaam, quando erat in monte Phegor prophetans de eis: ideo non dicitur hic de istis, quòd conuerteretur Balaam contra illas, vel quòd videret eas, sicut dictum est, quòd vidit Amalech, & vidit Cinęũ, & ponitur hic de istis Gentibus, quasi dependenter ex superioribus. Dixerat enim, quòd Assur, idest rex Assyriorum caperet Cinęos, in quo etiam intelligebatur, quòd caperet Iudæos, nam decem tribus Israelitarum captę sunt a rege Assur, quando cępit Cinęũ, & quia rex Assur in hoc male agebat, licet esset instrumentum irę Domini ipse passurus erat mala. & ob hoc ponitur destructio eius, scilicet, quòd Italici destruerent eum: hoc enim signat Isai. capitu. 10. dicẽs. Væ Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi. & postea sequitur ibidem, quomodo quamquàm esset instrumentum Dei, tamen superbe egit, & non ęstimauit se esse instrumentum, sed quòd a se haberet potentiam istam magnam, & propter hoc sequitur ibidem magna poena illius, ita etiam fit hic, quia post eius iniquitatem in destruendo Iudæos ponitur poena illius infligenda a Romanis.

Prophetia aliarum gentium a Cinæis.

Heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus? Exclamatio enim doloris est, quam præposuit Balaam, quia malum quod futurum erat tempore istorum vltimorum bellorum, scilicet, quando Romani contra Assyrios pugnarent, & postea ipsi inter se, erat maius malum omnibus præcedentibus. Et sic dicit: heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus? idest valde magna calamitas erit, quando Deus inducet ista super terram, & illi, qui tunc vixerint, magis affligentur, quàm qui fuerint in omnibus alijs temporibus. Similem enim exclamationem facit Christus de malis vltimorum temporum, quia illa erunt talia, qualia nunquam fuerunt ab exordio sęculi. Sic dicitur Matth. 24. capitu. vę autem prægnãtibus, & nutrientibus in illis diebus: erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet. Sic iterum quando prædixit Christus magnam tribulationem super Iudęos futuram tempore belli Romanorum ait, filiæ Ierusalem, nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: beatæ steriles, & ventres, quæ non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt, tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos. Luc. 23. cap.

Venient in trieribus de Italia.

Bellum Romanorum contra Assyrios prædicitur. Quæst. XV.

A Hic ponitur bellum Romanorum contra Assyrios, magno enim tempore durauit iste conflictus, & multi de nobilibus Romanis in eo defecerunt, & senatores atque consules. Crassus nanque, qui cum Pompeio consulatum gerebat bello Parthico peremptus est. Dicitur autem, quòd venient in trieribus, idest in magnis nauibus: est enim trieris genus magnę nauis, quę a tribus ordinibus denominata est, & in istis venerũt Romani de Italia ad pugnandum contra Asianos, & inde dicitur trierarcha, idest princeps nauium, vel rector. Sic accipit Aristo. 2. Ethi. scilicet, quòd non est B idem medium circa temperantiam Miloni, & trierarchæ, atque magistro gymnasiorum.

Cap. 6.

Et superabunt Assyrios. Idest Romani pugnauerũt ɔ̄ Assyrios, & superauerunt eos: multa enim bella fuerunt Romanorum contra Assyrios: nec solum contra vnam gentem, scilicet, Assyriorum pugnauerunt, sed etiam contra omnes gentes Asianas pro maiori parte, nam vsque ad Taurum, & Caucasum montem Romani omnes Asianos sibi subiecerunt, sicut patet in historijs Romanorum per Titum Liuium, & Paulum Orosium, & Eutropiũ, Snetonium, atque alios Romanorum chronographos. Fuerunt autem ista bella maximè facta per Pompeium, qui maxime pro vrbe Romana laborauit. Primo in piratico bello intra paucos dies omnes piratas delens, deinde bello C terrestri omnes terræ Asiæ, & Africę reges Romanorum subiecit imperio. Felicissimus quidem si potentia temporalis, & honor aliquod fęlicitatis habẽt vestigium, admirandæ. Et tamen condolendæ calamitatis suę origo fuit, quòd intrauit in templum Domini, & sancta Sanctorum in Ierusalem, & omnia vasa, & Dei cęremonias contempsit, nihil tamen cupiditate ductus inde tulit, & equos suos in porticu Salomonis stabulauit, & inde miserrimus recedens, qui fęlix accesserat cum Iulio Cęsare congressus inferior fuit, postea in Aegypto infęliciter ab eo, quem ipse in regem exaltauerat, decapitatus est. De his Lucanus per decem libros latissime, & elegantissime locutus est. *Et vastabunt Hebræos*. Idest Italici, qui vastauerunt Assyrios etiam vastauerunt Iudæos, nam ferè D contra totam Asiam pugnauerunt: nam post bella contra Assyrios aliquãtis temporibus post defunctos Machabęos Pompeius terram Iudæorum Romanis subdidit. Ante hoc autem reges, & sacerdotes de genere Machabęorum erant. Romani vero tanquã dominantes terræ illi instituebant reges, quos volebãt, & sacerdotes magnos. Sic instituti sunt Aristobolus, Alexander, & Ioannes. Postea autem magna seditione orta inter eos, qui de genere regio erãt Romani priuauerunt eos regno, transferentes illud ad alienigenas distinctum per Tetrarchias. Vnde posuerunt primum Herodem Aschalonitam, qui de genere Philisthinorum erat de vrbe Aschalone principalissima inter omnes vrbes Philisthinorũ, sub quo E Christus natus est. Erat autem tunc distinctus principatus totius terræ Iudæorum per quatuor viros, quorum quilibet vocatur Tetrarcha, idest, princeps pro quarta parte. Hos quatuor Tetrarchas ponit beatus Lucas cap. 3. scilicet, pontium Pilatum Tetrarcham Iudęæ, & Herodem Tetrarcham Galilæę, & Philippum fratrem eius Tetrarcham Ituręæ, & Traconitidis regionis, & Lisaniam Tetrarcham Abilinę. horum tamen quatuor principum Iudæi nullum regẽ vocabant. Sic patet Matth. 27. cum Pilatus dixisset de Christo, quòd crucifigeret regem Iudęorum, dixerunt Iudæi non habemus regem, nisi Cęsarem, scilicet, imperatorem Romanorum. Et iterum dicunt, Si dimittis hunc, non es amicus Cęsaris, quia omnis, qui se regem facit contradicit Cęsari, in quo videtur, quòd nec ipsi intelligebant esse alium regem super se, nisi Cæsarem: nec etiam Cęsar volebat esse alium regem, nisi seipsum. Hæc omnia facta sunt, vt compleretur, quod dictum erat Gen. 49. scilicet, non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, idest Messias secundum Chaldaicam translationem, & sic Iudæi vastati erant, & magna calamitate pressi, cum nullum dominum naturalem haberent, sed multos, & alienos. Non fuit tamen completa Iudæorum destructio vsque ad 4x. annos post Christi passionem, quando Titus deleuit totam vrbem Ierusalem, & omnes Iudæos, qui conuenerant ad vrbem ipsam, nam erat tunc festum azymorum, in quo omnes viri Israelitæ conuenire debebant illuc, quia iusserat Deus, quòd omne masculinũ de genere Israel ascenderet ter in anno ad locum Sanctuarij, nec poterat esse conuenientius tempus ad delendum omnes. *Ad extremum, & ipsi peribunt*. Ponitur poena Romanorum, scilicet, quòd ipsi perirent, sicut cęteræ gentes, quia ipsi inflixerant multa mala alijs populis, eis quoque mala inflicta sunt. Sic dictum fuerat supra de Assyrijs, qui capturi erant Ciuęos, & cum eis Iudæos, & postea subiunctum est, quòd ipsi Assyrij a Romanis perirent, ita & cum dictum fuerit de Romanis, quòd cęteras gentes vastarent subditur, quòd ipsi vastabuntur.

Tempore Balaam nõ erat Roma sed postea cõdita est annis fere 700. post hanc prophetiã Balaam.

Romani diuiserunt dominium Iudęorũ, in 4. Tetrarchias.

Prophetia contra Romanos.

Hebręi volunt, quod hoc fiet per Messiam suum, qui veniet in magna potestate, & subijciet sibi omnes gentes, sed falsum est, quia Messias venturus non est, cum iam venerit. Item licet venturus esset, non esset pugnaturus cõtra gentes ad subijciendas eas sibi, sed alio modo assecuturus erat principatum, vt supra probatum fuit: sed intelligitur hoc de Romanis, qui perierunt inter seipsos, scilicet, propter malitiam imperatorum suorum. In quo sciendum, quòd bella ciuilia fuerunt, quę vrbem Romam a principio maxime vastauerunt, cum pugnauerunt Sylla, & Marius duo cõsules Romani, qui infinitas strages in vrbe Roma, & in prouincia dederunt, ita vt nunquam hostes tãtum nocuerint bello hostili, quantum ipsi bello ciuili nocuerunt, sed quia postea vrbs Roma ad maximã puenit excellentiam, adhuc non computatur illud tẽpus tanquam principium Romanæ cladis, nam post tempora Syllæ & Marij, tempore Pompei, & Iulij Cęsaris Roma ad magnam peruenit excellentiam, cum isti ei multas prouincias subiecerint, scilicet, Pompeius in partibus Asianis, & Iulius Cæsar in tota Europa: ipsi tamen bello ciuili magnam partem Romani status deleuerunt. Sed adhuc post ipsorum tempora Octauianus Augustus surrexit: cuius tempore fuit maxima gloria Romanorum, nam tunc totus orbis Romanis subditus fuit, & iussit Octauianus, vt describeretur vniuersus orbis, & singuli profiterentur in vrbibus suis se subiectos esse Romanis, vt patet Luc. capitu. 2. Omnes ergo prætéritę clades Romanorũ ante tempora Octauiani non computantur in ruina Romanorum.

Quò bella ciuilia vrbem maxime vastauerunt.

Item Scriptura ista non potest intelligi de malis, q̃ passi fuerant Romani ante tempora Octauiani, quia hic dictum est, ꝙ ipsi vastarent Assyrios, & Hebręos, & ad extremum ipsi perirent, sed vastatio facta in Iudæis post Romanos fuit post Octauianum, & multos alios Imperatores, scilicet, tẽpore Vespasiani, & Titi. ergo post hoc cõputãda est ruina Romanorũ. fuit aũt hoc pp malitiã Romanorum Imperatorũ, & discordiam, multæ. n. prouinciæ perditę fuerũt, & vsque hodie ferè nihil mansit. Hostes etiam pro magna parte statum

An pphetia de destructione status Romani intelligat quantũ ad mala, quę fuerunt ante tps Octauiani, vel post.

ſtatum Romanum delenerunt. Nam Alaricus rex Gothorum irrupit vrbem Romam tempore Imperatoris Honorij, & ipſe plurimos trucidauit, & vrbẽ ferro, & igni magna ex parte conſumpſit, vt declarat Paulus Oroſius 6. libro de Ormeſta mundi. iſta autẽ litera eſt indifferens, vt poſſit intelligi de bellis hoſtilibus, per quæ Romani perierunt, vel quòd ipſi a ſeipſis mutuis diſcordijs conturbati fuerint, nam non dicitur hic, quòd ad extremum Romani vaſtabũtur, ſicut dicitur de omnibus alijs gentibus, ſed quòd ad extremum peribunt.

Quomodo Moyſes ſcripſit geſta Balaam, cum eum nunquam viderit. Quæſt. XVI.

QVAERET aliquis quomodo Moyſes iſta ſcripſit de geſtis Balaam, nam ipſe non vidit hęc cũ fiebant, quia erat inter Hebreos. Reſpondebit aliquis, quòd ſicut Balaã prophetæ reuelabantur iſta, quæ habentur hic futura de ſtatu gentium, ita & Moyſi reuelata ſunt, ita vt ipſe ſcribere ea poſſet tanquam verba propheticę ſuę.

Sed adhuc dato iſto non eſt plena reſponſio, quia de purè hiſtoricis, ſcilicet, de eis, quæ faciebat Balaam conſtituendo Aras, & quærendo auguria nihil prophetabat Balaam, ſed faciebat illa, ideo ſi Moyſes ſolum ſimiliter prophetaret, vt Balaam, non potuiſſet cognoſcere omnia iſta, quæ facta ſunt.

Reſpondendum eſt igitur, quòd Moyſes cognouit hęc omnia propheticè, & ſic ſcripſit, ſcilicet, a principio 22. cap. vſque nunc. Nihil enim de iſtis factis Moyſes vidit, ſcilicet, qualiter venerit Balaam in terram Moab, & quid ibi egerit, ſed omnia ſibi ſpiritus reuelauit. nec aliquis moueatur, quia iſta non erant futura, de quibus prophetæ reuelationes habere ſolent, quia Propheta non magis determinatur ad futurum, quam præteritum, vel præſens, ſed omnis veritas, quæ modo humano cognoſci non poteſt, & diuinitus reuelatur, vocatur prophetica. Et quia quędam præterita ſunt, quæ nequaquam ab homine cognoſci poſſunt, cum ex hiſtoria nulla conſtent, reuelatione quadam indigent, vt ſciantur. Idem modus fuit cum ſcripſit Moyſes hiſtoriam de creatione rerum, & annos atque diſcurſus ętatis primę vſque ad diluuium, nam de his per nullam hiſtoriam ſibi conſtare poterat. De præſentibus quoque reuelatio prophetica eſt ſi id, quod ab aliquibus occultè fit, Deus alijs tunc reuelet, ſic erat de Propheta Eliſeo, cui reuelabat Dominus omnia, quæ faciebat rex Syrię Benadab, ita vt conquereretur rex Syriæ de ſeruis ſuis, dicens quòd aliquis eſſet proditor in domo ſua, qui reuelaret omnia, quæ ipſe faciebat regi Iſrael, & reſponderunt ſerui Benadab. nequaquam domine mi rex, ſed Eliſeus Propheta, qui eſt in Iſrael indicat regi Iſrael quæcunque locutus fueris in conclaui tuo, vt patet 4. Reg. cap. 6. ſic etiam Moyſi reuelabantur de pręſenti ea, quæ faciebat Balaam contra Iſrael, & erat reuelatio proprie prophetica, per quam cognouit omnia iſta Moyſes tanquam hiſtorice facta, & nihil eorum tanquam futurum, quia licet multa prædixerit Balaã hic futura, Moyſi tamen non reuelabantur hæc, vt futura erant, ſed ſolum reuelabatur, quòd Balaam iſta prænunciaſſet, & ſic circa idem erant duo prophetæ, & diuerſimodè, vnus qui ſciebat quid futurum eſſet, alius autem, quia cognoſcebat quid dictum fuiſſet. Vnde Moyſes non dicetur hic Propheta de futuro, licet futura ſcripſerit, quia non ſimpliciter prænunciauit, ſed prænunciata retulit, in hoc tamen quantum ad eſſe prophetam nihil differt, quia cum vtrobique ſit reuelatio facta a Deo eius,

Narratio præteritorum, ac præſentium prophetia nuncupari poteſt.

Circa eadem Moyſes, & Balaam habebant ſpiritum prophetiæ, ſed vnus, vt futura cognoſcens alius, vt res geſtas ſcribens.

F quod aliàs cognoſci non poterat prophetia eſt. Differt tamen aliqualiter, quia futurum magis accedit ad rationem prophetiæ, nam præterita, & pręſentia licet alibi in remotiſſimis partibus fiant, ita vt nequaquam a nobis ſciri poſſint, dæmones tamen illa reuelare queunt, futura autem nequaquam poſſunt, niſi inquantum eis ab Angelis bonis reuelantur, vel quantum ex præſentibus colligi poteſt, velut cum aliqua negocia incępta ſunt homo prudens diligenter inueſtigans, licet conſummationẽ eorum non viderit, de ea veriſimiliter ſuſpicari poteſt. Dæmones autem in naturali ſolertia incõparabiliter ſuper homines vigent, præcipue cum multa didicerint antiquiſſima experientia ſeculorum, quod maxime ad

G prudentiam confert, iuxta Ariſto. 6. Ethico. ideo cũ reuelantur præterita aut pręſentia non eſt ita manifeſtum an a Deo, vel Demone iſta ſint. De futuris autem minus dubitamus, ſunt tamen quædam pręterita, & pręſentia, quę nequaquam ſub Angelorũ aut Demonum iudicio cadunt, vt quid homo apud ſe tacitus velit, aut quid aliquando voluerit, hęc enim ſoli Deo, qui voluntati noſtræ, & intellectui, maximè in trinitate, illabitur, cognita ſunt: ideo cum de talibus aliquid certum annuncietur, & non per coniecturas, cognoſcimus quoniam a Deo hęc ſunt. De Moyſe autem quando conſtat, quod omnia iſta a Deo reuelata ſuſceperit, cum prophetam vocauimus, licet dæmon illa renunciare potuiſſet, quia purè hiſtorica erant.

Cap. 6.

H *Surrexitque Balaam, & reuerſus eſt in locum ſuum.* Ideſt poſtquam Balaam omnia iſta annunciauit coram rege Balac de futuro ſtatu gentium, & maledicere nõ potuit Iudęis reuerſus eſt in terram ſuam, & dicitur. ſurrexit, ideſt ante manebat, nunc autem incępit progredi. Aliqui dicunt ſurrexit Balaam, ſcilicet, quia quando omnia ſuperiora ei reuelabantur iacebat in terra dormiens, ſed ſupra improbatum eſt, & dicitur, quod reuerſus eſt in locum ſuum, ideſt in Meſopotamiam, de qua venerat, vt patet præcedenti capi. & Deuterono. 23.

Et ſi obijciatur, quòd non redijt in terram Meſopotamiæ, ſed in terram Madian, quia ibi poſt paucũ tempus cum Madianitis occiſus eſt, vt infra 31. cap.

I Reſpondendum eſt, quòd Balaam iuitatus eſt a Madianitis, vt iret in terram eorum, & conſenſit, prius tamen redijt in terram ſuam, ſcilicet, in Meſopotamiam, vt diſponeret de rebus ſuis, poſtea vero venit in terram Madian, & ibi occiſus eſt cum Madianitis.

Balac quoque via qua venerat rediit. Ideſt rex Moab etiam redijt in locum ſuum via, qua venerat poſtquã receſſit Balaam non potens maledicere Iudæis. Iſta litera poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ſicut Balaam receſſit de monte Phegor, in quo prius erat cum rege Balac, & iuit in terram ſuam, ita & rex Balac redijt de eodem monte in aliquam ciuitatem ſuam via, qua venerat, ideſt per viam, qua venerat ad montem illum.

Aliter intelligi poteſt. quòd cum Balaam ſurrexit,

K vt iret in terram ſuam, Balac rex Moab iuerit cum eo aſſocians vſque ad extremitatem regni ſui, ſicut fecerat a principio, nam cum ſciuit veniſſe Balaam, exiuit ei obuiam vſque ad fines regni ſui ad oppidum Arnon, vt patet ſupra 22. cap. nunc autem non deſperans penitus aliquod bonum futurum ſibi per conſilium Balaam honorauit eum aſſocians vſque ad extremitatem regni. Vterque ſenſus ſatis ſtat, ſed primus magis videtur conſonare literę.

Aliqui autẽ dicunt, quòd rex Moab iuerit cum Balaã vſque ad extremitatem regni ſui, vt daret ei conſilium, ſicut promiſerat, ſcilicet, qualiter ſe haberet

contra

An Balac fuerit cum Balaã vſq; ad extremitatẽ regni ſui, vt ibi acciperet conſilium.

contra Iudæos, & quòd in extremitate regni Moab dederunt ei conſilium, quo ſuſcepto rediјt Balac via, qua venerat, ſcilicet, rediјt ad montẽ Phegor, in quo prius fuerat, quia apud eundem montem fuerunt fœminæ Moabitarum, & Madianitarum proſtitutæ, & facta eſt immolatio Beelphegor. Etiam ſic volunt, quòd immediatè, vt receſſit Balaam traditum fuerit iſtud executioni, ſed magis videtur, quòd conſilium dederit Balaam, quando fuit extra terram Moab exiſtibus cum eo aliquibus Moabitis, quibus redeuntibus conſilium executioni traditum eſt, nam Balaam dixerat, quòd poſtquam pergeret in terram ſuam, daret conſilium Moabitis contra Iſrael.

CAP. XXV.

Fornicat Iſrael cum Moabitis. Ioſ. 22. Iſa. 32.

ORABATVR autem eo tẽpore Iſrael in Settim, & fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Initiatuſque eſt Iſrael Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moyſen. Tolle cunctos principes populi, & ſuſpende eos contra ſolẽ in patibulis, vt auertatur furor meus ab Iſrael. Dixitque Moyſes ad iudices Iſrael: occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor. Et ecce vnus de filiјs Iſrael intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madianitidem, vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſrael, qui flebant ante fores tabernaculi.

MOrabatur. Dicto ſuperius de conſiliј datione, hic agitur de eius executione, & tanguntur quatuor. Primo Iudæorum tranſgreſſio: ſecundo pœnę debitæ per ſententiam promulgatio: tertio eiuſdem in parte, & in toto inflictio: quarto Iudęorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Secunda ibi. *Et iratus Dominus*. Tertia ibi. *Quod cum vidiſſet*. Quarta ibi. *Locutuſque eſt Dominus*. Circa primum conſiderandum, quod Balaã promiſerat dare conſilium regi Balac contra Iſraelitas, cum non poſſet maledicere eis, vt patet præcedẽti cap. iſtud autem non dedit, cum eſſet in terra Moab, ſed poſtquam iuit in terram ſuam, & deinde executioni traditum eſt. Quomodo autem conſilium datum fuerit, ſubticetur hic, quia ſcriptura non curat enarrare omnia, quæ fiunt, potiſſimè, quia vtitur mõ artificioſo abbreuiando hiſtoriam, ſcilicet, non referendo ea, quæ ex aliјs colligi poſſunt, & ita fuit hic quia pręcedenti cap. dictum fuerat, quòd Balaam daret cõſilium contra Iudæos, & hic apparet quõ Moabitæ cautè deceperint Iſraelitas, ideo colligitur ſatis, ꝙ conſiliũ datũ fuerit, maximè, quia hoc exprimit. ȷ. 31. cap.

An quæ in hoc capi. dicuntur ſint immediatè facta poſt præcedentia. Quæſt. I.

QVAERET aliquis an ea, quæ dicuntur hic, fuerint facta immediatè poſt ea, quæ ſupra habentur, vel an forte ſit aliqua mutatio ordinis. Rñdẽdũ

A eſt, quòd ordo rectus eſt. Primo en facta ſunt ea, quę habentur præcedenti cap. vbi Balaam dixit, quòd daret conſilium Moabitis, poſtea autem hęc fuerunt cum hic agatur de executione huius conſiliј. An verò immediatè fuerit hoc poſt illud, licet non cõſtet, ſatis poteſt iudicari, quòd immediate fuerit, quia Moabitæ diligenter conabantur ad Iudęorum deſtructionem, ideo immediate, vt acceperunt conſilium a Balaam tradidiſſent illud executioni, vnde inter iſtã literam, & cap. præcedens nihil ſubcetur, niſi tempus, in quo Balaam conſilium dedit. Satis ergo fuit iſtud quod hic dicitur coniunctum ſuperioribus, & hoc etiam ſignat litera in principio huius cap. ſcili-

B cet, quòd morabatur eo tempore Iſrael in Settim, id eſt, quòd quando iſta ſupra dicta acciderunt, erant Iſraelitæ in manſione, quę vocatur Settim, & immediate ſubditur, quomodo in eodem loco fornicati fuerunt Iſraelitæ cum filiabus Moab, ideo ſimul iſta fuerunt.

Morabatur autem eo tempore Iſrael in Settim. Iſtud ponitur ad continuandum hiſtoriam tam cum præcedẽti, ſcilicet, quòd eo tempore quo acta ſunt pręcedentia morabatur Iſrael in Settim, id eſt manebat ibi in tẽtoriјs ſuis. Eſt autem Settim quædam manſio, ſiue pars terræ apud Iordanem in campeſtribus locis Moabitarum, & iſta eſt vltima manſio, quam habuerunt Iſraelitæ in toto deſerto, nam poſt eam non fecerunt aliam manſionem vſque ad tranſitum Iordanis, & vo-

C catur iſta manſio Belſathim infra cap. 33. vbi ipſa ponitur vltima omnium manſionum. eſt autem idem Settim, & Belſathim, ſed quia iſta mãſio Settim erat iuxta montem Phegor, vbi erant templa idoli, vel forte accepit ex illo idolo iſtam adiunctionem, vt vocaretur Belſathim. Quòd autem ſit propinqua illi mõti patet, quia mulieres Moab deſcenderunt in Settim vbi erant caſtra Iſraelitarum, & deſcenderunt de mõte Phegor, qui erat extremus in terra Moab, ipſæ tamen non irent in aliquid diſtans, ergo manſio Settim erat apud montem Phegor. Forte aliquis dicet, quòd iſta manſio, quæ vocatur Settim non eſt illa, quæ vocatur Belſathim infra 33. cap. & ſic non erit vltima in manſionibus. Sed dicendum eſt non ſtare, quia Ioſue cap. 2. dicitur, quòd miſit Ioſue duos vi-

An manſio quę vocat hic Settim ſit illa q̃ vocat Belſathim, infra 33. cap.

D ros exploratores de Settim.

Item Ioſue cap. 3. dicitur, quòd Ioſue de nocte ſurgens mouit caſtra, egredientes de Settim venerunt ad Iordanem, conſtat tñ, quod Ioſue erat in vltima manſione cum iam mortuus eſſet Moyſes, qui peruenit ad vltimam manſionem deſerti, cum ipſe omnes manſiones deſcripſerit infra 33. cap. ergo Settim, & Belſathim, quæ eſt vltima manſio dicuntur eſſe eadem. nam Settim de qua hic, & de qua Ioſue 2. & 3. cap. eadem eſt.

Sciendum tamen quando dicitur hic, quòd Iſrael morabatur eo tempore in Settim, quòd poteſt referri ad duo, ſcilicet, ad tempus quo fornicatus fuit Iſrael cum mulieribus Moab, & Madian, vel ad tem-

E pus, quo datum fuit conſilium iſtud contra Iſraelitas, & quando Balaam conabatur maledicere Iſraelitas faciens cęremonias ſuper montem Phegor, quæ ſupra deſcriptę ſunt. Et iſtud ſecundum eſt quod intẽdit litera, quia non dr̃ hic. Morabatur Iſrael eodem tẽpore in Settim, quo fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, ſed dicitur: Morabatur eo tempore Iſrael in Settim, & fornicatus eſt populus: ideo neceſſe eſt vt iſtud tempus referatur ad alium actum quam ad fornicationem, quia iſta ponuntur hic per modum additionis. Ideo dicendum, quòd quando Balaam maledicere volebat Iſraelitas ſuper montem Phegor morabatur populus Iſrael in Settim, id eſt in mãſione

Belſathim,

Belsathim, & pᵉ hoc sequit̃, quod fornicati fuerint Israelitæ cum filiis Moab.

Quomodo Israelitæ sint in Belsathim cum supra tamen dicatur, quòd erant campestribus Moab. Quæst. II.

QVAERET aliquis quomodo poterat esse Israel i Belsathim, qñ Balaam maledicere conabat̃ Israelitas, quia s. 22. cap. dr̃, ꝙ Israelitæ castrametati sunt in campestribus Moab, & tunc faciunt ista, & tñ mansio, quę est in cāpestribus Moab differt a Belsathim, quę est in planioribus locis Moabitarum, vt patet. i. 33. ca. ꝑ profecti de montibus Abarim transierunt ad campestria Moab, ibique castmetati sunt de Bethsimon vsque ad Belsathim in planioribus locis Moabitarum. Aliquis forte respondet, ꝙ Israelitæ erant in campestribus Moab a princip qñ venit Balaam ad maledicēdum super montē Fegor: postea tñ recesserunt inde ad planiora loc Moabitarum, s. ad mansionem Belsathim. Sed hoc ñ conuenit, quia dr̃ hic, ꝙ eo tēpore morabatur Isrl in Settim, i. eo tpe quo facta sunt præcedētia, sed ponitur solum conatus Balaā ad maledicendum, & prophetia de futuris temporibus: ergo tpe, quo illa fiebāt, erat Israel in Settim, sed illa omnia in eodem di facta sunt, vt satis colligitur ex litera 23. & præcedens ca. cum solum conatus fuerit Balaam ad maledicendum ter, & cum vna vice nō posset, dicebat ei Balac. Veni ducam te in alterum locum, & tunc ducens eū in alium collem propinquum faciebat iterum conari ad maledicendū. Et sic in eadem die immo in pauo tpe illa fieri potuissent, sed qñ illa fiebāt erat Israel Settim, vt patet hic, ergo qñ inceperunt fieri etiam erat in Settim, & sic nō potuisset esse in campestribus Moab. Rñdendū est igitur. s. quod qñ Israelitę fornicati sunt cum filiabus Moabitarum erant in Settim, & ibi ēt erant qñ Balaā conabatur maledicere eis, & antequam ipse venisset ad maledicendum. Dr̃ tamen. s. 22. cap. quòd erant in campestribus Moab, quia campestria ista accipiuntur dupliciter. Vno modo tota illa terra, quæ est descendendo a montibus Abarim vsque ad Iordanem vocantur cāpestria Iordanis, & sic acipitur largè. Alio modo vocantur campestria solum pars illa, quæ est coniuncta montibus Abarim descendendo ab illis versus Iordanem, & non pertingit ad Iordanem, sed postea sequitur alia pars, q non est ita montuosa, & extenditur vsque ad Iordanem, & ib nominātur planiora loca Moabitarum. Isto modo accipitur infra 33. capitu. vbi distinguuntur campestria, & planiora loca. Causa distinctionis est, quia campestria sunt aliqualiter montuosa, & ista sunt immediate apud descensum montis Abarim versus Iordanem.

Cāpestria Moab dupliciter.

Cum autem magis acceditur ad Iordanem, succedunt loca minus montuosa, & illa vocantur planiora loca Moab. Accipiendo primo modo est dicendū, quòd quando Israelitæ erant in Settim, siue Belsathim erant in campestribus Moab. Accipiendo secundo modo dicetur, quod erant in planioribus locis Moabitarum. Primo modo accipitur supra c. 22. sed simile Deuterono. cap. 2. cum dicitur, quod mortuus est Moyses, & fleuerunt eum filii Israel in campestribus Moab. Sed manifestum est, quòd tunc erant Israelitæ in Settim, siue Belsathim, quæ est vltima mansio, quia in illa locutus est Deus Moysi multa, vt patet infra 33. capitu. ergo Belsathim dicatur esse in campestribus Moab, constat tamen, quòd ipsa est in planioribus locis Moabitarum infra trigesimo tertio capitulo, ergo non distinguitur ibi inter campestria Moab, & planiora loca Moabitarum. Et

F sic accipiuntur supra 22. capitu. campestria Moab.

Et fornicatus est populus cum filiabus Moab. Ista est executio cōsilii Balaam. Conabatur enim Balaam maledicere Israelitis, vt patet duobus pcedentibus c. & qa nō potuit, excogitauit qualiter nocere posset illis, & qa nō poterat ipse nocere, nisi Deus noceret, conabat prouocare Deum ad iram Israelitarū. Sciebat aūt, quod si prouocatus esset permitteret Israelitas in manus Moabitarum, & quia cognouerat nihil esse, quo magis Deus irritaretur, quàm per cultum idolorū, excogitabat qualiter posset Israelitas mouere ad culturam dæmonum. Arbitratus est autem nihil esse facilius quàm si mulieres Moabitarum adornatæ descenderent ad castra Hebræorum, & illos per libidinem mouerent ad idolatriam. Moabitæ autem re-

Qūo Israelitæ fornicati sunt cū filiabus Moab, & vnde habuit Balaā exordium ad inueniē dum cōsi lium cōtra Iudæos.

G ctum esse credentes ornauerunt virgines suas multas nimis, vt totus populus posset ad eas confluere, quæ descenderunt per montem Phegor ad mansionem Settim, in qua tunc erant Iudæi, quæ erat valde coiuncta extremitati Moab, cum dicatur esse in campestribus Moab. Tulerunt autem virgines istę secū deos suos, & cibos, vt consecrarent illos diis suis, & vocarent Israelitas ad cibos, & ad consecrationem eorum diis suis faciendam. Venerunt autē mulieres istę in forma vendentium cibos ne Iudæi fraudes intelligerent, & occiderent eas, iuuenes autem Hebręorum videntes eas prope tentoria sua ornatas, & sine custode, tabernacula habentes quasi ad hoc parata cō

H fluebant ad eas. Ipsę autē cum viderent iuuenes exardescentes in earum pulchritudinem, & ornatum, nō permittebant eos sibi commisceri quousque per blanditas illectos ad comedendum de cibis consecratis Beelphegor, & vt ipsi per se consecrarent inducerēt, & sic consummabatur iniquitas.

Aliqui autem volunt, quòd istæ fœminæ induxerunt viros Iudæos ad hoc per ritum sacrificiorū Priapi. In cultu enim Priapi primo sacerdotes faciebant sacrificia, deinde in loco excelso existēs sacerdos mōstrabat omnibus cultoribus Priapi genitalium turpitudinem, & tunc ipsi per loca frondosa, vel subterraneas specus ad ipsa sacrificia Priapi, scilicet, ad opus venereum confluebant. Ideo Deus iste colebatur in

I mōtibus in locis frondosis, vel in subterraneis specubus, vt magis sic humana verecundia in coitu illo celaretur, quod aliqualiter colligitur 3. Regum cap. decimoquinto, vbi dicitur de rege Asa, qui confregit idolum Priapi, & abstulit matrem suam, ne esset princeps in sacrificiis Priapi, & subuertit subterraneam specum. Per ritum ergo istorum sacrificiorū possent mulieres Moabitæ concitare viros Iudęos ad sacrificia sub spe libidinis, quia in ritu Priapi priora sunt sacrificia quàm opera venerea. hæc enim satis rectè dicta sunt, sed ex litera magis videtur, quòd mulieres Moabitarum permittebant ad se accedere viros Iudęos, & cum eos libidinoso amore illaqueassent, vocabant ad sacrificia sua, ipsi aūt faciebant quidquid fœminæ suasissent. Et hoc apparet ex ordine literæ, scilicet, fornicatus est populus cum filiabus

An mulieres Moabitides induxerint Iudæos ad sacrificia Priapi, & an primo induxerint Iudæos ad sacrificandū, & q̃ permitterent Iudęos sibi commisceri, vel ē cō trario.

K Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. Item patet, quia infra dicitur, quòd vnus de filiis Israel intrauit ad scortum Madianitem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, quem secutus est Phinees Eleazari, & intrans in lupanar arrepto pugione perfodit eum coeuntē cum Madianide. Si tamen prius mulieres istę inducerent Israelitas ad sacrificandum quàm permitterent eos commisceri secū, vel primo deberent comedere de sanctificatis, quando ingressus est lupanar Phinees post virum Hebręū non inuenisset eum coeuntem cum Madianitide. Et sic magis videtur dicendum, quòd primo permitterent

terent fœminę istæ Israelitas secum commisceri, deinde eos inducerent ad sacrificandum. Dicitur, autẽ hic, quòd fornicatus est populus, idest multi de populo, nam non solum ille vir, qui pugione confossus est accessit ad scortum Madianitidẽ, sed & multi alij. nam 24. millia hominum perierunt ex hac causa, vt patet infra.

Inuectiua cõtra Moabitas, qui exposuerunt virgines suas Hebręis libidinosas.

Considerandum in hoc satis fuisse Moabitas vilissimos, qui omnes virgines suas alienæ genti prostituebant, potissimùm cum non sibi constatet ex hoc se quidquam boni consecuturos, virilius enim fuerat eos fortiter agentes duro bello perire, vel cuicũque generi mortis se exponere, quàm eis superstitibus tam infanda omnes eorum virgines paterentur: immo quod exprobrabilius est tam turpia agerent. Sed nec mirum, rudis enim populus adhuc erat de honestate morali, & humana dignitate parũ curans, vt enim modicum saltem vitæ spatium eis daretur, nihil turpe esse putabant, præeligentes quamcunque etiam vilissimam, vel dehonoratissimam vitam, vt gloriosam mortem effugerent, nec tamen eis quidquã hoc profuit, quin potius nocuit: nã si nihil huiusmodi fraudis commisissent, Israelitæ non erant pugnaturi contra eos. Deus enim iusserat, ne mouerentur contra eos in bellum, Deuterono. cap. 2. hoc autem facto, licet propter Domini præceptum tunc non pugnauerint, tamen pœna magna eis imposita est, & eterna hostilitas inter eos, & Israelitas fuit introducta Deuterono. 23. capitu. scilicet, Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in ęternum. Et postea sequitur. Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

Quare Moyses, & alij Israelitæ non occidebant mulieres Moabitas fornicantes. Quæst. III.

QVAERET aliquis cum Moyses, & Israelitę viderent, quod plurimi de populo fornicabantur cum filiabus Moab, & colebant Deos earum, quare non occiderũt eas, vel non effugabant eas de circuitu castrorum.

Respondebit aliquis, quòd forte Moyses non videbat hæc, quia cum mulieres istæ venissent in specie vendentium cibos, licet multi de populo confluerẽt ad eas, & cõmiscerentur illis, poterat res latere Moysen, & alios, qui non ibant illuc.

Sed non stat, quia Moyses videbat istud, & dolebat atque flebat, quòd talia fierent, vt patet infra, scilicet, vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidinem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

Ideo aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd Moyses, & Israelitæ cognoscebant malum istud, tamen nõ audebant occidere mulieres Moabitarum, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellũ contra Madianitas.

Sed ad hoc dicet aliquis, quòd ex illa prohibitione non erat simpliciter illicitum Iudæis pugnare contra Madianitas, vel inferre eis damna. Nã quãquàm non liceret aggredi nulla præcedente causa: liceret tamen si Moabitę nocuissent eis si pugnarent contra eos.

Respondendum est, quòd etiam hoc non stat. nã si Moabitæ mouerentur in bellum contra Iudęos, liceret Iudæis immediatè iniuriam propulsando occidere Moabitas, tamen si semel nocuissent facto interuallo non liceret pugnam committit contra illos, sicut nobis defensio sine interuallo licet, facto autem interuallo nequaquam, & apparet hoc ex sequenti-

A bus, nam licet Moabitæ intulissent Iudæis malum istud graue, scilicet, quòd perierunt 24. millia de Iudęis, tamen non pugnauerunt contra illos, nec Deus iussit, vt pugnarent, sed solum contra Madianitas. Iõ dicendum, quòd forte non licebat Israelitis occidere mulieres Moabitidas fornicantes cum Israel.

Sed obijcietur, quòd Phinees filius Eleazari pugione perfodit virum Hebræum, & mulierem, cum qua coibat, & ex hoc placatus est Deus, vt patet infra. ergo similiter licuisset omnes alias fœminas Moabitarum occidi.

An Phinees potuit occidere mulierem in coitu, q̃a erat de Madiã.

Respondendum est, quòd illa fœmina, quam occidit Phinees cum viro Israelita non erat de virgini-
B bus Moabitarum, sed Madianitarum, vt patet cum dicitur infra, quòd intrauit ad scortum Madianitidẽ, non erat tamen inhibitum Israelitis pugnare contra Madianitas, sicut contra Moabitas: immo Deus iussit infra Israelitis, quòd percuterent Madianitas. De fœminis autem Moabitarum, & Madianitarum sic erat, quòd non licebat Israelitis occidere aliquam de illis. Sed adhuc semper stabit ratio, quia quãquàm non possent licitè illas occidere, poterant eas abigere de castris, cur ergo non abigerunt? Respondebit aliquis, quòd istę fœminæ non venerunt sub hac specie, vt Israelitæ commiscerentur eis, sed veniebant, vt vẽditrices ciborum, ideo non audebat Moyses eas expellere, quia videretur contra vtilitatem publicam priuando populum cibis, vnde non assentiret ei reli-
C qua multitudo. Sed adhuc potuisset Moyses occidere omnes Israelitas coeuntes cum alienigenis q̃q̃ non occideret mulieres Moabitarum, aut Madianitarum, sicut in monte Sinai occidit omnes, qui coluerunt vitulum, & hoc liceret sibi, sicut licuit Phinees filio Eleazari occidere virum Hebræum coeuntem cum Madianitide, & Deus hoc valde approbauit, immo ex hoc placatus est, vt patet infra. Item patet, q̃a Deus iussit postea Moysi, vt occideret omnes istos, & ipse iussit omnibus iudicibus, quòd occiderent omnes, qui fornicati fuerant cum alienigenis, & coluerant Beelphegor.

Dicendum est, quòd Moyses cognouit istos peccare, & sciebat, quòd morte digni erant, & tamen non audebat cõtra aliquos eorũ procedere, quia timebat
D totũ populũ. nã ferè tot9 popul9 ad hoc declinauerat, vt patet cum de istis occisi fuerint 24. millia, plures quoque alij erant, qui quamq̃ non commiscerentur alienigenis, nec colerent Beelphegor, tamen fauebãt facientibus hæc, ita vt Moyses timeret paucos futuros sibi in auxilium contra istos peccatores, si conaretur eos punire pro peccatis, sed flebat, & dolebat nimis ipse cum quibusdam alijs Israelitis habentibus zelum Dei, & manentibus apud ostium tabernaculi, vt patet infra. Quòd autem maior pars populi ad hoc declinasset, ita vt nequaquam timerent Moysen patet, quia vidente Moyse, & tota multitudine, vir de quo infra dicitur, ingressus est ad scortum Madianitidem nihil timens: si enim timuisset Moysen aut re-
E liquum populum, vel non iuisset ad scortum aut nõ fecisset palam.

Sed obijcietur, quòd Moyses non omiserit a principio punire istos peccantes ex timore, nam postea patet, quòd punierit eos occidendo 24. millia.

Respondendum est, quòd ante mandatũ Dei de occidendo idolatras, & fornicantes timuit Moyses punire aliquos de populo, quia tota turba ferè ad hoc inclinata erat, cum autem Deus iussit, quòd punirentur, Moyses accepit vigorem ad puniendum: intellexit enim, quòd quia Deus iusserat punire illos, daret ei vigorem ad puniendum, & faceret, quòd nemo resistere posset, populus quoque cum sciuit, quòd

Deus

Deus iusserat puniri omnes peccatores, timuit valde, & nemo ausus est resistere Moysi, aut iudicibus exequentibus hoc, sicut in monte Sinai solus Moyses cũ leuitis ambulauit per omnia castra Israelitarum, & occidit omnes idolatras, nemine sibi resistente, vt patet Exo. cap. 32. *Cum filiabus Moab*. Non solum fornicati sunt Israelitæ cum filiabus Moab, sed etiam cum filiabus Madianitarum: erant enim in hac prostitutione multæ de virginibus Madian, vt patet infra, quia illa, ad quam introiuit Iudęus, quem occidit Phinees, erat de filiabus Madian, cum dicatur infra, quòd introiuit vir iste ad scortum Madianitidem. Et postea etiam dicitur, quòd filia principis nobilissimi Madiã occisa est in die plagæ pro fornicatione. Dicit enim historia Scholastica, quòd de filiabus Moab paucę fęminæ fuerũt in ista prostitutione, quia mulieres Moabitides naturaliter sunt deformes, sed fuerunt plurimę de terra Madian, vnde filia principis nobilissimi Madian fuit hic prostituta, & occisa. Hoc autem fuit, quia Madianitę erant valde amici Moabitarum, & quasi subiecti regi Moab, vt patet. s̃ c. 22. cum principes Madian iuerint ad vocandum Balaam, vt malediceret Israelitas, & conati sunt diligenter in hoc facto tãquam esset proprium eorũ, ideo de virginibus suis prostituerunt plurimas cum filiabus Moab, vt magis incitarent Iudæos. *Quæ vocauerunt eos ad sacrificias sua.* In hoc patet ordo huius pręuaricationis, scilicet, ꝙ primo mulieres istæ Israelitas permiserunt sibi commisceri, postea autem induxerunt eos per blanditias ad sacrificia. Et licet aliquibus videatur, quòd primo mulieres istę impulerint Israelitas ad sacrificandum quàm permiserint eos commisceri sibi, vt sic magis possent eos cogere ad sacrificia, tamen rationabilius est, quòd primo permiserint eos ad se accedere, & postea poterant inducere eos ad idolatriam, sicut potuissent prius inducere, & adhuc fortius per blanditias suas, quia iam magis assentirent Iudęi mulieribus illis, quàm a principio, quia aliàs viderentur ex conuẽtione agere, & sic non ita delectabiliter mouerentur ad idolatriam, sicut si permitterentur libere accedere ad eas, & postea blanditijs suis inducerent eos, & hoc designat ordo literæ. Item videbatur hoc esse necessarium, quia si non permitterent mulieres Moabitæ accedere ad se Hebræos nisi primo idolatrantes intelligeretur earum fraus, scilicet, quòd venerant, vt inducerent Israelitas ad peccandum, & occideret eas populus, atque ab eis abstinerent, nec possent ipsę perficere quod intendebant, ideo debuerunt permittere libere se cognosci ab Israelitis, deinde per blãditias suas traxerunt eos ad sacrificia, & ex hoc populus non cognouit fraudem, nec intulit eis quidquam mali. Et hoc litera signat primo ponens fornicationẽ, quàm sacrificia, & dicitur, quòd vocauerunt istæ fœminæ viros ad sacrificia, quia ipsę habebant Deos suos secum, quos tulerant de terra Moab, & postquã fornicatę essent cum Israelitis eos amore venereo illaqueatos, & nihil mali suspicantes vocabant, vt irent cum eis ad sacrificia deorum suorum, & tunc sacrificantibus eis Israelitæ obseruabant cęremonias earũ, & inducebantur ab eis, vt ipsi quoque similia facerent.

Mulieres prius permiserũt Iudæos secũ coire, quàm eos ad sacrificia traherent.

At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Idest Israelitæ ibant cum filiabus Moab ad sacrificia deorum suorum, & ibi comedebant cum eis, scilicet, de cibis consecratis idolis. Erat enim mos apud Gentiles, vt facerent sacrificia magna dijs suis, & postea comedebant de cibis illis, quos consecrauerant coram dijs suis. Sic quoque Iudæi faciebant in sacrificijs pacificis. Nam immolabant Deo hostias, & cremantes modicum de illis super altare, reliquas carnes ipsi

F comedebant, facientes magna conuiuia, & exultationes, vt patet Deuterono. cap. 12. & 16. & de istis cibis erat graue peccatum Israelitis sumere. Vetuerat enim Deus Exo. cap. 34. ne communicarent Israelitæ cum Gentilibus, ne fortè inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis idolis. Et quamquàm dicatur hic solum, quòd cõmederunt intelligendum est, quòd comederint de cibis cõsecratis, quia comedere de alijs cibis nihil nocebat. Et patet per hoc quod dicitur comederunt, & adorauerunt idest quando comedebant de cibis istis adorabant deos Moab, quia coram eis cibi consecrabantur. Erant autem mulieres istę ad hoc edoctę, vt primo per libidinem demulcerent Iudæos; deinde de cibis consecratis eos comedere facerent

G inducentes per gaudia venerea: nam cibi & potus veneri coniuncti sunt. vltimo autem inter ipsos cibos, & potus Israelitas ad adorationem Beelphegor prouocarent.

Initiatusque est Israel Beelphegor. Idest adorauit Beelphegor, vel consecrauit se illi, scilicet, quia cibos coram Beelphegor Israelitæ consecrauerunt, vel seipsos consecrauerunt applicantes se cultui eius. Sic dicitur Psalm. 105. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Initiati enim ritum consecrationis signat. Et sic dicuntur manus sacerdotum initiatæ, idest, consecratæ. Sic patet Exo. capitu. 29. scilicet. Postquam autem initiaueris manus eorum, idest, consecraueris. Et iterum ibidem: Sumes quoque pectusculum de ariete, quo ini-

H tiatus est Aaron, idest in quo consecratus est.

Et iratus Dominus. Hic ponitur secundum, scilicet, pœnæ debitę per sententiam promulgatio: nam Israelitę per idolatriam incurrerunt culpam grauissimam, pro qua Deus hic pœnam imponit, scilicet. *Et iratus Dominus ait ad Moysen*. Idest, prouocatus fuit Deus ad iram per idolatriam Israelitarum accipiendo iram Dei, sicut accipit Scriptura pro punitione ab eo inflicta, secundum quam eum iratum iudicamus, quamquàm iratus nequaquam sit, monstrauit se tãquam iratus nimis ex verbis, & locutus est ad Moysen, quia ipse punire debebat hanc transgressionem.

Tolle cunctos principes populi, & suspende eos. Hoc intelligitur de principibus duodecim, qui vocantur prin-

I cipes totius populi, quia erant principes 12. tribuum, quæ erant totus populus, vel secundum alios dicuntur hic principes omnes iudices, scilicet, decani, quinquagenarij, centuriones, tribuni, de quibus Exodi cap. 18. & isti erant principes totius populi, quia erat totus populus diuisus per istos, scilicet, quòd nullus esset vir in toto Israel, qui non esset sub aliquo decano, & sub aliquo quinquagenario, & centurione atque tribuno, vt declaratum fuit Exo. capit. 18. de istis iubetur, quòd suspendantur, quia ipsi peccauerunt fornicando & idolatrando, vel quia idolatris non restiterant cũ eos corrigere, & cohibere tenerentur, & quia oẽs principes in hoc delinquebãt oẽs iussi sunt suspendi. Alij autem dicunt, quòd non fuerunt suspensi omnes principes, quia solum fuerunt occisi viri

An cuncti principes suspẽsi sũt pro scelere Idolatriæ.

K vigintiquattuor mille, vt patet infra, & tamen soli principes erant plures, si accipiantur principes pro omni genere gubernationis, scilicet, pro decanis, & quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis. Secus autem si accipiantur solum principes pro principibus tribuum duodecim, quia tunc quamquàm isti suspenderentur, non videbatur sequi inconueniens. nam præter istos duodecim occiderentur multi alij de peccantibus, ita vt omnes essent vsque ad vigintiquattuor millia. Aliter tamen est intelligendum, scilicet, ꝙ non iusserit Deus accipi principes populi ad suspendendum, sed solum ad

cognoscen-

cognoscendum ab eis peccatores. & sic dicitur.

Tolle cunctos principes. Idest voca ad te omnes principes, scilicet principes, qui sunt iudices, sicut sunt decani, quinquagenarii, & centuriones, & hoc vt cum eis cognoscere posset, qui essent peccãtes in idolatria. Quilibet enim princeps scire poterat quis de suis subditis peccasset, & potissimum hoc scire poterant decani, cum quilibet eorum haberet paucos subditos, scilicet decem. *Et suspende eos in patibulis*. Dictio eos, nõ refertur ad principes specialiter, sed ad omnes peccantes, siue principes essent, siue non. Et intelligitur tolle cunctos principes, idest facias, quòd cuncti principes cognoscant, qui fuerunt delinquentes. *Et suspende eos*. Scilicet illos, quos per eorum inquisitionẽ inueneris deliquisse, quòd autem debeat sic intelligi, & nequaquam de principibus, patet quia Moyses iussit iudicibus id, quod sibi Deus iusserat: & tamen immediate, vt Deus dixit Moysi: tolle cunctos principes, & suspende eos, dixit Moyses ad iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor: ergo hoc Deus iusserat.

Si autem Deus iussisset, vt ipsi principes suspenderentur non dixisset Moyses, quòd peccantes occiderentur a iudicibus, sed magis è contrario, quòd totus populus occideret principes. Item non videbatur rationabile, quòd omnes principes populi occiderẽtur, quia nõ est verisimile, quòd omnes peccauissent idolatrando, vel permittendo alios idolatrare.

An Deus iusserit suspendi omnes principes, vel solum 12. principes tribuum.

C Item si Deus vellet, quòd omnes principes occiderentur, quia peccassent committẽdo, vel omittendo: etiam iussisset, quòd omnes alij peccatores suspenderentur, quia non erat verisimile, quòd soli principes peccassent: iussit tamen tolli solos principes: ergo nõ fuerunt assumpti ad suspendendum, sed ad cognoscẽdum de delictis. Item patet, quia si omnes principes debuissent suspendi, non iussisset Moyses omnibus iudicibus Israel, quòd occideret vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, quia ipsi iudices erant principes cum haberent potestatem ius dicendi super totum populum, & ordinandi multitudinem. Item non stat, quia dicitur infra, ꝙ occisi sunt viginti-quatuor virorum idolatrantium: si tamen occiderentur omnes principes, plures quàm vigintiquatuor millia occiderentur, etiam si soli occiderentur, quod non

D est verisimile, quia multi præter principes delinquerent. Antecedens patet, quia omnes principes populi erant plures quàm 78. mille, & sexcẽti accipiendo decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos præter reliquos principes, s. 70. seniores, qui erant super omnes istos, de quibus patet supra cap. 11. & ibi declaratum est. Etiam præter principes tribuum & familiarum. Quod autem illi essent tot principes patet, quia Israelitę erant nunc plures quàm sexcẽta millia, nam post occisionem istorum 24. millium, de quibus infra fuit facta numeratio totius populi, vt patet c. sequenti & inuenta sunt sexcenta millia, & mille septingẽti 30. de tribubus 12. præter Leuitas. Accipiendo tamen saltem sexcenta millia virorum essent tot principes, scilicet 68. millia, & sexcenti. Quod patet, quia essent 60. millia decanorum, cum quilibet decanus esset assumptus de decem viris, & essent de quinquagenarijs 12. millia, & de cẽturionibus sex millia, & de tribunis sexcenti. Quod patet dãdo cuilibet tribuno mille, & cuilibet quinquagenario quinquaginta, & centurioni cẽtum, & decano decem, ergo non fuerunt suspensi omnes principes, nec Deus hoc iussit, sed solum intelligitur, quòd assumpti sunt isti principes ad iudicandum, non ad hoc, ꝙ suspenderentur. Quod patet, quia dixit Moyses illis: Occidat vnusquisque proximos suos.

E Sed obijciet aliquis, ꝙ suspensi fuerũt omnes principes. sed non intelliguntur isti principes minores, scilicet decani quinquagenarij &c. sed principes maximi, i. duodecim tribuum, & positis istis non sequitur inconueniens, quia potuerũt isti occidi, & omnes alij peccantes, & simul peruenirẽt ad vigintiquatuor millia. Occiderẽtur autem isti principes, quia cum essent maximi non restiterunt peccantibus in tribubus suis.

Respondetur, quòd non stat. quia isti principes pro negligentia corrigendi erant, sed magis principes minores, quàm maiores, quia cum isti principatus sint subordinati, maiores curam habent de his, de quibus minores: ideo minus efficaciter de quolibet particulari curant cum in plures diuidantur, nec tantum curare obligabantur: sicut si Episcopus in omnibus Ecclesijs bonos animarum rectores instituat, si aliquis de populo propter alicuius spiritualis boni defectum pereat ex negligentia pastoris, magis presbyter curatus, quàm Episcopus tenebitur, quia pereuntes non pertinent immediate ad curam Episcopi, sed curatorum sacerdotum. sic ergo cum principes minores subordinati haberẽt curam specialius de suis quàm principes superiores, si iuberentur suspẽdi omnes maiores principes, minores quoque suspensi fuissent, & sic sequeretur id, quod prius, s. quòd essent plures principes suspẽsi quàm 78. millia, quod falsum est, cum solum peccerint, siue de principibus, siue de subditis solum 24. millia. Item non stat, ꝙ omnes principes tribuum fuissent suspensi, quia Zambri, qui coiuit cum Madianitide non fuit suspensus, sed transfossus gladio a Phinees filio Eleazari, & tamen ipse erat princeps tribus Symeon, vt patet infra. *Et suspende eos*. Idest eos, quos inueneris per inquisitionem deliquisse, siue principes, siue plebei. *Contra solem in patibulis*. Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd suspenderentur contra solẽ, idest ad partem Orientalem castrorum, de qua parte sol mouetur. Alio modo contra solem, idest, ꝙ vultus istorum suspensorum sit contra solem, & hoc vt notificetur ignominia facici eorum alijs videntibus, quia non erubuerunt contra mandatum Dei sui agere: forte magis iussum est, quòd suspenderentur contra solem, idest ad partem Orientalem, vt ibi magis videri possint quàm in alijs locis, & fuerunt suspensi vigintiquatuor millia virorum. Aliqui dicunt, ꝙ fuerunt positi ad partem Orientalem, quia ibi erat conuenientior locus ad hoc. ꝙ foetor exhalans de cadaueribus suspẽsorum minus inficeret castra, quia illa pars sic disposita erat, vt minus inde noceri possit castris, quàm si suspenderentur versus aliam partem castrorum. Sed nõ stat, quia suspensi in eadem die, qua apponebantur deponebantur de patibulis, & sepeliebantur, ne inficerẽt terram, vt patet Deuterono. 21. cap. Ergo quamquam isti essent in medio castrorum odor exhalans non noceret castris, quia eadem die suspendebantur, & sepeliebantur, secus si pluribus diebus manerẽt in patibulis. *Vt auertatur furor meus ab Israel*. Sic est conditio hominum iratorum, vt qñ vindicta detur, cesset ira. Erat autem furor domini ꝯ Israel propter peccatum, & si peccantes punirentur, cessaret: intẽdebat enim Deus dicere: si omnes peccantes occiditis, ego placabor vobis, sin autem totum populum tanquam negligentẽ simul delebo: nam si non punirent peccantes, essent impęnitentes. Deus autem pro impœnitentia omnes delet simul. Sic dixit Christus Lucę 13. c. Dico autem vobis, quoniam si pęnitentiam non egeritis, omnes simul peribitis. Deus autem placatur, qñ pęna iusta iniustę correspondet actioni sm quantitatem demeriti, nam ira Dei nõ est aliquis motus in eo, sed sola dispositio, vel voluntas puniendi. Cum autem nos puniemus peccantes iuxta demerita, Deus non habet quid puniat, ideo cessat ira sua, idest voluntas puniendi.

Quare suspensi sunt contra solem.

Ira Dei qd sit.

Si autem non punierimus delinquētes magis exardescit ira illius, quia non solum iam punire vult pro peccatis primis, sed pro noua etiam negligentia punientium: vnde maior est pœna. Et quia in istis quā-quam peccatum non fuerit totius populi primo, quia tamen negligentia puniendi est, postea in toto populo cum fuerit peccatum factum notoriè. Ideo cum Deus sic peccata punit, totum populum punit. F

Dixitque Moyses ad iudices Israel. Hic exequitur Moyses, quòd ei dixerat, scilicet, quòd tolleret principes, ipse autem locutus est ad omnes iudices, vt ipsi inquirerent, qui essent in toto populo rei idolatriæ. Hoc autē pertinebat ad iudices, quia inquirere, & punire actus iudiciales sunt: isti autem erant decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, quorum singuli habebant G iurisdictionem super aliquos viros, & quilibet inter suos inquirebat. *Occidat vnusquisque proximos suos*. Idest suspendat eos, qui peccauerunt idolatrando. Ad solos enim iudices ista dicuntur, qui potestate iudiciaria debebant occidere omnes peccantes, & non est iste sermo ad totum populum, sicut Exodi capit. 32. quando Israel coluit vitulum: iussit enim Moyses tunc omnibus Leuitis, Ponat vir gladium super femur suum: ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum: & occidat vnusquisq; fratrem suum, & amicum, & proximum suum: illi tamen non erant iudices, sed meri executores dati a Moyse. Item quando dicitur: Occidat vnusquisque proximum suum. non intelligitur de alio genere mortis, nisi de suspēsione, H quia Deus iusserat, quòd suspenderentur ad solem in patibulis. Etiam cum dicitur, quòd occiderēt, præsupponitur quòd primo cognoscerent per inquisitionē, vel notorietatem facti, qui essent delinquentes: nam non constabat de omnibus peccantibus. *Proximos suos*. Non est sensus, quòd Moyses iuberet specialiter occidi proximos, quasi nullos alios iuberet occidi, sed dixit proximos suos, & etiam propinquos suos, quasi dicat, si aliquis iudex reperiret quemquam de propinquis suis, vt fratres vel alios huiusmodi deliquisse, debebat eos suspendere, sic iussit Moyses Leuitis Exodi capitu. 32. scilicet, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.

Aliter potest intelligi, quòd proximi vocentur hic I omnes Hebræi inter se, & tunc est sensus, quòd vnusquisque occideret proximos suos, idest quoscunque de Iudæis, quos reperiret deliquisse.

Quare mandauit ad iudices occidere delinquentes, non autem Leuitis. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quare Moyses specialiter ad iudices locutus est, vt occiderēt omnes delinquentes, & tamen in adoratione vituli non locutus est ad iudices, sed ad Leuitas quoscunque, qui non erant iudices, & ipsi occiderunt omnes peccatores.

Respondebit aliquis, quòd factum est propter mādatum domini, quia Deus iussit hic Moysi, quòd tol- K leret principes, idest, quòd acciperet iudices ad cognitionem delictorum istorum, & ad punitionem: & tamen in adoratione vituli non iussit, quòd acciperentur iudices, sed Moyses ad arbitrium suum iudices non accepit, sed Leuitas. Hoc autem quamquam verum sit, tamen non est reddere causam, quia quamquam non posset Moyses hic accipere alios ad punitionem huius delicti omissis iudicibus, quia Deus iussit sic: Aliqua tamen causa fuit, quare Deus iusserit, quam isti non reddunt. Item in punitione adorationis vituli, cum Deus nihil iusserit, non videtur aliqua causa, quare magis iudices accipere deberet quàm alios, & tamen non accepit iudices.

Dicendum ergo causam esse, quia delictum hic quantum ad personas non erat manifestum, & tamen in adoratione vituli erat manifestum, scilicet, quòd quamquam Moyses sciret populum fornicatum fuisse, tamen non constabat sibi de omnibus fornicatoribus, & idolatrantibus: ideo ad hoc vt punirentur, oportuit cognosci per inquisitionem, sed iste est actus iudicialis: ergo solis iudicibus committi debuit, in adoratione autem vituli erat peccatum manifestum quantum ad personas, quia Moyses, quando descendit de monte combussit vitulum, & redigens in puluerem proiecit in aquas dans inde potum omnibus Israelitis: Exodi 32. capitu. & per hoc apparuerunt quędam signa in omnibus delinquentibus, de quibus hic declaratum est, per quæ patebat quis deliquisset, ideo tunc non erat opus iudice ad inquisitionem, sed mero executore ad punitionem, & tunc quamquam potuisset accipere Moyses executores istos, siue de iudicibus, siue non iudicibus, tamen accepit de non iudicibus, quia istud factum erat arduum, scilicet exponere se contra totum populum ad occidendum delinquētes, ideo illis solis committi debuit, qui haberent maximum zelum Dei, vt pro eo se exponerent periculo: etiam non dubitarent occidere proximos suos, si reperissent eos peccasse. Et propter hoc Moyses dixit: si quis domini est iungatur mihi, idest si aliquis habet zelum Dei veniat ad me, & tunc congregati sunt ad eum omnes filij Leui, si tamē venissent aliqui alij, qui forte essent iudices etiam illi fuissent executores illius punitionis, sed non poterat hoc committi iudicibus etiam si Moyses voluisset, quia tunc nullus erat iudex in populo, nisi Moyses. nam decani, quinquagenarij, tribuni, & centuriones non fuerant eo tempore constituti, quia illi fuerunt positi ad consilium Iethro, vt patet Exodi capi. 18. & ante hoc solus Moyses iudicabat, vt patet ibidem: vnde dixit ei Iethro: Stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est. Iethro tamen non venerat eo tempore, quo facta est ista punitio in plebe, sed postea aliquanto tempore, vt probatum fuit Deuteronomij capit. 18. ideo etiam si negotium istud indiguisset aliquibus iudicibus inquirētibus non fuisset aliquis, cui Moyses hoc iuberet, sed oportebat, quòd ipse per se inquireret, vel iudices de nouo institueret.

Alia responsio.

Qui initiati sunt Beelphegor. Idest occidere omnes, qui iuerunt ad sacrificia Beelphegor, scilicet comedētes de cibis consecratis Beelphegor, & adorantes eū. Erat autem Beelphegor Deus quem attulerunt mulieres Moabitides, & illi omnes immolabant, & exhibebant cultum. habebant tamen Moabitę alium Deum principaliorem, qui vocatur Chamos, vt patet tertio Regum, capit. vndecimo. vnde vocabantur Moabitæ populus Chamos, idest populus subiectus Deo Chamos, vt patet supra vigesimoprimo capi. scilicet, Væ tibi Moab periisti popule Chamos. Adduxerunt tamen mulieres istæ secum Deum Beelphegor, & hunc induxerunt adorare Iudæos. Vel forte adorauerunt Beelphegor, quia ibi circa castra Hebræorum, vbi erant fœminæ Moabitides, & Madianitides, erat templum Beelphegor, & non idoli Chamos, ideo ibant ad colendum istum. & hoc verius est, sic patet Deuteronomij cap. tertio, vbi dicitur de vltima mansione Israelitarum, quæ est ista, in qua erant. Et dicitur: mansimusque in valle contra Phanum Phegor, idest fuimus ibi in quadam valle, apud quam est templum idoli Beelphegor.

Beelphegor Deus Moabitarum.

Quómodo cognosci poterant qui fecerunt sacrificia Beelphegor. Et an sufficeret probari, quòd aliquis comedisset de cibis consecratis ad hoc, quòd esset idolatra.

Quæst. V.

QVAERET aliquis, quomodo sciri poterat, qui erant illi, qui initiati fuerant Beelphegor: nam videtur, quòd hoc non poterat probari, nisi per ipsos delinquẽtes, quia alij Israelitę non ibant ad templũ Beelphegor, in quo fiebat adoratio: soli autem delinquentes cognoscerẽt in alterutrum, qui peccauissent, sed per istos non poterãt sciri veritas, quia non proderent se mutuo, immo omnes subticerent, ne quisquam puniretur.

Respondendum est, quòd fuit probatum delictum istud per eos, qui non deliquerant, non tamen oportebat probari, quòd aliquis istorum adorauisset Beelphegor, vel comedisset de cibis sanctificatis: sed sufficiebat probari, quòd iuisset quisque ad mulieres Moabitidas introiens in tabernacula ipsarũ. Per hoc enim censebatur conuictus de tribus, scilicet de fornicatione, & de comestione ciborum consecratorum Beelphegor, & de adoratione Beelphegor aliàs idolorum: probari tamen quòd aliquis iuisset, & introiuisset in tabernacula mulierum Moabitadarum, & Madianitidarum sufficienter poterat per illos, qui non peccauerunt, & erant in castris, quia ipsi existentes ibi videbãt eos, qui ingrediebantur in cellulas mulierum: sicut patet de viro, qui ingressus est ad scortum Madianitidẽ: & vidit eum Moyses, & reliqui Israelitæ qui erant plorãtes coram tabernaculo, vidit quoque eum Phinees filius Eleazari, & secutus eum occidit cum ipsa Madianitide, vt patet infra.

Sed dicet aliquis, quòd non sufficeret hoc ad probandum aliquem esse idolatram, & comedisse de cibis consecratis Beelphegor.

Respondendum est, quòd per hoc, quòd aliquis videretur ire, & ingredi in cellulas mulierum Moabitidarum, & Madianitarum erat præsumptio violenta, quod cõmisceretur eis carnaliter, quia ad nihil aliud tabernacula earum erãt disposita, ipsę autem nullum euntem reijciebant, quin potius omnes ad venereas blanditias incitabant, sicut edoctę fuerant. Ergo cum aliquis ingrederetur in tabernacula earum, nulla vlterior requirebatur probatio ad conuincendum huiusmodi viros de fornicatione, cum alienigenis: ex hoc autem solo merebantur mortem, etiam si non probaretur eos idolatrasse, aut comedisse de cibis sanctificatis: nam valde inhibitum erat Israelitas accipere vxores de alienigenis, vt patet Exodi trigesimoquarto, & Deuteronom. septimo capit. ad eam tamen, ad quam non licet accedere affectu coniugali delictum est, & capitale qualitercunque accedere. Quod patet, quia si accipiantur aliquę fœminæ, cum quibus non liceat nobis matrimonium contrahere, siue quia aliorum vxores sunt, siue quia affines, aut consanguineæ in gradu prohibito, siue quia moniales, aut extra legem Christianorum, si quis de nobis cum harum aliqua coierit mortis reus est. Ita in Iudæis cum coierint cum mulieribus, quæ erant eis vetitæ secundum legem ad matrimonialia fœdera, Pręter hoc autem erat præsumptio, licet non ita violenta, quòd omnes euntes ad mulieres Moabitidas, & Madianitidas comederent de cibis consecratis Beelphegor, & colerent idola, quia ipsę mulieres ad hoc venerant, vt deciperent Israelitas inducendo ad sacrificia. Constabat autem, quòd quidam de fornicantibus cum eis ibant ad sacrificia ipsarum: ideo de omnibus alijs rationabile erat sic præsumi, & sic lex præsumpsit. Vnde quando iussum est, quòd omnes isti occiderentur, quamquam A sufficeret dici, quòd occiderentur omnes, qui fornicati fuerant cum mulieribus Moab, & Madian: tamẽ dictum est, quòd occiderentur omnes, qui initiati fuerant Beelphegor, quia pręsumebatur omnes illos adorauisse idola.

Si vero aliquis contendat, quòd Israelitę pro sola carnali commixtione cum istis mulieribus Moab, & Madian non merebantur mortem, quia non est expressum lege determinate de hoc casu.

An Israelitę merebãtur mortẽ propter coitum solũ cum alienigena.

Dicendum est, quòd merebantur, quod patet, quia Phinees filius Eleazari insecutus fuit virum Hebręũ introeuntem ad scortum Madianitidem, & occidit eum immediate, vt inuenit coeuntem cum Madianitide, & iste valde laudatus est, quia Deus dixit, quòd B iste placauerat iram eius, quod non fuisset si non merentur Israelitę coeuntes cum alienigenis mortem ex solo coitu.

Sed forte dicetur, quòd iste Phinees non solum vidit commisceri carnaliter Hebręum cum Madianitide, sed etiam colentem idola, & comedentem de cibis consecratis Beelphegor, & propter hoc licuit ei occidere illum.

Dicendum est esse falsum, quia Phinees insecutus fuit virum Hebræum, & intrauit post eum in Lupanar, inuenitque pariter commiscentes, & occidit: ergo nihil vidit, nisi cõmixtionem carnalem, & ex hoc occidit licite immo laudabiliter illum virum.

C *An si quis de iudicibus idolatrasset, posset puniri. Quæst. VI.*

QVAERET aliquis, quid si aliqui de iudicibus facientibus istam inquisitionem peccauisset idolatrando, & fornicando cum mulieribus illis, quia non posset peccatum istius inueniri per inquisitionem, & consequenter non puniretur.

Respondendum est, quòd de omnibus iudicibus posset inueniri delictum si deliquissent, quia non erant omnes iudices ęquales, sed subordinati: quidam enim erant decani habentes sub se 10. viros, & isti erant minimi inter omnes principes. Alij erant principes quinquagenarij, quorum quilibet habebat quinquaginta D viros, quibus ius dicebat, & quilibet horum habebat quinque decanos sub se. Alij erant centuriones, quorũ quilibet habebat centum viros, & decem decanos, & duos quinquagenarios sub se. Alij erant tribuni, quorum quilibet habebat mille sub se, & cẽtum decanos, & 20. quinquagenarios, & 10. centuriones. Omnes autem tribuni subijciebãtur Moysi. & 70. senioribus. Et hoc modo poterat de omnibus fieri inquisitio, nam si peccasset aliquis de decanis, quinquagenarij inquirebant, si autem quinquagenarij peccarent, inquirebant centuriones, & si delinquerent centuriones, tribuni inquirebant, & iudicabant, si autem tribuni peccaret septuaginta seniores, qui erant ęquales Moysi, vt declaratum est supra 11. cap.

E Si vero quisquam de septuaginta senioribus peccaret, poterat inquirere Moyses, si autem Moyses peccaret solum Deum habebat vltorem, sicut est de Papa si peccauerit a nullo punitur, nisi in quibusdam casibus de quibus 40. distin. in capit. si Papa. an vero in alijs vniuersaliter, vel saltem in quibusdam concilium sit maius Papa, vel è contrario satis grauis quæstio est, & a multis hactenus inquisita, de quo nihil ad præsens.

Et ecce vnus de filijs Israel. Hic ponitur quidam casus specialis de quodam Israelita delinquente, & quamquam multi deliquissent, coeundo cum alienigenis mulieribus: tamen quia iste fuit maioris rebellionis, & pœna istius fuit specialior omnibus alijs,

F expressum fuit hic. Erat autem iste vir excellens in Israel, scilicet princeps de tribu Symeon nomine Zambri, & propter hoc erat facinus grauius, & periculosius, quia multo plures sic imitarentur illud, quàm si fieret ab homine plebeio.

Intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem. In hoc significatur magnitudo delicti, scilicet, quia fuit ex rebellione, & valde publicum: nam non egit illud occulte, & captata temporis opportunitate secundum conditionem adulterorum: iuxta illud Iob vigesimoquarto cap. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus, & operiet vultum suum: sed publicè tanquam daret operam licitę rei in rebellionem omnium Israelitarum ad scortum ingressus est, & ob hoc meruit, vt tale sibi daretur supplicij genus, quale secutum est. Iste enim inuerecundior cęteris fuit, qui non solum peccare, sed etiam coram omnibus facere illud non erubuit. & hoc graue peccatum est, quando aliqui peccatum suum, vt Sodoma prędicat cunctis ostendendo, vt habetur Esaię capitu. tertio. Hoc enim est signum voluntatis multum deprauatę a qua mensuratur meritum, vel demeritum in operatione.

Peccatum manifestū grauius puniendum.

G

Ad scortum Madianitidem. Idest ad mulierem scortariam de Madian. Et est hic scortum fœminini generis, quia nomina terminata in um, pertinentia ad fœminas sunt fęminini generis, vt Glycerium, Dorciū, Scortum: quod patet, quia dicitur Scortum Madianitidem.

H

Sciendum autem, quòd ista fœmina fuit filia regis Madian, & nobilissimi regis inter omnes Madianitas. Iste autem vir erat princeps super totam tribum Symeon, & erat quasi rex, quia erat princeps virorum, quasi sexaginta millia virorum, vt patet supra capitu. primo. ideo ingressus est ad illam, quæ erat filia regis, vt patet infra.

Vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel. Idest iste fuit in præsentia Moysi, & omnium aliorum Israelitarum ad scortum: & quia tentoria mulierum Moabitarum, & Madianitarum erant apud castra Israelitarū viderunt omnes Israelitę, quomodo introibat vir ille in Lupanar, & ex hoc fleuerunt nimis, vt patet infra.

I Iosephus dicit, quòd Zambri duxerat mulierem istam Madianitidem in vxorem, & quòd dixit sibi hoc licere, & coram Moyse, & omnibus ingressus tabernaculum Madianitidis coiuit cum ea. Sed litera non vult, quòd ista fuerit ducta in vxorem, sed erat cū alijs filiabus Moab, & Madian, quia dicitur, quòd iste ingressus fuit ad scortum Madianitidem: si tamen esset vxor illius, nō vocaretur scortum, ideo dici posset, quòd iste Zambri multum rebellis dixit Moysi in facie multitudinis, quòd licebat ei ducere vxorem de filiabus Madian, & colere idola, sicut ipse duxit Sephoram Madianitidem filiam Iethro in vxorem, vt patet Exodi capit. secundo, & quòd leges quas Moyses dederat cōfinxerat de corde suo, vt premeret Hebręos maiori seruitute quàm in Aegypto premebantur, & tunc intrauit ad scortum Madianitidem. Ista dicit Iosephus dixisse Zambri, & satis potest stare, quòd ille dixerat, quia inhonestus erat, & potens: nec erubuit coram multitudine hoc facere: male tamen loquebatur Zambri: non enim licebat sibi idola colere, quia est contra ius decalogi, quod naturale est innatum mētibus hominum, vel ex innatis in mente elicitum, aut conclusum: nec etiam rectè dicebat de Madianitide muliere, quia Moyses accepit illam ante legem datā, & tunc non erat aliqua obligatio. Sic etiam Iudas de genere Chananæorum accepit vxorem, vt patet Genesis trigesimo octauo capit. nunc autem lex erat iam data, vt patet Exodi capitu. trigesimoquarto, & obli-

Quid Iosephus dicat de Zābri. Et an non fuerit ipse conueniēter accipere in scortum mulierē Madianitidē, qa Moyses acceperat vxorem de Madian.

K

gabat: ideo non poterat Zambri accipere vxorem Madianitidem.

Item quia lex ista de non contrahendo cum alienigenis data erat, ne conuerteretur vir ad cultum idolorum propter cohabitationem vxoris. In Moyse autem non tenebat hoc, quia è contrario ipse eam ad iudaismum cōuertit. Iste autem Zambri ad idolatriam inclinatus erat, quia istę mulieres alienigenæ ad nihil aliud venerant, nisi vt Hebræos ad idolatriam conuerterent: ideo ipse Zambri, vt vult Iosephus dicebat se posse licite idola colere secundum suæ voluntatis arbitrium, ideo poterat eam licite ducere in vxorem.

Qui flebant ante fores tabernaculi. Idest Moyses, & reliquus Israel plorabant ante ostium tabernaculi, quia ex loco ipso videbant, quomodo iret Zambri ad mulierem Madianitidem. Et accipitur hic ostium tabernaculi pro ostio atrij. nam non erant Israelitæ cum Moyse apud ostium tabernaculi, quia tunc non possent videre Zambri euntem, cum tabernaculum esset intra atrium, & atrium esset velatum in circuitu per totum, sed erant ad ostium atrij, scilicet extra atrium, & ibi dicebantur esse ad fores tabernaculi, quia totum Sanctuarium vocatur Sāctuarium, tam atrium, quàm ipsum tabernaculum, & ibi lugebat Moyses cum cæteris Israelitis. Et hoc propter duo.

Primo ex dolore grauis facinoris, quia videbat, q̄ totus Israel declinabat ad idolatriam.

Secundo flebat, vt conuerteret Deum ab ira: timebat enim, quod Deus immitteret breuiter iram suā, & subuerteret totum Israel propter grauia facinora. Dixit autem esse ibi omnem turbam filiorum Israèl, non quòd ibi essent omnes, quia tunc faciliter potuissent compescere ipsum Zambri ab opere stulto, sed solum erant aliqui cum Moyse habentes rectum zelum: magna pars tamen populi declinauerat ad idolatriam, cum occisi fuerint vigintiquatuor millia hominum, vt patet infra, & maxima pars populi erat in commotione, scilicet, quòd si durassent facinora ista per aliquot dies totus Israel fuisset conuersus ad iniquitatem.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga a filijs Israel: & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitę, qui occisus est cum Madianitide: Zambri filius Salu dux, de cognatione, & tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, q̄ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi

1. Mach. 2. Phinees zelat pro domino.

1. Cor. 10. Eccl. 45. 1. Mach. 2. Phinees datur ppetuū sacerdotium.

filia

filia Sur principis nobilissimi Madianitarū. Locutusque est dominus ad Moysen, dicēs: Hostes vos sentiant Madianitę, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidijs per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagę pro sacrilegio Phogor. Infra 31.

Quod cum vidisset Phinees. Hic ponitur tertium, scilicet pœnæ diffinitę in parte, & in toto inflictio, scilicet, quia fuit Zambri punitus specialiter pro suo scelere, & fuit totus populus punitus pro delicto suo, & quia fuit peccatum Zambri speciale, fuit punitio eius distincta a punitionibus aliorum popularium. B

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari. Idest vidit eū Phinees eūtem ad tentorium mulieris Madianitidis, & secutus est eum: ibat enim publicè cum dicatur supra, quòd iuerit coram fratribus suis, idest videntibus omnibus fratribus suis, scilicet Moyse, & alijs Israelitis, qui erant flentes apud ostium tabernaculi. Iste Phinees vocatur filius Eleazari, idest nepos Aaron summi sacerdotis, & ipse fuit tertius summus sacerdos: nā primus fuit Aaron, secundus Eleazarus filius Aaron, tertius Phinees filius Eleazari, nam hic infra promittitur ei summū sacerdotium, & semini suo pro hoc, quod fecit. C *Filii Aaron sacerdotis*. Idest iste Eleazarus, cuius erat filius Phinees erat filius Aaron sacerdotis magni. Et hoc ponitur ad differentiam, & cognitionem, vt sciatur quis erat iste, qui tantum pro Deo zelatus est. Describuntur autem progenitores eius vsq; ad Aarō, quia ipse erat magis notus, quàm Eleazarus, & vocatur hic Aarō sacerdos, idest summus sacerdos per excellētiam sacerdos, quia nullus ante eum sacerdos fuit consecratus: & nullus fuit maior sacerdos eo: sed tēpore suo ipse fuit summus pontifex. Sic aliquando vocatur Eleazarus sacerdos post mortem Aaron, idest summus sacerdos, cum successisset in summo sacerdotio, vt patet sequenti cap. & infra 27.

Surrexit de medio multitudinis. Cum vidit Phinees virum illum euntem ad mulierem Madianitidem cōmotus zelo magno, vt eam iniuriam vindicaret surrexit de medio multitudinis, vt occideret virum illum, si inueniret turpiter agentem. D Erat autem iusta commotio, quia iste vir erat princeps in cognatione Symeon, & publice atque in rebellionem omnium introibat ad scortum Madianitidem, quod si nō fuisset vindicatum totus populus pręsupposita publica impunitate huius, & auctoritate facientis dilaberetur ad vitium: ideo fuit valde vtile istum puniri. Phinees autem fuit magnanimi persecutus illum: nam ipse erat princeps tribus Symeon, & si conaretur contra eum quidquam inferre, timere debebat totam tribum Symeon insurrecturam contra se, quamquā postea non surrexerit, quia immisit Deus timorem super omnes, E ne auderent quidquam agere contra Phinees: nec tamen propter hoc ipse fuit immoris animi, quia cum aggrederetur principem vnius tribus, irrationabile erat timere, quod tota tribus contra eum insurgeret. Et quia timor iste erat durus valde fortis iudicat⁹ Phinees, & ob hoc Deus valde laudauit eum promittens sacerdotium æternum: & dicitur quòd surrexit de medio multitudinis, scilicet apud Sanctuarium, vbi erat reliqua multitudo cum Moyse: ibi enim castrametabatur Phinees cum Eleazaro patre suo: nam sacerdotes ad partem Orientalem Sanctuarij castrametabantur, vt patet supra 3. cap.

A *Et arrepto pugione*. Hoc fecit, quia intendebat occidere virum illum, sicut fecit, vel alias si eum videret fornicantem, vel idolatrantem, ideo sumpsit arma.

Ingressus est post virum Israelitem in Lupanar. Erat enim mulier Madianites in tentorio paruo, quod vocatur Lupanar, illuc autem introiuit vir iste Israelites: singulæ namque mulieres Moabitides, & Madianitides tentoriola habebant ad hoc disposita, ne cunctis earum pateret turpitudo. In Hebręo dicitur.

Ingressus tabernaculum. Sed idem est tabernaculum meretricis, & Lupanar. Vel si diceretur, quòd iste volebat ducere Madianitidem illam in vxorem tabernaculum, esset aliquod magnum tēctorium apparatum, quod forte pater puellæ afferre iussisset, vt ibi nuptiæ B celebrarentur. sed hoc multum distat a litera, quia nō accepit Zambri fœminam istam in vxorem, sed introiuit ad eam affectu fornicatorio, cum dicatur supra, quòd intrauit ad scortum Madianitidem.

Et perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem Idest cum intrasset Zambri ad Madianitidem commixtus est illi. Phinees autem continuo ingressus inuenit eos pariter commiscentes, ideo cum vnum occidit, vtrūque occidit, quia transuerberauit virum, & fœminam simul, vt sicut in vitio simul erant, ita & mors eis simultanea foret. Ecce enim mors turpissima cum isti in scelere suo viliter commixti perierint. Nec est de talibus inquirendum, an potuerint habere locum saluationis: nam in ipso actu peccati defuncti sunt. An Zābri, & scortū Madian perierit ęternaliter, qui occisi sunt in ipso coitu.

C Et siquis dicat, quòd dolere poterant saltem quasi per indiuisibile, quod sufficiebat ad contritionem, & saluationem: sicut declaratum fuit de Nadab, & Abiu qui simul mortui sunt, & in actu peccati, scilicet offerendo ignem alienum, tamen dictum est ibi, quòd saluari potuerunt, & sic pręsumendum est.

Respondendum est: non est simile propter diuersitatem vitiorum: nam quædam sunt vitia, in quorum actibus non tollitur totum iudicium, ita vt homo possit confestim diuertere ad alia, quæ bona sunt. in libidine autem non est sic: tollitur enim omnis actus iudicij, nam iuxta Aristotelem, septimo Ethicorum. aiunt Cap. 2. in libidine intelligere neminem posse, ideo quamquā in alijs vitijs possit aliquis subito conuerti ad actum bonum, in ipso tamen actu libidinis fere impossibile D videtur.

In locis genitalibus. Idest percussio ista fuit facta super genitalia: direxerat enim manum suam, vt super locum illum percuteret, & ibi percussit vtrunque transfodiens. Dignum enim erat, vt per quæ peccauerant, punirentur. Dictio autem Hebraica hic posita aliud videtur signare, sed ad hoc redit.

Quare Moyses non est motus ad interficiendum Zambri, sicut Phinees. Quæst. VII.

QVAERVNT aliqui, quare Moyses non fuit persecutus virum illum, sicut persecutus est eum Eleazarus.

E Respondent quidam, quòd Moyses nō fuit motus hic zelo contra istum Zambri, nec contra alios peccatores ad puniendum eos, sicut fuit motus in monte Synai occidendo viginti tres millia pro adoratione vituli: Exodi capitu. trigesimosecundo, quia viderat se angustiatum, vel quasi conclusum ex argumento Zambri contra se pro vxore Madianitide, vt supra dictum est, ideo Phinees filius sacerdotis Eleazari loco eius executus est. Sed hoc nihil est, nam an sic argueret Zambri contra Moysen non constat.

Sed etiam si constaret dicendum, quòd non concludebat argumentum saltem apparenter: ideo nō multum curaret Moyses, sed nō fuit motus, quia timebat plebem:

plebem: viderat enim quòd omnes ferè declinauerant, & declinare parabant, & si ipse eis resisteret forte omnes insurgerent in ipsum, & nihil proficeret, nec adhuc Deus mouerat cor eius, vt ista faceret. Talia enim sine quodam motu speciali Dei non fiunt, quia magna sunt. In monte autē Synai mouerat Deus Moysen ad puniendum acriter populum, tam mouēdo eum in corde, quàm proponendo ei exterius grauitatem delicti, & magnitudinem pœnæ, quam ipse inferre volebat, ideo Moyses concitatus fuit ad puniendum peccatores. Hic autem Phinees motus est, quoniam Deus mouit cor eius ad exequendum hoc. Voluit enim eum fac[illegible] virū gloriosum, & ministrum voluntatis suæ: ideo dedit animositatem illi ad hoc.

Aliter potest responderi, quòd Moyses persecutus fuisset istum virum Israelitem introeuntem in lupanar: nec formidasset, quamquam etiam si pro hoc mori æstimasset, quia non erat illi preciosa vita, cum videret contemni leges Dei, sed non fuit persecutus virū illum, quia erat ad ostium tabernaculi flēdo pro Israel ne Deus immitteret iram suam subitaneā super eos delens totam gentem, quia facinoris magnitudo hoc exigebat: existimabat autem fortassis Moyses, q̄ si ipse desineret ab oratione totus populus periret: præelegit ergo magis flendo preces effundere pro toto Israel, quam persequē vnum virum pro scelere ab oratione cessare, & hoc videtur satis rationabiliter dictū.

Cessauitque plaga ab Israel. Idest, quando fecit istud Phinees cessauit plaga, quæ erat in Israel.

Plaga quę erat in Israel, ꝓpter Beelphegor quæ fuerit.

De ista plaga aliqui dicunt, q̄ erat percussio, quam faciebant iudices suspendendo eos, quos inueniebāt deliquisse, sicut iusserat Moyses illis, & quia repererunt 24. millia deliquisse occiderunt omnes.

Sed non stat conuenienter, quia plaga non significat interfectionem factā ordine iudiciario, sed signat pœnalitatem aliquam immissam a Deo, vel mortem inflictam ab hostibus. Item non satis videtur, quòd iudices potuissent occidere 24. millia hominum suspendendo, & tamen dicitur hic, quòd in plaga ista 24. millia hominum perierūt. Item si istud intelligeretur de morte illata per iudices non diceretur, quòd cessaret plaga, quando Phinees percussit virum illum, sed semper continuarent inquisitionem suam, & punitionem quousque nullum criminis reum inuenirent: & tamē dicitur, quòd mortuo Zambri immediate cessauit plaga: ergo magis pertinet hoc ad plagam a Deo inflictam.

Item videtur, quòd adhuc iudices nō auderent per mandatū Moysi inquirere, & punire pro delictis istis, quia Moyses cum reliquis Israelitis erat plorans cum videret vitia multitudinis.

Si autem iudicarent iudices dati a Moyse de viuis populi, & punirent, non esset Moyses plorans cum Israele, quia hoc magis pertinet ad timentes, & prouidere non potentes. Item si per sententiam iudicum viginti quatuor millia fuissent occisi sicut erant, quando plaga cessauit, Zambri non fuisset ausus coram tota multitudine ingredi in Lupanar, ne interficeretur, quasi vsque ad mortem suam occidissent iudices de peccatoribus viginti quatuor millia etiam eum occidere potuissent, quia sine magna potestate talis occisio fieri non potuisset, & tamen non timuit, nec erubuit coram tota multitudine ingredi in Lupanar: ergo iudices non occiderant istos viros, qui perierunt in plaga.

Sed magis dicendum, quòd ista fuit plaga inflicta ab Angelo percutiente, scilicet mors, vel pestis sicut alias factum est, scilicet tempore regis Sēnacherib Angelus Domini occidit per noctem centum octoginta quinque millia virorum, vt patet quarto Regum, cap. 24. & ista sententia patet Psalm. 105. vbi dicitur, quòd

F Deus misit plagā propter hoc, quòd initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum, & illa plaga cessauit, quando Phinees percussit Zambri.

Quo isti 24. millia occisi sūt.

De istis autem viginti quatuor millibus virorum, quomodo occisi fuerint, scilicet, an omnes perierint per plagam a Deo missam, vel aliqui de istis suspensi fuerint per mandatum mihi incertum est.

Sed videtur dicendum, quòd omnes mortui in plaga a Deo missa, & suspensi a Moyse si aliqui fuerunt non excesserunt numerum viginti quatuor millium: nam scriptura plures posuisset si plures occisi fuissent ex hac causa. Quod autem aliqui in plaga Dei occisi fuerint manifestum est, cum dicatur quòd cessauerit plaga: quòd etiam aliqui per mandatum Moysi fue-
G rint suspensi satis rationabile est: aliàs mandatum Dei supra positum de suspendendo ad solem delinquentes non fuisset completum, nec pro aliqua parte executioni traditum. Ideo dicendum videtur, quòd antequam Zambri introiret ad scortum Madianitidem Deus incęperat mittere plagam super populum, quia declinauerant Israelitę ad vitium cum alienigenis, & perierant multi. Et nisi forte Phinees occidisset Zambri ista plaga fuisset continuata vsq; ad disperdendum totum populum.

Cum vero iste zelo Dei permotus occidit Zambri, cum Madianitide placata est ira Dei, vt patet immediate, scilicet Phinees filius Eleazar auertit iram meā a filijs Israel, ne ipse delerem filios Israel zelo meo, &
H tunc cessauit plaga immissa per Angelos percutientes, quia nihil aliud est placari iram Dei, nisi cessare punitionem, quam infert, vel eam, quam inferre parabat. In Deo enim nullus alius irę motus est: post hęc autē iudices incęperunt tradere executioni, quod iusserat Moyses. Nam ante hoc non poterant, quia totus populus fere declinabat ad mulieres alienigenas, & timebant tunc exequi, ne fieret seditio, concitato toto populo contra eos, cum autem cessauit plaga, in qua non perierunt viginti quatuor millia virorum, habita opportunitate, iudices incęperunt inquirere, & punire quos deliquisse repererant, quia Deus non occiderat omnes peccatores, cum placatus esset per id, quod fecerat Phinees: iudices autem non cessauerunt ab in-
I quisitione & punitione, quousque nullum noxium reperierunt, quod fuit per aliquot dies. Fuerunt autem isti suspensi contra solem, sicut supra iussum fuerat, & omnes ipsi tam occisi a Deo, quàm a iudicibus peruenerunt ad summam viginti quatuor millium.

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur remuneratio, & laus bonę actionis Phinees, scilicet, quòd Deus reddidit testimonium illi, quòd placasset iram eius, & promisit ei sacerdotium ęternum. Ista locutio Dei ad Moysen fuit apud ostium tabernaculi: ibi enim consueuerat Deus loqui Moysi, vt patet Exodi capitu. 29. & interdum alijs, vt patet supra duodecimo. de Maria, & Aaron, & hoc fuit quando erat Moyses flēdo cum alia multitudine apud ostium tabernaculi, vt supra patet. Nam tunc surrexit de medio illorum Phinees, &
K occidit Zambri, quo facto Deus locutus est ista Moysi. *Phinees filius Eleazari auertit iram meam a filijs Israel.* Idest doluit offensam meam & puniuit, sicut ego punire debebam, & hoc est auertere iram, siue proprie, siue large sumatur. Nam in nobis ira proprie est impetus quidam animi concitati ad vindictam, & generale est in omnibus speciebus iracundorum, quod habita sufficienti vindicta cesset ira, iuxta Aristot. 4. Ethi. Cap. 5. quamquam aliqui iracundi sunt, qui sine punitione cessant, de quo ibidem.

Si ergo Deus habuisset iram proprie, vt in nobis est & aliquis dolens de offensa eius sumpsisset vindictam de peccatoribus, cessaret ira, est tamen in Deo ira lar-

gè ſumpta, & propter hoc neceſſe eſt velocius ceſſare quia non eſt in eo impetus animi concitati ad vindictam exigendam, ſed ſola voluntas puniendi pro ſcelere ab omni paſſione, & motu ſequeſtrata, & cum iſta nihil ſit, niſi volitio puniendi pro quantitate delictorum, cum aliquis loco Dei, tantũ de pęna exigat quantum Deus exacturus erat: neceſſe eſt iram illius auerti: alioquin dabitur, quòd poſtquam aliquis nomine Dei ſufficiẽter punierit aliquod delictum, adhuc Deus punire vellet iterum, quod eſt contra ęquitatem: nam Deus non iudicat bis in ipſum, vel nõ inſurgit duplex tribulatio, vt patet Naum. ca. 1. in nobis autem quamquam regulariter hoc ſit, quòd habita punitione pro illata, vel ęſtimata iniuria ceſſet ille impetus: fit tamen interdum, vt quando impetus animi grauis eſt ſi immediate vindicta habeatur, etiam ſi nondum ceſſauerit impetus, & ob hoc interdum cum ſufficienter pro illata iniuria aliquem punierimus, adhuc punire vlterius velimus. ſi tamen ira ceſſaſſet hoc non vellemus.

Quia zelo meo commotus eſt contra eos. Non fuit Phinees commotus contra omnes Iſraelitas, quia ſolum fuit perſecutus Zambri ad mortem, quia tamen diſplicuit ei valde facinus iſtud inquantum contra Deum erat, non ſolum contra iſtum mouebatur, ſed etiam cõtra omnes peccatores: ſi enim omnes delere potuiſſet deleuiſſet, ſed quia iſte enormius cęteris peccauit, magis in Dei contumeliam publicè agens contra hunc ſpecialius motus eſt. Et dicitur motus zelo Dei, ideſt deſiderio puniendi offenſam Dei. Duo enim erant in iſto actu ſatisfactoria pro offenſa, ſ. punitio duorum fornicariorum ſimul, & zelus Phinees. Sed multo magis placauit zelus Phinees Deum quàm pęna inflicta, ſi autẽ Phinees motus fuiſſet ad occidẽdum Zambri ex alia cauſa, quamquam offenſa Dei aliqualiter vindicaretur, quia tamen Phinees non agebat ad iſtam vindictam, non fuiſſet Deus placatus.

Vt non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo. Ideſt propter hoc quod fecit Phinees: ego ipſe, ideſt per meipſum non delebo Iſraelitas zelo meo, ideſt deſiderio vindicandi offenſam meam. Zelus propriè amor priuatus eſt nolens conſortium in amato, ſic vir zelat vxorem, ſicut inuidi zelant honorem ſibiipſis ſolis honorem volendo: ſic Deus zelat latriam nulli alteri eam dare volens, & ſic vocatur Deus zelotes Exodi capitu. 34. Alio modo zelus eſt amor, vel deſiderium vindictæ, & ſic eſt zelus in iracundis, & iſte modus eſt hic. Aliter accipitur zelus, ideſt amor, vel deſiderium conſeruandi, vel dolor de re, quę deſtruitur: ſic patet Pſalm. 68. ſcilicet zelus domus tuę comedit me, ideſt dolor de malis, q̃ fiebant in domo tua affligebat cor meum. Et dicit Deus, ne ipſe delerem in zelo meo, ideſt ego habebam deſiderium vindicãdi offenſam irrogatam, & vindicaſſem eam, quia tamen Phinees zelauit loco mei, ego non vindicabo. Et dicitur: ne ipſe delerem, quaſi dicat ante hoc plaga, quæ inferebatur a Deo per ſe inferebatur, ſcilicet ſine miniſterio hominum, quãquam nõ ſine miniſterio Angelorum, quia Deus per ſeipſum nihil agit, niſi quod inſtantaneum, & ſine motu eſt. iſta autem omnia cum ſucceſſione fiebant, & per motum quendam, ideo miniſtri Dei faciunt, quia tamen iſti miniſtri non apparent nobis, dicit ſcriptura Deum per ſe iſta facere.

Zelus quid dicatur.

Sciendum, quod iſta litera, ſcilicet, vt non ipſe delerem, non legitur per modum cauſæ finalis, ſed per modum conſecutionis.

Primo modo eſt ſenſus, quòd Phinees ſciebat Deũ punitũrum offenſam hanc, niſi aliquis loco eius puniret, & quòd ipſe acriter puniret: ideo ne Deus totum populum deleret in ira ſua, motus fuit ipſe ad puniendum loco Dei.

A Secundo modo intelligitur, quòd Deus puniturus erat Iſraelitas zelo ſuo, niſi aliquis puniret loco eius, & quia Phinees exegit iſtam vindictam, conſecutum fuit hoc, ſcilicet ne Deus per ſeipſum deleret Iſrael. Primus ſenſus non ſtat, quia tunc non fuiſſet motus Phinees zelo Dei, ſed zelo populi, ſcilicet, ne totus populus deleretur, ſi Deus per ſeipſum vindictam exigeret: litera tamen dicit, quòd fuit motus zelo Dei, ergo neceſſe eſt dici, quòd intẽtio ſua fuit punire offenſam Dei, quia dolebat de contumelia Deo illata, non curans, an Deus per ſe poſtea vindictã exigeret, vel non: & ob hoc placatus fuit Deus, quia erat zel⁹ pro Deo. Quod autem Deus non deleuerit in zelo ſuo Iſrael, non fuit finis actionis Phinees, ſed cõſequens ad actionem eius.

B *Idcirco loquere ad eum.* Hic ponitur pręmium datum pro bona operatione Phinees, & iuſſit Deus, quòd Moyſes denunciaret hoc ei, vt magis gauderet ſciens ſummum ſacerdotium permanſurum in æternum in filijs ſuis. Si autem ſummum ſacerdotium futurum eſſet ſemper in ſemine eius propter hanc operationẽ, & tamen ipſe neſciret, non gauderet, non exiſtimans ſe aliquod bonum habere, quia cum ignorãtia rei nullum bonum eſſe poteſt ex re ipſa. Cum autem Phinees cognoſceret ſummum ſacerdotiũ in domo eius ſemper manſurum, gauderet cognoſcens filios ſemper in magno honore futuros.

Pręmium datum Phinees pro zelo Dei.

C *Ecce do ei pacem fœderis mei.* Ideſt ecce, ego concedo ei, vel facio cum ipſo ſecuritatem pacti, ſcilicet, quòd habebit ſummum ſacerdotium poſt patrem ſuum, & deinde eius progenies. Fœdus enim Dei ad Phinees erat compoſitio, vel pactum quam faciebat cum ipſo, ſcilicet, vt daret ei ſummum ſacerdotium, & dicitur dare pacem fœderis, ideſt ſecuritatem fęderis, ſcilicet quòd nunquam violabitur iſtud fœdus. Cum enim ſunt aliqua fœdera, quę aliquando infringenda ſunt, pacem non habent, vel ſecuritatem, vel firmitudinẽ: & quia Phinees forte exiſtimaret, quòd iſtud pactum interpoſitum poſſet infringi propter aliqua delicta ipſius, & timeret: ideo dixit Deus, quòd erat pactum pacis, ideſt inuiolabile, & in hoc maxime gauderet Phinees ſciens ſe bonum poſſidere, quod nullo perditurus eſſet tempore, nec poſteri eius.

D *Et erit tam ipſi, quàm ſemini illius pactum ſacerdotii ſempiternum.* Supra dicebatur, quod pactum Dei cum Phinees eſſet inuiolabile, ſed non dicebat, quid illud erat hic exprimitur, quod ſit pactum de ſummo ſacerdotio, ſcilicet, quòd ipſe, & filij ſui habituri eſſent illud in ſempiternum. Et quamquam hic dicitur de ſacerdotio nihil determinando, tamen intelligitur ſolum de ſummo ſacerdotio, quia illud vocatur ſacerdotiũ per excellentiam, ſicut ſupra vocabatur Aaron ſacerdos ſolum, & tamen intelligebatur, quòd erat ſummus ſacerdos. Item patet, quia ſi intelligeretur de ſacerdotio minori nihil ſibi promitteretur: non enim erat illud aliquid magnum, quod ſpecialiter alicui promitti deberet.

Quamquã hic nõ exprimitur ſacerdotiũ Phinees ſtã ſatis intelligitur, q̃ p̃mittit ſummum ſacerdotium.

E Item & fortius non poterat illud promitti, quia eſſe ſacerdotem minorem ex cognatione proueniebat, ita vt neceſſe eſſet omnes natos de ſemine Aaron ſacerdotes eſſe, niſi haberẽt maculas inſanabiles, propter quas non permitterentur accedere ad miniſtrãdum, de quibus Leuitici 21. capitu. ideo ſi aliquis de genere Aaron, non habens maculam nollet miniſtrare dimittens omnia iura ſacerdotalia, quæ ſibi prouentura erant ne miniſtraret, cogebatur miniſtrare, & conſecrari, vt declaratum eſt ſupra 20. capitu. Non ergo potuiſſet ſacerdotium paruum promitti Phinees, & filijs eius; ſed promittitur hic ſacerdotium: ergo neceſſe eſt intelligi de ſummo ſacerdotio.

Sempiternum quo accipitur improprie

Considerandum, quòd cum dicitur hic pactum sacerdotij sempiternum nõ accipitur propriè sempiternum, quia nõ durauit istud sacerdotium semper. Nullus namque de Iudæis est, nunc sacerdos magnus, aut minor. Accipitur tamen large sempiternum pro eo, quod durat magno tempore, sed non semper durct, & sic dicitur de plurimis cęremonijs veteris testamenti, vt in sacrificijs & similibus, ꝙ essent sempiternę, & tamen non durauerunt semper, quia nunc non durãt: satis tamen poterat dici, ꝙ pactum sacerdotij erat sempiternum, quia ipsum per se nunquam cessaturũ erat, sed cessauit cessante statu Hebręorum: fuerunt enim dispersi Hebręi de terra sua, & totus eorum status perijt non manentibus sacrificijs, nec alijs cęremonijs cũ lex prohiberet ista extra locum Sanctuarij fieri, quod solum erat in terra Chanaan. Ideo necesse erat, vt summum sacerdotium, & minus atque omnis status Leuiticus cessaret, cum tamen mãsit status Iudaicus semper mansit summum sacerdotium in progenie Phinees, & si vsque ad finem sęculi status iudaicus perseuerasset, semper stetisset sacerdotium in progenie illa, quod satis est ad vocandum pactum ęternum, sicut dicimus aliquam legem æternã esse, quæ durat quandiu durat populus cuius est lex. Si autem populus totus pereat, lex necessario peribit, quia nõ potest manere, nisi in subditis, cum sit dictamen rationis, quia tamen lex illa mansura erat semper, si populus semper fuisset, diceretur lex ęterna: ob hoc autem lex iudaica tota simul non vocatur propriè ęterna, quia non solum non semper durauit, sed etiam non durauit tandiu, q̄diu manent subiecti illius, ideo lex abrogata est succedente alia, & de tali non proprie dicitur, quòd sit ęterna. Aliqua tamen sunt in veteri testamento, quę per seipsa sola vocantur ęterna, sicut sunt quædam cæremonię, quæ semper mansissent si actus illi, circa quos erãt semper fuissent, sic est de cęremonijs sacrificiorũ, quæ habentur in Leuitico, quę non manent, quia nũc nulla sacrificia de pecoribus fiunt: si tamẽ fierent, manerent cæremoniæ illorum sacrificiorum, quæ fiebãt prius, & sic fuit de pacto summi sacerdotij, quòd mansisset semper ĩ linea Phinees, si semper fuisset aliquod summum sacerdotium, sed nullum est.

Quæ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum cum eo de summo sacerdotio. Et de maximis reditibus, & honoribus sacerdotum summorum, & quòd aliquando erant reges. Quæst. VIII.

QVAERERET aliquis, q̃ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum de summo sacerdotio.

Respõdendum est, quòd duo bona promittebantur, quę secundum humanam æstimationẽ maxima sunt, i. excellentissimus honor, & abundantissimę diuitię. Vulgariter enim de bonis sentientes nulla maiora dicunt. De diuitijs apparet, quia reditus summi sacerdotis erant valde magni. Habebat enim duplices reditus, scilicet quosdam communes cum alijs sacerdotibus, & alios proprios. Quãtum ad communes reditus nihil refert. nam quamquam illi satis magni sint, tamen non erant totaliter determinati: sunt enim isti de iuribus sacrificiorum, & de redẽptione primogenitorum, & solutione votorum, oblationũ, & omnium bonorum, & de partibus primitiarum. De his omnibus, & quibusdam alijs patet supra c. 18. Reditus autem proprij summi sacerdotis erant maximi, scilicet, quòd quolibet anno percipiebat centesimam partem omnium fructuum totius Israel, & pecorum, & iumentorum, quæ nimis multa erant, quia Israel erat populus valde magnus, ideo nullus ita diues erat in

F toto populo, sicut sacerdos magnus. patet de hoc supra 18. capit. cum iubetur, quòd Leuitę accipiant omnes decimas Israelitarum quolibet anno, & quòd dẽt summo sacerdoti decimam decimę suę, & illa est centesima pars omnium fructuum totius Israel. Secundũ bonum, quod promittebatur, erat honor excellentissimus. Nam summus sacerdos erat princeps temporalis super totam tribum Leui, sicut quilibet alij principes erãt domini in tribubus suis. Erat etiam princeps totius Israel quantum ad spiritualia, quia ipse faciebat omnia, quę pertinebãt ad Deum pro Israel. Item erat maximus in temporalibus, quantum ad iurisdictionẽ quia ipse erat maximus iudicum, a quo nõ licebat aliquatenus appellari, siquis autem appellaret, vel non o-
G bediret mandato illius occidebatur, vt patet Deuter. 17. cap. & hoc fuit toto tempore, quo manserunt Israelitę in terra Chanaan. nam etiam tempore passionis Christi summus sacerdos erat maximus iudicũ, ideo ad eum ductus est Christus, vt condemnaretur. Matt. 26. ca. & condemnatus est. Item erat maximus honor summi sacerdotis, quia quando erant reges in Israel summi sacerdotes accipiebant in vxores filias regum, sicut patet de sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Iuda in vxorem, vt patet 4. Regum 11. cap. sed non videbatur esse maior honor isto, tam intensiuè quam extensiuè, scilicet, quia extendebatur ad spiritualia, & temporalia: immo & ipsi summi sacerdotes aliquando reges fuerunt, vt patet in Machabæis. Ioãnes enim
H Hircanus filius Simonis Machabęi fuit sacerdos magnus, vt patet 1. Machab. ca. vltimo. & tamen ipse fuit rex, quia imposuit sibi diadema regni: alij etiam post eum fuerunt reges, & sacerdotes magni, vt Aristobolus, & Alexander, & quidam alij: mansitque hoc vsq; quo facta seditione inter eos, qui erant de genere regio paulo ante natiuitatem Saluatoris, Romani, qui tunc dominabantur orbi, transtulerunt principatum regnatiuum ab istis in alienigenas diuidentes totam terram Israel in tetrarchas, vt præcedenti cap. dictum est. Hæc autem omnia promittebantur Phinees, quando fiebat pactum de summo sacerdotio cum isto: ergo valde bonum promittebatur isti.

I *Quomodo promissum fuit summum sacerdotium Phinees, quia proueniebat ei ex linea stirpis. Quæst. IX.*

QVAERERET aliquis, quomodo fieri potuit pactum cum Phinees, quòd daretur sibi summum sacerdotium vsque in sempiternum, quia summum sacerdotium proueniebat ei ex linea stirpis suę, ideo ad eum pertinebat de iure. Et quod suum erat ex vna causa, ex altera suum effici non poterat, nisi desineret esse ipsius. Quod autem proueniret ei, patet quia summum sacerdotium erat veniens per lineam primogenitorum: erat enim ex successione, vt patet Exodi capit. 29. & Leuitici sexto cap. cum dicitur: Sacerdos, qui patri suo iure successerit: ergo non dabatur ista dignitas per electionem, aut
K voluntatem, sed per lineam stirpis. Quod autem primogenitus succederet, patet Leuitici capit. vigesimoprimo, vbi dicitur, quòd sacerdos magnus est maximus inter fratres suos: sic enim factum est in Eleazaro, quia cum mortuus est Aaron non successit ei Ithamar, sed Eleazarus, qui erat primogenitus, vt patet supra vigesimoprimo capitu. quòd autem Phinees esset per lineam primogenitorũ, patet quia erat filius Eleazari primus: Eleazarus autem erat primogenitus Aaron de viuentibus, ideo ad ipsum proueniebat rectè summum sacerdotium.

Respondendum est, quòd istud pactum factum cũ Phinees de summo sacerdotio habendo fuit quoddã benefi-

beneficium ei impensum, vt patet 1. Macha. c. 2. vbi dicebat Mathathias filijs suis, ꝙ Phinees filius Eleazari pater eorum zelando zelum Dei accepit testamentũ sacerdotij ęterni. Cõsistebat autem istud beneficium in duobus, quæ erãt supra ius sacerdotale. Primũ erat, ꝙ Deus certificabat Phinees de vita aliqualiter longa, s. ꝙ nõ moreretur ante patrem suum, sed succederet ei, & hoc erat magnum beneficium sm̃ humanã existimationem, s. vitæ diuturnitas, de qua non erat aliàs certus Phinees. Secundum erat, quia denunciatur ei, ꝙ non posset auferri illi sacerdotium, & a domo sua ex aliqua causa: nam licet ad eum de iure pertineret summum sacerdotium, tamẽ poterat ei auferri ex aliqua causa, sicut ablatũ est sacerdotium de domo Eli, vt patet 1. Reg. c. 2. nam propter peccata filiorum suorum, dixit Deus, ꝙ sacerdotium transiret ad alterum, ita autẽ poterat esse in domo Phinees, quia licet Deus promitteret ei sacerdotium tamen poterat illi auferri propter aliquod delictum, vel licet non tolleretur in vita sua poterat auferri in semine suo, sicut factum est de Eli. Deus autem certificauit eum, ꝙ nunquam auferretur sacerdotium in æternum de stirpe sua, ideo magnum beneficium erat, ac si donaret ei non habẽti aliquod ius ad illud. Item licet postea sacerdotium deriuatum fuerit per primogenitos, tamẽ a principio putabatur, ꝙ nõ maneret in primogenitis semper, sed Deus eligeret digniorem. Cum autem determinauit, ꝙ istam lineã Phinees semper vellet, fecit ei magnũ beneficium: sic enim fuit in Aaron, & alijs primogenitis Israel: nam a principio fuerat ius sacerdotale in primogenitis omnibus, postea autem Deus transtulit totum ius ad tribum Leuiticam, vt patet supra 17. ca. etiam cum in tribu Leui essent alij multi primogeniti transtulit Deus ab omnibus ius in solum Aaron, & filios eius, ita ergo quamquã dedisset ius istud domui Phinees, tamen poterat postea transferri ad alias domos, sed hoc firmatum est per pactum istud, ne transiret ad alias domos. Patet igitur, ꝙ quamquã Phinees haberet secundum ius succedere in summo sacerdotio, & tota domus eius, tamen promissio ista de summo sacerdotio multum operata est.

Quomodo pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees cum fuerit translatum in domum Samuelis. Quæst. X.

QVAERET aliquis quomodo dicitur hic, ꝙ pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees, quia vr̃, ꝙ transierit postea ad aliam domum: nã Heli summus sacerdos erat de linea Phinees, vt quidam putant, & postea trãslatum est sacerdotium de domo eius in domum Samuelis, vt patet 1. Reg. 2. cap. vbi dicitur, ꝙ transferretur brachiũ domus patris Heli in alteram domum, & videret ęmulum suum in templo in vniuersis prosperis Israel: Iste autem erat summus sacerdos, quem suscitaturus erat Deus ablata domo Heli. Aliquis respõdebit ad hoc, ꝙ fuit pactum sempiternum de summo sacerdotio cum Phinees, sed sempiternum non significat aliquam continuitatem sine termino secũdum literam Hebraicam, sed quandam temporis longitudinem, quæ interdum non excedit quinquaginta annos, sicut est in Iubileo, qui fiebat de anno quinquagesimo in quinquagesimum: Leui. ca. 25. & tamẽ id, quod durabat vsque ad Iubileum, etiam si non duraret per totum illud tempus dicebatur in sempiternum: Exo. c. 21. & Leui. c. 25. & sic ista promissio facta Phinees magno tempore durauit, s. vsque ad Eli, vt quidam putant, in quo finito sacerdotio non transiuit ad filios eius, sed ad Samuelem trãslatum est, ideo potest dici, ꝙ sacerdotium fuerit ęternum in domo sua. Sed

A hoc non valet, quia etiam post translationem ad Samuelẽ fuerunt summi sacerdotes de genere Phinees, s. Sadoch, vt hr̃ 1. Paralipo. c. 24. etiam filij sui: nam ipsi ministrauerũt in summo sacerdotio in tẽplo, quod constituit Salomõ in Ierusalem, & de genere suo fuerũt omnes sacerdotes magni toto tempore Regum, vsquequo translati sunt Israelitę in Babylonẽ, & tunc erat sacerdos magnus Iesus Iosedech, vt patet 1. Parali. c. 6. & hoc signat Zacharias c. 3. qui locutus est de tempore captiuitatis Babylonicę, & de reditu de captiuitate: nam in anno vltimo prophetauit, s. septuagesimo, vt patet Zacha. c. 1. & iste in c. 3. dicit. Et ostendit mihi dominus sacerdotem magnum Iesum stantem corã Angelo Dei. Et ibi ponuntur ornamenta sua pontificalia.

B Iste tamen erat in linea Phinees, & est vltimus eorum, qui ponuntur in hac linea 1. Paralip. ca. 6. quia ibi solum agitur vsque ad Babylonicam captiuitatẽ, & tamen non solum fuerunt ante tempus isti sacerdotes de genere Phinees, sed etiam post reditum de captiuitate, quasi vsque ad tempora Saluatoris: nã Machabæi non fuerunt magno tempore ante natiuitatẽ Christi, & isti erãt summi sacerdotes, vt colligitur ex primo libro Machabęorum, vbi sępe Iudas Ionathas, & Simon, qui erant tres fratres sibi mutuo succedẽtes vocantur summi sacerdotes, & Ioannes Hircanus filius Simonis etiam vocatur summus sacerdos 1. Macha. c. vlti. Isti tamen erant de genere Phinees, & vocauerunt Phinees patrem suum. Vnde 1. Macha. ca. 2. Mathathias pater istorum dixit: Phinees pater noster

Semp fuerunt faces dotes de genere Phinees vsque quo Romani dominabanf Iudęis, & vendebant sacerdotia

C zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij ęterni, & post istos etiam deriuatum est sacerdotium per lineam Phinees. Pauco autem tempore ante natiuitatem Saluatoris, cum esset magna contentio inter eos, qui erant de genere sacerdotali simul, & regali, q essent sacerdotes, gentiles intromiserunt se, s. reges, q erant in circuitu Iudęorũ, & ponebãt summos sacerdotes manu sua, & plurimi eorum emebant summũ sacerdotium, sicut patet de Menalao Andronico, & Lysimacho alijsque, de quibus 2. Macha. c. 4. & 5. Immediate autem ante natiuitatem Christi Romani, q dominabantur terræ illi instituebãt summos sacerdotes ad libitum suum, ideo an aliqui tunc instituerẽtur, qui non essent de stirpe Phinees, nõ esset multum admirandum, quia iam incipiebat variari totus status Iu-

D daicus, tamen vsque ad tempora Machabæorum quibus aliquo modo durauit status Iudæorũ, semper fuerunt summi sacerdotes de linea Phinees.

Aliquis autem forte dicet, ꝙ quando mutatum est sacerdotium summum de filijs Heli ad Samuelẽ non fuit mutatum de domo Phinees ad aliam domũ, sed istæ duæ domus, scilicet Eli, & Samuelis erãt intra domum Phinees, & sic licet nunquam redierit sacerdotium ad domum Heli, tamẽ semper fuit in domo Phinees, licet non per lineam primogenitorum, sed aliorum minorum. Sed hoc nõ potest stare, quia Samuel nõ erat de genere Phinees, immo nec de genere Aaron, s. quia non erat aliquo modo sacerdos, sed pertine-

An Samuel fuerit de genere sacerdotum, vel Leuitarũ, vel popularium.

E bat ad alterum genus Leuitarum. Quidã enim dicunt illum esse de Gersonitis, & allegant id, quod habetur 1. Paralip. 26. quia ibi cum agatur de diuisionibus Leuitarum, & ponantur ibi Leuitę Gersonitæ, qui erant custodes thesaurorum, ponitur ibi Samuel. Sed dicendum est non stare, quia ibi non ponitur Samuel, tanq̃ Leuita, vel custos thesaurorũ, sed dicitur, ꝙ Samuel sanctificauit, idest applicuit domino omnia, quę custodiebant isti Leuitæ in thesauris, & ponuntur cum eis multi sanctificantes, s. Dauid, & principes tribuum, & centuriones, & Saul, & Abner, & Ioab, ergo non habetur inde, ꝙ fuerit Samuel de Gersonitis, nisi etiam dicas Dauid, & Saulem esse de Gersonitis. Sed falsũ est,

quia

Samuel de qua stirpe fuerit.

quia Dauid erat de tribu Iuda, & Saul de tribu Beniamin. De Dauid Matth. c. 1. De Saule 1. Reg. c. 9. Sed dicēdum, ꝙ Samuel erat de stirpe Caathitarum, quę est vna familia Leuitarum, vt patet 1. Paralipo. c. 6. vbi inter Caathitas in domo Cotitarum ponuntur Samuel, & pater eius Elchana. Erat autem iste pater Samuelis, vt patet 1. Reg. c. 1. Sed aliquis arguet, ꝙ Samuel non fuit de stirpe aliqua Leuitarum, sed fuit de Israelitis popularibus, s. de stirpe Ephraim, vt patet 1. Reg. c. 1. vbi Elchana pater Samuelis vocatur Ephratæus, idest de stirpe Ephraim, ergo non erat Leuita. Respōdendum est, ꝙ erat Leuita de Caathitis, vt dictum est, & cum vocatur pater eius Ephratęus: dicendum, ꝙ non vocatur Ephratæus, idest de stirpe Ephraim, sed Ephratæus, idest de terra Ephraim: nam habitabat in terra Ephraim, quia Leuitæ non habebant aliquam sortem propriam, sed acceperunt vrbes de omnibus tribubus Israelitarum ex iussione domini, vt patet infra 35. c. & Iosue c. 14. & 21. & tunc illi Leuitæ, qui habitabant in sorte Ephraim vocabantur Ephratæi, & q in sorte Ruben vocabātur Rubenitę, & quia pater Samuelis habitabat in monte Ephraim 1. Reg. c. 1. vocatus est Ephratæus. Samuel quoque habitabat in terra Ephraim, quia domus eius erat in Ramatha, & ibi iudicabat Israelem 1. Reg. c. 8. tamē Ramatha est in sorte Ephraim. Sed aliquis obijciet, ꝙ nō fuerit Elchana pater Samuelis Leuita, quia tūc habitasset in vrbibus Leuitarum, quæ datæ sunt de tribu Ephraim, sed non habitauit in eis, quia ipse habitabat in Ramathaim 1. Reg. c. 1. tamen vrbes, quæ datæ sunt Leuitis de sorte Ephraim fuerunt 4 inter quas non est Ramathaim, s. Bethoron, Gazer, Sichen, Cebsan, vt patet Iosue c. 21. & 1. Para. c. 6. Respondendum est, ꝙ quamquam istę vrbes solæ fuerint datæ Leuitis de tribu Ephraim, tamen poterant Leuitæ declinare ad alias vrbes ad peregrinandum ibi, idest ad manendum ibi peregre, vt sibi melius prouiderent, & hoc poterant facere Leuitę siue in ipsa tribu, de qua acceperāt possessionem, siue in aliqua alia, vt patet Iudi. 17. c. de quoddam Leuita, qui erat de Bethlehem, & exiuit ad peregrinandum, vnde dicitur ibi: Egressusque de ciuitate Bethlehem peregrinari voluit vbicunque sibi commodum reperisset. Et postea sequit̃, q̄uo mansit in tribu Ephraim, a fortiori ergo Elchana pater Samuelis, q erat de Leuitis in sorte Ephraim in aliqua de 4. ciuitatibus supra positis poterat peregre habitare in Ramathaim, quæ erat ciuitas in sorte Ephraim, tamen non erat de 4. supra assignatis. Patet igitur, ꝙ Samuel erat de Leuitis Caathitis, & sic cum sacerdotium translatum esset ad ipsum de domo Heli transferebatur sacerdotium de domo Phinees totaliter, quia non erat Samuel de sacerdotibus. Ad hoc autem quidam respondent, ꝙ nō mansit sacerdotium in domo Samuelis semper, quia mortuo ipso nullus de filijs eius accepit sacerdotium, declinauerant enim a via patris sui ad auaritiam, vt patet 1. Reg. c. 8. ideo mortuo Samuele sacerdotiū trāslatum est ad Sadoch, & domum eius in sempiternū, fuit autem Sadoch de genere Phinees, vt supra declaratum est, & sic sacerdotium mansit extra domum Phinees solum tpe Samuelis, eū ipse tenuit illud. Sed obijcietur ꝯ istos, ꝙ sacerdotium manere debebat in ęternum in domo Samuelis, quia dicitur 1. Reg. ca. 2. qñ prædicebatur Heli, ꝙ transferretur ab eo sacerdotium, & suscitabo sacerdotem fidelem ſm cor meū, & ędificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Ad hoc respondent, ꝙ ista non intelliguntur de Samuele, sed de Sadoch, qui immediate post Samuelem tpe Dauid factus est summus sacerdos, cuius domus semper habuit summum sacerdotium. De hoc satis patet in processu libri secū-

F di, & tertij Reg. & 1. Parali. c. 24. Sed adhuc prædicta non stant, quia ista omnia inducta sunt posito, quòd Samuel fuisset summus sacerdos aliquo tpe. Sed falsum est, quia nūquam ipse habuit summum sacerdotium, occasio autem errādi istorum fuit, quia dicitur 1. Reg. c. 2. & 3. q̄uo Samuel ministrabat coram Heli sacerdote magno, & dicitur in præal. 2. c. ꝙ mutandū erat sacerdotium de domo Heli in alteram domum, hanc autem existimant esse domum Samuelis. Item inducuntur ad hoc, quia de Samuele patet, ꝙ altaria īstitueret, & faceret sacrificia, vt patet 1. Reg. c. 7. 8. & 16. Item inducunt hoc, quia Samuel imperabat toti populo Israel, & iudicabat illi, vt colligitur 1. Reg. 6. & 7. & per maiorem partem primi regis: nam etiam

Samuel nō fuit summus sacerdos, nec minor, sed iudex Israel.

G toto tpe, quo Saul regnabat dominabatur, sed ista nō inducunt esse summum sacerdotem: nam tpe illius erat alius summus sacerdos: si autē esset Samuel summus sacerdos impossibile fuisset alium esse tunc summum sacerdotem cum iste semper esset vnicus, & tamen tempore Samuelis erat alius summus sacerdos, s. Achimelech, vt patet 1. Reg. 21. c. non erat autē tūc mortuus Samuel, sed postea aliquot temporibus defunctus est: iō antequam ipse moreretur occisus est Achimelech sacerdos, quia Saul occidit eum in ciuitate Nobe, quia cum iuisset illuc Dauid non prodidit eum 1. Reg. ca. 21. post hoc autē mortuus est Samuel de quo 1. Reg. c. 25. ergo viuente Samuele erat summus sacerdos Achimelech, & consequenter nunquā fuit summus sacerdos Samuel, quia si fuisset imme-

H diate post Heli summus sacerdos nunquam caruisset summo sacerdotio quousque moreretur. Ideo dicendum, ꝙ Samuel nunquam fuit summus sacerdos, nec sacerdos, sed Leuita. Cum autem arguitur, ꝙ fuerit sacerdos, quia ministrabat coram Heli. Respondendū est, ꝙ non colligitur ex hoc eum fuisse summū sacerdotem, ideo nec sacerdotem minorem, sed Leuitam, quia non dicitur, ꝙ ministrabat coram Heli sacrificando, vel faciendo ea, quæ essent sacerdotalia, sed poterat ministrare ī Leuiticis ministerijs. Ad aliud argumentum cum dicebatur, ꝙ mutandum erat sacerdotium a domo Heli ī aliā domum fidelem, & istam intelligunt esse domum Samuelis. Dicendum est nō

I intelligi de domo Samuelis, sed de domo Sadoch sacerdotis, vt exponunt omnes doctores tam Latini, q̄ Hebræi. Ad alterum argumentum cum dicebatur, ꝙ Samuel fecit altaria, & sępe sacrificia. Respondēdum est non colligi ex hoc, ꝙ esset Samuel summus sacerdos, sed inducebatur aliqualiter eum esse sacerdotem, quia sacrificare ad solos sacerdotes pertinebat, & siqs præter eos conaret̃ facere moriebatur, vt patet supra c. 3. & 18. vbi ministeria altaris dicuntur sacerdotalia, & accedentes ad ea moriuntur præter sacerdotē. Sed tunc stat argumentum, q̄uo ergo poterat Samuel facere sacrificia, cum non esset sacerdos? Respondendū est, ꝙ regulariter non licebat ei facere talia, licebat tamen aliquando ex dispensatione: sicut enim alijs viris sanctis licuit aliquando facere contra legem, s. in cęremonijs sacrificiorum, ita licere poterat in sacrifican-

Samuel licet non esset sacerdos, tñ ex dispensatione aliquando sacrificauit.

K do, s. vetitum erat fieri immolationem aliquam, nisi intra Sanctuarium in loco, quem dominus elegisset, & super altare ad ostiū tabernaculi, vt patet Leuit. 17. & Deuterono. 12. ca. licuit tamen Prophetæ Heliæ facere altaria, & sacrificium extra locum illum, idest super montem Carmelum, vt patet 3. Reg. 18. c. etiam licuit Dauid facere altare in area Arcunan Iebusęi qñ vidit Angelum percutientem, vt patet 2. Reg. 24. c. ita ergo liceret facere sacrificium ei, cui alias nō licebat: nam sicut contra vnā legem dispensabatur, ita & contra aliam. Samueli autem non licebat prius sacrificare eo, ꝙ Leuita esset: licuit tamen ex diuina dispensatione: &

ne: & forte hoc dicetur, quia in omnibus eius sacrificijs apparet causa aliqua. Primum enim fuit quãdo totus populus congregatus est in Masphat, & ibi hortatus est illos, vt sequerẽtur dominum, & orabat pro toto Israel, vt liberaret eum de manu Philisthinorum, & ita factum est 1. Reg. c. 7. Fecit autem aliud sacrificiũ in Bethlehem cum iuit illuc ad vngendum Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. c. & hoc fuit ne Saul intelligeret ad quid ibat Samuel in Bethlehem. Quod autẽ fuerit ex dispensatione licitum Samueli facere sacrificia, patet quia aliquãdo apparet, ꝙ Deus iusserit illi facere sacrificium, vt patet 1. Reg. 16. ca. cũ iussit, quòd iret in Bethlehem, & tolleret vitulum de armento in manu sua ad immolandum, de alijs autem vicibus sic intelligendum est, ꝙ Deus iusserit fieri immolationẽ, quamquam non pateat: nam cũ iste esset vir Propheta credendum est, ꝙ omnia, quæ egerit, quę contra legem videantur ex diuina dispẽsatione egerit. Sed obijcietur, ꝙ non solum aliquando specialiter sacrificauerit domino Samuel, quod videtur pertinere ad aliquã administrationem, sed hoc habebat in consuetudinẽ quod autem ex consuetudine est, magis pertinet ad officium quam ad dispensationem, hoc patet 1. Reg. c. 8. cum dicitur, ꝙ habitabat Samuel in Ramatha, & iudicabat ibi Israelem, atque cõstituit altare domino. Ista tamen constitutio altaris ad multotiens sacrificandum videbatur, cum constitueret illud in loco, in quo habitaturus erat. Respõdebitur ex hoc efficaciter nõ colligi, ꝙ altare illud fuerit cõstitutum ad semper ibi sacrificandum, vel sępe, & tamen dato, ꝙ concedatur dicetur, ꝙ licuit hoc ex dispensatione: nam sicut aliquando licuit, & Deus ei iussit, ꝙ immolaret, ita poterat ei semper licere, quia forte Deus iuberet, ꝙ semp hoc faceret. Ad aliud argumentum, cum dicebatur, ꝙ erat summus sacerdos, quia toti populo imperabat, quod videtur pertinere ad summum sacerdotem, qui est iudex totius Israel. Respondendum est, ꝙ non concluditur ex hoc Samuelem fuisse summum sacerdotem, quia non faciebat hoc tanquam sacerdos, sed tãquam iudex, quem Deus suscitauerat in saluatorem Israel. Alij autem iudices laici erãt, nec pertinuit quicquam illorum ad sacerdotes, vt patet ex discursu libri Iud. cum. Samuel autẽ erat iudex in Israel, sicut vnus ex illis, vt patet 1. Reg. 12. c. cum dicitur. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Barach, & Iepte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum. Ecce qualiter ponitur Samuel inter alios iudices Israel. Etiã patet, quia ipse iudicabat totum Israel per singulos annos ĩ tribus locis; scilicet in Bethel, Galgala, & Masphat, vt patet 1. Reg. capit. 8. Apostolus quoque ad Hebræ. 11. c. ponit Samuelem inter iudices Israel, cum ait: Deficiet enim me temp⁹ enarrantem de Gedeone, Barach, Samsone, Iepte, & Samuele. ergo nõ erat Samuel sacerdos magnus, sed iudex, quem Deus suscitauerat, sicut vnus de laicis. Itẽ quãdo arguebatur, quòd sacerdotium magnum fuit in domo Samuelis tempore, quo ipse vixit, postea autem declinauerunt filij sui ad auaritiam non sequentes viam patris, ideo nõ transiuit sacerdotium ad eos, vt patet 1. Reg. c. 8. Dicendum est, ꝙ ibi non ponitur, quòd filij Samuelis recesserũt a via patris, vt ponatur causa, quare non transiuit summum sacerdotium ad eos, sed ponitur, vt occasio ad introducendum regem in Israel: nam Samuel iudicauerat ante hoc Israel, & erat quasi dominus temporalis, volebat etiam filios suos sic dimittere iudices Israel, populus autẽ magis volebat habere regem, ideo dixerunt ad Samuelem, Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis regem, vt iudicet nos. Non erat ergo

A auaritia filiorum Samuelis causa ad mutandum ab eis summum sacerdotium, sed solum ad mutandũ principatum iudicatiuum, quod pater eorum habuerat, vt patet 1. Reg. c. 8. Sacerdotium autem magnum nunquam habuit Samuel, nec filij sui hoc priuati sunt, nõ si habuisset sacerdotium magnum ad petitionem populi, non potuissent, nec debuissent filij Samuelis priuari isto summo sacerdotio, quanquam praui essent, quia istud erat ius hæreditarium, & non poterat tolli alicui propter malitiam suam, nisi Deus abstulisset, sicut fuit de filijs Heli sacerdotis de quo 1. Reg. c. 2. patet ergo ex superioribus, quòd Samuel nõ fuerit summus sacerdos, nec aliquo tẽpore sacerdos saltem minor, sed Leuita, & iudex. Patet etiam, quòd sacerdo- B tium nunquam translatum est de domo Phinees, & sic fuit pactum sacerdotij æternũ, sicut hic Deus prædixit. Non est tamen hoc simpliciter verum, licet quidam putent, quoniam nõ erat Heli de stirpe Phinees, sed de Ithamar, sed postea rediit sacerdotium ad Phinees, & ad Sadoch, de quo declarabitur 3. Reg. 2. c.

Quia zelo zelatus est pro Deo suo. Ista est causa huius promissionis, & beneficij, s. quia Phinees habuit magnum zelum pro Deo dolens de offensa illius, & eam vindicare volens, atque pro illa se morti exponens, cum occidisset principem vnius tribus Israel. *Et expiauit scelus filiorum Israel*. Idest Phinees per istam occisionem Zambri mundauit delictum, quod fecerãt Israelitæ. Vel dicitur, expiauit, idest puniuit malum, quod fecerant, scilicet fornicationem, & idolatriam, quia si C nemo fuisset occisus, omnes declinauissent ad idolatriam. Iste autem cum occideret Zãbri expiauit illud scelus, idest puniuit, & abstulit purgando, quia fecit, ꝙ iam nullus similia committeret. Aliter potest dici, ꝙ expiauit scelus Israel, idest abstulit iniquitatem, quam incurrebat totus populus non corrigendo istud vitiũ. Si enim Israelitæ vidissent publice peccantes, & non punirent incidebant in culpam grauem, & Deus puniret eos pro hoc. Iste autem abstulit illud peccatum, quia puniuit Zambri, & sic iam nõ poterat dici Israel negligens in puniendo, cum iste faceret, quod totus populus facturus erat. Et iste sensus consonat superiori literæ, scilicet, quòd Phinees auertit iram domini a toto populo, & si ipse non auertisset, Deus zelo suo de- D leret Israel. Alio modo potest accipi hic expiatio sceleris ad modum sacrificiorum: nã in sacrificijs pro peccato sanguis accipitur, & effunditur ad expiationem ipsius peccati Leuiti. ca. 17. ita hic effudit Phinees sanguinem Zambri peccatoris, & iste expiauit pro illo scelere, quod commiserunt Israelitæ. *Erat autem nomen viri Israelitæ qui occisus est cum Madianitide Zambri*. Hic ponitur nomen vtriusque fornicatoris, & hoc quia vterque erãt nobilis: nam vir erat princeps vnius tribus in Israel, fęmina autẽ erat filia nobilissimi regis Madian, & ex dignitate personæ vitia clariora, & manifestiora sunt atque magis horrenda. *Filius Salu dux de cognatione & tribu Simeonis*. Iste Zambri erat dux vnius magnę tribus, s. Simeonis, & propter hoc vitium erat valdę ma- E gnum, quia eius imitatione traherentur cęteri ad similia præcipue illi, qui erant de eadem tribu, cum essent omnes subditi eius. Ponitur etiam nomen istius viri, & dignitas ad signandum maiorem laudem Phinees occidentis eum: nam quanto maior princeps erat tanto Phinees magis timere debebat occidere illum, & tamen occidit intrepide: ideo nimis laudabilis fuit. Dicitur hic, quòd erat ille dux de tribu, & cognatione Simeonis, quod ad idem pertinet: nã tribus dicit quandam magnam cognationem denominatã ab aliquo, qui immediate descendebat a Iacob, & sic solũ erant duodecim tribus, quia filij Iacob soli duodecim fuerunt, habuit autem filiam vnam, s. Dinam Gene. c. 30.

Zambri fornicator occisus a Phinees, cuius conditionis erat.

sed

sed filia non constituit tribum, quia transit in familiã viri sui,& filij ab ea geniti nominantur a viro, & non ab ipsa. Vnus tamen de filijs Iacob fuit, qui non faciebat tribuum, f. Leui,eo φ non accepit sortem hæreditatis inter fratres suos. Ioseph tamẽ diuisus est in duas tribus, f.in Manasse, & Ephraim Gene 48.ca.& Iosue 14.& sic semper fuerunt duodecim tribus. Cognatio autem est magis commune , quia signat quamcũque congregationem, vel habitudinem plurium descendentiũ ab vno capite, licet illud caput sit immediate deriuatum a Iacob,vel non, & sic omnes tribus vocatur cognationes,& omnes familiæ, & domus,hic autem pro eodem penitus assumuntur cognatio, & tribus. Sciendum ,φ iste Zambri non fuit dux tribus Simeonis,qui fuit in computatione prima facta in monte Synai, vt patet supra ca.1.quia ibi ponitur dux Salamihel.Item quia iam mortui fuerant omnes, qui erãt duces illius tẽporis: dixerat enim Deus,φ omnes morerentur in deserto , qui computati erant a viginti annis,& supra,vt patet supra c.14.& tamen iam transierat tempus, in quo omnes illi computati mortui fuerant:nã nullus manserat de illis quando Israelitæ transierunt torrentem Zareth Deuterono.ca.2. & tamen torrens ille multo ante hoc fuerat pertrãsitus ab Israelitis , quia illum transierunt antequam introirent in terram duorum regum Amorrhæorum , vt patet supra c.21.& Deuterono.ca.2.iam tamẽ acquisita fuerat terra duorum regum istorum , cum Israelitæ erant in Settim,in qua nunc erãt cum facta est ista occisio Zãbri. Quod patet, quia Settim est vltima mansio Israelitarum,vt supra declaratum est. Item dicendum,φ iste non erat filius principis,qui erat in tribu Simeonis qñ fuit facta computatio in deserto Synai, quia ille vocabatur Salamihel , vt patet Numeri c.1.iste autem vocatur Zambri filius Salu. *Porro mulier Madianitis,quæ pariter interfecta est .* Hic ponitur nomen fœminæ fornicatricis,& hoc, quia erat de magno genere,vt pateret magis vitium illius: erat enim filia nobilissimi regis Madian. Et dicitur pariter interfecta, scum Zambri, quia ambo codẽ vulnere cõfossi sunt: percussit enim Phinees vtrunque in genitalibus locis, ita vt ambo affixi essent in pugione Phinees. *Vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum .* Idest ista mulier erat filia principis maximi in tota terra Madian:erat enim terra Madian diuisa in quinque reges quorum nomina habentur infra 31.c.& isti aliquando vocantur reges,& aliquando principes. Quod vocentur reges patet prælle.c. Quod vocentur principes patet hic,& Iosue.c.13. Hoc autem erat,quia isti erant patui reges.sic enim erat de regibus Philisthinorũ quinque qui erãt patui:ideo aliquando vocãtur Satrapę quinque,idest principes quinque Iudic.3. aliquando reguli Iosue.c. 13.& aliquando vocantur reges, vt apparet 1.Reg.ca. 29.& in multis locis, inter istos reges quinque Madiã nobilissimus erat Sur, & hu' fuit filia Cozbi,quæ hic occisa est. In quo apparet maximus timor Madianitarum,& Moabitarum cum filiam regis nobilissimi prostituerint ponentes publice in Lupanari iustificandã ad libitum cuiuscunque vilissimi Hebræorum. fuit tamen iste timor irrationalis: nullus enim rei quãtumcunque dura foret, ad tantam indignitatem debuisset humanam deijcere conditionem : nam iuxta Aristo.3. Ethic.ad quædã enim fortassis non est cogi,sed magis mori patientem durissima:nihil tamen videbatur esse indignius quãm, vt filia nobilissimi regis quibuscunque vilibus Hebræis publice prostitueretur, ideo debuissent potius Madianitæ, & Moabitæ omnia durissima tolerare, q̃ tali se subijcẽre turpitudini, cuius facti æternam infamiam non exuent. Sed fortassis populi illi,ita rudes, & ab humana dignitate degenerantes erãt,φ nec infamia digni sunt, sicut nullum de pecoribus infamamus quodcunque egerit,quia infamia solum in eo esse potest, qui aliàs gloriosus esse poterat,pecora autem huiusmodi nihil suscipere possunt. Ideo isti fortassis pro sua indignitate eis similes videbuntur. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hic ponitur quartum,f. Iudæorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Intulerunt enim grauia damna Moabitæ,& Madianitæ Israelitis , cũ fecerint ex eis perire viginti quatuor millia virorum per fornicationem fœminarum suarum dolose mittendo eas in castra Iudæorum,ad quas nunquam iuissent Israelitæ,nec deliquissent,nisi ipsę venissent ad castra, ideo iustum bellum poterant facere Israelitæ contra Moabitas, & Madianitas inuẽtores huius fraudis, ideo dixit Deus, quòd pugnarent contra Madianitas.

Cozbi interfecta cũ Zambri.

Inuectiua contra Madianitas, quia prostituerunt filiã regis.

Cap. 6.

F

G

Quare Moabitæ post fornicationem non pugnauerunt contra Israelitas,nec è contra . Quæst. X I.

QVAERET aliquis, quare Moabitę non pugnauerunt contra Israelitas postquam fornicatio facta est, & Deus iratus fuit Israelitis : nam ad hoc fecerũt Moabitæ fraudem istam,vt Deus irasceretur Iudæis, & traderẽtur in manum Moabitarum pugnantibus Moabitis contra illos: sic enim intendebat rex Moab a principio quando vocari fecit Balaam ad maledicendum Israel, f.φ maledicerentur Israelitæ, & sic pugnaret contra eos, vt patet supra 22.c.f. Veni, & maledic populo huic,qa fortior me est,siquo modo possim percutere,& eijcere eum de terra mea. Responderi potest dupliciter. Vno modo, φ quando Balaam dedit consilium cõtra Israelitas,dixit φ cum conuerterentur ad idola Israelitæ fornicantes cum alienigenis,Deus per seipsum occideret eos , nec oportebat esse aliquod bellum,ideo Moabitæ expectauerunt an Deus destrueret totum Israel:cum ergo viderunt,quòd solum perierant viginti quatuor millia, nõ ausi sunt pugnare cõtra reliquos arbitrantes,quòd Deus nõ irasceretur alijs,& φ si pugnarent cõ illos inciderẽt in manus eorum. Aliter potest dici,φ Balaam non dixit regi Moab, φ Deus occidere Israelitas,si conuerterentur ad idola,sed φ irasceretur illis,si fornicarentur,& colerẽt idola, ideo cũ cognosceret ista patrata esse,secure poterat pugnare cõ Israel,& sic forte intẽdebat rex Moab. Tñ Deus incussit timorẽ cordi eius, ne auderet pugnare cõ Israel: ne incideret in manus eorum, & hoc fuit pp bonum Moabitarum,quia Deus nolebat, φ immediate perirent Moabitæ: si autem pugnarent perierãt,ideo incussit timorem illis, ne pugnarent. Sic iam aliàs Deus timorem immisit hostibus Iudæorum, ne pugnarẽt cõtra illos,& hoc quia pauci erant Iudæi, & caderent in manus hostiles,sicut patet de Iacob, & filijs suis,quando destructa ciuitate Sichem recesserunt inde, & nationes,quæ in circuitu erant non ausę sunt persequi eos, qa Deus immiserat terrorẽ super ciuitates hostium. Sic patet Gene.35.c. Cũque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates,& nõ sunt ausi persequi fugientes. Ideo ibi pp salutem Israelitarum factum est, hic autem propter salutem hostium Israel.

H

I

K

Quare Israelitæ non intulerunt immediate bellum contra Moabitas, & Madianitas. Quæst. X I I.

QVAERET aliquis, cum Israelitæ scirent fraudulenter venisse mulieres Moab, & Madiã, & valde nocuisse illis, quare immediate nõ intulerunt bellum illis:nam poterant eis indicere bella iustissima, nec ad hoc oportebat expecta-

nau-

ri auctoritatem superioris, vel mandatum, cum manifeste ista licita essent. Respõderi potest, q Israelitę expectabant super hoc responsum Dei, s. an pugnare deberent, vel non: ideo quousque Deus locutus est illis, nihil mouere ausi sunt. Et tamen obijcitur, q hic non oportebat consuli dominum, vel expectari eius mandatum, quia istud bellum erat manifeste licitum. Respondetur, q debebant expectare mandatum Dei, q̃quam cognouissent se habere iustam causam. Et hoc propter duo: primo quia Deus erat rector specialis illius politiæ, & ita communicans Iudæis familiariter, dicens omnia, quæ facere deberent, vel quæ cauere, sicut rector alicuius politiæ ciuibus suis. Sic patet Deutero. c.4. Non est alia natio tã grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Sicut ergo ciues non debent committere bellum, vel facere aliquid arduũ, licet illud iustum esse sciant nisi de auctoritate rectoris politiæ, ita Iudæi nihil facere debebãt in arduis causis Deo inconsulto, & nõ iubente, tale autem erat bellum contra Moabitas, & Madianitas, ideo debuerunt expectare diuinam iussionem. Alia causa erat ad hoc, quia Israelitæ non solum consulebant dominum, & expectabant iussionem eius, vt scirẽt quid licitum eis, & quid illicitum foret, sed magis faciebant, vt scirent an Deus vellet prosperare actus eorum, vel non: nam si nollet prosperare non inchoarent, & tamen licet esset aliquod bellum eis iustum contra Moab, vel Madian, poterant non prosperari in illo propter peccata sua, sicut alias multoties factum est, ideo debuerunt inquirere, & expectare diuinam iussionẽ super hoc. Aliter potest responderi, q Israelitæ immediate pugnassent contra Moabitas, & Madianitas, vel saltẽ contra Madianitas, etiam si Deus non iussisset, nec ipsi spectauerunt diuinam iussionem, sed Deus pręuenit illos iubendo, q pugnarent. Prima tamen responsio conuenientior est, quod patet, quia etiam postquam iussit Deus nunc Israelitis, vt pugnarent contra Madian nõ immediate pugnauerunt, moram facientes quousq; Deus iterum iuberet, vt patet infra 31. vbi locutus est Deus ad Moysen, dicẽs: vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, & tũc Israelitæ pugnauerunt contra Madian, vt patet ibidẽ, ideo videt, q si Deus non iussisset ipsi non pugnarẽt. *Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos.* Iubet hic Deus, q Israelitę pugnent cõtra Madian: q enim Madianitæ sentiant Israelitas esse hostes suos: est q Israelitæ faciant contra eos velut contra hostes, & ponitur hic hostes in accusatiuo, & est sensus, Madianitę sentiant vos esse hostes suos.

Quare non præcepit Deus Iudæis quòd pugnarent contra Moabitas, sed contra Madianitas, cum tamen grauius peccasset Moab contra eos, & iustiorem haberent causam. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis, quare iubet Deus Israelitis pugnare contra Madianitas, & non contra Moabitas: iustius enim bellum videbat contra Moab quàm cõtra Madian, nam de vtroque populo virgines positę fuerunt ad fallẽdum Iudæos, Moabitæ tamen posuerunt eas ex causa sua, Madianitæ vero, vt complacerent Moabitis. Et licet forte quantum ad hoc essent æquales, tamen Moabitæ magis deliquerant, quia rex Moab volebat pugnare cõtra Israelitas, & ipse fecit vocari Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, ipse quoque petijt consilium, & recepit ad faciendum istam fraudem, Madianitę autem solum erant ministri, vel coadiutores, iustius ergo erat bellum contra Moab. Respõdent qui-

A dam Iudæi, q mulieres Moabitides coactæ venerunt ad hoc, nec Moabitæ intẽdebant facere aliquam fraudem contra Israelitas, sed rex eorum, qui erat de Madianitis secundum originem, & Madianitæ ipsi ex malitia contra Iudæos operati sunt, & ex magna auiditate fallendi. Ideo dicitur in textu, q Madianitæ hostiliter egerunt contra Israel, & deceperunt eum, sed non dicitur hoc de Moabitis, & ob hoc litera nõ refert venisse aliquas nobiles virgines de Moab, sicut refert venisse de Madian, s. q venit Cozbi filia nobilissimi principis Madian, quæ occisa fuit cum Zambri. Sed ista responsio non stat: nam magis videtur, q Moabitæ fecerunt ex animo quàm Madianitæ, quia ista causa magis attinebat ad Moabitas, cum essent Iudæi in extremitate Impugnatio.

B regni eorum, & putarẽtur deleturi terram Moab, sicut deleuerunt terram duorum regum Amorrhęorum, ad Madianitas autem nihil pertinebat, quia Israelitę non erant in extremitate regni eorum, nec videbantur Iudęi velle pugnare contra Madian, sed solum agebant, vt complacerent Moabitis, magis ergo videtur, q Moabitæ voluerint, cum propter eorũ causam fieret. Item quia Moabitę timuerunt valde Israelitas non potentes ferre impetum eorum, ideo verisimile est, q ipsi omnia mala quęcunque possent contra Iudęos machinarentur: nam iste timor eorum ponitur tanquam causa vocando Balaam ad maledicendum Israelitis, vt patet supra c.22. Item non solum fuerunt principes Madian ministri huius mali, quod procurabatur cõtra Iudęos, sed etiam ipsi principes Moa-

C bitarum: nam ipsi iuerunt ad vocãdum Balaam, vt malediceret Iudęis supra c.22. etiam ipsi ibant ad locum, vbi maledicturus erat Balaam Iudæis stãtes iuxta aras, & sacrificia, vt patet supra 23. c. ergo ipsi etiam hoc volebant, sicut Madianitę. Item non bene dicitur, quòd omnes virgines Moabitarum illuc inuoluntarie venerunt: nam nõ posset rex Moab inuitis omnibus Moabitis virgines eorum prostituere maxime emittendo extra terram suam, principaliter tamen dicitur de mulieribus Moabitarum, q fornicatę fuerunt cum Israelitis, quàm de mulieribus Madian, quia supra dicitur in litera. fornicatus est populus cum filiabus Moab, q̃ vocauerũt eos ad sacrificia sua. Item si mulieres Moabitarum penitus fuissent inuoluntarię, quando fuerũt

D in castris Hebræorum, non miscerentur alicui de Hebręis, quia ibi non erat aliquis, qui eas compelleret. Hebręi namq; nullam violenter cognoscebant, sed magis ipsę alliciebant eos. Etiam non erat ibi rex Moab, qui posset illas compellere, ideo nõ fornicarentur, & tamẽ fornicatę sunt, vt patet supra, s. fornicatus est populus, cum filiabus Moab, ergo voluntarie agebant. Sed aliquis semper insistet, q mulieres Moab inuoluntarię cognitę sunt a Iudæis, quia ibi non poterant resistere, cum essent extra terram suam, & non habentes defensorem. Sed non stat, quia si inuoluntariæ cognitæ fuissent, nihil magis cooperarentur ad hanc fraudem, & tamen ipsę cooperatę sunt, quia postquã fornicatę sunt cum Israelitis vocauerunt eos ad sacrificia

E sua, vt patet supra, ideo non fuerunt inuolũtarię cognitæ. Item patet fortius, quia Deus ascribit istam fraudẽ Moabitis Deute. c.23. vbi iubet, q Israelitę nunquam habeant pacem cum Moabitis, nec quęrant eis bonũ, quia vocauerunt Balaam ex Mesopotamia, vt malediceret Israel, si tamen non fuissent rei, nõ imponeretur eis ista pęna, ergo non fuit ex hac causa, q non pugnauerint Iudęi contra Moabitas, sicut contra Madian. Etiam aliud, quod obijciebatur non stat, s. q non fuerunt virgines nobiles de terra Moab in fornicatione ista, sicut fuerunt de terra Madian. Dicendum enim hoc non patere: nam forte erant virgines multę nobiliores de Moab, quam de Madian, tamen dicitur de filia prin-

lia principis nobilissimi Madian, & nõ exprimitur de aliqua virgine terrę Moab, non quidem, quòd non essent ibi virgines nobiles de Moab, sed quia scriptura intendebat enarrare factum indignum Zambri, & istud fuit cum muliere Madianitide, ideo de ea solũ expressum est, alia ergo causa erit, quare contra solos Madianitas pugnari iussum est.

An propter Ruth non iusserit Deus pugnari contra Moabitas. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis, an fuerit hoc pp Ruth, quæ fuit de terra Moab. Dicūt enim quidã quod de Ruth descẽsurus erat Dauid, sicut patet Ruth c.4. & vt non deleretur progenies eius, de qua ipse sumpturus erat originem, nõ fuerunt deleti Moabitæ. Sed non multum videtur, ꝙ meritum paruulæ mulieris tantum prodesset Moabitis, s. vt omnes saluarẽtur a morte. Item quia forte hoc staret si Ruth eo tempore esset, & ipsa peritura esset delens Moabitis multo tamen post tempore nata est: nã ipsa fuit pauco tempore ante Dauid. Item patet, quia Dauid fuit pronepos Ruth, vt patet Ruth. c. vlt. iõ nõ tantum mereretur velut si esset mater illius, quia tũc forte rationabile esset. Item Dauid qui genitus est de progenie istius Ruth non seruauit cõsanguinitatẽ ad Moabitas: ipse n. subiugauit eos tributo, & coequauit terræ plurimos occidens, vt patet 2. Reg. c. 8. Potest tamen dici, ꝙ quamquam merito Ruth non fuerit terra ista defensa ab Israel, quia descensurus erat Dauid, fuit tamen defensa, quia descensurus erat Messias de stirpe Ruth, ipsa namque ponitur ĩ Genealogia saluatoris, vt patet Matth. c. 1. oportuit igitur conseruari Moabitas: si enim Moabitæ perijssent Ruth nata non fuisset, & consequenter, nec Dauid, nec Messias. Sed ad hoc dicet aliquis, ꝙ poterat fieri aliter. s. quòd omnes Moabitæ occiderent, & omnes mulieres, quæ cognouerũt viros reseruatis virginibus, & tunc ex aliqua earum nasceretur postea Ruth, sicut factũ est infra 31. c. de mulieribus Madian, cũ virgines reseruatæ sunt cęteris occisis. Sed hoc non stat, quia dato, ꝙ omnes mulieres Moabitarum dimitterentur, occisis omnibus masculis; Ruth non potuisset generari, cum ex vtroque parente Moabita genita sit, vt patet Ruth. c. 1. cũ esset pure Moabitis, ad identitatem tamẽ alicuius rei requiritur identitas intrinsecorum principiorum, scilicet materia, & forma, materia autẽ geniti est ab vtroque parente, quia vterque spermatizat in eius generatione, ablato ergo eodem patre, vel eadem matre nõ potest esse idem filius, quia non potest esse idem corpus, vnde si Noe non habuisset eandem vxorem, quã habuit, impossibile fuisset aliquem nostrum genitum fuisse, & cõsequẽter in descendendo necesse est maiorum genitorum fieri differentiam: qui enim primo a variato principio gignũtur, solum vnum principium variatum habent, qui autem postea gignuntur, vtrunque habent variatum, & sic non posset nasci Ruth. Satis ergo dici posset, ꝙ ista fuerit causa motiua quare Deus iussit solum pugnari contra Madianitas, quamquam potuisset fieri, ꝙ destructis quibusdam Moabitis nasceretur Ruth de alijs parentibus, & tamen esset eadem numero: ad hoc tamẽ miraculo magno opus est. Quis autem sit modus huius, declaratur per sanctum Thomam in quodam quolibeto, vbi quæritur si Adam non peccasset, essent ijdem numero electi, qui nunc sunt. Aliter autem potest respõderi, ꝙ Deus iussit pugnari contra Madianitas, & non contra Moab, quia vtrique peccauerant, & vtrique puniti sunt, tamẽ Madianitę delendi fuerunt, Moabitæ autem nequaquam. Quòd autẽ puniti fuerint Moabitæ patet Deu-

An si occiderentur nunc oẽs viri Moab relictis mulieribus, an posset inde gigni Ruth.

F teronomo. 23. c. vbi iubetur, ꝙ Moabitæ, & Ammonitæ nunquam intrent Ecclesiam domini post decimam generationem, & ꝙ Hebræi haberent hostilitatẽ ęternam cum eis, nec quærerent aliquando eis bonum: Istud tamen pertinebat ad magnam penalitatem, & subditur ibi causa, s. quia conduxerunt Balaam ad maledicendum Israelitas, non tamen fuerunt Moabitæ occisi, quia Deus dixerat Israelitis ne mouerentur cõtra eos in pugnam Deuterono. c. 2. hic autem non reuocauit præceptum. Causa autem non reuocationis fuit duplex: Prima propter merita Loth, erant enim Moabitę, & Madianitę de stirpe Loth, vt patet Gene. 19. c. fuit autem Loth Consobrinus Abrahæ, & principaliter propter Abraham Deus benefecit posteritati Loth: nam & ipsi Loth viuenti propter Abraham

G Deus benedixit, vt patet Gene. 13. c. ita autem, & filijs suis. ista causa videtur expressa Deuterono. c. 2. cum dixit Deus Israelitis, ꝙ non pugnarent cõtra Moabitas, & sequitur: Non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam in possessionem, idest quia dedi eam filijs Loth non dabo vobis partẽ eius, sed cõseruabo eam propter Loth. Et sicut Deus nolebat, ꝙ acciperent terram Moabitarum propter Loth, ita & nolebat, ꝙ occiderent ipsos: immo a fortiori quia terra propter hominem est. Si autem Israelitę occiderẽt Moabitas nihil referebat, an terram eorum caperent, vel non, quia nullum maius damnum alicui inferri potest, quam ꝙ occidatur. Secunda causa erat propter Ruth; & principaliter propter Messiã,

H s. Ruth ventura erat de Moabitis, & Messias de stirpe Ruth nasciturus erat, ergo non debuit deleri progenies illa, de qua nasciturus erat Messias antequam nasceretur, sed ista causa nõ exprimitur. Ob hoc autem antequam nasceretur Ruth de gente Moab Israelitæ non intulerũt bella Moabitis, postquam vero ipsa genita est, & trãsiuit in terram Israel, Israelitæ intulerũt magna bella Moabitis: nam Dauid coęquauit terram Moab solo, occidendo quos volebat, & viuificando quos vellet 2. Reg. c. 8. *Quia, & ipsi hostiliter egerunt contra vos.* Idest Madianitæ fuerunt tanquam hostes vestri, non dicitur, ꝙ Madianitæ fuerunt hostes Iudæorum, quia nullum bellum eis intulerunt, nec induxerunt.

I Egerunt autem hostiliter, quia fecerunt aliquas fraudes ad delẽdum Israelitas, hoc autem pertinet ad hostes, qui totaliter delere volunt alios hostes. *Et deceperunt insidijs per idolum Beelphegor.* Idest Madianitę deceperunt Israelitas per insidias, & hoc per idolum Phegor, s. inducendo eos ad colendum idolum Phegor: fecerunt autem hoc, quia mulieres Moabitides, & Madianitides per blanditias venereas induxerunt Israelitas ad colendum idolum, & tũc fuerunt decepti, quia Deus inflixit eis penam pro hac adoratione. Vocatur istud idolum Phegor, quia nomen eius erat Phegor, siue Beelphegor. Vel magis dicitur Phegor, idest idolum positum in monte Phegor, de quo supra dicebatur, s. ꝙ duxit Balaam Balac in verticem montis Phegor, & sic dicetur idolum Phegor, idest idolum positum in monte Phegor. *Et Cozbi filiam ducis Madian.* Ista est, q̃

K mortua fuit simul cum Zãbri, quando perfodit vtrumque Phinees. Specialiter autem nominantur ista, quia maximum incitamentum Iudæis præbuit: nam propter eam motus fuit ad fornicandum Zãbri princeps tribus Symeon, & propter istum multi de tribu sua, & de alijs tribubus, quia peccata dominorum multos habent imitatores. Ista Cozbi dicitur filia ducis Madian, non ꝙ esset vnicus dux in Madian: nã erant quinque reges, vt patet infra 31. c. Sed vocauit iste dux Madian per excellentiam, quia erat nobilior omnibus ducibus Madian, sic patet supra vbi dicitur: Madianitis mulier, quę pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia

Quare noluit Deus Moabitas occidi, nec ꝙ fierent bellum.

lia Sur principis nobilissimi Madianitarum. *Sororem suam.* Hoc videtur contradicere, quia vocatur filia ducis Madian, quomodo ergo poterat esse soror eius? Dicendum, q non refertur ad Madianitarum principem, sed ad Madianitas, s. filiam ducis Madian sororē suam, idest sororem Madianitarū: nam eo, q erat de populo Madian dicebatur esse soror Madianitarum. *Quæ percussa est in die plagæ.* Idest ista Cozbi percussa est in die, qua fuit facta plaga magna: misit enim De⁹ magnam plagam per Angelum suum super omnes, qui fornicati fuerāt cum mulieribus Moabitarum, & Madianitarum, & quando Phinees percussit Zambri cessauit plaga, vt patet supra: simul tamē percussa est Cozbi, cum vtrunque perfoderit Phinees pugione suo, p sacrilegio Phegor, idest pro sacrilegio facto idolo nomine Phegor, vel pro sacrificio facto in descensu mōtis Phegor. Iudæi autem dicunt, quòd est nomen idoli, & interpretatur apertio, quia coram discooperiebātur virilia, sicut fiebat coram Deo Priapo, de quo supra dictum est. Rab. Sal. dicit, quòd istud idolum perfundebatur semine humano. Sed hoc turpissimum est: nullum enim credo talia facere voluisse, cum intē fioris delectationis, & magis licite materia pateat. Qđ autem dicebatur de Phegor, quòd erat mons, vel erat idolum, vtrunque stare potest, & si dicatur, quòd est idolum exponetur illud, quod dictum est supra 23. c. cūque duxisset eum super verticem montis Phegor, idest super verticem montis, in quo erat idolum Phegor, & vocabitur mons Phegor, sicut vocantur excelsa Baal, idest altitudo montis, in quo erat Baal. Dicitur autem sacrificium hic sacrilegium, quia sacrilegium dicit aliquid illicitum. sacrificia autem dęmoniorum sic sunt: dicitur enim proprie sacrilegium violatio rei sacræ. Cum autem aliquid sacrum contra conditionem suam trahitur ad vsus alienos violatur, ideo sacrilegium est. Sic dicitur de sacrificio facto dęmonibus: nam sacrificium debet exhiberi soli Deo in signū deitatis. Cum autem alicui, qui non est Deus sacrificium exhibetur, violatur sacrificium, & sic magis vocabitur sacrilegium, quàm sacrificium.

CAP. XXVI.

POSTQVAM noxiorum sanguis effusus est, dixit Domin⁹ ad Moysen, & Eleazarum filium Aaron sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis, & supra, per domos, & cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses, & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Iordanem cōtra Iericho ad eos, qui erant a viginti annis, & supra, sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus: Ruben primogenitus Israel: huius filius Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Hesrom, a quo familia Hesromitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben, quarum numerus inuentus est quadragintatria millia, & septingenti triginta. Filius Phallu

[Supra 1. Exo. 30.] [Numerat populus secundo.] [Gen. 46. Exo. 6. 1. Paral. 5. Ruben numeratur.]

A Eliab: Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron. Isti sunt Dathan, & Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominum rebellauerunt, & aperiens terra os suum deuorauit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt, Core pereunte filij illius non perirent. Filij Simeon per cognationes suas.

B Namuhel, ab hoc familia Namuhelitarum. & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum. Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Symeon, quarum omnis numerus fuit vigintiduo millia ducenti. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum. Sumi, ab hoc familia Sumitarum. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia

C Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. Istæ sunt familiæ Gad quarum omnis numerus fuit quadringenta millia quingenti. Filij Iuda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filij Iuda per cognationes suas: Sella, a quo familia Sellaitarum. Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. Porro filij Phares: Hesrom, a quo familia Hesromita-

D rum. Et Hamul, a quo familia Hamulitarum. Istæ sunt familię Iuda, quarum omnis numerus fuit septuagintasex millia quingenti. Filij Isachar, per cognationes suas. Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuaitarum: Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. Hæ sunt cognationes Isachar, quarum numerus fuit sexagintaquatuor millia trecenti. Filij Zabulon, per cognationes suas.

E Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo familia Ialelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti. Filij Ioseph per cognationes suas Manasse, & Ephraim. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios, Iezer, a quo familia

[Alias Abitan.] [Supra 16.] [Simeō numeratur.] [Gad numeratur.] [Gen. 38. Iudas numeratur.] [Isachar numeratur.] [Zabulon numerat.] [Manasses numerat.]

Post mortem Israelitarũ fornicatorũ facta est numeratio aliorũ remanentiũ ppter diuisionem terrarum.

guis noxiorum fusus est, idest postquam mortui sunt A peccatores Israelitæ qui murmurauerant in Cadesbarne numerari fuerunt Israelitæ residui, & dicebantur illi noxij, idest rei, vel peccatores, quoniam cõtra Deum nimis peccauerãt: & Deus dixerat quòd morerentur omnes ante introitum in terram Chanaan: cum autem mortui sunt numerati sunt reliqui. Et videtur hoc esse conueniens, quia ista numeratio fuit facta ad diuidendum possessiones per istos Israelitas numeratos, vt sciretur in qua tribu erant plures, vt daretur eis maior possessio, & paucioribus minor: sic patet infra in litera, s. pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem. Quòd autem fuerit facta ista numeratio ad diuidendum possessionem per istos numeratos, patet infra cum dicitur: Istis di- B uidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas: sed non erat danda possessio eis, qui morituri erant in deserto: ergo illis viuentibus non debebat numerari populus, quia nõ proficeret: nam aliqua tribus prius videretur esse maior, quæ postea esset minor morientibus noxijs, qui in ea erant. Sed adhuc nõ stat ista expositio. Primo quia dicitur hic: Postquam sanguis noxiorum effusus est: sed effudi sanguinem pertinet ad mortem violentam, quod nõ fuit in illis qui peccauerunt in Cadesbarne, quia non fuerunt mortui omnes hostiliter, vel per plagam a Deo immissam, sed naturali ægritudine defecerunt. Item non stat, quia si intelligeretur hoc de peccantibus in Cadesbarne, oportebat quòd immediatè, vt omnes illi defecissent, fieret ista computatio, sed non C facta est, quia quando Israelitæ transierunt torrẽtem Zareth iam fuerant mortui omnes peccatores, vt patet Deutero. cap. 2. & tamen multo ante hoc transierant Israelitæ torrentem Zareth, scilicet primo quam venirent in terrã Moab, & introirent in terram duorum regum Amorrhæorum: sed cum ista numeratio facta est iam introiuerant Israelitæ in terrã Moab, & acquisierant terram regum Amorrhæorum, vt patet ex ordine literæ: ergo non fuit facta ista numeratio immediatè vt mortui sunt omnes, qui peccauerãt in Cadesbarne.

Sed aliquis dicet non tenere argumentum, quia quamquam ponatur hic de ista numeratione, tamen facta fuit immediate post torrentem Zareth, vbi iam D nullus de peccatoribus supererat: & sic non intercidit aliquod tempus medium.

Sed non stat, quia ista computatio fuit facta in vltima mansione deserti, scilicet apud Iordanem, vt patet infra cum dicitur quòd Moyses, & Eleazarus numerauerunt eos, qui erant a viginti annis & supra in campestribus Moab super Iordanem: tamen campestria Moab sunt in vltima mansione deserti, vt declaratum fuit supra præced. cap. ergo non fuit facta ista numeratio immediate post torrentem Zareth: & consequenter non fuit post mortem peccatorum qui peccauerant in Cadesbarne. Item nulla erat vtilitas quòd Israelitæ numerarentur immediatè post mortem eorum, qui peccauerãt in Cadesbarne, quia ista computatio fiebat vt sciretur, quæ tribus erat ma- E ior vel minor: & quantum vna excedebat aliam, vt sciretur quantum de possessione vnicuique tradi debebat: sic colligitur infra, scilicet istis diuidetur terra iuxta numerũ vocabulorum suorum: pl[illegible]ribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: si tamen consideraretur multitudo aut paucitas in tribubus secundum computationem factam immediate post mortem omnium, qui peccauerãt in Cadesbarne: non conuenienter diuideretur terra secundum multitudinem & paucitatem illam, quia multi morituri erant post istam computationem cum viginti

A quatuor millia mortui fuerint: ergo non proficiebat tunc computatio, sed postea, quando nulli morituri erant de Israelitis vsque ad introitum in terram Chanaan. Ideo dicendum quòd intelligitur ista litera de occisione eorum, qui peccauerant fornicando cum filiabus Moab, scilicet quòd immediate vt omnes illi mortui sunt, iussit Dominus quòd computarentur Israelitæ: & tunc conuenit litera, scilicet postquam sanguis noxiorum effusus est: in quo significatur mors violenta, & sic fuit in istis, quia quidam mortui sunt per plagam a Deo immissam, alij autem per iudicum sententiam occidendo, vel suspendẽdo quod erat effudi sanguinem. Etiam nunc ista computatio erat valde vtilis, nec sequebatur inconueniens, quia B post eam nulli de Israelitis mortui sunt, & ideo per istam computationem certificari posset pluralitas, & paucitas eorum, quibus tradenda erat terra Chanaan. Item fuit facta immediate ista computatio post occisionem fornicatorum cum alienigenis. nam ista fornicatio fuit in Setim, quæ est vltima mansio deserti filiorum Israel, vt supra declaratum est. Computatio autem ista facta est super Iordanem in campestribus Moab, vt patet infra in litera: & in campestribus illis erat mansio vltima Setim, vt declaratum fuit præcedẽti cap. ergo immediatè post illam occisionem fuit facta computatio.

Dixit Dominus ad Moysen & ad Eleazarum filium Aaron sacerdotem. Istis duobus apparuit Dominus iubens, vt numerarent Israelitas. Ex quo apparet quòd Elea- C zarus erat propheta. nam illi prophetæ sunt, ad quos Deus locutus est. sic autem ad Eleazarum fuit.

Qualis fuit locutio Domini hic, vel quomodo facta est, & an potuerint Moyses & Eleazarus introire in sancta sanctorum. Quæst. II.

QVAERET aliquis qualis fuit ista locutio, vel quomodo facta. Aliquis respondebit quòd fuit facta in propitiatorio inter Cherubim, quia quãdo Moyses volebat aliquid inquirere a Deo ingrediebatur ad propitiatorium in sancta sanctorum, & audiebat responsum de medio duorum Cherubim, vt patet supra cap. 7. illuc autem D poterat introire Eleazarus, qui erat summus sacerdos. Sed dicendum est non stare quia Moyses audiebat vocem Domini in propitiatorio, quando dubitabat de aliquo, & ibat ad quærendum responsum: & tunc Moyses loquebatur ad Deum priusquam Deus ad Moysen: sic patet supra 7. cap. scilicet cumq; ingrederetur Moyses, vt consuleret oraculum, idest ad petendum respõsum de aliquo dubio: hic autem non inquisiuit Moyses aut Eleazarus quidquam a Deo, sed Deus locutus est: ergo non fuit facta locutio in propitiatorio. Item non stat, quia dato quòd Moyses vellet responsum de aliquo dubio non posset illuc ingredi Eleazarus: quia summus sacerdos non poterat introire in sancta sanctorum, nisi semel in anno faciendo cæremonias, quæ habentur Leuit. E 26. cap. scilicet in die propitiationis, vt patet ibidem. & ad Hebræos cap. 9. nunc autem non erat sic: quia in toto deserto non fuit facta solemnitas expiationis, vt probatum fuit Leuit. 16. cap. ergo non potuit introire ad hoc. Erat autem alius modus introeundi in sancta sanctorum, scilicet quãdo non solum summus sacerdos ingrediebatur sed etiam minores, vt patet supra cap. 4. & hoc erat cum mouebantur castra ad cooperiendum arcam: sed tunc non erat aliquis in propitiatorio, qui loqueretur: non potuit igitur fieri ista locutio intra sancta sanctorum. Assumptum patet supra quarto cap. de introitu sacerdotum

minorum in sancta sanctorum, quòd autem nõ esset tunc aliquis respondens in propitiatorio declaratum fuit Leuit.16.cap.

Ideo dicendum, quòd ista locutio potuit conuenientius fieri ad ostium tabernaculi, quia ibi erat nubes, & quando volebat Deus loqui in illa, inclinabatur ad ostium tabernaculi. Sic fuit locutus Mariæ, & Aaron supra 12.cap. & ibi poterat loqui ad Eleazarum, & Moysen, & eis nihil quærentibus: sic enim locutus fuit ad Mariam, & Aaron vocans eos, vt accederent ad se, vt patet prealleg.cap. Poterat autem fieri alijs modis ista locutio, scilicet, quòd appareret aliquis angelus in corpore assumpto Eleazaro, & Moysi, & loqueretur: sic factum est ad Iosue: nam apparuit ei angelus Domini habens gladium euaginatum in agro Iericho, vt patet Iosue cap.5. sic etiam apparuit angelus Domini Balaam in via impediens ne transiret asina gladio euaginato supra 22.cap.

Aliter etiam poterat fieri ista locutio, scilicet quòd Angelus Domini formasset aliquam vocem in aere, non assumpto aliquo corpore visibili: & sic frequenter factum est, sicut fuit in legis datione super montem Sinai, quia ibi non fuit aliqua forma visa, sed solum vox audita Deutero.cap.4. Secũdus tamen modus, scilicet, quòd fuisset locutus in nube ad ostium tabernaculi est conuenientior, quia est communior.

Sciendum autem quòd ista locutio fuit facta ad Moysen & ad Eleazarum, quia isti duo erant principes populi: nam Moyses erat princeps & iudex populi in temporalibus, & spiritualibus, dum tamen nõ pertinerẽt ad ritum sacerdotalem: Eleazarus autem erat princeps omnium sacerdotum: & ex hoc principabatur populo quantũ ad spiritualia. ideo ad istos duos principes debuit fieri locutio, vt ambo exequerentur hanc numerationem: sic enim fuit in alia numeratione in deserto Sinai, quia ibi Moyses & Aarõ illam fecerunt, vt patet supra cap.1. Eleazarus autem erat summus sacerdos sicut fuerat Aaron pater suus, ideo ita pertinebat ad eum ista numeratio, sicut illa, quę facta est in monte Sinai pertinuit ad Aaron: vocatur autem hic Eleazarus sacerdos, idest sacerdos magnus per excellentiam: ipse enim fuerat constitutus sacerdos magnus post patrem suũ, vt patet supra vigesimo cap.

Numerate omnem summam filiorum Israel. Idest numerate omnem multitudinem Israelitarum. Accipitur hic summa improprie, scilicet non pro eo quod colligitur ex numeratione sed pro ipsa multitudine numerabili: nam si habuissent summam numerandorum Moyses & Eleazarus non numerassent. Dicit hic Rabbi Sal. quod Deus fecit, vt pastor, qui gregem numerat, quem lupus vastabit vt ex numero manentium sciat quot perierunt. Sed istud nihil est, quia Deus non faciebat pro se, sed pro Israelitis, scilicet, vt haberent certitudinem de multitudine sua, vt sic scirent diuidere proportionaliter inter se terram Chanaan. Dicunt quidam quòd ista numeratio est quinta & vltima ab exitu de Aegypto, quæ fuit ad diuidendum terram. Et prima fuit in exitu de Aegypto, cum dicitur quòd erant ferè sexcenta millia peditum in Israelitis Exo.cap.12.

Computationes variæ Israelitarũ diuersis temporibus factæ.

Secunda computatio fuit post immolationem vituli ad offerendum Deo dimidium siclum argenti, qui sumebatur a quolibet transeunte ad numerum. De hac Exo.30. & 38.cap. Tertia computatio fuit ad pugnandum, & ministrandum, & castrametandum: & de ista habetur supra cap.1. & 2. Quarta cõputatio fuit ad primogenita redimendum, scilicet, vt sciretur quot erant primogenita Israelitarum, vt cõmutarentur pro eis Leuitæ supra 3.cap. Quinta fuit ad terram

F in possessiones diuidendum: & de ista habetur hic. Sciendum est, quòd non fuerunt omnes istæ computationes totius Israel. Prima enim quæ dicitur fuisse in exitu de Aegypto non fuit computatio, sed solum posuit ibi Moyses summam Israelitarum non plenã, & quasi sub dubio sicut ille, qui non cõputabat, cum dixit quòd erant ferè sexcenta millia peditum in populo illo: ibi tamen non poterant Israelitæ numerari ad exitum de Aegypto, quia ad hoc non dabatur eis locus: tanta enim exeundi velocitas fuit, vt nec massam fermentare potuerint Exo.cap.12. sed vocãt eam quidam computationem, quia ponitur ibi summa sicut in computationibus alijs.

Item quarta numeratio istarum ad primogenita
G redimendum non fuit numeratio totius Israel: nam ad inueniendum istos non oportebat computari omnes alios, quia satis constabat quòd non erant omnes Israelitæ primogeniti: sed inquirebatur in qualibet domo familia, & tribu, qui essent primogeniti non computando alios: & postea omnium istorum inuentorum summa assumpta est. Aliæ autem tres, scilicet secunda, tertia, & quinta fuerunt propriè numerationes: quia ibi omnes Israelitæ numerati sunt.

A viginti annis & supra. Hoc fiebat, quia ante viginti annos non transit aliquis ad nomen, nec ad bella procedere potest: ideo non computatur tanquam pars Israel. erat autem hoc ad accipiendam possessionem: omnes enim Israelitæ habituri erant possessionem, & quia solum vocantur Israelitæ illi, qui ha-
H bent nomen in populo, pro illis solis data est possessio: vnde si aliqua tribus haberet multos excedentes annum vigesimum, etiam si non haberent adhuc vxores, nec essent emancipati a patria potestate, accipiebantur possessiones pro omnibus illis. si autem essent in tribubus Israel multi excedentes annum 18. vel 19. nondum completo vigesimo, non computabantur, nec assignabatur pro istis aliqua possessio, sed accipiebant possessiones patrum suorum, ita quòd ipsi & patres eorum computabantur tanquam vna persona. Sic enim Aristo. dicit. 5. Ethico. quòd filius est pars patris donec sit pelicon, idest magnus vel emancipatus. & secundum hoc si aliquis de Hebręis nunc computatus esset quadraginta annorum, vel vl-
I terius & haberet quatuor, vel quinque filios proximos anno vigesimo, sed nondum attingentes: & alius in ætate triginta vel quadraginta annorum nullum filium haberet, æqualiter ambo reciperẽt: si autem aliquis mortuus fuisset, & reliquisset filios infra annum vigesimũ siue vnum filium siue multos, omnes partem vnius accipiebant, scilicet patris sui: sicut si pater vixisset ipse solus acciperet hęreditatem: filij autem non, ætate prohibente: ita filij paruuli manentes vnam sortem omnes pro solo patre acciperent, ne periret nomen patris in familia sua: sicut filiæ Salphaad hæreditatem habuerunt ne nomen patris periret, vt patet cap. seq. Si autem pater superuiueret & haberet quatuor, vel quinque filios vltra annum vigesimum positos pater suscipiebat pro se vnam sor-
K tem, & quilibet filiorum aliam pro se.

Quare nõ computabatur aliquis ante annũ 20. & q̃ non suscipiebant isti hæreditatẽ in terra Chanaan.

Cap.6.

Quare fœminæ non fuerunt computatæ hic: & quomodo non accipiebant sortem in terra Chanaan, nec poterant succedere patribus, nisi in defectum filiorum. Quæst. III.

QVAERET aliquis quare non fuerunt hic computatæ fœminæ, sicut viri a vigesimo anno. Respondebit aliquis hoc fuisse, quia hic computantur illi, qui possunt procedere ad bellum: ad fœminas autem non pertinet ire ad bellum: ergo non fuerunt computatæ.

Sed

Sed non stat, quia hic fiebat computatio ad sciendum numerum eorum, qui accepturi erant possessionem in terra Chanaan: fœminæ autem ita accipiebant possessionem, sicut viri, vt patet sequenti capitulo de filiabus Salphaad: ergo debuerunt computari.

Sed obijcietur, quod ista computatio non fiebat nisi ad habendum summam eorum, qui poterant procedere ad bellum, quia sic dicitur in litera. Respondendum est, quòd non sumebatur principaliter summa istorum ad sciendum potẽtes procedere ad bellum: sed magis ad sciendum, quot erant possessiones recepturi, cum litera dicat infra. istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum: pluribus maiorẽ partem dabis &c. Cum autem dicitur infra. Cunctosque, qui possunt ad bella procedere. non intelligitur principaliter fieri numerationem propter hoc, & sic litera designat cum dicit. Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis. & postea dicitur: Cunctosque, qui possunt procedere ad bella, idest & in ista enumeratione scietis, qui sunt, qui possunt procedere ad bella. Et verum est, quòd etiam intendebat Deus, vt Israelitæ haberent certam summam eorum, qui ad bella procedere poterant: nam sicut accepturi erant possessionem, ita & pugnaturi erant ad acquirendum eam, ideo debebat sciri numerus pugnatorum: quia tamen numerus accepturorum possessionem erat maior numero pugnatorũ, & omnis pugnator accepturus erat possessionem, licet non è contrariò: omnes accepturi possessionem computari debebant: & sic in eis haberetur numerus pugnatorum. vnde si fœminę sumpturæ erant possessionem poterant computari, licet non procederent ad bellum, & fieret vna summa omnium, scilicet, tam virorum quàm fęminarum, & intra istam summam esset determinata summa pugnatorum. Respondendum est quòd fęminæ computandæ non erant, quia nulla fęmina accipiebat possessionem, siue esset vltra viginti annos, siue citra: sed viri accipiebant possessiones, quæ erant pro se & pro fęminis quantum ad vsusfructum, & vtilitatem earum, licet quãtum ad proprietatem ad solos viros pertinerent: & siquis haberet multas filias omnesque excessissent annum viginti: nulla earum accipiebat possessionẽ, sed eadem erat possessio patris, & illarum tanquam esset eadem persona. Item non solum fęminæ non accipiebant possessionẽ in diuisione terræ Chanaan, sed etiam non succedebãt patribus suis in aliqua parte possessionis immobilis, siue pater moreretur ab intestato, siue vellet eas instituere in testamento, sed succedebant solum in defectum liberorum masculorum: siquis enim hęredem masculum non habẽs filias decedens haberet, illę sibi succedebant: sed hoc non fiebat tanquam principaliter daretur ius succedendi, sed ad vtilitatem defuncti, scilicet ne deleretur nomen eius de familia sua: deleretur tamen si nullo relicto superstite, possessio eius transiret ad alterum, qui non haberet nomẽ in familia illa, in qua erat, qui moriens reliquit hęreditatem: ideo dabatur fęminis potestas succedendi in hoc casu, vt patet sequẽti cap. si tamen existeret vnus hæres masculus, etiam si haberet viginti sorores, nulla succedebat cũ eo, sed ipse in solidum erat hęres: quemadmodum fit nunc vbi obseruantur iura primogenituræ, quia ibi primogeniti succedunt vniuersaliter, omnes autem alij liberi nihil habent de immobilibus, sed possunt eis aliqua dona per modum legatorum relinqui: hæredes tamen non instituuntur, nisi forte sint aliqua bona, quę pater aliàs acquisierit, & non pertineat ad ius primogenituræ.

Mulieres non succedere patribus in bonis hæreditarijs.

A Cum antẽ arguebatur de filiabus Salphaad, quòd acceperunt possessionem in terra Chanaan. Respondendum est, quòd hoc non fuit tanquam fęminæ haberent ius accipiendi possessionem regulariter sicut viri, sed in defectum liberorum masculorum, ne nomen patris sui deleretur de cognatione sua, vt patet sequenti cap. & Iosue cap. 17.

Per domos & cognationes suas. Idest debebant computari omnes isti in domibus suis de cognationibus. Istud fiebat vt posset summa distinctius haberi: nam si cõputarentur omnes Israelitæ non habito aliquo ordine speciali computandi non possent computari, quin erraretur in eis: cum verò diuisi erant per domos, & familias, & tribus computabantur omnes,
B qui erant in eadem domo per se: & sic omnes, qui erant in eadem familia, & tunc non poterat errari: deinde ex summis istis particularibus colligebatur vna summa totalis Israelitarum. Et ponuntur hic duo, scilicet domus & cognationes: alibi autem ponuntur tria, scilicet tribus, familiæ, & domus, & ista sunt nomina magis vsitata supra cap. 1. & 2. maxima namque congregatio erat vna tribus, & istæ erant duodecim congregationes: deinde tribus diuidebatur per familias, quia quęlibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra, & quælibet familia diuidebatur in domos. Iste modus habetur Iosue cap. 7. vbi cum inquireretur veritas de furto Iericho iussit Deus applicari totũ Israel per tribus suas, & postea quamlibet tribum per familias suas: deinde quamlibet fa-
C miliam per domos, & domum quamlibet per viros siue capita singulorum, & ibi erat vltima resolutio. Sicut ergo iste modus habebatur ad inueniendum sine errore vnum virum in toto populo, ita deberet haberi ad computandum omnes Israelitas: per ista autem duo, quę hic ponuntur, scilicet cognationes, & domos intelliguntur tria, quæ dicebantur, scilicet tribus, familiæ & domus: nam cognatio est nomen multum generale signans congregationem multorum sibi attinentium in vnitate sanguinis, vel identitate radicis. Et si ista cognatio erat maxima in Israelitis, vocabatur tribus. si autem erat minor & immediata sub tribu, vocabatur familia. si autem adhuc erat minor, scilicet sub familia, vocabatur domus: sed domus hic expresso nomine suo ponitur.

Tribus, familiæ, & dom⁹, idẽ.

D *Cunctosque, qui possunt ad bella procedere.* Idest & in ista computatione accipietur summa omnium, qui possunt procedere ad pugnandum. Non est intelligendum quòd in computatione, quæ fiebat a vigesimò anno & supra omnes computati possent procedere ad bella: nam aliqui sunt vltra vigesimum annum ad magnam senectutem prouecti, qui ad bella inutiles sunt: & tamen isti accipiebant possessionem, & computabantur, quia erant vltra annum vigesimum. Etiam alij erant nondum senes, & tamen naturaliter erant carentes robore, ita vt essent ad bellicum opus inepti: sed etiam isti computabantur. Dicitur tamen qui possunt ad bella procedere, idest quòd ista ætas est conueniens ad hoc, quòd homines incipiant
E iam posse procedere ad bella, licet ex alijs accidentibus impediantur: qui autem valde senes sunt etiam dicuntur potentes procedere ad bella, quia non est in eis defectus bellandi ex defectu ętatis, sed ex superabundantia. hic autem accipiuntur potentes procedere ad bella, qui semel transcenderunt ętatem illam, in qua propter paucitatem ætatis impotentes sunt.

Considerandum tamen, quòd non fuit hic sicut in computatione, quæ fuit facta in monte Sinai supra cap. 1. vbi dicitur, quòd cõputabãtur potentes procedere ad bella sicut hic: sed fuerunt ibi multi, qui non

Null⁹ erat hoc tẽpore tantæ magnæ ætatis, q̃ posset ire ad bellandum, nec qui attingeret 60. annos p̃ter Iosue, & Caleb,

poterant procedere ad bella propter ætatis magnitudinem, quia erant in extrema senectute constituti eo tempore: hic tamen nullus talis fuit, quia nullus de computatis hic erat annorum sexaginta, vel saltem excedens: nisi duo, scilicet Iosue & Caleb. ideo nullus ad istam ætatem peruenerat: sed in ętate ista adhuc homines illius temporis erant potentes ad pugnandum: ergo nemo propter ætatis multitudinem erat hic impotens: assumptum patet, quia in Cadesbarne fuit lata sententia contra omnes, qui erãt computati a vigesimo anno & supra, quòd nemo eorum introiret in terram Chanaan: & nullus de illis fuit computatus hic pręter Iosue, & Caleb, vt patet in fine cap. ergo illi, qui computati fuerũt hic, non erant viginti annorum, quãdo fuit facta computatio in monte Sinai, quia si essent viginti annorum cõputati fuissent: & fuisset contra eos lata sententia, sed a tempore illius computationis vsque nunc nõ fluxerunt anni quadraginta, sed solum triginta octo, & dimidius. Quod patet, quia Israelitę fuerunt in deserto annis quadraginta, & illa numeratio, quę fuit in monte Sinai incępta est in secundo anno ab exitu de Aegypto prima die mensis secundi, vt patet supra cap. 1. ista autem computatio fuit facta anno quadragesimo ante finem illius non multum post medietatem anni, cũ post hoc fuerit facta pugna cõtra omnes Madianitas, & deletum fuerit totum regnum Madian infra 31. c. Et deinde Moyses pauloante mortem suam incępit proponere Deuteronomium corã toto populo prima die mensis vndecimi anni quadraginta, vt patet Deuter. cap. 1. ergo auferẽdus erit quasi dimidius annus ab anno quadragesimo, qui superat post istam numerationem: & vnus annus atque vnus mensis, qui effluxerant de quadraginta annis ante numerationem factam in monte Sinai, & sic manebunt anni vigintiocto, & dimidius inter istas duas computationes, sed nullus eorum, qui computatus est hic compleuerat annum vigesimum quando fuit facta computatio in monte Sinai vt declaratum est: ergo nullus de computatis hic posset saltem esse annorũ quinquagintaocto, & dimidij apponẽdo super vigesimum annũ incompletum trigintaocto & dimidium: oẽs aũt alij erãt iuniores: sed in ætate quinquagintaocto annorum erant homines potentes procedere ad bella in tempore illo, quia nondum iudicabantur senes, ideo nemo propter ætatis magnitudinem in computatione ista esset impotens ad pugnandum. De Iosue autem & Caleb, quia isti fuerunt in prima computatione, & in ista, vt patet infra. & illi duo soli introierũt in terram Chanaan de primo computatis: & de his posset dicere aliquis quòd forte erant impotentes ad pugnam propter senectutem.

Caleb cuius ætatis esset tempore istius computationis.

De Caleb enim dicendum quòd quando fuit facta ista computatio, erat quasi octoginta annorum; nam quadraginta annorum erat quãdo missus est de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, vt patet Iosue 14. cap. a tẽpore autem illo vsque ad istam computationem fluxerũt anni quasi triginta nouem; nam missi sunt exploratores de Cadesbarne in secundo anno ab exitu de Aegypto in fine tertij mensis, vel in principio quarti, vt declaratum est supra ca. 13. ista autem computatio fuit facta ante finẽ anni quadragesimi ab exitu de Aegypto: ergo fuerunt plusquam trigintaocto anni, & dimidius, scilicet quasi triginta nouem, qui apponãtur annis quadraginta, quos egerat Caleb quando missus est de Cadesbarne ad explorandum, & fient anni quasi octoginta, sed in ætate ista non erat Caleb impotens ad pugnandum: immo erat potens ad gradiẽdum, & ad pugnandum sicut quando erat annorum quadraginta: sic patet

F Iosue 14. cap. cum dixit Caleb: quadraginta annorũ eram quando me misit Moyses de Cadesbarne, vt considerarẽ terram. Et infra sequitur: hodie octogintaquinque annorũ sum sic valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum: illius in me tẽporis fortitudo vsque hodie perseuerat tam ad bellandum, quam ad gradiendum: hoc enim erat quasi miraculum: nam quòd in anno octogesimo haberet robur ad pugnandum non erat ita difficile, quòd autem ita esset robustus, vt in anno quadragesimo erat speciale Dei beneficium, & sic ponitur Ecclesiastici 46. cap. fortitudo Caleb conseruata vsque ad senectutem tanquam miraculum.

Iosue quot annos haberet.

G De Iosue autem non tantum patet, quia nõ cognoscitur, cuius ætatis ipse esset tempore huius numerationis, sed satis videtur quòd fuerit octoginta annorum, vel quasi: nam in exitu de Aegypto in mense secundo exitus pugnauerunt Israelitæ contra Amalechitas, qui insurrexerant, quasi ex insidijs, vt patet Exodi 17. cap. & in isto bello fuit dux Iosue: ergo erat iam vir potens in pugna & maturi consilij: quia in duce belli nõ solum requiritur robur corporis, immo magis requiritur prudentia magna: ista autem non prouenit in parua ætate, quia quamquam in anno vigesimoquinto, vel trigesimo Iosue esset potens corpore ad pugnandum, tamen prudentia nondum esset matura quanta requiritur in duce belli: ideo videtur quòd esset annorum quadraginta, vel quasi: sed illud bellum fuit quasi in principio anni primi exitus H de Aegypto non per mensem & dimidium post exitum de Aegypto: ergo nũc additis quadraginta annis fere ab exitu de Aegypto erant octoginta anni, vel quasi Iosue. Assumptum patet, quia exitus Israelitarum de Aegypto fuit quintadecima die mensis primi, vt patet infra 33. cap. & steterunt Israelitæ in monte Sinai prima die mensis tertij Exodi c. 19. Ergo inter exitum de Aegypto, & aduentum in montem Sinai fuit mensis, & dimidius: sed antequam venirent Israelitæ in montem Sinai pugnauerunt contra eos Amalechitæ, quia ista pugna fuit in Raphidim, vt patet Exodi cap. 17. sed prius steterunt Israelitæ in Raphidim quàm in monte Sinai, vt patet infra 33. c. ergo non fuit mensis dimidius ab exitu de Aegypto I vsque ad bellum Amalechitarũ cũ Israelitis, in quo fuit Iosue dux. Erat tamen Iosue hoc tempore potens ad pugnam, quia post hoc missus est, vt dux belli in terram Madian, vt patet infra 31. cap. & post hoc fuit dux in introitu in terram Chanaan, & pugnauit longo tempore quousque subijceret terram illam Israelitis, vt patet Iosue cap. 11. ergo non erat impotens ad pugnam, & consequenter ex superioribus apparet, quod in ista computatione non fuit aliquis, qui propter ætatis magnitudinem esset impotens ad pugnandum.

Locuti sunt. Hic ponitur secundum, scilicet præcepti diuini executio, scilicet quòd numerauerũt Moyses, & Eleazarus totum Israel.

K *Moyses, & Eleazar sacerdos*. Dicitur quòd isti locuti sunt, non quod ambo loquerentur, quia non poterãt simul loqui ad totam multitudinem, nec etiam vnus repetijt verba alterius, quia hoc videbatur inutile: dicitur tamen quòd ambo locuti sunt, quia Deus vtrique locutus fuerat iubens, quòd computarent Israelitas: & ob hoc vnus eorum loquebatur & alius ei auctoritatem præbebat, vel vnus loquebatur nomine amborum dicens: Deus apparuit nobis iubens q̃ numeraremus populum: & sic loquebatur vnus quasi ambo loquerentur.

An Moyses locutus est ad populum vel Eleazarus. Quaest. IIII.

QVAERERET aliquis quis istorũ loquebatur, scilicet an Moyses, vel Eleazarus. Respondẽdum est, quòd per certitudinem declarari non potest: tamen potest ex coniecturis eorum, quę apud nos fiunt istud iudicari, & hoc in moralibus sufficiens argumentum est, vt patet 1. & 2. Ethico. est autem hoc in vsu humano, vt quando multi sunt, ad quos expetit proponere aliquid coram aliqua multitudine vel persona, excellẽtior eorũ vel honorabilior proponit: ita de Moyse, & Eleazaro, cum essent viri prudentes, & iusti existimãdum est, quòd dignior eorum proponeret: erat autem dignior Moyses Eleazaro, cũ neminem de toto populo Iudaico tantum Deus laudauerit, sicut Moysen dicens eum esse fidelissimum in tota domo sua, vt patet supra 12. cap. etiam quia ipse erat princeps totius populi tam in spiritualibus, quàm in temporalibus: Eleazarus autem erat solũ princeps inquantum summus sacerdos. Itẽ Moyses erat antiquior ætate Eleazaro, ideo cęteris paribus ex hac parte maior sibi honor impendendus erat: sic Deus iusserat Leuit. c. 19. coram capite cano cõsurge, & honora personam senis. Arist. etiam 9. Ethic. dicit de distributione honoris, quomodo diuersis diuersi honores impendi debeant: & ait quòd senibus in eo quòd senes sunt debet dari quidam modus honoris, qui differt a cęteris modis: ergo Eleazarus debebat revereri Moysen in hac parte. Item debebatur honor Moysi, quia erat superior in cognatione: nam Eleazarus erat consobrinus Moysi, cum esset Moyses frater Aaron patris Eleazari: dicendum ergo, quòd Moyses locutus fuit. Sed obijcietur, quia Moyses erat impeditę linguæ & propter hoc non locutus fuit coram Pharaone: dixit enim: mitte quẽ missurus es, nõ sum enim eloquẽs ab heri & nudiustertius: ex quo locutus es ad seruũ tuum impeditioris, & tardioris linguę sum Exo. c. 4. & propter hoc Deus prouidit ei dans Aaron fratrem eius, vt loqueretur dicens: Aaron frater tuus Leuites scio, quòd eloquens sit. & sequitur: Ille loquetur ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in eis, quę ad Deum pertinent, vt patet Exodi cap. 4. & iterum Exodi cap. 6. Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Sic ergo esset hic, quòd Moyses non loqueretur per se, sed Eleazarus loco illius. Respõdendum est, quòd Moyses fuit hic per se locutus: multotiens enim alibi per se locutus est, vt patet ex processu libri huius & duorum immediate pręcedentium: nec indiguit aliquando interprete coram populo Israel. Quod autem obijcitur, quòd Aaron locutus fuerit corã Pharaone pro Moyse: dicẽdum est, quòd hoc erat, quia erat Moyses impeditæ linguę, & si proponeret corã Pharaone cum ipse non cognosceret dignitatem eius, negligeret cũ contemnens verba propositionis suæ: debuit ergo talis mitti, qui esset eloquens: & sic erat Aaron. Coram populo autem Israel non erat huiusmodi: quia omnes habebant Moysen tanquam virum excellentissimum, & libentissime audiebant verba eius tanquam verba Dei, ideo non oportebat, vt alius loqueretur pro eo propter linguæ impedimentum: locutus fuit ergo ipse.

Numeratio facta est in campestribus Moab.

In campestribus Moab. Ista ergo erat mansio, in qua tunc erant Israelitæ. Sed obijcietur, quòd fuerit in planioribus locis Moabitarum, quæ sunt vltra campestria: & patet quia fornicatio cũ mulieribus Moab & Madian fuit in Settim, vt patet pręcedẽti cap. Settim autem est in planioribus locis Moab, vt patet infra 33. cap. ergo non fuit facta ista numeratio in campestribus, sed in planioribus locis Moab.

Respondetur quòd campestria Moab magnam terram tenent, scilicet a descensu montium Abarim vsque ad Iordanem, vt colligitur infra 33. cap. & ista terra est aliqualiter montuosa, & vocatur campestris.

Diuiditur autẽ in duas partes: prima est a descensu ipsorum mõtium versus Iordanem, quæ tamen non pertingit ad Iordanem: & ista est aliqualiter mõtuosa, & vocatur campestris proprie: alia autem incipit a termino istius, & finitur in Iordane. est autẽ ista magis plana, & ibi appellantur planiora loca Moabitarũ. Accipiendo tamen large vtraque pars vocatur campestris, & illa, quæ coniuncta est Iordani, & sic quando Iudæi erant apud Iordanem in vltima mansione dicebantur esse in campestribus Moab: quamquam essent in planioribus locis Moab, & isto modo accipitur hic, & pręceden. cap. Alio modo & proprie accipiuntur campestria infra 33. cap. & ibi distinguũtur campestria a planioribus locis.

Super Iordanem. Idest Moyses, & Eleazarus erant super Iordanem, quando ista locuti sunt, scilicet circa Iordanem: nam non erant super aquas, quia tamen flumina labuntur per loca decliuia, ille, qui stat in aliquo loco prope flumen, dicitur esse super flumen: & isto modo dicit scriptura orbem terræ esse positum super maria, & flumina Psal. 23. scilicet, quia terra eminet super aquas: & aquæ ex conditione sua petunt infima, cum non possit aqua termino proprio terminari: sed adhuc non erant multum coniuncti Israelitæ nunc Iordani, quia post hoc recesserũt Israelitæ mortuo Moyse de mansione ista Belsethim, quæ erat vltima, & venerunt ad Iordanem, vt patet Iosue cap. 3. quia tamen non erat valde magna distantia, sed erãt Israelitæ vltra illam magnam vallem per quam labitur Iordanis, dicebantur esse supra Iordanem.

Contra Iericho. Idest erant Israelitę ex opposito Iericho: erat enim Iericho vrbs ex alia parte Iordanis, & nõ erat aliqua ciuitas ita propinqua Iordani de terra Chanaan sicut Iericho: & ista videbatur ex loco, in quo erant castra Israelitarum sita, ideo dicebantur esse contra Iericho.

Ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Idest locuti sunt Eleazarus & Moyses ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Id autem quod locuti fuerunt, erat, scilicet, quòd Deus iusserat computari omnes illos, & sic factum est, idest quòd se disponerent per turmas suas, scilicet per tribus, & familias & domos, vt posset accipi numerus omnium.

Sicut Deus praeceperat. Idest locuti sunt Moyses & Eleazarus id quod Deus pręceperat, scilicet quòd numerarent Israelitas: ipsi autem dixerunt: Deus iussit, vt numeraremus nos omnem masculum a vigesimo anno & supra: ideo disponatis vos ad numerationem.

Quorum iste est numerus. Idest quorum ista est summa, scilicet quę sequitur: ponũtur enim primo summę particulares omnium tribuum, deinde ponitur summa totalis omnium infra.

Ruben primogenitus Israel. Hic incipiuntur summæ particulares, & quia istæ assumptæ sunt per tribus, ponitur de qualibet tribu quanta esset multitudo.

Ordo recipiendi summam Israelitarum non fuit secundũ dignitatem tribuum sed secundum vexillorũ originem.

Considerandum autem quòd ordo iste accipiendi summam non est secundum dignitatem tribuum, quia hoc modo deberet præcedere tribus Iudæ: erat enim dignior, & in omnibus, quæ ad honorem pertinebat pręponebatur: ipsa enim primo mouebat castra, quàm cęterę tribus, vt patet supra cap. 2. & 10. scilicet in primo clangore tubarũ: etiam quãdo con-

secratum fuit sanctuarium, & obtulerũt omnes principes tribuum Israel per singulos dies, princeps tribus Iudę prima die obtulit, vt patet supra cap.7. Item non fuit hic obseruatus ordo natiuitatis: nam sic post Ruben, & Simeon nõ debebat poni tribus Gad, sed tribus Iudæ: quia primo natus est Iudas, quàm Gad, vt patet Gen.29.& 30.cap. Item primo poni debuisset tribus Dan, & tribus Nephthali quàm Gad, Aser, Zabulon, & Isachar, quia primo nati sunt, vt patet Gen.cap.30. sed è contrario factum est, ideo non fuit iste ordo obseruatus, sed fuit obseruatus ordo castrametationis, & vexillorum, scilicet, vt omnes qui pertinebant ad idem vexillum, primo computarentur, quàm veniretur ad alios, qui erant sub alio vexillo: erat autem totus Israel diuisus per vexilla quatuor, ita G quòd sub quolibet vexillo essent tres tribus secundũ ordinem, qui habetur supra cap.2. ideo secundum istum modum computatio fiebat. Erat autem vnum de quatuor vexillis vexillum Ruben positum ad partem meridianam, sub quo erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, & Gad, vt patet supra cap.2. ideo istę tres tribus computatæ sunt primo per familias suas, vt patet hic. Erat autem alterum vexillum tribus Iudæ quod erat ad partem oriẽtalem, & sub isto erãt tres tribus, s. tribus Iudæ, Isachar, & Zabulon, vt patet supra cap.2. ideo post tribus, quę erant sub vexillo Ruben computatę fuerunt istę tres, vt patet hic. Erat alterum vexillum tertium filiorum Ephraim ad partem septentrionalem, & sub isto erant tres tribus, scilicet Ephraim, Manasse, & Beniamin: ideo post tri- H bus, quę erant in vexillo Iudæ computatæ fuerũt istæ tres, vt patet hic. Quartum vexillum erat filiorum Dan ad partem occidentalem, sub quo erant tres tribus, Dan, Aser, & Nephthali: ideo istæ tres computatæ sunt, vnde penitus idem ordo est hic in computatione, qui est supra cap.2. in castrametando, & in mouendo castra per clangorem tubarum supra c.10.

Quare fuit in numeratione seruatus ordo vexillorum, & non dignitatis, vel natiuitatis.

Quæst. V.

QVAERET aliquis quare magis fuit obseruatus hic in istis tribubus ordo vexillorũ, I quàm ordo dignitatis, vel ordo natiuitatis capitum tribuum. Respondendum est, quòd factum fuit, vt haberetur cõuenientissimus modus in computando; erat enim magnus populus Israelitarum, scilicet vltra sexcenta millia peditum: & si diligenter non computaretur, adhibito conuenienti modo, erraretur in computatione: nullus autem modus fuit ita conueniens in computando, sicut si quęlibet tribus computaretur in eo ordine, in quo erat: erant enim omnes Israelitæ in castris ordinati quando computabantur. Si autem debuisset obseruari ordo dignitatis non fieret computatio continua, quia inciperetur in parte orientali vbi erat tribus Iudę, & tunc omissis omnibus medijs trãsiretur ad tri- K bum Ruben ad partem meridianam: & deinde etiã omittendo reliquas tribus transiretur ad partem septentrionalem ad tribum Ephraim, Manasse, & Beniamin: & iterum fieret regressus ad tribũ Simeon ad partem meridianam, & sic variè discurreretur: si autem obseruaretur ordo natiuitatis eodem modo oportebat fieri mutationem per discõtinua, quia inciperetur in parte meridiana, vbi erat tribus Ruben, & immediate in tribu Simeon, quæ erat coniuncta illi, deinde transiri debebat ad partem orientalem, in qua erat tribus Iudę, & immediate ad partem oppositam occidentalem ad duas tribus, scilicet Dan, &

F Nephthali; & omissis medijs transeundum erat ad partem aquilonarem, in qua erat tribus Ephraim, & Manasse, & post hoc ibatur in partem meridianam ad tribum Gad: deinde redeundum erat ad partem occidentalem ad tribum Aser: post hoc transiri debebat ad partem oriẽtalem ad tribum Isachar, & Zabulon: deinde veniendum erat ad aquilonarem partem ad tribum Beniamin, & sic esset finis per magnas circulationes, atque erraretur in computando: ideo debuit dari alius ordo conuenientior, scilicet quòd fieret computatio per continua, sicut erant locatæ ipsæ tribus: & istud erat si obseruaretur ordo castrametationis: & sic factum est, quia incępit computatio ista in vexillo meridiano in tribu Ruben, & Iudæ per G omnes tribus continuè ibatur ad partem oriẽtalem, & inde continuè ad aquilonarem descendebatur, veniebaturque in occidentem, & concludebatur transitus in meridie vbi fuerat computatio inchoata: & isto modo non poterat errari quidquam: ideo debuit teneri iste ordo. etiam fuit obseruatus ordo iste in prima computatione, cuius modus scriptus est supra cap.1. quia incępta est in tribu Ruben, & secundũ ordinem vexillorum finita fuit in tribu Nephthali.

Ruben primogenitus Israel. Idest fuit primus in computatione Ruben, qui erat primogenitus Israel, idest Iacob. & ponitur hic ꝙ erat primogenitus ad significãdum rationem ordinis, scilicet, quòd præponi debebat, quia erat primogenitus: & sic ab ipso incępit cõputatio ista, & illa quæ habetur supra cap.1. quam- H quam tamen Ruben esset primogenitus secundum carnem, tamen non manserunt penes eum iura primogenituræ, quia Iacob abstulit ea ei, vt patet Gen. 49.cap. scilicet Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua: non crescas, quia ascendisti cubile patris mi, & maculasti stratum eius. transierunt autem ista iura primogenituræ, quantum ad aliquid in tribũ Iudæ, & quantum ad aliquid in tribum Ioseph, vt declaratum est Gen. 48. & Iosue 13. cap. Quæ autem sint iura primogenituræ declaratum fuit Gen.25.& 27.cap.

Rubẽ perdidit iura primogenituræ.

Huius filius Henoc. Hic ponuntur quatuor filij Ruben, scilicet Henoc, Phallu, Hesrom, Charmi: & ab I istis denominatæ sunt familiæ, scilicet familia Henochitarum, Phalluitarum, Hesromitarum, Charmitarum. De his autem non deficit aliqua familia. Pro quo considerandum est, quòd cum aliquis de duodecim filijs Iacob habebat aliquos filios ab illis denominabantur familiæ, sicut a patre denominabatur tribus: vtpote Ruben habuit quatuor filios, qui nominãtur hic & a Ruben nominata est tribus: a quolibet autem filiorum eius nominata est vna familia, & sicut contingebat filios Iacob habere plures, vel pauciores filios immediatos, ita in qualibet tribu erãt plures, vel pauciores familiæ; in tribu enim Ruben non deficit aliqua familia, quia filij eius solum fuerunt quatuor, vt patet Gen.46. & Exo. 6. cap. deno- K minabatur interdum aliqua familia a nepotibus, vel a pronepotibus, sicut factum est in tribu Manasse: nam filius Manasse fuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum: nepos autem Manasse fuit Galaad, a quo familia Galaditarum: pronepotes autem Manasse fuerunt sex filij Galaad, a quo denominatæ fuerũt sex familiæ, vt patet infra: in tribu autem Ruben non fuit aliqua familia denominata a nepotibus, vel pronepotibus: sed fuerunt quatuor familię denominatæ a quatuor filijs eius. Deficiũt aũt in hac computatione de summa primæ computationis, quę fuit facta in monte Sinai viri duodecim millia octingẽti 70. vt patet supra c.1. & hic: nã ibi erãt quinqua-

Filij Rubẽ quatuor a quibus denominatæ sunt familiæ.

Q̃uo familiæ aliquãdo nominantur a filijs aliquando a nepotibus aliquando a pronepotibus.

ginta

ginta sex millia, & quingenti viri: hic sunt viri quadraginta tria millia septingenti. *Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben.* Idest quatuor istæ suprapositæ sunt familię Rubenitarum: omnes autem cognationes minores vocabantur domus. *Quarum numerus inuentus est 43. millia septingenti 30.* Hic deficiunt multi a priori summa, quæ erat in monte Sinai, vt supra dictum est.

Quare tribus Ruben non fuit multiplicata in quadraginta annis ad maiorem numerum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis quomodo trib⁹ Ruben non fuit multiplicata ad maiorem numerum, nam sicut Israelitæ quando ingressi sunt in Aegyptum erant septuaginta, & tamen quando exierūt erant plures quam sexcenta millia virorū, ita debuisset tribus Ruben augmentari in annis ferè quadraginta, qui fluxerunt à numeratione, quæ facta est in monte Sinai vsque ad istam: sed deficiunt multi.

Respōsio. Respondendum est, quòd causa huius potissima fuit sententia lata a Deo in Cadesbarne contra numeratos; scilicet quòd nullus de illis ingrederetur in terram Chanaan, ideo omnes, qui fuerant computati in prima computatione, scilicet sexcenta tria millia virorum, & amplius perierunt inter tempus computationis illius & istius, quia nemo de computatis in prima computatione fuit hic cōputatus, vt patet infra in litera. & sic de multis alijs tribubus deficiunt viri aliqui de summa, quæ erat in prima computatione. Et ista causa exprimitur aliqualiter in fine c. ideo totalis summa omnium Israelitarum in ista computatione nō accessit ad priorem summam, quæ fuit in monte Sinai, vt patet infra. *Filius Phallu Eliab. Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron.* Iste Phallu fuit filius Ruben, a quo denominata est familia Phalluitarum. Repetitur autem hic de eo, vt ponatur quidam casus, qui fuit in nepotibus eius: erant enim nepotes eius tres Dathan Namuhel, & Abyron. Duo istorum fuerunt, qui surrexerunt contra Aaron, & Moysen propter summum sacerdotium. Et ex hoc repetitur hic de illis.

Isti sunt Dathan, & Abyron principes. Hoc ponitur ad notificandum id, quòd dicitur de Dathan, & Abyron insurgentibus contra Moysen, quia cum legeretur supra 16. cap. de illis nesciretur fortassis determinate eorum progenies, ideo ponitur hic.

Qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron. Modus insurrectionis, & seditionis habetur supra 16. & dicuntur surrexisse contra Moysen, & Aaron, quia ipsi volebant summum sacerdotium, cum essent de tribu primogenitorum: & quia Aaron possidebat summū sacerdotium, insurgebant contra eum directe: contra Moysen autem insurgebant, quia ipse ordinauerat omnia hęc & videbatur ex affectione consanguineis suis tribuisse dignitates, vt pręallegato cap. declaratum est.

In seditione Core. Seditio est bellum ciuile: sic autem fuit cum Core & socij sui insurrexerunt contra Moysen, & Aaron: omnes enim erant cōciues, cum essent in eodem populo: fuit autem ista seditio Core, quia erat Core de filijs Leui de familia Caath, vt patet Exod. cap. 6. & supra cap. 3. Ideo ille prętendebat se habere ius ad summum sacerdotium, volēs illum surripere, vel qualitercunque auferre Aaron: quia non poterat ipse si solus esset quid facere, conduxit secum multos alios de populo solicitans corda eorū: & quia maioris auctoritatis sunt ad mouendum illi, qui erant honoratissimi in populo: ideo adduxit secū 250. proceres synagogæ, vt patet infra, & quia Dathan, & Abyron erāt quasi principes in tribu Rubē, quæ erat tribus primogenitorum, ad quā videbatur de iure pertinere summum sacerdotium, solicitauit illos, vt mouerentur contra Moysen, & Aaron.

Quando aduersum Dominum rebellauerunt. Isti dicuntur rebellasse contra Dominum, quia repugnabant ordinationi Dei volentes arripere summum sacerdotium. Deus tamen statuerat summum sacerdotium pertinere ad Aaron. isti autem non intelligebant, ideo insurrexerunt contra Moysen, & Aaron putātes hoc factum fuisse ex affectione cognationis, & sic dixit Moyses istis viris, quòd insurgebant contra eum, & Aarōn sed magis cōtra Deum, vt patet supra c. 16.

Aperiens terra os suum deuorauit Core. Dicitur terra aperuisse os: non quòd habeat proprie os, quia non est animal, sed quia diuisa fuit patente quadam cęca voragine: & illa vorago erat sicut os in animali. Quid autem Iudæi fabulentur de ore terrę, & ore asinæ Balaam, & decem rebus creatis in vespere sabbathi ad solis occasum, declaratum fuit supra cap. 22. Dicitur quòd fuit deuoratus Core, quia Core non fuit cōbustus cum alijs 250. viris offerentibus Thymiama. Sed contra hoc arguetur, quia Moyses dixit, quòd Core & omnis congregatio sua starent sequenti die cum thuribulis suis coram Domino ad offerendum thymiama: Aaron autem staret seorsum habens thuribulum suum: & tamen sequenti die venerunt viri 250. & obtulerunt, atque combusti sunt, vt patet hic, & supra cap. 16. ergo Core quoque combustus est. *Core an fuerit cōbustus.* Aliqui responderunt, quòd Core fuit combustus, & deuoratus a terra: viri autē 250. fuerunt solum combusti. Sed hoc improbatū fuit supra 16. cap. Dicendum autem quòd Core solum fuit submersus a terra sicut Dathan, & Abyron: & cum obijcitur quòd dixerit Moyses, vt iret sequenti die Core cum socijs suis ad offerendum thymiama. Respondetur quòd forte Core timuit subire istud experimentum suspicans aliquam plagam a Deo esse mittendam: & propter hoc quamquam viri 250. quos solicitauerat iuerint sequenti die ad thurificandum: Core tamen nō iuit, sed māsit in tabernaculo suo, ideo viri 250. combusti sunt soli, Core autem non fuit combustus, sed aperta est terra in tabernaculo suo, & deuoratus est.

Morientibus plurimis. Non intelligitur hoc de filijs Core, qui erant cum eo in tabernaculo suo, quia immediate dicitur quòd magnum miraculum factum est in Israel, vt Core pereunte filij eius non morerentur, nec etiam intelligitur de 250. viris, qui cōbusti sunt; quia de istis dicitur hic immediate quando combussit ignis 250. viros. Sed intelligendum est necessario de Dathan, & Abiron, & omnibus familijs suis: nam isti deuorati sunt a terra, vt patet supra c. 16. & fuerūt omnia hęc in eadem die. *Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte filij eius non morerentur.* Fuit autē miraculum in hoc quòd terra aperta est & absorbuit Core: filij tamen sui, qui simul erant non absorpti sunt: Core enim a principio solicitauit Dathan, & Abiron contra Moysen. Etiam solicitauit 250. viros. Inchoata autem seditione cū Moyses dixisset, quòd sequenti die venirent Core, & socij eius ad thurificandum: Core timens aliquod malum peruenturum non iuit in sanctuarium, sed mansit in tabernaculo suo euntibus illuc viris ducentum quinquaginta, qui combusti sunt, fecit ergo Deus quòd aperiretur terra, & deglutiret Core, & cum manerent simul filij eius in eodem tabernaculo, non submersi sunt, sed manserunt pendentes in aere, & hoc vidit totus Israel, quousque deuorato Core terra iterum conclusa est. Isti autem filij Core erant viri sancti & habiti fuerunt in magna reputatione postea inter

Leuitas, quia cantores effecti sunt, & Psalmos composuerunt, vt patet 1. Paralip. cap. 25. & 26. nam ex nominibus istorum intitulantur quidam psalmi cum dicitur: Psalmus filiorum Core. Etiam habuerunt aliud officium in sanctuario, scilicet quòd præerant ad faciendum libamenta, quæ erant de panibus frixis: vnde dicitur de eis 1. Paralip. cap. 6. quòd Corita erat princeps eorum, quæ frigebantur in Sartagine.

Quomodo non sunt absorpti filij Core cum patre eius, cum essent in eodem tabernaculo. *Quæst. VII.*

QVÆRET aliquis de istis filijs Core, quomodo non submersi sunt cum patre suo cum essent in eodem tabernaculo, vt hic supponitur. Respondebit aliquis, quia erant viri sancti, & propter hoc Deus illos conseruauit, ne perirent. Sed obijcietur quòd licèt prius essent viri sancti, tamen in eo quòd recedere noluerunt a tentorio patris sui, qui erat peccator efficiebantur rei inobedientiæ, & merebantur submergi: sic patet de Dathan, & Abyron, & familijs suis: multi namque erāt, qui nihil peccauerant in surgendo contra Moysen, & Aaron, quia tamen noluerunt recedere a tabernaculis hominum illorum cum eis absorpti sunt, vt patet supra cap. 16. & hoc quia dixerat eis Moyses. Recedite a tabernaculis istorum impiorum & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum, & post hoc qui noluerunt recedere absorpti sunt, quamquam non peccassent; sic ergo fieri debuisset in filijs Core, cum essent in eodem tabernaculo, in quo pater suus absorptus est. Respondendum est, quòd non debuerunt absorberi, quia nō fuerant præmoniti, quamquam ergo fortassis cognoscerent quod pater eorum coniurauerat contra Moysen, & Aaron solicitans corda multorum virorum, tamen nesciebant esse præceptum à Moyse, & dictum, vt recederent omnes a tabernaculo eius: nam ipse, & Dathan, & Abyron in eodem tempore absorpti sunt, & cum Moyses iuisset ad iubendum ne quis accederet ad tabernacula hominum impiorum audierunt illi, qui erant cum Dathan, & Abyron: quia primo iuit ad illos: sed non audiuerunt filij Core, quia Core habitabat in alia parte castrorū. Dathan namq; & Abyron erant de filijs Ruben, ideo castrametabantur in parte meridiana sub vexillo Ruben; Core autem & filij eius, quia erant de Leuitis castrametabantur ad partem tabernaculi meridianam in circuitu illius; & non erant in eodem ordine castrametandi, in quo populares, quia omnes populares castrametabantur procul a sanctuario, Leuitæ autem apud illud, & tunc cum Moyses denunciauerit, vt recederēt omnes a tabernaculis hominum impiorum, & hoc fuit cognitum apud tabernacula Dathan, & Abyron & nondum erat cognitum apud tabernaculum Core: sed Core absorptus est dum absorberentur Dathan, & Abyron, ideo non constitit filijs Core, quod iussisset Moyses recedere a tabernaculo patris sui. Si autem iubente Moyse, recedere nollēt, etiam si prius viri sancti fuissent, quia tamen tunc erant inobedientes, fuissent absorpti cum patre. Aliter autem responderi potest, quòd non solum filij Core nesciuerunt positum a Moyse, quòd omnes recederent a tabernaculo Core, sed etiam non fuerat posita talis iussio, nec intendebat Moyses ponere hoc edictum contra Core, sed solum cōtra Dathan, & Abyron. Causa enim est quia Moyses cognouerat, quòd omnes isti viri, qui insurrexerāt contra eum, & Aaron perituri erāt: & quia ipse vocauerat Dathan, & Abyron, vt venirēt ad sanctuarium, & ibi videret causam eorum, scilicet

F quare insurgebant, noluerunt venire: & ob hoc iuit ipse ad illos iubens, vt omnes recederent a tabernaculis eorum: quia sciebat illos perituros esse ne alij simul cum eis perirent. De Core autem non existimabat sic, quia Core steterat in sanctuario coram Moyse & Aaron: dixeratque Moyses, quòd Core & tota congregatio eius sequenti die venirent ad offerendum coram Domino thymiama, & Aaron per se offerret, vt ibi videretur, quem Deus acceptaret: hoc autem experimentum Core acceptauit, & socij sui ducentum quinquaginta viri: vnde sequenti die isti ducentum quinquaginta viri venerunt ad sanctuarium, vt offerrent thymiama: & cum assumpsissent in thuribulis thymiama, ignis egressus a Dominō

G combussit illos, vt patet supra 16. cap. Moyses autem putauit, quòd iret cum eis Core sicut acceptauerat, ideo non intendebat ponere aliquod edictum cōtra illum, quòd recederent omnes a tabernaculo eius sicut a tabernaculis Dathan, & Abyron, quia putauit eum consumendum cum ducentum quinquaginta viris; sed quia non iuit illuc Core, ne maneret impunitus cum ipse fecisset omne malum hoc, fecit Deus aperiri terram sub tabernaculo eius, & deuoratus est. Filij autem illius nihil peccabant manentes cum patre cum non esset posita aliqua prohibitio de hoc: ideo quāquam pater suus absorptus fuerit, quia erat vir nequam, tamen filij non debuerunt deuorari: secus autem si ipsi potuissent habere aliquam cognitionem certissimam, quòd pater eorum deuorandus

H esset a terra. Nam tunc si non recederent ab eo, essēnt in culpa, & deuorarentur. *Filij Simeon.* Hic ponitur computatio secundæ tribus Israel, scilicet Simeon, & ponitur immediatè post Ruben, quia erat sub vexillo Ruben, vt patet supra cap. 2. erat etiam in ordine natiuitatis sequens post Ruben, vt patet Gen. cap. 30. hic tamen non curatur de ordine natiuitatis, sed de ordine castrorum, vt supra declaratum est.

Per cognationes suas. Idest per familias: est enim cognatio nomen generale signans congregationem plurium attinētium in identitate sanguinis, & signat omnem modum congregationis, scilicet maximam congregationē, quæ vocatur tribus, vel mediocrem, quæ vocatur familia, aut minimam, quę vocatur do- Cognatio qd signat

I mus. De prima patet supra cap. 1. vbi accipiuntur duodecim principes cognationum, idest duodecim principes tribuum: & iterum dicitur quòd Moyses & Aaron recēsuerūt Israelitas per cognationes suas, & domos atque familias, vbi necessario accipitur cognatio pro tribu. Sic etiam præcedenti cap. dicitur quòd Zambri erat princeps cognationis Simeon, idest princeps tribus Simeon: quia Simeon non dicit familiam, sed tribum. Aliquando autem cognatio accipitur pro familia, sicut patet hic cum diuidatur Simeon per cognationes. Non potest autem intelligi cognatio, idest tribus, quia vna non diuiditur per alias tribus, cum sint solum duodecim tribus. Item nō potest accipi cognatio pro domo, quia cum dicatur hic quòd diuiditur Simeon per cognationes,

K sequitur immediatè quomodo per istam diuisionem sint familiæ quinque in tribu Simeon. aliquando accipitur cognatio pro domo, quæ est minima cognatio, & de hoc magis patet.

Namuhel ab hoc familia Namuhelitarum. Hic ponuntur quinque familiæ tribus Simeonis denominatæ a quinque filijs eius, scilicet a Namuhel familia Namuhelitarum, & a Iachin familia Iachinitarum: & a Iamin familia Iaminitarum: & a Zarę familia Zareitarum: & a Saule familia Saulitarum.

Sciendum autem quòd Namuhel, qui ponitur hic primus in filijs Simeon non est ille Namuhel, Namuhel fuit nomē duorum, & Saul.

A de quo dicitur supra. s. quod filij Eliab erant Namuhel Dathan, & Abyron, quia Namuhel pertinet ad tribũ Ruben, hic autem ad tribum Symeon. Item Saul, de quo hic dicitur non est Saul qui regnauit primus in Israel, quia ille erat de tribu Beniamin; iste autem de Tribu Simeonis. De Saule patet 1. Reg. c. 9. Item multo tempore fuit iste Saul ante illum, quia iste introiuit in Aegyptum cum patre suo Simeone, Saul autẽ rex fuit valde magno tempore post exitum de Aegypto, & post ingressum in terram Chanaan. Item familia Zareitarum, de qua hic dicitur non est familia Zareitarum, de qua habetur infra in tribu Iudę, quia ista pertinet ad Simeonem illa ad Iudam, & denominatur familia Zareitarum in tribu Iudę à Zaram, qui fuit filius Iudę, vt patet Gen. c. 38. & Mat. c. 1. licet aliquando vocetur zares, vt patet infra: ista autem familia Zare, quę hic ponitur, nominatur a Zare filio Simeon.

Familię Zareitarũ duę.

B *Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon*, i. istę quinque familiæ hic nominatæ sunt de stirpe Simeõ. i. appellatę a filijs eius. Sciendum autem, quod hic deficit vna familia, quia a quolibet filio Simeon deberet appellari vna familia, sed fuerunt sex filij Simeon, vt patet Gen. 46. c. & Exodi cap. 6. Istæ familiæ non nominantur eo modo, quo appellantur filij Simeon: nam Gen. 46. cap. Iste, qui vocatur hic Namuhel, appellatur ibi Iamuel, & qui appellatur hic Zare appellatur ibi Saber. Deficit tamẽ vna familia. s. Ahoditarum denominata a filio Simeon nomine Ahod. Hoc autem fuit, quia forte Ahod nõ habuit filios aliquos, per quos deriuaretur progenies sua: ideo non fecit aliquam familiam.

C Sciendum autem quod nomina istorum filiorum Simeon fuerunt multiplicia, nec ponuntur vbique eadem: nam aliter appellantur Genes. 46. c. & aliter Exodi cap. 6. & aliter hic: nam Gen. 46. cap. ponuntur tria nomina filiorum Simeon, quæ non ponuntur hic, scilicet Iamuel, Ahod, & Saber. Exo. autem cap. 6. etiam variantur ista nomina, quia ponuntur duo, quę non ponuntur hic, nec Genes. 46. cap. s. Nod, & Soer. Hoc autem accidit, quia aliquando contingit eosdem viros multa habere nomina, sicut nunc apparet. Et etiam hoc accidit in nouo testamento: nam Petrus aliquando appellatur Petrus, aliquando Simon Ioannis, & aliquãdo Cephas, & aliquando Bariona.

Filij Simeon diuersa nõia habuerit.

D Adhuc autem filij Simeõ habent alia nomina variata, vt patet 1. Paralipom. cap. 4. vbi ponitur Iarib filius Simeon: & ibi ponitur Zara, sicut ponitur hic: nec ponuntur ibi filij sex Simeon, sicut Gen. 46. cap. & Exo. cap. 6. sed quinque filij, sicut hic. Cuius causa est, quia liber Paralipom. fuit scriptus multo tempore post librum istum, scilicet tempore captiuitatis Babylonicæ cum ibi agatur, quomodo ducti fuerint Israelitæ in Babylonem, & intendebat ibi scriptor enarrare progeniem Simeonis, sicut enarrat progeniem aliarum tribuum, & quia ab vno de filijs Simeon nõ prouenerunt posteri, scilicet ab illo, qui vocatur Ahod: ideo non dictum est, quòd haberet sex filios, sed quinque: quia sextus filius nihil proficiebat ad stirpem Simeon, quia ab eo non fuerunt deriuati aliqui posteri, per quos extenderetur familia Simeonis.

E *Quarum omnis numerus fuit 22. millia ducentorum.* In ista tribu deficiunt valde multi viri. s. 27. millia & centum secũdum primam computationem: nam in computatione facta in monte Sinai fuerunt quinquaginta. 9. millia, & 300. viri. hic autem. 22. millia. 200. Primum patet sup. c. 1. nec est aliqua tribus Israelitarum, in qua tot viri defecerint, ideo plures defecerunt in hac tribu quàm in duabus quibuscũque alijs tribubus: non enim fuit aliqua tribus tam paruæ multitudinis in ista computatione, sicut tribus Simeon quamquam in prima computatione multæ fuerunt minores ipsa; immo nulla fuit maior ea, nec ęqualis,

A nisi tribus Iudæ & tribus Dan, vt patet supra cap. 1. & quia ista computatio fiebat ad signandum sortes possessionis omnibus tribubus: cum tribus Simeon reperiretur minor omnibus, data est ei minima possessio. Nam non accepit sortem segregatam, sicut cæteræ tribus, sed quandam partem sortis Iudæ accepit: erat enim sors Iudę magna, & quædam particula parua decisa de illa suffecit in sortem tribui Simeon, sic patet Iosue. capit. 19. s. hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas in funiculo, & possessione filiorum Iuda, quia maior erat, & idcirco possederunt filij Simeon in medio hęreditatis eorum.

Tribus Simeon hic fuit minor inter oẽs: & Iudæ maior & quare.

Quare tribus Simeon valde diminuta fuerit. Quæst. VIII.

B QVAERAT aliquis quare de tribu Simeon defecerunt valde plures viri, quàm de alijs familijs. Aliquis respondere poterit, quòd quædam progenies sunt, quę quodam tempore multiplicantur, & aliæ sunt, quæ non multiplicantur, & illę, quæ multiplicantur aliquã non multiplicantur, quia non omni tempore homines ęqualiter vacant generationi, & dato quòd ęqualiter, aut amplius vacent, non sequitur, quod magis multiplicentur in prole, & sic potuit esse de stirpe Simeon, quòd licet a principio excederet fere omnes alias, tamẽ postea non multiplicata est, sed aliæ excesserunt eam.

Dicendum tamen, quod ista ratio licet aliqualis sit, tamen non penitus satisfacit: nam hoc esset, si aliæ tri-

C bus, quę prius excessę fuerant in multitudine a tribu Simeon: postea excederent eam, & ipsa non diminueretur, vel parum diminueretur: tamen hic vtrunque est: nam omnes aliæ excedunt eam, & ipsa diminuta est a priori summa, quasi in 38. millibus virorũ, quod verisimiliter non fuisset factum, nisi aliquid speciale accidisset in tribu ista.

Ideo dicendum est, quod ista tribus passa est diminutionem generalem quam ex aliqua parte habuerunt alię tribus, & propter hoc habuit quandam specialẽ diminutionis causam: fuerunt enim omnes tribus aliqualiter diminutæ, quia sententia lata fuit contra illas. supra cap. 14. quòd omnes numerati de illis perirent: ideo necesse est, quòd de qualibet tribu ad mi-

D nus tot deficerent, quot numerati erant in summa cuiuslibet tribus supra capit. 1. Aliquæ tamen tribus in tempore medio harum duarum computationum. s. fere in 39. annis magis multiplicatæ sunt, quàm aliæ. vnde contingit quasdam earũ deficere a priori summa, alias autem excedere summam priorem, sicut patebit infra comparando summas vtriusque numerationis, quantum ad hoc. Tribus autem Simeon pati potuit quendam defectum, scilicet vt deficerent ad primam summam aliqui viri. habuit autem præter hoc specialem causam diminutionis. Dicũt enim quidam quòd fere omnes viri, scilicet 24. millia qui perierunt in adoratione Beelphegor, & fornicatione cũ filiabus Moab & Madian, fuerunt de stirpe Simeon, & satis apparet hoc rationabiliter dictum, quia prin-

E ceps istius tribus fuit, qui occisus est, cum Madianitide, principe tamen peccante, plurimi de tribu eum sequerentur. Quidam enim, quia viderent sibi esse impunitatem in vitio, quod eis erat commune cum principe: alij autem, vt principi complacerent adulantes ei, quod bene ageret. Et sic non fuerunt omnes pereuntes de tribu Simeon: esset tamen maxima summa eorum, ideo ista tribus magis diminueretur quàm omnes alij. *Filii Gad.* Hic ponitur numeratio tertiæ tribus, scilicet Gad, & fuit ista post Simeonem non in ordine natiuitatis, vel dignitatis, sed in ordine castrorum: nam castrametabatur sub vexillo filiorum

Numeratio tertiæ tribus.

liorum Ruben, vt patet supra c. 2. *Per cognationes suas.* Idest per familias. quoniam non potest accipi pro aliquo alio, cum tribus non diuidatur immediate, nisi per familias. *Sephon a quo familia Sephonitarum.* Hic ponuntur familiæ septem in tribu Gad, quæ denominantur a septem filijs eius, sicut patet in litera. Isti tamen filij non nominantur hoc modo, sicut alibi, quia Gen. 46. cap. ponuntur quædam alia nomina, quæ non ponuntur hic. s. Esebon. & Berib. Pro quibus ponuntur hic alij duo. s. Her, & Ozni. sic etiam in alijs locis scripturę variantur nomina eorum, sicut patet in libro Paralip. & in libris Esdræ. vbi ponuntur istę tribus & familiæ suæ. *Istæ sunt familiæ Gad.* De istis familijs nulla deficit, quia oēs filij Gad denominauerūt familias aliquas: fuerūt. n. solū septē filij Gad, vt patet Gen. c. 46. & tot familiæ ponunē hic. *Quarum omnis numerus fuit 40. millia* G *quingenti.* De filijs Gad deficiunt aliqui ad primam numerationem, quia in prima computatione fuerunt. 45. millia sexcenti quinquaginta, vt patet supra cap. 1. Hic autem solum 45. millia quingenti deficiunt, ergo quinque millia. 150. *Filii Iuda.* Hic ponitur quarta tribus. s. filiorum Iuda: non secundum ordinem natiuitatis: nam prior fuit Iudas, quàm Gad, de quo supra ponebatur, sed secundum castrametationem: nam filij Iuda castrametabantur ad partem orientalem, sub vexillo suo, & quia incępta fuerat ista computatio in parte meridiana in tribu Ruben continuè computando deuentum est vsque ad partem orientalem, in qua castrametabantur filij Iudę. *Her & Onan.* Hic ponuntur isti duo filij Iudæ, & non dicitur per cognationes suas, sicut dicebatur in alijs tribubus: & causa est, quia H per istos non deriuata fuit aliqua progenies Iudę, sed mortui sunt ambo sinę liberis, vt patet hic, & Genes. 38. capitu.

Quare tribus numeratio.

Quare nominati sunt hic duo filij Iuda ex quibus non fuit aliqua progenies. Quæst. IX.

QVAERET aliquis, quare nominati sunt hic isti duo filij Iudę ex quibus non fuit aliqua progenies, cum sextus filius Simeon non fuerit nominatus supra, eo quòd ex eo nō fuit aliqua posteritas, vt ibi declaratum est.

I Respondendum est, quòd isti duo filij Iudę nominati sunt hic ad commemorandum peccatum eorū, licet expresse non commemoretur, sed subintelligitur per eorum mortem. Erant enim isti duo filij Iudę nequissimi, quorum primus a domino occisus est. Secundus autem etiam fuit nequam, quia cum sciret non sibi nasci liberos, sed fratri suo defuncto non cognoscebat vxorem suam, sed effundebat semen in terram, & hunc quoque occidit dominus eo, quòd rem detestabilem faceret. De his Gen. 38. cap. Ad commemorandum ergo horum facinus saltem implicite nominati sunt, & dictum est, quòd mortui fuissent. Filius autem sextus Simeon non fecit aliquid K notabile siue in bono, siue in facinore, ideo non fuit hic repetitus, cum nō habuerit progeniem aliquam. *Qui ambo mortui sunt in terra Chanaan.* Idest isti nō introierunt in Aegyptum, cum omnibus alijs, de quibus hic dicitur: omnes enim isti, & patres eorum, scilicet capita tribuum ingressi sunt in Aegyptum, vt patet Genes. 46. cap. Isti autem duo mortui sunt antequam illuc introirent, scilicet in terram Chanaan: fuit autē mors eorum pessima: Deus enim occidit illos, quia erant nequam, vt dictum est, & patet Genes. 38. capit. *Fueruntque filii Iuda per cognationes suas.* Hic ponuntur alij filij Iudę per quos deriuata est progenies Iudę, & dicitur: Per cognationes suas, idest per familias, quia isti, qui nominantur hic constituerunt singulas fami- F lias, vt patet in litera. *Sela a quo familia Selaitarum.* Hic ponuntur quinque familiæ in tribu Iudę, & tres sunt denominatę a filijs eius. s. familia Selaitarum, Zaraitarum, Pharesitarum. Duæ autem a nepotibus illius. s. familia Esromitarum, & Amulitarum. Fuerūt enim Esrom, & Amul filij Phares, & nepotes Iudæ. Ponitur autem hic prima familia Selaitarum, quia iste fuit primus de filijs Iudæ, per quos familiæ deriuatæ sunt.

Pro quo sciendum, quòd Iudas habuit duplices filios, quosdam ex vxore sua nomine Sue: alios ex nuru sua nomine Thamar. Ex vxore habuit tres filios, scilicet Her, Onan, & Sela. Primi duo mortui sunt, quia erant nequissimi, vt patet hic & Gen. 38. Mansit Sela filius Iudæ minor ex vxore, & ab isto denomina- G ta est familia Selaitarum. Habuit autem alios filios Iudas ex nuru sua Thamar: primus enim filius Iudæ. Her qui accepit Thamar in vxorem, & quia erāt nequam, occisus est a domino sine liberis. Secundus. s. Onan accepit eandem Thamar in vxorem, & quia ēt erat nequam occisus est sine liberis. Petiuit autem Thamar tertium filium. s. Selam, Iudas autem timēs, ꝙ moreretur, sicut duo priores nolebat ei dare, sed dixit, ꝙ maneret in viduitate sua, quousque cresceret Sela, & daretur ei in virum. Cum autem creuisset, & non daretur, Thamar mutato habitu, & accepto ornatu meretricio cognita est a Iuda nesciente Iuda, quòd esset nurus sua, & ad vnum concubitum concepit gemellos. s. Phares, & Zaram. Amplius autem Iudas non cognouit eam. De hoc Gen. 38. cap. a duo- H bus autem filijs eius, scilicet Phares, & Zaram denominatæ sunt duę familię, scilicet Pharesitarum, & Zareitarum. *Phares, a quo familia Pharesitarum.* Iste Phares, & Zaram simul concepti sunt, scilicet ex vnico coitu, & cum esset tempus partus collidebantur infantuli in vētre. s. quis prior exiret quorum vnus emisit manum extra ventrem: & in digito illius obstetrix ligauit filum coccineum dicēs iste egredietur prior, & ob hoc vocauit eum Zaram, quod interpretatur oriens vel fulgens. oriens quidem, quia obstetrix dicit iste egredietur prior, fulgens autem, quia in digito illius filum coccineum fulgens ligatum est. Alius tamen impediuit exitum illius, & egressus est prior rū- I pendo pellem secundinam, & tunc dixit obstetrix, quare diuisa est propter te maceria? Et ob hoc vocatus est Phares, quod interpretatur diuidens, vel diuisio. de linea autem istius Phares nati sunt omnes reges Iudæ, & Messias, vt patet Mat. cap. 1. *Zare a quo familia Zareitarum.* Iste vocatur hic Zare, sed vt communiter vocatur Zaram, vt patet Gen. 38. cap. & Matth. cap. 1. sed in hoc nihil differt, quia etiam alibi vocatur aliquando Zares, vt patet Iosue. cap. 7. & 22.

Iudas habuit duplices filios.

Phares & Zaram natiuitas.

Porro filii Phares Hesrom. Hic ponuntur duæ familię denominatę a nepotibus Iudę, scilicet familia Amulitarum & Hesromitarum, sed isti nepotes fuerunt Iudæ.

Quomodo familiæ duorum fratrum essent diuersæ, cum haberent eundem patrem. Quæst. X.

QVAERET aliquis quomodo familia Pharesitarum potest esse alia a familia Amulitarum, & Hesromitarum, quia Phares erat pater Amul, & Hesrom, vt patet hic: & familia patris non potest extendi, nisi per filios suos; ideo eadem erit familia patris & filiorum, vel saltem vnius de filijs: alioquin aliqua familia erit, quæ nullos habeat, per quos deriuetur, quod non stat.

Respondetur, quòd quando pater vnum filium generabat, solum familia patris & filij necessario erat eadem:

dem: quia diuersę familię exigunt diuersas origines, & diuersa media, per quę extendantur. Quando autem pater vnicum filium habet, patet est longo, filius autem est id, per quod familia extenditur. Si autem pater plures filios habuit poterit familia patris per vnũ filium decurrere, & ille non habebit nomen familiæ a se, sed a nomine patris sui, quilibet vero aliorum a se familiam denominabit, vt si vnus vir quinq; filios habeat, quatuor illorum filiorum familias speciales denominare poterunt. Vnus autem eorum non denominabit aliquam familiam, sed extendetur per eũ familia a nomine patris, & postea per omnes eius posteros.

Si autem quilibet filius ex nomine suo familiam denominaret, impossibile esset aliquam familiam harum denominari a patre, vel necesse esset, vt aliqua harum familiarum duraret solum per vitã vnius hominis. Sed hoc falsum est: sic ergo est in Phares, & Hesrom & Amul, quia Phares habuit alios filios præter Hesrom, & Amul, vel saltem vnum, & per illos familia Pharesitarum deriuata est: Hesrom autem, & Amul potuerunt alias familias constituere, & nõ extendebatur per eos familia Pharesitarum. Intelligendum tamen, quòd non exprimuntur hic omnes filij Phares, sed subticentur illi, per quos deriuata fuit familia Pharesitarum cõputatis istis duobus, per quos non extenditur: sic autem est in tribu Manasse, quia ibi nati sunt de Galaad filij multi, qui infra nominantur, & a quolibet eorum vna familia nomen accipit, & cum his computatur ipsa familia patris eorum Galaad, sed hoc est, quia Galaad habuit alios filios præter illos, qui computantur infra. *Istæ sunt familiæ Iudæ.* In istis familijs nulla deficit, nisi dicere velimus, quòd Her & Onan filij Iudæ, qui mortui sunt, constituere debuissent duas familias, & non constituerunt.

Quarum omnis numerus fuit. 70. millia quingenti. Ista est maxima tribus in multitudine: semper enim excessit omnes alias tribus numero: sic patet in prima cõputatione, de qua supra cap. 1. etiam hic excessit omnes alias, quamquam de ipsa defecissent aliquæ secundum primam computationem: postea autem in terra Chanaan etiam semper fuit maior qualibet alia tribu, & quasi habuit tantam multitudinem, sicut octo vel nouem tribus. Quod patet 2. Regum cap. vltimo, vbi iussit Dauid computari omnes viros bellatores regni sui, & inuenti sunt de tribu Iuda quingenta quinquaginta millia virorum pugnatorum. De omnibus autem reliquis tribubus Israel inuenta sunt nonaginta millia virorum pugnatorum. Sed cõ hoc arguetur, quia tribus Israel dixerunt ad tribum Iuda: decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet Dauid quàm ad te, vt patet 2. Regum capit. 19. — *Confirmatio.*

Solutio. Respondebitur, quòd Israel erat maior. 10. partibus tribu Iuda: non quantum ad numerum virorũ, sed quantum ad numerum cognationum. Tribus namque Iuda erat vna, reliquæ autem tribus, quæ vocantur Israel, erant. 11. ideo. 10. partibus erant maiores, quàm tribus Iuda, idest erant plures.

Sciendum, quòd de ista tribu defecerunt multi viri secundum primam computationem, scilicet quatuor millia, & centum, quia in illa fuerunt 74. millia sexcenti; in hac autem fuerunt. 70. millia quingenti. De hoc supra cap. 1. *Filij Issachar.* Ista tribus computatur post tribum Iudæ, quia erat secundum ordinẽ castrametationis apud illam: nam tres erant tribus sub vexillo Iudæ, scilicet Iudas, Issachar, & Zabulon, vt patet supra cap. 2.

Per cognationes suas. Idest isti filij Issachar, qui sequuntur fecerunt singuli cognationes singulas, idest

A familias. *Thola a quo familia Tholaitarum.* Hic ponuntur quatuor filij Issachar, a quo denominantur quatuor familiæ, vt patet in litera, sed nomina istorum sunt aliqualiter mutata, quia illi, qui vocatur hic Iasub, vocatur Iob Genes. 46. cap. & qui vocatur hic Semiran vocatur. 1. Paralipom. cap. 7. Samaron, sed ista variatio pauca est. *Hæ sunt cognationes Issachar.* Idest istę quatuor supra dictæ sunt familiæ Issachar. De hac tribu nulla familia deficit, quia solum fuerũt quatuor filij Issachar, vt patet Genes. 46. capit. & totidem familię sunt hic.

Quarum numerus fuit 64. millia. 300. Ista tribus contra consuetudinem omnium superiorum excreuit in summa ista ad summam primam per 9. millia, &

B nongentos viros: quia in prima computatione fuerunt quinquaginta quatuor millia quadringenti, & in ista sunt. 64. millia. 300. aliquæ autem tribus sunt, quibus summa ista secunda superat ad primam summam.

Causa huius est, quia ista tribus habebat multos iuuenes tempore computationis primæ, & paruulos, qui erant infra annum. 20. & non computati sunt: ideo non fuit lata contra eos sententia, quę habetur supra cap. 14. isti autem non mortui sunt, & genuerunt plurimos, qui tempore huius numerationis iam erant annorum. 20. & computati sunt. Ratio huius est, quia omnes, qui computati fuerunt a 20. annis. & supra perierunt in deserto, & non peruenerunt vsque ad tempus computationis huius, vt patet infra in

C litera. *Filii Zabulon.* Ista tribus computatur post tribum Issachar, quia ambæ erant simul sub vexillo tribus Iudę, & iste erat ordo in eis, qui habetur hic, vt patet supra capitu. 2.

Per cognationes suas. Idest per familias, scilicet quòd computata est tribus Zabulon per familias suas, sicut omnes aliæ tribus. Non erat enim aliqua tribus, quæ simul tota numeraretur, quia sic erraretur in numerando, sed diuidebatur tota tribus per familias, & quælibet familia per domos, & sic accipiebatur particulatim summa, vt ex omnibus summis partialibus colligeretur summa totalis tribus. *Sared, a quo familia Sareditarum.* Hic ponuntur tres familiæ Zabulon, quæ nominatæ sunt a tribus filijs eius. Nomina autem — *Tribus Zabulon numeratio.*

D istorum non fuerunt mutata, sicut in quibusdam superioribus tribubus, sed sicut appellantur hic, ita & Genes. 46. capitu.

Hæ sunt cognationes Zabulon. Idest istæ tres supra positæ sunt cognationes tribus Zabulon, & non sunt plures aliæ in hac tribu. in ista enim non deficit aliqua familia, quia filij Zabulon sunt solum tres, vt patet Genes. 46. cap. & tot familiæ denominatæ sunt.

Quarum numerus fuit. 60. millia quingenti. Ista tribus excedit ad priorem computationem in tribus millibus, & centum viris, quia in priori erant, quinquaginta septem millia virorum quadringenti: hic autem sunt 60. millia, & quingenti. *Filii Ioseph.* Hic ponuntur duę tribus, scilicet Manasse, & Ephraim, & ponitur quod sunt filij Ioseph, quia omnes tribus acceperunt denominationem a filijs Iacob immediatis: erat

E autem Ioseph filius Iacob: ideo ab eo aliqua tribus denominari debuit, sed fuit diuisus Ioseph in duas tribus, scilicet in Manasse, & Ephraim, quia Iacob adoptauit in filios istos duos, vt patet Genes. cap. 48. Cum dicitur: Duo filij tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, idest isti duo, ita volo, quòd vocentur filij mei, sicut Ruben, & Simeon: ideo isti duo computantur tanquam duo capita tribuum, sicut Ruben, & Simeon: quia tamen radix eorum erat Ioseph nominatur ipse, & diuiditur Ioseph per Ephraim, & Manasse, sicut diuiditur — *Trib' Manasse & Ephraim.*

aliqua

aliqua tribus per familias suas. *Per cognationes suas Manasses, & Ephraim*, Idest filii Ioseph diuisi per cognationes suni duo, scilicet Ephraim & Manasses, qui faciunt duas cognationes, idest duas tribus, & accipitur hic specialius cognatio, quàm in superioribus: nam supra semper accipiebatur cognatio pro familia, hic autem pro tribu, cum non diuidatur Ioseph immediatè in duas familias, sicut in duas trib⁹, qa Ephraim, & Manasses duæ tribus sunt. *De Manasse ortus est Machir*. Hic ponuntur familiæ tribus Manasse: nam diuidebatur Ioseph per duas tribus. Ponitur autem hic prima eorum. s. tribus Manasse, & ponuntur familiæ, q̄ erant in ipsa. Est autem aliquid speciale in hac familia, quā in cæteris, quia in cæteris, vt communiter nominant familię a filijs ipsorum capitum tribuum. Aliqñ autē nominantur familiæ a nepotibus, vt in tribu Iudę, vbi nominatur duplex familia a nepotibus. s. Amulitarū, & Hesronitarum, vt patet supra, hic autem nominant familiæ a filijs, nepotibus & pronepotibus. Nam Manasse genuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarū. & ista deriuatur a filio. Machir autē genuit Galaad, a quo dr̄ familia Galaditarū. Et iste est nepos Manasse. Galaad aūt recitatur hic habere filios sex, & ab istis fuerunt denominatæ sex familiæ. Hi aūt sunt pronepotes Manasse. Sciēdum aūt ꝙ Galaad, de quo hic dr̄ fuit vir valde excellens. s. pugnator, vt patet Iosue. 17. & aliqui dicunt eū fecisse bella magna in terra Chanaā. i. in terra duorū regū Amorrhęorū, sed falsū est, qa nō iuit illuc, in Aegypto. n. mortuus est: sed fuerūt bella sua in Aegypto. De hoc declaratū est Iosue. 17. c. Sciendū ēt ꝙ Iezer, a quo noīatur hic familia Iezeritarum aliqñ appellaī aliter. s. Abiezer, vt patet Iosue. 17. c. ponuntur aūt hic familiæ octo tribus Manasse, quarum vna noīatur a filio. s. familia Machiritarū; & alia a nepote. s. familia Galaditarū. sex vero a pronepotibus, vt patet in lr̄a. *Fuit autem Hepher pater Salphaad*. Familia vltima tribus Manasse est Hepheritarū denominata ab Hepher, qui fuit pater Salphaad. Fit aūt hic mentio de Salphaad, quia agitur de numeratione Israelitarū ad accipiendū partes in terra promissionis ꝑ singula capita. Salphaad aūt accepturus erat possessionem, vel filij eius pro eo, & quia nō habuit filios filiæ acceperunt hæreditatē, & de ipsis dr̄ hic. Sic ēt patet sequenti c. Iste Salphaad exiuit de Aegypto veniens in deserto: tñ ibi mortuus est non introiens in terrā Chanaan, & propter hoc fuit contentio super successione, quia filiæ eius proclamauerunt, ꝙ daretur eis aliqua hereditas, ne deleretur nomen patris earum in familia sua, & dixerūt. pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dn̄m sub Core, vt patet seq. cap. *Qui filios non habebat, sed tantum filias*. Hoc ponitur ad declarandū, quō successerint ei filiæ. si enim habuisset Salphaad filios illi proculdubio succederent ei, quia de eis non dubitaī, quin haberent ius ad succedendū, sed de filiabus erat dubium. Postea tñ ventilata quæstione diffiniuit De⁹ ꝙ succederent filiæ, quando defunctus non haberet hęredes masculos, vt patet sequen. cap. & istis puellis non fuit data hæreditas viuente Moyse: & postea in terra Chanaan in dimidia sorte Manasse petierunt hęreditatem, & ibi data est, vt patet Iosue. cap. 17.

Quarum ista sunt nomina. Istę puellę frequenter nominantur, scilicet hic, & sequenti cap. & infra 36. cap. & Iosue. 17. dicunt autem quidam hoc fieri, quia erant puellæ valde prudentes: ideo scriptura commemorat eas in laudem. Et hoc satis videtur colligi ex earū petitione sequenti cap. vbi Deus approbauit eam, dicens: Iustam rem postulant filiæ Salphaad. Idem patet ex petitione, quam fecerunt coram Iosue, vt daret eis possessionem, vt patet Iosue. cap. 17.

F *Hæ sunt familiæ Manasse*. Idest istę octo supra positæ denominatæ a filijs, nepotibus, & pronepotibus.

Quorum numerus fuit. 52. millia septingenti. Ista tribus excreuit ad priorem summam in 20. millibus, & qngentis: nam in priori numeratione fuerant in hac tribu. 32. millia virorum. & 200. vt patet supra cap. 1. Hic autem fuerunt. 52. millia septingenti: vnde nulla tribus tantum excreuit ad priorem summam, quàm tribus Manasse, sicut nulla tribus tantum defecit a priori, sicut tribus Simeon. *Filii autem Ephraim*. Hic computatur secunda tribus Ioseph. s. Ephraitarum, & isti cōputātur apud Manassitas, quia Manasses & Ephraim simul erant in castrametando cum sub eodem vexillo essent ad partem aquilonarem, vt patet supra ca. 2. *Per cognationes suas*. Idest per familias. erant autem G familiæ Ephraitarum denominatę a filijs eius, vt patet infra. *Suthala, a quo familia Suthalaitarum*. Hic ponuntur quatuor familię Ephraitarum quarum tres denominatæ sunt a tribus filijs Ephraim, & vna a nepote eius. De hoc autem non potest dici, an defecerit aliqua familia, vel non: quia nescitur quot erant filij eius, cum non scriptum sit, sicut de alijs filijs Iacob: nam non descendit Ephraim in Aegyptū, cū Iacob sed in Aegypto natus est. pater quoq; eius Ioseph non descendit cum Iacob in Agyptium, sed ante illum iuit ꝑ multos annos. *Quarum numerus fuit. 32. millia quingenti*. De ista tribu deficiunt octo millia virorum, quia in prima computatione fuerunt. 40. millia quingenti, vt patet supra cap. 1. in hac autem solum. 32. millia quingenti. *Isti sunt filii Ioseph per familias suas*. Hic ponitur H recapitulatio duarum tribuum, quę pertinebant ad Ioseph. s. quia omnes, qui includuntur in familijs supra positis sunt filij Ioseph distincti per tribus suas, & familias. *Filii Beniamin*. Ista tribus computatur post Manasse, & Ephraim, quia castrametabatur Beniamin apud Manasse & Ephraim. istę enim tres erāt sub eodem vexillo, vt patet supra cap. 2. & hoc quia pertinebant ad eandem matrem. s. ad Rachel: habuit enim duos filios Rachel. s. Ioseph, & Beniamin, ex quibus fuerunt tres tribus. s. Beniamin vna, & a Ioseph prouenerunt duæ. s. Ephraim & Manasse, & ob hoc istę tres erant sub eodem vexillo. *In cognationibus suis*. Idest filij Beniamin erant distincti per cognationes. i. familias suas. Sunt autem cognationes Beniamin quinq; I denominatę a quinque filijs eius, vt patet in litera: nomina tamen istorum filiorum nō manent vbique eadem: nam solum duo istorum habentur Gen. 46. cap. s. Bale, & Azbel, Ahiram, ac Supham & Vpham non nominantur ibi, sed ponuntur alia nomina: eodē modo 1. Paralip. cap. 8. non nominantur sic isti filij Beniamin: nam duo primi conueniunt cum his. s. Bale, & Asbel, qui ibi vocatur Asbal: alij autem nominantur aliter. s. Ahara, Noaba, & Rapha: sed in hoc nō est difficultas: quoniam multoties idem homo habet plura nomina, sicut idem locus vel eadem regio. *Filii Bale Hered, & Noeman*. Hic ponuntur familię duę deno- K minatę a duobus nepotibus Beniamin. s. Hereditarū, & Noemanitarum. quinque autem familiæ supra positæ nominātur a quinque filijs Beniamin. *Hi sunt filii Beniamin per cognationes suas*. Idest omnes superiores tā qui sunt capita cognationum, idest familiarum, tam qui sunt in ipsis familijs sunt filij Beniamin: vocantur autem filij Beniamin non immediati, sed descendentes ab eo quomodocunque descendant, & quantumcunque distent. De istis familijs Beniamin deficiunt quinque: nec est aliqua tribus, cui tot deficiunt. ponuntur enim quinque familię filiorum Beniamin, & duæ nepotum eius. fuerunt tamen filij. 10. Beniamin, vt patet Gen. 46. cap. & a quolibet debebat nominari vna familia, sicut fit in alijs tribubus.

Tribus Beniamin.

Aliquis

An in tribu Beniamin defecerit aliqua familia.

Aliquis autem dicet, ꝙ in tribu Beniamin nulla familia deficiebat, sed scriptura non curauit hic enarrare omnes, sicut interdum multa subticentur.

Respondendum est non stare, quia scriptura interdum subticet aliquid, quando illud non est de intentione principali eius, cum tamen aliquid intendit scriptura enarrare principaliter, illud completè narrat: nã aliàs esset modus inconueniens, & inordinatus procedendi, indicans magnum defectum scriptoris. Hic tamen intendebat principaliter legislator enarrare multitudinem cuiuslibet tribus ad assignandum ei possessionem: ideo non est verisimile, ꝙ aliquam familiã subticuisset. Item patet. 1. Paralip. c. 8. ponuntur iterũ familiæ tribuum, & multitudinis earum, & tñ solũ ponuntur quinq; familiæ, vel quinque filij Beniamin. Nec valet si aliquis dicat, ꝙ ibi omissæ sunt familiæ quinque, sicut hic. Nam ille liber Paralip. scriptus est ad supplendum omnes diminutiones aliorum librorum: tamen in eo non fuerunt positæ plures familię. Quòd autem Paralipo. sit ad supplendum alios libros patet ex nomine suo. Nam Paralipo. in Gręco interpretatur relictorum: est enim genitiuus pluralis in Græco Paralipo. designans ea, quæ relicta, vel omissa sunt: q.d. ꝙ in isto libro supplentur omnia, quæ in alijs libris omissa sunt, quæ ad historiam præcedentiũ temporum pertinent: non ergo deficeret hic hoc. Ideo dicendum, ꝙ quinque filij Beniamin deficiunt. Quare autem isti non ponantur, dicunt Rab. Sal. & Ra. Mose Adarsan esse causam, quia cũ filij Israel castrametati sunt in monte Hor, vbi mortuus est Aaron, defecit aqua, & murmurauit populus ex labore itineris, vt patet supra 21. cap. & tribus Beniamin voluit redire in Aegyptum, & retrocessit viam octo mãsionum vsq; ad Mosera. Sunt enim octo mansiones inter Mosera, & montem Hor, vt patet infra 33. c. filij autem Leui persecuti sunt eos, vt reducerẽt ad castra, & commissum est inter eos magnum pręlium atque deletę sunt penitus quinque familię Beniamin, & multi viri de alijs familijs residuis perierunt, & deletæ sunt tres familię Leuitarum; quod patet, quia infra in computatione familiarum Leuitarum deficiunt tres familiæ comparando ad primam computationem, quæ facta est supra cap. 3. Sed istud dictum valde est ficticium: non enim poterant filij Beniamin redire per octo mãsiones versus Aegyptum, & postea reuerti in castra, quia tunc essent ad minus. 16. mansiones, & in isto tẽpore non haberent tam filij Beniamin quàm Leuitæ cibos aliquos. Quod patet, quia in deserto solum habebant in cibum ipsum manna: si tñ redirent filij Beniamin per aliquam mansionem extra castra, iam nõ haberent manna, quia mãna solum cadebat in circuitu castrorum, vt patet Exod. 16. & supra 11. cap. non possent tamen his diebus viuere sine cibo. Nec obstat si dicas, ꝙ habebant cibum ab aliquibus gentibus, quia loca illa sunt purè deserta. s. solitudines Arabicæ, in q̃bus tunc nemo habitabat. Et propter hoc Deus dabat Israelitis manna, quia non poterant aliunde cibos habere, ergo non poterant filij Beniamin habere cibos si exirent de castris. Item motiuum istorum est, ꝙ filij Beniamin fugerint vsque ad Mosera, quia Deuteron. cap. 10. dicitur, ꝙ mortuus est Aaron in Mosera, & tamen supra. 20. capit. dicitur, ꝙ mortuus est in monte Hor: ideo volebant, quòd istæ duę tribus. s. Leui, & Beniamin post factum bellum mutuum fleuerint nimis in Mosera propter mortem Aaron tanquam ibi mortuus est & sepultus, sed ista nihil sunt. Hoc enim dñt, quia non possunt aliter concordare scripturas. Sed aliter declaratum est, quod habetur Deutero. cap. 10. de morte Aaron; vnde istud dictum etiã ab alijs Iudæis non multum recipitur. Ideo dicendum aliter. s. ꝙ quique filij de filijs Beniamin sine liberis mortui fuerint, & ꝙ non habuerunt aliquem qui extenderet eorum progeniem non fuerunt familiæ quamquam fuerint capita familiarum. Aliter dici potest, ꝙ istę aliquando incęperint esse familię habendo aliquos posteros: tamen postea perierunt peste, vel alias, vel ex defectu generationis. s. quia nõ potuerũt gigni posteri ex eis. sed primum melius est, s. ꝙ illi filij Beniamin sine liberis mortui fuerint. *Quorum numerus fuit. 45. millia sexcenti.* In ista tribu superant. 10. millia virorum & centum. Nam in prima computatione fuerunt 35. millia quadringenti. Hic autem. 45. millia quingenti.

Paralipomenõ cur sic dicat.

De bello filiorũ Beniamin & Leui.

Tribus Dan.

Filii Dan. Hic computatur tribus Dan post Beniamin; & causa est, quia tribus Dan castrametabatur in parte occidentali: erat enim ipsa princeps vnius vexilli, & quia Beniamin erat ad partem septẽtrionalem numerando continuatè veniebatur ab illa parte in tribum Dan, quæ erat in parte occidentali. *Per cognationes suas.* Idest per familias. s. ꝙ filij Dan distincti per familias suas erant isti, qui comprehenduntur hic in summa. Dicitur aũt hic per cognationes, vel familias, & tamẽ erat vnica familia, vt patet in litera, Nisi forte aliquis dicat, ꝙ accipitur hic cognatio pro domo, & tunc verum est, ꝙ in tribu Dan fuerunt multę domus etiam si esset vnica familia, quia quęlibet familia ꝑ domos diuiditur. Sed nõ stat, quia cognationes noĩantur hic in litera, cũ in qualibet tribu fuerint assignatę aliquæ cognationes, quæ erant familię, & hic etiam assignatẽ vna cognatio: ergo de ista intelligeretẽ, ꝙ vocetur cognationes, & non de domibus, quia tunc nihil deberet hic exprimi de familia ista, quę exprimitur, sed deberet subticeri, vel deberẽt exprimi domus, si illę vocantur cognationes. Dicendum ergo ꝙ hic accipiuntur cognationes pro vnica cognatione, sicut dicimus de homine habente vnicum filium, ꝙ habet filios. Et ẽt istum modum sequitur scriptura: nam Genes. 46. c. dicitur filij Dan, & postea ponitur vnicus. s. Vsin. ita aũt hic quamquam sit vnica cognatio nominantẽ cognationes. *Suham, a quo familia Suhamitarum.* Iste filius Dan vocatur hic Suhan tamen Gen. 46. c. vocatẽ Vsin: ideo dicunt aliqui, ꝙ Suhan non est nomen filij Dan immediati: sed est nomen nepotis: fuit aũt facta denominatio familię ab illo, & non a filio propter aliquã excellentiam illius, sed hoc non est multum necessarium: magis enim videtur dicendum, ꝙ iste Suhan sit qui vocatur Vsin Gen. 46. cap. tamen habet multa nomina, sicut de multis alijs dictum est supra, qui nõ nominantur hic, sicut nominantur in Gen. vel in Parali. *Hæ cognationes Dan per familias suas.* Idest omnes isti qui numerantur hic in summa sunt cognationes Dan. i. sunt cognatio ipsius Dan. & hoc per familias suas. i. in familia sua vnica, quod significat litera cum subdit: Omnes fuerunt Suhanitę. s. ꝙ quamquam nominentur multæ familiæ tñ vnica est. *Quarum numerus erat. 64. millia quadringenti.* In ista tribu supererant mille, & septingenti viri, quod patet, quia in prima computatione fuerunt. 62. millia septingenti. Hic autem. 64. millia quadringenti. *Filii Aser.* Ista tribus computatur post tribum Dan, quia castrametabantur simul: nam sub vexillo Dan erãt tres tribus. s. Dan, Aser, & Nephtali, vt patet supra ca. 2. Et post Dan sequebatur Aser. *Per cognationes suas.* Idest omnes filij Aser fuerunt numerati diuisim secũdum cognationes. i. familias suas. In ista tribu ponuntur familię quinque denominatæ a quinque filijs Aser, vt patet in litera: nomina tamen istorum filiorum non sunt penitus hic eadem, sicut Gen. 46. cap. ideo nõ ponuntur ibi filij quinque Aser, sed quatuor. Fuerunt tamen denominatæ quinq; familiæ, quia quatuor familiæ harum fuerunt denominatæ a filijs Aser, & vna a nepotibus eius. s. familia

Melchie-

Melchielitarum, quia Melchiel non fuit filius Aser, sed nepos eius. s. filius Brie. *Nomen autem filiæ Aser fuit Sarra.* Hic ponitur aliquid speciale, quod non est in tota computatione familiarum istarum. s. quod nulla femina ponitur, hic autem nominatur vnica. Dicunt autē quod hoc fuit propter dignitatem Sarræ vxoris Abrahæ, quia ista vocatur Sarra, sicut illa: sed magis videtur esse alia causa, s. quod hic computantur familiæ omnium illorum, qui descenderunt in Aegyptum, & quia Genes. 46. cap. numerantur omnes, qui descenderunt in Aegyptum, & cum eis solum numeratur vnica femina. s. Sarra: ergo fuit etiam hic numerata, vt correspōderet ista numeratio illi: tamen non ponitur hic ad hoc, quod per eam deriuetur aliqua cognatio, quoniam per feminas non potest deriuari aliqua progenies cum transeant in familiam virorum suorum, & filij geniti ab eis nominantur in stirpe virorum suorum. *Hæ cognationes filiorum Aser.* Idest supra positę sunt omnes familiæ, quę erant in tribu Aser. Hic autem non deficit aliqua familia, quia tot sunt familiæ quot filij, & insuper vna, quæ denominatur a nepotibus Aser. *Quarum numerus fuit 53. millia quadringenti.* In ista tribu superant ad priorem summam. 11. millia virorum & nongenti, quia in priori computatione fuerunt 40. millia & mille quingenti: in hac autem fuit. 53. millia quadringenti. De priori computatione patet supra ca. 1. *Filii Nephtalim.* Ista est vltima tribus in computatione, quia erat vltima in castrametatione cum poneretur in extremitate trium tribuum, quæ erant in parte occidentali, & postea transibatur in partem meridianam, a qua incęperat computatio, ita vt fieret computatio per continua. *Per cognationes suas.* Idest distincti fuerunt per familias quatuor, quæ habentur in litera. Hic enim ponuntur quatuor familiæ denominatę a quatuor filijs Nephthalim quorum nomina nō sunt mutata, vt patet hic, & Gen. 46. c. quamquam alibi possunt inueniri mutata, sicut patet. 1. Parali. c. 7. sed illa mutatio parua est, quę magis videtur esse ex errore scriptorum nostrorum, quam ex variatione literę hebraicę. *Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali.* Idest istę quatuor supra positæ sunt cognationes, idest familiæ filiorum Nephthali. *Per familias suas.* Non refertur hoc ad cognationes, quasi tunc diceretur, quod familiæ erant distinctę per cognationes, vel ė contrario cognationes per familias: sed falsum est, quia non potest diuidi aliqua cognatio per familias, nisi illa sit tribus, & tamen in tribu Nephthalim vnica tribus est, sed dicuntur esse multæ cognationes, & postea diuidi per familias, ergo non est referendum ad cognationes, sed ad filios. s. istæ sunt cognationes filiorum Nephthalim per familias suas. i. distinctorum per familias, & tunc erit idem cognatio & familia. & sicut filij Nephthalim sunt distincti per familias: ita & per cognationes. Alio modo potest esse sensus, quod referatur ad cognationes, ita quod diuidantur cognationes per familias, sed non potuerunt tunc accipi propriè familiæ: nam accipientur pro domibus: sic enim accipitur supra cap. 3. in familijs Leui: nam diuiditur Leui per tres familias. s. Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum: & quælibet istarum dicitur postea habere familias sub se, vt patet supra cap. 3. & Iosue. 21. cap. ibi enim necesse est accipi familiā pro domo: sed pręcedens sensus melior est. *Quorum numerus erat 45. millia quadringenti.* In ista tribu deficiūt octo millia virorum ad priorem computationem, quia in illa fuerunt. 53. millia virorum, & quadringenti, hic autem solum. 45. millia quadringenti. *Ista est summa filiorum Israel.* Hic ponitur summa totalis collecta ex omnibus summis partialibus tribuum, vt videatur quanta est multitudo populi. *Qui recensiti sunt.* Idest computati. s. in hac secunda computatione: nam de illis,

Sarra sola femina nominata in computatione familiarum.

F qui fuerunt in prima computatione, de qua supra c. 1.
nullus fuit hic, vt patet infra. *Sexcenta millia, & mille*
septingenti triginta. Ista est summa totius Israel in secun
da computatione, & deficiūt a computatione prima
mille octingenti, & viginti viri: nam in priori compu
tatione fuerunt. 603. millia virorum, & quingenti quin
quaginta. Hic autem erant sexcēta millia & mille se-
ptingenti triginta. *Locutus est dominus ad Moysen.* Posita
Israelitarum computatione hic interponitur regula
de terræ diuisione: nam ista computatio facta est ad
hoc, quod sciretur multitudo cuiuslibet tribus, & secun-
dum hoc assignaretur ei possessio proportionalis, &
ista locutio solum fuit facta ad Moysen: præcedens
autem fuit ad Moysen, & Eleazarum, quia ambo cō-
putare debebant multitudinem istam. Diuisio autem
G terræ non erat de propinquo facienda: ideo non iube
batur vtrique, sed solum Moysi, qui prædiceret hoc
Israelitis, & hortaretur eos ad faciendum sic, cum di-
uiderent terram. *Istis diuidetur terra.* Idest omnibus su-
pra positis dabuntur portiones terræ acquisitę, vel ac-
quirendæ: in hoc enim excludūtur Leuitę a iure pos-
sessionis suscipiendæ, quia istud pronomen demōstra
tiuū demonstrat omnes supra numeratos, inter quos
non fuerunt Leuitæ, sed infra computantur, ideo ad
eos non pertinet possessio.

Summa omnium filiorum Israel

Item sciendum, quòd nondum erat diuisa terra
duorum regum Amorrhęorum per duas tribus, &
dimidiam, scilicet Ruben, & Gad, & dimidium Ma-
nasse, sicut postea fuit diuisa Deutero. ca. 3. & Ios. c. 13.
alioquin non diceretur, quod omnibus supra numeratis
H daretur possessio terrę, quia iam data esset duabus tri
bubus & dimidię. non ergo erat data eis possessio ali-
qua: quamquam acquisita esset terra duorum regum
Amorrhęorum, vt patet ex pręcedentibus supra cap.
21. fuit autem postea diuisa cum duæ tribus, & dimi-
dia petierunt possessionem in terra Galaad, quia erat
valde pascualis, & assignata fuit eis tota terra duorum
regum Amorrhęorū, vt patet infra 32. cap. *Iuxta nume
rum vocabulorum.* Istud ponitur hic ad determinandū
in quot partes deberet diuidi terra tota: nam licèt Iu-
dęi scirent eam esse diuidendā, tamen nescirent numerū
portionū, nisi Deus assignaret, & dicitur iuxta nume-
rū vocabulorū. i. tot erunt partes possessionis, quot sūt
I vocabula: supra aūt ponebantur. 12. vocabula tribuū:
ideo terra in 12. partes diuidenda erat, & sic fecit po-
stea Iosue, cuilibet enim tribui dedit vnam possessio-
nem per sortem, vt patet a c. 15. vsque ad 20. Iosue. fa-
miliæ tamen, quæ nominatæ hic acceperunt possessionē,
sed non fuit terra immediate diuisa per illas, quin po-
tius fuit diuisa terra per duodecim partes pro 12. tri-
bubus, & deinde quælibet illarum partium diuidebatur
in tot portiones, quot erant familiæ illius tribus, &
sic prima diuisio totius terrę per tribus fiebat per sor
tes, ita possessio cuiuslibet tribus diuidebatur in fami
lias eiusdem tribus per sortes, vt patet infra. *In possessio-
nes suas.* Refertur hoc ad verbum supra positū. i. terra
K diuidetur istis supra numeratis in possessiones suas,
idest vt habeant eam in possessiones. *Pluribus maio-
rem partem dabis, & paucioribus minorem.* Ista est regula
de modo diuisionis. Et quia diuisio pertinet ad iu-
stitiam distributiuam ponitur regula de distributio-
ne, scilicet quòd pluribus detur maior pars & paucio
ribus minor: hoc autem videbatur satis rationabile,
Cum. n. omnes accepturi essent possessionē, & essent
omnes filij Iacob, non videbatur causa, quare quibus-
dam plus quàm alijs de terra daretur manente æ-
qualitate virorum vnius tribus ad viros alterius tri-
bus,

Regula de modo diuisionis possessionis.

*Quare iussit Deus, quòd maiori multitudini daretur maior por-
tio, cum filij Iacob æqualiter deberent succedere.
Quæstio. XI.*

SED arguet aliquis, ꝙ non debebat terra diuidi
in maiores, vel minores partes propter maio-
res multitudines & minores tribuũ: quia om-
nes Israelitæ, qui nunc suscipiebant terram, ha
bebant eam iure hæreditario a Iacob patre suo, qui eã
habuit, ideo non debebãt succedere, nisi in eo, in quo
successuri erant patres eorum filij Iacob immediati:
nam si Iacob mortuo solum mansissent. 12. filij eius
non existentibus aliquibus nepotibus, aut pronepoti-
bus illi æqualiter succederent in terra diuidendo eam
in 12. partes æquales, sed nũc succedebant posteri eo-
rum: ergo oportebat, ꝙ succederent secundum iura
patrum suorum, sicut cum nepotes, vel pronepotes
succedunt auo solum succedunt in iuribus paternis,
ideo si quinque nepotes sint ex vno filio, & vnus ne-
pos ex alio filio, æqualiter succedit vnus cum omnib⁹
quinque: quia non succedit quilibet istorũ nepotũ in
iure suo, sed in iure p̃terno. Sic aũt erat hic, quia oẽs isti
succedebant propter patres suos filios Iacob. s. omnes
filij Iuda propter Iudam patrem suum, & omnes filij
Beniamin propter solum Beniamin, & sic de cæteris
tribubus: si tamen superuiuerent 12. filij Iacob, q erãt
capita tribuum non existẽtibus aliquibus posteris suc-
cederent patri suo æqualiter diuidentes terram in 12.
partes æquales: ergo cum filij Iudæ succedant solũ in
iure Iudæ, & filij Beniamin in iure Beniamin, debue-
runt dari æquales partes filijs Iudæ, & Beniamin, & sic
de alijs tribubus, quamquam multitudines tribuum
non essent æquales.

Respondẽdum est, ꝙ si tota terra Chanaan fuisset
possessio Iacob simpliciter, sicut aliquis possidet do-
mum, vel agrum aut pecuniam, filij sui debebant sibi
succedere æqualiter, & postea mortuis filijs immedia-
tis omnes nepotes, & cæteri posteri succederent solũ
in iure patruũ suorum, scilicet omnes de tribu Benia-
min solum succederent in iure Beniamin, velut si Be-
niamin immediate succederet cum alijs fratribus suis
patri suo Iacob. Et tunc verum est, quod conclude-
batur. s. ꝙ non debuissent maiorem partem habere fi-
lij Iudæ, quàm filij Beniamin, vel filij Zabulon, sed om
nes tribus succederent æqualiter, quamq̃ multitudi-
nes earum essent inæquales, & vna aliam superaret in
duplo, vel triplo. Ista terra tñ non erat Iacob, sed ꝓmi
sit ei, ꝙ daret illam filijs suis, quam nondum dederat,
ideo cum dedit potuit apponere conditiones quascũ-
que voluit, fuit autem vna limitatio, ꝙ istam terrã di-
uiderent per maiores, & minores partes secundũ ma
iores, & minores multitudines tribuum, & ad hoc vi
debatur esse duplex ratio. Prima quæ est ex æquita-
te, secunda ex iure. Prima enim patet, quia quædã tri-
bus erant plus quàm triplæ in multitudine ad alias, si-
cut tribus Iudæ ad tribum Simeõ: nam tribus Simeõ
solum habuit. 22. millia virorum. & 200. tribus autem
Iudæ habuit. 70. millia virorum, & quingentos. Non
videbatur ergo rationabile, ꝙ cuilibet viro de tribu Si
meon daretur de possessione magis quàm tribus vi-
ris de tribu Iuda: nam sic quidam efficerentur multũ
diuites, & alij multum pauperes, & sine vlla causa,
qđ non erat æquum. Essetque magna origo discor-
diæ, quia forte illi, qui essent in maiori multitudine
sentientes se grauari non permitterent fieri hanc di-
uisionem. Secunda ratio erat ex iure, scilicet quia cũ
succedunt liberi patri suo iure æquali succedunt regu
lariter. Dico autem de successione ab intestato, nisi
obseruentur ibi iura primogenituræ: nunc autẽ quã-
quam fuisset promissa terra ista Iacob, quia tamen nõ

A fuit data: omnes alij superiores non successerunt in
ea: sed isti sunt, qui censentur primo successisse, cum
eis primo tradita fuerit: si tamẽ omnes isti fuissent im
mediatè filij Iacob, succederent æqualiter, & maior
multitudo in pluribus succederet: ergo non debue-
runt omnes tribus æqualiter succedere: sed illæ, quæ
habebant maiorem multitudinem succedere debe-
bant in pluribus, quia non succedebant in iuribus pa-
trum suorum, sed in iure suo. Et tunc non stat argu-
mentum de nepotibus succedẽtibus auo mortuis pa-
tribus eorum, quia ibi tantum succedit vnus nepos
ex vno patre inquantum quinque nepotes ex alio pa-
tre, quia isti non succedunt in iuribus suis, sed in iuri-
bus patrum: hic autem non sic, quia isti Israelitæ non
B succedebant in iure patrum, cum ista terra, quæ diui-
denda erat non pertinuerit olim ad patres suos tanq̃
ab illis possessa, sed nunc incæpit nouiter possideri: er
go habuerunt ius nouum in se ex Dei collatione, qua
si nullum in patribus ius fuerit. Deus enim, qui istam
terram dedit Iudæis apposuit conditiones, quas voluit
vel limitationes. Nam non tribuit eis illam simpli-
citer, sed fecit esse colonos: vnde iussit ne terram
possessionis suæ simpliciter venderent, sed sub condi-
ditione redemptionis. Et datur causa, quia non erat
terra ipsorum, sed Dei. De hoc Leui. cap. 25. scilicet
terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea
est, & vos coloni mei estis: vnde & cuncta regio pos-
sessionis sub redemptionis conditione vẽdetur. Fuit
tamen obseruatum id, quod supra arguebatur, quan-
C tum ad posteros istorum, quibus diuisa est terra: nam
licet postea quædam tribus in terra promissionis mul
tiplicatæ fuerint ad valde magnum numerum, & aliæ
fuerint diminutæ: tamen non fuit amplificata, aut di-
minuta possessio alicuius tribus. Patet hoc de tribu
Iuda: ista enim a principio, quando acceptæ sunt pos-
sessiones in terra Chanaan, excedebat quamlibet aliã
tribum, sed non valde, quia aliquæ tribus erant, quas
modicũ excessit tribus Iuda, vt patet hic: & secundũ
istum excessum accepit possessionem excedentẽ pos
sessiones aliarum tribuum: postea tamen multiplica
ta est proportionaliter magis quàm quælibet de alijs
tribubus, cum in computatione, quam iussit fieri Da-
uid habuit tribus Iudæ quingenta quinquaginta mil-
D lia pugnatorũ, & oẽs aliæ tribus simul habuerũt non
genta millia pugnatorũ, vt patet 2. Re. c. vlt. & sic erat
ibi tribus Iudæ in tanta multitudine, sicut octo tribus,
vel quasi: tamen propter hoc non fuit ei quidquam
additum in possessione.

Considerandum autem, ꝙ cum iubetur hic dari
pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem:
non intelligitur secũdum numerũm ciuitatum, quæ
tradebantur cuilibet tribui: sed secundum magnitu-
dinem regionis, quod patet, quia tribus Zabulon erat
maioris multitudinis quàm tribus Aser, quia in Zabu
lon fuerunt. 60. millia virorum & quingenti. In tribu
autem Aser fuerunt. 53. millia, & quadringenti, vt pa-
tet hic: tamen tribus Aser habuit quasi in triplo plu-
res ciuitates quàm Zabulon, quia Aser habuit. 32. ci-
E uitates in sorte sua, Zabulon autem solum 12. vt patet
Iosue. capit. 19.

Q̄ñ dicit de maiori parte danda plurib⁹ non est intelligendũ secundum numerum ciuitatũ, sed secundum latitudinem regionis.

Item valde maior fuit tribus Zabulon tribu Benia-
min, quia in Zabulon fuerunt. 60. millia quingenti.
In Beniamin autem. 45. millia sexcenti, vt patet hic:
tamen Beniamin accepit ciuitates. 26. vt patet Iosue.
18. cap. Zabulon autem solum. 12. vt patet Iosue. ca.
19. & sic de omnibus alijs tribubus. Fuit autem æqua-
litas, vel maioritas, aut minoritas in magnitudine re-
gionis, quæ dabatur cuilibet tribui: nam si erant trib⁹
inæquales, dabantur eis regiones inæquales: si autem
essent æquales multitudine dabantur eis regiones
æqua-

æquales multitudine. De numero autem ciuitatum nihil differebat: accidebat enim in vna terra esse plures vrbes, quàm in alia, quia erant magis coniunctæ, vel quia erant minores, & indigebant minoribus territoriis.

Causa huius est, quia Israelitæ curabãt principaliter de terra ad colendum: ex hoc enim habebant fructus ad sustentationem vitæ: facere autem vrbes, vel loca quæcunque ad habitandum erat facilius: nam ad habitationem parua loca sufficiunt, etiam multis hominibus: ad colendum tamen vt habeãt sufficientes fructus pro sustentatione non sufficiunt, nisi magnæ regiones, ideo ad hoc attendendum erat in diuisione terræ inter tribus.

Quomodo pluribus data fuit maior pars, & minor paucioribus, quia hoc videtur esse contra iustitiam distributiuam. Et de proportione Arithmetica, & geometrica, quomodo accipiantur in iustitia, & quomodo iste coincidant. Quæstio. XII.

Distributio secundum quã iustitiã & proportionem fieri debeat.

QVAERET aliquis quomodo pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor, quia istud videtur esse contra iustitiam distributiuam: est enim hic actus iustitiæ distributiuæ. s. distribuere aliquam terram inter multos: ista autem iustitia fit secundum æqualitatem: ista tamen ęqualitas non est ſm rem, sed ſm proportionem, & non secundum omnem proportionem, sed solum ſm Geometriam, vt declarat Aristot. 5. Ethico. Istud autem est, ꝙ ad faciendum distributionem æqualem non consideretur magnitudo excessus, quia hoc pertinet ad ꝓportionem Arithmeticam: sed ꝯsideretur habitudo dignitatis, quod pertinet ad Geometricam: verbi gratia, si tribus Iudæ esset dupla in excessu virorum ad aliam tribum, & daretur duplum de possessione tribui Iudæ quàm alteri tribui, pertineret hoc ad proportionem Arithmeticam, quæ considerat magnitudinem excessus. Si tamen tribus, quæ alteri esset æqualis ſm multitudinem esset tripla ad illam secundum magnitudinem iurium, & dignitatis, & ob hoc acciperet triplum de possessione quàm tribus alia, quæ erat sibi æqualis secundum numerum, erit ista ęqualitas secundum proportionem Geometricam, & ista debet semper obseruari in distributione, alioquin erit iniusta distributio. Sic declarat Aristo. 5. Ethico. sed hic erat distributio terrę in possessiones plurium tribuum, ergo debebat obseruari dignitas, & nõ excessus ſm numer.

Respondendum est verum esse, ꝙ in distributione semper debet obseruari dignitas, & secundũ illam mensurabitur ęqualitas: contingit tamen interdum, ꝙ ęqualitas Arithmetica sit ęqualitas Geometrica, & excessus Arithmeticus sit excessus in proportione Geometrica, vtpotè si aliquę res sint, quę quantum se excedunt secundum numerum tantum se excedũt secundum dignitatem, & tunc quando fuerint ęqualia secundum numerum erunt ęqualia secundum dignitatem, & in talibus non differt proportio Geometrica ab Arithmetica, vel medium secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmeticam. Si autem ęqualitas numeri non sit ęqualitas dignitatis, oportebit differre mediũ secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmeticam. Exemplum horum patet in distributione hæreditatis, cum nepotes succedunt auo defunctis patribus: si sint quatuor nepotes, tres ex vno patre, & vnus ex alio potest distribui inter eos hæreditas secũdum proportionẽ Arithmeticã, vel ſm Geometricã: si primo modo, qa tres excedũt ad vnum, & sunt in proportione tripla acci-

F pient triplum de hereditate quàm vnus. Sed tũc manifestum est esse istam distributionem iniustam, qa ęquale ius habet vnus alijs tribus simul.

Si autem fiat secundum proportionem Geometricam cõsiderabitur ęqualitas secundum dignitatẽ, vel excessus, & non ſm numerum. Dignitas aũt, quæ consideratur in istis prout diuiditur per eos hęreditas non est aliqua excellentia secũdum virtutem, aut honorem vel potentiam temporalem, sed ius quod habent in re illa, quę diuiditur propter quod inter eos diuiditur, & tunc ille, qui habuit magis de iure vocabitur dignior quãtum ad istam distributionem, sed existentibus tribus nepotibus ex vno patre, & vno nepote ex altero, iste vnus ęquale ius habet cum alijs trib' nepotibus in hæreditate auita, quia isti non succedũt

G iure suo, sed ex iure paterno. Sed patres istorum si superuiuerént ęqualiter succederent. ergo nepotes isti ęqualiter succedent, scilicet vnus cum tribus, & hic est ęqualitas Geometricę proportionis: tamen nõ est ęqualitas Arithmeticę proportionis, cum sit excessus secundum numerum. Aliud exemplum est, in quo eadem est ęqualitas Arithmetica, & Geometrica, vt sint octo nepotes succedentes in bonis aui, & isti sint geniti ex quatuor patrib', ita vt quilibet duos genuerit, tunc succedunt ex ęquali, quia tantum recipient quatuor nepotes, sicut alij quatuor. & ista est Arithmetica æqualitas, & sex nepotes succedent in triplo, quàm duo reliqui, & etiam iste est excessus Arithmeticus, & ista distributio iusta est, quia coincidit hic ęqualitas numeri cum ęqualitate dignitatis. s. medium

H Arithmeticum cum Geometrico: nam tanta est dignitas, vel ius quatuor nepotum ad successionem in bonis auitis in casu isto, sicut aliorum quatuor nepotum, quia pares nepotes sunt a paribus patribus, & sic dignitas, vel ius sex nepotum in succedendo auo est tripla ad dignitatem, vel ius reliquorum duorum nepotum in casu dato, & sic quotiescunque ęqualitas numeri est ęqualitas dignitatis iusta distributio est, siue fiat per medium Arithmeticum, siue Geometricum. In diuidenda autem terra Israelitis sic erat, quòd coincidebat ęqualitas numeri cum ęqualitate dignitatis, quia Deus qui dabat istam terram Israelitis, volebat omnium illorum esse ius æquale in illa,

I ideo, qui essent ęquales numero, erant ęquales dignitate. i. iure, & qui erãt plures numero, erãt potiores in iure. Ideo sicut per Geometricam proportionem distribuendo ęqualibus in iure, darentur ęquales partes, & inæqualibus inæquales: esset iusta distributio. ita cum pluribus secundum numerum daretur maior pars, & paucioribus minor, erat iusta distributio, cum idem esset hic ęqualitas numeri, & ęqualitas dignitatis: secus autem si Israelitę non essent ęquales in iure ad suscipiendum possessionem, quia tunc aliter fieret ista diuisio.

Singulis sicut nunc recensiti sunt tradetur possessio. Potest hoc referri ad tribus, vel ad viros. Primo modo est

K sensus, quòd singulis tribubus dabitur possessio eo modo, quo recensiti sunt hic, idest sicut vna est maior alia, ita dabitur ei maior possessio, & minori minor. Vel sicut hic recensiti sunt, idest omnibus tribubus, quę hic recensitæ sunt, dabitur possessio, & nulli alteri nisi his. Alio modo potest referri ad viros singulos omnium tribuum, scilicet quòd non solum ipsis tribubus darentur possessiones, sed etiam cuilibet de hic numeratis assignaretur aliqua possessio: & istum sensum sequitur litera nostra, cum dicat, sicut nunc recensiti sunt: si enim de tribubus intelligeretur diceretur, sicut nunc recensitę sunt, & in hoc innuitur, ꝙ possessio erat dãda oĩbus, qui cõputati erãt a 20. annis. & s. alijs autẽ nequaꝗ̃: ideo licet multi de

alijs

alijs essent de qualibet tribu, tamen non assignabatur possessio alicui eorum, sed isti habebant possessionē, quam habebant patres sui. *Ita duntaxat, vt sors terram diuidat.* Idest debetis dare pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem. Sed hoc non facietis ad arbitrium vestrum, quin potius per sortem: ponebatur autem sors ad dirimendum lites: quia licet Iudæi acciperent possessiones, quas accipere oportebat distribuentibus iudicibus: si tamen ex solo arbitrio eorū diuiderentur possessiones existimarent per affectionem singularem alicui tribui datam esse meliorē possessionem quàm alteri, & conquererentur de hoc, vt ergo Deus tolleret occasionē conqōnis Iudæis, fecit poni sortes. *Tribubus, & familiis,* Idest terra diuidetur sorte oībus tribubus, & familijs, ita φ nulla tribus, vel familia poterat aliquam portionem sibi accipere de terra, nisi eam primo sorte acquireret. Fiebant tamē sortes inter tribus.s. φ diuideretur tota terra in 12. tribus. deinde portio cuiuslibet tribus diuideretur per familias illius, & sicut primum non fiebat sine sorte, ita nec secundum. De sortibus autem positis pro diuisione inter tribus apparet a 15. cap. Iosue vsque ad 20. & potissimùm de septem tribubus, quibus vltimo datæ sunt possessiones: sortes enim pro illis fuerunt positæ coram domino in Silo in atrio tabernaculi, vt patet Iosue. 18. & 19. cap. De sortibus autem aliarum tribuum non apparet, ita clare quantum ad modum earum: constat tamen, φ duæ tribus & dimidia. s. Iudas Ephraim, & medietas Manasse habuerūt terram per sortes. De Iuda apparet Iosue. 15. c. De Ephraim Ios. 16. cap. De dimidia Manasse Iosue. 17. c. Quis autem fuerit modus ponendi sortes in istis duabus tribubus & dimidia, declaratum fuit Iosue. c. 15. & ibi vide.

An duæ tribus, cum dimidia acceperint possessionem per sortem. Quæstio. XIII.

QVÆRET aliquis an duæ tribus & dimidia, quibus dedit possessionem acceperint possessionem per sortem. Causa huius dubitationis est, quia non reperitur de istis tribubus, φ acceperint possessionem per sortem, sicut reperitur de omnibus alijs. Respondendum est, φ istas duas tribus accipere possessionem per sortem potest intelligi dupliciter: vno modo comparando eas ad alias nouem tribus, & dimidiam: alio modo comparando eas inter seipsas. Quantum ad primum dicendum est, φ non acceperunt possessionem tribus istę per sortem: tunc oportebat, vt omnes alię tribus posuissent sortem super terra illa duorum regum Amorrhęorum, vt scirent cui perueniret: tamen non fuit sic: quia per collationem, & pactum fuit data ista terra duabus tribubus, & dimidiæ: petierunt enim eam a Moyse, quia erat terra pascualis, & ipsi abundabant in pecoribus. Moyses autem dedit eum hac cōditione, φ transirent Iordanem ad pugnandum contra hostes fratrum suorum, & si nollent, φ tolleretur eis terra illa, vt patet infra cap. 32. Quòd autem erat per sortem, non erat per aliquam collationem, vel pactum: sed sors ipsa tribuebat, ergo non fuerunt terræ istarum duarum tribuum, & dimidiæ data eis per sortem, ita φ aliæ tribus ponerent sortem & perueniret istis duabus, & dimidiæ. Item non stat, quia si per sortem ista terra fuisset data duabus tribubus, & dimidię, habuissent tantum proportionaliter quantū aliæ, sicut factum est in omnibus alijs, quoniam terra tota diuisa est in partes s̄m proportionē ipsarum tribuū in multitudine, & tunc non oportebat, vt istę tribus renunciarēt iuri suo, si quod habebāt in terra Chanaā, quę erat ad occidentē Iordanis, & tñ renunciauerunt

A vt patet. 32. c. cum dixerunt, nec quidquam ḡrimus trans Iordanem, quia iam hēmus possessionē nostrā in Orientali eius plaga: ergo non acceperūt terrā istā ponendo sortes cū oībus alijs tribubus, sed ex ꝯcessione Moysi ipsis petentibus, siue plus, siue minus acciperent ibi, φ accepturi erāt in terra Chanaā, si ponerent sortem cum alijs tribubus. Alio mō pōt intelligi, φ istæ duæ tribus, & dimidia acceperint hęreditatem p sortem. i. φ posuissent sortē inter seipsas, vt scirent, φ de ipsis acciperet vnam partem, & φ aliam, & circa hoc est dubiū. Nā non reperit, φ posuerint sortē sicut reperit de oībus alijs tribubus. Sed satis pōt teneri vtrūq;. s. φ acceperint per sortē, vel sine sorte. Nā si
B dicat, φ acceperint per sortē, stabit legi huic, & qñ arguit, φ non reperit, φ acceperint per sortem. Rñdendum est, φ quamquam non inueniat: tñ satis est rōnabile, φ factum fuerit, quia Scriptura non enarrat oīa, φ facta sunt. Si aūt dicat, φ non posuerint sortem etiā satis stat, quia Moyses diuisit eis primo terram faciēs tres partes proportionales. s. vnam, quæ proueniret Ruben, & aliam Gad, & aliam dimidię tribui Manasse: postea aūt poni debebant sortes, quia tñ ꝯfidebant illæ duæ tribus, & dimidia, φ Moyses diuideret eis ꝓportionaliter non obseruato aliquo fauore non curauerunt de sortibus, sed steterunt diuisioni Moysi. Primum tñ rōnabilius est. s. φ sortes positę fuerunt, φφ non reperiat, quia semper magis interpretandum est, φ lex fuerit obseruata, quàm φ non fuerit: potissimū cum Moyses fuerit Legislator quantum ad hanc le-
C gem: & non est præsumendum, φ ipse infringeret eam, sed ēt si non esset necessarium poni sortes, ipse faceret poni illas, vt obseruaret forma pro posteris. Nā si a principio non posuisset ipse sortes diuidendo terram, fortè Iosue nollet ponere sortes, vel non curaret, cum non vidisset Moysen obseruantem istam legem: & sic ista lex de sortibus ponendis nonquam habuisset efficaciam: ideo rōnabile est dici, φ fuerint positæ quamquàm non fuerint. Cōsiderandū vlteri', φ non solum Israelitæ quibus diuidēda erat terra, posuerunt sortes: sed ēt Leuitæ diuiserunt per sortes vrbes, quæ eis datę fuerant. Iusserat enim Deus dari Leuitis vrbes 48. vt patet. 35. c. cum aūt datæ fuerunt Leuitæ diuisi sunt in quatuor familias. s. sacerdotalem
D Caathitcam, Meraritcam, Gersoniticam, & pro istis factæ sunt quatuor portiones ciuitatum, & positę fuerunt sortes, cecideruntq; sacerdotibus ciuitates 13. & Caathitis 10. Gersonitis autem 13. Meraritis vero 12. quæ simul sunt 48. de quo Iosue c. 21. Sciēdū vlteri', φ non solum dabant possessiones tribubus, & familijs, sed ēt domibus, & viris singulis: nullus enim manebat in Israel, qui esset supra 20. annos, quin acciperet possessionem: ideo oportebat, vt primo diuideretur tota terra per 12. tribus, deinde possessio cuiuslibet tribus diuideretur per familias ipsius: postea vero possessio cuiuslibet familiæ diuideretur per domos, φ erāt in familia: deinde possessio cuiuslibet domus diuideretur per viros. s. φ nō maneret aliquis vir a 20. annis, & supra quin acciperet possessionem. De tribubus tñ
E & familijs, dicitur φ acciperent possessionem per sortem. De domibus aūt & singulis viris dr̄, φ acciperēt possessionem, sed non dr̄, an per sortem, vel sine sorte: ideo in his vtrunque teneri potest. Nam si dicatur, φ acceperunt possessionem per sortem; dicetur, φ erat eadem ratio, quæ in tribubus, & familijs; ideo quamquàm non est expressum de illis. tamen intelligēdum fuit, quòd per sortem acquireretur possessio cuilibet domui & viro. nam ratio eadem est in domibus & familijs: ideo extendenda est lex ad casum illū, quem expressè non posuit cū de similibus sit idē ius. Si autem dicere velimus, φ domus, & viri non acce-

perunt possessionē ꝑ sortem satis stare poterit: nā dicemus, ꝙ lex nō expressit, ideo vr̄ noluisse sic fieri: potissimum, quia non erat tanta rō ponendi sortes in domibus, & viris, sicut in familijs, & tribubus, quia possessiones tribuum, & familiarum erant valde magnæ: iō non debebant soli humano arbitrio relinqui, sed per sortem diuidi, in qua Deus videbatur iudicare, & distinguere possessiones. In domibus aūt, & viris non erant possessiones, ita magnę: ideo ēt si per sortē non diuiderentur, sed iudicio humano, non esset similis rō conclusionis, sed quodcunque horum posuerimus nihil refert. *Quidquid sorte contigerit, hoc plures, vel pauciores accipiant.* i. debet poni sors super omnes possessiones, siue magnas, siue paruas, vt per sortē distinguanť, & quæcunq; familia, vel tribus habebit, qđ ei sors dederit, siue illud multum sit, siue paucū, & non hēbunt Israelitæ rationem querelę contra diuisores.

Quomodo accidit quòd maior pars daretur pluribus, & minor paucioribus cum a casu, & sorte diuiderentur possessiones. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis circa hoc, qūo potest stare, ꝙ diuidentes terram pluribus maiorem partē darent, & paucioribus minorem, vt patet s̄. & tamen sorte cuncta diuiderentur, quia q̄ sorte veniunt a casu veniunt, & contingit paucioribus maiorem partem euenire: nec aliqua regula, vel mandatum de hoc dari potest: quia in nostra potestate nō est. Respondent quidam, ꝙ tota terra diuidenda erat. primo in tot partes æquales, quot erant tribus: deinde mittebatur sors inter tribus, quæ pars cui eueniret, & æqualitas ista diuisionis intelligenda est, secundum valorem, non autem secundum terræ spatium, quia alicubi duo iugera præualent, quam alibi sex: post hoc autem pars ista, quæ proueniebat tribui alicui diuidebatur inter familias illius trib⁹, ita quòd familiæ, quæ plura capita haberet magis de possessione daretur, & hoc erat sine sorte, & sic vtrunque textum dicunt cōuenienter stare. Sed non potest stare ista responsio. Primo, quia dicit, ꝙ tribubus dabantur possessiones ęquales: est enim contra litteram, quę dicit, ꝙ pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, & hoc intelligitur de tribubus principalius, quam de familijs, quia dicebatur supra, istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum. i. istis tribubus 12. supra distinctis per 12. vocabula sua diuidetur terra, s. d immediate subditur, ꝙ pluribus maior pars dareť, & paucioribus minor: ideo necesse est, vt in tribubus quoq; fieret inæqualitas possessionum.

Item sicut familiæ, quæ plura capita habebant recipiebant maiora loca in possessione, vt isti dicunt: ita & tribus inæquales reciperent inęqualia loca. Eadem enim rō est, quia sicut grauarentur familiæ magnæ si non darentur eis maiora loca, quā familijs paruis, ita grauarentur tribus, quæ valde excedebāt alias in multitudine, si ęquales possessiones darentur illis, quinimmo magis grauarentur tribus, si fieret diuisio ꝑ ęqualia, quam grauarentur familiæ, quia proportionaliter fortassis excedebat magis tribus tribum, quam familia familiam eiusdem tribus. Item si darentur omnibus tribubus possessiones ęquales f̄m valorē, nō oportebat poni sortem, quia sors est, ad tollendum iurgia: esset tñ iurgium, si vna familia, vel tribus acceptura esset aliquid maius, quam alia, & quia contenderet q̄libet habere illud maius, sorte dirimendū erat, cui proueniret. Cum aūt oīa penitus ęqualia sunt f̄m valorē nulla causa est, quare sors ponatur, quia id qđ sorte alicui prouenturum est, proueniet sine sorte: iō superuacuum est sortes in talibus poni. Item non stat, cum

F dr̄ ꝙ familiæ in eadem tribu acciperent loca possessionum inæqualia f̄m multitudinem, & paucitatem in familijs, & non poneretur sors, quia in littera dicitur: ita duntaxat vt sors terram diuidat tribubus, & familijs: ideo nihil magis ponenda erat sors pro tribubus, quam pro familijs. Item apparet hoc, quia sors ponitur ad dirimenda dubia: ergo magis esse debebat in familijs, quam in tribubus, & f̄m positionem istorū familiæ recipiebant partes inęquales: tribus autem nō: ideo maius dubium erat in familijs, q̄ in tribubus, q̄a qualibet familia contenderet hr̄e maiorem possessionem: sorte ergo dirimendum erat inter eas, & potius q̄ inter tribus. Item lr̄a significat hoc cum dicit, ꝙ quid-
G quid sorte contigerit hoc plures, vel pauciores habebunt: in quo significatur inæqualitas tam in ipsis, quibus aliquid diuiditur, q̄ in partibus diuisis, cum dicat quidquid: ergo magis in familijs hoc fieri debebat, q̄ in tribubus. Et sic non stat ista positio. Ideo dicendū, ꝙ siue in distributione possessionum pro tribubus, siue pro familijs eiusdem tribus, erant ista duo. s. ꝙ plus daretur pluribus, & minor pars paucioribus, & ꝙ sorte ista prouenirent. In quo sciendum, ꝙ Iosue, & Eleazarus sacerdos, & 12. viri dati de omnibus tribubus, qui postea diuiserunt terram promissionis, vt patet ī. 34. c. primo considerauerunt quantum excederet vna tribus aliam, & fecerunt 12. partes in tota terra promissionis, quæ se haberent in eadē proportione. in qua se habebat tribus ad tribum. s. si vna tribus esset dupla ad aliam, faciebant vnam portionem terræ duplam ad aliam, & sic secundum varietatē proportionis 12.
H tribuum inter se fiebat proportio ipsarum partiū assignandarum tribubus, & tunc diuisores, quando ista faciebant, dicebant intentione sua: ista pars sit pro illa tribu, & ista pro alia. Et patet hoc, quia nisi sic assignarent, nō facerent inter se partes proportionales, sicut faciebant. Deinde scripserūt in 12. cedulis partes istas scilicet quamlibet cum terminis suis, & locis, & retinuerunt istas cedulas pallio obuolutas ipsi diuisores terræ, & tunc veniebant principes omnium tribuum, & quilibet nomine totius tribus suæ extrahebat vnā chartulam de inuolucro chartularum, & pars illa, q̄ ibi scripta erat, cedebat in possessionem suā, & sic de omnibus tribubus factum est. Et quando aliquis istorum principum mittebat in inuolucrum, Deus dirigebat manum illius, vt acciperet ipsam sortem, q̄ Elea-
I zarus, & Iosue, & 12. diuisores terræ intra cor suum ꝓ illa tribu distinxerant, f̄m ꝙ dr̄ Prouer. 16. sortes in sinum mittuntur, sed a dño temperantur. i. sortes ponuntur in loco abscondito, ita vt hoīes nesciant quid per illas iudicandum sit, sed sint iam extra humanum arbitrium: tamen a domino temperantur. i. Deus mutat illas, sicut vult faciens, ꝙ ista sors proueniat isti, & illa illi. Isto modo fiebat in familijs, ꝙ Iosue, & Eleazarus, & alii diuisores terrę accipiebant possessionem cuiuslibet tribus diuidentes eam in tot partes, quot erant familiæ illius tribus.

Fiebat autem diuisio proportionaliter, scilicet, ꝙ
K sicut se habebat familia ad familiā in multitudine virorum, ita se habebat pars possessionis ad partem in magnitudine, & exprimebantur tūc possessiones istæ in tot cedulis, quot erant familiæ, & principes familiarum venientes educebant sortes de inuolucro quilibet illam, quæ sibi primo assignata fuerat a diuisorib⁹ Deo dirigente manum illius, sicut dictum est de principibus tribuum. Deinde autem fiebat diuisio cuiuslibet possessionis familiæ per domos, quæ sunt cognationes speciales in familia, & ibi similiter ponebātur sortes diuisis primo partibus f̄m numerum domorū, & proportionem, vt de familijs dictū est. Ad vltimū vero diuidebāt possessio cuiuslibet domus per capita viro-

virorum,& ibi fieri debebãt æquales partes, quia oẽs viri habebant iura æqualia in possessione: ibi aũt non oportebat poni sortes sub illa diligentia, sub qua in tribubus, & familijs, sed ponebãtur sortes diuisione vulgares: quidquid enim ibi proueniret nihil referebat, cum omnia essent ęqualia: nec oportet, vt dicamus, ꝙ Deus specialiter dirigeret manum cuiuslibet missam ad sortes, vt acciperet eam, quæ sibi cõueniebat cum per oẽs æquale proueniret. Isto modo stat litera vtraque. s. prima, quę dicebat, ꝙ diuisores terrę pluribus maiorem partem darent, & paucioribus minorem. nam cum ipsi assignarent possessiones oĩbus tribub⁹ proportionales inter se, sicut se habebant familiæ, & tribus, dabant pluribus maiorem & paucioribus minorem partem, & quia illud quod ipsi assignabant intra se alicui tribui, vel familię postea euenturũ erat, & certissimè eueniebat, isti dare dicebantur inquantum designabant tm̃ cuilibet tribui quantum esset habitura. Erat aũt operatio istorum necessaria. s. vt bene attẽderent quantum assignabant pro qualibet tribu, & familia. nam si isti non distribuerent proportionaliter: quamq̃ sors a Deo moueretur, non posset rectè diuidi, qđ patet si isti diuisores fecissent aliquam partẽ terræ, quæ se hr̃et ad quãlibet aliã in maiori ꝓportione, q̃ se hr̃et aliqua tribus ad aliam, vtpotè si facerent aliquam partem maximam, quæ esset quadrupla ad minimam, quę assignaretur: & tñ non esset aliqua trib⁹, quæ se haberet ad aliam, vt quadrupla non posset sors ẽt si a Deo moueretur rectè diuidere: nam posita cedula huius partis in inuolucro, aut Deus dirigeret ad illam manum principis maximę tribus aut alterius. Si primo modo erat error, quia assequebatur illa tribus possessionem maiorem in proportione ad alias possessiones, quàm se haberet ista tribus ad alias tribus. Si autem secundo modo esset maior error, quia quãto minor tribus acciperet maiorem possessionẽ, tanto recedebatur magis a proportione, & sic impossibile erat isto dato sortem bene dirigere, quamquã Deus moueret manus missas in inuolucrum: ideo isti principes diuisores terræ attendere debebant nimis, vt proportionaliter diuiderẽt. Accidit aũt error iste in prima sorte, quã posuerũt diuisores post transitũ Iordanis. s. in sorte Iudę: nã assignauerunt maiorẽ possessionẽ illi, q̃ proportionaliter ei euentura esset: iõ De⁹ dirigens manũ principũ tribuũ, direxit ad illã sortem manũ principis tribus Iudæ: tñ nõ rectè sors illa diuisit: q̃a possessio. quæ ei per sortẽ illã prouenit erat maior ad alias possessiones q̃ esset tribus Iudæ ad alias tribus. Grauius tñ erratũ fuisset, si Deus direxisset manũ alterius principis tribus alicuius ad illã sortẽ, quia magis recederet a proportione: fuit tñ postea iste error emendatus, quia cũ tunc solũ suscepisset sortẽ tribus Iudæ, vt colligit Iosue. 14. & 15. c. & ibi declaratũ est, fuerunt missi postea. 36. viri. s. de qualibet tribu tres, q totam terrã diuiderẽt in partes proportionales, vt patet Iosue. 18. c. & isti inuenieẽtes tribum Iudæ accepisse aliquid supra proportionẽ abstulerunt ei tm̃ quantum superhabebat: & ex illo fuit assignata sors tribui Simeon, vt patet Iosue. c. 19. & sic dr̃, ꝙ accepit Simeõ possessionẽ in funiculo, & sorte tribus Iudæ, quia maior erat, idest quia possessio tribus Iudæ maior erat, quàm esse debebat.

Quare ponebant sortes ad diuisionem possessionum, cum prius diuisa essent per diuisores. Quæst. XV.

QVAERET aliquis quare ponebantur sortes ad diuisionem possessionũ, quia nihil aliud euenturum erat per sortes, quàm id qđ ipsi diuisores intra se assignauerant: sed sors immutabi-

A liter illud determinabat, quod ipsi determinauerant: si. n. sors aliter posset euenire quam ipsi assignabant possessiones esset magnum inconueniens, quia posset maxima portio prouenire minimę tribui, & tunc frustratoria erat diuisio, quam Deus fieri iusserat. s. ꝙ pluribus darẽt maior pars, & paucioribus minor; ideo erat nociua: nam melius esset, ꝙ diuideretur terra per æqualia, quia tunc licet sors variè eueniret; tñ nõ poterant tantum lædi tribus cum omnes haberẽt ęquale. Si tñ maximę tribui variata sorte proueniret minima possessio: & minimę tribui maxima portio, læderentur nimis magnæ tribus. Deus tñ iussit fieri istã diuisionem proportionalem possessionum s̃m multitudinem, & paucitatem: ergo necesse est dici, quòd B sors ista proueniret, sicut diuisores apud se distinxetant, & tũc stat ratio quærẽdi. s. quare ponebatur sors ad diuidendum possessiones cum nihil alterum prouenturum esset post sortem, quàm ipsi diuisores assignauerãt. Rñdendum est, ꝙ sors ponitur ad dirimenda iurgia, & ista est ꝑꝑ humanam imperfectionem. Erat autem imperfectio maxime in Iudæis pro tempore illo, cum nondum assuefacti fuissent alicui rationabili legi, aut honestæ cõmunicationi: ideo debuit eis permitti sors s̃m condecentiam conditionis eorum. Erat autem imperfectio Iudæorum in duobus, scilicet in fide erga Deum, & in communicatione erga proximum; ideo in vtroque Deus permisit eis sortem. Quantum ad primum sciendum, quòd Israelitæ faciebant festum expiationis semel in anno, in C quo dicebantur expiari peccata totius populi, quia ibi pro tota multitudine orabatur, & fiebat sacrificium, vt patet Leui. cap. 17. in hac autem die accipiebantur duo hirci, quorum vnus ꝓ peccato totius populi immolandus erat, & super alium sacerdos magnus confitebatur peccata totius populi mittens illum in solitudinem, vt portaret secum iniquitates totius populi Israel. Et quia istud videbatur esse magnum negocium, & Israelitæ erant paruæ fidei, dubitarent quis hircus eorum sufficeret ad portandum iniquitates in solitudinem; vnde si Deus non determinaret, quis eorum portaret iniquitates, & quis immolaretur pro peccato, dubitarent an aliquid proficeret immolatio vnius, & alterius missio in solitudinem, ideo vt satisfa D ctum esset Iudæis quantum ad incredulitatem suam, iussit Deus, vt sorte dirimeretur quis immolandus esset, & quis mittendus in solitudinem, vt patet Leui. c. 16. & per hoc credebant Iudæi Deum determinasse hæc per sortes illas. Secundum aũt, in quo Iudæi erãt defectuosi, erat humana communicatio. s. ꝙ nõ communicabant rationabiliter, cum quilibet eorum maxime vellet sibi vtilitatẽ, & super hoc inter eos discordię nascebãtur. Cum ergo fieri deberet aliqua diuisio rei magnæ quamquàm cuilibet tm̃ daretur, quantũ dãdum erat, adhuc crederent irrationabiliter fuisse diuisum, & ꝯquererent, nisi cognoscerent sic Deũ diuisisse qui ex errore, vel affectione deficere non põt. hoc aũt intelligebant ꝑ sortẽ fieri, q̃a sortes a Deo mouẽtur, iõ positis sortib⁹ tolleretur discordia, aliter aũt ne- E quaquã, & ob hoc iussit Deus poni sortes, vt satisfaceret ꝯdõni Iudæorũ: si tñ eẽnt Iudęi rõnabiliter cõicãtes nõ oportuisset poni sortẽ inter eos, sed ipsi ĩter se ꝯcordarent nõ curantes de minimo. s. an parũ plus, vel minus habituri eẽnt, & ob hoc ĩter viros rõnabiliter cõicãtes nũquã sunt sortes, nec iudicia. In viris aũt imꝑfectis sortes sunt, & iurgia atq; iudicia ex paruis reb⁹, sic ẽt fiebat ĩter Iudęos q̃ũ ad ministrationẽ sacerdotalẽ: nã erãt sacerdotes in 24 vices, vel ptes. 1. Paral. c. 24. & istę partes hẽbant ipa ministrãdi vana s̃m ordinẽ iã positum inter illas, & ad hoc non erat aliqua sors, sed in qualibet istarum partium erant multi

Sors introducta est ꝑꝑ imperfectionem Iudæorũ.

sacerdotes, & ne isti contenderent, quis ministraret, diriniebatur sorte, quis ministraturus esset, & hoc qa iura sacrificiorum cuiuslibet diei proueniebant totaliter ei, qui ministrabat: alijs autem nihil, vt declaratũ est Leuitic. capi. 6. quòd ãut poneretur sors, qui ministraret patet Luc. c. 1. vbi dr̃ de Zacharia patre B. Ioan. q̄ fm̃ ꝯsuetudinẽ sacerdotij sorte exijt, vt poneret incensum. i. p sortẽ prouenit ei, q̄ ministraret. Si tñ sacerdotes isti non essent nimis cupidi, non oportebat permitti illis sortes, sed ipsi inter se ꝯuenirẽt, qs ministraret rõnabiliter diuidentes, ne qs lęderet. Sortes ergo introductæ sunt pp imperfectionem Iudæorũ, vt sic tollerentur iurgia, quia alias impossibile videbaẽ.

Numerant filii Leui.

HIC quoque est numerus filiorum Leui per familias suas. Gerson, a quo familia Gersonitarum Caath, a quo familia Caathitarũ: Merari, a quo familia Meraritarũ. Hæ sunt familię Leui, familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Cori. At vero Caath genuit Amrã, qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est ei in Ægypto: hæc genuit Amram viro suo filios Aarõ, & Moysen, & Mariam sororem eorum. De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar: quorum Nadab, & Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. Fueruntq; omnes, qui numerati sunt, vigintitria millia generis masculini ab vno mense, & supra, qui non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cũ cæteris data possessio est. Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro Sacerdote in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho, inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Sinai. Prædixerat enim Dominus, quòd omnes morerentur in solitudine: nullusq; remãsit ex eis, nisi Caleb filius Iephonne, & Iosue filius Nun.

Numeratio stirpis Leuiticæ. Familiæ.

Hic quoque est numerus. Hic ponĩ fm̃ principale. s. numeratio Leuiticæ stirpis, & ponunẽ Leuitæ per se pp duo. Primũ erat, qa nõ accipiebant Leuitæ possessionẽ cũ reliquo Israel: oĩbus. n. s̃. positis danda erat possessio, & tota terra inter eos diuidenda erat, vt patet s̃. s. istis diuideẽ terra iuxta numerũ vocabulorũ in possessiones suas. K Leuitæ aũt nõ erant habituri sortẽ, qa Deus erat sors, & hęreditas eorũ, vt patet s̃. 18. c. & Iosue 13. si tñ ponerenẽ cũ superioribus videreẽ, q̄ habituri essent sortẽ, quia post cõputationẽ oĩum tribuũ superiorũ subiunctũ est, q̄ istis diuideretur terra, ideo non debuerunt ibi poni. Alia cã est, quia Leuitæ acceperãt officiũ ministrationis diuinę, Israelitę aũt nihil, iõ debuerunt esse diuersæ summæ illorũ. Ista cã assignatur, s̃. c. 1. quare non cõputarẽtur simul, cũ dr̃: Tribũ Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cũ filijs Israel, sed cõstitue eos sup tabernaculum testimonij. Hic aũt sola prima cã cõsideraẽ, quia de possessione accipienda agitur. Fuit tñ conueniens cõputare

F Leuitas, licet non cũ Israelitis, quia erant separãdę 48. vrbes pro illis, & erãt diuidendæ in partes fm̃ familias Leuitarũ, quibusdã plures vrbes assignando, & qbusdam pauciores, vt patet Iosue 21. c. & s̃. declaratũ est. *Hic est numerus filiorum Leui per familias suas.* i. illa sũma, q̃ s̃. ponitur est oĩum Leuitarum distinctorũ per familias suas, non ponũtur, tñ hic numeri familiarũ Leuiticarum singillatim, sed totius tribus. *Gerson a quo familia Gersonitarum.* Hic ponuntur tres familię Leuitarũ, s. Gersonitarũ, Caathitarum, Meraritarũ, q̃ denoĩanẽ a trib⁹ filijs Leui. s. Caath, Gerson, Merari, vt patet Exo. c. 6. & s̃. c. 3. Istę propriè vocanẽ familię, quia deriuanẽ immediatè a capite tribus. *Hæ sunt familiæ Leui.* Non refertur ad superiores, G sed ad eas, quæ noĩanẽ inferius, & ponuntur hic quinq; familiæ, vt patet in lr̃a: Vñ aliquis arguat istam lr̃am sibi repugnare, quia s̃. posuit tres, & hic quinque. Rñdendum est non repugnare, quia supra ponebãtur familiæ, q̃ propriè vocanẽ familiæ, & istæ sunt tres, q̃ deriuantur immediate a capite tribus huius. Hic aũt ponunẽ familię quinque, q̃ non sunt propriè familiæ, sed magis vocanẽ domus, cum sint sub ipsis familijs, quia istæ sunt denominatę a filijs illorum, qui sunt capita familiarũ: nam Caath habuit quatuor filios, a quibus denominantur quatuor familiæ. s. Hebronitarum, Ozielitarum, Gersonitarũ, Amramitarum. Gerson habuit duos filios, a quibus denominatæ sunt duę familię. s. Lebuitica, & Semeitica. Merari autem habuit duos filios, a quibus denominãtur aliæ duę familię. s. Moolitarum, & Nusitarum, q̃ sunt octo familię, de quibus s̃. c. 3. H

Leuitarum an sint tres vel quinque.

Quare ponuntur quinque familiæ, & tamen supra positæ sunt octo. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis quare positę sunt hic quinque familiæ cum s. ca. 3. ponantur octo familię Leuitarũ. Rñdebit aliquis, q̄ hic ponuntur octo familiæ, sicut. s̃. c. 3. quia ponũtur hic quinque, & s̃. ponuntur tres. s. Meraritarum, Caathitarum, Gersonitarum. Sed non stat, q̃a istę tres familiæ non distinguuntur ꝯ quinqne, quę ponuntur hic, sed istę sunt partes illarum cum istæ tres sint propriè familiæ, quia deriuantur immediatè a capite tribus. Quinque aũt non sunt familiæ, sed domus constitutæ sub illis tribus familijs. Itẽ quia si istæ tres connumerenẽ quinq; familijs, non erunt istę tot, sicut sunt s̃. c. 3. quia p̃ter illas tres ponuntur octo familiæ Leuitarũ. Item hic poniẽ vna familia, q̃ non ponitur ibi. s. Coritarum, ideo necesse est, q̄ deficiant hic aliquæ familiæ de illis. Aliter rñdet Ra. Sa. q̄ tres familiæ Leuitarũ perierunt pugnando ꝯ tribum Beniamin, vt s̃. dicebatur. Sed istud non stat, quia non solũ oportebat poni perijsse familias tres, sed quatuor, quia solũ ponũtur hic quatuor familiæ earũ, q̃ hñr. s̃. c. 3. Et deficiunt alię quatuor. s. Semeitarum, Amramitarum, Gessalitarũ, Ozielitarũ, sed ipse solũ ponit perijsse tres. Itẽ non stat, q̄ aliqua istarũ familiarũ perierit, qm̃ 1. Paral. a c. 23. vsq; ad 27. & in c. 6. & 9. vbi agitur de Leuitis, & diuisionibus eorũ ponunẽ istæ familię, q̃ hic non hñr. Item non stat, quia de familia Amramitarũ erant oẽs sacerdotes, cũ Amram esset pr̃ Moysi, & Aarõ, Exo. c. 6. & ab Aaron venerunt oẽs sacerdotes. s̃. c. 3. & 18. iõ si perijsset familia Amramitarũ, nõ mansisset aliqs de filijs Moysi, nec de sacerdotibus: tñ filij Moysi mãserunt, quia ẽt tp̃e Dauid erant inter Leuitas. 1. Parali. 23. c. & sacerdotes semper fuerunt: ergo non perijt familia Amramitarum. Item Iosue c. 21. datæ sunt possessiones oĩbus Leuitis p quatuor sortes, quarum vna erat sors sacerdotalis, & alia Caathitarum. ergo nõ perierant istę familiæ.

Item

Item non stat, quia viuente Moyse, & Eleazaro non poterat deficere familia Amramitarum, cum vterque esset Amramita, & tamen ipsi fecerunt istā cōputationem: ergo non deficit ista familia, & sic de omnibus alijs. Dicendum, quod nulla de Leuiticis familijs defecerit, sed Scriptura non curauit eas ad plenum enarrare.

A Aliquis forte dicet, quod sic erat de omnibus alijs familijs, quæ dicebantur in alijs tribus deficere. In tribu Beniamin dicebantur deficere quinque familiæ. Sed non stat, magis. n. dicendum illas vere defecisse, in Leuitis tamen nullam: non. n. est simile, nam quamquam non ponantur hic quædam de familijs Leuitarum, quæ ponebantur supra c. 3. tamen per hoc reperiuntur in alijs libris, ex quo patet eas non defecisse, vt supra inductum fuit. In tribu aūt Beniamin nunquam postea reperiunt familiæ, quæ hic deficiunt: ideo 1. Paralip. c. 8. vbi numerantur familiæ tribus Beniamin solum ponuntur quinque familiæ de quinque filijs Beniamin sicut hic. Sed tunc obijcietur ex tōne, quam supra posueramus, cum arguebatur de alijs tribubus, quod Scriptura intendebat hic enarrare totam multitudinem Israelitarum, & oēs familias: ideo non omitteret aliquam de illis. Ita ergo de Leuitis videbitur quod nulla familiarum omissa sit, sed hic deficiunt quatuor familiæ de illis, quæ fuit supra c. 3. ergo non erant illæ familiæ tpe huius numerationis. Dicēdum est, quod nulla deficiebat, vt supra inductū est, sed Scriptura non curauit eas enarrare ad plenū: in omnibus aūt tribub' plenè enarrauit. Causa diuersitatis est, qa familiæ Leuiticæ iam fuerant descriptę supra c. 3. ideo licet hic non plenè scriberent, nihil referebat. Familiæ aūt Israelitarum non fuerant alicubi descriptę: ideo decuit eas hic ad plenū describi. Cōsiderandum vlterius, quod familia Coritarum, quæ hic ponitur, non est aliqua de familijs positis supra ca. 3. nā ibi solum nominant familiæ a filijs & nepotibus Leui. s. tres familiæ propriè dictę a filijs Leui. s. Caathitarū, Meraritarum, Gersonitarum, & octo familiæ non propriè dictę a nepotibus. s. filijs Caath, Gerson, Merari. Familia tamen Coritarum erat de pronepotibus: nā Core pronepos erat Leui, vt patet Exo. 6. & supra 16. sed Scriptura non curauit denominare familiam a nepotibus magis quàm a pronepotibus: est. n. familia Coritarū eadem cum familia Gesaritarum, quia est Core filius Gesar, siue Isuar: habuit tamen alios filios præter Core, vt patet Exo. c. 6. *At vero Caath genuit Amram*. Hic numeratur familia Amramitarum, quam dicebat Rabi Salo. deficere, & ista denominatur ex nepotibus, quia Amrā fuit filius Caath, & nepos Leui. *Qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui*. Notatur hic mater Moysi, & Aaron pp dignitatem eorum, & ista fuit filia Leui.

B

C

D

Iochabed mater Moysi, & Aaron an fuerit filia Leui. Quæst. XVII.

Aliqui enim dicūt eam esse filiam Leui, idest, de stirpe eius, quamquàm non esset filia eius immediatè. Sic dr Luc. 1. de Elisabeth vxore Zachariæ, quod erat de filiabus Aaron; tamen manifestum est, quod illa non erat filia Aaron, sed genita de stirpe illius. Alij aūt dicunt Iochabed esse filiam Leui. i. quod esset verè filia eius immediata. Rō. n. controuersię est in hoc, quia si erat Iochabed filia Leui, videbatur eē inconueniens, quod acciperet eam Amram in vxorem; quia erat amita sua. i. soror patris sui Caath. Iste tamen gradus erat vetitus in lege, vt patet Leui. 18. c. ideo non posset accipere eam in vxorem.

De hoc auctor latissime disputauit Exodo cap. 2.

E

Rñdendum est vtrunque stare posse, sed conuenientius dr & magis conformiter ad literam, quod fuerit filia Leui immediata. Et patet hoc, quia dr hic quod genita est in Aegypto: si tamen nō fuisset filia Leui immediata super-

filium erat dici, quod genita est in Aegypto, quia nullus de nepotibus Leui natus est, nisi in Aegypto ante descensum. n. in Aegyptum habebat Leui filios: nepotes aūt nequaquam, quod patet Gen. 46. c. vbi descripti fuerunt omnes descendentes cum Iacob in Aegyptum, & ponitur quod erant animæ 70. ibi tamen solum fuerūt filij Leui, & nullus de nepotibus eius. Sed ista clausula. s. quod genita fuerit in Aegypto, non ponitur hic superflue: ergo erat filia Leui, quam potuisset gignere ante descensum in Aegyptum, vel post, & ponitur, quod genita est post descensum in Aegyptum ad signādū quod non erat nimis vetusta, vt concipere posset cum Amrā filio Caath: nam si fuisset genita ante descensum in Aegyptum cum Moyses fuerit filius eius, tamen natus est solum octoginta annis ante exitum de Aegypto, vt patet Exo. cap. 7. necesse erit quod Iochabed mater eius esset ad minus annorum 135. qn genuit Moysen, & tamen in tali ætate non posset concipere. Antecedens patet, quia a descēsu in Aegyptum vsque ad exitum de terra ipsa fluxerunt anni 215. vt declaratum est Exo. cap. 1. & 12. a quibus subtrahantur anni octoginta, quibus natus est Moyses ante exitum de Aegypto manebunt alij 135. a descensu in Aegyptū vsque ad ipsum tempus. ergo si genita fuit in terra Chanaā Iochabed: necesse erat, vt ad minus esset annorum 135. qn concepit Moysen, quod est falsum & inopinabile. Ideo vt credi posset, quod Iochabed erat filia Leui dictum est, quòd genita fuit in Aegypto, & tunc potest stare cōueniente quod dictum est, quod Leui, qn descendit in Aegyptum erat 42. annorum, vel 43. vt fuit declaratū Gen. 45. c. & Exo. cap. 6. sed vixit Leui annis 137. ergo postquam descendit in Aegyptum vixit annis quasi 95. & sic posset forte 40. vel quinquaginta annis postquam descendit in Aegyptum gignere Iochabed, & tunc esset ipsa qn gigneret Moysen annorum 85. vel quasi, & hoc non erat inconueniens. Hoc autem Scriptura signauit in ista clausula. Ad argumentum cum dicebatur, quòd non licebat Amram accipere Iochabed in vxorem, quia erat soror fratris sui. Dicendum, quòd ista lex nondum erat data, ideo licebat illam accipi in vxorem. Si autem aliquis vellet dicere contrarium, poterit aliqualiter saluari. De hoc magis declaratum est Exodi capit. 2. *Hæc genuit viro suo Amram filios*. Idest, Iochabed concepit filios ex viro suo Amram, accipitur gignere large, quia de mulieribus concipere magis quàm gignere dicitur.

Aaron, Moysen, & Mariam sororem eorum. Hic ponitur deriuatio familiæ Amramitarum. Habuit autem Amram filios tres, scilicet, Aaron, & Mariam, & Moysen. De Maria nullus fuit pertinens ad familiam Amramitarum, quia filij fœminarum non sunt de stirpe earum, sed de stirpe virorum suorum, & quia Maria non accepit aliquem virum de Amramitis, quia nullus erat præter Moysen, & Aaron, cum ipsa viuebat: ideo filij ipsius non poterunt pertinere ad familiam Amramitarum, sed ad aliam familiam Leuiticam, vel ad aliam tribum. Ponitur autem hic Aaron primo, quia erat ætate prior: tribus enim annis natus est ante Moysen, vt patet Exodi capitu. 7. vbi dicitur quod cum ingressi sunt ad Pharaonem Moyses, & Aaron, erat Aaron annorum 83. & Moyses annorum 80. vt patet ibidem. Etiā præponit Aarō pp sacerdotij dignitatem, quia erat sacerdos magn'. Moyses aūt solum erat Leuita de Amramitis: nō tamen seruat semp iste ordo, quia aliqn præponit Moyses, & hoc fit pp dignitatem principatus, quia erat princeps super totum populum; & erat propheta acceptissim' Deo, vt patet s. ca. 12. Maria aūt postponit hic, non quod eēt annorū paucorū, qa maior erat, sed qa ipsi erāt digniores ipsa. Qd aūt eēt maior Maria patet, qa qn na-

F tus est Moyses, & positus fuit in flumine in vase scirpeo, ipsa obseruabat a longe in litore fluminis, & locuta est ad filiam Pharaonis prudenter, inquirens matrē pueri: non tñ potuisset ista facere, nisi iam esset puella adulta perueniens ad annos discretionis, & sic esset maior Moyse, & Aaron, cũ solũ excederet Aarõ Moysen annis tribus, vt dictũ est. Item Maria vocat̃ hic soror Moysi & Aaron, quia sm veritatem erat vtriusque soror, alicubi tñ vocatur soror Aaron solum, vt patet Exo. c. 15. & hoc quia magis afficiebatur ipsa ad Aarõ q̃ ad Moysen, quia ambo erant comparticipes: vñ ambo murmurauerunt ꝯ Moysen, vt patet. s̃. c. 12. Et qñ Maria percussa est lepra, Aaron orauit pro ipsa, vt sanaretur: eo. c. *De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu.* Hic ponitur

G (Quatuor filij Aaron.) quatuor filij Aaron, ꝑ quos sacerdotalis linea texitur: sed non permanserunt oẽs habentes sobolem, qa duo eorum morte præuenti sunt. & istorum maiores erãt Nadab. & Abiu. In isto. n. ordine nati sunt, in quo ponunt̃ hic, ideo duo primi. s. Nadab, & Abiu erant honoratiores aliis duobus, quamobrẽ qñ Moyses ascendit in mõtẽ ꝑ tabulis legis, & ex mãdato Dei associauit eũ Aaron, & 70. seniores, q honorabilissimi in toto populo, iussit quoq; Deus ꝙ Nadab, & Abiu irent cũ Moyse, & non iuerunt illuc Eleazar, & Ithamar, vt patet Exod. c. 34. Itẽ patet hoc in ministratione sacerdotali: nam in prima die, qua inceperũt sacerdotes nouiter consecrati ministrare, Aaron, & isti duo. s. Nadab, & Abiu ministrauerunt, & ob hoc errauerunt in ministratione isti sumentes ignẽ alienum, & mortui sunt, vt patet Leu. c. 10. si tñ ministrassent Eleazar, &

H Ithamar, cum oẽs ministrarent, simul oĩbus idẽ malũ accideret. *Quorum Nadab, & Abiu mortui sunt.* Hoc ponitur, quia intendebat Moyses describere hic ꝓgeniem sacerdotũ, & quia isti duo non habuerunt prolẽ, cum fuerint morte præoccupati, dr̃ ꝙ mortui sunt. *Cum obtulissent ignem alienum coram domino.* Hoc fuit in prima die ministrationis suæ: nondũ. n. ante hoc aliqñ ministrauerant, & ob hoc erant inexperti, & errauerant. Alij dicunt, ꝙ errauerant ex ebrietate nescientes quẽ ignẽ assumerent, & assumpserant ignem alienũ. Sed hoc falsum est, vt declaratum fuit Leu. c. 10. vbi multa de morte, & statu istorum. dr̃ aũt ignis alienus, quem isti assumpserunt; quia ad ministrationem sanctuarij nullus ignis assumẽdus erat, nisi ignis altaris holocaustorum. Isti aũt oblaturi thymiama cum assumere de

I berent de igne, q erat in altari holocaustorũ assumpserunt de quodã alio igne prophano, qui erat in atrio tabernaculi ad coquendũ carnes sacrificiorum: dr̃ obtulisse corã dño. i. corã altari thymiamatis, quia ipsi posuerunt prunas super thuribula ad offerendũ thymiama sup altare thymiamatũ, & illud dicebat̃ esse corã dño, quia istud altare erat intra tabernaculum añ velũ sanctuarij, & ibi dicebat̃ esse Deus. *Fueruntque omnes qui enumerati sunt 23. millia.* Hic ponitur summa omniũ

(Leuitę earũ nume. 23. millia.) Leuitarum. Erat. n. ista tribus valde minor multitudine oĩbus alijs tribubus: nã in aliquibus erant 60. millia in alijs 70. & plus: in hac aũt solum erant 23. millia.

K Etiam quia in alijs computabant̃ a 20. an. & s̃. hic aũt ab vno mense, & s̃. vnde si computarentur, Leuitæ a 20. annis, & s̃. sicut in alijs tribubus forte nõ reperirentur octo millia, vel septem millia virorum.

Quare Leuitæ erant tam pauci numero: & cur ista tribus semper fuit parua. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis quare in tribu ista Leuitica fuerunt tam pauci numero. Respondebit aliquis, ꝙ hoc fuit, quia multi de illa perierunt ꝑꝑ peccata, & redacti sunt ad valde paruum numerum, sicut fuit de tribu Symeon, quę in

F prima computatione habuit 59. millia virorum, & trecentos. In secunda autem habuit solum 22. millia, & ducentos. Sed non stat hoc, quia Leuitæ non fuerunt subiecti sententiæ Dei datæ ꝯ alias tribus, ꝙ morerentur oẽs numerati in solitudine, vt declaratum est. s̃. c. 14, ideo non poterant sic diminui: ideo debebant esse plures numero ex hac parte, q̃ qualibet alia tribus. Itẽ dato, ꝙ diminuerentur Leuitæ ꝑꝑ peccata, tñ nõ erat verisimile, ꝙ tantum diminuerentur: nã filij Symeon fuerunt diminuti ex duplici causa, vt supra declaratũ est: tñ non fuerunt tantum diminuti, quia erãt ibi 22. millia virorum, & ducenti a 20. annis, & supra. De Leuitis tñ forte non essent septem millia. Sed dicendũ

G est, ꝙ Leuitæ non fuerunt diminuti, sed fuerunt valde parum augmentati. Ipsi enim non erant plures in prima computatione, quæ facta est in monte Synai, quia solum ponuntur 22. millia ab vno mense, & supra, vt patet supra ca. 3. fuit tamen ista tribus semper minor omnibus alijs, quia a principio ista parum multiplicata est, & postea etiam non multiplicati sunt. & hoc nõ fuit ex aliquo peccato Leuitarum, sed quia sic accidit in quibusdam progeniebus, ꝙ parum multiplicantur. (Respond. auctor.) *Generis masculini.* i. isti computati solum fuerunt de masculis: nam de fœminis nulla computabatur: nõ enim erat aliqua causa, quare computarentur, quia ipsę nõ erant ad pugnandum, nec ad ministrandũ: solis enim masculis ministratio conueniebat.

Ab vno mense & supra. i. non fuerunt computati Leuitæ a 20. annis, & supra, sicut in alijs tribubus: computabantur enim Leuitæ multis modis, aliqñ ab vno mẽ

H se, & supra sicut ad redemptionem primogenitorum vt patet. s̃. c. 3. aliquando ad ministrandum in officijs suis, & hoc fiebat a 30. annis, & s̃. vt patet. s̃. c. 4. aliquãdo ad erudiendum eos in officijs ministrationum, & hoc a 25. an. & s̃. vt patet. s̃. c. 8. Alio aũt tp̃e numerati sunt ad officia. s. tp̃e Dauid, & tũc numerati sunt a 20. an. & s̃. 1. Paralip. c. 23. Causa aũt fuit, quia Leuitę non erant tempore Dauid ministraturi in officijs laboriosis. s. portando sanctuarium in itinere, sicut portare cõsueuerant, ideo in ętate minoris roboris. s. a 20. annis, & supra computati sunt.

Quare Leuitę computati sunt ab vno mense, & supra. Quæstio. XIX.

I QVAERET aliquis quare Leuitæ fuerunt cõputati hic ab vno mense, & s̃. Forte aliquis respondebit, ꝙ computati sunt sic ad redẽptionem primogenitorum. nam s̃. c. 3. fecit Deus redimi omnes primogenitos Israelitarum, & ꝑ eis Leuitæ dati sunt: residui aũt, qui superexcreuerant de Israelitis, computati sunt in pecunia. hic aũt similiter redimerentur: ideo fuit computatio ab vno mense, & supra, quia ab illo tempore incipiebant primogenita redimi, vt declaratum fuit supra c. 3. Sed non stat, quia aut hic redimebantur primogeniti Israelitarum, qui redempti fuerant prima vice. s. in deserto Synai,

K aut alij, qui nunquam fuerant redempti. Non potest dici primo modo, quia qui semel redemptus est iam abstulit obligationem, qua tenebatur, vt redimeret̃. Si autem dicatur, ꝙ alij primogeniti de Israelitis redẽpti sunt ab illis, qui prima vice redempti fuerant, non stat, quia tunc non deberent dari in commutationem omnes Leuitæ, quia primo traditi fuerant in monte Synai omnes Leuitę in pretiũ primogenitorũ Israel, ideo qui ibi traditi fuerant, non poterant amplius tradi, quia eadem res non põt duplici pretio tradi, vel eadem res data non aufert duas obligationes, sed vnam, pro qua traditur. Ad hoc forte aliquis dicet, quòd non fuerunt dati in redemptionem primogenitorum hic

Leuitę, qui computari fuerant in monte Sinai, sed aliqui alij postea nati. Sed hoc non stat, quia hic ponitur summa oĩum Leuitarum, qui tunc erant, siue nati fuissent post transitum montis Sinai, siue antequã illuc venirent, quod patet, quia computãtur hic Moyses, & Eleazarus, & tñ isti erant in mõte Sinai. Item ẽt dato ꝙ hic solum computarentˀ Leuitæ, qui non fuerunt computati in mõte Sinai, sed postea nati adhuc non sufficeret, quia illi non poterant dari in redẽptionem ꝓ aliquibus primogenitis Israelitarũ: nã ex die, qua accepti sunt Leuitę pro oĩbꝰ primogenitis Israel pertinuerũt oẽs Leuitæ ad Deum, ita ꝙ nullus eorũ amplius dari poterat in redemptionẽ pro aliquo primogenito Israelitarũ, quia ipse per se obligatus erat Deo, & ꝓp hoc nunquã post illud facta est aliqua cõmutatio Leuitę alicuius pro aliquo de primogenitis Israel, sed quicunq; nasceretˀ redimebatˀ quinque siclis, vt patet s̃. 18. cap. ideo licet hic fieret redẽptio primogenitorũ, non cõmutarentˀ Leuitę pro primogenitis Israel, sed daretˀ pecunia pro illis. Item non stat, quia si fuisset facta aliqua redẽptio primogenitorum hic iussisset Deus illam fieri cõputãdo Leuitas, & primogenita Israel, sed nihil tale iussum est. Itẽ non stat, quia si cõmutarentˀ Leuitæ pro primogenitis poneret summa oĩum primogenitorum Israel, & oĩum Leuitarũ, & videretur, quę illarũ excederet ad alterã, vt si excederet summa primogenitorũ Israel darentˀ pecuniæ pro excedentibus, sicut factum est in cõputatione, & cõmutatione primogenitorum, & Leuitarũ in monte Sinai, quia ibi excesserunt de primogenitis Israelitarũ ad numerũ Leuitarũ 273. & pro illis iussit Deus dari pecuniã, vt patet. s̃. c. 3. Sed hic nulla summa ponitˀ, ergo non fuit facta ista numeratio ad commutandũ primogenita Israelitarũ pro Leuitis. Sed dicendum, ꝙ Deus voluit cõputari Leuitas, vt haberetˀ determinata summa eorũ, sicut habebatˀ summa Israelitarũ, & ne computatio eorum coincideret cum computatione Israelitarũ, si fieret a 20. annis, & s̃. & viderentˀ computati ad habendã possessionẽ, ideo fecit computari ab vno mense & s̃. Sed dicet aliquis Ita poterant computari a 30. annis, & s̃. vt patet. s̃. ca. 8. & 4. vel a 25. annis, & s̃. vt patet s̃. ca. 8. vel a 20. & s̃. vt patet 1. Paralip. c. 23. Dicendum est non stare istud vltimum, quia Leuitæ nunquã fuerũt cõputati a 20. annis, & s̃. tpe Moysi, nec post eum vsque ad tpa Dauid. Causa autem s̃. declarata est, solum computabantur, vel ab vno mense, vel a 25. annis, vel 30. poterant aũt computari hic Leuitę a 25. vel 30. annis, & s̃. sed non conueniebat, quia illa numeratio erat ad applicandũ Leuitas ministerijs suis. Hic aũt cõputantˀ solũ ad habendum ipsorum summam, ideo debuit alia computatio dari. s. a minori tpe, vt cõprehenderentˀ omnes Leuitę: & ista fuit ab vno mense, & s̃. Cuius causa est, quia ante illud tempus non ꝓprie dicebatˀ aliquis Leuita pertinere ad Deum, quia ex illo tpe accipiebantˀ redẽptiones primogenitorum, Leuitę tñ q̃q̃ non cõmutarentˀ hic pro Israelitis primogenitis ab illo tpe computati sunt. Et hoc patet, quia qñ Deus iussit s̃. c. 3. accipi oẽs Leuitas pro oĩbus primogenitis Israel non fuit acceptus quisquã ĩ. mensem, & tñ certum est, ꝙ multi Leuitarum essent ĩ. mensem: alioquin Deus non iuberet spãliter, ꝙ computarentur oẽs ab vno mense, & s̃. ergo illi, qui erant ĩ. mensem computabantur tanquam non Leuitæ, quia non proficiebant ad redemptionem: sic autem factũ est hic. Deus enim voluit summam Leuitarum, & quia qui ĩ. mẽsem sunt quasi non Leuitæ habentur, debuit fieri cõputatio ab vno mense, & supra. *Quia non sunt recensiti inter filios Israel.* Istud redditiuũ causæ potest ad duo referri. Primo ad cõputationẽ. s. cõputati sunt Leuitæ

A hic, quia non fuerunt computati inter filios Israel: ideo ne eorum summa maneret ignota, fuerunt hic descripti. Secundo potest referri ad ætatem, in qua cõputabantur. s. ab vno mense, & supra. s. Leuitæ fuerũt cõputati ab vno mense, & supra, quia non fuerunt cõputati cum filijs Israel, quasi dicat, si cum eis computarentur non computarẽtur ab vno mense, & supra, sed ab anno 20. quia omnes Israelitæ sic cõputabantur. *Nec eis cum cęteris possessio data est.* Idest, non acceperunt Leuitæ possessionem cum alijs filijs Israel: nã 12. tribubus diuisa est tota terra in partes 12. Leuitis autẽ nulla pars assignata est, quia dixerat Deus Leuitis; In terra eorum nihil possideatis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio B filiorum Israel supra cap. 18. & simile Deuter. 18. cap. & Iosue 13. cap. Acceperunt tamen Leuitæ 48. vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda pecora, vt patet infra 35. cap. & Iosue cap. 14. & 21. Istæ autem vrbes non fuerunt eis assignatæ in aliqua vna sorte, sicut habebant omnes tribus Israel, sed qualibet tribus dedit eis aliquas vrbes, vt patet Iosue capit. 21. & quia non accipiebant ipsi partem terræ inter Israelitas ex iure suo, sed in eleemosynam, & non recipiebant vrbes cum omnibus territorijs suis, sed sola suburbana non dicebantur habere sortem, vel possessionem. De hoc declaratum est Iosue cap. 14. Ponitur autem hoc ad reddendum causam, quare Leuitæ non fuerunt computati cum cęteris Israelitis. & dicitur, ꝙ quia non acceperunt possessionem cum illis: e-

Quare Leuitę non fuerint cõputati cũ alijs Israelitis.

C nam supra postquam numeratę sunt omnes tribus subiunctum est: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum. Si autem Leuitæ fuissent computati ibi etiam intelligeretur, ꝙ ipsis dari deberet possessio cum cęteris. *Hic est numerus filiorum Israel.* Hic ponitur epilogus prædictę numerationis, & refertur hoc ad solos Israelitas, qui non erant Leuitæ. Dicet aliquis, ꝙ melius refertur ad omnes tam non Leuitas, quàm Leuitas, quia fuerant supra computati omnes siue Leuitæ, siue non Leuitę, & omnes erant filij Israel. Dicendum est non stare, quia immediate dicitur: inter quos nullus fuit eorum, quos numerauerat Moyses in deserto Sinai præter Iosue & Caleb. Et tñ manifestum est hoc non intelligi de Leuitis, quia ipsi manD serunt nunc, quod patet de Moyse, & de Eleazaro, & Ithamar, qui manebant nunc, & fuerunt computati inter Leuitas in monte Sinai. Item patet hoc, quia ista causa, quę assignatur infra non conuenit, nisi non Leuitis. s. ꝙ prædixerat Deus, ꝙ omnes morerentur in solitudine, sed hoc non intelligitur de Leuitis, quia non fuit data sententia super eos, vt probatum est supra cap. 14. de solis ergo non Leuitis intelligitur.

Qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdote. Scilicet, sacerdote magno. Isti duo computauerunt populum, quia eis iussit Dominus, vt patet supra. Sed an cũ eis principes tribuum, & familiarum fuerint in hac computatione, non patet. In monte enim Sinai principes tribuum, & familiarum adiuuerũt Moysen, & E Aarõ, vt patet s̃. c. 1. hic aũt satis rõnabile est, ꝙ sic fecerunt, sed nõ exprimitˀ. *In campestribus Moab.* Idest cõputatio ista facta est in cãpestribus Moab. Vocantˀ cãpestria Moab loca planiora Moabitarũ, accipiẽdo large cãpestria: nã nõ fuit cõputatio ĩ prima parte cãpestriũ, q̃ vocantˀ ꝓprie cãpestria, sed ĩ secũda, q̃ est apud Iordanẽ, & ibi appellantˀ planiora loca Moab, vt declaratũ fuit ĩ principio c. *Supra Iordanem.* Idest apud Iordanẽ: erãt. n. Israelitę ꝓpe Iordanẽ, & q a labitˀ Iordanis ꝑ quãdã vallẽ ꝑ maximã paruitatẽ illius vallis, & Israelitæ erant in parte superiori, erant altiores alueo Iordanis, & sic dicebantur esse super Iordanem, sicut orbis terræ dicitur super maria, & super flumi-

na Psalm. 23. quia habet partes eminentes terra super F
aquam. *Contra Iericho.* Idest erant ea opposito Iericho, scilicet, ꝙ Israelitę erant ex parte orientali Iordanis: Iericho aūt ex parte occidentali, & tñ videbant Israelitæ Iericho ea loco castrorum suorum. *Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Synai.* Ista fuit prima computatio. s. quæ distincte hr̄ per summas omnium tribuum, & facta est a Moyse, & Aaron, quia viuebat Aaron, & erat summus sacerdos, cum fuerit facta ista computatio in principio mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet. s̄. c. 1. Nunc aūt Moyses, & Eleazarus summus sacerdos computauerunt Israelitas, quia mortuus fuerat Aaron, vt patet. s̄. 20. c. fuit aūt mors sua, anno 40. G
mense 5. die 1. mensis, vt patet. j. 33. c. Dr̄ ēt facta illa computatio in deserto Synai, quia in mansione montis Synai erant Israelitæ, qñ facta est, vt patet. s̄. c. 1. ibi ēt sacerdotes consecrati fuerunt Leu. c. 8. & 9. & Exo. 29. ca. ibi ēt sanctuarium consummatum est, vt patet Exo. c. 40. ibi ēt datę sunt oēs leges sacerdotales, q̄ habentur in Leuitico, vt patet Leuit. c. 1. & 26. & 27. nec fuit aliqua mansio, in qua tantum ordinaretur populus hebraicus, sicut in monte Synai: ibi. n. lex data est, & confirmata est Exo. c. 20. & 24. dr̄ autem, ꝙ nullus de numeratis in monte Synai nūc supererat, quia omnes mortui fuerunt in solitudine ante tempus istud. Deus enim protulerat sententiā contra omnes numeratos, ꝙ morerentur in solitudine, vt patet supra. c. 14. & mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deute. c. 1. iam tamen Israelitæ transierant torren- H
tem illum. s. antequam introirent in terram duorum Regum Amorrhęorum, vt patet. s̄. 21. c. ergo nunc cū essent in vltima mansione apud Iordanem nullus supererat de computatis in monte Synai, & consequēter, nec fuit aliquis eorum hic computatus. *Prædixerat enim Deus, quòd omnes morerentur in solitudine.* Declarat quomodo omnes mortui fuerint. Diceret. n. aliquis non esse verisimile, ꝙ plura, quam sexcenta millia peditum perierint in deserto a tp̄e primæ computationis, vsque ad istam, & ꝙ nec vnus ex eis manserit. Declarat ergo scriptura, quomodo hoc sit verisimile. s. ꝙ Deus prędixerat, ꝙ omnes isti morerentur, ideo mortui sunt. Accipitur hic prędicere nō solum, prout importat propheticam pręnunciationem, sed magis, vt signat latam sententiam in peccatores. omnes. n. nu- I
merati a 20. annis, & supra murmurauerant cōtra dominum: ideo protulit contra eos sententiam, ꝙ morerentur in solitudine, vt patet. s̄. cap. 14. Ex quo apparet manifestè, ꝙ sententia ista non fuit lata ꝯ Leuitas, qa dicitur, ꝙ nullus de numeratis mansit prćter Caleb, & Iosue. Manebat tñ Moyses, & Eleazarus, & Ithamar, & multi alij de Leuitis, qui non excluduntur ab ista vniuersalitate: ergo Leuitæ non comprehendebātur sub illa sententia, alioquin fuissent excepti isti. Aliæ rationes ad hoc positæ sunt supra c. 14. *Nullusque remansit ex eis.* i. ex istis Israelitis computatis in monte Synai a 20. annis, & supra nullus mansit, nisi Caleb, & Iosue. K
De Leuitis autem manserunt valde multi, cū nō fuisset contra eos lata sententia. *Nisi Caleb filius Iephonne, & Iosue filius Nun.* Isti duo remanserunt de tāta plebe, quia non murmurauerunt, sed magis murmurantibus restiterunt, ita vt populus vellet eos lapidare, vt patet cap. 14. Vocatur Caleb filius Iephonne, quia Iephonne est nomen patris sui: erat autem iste de tribu Iuda, & fuit vnus de exploratoribus, vt patet supra capi. 13. & vocatur filius Iephonne ad differentiā aliorum, qui vocantur Caleb, sicut dicitur de Caleb filio Hesrom, vt patet primo Paralip. cap. 2. Iosue fuit alius explorator de tribu Ephraim, vt patet supra cap. 13. & fuit assumptus post Moysen in ducem totius Israel, vt patet cap. sequenti. Cum autem mortuus est Moyses Deus sæpe illi locutus est, vt patet Iosue. cap. primo, fecit etiam multa mirabilia propter ipsum, vt patet ex processu libri Iosue.

CAP. XXVII.

ACCESSERVNT autē filię Salphaad, filij Hepher, filij Galaad, filij Machir, filij Manasse, qui fuit filius Ioseph, quarum sunt nomina: Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. Steteruntq; coram Moyse, & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atq; dixerunt. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dominū sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic nō habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habet filiū? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. Retulit Moyses causam earum ad iudicium domini, Qui dixit ad eum: Iustam rem postulant filiæ Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hęreditatem succedant.

Supra 36. infra 36. Iosue 17.

Sup. 16. c. Lex successionis filius mortuorum.

ACcesserunt. Supra ponebatur regula de diuisione terræ promissionis, hic ponitur casus specialis circa illud, quod sub illa lege comprehendi non videbatur. s. si licet dari sortem mulieribus in aliquo casu, sicut viris, & ponuntur tria. Primo tangitur dubium cum responsione, Secundo ratione huius arguitur de quadam legis positione. Tertio subditur de principis futuri constitutione. Secunda ibi. *Ad filios autem Israel.* Tertia ibi. *Dixit quoque dominus.*

An quæ dicuntur in isto cap. fuerint immediate post præcedentia. Quæstio. I.

CIRCA primum primum est dubiū, an quod dicitur hic fuerit immediate post computationem positam præced. c. Et respondetur satis verisimile esse, ꝙ immediate fuerit. Ratio huius est, quia supra computatus est Israel totus ad hoc, ꝙ diuideretur terra per omnes numeratos, & qa filiæ Salphaad viderunt ibi multitudines distingui ad assignationes possessionum, ipsę aūt ex hoc videbant carere iure possessionis, quia in supra posita computatione solum fuerint viri positi a 20. an. & s̄. & qa pr̄ earū mortuus fuerat, & non habebat aliquē successorē masculū, crediderunt immediate esse conueniens tp̄s ad petendū possessionem noīe patris sui, ne viderētur ex neglıgētia aliquid iuris perdidisse: ideo rōnabile est dici, ꝙ immediate post illā cōputationē ad Moysen accesserint petentes, qđ hic hr̄, quia ex illa cōputatione videbantur ipsę lędi, & debebant immediatè reclamare. Lęsio autem erat, qa soli viri computabātur ad dandum eis possessiones: pater autem earum non habebat aliquem filium masculum. *Accesserunt autem*

filiæ

Anō quo tp̄e mortuus est.

Qđo sexcenta millia peditū perierunt in deserto.

filiæ Salphaad. Scilicet, accesserunt ad Moysen, & ad Eleazarum, vt peterent ea, quæ infra habentur.

Filij Hepher. Ponit hic tota linea istarum vsq; ad caput tribus. s. vsque ad Manasse, & causa est, quia volebat legislator certificare de qua tribu essent istę fęminæ, petebant enim hæreditatem inter cognatos suos, vt patet. ℣. s. datæ nobis possessionem inter cognatos patris nostri, & Deus sic dari adiudicauit, ut patet. ℣. ideo sciri debebat de qua stirpe erant istæ puellæ, & sic describitur earum linea vsque ad Manasse, qui erat caput tribus, & dicitur Salphaad filius Hepher. i. de familia illius, & etiam filius illius immediatus. *Filij Galaad*. Iste est pater multarum familiarum. Hepher enim est filius Galaad, & pater familię Hepheritarum. alię quoq; familiæ quinq; deriuatæ sunt a Galaad, vt patet præcedenti ca. ipse quoq; Galaad fuit caput vnius familię. s. Galaaditarum, ut patet pręcedenti cap. Ab isto Galaad dicunt aliqui nominatum fuisse montem Galaad, qui est in terra duarum tribuum, & dimidiæ, ut patet Deutero. c. 3. & Iosue. c. 13. Sed falsum est, quia Iacob imposuit sibi istud nomen, quando iniuit fędera in monte isto cum Laban socero suo Gen. 31. cap. Alij dicunt, quod nominatus fuit iste Galaad a nomine montis illius, quia mons iste primo uocabatur Galaad. s. a tẽpore Iacob, Iste autem multo post genitus est, ideo potuit ab illo monte nominari. Sed non stat, hoc enim esse potuisset si natus fuisset in terra duarum tribuum, & dimidię in qua est mons Galaad, sed in Aegypto natus est, atque mortuus, & multo quidem tempore mortuus est antequam Israelitę exirent de Aegypto; vt declaratum est Iosue. 17. c. Sed dicendum, quod iste fuit vocatus Galaad a casu non habendo respectum ad illum montẽ, sed sicut imponuntur alia nomina uirorum ex sola voluntate. Iste Galaad fuit vir excellens in armis, unde in laudem ipsius dicit scriptura, quod fuit uir bellator Iosue. c. 17. *Filij Machir*. Iste fuit filius Manasse, & ab eodem denominata est familia Machiritarum, ut patet præcedenti. cap. & fuit illa prima familia inter omnes de tribu Manasse. *Filij Manasse*. Iste fuit vnicus filius Manasse: non enim legitur habuisse alium, vnde cum scriptura declararet, quod Ioseph vidit filios filiorum suorum vsque ad tertiam generationem ex filio suo Ephraim dicitur. De filiis ex parte Manasse. s. filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph Gen. ca. vlti. si tamẽ habuisset alium filium Manasses pręter Machir etiam diceretur ibi de eo.

Galaad pater multarum familiarũ. An ab isto Galaad fuerit nominatus mons Galaad.

Qui fuit filius Ioseph. Idest fuit filius suus immediatus habuit enim Ioseph duos filios. s. Manasse, & Ephraim qui geniti sunt tempore, quo erat magna abundantia frugum in Aegypto. s. in 7. annis vbertatis Gen. 41. ca. nec legitur alios filios habuisse. per hos autem deriuatę sunt duæ tribus, quia Iacob adoptauit eos in filios dans eis ius accipiendi singulas sortes in terra Chanaã, sicut Ruben, & Symeon, ut patet Gen. 48. fit autẽ hic reductio lineę vsque ad Ioseph, non quod ipse esset caput tribus, quia non est unica tribus Ioseph, sed duæ. s. Manasse & Ephraim, quia tamen Ioseph esse debebat caput tribus cum fuerit immediatus filius Iacob nisi Iacob adoptasset duos filios eius fit computatio vsq; ad ipsum. In hoc tamen est varietas, quia aliquando computatur Ioseph tanquam vnica tribus, & non nominãtur Manasses, & Ephraim, sed Ioseph, ut patet Exo. 28. c. vbi descripta sunt nomina 12. tribuum in 12. lapidib. rationalis, & in duobus onychinis superhumeralis, & ponitur Ioseph, vt unum nomen tribus. idem Deute. 27. c. cum ponuntur tribus ad maledicendum, & benedicendum, & computatur Ioseph, vt una tribus. idem patet Apoca. c. 7. vbi computantur signati de singulis tribubus, aliquando autem ponuntur Ephraim, & Manasses tanquam duę tribus, & non nominatur Ioseph,

A vt patet sup. c. 1. & præced. c. & vt communiter. Causa diuersitatis est, quia aliquando Leui ponitur ut tribus & interdum non. Cum uero ponitur non computabitur Manasses, & Ephraim tanquam tribus, sed Ioseph nominabitur, ut unica tribus, cum uero non ponit Leui erunt Manasses, & Ephraim tanquam tribus. Quando autem debeat poni Leui, ut tribus, & quando non declaratum est Deuter. c. 27. & ibi satis dictum est de habitudine istarum duarum tribuum inuicem. s. Manasse, & Ephraim. *Quarum sunt nomina*. Idest nomina filiarum Salphaad sunt ista quinque, quæ sequuntur. Hebræi dicunt quod nomina istarum puellarum ponuntur hic, quia fuerunt valde prudentes, & sanctę feminę, sępe autem nominantur in scriptura. s. pręcedenti capit. & hic. & ℣. 36. c. & Iosue. c. 17. *Steteruntq; corã Moyse, & Eleazaro sacerdote*. B Ad hos duos uenerunt, quia isti erãt principes populi, nam Moyses erat princeps quantum ad omnia temporalia. s. iudicando, & iubendo quicquid fieri debebat etiam quantum ad spiritualia, quia ipse solus pręerat populo quantum ad ea, quę ad Deum pertinebant. s. ut consuleret Deum pro illis, & ut doceret eos quidquid Deus iuberet, ut patet Exo. c. 18. Eleazarus autem erat summus sacerdos, & hic erat honorabilissimus in populo, unde ambo sedebãt in causis magnis. s. Moyses, & Eleazarus ad iudicandum, ambo etiã totum populum numerauerunt, ut patet præcedenti. cap. & iste honor competebat omnibus summis sacerdotibus. nam etiam tempore Aaron ipse cum Moyse expediebat magna negocia, ambobus enim commissa fuit computatio prima, quę facta est in monte Synai, ut patet sup. c. 1. C

Et cunctis principibus populi. Hoc intelligunt aliqui de principibus constitutis ad diuidendum terram. Constituerat enim Deus Iosue, & Eleazarum, & 12. viros de omnibus tribubus ad diuidendum terram, ut patet. ℣. 34. c. & illi uocabantur principes, quia principabantur quantum ad hoc, quod erat terram diuidere. Sed non stat, quia isti principes nondum fuerant instituti, postquã enim Moyses diuisit terram duorum regum Amorrhęorum duabus tribubus, & dimidiæ, & nihil vlterius erat diuisus, constituit eos diuisores. s. Ios. & Eleazarũ & 12. viros de duodecim tribub. ur patet. ℣. 34. c. si tamen fuissent dati diuisores terræ antequam diuideretur terra, duorum regum Amorrhæorum, ipsi diuiderent eã. D Sed falsum est, quia Moyses diuisit illam infra. 32. capi. & Deuteronom. c. 3. Item non stat, quia dicitur hic coram cunctis principibus populi. ergo non erant principes diuisionis terræ, sed principes Israelitarum. Ideo dicendum quod isti erant principes omnium tribuum, & familiarum, qui tunc conuenerant ad aliquid expediẽdum. Filiæ autem Salphaad credentes tunc esse tempus opportunum accesserunt ad principes petituræ, quod sequitur. *Ad ostium tabernaculi fœderis*. Potest hic accipi tabernaculum dupliciter. s. largo pro toto Sanctuario, vel proprie solum pro domo illa, quæ erat tabulis circundata, & velamentis operta. Primo modo est sensus, E quod erant isti principes intra atrium tabernaculi circa ostium illius, & hoc esset, ut secretius agerent, quia nullus illuc introiret, nisi quos Moyses uoluisset introire. Etiam fiebat propter sanctitatem loci, vt principes verentes Dei pręsentiam, & locorum sacrorum reuerentiam recte in omnibus agerent negocia multitudinis. Vel vt aliqui dicunt, quia Deus loquebatur hic Moysi in columna nubis, & hoc uerum est ut patet supra cap. 12. quia ibi locutus est Aaron, & Mariæ; tamen non est ista causa conueniens, sed magis ad oppositum, quia si ibi loqueretur Deus Moysi non essent pręsentes alij de populo, ne audirent secreta uerba, quæ Deus loquebatur ad Moysen, quamquam raro Moyses audiebat ibi Deum loquẽtem, sed magis ingrediebatur

Quid sit tabernaculũ

intra

intra sancta sanctorum,& ibi audiebat vocem loquentis ad se de medio duorum cherubim, ut patet supra c. 7. Alio modo accipiendo tabernaculum largè dicetur ꝙ erant Moyses, & principes populi apud ostium tabernaculi.i.apud ostium atrii tabernaculi.s.extra atriū, & hoc etiam conueniens est, quia tabernaculū Moysi erat apud ostium atrij, ut patet supra.c.3. cum dicitur, ꝙ Moyses,& Aaron,& filii ipsorum castrametarentur ad partem orientalem,& ibi erat ostium atrii, ideo cū conuenirent principes ad tentorium Moysi, dicebātur conuenire ad ostium atrii, quod large uocatur tabernaculum, vterq; sensus conuenit, sed primus magis. Sciendum autem, ꝙ quando Moyses conuocaturus erat principes, uel totum populum ad expedienda aliqua negocia: faciebat eos conuenire ad ostium tabernaculi conuocans illos per clangorem buccinæ, sed alius clangor fiebat ad conuocationem principum, & alius ad conuocationem totius populi. Diuersitas huius patet supra. c. 10. vbi agitur de vtilitate tubarū, & varietate clangoris. *Atque dixerunt pater noster mortuus est in deserto.* Intentio erat earum petere hæreditatem nomine patris sui, ne deleretur nomen illius de familia sua, sed maneret illa hęreditas alicui, in quo nomen Salphaad permaneret secundum deriuationem familiæ suæ. Et dicunt illum fuisse mortuum, quia si ille esset viuens reciperet hęreditatem per se, nec oportebat, ut filiæ eius nomine ipsius peterent. Etiam cessaret causa, quam allegabant.s. quare tollebatur nomen illius de familia sua, ipso enim viuente, non tollebatur nomen suum de familia. Item in hoc demonstrant istæ puellæ quo iure petant terram sibi dari in possessionem inter cognatos patris sui.s. ꝙ non iure suo, sed alieno, nam non petebant nomine suo sed patris tanquam succedentes ei, ne nomen illius deleatur in familia sua. Si autem essent masculi, non solum petere poterant iure patris, sed etiam iure suo.s. patre uiuente, si essent filii illius maiores anno.20. dato ꝙ nō essent emancipati sit soli patri assignaretur hęreditas, poterant ipsi petere, ꝙ etiam assignaretur eis aliqua hęreditas. De fęminis autem manifestum est, ꝙ non poterant, quia directe debebatur hæreditas uiris computatis ab anno.20.& supra: & filiæ Salphaad de hoc nō dubitabant, sed petebant sibi prouideri.s. si fieri posset, ut daretur eis hęreditas nomine patris sui, quam ille habiturus erat. Dicitur ꝙ iste mortuus est in deserto.s. tāga egressus est de Aegypto,& ante annum.40. defunctus est. Ponitur autem ista clausula ad attribuendum ius istis puellis, scilicet ipse petebant hæreditatem nomine patris sui, ideo si patri earum non erat debita, nec eis debebatur. Quod autem deberetur, ipsę probant, quia mortuus est in deserto quasi dicat si fuisset mortuus antequam exiisset de Aegypto non erat illi debita hęreditas, qa isti soli, qui egressi sūt de Aegypto ad mandatum domini ibant ad possidendum terram, ĝ Deus promisit, qui autem mortui sunt in Aegypto a mandato Dei non præuenti sunt, nec moti sunt ad eūdum in terram Chanaan, ideo non acquisierunt aliqđ ius sortis in terra illa. Salphaad autem intrauit in desertum, ideo quamquam ibi mortuus fuerit, acquisiuit ex hoc aliquod ius, ut filiæ suæ nominę eius aliquid petere possent.

Nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dominum sub Core. Idest non fuit pater noster aliquis de uiris, qui tempore Core fecerint seditionem contra dominum Hoc ponitur etiam ad acquirendum ius quasi dicat si fuisset pater noster in seditione contra dominum caruisset iure hæreditatis, & consequenter nos nomine eius nihil potuissemus vendicare, sicut fit in filiis committentium crimen læsæ maiestatis, & in similibus criminibus, quia secūdum leges humanas priuantur suc-

F cessione parentum publicatis bonis eorum. Dixerunt autem istę puellæ. In seditione, quę concitata est contra dominum. in quo rhetoricè se habent ad persuadēdum. Nam ista seditio fuit concitata contra Moysen, & Aaron propter summum sacerdotium, ut patet s. 16.c. cum tamen dixerunt contra Deum esse, ꝙ cōtra Moysen erat magis mouerent animum illius. Vel aliter dixerunt hoc, quia seditio ista quamquam esset directe contra Moysen,& Aaron, tamen contra Deum erat, quia Deus ordinauerat summum sacerdotium ptinere ad Aaron,& isti repugnabant huic ordinationi, ideo faciebant seditionem contra dominum. Sic dixit Moyses præced.c.s. ꝙ aduersum dominum rebellauerunt Dathan Abyron,& Core. Et dicitur sub Core.i.in

G tempore Core, vel sub eo tanquam sub principe, quia ipse solicitauit cęteros ad seditionem, ut patet, sup. ca. 16.& ob hoc uocatur seditio Core. *Salphaad quia morte mortuꝰ fit.*

Sed in peccato suo mortuus est. Aliqui dicunt ex hoc, ꝙ Salphaad fuit uir ille, qui occisus fuerit in deserto colligens ligna in sabbatho,& lapidatus est, de quo.s.c. 15. Aliqui uolunt ꝙ fuerit iste aliquis de occisis ab Amalechitis,& Chananęis.s. quādo erant Israelitæ in cadesbarne, & post murmurationem ascendere voluerunt in terram Chanaan contra Dei pręceptum,& mortui sunt plurimi gladio Amalecitarum,& Chananęorum s.cap.14. melius tamen est, ꝙ dicatur Salphaad fuisse mortuum in peccato suo.i. ꝙ propter peccatum suum sicut cęteri Israelitæ mortuus est in deserto, erat autē istud peccatum murmurationis, quia murmurauerant

H ferè omnes Israelitę in cadesbarne,& ibi lata est sententia contra omnes, qui erant a 20.annis & s. ut patet supra cap. 14. Salphaad autem erat de numeratis ab anno.20. ideo mortuus fuerat in solitudine. Hoc enim conuenienter dicitur, quia sic nullam ignominiam inferebant istę puellę patri suo dicentes eum sic mortuū quia istud erat peccatum cōmunitatis,& plurima pars populi hoc modo defecerat. De vniuersalibus autem defectibus nemo uerecundatꝰ, si tamen Salphaad mortuus fuisset colligēs ligna,& lapidatus a populo, erat infamia quædam, ideo filiæ eius erubuissent istud confiteri.

Sed dices ꝙ quomodocunque mortuus fuisset Salphaad necesse erat, ut filię suę hoc confiterentur,

I quia alias non procedebat earum petitio, nisi exprimerentur se petere ex successione pr̄na. Respondendum est, ꝙ filiæ Salphaad debebant confiteri patrem suum mortuum, tamen si fuisset mors ignominiosa solum dicerent eum mortuum nihil vltra addentes, sed adiunxerunt, ꝙ in peccato suo mortuus est. ergo istud peccatum non erat aliquid ignominiosum,& ob hoc non debebat priuari hęreditate. *Hic non habet mares filios.* Hic posuerunt causam huius dubii.s. ꝙ pater earum non habebat masculos successores, si enim habuisset illos, filiæ non habuissent ius petendi hęreditatem ex successione, quia filij succederent, vnde si Salphaad filios reliquisset, aut illi omnes vel quisquam eo

K rum excederent ad annum.20. vel non. Si enim excederent annum.20. dicendum, ꝙ siue uiueret Salphaad, vel non, omnes habituri erant sortem distinctam a sorte patris sui,& non solum intelligitur hoc de illis, q erant.20. annorum tunc cum facta est illa numeratio, sed etiam de illis, qui essēt annorum.20. tempore quo postea facta est diuisio sortium inter Israelitas. Vnde quamquam solum essent nunc filii Salphaad, si quos habuisset annorum. 13. vel 14. habituri essent sortes distinctas pręter sortem patris sui. Quod patet, quia tēpore diuisionis terrę essent annorum. 20.& amplius, quia a computatione ista vsque ad diuisionem sortiū factam per Iosue transierunt anni septem, vel amplius, vt declaratum fuit Iosue.ca.14.& 23. si autem filii Salphaad *Si reliquisset Salphaad filios magnos vel paruos qui illi successuri erant in p se vel nomine ꝑris,*

phaad essent minores anno. 20. tempore diuisionis nõ haberent distinctas sortes: ita ꝙ quilibet haberet sortẽ vnam, sed haberent omnes sortem, quam habiturus erat Salphaad ex iure successionis, quia tamen erant filię dubium erat, an etiam ex iure successionis habere possent hæreditatem, ideo petierunt, vt prouideretur eis. f. vt daretur hęreditas, in qua conseruaretur nomen patris earum. *Cur tollitur nomen illius de familia sua.* Idest iniustum est, ꝙ per istam numerationem, quam facitis tollatur nomen patris nostri de familia sua. Conquerebantur enim filiæ Salphaad, ꝙ tolleretur nomẽ patris earum de familia quasi tunc auferretur, vel iam ablatum esset. Et hoc quia ipsæ videbant ꝙ per legẽ supra datam tollebatur. Nam iusserat Deus ꝙ ad habendum possessionem computarentur omnes uiri a. 20. annis, & supra: & istis diuideretur terra, ut patet præced. c. ipsæ ergo non poterant habere possessionem ex hac parte, & pater earum nullam acceperat, nec reliquerat filios mares, qui eam accipere possent; ergo peribat nomen illius de familia sua. f. de familia Hepheritarum, vtpote si in aliqua familia sunt decem millia virorum transeuntium ad nomen, omnes illi habent nomen in familia. Si autem aliquis eorum sit, cui nullus succedat nomen illius perditur in familia, quia cum ipse mortuus fuerit non manebit aliquis de posteris eius.

Quomodo potest tolli nomen Salphaad cum per filias possit conseruari, & an existentibus filijs sine possessione posset nomen patris manere in familia, & quare magis per possessionem, quam alias cognoscatur progenies. *Quæst. II.*

QVAERET aliquis circa hoc, quomodo possit tolli nomen Salphaad de familia sua non habendo filios, nam videtur, ꝙ poterat per filias conseruari nomen eius, quia ex filiab. nascerentur aliqui, qui succederent Salphaad, & sic nõ periret nomen eius dato ꝙ non haberent filię suæ hæreditatem.

Respondetur ꝙ si non daretur filiabus portio, periret nomen patris, quia si filię non haberent sortem, nuberent aliquibus viris, & etiam si multi filij inde nascerentur, essent de nomine patris, quia mater nihil haberet de possessione ꝙ eis daret, ex qua nomen capitis sortirentur, si autem filię Salphaad a patre suo hæreditatem suscepissent, uel loco eius successissent, filij geniti ex eis, vel saltem aliqui eorum accipientes illã portionem tenerent nomen Salphaad. f. ꝙ diceretur illa linea Salphaad, quia ista hęreditas, quam haberent isti prouenerat a Salphaad, alii autem filii istarum filiarũ Salphaad transirent in nomen familię uirorum illorũ cum quibus contraxerant, ut si aliqua filia Salphaad contraheret cum aliquo uiro, & illa gigneret duos filios, vel tres, saltem vnus eorum erat pertinẽs ad lineã Salphaad & succedebat in hæreditate, quę proueniebat ex parte Salphaad. Alii autem duo filij istius filiæ Salphaad transirent in familiam viri sui. f. ꝙ per illos extenderetur genus viri. Nam non poterant omnes pertinere ad Salphaad, sed aliqui pertinebant ad maritum huius puellæ, alioquin etiam tolleretur nomẽ viri huius de familia sua cum nullus de posteris suis nominaretur ab eo, sed transiret in aliam lineam, & hoc erat inconueniens. Sciendum autem ꝙ de istis paruulis sic genitis quidam succedebant Salphaad, qui erat auus maternus, & non succedebant patri suo. Alii autem succedebant patri, & non auo materno. nam illi filii alicuius filiæ Salphaad, qui denominabãtur de stirpe Salphaad, succedebant ei, & non succedebant patri suo, quia non denominabantur de stirpe eius. alii autem filii, qui denominabantur de stirpe huius viri succedebant ei, & non succedebant auo materno. f. Salphaad,

A quia non computabantur per lineam eius. Sciendum autem ꝙ non erat hoc necesse fieri in qualibet de filiabus Salphaad, habebat enim quinq; filias vt patet hic, & si vna earum haberet filios, quorum aliquis denominaretur de stirpe Salphaad, vt per illum continuaretur linea eius, non oportebat ꝙ filii reliquarum denominarentur de stirpe Salphaad, sed denominarentur de stirpe patrum suorum. Hæc autem fieri non poterant in filiabus Salphaad si non habuissent aliquam hęreditatem ex successione patris sui, vel postea daretur eis loco patris, ideo periret nomen Salphaad de familia sua, si non haberent filię suę aliquam possessionem, imo etiam si Salphaad multos filios uiros habuisset, si tamen non fuisset eis portio assignata inter alios de fa-
B milia illa, necesse erat nomen Salphaad perire de familia sua.

An filijs existentibus, & non data possessione, posset nomen Salphaad conseruari. *Quæst. III.*

QVAERET aliquis circa hoc quomodo stet. f. an existentibus filiis, & non data eis possessione posset manere nomen Salphaad.

Et respondebit aliquis ꝙ sic, quia existentibus solis filiabus non poterat conseruari, eo ꝙ nomẽ filiorum ipsarum non est de familia earum, sed de familia patrum, quia vxores transeunt in familiam uirorum, & filii a fortiori in familiam patrum, & sic non poterant denominare nomen aui materni, si tamẽ ha-
C buisset Salphaad filios etiam si illi nõ haberent aliquã possessionem ex parte patris gigneret alios filios, qui nominarentur de familia ipsorum, ipsi autem manebant in familia patris sui, quia non transibant in alterã familiam, sicut fœminæ ex coniunctione ad uiros, ergo conseruaretur nomen Salphaad ĩ familia sua si haberet filios masculos, quamquam illi nõ haberent possessionem.

Respondendum est ꝙ non conseruaretur nomen, si filij non haberent possessionem ex Salphaad, quia nomen in familia perditur dupliciter. Vno modo per hoc, ꝙ aliquis de vna familia sequitur necessario aliã familiam. Alio modo quia ille, qui de una familia est non cognoscitur de qua familia sit. Primo modo per-
D deretur nomen Salphaad in familia sua, si haberet solũ filias, & ex illis semper nascerentur filię, quia fęminæ cum trãdũtur viris necessario sequuntur familiam uirorum, & filii earum de nomine virorum, & non ex nomine ipsarum vocarentur, nisi forte fœmina haberet possessionem, in qua maneret nomen filij ex parte aui materni. Secundo modo poterat perdi nomen, dato ꝙ continuaretur linea alicuius, si non cognosceretẽ linea illa, & isto modo perderetur nomen Salphaad in familia sua si haberet filios masculos non habentes aliquam possessionem a patre, vel loco patris, nam q̃quam continuaretur semper per filios illos linea Salphaad, tamen post aliquantum tempus nesciretur an
E esset linea Salphaad vel alterius uiri, si autem esset aliqua possessio certa descendens a Salphaad, in qua succederent illi, qui erãt de linea sua, semper maneret nomen Salphaad quia cognosceretur linea ipsa pertinere ad illum propter hæreditatem, quę prouenerat ab eo, filii autem Salphaad, si nõ haberent aliquam possessionem a patre, non maneret nomen distinctum, quia post modicum putaretur illa pertinere ad alterum uirum, cum non haberet aliquid, per quod cognosceretur pertinere ad Salphaad. Erat autem sic in istis iudęis sicut nunc de primogenitis nobilium, quia domus patris tota transit in primogenitum quantum ad immobilia, aliis autem filiis dantur munera quædam, & sic cuicunq; misceantur isti primogeniti semper manent

De condōne possessionum ad hoc ꝙ per eā cognoscant familiæ.

Possessiones retinēt nomen generis, non personę.

nent nomina patrum in eis, quia domos paternas consecuti sunt. Si autem domus diuideretur propter cōmixtionem partes hęreditatum deuenirent ad alios de familia, & sic omnes prosapiæ confunderentur, & efficerentur incertę, sicut est in plebeis, inter quos distinctiones prosapiarum magno tempore durare non possunt, quia non sunt in eis iura primogenituræ, & sic in pauco tempore isti efficiuntur aborigenes, quia nullius eorum prosapia certa cognoscitur. Possessiones autem nomen generis retinent, & nō personarū, quia personas misceri necesse est secundum leges matrimonii, quas Ecclesia statuit. s. vt illi, qui sunt de vno genere, non accipiant in vxores eas, quæ sunt de ipso genere, sed de alio, possessiones autem possunt seruari īpermixtę, s. vt nunquam transeant de vna domo, vel progenie in alteram per venditionem, donationē, aut quamcunq; alienationem, aut pręscriptionem, & ob hoc ea, quę de iure primogenituræ veniunt secundū iura humana vendi non possunt, & secundum legem Mosaycam possessiones cuiuslibet hebræi non poterāt vendi, nisi vsq; ad iobelæū vt patet Leuit. ca. 25. & tunc redibat possessio ad priorem familiam, ita vt distinctio tolli non posset. Erat tamen speciale hoc inter Iudæos, quia non solum ibi inter nobiles sicut nūc obseruabantur iura primogenituræ, sed etiam inter omnes plebeos, ut patet Deuter. 21. capit, amplius autem priuilegium possessionum quantum ad hoc, ꝙ non vēderentur in ęternum, vt familię non miscerentur erat generale, quia in omnibus siue primogenitis, siue nō primogenitis obseruabatur hoc, vt nullius eorum prosapia incerta esset, quod fieret si possessiones alienari possent. Vnde inter iudæos, nemo poterat possessionē suam alteri simpliciter vendere, scilicet ꝙ ista uenditio duraret in æternum, sicut inter nos fit, nec poterat donare, nec perdere per præscriptionem aut alias, sicut declaratum est Leui. c. 27. si autem aliquis simpliciter venderet, aut donaret, vel aliter alienaret, quod esset remedium in his declaratum est Leui. c. 25. Causa autē prædictorum. s. quare per possessionem conseruatur certitudo familiæ, est quia secundum naturam omne mobile reducitur ad immobile, & hoc tam ad esse, quam ad cognosci, dico autem quantum ad esse, quia si aliquid moueatur, necesse est poni aliquid immobile. s. quia saltem ipsum spatium, super quo fit motus erit immobile, & hoc in eis, quæ mouētur motu recto. In his vero, quę mouentur motu circulari reducitur mobile ad immobile. s. ad polos, nec potest certificari motus iste, nisi respectu immobilis, nam nescitur quātum aliqua res pertransit nisi consideretur aliquid immobile, respectu cuius mensuretur distantia & uelocitas. In rebus etiam, quę sunt variabiles non potest fieri cognitio determinata, nisi per reductionem ad aliquid inuariabile, & cum fiat reductio ad illud est sufficiens cognitio, si autem conemur cognoscere aliquid variabile per alterum variabile, non erit cognitio perfecta, sic autem hic intendebamus cognoscere prosapiam cuiuslibet secundum certitudinem, ipsa autem nō est aliquid certum, vt mutetur de persona in personam, ideo debuit dari ad cognitionem eius aliquid inuariabile. Si autem cognoscere uellemus ex personis nō stabit, quia personæ variantur secundum successionem. s. quia una moritur, & alia sibi succedit, ideo secundū illas non est aliqua certitudo, quia continua mobilitas, possessio autem est aliquid immobile, quia possessiones, quę sunt bona immobilia semper sunt eędem, iō per illas possumus cognoscere aliquid ꝙ mobile est. s. si esset aliqua possessio, quæ pertinuisset a prīcipio ad caput vnius prosapię, & illa postea pertineret ad filium illius capitis, & sic succedendo cognosceretur per illā possessionem illa prosapia, quia sciretur ꝙ apud quę-

Quare magis p possessiones, ꝙ alias cognoscātur pgenies.

F cunque reperiretur ista possessio, erat de prosapia illa. Et sic etiam si in infinitum extenderetur linea alicuius generationis, & sciretur, quę possessio a principio pertinuerit ad caput illius generis, etiam si postea omnia media sint incognita cognoscemus quis de illa stirpe sit, hoc autem verum est si possessio, quæ sm se est immobilis, non suscipiat aliquam varietatem in hoc, ꝙ per alienationem transit de vna domo, vel familia in alteram, quia tunc iudicari non posset certitudo alicuius stirpis, & ob hoc iussum est, ne quis uēderet possessionem suā simpliciter, sed illa possessio, quę a principio fuerat in aliqua tribu, familia, vel domo semper esset in ea. De hoc Leui. c. 25. & sic per possessionem cognoscitur certitudo stirpis, quia immobilis est: ideo G ablata possessione non manet certitudo, Ex personis autem, quia mutabiles sunt, hoc cognosci non potest.

Quare Deus uoluit in iudæis seruari cum tanta diligentia certitudo stirpis, in nouo testamento vero non.
Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quare in iudęis Deus uoluit diligēter obseruari certitudinem cuiuslibet stirpis, nam Leu. c. 25. iussit non vendi possessiones, & si venderētur, ꝙ in iobelæo redirēt ad priores dominos, & pristinas familias, in quo conseruatur certitudo cuiuslibet generationis. Item. Ꝫ. 36. c. Deus iussit, ut omnes uiri ducerent vxores de tribu, & cognatione sua, & omnes fœminæ ducerent uiros H de cognatione, & subditur causa. s. vt hæreditas permaneat in familiis nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, ut a domino separatę sunt. Nūc autem Deus nihil tale iussit obseruari in nouo testamento, nec apud aliquam gentem est tanta solicitudo obseruandi certitudinem linearum generationis. Respondendum est, ꝙ hoc fuit factum pp Messiam ad cognitionem ueritatis prophetiarum, quia dixerunt prophetę Messiam futurum de tribu Iuda, & de semine Dauid. Ad conuincendum ergo Iudęos Christum nostrum esse Messiam, vel si alius debuisset esse Messias debuit poni ista diligentia in obseruando certitudinem stirpis cuiuslibet, si. n. istud sic clare non pateret iudęi potuissent dicere rationabiliter de Christo nostro, ꝙ non erat Mes- I sias in lege promissus, quia nesciebant de qua tribu esset vel familia, nec si descenderet de stirpe Dauid, data tū ista certitudine cuiuslibet prosapię dubium esse nō potuit de Christo, ꝙ esset de stirpe Dauid, nec eo uiuēte iudæi negabant illum esse de genere Dauid. Sed obiicietur, quia pharisęi dubitauerunt de Christo magis asserentes, ꝙ propheta Messias nō esset, quia erat a Galilæa, & ibi non erat stirps Dauid, sic patet Io. c. 8. nam cum Nicodemus defenderet aliqualiter partem Christi dixerunt pharisęi, scrutare scripturas, quia propheta a Galilæa non surgit, sed iste est de Galilęa, ergo non vr̄ Messias. Idem dixit maior pars turbæ, quę audiebat eum prędicantem, ut patet Ioan. c. 7. cum quidam di- K cerent, ꝙ Christus erat Messias. s. nunquid a Galilæa Christus venit? nonne scriptura dicit ꝙ ex semine Dauid, & Bethlehem castello, ubi erat Dauid veniet Christus? & sic sequitur ꝙ pp hoc facta est dissensio, & non solum hoc dicebant turbæ Pharisæi, sed etiam Nathanael, qui erat vir bonus, & secutus est Christum. Dixit. n. illi Philippus, quem scripsit Moyses in lege, & prophetę inuenimus Christum filiū Ioseph a Nazareth, & dixit ei Nathanael, a Nazareth p̄t aliquid boni esse? q. d. dubito an possit, ut patet Io. c. 1. Rn̄dendum est ꝙ manifeste cognoscebatur linea generationis Christi, ꝙ esset de Dauid, erat tn̄ satis rationabilis occasio dubitandi illis, qui non tantum attenderant, nā Christus cum esset de semine Dauid debebat etiā esse de Bethlehem:

An iudæi manifeste cognouerint Christū esse de stirpe Dauid, & qūo dubitarint pharisæi.

lehem,& hoc pp duo. Primo quia Bethlehem erat ptinens ad tribum iudæ,& familiam Dauid, Nazareth autem erat in sorte tribus Nephthalim, vt declaratum est Iosue. 19. c. Secundo quia scriptura specialiter dixerat, q Messias erat futurus de Bethlehem, vt patet Michææ. c. 4. & in hoc ipsi de turba dubitauerant allegantes illud dictum, ut patet Ioan.c. 7. q Christus futurus esset de semine Dauid de castello Bethlehem, in quo ipse erat, erat tñ Christus de Nazareth, quia ibi morabantur cognati illius, & ipse ibi couersatus est añ annum. 30. qñ prędicare incepit, vnde Galilæus de Nazareth appellatus est, ut patet Matt. 21. ca. rationabilẽ ergo causam habebant dubitandi de Christo illi, qui tantum non aduerterant, sed hoc faciliter fiebat manifestum, quia Christus ĩ Bethlehem natus est, vnde magis de Bethlehem, quam de Nazareth erat, quamquã parentes eius eum nutrierint in Nazareth: ipse quoq; Ioseph, qui putabatur pater Christi erat de semine Dauid,& oriundus de castello Bethlehem. Et ob hoc cũ exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur vniuersus orbis,& quilibet profiteretur in ciuitate sua, venit Ioseph cum vxore sua Maria in Bethlehem, vt profiteretur, ut patet Luc. ca. 2. & tunc contigit ibi nasci Saluatorem. Hoc etiam manifestum erat Iudæis, nam tres reges, qui nato Saluatore venerunt ad adorandum eum, cum uenissent in Ierusalem missi sunt In Bethlehem,& cognouit totus populus, q illuc iuissent,& occisi sunt pp istud oẽs paruuli iudæorum in Betblehem & finibus suis, ut patet Matth. c. 2. & sic iudæi non dubitauerunt multum de Christo, q esset Messias quantum ad hoc, q non cognosceretur linea illius. Nec obstabat eum esse a Nazareth, qnia multi de iudæis, qui erant de vna tribu transibant ad habitandum ad terrã aliarum tribuum, quia ibi commodius viuebant, nec solum ad aliam tribum, immo aliqñ ad terram gentilium, sicut patet de Elimelech, qui erat de Bethlehem & tpe famis iuit, ut habitaret in terram Moab, ut patet Ruth. c. 1. alia autem erant, pp q Iudæi de Christo magis dubitauerunt, de quibus non est ad præsens, sed patebit efficacius ex processu euangeliorum. Patet ergo q necesse fuerit obseruari certitudinem cuiuslibet stirpis in iudæis, ut quando nasceretur Messias sciretur de qua stirpe erat.

An si non diceretur in lege, uel prophetis de qua tribu venturus erat Messias, necesse fuisset propter ipsum poni distinctionem tribuum,& familiarum.

Quæst. V.

QVÆRET aliquis an fuerit necessarium simpliciter pp Messiam poni certitudinem in qualibet stirpe iudæorum, vel si erat hoc ex presuppositione. s. quia prophetæ dixerãt eum futurum esse de semine Dauid.

Dicet aliquis q fuit necessitas ex psuppositione, qa prophetę dixerunt, q futurus esset Messias de tribu Iuda, si tamen non fuisset prænunciatum de qua tribu, vel familia uenturus esset, non oportuisset obseruari istam certitudinem linearum.

Respondendum est, q etiam si non exprimeretur in aliqua prophetia de qua tribu Christus esset futurus necessaria erat ista distinctio familiarum per iura primogenituræ,& certitudines omnium familiarum fm successiones hæreditatum: quia indei non accepissent Messiam, nisi constitisset eum esse de semine Iacob, etiam si non constaret eis, de qua familia, vel tribu esset. Sed hoc etiam manifestari non poterat, nisi obseruata certitudine omnium stirpium iudaicarum per deriuationes,& possessionum determinationẽ. s. q possessio ad aliquam familiam pertinens semper mane-

A ret in ea, quia multi de Gentilibus conuerterentur ad iudaismum,& contraherent cum mulieribus hebręis sicut nunc faciunt iudæi conuersi ad Christum cum mulieribus Christianis, post multum tempus non appareret an ex iudęis, vel gentilib. essent, & ita dicerent Christo, Nescimus vtrum sis ex nobis an ex gentilib. Nunc autem non poterant negare, quia manifestè patebat linea generationis eius reducendo vsque ad Abraham, sicut reducit beatus Lucas. c. 3. & ista linealis certitudo maxime per possessiones. Cum .n. possessio domus Dauid apud aliquem reperiretur, non poterat dubitari, quin esset de stirpe Dauid, quia hęreditas illa ad nullum alium poterat peruenire, cum vendi non posset, aut donari, aut aliqualiter alienari, nisi vsq; ad io

B beleum,& tunc redibat ad pristinam familiam, & dominum priorẽ, iõ cognoscebantr familię,& trib. cẽnt distinctę per hoc q possessiones earum non miscebãtur, ut patet. s. 36. c. successio añt possessionis alicuius tribus, uel familię erat per masculos, iõ per illos linea stirpis alicuius euidenter cognoscebatur, ob hoc añt p lineam Ioseph,& non virginis Mariæ generatio Christi ab euangelistis descripta est, cum Maria esset vera ma mater eius,& Ioseph nullo mõ erat pr, nec ptinebat ad Christum, sed qnia apud indęos non texebatur linea stirpis per fęminas, cum non succederent ipsę, nemo euãgelistarum deducere posset generationẽ Chri per lineam virginis, quia non cognosceret si eam per fęminas deduceret. Et dato q reuelaretur,& illam describerent, indęi tamen nequaq cognoscere possent il

C lam deductionem stirpis, quia per fęminas nihil computabant. Iõ qñ quærunt doctores, quare Dña nostra matrimonium ɔxit cum Ioseph, cum non esset eã carnaliter cognoturus. Rñdetur, q factum est, vt concept' diabolo celaretur. Credo quidem q dicunt, sed rõnem nullam uideo, si.n. diabolus sciebat Dominam nostrã esse nuptam Ioseph, q unico actu fit, qũo non cognosceret an illam Ioseph carnaliter cognoscebat? qa diabolo ista nota sunt, potissimum cum actus ille frequẽtatus esset, si intelligeretur Maria coniux Ioseph eo modo, ut aliæ fęminę erant coniuges virorum suoiũ. Item his non stantib. dęmon cognoscebat an Domina nostra esset virgo cum in ea cerneret claustra virginalia illibata, quia illa sp manserunt. Nec.n. dici põt

D de diabolo, q de matronis dicitur. s. q sæpe manus falli tur,& oculus obstetricum, nam diabolo ista per omnẽ certitudinem cognita sunt. Item dato q diabolus non consideraret claustra uirginalia, quia sunt signa fallacia cũ aliqua mulier nullo modo ruptis uirgineis claustris possit semen suscepisse,& concepisse de uiro. posset diabolus aliam certitudinem inquirere. s. considerare an Domina nostra semen suscepisset ex uiro. nã licet diabolus non cognosceret aliquam fœminam naturaliter corrumpi a uiro, quod tñ falsum est, poterat cognoscere an semen suscepisset postquam suscepisset, nam etiam in vtero fęmineo semen masculinum cognoscibile est per efficaciam, quam habet super humorem menstrualem mulierum,& hęc quia purè na-

E turalia sunt, nec nimis secreta dæmoni abscondi non poterant, non ergo datus est uir Dominæ nostræ, ut conceptus diabolo celaretur. Alię quoque causæ quæ assignantur multum sunt de benè esse, ut magis declarabitur super Matthæum.

Necessaria autẽ cã vr, quia aliter iudæis probari nõ poterat Christum esse de stirpe Dauid, cum linea generationis per fęminas multum incerta esset, & apud iudęos non describeretur, quia successio in possessionẽ non fiebat per fęminas, sed per uiros. Vnde aliqua mulier de filiabus Moab poterat copulari alicui iudęo sicut copulata est Ruth Moabitis Booz, ut patet Ruth. c. vlt. & Matth. c. 1. & tunc filius inde genitus non descenderet

An ex eo virgo nupta est Ioseph vt partus eius diabolo celaretur & quõ, & quare ergo.

Vera causa.

scenderet de semine Iacob, quantum a 1 matrem, ideo etiam si ipsa esset in tribu iuda, quia transit in familiã viri, & filii sui sint in eadem tribu, & tamen filii quantum ad matrem non essent de semine Iacob. Item quia mulieres vnius tribus poterant contrahere cum viris alterius tribus, & maxime fiebat hoc in tribu iuda, & leui quantum ad partem sacerdotalem, ideo licet aliqua mulier descenderet ab eis, qui sunt in tribu iuda tamen nesciretur, an tritauus suus, vel alius superior, vel etiam mater fuerit de genere sacerdotali. Ratio dubitationis, quia non consequitur fęminam hæreditas distinguens tribum, vel familiam: in masculo autem nõ potest esse istud dubium, quia consequitur eum hæreditas patris, quæ denominat, & notificat tribum, & familiam, & particularem domum, ideo concesso, ꝙ gilber sit filius illius, a quo tenetur pro filio vt est præsumptio iuris, posset alicui iudæo necessario probari per lineam Ioseph, ꝙ Christus fuit de semine Dauid, sed ĩpossibile est probari per lineam Marię, immo impossibile est lineam alicuius fęminæ, vel viri computando per foeminas cognosci, nobis autem certissime creditũ est Mariam esse de semine Dauid, sed licet Ioseph fuerit de semine Dauid, non sequitur Christum fuisse de semine Dauid cum Ioseph nihil attineat ad generationem Christi generatio. n. Christi ad probandũ eũ esse verum Messiam de semine patriarcharum, & Dauid in lege promissum scripta est. Nobis autem, qui credimus, non est opus probari aliquo modo, iudęis autem, inter quos Christus natus est, quia non credebant, probatio aliqua necessaria erat, vt fidei futuræ aliquod fundamentum poneretur. Et quia in quacunque arte probatio necessaria fit ex his, quę necessaria simpliciter sunt, vel videntur necessaria respondenti, cum iudęi dicant Christum natum esse de semine Ioseph: ex hoc potest eis necessario inferri Christum esse de semine Dauid, & concessa ista probatione ex falsissimo principio, ꝙ iudęi fatentur, ducentur ad veram fidem, ut postea istud falsum principium negent, & isto modo arguit beatus Lucas, ꝙ Christus putabatur esse filius Ioseph: ergo nepos Eli, & consequenter vsq; ad Abraham. Ista autem cã necessaria est quare accepit Domina nostra Ioseph in virum, quia etiam si acceperit ad aliquas necessitates, in quib. viri fęminis sufficiunt, tamen illę non fuerunt causa tam vrgens, quia aliter beatæ Virgini poterat prouideri. Ista autem necessaria fuit, & ista sola est, quare ponatur in genealogia Saluatoris. Positus est ergo in hac linea, ut per eũ probari posset descensus Christi de semine Dauid, & quia non poterat poni Ioseph in linea saluatoris, nisi publicè acceptus esset ĩ uirum a domina nostra, ut sic esset aliqualis color ad probandum, ꝙ ipse erat de semine Ioseph, fuit necessitas contrahendi matrimoniũ in uirgine, & sic patet inductum ꝙ distinctio hæreditatis secundum capita, & conseruatio certitudinis stirpis cuiuslibet in ueteri testamento erat necessaria ad fundamentum fidei nostræ. Multa quoq; alia in veteri testamento sic scripta sunt, quę nihil conferre uidebantur, sed magna fidei uostræ conferunt adiumenta. De his aliquid dicetur super Mattheum, si Deo dante aliquando illuc exponendo accesserimus.

Quid sit nomen alicuius conseruari, vel perdi in familia. Quæst. VI.

QVAERETVR amplius, quid sit nomen alicuius conseruari in familia sua, vel perdi.

Respondendum est, ꝙ non est hoc vt nomen alicuius sit tanquam caput familię, quia hoc rarissimis conuenit, illis solis, qui descendebãt immediatè a capitibus tribuum, & aliquando nepotibus

F ipsorum, rarissimè aut pronepotibus, ut patet præced. c. cum positę sunt diuersæ familię, & a quibus denominabantur. Si enim isto modo acciperentur Salphaad non posset habere nomen in familia, nec perdere, quia ipse non erat caput alicuius familiæ, sed magis erat de familia Hepheritarum, ut patet hic & pręced. ca. Sed dicetur conseruari nomen alicuius in familia sua qñcunque descendendo a capite familiæ suæ ipse computatur tanquam unus, & post eum sunt alii descendentes, q cognoscuntur descendere ab ipso, verbi gratia, in tribu iudę accipiatur familia Pharesitarum, quę incipit a Phares ĩ ista familia est Dauid, quia post Phares descenderunt multi, & ex his venit Dauid, post Dauid autem alii descenderunt de stirpe ipsius, quorum de-
G scensio cognita est, ideo nomen Dauid non est ablatum de familia sua, quia cognoscitur, quis ante eum fuerit, & qui ab ipso proueniant.

Perdi autem nomen alicuius in familia sua est, ꝙ cũ ipse descendat a capite alicuius familiæ non manet aliqs, sm quẽ cõseruetur extẽsio posteritatis huius. Fit aũt hoc dupl͛r, uno mõ si aliquis existẽs in familia nõ hẽat aliquos sibi succedentes, quia tunc nomen eius perditum est cum non sint aliqui posteri, in quibus nominetur. Secundo modo perditur nomẽ alicuius, si habeat posteros succedentes sibi, & semper maneat istorum successio, tamen misceantur alieni familię, ita ut non cognoscatur origo ipsorum, tunc enim nomen illius, a quo isti descendunt perit in familia sua, quia ĩcognita est familia deriuata per ipsum quantum ad nos, tñ
H idem est esse, & non apparere. Patet hoc in exemplo dato. s. Dauid est in familia Pharesitarum, & ad ipsum peruentum est per successiones medias a capite familiæ. s. a Phares, si tamen Dauid non haberet aliquem filium, per quem texeretur posteritas sua periret nomẽ illius in familia sua, quia licet familia Phares non erat in aliis, tñ nomen Dauid iam non maneret, quia nõ esset aliquis, in quo conseruaretur. Alio modo perire poterat si forte Dauid habuisset posteros, tñ illi non manerent impermixti sicut manserant omnes pręedecessores sui a Phares usque ad ipsum, sed commiscerentur aliis familiis, non cognosceretur posteritas Dauid, & consequenter periret nomen ipsius, quia nesciretur aliquem esse de stirpe Dauid, in quo denominaretur
I Dauid.

Quomodo tollebatur nomen Salphaad. Quæst. VII.

QVAERETVR amplius quomodo filiæ Salphaad dicebant nomen patris sui tolli de familia sua.

Dicendum est ꝙ nõ dicebant hoc quantũ ad primum modum, quia ille est, cum non habet quis aliquem sibi succedentem, in quo maneat nomẽ eius Salphaad autem filias habebat, in quibus posset manere nomen illius. s. per filios postea genitos ex filiabus: sed dicebant tolli nomen patris sui de familia sua secũ-
K do modo. s. quia quanquam essent aliqui successores Salphaad, tamen in illis non poterat conseruari nomẽ eius cum miscerentur aliis familiis, & nomina viderẽtur pertinere ad posteritatem Salphaad. Causa est, quia certitudo alicuius stirpis non habetur ex personis, cũ ipsę mutentur per successionem, sed istud hr̃ per aliqd immobile. s. per possessionem, ut declaratum est, quia ad quemcũq; peruenerit possessio alicuius familię cognoscẽt esse de illa familia, non existẽte autem aliqua possessione distinctiua stirpis faciliter miscebitur una familia alteri, vel si non misceatur, quia aliæ sunt distinctæ pp possessiones distinctiuas, quas habent, saltẽ manebunt illi, qui sunt in familia ista tãquam aborigenes idest ignoti ad caput stirpis suæ. s. ꝙ ignoretur de illis, ꝙ

non

non sunt de ista familia, nec de illa: tamen nesciretur affirmatiue de qua sint. Sicut nunc est de plebeis, in quibus non obseruatur certitudo cognationum per iura primogenituræ, & determinationem possessionum, quia cognosceretur de quolibet eorum, quod non sit de primogenitis istius stirpis, vel illius, & sic de aliis, tamen progenies sua ignota est. Sic.n. futurum erat in filiab. Salphaad, nam ipsę intendebant gignere filios, qui succederent in posteritate Salphaad, & per ipsos cõtinuaretur linea illius, tamen nomen non maneret, quia cũ ipsę priuarentur possessione, quia erant fœminæ nõ haberent aliquam possessionem distinctiuam stirpis, quã transmitterent ad posteros suos, secundum quam cognosceretur linea Salphaad: ablatum ergo erat nomẽ Salphaad de familia sua in perpetuum, si non daretur possessio filiabus eius.

Quomodo filiæ Salphaad intendebant conseruare nomen patris sui. Quæst. VIII.

QVAERETVR amplius quomodo filiæ Salphaad intendebant reparare istud inconueniens. s. vt nomen patris earum maneret in stirpe sua data possessione, ut ipsæ petebant. Respondendum est, quod filiæ Salphaad nubere intendebant aliquibus viris, & inde se suscepturas prolem estimabant, cum autem nascerentur filii ex eis aliqui denominarentur ex nomine virorum ipsarum, ut per illos extenderetur progenies ipsorum uirorum, & isti succedebant patri totaliter in possessione. Alii autem filii harum denominarentur ex nomine Salphaad, & isti non succederent patribus suis, ne computarentur ĩ stirpe patrum, sed succedebãt solum in hæreditate materna, vt denominarentur ex familia aui materni, & sic quamquam essent hic multi fratres alicuius filiæ Salphaad ex eodem patre, & matre, tamen non computabantur in eadem familia, nec succedebant eisdem, sed vnus ex parte matris, & alius ex parte patris, vel si plures essent quidam ex parte matris, & quidam ex parte patris. & tunc iste, qui succedebat matri in possessione Salphaad, quando computaretur in linea prosapię suę non diceb atur filius patris sui, quia tunc continuaret lineã sua per stirpem patris, & Salphaad non haberet aliquem, per quem cõputaretur sua posteritas, nec etiam iste computaretur filius matris suæ ita quod diceretur Salphaad genuit istam, uel illam filiam, & illa genuit talẽ uel talẽ filium, quia in lineis uirorũ nunquã miscebantur fœminæ, sed computabatur iste tanquam filius Salphaad. Verbi gratia computando stirpem Salphaad si incipimus ab Hepher, qui est caput familiæ dicemus Hepher genuit Salphaad Salphaad aũt genuit istũ uel illũ .s. qui erat filius filię suæ, & iste uocabatur hic filius quãquam esset nepos, quia non erat aliquis pater medius de stirpe Salphaad. Iste modus erat computando generationem vsque ad vltimum, ita quod filii istius nũquã iam computarentur de familia patris sui, sed de familia Salphaad. Fiebat autem sic quando aliquis suscitabat semen alterius. s. si frater maior moreretur sine liberis, frater secundus accipiebat vxorem illius, ut suscitaret semen fratri suo, ut patet Deute. 25. & Matth. 22. c. & Gen. 38. & tunc filii istius denominabantur ex nomine fratris sui mortui saltem aliquis eorum. Et non solum erat hoc, ut aliqui putant. s. quod aliquis de istis filiis vocaretur nomine viri mortui, sed magis quod iste appellaretur filius illius, & quando computaretur linea viri mortui quam quam ipse verè non reliquisset aliquem successorem debebat dici de isto uiro, quod ipse genuerit talem, uel talem filium, utpote si mortuus uocaretur Ioseph, & filius fratris sui suscitantis semen vocaretur Dauid diceretur, Ioseph genuit Dauid, & tota posteritas illius Dauid computaretur in linea Ioseph.

A *Quomodo filiæ Salphaad erant accepturę possessionem nomine patris. Quæst. IX.*

QVAERETVR vlterius quõ filię Salphaad acceptur ę erant possessionem loco patris. Rñdendum est, quod aliter suscepturę erant possessionem filiæ Salphaad, quàm si filios habuisset. Nam si essent filii Salphaad vltra 20. annum susciperẽt possessiones tot quot ipsi essent, quia non dabatur eis possessio ex iure patris, sed ex iure suo. & istis non erat dãda aliqua possessio ex noĩe pr̃is, utpote si essent quatuor filii Salphaad, & oẽs vltra annum. 20. acciperent possessiones quatuor distinctas tanquã quatuor capita, & non daretur eis aliqua possessio noĩe pr̃is, nec succede-
B bant ei in aliquo iure, quia tñ habebant possessiones distinctas lineę computareẽ Salphaad per illos, & non tolleretur nomen Salphaad de familia sua, filiæ autem non poterant hoc modo suscipere possessionem, quia ex iure suo nihil habebant, cum solis uiris computatis deberetur directè possessio in terra Chanaan, sed habebant ius ex successione patris. s. ut id quod habiturus erat pater de possessione id haberent oẽs filię, quia patri debebaẽ vnica sors si superuiueret oĩb. quinq; filiab. dan da erat vnica sors, quàm aliqua de istis quinq; hr̃et, in qua seruareẽ posteritas Salphaad. s. per filios natos ex ea, vel oẽs qnq; illam possessionem inter se diuiderẽt, & oẽs suscitarent semen patri suo, ita quod de qualibet earum essent aliqui posteri, qui denominarentur de stirpe Sal-
C phaad vt ĩ. declarabitur.

Si Salphaad habuisset filios paruulos quid faciendum esset. Quæst. X.

QVAERETVR amplius quid fieri deberet si Salphaad habuisset filios paruulos cũ mortuus est, siue qui nunc essent paruuli qñ terra diuidi debuit. Rñdendum est, quod poterat Salphaad solos filios paruulos, vel filios, & filias, si tñ filios hr̃et nihil referebat an hr̃et filias, vel non, & hoc siue filii essent paruuli, siue magni, quia filiæ non succedebant, nisi in defectum filiorum, statũ ab. ait filius nihil perueniebat ad filias ẽt si filius vnicus esset, & filiæ plures, ut patet. ĩ. s. quod cũ mortuus fuerit aliquis succe-
D det ei filius, quod si decesserit sine filio succedet ei filia. nõ ergo curandum esset de quinque filiab. Salphaad, si habuisset aliquem filium: & ita ipsę in petitione sua exprĩ serunt, quia patet earũ mortuus erat sine filiis masculis. q. d. quod pp hoc petebant possessionem debitam patri, quia nullus masculus erat, cui competeret. Existente ergo hoc, ut oẽs filii Salphaad erant paruuli. s. nõ excedentes annum. 20. quõ fieret diuisio terrę, aut aliqui erant paruuli, & aliqui magni. Aliud autem membrũ. s. si oẽs essenẽ magni vltra annum. 20. non tangiẽ hic, quia de illo iam declaratum est. Etiam quia qõ de paruulis est. Si ergo dicatur primo modo. s. quod essẽt oẽs paruuli, dicendum quod non habebant ius ex seipsis ad habẽ-
E dum possessionem, quia nondũ transierant ad nomẽ. & numerum cum non essent. 20. annorum, sed solũ erat in eis ius alienum. s. ex successione ĩ iuribus paternis. s. quod sicut pater eorum habebat ius ad habendam possessionem, ita ipsi succederent in habendo ius ad possessionem, & quia ius successionis non est maius iure prædecessoris, & Salphaad si uiueret solum habebat ius ad unam sortem, filii eius paruuli unam solum sortem recipient. Si aũt quidam filii essent paruuli, & alii magni de magnis non erat dubium, quin sortirenẽ possessiones distinctas, quia non succedebant ex iure paterno, sed habebant in seipsis creatum ius alterum: iõ quot essent isti maiores, tot essent possessiones.

De paruulis autem est dubium, & aliquis forte dicet,

cet, quod paruuli non succedebant patri, sed accipiebant sortem cũ fratrib. suis maiorib. Sic patet de Ephraim, & Manasse, quos adoptauit Iacob dicens. Duo filii tui Ephraim, & Manasses, quos genuisti, antequam venirem huc, ad te, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliqui aũt quos genueris post eos tui erunt, & noĩe fratrũ suorum vocabunt̃ in possessionib. suis, ut patet Gen. 48. ita isti filii paruuli Salphaad non acciperẽt per se possessiones, sicut maiores, nec succederent pri. ut hñent aliquam possessionem loco patris, sed no nominabantur ex noĩe fratrum suorum in possessionib. eorum. Hoc tñ stare neqt, quia tunc essent aliqui viri ingredientes in terram Chanaan, qb. non daretur possessio pter Leuitas. Sed hoc falsum est, quia tunc non hñent illi, vñ viuerent, quia possessiones pstabãt alimẽta. Item lineę generationis deriuatę ab istis nõ possent cognosci, sed tolleret nomẽ eorum de stirpe sua, quod est iniustum, ut Deus dixit hic, f. quod daretur hr̃ditas filiab. Salphaad, ne periret nomen pr̃is earum de familia sua. Quod aũt periret nomen istorum de stirpe sua, patet qa cognoscebatur stirps per possessionẽ consequentẽ viros stirpis, ut sup. declaratum est. Sed ibi non hñent aliq possessionem, ergo qđ deriuaret ab eis posteritas non conseruaretur in illa nomen ipsorum, quia incognitum foret cuius esset illa posteritas, quia non habebant possessionem distinctiuã, ergo debuerunt isti hr̃e possessionem. Qđ aũt sequeret eos non hr̃e possessionẽ si non succederent pr̃i apparet, qa si computarent̃ in possessionib. fratrum suorũ, & nominib. familiarũ ipsorum non hñent possessionem a frib. suis, qa fratres non succedũt fratrib. sed filii succedũt eis, iõ cũ illi fratres maiores accepissent hr̃ditatem, tenerẽt cã in uita & post mortẽ transmitterent ad posteros, fratres ergo minores nunquã succederent illis in hæreditate i toto, nec in parte, & sic nunquã hñent ipsi nec posteri eorũ aliquã possessionem, & starent oĩa inconuenientia s. assignata. Cum aũt allegat̃ de Ephraim, & Manasse, quod isti fuerunt distincti in duas tribus, & reliqui fr̃es eorũ debebant noĩari in possessionib. eorũ, & cognationib. nõ est sĩle, quia licet Ephraim, & Manasses essent duę trib. & oẽs alii filii, qui nascerent de Ioseph non facerent ipsales tribus, tñ accipiebant partẽ possessionũ assignatarum tribui Manasse, vel tribui Ephraim, aut saltẽ accepturi erant, si fuissent, nulli tñ fuerunt. Hoc patet Ge. 48. c. in pallegatis uerbis Iacob. s. & noĩe fratrũ suorum uocabunt̃ in possessionib. suis. i. alii, q nati fuerint, noĩabunt̃ noĩe fratrũ suorum. s. de tribu Ephraim, vel Manasse, & hoc in possessionib. suis. i. accipient partẽ possessiõis assignatæ Manasse, vel tribui Ephraim. Hic aũt non erat simile, qa filii paruuli Salphaad non erant accepturi de possessionib. fratrum suorum maiorum, quia quilibet illorum accipiebat singillatim possessionem, tanquã unum caput, & illam transmittebat ad filios, fratres aũt minores nihil accepturi erant de possessionib. fratrum maiorum, nisi forte decederẽt fratres non habentes filios. Dicendum ergo, quod filii minores anno. 20. siue esset vnus siue plures succedebant in iure patris. s. quod hñent vnicam sortem, quã pr̃ habiturus erat, si uiueret, & illam inter se diuiderẽt, fratres aũt maiores hñent singulas sortes, & hoc mõ non sequeretur aliquod inconueniẽs, qa oẽs hñent hr̃ditatem, & nulli⁹ familia fieret incerta, cum esset ibi hr̃ditas distinctiua.

F liberos, in qb. maneret nomen Salphaad, erat tñ dña, quia si non hñent possessionem ex iure pr̃is liberi nati ex eis misceret̃ alteri familię, & non maneret distincta progenies Salphaad, qa nõ erat aliquid distinctiuũ ad hoc ergo quod in filiis filiarũ Salphaad conseruaret̃ nomẽ Salphaad, dẽbat dari eis hr̃ditas, ut filii nati ex eis denominarent̃ ex noĩe Salphaad, & per illã hr̃ditatẽ, q̃ puenisset de iure Salphaad, & maneret in nepotib. cõseruaret̃ ĩ eis distincta progenies Salphaad ab oĩb. aliis lineis generationum: sed hoc poterat fieri dupliciter. Vno mõ, si acciperent filiæ Salphaad possessionem, q̃ proueniebat eis noĩe pr̃is sui, & illa daret̃ alicui ipsarũ solum, & tũc cum illa genuisset liberos uiro suo aliq de illis noĩarent̃ de stirpe Salphaad, & illi acciperẽt hr̃ditatẽ illam, oẽs aũt alii filii eiusdem computarent̃ ex noĩe, & progenie uiri sui, & isti non succederent in hr̃ditate mr̃na, q̃ prouenerat ei pp Salphaad. Alio mõ sic

G poterat. s. quod hr̃ditas ista, q̃ proueniebat ex successione Salphaad diuideret̃ inter oẽs, qnq; filias æqualiter, & tunc oẽs suscitarent semen pr̃i suo. s. quod aliquis filius cuiuslibet earum denominaret̃ de stirpe Salphaad, & illi prouenirent pars hr̃ditatis, quã habuerat mr̃ sua ex iure Salphaad. Cæteri aũt filii eiusdem denominarent̃ de stirpe uiri sui, & succederent ei in hr̃ditate, nihil suscipientes de parte, q̃ proueniebat ex successione Salphaad, & hoc mõ hñet Salphaad qnq; lineas per quas deriuaret̃ nomen suum. s. per quinq; filios quinque filiarũ suarũ, uelut si illi essent filii immediati Salphaad.

H

Quis modus dictorum sit verisimilior. Quæst. XII.

Quæreret aliquis vlterius, quis modus istorum sit verisimilior. Rñdendum est verisimilius esse, quod oẽs istę quinq; filiæ acciperẽt hr̃ditatem, & diuiderent eam inter se atque ex qualibet essent aliqui filii, per quos extẽderet̃ linea Salphaad, quam quod tradereť hr̃ditas vni filię solum, & i posteris illius conseruaret̃ posteritas Salphaad. Qđ patet ex earum petitione, quia nõ petierunt possessionẽ p vna earũ, sed p oĩb. dicẽtes. Date nobis possessionẽ inter cognatos pr̃is nr̃i, quasi oẽs possessionem habitu rę essẽt. Itẽ hoc pʒ magis ex rñsione Dei, cũ dĩ, Da eis possessionẽ inter cognatos pr̃is sui, & ei ĩ hr̃ditatẽ sue cedant, vñ oĩb. illis ddit ius succedendi, & habẽdi possessionẽ. Idẽ patet ex cõquestione filiorũ Manasse. c. 36. c. vbi dixerũt possessionẽ traditã esse filiab. Salphaad quasi oẽs hñent possessionem. Etiã ille modus ma

I gis conueniebat ad suscitandũ semen Salphaad, qa si vni filiæ dareť solũ hr̃ditas posset eẽ, quod illa non hñet liberos, & sic periret nomen Salphaad in familia sua, cũ non esset aliqs, per quẽ extenderet progenies eius. distributa aũt hr̃ditate in oẽs filias, non poterant oẽs, vel saltem nõ erat verisimile, quod careret, ple sicut vna earũ carere posset. Cõsiderandũ aũt circa hoc, quod distributa hr̃ditate Salphaad in filias eius si ex illis nascerent̃ filii & filię hr̃ditas Salphaad solũ puenire dẽbat filiis, qa p

K illos duntaxat continuari dẽbat linea stirpis, & nõ per fęminas, & hoc per legem cõem successionis. s. quod filię nunquam succederent non existentib. filiis, ut patet. c.

Quid factum esset de parte hæreditatis eius, quę forte non habuisset filium. Quæst. XIII.

Quæritur vlterius quid si distributa hæreditate Salphaad in omnes quinque filias non haberent omnes filios, sed aliquæ earũ prolem non gignerent, aliç autem solas filias procrearent?

Respondendum est, quod de gignentib. filias, vel de nihil gignentib. non erat hic aliqua differentia, uum tñ aliqua

Quomodo se habere debebant filiæ Salphaad, ne tolleretur nomẽ patris de familia sua. Quæst. XI.

Quæretur vlterius, quõ se hr̃e dẽbant filiæ Salphaad suscitando semen pr̃is ad hoc, quod nõ tolleret̃ nomẽ Salphaad d familia sua. Ad hoc pluppoitendũ est, quod filiæ Salphaad si nc hr̃ent sortẽ ex iure pr̃is, siue non procrearẽ poterãt

A aliqua de filiabus gigneret filios saltem vnum. Verbi gratia, erant quinque filiæ Salphaad, quibus distributa erat hęreditas patris, vt suscitarent stirpem patris sui, & quatuor earum gignerent filias, & vna gigneret filios, tunc nihil magis erat, ꝙ illę quatuor nihil genuissent, quàm ꝙ gignerēt filias, quod patet, quia si aliquis genuisset vnum filium, & multas filias filiæ nihil succedebant, sed filius erat vniuersalis hęres. filię autem succedebant non stantibus filijs, vt patet infra: sic antē erat in omnibus siue filijs, siue filiabus natis de filiab⁹ Salphaad, quia erant quasi filij vnius patris: nam omnes erant ad suscitandum nomē Salphaad, & omnes habebant vnicam hęreditatem Salphaad, in qua succedere debebant. ideo quamquam essent multę filię, si tamen esset aliquis filius ipse solus succedebat, sic B in casu dato cum quatuor filię Salphaad parerent filias, & vna earum pareret filios, illę quatuor habebantur tanquam nihil peperissent, & tunc respondetur ad quęstionem, ꝙ si aliqua de filiabus Salphaad, aut multæ de eis parerent filias, vel nihil parerent, hęreditas Salphaad, in qua successerant omnes quinque filiæ, æqualiter debebat redire ad illam, vel illas solum, quæ parerent filios, quia per illos erat extendenda linea Salphaad, alię autem filię penitus transibant in familiam virorum suorum.

Quid actum esset si omnes parerent feminas tantum. Quæst. XIIII.

C QVAERETVR vlterius, quid si oēs filię Salphaad parerent filias, quia per illas non poterat extendi linea Salphaad cum fœminę non ponantur in linea virorum. Respondēdum est, ꝙ fieri debebat de filiabus istarum, sicut fiebat de ipsis respectu Salphaad patris sui, s. ꝙ filię istarū filiarum, quæ essent nepotes Salphaad succederēt in hęreditate ęqualiter, vt sicut Salphaad non habuit filios, sed filias, & inter illas diuisa est ęqualis hæreditas, ita inter filias istarum filiarum diuideretur æqualiter hæreditas matrū suarū, quę prouenerat ex Salphaad, vt postea istę coniunctæ viris gignerent filios, qui essent pronepotes Salphaad, & per quos extenderetur progenies illius, & si istę neptes Salphaad iunctę viris solas filias gignerent, iterum eis debebat diuidi hęre- D ditas ęqualiter sub spe, ꝙ aliqn̄ istę filię vnitę viris gignerent filios, in quibus maneret nomē Salphaad, & si cōtingeret, ꝙ in omnibus generationibus Salphaad gignerentur semper filię ex filiabus, & nunquam aliqui filij, etiā semper hęreditas sic diuidenda erat, quia in defectum filiorum succedunt filię, vt patet j. & eadem iudicanda sunt de filijs, vel filiabus istarum neptium Salphaad, quæ iudicabātur de filijs filiarum, vt supra declarauimus.

Quomodo computanda fuisset linea Salphaad, si filiæ suæ non peperissent filios, nec filiæ filiarum vsque ad multas generationes. Quæst. XV.

QVAERETVR qualiter computanda esset linea Salphaad, quando per derivationem filiarum suarum non descenderent aliqui filij vsq; ad multas generationes, sed omnes essent feminæ, vtpote si filię Salphaad gignerēt filias solum, & illę rursus gignerent alias filias solum vsque ad sex, vel septem generationes aut amplius, & postea in octaua generatione gignerētur filij, & deinde semper filij, quō computaretur linea Salphaad. Respondendum est, ꝙ non poterat computari per filias, & neptes, sed solum per posteros, qui essent masculi, ita vt medio omisso Salphaad diceretur genuisse primum A de posteris, qui in stirpe eius masculus esset, verbi gratia Salphaad erat in familia Hepheritarum, & transierunt septem generationes post eum, in quibus nullus fuerit masculus: in octaua gigneretur masculus nomine Iacob, & in nona masculus nomine Ioseph, & sic postea descendendo in incipiendo computare familiam Hepheritarū ab Hepher, qui erat pater Salphaad dicere debebam⁹ Hepher genuit Salphaad, Salphaad autem genuit Iacob, Iacob vero genuit Ioseph, & sic de alijs, & subticebantur hic septem generationes, in quibus fuerunt solę fœminę tanquam nulla generatio fuisset, sed immediate Salphaad genuisset Iacob.

B *Si vna filia Salphaad genuisset filias, & alia nihil ad quem hæreditas transferebatur. Quæst. XVI.*

QVAERETVR vlterius, quid si aliquæ de filiabus Salphaad genuissent solas filias, aliæ autem nihil genuissent. Respōdendum est, quòd illę, quæ nihil gignerent, debebāt trāsmittere hęreditatem ad illas, quę genuissent aliquas filias. hoc autem propter duo. Primo causa suscitationis seminis Salphaad. Secundo ex lege communi successionis.

Quantum ad primum patet, quia ista possessio non fuit data filiabus Salphaad ex iure suo, sed solum, vt suscitarent nomen patris, ne periret in familia sua, vt patet ex earū petitione, & Dei concessione, sed C per illas, quę nihil genuerant nō poterat vllatenus cōseruari, vel extendi nomen patris, per illas vero, quæ genuissent saltem filias poterat extendi, quia licet filię directę non proficerent ad nominis conseruationem, tamen quia illę coniunctæ viris poterant filios gignere, in quibus conseruaretur nomen Salphaad debebat transire hęreditas ad illas. Secundo patet hoc ex iure communi successionis, quia infra datur regula, quòd si moriens non habet filios succedant filiæ, si autem non habet filias succedant patrui, quibus nō stantibus succedant propinquiores, sed filię Salphaad non habebant alios propinquiores, quàm erant ipsę inter se, ergo si aliqua earum careret liberis succedebat ei alia soror, & filię sororum, in quibus conserua- D retur nomen Salphaad.

Quo tempore pars hæreditatis sororis debebat transire ad filias alterius sororis. Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius in casu prædicto, quando vna de filiabus Salphaad non habebat filios, nec filias, & erat possessio sua trāsitura ad filios, vel filias aliarum sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad, quo tempore transire debebat, scilicet, an immediate, vel post mortem non habentis liberos.

Aliquis respondebit, ꝙ transire debebat ista hęreditas ad alias sorores, vel ad filios, aut filias earum, E quando certum erat, ꝙ aliqua de sororibus non poterat habere prolem, scilicet, quòd si aliqua earum a principio cum vniretur viro suo non posset habere prolem, non propter hoc erat ei auferenda hęreditas, quæ prouenerat propter patrem suum Salphaad, sed spectandum erat vsque ad tempus illud, in quo manifeste cognosceretur de ipsa, quòd non posset habere liberos, scilicet, quòd esset vetustissima, vel defuncto viro, nollet habere alium, & diceret causam esse, quia possessio data est istis puellis propter Salphaad, vt suscitarent semen illius in familia sua; quando ergo cessaret causa ista in aliqua, debebat quoque cessare hæreditas manere apud ipsam,

ſed quòd tranſiret ad alias, in quibus finis iſte haberi poterat, ſcilicet, quia habebant liberos, in quibus maneret nomen Salphaad.

Sed dicendum eſt non ſtare, quin potius poſtquam iſtę quinque ſorores diuiſiſſent inter ſe hęreditatem, quę prouenerat ex iure patris, quamquam aliqua earum non poſſet habere liberos, nuuquam debebat ei tolli hęreditas, quia licet poſſeſſio fuiſſet data iſtis puellis, vt conſeruaretur ꝑ eas nomen patris in familia ſua; tamen poſtquam diuiſa eſſet hęreditas inter illas, quęlibet portio manere debebat apud illam, cui traderet, quia ius illius portionis pertinebat ad eam, ideo nō debebat ſpoliari iure illo viuens, quamquam non haberet liberos, ſed vſque ad mortem manebat ei poſſeſſio ſua: poſtea autem tranſibat ad alias ſorores. Hoc tamē differebat, quia iſta, quę non habebat liberos cum moreretur, non poterat inſtituere aliquem alium hęredē in illa portione hęreditatis, quā habuerat ex Salphaad niſi ſorores ſuas, vel filios, aut filias earum. Cauſa eſt, quia iſta poſſeſſio data fuerat filiabus Salphaad, ꝓpter patrem ſuum, vt conſeruaretur nomen patris eius in familia ſua. Si autem aliqua de filiabus eius non habēs liberos inſtituiſſet aliquem alium hæredem in portione ſua, iam tranſiret hæreditas Salphaad ad alias familias, & iſto modo confunderentur poſſeſſiones, & miſcerentur lineæ cognationum, nec erat hoc ſpeciale in filiabus Salphaad, ſed etiam in omnibus deſcendentibus, nam nemo poterat inſtituere hæredem, niſi eo modo, quo infra cauetur. Item ſicut non licebat alicui vēdere poſſeſſionem ſuam, niſi ad plus vſque ad iobelæum: poſtea autem redibat ad priorem dominum, & ad familiam priſtinam, vt patet Leui. c. 25. ita a fortiori nemo poſſet inſtituere hæredem aliquem, qui eſſet extra cognationem ſuam, vel illum, qui erat minus ꝓpinquus omiſſo alio, qui erat propinquior alicui filiæ Salphaad, quàm aliæ ſorores eius, vel filij, aut filię ipſarum: ergo ſi aliqua earum decederet ſine liberis nullū præter ſorores, vel liberos earum poterat hęredem inſtituere.

Si quælibet filiarum Salphaad habuiſſet tantum vnum filium, quod nomen debebant ſuſcitare: patris an aui.
Quæſt. XVIII.

Quæreretur amplius, quid ſi quælibet iſtarum filiarum Salphaad, ſolum haberet vnicum filium, an deberet ille ſuſcitare nomē Salphaad, in familia ſua, vel non. Dubij ratio eſt, quia ſicut nomen Salphaad conſeruandū erat in familia ſua per filios filiarum ſuarum, ita & nomen virorum coniunctorum ipſis cōſeruari debebat in familia ſua, ſ. quòd quilibet vir accipiens aliquam de filiabus Salphaad in vxorem erat deſcendens per lineā alicuius ſtirpis, & nomen illius conſeruandum erat in familia ſua, ſicut nomen Salphaad in familia ſua, cum tamen eſſet vnicus filius non poterat conſeruari vtrūque nomen, quia aut ille denominaretur de linea patris ſui computando eo modo, quo ſupra computabamus in Salphaad, & poſteris eius, & tunc conſeruaretur nomen patris in familia ſua, ſed nomen Salphaad periret, quia non erat aliquis, in quo conſeruaretur linea eius. Si autem nominaretur de linea Salphaad, q erat auus maternus, periret nomen patris ſui in familia ſua, quia non erat aliquis, per quem deriuetur ſua poſteritas.

Reſpondendum eſt, quòd aut quælibet iſtarum filiarum Salphaad habebat vnum filium, & multas filias, vel ſaltem aliquam: aut quælibet habebat vnum filium, & nullam filiam, aut vnica earum habebat vnicam filiam. In primo modo dicēdum eſt, ꝙ filij debebant nominari de linea patrum ſuorum, & illi ſuccederent eis, ſ. vnicus filius vni patri, & per illos conſeruaretur patris poſteritas filiæ autem ſuccedebant Salphaad auo materno, & habiturę erant poſſeſſionem matrum, vt conſeruaretur in eis nomen Salphaah, ſicut factum fuerat in matribus earum, ſ. quòd quamquam matres iſtarum puellarum non fuerunt filij maſculi, tamen ſucceſſerunt in hæreditate, quam habiturus erat pater, vt nomen eius ſuſcitaretur, ſ. quòd in filijs natis ex eis conſeruaretur nomen patris, ita & in neptibus Salphaad fieri debebat, quia ipſę poterant cōiungi viris, & inde gignerentur filij, in quibus conſeruaretur nomen Salphaad.

In ſecundo autem caſu erat difficilius, quia quælibet habebat vnicum filium, qui non poterat denominare duas familias, ſcilicet patris ſui, & aui materni: iō videtur quibuſdam, quòd iſte deberet denominari a Salphaad, & ſuccederet in hæreditate eius. Nomen autem patris huius non conſeruabatur in iſto, & hoc quia ipſe poterat habere aliam vxorem, ex qua gigneret liberos, qui ſtirpem eius extenderent, filia autem Salphaad non poterat habere alium virum ex quo ꝓlem ſuſciperet, ideo debebat nominari iſte de familia Salphaad, & ſuccedere illi, & ſi pater eius viuente vxore, vel ea mortua acciperet aliam, ex qua gigneret liberos, filius prior nequaquam pertinebat ad familiā patris, nec ſuccedebat ei, ſed filij ex ſecunda vxore. Nec refert, an ex eadem filia Salphaad habuiſſet multos liberos, vel ex ea vnum, & ex alia vxore alios, quia ſemper ſtat ipſum habere multos liberos in quorum quibuſdam poteſt nomen eius conſeruari, & in alijs ſeruabitur linea Salphaad. Sed iſtud planum eſt, quia hic fit reductio ad caſum, quis ſimul habet multos liberos, ſed poſita vnitate filij, ſiue habuit vnā vxorem, ſiue multas.

Dicendum erit, quòd aut ille filius eſt ex filia Salphaad, aut ex aliqua alia vxore, ſi autem ex alia, nihil attinebit ad lineam Salphaad, nec ſuccedet ipſi, aut conſeruabitur nomen eius in illo. Si autem iſte filius fuerit ex filia Salphaad genitus, & mater nec pater vnquā vllum alium habeant, ſtat dubium, quod a principio. Et tunc dicunt quidam, quòd iſte vnicus filius ſuccedet in hæreditate patris, & aui materni, ſed ſolum denominabitur de linea patris. Poſtea vero ſi multos filios habuit aliqui denominabuntur de linea ſua, & alij de linea Salphaad. Iſto enim modo ſatis prouidebatur vtrique, ſcilicet, quòd nullius nomen periret in familia ſua. Tamen pręſupponitur aliquid, quod eſt valde difficile, & ſatis videtur eſſe falſum, ſcilicet, ꝙ illi, qui ſemel fuerunt in vna familia, pertinere poſſint poſtea ad alteram familiam: ſic enim eſſet hic, ſcilicet iſte filius filię Salphaad effectus eſt totaliter de familia patris ſui, ideo omnes filij eius pertinebunt ad familiam hanc, & conſequenter nullus poterit pertinere ad familiam Salphaad.

Cauſa huius ſatis apparet, ſcilicet, ne familia confundantur, quod fieret ſi ille, qui in vna familia eſt ad aliam poſſet pertinere. Neceſſario ergo dicendum, quòd iſte filius, aut totaliter pertinet ad familiam Salphaad, & omnes poſteri ſui cum eo, aut totaliter ad familiam patris ſui.

Opinio aliquorū reÿcitur.

Dicet autem aliquis, quòd pertinebat ad familiam Salphaad, quia mater illius cum haberet poſſeſſionē a patre ſuo Salphaad, vt conſeruaret nomen illius, ob hoc nubebat viro, vt proles inde genita pertineret ad lineam Salphaad, ideo ſi vnicus filius naſceretur ad illum pertinebat.

Sed magis ſtat contrarium, quia filij magis debent nominari a patribus quam a matribus, quia magis aſſimulantur in naturæ conformitate, ſcilicet in ſexu.

Item

Item quia merita patris sunt potiora. Item quia li- **A** neç semper describuntur per patres: per matres autẽ nunquam, nisi per accidens. Item quia inconueniens est hic çquale vtrique, s. quòd si iste filius denominaretur de linea Salphaad totaliter peribit cognatio patris s. quòd non habebit posteritatem. Si vero denominetur ex patre nullam habebit posteritatem Salphaad. In causa ergo æqualis inconuenientis vtrinque potior est conditio patris quàm matris, & sic denominabitur iste de linea patris, & linea Salphaad totaliter peribit. Si tamen diceretur secundum alios, qui volebãt istum vnicum filium nominari de stirpe Salphaad, nõ fieret hoc in filijs omnium filiarum Salphaad, sed in filio vnius filiæ, s. quinque filiæ Salphaad genuerunt quinque filios, in vno vero eorum hoc fieret solum, s. quod **B** denominaretur de stirpe Salphaad. reliqui autem quatuor filij, quatuor filiarum Salphaad denominabũtur solum a patribus suis, sed tũc hæreditas, quæ erat apud omnes quinque filias Salphaad transibit ad illum filiũ vnius, in quo manet stirps Salphaad, & ipsç pertinebunt penitus ad familiam virorum suorum. Causa est, quia possessio, quam habuerunt istç quinque filię, erat illa quam solus Salphaad habiturus esset, & illa permansura erat in stirpe Salphaad semper, vt per eã distingueretur ab omnibus stirpibus, filij tamen quatuor filiarũ Salphaad, non pertinerent in hoc casu ad stirpem Salphaad. ergo non debebat manere hęreditas Salphaad penes illos, sed transibat tota ad illum, qui denominabat lineam Salphaad. In tertio casu dicendum est, sicut in primo, s. quòd vnica filia Salphaad habente vnũ **C** filium, & multas filias, filius succederet patri, tam in hæreditate, quàm in nomine stirpis suæ: filię autem succederent Salphaad habentes possessionem, quę prouenerat ab ipso, vt ex eis nascerẽtur liberi. In quarto casu dicendum est, sicut in secundo, s. quando vnica filia Salphaad genuit vnicum filium, aliæ autẽ nec filios, nec filias genuerunt, ille succedet in hęreditate patri; linea autem Salphaad cessabit. Idem autem erit si ponamus filias, s. quòd quælibet filiarum Salphaad genuit multas filias, & nullum filium, nam tũc aliquæ earum succedent in nomine, & hęreditate Salphaad aui materni: aliæ in linea, & hęreditate patris, vt per eas extendantur illæ duę lineę, vt supra dictum est. Si vero quęlibet filiarum Salphaad vnicã filiam habuit, **D** & nullum filium, vel omnibus carentibus liberis vnica de filiabus Salphaad: dicendum erit, sicut in pręcedentibus, s. quòd istę filiæ denominentur de nomine patrum, sicut filij, & per eas extendetur linea patris.

Si filiæ Salphaad haberent vnicum filium tantum denominatum a Salphaad, cuius erit hæreditas. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius in casu prędicto, si quælibet filiarum Salphaad habuit vnicũ filium, vel vnica earum habuit vnicum filium, & ille non denominetur de stirpe Salphaad, ad quem debet prouenire hæreditas materna, quam habuerat ex Salphaad.

Respondebit aliquis, ꝙ succedat filius quamquam non denominetur de stirpe aui, quia ex lege successionis filij sunt directe hęredes, oẽs aũt alij ppinqui sunt **E** hęredes in defectum filiorum, vt patet j. c. et ex lege humana sic est: ideo cum hic sit filius, dẽt succedere matri. Sed dicendum est non esse verũ simpliciter, sed distinguendum, ꝙ, aut, moriente ista matre, alię sorores manebant, quę adhuc possent habere liberos, aut nõ: si manerent, & aliquos genuissent, per quos posset deriuari posteritas Salphaad succedebant sorores, vel cõsobrini. filij autem non, & iste erat specialis casus, pp hoc, ꝙ hęreditas hęc data erat principaliter ad conseruandum stirpem Salphaad. Cum ergo in isto, qui erat

A nepos Salphaad ex matre non cõseruaretur linea Salphaad pp causam supra dictam transitura erat hr̃ditas ad alios, in quibus cõseruaretur illa linea, s. ad sorores, & ad filios earum. Dato ẽt, ꝙ sorores non haberent filios, nec habere sperarẽtur: si tamen esset aliquis alius, per quem fm̃ legem posset denominari, & deriuari progenies Salphaad ad illũ deuolueretur hr̃ditas, nec erat in ista successione, sicut nunc est vulgariter apud nos, quia rarissimè attenditur certitudo progenierum, nec pertinet aliqua possessio specialiter ad denominandũ aliquam familiam, nisi in quibusdam, in quibus seruatur ius primogeniturę, ideo vr̃ filij succedunt, tam patribus q̃ matribus, siue maneant in eadem progenie, siue non. Cum aũt arguebatur, ꝙ filij debebãt succedere **B** directe ante omnes alios, & nullus erat hęres, nisi in defectum filiorum. Rñdendum est hoc esse apud nos verum vr̃, tam in matre, quàm in patre, nisi cum filij ob aliquam causam priuantur penitus successione paterna, vel materna. Apud Hebręos aũt erat hoc vr̃ in patre, ꝙ filij succederent ei. In matre aũt non erat vr̃e. Causa diuersitatis est, quia filij sp̃ denominãtur de stirpe patris, siue vnicus sit, siue multi. Quia si vnicus est denominabitur de stirpe patris, & non auorũ maternorum, vt s̃. probatum est: si aũt multi sunt oẽs poterunt denominari a patre, & sp̃ denominabuntur, nisi in casu dato, s. qñ auus maternus non habuit aliquem filium masculum, quia tunc aliqui denominabuntur ab auo materno, & sic cũ aliquis hẽt filios necesse est, vt oẽs, vel aliquis eorum succedat ei. In matre autem **C** non est sic, quia si ipsa habet possessionẽ ex patre suo, vt patet ĩ casu dato si vnicus filius est. nominabitur de stirpe patris, & non matris, ideo possessio, quę certificabat lineam aui materni, non transibit ad nepotem, qui non denominabat progeniem aui materni, ne misceantur possessiones familiarum, sed redibit ad illos, qui denominare possunt progeniem matris.

An si nulla filia haberet filium, vel filiam periret nomen patris. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius, quid si nulla de filiabus Salphaad hr̃et filium, vel filiam, q̃uo suscitarẽt nomen pr̃is sui. Rñdendum est, ꝙ tunc ne- **D** cesse erat perire, quia progenies continuaĩ per deriuationem posterorum: non existentibus aũt posteris, necesse est illam deficere, & sic multæ familiæ perierũt: sicut patet de quinque familijs in tribu Beniamin. ca. p̃ced. Habuit namq; Beniamin decem filios: Gene. 46. ex quibus debebant noĩari decem familię, sed solũ ex quinq; eorum familię noĩatę sunt, & ex duobus nepotibus, vt patet pręced. c. & 1. Paralipo. c. 8. & sic fuit de alijs tribubus, in quibus defecerunt quędam familiæ, vt fuit declaratum præced. c. hoc autem fuit, quia defecit posteritas in illis, per quam familię extenderent.

Deficiente familia Salphaad, quis fuisset hæres. Quæst. XX.

E QVAERETVR amplius in casu prędicto, ad quem deuolueretur hęreditas Salphaad. Rñdendum est, quòd familia Salphaad poterat dupliciter deficere: vno modo, ꝙ filię eius genuissent liberos, s. quęlibet earum vnum filium, vel filiam, & illi non noĩarentur de stirpe Salphaad, sed de linea patrum suorum: alio modo poterat deficere linea Salphaad, si filię eius nũq̃ genuissent. In primo casu dicendum, ꝙ si aliqui alij essent in cognatis Salphaad, qui possent denoĩare lineam illius dẽbat prouenire hr̃ditas in illos, & non in filios harum filiarum Salphaad. Causa huius est, quia ista possessio dabatur, vt non periret nomen Salphaad in familia sua: erat ergo danda illi, qui posset con-

ſeruare nomen Salphaad, ſed filij filiarum non cõſeruabant,& alij conſeruabãt : ergo ad illos trãſitura erat hæreditas,& tamen nulli erant cognati, in quibus poſſet nomen Salphaad cõſeruari,quia licet multi eſſent cognati Salphaad quilibet illorum erat ĩ aliqua linea ſpeciali , & non poterat denominari ab alia , quilibet namque vir erat,tanquam vnum caput computatum in deriuationem familiæ ſuæ . Si autem accipiens nomen Salphaad computaretur de linea illius,iam ceſſaret nomen familiæ ſuę antiquæ,ideo nullus de propinquis Salphaad poterat ſuſcitare nomen illius , ideo in caſu dato neceſſe erat hæreditatem prouenire nepotibus Salphaad , quamquam non conſeruaretur in illis linea eius,& tunc tranſibat poſſeſſio de vna familia in aliam,ſed non confundebantur, quia vna earum totaliter perierat. fiebat autẽ iſta ſucceſſio ex lege propinquitatis , & non ex iure conſeruandi nominis : nullus enim poterat habere hæreditatem iſtam ad conſeruãdum nomen Salphaad,quia nullus talis erat,ideo ſolũ manebat ius cognationis ad ſuccedẽdum, & quia nullus eſt propinquior matri, quàm filius ſuccedebant filij. Secundus caſus , in quo nomẽ Salphaad peribat in familia ſua,erat ſi filiæ ſuæ nullum genuiſſent, & tunc per legem ſucceſſionis,quæ babetur infra,debebat ꝓuenire hæreditas ad propinquiores,ſ.ad cognatos patris earum,& tunc etiam tranſibat poſſeſſio vnius progeniei in alteram,ſed non miſcebantur, quia vna earũ iam perierat. *Quia non habuit filium.* Ideſt tollitur nomẽ patris noſtri de familia ſua per legem ſupra poſitam , quia non habet filium maſculum, ſ. quòd præcedenti capit.ſoli maſculi a 20.anno computabantur ad habẽdam poſſeſſionem , per quod tollebatur ius poſſeſſionis Salphaad,quia nõ habebat filium,& ſic periret nomẽ eius in familia ſua propter defectum poſſeſſionis , vt ſupra declaratum eſt . *Date nobis poſſeſſionem .* Iſta eſt concluſio filiarum Salphaad,ſcilicet,quòd daretur eis poſſeſſio,quam habiturus erat pater, & ipſe ſuſcitarẽt ſemen,quia viuerentur viris, & in filijs inde genitis conſeruaretur linea Salphaad,vt patet ex ſupra declaratis. Si autem iſtę puellę non poſſent conſeruare nomen patris ſui in familia ſua, non daretur eis aliqua poſſeſſio,quia ſolum dabatur poſſeſſio nomine patris .

Inter cognatos patris noſtri. Ideſt in tribu, & familia patris noſtri. Erat enim Salphaad de tribu Manaſſe,vt patet hic,& præcedenti cap. ideo filiæ eius non debebãt ſuſcipere hęreditatem in aliqua alia tribu, quia poſſeſſiones tribuum debebant eſſe impermixtę , vt ſic cognoſceretur diſtinctio tribuum , vnde Deus iuſſit , ne miſcerentur poſſeſſiones propter certitudinem familiarum & tribuum, vt patet infra 36 capi.ſ. cunctę fœminę maritos de eadem tribu accipient , vt hęreditas permaneat in familijs , nec miſceantur tribus , ſed ita maneant,vt a domino ſeparatę ſunt . Idẽtidem autem erat de familia,ſ.quòd acciperent filię Salphaad poſſeſſionem in familia patris ſui . Erat enim de familia Hepheritarum , & inter Hepheritas accipere debebant portionem.Cauſa huius eſt,ſicut in tribu,ſ. quòd nullus accipere debebat poſſeſſionem in terra alterius tribus,ita nullus acciperet partem in terra alterius familiæ , quia ſicut primum fiebat ne tribus miſcerentur propter confuſionem poſſeſſionum , ita fieret confuſio familiarum ſi aliquis de vna familia haberet poſſeſſionem intra ſortem alterius familiæ. Deus autem voluit , quòd etiam familiæ eſſent impermixtæ . Cauſa enim eadem erat in omnibus, vt ſupra declaratũ fuit , quòd autem vellet hęc Deus , patet quia dicitur infra 36.capit. vt hęreditas permaneat in familijs,& ne ſibi immiſceantur tribus,ſed ita maneant, vt a domino ſeparatę ſunt: ita autem factum eſt,quia in diuiſione terę data eſt poſſeſſio filiabus Salphaad in dimidia ſorte

F tribus Manaſſe ad occidentalem partem Iordanis , & hoc quia familia Hepheritarum,de qua erat Salpbaad accepit poſſeſſionem ibi,vt patet Ioſue 17. ca. ſic etiã infra 36. capit.dicitur,& poſſeſſio, quæ eis fuerat attributa manſit in tribu,& familia patris earum. nec ſolũ acceperunt poſſeſſionem in familia patris ſui, ſed etiã coactę fuerũt accipere viros de tribu, & familia patris ſui,vt patet præallega.cap.

Retulitque Moyſes cauſam earum ad iudicium Domini . Ideſt neſciuit immediate reſpondere Moyſes quid iuſtũ eſſet , aut expediens in hac cauſa , ideo retulit petitionem iſtam ad iudicium Dei, ideſt propoſuit illam coram Deo, vt Deus iudicaret in illa.

G *Quomodo cauſa filiarum Salphaad fuerit relata ad Deum per Moyſen. Quæſt. XXI.*

QVAERETVR quis fuerit modus, quo retulit Moyſes iſtam canſam ad iudicium Dei. Reſpondendum eſt,quòd multis modis poterat Moyſes inquirere iſta a Deo , ſicut Deus multis modis reuelat ſe prophetis , ſcilicet quatuor,vel quinque modis,vt declaratum eſt ſupra duodecimo,& vigeſimoquarto capitu. plures tamen modi ſunt,quibus Deus poteſt ſe reuelare Prophetę alicui,quàm modi,quibus propheta poteſt aliquid inquirere a Deo. Nam vnus modus reuelationis propheticæ erat in ſomno per immutationem phantaſię:tunc
H tamen propheta a Deo nihil inquirere poteſt,quia nõ habet aliquem actum humanũ ſopore depreſſis omnibus rationalibus . Dicendum autem duos eſſe modos,quibus Moyſes potuiſſet inquirere a Deo iudiciũ in iſta cauſa: primus erat introeundo in ſancta Sanctorum , quia tunc reſponderetur ei de propitiatorio , vt patet Exodi capitu.25. erat enim Angelus intra propitiatorium , qui loqueretur inter alas duorum Cherubim . Secundus modus erat , ſi quæreret Moyſes ad oſtium tabernaculi : ibi enim reſponderetur illi, quia erat ibi Angelus in columna nubis, qui aliquando deſcendebat cum columna ad oſtium tabernaculi, & loquebatur,vt patet ſupra capit.12.& Exodi capi.19. Primus tamẽ modus iſtorum eſt veriſimilior, quia Moy
I ſes iſtum habebat in conſuetudine, vt patet ſupra cap. ſeptimo,ſcilicet,cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis , vt conſuleret oraculum , audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio.Secundus autem modus magis erat, quando Deus alicui loquebatur non inquiſitus ab eo,quia inde vocabat quem voluiſſet,ſicut vocauit Mariam,& Aarõ, cum voluit eos increpare ſupra capit.duodecimo,ideo quando Moyſes volebat conſulere dominum habebat iſtum modum primum,tanquam ſpecialem ſibi,omnes autem alij poſt mortem Moyſi habuerunt alium modum , ſcilicet,quòd ſacerdos apponebat ſibi rationale,& ſuperhumerale,& ibi iudicabatur de quocunque inquiſito. Sic patet de Dauid,quando erat in vrbe Ceilę , & timuit, quòd viri illius ciuitatis traderent eum in ma-
K nu Saulis dixit ſacerdoti Abiathar: Applica Ephod,& tunc conſuluit dominum,& reſponſum eſt, quòd traderent eum viri Ceilę in manus Saul , vt patet primo Regum,23.cap.De modo autem,quo fiebat iſta inquiſitio , ſcilicet , an in verbis, vel in fulgore lapidum,aut ſcribendo quæſtionem,& ponendo in plicatura rationalis declaratum eſt Exodi cap. 28.

Conſiderandum eſt circa hoc,quòd aliqui Iudęi dicunt Moyſen neſciuiſſe reſpondere quęſtioni puellarum , quia Exodi cap. 18. dixerat, quòd ſi aliqua quæſtio grauis eſſet referrent ad eum,& ipſe reſponderet. Sed non ſtat , quia Moyſes non dixit iſtud ad inanem gloriam , ſed obediendo Iethro ſocero ſuo , qui ei &

toti

toti populo consuluerat statuere iudices, & q omnes maiores causæ referrentur ad Moysen. Itē quia Moyses non intendebat in magnis causis ex suo sensu iudicare: sic enim facere solitus erat, vt patet Exodi ca. 18. cum dixit. venit ad me populus quærens sententiam Dei, quasi dicat, q ipse Moyses illud, quod iudicabat ex sententia Dei iudicabat. Sed dicendum, q Moyses ignorauit, quia iste casus nondum fuerat expressus in lege, nec ante hoc fuerat aliquid tale ventilatum. Et quamquam Moyses forte intēderet iudicare id, quod Deus postea iudicauit, quia satis erat illud rationabiliter apparens: tamen non ausus est ex seipso iudicare, quia ista sententia obtinuisset vim legis inter partes, & etiam extenderent eam Iudæi postea ad casus similes, sicut fit de lege vniuersaliter data: iō noluit Moyses ex se legem condere, quamquam cognosceret qd Deus iudicaturus esset. *Qui dixit ad eum, iustam rem postulant filiæ Salphaad.* Immediate enim cum Moyses ingressus in Sanctuarium loqueretur coram propitiatorio audiebat vocem de medio duorū Cherubim, in qua respondebatur ad eum, & respondens erat Angelus, quamquam scriptura dicat Deum respondere. Laudauit autem Deus petitionem filiarum Salphaad, quia ipsę petebant hæreditatem solum, vt non periret nomen patris sui de familia sua, & hoc Deus volebat, s. q conseruarentur singulæ progenies, & distinctæ manerent ex causis supra assignatis. *Da eis possessionem inter cognatos patris sui.* Idest omnibus istis filiabus Salphaad danda erat hęreditas, quæ proueniebat ex iure patris earum. Et in hoc soluitur quęstio, quā supra ponebamus, s. an filiæ Salphaad diuisurę essent inter se possessionem patris, & omnes ei succederēt, atque per filios earum extenderetur progenies Salphaad, vel si danda erat possessio tota vni earum, vt solum per filios illius extenderetur progenies, & omnes aliæ transirent in familiam virorum suorum, nihil habentes de paterna possessione, nec filij earum nominarentur de stirpe Salphaad, sed de stirpe patrum suorum, & respondetur, quòd omnibus danda erat possessio.

Considerandum autem cum dicitur. *Da eis possessionem.* Quòd non intelligitur de actuali distributione possessionis, & assignatione, sed intelligitur da eis possessionem, idest iudica per sententiam, quòd habeant ius istæ puellæ ad accipiendum possessionem, quando terra fuerit diuisa: hoc autē dicitur, quia Moyses non tradidit possessionem istis puellis, sed post mortē eius steterunt coram Iosue petentes possessionem, vt patet Iosue 17. ca. si tamen assignata fuisset eis possessio nihil amplius peterent.

Filiab⁹ Salphaad, an fuerit data possessio per Moysen, vel per Iosue.

Sed obijcietur, quia infra 36. cap. dicitur, de filiabus Salphaad, scilicet, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum, sed Moyses scripsit istum librum: ergo tempore suo data erat possessio filiabus Salphaad.

Respondendum est, quòd illud intelligitur de assignatione possessionis, quantum ad ius, sed non actualiter, & est sensus, quòd filiabus Salphaad datum est ius accipiendi possessionem. & viuente Moyse nupserunt filijs Manasse de stirpe Hepheritarū, & quia tunc non poterant possessiones earum transire ad alias familias, sicut si nuberent viris aliarum familiarum, vel tribuum, dicitur quod manserunt possessiones eis assignatæ in familia, & tribu patris earum, idest non transire ab illa per matrimonium contractum cum viris eiusdem stirpis.

Inter cognatos patris sui. Idest inter Hepheritas, qui erant de familia, & tribu Salphaad. Inter hos enim postea Iosue dedit possessionem his puellis, vt patet Iosue 17. cap. *Et ei in hæreditate succedant.* Idest istæ filię succedant patri in hęreditate, non quidem in hæreditate,

A sed in iure ad hęreditatem, nam Salphaad nondum acceperat aliquam sortem, quia non erat diuisa terra: habebat tamen ius ad recipiendum hæreditatem. & in isto iure successerunt filiæ. In hoc etiam innuitur, q istę puellæ non acceperunt hęreditatem iure suo, sed iure paterno, quia dicitur succedant. successio tamen est ad ius alterius: & hoc significatur infra 36. cap. s. ubi domino nostro pręcepit Deus, vt terram sorte diuideres filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitā patri, idest, quæ proueniebat ex iure patris sui, & ipse habiturus erat eam, si viueret etiam si nullum filium, aut filiam habuisset: propter hoc autem non cōsideratum est de filiabus Salphaad, an essent maiores viginti annis, vel minores ad accipiē-
B dum possessionem, sicut fiebat de viris, qui computātur a viginti annis, & supra, & qui maiores erant annis viginti habebant ius sortis, qui vero minores non habebant; secus autem erat de filijs alicuius defuncti, vt si Salphaad reliquisset filios, quia tunc considerādum erat, an illi essent maiores annis viginti, vel minores, si autē maiores daretur cuilibet determinata possessio, quanta patri eorum danda erat, & nullus ipsorum patri succedebat. Si autem omnes essent minores, non habebant ex se ius sortis, sed siue multi, siue pauci essent succedebant solum in iure paterno, scilicet, vt daretur illis tanta hęreditas, quanta patri danda erat. Si vero quidam essent maiores viginti annis, & quidam minores, omnes maiores habebant sortes distinctas,
C & non succedebant patri. minores autem patri succedebant in vnica sorte, quam habiturus erat. Probationes autem horum supra positę sunt.

Ad filios autem Israel loqueris hæc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Sinautem nec patruos habuerit, dabitur hęreditas his, qui ei proximi sunt. Eritque hoc filijs Israel san-
D ctum lege perpetua, sicut præcepit dominus Moysi.

Ad filios autem Israel. Hic ponitur secundum, scilicet de quadam legis positione, & dependet istud ex superiori, nam supra dabatur lex in particulari in casu filiarum Salphaad, quę erat quasi sententia, quę facit ius inter partes: hic ponitur lex in vniuersali quantum ad omnes filios Israel. Non est tamen intelligendum, q ideo ponitur hic ista lex vniuersalis, tāquam determinatio pręcedens, quę erat quasi sententia non faceret ius, nisi inter partes, nam in iuribus humanis hoc obtinet, vt res iudicata habeatur pro lege inter partes, sed
E inter alios nullum ius constituit, sententia tamen Dei in vno casu lata est ad omnes similes extendenda, datur tamen hic lex vniuersalis, quia per illam sententiam datam inter partes in casu filiarum Salphaad nō comprehenduntur omnia, quę ponuntur in hac lege de successionibus.

Ad filios autem Israel loqueris hæc. Idest illa, quę supra diximus pertinebunt solum ad casum filiarum Salphaad: hęc autem, quę nunc dicentur, pertinebunt ad omnes filios Israel.

Homo cum mortuus fuerit absque filio ad filiam eius transibit hæreditas.

De modo, quo succedunt in veteri testamento filij & filiæ, & de bonis mobilibus, & immobilibus relictis, vel legatis, & an in aliquo casu possunt vendi immobilia.

Quæst. XXII.

NON ponitur hic de filio, quia præsupponitur, ꝙ filius sit hęres regularis, & ipso existente nullus alius succedit: dicitur enim, ꝙ cum aliquis moritur sine filijs hęreditas transit ad filias, quasi dicat, si haberet filios nihil succederent filiæ, & hoc erat speciale in veteri testamento, quod nunc non est: nam nunc filij, & filiæ æqualiter succedunt: tunc autem soli filij succedebant: ideo si vnicus filius esset, etiam si essent decem filiæ, filius succedebat vniuersaliter. Ante hoc autem filiæ, nunquã habuerant ius succedendi, nec indirecte, nec in defectum filiorũ. quod patet ex petitione filiarũ Salphaad: nam si in defectum filiorum fuisset ius filiabus succedere, non dicerent, ꝙ nomen patris sui tollebatur de familia sua, quia ipsę successurę erant, non existentibus filijs masculis, nec petiuissent hoc. Itẽ patet istud ex lege Dei, quæ sequitur: scilicet, ꝙ cum fuerit mortuus aliquis sine filijs, transeat hæreditas ad filias, si tamen ante hoc filiæ succederent cum filijs, vel saltem in defectum filiorum non fuisset posita ista lex. Erat autem causa, quare succederent tunc soli filij directè, quia volebat Deus inter Iudęos seruare certitudinem omnium progenierum, ista autem nõ potest sine possessione distinctiua seruari, vt supra declaratũ est: ideo debuit dari possessio illis, in quibus poterat seruari distincta linea alicuius stirpis: hoc autẽ est in viris, quia vir cum sit caput fœminæ, nunquam transit in alterã familiam, sed filij nati ab ipso nominantur de familia eius, fœmina autem transit in familiam viri, quia filij nati ab ipsa cõputantur in progenie viri, & non in progenie ipsius: ideo tunc eum daretur hęreditas distincta alicuius progeniei viro, ipse trãsmitteret eam ad posteros suos viros cum nomine stirpis suæ, s. ꝙ apud quoscunque esset illa possessio semper esset de stirpe illa, in qua a principio fuit illa possessio. In fœmina aũt non erat sic, quia si hæreditas paterna proueniret fœminæ post eam proueniret filijs eius, qui non nominarentur de stirpe matris, sed de stirpe viri, quia denominatio per virum fit, transibit ergo possessio illius stirpis ad alteram lineam, & sic miscebuntur familię, nec poterunt iudicari familiæ distinctę per possessiones, cum possessio, quæ in vna familia est trãseat ad aliam: vnde non posset hoc modo conseruari certitudo progenierum, sicut Deus volebat, ideo ad conseruãdum certitudinem progeniei necesse fuit, vt fœminæ non succederent in hæreditate patri, sed soli filij, nisi in casu filiarum Salphaad, scilicet non stantibus filijs. Erat autem hoc sicut nunc fit in illis, apud quos sunt iura primogenitura, quoniam ibi non succedunt fęminę, sed soli filij primogeniti, & sic manet certitudo progeniei. Si autem succederent fœminę diuisis bonis, q̃ pertinent ad iura primogenituræ iam trãsirent illa bona in alteram familiam, & perderetur nomen progeniei. Considerandum vlterius, ꝙ istud tenet locum, tã in successione, quę est ab intestato, quàm in illa, quæ ex testamento. Apud nos enim est differentia secundum communes leges succedere ab intestato, & ex testamento, nam si filij succedant parentibus ab intestato succedunt vniuersaliter, tam in bonis mobilibus quàm in immobilibus, si autẽ succedant ex testamento, potent disponere pater de bonis suis qualiter voluerit, dum tamen non tollat filijs suis quartam debitam ex iure naturæ, s. semissem, vel trientem: cętera autem dabit, cui voluerit. Apud Iudęos autem non erat ista differentia, quia siue aliquis succederet ab intesta-

De iure hæreditandi.

F to, siue ex testamento succedebat æqualiter, quantum ad immobilia, quia pater non poterat quidquã disponere de immobilibus tradendo ea alteri per modum legati, vel hæreditatis, & non solum erat hoc in morte vbi est minor potestas hominis, super bona sua quã in vita, sed etiam dũ viueret non poterat bona illa alienare vendendo, aut donando, vel quomodocunque a se abdicando quin redirent ad progeniem suam aliqñ: s. in iobelęo. Idem autem modus per omnia est nunc in eis, quæ pertinent ad ius primogenituræ, quia testator non poterit de illis bonis in testamento aliquid disponere tradendo illa alteri, siue instituendo hęredẽ, siue faciendo aliquod legatum de illis, & si faciat non tenet, sed integra peruenient ad primogenitum. Etiã
G testator, cum viueret, non poterat vendere aliquid de bonis primogeniturę, & si vendat nõ tenet venditio: ideo in his bonis nihil differt succedere ab intestato, vel ex testamento, quia vtroque modo est æquale ius. Quod verum erat in Iudęis, quantum ad bona immobilia, quæ computantur nomine possessionis, de quibus testator nihil poterat disponere in testamẽto, sed prouenirebant ad hęredes suos. De bonis autem mobilibus poterat facere legata, & quantum ad istud erat minor successio ex testamento, quã ab intestato, quia ab intestato non fiebant aliqua legata, sed tam mobilia, quàm immobilia perueniebant ad hęredes. In testamento autem possunt legata fieri, ideo poterãt bona mobilia per legata exhauriri, vel diminui, & quan-
H tum ad illa non succederet hęres. Idem est nunc de iuribus primogeniturę, quia testator habens plures filios, non potest de bonis immobilibus aliquid legare filijs minoribus, vel instituere eos hęredes in illis, potest tamen distribuere illis bona per modum legati, quantum ad aliqua mobilia, quę sint extra ius primogeniturę. Quantum ad hoc autem omnes Iudęi erant quasi primogeniti.

Si testator contraxisset aliqua debita, ad quæ non sufficerent bona mobilia, an possent vendi immobilia.

Quæst. XXIII.

I QVAERET aliquis si testator contraxisset aliqua debita, ad quę non sufficeret bona sua mobilia, an deberent vendi aliqua de bonis immobilibus, vt soluerẽt creditoribus: si autem dicatur, ꝙ debebant aliqua vendi, dabitur ꝙ possessiones diminuantur, & transeãt in alias familias per venditionem, & sic non manebunt distinctę familiæ per possessiones, quod tamen Deus intendebat, si vero dicatur, ꝙ non erant vendenda aliqua bona immobilia, manerent debita non soluta, quod erat contra ius naturę. Rñdendum est, ꝙ postquam testator ꝯtraxisset ista debita, aut transierat aliquis annus remissionis, aut non: dico enim annum remissionis, qui erat de septem in septem annos inter Hebręos, & illi, qui erãt in seruitute exibant anno illo a seruitute, vt patet Exo. 21. & Leui. 25. c. vnde si transijsset post illa debita ꝯcta
K aliquis annus remissionis erant debita simpliciter soluta, ita vt debitor non teneretur creditori ad aliquid, & si peteret in iudicio non tenebatur ad hoc respondere, vt patet Deute. 15. & sic non oportebat vendi aliquam possessionẽ, quia iam nullum erat debitum. Si aũt non transisset aliqs annus remissionis post debita ꝯcta vendendę erant aliquę possessiones ꝓ quantitate valoris huius. Sed q̃q̃ essent debita maioris valoris, q̃ tota hęreditas testatoris, non poterant vẽdi bona ista, nisi vsque ad iobelęum, & tunc redibãt ad hęredes testatoris, & ad priorem familiã, vt patet Leui. c. 25. Hoc modo non stat aliqđ inconueniens, nam tunc non trãsibũt possessiones de familia in familiã, cũ in iobelæo

redeant

redeant ad familiam priorem, & sic non miscebuntur progenies. Etiam debita soluentur, quia dabitur totus valor, pro quo vēditę sunt possessiones illę vsquequo satisfaciat creditori. Si autem fuerint debita maiora, ita vt precium possessionum venditarum vsque ad Iobelęum non sufficiat ad soluendum illa non vendentur iterum possessiones, sed illa pars debita manebit non soluta: hoc enim voluit Deus inducere in fauorē pauperum Iudęorum, sicut multa alia induxit, de quibus patet Exodi 21. cap. & Leui. c. 25. & Deute. 15. cap.

An hæres testatoris possit vendi propter debita ipsius testatoris, ne venderetur hæreditas. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, an hæredes testatoris vendi poterant propter debita testatoris, vt sic postea maneret eis hęreditas integra. Respondebit aliquis, ꝙ nō poterat fieri hoc, quia homo liber non poterat vendi pro debito. Respondendum est, ꝙ inter Iudæos poterat aliquis vendere seipsum, vt patet Exodi 21. capi. & hoc quando erat in paupertate, vel propter debita, & non solum aliquis seipsum vendere poterat, sed interdum iudices vendebant aliquem pro debitis, vt patet Exodi c. 23. f. Si aliquis furaretur, & non haberet vnde restitueret vendebatur, & precium dabatur damnum passo. Respondendum est hoc non obstante hęredes non posse vendi pro debitis testatoris etiam si vellent retinere sibi hæreditatem integram, & pro hoc non adimebatur eis quidquam, sed vendebatur hæreditas vsque ad iobelęum, pro residuo autem non dabatur aliqua actio contra eos ad vendēdum ipsos, vel aliqua bona ipsorum, quæ alias haberent. Cum autem obijcitur, quòd aliquis poterat venundari pro debito: respōderi potest dupliciter. Primo modo, quòd non poterat quisquam pro debito simpliciter vendi, sed cū debitum contractum esset ex crimine, scilicet aliquis furatus est, & non habet vnde soluat iubebatur venūdari ad soluendum, & hoc quia crimen erat in furando: si tamen contraxisset debitum per mutuum, vel commodatum, vel alijs modis non poterat venundari, ēt si soluere esset impotens. hęredes autem ex nullo crimine contraxerunt debita ista, quia ipsi non contraxerunt illa, sed testator, ideo non poterant venundari. Aliter potest responderi, quòd dato, ꝙ pro quocunq; debito posset quis vendi in veteri testamento, hoc tamen esset quantum ad illum, qui debita ꝯtraheret, sed non quantum ad alios, qui postea in debitis succederent. Hæredes autem non contraxerant debita, sed testator. Dato ergo, quòd potuisset testator vēdi pro debitis, hęredes tamen non poterant vendi.

An filiabus posset aliquid distribui per modum legati, licet non succederent existentibus filijs. Quæst. XXV.

QVAERETVR etiam circa superiora cū præsupponatur supra, quòd existentibus filijs non succedebāt filiæ, an posset filiabus aliquid distribui per modum legatorum. Respondendū est, quòd si fieret, sicut nunc, etiam si non succederent possent aliquid habere, vt legatum. Considerandum tamen, quòd aut testator volebat facere legata filiab⁹ suis de mobilibus, aut de immobilibus, si faceret de mobilibus non pertinent ad nomē possessionis, vel radicis valebat legatū, & poterat isto modo distribuere omnia bona mobilia per legata filiabus etiā si bona mobilia essent plura immobilibus. Si autem de immobilibus quæratur nō poterat facere aliquod legatum, sed simpliciter proueniebant ad filios. Causa diuersitatis est, quia Deus volebat, quòd possessio vnius familiæ non transiret in alteram familiam, quod fieret si

A fœminæ aliquo modo haberent aliquam partem hæreditatis, siue per legata, siue hæreditariam successionem, quia transirent in familiam viri sui, & filij ex eis geniti succederent in hæreditate, q tamen non essent de eadem familia, de qua mater. Cū autem bona mobilia distribuuntur filiabus per modum legatorū, non sequitur aliquod inconueniens, quia quamquam illa transeant ad alteram familiam, non dicitur possessio vnius familiæ transire ad aliam, quia bona mobilia nō pertinent ad possessionem accipiendo eo modo, quo scriptura accipit: sed solum immobilia. Et causa est, quia per bona mobilia non potest certificari aliqua ꝓgenies, & hoc propter duo, primo quia bona mobilia non sunt, vt communiter magnæ durationis, sicut im-
B mobilia, sed pereunt, aut alterantur, vel diminuuntur vsu, aut vitæ diuturnitate. Certificatio autē progeniei debet fieri per id, quod semper manet, alioquin non semper erit certificatio, & distinctio progeniei, sed quandiu res illa durauerit. Deus tamen intendebat, ꝙ semper duraret distinctio in tribubus & familijs, vt patet ī. 36. c. cum dī, ꝙ familiæ, & tribus maneant, sicut a domino separatę sunt: non ergo proficiebāt ad hoc bona mobilia. Item dato, ꝙ bona mobilia essent perpetua, sicut bona immobilia quantum ad aliquid sunt perpetua: tamen non notificarent progeniem distinctam, quia illa mouentur de loco in locum: & hoc maxime repugnat certitudini, id namque per quod potissimè bona immobilia distinguunt lineas progenierū,
C est quia immobiliter se habent, s. si hic est aliquis ager domus, vel mons qui pertineat ad aliquam stirpem, si non possit transire a stirpe illa cognoscemus de quocunque homine, qui habeat illam possessionem, ꝙ ꝑtineat ad talem stirpem, & quia illa possessio non mutatur loco, scimus ꝙ homines pertinentes ad talē, vel talem familiam habitant in talibus, vel talibus locis, & non in alijs, in quo certissime est cognitio progeniei. Si autem per bona mobilia deberet dari certitudo cū illa aliquando sint hic, & aliqñ alibi, etiam si non transirent ab vna familia in aliam, non cognoscerentur distinctè lineę per illā, sed viderētur confusę progenies, sicut ipsa bona mixta essent. Tertia ratio potest adiungi, s. ꝙ per bona mobilia non possit cognosci certitudo progeniei, quia illud quod debet de alio certificari
D debet esse certum in seipso, sicut in omnibus scientijs omnis cognitio fit ex per se notis. Si autem id, quod debet certificare de alio nō esset in se certum, conaremur cognoscere incertum per aliud incertū, & hoc impossibile est. Bona tamen mobilia sunt huiusmodi, quia in seipsis non habent aliquam distinctionem, vt plurimū, per quam videatur vnum differens ab alio, sicut in pecunia & pecunia, quia nō cognoscitur vna distincta ab alia, & sic de pluribus alijs rebus mobilibus, quæ alijs sunt similes per omnia, vel similes esse possunt, & illa similitudo causat confusionem, ideo non possunt ista certificare aliquid alterum, cum ipsa in se incertissima sint. Sed obijciet aliquis sic esse de bonis immobilibus, quia illa frequēter sunt similia per om-
E nia, vt ager & ager: domus & domus, quæ interdum magnitudine & figura differentiam nullam habent.

Respondēdum est, quòd quamquam bona immobilia interdum non habeant differentiam in colore magnitudine, & figura, & quibusdam alijs accidentibus: habent tamen differentiam certissimam in situ, quia nunquam possunt alternare loca, vel quomodocūque mutare, & dato ꝙ omnia alia similia sint istud causat sufficiētem drīam, & notificationem. Apparet igitur ex prædictis, ꝙ ad certificationem, & differentiā seruandam semper in progeniebus nihil bona mobilia conferunt: immobilia autem nimis, ideo de bonis immobilibus, non debuit licere alicui disponere,

in testamento transmittendo ad aliam familiam, siue F distribuendo per legata filiabus, siue alijs. De mobilibus autem licere debuit, & propter hoc etiam omnia priuilegia, quæ dabantur de vēditionibus respectu vēditoris, s. quòd posset redimere rem quotiens vellet computatis fructibus in sortem, vel quòd haberet possessionem suam in iobeleo nullo dato precio solum intelligebatur de bonis immobilibus. Circa mobilia autem idem ius venditionis erat, quod nunc est apud nos. ratio est, quia illa priuilegia dabantur, vt manerēt bona ad faciendum distinctionem, & certitudinē sem per de progenie: si ergo contingeret, quòd aliquis de Iudæis non haberet aliqua bona mobilia, sed sola immobilia, non poterat filiabus suis aliquid relinquere, siue per modum legati, siue hæreditatiæ successionis. G

An successio filiorum æqualiter se haberet respectu patris, & matris. Quæst. XXVI.

Quaeretur vlterius, an istud quod dicitur hic de successione filiorum intelligatur æqualiter respectu patris, & matris, s. quòd sicut filij directè succedunt patri, filiæ autem succedūt in defectum filiorum, an sic sit respectu matris, quòd succedant ei filij, vel filiæ. Respondendum est, ꝙ patri filij absolute succedunt & vniuersaliter, ita quòd non erat aliquis casus, in quo filij non succederent patribus in veteri testamento. Et causa erat, quia semper omnes filij, vel aliqui de eis denominantur de H. familia paterna, ideo illi succedunt patri, tam ad mobilia, quàm ad immobilia, & sic deriuabitur semper possessio per illam familiam cuius est. De filiabus autem idem est in casu, in quo non habet quis filios, quia tūc linea patris deriuabitur per ipsas, non quòd per eas cōputetur, sed quia ex eis nascentur aliqui filij, in quibus aui progenies maneat, sicut dictum est de filiabus Salphaad, quæ successerunt patri, vt suscitaretur in eis nomen eius. Et dicēdum est, ꝙ in hoc casu vniuersaliter filiæ succedebant patribus, quia per eas deriuanda erat linea ipsius. Circa matrem considerandum est, quòd regulariter matres non habebant aliquid, in quo succederent ei filij, vel filiæ, quia fœminæ non succedunt parentibus existentibus filijs: ideo non habebunt ali- I quid quod ad filios, vel filias transmittant. Nisi forte dicatur, ꝙ sicut nunc constante matrimonio bona acquisita diuiduntur æqualiter inter virum & vxorem, nisi in quibusdam speciebus acquisitionis, ita quoque esset in Iudæis, ꝙ bona mobilia acquisita durante matrimonio diuiderentur inter virum & vxorem. Et si talis lex inter Iudæos daretur dicendum, ꝙ fœminæ poterant habere aliqua bona, de quibus testarentur, & hoc vniuersaliter, sed ista bona solum erant mobilia: nunc enim cōstante matrimonio vir & vxor possunt acquirere bona, tam mobilia quàm immobilia, quia licet cuilibet vendere possessionem suam immobilē. Inter Iudæos autem non licebat, & si venderetur, erat illa possessio manens ad tps apud emptorem, ideo nō computatur de bonis ipsius, & si aliquo modo perti- K nebat ad bona, hoc erat ad mobilia. Quod patet, quia si aliquis emisset possessionem immobilem, aut venditor ante iobeleum volebat eam redimere aut non: si autem vellet redimere, dabat pretium sm æstimationem temporis, vt patet Leui. 25. ca. pretium autem de bonis mobilibus est, si autem venditor non redimeret possessionem ante iobeleum redibat ad eum in iobeleo: & tunc nihil manebat apud emptorem de possessione illa, nisi fructus percepti tempore præterito, precium tamen nullum dabatur: fructus autem de bonis mobilibus sunt. Patet ergo, ꝙ constante matrimonio non poterat vir & vxor acquirere, nisi bona mobilia,

F & tunc si proueniret vxori medietas illorum, poterat testari de illis. Et dicendum, ꝙ non solum succederēt sibi filij in bonis illis, sed etiam filiæ, quia cum illa non sint bona immobilia, quæ denominant familiam, ad quoscunque transmitti possunt, in alijs autem casibus mater non habet bona, quia non succedit patri, sicut filij, ideo non habebit aliquod bonum immobile, fallit hoc in vno casu, s. quando pater solum habuit filias, quia tunc illę sibi succedunt tam in mobilibus, quàm in immobilibus per legem successionis, quæ habetur hic: & tunc dicendum est, ꝙ stat quasi eadem lex, quę de patre, s. ꝙ si fœmina habeat possessiones immobiles filij solum sibi succedant, quia illę possessiones proueniunt de progenie auorum maternorum, & debet G per illas distingui linea ista ab alijs progeniebus, sed filij sunt, per quos progenies quęcunq; texitur: ergo ipsi soli succedent matri. Si aūt non habuit filios succedent filiæ, sicut supra fuit declaratum de filiabus Salphaad. Est tn̄ quædam differentia inter successionem filiorum, & filiarum respectu matris, qn̄ habet bona immobilia, & in successione respectu patris, qm̄ filij semper succedunt patri, vel filiæ nō existentibus filijs, vt declaratum est, aliqn̄ tn̄ mater haberet filium, vel filiam, & non succederet ei in bonis immobilibus, sed aliquis alius succederet. Qđ patet in filiabus Salphaad in casu s̄. declarato, s. qn̄ aliqua mulier quę successit patri adhęsit viro, & inde habuit vnicum filium, vel vnicam filiam, non succedet aliquis horū si habeat alios, H. qui possint succedere patri. Verbi gratia ista mulier habebat sorores, si vnicum filium habuit, vel vnicam filiā, non transibit hæreditas ad aliquem horū, sed ad sorores, quæ denominare possint stirpem patris. Causa huius est, quia illa possessio in qua fœmina ista successerat, erat ad denominandum, & certificandum stirpē patris, ne periret nomē eius in familia sua. filius tamē huius fęminæ non computabitur in stirpe matris, vel aui materni, quia pater illum solum filium habet, sed computabitur in stirpe patris, vt s̄. fuit probatum cū dicebatur de filiabus Salphaad: ergo non succedet in possessione materna; sed transiuit illa ad sorores eius, quia illę possunt habere filios, in quibus conseruetur progenies aui, & cum eis manebit progenies illa. Si au- I tem arguatur, ꝙ filij debent succedere, & nulli alij, nisi in defectum ipsorum. Rn̄dendum est, ꝙ est verū, qn̄ sunt in familia illa, ad quam pertinet possessio, secus aūt si denominentur ab alia familia, vel etiam succedent, qq̄ non denominentur ab eadē familia, si tn̄ nullus alius sit, in quo permaneat nomen illius familiæ t qn̄ tn̄ alius est non succedent ipsi, vtpote si ista mulier non habebat sorores, & habuit vnicum filium, ille nō potest denominari de progenie aui materni, tn̄ succedit in hæreditate, quia non est aliquis alius, qui succedere possit, & denominetur de stirpe: oēs enim alij cognati sunt in suis stirpibus, quia computantur per alias lineas, sicut patet in arbore consanguinitatis in collateralibus, qui quamquam descendant ab eodem trunco, tn̄ varias lineas habent: soli autem sunt in eadem li- K nea, qui vocantur ascendentes & descendētes, si ergo ista mulier non haberet sorores, quæ essent in eadem linea cum illa respectu patris, a quo descendunt, non esset aliquis alius, qui succederet denominando lineā illam: ergo nūc quamquam filius huius fęminę, non denominaret stirpem aui materni, tamen succedebat in possessione eius. In filia autem idem est, scilicet, si prædicta mulier habuisset vnicā filiam, & vir suus non haberet alios liberos, illa filia non denominaretur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, ideo soli patri succederet: hæreditas autem materna deuolueretur ad sorores, si quas haberet, vt per illas deriuaretur linea patris, si autem nullam haberet transiret hæredi-

hęreditas ad filiam, quamquam nō esset de stirpe aui. Patet igitur, quòd quamquam filij, & filię succedant matri, quando habet bona, tamen non penitus est idem, sicut de patre.

An filius hæres proprij patris, & non possessionis aui materni possit hæreditare bona mobilia matris.

Quæst. XXVII.

QVAERETVR vlterius in casu prædicto si mulier ista habeat bona mobilia, & immobilia an sit idem de vtrisque, scilicet habuit mulier ista vnicam filiam, vel filium, & ille non denominatur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, & ob hoc non succedit in hęreditate materna, sed redit ad sorores, nunquid bona mobilia huius peruenient ad sorores, vel ad filium? Respondēdum est, quòd quando filius iste, vel filia non denominatur de stirpe materna, & aui stat dupliciter, quia aut ista mulier habebat sorores, aut non, si non habebat hęreditas pertinebat ad filium, vel filiam, quamquam non esset de stirpe aui, & tunc sicut succedit in bonis immobilibus, ita in mobilibus succedet, quia minoris difficultatis est succedere in mobilibus quàm in immobilibus. Si autem ista mulier habebat sorores, possessio materna, scilicet quā ipsa habuerat a patre pertinebat ad sorores non poterat succedere filius, vel filia, in bonis tamen mobilibus succedere poterat, immo debebat, nec poterat mater instituere alium hęredem in bonis illis. Causa differentię est, quia bona immobilia, quæ mater habebat nō pertinebant ad ipsam simpliciter, sed erant annexa progeniei patris sui, ideo si aliquis esset, qui posset denominare stirpem illam, sicut erant sorores huius fœminę transibat possessio ad illas, bona autē mobilia, quæ habebat ista fœmina, erant simpliciter ipsius, siue acquisiuisset illa constante matrimonio, siue habuisset per modum legati. Etiā non erant ad denominandam aliquam stirpem, ideo directe pertinebant ad filium, vel filiam, nec poterat mater priuare illos iure hęreditatis.

An filij succederent æqualiter patri, & cum filiæ succedebant in defectum filiorum, an succederent etiam æqualiter, vel obseruabatur aliquod ius primogenituræ.

Quæst. XXVIII.

QVAERETVR amplius cum dicatur, quòd filij succedebāt patribus, & in defectum eorum filiæ, an filij succederent ęqualiter, vel non stantibus filijs succederent filię ęqualiter, & hoc, siue ab intestato, siue ex testamento. Respondendum est primo de filijs, quòd filij aliquando pertinebant omnes ad familiam patris, & interdum quidam ipsorum solum, qui vero non pertinebāt ad familiam eius, nequaquam succedebant ei æqualiter, cum alijs liberis, vel inęqualiter. Quod patet, quia vir, aut cōtrahebat cum aliqua fęmina, quę habuisset hęreditatem ex patre, s. quia pater non habuerat aliquos filios, sicut patet filiabus Salphaad, aut contrahebat cum aliqua fęmina, quæ non habuisset hęreditatem ex patre, quia habebat fratres. Si primo modo omnes filij non poterūt pertinere ad patrem, sed aut ille erat vnicus, siue filius, siue filia, aut plures. Si vnicus ad familiam paternā pertinebat, vt supra declaratum fuit, si plures filij, vel filiæ aliqui pertinebant ad stirpem patris, & aliqui ad stirpem matris, vt denominarēt lineā aui materni. Si secundo modo oēs filij, vel filiæ pertinebant ad stirpem patris, quia non erat hic opus, vt aliquis de liberis stirpem maternam denominaret, quia auus maternus habuit liberos. Hoc supposito dicen-

A dum, ꝙ qñ aliqui de filijs non pertinebāt ad familiam
patris, illi non succedebant cum alijs liberis, siue ęqua
liter, siue inęqualiter, sed succedebāt matri, & auo ma
terno cum possessione sua, quia ad eorum lineam per
tinebant. Si autem filij pertinerēt ad stirpem patris, di-
cendum, ꝙ aut manebat ibi aliquis primogenitus aut
non. hoc dr̄, quia forte fęmina fuit primogenita, & illa
non gaudebat juribus primogenituræ, vel forte quia il
le, qui primogenitus erat, nō succedebat patri, sed ma
tri, & auo materno in casu, in quo non pertinebāt om
nes liberi ad familiam patris, & sic stat distō. Et tunc si Iura primogeniti.
in liberis illis succedētibus patri esset aliquis primoge
nitus, ille habebat omnia duplicia, s. ꝙ succedebat ī tā-
ta parte bonorum, in quanta duo filij de reliquis, vt pa
B tet Deuterono. c. 21. s. agnoscet primogenitum, dabit
que ei de his, quę habuit cūcta duplicia: iste est enim
principium liberorum eius, & huic debentur primo-
genita. Etiam iste primogenitus præter bona pr̄is, in
quibus erat duplus ad alios succedebat in toto hono-
re patris, vt si haberet pr̄ aliquam dignitatē solus pri-
mogenitus succedebat, vt si esset pater summus sacer
dos, vel rex aut aliquid alterum dignitatis, vel hono-
ris primogenitus solus succedebat, ista duo designā-
tur Gene. 49. c. cum loquebatur Iacob ad Ruben pri-
mogenitum suum, s. Rubē primogenitus meus tu for
titudo mea, & principium doloris mei, prior in donis,
maior in imperio: prioritas. n. in donis significat ma-
ioritatem in successione paterna: maioritas in impe-
rio significat successionem in dignitate, vel honore,
C aut officio. Ista aūt iura primogenituræ non poterant
variari ex dispositione pr̄na, sed ille, qui erat primoge-
nitus succedebat ēt patre inuito, vt patet Deute. c. 21.
vbi ponitur de illo, qui habuit duas vxores vnam dile
ctam, & aliam odiosam, & qui vult filio odiosę aufer-
re primogenita, non poterit. Reliqui aūt fratres ab in-
testato succedebant æqualiter ēt ex testō. Nam pater
non poterat aliquem filium præferre alijs in possessio
ne, sicut nunc fit quantum ad certam partem posses-
sionis, qđ patet quia Deute. 21. c. dr̄, ꝙ pater dabit pri-
mogenito suo cuncta duplicia, s. in duplo, q̄ dare debe
bat cuilibet aliorum: ex quo apparet, ꝙ oēs filij habe-
bant ęqualiter: nam duplum importat certam habi-
tudinem proportionis. Si aūt alij filij præter primoge-
D nitum non reciperent oēs ęqualiter, posset pater vni
dare magis, alteri minus præferendo eos abinuicem,
sicut vellet, & tunc non maneret aliqua certa habitu-
do, s. in quam primogenitus diceretur habere cuncta
duplicia, quia respectu alicuius haberet triplicia, & ad
alterum sexquialtera, vel sexquiquarta, & forte non
haberet duplicia respectu alicuius, & tñ necesse est, ꝙ
primogenitus haberet cuncta duplicia respectu alio-
rum Deut. c. 21. ergo oēs alij liberi ęqualiter suscipie-
bant, nec poterat pater aliquem eorū alteri præferre:
& sic nihil differebat an isti succederent ab intestato,
vel ex testō, quia vtroq; modo idem consecuturi erāt.
Nec habebat testator aliquam libertatem ī bonis im- An in veteri test. possent patres præferre quosdā filijs alijs, sicut nunc.
mobilibus disponendi, sed solum in mobilibus, quia
E lex disposuerat de immobilibus. Sed obijciet̄ ꝯ hoc, s.
ꝙ pr̄ posset præferre vnum filium alteri dando ei ma-
iorem partem bonorum suorū, sic patet de Iacob, qui
qñ dedit filijs suis terram Chanaan, sicut Deus ei de-
derat, dedit Ioseph vnam partem hęreditatis super cę- Cur Iacob dedit Ioseph partē hæreditatis super alios filios
teros filios, vt patet Gen. 48. c. s. Do tibi partem vnam
extra fratres tuos, quā tuli de manu Amorrhęi in gla-
dio, & arcu meo, & postea ista pars fuit assignata spe-
cialiter filijs Ioseph, quando terra diuisa fuit, s. ager q-
dam apud vrbem Sichem, vel ipsa vrbs Sichem secū-
dum aliquos, vt patet Iosue c. vlti. Respondēdum est,
ꝙ Iacob fecit illud ex causa, s. quia Ioseph aluerat eū,
& totam familiam suam in Aegypto, & tamen si ista

lex

lex tunc fuisset, etiam ex causa vrgentissima non potuisset præficere vnum filium alteri, sed fuit Iacob ante istam legem. ideo non solum illud, sed multa alia sibi licuerũt. Quod etiam patet in adoptione duorum nepotum suorum, scilicet Manasse, & Ephraim. Adoptauit enim eos dans illis æqualem partem in hæreditate sua cum omnibus alijs filijs. vt patet Gene. 48. ca. scilicet duo filij tui Ephraim, & Manasses, sicut Rubẽ, & Symeon reputabunt mihi. Si tamen fuisset ista lex data, non potuisset in præiudicium filiorum suorum instituere alios hęredes, qa nihil aliud erat posse alios adoptare, quàm posse distribuere bona sua immobilia per legata quibus vellet, & hoc non licebat nunc stante ista lege, cum soli filij succederent, ergo fecit illud Iacob, quia non erat tũc talis lex data. Patet ergo, quòd existente primogenito, & alijs filijs, primogenitus habebat duplicem partem in possessione, omnes alij filij erant æquales: si vero in filijs succedentibus patri non sit aliquis primogenitus, omnes succedebant ęqualiter, & pater non poterat præferre vnum alteri, vt declaratum est. Si autem quæratur circa filias, dicẽdum est, quòd cum pater haberet solas filias ĩ casu, in quo ipsę succedere poterant aut omnes pertinebant ad familiam eius, vel quędam solum: est enim in hoc distinguendum, sicut prius. scilicet, aut filia erat vnica, aut plures: si vnica erat de stirpe pr̃is: si plures, aut mater habebat aliquam possessionem, in qua successerat patri non habenti filios, & tunc dicendum, quòd aliquę de filiabus, vel saltem aliqua pertinebat ad stirpẽ matris, & aui materni: si autem mater non haberet aliquam possessionem, in qua successisset patri, omnes filiæ pertinebant ad stirpem patris, & tũc omnes, quę pertinebant ad stirpem matris succedebant matri solæ, & auo materno, quæ autem pertinebãt ad stirpem patris, succedebant soli patri, & quãtum ad hoc idem est de successione filiorũ, & filiarum. Sed stat amplius differentia, quia in filijs aspiciebatur quis esset primogenitus, vt dupliciter succederet. In filiabus autem nõ erant iura primogenituræ, quia omnes leges, quæ de primogenitura loquuntur in veteri testamento exprimunt de masculis, vt patet Deute. c. 21. ideo quotcunque essent filię diuidebatur ęqualiter inter eas, sicut dicebatur de filijs, in quibus non erat aliquis primogenitus, quia omnes illi succedebant ęqualiter. *Si filiam non habuit habebit successores fratres suos.* Intelligitur de fratribus masculis, si essent: nam sorores non succederent existentibus: sicut filiæ non succedebant, existentibus filijs. Si autem non essent fratres, succedebant sorores, antequam perueniret hæreditas ad patruos, de quibus immediate dicitur. Sciẽdum autem, quod intelligebatur illa successio tam ex testamento, quàm ab intestato, quia si aliquis non habens filios, nec filias haberet fratres, non poterat instituere hęredes alios: nam si posset illis omissis alios non ita propinquos instituere, posset quemcunque vellet, cum iam non fieret ibi successio per legem propinquitatis, sed ex volũtate testatoris, & tamen hoc falsum est. quia sic posset testator instituere hominem alterius familię, vel alterius tribus, quod non stat, quia Deus iussit, quòd possessio maneret in tribubus, & familijs, & nõ transiret ad alias, vt familiæ, & tribus semper essent distinctę, sicut Deus eas distinxerat, vt patet ĩ. 36. c. Nihil ergo referebat an fratres succederẽt alicui ex testã, vel ab intestato, quia vtroq; modo ĩ oĩbus bonis immobilibus successuri erant. Idem est de patruis, qñ non existentibus fratribus succedunt patrui, qa nõ poterit testator alios ĩstituere hęredes. Cã huius est, qa Deus volebat, vt possessiones semper manerent ĩ eadem familia q̃tum possibile esset, & in eadem tribu: hoc aũt non cõtingeret, nisi successio fieret semp per ꝓpinquiores.

Filię, an succederẽt ęqualiter deficientibus filijs.

F *An moriens sine filijs & filiabus cogeretur relinquere fratres suos hęredes in omnibus mobilibus, & immobilibus. Et an illi possent renunciare in fauorem aliorum. Quæst. XXIX.*

QVÆRET aliquis, an cum quis non habens filios, nec filias, cogebatur relinquere fratres suos hęredes, an intelligeretur hoc de omnibus tam mobilibus, quàm immobilibus. Respondendum est, quòd in bonis mobilibus licitum erat testatori disponere qualiter vellet, siue distribuendo ea per legata, siue instituẽdo aliquem aliũ hæredem in eis, etiã si esset de alia tribu. Causa diuersitatis est, quia bona immobilia, quæ possessiones appellantur in scriptura, erant assignata certis familijs,
G & tribubus, vt per illa cognosceretur distinctio hominũ vnius familię, vel tribus ab hominibus alterius tribus, vel familiæ, si autem liceret alicui ad libitum suũ disponere de bonis immobilibus, posset illa mutare ad alteram tribum, vel familiam, & sic confunderetur distributio sortiũ, ideo non debuit licere in bonis immobilibus alicui disponere ad libitum: bona autem mobilia non sunt assignata ad distinguendum tribus, vel familias, quia ad hoc nequaquam proficiebant, vt supra declaratum est, ideo quòd de illis disponeret testator ad libitum suum, non erat inconueniens. Idem autem intelligendum de omnibus alijs gradibus propinquorum succedẽtium, quòd illi ex necessitate succedebãt in bonis immobilibus, bona tamen mobilia
H ad voluntatem testatoris disponebantur.

An frater alicuius relictus hæres posset relinquere hæreditatem in fauorem alterius extra tribum. Quæst. XXX.

QVÆRET aliquis cum aliquis non habens filios relinqueret hęreditatem suã fratribus: an illi in fauorem aliorum possent renũciare hęreditati, s. vt susciperet eã alius homo, qui esset extra tribum illam, vel extra familiã. Respondendum est, ꝙ non poterat aliquis de propinquis defuncti viuente testatore, vel defuncto eo renũciare iu
I ri suo, ita vt daretur alteri, qui esset extra familiam illam, quia quilibet potest renunciare iuri suo inquantum pro se est, sed non potest renunciare iuri suo, inquantum læditur aliquis alius, vel inquãtum ius illud non est introductum solum pro ipso, sed etiã pro alio, vt patet in clericis, qui non possunt renunciare priuilegio suo, vt percutientes eos non sint excommunicati, & hoc quia non est introductum illud priuilegium in fauorem alicuius personę clericorum, sed in fauorem ordinis clericalis, & quia dehonestaretur iste ordo si aliquis clericorum se subijceret legibus secularibus renuncians priuilegio suo, iure cautũ est ne renũciare posset. Sic etiã esset hic: nam ꝙ non existentibus filijs alicuius vin succedere debeant fratres eius, & ipse non posset instituere alios hęredes, non introductũ est in fauorem fratrũ, sed in fauorẽ totius familię, vel
K tribus, vt semper maneret possessio ista in familia illa, vel tribu ad distinguendũ eam a cęteris, iõ non permittitur renunciare, qa sic per renũciationem iuris istius priuaretur tota familia iure suo, sed poterit iste renunciare in pręiudiciũ suũ sine p̃iudicio familię, vel tribus nõ dãdo hęreditatẽ alicui, q sit extra tribũ, vel familiam.

An frater testatoris posset renunciare hæreditatem alteri de familia si haberet filios. Quæst. XXXI.

QVÆRATVR autem circa hoc, an iste frater testatoris posset renunciare iuri suo cedẽdo illud alicui

alicui de familia: tunc enim non videtur esse ista cessio in præiudicium familię, quia semper manet possessio intra familiam. Respondendum est, quòd aut iste cedere volens habet liberos, siue mares, siue fęminas, aut non. Si habet dicendum, quòd non potest cedere, quia non potest aliquis renunciare iuri suo in præiudicium alterius. Sicut ergo non poterat iste in præiudicium familiæ cedere ius suum alteri, ita in præiudiciū filiorum suorum non poterit renūciare: nam ius quęsitum est isti ad bona fratris sui non habentis liberos, & filij habēt ius in bonis patris, ideo si cedit alteri ius illud tollit filijs suis id, quod habituri erant post mortem ipsius, & sic præiudicat, ergo non poterit renunciare hęreditati. Sed obijciet aliquis, quòd posset renūciare iuri suo non obstātibus liberis, quia si aliquis instituat nunc alium hęredem, iste qui instituitur potest renunciare hęreditati, quamquam filios habeat, nec valet in hoc reclamatio filiorum. Respondēdum est, quòd factio testamenti, & institutio, atque destitutio hæredum, & acceptatio hęreditatis, vel renunciatio liberiora sunt nunc secundum leges nostras, quàm in veteri testamento. Causa est, quia ibi attendebatur certitudo progenierum, ita quòd nunquam miscerentur progenies. & hoc fiebat per hęreditates annexas progeniebus, ideo debebant strictę esse ad hoc, quòd manerent semper in linea illa, in qua a principio fuerant, quod non staret si testatori daretur libera condendi facultas, ideo quantum ab bona immobilia debuit potestas legatoris esse ligata. Nunc autem non attenditur ad certitudinem alicuius progeniei, ideo testatori licet disponere de bonis suis, tā mobilibus quàm immobilibus, dumtamen non grauet filios in quarta eis debita de iure naturæ, & sic non valet argumētum de cessione hęreditatis nunc, & in veteri testamento. Itē pater hoc, quia ipse testator antequam testaretur adhuc non habebat tam liberam potestatē in bonis suis in veteri testamento, sicut nunc, quia licet nunc testatori non licet, quando condit testamentum, priuare filios quarta debita, licebat tamen antequam conderet expēdere bona sua, qualiter voluisset, nisi forte essent bona primogenituræ, quæ vendi nō poterāt, aut alias alienare, sed cętera dissipare poterat, etiam vt nihil filijs maneret, in veteri autem testamento non licebat alicui bona sua immobilia vēdere, vel donare, & si vēderet vsque ad certum tempus manebat venditio, & postea redibant bona ad filios eius, ita vt non possent priuari filij hęreditate patris saltem ad aliquod bonū. De his declaratum est Leui. cap. 25. non licebat igitur huic renunciare hęreditati si filios haberet.

Non est eadem cō(n)testandi nūc & in vete. testamento.

An frater testatoris posset renunciare hęreditatem si non habet filios. Quæst. XXXII.

QVAERETVR amplius, quid si iste non haberet filios, an liceret eis renunciare hęreditati i fauorem alicuius de familia illa. Respondendum est, quòd aut ille in cuius fauorem renūciabat erat immediatus illi in iure successionis, & tunc licebat: si autem non erat immediatus, non licebat renunciare in fauorem illius, verbi gratia. si aliquis reliquit fratres suos hæredes cum non haberet filios nec filias; si illi volūt renunciare, non possunt nisi in immediatum. Est autem immediatus patruus, quia post fratres nemo est, qui succedat, nisi patruus, si igitur in istum renuncient fratres ius suum, dumtamen non habeant liberos valet renunciatio, quia non fuit in præiudiciū alicuius, s. nec familiæ, nec alicuius personæ: si autem isti fratres velint renunciare in aliquem omisso patruo, non renunciant in immediatū, ideo nō tenet renunciatio, quia fit in pręiudicium alicuius, s. patrui: nam si non succederent fratres, ille successurus erat: &, mortuis illis si non haberent liberos patruus successurus erat. Cum autē fuerit tradita hæreditas alicuius minus propinquo non poterit redire vnquam ad istum, ideo præiudicatum fuit illi, sed in p̄iudicium istius non potest alius renunciare: ergo non valebit renunciatio. Cum autem fratres nō habentes liberos renunciant in patruos, qui immediati sunt, tenet renunciatio, quia non fit ibi præiudicium alicui, cum non omittatur aliquis medius, sed solum pręiudicatur ipsi renuncianti, potest quilibet tamen, quantum ad ipsum solum est, nulli alteri præiudicando, iuri suo renunciare. Patet ergo, qn̄ teneat, & qn̄ non.

A

Quod si fratres non habuit dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Iste est gradus immediatus ad successionem, s. ꝙ fratres patris qui vocantur patrui succedant quādo fratres non sunt, & vt quidam volunt intelligendū etiam si non sunt sorores. Nam si aliquis habeat sorores dabitur hęreditas eius illis non existentibus fratribus, & non perueniet ad patruos, nomine tamen fratrum intelliguntur sorores, & cum dicitur hic de fratribus patris intelligēdum est de omnibus alijs propinquis si sint in eodem gradu. Istud quod dicitur de successione sororum non existentibus fratribus falsum est, licet quidam velint illud, vt infra patebit.

B

Cum hæreditas peruenit ad fratres patris non existentibus liberis, an possit etiam peruenire ad fratres matris, seu ad sorores. Quæst. XXXIII.

C

QVAERET aliquis, an cum peruenit hęreditas ad fratres patris, debeat peruenire ad fratres matris. Respōdebit aliquis, ꝙ ęqualiter succedēt fratres patris, & matris, quia in eodem gradu sunt, sicut pater, & mater sunt in eodem gradu respectu filij. Sed ista ratio non tenet, quia filij, & filiæ sunt in eodem gradu respectu patris, tamen filij succedunt, & eis existentibus non succedunt filiæ, sed solū succedunt in defectu filiorum, ideo non procedit ratio. Sed forte dicetur alio modo, s. ꝙ non succedāt simul fratres matris, & fratres patris, sed fratres patris succedant primo, quibus non existentibus succedant fratres matris. Sed etiam dicendum hoc non *Impugna.*

D

obstare: nam fratres matris non succedebant: causa est quia Deus intendebat, ꝙ possessio semper maneret in eadem familia, quantum manere posset, mater tamē erat extra familiam patris saltem extra lineam illius immediatam, ideo non debebat transire hęreditas ad fratres matris, sed ad propinquos patris. Causa est, qa ista hęreditas prouenerat filio ex patre, ideo in eandē radicem redire debebat, & sic nunquam computabantur cognati ex parte matris, tanquam propinqui alicuius in successione, quamquam essent propinquiores in cognatione. Verbi gratia si esset aliquis moriēs sine liberis, qui habuerat hęreditatem a patre, & haberet cognatos ex parte matris in secundo gradu, vel in tertio, siue de superioribus, siue de descendentibus,

E

& ex parte patris haberet propinquos solum in quarto gradu, si propter propinquitatē fieret successio, cognati ex parte matris succedere debebant, & tamen non succedunt, sed cognati ex parte patris, etiā si sint in septimo, vel octauo gradu. Causa est, quia ista hęreditas pertinet ad familiam illam, in qua erat pater, cognati autem ex parte matris non pertinēt ad hanc familiam, ideo nunquam succedūt. hoc autem verum est, nisi illa prouenerit hęreditas ex parte matris, s. ꝙ aliquando matres habent hęreditatem, vtpote si successerunt patribus suis, qui non habebant liberos masculos, tunc quidam filij non succedunt, nisi soli matri, & denominantur de stirpe aui materni, nec pertinent ad

familiam

familiam patris, sed alij sunt filij, qui ad familiā patris
pertinent, & succedunt ei. In hoc casu si isti filij postea
moriantur sine filijs, debent sibi succedere fratres ma
tris, & non patris, & si non habeat mater fratres, debēt
sibi succedere patrui, & sic per omnem cognationē
matris. Cognati autem ex parte matris non succedēt
ex causa supra assignata, s. quia Deus volebat, vt posses
siones manerent in familia illa, in qua a principio fue-
rant, sed ista possessio proueniebat ex parte matris, er-
go ad cognationem eius reditura erat. Contingit aūt
interdum, ꝙ filius habeat possessionē ex patre, & ma-
tre, s. quando vnicus est patri, & matri, & succedit pa-
tri, quia est de familia eius, matri etiam si non habeat
cognatos, qui denominare possint nomen aui mater-
ni, & tūc si moriatur iste sine filijs cognati patris suc-
cedent ei in possessione, quę prouenerat ex parte ma-
tris, vt quęlibet possessio maneat in familia sua.

An sorores succederent aequaliter cum fratribus.
Quaest. XXXIIII.

QVAERETVR vlterius de successione fratrum,
& sororum, s. quando moriebatur aliquis sine
liberis, & debebant succedere fratres, an cū
eis succederent sorores, vel saltem non existentibus
eis. Si aliquis respondeat, ꝙ succedāt simul, quia sunt
in eodem gradu. Non stat, quia eodem modo filię, &
filij sunt in eodem gradu, sed non succedunt filię exi-
stentibus filijs. Si autem dicatur, ꝙ non succedunt si-
mul sorores, sed in defectum fratrum. Dicet aliquis, ꝙ
etiam non stat, sicut erat de fratribus patris, & matris,
quia non succedūt simul fratres patris cum fratribus
matris: nec etiam in defectum eorum, ita nec sorores
patris non succedant cum fratribus, vel non stantibus
eis. Sed etiam ista redargutio non stat, quia fratres ma
tris non succedūt cum fratribus patris, nec in defectū
eorum, quia successio debet fieri in hęreditate, quae
est de familia patris, fratres autem matris non sunt de
hac familia, ideo nequaquam succedent, sed hic est a-
lia ratio, quare non succedant sorores simul cum fra-
tribus, vel in defectum eorum, s. quia debebat posses-
sio semper manere in eadem familia. si autem sorores
ex parte patris succederent, quamquam illę essent de
eadem familia, de qua fratres, transirent postea in alte
ram familiam, s. cum acciperent viros, & filij ipsarum,
qui essent de familia virorum acciperēt possessiones
ipsarum, & sic transirēt illę possessiones ad familiam
aliam, quod erat contra intentionem Dei, ideo dicē-
dum, ꝙ nunquam succedebant fęminae in istis, nisi es
sent filiae illius, cuius erat hęreditas, ita vt nomē pater-
num conseruaretur in illis, sicut dicebatur de filiabus
Salphaad. Ideo circa hoc considerandę sunt duę regu
lae. Prima est, ꝙ in possessionibus, quę veniebant alicui
ex parte patris, nunquam succedebant cognati ex par
te matris, siue essent viri, siue fęminę, quamquam illi
essent propinquiores defuncto, quàm cognati ex par
te patris, & possessionibus venientibus ex parte matris
nunquam succedebant cognati ex parte patris. Secū-
da regula est, ꝙ in possessionibus, quę proueniebant,
siue ex parte matris, siue ex parte patris, nūquam suc-
cedebant foeminae, sed semper viri, quàmquam fęmi
nę essent magis cognatae, vtpote quòd aliquis habe-
ret fęminam aliquam propinquam in tertio gradu, &
virum propinquum in quarto, non debebat succede-
re fęmina, sed vir. Hoc verum est nisi in filiabus, quae
succedebāt patri, & matri in defectum filiorum. Cau-
sae autē huius sunt, quę supra habentur, scilicet, vt non
transeant hęreditates de familia in familiam, & sic pa-
tet, quòd litera ista est intelligenda, sicut iacet nihil
supplendo, scilicet, quod per fratres non intelligeban-

F tur sorores, & per patruos non intelligātur fratres ma
tris. *Sin autem, nec patruos habuit, dabitur haereditas his,*
qui ei proximi sunt. Idest quando defecerint patrui, ve-
nietur ad alios propinquos, scilicet qui masculi sunt,
semper per gradum maioris, & minoris propinquita
tis, fęmina autem nulla succedet. Etiam erunt isti pro
pinqui ex parte patris cum lex ista loquatur de succes
sione, quae fit ex parte patris, si tamen aliquis successe-
rit matri, & postea moriatur sine liberis, successio fiet
in cognatis matris, eo modo, quo dicitur de cognatis
patris, & nullus de cognatione patris ibi succedet, qa
non pertinent ad eandem familiam. *Eritque hoc san-*
ctum filiis Israel lege perpetua. Idest istud, quod constitu- Sanctum quid significet.
tum fuit hic de successionibus, manebit firmū inter
G Israelitas tanquam lex perpetua, sanctum enim dici-
tur de sancio, est autē sancire, idest affirmare, & pro-
pter hoc ad legem maxime pertinet, vt cū dicitur san-
cimus tale, vel tale. Vel posset hic accipi sanctū, idest
constitutum; quia sancire significat constituere. Et
est sensus, ista constitutio manebit tanquam lex per-
petua. *Sicut praecepit dominus Moysi.* Ista verba sunt Dei
quamquam videtur, quod aliquis alius locutus fuerit
illa, sed aliquando fit mutatio personę in scriptura, vt
aliquis de seipso loquatur, tanquam alius loqueretur,
& sic cum praecepit Moysi ista dixit, sicut pręcepit do
minus Moysi, idest sicut ego pręcipio tibi.

Dixit quoque Dominus ad Moysen; A-
scende in montem istum Abarim, & con-
H templare inde terram, quam daturus sum fi-
lijs Israel. Cumque videris eam, ibis & tu ad
populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron,
quia offendistis me in deserto Sin, in contra-
dictione multitudinis, nec sanctificare me
voluistis coram ea super aquas. Hae sunt a-
quae contradictionis in Cades deserti Sin.
Cui respondit Moyses: Prouideat Dominus Iosue ꝓficitur populo loco Moysi.
Deus spirituum omnis carnis, hominem,
I qui sit super multitudinem hanc, & possit
exire, & intrare ante eos, & educere eos, vel
introducere, ne sit populus Domini, sicut
oues absque pastore. Dixitque Dominus ad
eum: Tolle Iosue filium Nun virum in quo
est spiritus, & pone manum tuam super eū.
Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & om
ni multitudine, & dabis ei praecepta cunctis
videntibus, & partem gloriae tuae, vt audiat
eum omnis Synagoga filiorum Israel. Pro
hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos
consulet Dominum. Ad verbum eius egre-
K dietur, & ingredietur ipse, & omnes filij Is-
rael cum eo, & cętera multitudo. Fecit Moy-
ses, vt praeceperat Dominus. Cumque tu-
lisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sa-
cerdote, & omni frequentia populi, & im-
positis capiti eius manibus cūcta replicauit,
quae mandauerat Dominus.

Dixit quoque dominus ad Moysen. Hic ponitur tertium,
scilicet principis futuri cōstitutio, & quia illud habuit
occasio-

occasionem ex præcepto de morte Moysi,vt patet in litera præponitur,ꝙ Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. *Ascende in montem istum Abarim.* Iubebat Deus, ꝙ Moyses ascenderet in môtem ad moriendum immediate,vt data est lex de diuisionibus terræ, & assignatione possessionis filiarũ Salphaad, & de successionibus. Continuant enim aliqui istam literam dicentes, ꝙ Moyses audierat a domino, ꝙ daret possessionem filiabus Salphaad inter cognatos suos,ideo putabat,ꝙ transiturus esset in terrã promissam ad diuidendum illam, & ꝙ dominus relaxasset sententiam mortis contra eum latam,& ꝙ non ingrederetur in terram promissam, in quo lętabatur nimis,ideo Deus subdidit,ꝙ ascenderet in montem ad moriendum.

Quare Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. Quæst. XXXV.

QVAERET aliquis, quare iussit ascendere in montem ad moriendum: nam vr.,ꝙ honorabilius mortuus fuisset in castris, & ibi honorarent funera eius omnes Israelitę. Respondendum est, ꝙ Deus voluit euitare idolatriam: omnes enim Iudæi habebant Moysen tanquam virũ sanctissimum,per quem tanquam mediatorem receperant omnia beneficia a Deo, cum ipsi essent valde propinqui ad idolatriam, si cognouissent sepulchrum eius adorarent eum tanquam Deum.fecit ergo Deus ne cognoscerent Israelitę sepulchrum Moysi,& quia si moreretur in castris cognoscerent Israelitæ sepulchrum eius,quia ipsi sepelirent eum, ideo haberẽt occasionem idolatrandi, iussit ergo Deus, vt ascenderet in montem ad moriendum, quia ibi nemo videret eũ morientem, nec cognosceret sepulchrum eius. Sic dicitur Deutero.c.vlti.ꝙ mortuus est Moyses in monte,& sepeliuit eum Deus in valle terræ Moab, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentẽ diem. *In montem istum Abarim.* Dicitur in montem istum,quia Moyses erat circa montem illum,quando Deus dixit hęc, & demonstrabatur mons ille ad oculum:erat enim tunc Moyses cum omnibus Israelitis in vltima mansione quæ vocatur Bellsetthim. Nam toto tempore ante illam vixit:est enim mansio illa apud Iordanem ad radices montis magni, qui dicitur Abarim,& in illum iussit Deus Moysen ascendere,vt moreretur.Sed arguet aliquis, ꝙ non mortuus est Moyses in monte Abarim,sed in monte Nebo, quia sic dicitur Deuterono. c. vlti. Respondendum, ꝙ Abarim est nomen multorum montium extensorum, vt patet infra 33.c.vbi vocantur montes Abarim,Nebo autem est quædam pars specialis in monte Abarim, vt colligitur Deute.c.32. vbi vocatur transitus Nebo in monte Abarim,idest quædam pars parua vocata Nebo in monte Abarim. Vocatur autem varijs nominibus secundum varias partes, & colles:aliquãdo enim vocatur Phasga, vt patet supra c.23.& aliquando vertex Phegor, vt patet ibidem, & aliquãdo excelsa Baal, vt patet supra c.22. *Et contemplare inde terram,quam daturus sum filiis Israel.* Idest de monte isto poteris videre terram,quam ego dabo Israelitis post mortem tuam, & tu moriens ibi.Dicet aliqs in hoc esse causam,quare Moyses ascenderet in montem,s. non ad moriendum,sed ad videndum terram. Sed non stat,quia litera immediate subiunxit de morte illius, s.cumque videris,ibis ad populum tuum. Immo licet ex monte illo Moyses viderit terram, & ibi mortuus fuerit,dicẽdum est,ꝙ non ascendit principaliter,vt videret terrã, sed vt moreretur:nam si ascendisset ad videndum terram principaliter redijsset postea in castra, & ibi mo-

A reretur. Sed falsum est,dicitur autem, ꝙ Moyses contemplaretur terram de monte illo, quam Deus daturus erat,s.terram Chanaan nouem tribuum, & dimidię,quã Deus postea tradidit. Nam iam tradiderat Iudæis quandam partem terræ promissę, s.terram duorum regum Amorrhęorum, & hanc iã viderat Moyses,quia ipse fuit dux in acquirendo eam totam.

Quare Deus iussit Moysen contemplare terram in monte. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quare Deus dixit Moysi,ꝙ ascenderet in montem, & contemplaretur terram. Respondendũ est,ꝙ Deus volebat præ-
B bere Moysi quoddam gaudium:desiderabat enim introire,& videre terram Chanaan, quia Deus eam nimis laudauerat, vnde vehementer deprecatus est dominum,vt permitteret eum transire Iordanem,& videret terram Chanaan,vt patet Deut.c.3.& ibi respondit Deus.sufficit tibi: nequaquã loquaris vltra ad me de hac re,sed iussit, ꝙ ascenderet in montem, & inde videret terram illam desideratam, quam ingredi non permittebatur,& cum ascendisset, mõstrauit ei Deus omnem terram Chanaan, vt patet Deut.c.vlti.non quidem, ꝙ posset eam totam distinctè contemplari de monte illo, sed quia eleuauit Deus supernaturaliter potentiam eius visiuam, vt posset distinctè cognoscere quę alias cogniturus nõ esset, vt declaratum est in eodem c. Fuit autem hoc aliquale gaudium q̃quam
C maiori priuatus est ipse Moyses, cum non fuerit permissus intrare. Sed adhuc maiori gaudio priuatus est Aaron,quia non vidit terram Chanaan,nec terrã duorum regum Amorrhęorum, quam Moyses bellãdo cepit,& hoc, quia mortuus est in monte Hor multo ante hoc, vt patet supra ca.20. *Cumq; videris eam.* Idest postquam videris terrã nouem tribuum versus omnem partem, & delectatus fueris in visione. *Ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron.* Idest morieris in monte, sicut mortuus fuit Aaron. ire enim ad populum suum,vel congregari, est mori,quia p mortem associatur homo multis, qui iam mortui sunt,& quasi faciunt gentem, vel populum, sicut viuentes. Dicitur tamen hic populus pro congregatione iusto
D rum mortuorum existentium in lymbo patrum, qui vocatur sinus Abrahę, in quo loco detinebantur omnes animę sanctorum vsque ad mortem Christi. Et locus iste est apud inferos, vt colligitur Luc.16 ca.ex verbis Christi,cum dixit, ꝙ diues quidam, qui epulabatur splendide sepultus est in infernum, mẽdicus autem nomine Lazarus ductus est in sinum Abrahę.diues vero a longe videns Lazarum, dixit:pater Abrahã mitte Lazarum,vt intingat extremũ digiti sui i aqua, & refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma,& ibi responsum est,ꝙ erat magnum Chaos inter eos,qui erant in inferno,& eos, qui erãt in sinu Abrahæ,ita ꝙ non posset esse transitus ex vno ad alterum. Pro quo sciendũ, ꝙ apud inferos sunt quatuor sinus, *Quatuor sinus apud inferos.*
E vel loca,in quibus animæ fuerunt, & nunc sunt,s.sinus Abrahę,lymbus puerorum, locus purgatorius,& infernus damnatorum.Iste vltimus locus est pro illis, qui in mortali actuali culpa decedunt: in ęternũ enim ibi mansuri sunt.Locus purgatorius est,in quo detinẽtur animę virorum bonorum, qui de inique commissis ante mortem doluerunt, nec tamen pœnitentiam expleuerunt: ibi enim manent, vsquequo s'm Dei arbitrium expleta sit. Cum vero expletur transitur in vitam ęternam.In tempore autem ante mortẽ Christi,cum explebatur pęna debita, erat trãsitus ad sinum Abrahæ, & ibi manebatur vsque ad mortem Christi. Tertius autem locus est lymbus puerorum, & in hoc manent

manent omnes animę paruulorum decedentium in sola originali culpa, & ibi in ęternum mansuri sunt. Quartus locus est sinus Abrahę, vbi omnes viri sancti siue de Iudæis, siue de gentilibus manebant, vsq; ad mortem Saluatoris, s. qn̄ moriebantur sine aliqua culpa, & sine obligatione pro aliqua satisfactione implenda. ad hunc locū descendit Moyses. Et vocatur populus sanctorū, quia omnes, qui ibi erant sancti viri erāt. Quare aūt iste locus vocetur sinus Abrahę, & an ante ipsum animę aliorum virorum illuc descenderint, & de distinctione istorum quatuor locorum, & de pęnis ipsorum, & duratione, & conditione descendentium illuc, & liberatione de ipsis locis, multa quoq; alia huiusmodi latissime dictum est in libro De quinq; Metaphoricis Paradoxis. *Sicut iuit Aaron frater tuus*. Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ dicatur pp similitudinem mortis, alio modo pp similitudinē causę moriendi. Primo modo est sensus, ꝙ Moyses viderat mortem Aaron valde tranquillam, & fere sine dolore, quia solū accubans in loco a Deo sibi parato clausis oculis est mortuus, desiderauit talem mortem, vt declaratum est supra c. 20. ideo Deus satisfaciens intētioni eius dicit: Sicut iuit Aaron frater tuus, idest talē mortem habebis, qualem Aaron, s. trāquillam, & quasi sine dolore. Alio modo intelligitur de similitudine causę moriēdi, s. tu, & Aaron offendistis me ad aquas contradictionis, sed Aaron propter istā causam iā iuit ad populum suum, ergo vade tu, sicut ipse iuit. Et iste est sensus melior, vt patet in litera, quæ immediate exprimit causam mortis Moysi, & Aaron. Sciendū aūt, ꝙ istud, qđ hic hr̄ de ascensu Moysi in montem, & de contemplatione terræ, & morte; hr̄ in quatuor locis, s. hic, & Deut. c. 3. & 33. & 34. Vltimus locus istorū est distinctus ab alijs, quia in tribus primis agitur solū, ꝙ Deus iusserit Moysi, vt ascēderet, sed non dr̄ de morte. In quarto aūt loco dr̄, quō mortuus fuerit. Manet igitur solum dubium de alijs tribus locis, an sint idē, vel Deus ista Moysi ter dixerit. De quo dictum est. ca. 3. *Quia offendistis me in deserto Syn*. Offensio ista immediate ponitur, & dr̄ in deserto Syn, idest in Cadesbarne, quæ vocatur Cades deserti Syn, vt patet supr. c. 13. & 20. & aliqn̄ vocatur Cadesbarne, vt patet Deutero. c. 1. & Iosue 14. & 15. Sciendum aūt, ꝙ vbicunque fit mentio de morte Moysi, & Aaron in libris istis, quasi semper fit mētio de isto peccato deserti Sin, & hoc ne aliquis forte intelligeret, ꝙ Moyses, & Aaron non intrauerunt terram Chanaan propter murmurationē factam de Deo, & alia magna peccata Israelitarum, de quibus supra 14. c. Moyses aūt, & Aaron non peccauerunt in his, quin potius repugnabant omnibus peccatoribus, vt patet ex discursu huius libri, ad excusationem aūt eorum recitatur istud delictum, quia nullum aliud commiserunt propter qđ mererentur mori extra terram Chanaan, & in hoc demonstratur magna Dei iustitia in puniēdo cū Moysen amicum suum, vt patet Exo. c. 33. & fidelissimum sibi atque familiarem in tota domo, vt patet s̄. 12. c. pro tanta parua culpa punit. Sciendum tn̄, ꝙ q̄q̄ non poneretur ista excusatio Moysi, & Aaron manifestum erat, ꝙ ipsi non priuati sunt ingressu terræ Chanaā pp murmurationem quasi murmurauerint cum alijs Israelitis ī Cadesbarne, quia sn̄ia illa, quæ ibi lata est de non introeundo in terram Chanaan solū extendebatur ad numeratos, q erant de duodecim tribubus, Moyses aūt, & Aarō nō erant de illis, sed de Leuitis, ideo non moriebantur ex hac causa, de Moyse adhuc magis patet, quia omnes q condēnati fuerant pp murmurationem mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deut. c. 2. sed tunc nōdum mortuus erat Moyses, quia post hoc pugnauit ꝯ duos reges Amorrhęorum, & accepit terrā

F eorum atq; diuisit, vt patet eod. c. & Deut. c. 3. ergo nō mortuus est ex hac causa. Item patet, quia torrens Zareth erat anteq̄ Iudęi venirēt in terram Moab, & duorū regum Amorrhęorum, vt hr̄ s̄. ca. 21. sed post hoc fecit Moyses multa alia. Item patet ex c. pręceden. vbi Moyses numerauit totū Israel. & dr̄ in fine, ꝙ ī numeratione illa non fuit aliquis de primo numeratis, quia omnes iam mortui fuerant. Sufficiēter ergo patebat Moysen non fuisse mortuum pp murmurationem, Deus tn̄ fecit hoc scribi ad maiorem euidentiam.

In contradictione multitudinis. Idest fuit offensio tua, & Aaron qn̄ multitudo ꝯdixit, s. mihi murmurando ꝯ me, ꝙ non haberent aquas, & dolēdo, ꝙ exiuissent de Aegypto. vnde Moyses, & Aarō increpuerūt mul-
G titudinem dicentes, audite rebelles, & increduli nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere, vt patet s̄. c. 20. & pp hoc vocatæ sunt illæ aquæ ꝯdictionis. Vel potest dici in ꝯdictione multitudinis, idest qn̄ ꝯdixistis multitudini, s. ꝙ Moyses, & Aaron ꝯtradixerūt multitudini vocantes eos incredulos, & rebelles & iste etiam est sensus conueniens. Nam peccatum istorum fuit in ꝯdictione multitudinis, s. ꝙ Moyses, & Aaron debebant laudare Deum coram multitudine eijcientes aquam de petra, & prouocare totum populum ad laudem, quia tn̄ incęperunt increpare populū dicentes eos incredulos, & rebelles populus contristatus est, & non laudauit dominum: in quo Moyses, & Aaron peccauerunt. *Nec sanctificare me voluistis coram eis super aquas*. Idest noluistis laudare me, vel exprime-
H re magnitudinem meam coram multitudine super aquas, idest in expressione aquarum. Non est sensus, ꝙ Moyses, & Aarō dicerēt se nolle sanctificare Deū, vel directe noluissent, quia hoc erat peccatum graue nimis, nec Deus dedisset eis tam paruam pęnam, sed noluerunt sanctificare, idest non sanctificauerūt, quia commoti bono zelo increpando populum, quia contra Deum murmurabat, non potuerunt promouere populum ad laudem: debuerant enim prius sine aliqua increpatione Dei magnitudinem exprimere, s. dicēdo lapidi ex parte Dei, ꝙ aperiretur, & daret aquas, & admonendo multitudinem, ꝙ sicut insensibilis lapis obediebat Deo, ita magis ipsi rationales existētes
I obedire debebant, sed mutauerunt ordinem: nam cū debuissent finire in increpatione populi, postquam ꝓmouissent populum ad laudem incęperunt ab increpatione, & hoc quia magnum zelū Dei habebant cōtra rebelles, & incredulos, & postea populus increpatus non fuit concitatus ad laudem Dei. *Hæ sunt aquæ contradictionis*. Idest istæ aquæ, super quas Moyses, & Aaron peccauerunt, vocantur aquæ contradictionis, quia propter eas fuit ꝯdictio populi ad Deū, vel Moysi, & Aaron ad populum, vt supra est dictum. *In cades deserti Sin*. Idest istæ aquę sunt in Cades, quæ est in deserto Sin. Est enim Cades ī extremitate terræ Edom, vt patet supra c. 20. siue dicatur illam esse vrbem, siue quandam partem deserti, vt ibi declaratum est, & dicitur esse in deserto Sin, quod alias vocatur desertum Pharam, quod est valde magnum tam in longitudine
K quàm in latitudine: nam latitudo sua est post mōtem Synai vsque Cadesbarne in extremitate lateris Meridiani terræ Chanaan, quod patet supra capit. 10. s. ambulauerunt Israelitæ post montem Synai diebus tribus, & requieuit nubes in deserto Pharam. etiā durat vsque ad terram Chanaan, quia desertum Pharam, siue desertum Sin, ponitur tāquam latus Meridianum terræ Chanaan, vt patet infra 34. cap. & Iosue 15. capit. longitudo autem sua magna est. Nam pars orientalis terræ Chanaan incipit cū solitudine Sin, & continuatur per latus Meridianum versus occidentem, vt patet præalle. capit. Quod autem desertum Pharam, & de-

sertum

ſertum Sin eadem ſolitudo ſint, apparet, quia hic dicitur Cades deſerti Sin, & ſupra 20.c. tamen 13.c. dicitur eſſe Cades in deſerto Pharam, ergo neceſſe eſt idem eſſe. *Cui reſpondit Moyſes.* Erat enim Moyſes promptus ad obediendum ſententiæ Dei, ideo cum ipſe iuſſerit, quòd moreretur non refugit mortem, ſed petiuit, vt daretur aliquis rector ſuper totum populum, ſicut ipſe erat. *Prouideat dominus Deus.* Hic petit ſibi ſucceſſorē, ne maneat populus, ſine paſtore, verus quippe paſtor iſte erat, qui in limine mortis exiſtēs de ouibus memoriam agebat, magis vtilitati populi inſudās quàm ſuæ, nec pro ſe aliquid a Deo hic petijt, ſed pro ſubditis.

Quomodo ſaluatur contradictio apparens in dictis hic, & Deuteronom. capun. tertio. Quaſt. XXXVII.

QVAERET aliquis, quomodo ſtabit iſta litera cum ea, quæ habetur Deuterono. cap. 3. vbi dicitur, quòd Moyſes inſtantiſſime orabat dominum, vt permitteret eum tranſire Iordanem, & videret terram Chanaā, Deus autem dixit, quòd non videret, & introiret, ſed quòd aſcenderet in montem, & videret ſolum, hic tamen dicitur, quòd immediate cum Deus dixit Moyſi, vt aſcenderet in montem, & moreretur conſenſit petēs ſolum, quòd conſtitueret Deus alium ducem poſt mortem eius. Item videt̄ eſſe diuerſitas, quia hic dicitur, quòd Moyſes præcatus eſt, vt Deus daret ſucceſſorem ſibi, & tamen Deute. c. 3. dicitur, quòd Deus dixit Moyſi, quando precabatur pro tranſitu in terram Chanaan, quòd acciperet Ioſue in ducem. Reſpondendum eſt, quòd ordo huius rei fuit, ſcilicet, quòd poſtquā Moyſes venit ad vltimam manſionem, ſcilicet Beliethim, quæ erat apud Iordanem ſciēs, quòd Deus dixerat de eo, & de Aaron in Cadesbame, quòd non tranſirent in terram Chanaā, iam poſitus in termino illius, cum tempus intrandi in illā eſſet, inſtantiſſime orauit Deū, vt permitteretur tranſire in eam, & patet hoc Deute. c. 3. cum Moyſes dicit in oratione ſua tranſibo Iordanem iſtum, ideſt rogo te, quòd dimittas me tranſire iſtum Iordanem. Ex quo innuitur, quòd apud ipſum erat, quia demonſtrabat eum, & ante hoc Deus non dixerat aliquid Moyſi, quòd aſcenderet in montem, vel quòd moreretur, ſed ſolum dixerat in Cadesbarne, quòd non intraret in terram Chanan, cum autem Moyſes tam affectuoſe precaretur, dixit ei Deus: Sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et ſubiunxit: aſcende cacumē Phaſgæ, & oculum tuū circunſer ad Orientem, & Aquilonem, &c. tunc cum Moyſes videret iam impoſſibile eſſe, quòd tranſiret in terram Chanaan, ſed in loco illo moriturus erat, petiit, vt daretur ſibi ſucceſſor ne eſſet populus ſine paſtore, dicens verba, quæ habent̄ hic, ſ. Prouideat Deus &c. & tunc iuſſit Deus illi, vt acciperet Ioſue, & corā tota multitudine conſtitueret eum ducem. Iſta colliguntur coniungendo ea, quæ habentur hic, & Deute. cap. 3. tamen in nullo loco iſtorum completè habentur, quia ſcriptura eſt breuiloqua, & ea, quę poſsūt intelligi ex alijs locis, non exprimit. Conſueuit etiam, vt quando eadem res ſępe debet narrari, non narret ſemper perfecte, ne fiat inutilis repetitio, ſed aliquando cū ſemel perfecte narrauerit in alijs locis ſummatim tranſit, interdum vero, cum aliquid recitare debuerit ſępe, enarrabit illud ſemper imperfecte, ita tamen, ꝙ in qualibet narratione ponatur aliqua particula, quæ in alia non hr̄, & deficiat aliqua, quę hr̄ in alia, ita vt ex pluribus imperfectis colligatur vna perfecta narratio, & ita fit hic, & Deute. c. 3. nam in Deut. 3. exprimitur quid Moyſes dixerit anteq̄ Deus iuſſerit aſcendere in mōtem, & ſubiicetur qūo Moyſes petierit rectorem

A ſuper populum. Hic autem ſubiicetur quid Moyſes orauerit anteq̄ iuberetur aſcendere in montem, & exprimitur qūo petierit ducem ſuper populum. Cauſa diuerſitatis eſt, quia hic intendebat ſcriptura principaliter inducere qualiter Ioſue fuerit aſſumptus in ducē poſt mortem Moyſi, & ad hoc ſufficiebat poni, qūo Moyſes petierit rectorem, ſed Deut. c. 3. intendit litera principaliter declarare, qūo Moyſes non fuerit permiſſus tranſire in terram Chanaan, & ad hoc ſufficiebat ponere qūo ſępe Moyſes petierit, vt permitteretur, & non permiſſus eſt tranſire. *Prouideat dominus Deus ſpirituum omnis carnis.* Ideſt Deus, qui eſt dominus ſpirituum omnium, qui in carne ſunt, prouideat hominem, ideſt prouideat huic populo de aliquo homi- B ne, qui poſſit regere illum. Dicitur Deus ſpirituū omnis carnis, ideſt q cognoſcit omnes ſpiritus, qualiter ſe habeant. Vocatur Deus ſpirituum omnis carnis, non ꝙ ſolum dominetur ſpiritibus, qui ſunt in carne, ſ. ſpiritibus humanis: nam pecora nō hn̄t ſpiritum proprie dictum in carne, ſed homines, qui ēt dn̄atur ſpiritibus non exiſtentibus in carne, ſ. Angelis, & dęmonibus, q ſpiritus ſine corpore ſunt, ſed dr̄ de ſpiritibus in carne, quia Moyſes volebat dicere, cum ego tollar a cura huius populi, ponat Deus aliquem aliū, & quia non conueniet ad regimen tanti populi aliquis homo, niſi habeat valde bonum ſpiritum, ideo Deus qui erat dominus ſpirituum omnis carnis, ideſt q cognoſcit omnem ſpiritum, qui in carne eſt, an bonus, vel malus ſit, poterat prouidere de homine conueniente pro tan- C to regimine, & in hoc tollit Moyſes a ſe curam inſtituēdi principem, & a populo tollit electionem. Nam poſſet dicere Deus Moyſi, ex quo alius princeps eſt neceſſarius populo, inquire tu quem cognoueris eſſe ꝯuenientem, & inſtitue, vel totus populus eligat de ſeipſis vnum, quem voluerit. Dicit aūt Moyſes, ꝙ non debeat hoc fieri, ſed Deus, qui cognoſcit ſpiritum omnis carnis poterit melius iudicare, & aſſumere conuenientem, ſimile hr̄ s. 16. c. cum dixit Moyſes. fortiſſime Deus ſpirituum vniuerſæ carnis vno peccante ꝯ oēs ira tua deſęuiet, ideſt tu es Deus ſpirituum vniuerſę carnis, ſcilicet cognoſcens bonitatem, vel malitiā ſpirituum, ideo vno peccante non debes contra omnes deſæuire, ideſt tu ſcis, quis eſt ille, qui peccauit, er- D go ſufficit, vt illum punias.

An fuiſſet conueniens, quòd Moyſes per ſeipſum inſtituerit principem totius populi. Quaſt. XXXVIII.

QVAERET aliquis, an conueniens fuerit, ꝙ Moyſes per ſeipſum inſtituerit principem futurum ſine aliqua populi electione, vel Dei determinatione. Reſpondendum, ꝙ non, quia pro tāta multitudine regenda requirebatur optimus vir, qui eſſet in populo, Moyſes aūt non cognoſceret hoc, quia iſtud non appareret ſufficiēter ex actibus exterioribus: nā licet Chriſtus dixerit Mat. 7. c. a fructibus eorū cognoſcetis eos, quia nō colligūt de ſpinis vuas, nec de tribulis ficus, nec pōt arbor mala E bonos fruct' facere, nec arbor bona facere malos fructus, licet aliqualis cognitio ſit, tū perfecta eſſe nō pōt, & hoc qa altū eſt, & inſcrutabile cor hoīs, vt ait Iere. eſt aūt verū iſtud quantū ad opationem, q̄ eſt ex habitu, ſecus aūt de opatione ex intentione ad aliquē finē, ſ. ꝙ ſi aliqs operet̄ ſm habitū, quem habet, impoſſibile eſt, vt malus opetur bonū, vel bonus opetur malū, quia habitus bonus non pōt inclinare niſi ad bonū, & malus non pōt inclinare, niſi ad malū, & ad hoc applicat̄ exemplū Chriſti, ſ. non pōt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fruct' malos. Alio mō pōt aliqs operari ex intentione finis, & nō p habitū, & tūc pōt malus operari bonū. Vtpote ſi alicui habenti

Non pōt bona arbor malos fructus facere, nec ecōtraqūo intelligit.

benti

benti habitũ intemperantiæ quantũ ad libidinem dr̃, ꝙ oĩa perdet, quæ hẽt vel occidetur si in tali, vel tali loco exercuerit libidinem, tunc q̃q̃ ſm habitum inclinetur ad exercendum ibi libidinem, tñ non exercebit ꝑꝑ finem, quem præſupponit, ſ. ne moriatur, vel ꝑdat bona: eodem mõ eſt de habente bonum habitum, q q̃q̃ ſm illum non inclinetur ad malum: tñ ex aliquo fine præſuppoſito operabiť illud, vt ex timore, vel amore, & alijs inductiuis. Hoc modo efficiuntur hoĩes hypocritę, ſ. vt aliud in habitu ſignent, & aliud interdũ agãt q̃ facere inclinantur, vt acqrant, vel honorentur. Nec eſt iſtud ꝯ verbum ſaluatoris, ſ. nõ põt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructus malos, quia iſti non operantur per habitum: hoĩes. n. non ſunt boni vel mali, niſi per habitum, & dñr bonæ, vel malæ arbores ꝑꝑ bonum, vel malum habitum, quia ſicut quælibet arbor ex conditione ſpeciei determinat ſibi iſtum, vel illum fructũ, & non põt aliquem alium producere, ita habitus eſt virtus quædam, ſiue principium operatiuum determinans ſibi naturaliter operationes, ita ꝙ per habitũ iuſtitię operamur iuſta, vt non poſſimus aliud operari, per habitũ aũt intemperantię ſolum operamur intẽperata, & impoſſibile eſt aliquid alterum operari, cum tñ aliquis operať ꝑꝑ finem intẽtum, non operabiť per habitũ bonum, vel malum, iõ quantum ad hoc non dr̃ arbor bona, vel mala, & ſic q̃q̃ hẽat habitum malum aliqs, & opereť bonũ ex intentione finis non dr̃ mala arbor bonum fructum facere, qa non oꝑatur ſm illud, in quo vocatur arbor: ẽ ꝯrio aũt de bono operante malũ. Patet ergo, ꝙ plena cognitio hoĩs non eſt ꝑ operationem exteriorem, ſi ſe occultare propoſuerit. Et ſic Moyſes non poterat cognoſcere plenè ꝑ conuerſationẽ bonitatẽ alicuius: ita vt conuenienter poſſet eum eligere in ducem totius populi: ergo non debuit ipſe per ſe inſtituere. Sed objiciet aliquis, ꝙ Moyſes erat Propheta, & Deus poterat ei reuelare quis eſſet optimus in toto populo, ſicut multa alia reuelabat, & illum ipſe in ducem inſtitueret. Rñdendum, ꝙ adhuc nõ ſtat, quia quamquam ipſe elegiſſet optimum virũ ſi populus nõ interueniſſet ad hoc, neſciret, an vir ille eſſet optimus, & populus non aſſentiret inſtitutioni factę. Etiam qa dato, ꝙ cognoſcerent illum eſſe optimum, quia Moyſes ſine auctoritate eorum feciſſet in caſu, ĩ quo pertinebat ad eos electio, vel accommodatio conſenſus, non ꝯſentirent. Nõ debuit ergo ſolus Moyſes per ſe inſtituere.

An conueniens fuit, quòd totus populus eligeret ſibi ducem. Et an in ueteri teſtam. omnes principatus maximi. ſ. ſacerdotalis, & regnatiuus fuerint per ſucceſsionem Et an principatus monarchicus per ſucceſſionem ſit magis ſine periculo, quàm per electionem. *Quaeſt. XXXIX.*

QVAERETVR amplius, an conueniens fuit, ꝙ totus populus eligeret ducem ſibi. Rñdebit aliquis ꝙ ſic: nam ſm Ariſtotelẽ principatus electiuus ꝯueniens eſt, qui Ariſtocraticus eſt: & ſm virtutem melior quã ille, qui ꝑ ſucceſſionem eſt, & ſm naturam aduenit, iõ ꝙ totus populus eligeret principem ꝯueniens erat, quia nõ eſſet hic aliquis diſſenſus, cum totus populus ſemel aliquẽ elegiſſet, & iſte principatus pertinet ad maximã libertatem cum homines pręficiunt ſibi in dñm, quem volunt. Cum aũt proponiť eis ille, quẽ nolunt nõ eſt gratus principatus. Rñdendum eſt, ꝙ non decuit, vt totus populus eligeret ſibi ducem. Primo, qa forte non poſſet totus populus ꝯuenire ad eligendum vnũ, potiſſimum, qa cum eſſet magnus valde honor, ꝙ aliquis ꝑponeretur tantæ multitudini, ſ. plurium quàm ſexcẽtorum millium virorum, quilibet vellet ꝑ cognatio-

F ne ſua honorem illum, & fierent diſſenſiones magnę in electione, & coniurationes, & factiones, & obſeruatio iniuſti fauoris, quæ erãt ad ſubuerſionem ſtatus iudaici. Quod patet per ſimile, nam non erat tantus honor eſſe ſummum ſacerdotem, ſicut eſſe principem totius populi, quia ſummus ſacerdos operabať ad mãdatum principis populi, vt patet infra in litera. & tñ ꝑ ſummo ſacerdotio fuerunt factæ multę cõiurationes in populo: nam Core commouit Dathan, & Abyron cum ſequacibus ſuis, & 250. viros de nobilibus totius populi, qui fecerunt ſeditionẽ contra Moyſen, & Aaron, vt patet ſ̃. 16. c. Quanto magis ergo fieret ſeditio in electione principis totius populi? iõ non debuit eligere totus populus. Et iſta eſt cauſa, quare quamuis
G principatus regnatiuus, qui eſt per ſucceſſionem, non ſit valde conueniens, iuxta Ariſt. 3. Politic. omnes gentes acceperunt ipſum, quia eſt minus periculoſus. Nã ſi eſſet electiuus, cum tempore electionis non eſſet aliquis princeps potens cohibere iurgia populi, & ſeditiones magnatum: omnes ambirẽt illum principatũ, quia maximus eſt, & ſequerẽtur bella acerrima, & deſtructio politiarum: ideo tutius fuit incumbere principatui monarchico per ſucceſſionẽ, vel principatui democratico qui popularis eſt, & ſortialis, vel ꝑ vices, iuxta Ariſtot. 3. Politicorum. Item non fuit conueniẽs ꝙ Iudæi eligerent ſibi ducem, quia quamquam omnes conuenirent in vnam ſniam eligendo, quod difficillimum erat: tñ forte non elegiſſent eum, qui optimus erat, quia ignorabant, nec poterant cognoſcere
H per exteriora, vt ſupra declaratum eſt. Sed objicietur, ꝙ ita fuerant aſſumpti iudices, qui principabantur toti populo, ſ. decani quinquagenarij centuriones, & tribuni: nam iuſſit Moyſes, ꝙ totus populus eligeret inter ſe viros probatę conuerſationis, in quibus non eſſet auaritia, & adduceret ad ipſum, conſtitueretque eos in iudices, vt patet Exodi cap. 18. & Deuteron. c. 1. ſic ergo poterat fieri hic. Rñdendum eſt non eſſe aliqualiter ſimile: primo quia iſti non fuerũt electi in dominos, ſed in iudices, quod multum differt, quia iudices ſolum ſunt ad diffinitionem cauſarum, iubere aũt nihil debent in alijs negocijs, domini autem, vel principes vniuerſalem habent poteſtatem iubendi. Item
I quia poteſtas iudicum eſt multum limitata, ſ. quod hoc ſolum poſſint, quod lex iubet, vel quod interdũ ratio dictauerit non exiſtente lege: dñi autem ẽt ſi iuſti ſint non ſolum poſſunt, quod lex iubet, immo qdcunq; voluerint, dum tñ ꝯ legem, aut rationẽ non ſit, & iſta multum differunt. Item dato, ꝙ iſti eligerentur in dños eorum erat valde parua, quod ſignant noĩa eorum, ſ. decanus centurio &c. ideo non erat periculum aliquod in eis, ſicut in illo, qui præponeretur dñs, vel princeps totius populi. Vnde non debuit eſſe exactiſſima diligentia circa inſtitutionem illorũ, ſicut circa inſtitutionẽ principis, qui eſſet vnicus, & dñaretur toti populo. Item patet dña, quia iſti iudices ſolum diffiniebant in paruis negocijs, oĩa aũt negocia magna ad Moyſen veniebant, nec poterat quiſquã alius ſe intromittere de illis, vt patet Exo. c. 18. & Deut. ca. 1. ille aũt
K princeps totius populi iudicaret de maximis, & de quibuſcunq; vellet, iõ periculoſum erat aſſumi eum per electionem. Sed adhuc objicietur, ꝙ 70. ſeniores, q dati ſunt Moyſi in coadiutores hẽbant ſimpliciter equalem poteſtatem tam in eis, quæ ad Deum pertinebant quàm in illis, q̃ eſſent ciuilia, vt declaratum fuit ſ̃. c. 11. illi tñ ſeniores electi ſunt per multitudinẽ, vt patet eo. ca. Rñderi põt dupliciter: vno modo, ꝙ licet quilibet iſtorum dominaretur toti populo in poteſtate iudicãdi, & diſponendi, ſicut faciebat Moyſes, tñ non erat valde periculoſus, quia erant multi principes, & licet quidã deprauarent alij non ꝑmitterẽt eorũ prauitatẽ.

Capitata

Differẽtia dominorũ iudicũ principum decanorum, & quinquagenariorũ a regibus, & ſacerdotibus.

Cum

Cum vero esset vnus tantum: si ille esset nequam, nemo posset eum cohibere, sed omnia perderentur: idō ad sumendum multos principes non oportet esse exactissimam diligentiam, sicut ad assumendum vnicum. Et quantum ad hoc differt principatus monarchicus ab aristocratico: principatus.n. monarchicus est valde periculosus, quia vni omnia traduntur tegēda, qui facilius potest deprauari: principatus autem aristocraticus non est ita periculosus, quia multi ibi sunt regentes, & quamquàm ɔtingat quosdam deprauari, tñ nō ɔtingit faciliter hoc de omnibus. Ideo Aristo. 3. Politi. loquens de monarchia dixit, ꝙ difficile est committere omnia vni: maior ergo requirebatˀ diligentia ɔstituendo vnicum principem populi, ꝙ constituendo 70. Alia ratio diuersitatis est, vel respō B sio, ꝙ isti principes 70. qui assumpti sunt per electionem, non fuerunt penitus per electionem facti principes: nam Deus iussit, quod ducerentur ad ostium tabernaculi, & ibi immisit spiritū propheticum super omnes, qui prophetauerunt, ∴ nunquā cessauerunt, vt patet supra c. 11. in quo Deus approbauit illos: si tñ misisset spiritum propheticum super quosdam alijs non prophetantibus videbatur quodam approbare, & alios non: & isti soli fuissent assumpti in iudices, idō non dependebat institutio 70. iudicum ex sola voluntate populi, sed magis ex diuina confirmatione, vel approbatione. Et in hoc fuit differentia inter assumptionem 70. seniorum, & aliorum iudicum. s. decanorum, quinquagenariorum, centurionum, & tribunorum, qui consilio Iethro fuerunt assumpti: nam illi p solam populi electionem, & pñtationē factam Moysi ipse instituit eos, vt patet Exo. 18. & Deutero. c. 1. & non fuit aliqua Dei approbatio in signo apparenti, sicut in 70. senioribus. Ratio diuersitatis est, quia quilibet de 70. senioribus præponebatur toti populo cum efficeretur æqualis Moysi, vt declaratum fuit supra c. 11. alij aūt iudices eligebantur ad minora negocia solum, & non præerant toti populo; ideo non oportuit ibi esse diuinam approbationem in signo apparente. Cōformiter ergo de principe vnico populi respectu 70. seniorum est dicendum, ꝙ requireretur in eo assumendo maior diligentia, quàm in 70. senioribus, idō electio facta, sicut in 70. senioribus non sufficeret.

Cap. 12. De assumptione 70. seniorū in principes per Dei vocationem.

Item non erat conueniens, quia Iudæi erant valde D dubii, & increduli circa omnia, & volebant in singulis habere signum a Deo ad probationem. Sic ait Apost. 1. ad Corin. cap. 1. Iudæi signa quærunt, Græci autem Sapientiam. Et si assumpsissent principem per electionem, quamquàm mille esset optimus totius populi, si accideret postea aliquod infortunium, vel tribulatio in ducatu eius, crederent Iudæi, quòd hoc fiebat, quia non acceperant illum in ducem, quem Deˀ accipi volebat, & sic semper haberent scrupulum de duce suo. Ob hoc ergo fuit conueniens, vt ipsi nō eligerent, sed alio modo haberent principem a Deo datum. Vnde sic fuit toto tempore, quo Iudæi habuerunt principes aliquos, siue in sacerdotibus, siue in regibus: nam nunquam fuit aliquis per electionem. De E sacerdotibus patet, quia sacerdotes magni per successionem veniebant, vt patet Exo. 39. & Leui. c. 6. ꝙ sacerdos magnus succederet iure patri suo. De regibus apparet, quia primi duo a Deo dati sunt. Nam Saul, qui fuit primus vnctus est in regem per Prophetam Samuelem, vt patet 1. Reg. cap. 11. Dauid etiam in regem vnctus est per eundem prophetam, vt patet 1. Reg. 16. cap. quamquàm postea totus Israel in eum sponte consensit, vt patet 2. Reg. cap. 5. reges autem posteri facti sunt per successionem, vt patet de filijs Dauid, qui regnauerunt in Iuda. Reges autem Israel habuerunt quendam violentum principatum: vnde A quidam alios occidebant, & regnabant pro eis, vt patet ex processu tertii, & quarti Regum. Non fuit igitur principatus in Iudæis aliquando per electionē, nec conueniens erat.

An modus prædictus assumendi principes fuit conueniens. Quæst. XL.

QVAERETVR Amplius an iste modus assumptionis principis, qui habetur hic fuerit conueniens, scilicet, quòd Deus nominaret illū, & astante toto populo institueretur. Respondendum est, quòd nimis conueniens erat: primo quia non fieret hic aliqua seditio, B nec discordia in assumendo, quia populus non eligebat illum, sed Deus nominabat. Item non poterat errari in assumendo optimum principem, quia Deus cognoscebat corda, & sciebat quis optimus esset, atque ipse elegit eum. Hoc autem Moyses dixerat, scilicet, quòd Deus, qui erat Dominus spirituum omnis carnis prouideret de viro rectore populi, scilicet, quòd ipse meliˀ posset facere, quia cognoscebat corda. Item non posset populus discordare renuens illā institutionem; quia totus populus erat præsens, quādo instituebatur ex mandato Dei: vt siquis haberet aliquid proponere contra principem illum, qui assumebatur, quod impedire posset promotionem eius, proponeret. Item Iudæi non poterant esse scrupulosi C de principe isto assumpto, quamquàm tempore ducatus eius aduenirent aliquę aduersitates, quia sciebant, quòd Deus elegisset eum, essent tamen suspecti, si populus per seipsum elegisset illum. Fuit ergo iste modus conuenientissimus, & valde securus.

Qui sit super multitudinem hanc. Scilicet, de ea specialem curam gerendo, & communitatis negocia expediendo. Nam licet essent multi iudices fm̄ modum, quem instituit Moyses per ɔsilium Iethro, & præter hoc essent 70. seniores, de quibus s. cap. 11. non erat sufficiens modus principatus ad regendum populū, nisi reducerentur omnes isti principes ad vnitatem principis, scilicet, quòd essent sibi subordinati. Et erat hoc potissimum pro bellis: nam licet ad regēdū populum, qñ in ciuitate manet, ɔueniens sit principatus aristocraticus, vel democraticus: pro bello tñ nullus cōuenit, nisi monarchicus, in quo est princeps vnus. Hoc enim experti sunt in se Romani, qui post reges expulsos de vrbe principatum aristocraticum egerunt. s. constituendo quolibet anno duos consules, quibus respublica regenda tradebatur, & conuenienter vtebatur. In bello tamen non conueniebat principatˀ iste, aliquoties enim Romani in bellis deleti sunt pp discordiam consulum, qui erant duces belli. Sic fuit in bello Canensi, vbi pugnauerunt cōtra Annibalem Africanum: erantque ibi duo consules Romani, scilicet, Marcus Aemilius, & Terentius Varro, qui discordantes de die belli totum Romanum exercitum in cladem duxerunt. Ob hoc aūt quamquàm in vrbe esset semper principatus aristocraticus; tñ qñ bellum futurum erat creabant dictatorem, qui erat super ɔsules, & sic fiebat principatˀ monarchicus, sed iste solum durabat tempore Belli. De Iudæis autem sic futurum erat, quia multo tempore erant pugnaturi quousque acciperent terram Chananæorum, ideo conueniebat eis principatus monarchicus, & pro hoc petebat Moyses virum, qui esset super multitudine. *Et possit exire, & intrare ante illos.* Modus loquendi est, scilicet, quòd iste dux inter omnes Israelitas sit ad bellandum primus; quia videbat Moyses, ꝙ oportebat Iudæos imediate, vt ingrederentur terram Chanaan continua bella gerere:

Tpe belli non cōuenit pluralitas principum.

Qūo pro bellis semꝑ cōuenit principatˀ monarchicus q̄q̄ interdū ꝑ vrbibus conueniat alij principatus.

pro quo oportebat principem bonum haberi, qui an te eos iret ad bellum, & ingrederetur urbes, quemadmodum faciebat Moyses, quando iuit cum eis in bellum contra Og, & Sehon reges Amorrhæorum, vt patet supra cap. 21. sic faciebat Iosue præcedens Iudæos in oi bello, vi patet ex processu libri Iosue. Et dicit exire, & intrare, idest, præcedere in eundo, & in redeundo, scilicet, quòd siue irent ad bellum, siue venirent princeps debebat præcedere eos, tanquam diligens, & iubens. *Educere, vel introducere*. Repetitio est eiusdem sententiæ. Vel dicitur: Qui possit eos educere de isto deserto, & introducere in terram Chanaan.

Iudæi dicebantur populus Dei specialiter pp duo. *Ne sit populus Domini*. Vocantur Iudæi popul⁹ Domini: licet omnis terra esset populus Dei; tamen ipsi speciali modo, vt patet Exodi cap. 19. Scilicet, si audieritis vocem meam eritis mihi in peculium de cũctis populis; mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Erat autem ista specialitas in duobus: primo quòd Iudæi specialius colerent Deum quàm omnes alij populi; immo nullus alius populus colebat Deum, nisi Iudæi, quia gentes non cognoscebant Deum verum. In Iudæis autem honorabatur. Sic patet Psalm. 74. Scilicet, notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius: vnde Israelitæ suscipientes Dei legem habebãt speciales cæremonias viuendi datas a Deo, quas nulli alij populi habebant, vt patet Deuteronom. capitu. 4. Secundo erant Iudæi specialiores quãtum ad Deum, eo quòd Deus habebat maiorem curã de eis, quàm de alijs populis: nam vocabat eos peculium suum, vt patet Exodi 19. & Deuteronom. cap. 7. vnde cum ipsi vellent sequi viam Domini, omnibus bonis abundabant: nec poterat eos vlla inuenire aduersitas, vt patet Leui. 26. & Deuteronom. 7. & 28. cap. Sic etiam ipsi Iudæi vocabant seipsos populum Domini, vt patet Iosue 22. cap. cum dicitur: Hæc mandat omnis populus Domini. *Sicut oues absque pastore*. Idest, si Deus non prouidet aliquem virum super istam multitudinem erit populus Domini, sicut oues non habentes pastorem, quæ gubernari nequeunt. Est enim impossibile politiam aliquam cuiuscunque generis siue rectore existere; quia vbi non est gubernator, populus corruet Prouerb. cap. 11. & ad constitutionem politiæ magis necessarius est rector siue distributor iustitiæ iuxta modum loquendi populi, quàm alimenta. Et hoc, quia ius dicens est formale in politia, vt patet 5. Polit. *Dixitque Dominus ad Moysen*. Posuerat enim supra Moyses causam constitutionis principis, scilicet, quòd Deus deberet prouidere de aliquo viro regente post mortem eius. hic autem assignatur certa persona, & modus instituendi illam in principem. *Tolle Iosue filium Nun*. Iste est enim qui in principẽ electus fuit. Et dicitur: Tolle Iosue, idest, duc eum coram multitudine, vt ibi omnibus videntibus in principem instituatur.

An Moyses voluerit principatum totius populi pro filijs suis, quando moriturus erat, vt dicunt Iudæi.
Quæst. XLI.

HEBRÆI Dicunt, quòd Moyses videns se in breui moriturum putauit esse conueniens tempus ad petendum principatum suum pro filijs suis, sed Deus negauit, dicens: Tolle Iosue. Sed istud dictum repugnat literæ in verbis Moysi. dixerat. n. ꝗ Deus prouideret de aliquo homine, qui possit ingredi, & egredi: si autem Moyses petiuisset principatum pro aliquo filio suo, non dixisset ꝗ Deus prouideret aliquem hominem; sed petiuisset specialiter pro aliquo filiorum suorum.

F Item non conuenit, quia Moyses exprimit hic, quòd volebat, quòd Deus eligeret optimum virum totius populi: cum dixit, quòd Deus erat Dominus spirituum vniuersæ carnis, idest, cognoscebat corda omnium hominum, & quales essent singuli spiritus, quasi dicat, quòd ob hoc ipse poterat & debebat optimum eligere, si tamẽ voluisset principatum specialiter pro aliquo filio non petiuisset, quòd Deus eligeret. Item non conuenit hoc, quia Moyses non erat ambitiosus honoris, sed vir valde humilis: vnde sicut pro se non desiderabat principatum populi, sed magis petiuit aliquo modo a se tolli, vt patet supra capit. vndecimo. ita nec pro filijs suis illum ambiret: & apparet hoc, quia a principio cum alijs Leuitis daretur aliqui principatus filijs Moysi nulli honores dati sunt, vt patet supra capitu. tertio. Sed tunc potest dici, quod factum est, quia filij Moysi erant paruuli, & non poterant recipere principatum, vel honorem, vt declaratum est eodem capit. & tamen postea cum fuerint magni Moyse viuente nulla præeminentia eis super alios data est; ideo non potest exponi, quòd Moyses pro filijs suis petierit principatum istum, sed dicitur: Iosue tolle, idest, duc eum coram multitudine ad constituendum in principem: Tollere enim significat quandam ductionem non voluntariam: in quo signatur, quòd Iosue non petierit istum principatum nec appetebat, sed solum ex mandato Dei assumpsit illum, & hoc, quia vir bonus erat, & huiusmodi viri non sunt ambitiosi, sed in humilitatis statu manere volentes.

Confirmatio. Nota quòd isti imprudentissimi Iudæi tam male tractant principem, & Legislatorem suum.

G

H Item quia Deus vetuit honorem ambiri, & peti, vt patet ad Hebræ. cap. 5. scilicet, nemo indifferenter sibi assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo, sicut Aaron. Vel dicendum, quòd Iosue erat tollẽdus, idest ducendus quibusdam suasionibus, quia forte cum Moyses reuelaret ei, quòd debebat institui in principem non consentiret, quia valde laboriosus status erat principis tanti populi: cum ipse Moyses, qui erat vir valde perfectus in regimine huius multitudinis valde afflictus fuerit, ita vt petierit a Deo, quòd moreretur, vel auferretur illi iste principatus, vt patet supra cap. 11. Item timere poterat, ꝗ

I propter maliciam huius multitudinis ipse per impatientiam, vel alio modo induceretur in aliquod peccatum propter quod nõ introiret in terram promissionis, sicut de Moyse factum est, vt patet supra capit. 11. & Deuter. ca. 3. vel postquam esset in terra promissionis, ꝗ traderet Deus ipsum, & populum suum in manus hostium. Ad tollenda autem hæc debebat Moyses primo vti persuasionibus promittendo, quòd nõ accideret aliquis error, propter quem careret ingressu terræ promissæ, vel sequeretur aliquod infortunium in eo, & populo suo, sed quòd ipse faceret tã sine populum, & debellatis hostibus diuideret eis terram. Sic patet Deutero. c. 3. & 31. quamquàm subticeatur hic. Item debuit Moyses post hoc persuadere

K Iosue, quòd acciperet principatum proponẽdo ei magnitudinem meritorum dirigendo tantam multitudinem. Et videbat hoc necessariũ, quia quamuis certificaret, ꝗ non accideret error: tñ laboriosum erat regere tñ populum, nec aliquis vir non ambitiosus honoris acciperet istum principatum, nisi Deo iubente, vel propter magnitudinem meriti, ad quod conueniebat quędã persuasio. Sic enim persuadet Tullius in lib. de somno Scipionis inducens auũ Scipionis loquentẽ de magnitudine meriti, & honoris in cœlo eis, qui rempublicam auxerunt, vel conseruauerunt. *Virum, in quo est spiritus Dei*. Idest, Iosue est vir hñs spiritũ Dei. In hoc rñdit Deus petitioni Moysi. Dixerat. n. Moyses, ꝗ Deus, qui erat Dominus spirituum vniuersæ carnis.

Ioſue erat vir habens ſpiritū Domini, q̃ſo dupliciter intelligi poteſt.

ſæ carnis.i.qui cognoſcebat quales erant ſpiritus omnis carnis, eligeret virū conuenientem huic principatui. Dicit aūt Deus de Ioſue, ꝙ ipſe eſt vir, in quo eſt ſpiritus Dei, quod poteſt intelligi de ſpiritu prophetico, qui vocatur ſpiritus Dei, eo quòd eſt lumē quoddam ſupernaturale conceſſum a Deo ad tempus, per quod intellectus humanus eleuatur ad cognoſcendum ea, quæ ſunt ſupra humanam facultatem, & ſic dicitur de prophetis, ꝙ factum eſt, vel irruit ſuper eū ſpiritus Domini, vt patet ſupra cap.24. de Balaam & 4.Reg.c.3.de Eliſeo. Iſte ſpiritus nimis erat cōueniēs principi tanti populi: & potiſſimum bellaturo ꝯ tantam hoſtium multitudinem: nam in quibuſdam ad proſpere agendum neſciret modum, niſi Deus diceret: maximè quia Iudæi erant valde ſcrupuloſi, & dubitabant de ſingulis niſi cum a Deo certificarentur, ſicut ait Apoſt.1.ad Corin.cap.1.ſ.Iudæi ſigna petunt, Græci vero ſapientiam. Et verum eſt, ꝙ Ioſue habuit iſtum ſpiritum: nam ſæpiſſime Deus locut⁹ eſt ei poſt mortem Moyſi, vt patet ex proceſſu libri ſui. Alio modo pōt intelligi, ꝙ erat Ioſue habens ſpiritū Dei i.ſpiritum bonum.ſ.ꝙ animus ſuus erat valde ſubdit⁹ Deo promptus ad omnia ꝑ Deum, & zelans legem illius, quod conueniebat principi tantę multitudinis, ne cęteros induceret ad malum, vel dr̄ ſpiritus Dei.i. fortitudo ad aduerſitates.ſ.ꝙ eſt homo animoſus: nullum.n.principem decet eſſe puſillanimē.ſubijciet ꝗppe populum ſuum ſeruituti exterorum. Ioſue vero acceperat fortitudinem iſtā a Deo. Vnde in toto populo non erat aliquis vir ita ſtrenue agens in bellis, **C** vt ipſe. Et ſic quando fiebant bella Iudæorum, in quibus nō eſſet Moyſes pręficiebatur ſemper in ducem Ioſue, vt patet de primo bello deſerti, quod fuit ꝯtra Amalechitas Exo.c.17. Patet ēt de bello, quod fuit ꝯ Madianitas, vt hr̄ ȷ̄.31.cap. Omnes iſti ſenſus conueniunt, ſed forte magis primus; quia ſpiritus propheticus erat nimis neceſſarius viro regenti tantā multitudinem, & hoc apparet in 70.ſenioribus, qui dati ſunt Moyſi in coadiutores: nam immediate prophetare ceperunt, & nunquam ceſſauerunt, vt habeē ſupra cap.11. *Et pone manum tuam ſuper eum*. Scilicet, vt legitime inſtituatur in principem, ne videatur intruſus, vel per ambitionem acquiſiuiſſe. Erat autē iſta impoſitio manus quædā cæremonia collationis prin- **D** cipatus, & in iſta impoſitione fuit collata Ioſue quędam gratia regiminis populi. Sic patet Deuterono. capit. vlti.ſ.Ioſue vero filius Nun repletus eſt ſpiritu ſapientiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas.

Qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & omni multitudine. Ideſt, quando erat inſtituendus in principem debebat conuocari tota multitudo: & ibi coram omnib⁹ impoſiturus erat Moyſes manum, vt omnis populus videret illum inſtitui in principem, & ſic cum nullus diſſentiret oēs approbabant. & iſta approbatio habebat vim electionis populi. Erat autem hoc conueniens ne populus poſtea poſſet repugnare, dicens, quòd eo neſciente facta fuerat inſtitutio; Item quia **E** dato, quòd nullus de populo repugnaret quandam ſpeciem mali haberet, quòd nullo præſente Ioſue in principem inſtitueretur, quia malum eſt quod latere vult: bonum autem in publico eſſe deſiderat, quia qui malum agit, odit lucem. Vt ergo iuridice & ſine aliqua mali pręſumptione fieret, inſtitutio, publicè fieri debuit. Sic factum eſt de Aaron, & filiis eius quando conſecrari debuerunt in ſacerdotes: nam congregatus eſt vniuerſus Iſrael ad oſtium tabernaculi, & coram eis Moyſes lauit Aaron, & filios ſuos, dicens: Iſte eſt ſermo, quem iuſſit Dominus fieri, vt patet Exodi vigeſimonono cap. & Leui. 8.ca. exprimit aūt ſpāliter hic de Eleazaro ſacerdote,

A ideſt ſummo ſacerdote, quia ipſe erat honorabiliſſimus in populo, & non debebat comprehendi nomine aliorum.

Et dabis ei præcepta cunctis videntibus. Scilicet, coram tota multitudine dari debebāt aliquæ admonitiones de modo regendi populum ipſi Ioſue. Et hęc præcepta dabantur ex parte Dei, ſcilicet, hęc mandat tibi Deus, vt facias: & cum multitudo audiret ſermonem ex parte Dei dirigi ad Ioſue, teneret eum in magna reuerentia, ſicut Moyſes habitus eſt in magna reputatione, quia populus audiuit Deum loquētem ad ipſum, vt patet Exodi 29.capitu. ſcilicet, iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum: **B** hæc autem præcepta, quæ daturus erat Moyſes Ioſue coram populo erant quædam corroborationes ipſius Ioſue, ſcilicet, vt non timeret hoſtes, & quòd ipſe debellaret eos, atque diuideret terram per ſortem Iſraelitis, vt patet Deuteronom.cap.3.& 31. etiā dabantur præcepta de obſeruatione legis, ſcilicet, quòd Ioſue diligenter ſe haberet ne deuiaret in aliquo a lege Dei, & tunc dirigerentur actus illius. Hāc etiam admonitionem fecit Deus ipſi Ioſue poſt mortem Moyſi, vt patet Ioſue cap.1.

Et partem gloriæ tuæ. Ideſt dabis ei partem honoris tui, ſcilicet, Ioſue erat futurus princeps poſt mortem Moyſi: eo autem viuente nihil debebat imperare, vt tamē paulilper inciperet habere honorem ad hoc, quòd tota multitudo ei ſubijceretur debebat Moy- **C** ſes eum honorare viuens, & hoc erat dare partem gloriæ ſuę. Erat enim gloria Moyſi excellentia, vel poteſtas eius ſuper totum populum, & quòd omnes eū reuererentur, atque vocarent Dominum, & ad mandatum eius omnia facerent. Huius enim quædam pars data eſt Ioſue, ſcilicet, quòd ipſe loqueretur coram tota multitudine ex magna auctoritate, ſicut princeps, vt audaciam ſumeret ad imperādum multitudini mortuo Moyſe, & multitudo in tali eū honoris gradu reciperet, in quo Moyſes relinqueret ipſum.

Q̄ſo intelligitur ꝙ Ioſue data eſt pars gl'oriæ Moyſi.

Aliqui volunt intelligi hic partem gloriæ tuę, ideſt partem gratiæ Moyſi ad regimen populi, ita ꝙ ſicut Moyſi magna gratia ad regimen multitudinis colla- **D** ta eſt, ita huic quædam gratia conferret, licet non tāta. Sed hoc non ſtat: verum eſt enim, quòd Ioſue accepit gratiam regiminis populi, & in abundantia quidem, quia dicitur Deuterono.34.capitu. Ioſue filius Nun repletus eſt ſpiritu ſapientiæ, quia poſuit ſuper eum Moyſes manus ſuas. Item ad regimen populi accepit ſpiritum propheticum, quem vel nouiter in manuum impoſitione habuit, vel prius acceperat: tamen pars gloriæ Moyſi non poteſt intelligi de hoc, quia tunc non diceretur dabis ei partem gloriæ tuæ, ſed dabo quia in poteſtate Moyſi non erat dare aliquam gratiam regiminis Ioſue, quia hoc eſt operari ſuper intellectum, & voluntatem alienius, quod ad ſolum Deum directe pertinet, ſcilicet, intellectum il- **E** luſtrando, & voluntatem rectificando. Sicut patet de 70.ſenioribus, quibus Deus dare voluit aliquā gratiam regiminis, ſicut Moyſi, quia dedit eis ſpiritū prophetıcū. Et dr̄: Auferā de ſpū tuo, & dabo eis, vt patet ſ.11.c. nō pōt ergo intelligi de iſta grā, ſed de honore vel principatu ſuꝑ populum, cuius partē quādā poterat Moyſes dare Ioſue. Alij volunt, ꝙ intelligatur iſta gloria de cornutatione, vel radioſitate faciei Moyſi, ita ꝙ facies Ioſue fuerit aliqualiter cornuta, vel radioſa, ſicut facies Moyſi: erat enim magna gloria Moyſi in ſplendore vultus eius: exibant enim de facie eius radij ſplendoris magni, ita vt Iſraelitæ non poſſent intueri in eum cum loqueretur, niſi poneret

velamen coram facie sua: vnde prima vice cum Moyses descendit de monte ignorans, quòd facies sua cornuta esset, sine velamine loqui voluit. principes autē multitudinis nō ausi sunt accedere ad ipsum pp splēdorem, & tunc operuit vultum suum, vt patet Exodi 34. cap. q autem pars huius gloriæ transferretur ad Iosue præsupponebat, q erat adhuc iste splendor faciei in Moyse, de quo quidam satis dubitant, & credunt tanto tempore non mansisse. Sed an manserit iste fulgor per totam vitam Moysi declaratum est Exodi 34. & Deuter. cap. vlti. Sed adhuc dato q Moyses haberet illum fulgorem, non potest litera intelligi de ea, quia ponere in facie Iosue aliquem fulgorem nō pertinebat ad Moysen, sed ad maiorem virtutem, sicut non poterat ipse illustrare intellectum Iosue, nec rectificare voluntatem illius: ideo non diceretur: Dabis ei partem gloriæ tuæ: sed dabo. Item non conueniebat, q Iosue daretur aliqua pars huius fulgoris, qa non erat in eo causa, pp quam Moysi datus est: fuit. n. Moysi datus fulgor ex ꝯsortio sermonis Dñi. s. quia quadraginta diebus stetit in monte cum Dño loquēs vt patet Exo. cap. 34. Iosue aūt nihil hmōi habuerat. Item data fuit potissime ista excellentia fulgoris in facie Moysi pp honorem legis, quam attulit Iudæis, vt innuit Apostol. 2. Cor. cap. 3. s. q si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi, ppter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, qūo nō magis ministratio spiritus erit in gloria? Et ista est causa potissima, quare facies Moysi nō fuit cornuta prima vice, qua stetit in monte: nam tunc quadraginta diebus, & noctibus stetit cum Dño, vt patet Exodi 24. & Deuter. cap. 9. & locutus fuit ei Deus multa. s. omnia quæ pertinebant ad fabricationem tabernaculi, & habentur a cap. 25. inclusiue vsque ad 32. Non fuit tamē tunc facies eius cornuta, quia tabulæ legis, quas tulit tunc non manserunt, sed fregit eas ad radices montis, vt patet Exodi 32. & Deutero. cap. 9. tabulæ autem secundæ manserunt, per quas lex censebatur habita, & confirmata: ideo in deportatione secundarum apparuit vultus Moysi cornutus radijs. Iosue autem nō tulit aliquam legem pro Israelitis: ideo non videbatur aliqua causa quare daretur ei fulgor faciei. Item si datus fuisset iste fulgor, Scriptura aliqñ eum expressisset, quia tantum priuilegium susceptum non subticeretur: & tamen nihil vnquam expressum est. Ideo dicendum quòd intelligitur de gloria, idest, de honore, scilicet, quòd Moyses faceret, vt Iosue loqueretur coram toto populo in magna auctoritate, sicut princeps. & hoc signat litera sequens, scilicet.

Vt audiat eum Synagoga omnis filiorum Israel. Scilicet, vt proponat ipse coram tota multitudine, te viuente, sicut tu proponere solebas, & iubeat aliquid sicut tu iubes, & sic habeatur in reuerentia. De præceptis tamen, quæ daret Iosue viuente Moyse dicendum est, quòd illa non erant tanquam præcepta principis, quia tunc essent duo principes totales eiusdem multitudinis, quod non satis conuenit, potissimum cum non assumeretur Iosue, vt princeps viuēte Moyse, sed vt principaretur post mortem ipsius: præcipiebat tamen Iosue ex auctoritate Moysi, vt instrueretur in modo præcipiendi multitudini, & sumeret audaciam ad præcipiendum post mortem Moysi, & dicitur, vt omnis synagoga, idest, vt omnis multitudo, vel congregatio audiat, idest, eum loquentem auscultet, & audiat, idest, obediat præceptis eius, sicut præceptis tuis.

Pro hoc si quid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum. Idest, ad istius petitionem Eleázar sacerdos inquiret a Domino responsionem de his, quæ facere deberet Iosue. & sic obligabatur Eleazarus consulere Dominum quandocunque Iosue diceret, vt consuleret. Hoc autem erat necessarium statui Iudæorum pro illo tempore, quia ipsi debebant pugnare contra gentes multas, & fortes contra quas nescirent qualiter agendum esset, nisi Deus diceret, & quia erat Iosue princeps populi, cui incumbebat onus disponendi de omnibus negocijs multitudinis, si aliquando per humanam prudentiam nesciret qd agendum esset, aut id quod agendum erat, qualiter perduci posset ad finem, vel an prosperarentur actus eius, recurrere debebat ad Domini iudicium, & tunc Eleazarus sacerdos consulebat Dominum super singulis, in quibus dubitasset Iosue.

Qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue. Quæst. XLII.

QVAERET Aliquis qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue.

Respondendum est, quòd poterat dupliciter consulere: vno modo intra sancta Sanctorum introeundo, vt responderetur sibi de propitiatorio: secundo modo poterat consulere in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, & superhumerali. De primo modo dicendum, quòd Eleazarus, quia summus sacerdos erat, poterat introire in sancta Sanctorum, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. hoc autem erat in die propitiationis, & tunc audiebat vocem ad se missam de propitiatorio inter alas Cherubim, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. Nam ob hoc iubebatur, vt cum introiret in sancta Sanctorum summus sacerdos nullus homo esset in prima parte Sanctuarij, sed hoc ad nihil alterum proficiebat, nisi vt non audirentur voces Domini missæ ad summum sacerdotem. Sed sciendum, quòd non poterat Eleazarus sacerdos quotidie consulere Dominum pro Iosue hoc modo, vel quandocunque vellet, sicut faciebat Moyses: nam licitum erat Moysi introire in sancta Sanctorum quandocunque vellet, & consulere Dominum: nec ad hoc indigebat aliqua dispositione, sicut summus sacerdos, scilicet, quòd faceret quædam sacrificia, & ferre secum sanguinem atque prunas, & thymiama: sed nullo præmisso introibat, vt colligitur supra capitu. septimo. & declaratum est Leuit. capitu. decimosexto. summus autem sacerdos solum poterat introire semel in anno, scilicet, in die expiationis faciens primo cæremonias multas: alioquin moriebatur. De quibus Leuit. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. In illa autem die poterat sacerdos summus consulere Deum pro Iosue, vel quacunque alia re, cum loqueretur ibi Deus ad ipsum. Secundus modus quo summus sacerdos Eleazarus poterat consulere Dominum pro Iosue erat in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, in quo erant duodecim nomina filiorum Israel: Exodi capitulo vigesimooctauo, idest, quia per illud poterat iudicari de omnibus, de quibus Israelitæ inquirerent. Vel secundum Iosephum cognitio veritatis fiebat per duos onychinos lapides, qui erant in superhumerali habentes duodecim nomina filiorum Israel. Ab his enim procedebat quidam fulgor secundum quem iudicabatur de ipsis rebus. De quo quando cessauerit dictum est Exodi capitu. vigesimo octauo. & ibi declaratum est de modo, quo veritas rerum indicabatur per rationale, & superhumerale.

Quo

Quo modo magis vtebatur Eleazarus prædictorum pro Iosue. *Quæst. XLIII.*

QVÆRITVR Amplius quem modū istorum ad inquirendum pro Iosue sententiā Domini habere debebat Eleazar⁹, vel quo magis vteretur.

Respondendum est, quòd primus modus horum, scilicet per introitum in sancta Sanctorum non erat satis conueniens: nam non poterat summus sacerdos quandocunque vellet inquirere Dominum hoc modo: solum enim licebat ei ingredi semel in anno in sancta Sanctorum, vt patet Leui. 16. & ad Hebræ. capit. 9. Iosue tamen fortassis multoties indigebat, quòd consuleretur Deus pro eo, & si expectaretur dies propitiationis perderentur negocia: potissimùm cum Iosue esset implicitus bellis quotidianis post introitum in terram Chanaan, in quibus frequenter oportebat consuli Dominum pro illo. Mouit autem conueniebat valde iste modus consulendi Dominū, quia ipse nullo præmisso, sed quandocunque vellet introibat in sancta Sanctorum, vt colligitur supra capitu. 7. Ideo dicendum, quòd licet per primum modum potuisset Eleazarus consulere Dominum tamē nunquam consuluit per illum, immo nunquam consulere potuit: quod patet, quia solum erat hoc in die propitiationis, Iudæi tamen nunquam celebrauerūt diem istum tempore, quo durauerunt bella contra Chananæos, quia non obligabantur ad cæremonialia quousque haberent pacem ab hostibus, vt patet Deuterono. 12. capit. immo non debebant facere aliqua sacrificia toto tempore bellorum, quia istæ cæremoniæ fieri debebant in Sanctuario quando illud esset firmum in aliqua vrbe filiorum Israel, sed toto tempore bellorum non fuit Sanctuarium in aliqua vrbe, sed mouebatur per castra, sicut mouebatur populus. Finitis autem omnibus bellis tempore Iosue, congregatus est totus Israel, & duxerunt Sanctuarium Domini in vrbem Silo, & illic fixerunt, vt patet Iosue ca. 18. ergo per tempus illud nō facta sunt sacrificia, sed post ingressum in terram Chanaan, dies tamen expiationis requirebat multos ritus sacrificiorum, vt patet Leui. 16. & infra 29. cap. ergo non fuit ante hoc celebrata festiuitas expiationis, siue propitiationis: & consequenter hoc tempore bellorum non potuit Eleazarus consulere Dominum pro Iosue introeundo in sancta Sanctorum. Sed obijcietur, quòd poterat consulere, quia non solum summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum in die propitiationis, sed etiam qñ mouebantur castra ingrediebatur enim ad operiendum arcam fœderis, & alia vasa sanctę ministrationis, vt patet supra cap. 4. & tunc consulere poterat Dominum pro Iosue.

Obiectio.

Solutio.

Respondendum, quòd responsio, quæ fiebat in propitiatorio per Angelum, qui erat inter alas Cherubim, fiebat, vt declaratum est Exodi 25. cap. & tamē quando summus sacerdos introibat ad operiendū arcam, & cętera vasa in motu castrorum, non erat ibi Angelus, quia iam recesserat, ideo non poterat fieri responsio. Quod patet qa propter hoc eū ingrederetur summus sacerdos ad operiendum arcam in sancta Sanctorum, non iubebatur secum ferre sanguinem, & thymiama, nec facere aliquas alias cæremonias, vt patet supra 4. capitu. & tamen iubebatur facere omnia hæc quando introibat illuc in die propitiationis, vt patet Leui. 16. cap. & ad Hebræ. 9.

Item quod maius est in motu castrorum non solū introibat summus sacerdos in sancta Sanctorum ad operiendum arcam, sed etiam cum eo minores sacerdotes introibant, vt patet supra cap 4. in die autem

A propitiationis non solum non introibat aliquis sacerdos minor cum sacerdote magno, sed etiam non poterat aliquis eorum manere in parte anteriori tabernaculi, quando summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum alioquin moreretur, vt patet Leuiti. 16. cap. non poterat ergo Eleazarus sacerdos consulere Dominum pro Iosue ingrediens in sancta Sāctorum in motu castrorum.

Aliter responderi potest, quòd etiā si daretur summum sacerdotem posse consulere Dominum introeundo in sancta Sanctorum in motu castrorum: tamen iste modus non erat conueniens Eleazaro ad consulendum pro Iosue, quia solum bis mota fuerunt castra post introitum Iudæorum in terram

B Chanaan, vsque ad finem bellorum Iosue. Quod patet, quia cum transierunt Israelitæ Iordanem ipsa die fixerunt castra in Galgalis, vt patet Iosue capit. 4 & 5. & tamen in eodem loco erant castra finitis omnibus bellis post septem annos, quando Iosue, diuidebat terram Israelitis, vt patet Iosue 14. vbi dicitur, quòd filij Iuda accesserunt ad Iosue, vt peterent possessionem, & erat ipse tunc cum filijs Israel in Galgalis: & tamen in eodem capitu. dicitur, quod iam cessauerunt bella: de hoc loco fuerunt mota castra in medio tempore bellorum, scilicet, quando iuerunt Israelitæ ad ponendum benedictionem, & maledictionem apud montes Hebal, & Garizim, vt patet Iosue cap. 8. fuit autem ibi totus populus, & Sanctuarium Domini, vt patet eodem capit. sed inde ingressi

C sunt in locum priorem castrorum, id est in Galgalam, atque manserunt ibi vsque ad finem bellorum, ideo post hoc semper fit mentio, quòd castra fuerunt in Galgalis, vt patet Iosue 9. & 10. & 14. cap. fuerunt igitur solæ duæ mutationes castrorum toto tempore bellorum: vnde solum bis posset consulere Dominū Eleazarus pro Iosue: ideo iste modus non fuit, sed secundus modus, scilicet, quòd inquireret veritatem in rationali, & superhumerali. Iste autem modus erat facillimus & multum conueniens: nam in quocunque tempore, & quocunque loco siue in Sanctuario, siue extra poterat sic consuli Deus. Et ob hoc isto modo

D cōsulebat Dauid Dominum tempore bellorum suorum, erat cum eo Abiathar sacerdos habēs Ephod, in quo erat superhumerale, & rōnale, quo applicato, cōsulebat Dauid Dñm, vt patet qñ erat in vrbe Ceila, & qñuit an viri illius vrbis traderent eum in manus Saul, & rñsum est ꝙ sic, vt patet 1. Reg. 23. cap.

Ad quid oportebat aliquem consulere Dominum pro Iosue, cum ipse propheta esset. *Quæst. XLIIII.*

QVÆRITVR Amplius ad quid necessariū erat Iosue, ꝙ aliquis cōsuleret Dñm ꝓ illo. Vl̃ n. ꝙ non erat necessariū, quia ipse erat propheta, & loquebat̃ sibi Deus ꝗpsis sime, vt patet ex ꝓcessu libri eius: iō non erat opus, vt quis Dñm pro eo cōsuleret. Rñdendum est, ꝙ necessariū

E erat Iosue ꝓ statu illo, quē habebat, ꝙ ipse per se posset cōsulere Dñm, vel aliquis pro eo, nec sufficiebat, ꝙ esset propheta, quia hoc erat, vt loqueretur Deus illi, sed non sufficiebat: nam licet multoties Deus loqueretur Iosue ipso non inquirente nec curante, tamen aliquando ipse esset in dubio aliquo, & Deus non loqueretur illi, ideo indigebat, vt posset consulere Dominum. Sic etiam fuit in Dauid, nam ipse vir propheta erat, tamen quædam inquirebat, quæ sibi Deus prius non reuelauerat, & si non habuisset aliquem modum, per quem inquireret, maneret incertus quantum ad dubitata. Sic etiam fuit in Moyse, quia Deus multoties sibi loquebatur: & tamen

præter hoc ipse interdum consulebat Dominum de quibusdam, quæ Deus ante non dixisset, vt patet supra cap. 7. & sic quamquàm Iosue esset propheta datus est sibi Eleazarus sacerdos, qui consuleret Dominum pro eo.

An sufficiens fuisset, quòd Iosue posset consulere absque hoc, quòd haberet spiritum prophetiæ. Quæst. XLV.

QVAERET Aliquis an sufficeisset dari Iosue quod posset consulere Dominum p Eleazarum, & responderetur sibi de omnib⁹, & quòd non haberet ipse spûm prophetiæ.

Respondebit aliquis, quòd non sufficiebat, qa multa per inquisitionem huiusmodi sciri non poterant; & hoc quia Deus respondere nolebat. Sic patet de Saule, quando consuluit Dominum an persequeretur Philistheos, & non respondit ei Deus, vt patet 1. Reg. 14. & iterum consuluit quãdo pugnaturus erat contra Philistin in montibus Gelboe, vt patet 1. Reg. cap. 28. Propter hoc dicet aliquis, quòd conueniens erat, vt haberet Iosue propheticum spiritum, vt si qñ Deus respondere nollet per inquisitionem reuelaret ei spiritu prophetico, vel loquens ad ipsum. Sed dicẽdum, q̃ ista ratio non stat, quia semper Deus respondebat per inquisitionem nisi propter peccata eius, q inquirebat, subticeret, vel ex aliqua alia causa, & sic stant duo capitula allegata contra hoc, scilicet. 1. Re. 14. cap. nam ibi Deus noluit respondere, quia peccauerat populus contra maledictionem positam, scilicet, quòd maledictus esset, qui manducaret panem vsque ad vesperum, & manducauit Ionathas parum de melle. Hæc etiam fuit sententia ipsius Saulis: intellexit enim, quòd propter peccatum alicuius de populo Deus respondere nolebat, & ob hoc fecit congregari omnes de populo cõtulens Dominum propter cuius peccatum hoc accidisset, & deprehensus est Ionathas, vt patet in eodem cap. Hoc modo etiam intelligitur aliud quod allegabatur, scilicet, 1. Reg. 28. c. ibi enim noluit Deus respõdere propter peccata Saulis, qui erat vir iniquus, & volebat eum delere: alias autem semper Deus respondebat. Sed adhuc dato, q̃ Deus nollet respõdere ad inquisitionem propter peccata alicuius: etiam nollet loqui per prophetas, vt patet in casu dato de Saule: tunc enim Deus nullo modo reuelare voluit euentum belli, siue per inquisitionem sacerdotum in rationali, siue quòd ipse prædiceret hoc alicui prophetæ, vt patet præalleg. cap. cum dicitur: Consuluit Dominum, & non respondit ei: nec per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas: ideo coactus fuit Saul diuertere ad phytonissam, & ibi responsum habuit, vt patet eodem cap. non ergo posset Iosue plura cognoscere habens spiritum ꝓpheticum, & modum inquisitionis, siue consultationis diuinæ: potissimùm, quia præsupponitur, quòd in omnibus, in quibus Iosue Dominum consuleret responderetur ei, vt patet hîc, scilicet pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum, idest, quandocunque agere debuerit, poterit consulere per Eleazarum sacerdotem.

Sed adhuc dicendum, quòd quamquàm Deus responderet Iosue de omnibus, quæ inquireret nõ sufficiebat ad regimen huius populi; immo nec ad regẽdum prospere paucos viros. Quod patet, quia per inquisitionem respondebat Dominus ad ea, quę erãt dubia Iosue. multa tñ erant, q̃ illi populo erant necessaria ad bonam habitudinem, & tamen Iosue nõ imaginabatur illa, nec poterat illa præconcipere, quia extra prudẽtiam humanam erant, & ob hoc dubitabat de illis, an consuleret Dominum super eis: vnde quã-

F tum ad illa deficeret regimen quod haberetur per solam ꝯsultationem Dei, sicut patet in plurimis, quæ Deus locutus fuit ad Iosue, quæ habenẽ ex processu libri eius, vt de transitu Iordanis, & statione sacerdotum portantium arcam in medio Iordanis, & de editione lapidum 12. de alueo fluminis ad ponendum in Galgalis, & de positione aliorum 12. intra alueũ, qui prius erant extra. De quo Iosue capit. 3. & 4. idem de lustratione septem dierũ vrbis Iericho, & de modo captionis eius, de quo Iosue capi. 6. & similiter de multis, quæ patent ex processu libri, fuit ergo vterq; modus necessarius Iosue. Primus fuit quantum ad ea, in quibus ipse dubitare poterat, & illa petebat a Domino per sacerdotem Eleazarum. Alius autẽ fuit

G quantum ad ea, de quibus dubitare non poterat, scilicet, quia nullo modo poterat ea imaginari, sed Deus loquebatur ad eum: ambo autem modi simul sumpti erant ad perfectum regimen cuiuscunque populi, & propter hoc vterque datus est Moysi, & Dauid & quibusdam alijs, vt supradictum est.

An Iosue aliquando de dubijs consultus est Dominum. Quæst. XLVI.

QVAERETVR Amplius, an Iosue fuerit vsus isto modo inquisitionis aliquando.

Respondebit aliquis, quòd nunquam, sed

H Deus dicebat ei omnia, quę facere oportebat, & hoc probabit, quia nõ reperitur in libro Iosue, q̃ ꝯsuleret Dñm. Sed dicendum est hoc non stare; quia Deus dixit hic. siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dñm pro hoc: si ergo nunquam Iosue consulturus esset Dñm, quia non esset ei necessariũ, quòd consuleret, Deus non daret ei istum modum inquisitionis, tãquam in adiutorium, quia superfluus esset. Aliquis forte ad hoc respondebit, quòd non sequitur ex hoc fuisse datum istum modum superuacuè, quia qñ Deus dedit eum Iosue, satis erat verisimile, quòd postea ei conueniret, accidit tamen posterius, quòd non esset necessarius, quia Deus loquebatur ei, quæcunque agere oporteret. Dicendum est, q̃ non stat ista r̃nsio, quia istud ꝯuenienter dr̃ pro illis,

I quæ solum fiunt per humanam prudentiam, quæ nõ potest iudicare semper de veris, sed sufficit, quòd iudicet de verisimilib⁹, quia futura sibi incognita sunt: ideo sñ hanc non est inconueniens, q̃ aliqñ ante tẽpus occurrimus ponendo aliqua remedia, quę postea nullo modo necessaria sunt: non sic conuenit hoc ſm diuinam dispositionem, quæ omnia, quæ accidere possunt, & debent cognoscit: ideo sicut secundum humanam prudentiam esset superfluũ, si aliquis adhiberet remedia, & cautelas ante tempus, de quibus sciret, quòd postea nullo modo erant necessaria, neç opportuna talis dispositio esset superuacua, ita si De⁹ aliqua remedia daret ante tempus, quæ tunc verisimilia essent, & tamen postea nullo modo proficerent;

K illa prouisio esset superuacua. Non est ergo dicendum, quod Deus dedisset Iosue istum modum tanquam in adiutorium eorum, quæ facturus erat, si postea nullo modo Iosue eo vteretur.

Dicendum ergo, quòd Iosue vsus fuit isto modo consultationis aliquando, quod patet Iosue capi. 7. quando Israelitæ pugnauerunt contra viros Hai, & fugientes occisi sunt 36. ex illis: tum Deus nõ manifestauit hoc Iosue, sed ipse coram arca iacuit prostratus, & deinde Deus r̃ndit. Quæ responsio poterat esse per Eleazarum sacerdotem, vel immediate facta a Iosue, & dato quod dicamus factam esse a Iosue, tñ sequẽtur, qñ Deus manifestauit peccatum populi, nihil loquendo ad Iosue, oportet, vt fieret per ꝯsultationem

tionem datis sortibus, sicut innuitur Iosue ca.7. multis quoque alijs vicibus Iosue consuleret Dñm, quãquam Scriptura de illis non faciat mentionem, quia fortè non erãt tanti ponderis, vel non erant ad eruditionem posterorum, sicut ea, quæ scripta sunt: sic patet de Moyse, de quo dicitur supra cap.7. quòd quando volebat inquirere oraculũ, introibat in sancta Sãctorum, in quo significatur consuetudo, vel frequentia introeundi, & tamen raro reperitur, ꝙ Moyses cõsuleret Dñm: solum enim reperitur hoc quinquies. s. de viro blasphemo Leui. capit.24. & de colligente ligna in sabbatho supra 15. & ad quæstionem filiarum Salphaad, vt patet hic, & ad quæstionem filiorum Beniamin ĩ.36. cap. ad qõnem virorum immundorum volentium celebrare phase supra cap.9. quamquàm in solis tribus vicibus harum manifeste apparuit, ꝙ Moyses consuluerit Dñm. s. in filiabus Salphaad, & in viris immundis, & in viro blasphemo: de alijs duabus indifferens est.

Quinques Moysen consuluisse Dominum repertum.

Cur Iosue inquirebat a Domino quid agendum, & non ipse. Quæst. XLVII.

QVAERETVR vlteri⁹, quare dixit hic Deus siqd agendum esset Eleazar ꝯsuleret Dñm pro Iosue: cur enim non inquirebat per seipsum?

Respõdendum est, quòd non licebat Iosue in aliquo duorum. s. positorum modorum consulere Dñm. Nam non licebat ei introire in sancta Sanctorum, qa hoc soli sacerdoti magno ꝯueniebat: minoribus autẽ sacerdotibus, aut Leuitis nõ licebat. Iosue autem nõ erat sacerdos magnus, nec de stirpe sacerdotis, aut Leuitarum, sed de tribu Ephraim, vt patet supra cap.13. Ideo illicitum erat introire in sancta Sanctorum, nec solum illuc, sed etiam in primam partem tabernaculi, in qua soli sacerdotes introibant, vt innuitur ad Hebræ. cap.9. & declaratum est supra 18. cap. Etiam non licebat Iosue secundus modus inquirendi respõsum a Deo. s. in rationali & superhumerali; quia istę erant vestes sacerdotis magni, & ipse solus vtebatur eis, vt patet Exo.28. & 29. ca. Ob hoc autẽ Dauid quãquàm esset propheta Dñi, qñ ꝯsulebat eum per rationale, & Ephod, non applicabat ipse sibi illas vestes, sed Abiathar sacerdos, qui erat filius sacerdotis magni Achimelech, vt patet 1. Reg. 21. & 30. cap. ad hoc ergo, ꝙ Iosue inquireret Dñm per aliquem istorum modorum, oportebat, vt sacerdos magnus inquireret pro eo. Sed obijcietur de Moyse, qui non erat summus sacerdos: & tñ introibat in sancta Sanctorũ quoties volebat, vt patet supra c.7. ꝙ aũt nõ esset sacerdos patet qa summ⁹ sacerdos erat Aaron tpe Moysi, & filij eius erant minores sacerdotes, vt patet s̃. c.3. & 18.

Respondẽdum est quòd in Moyse fuit aliquid speciale, quia ei non solum datum est priuilegium summi sacerdotis, sed etiam plusquam sacerdotis summi, quia summo sacerdoti solum semel in anno licebat introire in sancta sanctorum, vt patet Leui. c.16. & ad Hebræ. cap.9. Moysi autem licebat quotiescunq; vellet, vt patet supra cap.7. Item summus sacerdos non poterat introire in sanctã Sãctorum sine quibusdam præuijs dispositionibus, scilicet cum thymiamate, & prunis, & sanguine Leui. 16. & ad Hebræ. 9. Moyses autem non faciebat aliquam ceremoniam, vt patet supra cap.7. Causæ autem omnium horum declaratę fuitt cap. 16. in hoc autem excedebat Moyses valde ipsum Iosue, quia licet esset Iosue Propheta, cui Deus sæpe loquebatur, & tempore eius Deus multa miracula fecit maiora fortassis, quàm in tempore Moysi: tamen Moyses non indiguit aliquo, qui consuleret Dominum pro eo, sed ipse quandocunque volebat habebat ab illo responsum: Iosue autem datus est aliquis, qui consuleret Dominum pro illo, quia per se consulere non poterat. Item excessit Moyses Iosue in gradu prophetiæ, quia Deus reuelabat se Moysi modo excellentiori, quàm omnibus alijs, scilicet, non per ęnigmata, & figuras, vt patet supra 12. cap. alijs autem in visione, vel in somnio se manifestabat.

Moyses ex speciali priuilegio ingrediebat in sancta Sanctorũ.

Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse. Idest, Eleazarus sacerdos seruiet ad præceptum Iosue, scilicet, faciendo quidquid ipse iusserit. Accipitur autem egredi, & ingredi ex modo loquendi pro omni operatione. Sic accipiebatur supra, quòd deberet Deus præficere hominẽ Israelitis, qui posset exire, & intrare ante illos, idest, posset facere quæcunque fieri deberent coram populo suo, & in omnibus esset coram eis iubens, & erudiens. Posset autem aliquis accipere ingredi, & egredi pro ingredi in Sanctuario ad cõsulendum Dominum pro Iosue, quia dicebatur supra, quòd quidquid agendum esset Eleazarus consuleret Dominum pro Iosue. Hic autem subditur, quòd ad mandatum eius facere debebat hoc, scilicet quòd quandocunque Eleazarus iuberetur consulere Dominum pro Iosue, debebat esse subditus ad faciendum. Sed non stat iste sensus, quia non ingrediebatur Eleazarus in Sanctuarũ ad consulendum Dominum intra sancta Sanctorum appositis vestibus sacerdotalibus, sed rationali, & Ephod consulebat Dominum, vt declaratum est.

Item non stat, quia non dicitur de Eleazaro, quòd ingredietur, & egredietur ad præceptum Moysi, sed etiam de omnibus filijs Israel: illi tamen non ingrediebantur ad consulendum Dominum pro Iosue, ideo stat primus sensus.

Considerandum autem, quòd hic præponitur Iosue, quia erat princeps secularis summo sacerdoti directe, ita vt teneretur Eleazarus obedire Iosue in omnibus, quæ iuberet, sicut cęteri de populo: & sic fuit tempore Moysi, quia ipse non erat sacerdos: Aaron tamen qui erat summus sacerdos obediebat illi, quia erat princeps populi. Et sic fuit in toto veteri testamẽto, quòd sacerdotes summi essent sub regibus: nunc autem è contrario, quia omnis secularis potestas obedit summo pontifici, qui est inter omnes viros ecclesiasticos, sicut summus sacerdos inter omnes sacerdotes, & Leuitas Hebræorum. Nunc autem sunt duæ iurisditiones totaliter distinctæ, scilicet secularis, & ecclesiastica, & illi, qui sunt de ecclesiastica iurisditione non iudicantur per secularem potestatem. In veteri autem testamento erat vnica iurisditio omnium, & tam sacerdotes, quàm seculares eisdem legibus iudicabantur, & vtrisque in criminalibus poterat infligi pœna sanguinis. De modo autem subordinationis iudicum, & vnitate iurisditionis veteris testamenti declaratum est supra cap. 11. De modo autem regum & sacerdotum in eodem testamento qualiter se haberent adinuicem, dicetur magis 1. Reg. cap.8.

In veteri testamẽto summus sacerdos obediebat principi seculari.

Sciendum tamen, quòd licet esset distincta iurisditio sacerdotalis, & sęcularis in veteri testamento: tñ ꝯueniens erat, ꝙ tpe Iosue esset vnica iurisditio, vel saltem aliquo modo rediret principatus totalis ad vnum, quia maior principatus Iosue fuit tempore bellorum: in bellis autem nullus principatus conuenit, nisi monarchicus propter periculum discordiæ, sicut fuit supra declaratum exemplo Romanorum. sed Iosue erat hic princeps populi: ergo Eleazarus, & quicunq; alij debebant sibi esse subiecti in populo Iudaico, ita vt esset principatus monarchicus. *Et omnes filii Israel cum eo.* Idest, cęteri Israelitę ẽt debebant esse subiecti Iosue. Dicit hoc, quia erant in populo multi

principes.s.in qualibet tribu vnus princeps, & in qualibet familia. Etiam erant positi multi iudices.s.decani, centuriones, & tribuni, & quinquagenarij: oẽs aũt hi subditi esse debebant Iosue, sicut omnes erant subditi Moysi: tamen non tollebatur, quin isti postea haberent principatus speciales, sicut principatus regalis monarchicus est, & tamen sub eo sunt multi principatus alij maiores. *Et cætera multitudo*. Idest, omnes conuersi ad Iudaismum. per filios Israel significantur omnes Hebræi ex genere præter ipsos: tamen erant in populo multi de conuersis. Et isti etiam erant subiecti Iosue. *Fecit Moyses, sicut præceperat Dominus*. Scilicet, persuadendo Iosue, vt acciperet principatum, & instituendo eum coram tota multitudine, & istud nihil aliud est, quàm id, quod infra subditur, sed ponitur hic in gñali ista sententia: deinde in speciali declaratur. *Cumque tulisset Iosue*. Idest, Moyses locutus fuit Iosue de institutione principatus, & tulit eum ad multitudinem, vt ibi fierent quæ dicta sunt. *Statuit eum coram Eleazaro sacerdote*. Idest, posuit Iosue in medio populi coram Eleazaro, & tota multitudine: fit aũt mẽtio de Eleazaro specialiter, quia erat excellẽtissimus in toto populo post Moysen. *Et omni frequentia populi*. Idest, coram tota multitudine populi: frequentia enim & multitudo idem sunt, sed frequentia magis signat iterationem actuum. multitudo autem est generale nomen ad omnem pluralitatem. *Et impositis capiti eius manibus*. Idest, posuit Moyses manus super caput Iosue ad instituendum eum principem, & faciendum, quæ dicta sunt: Deus tamen iussit ꝙ poneret manum, vt patet supra, intelligitur tamen de vtraque manu, sic.n. dicitur Deuter. cap. vlt. ꝙ Moyses posuit manus suas super Iosue. *Cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus*. Idest, fecit omnia, q̃ præcepta sunt.s. instituit eum in principem populi per manuum impositionem, & dedit ei præcepta de modo regendi: deditque partem gloriç suæ faciens, vt corã tota multitudine loqueretur tanquam princeps populi.

C A P. XXVIII.

Sacrificiũ quotidianum. De conse. dist. 2. cap. non oportet.

IXIT quoq; Dominus ad Moysen: Pręcipe filijs Israel, & dices ad eos: Oblationem meã, & panes, & incensum odoris suauissimi offerte per tẽpora sua. Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternũ: vnũ offeretis mane, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partẽ hin. Holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini. Alterũque agnum similiter offeretis ad vesperam iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum ejus: oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem sabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo

F conspersæ in sacrificio, & liba, quæ ritè funduntur per singula sabbatha in holocaustũ sempiternum.

DIxit quoque. Posita ordinatione multitudinis ad principem temporalem suum, ꝯñr ponitur ordinatio ad Deum: ordinatur autẽ homo ad Deum colendo ipsum, cuius cultus principaliter in anima ꝯsistit, quia fide, spe, & charitate colitur Deus iuxta Aug. in Enchiridion: manifestatur autem in quibusdam operibus exterioribus, quæ sunt purè cæremonialia.s. adoratione, & oblatione. Continuatur autem hoc ad præcedentia, quia po-
G pulus intraturus in terram promissam fortè existimaret, se non obligari ad ritus sacrificiorum in terra ipsa, quia in deserto non obseruauerat illos: ideo subdit hic, ꝙ deberent Iudæi in terra promissionis offerre Dño oblationẽ, & panes, & incensum tpe suo, sicut fecerant in monte Sinai: & diuidit in quinque sm ꝙ tanguntur hic oblationes quatuor festiuitatum cũ diebus profestis. Primo de oblatione omnium dierũ: secundo de oblatione sabbathorum: tertio de festiuitate calendarum: quarto de festiuitate Azymorum: quinto de solennitate Pẽtecostes, siue panum primo oblatorum. Secũda ibi. *Duo autem sabbatha*. Tertia ibi. *In calendis autem*. Quarta ibi. *Mense primo*. Quinta ibi.
H *Dies etiam primitiuorum*.

An ista præcepta data fuerint immediatè post prædicta. Quæst. I.

CIrca primum considerandum de istis pręceptis, quæ dantur hic an fuerint immediate post ea, quæ supra habentur. Respondetur quòd non potest esse proprie continuatio inter ea, quæ historica sunt, & inter præcepta: ea aũt, quæ supra ponebantur historica erant: ideo ista non possunt continuari illis, nisi quantum ad hoc, quòd dicamus ista fuisse data postquam illa superiora facta sunt, vel quòd ista primo fuerunt data. Sed adhuc de hoc constare non potest, quia ista sunt pure præcepti-
I ua, & non est in eis aliquid per quod cognoscaĩ, quo tempore data fuerint. Vnde posset aliquis dicere, ꝙ fuerunt data in secũdo, vel tertio, vel quarto anno ab exitu de Aegypto, aut quocunque alio tempore. Dicendum tamen, quòd non potest asseri ista fuisse data in primo anno ab exitu de Aegypto; quia Israelitæ iam transierant montem Sinai, qñ data sunt, vt patet ꝟ.i. holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai: Israelitæ tamen non recesserunt de monte Sinai vsque ad diem 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet supra ca. 10. ergo post principium anni secũdi ad minus data sunt ista præcepta. De alijs temporibus residuis vsque ad mortem Moysi non patet, in quo eorum data sunt. Dicendum ta-
K men satis rationabiliter, quòd data sunt anno quadragesimo ab exitu de Aegypto parum ante mortem Moysi. Pro quo præsupponendum, quòd non habetur aliqua locutio Dei ad Moysen, vel aliquod istorũ scriptum de gestis Iudæorum in deserto nisi de primo anno ab exitu de Aegypto, & de secundo, & de quadragesimo. Dicta autem & facta in primo, & secundo anno habentur in Exo. & in Leui. & in lib. isto vsque ad cap. 14. vel vsque ad 19. inclusiue. Gesta autem & dicta in anno 40. habentur hic a cap. 20. vsque ad finem: sic declaratum est supra cap. 14. & 20. Ideo satis apparet, quòd ista præcepta data fuerint in anno quadragesimo: nam si fuissent data prius ponerentur ante c. 20. in quo incipiunt gesta, & dicta anni 40.

Qñ data fuerunt pcepta sequentia.

Item

Item si fuissent data ante annũ quadragesimũ fuisset hoc in secundo anno, quia media tempora nullam habent historiam, vt declaratum est supra cap. 20. & tunc data fuissent in monte Sinai, quia post illum nõ leguntur data aliqua pręcepta in aliquo secundo, sed non fuerunt in monte Sinai data, quia infra fit mentio de oblationibus factis in monte Sinai tanquam de aliquo longe preterito, ergo fuerunt data in anno 40. Item dicendum, quòd fuerunt data paulo ante mortem Moysi. s. in vltima mãsione deserti, quod patet, quia nunquam recedendum est ab ordine literæ per anticipationem, & recapitulationem, nisi constet alium esse ordinem quàm litera ponat, sed hic ponuntur ista præcepta post numerationem factam Israelitarum in campestribus Iordanis. s. in Belsathim, quæ est vltima mansio Israelitarum, vt declaratum est supra 26. cap. ergo in mansione illa data sunt ista præcepta, sed postquam facta fuit numeratio Israelitarum in mansione vltima pauco tẽpore vixit Moyses, quia illa computatio non potuit fieri ante mensem septimum, vel octauũ anni 40. ab exitu de Aegypto, & Moyses mortuus est in principio mensis 11. anni eiusdem, vt colligitur Deutero. cap. 1. ergo modicum tempus intercidit. Antecedens patet, quia Aaron mortuus est mense quinto anni huius 40. vt patet infra 33. cap. & ipse mortuus est in monte Hor post hoc autem Israelitæ perambulauerunt longa spatia terrarum in circuitu montis Seir, vt patet supra cap. 21. deinde etiam venerunt in terram duorũ regum Amorrhæorum, & pugnauerunt contra vtrũque accipientes regna amborum, vt patet supra 21. c. postea vero vocatus est Balaam ad maledicendum Israelitas, & facta sunt omnia, quę habẽtur supra a principio 22. cap. vsque ad 25. deinde Balaam vadens in terram suam dedit consilium de committenda fraude contra Israelitas, & factum est. De quo supra ca. 25. Ad vltimum autem facta est computatio Israelitarũ postquã data sunt præcepta, quæ habentur hic. Sed pro omnibus istis recitatis oportebit poni tempus plusquam duorum, vel triũ mensium: ergo ista pręcepta darentur ad plus mense octauo, vel nono anni 18. sed Moyses mortuus est mense 11. anni eiusdem, ergo paucum tempus fuit inter mortem Moysi, & dationem istorum præceptorum.

Vbi data fuerunt.

Item, quod fuerint data ista præcepta in vltima mansione patet, quia dicitur infra 36. cap. Hæc sunt præcepta, atque iudicia, quæ pręcepit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab, sed illud continuatur cum omnibus istis præcedẽtibus, ergo ista præcepta fuerunt data in campestribus Moab, quæ est vltima mansio, quia accipiuntur campestria Moab pro planitiebus locis terræ Moabitarum, vbi est mansio Belsathim, vt declaratum est supra 26. cap. *Dixit quoque Dominus ad Moysen*. Idest postquam dedit præcepta superiora de successionibus, & institutus est Iosue in principem, fuit Deus locutus iterum ad Moysen dans pręcepta ista, quę habentur hic. *Præcipe filiis Israel, & dices ad eos*. Idest dicas ista, quæ sequuntur illis per modum præcepti. s. quòd essent obligati ad faciendum illa in terra Chanaan.

Oblationem meam. Hic ponitur catalogus omnium sacrificiorum. s. in cap. isto, & in seq. tradiderat enim Deus regulam de sacrificijs in Leui. qualiter singula fieri deberent. s. quæ partes prouenirent Deo, & quæ sacerdotibus, & quę offerentibus tã de holocausto, quàm de hostijs pacificis, & victima pro peccato: posuitque regulam cęremoniarum quantum ad modũ offerendi, & cremandi istas carnes, & expiandi in sanguine, non tamẽ tradidit regulam qñ fieri deberent sacrificia ista, scilicet, quę sacrificia conuenirent cuilibet tempori: ideo determinantur sacrificia totius anni hic, & in isto cap. ponuntur sacrificia pro tribus festiuitatibus, non erant autem plures inter Hebręos. Et sic in istis duobus capitulis ponuntur omnia sacrificia, quæ obligabantur Iudæi facere per totum annum, nec erant aliqua alia, quorum tempora non exprimantur hic. Considerandum vlterius, quòd sacrificia ista distinguuntur hic per solennitates festiuitatum, & per dies profestos, in diebus enim profestis, idest in quibus nõ erat aliquod festum, ponuntur sacrificia vniformia per totum annum, scilicet, matutinum, & vespertinum solum, sacrificia autem festiuitatum distinguuntur, quia in quibusdam multa offerebantur, in alijs vero pauciora, vt patet hic, & sequẽti cap. Sunt autem festiuitates, in quibus ista sacrificia fiebant septem, scilicet, duo, quæ iterantur multoties quolibet anno, & quinque, quæ sunt semel in anno, primæ duæ sunt festiuitas sabbathorum, & calendarum. nam in sabbathis fiebant plura sacrificia, quàm in diebus profestis. Sabbatha autem multoties sunt. Secunda festiuitas erat calendarum, & in ista fiebant solennia sacrificia, iteraturque ista festiuitas, quia calendæ vocantur omnia principia omnium mensium. Sunt autem quinque aliæ festiuitates, quæ accidunt semel in anno, scilicet, festum azymorum, & Pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. In istis enim varia sacrificia offeruntur. De duobus primis patet hic: de secundis tribus patet sequen. cap.

Sacrificia distincta p solennitates festiuitatum, & erant cęremonię solennitatũ.

Considerandum etiam circa istas festiuitates, quod in omnibus eis, aut saltem in quibusdam eorum attendebantur tria, scilicet, vacatio a laboribus, & oblatio sacrificiorum, & quædam speciales cæremoniæ aliarum oblationum, quæ non sunt sacrificia, vel quędã exultationes. De primo, & tertio habetur Leui. 23. capit. vbi ponitur in qualibet festiuitate harum quot diebus durare debebat, & quibus diebus vacandum erat ab opere, & quibus non, ponitur etiam tertium, scilicet, quædam cęremoniæ oblationum, quæ non sunt sacrificia; vt quòd in festo azymorum offerrentur manipuli spicarum, & in festo Pentecostes offerrentur noui panes. Ponuntur etiam cęremoniæ aliarum festiuitatum, quę non sunt oblationes, vt de sonitu tubarum in die clangoris, & de afflictione diei propitiationis, & de exultatione, & ramis festi tabernaculorum. Secundum autem erat obligatio sacrificiorũ, & de ista solum agitur hic, scilicet, quòd animalia offerri debebant in sacrificium, in qualibet festiuitate, & quæ pertinerent ad holocaustum, & quę ad victimas pacificas, & quæ ad hostias pro peccato, & sic ista duo capitula vocantur catalogus sacrificiorum, sicut infra 33. cap. vocatur catalogus mansionum, & cap. 23. Leui. vocatur catalogus festiuitatum, & c. 18. eiusdem dicitur catalogus consanguinitatum, & matrimoniorum non contrahendorum. *Oblationem meam & panes & incensum*. Hic intendebat Deus dare regulam completam de omnibus sacrificijs. Tetigit tamen de omnibus ministerijs sacerdotalibus: erant enim quatuor ministeria sacerdotalia, quæ intra Sanctuarium fiebant, scilicet, oblatio sacrificiorum, & propositio panum, incensio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt declaratum est supra 18. capitu. & de his tetigit hic dñs regulam generalem, scilicet, quòd ista obseruarentur in temporibus suis, solum tamen prosequitur hic legislator de vno eorum, scilicet, de sacrificijs, quæ vocantur hic oblatio. de propositione autem panum, & incensione candelarum, & thymiamatis oblatione nihil hic dicitur, quia ista non habent aliquam difficultatem aut varietatem, cum semper eodem modo fiant, sacrificia autem habent

Tria attendebant in festiuitatibus.

Quatuor ministeria sacerdotalia intra Sactuariũ.

magnam

magnam varietatem, quia non fiunt eadem in omnibus temporibus, nec ſecundum ſpeciem ſacrificij, nec ſecundum numerum eorum, vt patet hic, ideo de his neceſſe fuit dici: ponitur autem primum hic oblatio, per quam ſolum intelliguntur ſacrificia. Aliqui autem volunt dicere oblationem illam, quę fiebat de pane, & oleo, & vino, nam communiter diſtinguitur oblatio, & ſacrificium. Oblatio enim ad res aridas, & liquidas pertinet non viuentes, vt farinam oleum, vinum, ſacrificium vero pertinet ad animalia quæ immolantur, hic tamen non poteſt ſic accipi, qa de nulla oblatione ſpecialiter agitur, ſed ſolum de ſacrificiis, vt patet in litera hic, & ſequenti cap. ideo neceſſe eſt accipi oblationem pro ſacrificio ſolum, panes autem vocantur hic panes propoſitionis. Erant enim duodecim panes continentes ſinguli duas decimas farinæ, & iſti ponebantur in quolibet ſabbatho coram Domino, & auferebantur in alio ſabbatho, vt ponerentur alij duodecim recentes. De hoc patet Leui. cap. 24. erant autem iſti in mēſa aurea, quæ erat intra tabernaculū, in qua etiā vaſa erāt aurea ad libafundenda. de quo patet Exo. 25. cap. Vocatur hic incenſum ſuauiſſimi odoris thymiama, quod offerebatur Domino quotidie, nam cremabatur in mane, & in veſpere thymiama ſuper altare, vt patet Exo. cap. 30. Quarta autem miniſtratio ſubticetur hic, ſcilicet, de incenſione lucernarum, diſponebantur enim bis quotidie lucernæ in candelabro intra tabernaculum, vt patet Exo. 27. & 30. ca. de hac non fuit expreſſum, quia intelligebatur nomine oblationis thymiamatis, nō quidem, ꝙ ipſa eſſet oblatio. ſed quia ſimul fiebat cum thymiamatis oblatione, ſic patet Exo. cap. 30. vbi dicitur, quòd bis in die, ſcilicet, in mane, & in veſpere quando incenduntur lucernæ, vretur thymiama coram Domino. Alia ratio eſt quare non exprimatur, quia hic ſolum dicitur de oblationibus, vt patet in litera, ſcilicet, oblationem meam, & panes, & incenſum offertur per tempora ſua, in lucernarum tamen incenſione non erat aliqua oblatio, quia nihil apponebatur, ſicut in cęteris tribus, ſed ſolum miniſtrabatur diſponendo lucernas, ideo non potuit poni cum his tribus, vt referretur ad illud verbum offerre. *Odoris ſuauiſſimi*. Vocatur incenſum odoris ſuauiſſimi, ideſt, quia erat valde ſuauis odor eius Deo, non quidem, quòd ipſe ſentiret odorem thymiamatis, qa in Deo non eſt potentia odoratiua, nec organum odorandi, vt iſta poſſit percipere, quia hoc ſolum conuenit animalibus, dicitur tamen per metaphoram, quia ſicut nos acceptamus, & cupimus res odoris gratiſſimi, ita cum Deus acceptet oblationem thymiamatis ex deuotione, & obedientia offerentium, dicebatur eſſe ſibi gratum, vel odoris ſuauiſſimi. *Offert per tempora ſua*. Iſta litera poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, quòd Deus admoneat Iſraelitas ad faciendum iſtas miniſtrationes, in deſerto enim non fecerāt eas, niſi in monte Sinai pauco tempore. Fluxerant autem poſtea anni 39. fere, in quibus nihil huiuſmodi fecerant, ideo poterant exiſtimare ſe in futurum ab omnibus his abſolutos, quamquàm manerent in terra promiſſionis, ideo dicitur: Offerte per tēpora ſua, ideſt offerte in tempore debito, ſcilicet, toto tempore iſto, quo fuiſtis ī deſerto nō obligabamini facere hęc, nec etiā obligabimini immediate, vt introieritis in terram Chanaan, ſed poſtquam habueritis pacem de hoſtibus veſtris, ſcilicet, ſubiecta vobis terra, & cum fuerit Sanctuarium Domini locatum in aliqua vrbe terræ veſtræ, vt patet Deuterono. cap. 12. cum tamen iſta aduenerint offerte panes, & oblationem, & incenſum, quia iam tempus ſuum eſt. Alio modo poteſt intelligi, offerte per tempora ſua, ideſt in tem-

F potibus determinatis a lege: erant enim pro ſacrificijs determinata tempora, ſcilicet, quædam in feſtiuitatibus, & quædam in diebus profeſtis, illa autem, quę erant pro feſtiuitatibus non debebant offerri in diebus profeſtis nec è contrario. Etiam ſacrificia calendarum non debebant offerri in ſabbathis nec è contrario, & ſic de alijs. Identidem ſacrificium quotidianum quod vocatur matutinum non debebat offerri in meridie, & ſic de veſpertino, ſed in ſingulis ſeruanda erant ſua tempora: ſic etiam panes erant offerendi in tempore ſuo, ideſt panes propoſitionis, ad hoc enim erat conſtitutum tempus, ſcilicet, vt in quolibet ſabbatho ponerentur duodecim panes ſuper menſam auream, qui manebant ibi ſeptem diebus,
G ſcilicet, vſque ad alterum ſabbathum, vt ponerētur tunc alij recentes, & tollerentur priores, vt patet Leui. cap. 24. pertinebant autem iſti panes ſolum ad cibum ſacerdotum, vt patet 1. Reg. 21. & Matth. 12. cap. in tempore tamen neceſſitatis dedit ſacerdos Achimelech illos David, & pueris ſuis, vt patet eiſdē cap. & iſte ſenſus eſt, quem facit litera. Cōuenit enim quia immediatè agitur de ſacrificiis, & ponuntur tēpora determinata illorum. *Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis*. Poſita ſupra regula in generali, quòd ſacrificia, & omnia alia miniſteria eſſent obſeruanda in temporibus ſuis, ſubditur hic in ſpeciali, quæ ſunt tēpora iſtorum ſacrificiorum, & diſtinguuntur feſtiuitates, & dies profeſti aſſignando cuilibet ſua ſacrificia, & dicitur, hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis,
H ideſt ſolum obligamini facere ſacrificia, quæ habentur hic. Alia autem ſacrificia fiebant, ſed illa erant ſpontanea, ideo non datur regula de illis, quia qui volebat offerebat, & quando volebat, ſed ſolum de illis, quę ſunt ſub obligatione, iſta autem ſacrificia fiebāt de ſumptibus Sanctuarij, ſcilicet, quòd erant aliqui reditus Sanctuarij, de quibus emebantur animalia ad immolationem, farina, vinum, & oleum, & thus, & ſal ad libamenta. Iſti autem reditus erant partim ex eleemoſynis populi, ſcilicet, quia erant gazophylacia in Sanctuario, in quibus populares pecuniam mittebant, vt patet Leui. cap. 21. Cum autem eſſet opus ſumptuum aperiebantur gazophylacia illa, & ſumebatur pecunia ſub numero a ſacerdotibus adhibitis
I tabellionibus, ne aliqua fraus fieri poſſet, vt patet 4. Reg. 12. cap. colligebatur etiam pecunia a populo quando veniebat ad feſtiuitates, erat namque vna dies determinata, ſcilicet, dies octaua in feſto tabernaculorum, quæ vocatur dies cętus atque collectæ, ideſt, ꝙ congregabatur cętus populi in die illa ad faciendum collectam pecuniarum pro ſumptibus ſacrificiorū, vt patet Leui. c. 23. & Deuteron. 16. Aliquando tamē aliqui reges etiam de Gentilibus, qui erant viri deuoti in cultu Hebræorum tribuebant omnes ſumptus pro ſacrificijs, ſicut patet de Seleuco rege Aſiæ, qui præſtabat pecuniam pro omnibus ſumptibus ſacrificiorum, vt patet 2. Machab. cap. 4. de reditibus autem Sanctuarij, qui eſſent tā ad ſacrificia, quàm ad reſtaurationem rerum ipſius Sanctuarij declaratum eſt ſu-
K pra cap. 5. *Agnos anniculos*. Hic ponitur ſacrificium quotidianum, quod erat commune ad omnes dies tam feſtos quàm profeſtos, & vocatur iuge ſacrificium. poteſt etiam vocari ſacrificium dierum profeſtorum, quia licet offerretur tam in diebus profeſtis quàm feſtiuis, tamen in profeſtis ſolum offerebatur iſtud: in feſtiuis verò offerebatur iſtud, & alia, quę determinantur infra in his duobus cap. & iubetur, quòd offerantur duo agni, quia vnus pertinebat ad ſacrificium matutinum, & alius ad veſpertinum, vt patet infra, & dicitur, quòd eſſent agni, quia non poterat offerri ouis fęmella, ſed debebat eſſe maſculꝰ,

Sacrificiū quotidianum.

Cauſa

Quare in sacrificio matutino & vespertino soli masculi offerebātur, & ēt in oībus holocaustis, in pacificis vero & p peccato aliquando fęmella.

Causa huius est, quia sacrificium vespertinum, & matutinum erant holocausta, vt patet hic, in holocausto autem nunquam offertur fęmella, vt patet Leui. c. 1 vbi ponitur regula de his. Quod intelligendum est de quadupredibus, nam de auibus poterat offerri fęmella. scilicet, columbæ aut turtures fæmellæ, vt patet eodem cap. & hoc est, quia in auibus non apparet ita manifeste distinctio sexus, sicut in quadrupedibus etiam nomina eorum sic se habent, quòd in vulgari non distinguimus nomina pro masculo, & femella, sicut in quadupredibus, & in hominibus. In Latino quoque idem genus comprehendit masculum, & fęmellam, & ob hoc nomina auium epicęna dicta sunt, idest communia. Causa autem quare in holocaustis soli masculi offerantur, cum in hostijs pro peccato, & victimis pacificis offerantur indifferenter fęmellæ. & masculi posita fuit Leui. cap. 1. Item non licebat offerri in sacrificio quotidiano capras, aut boues, sed agnos solum.

An hædulus posset accipi pro agno. *Quæst. II.*

Quæreret aliquis si posset accipi hędulus loco agni, vt si interdum non occurreret ita leuiter haberi agnum, quòd assumeretur hædulus. Videtur autem, quòd sic, quia sic fiebat de celebratione phase. Iusserat, enim Deus, quòd acciperetur agnus anniculus immaculatus, vt patet Exo. cap. 12. poterat tamen interdum accipi hędulus, vtpote si non occurreret ita leuiter haberi agnum, vt patet ibidem.

Quare cō mutabant alia in sacrificijs.

Respondendum est, quòd non poterat in sacrificio quotidiano offerri aliquid, nisi agnus, nec erat hic locus commutationis in hędulum, vel in alterum animal, sicut in celebratione phase. Causa huius est, quia commutatio sacrificiorum, scilicet, quòd offerretur istud animal, cum deberet offerri alterum fiebat propter duo. Primo propter paupertatem offerentiū, secundo propter difficultatem inueniendi animal, quod iubebatur offerri. Causa enim primi erat, quia Deus volebat, vt omnes Iudæi exercerent se in cultu Dei offerendo ei quidquam, & quia illi, qui erant pauperes non poterant offerre animalia magna dabatur, quòd offerrent parua, & quia illa etiam interdum offerre non poterant, concedebatur, quòd offerrent auiculas, scilicet, columbas, vel turtures, quæ erant minoris precij, & si interdum ista non possent, dabatur alius mod⁹ offerendi, scilicet, quòd offerrent modicum de farina, & sic non erat aliquis etiam si pauper, qui non posset aliquid offerre. De ista mutatione patet Leui. cap. 5. de illo, qui peccauit iurando, quòd debet agere poenitentiam de delicto suo, & pro pecato offerat capram, vel agnū, & si nō potuerit, offerre pecus, offerat duos turtures, aut duos pullos colūbarū. Si aūt, & hoc non potuerit, offerat modicū de farina, sine oleo, sic quoque fit mutatio de sacrificio, quod fiebat in purificatione mulieris parientis. Debebat enim offerre agnum anniculum, & vnum pullum columbę, vel turturem pro peccato, si tamē non posset offerre agnum anniculum offerebat loco illius vnum turturem, vt patet Leui. cap. 12. sic quoque in purgatione leprosi fiebat mutatio ꝑpter paupertatem Leui. cap. 14. Alia causa mutationis sacrificij erat quando aliquis non poterat faciliter inuenire illud animal, quod iubebatur offerre, tunc enim dabatur, quòd offerretur alterum. Istæ duę causę possunt applicari ad mutationem, quæ fiebat in celebratione phase, scilicet, quòd offerretur hędulus loco agni. Prima enim patet, quia forte agni essent maioris valoris quàm hęduli, ideo aliqui non possent

A emere agnos, & possent hædulos. Debuit ergo cōcedi hædulus, quia ista lex dabatur pro omnibus de populo, & ibi erant multi pauperes, lex ergo imponere debuit id, quod erat minus. Ista causa non applicatur obligationi iugis sacrificij, quia offerebatur istud sacrificium de expensis Sanctuarij, in quo non erat paupertas timenda, sicut in popularibus, ideo non debuit concedi aliqua mutatio ex causa paupertatis. Secunda causa non applicatur, scilicet, propter difficultatem inueniendi, quæ maximè conuenit celebrationi phase; debebat enim phase celebrari in omnibus domibus Israelitarum, & quilibet sumere debebat vnum agnum si domus eius sufficiebat ad comeden-

B dum illum, vt patet Exo. cap. 12. difficillimum ergo erat, quòd oēs viri de Israel possent inuenire agnos pro die illa, ideo debuit dari, quòd qui non posset inuenire agnum acciperet hędulum, & ista fuit potior causa, quare concessum est, vt acciperetur hędulus, vel agnus, quàm paupertas accipientium, hoc aūt nō applicatur immolationi iugis sacrificij, quoniam solum immolabantur duo agni quotidie pro sacrificio iugi, nō erat aūt aliqua difficultas inueniri quotidie duos agnos ad immolandum, ideo non permittebatur immutatio hic de agno in hędulum.

An posset vitulus offerri pro sacrificio iugi. *Quæst. III.*

C Quæretur amplius an posset ꝑ iugi sacrificio offerri vitulus. Aliquis forte dicet, quòd non, sicut non poteras offerri hædulus loco agni, sed aliqua ratio diuersitatis apparet, quia quando commutabatur hędulus pro agno dabatur æquale pro æquali, vel minus pro maiori, & ista mutatio non recipitur, quia semper debet per motum fieri melioratio. Cum autem offerretur vitulus pro agnó fiebat melioratio, quia erat maxima victima vitulus. In obligationibus, autem sic, quòd quicunque soluit maius tollitur ab obligatione minori, ergo offerendo vitulum pro agno satisfiebat, & adhuc aliquid gratis conferebatur.

Respondendum est, quòd cum aliquis vellet offerre in diebus profestis vitulum cum offertur iuge sacrificium, aut volebat illud offerre, ita quod non of-

D ferretur agnus, vel offerre vitulum cum agno. Si autem offerret vtrumque manifestum est, quod licebat, quia tunc non fiebat aliqua commutatio, sed vitulus offerebatur gratis, & agnus ex necessitate pro iugi sacrificio, si autem vellet offerre solum vitulum, non offerendo agnum fieret commutatio, essetque vitulus iuge sacrificium; hoc tamen non recipitur, quia in his erat seruanda forma mādati. Si ergo De⁹ iubebat agnum offerri nō debebat offerri vitulus, quia Iudęi non debebant declinare, ad dextram, nec ad sinistram eorum, quæ scripta erant in lege, vt patet Deuterono. cap. 4. Nec valet si dicatur, quòd non declinabant ad dextram nec ad sinistram, quia faciebāt id quod Deus iusserat, & aliquid amplius. Respon-

E dendum est, quòd non debebant etiam aliquid addere ad ea, quæ Deus iubebat, vtpote si Deus iuberet offerri duos hircos in die propitiationis non debebāt offerri tres, & si iusserat mitti vnum in solitudinem, vt tolleret peccata multitudinis non debebant mitti duo. Causa est, quia ista sacrificia, & cęremonię nō placebant secundum seipsa, sed ex deuotione, & obedientia facientium, & quia obedientia maxime erat in obseruando penitus formam mandati debebant eam obseruare. Alia causa huius est, quia Deus instituerat ista sacrificia, & cęremonias tanquam significatiua aliquorum, quæ futura erant in nouo testamento, vt patet 1. ad Corin. cap. 10. scilicet, omnia in figura

contingebant

contingebant illis, si tamen adderetur aliquid ad id, quod Deus iubebat, mutaretur ratio significationis, utpote Deus iubebat, quòd offerretur vnus agnus pro immolatione phase, & ille offerebatur ad significationem Christi passuri, vt patet Io.19. vbi quædam ceremoniæ agni paschalis de Christo exponuntur ad literam, scilicet, os non comminuetis ex eo. Si tamē aliquis immolaret duos, vel tres agnos pro celebratione phase iam non maneret eadem ratio significationis, quia non videretur ad quid referrent̄ isti agni: non poterant ergo Iudæi aliquid mutare diminuendo, vel addendo, sic iussum est Deuterono. cap. 12. quod tibi præcipio hoc tantum facito Deo, nec addas quidquam nec minuas. non licebat igitur offerri pro iugi sacrificio vitulos loco agnorum.

Anniculos. Id est isti agni debent esse vnius anni, in quo certificatur tempus agnorum immolandorum. Non ergo licebat offerri animal cuiuscunque temporis, vtpote duorum, vel trium annorum, quia iam non vocaretur agnus, sed aries.

Quomodo poterant Iudæi certificari, quòd agnus esset vnius anni præcise. Quæst. IIII.

QVÆRERET aliquis quomodo poterat esse certitudo de agno, quòd esset vnius anni præcise, & videtur, quòd erat difficultas offerendi quotidie agnos, qui essent præcise vnius anni. Si autem aliquis dicat, quòd vocant agni anniculi illi, qui vnum annum compleuerant. Et si maioris temporis essent, quia quantocunque erant maioris temporis, semper erant vnius anni.

Respondendum est hoc esse ridiculum, nam tunc arietem annorum trium, vel quatuor vocaremus anniculum. Item arietes postquam compleuerunt annum non vocantur agni, sed arietes: litera tamen dicit agnos. Ideo dicendum est, quòd vocantur hic agni anniculi, qui nondum compleuerant annum, vel saltem non habebant aliquid super annum, & tunc non erat difficile offerri quotidie agnos anniculos, quia siue essent duorum mensium, siue trium, siue quatuor, & sic ad vnum completū vocabantur agni anniculi, non poterant tamen in qualibet parte huius anni offerri, nam ante die octauum non offerebat̄ aliqua animalia, vt patet Leui. cap. 22. scilicet, bos, ouis, & capra septem diebus erunt sub vbere matris suæ, die autem octauo, & deinceps poterunt offerri Domino, & sic in die octauo incipiebat agnus vocari anniculus, & postea vsque ad completionem anni semper vocabatur anniculus. Istud quoque tempus erat determinatum ad offerendum Domino primogenita pecorum, scilicet, post diem septimum, vt patet Exo. cap. 22. scilicet, primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facies, septem diebus sit cum matre tua, die octauo reddes illum mihi. Si autem aliquis quæreret an posset aries plusquam vnius anni offerri pro iugi sacrificio. Respondendum est, sicut supra dicebatur de vitulo commutando pro agno, scilicet, quòd quamuis sit maior victima, si offeratur aries duorum annorū, quàm si offeratur agnus vnius mensis, vel duorum, tamen non licebat fieri commutatio, sed obseruanda erat forma mandati.

Macula duo signat. *Immaculatos*. Id est isti agni anniculi debebant esse sine macula. Sciendum, quòd duo signat macula, dicit enim varietatem coloris, vt si esset animal duorum, vel trium colorum, sic accipitur Gen. cap. 31. vbi dicitur, quòd vidit Iacob arietes varios, & maculosos, idem dicitur Gen. 30. cap. scilicet, quòd cum oues in coitu intuerētur virgas decorticatas in canaF libus, pariebant maculosa, & vario, & diuerso colore respersa. Alio modo accipitur macula pro defectu, vel super abundantia alicui membri, vel immoderata magnitudine alicuius partis corporis, quod ad mōstruositatem pertinet, vel pro abscisione, aut fractione aliquarum partium, sic patet Leui. cap. 22. Primo modo macula non accipitur hic, quia non impedit immolationem, quod patet, quia Leui. 22. vbi ponūtur maculæ prohibentes nihil agitur de colore. Secundo modo macula accepta impedit a sacrificio, vt patet in præalle. cap. cum dicitur: Omnis macula non erit in eo, si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem, vel impetiginem non offeretis ea Dño, & postea dicitur: Omne animal quod,
G vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est non offeretis Domino. Etiam ponitur ibi de animalibus habentibus abscissam caudam, vel aures. Similiter est intelligendum de omnibus aliis amputationibus membrorum, vel si animal esset morbidū, non licebat offerri illud: tamen magis pertinet ad immunditiam, quam ad maculam. debebant ergo isti agni anniculi totaliter esse immaculati alioquin non offerrentur, erant tamen ad cibum liciti licet nō immolabantur, vt patet Deuterono. cap. 12. scilicet, quòd siue debile, & maculatum, siue integrum, & immaculatum comedi poterat, dum tamen effunderetur sanguis super terram.

H *An agnus anniculus posset offerri in iuge sacrificium amputata cauda eius. Quæst. V.*

QVÆRERET aliquis an liceret offerri istos agnos anniculos in iuge sacrificium si haberent amputatas caudas, vel aures. In quo respondendum, quòd esse caudam amputatam, vel aures, erat macula, quædam tamen macularum erant totaliter prohibentes ab immolatione, aliæ autem secundum quid, omnes enim maculæ, quæ habentur Leui. cap. 22. impediebant simpliciter offerri animalia, siue in holocaustum, siue hostias pacificas, vel pro peccato, etiam siue sponte, siue ex voto, siue ex necessitate legis offerrentur, duæ autē
I erant maculæ, quæ non impediebant simpliciter casu dum esse amputatam, vel aures, sed licebat offerri talia animalia sponte in quodcunque genus sacrificij, votum tamen ex his solum nō poterat, vt patet præallega. cap. Hoc dato stat quæstio, scilicet, an liceret offerri in sacrificium iuge agnos habentes caudam, vel aures amputatas.

Diceret aliquis, quòd licet, quia illa animalia poterāt offerri, dum tamen non soluerent votum ex his, sacrificium autem iuge non offerebatur ex voto, ideo poterat fieri de huiusmodi animalibus. Respondēdum, quòd non poterant offerri, si haberent aliquam harum duarum macularum, quia dicitur Leui. 22. ca. quod talia animalia poterant offerri sponte, in quo innuitur, quòd solum illo modo licebat offerri, sacrificium tamen iuge non fiebat spontaneè, sed ex ne-
K cessitate legis: sicut ergo non licebat solui votum ex illis animalibus, & licebat offerri sponte, quia est maior astrictio ceremoniarum in necessariis, quàm in voluntariis, ita non licebit offerri in sacrificio iugi, quia sub maiori necessitate est illud sacrificiū, quam illud quod ex voto fit, quia licet post votum emissum fit solutio sub necessitate, ante emissionem tamen erat pura libertas: In eis vero, quæ fiunt ex necessitate legis nulla vnquam est libertas, sed semper obligatio, ideo adhuc maior strictio erit in ceremoniis sacrificiorum, quæ fiunt lege iubente, quam in ceremoniis sacrificiorum votiuorum sed non licet solui votum de

de huiusmodi animalibus, ergo nec licebit immola- A
ri ad iuge sacrificium. Idem autem dicendum est de omnibus animalibus, quę infra iubentur immolari hic, & sequenti cap. quòd nullum licebat offerri aure, vel cauda amputatis. *Duos quotidie*. Idest quotidie offerrentur duo agni anniculi in sacrificiū iuge, quia vnus offerebatur in mane, & alius in vespere, dicitur autem quotidie, quia siue in diebus festis, siue profestis offerri debebant isti duo agni. erat tamen diuersitas, quia in profestis solum offerebantur isti duo agni anniculi, in festiuitatibus autem offerebantur isti, & insuper sacrificia pertinentia specialiter ad illū diem, vt patet infra. *In holocaustum sempiternum*. Hic determinatur genus sacrificij. erant enim tria sacrifi- B
cia, pprie dicta, & duo sacrificia large dicta, prima tria erant holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato, duo secunda erant vitula rufa, & agnus paschalis. De tribus primis patet in Leui. a cap. 1. vsque ad 8. de agno paschali, quòd sit sacrificium patet supra c. 9. de ritu eius patet Exo. cap. 12. de sacrificio vitulæ rufę patet cap. 19. cum tamen Scriptura loquitur de sacrificio absolutè semper intelligit de aliquo trium primorum, quia sunt propriè sacrificia, & quia esset dubium de genere sacrificij iugis responsum est, q̄ erat holocaustum. De ritu autem holocausti patet Leui. cap. 1. & ibi declaratum est. In hoc enim omnes carnes cum ossibus, & pinguedine, capite, & intestinis, atque pedibus solis cornibus, & corio demptis prius tñ lotis intestinis aīaliū, cremabant. Et de hoc sa- C
crificio nulla iura prouenìebant sacerdotibus, nisi pellis, quæ proueniebat in partem sacerdotis faciētis holocaustum, vt patet Leui. cap. 6. dicitur, quòd istud erit sempiternum, idest, quòd nulla die omitti debebat ex causa quantumcunque vrgenti, nisi forte Iudęi nequaquam possent habere animalia ad immolandum, quod nunquam accideret. Si tamen contigisset interdum, quòd omissum fuisset sacrificium iuge, non debebat repeti ita, quod in alia die duplaretur, sed tenenda erat regula cuiuslibet diei, s. quod solum suum sacrificium offerretur. Ista autem sacrificia debuerunt esse sempiterna, idest tandiu durare, quandiu durabat status Iudæorum, & quandiu essent in terra Chanaan. Nam quando portabantur captiui in alias gentes, non poterant ibi facere sacrificia, D
sicut nunc nullum faciunt, quia iusserat Deus, quòd non offerrent sacrificia, nisi in vna de vrbibus terræ suæ, in qua est Sanctuarium. In captiuitate tamen nihil habebant horum, ideo solum obseruabant illas, quę non determinabant locum, sicut circuncidi obseruare sabbathum, & alias solennitates, si autem durasset status Iudæorum in ęternum, istud sacrificium debebat in ęternum manere, sed statu Iudæorum, & tota lege cadente, istud quoque sacrificium perijt.

Vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam. Dixerat enim, quod offerrentur duo agni quotidie, hic autē determinatur tempus, scilicet, vnum in aurora, & alterum ad solis occasum.

De ritu sacrificiorū iugis, & spontanei.

Circa ritum horum duorum sacrificiorum consi- E
derandum est, quòd quolibet die fiebant sacrificia, q̄ vocantur iugia, & poterant fieri sacrificia spontanea, erat tamen ordo, quòd iuge sacrificium matutinū esset ante omne sacrificium spontaneum, sacrificiū autem vespertinum erat post omne sacrificium spontaneum, scilicet, ad solis occasum. fiebat autem sic, vt sacerdos, qui debebat facere sacrificium alicuius diei surgeret in aurora ante solis ortum, & indutus vestibus sacris pertinentibus ad ministerium suum assumebat cineres de altari: erat enim ignis perpetuus, in altari, quem nutriebant sacerdotes apponentes ligna quotidie, vnde fiebat cinis multus. Sacerdos autem debebat illum tollere ad hoc, quòd imponeret carnes holocausti, ne inquinarentur cinere, & deponebat cineres illos de altari, in quibusdam vasis æneis, quę vocabantur lebetes, erantque assignata solum ad ferēdum cineres extra castra, vt patet Exo. 27. cap. & cū debuisset auferre cineres de altari exuebat se vestib⁹ sacerdotalibus, & ferebat cineres extra castra, quia nō licebat ire extra Sanctuarium in vestibus sacerdotalibus, comburebatque extra castra cineres vsque ad fauillam. Deinde rediens in Sanctuarium ponebat ligna super altare, & immolato agno anniculo ponebat carnes eius, & adipes super ligna, post istud autem sacrificium fiebant omnia alia spontanea, si qua essent, & hoc vsque ad meridiem, nam postea non erat consuetum fieri sacrificia, post hæc autem in vespera ad solis occasum incipiebatur sacrificium vespertinū, immolabaturque alius agnus, qui nocte tota cremabatur, scilicet, quòd diuideretur in frusta, & ponerentur particulatim, & successiue super altare, ita vt duraret tota nocte crematio illius agni. In aurora autem cum finiretur sacrificium vespertinum, incipiebat matutinum, & hoc modo succedebant sibi sacrificia. Hęc omnia patent Leui. capitu. 6. & ibi declaratum est.

Decimam partem ephi similæ. Supra ponebantur sacrificia iugia, hic ponuntur eorum libamenta. ipsa enim animalia immolata vocantur sacrificia, & quędam, quæ cum eis ponuntur, scilicet, farina, vinum, & oleum vocantur libamenta: semper autem erant offerenda libamenta cum sacrificijs præterquam in sacrificio pro peccato, vt patet supra cap. 15. vbi ponuntur omnia libamenta sacrificiorum, & in sacrificio pro peccato non ponitur aliquod, & quia sacrificium iuge erat holocaustum, vt patet hic, necesse erat poni cum illo libamenta, & ista determinantur hic.

Sciendum autem, quòd libamēta erant quinque, scilicet, farina vinum, oleum, sal, & thus, vt patet Leui. cap. 2. ex ibi declaratis: duo tamen istorum non ponebantur in mensura, scilicet, sal, & thus, alia autē tria ponebantur in certa quantitate, vt patet supra capitu. 15. ideo determinatur hic quantitas cuiuslibet, & dicitur, quòd erit de simila decima pars ephi, idest, ephi erat vna mensura magna, quæ diuidebatur in decem partes, & quælibet illarum vocabatur decima ephi: quęlibet autem istarum decimarum vocabatur gomor, vt patet Exo. cap. 16. De istis mensuris habetur Ezech. 45. cap. & de alijs maioribus. Et quia ephi erat mensura magis cognita, & vulgaris nominatur ephi, & non gomor, quod est decima pars ephi. Dabatur autem ista simila non cocta, sed solum conspersa ab eo sicut farina conspergitur aqua antequam formetur in pastam: erat autem ista farina, & omnia alia libamenta de sumptibus Sanctuarij, sicut animalia, quæ immolabantur. Erat autem modus offerendi istam similam, scilicet, quòd acciperetur decima pars ephi, & super illam fundebatur quarta pars hin super eam ad conspergendum ipsam, deinde fundebatur quarta pars hin de vino super similam, vt quidam volunt. Sed falsum est, quia fundebatur super carnes animalis, quando cremari debebant, vt declaratum est supra cap. 15. & tunc non cremabatur tota simila super altare, sed pars illius, & reliquum proueniebat sacerdotibus. Erat autem modus huius sacrificij, & libamentorum suorum, scilicet, quòd ablata pelle animalis, & cornibus, & lotis intestinis ponebātur partes eius super altare ad cremandum successiue, & istę partes perfundebantur vino antequam ponerentur super altare, quod habebat quartam partē hin. & cum cremarentur carnes animalis super altare, assumebat sacerdos, qui faciebat sacrificium vnum

Modus offerendi similam.

de vasis

de vasis aureis, quæ erāt super mensam propositionis
intra tabernaculum; & in illo ponebat decimam par-
tem ephi de farina, quam perfundebat oleo commi-
scens ei quartam partem mensuræ hin, & portabat ad
altare, tunc asit ponebat ibi de illa farina, quantū pote
rat capere pugillus eius ad cremandum. reliquam au-
tem accipiebat pro se, & faciebat ex ea panes ad cibū
suum, vt patet Leui. cap. 2. erat autem ista farina non
fermentata, quia non poterat offerri aliquid fermen-
tatum super altare, vt patet eodem cap. & ob hoc sa-
cerdos, quando faciebat panes ex residua simila, non
fermentabat eos, vt patet Leui. cap. 6. & sic, quāquàm
sacerdos nihil haberet de carnibus animalis immola-
ti in holocaustum, habebat tamen partem libamen-
torum eius. *Quæ conspersa sit oleo purissimo.* Idest ista
simila sit conspersa oleo, vocatur simila farina delica
ta, scilicet, farina alba, quando est distincta a surfure,
tota autem farina simul non vocatur simila, & ista vo
catur aliquando adeps frumenti, vt patet Psalm. 147.
scilicet, qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti
satiat te. Ista autem est conspersa oleo, idest super
eam funditur oleum, sicut funditur super farinam
aqua ad redigendum eam in pastam. Dicitur autem
oleo purissimo, quia non debebat esse habens amur-
cam. est enim amurca fex olei, & ista est cum oleo,
quod vltimatè exprimitur de bacca, lapide premēte,
Hoc autem non debebat poni cum simila illa.

Et habeat quartam partem hin. Hin est quædam men-
sura rerum liquidarum, sicut ephi est mensura rerū
aridarum, & sicut diuidebatur ephi per decem partes,
quarum quælibet vocabatur decima ephi, ita diuide-
batur hin per quatuor partes quarum quælibet vo-
cabatur quarta pars hin. Sed istud falsum est, quia
quarta pars hin non erat mensura sub hin, sed erat sex
tarius, & dimidius, diuidebatur autem hin in sex par-
tes, quarum quælibet vocatur sextarius, aliqui tamen
errauerunt putantes sic diuidi per quartas: ideo stat
alius modus, quo diuiditur hin per sextarios, de quo
dictum est Leui. cap. 19. & 14. fundebatur autem to-
ta ista mensura olei super farinam, & non debebat ex
deuotione plus aut minus imponi, quia forma man-
dati in his obseruanda erat.

Holocaustum iuge est. Idest oblatio istorum agnorū,
cum libamentis suis est iuge holocaustū, idest quod
quotidie offertur, alia autem holocausta interdum
fiebant ex deuotione popularium, siue per votum, si-
ue aliàs sponte. Sed ista non erant iugia, quia non
offerebantur quotidie, sed quando vellent offerre, &
dato, quòd quotidie offerrentur, tamē quia non obli-
gabantur quotidie offerre, non vocātur iugia, simili-
ter quædam erant holocausta ex necessitate in festi-
uitatibus: sed ista iugia non sunt, sed solum in festi-
uitatibus: ideo oblatio duorum agnorum, quæ fiebat
in mane, & vespere vocatur iugis.

Quod obtulistis in monte Sinai. Hic excusat se Deus
de ponendo regulam istius sacrificij, scilicet, qualiter
celebrari deberet in mane, & in vespere. Et dicitur,
quòd istud est sacrificium, quod obtulerunt in mon-
te Sinai, ergo sicut ibi celebrauerunt ita celebrare de
bebant amplius. de holocausto iugi celebrato in mō-
te Sinai habetur Leui. 6. cap. Quod autem obtulerint
in monte Sinai holocaustum istud patet, quia in con
secratione sacerdotum dabat Deus certa sacrificia, q̄
offerre deberent pro consecratione, deinde diceba-
tur, quòd ista essent præter ritum sacrificij matutini,
& vespertini, vt patet Exo. 19. & Leui. 8. dicitur autē:
Quod obtulistis in monte Sinai, in quo significatur,
quod post montem Sinai nunquam immolauerunt
aliqua animalia facientes sacrificium, & sacrificium,
iuge interpolatum fuit, scilicet, quòd nunquā in toto
F deserto factum est, nisi in monte Sinai. Et hoc erat
quia in deserto non habebant Israelitę ea, quæ neces-
saria erant ad sacrificium, scilicet, farinam, oleum, &
vinum, habuerunt autem in terra promissionis.

Item non fecerunt, quia Deus noluit obligare eos
ad faciendū hoc in deserto, sed solum in terra promis
sionis, vt patet Deuter. c. 12. si aūt in deserto fecissent
sacrificium istud Israelitæ continuantes per totum
desertum non diceret: Hoc est holocaustum, quod
obtulistis mihi in monte Sinai, sed diceret, hoc est ho
locaustum, quod consueuistis mihi offerre, fecit ta-
men mentionem specialem de monte Sinai, ergo vi-
detur, quòd in ipso loco solum obtulerunt. Nec ob-
tulerunt ibi tanquam Deus vellet eos obligare ad ibi
G offerendum, sed quia voluit eis tradere regulam per
quam offerrent, & quia ista, quæ consistunt in exerci-
tatione non possunt cognosci per solam doctrinam,
nisi aliquando homo in eis se exerceat. Fecit ergo
Deus, quòd Israelitæ exercitarentur in monte Sinai
in omnibus generibus sacrificiorum, quando conse-
crati sunt sacerdotes, quia ibi erat conueniens locus
ad faciendum hæc, filij autem Aaron ibi exercitari in
his non indiguerunt, vt postea exercitarentur in toto
deserto, ideo non facta sunt aliqua sacrificia post
montem Sinai. Nam, & in consecratione Eleazari
sacerdotis, quæ fuit in monte Hor quando mortuus
fuit Aaron, non fuit aliquod sacrificium, vt declara-
tum est supra capitu. 20.

In odorem suauissimum incensi Domino. Idest ista sacri-
H ficia iugia facta sunt in monte Sinai in odorem incen
si, idest in odorem, qui emittitur de re incensa. Odor
iste vocatur suauissimus, vt supra declaratum est, &
dicitur odor incensi, idest rei incensæ, quia non poni-
tur incensum pro thure, sed pro ipso sacrificio, quod
incenditur, & maxime competit hoc holocausto, q̄a
totum incendebatur. *Et libabitis vini quartam partem
hin per agnos singulos.* Idest cum quolibet istorū duo-
rum agnorum sacrificij iugis ponetur quarta pars
hin de vino. Erat autem modus, quòd acciperetur
quarta pars mensuræ hin de vino qn̄ aliquis agnus
cremandus erat, & super carnes illius fundebatr̄ istud
vinum, scilicet, quòd carnes diuidebantur in frusta, vt
patet Leui. cap. 1. & antequam ponerētur super ignē
I in altari fundebatur ignis super illas. & dicitur libabi-
tis, idest offeretis, vel ponetis, signat autem libare of
ferre libamenta, sunt autem libamenta ipsa, quæ cū
sacrificijs offeruntur, idest vinum panis, & oleum, q̄
sunt accessoria, & quia vinum est vnum de istis, obla-
tio eius dicitur libatio, vel libare. Dicitur autem per
agnos singulos, idest quotidie erat offerendus vnus
agnus in sacrificio matutino, & in quolibet horum
libabatur quarta pars hin.

In Sanctuario Domini. Istud est detererminatio om-
nium superiorum, scilicet, quòd holocaustum istud
vespertinum, & libamenta eius tam in vino, quam in
simila, & oleo fiebant in Sanctuario Domini, scilicet,
intra atrium tabernaculi in altari holocaustorū quod
erat ad ostium tabernaculi, vnicum enim altare erat
K in tota terra Iudæorum, & istud erat in Sanctuario,
quod vocatur altare holocaustorum. Siquis autem
aliquod alterum altare fabricaret ad immolandum
ibi reus erat mortis. Et propter hoc quando duę tri-
bus, & dimidia fabricauerunt altare, nouem tribus, &
dimidia existimantes, quod fecissent ad immolan-
dum, conuenerunt ad pugnandum contra eas, vt de-
lerent illas; donec constitit, quòd non fecissent ad im-
molandum, vt patet Iosue cap. 22. siquis autem extra
illud altare immolasset, siue super aliud altare, siue si-
ne altari, reus erat sanguinis, vt patet Leuiti. 17. capit.
& ita puniebatur ac si hominem occidisset. Cum
autem

autem dicitur: In Sanctuario, non est intelligendum de tabernaculo, sed de atrio, quia intra tabernaculum non poterat stare altare illud, cremaret enim tabernaculum, & insiceret illud fumo, & igne magno. Rationes autem huius positæ sunt Exo. cap. 27. sed erat istud altare in atrio tabernaculi apud ostium, illud autem atrium non erat opertum desuper sed in circuitu, ideo venti, & imbres super altare veniebant, nec tamen extinguebatur ignis ille, etiam si laberentur flumina super ipsum. de hoc declaratum est Leui. cap. 6. *Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam*. Idest etiam offeretis alterum agnum ad solis occasum. Istud vocatur holocaustum vespertinum, incipiebat enim in solis occasu, & durabat vsque ad auroram, quando inchoandum erat sacrificium matutinum, vt patet Leui. capitu. 6. & hoc erat, quia sacerdos, qui faciebat istud holocaustum, diuidebat carnes illius agni in partes paruas iuxta morem omniũ holocaustorum, vt patet Leui. cap. 1. & tota nocte vigilabat apud altare ponens successiue frusta carnium, vt tota nocte duraret crematio. In sacrificio autem matutino non fieret sic, sed ponebantur simul omnes carnes, vt cito cremarentur, quia nõ debebat per totum diem durare sacrificium illud, sed alia sacrificia præter istud fiebant, ideo Leui. cap. 1. vbi ponitur regula generalis de holocaustis dicitur, quòd omnia membra animalis diuisa in partes poni debebant sup altare simul ad cremandũ, & hoc, quia obseruabatur iste modus in omnibus holocaustis præterquam in holocausto vespertino, de quo specialiter dicitur Leui. cap. 6. quòd duraret per totam noctem. Sciendũ, quòd hic cum dicitur: Similiter offeretis, non ponitur, similiter, ad signandum qualitatem, siue similitudinem, sed signatur adiunctio, & ponitur pro etiam. Si enim primo modo acciperetur, esset sensus, quod in vespere immolaretur vnus agnus similiter, vt in mane, idest sub eisdem ritibus. Sed tunc superfluum esset, quia ponitur immediate iuxta omnem ritum sacrificii matutini. ideo, similiter, ponitur pro etiam.

Iuxta omnem ritum sacrificii matutini. Idest tales cęremoniæ seruabuntur in sacrificio vespertino, sicut in matutino, & hoc tam quantum ad conditionẽ agni immolabilis, quàm quantum ad ritum immolationis. De primo patet, scilicet, quòd sicut agnus matutinus erat anniculus, & immaculatus, ita vespertinus. De secundo patet, idest, quòd sicut diuidebatur matutinus agnus in frusta, & ponebatur super altare, nec comedebatur quidquam de illo, & offerebantur cum eo libamenta sua, ita & vespertinum. *Et libamenta eius*. Idest iuxta ritum libamentorum agni matutini, scilicet, quòd sicut in agno matutino ponebatur decima pars similę conspersa oleo habente quartã partem hin, & tantundem de vino habebat, ita in sacrificio vespertino ponebantur eadem libamenta, & æqualis põderis, & mẽsurę. *Oblationem suauissimi odoris*. Idest iste agnus vespertinus offerebatur in odorem suauissimum. Hoc autem ad omnia sacrificia pertinet, quia cũ offerrenĩ de nocte ad mandatũ Dei, Deus acceptabat illa, & dicebanĩ esse odoris suauissimi. *Die autem sabbathi*. Hic ponitur secundũ, scilicet, de oblationibus dierum sabbathorum, quæ erant maiores oblationibus quotidianis.

De oblationibus diei sabbathi. Quæst. VI.

CONSIDERANDVM autem, quòd ad sabbathum pertinebant duo, scilicet, oblatio sacrificiorum, & cessatio laborum, quia in die ista vacabant ab omni opere, de ista vacatione qualiter se haberet ad vacationes aliarũ festiuitatum habetur Leui. 22. cap. De primo ponitur hic, scilicet, de ritu sacrificiorum, ista duo non poterant Iudæi obseruare in sabbatho nisi quando erant in terra Chanaan, quia ibi erat locus Sanctuarij, in quo poterant sacrificare, cum autem ducebantur captiui in alias regiones, obseruabant sabbathum quantum ad secundum, scilicet, ad vacationem a laboribus, & sic obseruant nunc: sacrificia autem facere nequeunt.

Offeretis duos agnos. Ista est oblatio sabbathi super oblationem aliorum dierum, scilicet, quòd offerrentur duo agni, si autem intelligeretur, quòd ponebaĩ hic totalis oblatio sabbathi nihil differret oblatio sabbathorum a quotidiana oblatione, in qua duo agni erant immolandi, sed ponuntur isti duo agni insuper pertinentes ad oblationem sabbathi specialiter. Erat autem modus, quòd in die sabbathi in aurora offerretur agnus anniculus pertinẽs ad quotidanum sacrificium, & immediate offerrentur duo agni pertinentes ad oblationem sabbathi. Et sic erant in quolibet sabbatho tres agni immolandi in aurora, in vespere autem solum immolabatur vnus agnus in holocaustum vespertinum iuge, & sic erant quatuor agni in sabbatho, & duo solum in diebus profestis. *Anniculos immaculatos*. Idest isti duo agni, qui specialiter pertinent ad sabbathum erant anniculi, & immaculati. de agnis nanque pertinentibus ad iuge sacrificium diei illius non erat dubium, quia iam dictum fuerat, & accipiuntur hic anniculi, & immaculati, vt s. accipiebatur. *Et duas decimas simile*. Idest duo gomor de farina: habebat enim ephi decem gomor, quæ vocantur decem decimæ, & duæ de his offerebantur, quia cũ quolibet agno istorum offerebatur vna decima, & intelligitur hoc de agnis, qui pertinebant specialiter ad sabbathum, nam de libamentis aliorum duorum agnorum, qui offerebantur in sabbatho pro iugi sacrificio supra dictum est. *Conspersa oleo*. Idest, debet esse ista simila oleo consperta, idest, commixta, sicut commiscetur farina aqua ad faciendum massam. *In sacrificio*. Idest debet poni ista simila cum oleo in sacrificio. s. cum carnibus animalis. Et erit sensus, quòd carnes agnorum sint sacrificium, simila vero oleum, & vinum sint libamenta, & ista offeruntur in sacrificio. i. cum illo. s. tanquã quædam accessoria, & non dicitur hic de omnibus libamentis, quia non ponitur vinum, erat tñ necessarium in omni holocausto. Etiam quamquàm ponatur oleum non ponitur mensura eius: hoc autem, quiá debent referri ista ad superiora de sacrificio iugi, scilicet, quòd sicut ibi ponuntur determinata libamenta ita, & hic: immo si noluisset Legislator ista scribere suffecisset, ꝙ diceret cũ libamentis suis, & non poneretur hic nec sequenti cap. aliqua mensura libamentorum, quia iam fuerat tradita mensura ista supra 15. cap. erat. n. gñale, ꝙ qñcunque offerretur agnus cum eo offerretur decima pars ephi de simila, siue offerretur in hostiam pacificã, siue in holocaustum, & siue pro sacrificio iugi, siue pro sacrificio festorum, quandocunq; aũt offerretur aries debebant offerri duę decimæ de simila, cum vero offerretur vitulus offerebantur semper tres decimæ. De oleo aũt cum agno offerebatur quarta pars hin, & tãtundem de oleo, cũ ariete autem de oleo tertia pars hin, & tantundem de vino, cum vitulo aũt medium mensuræ hin de vino & oleo, vt patet s. ca. 15. & istud nunquam debebat variari qũocunque offerrentur sacrificia, nisi esset sacrificium pro peccato, in quo non recipiebantur libamenta, vt patet præalleg. cap. ideo non erat hic necesse exprimi quantitatem libamentorum, quia satis constabat ex illo loco: fuit tamen hic expressum de omnibus ad maiorem certitudinem. Alio modo accipitur sacrificium pro libamento, & maxime

maxime pro simila, & sic dicitur, quòd simila conspersa erit in sacrificio, idest erit sacrificium, vel libamentum istorum agnorum immolatorum. & iste est sensus verus literæ, & sic accipitur sacrificiũ semp hic, & sequẽ. c. *Et liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha* Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt accipiatur de libamentis, quæ fiebant in duobus agnis pertinentibus specialiter ad sabbathum, & quia fuerat expressum sacrificium, scilicet, ipsi agni. & non exprimebatur quantitas libamentorum, quia non ponebatur ibi vinum, nec exprimebatur quantitas olei, subiungitur ibi de istis. s. quòd cum illis agnis offerrẽtur liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha, idest ponentur libamenta, quæ solent poni in sacrificio quotidiano, de quibus s̃. Alio modo est sensus, quòd intelligantur superiora de sacrificio speciali sabbathi, scilicet, de duobus agnis. Et quia aliquis putaret nihil amplius offerri debere in die sabbathi, dicitur quòd etiam offerrentur liba, quæ fundũtur per singula sabbatha, idest, quæ offeruntur per singulos dies, scilicet, iuge sacrificium duorũ agnorum, quod in nulla die cessare debebat propter oblationes speciales aliorũ dierum. Et iste est sensus literæ, vocantur hic liba large, propriè enim libum idem est quod libamentum, vel libamen aut libatio, & non pertinet ad carnes animalium, sed ad farinam, vinum, oleũ, thus, & sal. Hic tñ accipitur large pro toto, quod offertur in sacrificio quotidiano. s. pro carnibus cum libamentis. Quod patet, quia intelligitur de sacrificio quotidiano, in quo non solum libamenta, sed etiam carnes. Et dr̃. Quæ rite funduntur, idest ordinariè. Et in hoc significatur sacrificium iuge: sacrificia enim festorum non dicebãtur rite fieri, quia nõ erant quotidiana, illud aũt, quod erat quotidianum vocabatur ordinarium, idest nunquam deficiens. Et dicitur, quæ rite funduntur, idest ponuntur. fundi enim pertinet proprie ad liquida, sicut sunt duo libamenta, scilicet, vinum, & oleum. Hic tamen accipitur large fundi, idest poni, quia siue accipiantur liba pro solis libamentis, siue pro libamentis cum sacrificio non erant oĩa liquida, quia simila, quæ erat vnum de libamentis non est liquida. Dicitur etiã per singula sabbatha. i. quotidie, quia sabbathum non accipitur hic pro die sabbathi, sicut accipiebat s̃. sed p omnibus diebus. Accipitur enim sabbathum multipliciter. Vno mõ pro die septima, in qua finita est creatio, & quã Deus iussit apud Iudęos obseruari, & isto mõ accipitur in principio, cum dr̃ de oblatione sabbathi. Alio mõ accipitur sabbathum pro quolibet die, & sic computant Iudæi prima sabbathi vsque ad sextam sabbathi, quæ est dies veneris. Et deinde dicũt sabbathum sine aliqua adiectione. Isto modo computant Euangelistæ, vt patet Mat. 28. c. s. vespere aũt sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi, & Mar. 16. c. dicitur: Vna sabbathorum, & Prima sabbathi, quod idẽ est. Et isto modo accipitur hic, scilicet, per singula sabbatha, idest per singulos dies. Alio modo accipitur sabbathum pro hebdomada, sic habetur Luc. 18. cap. de Pharisæo, qui dixit, ieiuno bis in sabbatho, & decimas do: non poterat autem bis ieiunare in sabbatho si sabbathum esset vna dies. Iste modus vlterius raro reperitur. *In holocaustum sempiternum*. Idest liba, quæ offeruntur per singula sabbatha in holocaustum. scilicet, quòd in quolibet die fiebat sacrificium holocausti mane, & vespere, & istud erat perpetuum.

Sabbathũ accipitur multipliciter.

Sacrificiũ calẽdarũ.

In calendis autem: offeretis holocaustum Domino, & vitulos de armento duos, arietẽ vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similæ oleo cõspersæ in

F sacrificio per singulos vitulos, & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes, & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suauissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente

G succedunt. Hircus quoque offertur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. Mense autem primo quarta decima die mensis phase Domini erit, & quintadecima die solennitas: septem diebus vescentur azymis: quarum dies prima venerabilis, & sancta: Omne opus seruile non facietis in ea. offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, &

H sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos singulos, idest, per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suauissimum Domino, quia surget de

I holocausto, & de libationibus singulorum. Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis: omne opus seruile non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum, quando offeretis nouas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis, & sancta erit: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulos de armẽto duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos

K septem: atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimã decimæ, qui simul sunt agni septem: Hircũ quoque, qui mactatur pro expiatione, præter holocaustum sempiternum, & liba eius. immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

Sacrificiũ phase.

Exo. 12. Luc. 23.

Sacrificiũ primitiuorum.

De

IN *Calendis autem.* Hic ponitur tertium.s. de sacri-
ficio calendarum:erat.n. dies calẽdarum magna
festiuitas apud Iudęos, & in illa offerebantur sa-
crificia,quæ habentur hic. *Idest in mensium exordiis.*
Est expositio præcedentis dicti, quia ibi fuerat dictũ
in calendis: sunt autem calendæ exordia mensium
apud Latinos, quando ponuntur simpliciter: fuit tñ
hic facta expositio,quia istud nomen non est apud Iu
dęos,nec aliquid sibi ęqualens: sed dicitur hic in no-
uilunio. Sciendum autem,ꝙ apud Hebręos,idem est
nouilunium,quod apud nos calendæ:non ꝙ sit idem
dies, sed ꝙ sicut apud nos incipiunt menses in calen-
dis,ita apud Hebręos incipiunt in nouilunio.sic enim
apud antiquos computabatur annus per menses lu-
nares,sed mutatus fuit iste modus,quia ipsi volebant
reducere computationem illam ad reuolutionem so
lis.s.ꝙ p menses lunares computarent totũ annum,
& acciperent tot lunationes, quot complerent vnam
reuolutionem solis. Hoc autem faciebãt,quia sol ma-
gis certificat per motum suum, & distinguit tempo-
rum partes, atque qualitates varias efficit:sed isti, qui
computabant per menses lunares cogebantur dare
vnum de duobus inconuenientibus.s. vel ꝙ non face-
rent menses tot in vno anno,sicut in alio, vel ꝙ non
facerent eos ęquales: nam lunationes duodecim nõ
faciunt annum integrum: si autẽ darent tot menses
in vno anno, sicut in alio esset incõueniens: quia aut
darent.12. aut 13. si darent. 12. non complebatur cir-
culus solaris, quia deficiebant dies. 11. & sic non inci-
perent anni semper in eodem tempore, vtpote si se-
cundum istam computationem inciperet annus pri-
ma die Ianuarij sumptis.12. lunationibus non perue-
niretur iterum ad primam diem Ianuarij, vt esset cir-
culus solis completus, sed deficerent dies. 11. & fini-
retur annus in 20. die mensis Decembris, & iterum
inciperetur ibi annus, & cõputatis. 12. lunationibus
finiretur annus in nona die mensis Decembris sem-
per subtrahendo dies. 11. & hoc modo mutarentur
initia annorum.s. ꝙ nunquam posset incipere vnus
annus,vbi alius incęperat. Ex quo magnum inconue
niens sequebatur.s. ꝙ aliquando inciperet annus in
medio ęstatis,& aliquando in medio hyemis,vel prin
cipio autumni, & sic variaretur per omnia tempora,
ita vt nihil certum relinqueretur. Si autem ponerẽt.
13 lunationes in quolibet anno, sequeretur idem in-
conueniens per additionẽ, quod fiebat prius per sub-
tractionem.s. annus solaris continet dies. 366. in qui-
bus perficitur transitus circuli solis: lunationes autẽ.
13.continent dies.384. & sic superant ad priorem nu
merum.18.accipiebatur ergo,ꝙ inciperet hoc modo
annus prima die Ianuarij non finiretur in vltima die
Decembris,quia solum sunt dies.366.cum die bissex-
tili:sed finiretur annus die.18. Ianuarij, & sequens an-
nus ibi incipiens finiretur die 5.mẽsis Februarij. s. ad-
dendo.18.dies ad vnum solarem, & isto modo sequitẽ
inconueniens quod prius.s. ꝙ non sint eadem princi-
pia annorũ,sed aliqñ in hyeme, & aliqñ in vere ęsta-
te vel autumno,& sic nesciretur, qui erant menses p-
tinentes ad hyemem,& qui ad ęstatem: nõ erat ergo
aliquis istorum modorum conueniens. Si autem vel-
lent ęquare menses lunares cum circulo solari coge-
bãtur dare lunationes imperfectas,vel in quolibet an-
no.s.ponendo.13.lunationes & 11.dies tredecimæ lu
nationis,& istud erat magnum inconueniens,quia an
nus non inciperetur cum nouilunio, nec finiretur cũ
illo,vel si aliquando inciperetur in nouilunio, tñ non
finiretur in eo, & sic nesciretur quota die lunationis
annus debebat incipere, vel finire,nisi apud eos, qui

Quomõ a principio fere oẽs gẽtes vtebantur annis lunaribus, q̃ inconueniẽtia inde sequebãtur.

A diligenter hoc inuestigarent: non fuit ergo iste mo-
dus conueniens, ideo quamquam a principio sęculi
incęperit ista computatio apud multas gentes,tamen
postea per varias emendationes vsque ad tempora
Octauiani Imperatoris paulo ante natiuitatem Chri-
sti peruentum est ad hanc computationem moder-
nam.s.vt sint menses. 12. complentes circulum sola-
rem, & semper incipiat annus in eadem die, nec va-
rietur qualitas temporum in mẽsibus, sed cognosca-
tur qui sunt menses pertinentes ad vnum tempus,sci
licet ad hyemem,& qui ad ęstatem, & qui ad autum-
num,& iste est modus cõuenientissimus,de quo ma-
gis dictum est Exo.cap.12. Iudæi tamen, sicut a domi
no instituti sunt ita semper computauerunt annos p
B menses lunares,& non dant aliquem de modis supra
positis, sed faciunt annos inæquales, & incidunt in
duo inconuenientia, quoniam aliquando faciunt an-
num.12.lunationum,& aliquando.13.

Item est alterum inconueniens, scilicet quod non
habent eadem principia annorum. Nam aliquando
incipiunt annum ante æquinoctium vernale,& aliqñ
post illud.s.aliquando circa principium Martij nostri,
& aliquando in fine illius. Faciunt tamen istam vario-
tatem inæqualium annorum, ne cogantur discedere
multũ a principio anni solaris,& mutentur qualitates
tẽporum secundũ menses suos, & hoc semper fuit
apud eos. Quod patet, quia Deus iussit, vt in primo
mense die.15.celebraretur festum azymorum, vt pa-
tet hic,& Leui.ca. 23.& tamen tunc erat principium
C frugum nouarum,vt patet Deuter.c.16.nam iubebat
Deus vt in festiuitate azymorum offerrentur mani-
puli spicarum, & ante hoc nõ licebat comedere qdq̃
de segete.s.nec panes,nec pultes, nec polentã:si tñ cõ
putarent annũ per lunationes.12.vel 13.vt prius dice-
batur:aliqñ inciperent annũ in autumno,& aliquãdo
in hyeme,& aliqñ in æstate, & sic non essent semper
fruges nouę in primo mense anni. Faciendo aũt an-
nos inęquales.s. aliqñ per 12. & aliqñ per 13. lunatio-
nes,erat semper mensis primus eorum in Martio no
stro frugesque esse poterant. Sed dicet aliquis,ꝙ pote
rat seruari iste status tporum alio mõ.s.ꝙ in quolibet
anno facerent Iudæi.12.lunationes,& apponerẽt dies
11. ad complendum circulum solarem. & sic essent
D anni æquales semper,& inciperẽt in eadem die, sicut
nos semper incipimus. Esset autem sm computatio-
nem eorũ dies prima anni semper in equinoctio ver-
nali,quod est quasi in medio Martij. Rñdendũ nõ sta
re,quia hoc repugnabat legi Iudęorũ: diuidebant.n.ip
si annũ per menses, & in principio cuiuslibet mensis
faciebant festiuitatẽ,sed iubentur, ꝙ ista festiuitas fit in
nouilunio,vt patet hic.& Ps.80.ergo necesse est,vt Iu-
dęi incipiant menses in nouilunijs: si tñ facerent.12.
lunationes in quolibet anno apponẽtes dies 11.nõ in-
ciperent menses in nouilunio, sed in alijs partibus lu-
nationis:ideo necesse fuit,ꝙ solũ hẽnt Iudęi istũ mo
dum,quem habent.s.ꝙ facerẽt aliqñ lunationes. 12.
& aliqñ.13. faciẽtes annos inęquales. Sunt mensium
exordia apud Iudęos nouilunia,& non calendę, quia
E calendę, quæ sunt principia apud nos aliquando sunt
cum nouilunio, & aliquando sine illo, ideo cum po-
suisset litera nostra calendas pro principijs mensium
sm morem Latinũ subdidit.s.in mẽsium exordijs, vt
significaretur modus incipiendi Iudęorũ in mẽsibus
suis,& cum dr̃ in calendis: non est intelligendũ de q-
buscunq; calendis, quia in quolibet mẽse sunt multę
calẽdę,quamq̃ non sint semper ęquales numero, sed
intelligitur de illis calendis,q̃ vocantur simpliciter ca
lẽdæ,& istę sunt in prima die mẽsis, vbi scriptũ est ca-
lẽdas.In alijs aũt dieb' nõ scribit calẽdas absolute,sed
scdo aut tertio,aut quarto calendas, & sic de cęteris.

An Iudæi potuissent statum tẽporũ suorum aliter obseruare faciendo. 12. lunationes. Solutio.

Calendę: vnde dictę sint, & habuerint originem.

Considerandum autem circa originem calendarū apud Latinos, ꝙ calendæ a calendando dicuntur, qđ est cōputare, vel vocare. Erat.n. mos apud Romanos ꝙ in principijs mensium fierent nundinæ, & vt sciretur apud omnes quot diebus duraturæ essent, ascēdebat aliquis turrim, & dicebat calo calo: & quoties istā vocem replicabat, tot diebus durabant nundinę. Postea aūt in libris mensium calēdæ iste descriptę sunt, & libri illi vocantur calendarij a calendis, quia menses in calendis incipiunt,

An fuerit licitum institui, quòd fierent sacrificia noua in exordiis mensium. Et an hoc inducebat Iudæos ad idolatriam Quæst. VIII.

QVAERET aliquis an liceret in calendis, vel in principijs mēsium sacrificia specialia.i.an cōueniens fuerit, ꝙ institueretur, ꝙ Iudæi facerent festiuitatē, & specialia sacrificia in principijs mensium. Diceret aliquis ꝙ non conueniebat, qa per hoc inducerētur Iudęi ad idolatriam. s. vt colerēt astra cęli. incipiebant namque menses in nouilunio, & cum Iudęi tunc facere deberēt sacrificia specialia, & festiuitatem, viderētur facere propter lunam, quę tunc noiter incipiebat lumen recipere a sole in coniunctione sua. Deus tñ nimis cauebat, ne Iudæi inclinarentur ad colendum astra cęli volens eis tollere omnem occasionem ad hoc: vnde iussit, ꝙ multum diligenter attenderent ad pulchritudinem astrorū ne decepti colerent illa, vt patet Deuter. c. 4. Caue ne eleuatis oculis in cęlum videas solem, & lunam, & oīa astra cęli, & errore deceptus adores ea, & colas.

Item iussit ne timerent Iudęi astra cęli putantes, ꝙ aliquod malum eis inferre possent, vt patet Iere. c. 10. s. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorū vanæ sunt. Sed iubēdo, ꝙ in nouilunio fierent aliqua sacrificia, inclinabantur Iudæi ad lunam. quia viderēt alicui, ꝙ propter lunā fiebant, ideo videtur ꝙ non fuerit conueniens in nouilunio fieri festiuitatem.

Rñdendum est, ꝙ non erat aliquod inconueniens nec Iudæi inclinabantur ad colēdum lunam per hoc, quia quādo iubebatur, ꝙ fierēt ista sacrificia nō dicebatur de luna, sed de principijs mensium: vnde non intelligebant Iudęi, ꝙ in respectu ad lunam aliquid fieret, sed in respectu ad initium mensis. s. ꝙ Deus volebat, vt in principio cuiuslibet mensis fieret aliqua solennitas sibi. Item dato ꝙ dicatur, ꝙ habebatur hic aliquis respectus ad lunam. s. ꝙ offerebatur sacrificiū, quia tunc luna inchoans erat, non sequebatur aliqđ incōueniens: quia Iudæi, qui decipi poterāt per astra, vt colerent ea, decipiebantur quantum ad hoc, quòd erant plura in figura, & lumine suo, & motu, & propter hoc autem dicebat Deus, ne Iudæi eleuarēt oculos ad cęlos, & videntes solem, & lunam deciperentur, & colerent, In nouilunio tamen ablata erat ista causa, quia in die, quo fiebat ista festiuitas, erat luna in coniunctione, & tunc non apparebat aliquod lumen eius, nec figura, nec motus, sed omnia defecerant, ideo non mouerentur ad colendum eam, quia sola excellentia est, quæ possit hominem decipere in aliquibus rebus faciendo existimare, ꝙ sint dij, Defectus autem nequaquam mouet. Si autem fieret ista festiuitas in plenilunio, quando luna est in oppositione, & est tota plena, esset aliqualis occasio: quia cum tunc esset luna maxime fulgida, & secundum suam totam magnitudinem illuminata versus nos posset quisquam errare. De plenilunio tamen nihil dictum est. Sed hoc non obstante Iudæi decepti fuerunt circa lunā colentes eam vt Deum, atque vocantes regi-

Iudæi adorauerunt lunam.

F nam coeli: offerebantque placētas mulieres hebreorum, vt patet Iere. 44. cap. vnde cum essent quidam de Iudęis profugi in Aegypto tempore Babylonicæ captiuitatis, essetque Ieremias cum eis, admonuit ne colerent reginam cęli, cui responderunt publicè omnes mulieres hebręorum, ꝙ licet Deus iuberet non facerent, sed potius colerent reginam cęli, quia dum eam coluerunt saturabantur panibus, & mala non viderunt, cum autem colere omiserunt, fames & omnia mala inuenerunt illos. Istud tamen non prouenit eis, quia faciebant festiuitatem in principio lunæ nouæ, sed quia inclinati erant ad colendum idola, ita etiā coluerunt solem. & ca. signa cęli, & omnia astra, vt patet. 4. Reg. 23. cap. sed de his nihil iusserat Deus fieri, nec habebant aliquam occasionem ex ritu legis.

G

Quare voluit Deus in principio mensis magis fieri sacrificia, quàm alio tempore, Quæst. IX.

QVAERET aliquis quare Deus iussit magis in nouilunio fieri sibi solennitatem, & sacrificia, quàm in alijs temporibus. Respondendum est, ꝙ Deus volebat coli ab Hebręis in ritu sacrificiorum, & ad hoc assignauit eis certa tempora: poterat autem assignare quæcunque voluisset, quia in istis non multum refert. s. vtrum Deus colatur in isto die, vel in illo: dum tamen sit aliquis dies determinatus ad cultum Dei. Et sicut Deus determinauit fieri sibi cultum in quibusdam alijs diebus specia-

H liter. s. in omni sabbatho, & in festo azymorum, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum: ita iussit quòd fieret in nouilunio, nec referebat magis tunc fieri, quàm in alio tempore. Alio modo responderi potest, quòd Deus iussit specialiter fieri sibi sacrificia in nouilunio, & hoc siue propter lunam, siue propter principia mensium. Primo modo dicetur, quòd Deus infundit nobis omne bonum tam naturale, quàm supernaturale. Bona autem naturalia influit per motum corporum coelestium. s. faciendo, vt illa moueantur, & per illorum motum deriuetur in nos aliqua virtus ad conseruationem, & vegetationē naturalē, & quia maxima mutatio in istis naturalibus apparet per cursum lunæ potissimum quantū ad

I ea, quæ sunt humida, & frigida, & luna renouat cursus suos in nouilunio, voluit, ꝙ ibi fierēt sibi sacrificia specialia ad signandū, ꝙ gratias referebant Deo pro beneficijs susceptis per motum corporū cęlestiū. Ista namq; licet naturaliter moueanī, tñ sine Dei iussu, & ordinatione non mouerenī, & quantū ad Deū motus corū nō est naturalis, sed purè liber, quia qñ ipse vult mouenī, & qñ nō vult stant, vt patet de statione solis tpe Iosue qñ pugnauit ꝯ quinq; reges, vt patet Iosue. c. 10. & sic Christus posuit ista tanq̃ bñficia Dei nobis collata ex Dei misericordia, vt patet Mat. c. 5. i. Estote misericordes, sicut & pr̄ vester cęlestis misericors est. Et postea subdiī: Qui facit solē suum oriri sup bonos & malos, & pluit sup iustos & pctōres. Vegetatio ergo quæ nobis naturaliter ex motu lunę confertur, ad

K Dei bñficium pertinet, & propter illam Deo gratiæ referendæ sunt. Voluit ergo ꝙ in nouilunio, vbi magis istud apparet fieret sibi sacrificiū & specialis festiuitas. Aliter potest dici referendo hoc ad principia mensium. s. Deus est dñs temporū, & concedit vobis singula tempora, in quibus viuimus, & ideo in omni tempore eum colere debemus, quia quod non possumus facere specialiter ex alijs humanis occupationibus iussit, vt fieret saltem in principijs ipsorum temporū, & qa quilibet mensis est per se vnum tp̄s ipāle iussit, vt in principio cuiuslibet mēsis, fieret sibi sacrificium. Considerandum autem, ꝙ quanquam vocetur hic

A tur hic ista solennitas calendarum more Latino: tamen proprie vocatur Neomenia.i.noua luna, vel defectus lunæ nouiter: a Neos quod est nouum, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus: quia tunc luna deficit, quia cadit sub radijs solis, & est noua. Sic aliquando vocatur in scriptura, vt patet Psal. 80. s. buccinate in Neomenia. i. die nouæ lunæ. Pluries tamen vocantur calendæ, vt patet supra cap. 10. & 4. Reg. c. 4. & Isa. c. 1. Erat autem dies iste magnæ solennitatis: vnde comparatur aliqualiter sabbatho, vt patet Isa. ca. 1. s. Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates alias nõ feram, iniqui sunt cętus vestri, calendas vestras, & solennitates odiuit anima mea. Et 4. Regum. c. 4. dicit: Quam ob causam vadis ad eum, hodie non sunt calendæ, nec sabbathum: quasi sabbathum, & calendæ B essent æqualis solennitatis. Sciendum autem, quòd in festiuitate calendarum fiebant sacrificia, vt patet hic, & ad honorem illorum, & ad gaudium solennitatis clangebatur tunc in buccinis argenteis in sanctuario, vt patet supra cap. 10. s. Si quando habueritis epulum, & dies festos, & calendas, Canetis super holocaustis, & pacificis vestris, vt sint in recordatione Dei vestri. De hoc Psal. 80. s. Buccinate in Neomenia tuba. i. in die calendarum canetis tubis argenteis. Et sequitur ibidem: Insigni die solennitatis vestræ, idest iste dies est magnæ solennitatis apud vos. *Offeretis holocaustum domino.* Idest in die ista offeretis speciale holocaustũ. s. omnia animalia, quæ infra habẽtur. *Vitulos de armento duos.* Hic iubetur fieri de omnibus speciebus animalium immolaticiorum. s. quadrupedum, præter q̃ C de hircis, & ponuntur tria genera. s. agni, arietes, & boues. De bobus ponebantur duo, vt patet infra. Si autem aliquis dicat quare ponebantur tot nõ potest reddi causa de numero, sed sola voluntas legislatoris est causa. Sciẽdum autem, ꝙ isti boues, de quibus hic dicitur non erant boues castrati, quales nos boues appellamus, sed tauri, vel vituli non castrati: nam Iudæis non licebat castrare aliqua animalia, ideo nec boues ad arandum castrabant, sed per assuetudinem fiebant domiti: sic patet Leui. c. 22. s. omne animal quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque testiculis est non offeretis domino, & in terra vestra hæc omnino non facietis. Sciendum autem, ꝙ cum iubentur offer D ri omnia ista animalia, quamquam non exprimatur de quolibet, ꝙ esset mundum, & immaculatum: tñ intelligendum est. *Arietem vnum.* Idest offeretis vnũ arietem in holocaustum. Ritus autem offerendi omnia ista animalia, quantum ad immolationem, & cremationem idem erat eum omnia essent holocausta. De quo Leui. cap. 1. solum autem differebant libamẽta eorum, vt patet infra. Sciendum ꝙ de bobus, & arietibus non dicitur quantæ ętatis essent, sicut dicitur de agnis, ꝙ essent anniculi. Causa est, quia de ariete determinatum erat. Non. n. vocabatur aries, nisi excederet annum, & vsq; ad illud tẽpus vocabatur agnus anniculus. Cum vero excessisset annum non referebat quot annorum esset, sed cuiuscunque ætatis offerri poterat. De bobus autem non ponitur certa ętas, E quia siue essent infra annum, siue supra, poterant offerri, dum tamen essent ad minus octo dierum, quia ante illum diem nullum aĩal offerri poterat, vt patet Leui. 22. Bos, ouis, & capra cum genita fuerint. 7. diebus erunt sub vbere matris suæ: die aũt octauo, & deinceps offerri poterunt dño. *Agnos anniculos septem.* Hic ponitur ætas, quia agni, & arietes non differunt, nisi per ætatem, ideo cum agitur de agnis, oportet assignari ætatem. *Immaculatos.* Non solum refertur ad agnos, sed etiam ad boues, & arietem, quæ aũt sint maculæ quæ impediebant supra declaratum est. *Et tres decimas simila.* Hic ponuntur libamenta istorum sacrificiorum, quia vt patet supra cap. 15. nunquã poterat offerri aliqua hostia pacifica, vel holocaustũ sine libamento. Et ponuntur primo libamenta bouis. Erant aũt inæqualia ista libamenta, sicut animalia inæqualia sunt. Nam pro vitulo tres decimæ offerebantur de simila: pro ariete duæ, & pro agno vna. Dicunt aũt aliqui, ꝙ ideo erat distinctio numeri decimarũ farinæ, quia erat distinctio ætatis. s. ꝙ vitulus erat trium annorum, & aries duorum, & agnus vnius. Sed non stat, quia nullus vitulus est trium annorum: tũc enim bos vel taurus appellatur, & tñ semper iubetur, ꝙ offerantur tres decimæ cum vitulo. Item quia tunc si aliquando aries offerretur quatuor annorum, deberent dari cum eo quatuor decimæ similæ, sed falsum est, B quia solum iubebantur dari duę decimæ, vt patet hic, & sequen. cap. & supra cap. 15. Item nõ stat, quia aries & vitulus non offerebantur semper eiusdem ætatis, sed aliquando maioris ætatis, & aliquando minoris: semper tamen lex iubebat offerri duas decimas, cum ariete, & tres cum vitulo, ergo nõ fiebat hoc propter ętatem. Sed dicendum, ꝙ fiebat propter maioritatem victimæ, & quia vitulus semper est maior ariete etiã si sit minoris ætatis, & aries maior est agno, iussum est, vt offerrentur omnia libamẽta maiora cum vitulo, q̃ cum ariete, & maiora cum ariete, q̃ cum agno. *Simila oleo conspersa.* Idest istæ tres decimæ debent esse conspersæ oleo. Quantitas aũt olei ad conspergendũ hr̃ infra. s. medietas hin. Conspersio aũt ista erat, quia totum istud oleum funderetur super similam, & cõ- C miscеretur, quasi redacta in pastam, sicut farina commiscetur aqua ad faciendum massam.

Libamenta sacrificiorum pdictorũ.

Sacrificia offerenda in die calendarum.

An tres decima miscerentur simul vel non. *Quæst. X.*

Qvaeret aliquis de istis tribus decimis, an simul cõmiscerentur, vel quęlibet decima p se. Rñdendum est, ꝙ cuilibet animali correspondebat vnitas libamentorum. Si autem istę tres decimę conspergerentur per se. i. ꝙ quælibet decima cõspergeret, quarta hin de oleo erant tria libamẽta, & de quolibet eorũ assumeret vnus pugillus ad cremandum in altari. Nam Leui. c. 2. dr̃, ꝙ qñ offerretur simila conspersa, tolleret vnus pugillus de ea, & cremaret D super altare, reliquum verò cederet sacerdotibus. Si aũt quęlibet istarũ trium decimarũ per se cõmisceretur oportebat de qualibet earũ assumi vnum pugillũ ad cremandũ super altare: alioquin aliqua simila eẽt, de qua nihil cremaret, & illa nõ pertineret ad sacrificium; possent quoq; sacerdotes illã comedere fermẽtatã, quia non erat pars similæ totius oblatæ, de qua aliquid fuisset crematũ. Sed hoc falsum est, vt patet Leui. c. 6. oportebat ergo, vt de qualibet illarum decimarũ sumeret vnus pugillus ad cremandũ super altare, & sic eiusdẽ sacrificij essent triplicia libamenta, qđ falsum est. Dicendũ igitur, ꝙ illę tres decimæ, q̃ erant pro quolibet vitulo cõmiscebant, per se, ita ꝙ sup eas simul funderetur de oleo medietas hin, & portaretur E ad altare, atq; inde solũ acciperetur vnus pugillus ad cremãdum. Reliquum autem cederet sacerdotibus: nam in simila lex ista erat, quòd siue multa, siue modica esset, solum acciperetur de ea pugillus vnus.

An omnia libamenta trium animalium deberent simul misceri, vel non. *Quæstio. XI.*

Qvaeretvr amplius cum oĩa ista aĩalia, quæ hic offerri iubentur pertineant ad diẽ eundem, an libamenta ipsorum omnium deberent misceri & perfundi oleo toto, qđ debebatur oĩbus simul: verbi gratia erant duo vituli, vnus aries, & septẽ agni, vt hic patet, & cuilibet rñdebat

bat determinata pars de simila oleo, & vino: tan simila debita omnibus coniungeretur, & oleũ debitum pro oĩbus simul funderetur super illam, ita vt fieret vna pasta magna,

Respondendum est, ꝙ non poterat talis fieri commixtio, quia cuilibet sacrificio debebat correspõdere suum libamentum, sed sacrificia erant hic distincta, cum essent diuersorum animalium, & diuersarũ specierum, ergo non poterant esse libamenta eadem. Item patet, quia hic erant sacrificia diuersorũ generum. s. holocausta, & hostię pacificę. & etiam pro peccato: sed vltimis non debebatur libamentum. De primis autem manifestũ est, ꝙ non offerebantur simul, quia holocausta pertinebant ad vnum genus, & pacificę hostiæ ad alterum: sed in pacificis non est idem G ritus, ideo primo fiebant omnia holocausta, deinde omnes hostię pacificę. Dico aũt hoc de alijs festiuitatibus, quæ infra habentur gñaliter: nam in festo calendarũ non offerebant̃ hostiæ pacificę, sed solũ holocaustũ, & pro peccato: si tñ fieret cõmixtio oĩum partiũ farinę, & totũ oleum simul funderetur super farina, non esset libamentũ, nisi pro vno genere sacrificiorũ, quia de vnica cõmixtione solũ accipiebatur vnus pugillus, siue ergo pro pacificis, siue pro holocaustis acciperetur, necesse erat, vt vnum genus sacrificiorum maneret, sine libamentis, quod falsum est: quia nunq̃ ista sine libamentis offerebantur, vt patet supra c. 15. Item patet hoc in animalibus pertinentibus ad holocaustum solum, erant enim multa, & diuersarum specierum, atque indigebant singula eorum libamentis, H sed non offerebantur ista simul, quia non ponebant̃ carnes omnium istorum animalium simul super altare, sed prius cremabant̃ carnes vnius animalis, dein de alterius. Ergo cum quolibet suus pugillus libamẽtorum fundendus erat. Sed non potest hoc stare, nisi fieret diuersa mixtio, ergo necesse erat diuersas partes similę per se commisceri, & illis distincte oleũ fundi, & de qualibet vnum pugillum accipi.

Dicendum igitur generaliter pro istis sacrificijs, & omnium aliarum festiuitatũ, ꝙ cum erant diuersa animalia immolanda, siue pertinerent ad diuersa genera sacrificiorũ, vt ad holocaustum, & hostiam pacificã, sicut in alijs festiuitatibus, quæ infra habentur, si esset vnicum genus. s. holocaustorũ, sicut in calẽdis, & sab- I bathis pro quolibet aĩali debebat fieri sua conspersio similę cum alijs libamentis, vt cum hic essent duo vituli, septem agni, & vnus aries, fierent nouem cõspersiones iuxta nouem animalia, & tunc cremabant̃ ista animalia diuisim, & cum quolibet ponebatur vnus pugillus de libamẽto suo. Reliquum autem sacerdotibus cedebat. Differt tamen, quia non erat facienda diuisio in libamentis ad ęqualitatem, sed cuidam animali correspondebant tres decimæ. s. vitulo, & alteri correspondebat vna. s. agno, & tamen pro agno erat vna conspersio, & pro vitulo erat etiam vnica, quamquam posset diuidi libamentum illius in tria libamẽta æqualia libamento agni, quia tñ sacrificiũ erat vnicũ cõpetebat ei vnicũ libamentũ, & sic fiebat de sin- K gulis siue magna, siue parua hẽrent libamenta. Reliquæ autem partes libamentorum sacerdotibus cedebant, vt patet Leuit. c, 2. & 6. *In sacrificio per singulos vitulos.* Ideſt cum quolibet vitulo offerrentur tres decimæ de simila conspersa oleo. Et dicitur in sacrificio, quod potest accipi dupliciter: vno modo pro carnib' animalis. s. ꝙ cum illis offerrẽtur tres decimæ similę, & hoc erat in sacrificio offerri. i. cum sacrificio. Alio modo accipi potest sacrificiũ pro oblatione, quæ erat de aridis. s. pro simila: nam sacrificium de carnibus proprie vocatur victima, vel hostia: & istud nomen nulli alteri competit: sacrificium autem est generale,

Sacrificiũ duo põt notare.

F & etiam accipitur pro oblatione panis, sic patet sup. c. 15. vbi simila vocatur sacrificium. Sic etiam Leui. ca. 2. & sic accipitur hic, & seq. ca. id idem est dici, ꝙ eiũt tres decimæ per singulos vitulos in sacrificio. i. pro libamentis ipsorum. *Et duas decimas simila.* Ista est mẽsura libamenti pro ariete, & quia erat minus animal offerebantur duæ decimę, cum pro quolibet vitulo offerrentur tres. *Conspersa oleo.* Ideſt istæ duæ decimę debebant perfundi oleo. De quantitate autem huius infra habetur. *Per singulos arietes.* Solum erat hic vnus aries, & tamen dicitur per singulos arietes, vt ponatur regula generalis, quia non solum in isto ariete, sed etiam in omnibus alijs, qui offerrentur, debebat hoc obseruari siue in holocausto, siue in victima pa- G cifica, nec variabantur vnquam libamenta: ita vt magia offerri liceret. *Et decimam partem decima.* Hic ponitur libamentum pro agnis, & dicitur quòd decima decimę offerretur in agno. Est autem decima decimæ pars centesima: ideo si accipiatur decima ista respectu ephi dicetur decima decimæ, ideſt centesima pars ephi, & tunc erit valde paruum libamentũ agnorum, ideo non est accipienda ista decima decimæ in eodem genere mensuræ, in quo accipiuntur alię decimæ. Si enim in vitulo tres decimæ ponuntur in agno autem decima decimæ: ergo trigesies tantum ponitur in vitulo, vt in agno, & si in ariete duę decimę ponuntur, & in agno decima decimæ vigecuplũ libamentum erit arietis ad libamentum agni, sed in vitulo solum est libamentum triplum ad libamentũ H agni, & in ariete est libamentum duplum, ergo non accipietur decima in eodem genere, scilicet pro decima ephi. Antecedens patet, quia supra dicitur in agnis anniculis iugis sacrificij, quòd offerretur cum quolibet vna decima ephi conspersa oleo de simila. idem patet supra ca. 15. vbi in agno iubetur poni vna decima, & in ariete duæ, & in boue tres. Item si tantũ differrent libamenta boum, arietum, & agnorum in simila, proportionaliter differrent in oleo, & vino. Quod patet, quia oleum erat ad cõspergendum similã, ergo sicut simila esset maioris, vel minoris quantitatis ita deberet oleũ proportionaliter mẽsurari, alioquin in aliquo sacrificio esset paruum de oleo ad conspergendum: in alio autem esset superfluum, quod I non stat, & tamen libamenta istorum in oleo, & vino ponitur in hac habitudine quasi vnum, duo, tria, scilicet quarta pars, tertia pars, & medietas. Ergo simila, quę offerebatur cum agno, non erat decima decimæ respectu ephi.

Libamẽta pro agnis.

Sed dicendum, quòd accipitur decima dupliciter, scilicet pro decima cori, vel pro decima ephi. Est autem ephi decima pars cori: ideo quãdo accipitur decima pars in coro, accipitur vnum ephi, & quãdo accipitur decima pars ephi est cẽtesima pars cori, & vocatur decima decimę. Sic etiam accipitur hic, quòd in agno ponatur decima decimæ, scilicet centesima pars cori, & illa est decima ephi; si enim decimę, quæ ponuntur in vitulo, & ariete, & decima decimæ, quæ ponitur in agno essent respectu ephi: tunc trigesies K tantum in vitulo, quàm in agno poneretur, sed decimę tres in vitulo, & duæ in ariete sunt decimę respectu ephi. Decima decimę agni est respectu cori, ideo tantum valet vna decima, quantum decima decimæ, & sic solum triplum de simila ponitur in vitulo, quã in agno, & solum duplum in ariete, quàm in agno.

Conspersa ex oleo. Ideſt ista decima ephi pro quolibet agno conspergetur oleo, sicut conspergebantur decimę in alijs sacrificijs. Mensura autem sua infra habetur. *In sacrificio per singulos agnos.* Ideſt cum quolibet agno debet poni vna decima similæ cum oleo, & ista est sacrificium, ideſt libamentum suum.

Dicitur

Dicitur autem per singulos agnos, quia septem sunt. A *Holocaustum suauissimi odoris, atque incensi est domino.* Idest ista animalia oblata, cum suis libamentis sunt holocaustum domino, idest Deus acceptat illa tanquam holocaustum suauissimum, & incensum. Quomodo autem sit odor suauissimus iste domino supra declaratum est: dicitur etiam holocaustum incensi, idest holocaustum, quod incenditur, quia non potest accipi hic pro thure. *Libamenta autem vini.* Hic determinatur quantitas duorum libamentorum, scilicet vini, & olei: supra enim non facta fuit mentio aliqua de vino. De oleo autem fuit aliqua, sed non determinata fuit mensura. Hic autem ponitur mensura vini, & per illam intelligitur mensura olei, quia semper ista sunt æqualia, vt patet supra in litera. & su- B pra 15. capit. Fuit tamen supra mentio facta de oleo, & non de vino, quia oleum fundebatur super similã ad conspergendum ipsam. De vino autem nihil fundebatur ibi, sed super carnes cremandas. *Quæ per singulas fundenda sunt victimas.* Idest quælibet victima debet hr̃e suum libamẽtum vini, quod super illã fundit̃.

An vinum quod pertinebat ad libamenta esset aqua mixtũ vel purum.

Animalia cremanda perfundebantur vino puro, & nõ limphato.

Ex quo patet, quod quando cadauera istorum animalium diuidebantur in frusta ad cremandum super altare, perfundebantur vino, & hoc est fundi per singulas victimas, & sicut oleum habet se ad similam, ita vinum ad carnes. Iudæi volunt, quòd istud vinum esset mixtum aqua, sed non videtur ex textu: immo magis contrarium: nam si posset aqua permisceri, & tamen esset in illa mensura, non diceretur quòd haberetur tantum vel tantum de vino, quia pars illius C quædam aqua erat: potissimùm, quia vinum temperatur aqua, quando in potum assumitur. Hic autem solum erat ad perfundendum carnes. Item non est verisimile poni ibi aquam, quia tunc aqua esset libamẽtum. Deus autem tradens hic regulam completam de libamentis expressisset de aqua: nihil tamen exp̃sit, nec vellet. Si dicas, quòd intelligebatur, quia Iudęi non poterant aliquo modo declinare a tenore legis, siue excedendo, siue deficiendo: nam addere etiam in rebus bonis non permittebatur eis, vt patet Deuterono. cap. 12. scilicet quod præcipio tibi hoc tantum facito domino, nec addas quidquam, nec minuas.

Hin mensura quædam.

Media pars hin per singulos vitulos. Idest in quolibet vitulo fundet̃ medietas hin de vino. Est enim hin mensu- D ra liquidorum, quæ in sex partes diuiditur, quarum quælibet sextarius dicitur, & cum iubetur poni medietatem hin in vitulo ponuntur tres sextarij. In ariete autem duo sextarij, quia isti sunt tertia pars hin, in agno autem ponitur sextarius, & dimidius, quia tanta est quarta pars hin. Aliqui autem errant circa assignationem huius mensuræ existimantes diuidi hin in quatuor mensuras, quarum quælibet vocetur quarta illius, & hoc quia supra dicebatur per singulos agnos debere fundi quartam partem hin volentes in hoc dicere, sicut de ephi, ꝙ per decem mensuras diuiditur, & quælibet illarum vocatur decima ephi, sed falsum est, quia etiam hoc modo dicent hin diuidi in tres mensuras æquales quarum quælibet vocetur tertia hin, quia iubetur, quòd in quolibet ariete ponatur de E vino, & de oleo tertia pars hin: non ergo stat. Sed dicendum est, vt primo fuit dictum diuidi hin per sextarios. *Tertia per arietem, quarta per agnum.* Idest tertia pars hin de vino, & de oleo ponetur pro quolibet ariete, scilicet duo sextarij, quia duo sextarij sunt tertia pars sex sextariorum. In quolibet autem agnorũ ponitur quarta pars hin, idest sextarius, & dimidius, qui facit quartam sex sextariorum. *Hoc erit holocaustum per omnes menses.* Idest ista animalia supra posita cum libamentis suis offerentur in holocaustum per omnes mẽses, idest per principia omnium mensium. Nam solum in prima die mensis istud fiebat, vt supra dictum est.

Qui sibi anno vertente succedunt. Idest menses succedunt sibiipsis, quia vno finito incipit alius, & hoc anno vertente, idest circulariter moto. Annus enim vbi incipit, ibi desinit, quod ad circulum pertinet, & quia nos per anni magnitudinem mouemur, annus verti dicitur, non tamen vertitur, quia tempus est, qđ non est motus, nec in motu. Sed quia tempus fit per motum circulorum cœlestium, scilicet annus fit per hoc, quia sol decurrit suum circulũ perfecte redeundo a puncto in punctum, annus moueri videtur. Sic enim Philosophus dicit 4. Phy. omnia in circulo esse, idest tempus esse per circulum, & in circulo.

An illa holocausta debebant fieri etiam in mense 13. quando accidebat. Quæstio. XII.

QVÆRERET aliquis, quia dicitur hic, quòd in omnibus mensibus deberent fieri ista holocausta, an quando esset mensis. 13. fierẽt sicut in anno mensiũ. 12. In quo p̃supponẽdum est, qđ s̃. declarabãt de anno lunari, quẽ Iudæi sequuntur, scilicet quòd aliq̃n faciunt menses 12. & aliquando. 13. quòd autem fiant. 12. est regulare: ideo de quolibet istorum non dubitabatur, quòd in principio eius offerrentur holocausta calendarum, quæ habentur hic: cum tamen essent. 13. menses, quia vltimus videbatur irregularis, ibi apparebat dubium.

Respondendum est, quòd siue annus apud Iudęos esset. 12. siue. 13. mensium in quolibet eorum debebat offerri holocaustum, quod hic iubetur: alioquin transiret aliqua lunatio sine sacrificio, quod falsum est, qa Iudæi omnes Neomenias celebrabãt, cum essent magnæ festiuitates apud eos, vt patet Psal. 80. & supra declaratum est. Potissimum quia supra cap. 10. dicitur, quòd si quando Iudęi haberent calendas clangerent buccinis super sacrificia, ergo in omnibus calendis festiuitas erat: alioquin transirent calendæ aliquæ sine sacrificijs. Item non stat ratio dubitãdi de mense magis quàm de alijs, quia non est magis irregularis: nobis enim qui sequimur annum solarem per 12. menses semper diuisum irregulare videretur si interdum esset mensium. 13. sequentibus tamen annum lunarẽ non est magis irregulare esse annum mensium. 13. q̃. 12. cum necesse sit aliquando sic, & aliquando aliter fieri, vt annus solaris non multum elongetur a lunari quantum ad principia sua, & fines, ideo in isto mense sicut in cæteris debebat fieri. Aben Ezra autem tenet contrarium. s. quòd solum in primo mense anni fieret, qui vocatur apud eos Nisan. Sed falsum est cum litera dicat per omnes menses, sed forte aliquis rñdebit, ꝙ dicebatur fieri per omnes menses, quia in mense primo fiebat pro se & pro oĩbus alijs mensibus, sed ista rñsio multum est distorta, & tñ adhuc nequaquã stat, quia necesse est saltẽ in mense. 7. nam sequenti c. dr̃, ꝙ in prima die mensis. 7. fierent holocausta pro festiuitate clangoris, & p̃ter hoc adhuc fieret sacrificiũ calendarũ: ergo necesse erat ibi celebrari calendas, & sicut ibi fiebat, ita in oĩbus alijs mẽsibus fieri debebat, cum iubeatur de oĩbus, & non sit maior rõ de vno q̃ de alio. *Hircus quoque offeretur domino pro peccatis.* Hic ponitur alterũ sacrificiũ. s. pro peccato, qđ fiebat ad expiationem, & offerebatur hircus: nam quamq̃ hircus conueniret holocaustis, vt patet Leuit. c. 1. & hostijs pacificis, vt patet Leui. c. 3. & supra c. 7. tñ rarissime ponebatur, nisi in hostijs pro peccato. His autem maxime conueniebat. Causa huius declarata est Leui. c. 4. ideo raro in pacificis ponitur: rarius tamen & quasi nunquam ponitur in holocaustis.

Opi. Abẽ Ezra.

An sacrificium pro peccato, quod fit in Neomeniis, fieret secundum Iudæos pro peccato Dei, quia diminuit lumen lunæ a luce solis. Quæstio. XIII.

F
QVAERET aliquis ad quid fiebat istud sacrificium pro peccato, Iudęi respondent ꝙ Deus peccauit, & pro peccato suo offertur sacrificium. Magna enim cęcitate isti insipientissimi caligant, ita vt Deum peccasse dicere non erubescant. Vnde in quadam distinctione Talmud Iudęorum dicitur, ꝙ Deus mandauit offerri hircum calendarum pro peccato quod ipse egit. Dicunt autem, ꝙ condiderat Deus solem, & lunam inęquali splendore, & luna dixit Deo: nunquid vnus rex debet habere duas coronas ęquales? quasi volens, ꝙ sol minueretē,
G
& ipsa esset maior, ideo Deus minuit eam ab æqualitate solis, & fecit quòd sol eam minueret per singulos menses eam obscurans in coniunctione, postea vero pęnituit eum, quòd fecisset huiuscemodi: ideo iussit, ꝙ ad emendationem huius mali in die quo luna nobis totaliter deficiebat, cōtinuè fieret ista expiatio. Ista enim ita sunt absurda, vt nequaquam ad illa quidquam argui liceat: nam nec nomine fabularum digna sunt. Poeticę enim fabulę magis compactæ sunt: nam quamquam non sint de rebus veris, nec verisimilibus, vt ait Tullius in primo Rhetoricæ nouę: tamen si fuissent, illum ordinem haberent: istud autem nequaquam sic est. Postremo autem turpissimi, & bestialissimi Iudæi, & ipsa ruditate rudiores sūt
H
putantes se quolibet adhuc mense Dei peccatum expiare. Si enim semel expiatum esset non oporteret quolibet mense expiari. Rabbi Abraham Francus glosat illam fabulam, dicens, quòd æqualitas lunæ & solis in lumine est ęqualitas influentię, ita ꝙ luna humectat, & res humidas crescere facit: sol autem calefacit, & desiccat, & factum est a Deo, ꝙ sol præualeret. Sed ista nihil ad propositum fabulæ de locutione lunę, & de peccato Dei, & expiatione illius in principio cuiuslibet mensis. Tanta enim absurditate ista plena sunt, vt nequaquam ad aliquem sensum conuenientem trahi possint. Respondendum igitur, ꝙ istud sacrificium fiebat pro peccato ad expiandum, semper enim erant aliqua peccata, quæ expiari possent in Israel, siue in personis priuatis, siue in toto populo: ideo
I
conueniens erat in illis accipi sacrificium expiatiuū. Sic quoque fiebat in omnibus alijs festiuitatibus magnis, vt patet infra in litera, & sequenti cap.

Pro cuius peccato fiebat sacrificium Calendarum. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis pro cuius pctō fiebat istud sacrificium. s. an pro pctō totius populi, vel alicuius de populo, vel sacerdotum. Ista. n. omnia ad sacrificium pro peccato pertinebant. Respondendum est, ꝙ fiebat pro pctō totius populi: nam qñcunque pro aliqua persona fiebat sacrificium pro pctō eius, oportebat ꝙ pctm̄ illud esset determinatum, vt patet Leui, cap. 4. & 5. Hic aūt non erat ali-
K
quid determinatum. Item ille pro cuius pctō offerebatur sacrificium, dabat ipsum animal, quod immolabatur, sed hic dabatur animal de sumptibus sanctuarij, cum oīa ista essent sacrificia necessitatis instituta a lege, ergo non pertinebant ad aliq̄ personam priuatā. Item si pro aliquo priuato fieret, non contingeret esse necessarium quolibet mense offerri, sed aliqñ conueniret, & aliqñ nequaq̄. Sed necesse est dici, ꝙ offerretur istud sacrificium pro aliquo genere personarum, quæ semper manerent, cum illud sacrificium calendarum perpetuum esse debebat. Non tñ pōt dici,

F
ꝙ offerebatur pro omnibus sacerdotibus, vel Leuitis, quia tunc star eadem ratio, quæ de alijs. s. quia de expēsis eorum hoc fieret, sed fiebat de expensis sanctuarij, ergo non erat pro eis specialiter. Dicendum est autē ꝙ istud sacrificium fiebat pro pctō totius populi, quia semper populus habebat aliqua peccata, quæ expiari possent. & conueniebat hoc, quia sacrificia ista fiebāt de expensis publicis. s. de expensis sanctuarij, quę dabantur a tota cōitate, vt supra declaratū est: ideo totī cō. tati prodesse debebant. Item cōitas Iudæorum durabat semper, sicut sacrificium istud fiebat per oēs generationes. Sic aūt de oībus alijs sacrificijs, quę fiebāt in cęteris festiuitatibus. Dicendum est, ꝙ non solū de his, sed ēt de sacrificijs pacificis & holocaustis, quam-
G
quam. n. ista non offerantur ad expiationē, tñ fiebant nomine cōitatis, & Deus acceptabat ea pro tota cōitate. De sacrificijs aūt istis pro pctō qualiter proficerent ad expiationem peccati, an quantū ad culpā, vel quantum ad pęnam, & si quantum ad pęnam, q̄d de pęna tollerent declaratum fuit Leui. cap. 1. & 4.

Pro quo peccato populi offerebatur sacrificium Neomeniæ. Quæst. XV.

QVAERATVR amplius pro quo peccato populi offerebatur istud sacrificiū, quod dr̄ pro pctō. R̄ndendum est, ꝙ quidam voluerūt offerri ad expiationē sceleris, q̄d cōmiserunt fratres Ioseph vendendo ipsum. Alij autem voluerunt,
H
ꝙ offerretur pro pctō adorationis vituli in deserto. Primum satis est friuolum: nam frustra videbatur expiari pctm̄, quia iam a multis tpibus deletum esset. Secundum ēt non multum agit, quia pctm̄ illud nō fuit remissum per sacrificia, sed per occisionē noxiorū: nam 23. millia virorū gladio perierunt. s. quotquot Moyses reperit noxios in scelere, vt patet Exo. ca. 32. etiam Deus postea puniuit istud delictum immittendo pestem, vel aliam plagam super populum, vt patet præalle. c. s. ego autem in die vltionis visitabo, & hoc pctm̄ eorum. Et sequitur: percussit ergo dn̄s populū pro reatu vituli, quem fecit Aaron. Non igitur expiabatur nūc per sacrificia.

Item & fortius nunquam poterat aliquod pecca-
I
tum expiari per sacrificia, si esset contra aliq̄d de preceptis decalogi, vel cōtra aliquod iudiciale mandatū, sed solū qñ erat contra p̄cepta cęremonialia in omissione alicuius cęremoniæ, vel in transgressione illius. Pro alijs autem dabantur aliæ pęnæ, vt probatum est supra 15. & Leuit. cap. 5. erant tamē ista duo peccata. s. in vitulo, & in venditione Ioseph contra duas tabulas decalogi, ergo non erant expianda per sacrificia. Dicendum igitur, ꝙ istud erat populi pctm̄, & non erat aliquod pctm̄ speciale, sed peccatum indeterminate. Quod patet, quia istud sacrificium fieri debebat quolibet mense, tamen non contingeret, quòd quolibet mense esset aliquod peccatum speciale populi, p quo offerri deberet. Item si aliquod peccatum esset spe-
K
ciale non debebat offerri hircus, sed vitulus, vt patet Leui. c. 4. vel saltem non offerretur solus hircus, sed vitulus cum hirco, in quo fierent cęremoniæ, quæ habentur Leui. c. 4. ideo non erat pro aliquo peccato determinato, sed pro peccatis indistinctè, & illa semper erant in populo, quia homo dum viuit nunquam plenè mundus est, quia etiam ipsi, qui mundi vocantur, non sunt totaliter mūdi, sed indigent, vt pedes lauēt: sic dixit Christus Ioan. 13. capitu. scilicet. Vos autem mundi estis, qui verò mundus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus, ideo semper indiget homo expiatione aliqua, & cum hoc sit in quolibet homine, maximè est in communitate

R̄nsio Auctoris.

tate in qua multi sunt, & necesse est aliquos esse imperfectos. Arguet aliquis ꝙ fieri pōt istud sacrificium pro aliquibus peccatis determinatis, sicut fiebat sacrificium in die expiationis, qñ summus sacerdos confitebatur omnia peccata populi super caput hirci Leui. c. 16. Respondendum est illud esse speciale in sacrificio diei expiationis, in quo iubebat Deus, ꝙ sacerdos confiteretur omnia peccata populi. In nullo autem tempore hoc fiebat, ideo poterat ibi fieri sacrificium pro omnibus peccatis illis, & pro cæteris, quæ sacerdos non confitebatur. Hic autem non fiebat cōfessio alicuius peccati, ideo non poterat, vel saltem non contingeret in quolibet mense fieri sacrificium pro aliquibus determinatis peccatis populi, sed fiebat in generali. Idem modus erat circa omnia alia sacrificia pro peccato, quæ fiebant in alijs festiuitatibus, de quibus infra.

Iura sacrificiorum Calendarum cui proueniebant. Quæst. XVI.

QVAERETVR amplius de iuribus istorum sacrificiorum, cui prouenirent: nam ista animalia non penitus cremabantur, quia saltem pellis non cremabatur in sacrificijs, quæ habentur hic.

Respondendum est, ꝙ hic erant duplicia sacrificia, scilicet holocausta, & hostia pro peccato. De primis nullum ius erat cuiquam, nisi pellis, quia omnes carnes cum capite pedibus, & intestinis cremabantur, vt patet Leui. c. 1. pellis autem sacerdotibus proueniebat non omnibus, sed illi solum qui faciebat holocaustum, vt patet Leui. cap. 6. In hostia autem pro peccato, quæ hic offerebatur, secus erat. Duplex autem erat hostia pro peccato, quia aliqñ de sanguine illius offerebať intra sanctuariū, & aliqñ nō. Primo mō cremabatur totum animal cum pelle, & fimo, & cornibus, vt patet Leui. c. 6. & de isto nō poterant habere sacerdotes aliqua iura. Alio modo cum non inferretur sanguis intra sanctuarium proueniebant sacerdotibus iura. s. pellis, & omnes carnes solis adipibus crematis super altare effuso sanguine ad expiandum, vt patet Leui. cap. 6. hic autem non fiebat primo modo sacrificiū pro peccato, quia nunquam inferebatur de sanguine intra sanctuarium, nisi in die expiationis Leui. ca. 16. vel qñ offerebatur vitulus pro peccato summi sacerdotis, aut totius populi, vt patet Leui. c. 4. hic autē offerebatur hircus: ergo non debebat inferri sanguis intra tabernaculum, & consequenter non erant cremādæ carnes cū pelle, sed proueniebant sacerdoti facienti istud sacrificium. *In holocaustum sempiternum.* i. cremabitur iste hircus in holocaustum sempiternum. i. ꝙ ꝑ oēs menses vsq; in ęternum debebant fieri sacrificia ista. Sed dicetur, ꝙ hic implicatur contradictio, quia dicitur primo, ꝙ offeretur hircus pro peccato: deinde dr̄. ꝙ in holocaustum: sed impossibile erat, idem aīal offerri in holocaustum, & pro peccato cum ista sacrificia habeant ritus contrarios.

Respondendum est, ꝙ non accipitur hic holocaustum proprie. s. ꝙ totum animal cremaretur iuxta ritum holocaustorū Leui. cap. 1. sed vocatur holocaustū per quandam similitudinem, quia sicut in holocausto oīa cremantur: ita adeps totus hostiæ pro peccato cremabatur, & gñaliter quæcunque pars animalis tota cremaretur, vocabatur holocaustū. Iste mod⁹ habetur Leui. c. 3. vbi dr̄ de adipe hostiæ pacificæ, ꝙ cremabatur in holocaustum, & tñ manifestum est, ꝙ hostia pacifica & holocaustū differunt, quia tñ totus adeps cremabať holocaustū vocať. *Cum libamentis suis.* i. ēt libamenta offerentur, & cremabuntur cum istis supra positis animalibus offerendis, sed hoc videť solum quantum ad illam partem, quam sacerdos accipiebat in pugillo, quando immolabat sacrificium: libamenta. n. quantacunque forent nunquam totaliter cremabantur, sed vnus pugillus accipiebatur de illis ad cremandum, & reliquū proueniebat sacerdotibus, & pro ista parte intelligebatur, ꝙ cremarenť cū sacrificijs suis in ęternū. De hoc Leuit. c. 2. Vel pōt intelligi quantum ad libamenta totaliter, non quidē cremando, sed offerendo. s. ꝙ ipsa totaliter offerrentur coram altari, cum carnibus sacrificiorum: ibi tñ sacerdos accipiebat vnum pugillum ad ponendū super altare reliqua sibi reseruans, sed hoc est contra ea, quæ diximus. s. ꝙ in sacrificio pro peccato non offerebantur libamenta. Hic tamē ponitur hircus pro peccato cum

B libamentis suis. Dicendum est, ꝙ non offerebantur libamēta cum hirco pro peccato, & generaliter, nec in alijs sacrificijs pro peccato, quia regula libamentorū tradita est supra 15. c. tñ ibi non fuerunt posita aliqua libamenta cum sacrificio pro peccato. Item non potest stare, quia si aliqua libamenta essent, saltem denominarētur hic cum in oībus alijs animalibus pertinētibus ad holocaustū fuerit posita hic certa mensura libamentorū, sed de hirco isto nihil dr̄. Cum aūt dicit litera, cum libamentis suis, non est referendū ad hircum, qui ponitur immediate, sed ad oīa supra posita. s. ad sacrificia holocaustorū, ꝙ oīa illa offerrentur & sacrificium pro peccato in ęternum cum libamentis suis. i. holocaustorū supra positorū. Aliter rñderi potest, ꝙ in Hebręo non habetur, sicut hic, sed dr̄: Pręter

C holocaustum sempiternū cum libamentis suis, & tūc est alius sensus valde diuersus. s. ꝙ oīa sacrificia supra posita tam holocausta, quàm pro peccato fieri debebant in die Calendarum, & hoc præter holocaustum sempiternum. i. pręter iuge sacrificium. q. d. licet offerantur oīa ista, quæ supra posita sunt non tolletur per ea sacrificium iuge, quod vocatur sempiternum, quia semper fiebat. i. quotidie etiam, quia in æternum fieri debebat, & ista est propriè litera. De litera autē nostra dicendum est, ꝙ hic sit vitiata errore librariorū. Quòd autem debeat sic stare patet, quia in omnibus alijs festiuitatibus tam in hoc c. q̃ in sequenti: postq̃ fuerint posita sacrificia specialia ipsius diei subdiť pręter holocaustū sempiternum & liba eius, vel præter

D holocaustū matutinū, qđ semper offeretis, vel aliud ęqualens, & s̄m hoc non oportet, ꝙ dicamus. s. de holocausto, ꝙ accipiatur largè, quia non refertur ad hircum pro peccato, sed ad iuge sacrificium.

Si calendæ essent in die sabbathi, quomodo fierent obseruationes. Quæstio. XVII.

QVAARET aliquis quid si dies calendarum accideret in die sabbathi, cum sabbathum habeat specialia sacrificia, quomodo fierēt obseruationes? Respondendum est, ꝙ offerri debebant omnia sacrificia tam iugia, quàm sabbathi & calendarum: vnde in casu dato essent animalia. 15. immolanda. s. vituli duo, & aries vnus, & hircus

E vnus, & 11. agni: nam pro iugi sacrificio offerebantur duo agni, vt patet supra, & illud propter nullam festiuitatē erat omittendū, vt patet supra, & hic ꝑꝑ sabbathū offerri debebant duo agni, vt patet supra: pro calendis offerebantur. 7. agni qui simul erant. 11. offerebantur ēt duo vituli pro calēdis, & vnus aries, & vnus hircus, qui simul erant. 15. Si aūt acciderent calendæ extra sabbathū erant aīalia. 13. īmolanda. qa duo agni q pertinebant ad sabbathū nō īmolabanť. Quòd autē nō omitterež celebratio sabbathi ꝑꝑ festū calendarū, quantū ad sacrificia, patet, qa sicut sacrificiū iuge nōn omittebať ꝑꝑ aliq̃ festiuitatē, vt patet hic, & seq. c. ita

nec festum sabbathi. Itē festum calendarum nō omittebatur propter alias festiuitates in sacrificijs: quod patet, quia semper erat festum clangoris in die calendarum, cum esset in prima die Septembris, vt patet sequenti cap. tamen ibi iubetur, ꝙ offerantur omnia sacrificia, quæ pertinent ad diem clāgoris, & præter hęc offerantur sacrificia calēdarum, ergo de sabbatho sic fieri debebat, quòd non omitteretur propter alias festiuitates.

An in die calendarum vacare deberent a laboribus. Quæstio. XVIII.

Rñsio. 1. Confutatio.

QVÆRITVR amplius an dies calendarũ esset dies vacationis a laboribus. Et respondebit aliquis ꝙ sic, quia erat festiuitas magna, in qua iubebantur offerri plura sacrificia, quàm in sabbatho. Respondendum ꝙ non tenet ista ratio: nam sequenti cap. in festiuitate tabernaculorum ponuntur per dies octo sacrificia specialia maiora, quā ponantur hic, & quotidie augebantur sacrificia: tamē duo dies solum obseruari debebant vacando a laboribus, vt patet ibidem. Etiam nihil agunt sacrificia ad vacationem a laboribus, quia in festiuitate prædicta tabernaculorum dies primus, & vltimus erant sub vacatione a laboribus, & tamen maiora sacrificia fiebāt in die secundo, q̄ in primo, vt patet. e. c. Dicendum ergo ꝙ nō erat dies calendarum festiuitas quantum ad vacationem a laboribus, sed solum quantum ad sacrificia. H Quod patet, quia Leui. c. 23. ponitur catalogus omnium festorum. Cum dicitur: Hę sunt ferię dñi, quas vocabitis sanctas, & ponuntur ibi omnes festiuitates, quæ habentur hic & sequēti cap. tamen nō sunt ibi calendæ. Non est autem dicendum, ꝙ ibi omissæ fuerint, sicut interdum scriptura multa subticet, quæ facta audita sunt, quia licet hoc in alijs locis concedamus, tamen vbi fit catalogus, nunq̄ est concedendũ, sicut vbi ponitur catalogus mansionum non est concedendum, ꝙ aliqua mãsio omissa fuerit: vt infra 33. cap. & vbi est catalogus graduum illicitorum ad matrimonium non est dicendum, ꝙ aliquis fuerit omissus, vt Leui. ca. 18. ita vbi ponitur catalogus festorum, idem dicendum erit. Item patet hoc, quia in omnib' alijs festiuitatibus hic ponitur, qui dies sint obseruabi I les, & qui non. De calendis autem omnino subticet, ideo patet eas non esse venerabiles.

Argum. 2.

Sed arguetur, ꝙ ista vocatur magna festiuitas, vt patet Psal. 80. & Isaię, cap. 1. vbi comparatur sabbatho.

Secundũ.

Item patet hoc ex dicto Augustini: ait. n. melius multo fęminæ Iudæorũ nerent, aut aliquid facerent, q̄ in neomenijs suis impudice saltarent. Istud aũt festum vocatur neomenia, vt supra dictum est: saltatio vero in diebus, quibus vacatur a laboribus fit: ideo in neomenijs fęminæ hebręorum a laboribus vacabant, & consequenter festũ vniuersale erat apud Iudæos. Ad primum rñdetur, ꝙ in Psal. vocatur neomenia festum insigne, non quidem quantũ ad vacationem a laboribus, sed quantũ ad solennitatem sacrificiorũ, & buccinatio, de qua ibi dici K tur non erat ad ipsorum Iudæorũ quietem, sed ad solennitatē sacrificiorũ, vt patet supra cap. 10. s. si qñ habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis. Ad secundũ rñdetur, ꝙ Iudæi non obligabantur obseruare aliqualiter a laboribus diem calēdarum, quia tñ erat magnæ festiuitatis in sacrificijs consuetum erat apud aliquos die illa vacari a laboribus: poterant namque ipsi inter se statuere, ꝙ dies illa esset celebris, sicut patet de quibusdam alijs solennitatibus, quas Deus non instituit, & tñ Iudæi instituerunt, sic est dies sortium, qui vocatr dies Mardochęi, quem faciunt Iudęi valde celebrem,

F vt patet Hester cap. 9. Sic etiam statuerunt inter se Iudęi diem purificationis templi, qñ Iudas Machabęus purificauit templum ab immũdicijs Gentilium, & illa dies mansit celebris apud Iudæos semper. De hoc. 1. Macha. 4. & vocatur istud festum dies Encęniorũ, vt patet Io. c. 10. ita igitur poterant inter se statuere, ꝙ obseruaretur dies calendarum, quamq̄ Deus non iusserit. Vel potest dici, ꝙ ex cōsuetudine inter plurimos Iudæorum introductum erat obseruari diem calēdarum: non tamen erat sub necessitate, quod magis patet, quia si esset sub necessitate Iudæi quoque nunc obseruarent: ipsi. n. nunc obseruant oẽs festiuitates, q̄ olim obseruabantur: solum autem in hoc differunt, quia nunc non possunt facere sacrificia, cum non sint G in terra Chanaan, & tñ non obseruant diem calendarum, ergo nunquam fuit sub necessitate obseruationis. *Mense autem primo.* Hic ponitur quartum huius ca. in quo est tertia festiuitas. s. azymorum, & est prima inter illas, quæ solum semel in anno fiunt.

De duplici festiuitate phase, quarum vna uocatur phase, & altera dies azymorum. Quæst. XIX.

ERAT autem ista festiuitas duplex. s. festiuitas phase, & festiuitas azymorum: prima erat solum in die 14. mensis primi ad vesperum, & immolabatur agnus per singulas domos, vt omnes Israelitæ comederent de agno paschali. Secũda festiuitas erat azymorum, & ista durabat per septē H dies sequentes. De prima festiuitate nihil agitur hic, sed solum nominatur non positis aliquibus cęremonijs illius, quamquam multæ sint, de quibus Exo. cap 12. Sed solum agitur de festo azymorum. s. de septē diebus. Causa est, quia in hoc c. & sequenti ponitur catalogus sacrificiorum, & solum tangitur de festiuitatibus inquantum attinent ad sacrificia, sed in festo Phase non erat aliquod sacrificium proprie dictum, quia agnus, qui immolabatur a popularibus ab eis comedebatur, ideo de hac festiuitate dicitur. Secũda autem festiuitas. s. azymorum habet multa sacrificia, sicut patet in literā, ideo de hac dictum est, & ponitur hic tempus huius festiuitatis. s. in mense primo.

Quis sit primus mensis Iudæorum.

Iste mensis vocatur apud Iudæos Nisan, & nō est primus I apud nos, sed est Martius noster, & aliquando coincidit cum Aprili cum maiori parte. Incipiunt enim Iudęi annum apud æquinoctium vernale: non quidem ꝙ annus lunaris, quem ipsi sequuntur necessario debeat ibi incipi, quia vbicũque pōt incipi annus siue lunaris, siue solaris. incęperũt tñ Iudęi apud ęquinoctiũ, quia Deus iussit, ꝙ mensis ille esset eis primus in mēsibus anni: eduxit. n. eos tunc de Aegypto, & ad cōmemorationē huius beneficij voluit, ꝙ annus ibi inciperet, vt patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni: ante hoc tamen non incipiebat mēsis primus apud æquinoctiũ. Nam aliàs Deus non iussisset, ꝙ ille mensis esset semper primus, sed incipiebat annus in Septembri, quãdo erãt fructus maturi, quia sic ab exordio sęculi incęperant anni. K s. existentibus oĩbus arboribus plenis fructibus, sed tunc est September. Et sic aliqñ Deus vocat Septembrē finē anni, & principiũ, vt patet Exo. 23. c. s. solennitatē quoque in exitu anni, qñ congregaueris oẽs fruges de agro: quod intelligitur de solennitate tabernaculorum, quæ est in mēse Septembris, & vocatr tunc finis anni, & Exo. c. 34. vocatur principium anni, vel reditus, vt patet cum dr̃: Et solennitatē qñ redeunte anni tp̄e cuncta condunt. Dr̃ aũt redire tp̄s anni, qñ annus redit ad exordiũ suum: ideo incipiebat annus in Septembri. Fuit tamen postea mensis primus in Martio ex mandato domini. *Quartadecima die mensis.*

In ista

Phase Iudæorum quo tempore fit.

In ista die decimaquarta incipiebat festiuitas pascha-
lis: & non in aurora, sed ad vesperum.s.parum ante
solis occasum, quia tunc immolabant agnum, & co-
medebant, vt patet Leuit.23. & Deuter.16.cap. non
durabat autem phase, nisi per istã diem, quia sequen-
ti die non comedebatur agnus paschalis, sed azyma,
& ideo vocabatur festiuitas azymorum. Ista autem
dies decimaquarta non est decimaquarta Martij no-
stri, vel Aprilis aut alicuius mensis, quia Iudæi non in-
cipiunt menses suos, sicut nos: quęlibet quippe luna-
tio apud eos vnus mensis est, & illę non incipiunt in
principio mensium nostrorum, sed vario modo. Vo-
cabit̃ ergo dies decimaquarta mẽsis primi, idest dies
decimaquarta lunationis primæ. Ad hoc autem ꝙ
nos inueniamus istam diem quartamdecimam, de-
bemus inquirere, quę sit lunatio propinquior vernali
ęquinoctio: & illa est primus mensis Iudęorũ, vtpo-
te æquinoctium est die decimaquarta mensis Martij
computando per mensem nostrum, tunc aut lunatio
erat in die illo, i. coniunctio Solis, & Lunæ aut non:
si sit ibi incipiet annus Iudęorũ & decimaquarta die
post hoc erit phase Iudęorũ. i. die vigesima septima
Martij: si autem non fit ibi lunatio necesse est, quòd
aliqua lunatio sit ante diẽ illũ, & aliqua post. Vtpote
decem diebus ante æquinoctium sit aliqua lunatio,
necesse est ꝙ viginti diebus post sit alia lunatio: pri-
ma aũt est magis coniuncta æquinoctio, & tunc inci-
piet annus Iudęorũ decem diebus ante æquinoctiũ, s.
quarta die mensis Martij nostri, & erit phase eorum
die decimaquarta eiusdem. & sic ſm propinquitatẽ
lunationum ad æquinoctiũ cognoscetur vbi sit prin-
cipium anni Iudæorũ, & phase. *Phase erit Domini.* Idest
erit pascha. phase in Hebręo interpretatur transitus,
& hoc idem signat pascha. Vocatur autem ista festi-

Phase qñ celebraſ.

uitas sic, quia cum essent Iudæi in Aegypto Angelus
Domini trãsiuit per oẽs domos Aegyptiorum occi-
dens oẽs primogenitos, & dimittens Hebręos: ad cu
ius honorem iussit, vt celebraretur festiuitas ista, &
immolatio agni. Sic patet Exo.12.c.s. & cũ dixerint
vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis victi-
ma transitus Domini est quando transiuit super do-
mos Israel in Aegypto percutiens Aegyptios: & do-

Solẽnitas azymorũ quãdo fit.

mos nostras liberans. *Et decimaquinta die solennitas azy-
morum.* Idest duæ festiuitates erunt: vna quæ vocatur
phase in die decimaquarta solũ, & alia, quæ vocatur
festiuitas azymorũ in die decimaquinta, & postea p
dies septem: & non vocatur ista secunda solennitas
azymorũ, quasi in die phase non comederentur azy-
ma: nam comedebatur agnus paschalis cũ azymis, &
lactucis agrestibus, vt patet Exo. c.12. & supra 9.c. tñ
nõ pertinebat principaliter ad festum azymorũ, quia
istę duę festiuitates fiebãt pp duas causas. Prima festi-
uitas ad cõmemorationem mortis primogenitorũ
Aegyptiorum, & saluationẽ Iudæorum. Secunda ad
commemorationem exitus de Aegypto in pauore.
De his latius dictum est Leuit. c.23. *Septem diebus ve-
scentur azymis.* Scilicet a die decimaquinta vsque ad
22. exclusiue. Non est aũt intelligẽdũ ꝙ in his diebus
nihil comederent, nisi panes azymos: sed ꝙ non po-
terant comedere alios panes, nisi azymos: licebat ta-
men eis sumere de quibuscunque cibis voluissent.
An vero Iudæi obligarentur abstinere a fermentato,
& non obligarentur comedere azyma: vtpote si nul
lum panem manducare vellent, sed fructus, vel legu-
mina diebus istis declaratũ est Exo. c.12. *Quarum dies
prima venerabilis, & sancta erit.* Idest inter istos septem
dies prima dies est sancta & venerabilis. Hoc ponitur
ad faciendum differentiã in istis septem diebus. quili-
bet enim horum solẽnis erat quantum ad oblationẽ
sacrificiorum, sed non quãtum ad obseruationẽ a la-

A boribus. Soli autem duo erant solennes in vacatio-
ne à laboribus. s. primus, & septimus: sacrificia tamẽ
æqualia erant in oĩbus. Dicitur aũt ꝙ prima dies erit
sancta. i. Dño applicanda. s. quãtum ad specialem ritũ
sacrificiorum. Vel erit sancta. i. applicanda solum ad
cultum Dei, & non ad labores humanos. Iste aũt sen
sus melior est, quia omnes isti dies erãt æqualiter Do
mino applicati quantum ad sacrificia, vt patet infra,
& tamen nullus eorum vocatur sanctus, nisi primus
& septimus, quia in eis vacabatur a laboribus. Dicitur
autem venerabilis. i. magnę reuerentiæ: & hoc ꝓpriè
pertinet ad vacationẽ a laboribus. Alij aũt dies vene-
rabiles non sunt, quia laboribus applicãtur. *Omne opus
seruile non facietis in eo.* Idest nullum opus seruile facie-
B tis per æquipollentiam negationis postpositæ. Facit
autem litera ista differentiam de opere seruili ad alia
opera, quia non dixit: nullum opus facietis in ea, sed
nullum opus seruile. Quæ autem opera sint seruilia,
& quæ sunt species eorum, & quomodo aliqua, quæ
ſm se sunt seruilia, & quę ſm species eorum, & quo-
modo aliqua, quæ ſm se sunt seruilia aliquando ex fi-
ne efficiuntur non seruilia, vel propter alias circũstan
tias, & de omni modo obseruationis sabbathorũ, &
aliorum festorum in veteri testamento, & de modo
obseruationis in nouo latissimè declaratum est Exo.
c.12. Dixit tamen hic litera, ꝙ nullũ opus seruile fie-
ret in die primo azymorum, quia quædam concessit
fieri in illo, quę non erant seruilia. In sabbatho autẽ
non dicitur de opere seruili: sed vniuersaliter dictum
C fuit: Omne opus non facietis in eo Leuit.23.cap. ad-
dit autem omne opus ad seruile parationem ciborũ,
& omnia accessoria, vel immediate pręcedentia ad
parationem, sicut est incensio ignis: hoc patet Exo.
cap.12. vbi dicitur de ista prima die azymorum. s. dies
prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadẽ
festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis exce-
ptis eis, quæ ad vescendum pertinent. Cum ergo hic
prohibeatur opus seruile solum, & Exo.12.cap. omne
opus pręter ea, quæ ad cibum pertinent nihil addet
omne opus ad opus seruile, nisi parare ea, quę ad cibũ
pertinent, cum idem præceptum sit hic & ibi. & in
hoc erat minoris obseruationis iste dies paschalis, &
omnes alię festiuitates Iudęorum quàm sabbathum:
D quia in omnib' alijs licebat parari cibos, & fieri quę-
dam pręcedentia ad ciborum parationem præterquã
in die expiationis cũ in omnibus vetetur solum opus
seruile. Die autem sabbathi non licebat cibos para-
re nec accendere ignem. Siquis autem ignem saltẽ
succenderet occidebatur, vt patet Exo.cap.35. & sic
omnes alię festiuitates erãt minores sabbatho quan-
tum ad vacationem a laboribus, pręter diem expia-
tionis, & erant maiores eo, quãtum ad celebritatem
sacrificiorum.

Sacrificia dierũ azymorum.

Offeretisque in ea incensum holocaustum Domino. Hic po
nuntur sacrificia septem dierum azymorum, & quia
omnes dies erant similes in sacrificijs solum ponun-
tur sacrificia vnius diei. Et dicitur quòd in ista prima
die offeretur holocaustum in incensum, idest incen-
E detur holocaustum. Istud enim, quamquam conue-
niat omnibus sacrificijs, maximè tamen holocausto,
quia holocaustum totum crematur Leuit. cap.1. de
alijs autem sacrificijs aliquid crematur, & aliquid co-
meditur: & non potest accipi hic incensum pro thu-
re, quia holocaustum non erat thus, sed aliquid cre-
matum.

Vitulos de armento duos. Idest immolabuntur duo vi-
tuli. Dicitur autem de armento nõ tanquam sit ali-
qua determinatio specialis, sed quasi ex superabun-
danti, quia nullus vitulus est, nisi de armento: & nul-
lus aries vel hircus est, nisi de grege: quia armentum

signat

signat congregationem magnorum animalium, scilicet boum, equorum, chamelorum: grex significat congregationem paruorum animalium, vt porcorũ, ouium, & capratum. Sciendum autem quòd in festiuitate ista eadem sacrificia fiunt penitus, quæ fiebant in calendis. Et si aliqua ratio posset poni de numero illorũ, eadem poneretur de istis. *Arietem vnum.* Sẽper iubet poni plures agnos & vitulos, quàm arietes in omnibus his solennitatibus sacrificiorũ, quamquam sit vitulus sacrificium maiorum sumptuum. *Agnos anniculos immaculatos.* Septem anniculi vocantur ad differentiam arietum: quia si fuerint supra annum arietes sunt, & non agni. Vocantur autem immaculati, quia nõ solum refertur ad agnos, sed etiam ad arietem & vitulos: in omnibus enim, quæ offerebantur requirebatur mũditia, siue essent ipsa animalia, siue eorum libamenta, vt patet in fine cap. *Sacrificia singulorum ex simila.* Idest cum quolibet istorum animalium offeretur suum sacrificium, quod est ex simila. Sciendum quòd aliquando accipitur sacrificium pro oblatione, & immolatione animalium: & tunc oblatio omnium aliarum rerum vocatur oblatio solum, & non sacrificium. Aliquando autem accipitur sacrificium pro animali immolato, & etiam pro rebus aridis, quæ offeruntur, sicut pro simila: immo interdum accipitur solum pro simila, & animalia immolata non vocantur sacrificium, sed victima, vel hostia: sic accipitur hic & supra 15. & Leuit. cap. 2. & sacrificia singulorum ex simila, idest cum quolibet animali ponetur sacrificium suum, idest libamẽtum, quod est ex simila. *Quæ conspersa sit oleo.* Nunquam enim in sacrificio pacifico, vel holocausto ponebatur victima arida, sed semper conspergebatur oleo, vt patet supra cap. 15. vbi est regula de libamentis. offerebatur tamen dupliciter simila pro peccato, scilicet si esset pauper non potens offerre pecus, nec volatilia iubebatur offerre parum de simila, vt patet Leuit. c. 5. & dicitur: Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet. quia pro peccato est. Secundus casus erat quando offerebatur sacrificium ad inquisitionẽ adulterij pro zelotypia: quia tunc offerebatur simila ordeacea, sine oleo, vt patet supra cap. 5. est etiam generale, quòd quãdo simila erat conspersa oleo offerretur cum ea thus. Cum vero nõ ponebatur oleum, nec thus, non tamen ponitur hic de thure, quia subintelligitur: maximè quia solum ponuntur hic libamenta, quæ dabantur in determinata quantitate, vt denominetur illa quantitas: thus autem non erat in certa quantitate, sed quantumcunque offerretur bene erat. Nec valet argumentum: hic non exprimitur de thure, ergo non ponebatur cum simila. Nam eodem modo arguetur: hic non ponitur aliquid de sale, ergo non ponebatur sal in sacrificijs. Sed falsum est, quia nunquam poterat fieri aliquod sacrificium aut libamentum sine sale Leuit. cap. 2.

Tres decimas per singulos vitulos. Idest cum quolibet vitulo dabuntur tres decimę de simila, & illæ cõspergentur medietate hin de oleo, vt patet supra, & non exprimitur hic determinatio olei, quia sicut fiebat in vno vitulo: ita & in omnibus eodem modo. De vino nihil exprimitur, offerebatur tamẽ, quia ista erãt libamenta necessaria.

Et duas decimas per arietem. Idest duæ decimæ de simila offerebantur cum ariete, & illę eodem modo habebant conspersionem olei, scilicet tertiam partẽ hin, & habebant vinum in eadem quantitate.

Et decimam decimæ per agnos singulos. Idest cum quolibet septem agnorum offerebatur vna decima decimæ de simila: & accipitur hic, sicut supra, s. respectu cori, quia de illo accipiebaẽ decima decimę ꝓ agno

F quolibet: & tamen respectu ephi non erat decima decimę: sed decima eo ꝙ ephi est decima pars cori: & cum ista decima quoque erat oleum, & vinum in libamento in quarta parte hin, vt patet supra. *Et hircum pro peccato vnum.* In die primo phase offeretis vnũ hircum pro peccato: quod intelligendum est, vt supra diximus de hirco calendarum, scilicet pro peccato populi, & nõ pro aliquo determinato peccato, sed in communi. *Vt expietur pro vobis.* Idest vt fiat expiatio pro peccatis vestris: sẽper enim sacrificia pro peccato sunt ad expiandum: quantum autem, vel quomodo expiant sacrificia pro peccato declaratum est Leuit. cap. 1. & supra 15. Iubebatur autem offerri hircus pro peccato in omnibꝰ festiuitatibus, quia in alijs diebus, scilicet profestis nũquam offerebatur hostia
G pro peccato nisi ꝑ accidens pro peccato alicuius specialis viri, qui cogeretur offerre pro aliquo quod cõmiserat iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap. 4. & 5. & supra 5. & 6. vel forte voluntariè offerret, nam quãquã vt in plurimum sacrificia pro peccato offerantur ex necessitate, interdum tamen offeruntur voluntariè, & ad solẽnitatem, vt patet de duodecim principibus tribuum Israel qui in dedicatione tabernaculi obtulerunt per duodecim dies sacrificia: & quolibet die offerebãt aliquod sacrificium pro peccato supra c. 7. & tamen hoc pure voluntariè agebant.

Præter holocaustum matutinũ, quod semper offeretis. Idest ista sacrificia supra posita erunt pręter holocaustum matutinum, scilicet quòd nunquam dimitteretur propter illa, quia etiam si contingeret eadem die mille
H agnos anniculos offerri, non debebat omitti vnus agnus, qui pertinebat ad sacrificiũ iuge matutinum. Sciendum tamen idẽ esse de vespertino: quia vtrũq; vocatur iuge sacrificium, dicitur tamen de matutino, quia de illo erat ratio dubitandi. De vespertino autẽ nulla causa est, quia sacrificium matutinũ offerebatẽ post solis ortum, & tunc erat tempus offerendi omnia alia sacrificia si aliqua essent, & quia contingeret multa sacrificia fieri eadem hora siue ordinaria, sicut in festiuitatibus, in quibus ex necessitate offerebatur: siue spontanea ex deuotione popularium; videbatur dubium an per aliquod illorum excusaretur agnus matutinus: sacrificium autem vespertinum fiebat
I post solis occasum per totam noctem vsque ad solis ortum, vt patet Leuit. cap. 6. Tunc autem non erat tempus faciendi alia sacrificia, nec vnquam fiebant: ideo non erat ratio dubitandi, an deberet dimitti sacrificium vespertinum: vnde non fuit necesse exprimi de illo quantum ad obligationem: tamen æqualis erat necessitas in vtroque.

Ita facietis per singulos dies septem dierum. His septem diebus durabat festum azymorum: & quamquam soli duo essent obseruabiles a laboribus, scilicet primus & septimus, tamen in omnibus fiebat ęquale sacrificium. Erat autem quædam alia cęremonia oblationis, quæ fiebat in festo azymorum, scilicet quòd
K offerrentur manipuli spicarum, & acciperet sacerdos vnum de illis: & sanctificaret ſm modum, qui declaratus est Leuit. 23. cap. & cum illo offerebatur agnus anniculus cum libamentis suis, vt patet ibidem. Et qa oblatio spicarũ non pertinet ad sacrificiũ, non fit hic mẽtio de illa. Agnus aũt anniculus, de quo ibi dr̃, erat pręter istos, qui habentur hic: quia tamen erat accessorius ad manipulum spicarum, non dicitur de eo cũ hic solum agatur de sacrificijs. *In fomitem ignis.* Idest omnia ista supra dicta cremabũtur in fomitem ignis, idest ad fouendum ignem: fomes. n. siue fomentum est materia, in qua ignis fouetur. Nã oĩa, q̃ cremãtur dicũtur esse cibus ignis, vt patet Isa. c. 9. scilicet omne vestimẽtum mixtum sanguine erit in combustionẽ,

& cibus ignis: & iste modus est vsitatus in scriptura: sic patet Leuit. cap. 3. s. tollentque ex ea in pastũ ignis dominici adipem, qui operit ventrem: & iterũ ibidẽ: Adolebitq; ea sacerdos super altare in alimonia ignis. *Et in odorem suauissimum Domino.* Idest Deus suscipiet odorem valde suauem de his sacrificijs. *Qui surget de holocaustis, & de oblationibus singulorum.* Idest Deus acceptabit odorem illum, qui surgit de crematione sacrificiorum. Verè.n.ibi surgebat odor, sed non erat suauis, quin potius grauis.s. odor carnium combustarum, & adipũ atque farinę. Deus tamen habebat hũc odorem tanquam suauissimum: nõ ꝙ ipse perciperet odorem, cũ non sit animal, sed quia acceptabat illum tanquam aliquod bonum propter deuotionem offerentium. Iste autem odor surget de holocaustis, idest de carnibus crematis in holocaustum, & de oblationibus.i. de libamẽtis ipsarum victimarum. nam cum carnibus cuiuslibet animalis offerebatur aliquid de simila, & alijs libamẽtis, & cremabatur pars super altare de qua etiam surgebat odor. Ista autẽ libamenta aliquando vocantur sacrificium, & aliqñ oblatio. Dicitur aũt singulorum, quod potest referri ad dies, vel ad holocausta. s. ꝙ surget odor suauissimus de holocaustis, & de oblationibus singulorum.i. singulorũ dierum, quia in quolibet septem dierum fiebant ista sacrificia, & Deus oĩa illa acceptabat. Vel singulorũ, scilicet holocaustorum, quia de holocaustis surgebat odor, & de oblationibus.i. libamentis quorũlibet ipsorum. *Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit.* Nõ ponitur hic expresse de isto die septimo propter diuersitatem sacrificiorum, quia eadem erant in eo, quæ in alijs sex diebus: immo nõ exprimitur hic aliquid de sacrificijs huius, sed ponitur propter diuersitatem celebritatis in vacatione a laboribus: nam inter primum, & ipsum interciderant dies quinque nõ celebres: & quia de ipso sic putaretur expressum est de solẽnitate, s. ꝙ erat celeberrimus, & sanctus. s. sanctus.i. Deo applicitus specialiter super alios ꝓpter obseruationem a laboribus. Et dr̃ celeberrimus.i. multum celebris, vel colẽdus: quia alij dies quinque pręcedentes colebantur solum quantum ad sacrificia: & non quantum ad vacationem a laboribus. Iste autem quãtum ad vtrunque. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Idest nullum opus seruile facietis in eo. Quantũ ad hoc iste dies est æqualis primo diei: & intelligẽdum est hic sicut dictum fuit ibi. Licebat autem in die hac succendi ignem, & parari cibos, fierique cętera, quæ sunt coniuncta immediate ciborum parationi. nullũ aũt opus licebat. Quis aũt istorum duorum dierum sit celebrior. s. septimus, vel primus cum alicubi vocetur vnus eorum celebrior alio, & alicubi videãtur vocari æquales, declaratum fuit Leuit. c. 23. *Dies etiam primitiuorum.*

De festiuitate primitiuorum. Quæst. XX.

HIc ponitur quintum. s. de festiuitate primitiuorum, quæ erat quarta inter festiuitates simpliciter: & erat secunda de illis, quæ semel in anno accidebãt. Habet aũt istud festum multa nomina: nã vocatur pẽtecostes.i. quinquagesima, quia erat quinquagesimo die post festum azymorum computando a prima die azymorũ. Vocatur etiam festum hebdomadarum Leuit. cap. 23. quia computabantur septem hebdomadæ post diem azymorum, & tunc fiebat ista festiuitas: sic etiam nominatur Deuter. 16. cap. & non dr̃ festum septẽ hebdomadarum, sed festũ hebdomadarum simpliciter, quia nullum erat aliud festum, in quo computarẽtur hebdomadę nisi ad istud. Vocatur etiã festũ primi-

A tiuorũ hic. & Exo. 23. cap. non quidẽ propter primas fruges, quia hoc magis pertinebat ad festum azymorum cum ibi primo mitteretur falx in messem, vt patet Leuit. c. 23. & sic dicitur Deut. 16. ꝙ phase celebrari debebat in mẽse nouarum frugũ primi & verni tp̃is: sic etiã dr̃, Exo. c. 13. ꝙ egressi sunt Israelitæ de Aegypto in mense nouarum frugum: & ibi iubebatur ꝙ celebrarẽt pascha: sed vocatur dies primitiuorũ, idest primitiarum, s. quia offerebantur ibi primitiæ de panibus. Ex omnibus enim habitaculis Israelitarũ offerebantur panes duo: quorum quilibet haberet vnã decimam de simila fermentata, vt patet Leuit. c. 23. festum quoque phase põt vocari dies primitiuorum, vel primitiarum, quia ibi offerebãtur manipuli de spicis adhuc virentibus: & illi erant in primitias, cum
B ante hoc non liceret comedere panes, pultes, aut polentam, vel quidquid aliud ex segete Leuit. 23. cap. *Quando offeretis nouas fruges Domino.* Dicuntur offerre fruges Israelitæ: non quòd offerrent fruges in spicis, vel in granis expurgatis, quæ communiter vocantur fruges, sed in panibus coctis, qui possunt vocari propriè fruges s̃m originem noĩs: fruges enim a fruendo dicitur, quia fruimur illa in cibum. Hoc aũt nunq̃ magis est, q̃ cum est redacta in panes, ideo tunc est propriè fruges: offerebantur aũt istę fruges vniuersaliter, quia de singulis domibus Israelitarũ offerri debebant duo panes determinatæ quantitatis: & hoc ex necessitate Leuit. 23. cap. In festo autem azymorũ offerebantur fruges in spica, vt supra dictum est. *Ex-*
C *pletis hebdomadibus.* Idest ista dies primitiuorum erat post hebdomadas expletas: cõputabantur.n. septem hebdomadæ post festum azymorũ, quia faciunt dies quadragintanouem, & sequenti die erat festum hebdomadarum. A quo aũt die azymorũ incipiant computari istę hebdomadæ declaratum est Leuit. 23. cap. Ista est secũda solennitas, in qua Iudęi oẽs conueniebant in locum sanctuarij: iusserat enim Deus, vt ter in anno. s. in die azymorũ, & pentecostes, & tabernaculorum appareret oĩs masculus de genere Iudæorũ, & de aduenis in loco sãctuarij, vt patet Exo. 23. & 34. & Deuter. 16. cap. & hoc modo poterant offerri duo panes de quolibet habitaculo Israelitarum, vt iussum erat Leui. 23. cap. an vero aliqua istarum festiuitatum
D esset dispensabilis. s. ꝙ non venirent Iudęi in locum sanctuarij, & quæ esset illa, declaratum est Leuit. 23. c. De ista festiuitate dicunt Iudæi, ꝙ fiebat ad honorem legis datæ, quia fuit lex data in monte Sinai quinquaginta diebus post exitum de Aegypto, qñ fuit facta celebritas phase: an vero hoc stet, vel pauciores dies fuerint inter legẽ datã, & exitum de Aegypto, declaratum fuit Exo. c. 19. sic aũt nos celebramus Pentecosten, quia quinquaginta diebus post resurrectionem Saluatoris Spiritus sanctus descẽdit super Apostolos, & istud est quasi legislatio, quia tũc lex a Christo data in cordibus eorum confirmata est, acceperũtque ipsi robur spirituale ad loquendum coram regibus & populis: vt etiam morientes neminem formidarent. Acceperunt etiam scientiam omnium linguarum,
E vt per totum orbem prædicare possent. Acceperũt quoque omnem scientiam necessariam ad euangelizandum oĩbus populis tam sapiẽtibus q̃ insipiẽtibus.

Quare festum azymorũ fiebat.

Dies Pentecostes fuit maxime efficaciæ in nouo testamento, & quid consecuti sunt illo die. Quæst. XXI.

VNDE dies ille maximę efficacię fuit ꝓ statu noui testamẽti. Nam licet Christus per mortem suam iam nos redemerat, tamen lex noua nũquam fuisset diuulgata per orbem, nec aliquis cõuerteretur, nisi Spiritus sanctus su-

per

per Apostolos descendisset. Toto.n.tēpore, quo Apostoli cum Christo fuerunt adhuc rudes nimis erant: vnde Christus quasi conqueritur de eis propinquus passioni suæ: cum dixit Philippus: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis: cui Christus respondit: Tanto tempore vobiscum sum & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem: quō tu dicis ostende nobis patrem? vt patet Io. 14.c. Nec solum ante passionē Christi hoc fuit, sed etiam eo ascendente ad cœlos adhuc Apostoli rudes nimis erant: nam cum ascendere vellet quæsierunt: Dñe si in tpe hoc restitues regnum Israel: Actuū c.1. quod intelligebāt de restitutione temporali, s. q reduceret in gloriam illam, quam habuerat tempore Dauid, & Salomonis liberando Israel a subiectione Gentium.

Apostoli vt erāt rudes.

G Sic enim patet ex verbis duorum discipulorum, qui ibant in castellū Emmaus in die resurrectionis, quibus cum loqueretur Christus in figura peregrini ipsi dixerunt: Nos autem sperabamus, quia ipse redempturus esset Israel, s. ex subiectione gentiū Lucę c.24. si aūt intelligerent de redemptione animarum a peccato, non dicerent: nos autem sperabamus, quasi dicant iam non speramus, quia quamquam Christus esset mortuus non tollebatur, quin redimeret Israel, immo quod amplius est redimere non poterat, nisi moreretur præsupposito æterno decreto: quia tamē intellexerant de temporali redemptione, s. de liberatione a subiectione, & iam Christus mortuus erat nō sperabāt, quòd redimeret, quia illa redemptio in vita fieri debebat pugnando contra gentes vel aliàs: & sic

H intellexerant isti discipuli qui dixerunt: Dñe si in tēpore hoc restitues regnum Israel. Et quia Christus vidit eorum quęstionem esse insipientē, non respondit eis directè: sed ait: Non est vestrum scire tempora vel momēta, quæ pater posuit in potestate sua, sed accipietis virtutem superuenientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes in Ierusalē, & in omni Iudęa, & Samaria, & vsque ad vltimum terrę Actuum c.1. Secūdus defectus erat in Apostolis toto tēpore, quo vixerunt cum Christo, quòd adhuc modicum de fide habebant: ideo infideles erant, quia dubij in fide: & sic Christus aliquādo increpabat eos tanquam infideles, vt patet Matth.17.cap. cum propter defectum fidei non potuerūt eijcere dęmonium a puero lunatico, cum dicitur: O generatio incredula & peruersa quousque ero vobiscum? & vsquequo patiar vos? & postea ipsi dixerunt: Quare nos non potuimus illum eijcere? dixit illis Iesus: propter incredulitatem vestram. Non solum autem fuit ista incredulitas ante passionem, sed etiam post mortē illius: omnes enim perdiderūt fidem: sic enim dixit illis omnes vos scandalum patiemini in me in hac nocte: Matth. 26.cap. idest propterea quia videbitis me pati scādalizabimini. s. recedetis a priori fide. Quod patet in duobus discipulis, de quibus diximus: ipsi enim dixerunt: Nos autem sperabamus quòd redēpturus esset Israel, idest antequam crucifigeretur credebamus hoc. Nūc aūt

Apostoli vt erant in fide dubij.

K iam non speramus, & pp hoc redarguit eos Christus nimis de incredulitate dicēs: O stulti & tardi ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetæ Lucę 24.cap. nec solum isti duo nō crediderunt, sed etiā oēs Apostoli infideles erāt, quia cum apparuit eis Iesus ianuis clausis conturbati sunt, & æstimabāt se spiritum videre: & dixit eis, quòd non turbarentur, & quòd palparent manus, & pedes eius: sed adhuc nō credebant. Nam etiā postq̄ Christus dixit hæc verba dr, q prę gaudio adhuc non credebāt: postea autem crediderunt: Lucę 24.cap. Si aūt aliqñ dicatur de eis q credebāt in Christū, vt Ioan.c.2. dicitur q crediderunt in eum discipuli eius; intelligendum est q erat

F fides leuis: ad tempus enim credebant & postea paruo scandalo adueniente ad tempus discredebant: sic enim dixerat Christus de semine, quod cadit super petram, quia isti sunt, qui recipiunt verbū Dei & aliquando cū gaudio illud habēt, sed postea adueniente tribulatione recedunt: & dicitur q tēporales sunt, & ad tempus credunt, & ad tempus discredunt, vt patet Matthæi 13.cap. & Marci 4.cap. Tertius defectus in Apostolis quando Christus erat cum eis fuit, q erant adhuc aliquibus vitijs dediti. s. quia erāt cupidi honoris, & non solum cōcupiscebant, sed etiam interdum litigabant propter honorem, vt patet Matthæi 18.c. cum Apostoli omnes accesserunt ad Christū dicentes: Quis putas maior est in regno cœlorū? idest quis de nobis est magis honoratus, vel erit in regno tuo, quod est regnum cęlorum: & iterum cum mater filiorum Zebedei, s. Ioānis, & Iacobi petijsset a Christo, q de duobus filijs eius vnus sederet ad dextrā, & alius ad sinistram illius dicitur, q indignati sunt decem de duobus fratribus. i. valde irati sunt cōtra eos Matthei 20.cap. Ecce ergo q ambitio honoris, & inuidia inter eos erat: nec fuit ablata post passionem Christi immediatè. Quartus defectus in Apostolis erat, q erāt timidi corde. i. q nihil pro fide Christi tolerarent: qđ patet in passione eius. Cum enim a Iudæis captus est Christus relicto eo oēs fugerunt, vt patet Matth.26.c. & ipse Petrus, qui videbat esse cęteris aliqualiter excellentior, & magis Christum diligens: non ausus est ire cum eo, sed a longe procedens sequebatur eū Ioā.18.cap. & melius Matt.26. quamquam ipse prius

Apostoli quibusdam affectibus malis dediti erant.

Apostoli tim di erant.

H dixerat: si oēs scandalizati fuerint in te, ego nō te negabo Matth. 26.c. & adiunxit q paratus erat ire cum eo etiā in mortē. Ioannes quoque qui Saluatoris erat cognatus in gradu secundo, & ex hoc debuisset eum intensius diligere, non secutus est Christum, quando comprehensus fuit, sed sequebatur retro vadens: q̄q̄ postea introiuit in atrium pontificis, quia notus erat illi: Ioan. 18.cap. sed adhuc iste in tumultu magno relicta sindone, qua tegebatur nudus aufugit: quia tenuerunt eum, & vt non occiderent illum (quod timebat) reiecit sindonem in manibus eorum: Marci 14.cap. Ista autem timiditas eodē modo mansit post passionem: nam cum iam Christus surrexisset adhuc

Ioannes euāgelista fuit q relicta sindone aufugit.

I omnes erant latentes ianuis clausis, & hoc propter metum Iudęorum: existimabant enim quòd etiam eos vellent occidere Iudæi Ioan. 20.cap. Multi quoque alij defectus fuerunt in eis, qui satis patēt ex processu Euangelij: & hos omnes patienter tolerabat Dominus Iesus spectans tempus in quo omnia hæc auferrentur ab eis, quod factum est die quinquagesimo a resurrectione Christi adueniente Spiritu sancto super eos. Iam enim rudes non erant, sed incęperunt varijs linguis loqui magnalia Dei: & Petrus surgens inter Iudęos conuincit eos ex testimonijs scripturæ: Actuum 2.cap. Et iam non erat in eis infidelitas, vel infirmitas in fide: sed ita erant radicati in illa, quod nihil poterat eos a fide, vel charitate tollere. Sic ait Apostolus ad Rom.cap.8. quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an gladius, an nuditas, an periculum? & postea sequitur: Certus sum enim q nec mors, nec vita, nec angeli, nec principatus, nec potestates, nec virtutes, nec instantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundū, nec creatura alia poterit separare nos a charitate Dei, quæ est in Christo. Ita iam non erant Apostoli ambitiosi honoris, nec inuidi sicut prius fuerāt: sed humiles valde nihil de temporalibus desiderantes: honores sibi non ambientes, sed alijs impēdentes ad Roma. cap.12. i. Honore vos inuicem præuenientes, Immo nec iam Christum diligebant eo modo,

Spiritus sancti subsidio stabiles facti oēs Apostolorum.

modo, quo prius, quia prius quodam modo carnali: nunc autem quadam alia longe excellentiori affectione spirituali, quam dicit Apostolus fuisse post resurrectionem Christi. s. non immediate, sed post Spiritus sancti aduentum, vt patet 2. ad Corinth. cap. 5. scilicet Christus pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam nõ sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit: & sequitur in persona Apostolorũ: itaque nos ex hoc neminem nouimus secundũ carnem, & si cognouimus Christum secũdum carnem, sed nunc iam non nouimus. Item non erant Apostoli post aduentũ Spiritus sancti iam timidi, vt prius: sed cum prius post Christi resurrectionem latuissent propter metum Iudæorum. Ioan. 20. cap. nunc publicè Christum publicabant nullum formidantes: & quamquam principes Iudeorum sub interminatione mortis interdicerent verbũ aliquod fieri de Christo, Apostoli respondebant intrepide dicentes magis oportere obedire Deo quàm hominibus: Actuum c. 5. & quod amplius est tanta Christi charitate feruebant: vt in iniurijs pro nomine eius susceptis gloriarentur, & ipsas tolerare desiderarent, vt patet præallegato cap. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumelias pati. Quid plura dicam? totus Apostolorum status antiquus mutatus est, vt nihil vetustatis manserit, sed omnia facta sunt noua: sic enim declarat Apostolus loquens de statu Apostolorum post aduentum Spiritus sancti. 2. ad Corinth. cap. 5. s. siqua ergo in Christo noua creatura est vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua: nec mirum quidem, quia insilijt in eos Spiritus Domini: si enim Saul mutatus est in virum alterum, quia insilijt in eum Spiritus Domini, sicut dixerat Samuel. 1. Reg. cap. 10. s. insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum: quanto magis isti mutarentur, in quos abundantius insilijt Spiritus Domini? Hæc autem omnia facta sunt die pentecostes. Nulla ergo dies salubrior statui noui testamenti, & fidei atque conuersioni totius orbis vnquam fuit: nam salubrior est, quàm dies passionis Saluatoris. Nam licet dies passionis efficacior fuerit, quantum ad redemptionem, quam in ea Saluator operatus est: tamen ista redẽptio quantum ad fructum nunquam fuisset cõicata toti orbi per fidem, & euangelij predicationem, nisi Spiritus sanctus super Apostolos aduenisset. Magna ergo cũ celebritate dies pẽtecostes apud nos Christi cultores agenda est, cum in ea tantorum bonorum nobis origo prouenerit. *Venerabilis & sancta erit.* Scilicet dies ista pentecostes apud Iudæos erat sancta, idest applicata ad Dei cultum solum vacando a laboribus. Dicitur venerabilis, idest magna veneratione digna. s. maiori quam illę solennitates, in quibus offerebãtur solum sacrificia: & non vacabant a laboribus, sicut in die calendarũ, & quinque diebus intermedijs azymorum, de quibus supra, & sex diebus intermedijs tabernaculorum, de quibus sequenti cap. *Omne opus seruile non facietis in ea.* Exponatur vt supra, scilicet ꝙ nullum opus fieri debebat in hac solennitate, nisi ea, quæ pertinebant ad cibum. Sciendum autem quòd in hac solennitate erat vnicus dies tam obseruationis a laboribus, quàm celebrationis sacrificiorum, vt patet hic, & Leuit. cap. 23. offeretisque holocaustum in odorem suauissimum. Ista dies erat æqualis in sacrificijs cuilibet diei azymorum & diei calẽdarum, quia offerebantur totidem animalia, & de eisdem speciebus, & pro eisdem sacrificijs, vt patet conferendo inter se ea, quæ habentur hic, & supra. Dicitur autem in odorem suauissimum, s. quia surgebat de sacrificijs istis odor, q erat suauissimus Dño, exponẽdo eo mo-

A do, quo supra dictum est. *Vitulos de armento duos.* Isti offerebantur in holocaustum: & dicuntur de armento, quia vituli semper sunt de armento, cum armẽtũ signet congregationes magnorum animalium. *Et arietem vnum.* Semper erãt pauciores arietes in sacrificijs quam vituli, vt patet hic, & sequẽti cap. quod dico de sacrificijs, quæ sunt ex necessitate legis. Secus autem de illis, quæ spontanea sunt, quia ista nõ habẽt legem. Quilibet enim offerebat, qđ volebat, & quantum volebat, & in quocunque genere sacrificij volebat. *Agnos anniculos immaculatos septem.* Etiã isti pertinebant ad holocaustum. Quomodo autem sint anniculi, & quomodo immaculati supra expositum est. *Atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres*
B *decimas per singulos vitulos.* Scilicet ꝙ in sacrificijs. i. in libamentis istorum holocaustorum debebant poni mensuræ de simila, quæ infra habentur. Sacrificium autem in isto cap. & sequẽti semper accipitur pro libaminibus, & specialiter pro simila. Nam vinum, & oleum non vocantur sacrificia sed libamina, ideo sequenti cap. semper distinguitur de holocausto sacrificio, & libamine, accipiendo holocaustum pro carnibus crematis, & sacrificiũ pro simila oblata: libamen autem pro oleo, & vino superfusis. In omnibus autẽ holocaustis debebant fieri libamina, & poni simila, ideo dicitur in sacrificijs eorum, idest pro sacrificijs eorum, referẽdo ad omnia supraposita animalia. Dicitur autem similę oleo cõspersę, idest de simila oleo cõspersa ponetur sacrificium pro omnibus holocau-
C stis: & ponitur immediatè de vitulis. s. decimas tres per singulos vitulos. *Per arietem duas.* Illud etiã semper generale erat, vt nihil amplius aut minꝰ de simila cum ariete offeratur. Sic patet in regula libamentorum supra cap. 15. *Per agnos decimam decimæ.* Idest pro quolibet agno offeretur decima decimę de simila. s. vna decima ephi, quæ est decima decimæ respectu cori, vt supra declaratum est. *Hircum quoque qui mactatur pro expiatione.* Idest etiam offeres hircum, qui mactatur, idest qui consueuit mactari. s. in diebus festorum. Nam in diebus profestis nunquam occidebatur sacrificium pro peccato ex necessitate legis, sed solum holocaustum matutinum, & vespertinum, vt patet in principio cap. In omnibus autem istis festiui-
D tatibus offerebatur hircus pro peccato, vt patet hic & sequẽti cap. offerebatur etiam vnicus hircus, ꝗ̃q̃ multiplicarentur alia sacrificia. Fallit hoc in duabus festiuitatibus. s. in pentecoste: quia pręter hircum, de quo hic dicitur offerebatur alius hircus ꝓ peccato, de quo Leuit. 23. c. Secundo fallit in die propitiationis, quia sequenti cap. iubetur offerri vnus hircus: & tñ pręter eum offerebãtur duo alij, de quibus Leuit. c. 16. quorum vnus immolabatur, & alius mittebatur in caprũ emissarium. *Præter holocaustum sempiternum.* Idest ista offerantur præter holocaustum sempiternũ. s. ꝙ non computetur in istis, sed pręter ista, idest vltra ista offeratur illud. Istud autem est sacrificium iuge matutinum, & vespertinum, quod vocatur sempiternum propter duo. Primo quia semper fiebat, idest quoti-
E die sine intermissione, sacrificia autem festorum fiebant solum in festiuitatibus, alijs autẽ diebus nequaquam. Secũdo vocatur sempiternũ, idest vsque semper duraturũ, quia toto tempore, quo duraret status Iudęorum, & veteris testamenti, durabunt sacrificiũ matutinum, & vespertinum. *Et liba eius.* Idest etiam offerentur cum holocausto sempiterno liba ipsius: liba autem & libamenta idem sunt: & accipitur libũ hic pro omnibus tam pro simila q̃ pro oleo & vino sale, & thure, quæ nunq̃ omittebãtur in holocaustis. *Immaculata offeretis omnia.* Idest oĩa animalia suprapo-sita erunt immaculata: ponitur añt hic ista clausula,

quia

quia ſupra nõ expreſſerat ſpecialiter de omnibus animalibus, ꝙ eſſent munda, ideo hic generaliter dr̃ ꝙ omnia munda erunt. *Cum libationibus ſuis*. Hoc põt dupliciter intelligi. Primo mõ ꝙ, cum, dicat ſolam adiunctionem: & eſt ſenſus, ꝙ omnia iſta offerentur mũda cũ libationibus ſuis. i. oĩa aĩalia ſuprapoſita erũt munda, & cum eis offerentur libationes ſuæ. Tunc autem non refertur munditia ad libationem, ſ. ꝙ libamenta ſint munda, ſed ſolum ad animalia. Secundo modo poteſt poni ꝙ accipiatur, cum, pro etiã: & eſt ſenſus ꝙ omnia iſta animalia debebant eſſe munda cum libationibus ſuis, ideſt etiam libationes ſuæ debebant eſſe mundæ.

Quæ immunditiæ attendebantur in prædictis ſacrificijs. Quæſt. XXII.

QVAERET aliquis quę mũditiæ attendi debebant in iſtis, vel quę immunditiæ prohibebant ab oblatione. Reſpõdendum eſt ꝙ non erant eędem immũditiæ in animalibus, & in libamẽtis ſuis nec accipiebatur ſm idem: in animalibus enim accipitur eſſe immunda, i. immaculata. nam immundum in animalibus dr̃, quãdo ſm ſpeciem aĩalia immunda ſunt, & illicita ad immolandum: ſolæ enim tres ſpecies animalium conueniunt immolanoni. ſ. bos, ouis, & capra: reliquæ autem ſpecies non conueniunt. Sic colligitur Leuit. cap. 1. vbi cum fiat ſufficiens diſtinctio animaliũ immolatiliũ, ponuntur ſolum iſta tria, & in omnibus alijs locis ſolum reperientur hæc pertinere ad immolationem.
Quę aĩalia dicantur immunda. Si autem aliquis vellet immolare aliquod animal, qđ eſſet extra iſtas ſpecies dicebatur immolare aliquid immundum, & hoc modo quandocũque aliquis obtulerit ad immolationem bouem, ouem, & capram: quomodocunque ſe habeant dr̃ offerre aliquid mundum, nec poteſt offerre immundum. Dicuntur autẽ animalia eſſe maculata, vel immaculata ſm ꝙ ſunt perfecta in omnibus membris ſuis, & non habent aliquam deformitatem, vel ſm ꝙ deficiunt in aliquo membro, aut habent aliquã deformitatem, & ſic põt aliqua ouis eſſe maculata, vtpote ſi ſit mõſtruoſa, vel cęca, aut clauda: & ſic de cęteris imperfectionibus, de quibus Leuit. cap. 22. hoc autem vetatur hic, cum dicitur, ꝙ omnia animalia erũt immaculata, ideſt nõ habentia aliquam monſtruoſitatem, vel defectum in
In libamẽtis qualiter accipitur ea eſſe immaculata. membris, aut deformitatem. Et hoc modo contingit animalia eſſe munda, & habere maculam. In libamentis autẽ aliter accipitur ea eſſe immaculata, quia immaculatum, & mundum idem ſunt: erit enim macula, vel immunditia primo in ſimila ſi ipſa ſit fermentata: quia tunc non poterit offerri, ita vt aliqua pars eius cremetur ſuper altare: poſſet tamen offerri ſacerdotibus, ita vt ipſi comederent. Sic patet Leuit. cap. 2. ſ. omnis oblatio, quæ offertur Domino abſque fermento erit: nec quicquam fermenti atque mellis adolebitur in ſacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis & munera, ſuper altare vero nõ imponentur in odorem ſuauitatis. Item erat ſimila immũda ad ſacrificium ſi forte fuiſſet commixta aqua: nam Deus iubebat, ꝙ cõmiſceretur oleo, vt patet hic & ſeq. cap. ergo ſi anteꝗ aliquis eam ad ſacrificiũ diſponeret, fuiſſet aqua cõmixta: poſtea non erat munda ad hoc ꝙ cõmiſceretur oleum illi. Item ſi ſimila tangeretur ab aliqua re immunda non poterat applicari ad cultũ Dei; quod patet. Multæ enim res ſunt quarum tactus efficit hominem immundum Leuit. c. 5. & 11. & 23. cum autẽ non requiratur in homine tanta munditia, ſicut in rebus, quę applicãtur immediatè Deo in ſacrificijs, neceſſe eſt, vt illæ polluantur per tactum harum rerum, per quas homo polluebatꝰ.

F Cum ergo ſimila fuerit cõtacta a rebus huiuſcemodi immundis, dicetur maculata: vt ſi ſuper eam tranſiuit reptile, vel cecidit ſuper eã aliquod animal morticinũ: & ſic de ſimilibus, & non poterit offerri. De oleo autem ſimiliter dicendum eſt ꝙ poſſet eſſe maculatum, vel immũdum, vtpote ſi habeat amurcam: Debet enim eſſe oleum puriſſimum, vt patet ſupra in principio cap. ideo de illo non poterit conſpergi ſimila ad ſacrificium. Item efficietur oleum immundum ſi aliqua res immunda contigerit illud ſicut dicebatur de ſimila, & adhuc magis quàm de illa: nam citius incurritur immunditia in rebus liquidis, quàm in aridis, vt patet Leuit. cap. 11. ex ibi declaratis. Item poterat immunditia cauſari in oleo, ſi fortè fuerit in domo, in qua aliquis moritur: quia ſi ſit in vaſe non
G habente operculum, nec ligaturam, erit immũdum: omnia enim liquida exiſtentia in vaſis non opertis efficiebantur immunda, vt patet ſupra 19. cap. & ibi declaratum eſt: quando ergo tale oleum eſſet in domo alicuius defuncti non poterat de illo poſtea fieri oblatio. Item de vino dicendũ eſt ꝙ fiebat immundum duobus prędictis modis. ſ. ſi tãgeretur ab aliqua re immunda, vel ſi eſſet in domo defuncti in aliquo vaſe diſcooperto. non poterat ergo poſtea de illo poni aliquid in ſacrificio. De ſale autem, & thure dicendum eſt ꝙ efficiebantur immunda per contactũ rerũ immundarum: & poſtea non poterant poni in ſacrificijs. Quantum ad hos modos igitur aduertendum erat, quod iſta animalia cum libamentis ſuis eſſent immaculata.

H

Quando phaſe, vel pentecoſtes veniebant in ſabbatho, quot animalia erant immolanda. Quæſt. XXIII.

QVAERETVR amplius circa feſtiuitatem phaſe quando contingebat in ſabbatho, quot animalia immolanda erant: vel an eſſet mutandum aliquid de ſacrificio impediendo ſacrificia vnius feſtiuitatis propter alterius feſtiuitatis ſacrificium. Reſpondendum autem ꝙ ſi euenit dies azymorum in ſabbatho non erat mutanda feſtiuitas aliàs ſolennitas ſabbathi propter ſolennitatem azymorum, nec è contrario: immo dicẽdum
I aliquam diem de feſtiuitate azymorum neceſſario accidere in ſabbatho, quia feſtiuitas iſta durabat diebus ſeptem, vt patet ſupra: ſed in iſtis neceſſaria erat aliqua dies ſabbathi: & tunc fiebãt ſacrificia vtraque, ſcilicet immolabãtur animalia quindecim duo agni quotidiani ſacrificij, & duo agni pertinentes ad ſabbathum: ſeptem autem pertinentes ad quãlibet dię azymorũ, vt patet in litera: & duo vituli, & vnꝰ aries atque vnus hircus pro peccato: dies autem azymorum, in qua manipulus ſpicarum conſecrabatur, ſi accideret in ſabbatho habebat ſexdecim aĩalia ad immolationem: & hoc quia vnus agnus immolabatur cum manipulis ſpicarum, vt patet Leuit. c. 23. Dicet
K aliquis quid ſi accideret dies phaſe in feſto calendarum, quia habebat multa ſacrificia, vt patet ſupra? Rñdendũ eſt hoc eſſe impoſſibile, quia dies calẽdarũ erat primus dies menſis: feſtiuitas aũt phaſe erat die decimaquarta, feſtum vero azymorũ die 15. vt patet ſupra: ideo nunꝗ in calendis accidere poterant.

Si feſtum pentecoſtes fuiſſet in ſabbatho an aliquod eorum mutaretur. Quæſt. XXIIII.

QVAERET aliquis de feſto pentecoſtes, an adueniente ipſo in ſabbatho mutarentur ſacrificia eius, vel ſabbathi: & quid ſi in calẽdis eueniret, & quot animalia in illo immolabantur. Rñdendum eſt ꝙ non mutabatur aliqđ

ſacrificium

A sacrificium diei pentecostes pp sabbathum: nec mutabatur aliqđ sacrificium sabbathi pp pentecosten, & gñaliter qñ vnū festum coincederet cum alio, nunq̃ mutabatur aliquid vnius sed sacrificia vtriusque offerebantur: & sic essent plura sacrificia in die pentecostes, si accideret in sabbatho q̃ aliàs, quia addebantur duo agni, qui pertinebant ad sabbathum specialiter, vt patet supra. Cum aūt dr̃ quid fieret si accideret in calendis: respondendum ꝙ si esset possibile offerrentur oīa sacrificia tam calendarum, q̃ pentecostes: impossibile tñ erat, quia dies pentecostes erat quinquaginta diebus post festum azymorum, vt patet Leuit. 23 cap. sed festum phase fiebat die 14 mensis primi: ergo festum pentecostes semper esset necessario die sexta mensis tertij: calendę autem sunt primo die B mensis: ideo nunq̃ poterat accidere pentecostes in calendis: quia apud Iudæos non erat festū mutabile, sicut apud nos. Cum aūt dr̃ quot aīalia immolarent die pentecostes: dicendum ꝙ aut accidebat in sabbatho, vel non: si non in sabbatho offerebantur ex eis, quæ apparent in hoc c. 13. aīalia. s. duo agni pertinētes ad quotidianum sacrificium, & septem agni pertinentes ad pēteceosten, & duo vituli ad idem festū, & vnus aries, & vnus hircus pro peccato. Si autem esset in sabbatho immolabātur quindecim aīalia. s. tredecim supra dicta, & duo pertinētia ad sabbathū, s. duo agni.

An in die pentecostes offerrentur tantum animalia prædicta. Quæst. XXV.

C QVAERETVR amplius an solum ista aīalia offerrentur in die pentecostes. Rñdendū ꝙ plura offerebantur, vt patet Leuit. c. 23. vbi ponuntur alia animalia. Sed tunc aliqs dubitabit an illa coincidant cum istis, & videbitur ꝙ sic, quia sicut hic ponuntur septem agni ita & ibi: & sicut ponitur hic vnus hircus pro peccato ita & ibi. Dicendum est ꝙ non coincidūt sacrificia, quæ habentur hic & ibi, quia hic iubetur ꝙ offerantur duo vituli in holocaustū. & ibi iubetur, ꝙ offeratur vnus. Item hic iubetur offerri vnus aries, & ibi duo: ergo nō coincidunt. Item patet quia hic ponuntur sacrificia, quę sunt directè pertinentia ad solennitatem, & non ex D aliquo adiuncto. Leuit. c. 23. ponuntur sacrificia, quæ pertinent ad festiuitates ex aliquo adiuncto: qđ patet quia in festo azymorum solū ponitur Leuit. 23. vnus aries. hic aūt ponuntur septem. Item quia ibi dr̃, ꝙ ille agnus immolabatur cū manipulo spicarum, idest tanq̃ aliquid accessorium ad manipulum: ista autem sacrificia, quę hñr hic iubentur sine determinatione ad aliquid: ergo ista sunt, quæ pertinent absolute ad festiuitatem: ille vero agnus non pertinebat directè ad sacrificia festiuitatis azymorum, sed propter manipulum, qui ibi consecrabatur. Item hoc patet in omnibus alijs festiuitatibus: nam omnia festa, quæ habentur hic, habentur Leuit. cap. 23. & tamen non ponuntur ibi determinata sacrificia in aliquo festo, nisi in festo azymorū. & pentecostes, eo ꝙ in eis erāt E aliqua accessoria, s. in festo azymorum consecrabatur manipulus spicarū, & propter illū offerebatur agnus, de quo Leuit. cap. 23. In festo autem pētecostes offerebantur panes primitiarū siue fruges, vt dicitur hic: & propter istas primitias offerebantur sacrificia, quæ habentur ibi, vt patet cum dr̃ ibidem: Offeretisque cum panibus septē agnos immaculatos &c. Dicēdū igitur ꝙ oīa sacrificia, quę habentur ibi differunt ab istis: & consequenter dicetur, ꝙ in die pentecostes si esset in sabbatho offerebātur 26. aīalia, s. duo agni pertinentes ad iuge sacrificiū, & duo pertinentes ad sabbathum, & septem pertinentes ad diem festum, qui A habentur hic, & septem pertinentes ad panes primitiarū, de quibus ibi, qui simul sunt 18. agni: duo etiā vituli de quibus hic, & vnus de quibus ibi, vnus etiam aries, de quo hic, & duo ibi, vnus vero hircus pro peccato hic & alius ibi, & sic sunt simul 26. aīalia. Si aūt accideret non in sabbatho erant 24. quia deficiebant duo agni pertinentes ad sabbathum.

CAP. XXIX.

ENSIS etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vo-
B bis. Omne opus seruile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarū. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino, vitulum de armento vnum, & arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, vnam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui
C offertur in expiationem populi, præter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem cæremonijs offeretis in odorem suauissimū incensum Domino.

Sacrificiū mensis septimi prima die.

Mensis etiam. Dicto in superioribus de festiuitatibus primi, & tertij mēsis, hic agitur de solennitatibus mensis septimi. In quo considerandum ꝙ Legislator volebat ponere hic catalogum oīum sacrificiorū tam illorū, quæ erāt in diebus profestis, q̃ in festiuitatibus: & posuerat de sacrificio dierū profestorū, & de quibusdā festiuitatibus: hic aūt subdit de alijs. Diuidit D aūt in tria, primo agitur de festo clangoris, secundo de festo expiationis, tertio de festo tabernaculorum & collectionis. secūda ibi. *Decima quoque dies.* Tertia ibi. *Quintadecima vero dies.* Circa primū cōsiderādum est, ꝙ festiuitates erant duplices apud Iudęos. s. q̄dam eueniebāt sæpe in anno, q̄dam aūt semel. De primis erant duę. s. sabbathū, & dies calendarum, de quibus pręcedenti cap. patet. secūdę erant quinque. s. festiuitas azymorū, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. De primis duabus quantum ad cęremonias suas actum est pręced. c. De alijs tribus agitur hic: eo ꝙ illę erant in primo, & tertio mense: illę aūt, de quibus hic sunt in mēse septimo. Et primo agitur de festo clangoris, s. *Mensis etiam septimi.* Idest etiam in septimo mense. s. et sūt festiuitates sicut in primo & E tertio. Iste mensis septimus nō est, qui vocatur apud nos septimus. s. Iulius, sed September, q apud nos est nonus: & hoc quia Iudęi incipiunt annum suum in Martio, & primus mensis eorum semper est partim in Martio. *Prima dies venerabilis & sancta erit.* Idest prima dies huius mēsis est festū clangoris, & ob hoc venerabilis & sancta. Hoc aūt dr̃ quātum ad vacationē a laboribus. s. erit sancta. i. Deo applicata, quia nō applicabatur ad labores humanos, sicut cęteri dies: & q̃q̃ dies in quibus sacrificia specialia fiunt Deo per hoc applicentur: nunq̃ tñ consuetum est eos vocari sanctos, si nō sint vacatiui a laboribus, vt patet præc. cap.

Catalogus omniū sacrificiorū ponitur in hoc cap.

Festiuitates Iudęorum erant duplices.

Dies sācta quæ dicat.

de festo

de festo calendarum, & de quinque diebus azymorũ F in quibus sacrificia offeruntur, sed nõ vocantur sancti. Idem est de sex diebus intermedijs festiuitatis tabernaculorum. Dicitur autem dies ista venerabilis, idest magna veneratione digna, quia non solum erat habens solennitatem sacrificiorum, sed etiam vacationis laborum. *Omne opus seruile non facietis in ea.* Exponendum est sicut fuit dictum præced. cap. s. ꝙ non liceret in hac die fieri aliquod opus seruile, sed solum licita erat paratio ciborum: oẽs autem alij labores, sicut arare, metere, ædificare, & plantare, & humanæ negotiationes non licebant: in sabbatho autem non licebant ista, nec etiam paratio ciborum aut succensio ignis, quia erat maioris obseruationis, q̃ cætera festa: vñ qui in ea pararet cibos, vel succẽderet ignem, occidebatur Exo. 35. c. *Quia dies clangoris est & tubarũ.* G Idest ista dies est celebris ab omni opere seruili, quia est dies clãgoris, & tubarum, i. in qua clangebatur tubis. Vocatur aũt istud festum clangoris, quia clãgebant in eo; & fiebat (vt Iudæi dicunt) ad memoriam arietis, qui oblatus est pro Isaac. Nã cũ iussisset Deus Abrahç ꝙ immolaret filium suũ Isaac, postea dictũ est, nç extenderet gladium suũ super eum: sed datus est ei quidam aries hærens cornibus inter vepres, vt patet Gen. 22. c. Magis autem adhuc videtur ꝙ fieret ista buccinatio ad lçtitiam festiuitatis, quam Deus celebrari volebat: potissimum quãdo erat annus septimus remissionis, qui in eodem mense celebrabatur, vel quãdo erat festum iobelçi. i. de anno quinquagesimo in quinquagesimum: tũc enim per vniuersam terram iubebat Deus clangi buccinis. Nec tamẽ est H penitus negãdum, ꝙ fieret buccinatio ista ad memoriam gaudij pro Isaac liberato a morte.

Tubæ, in quibus clangebatur, de qua materia essent. Quæst. I.

QVÆRET aliquis quæ tubæ erant istç, in quibus clangebatur, an essent argẽteæ, vel de cornibus aĩalium. Rñdebit aliquis ꝙ erant argenteæ: quia iusserat Deus de duabus tubis argenteis de quibus supra cap. 10. ꝙ Iudæi clangerent in eis, qñ haberẽt epulum, aut dies festos, vel calendas. Hic autem erant duo horum. s. dies festus, in quo celebrabantur sacrificia, erant & calendæ, quia ista erat prima dies mensis. Rñdendum est ꝙ in I hac die clangebatur duplici tuba. s. in tubis argenteis & in buccinis corneis. Quòd autẽ aliquando in cornibus fieret pulsatio, patet in Psal. 98. vbi dr̃: In tubis ductilibus, & voce tubç corneç, tubç ductiles vocantur tubç argẽteç, qa illç fiebant productiles extẽdẽdo materiam earum opere malleatorio: corneç aũt tubç sunt de aĩaliũ cornibus: fiebat tñ regulariter pulsatio in tubis argẽteis: ex cã tñ fiebat in tubis corneis. Vnde dicendũ ꝙ in die clangoris clangebatur in tuba cornea ad solẽnitatẽ illius festi, & memoriã Isaac liberati, & arietis immolati ꝓ eo. Deinde fiebat pulsatio in tubis argenteis, & ista fiebat propter duo, s. ꝑꝑ festum calẽdarum, quod erat die illa, quia semper fe- K stum clangoris, & calendarum erant simul: in calendis tñ erat clangẽdum in tubis argẽteis, vt patet c. 10. supra. Secundum erat ꝑꝑ qđ clangebatur in his tubis oblatio sacrificiorũ: nam iubebat Deus, ꝙ super holocaustis & pacificis hostijs clangeretur tubis argenteis, vt patet prçalleg. cap. Ex vsu autem Iudçorũ hoc apparet: nam ipsi die isto clangunt in synagogis suis in buccina cornea, & non clangunt in argentea, quia non possunt facere sacrificia nunc, quibus correspondeat ille clangor tubarum. si tamen determinatus esset totus clangor huius diei in buccina argẽtea, sicut clangor super holocaustis, & pacificis erat determinatus ad tubas argenteas, Iudæi nequaq̃ clangerent

Quare clangebat tubis argenteis.

nunc in buccinis corneis, quia existimarent ꝙ infringebant mandatũ Dñi: ergo primus clangor diei huius fiebat in tubis corneis, nec de quibuscunque, sed de arietinis solum, quia fiebat festũ istud in memoriã arietis oblati pro Isaac.

Quis clangebat in buccinis. Quæst. II.

QVÆRET aliquis quis clãgebat in his buccinis? Rñdendum est ꝙ soli sacerdotes, vt patet supra cap. 10. s. filij Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Erant enim istæ buccinç vasa sacra: ideo nemini licebat accedere ad eas, vel clangere in illis, nisi sacerdotibus: quia etiam quando ad bellum ibatur, sacerdotes clangebant his buccinis: iussit enim Deus, ꝙ qñ ad bellum eundum esset, clãgeretur tubis supra cap. 10. s. si exieritis ad bellum de terra vestra cõtra hostes, qui dimicant aduersum vos clangetis vlulãtibus tubis: & erit recordatio vestri corã Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorũ. Sacerdotes autem clangebant in bello in his buccinis: nam qñ iuerunt Israelitæ ad lustrandum per septem dies vrbẽ Iericho sacerdotes septem præcedebãt clangentes in buccinis septem; vt patet Iosue cap. 6: & sic nũquam erat aliquod bellum, ad quod non irent sacerdotes aliqui ex iussu legis, s. saltem ad clangendum tubis. Erat tñ aliud officium eorum in bellis. s. ꝙ irent ad corroborandum & admonendum exercitum ante pugnam. Modus autẽ admonitionis eius habetur Deut. cap. 20. pugnabant etiam aliquando sacerdotes in bellis: de quo magis declaratum est supra cap. 1. & Iosue 11. cap.

Sacerdotes ad bellum ibant.

Talis clangor an debebat esse concisus vel prolixus. Qõ. III.

QVÆRET autem aliquis de mõ clangoris huius diei, an debebat esse cõcisus vel prolixus: ponebantur. n. modi diuersi ad clangendum in tubis istis, quia istæ tubç erant ad multa: aliquando enim ad vocandum principes solum: aliquando autem ad vocandum totum populum: interdum aũt ad mouendum castra, & vt populus cognosceret ex mõ clangendi, ad quid clangeretur, distinxit Deus plures modos clangẽdi, de quibus patet supra cap. 10. In sacrificijs autem & oĩbus festiuitatibus debebat fieri clangor non continuus, nec prolixus, sed cõcisus minutissimis vocibus, & diuersis flatibus, qui est signũ magnæ lætitiæ: sic quoq; fiebat in oĩbus alijs festiuitatibus, vt patet supra c. 10.

Quomodo iste clangor differebat ab alijs. Quæst. IIII.

QVÆRET aliquis, cum in calendis clangeretur tubis, vt patet Psal. 80. s. Buccinate in neomenia tuba, idest in lunatione noua. In alijs quoque festiuitatibus super sacrificia clangebatur, vt patet supra c. 10. s. si quando habebitis dies festos, & calẽdas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis, quare iste dies vocabatr̃ clangoris. Rñdendũ est, ꝙ clangor huius diei differebat a clãgore aliarum festiuitatum in tribus, ex quibus accepit nomen clãgoris specialr̃. Primo differt, qa in alijs festiuitatib' gñalr̃ clangebatr̃ ad solennitatẽ, & lætitiã festiuitatis: & recordationẽ eorũ corã Dño, vt patet supra c. 10. s. si qñ habebitis &c. & subdit: Canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. In ista autem solennitate pulsabatur ad monendum homines ad pçnitentiam, & hoc est valde rationabile: quia decima die mẽsis huius septimi erat dies expiationis, in qua vniuersa delicta remittebantur, & fiebat sacrificium pro peccatis

Clangor huius diei differebat tripliciter a clangore aliarũ festiuitatũ.

totius

totius populi, atque confessio eorum, vt patet Leuit. c.16. ad remissionem autem peccatorum præexigitur dispositio in eo, cui fieri debet remissio, id est per istos decem dies reconciliabant iudæi proximis suis debita soluentes, & iniurias remittentes, vt sic fieret expiatio in die propiciationis.

Secundo differt ista pulsatio ab alia rum festiuitatum clangore: quia in aliis festis clangebatur tubis ductilibus de argento, quas fecerat Moyses, ut patet supra. capit. 10. & non solum in festis, sed & generaliter: nam in motu castrorũ, & in vocatione principum ad consilium, & in vocatione populi his tubis clangebatur.

Idem quoque fiebat in bellis, ut patet præall. c. in iobeleis etiam. f. annis quinquagesimis fiebat clangor in buccinis argẽteis Iosue. c.6. vbi dicitur ꝙ sacerdotes sumerent buccinas 7. ad clangendum, quę erãt buccinæ iobelæorum, & ibi erat clangor ad pugnam, sed constat ꝙ in bello clangebatur in buccinis argẽteis supra. c.10. ergo in iobelæis quoque clangebatur in tubis argenteis. In hac autem festiuitate clangebatur tuba cornea, quia licet clangor super sacrificia, & propter honorem calendarum diei huius clangeretur ĩ buccinis argenteis, tamen principalis clangor festiuitatis fiebat in tuba cornea ex causa supra assignata. Tertio differt ista pulsatio ab aliis festiuitatibus, quia ista fiebat in uocibus minutissimis, & velocissimis, in quibus est clangor concisus, & vlulatus, atque cum magno impetu: pulsatio, autem in aliis solennitatibus erat in quadã melodia, & cantando psalmos. Ista differentia tenet quantum ad clangorem, qui fiebat in hac die principaliter pro ipsa festiuitate, & in tuba cornea: secus autẽ de clangore, qui fiebat eadem die propter calendas, quæ tunc erant, & propter sacrificia, quia iste non differebat ab aliis solennitatibus, non tubarum argentearum ductilium, sed tubarum cornearum de ariete, quia licet in hac die clangeretur tubis argenteis super sacrificia, tamen clangor principalis huius diei, a quo denominatur festum, erat in corneis tubis, ideo inter cæteros modos laudandi Deum musicè posita est vox tubę corneæ, ut patet Psalmus 97. scilicet psallite domino in uoce psalmi, in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: sed non legitur aliqua dies in toto anno, in qua clangeretur tubis corneis, nisi hæc.

Offeretisque holocaustum. Id est omnia animalia, quæ infra habentur offerens in holocaustum.

In odorem suauissimum domino. Id est ista holocausta erant ad hoc, quòd inde exhalaret odor suauissimus pro Deo, non quidem quòd esset Deo suauis, quia eum non percipit, sed exponatur ut præcedenti capitulo fuit declaratum. Iste autem odor suauis cum in omnibus sacrificiis fit, quia Deus illa acceptat ex deuotione, & obedientia offerentium tamen specialiter conuenit holocausto, quia holocaustum fit soluni ad Dei laudem, vt declaratum est Leuitic. capitulo primo hostia autem pacifica fit principaliter pro pace obtinenda, vel obtenta, sacrificium autem pro peccato directè fit ad expianonem peccatorum: Deus autem maxime acceptat id, quod in ipsum maxime tendit. De his Leuit. c.1. dictum est.

Vitulum de armento unum. Istud est primum holocaustum, & differt ab holocausto trium solennitatum positarum præcedenti capitulo scilicet calendarum, azymorum, & pentecostes, quia in qualibet earum offerebantur domino uituli in holocaustum, ut patet ibidem, ponuntur autem hic omnia genera animalium immolaticiorum de quadrupedibus, quia sic fit in qualibet magna solennitate. De auibus autem nunquam dicitur, ꝙ in talibus festiuitatibus offerantur.

A *Quare de auibus nunquam offerebatur in talibus festiuitatibus, & de sacrificio Noe: in quo obtulit de omnibus uolucribus, & pecoribus mundis post exitum de arca: et de sacrificiis pauperum, & diuitum in quibus poterant quadrupedia commutari in auibus propter paupertatem. Quæst. V.*

QVæret autem aliquis quare non offerebantur aues.

Respondendum est secundum quosdam ꝙ non licebat eas immolari. Sed hoc notissime est falsum, cum per totum leuiticum multoties legantur aues oblatę. Idem patet Lucę. ca.2. nam in duobus generibus sacrificiorum poterant offerri volatilia. s. in holocaustis, de quo Leuit. ca.1. & in sacrificiis pro pecB cato, ut patet Leuit. ca.5. Sed dicendum est ꝙ nunquã iubentur offerri uolatilia in his festiuitatibus, quia nunquam lex iussit offerri uolatile nisi propter paupertatẽ offerẽtis, quod patet quia volatilia solum offerebãtur in holocaustis, & in hostiis pro peccato, ut probatum est. In hostiis autem pacificis nunquam offerebantur, vt declaratum fuit ca.3. ꝙ autem in holocaustis propter paupertatem solam offerrentur, patet Leuit. c.12. vbi iubetur ꝙ mulier post purificationem suam, siue pro filio, siue pro filia offerret agnum anniculum in holocaustum, & vnum turturem, vel vnum pullum columbæ pro peccato: postea autem dicitur ꝙ si non potuerit manus eius offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, simile patet Leuit. c. C 14. de purificatione leprosi vbi iubentur offerri duo agni, & agna annicula: & unus eorum erat in holocaustum. Postea autem subditur, ꝙ si pauper est, & nõ potuerit manus eius inuenire ista loco duorum agnorũ offerret duos turtures, & tamen unus illorum agnorũ erat pro holocausto.

Item offerebantur volatilia interdum pro peccato, sed nunquam iubebantur offerri nisi propter paupertatem, ut patet Leuit. c.5. vbi dicitur ꝙ peccans offerat agnam, vel caprã pro peccato, si autem non potuerit offerre pecus offerat duos turtures, sic in omnibus aliis: nunquam enim nisi pro paupertate uolatilia offerūtur. Hic autem non erat aliqua paupertas offerentis quia ista non offerebantur ab aliqua persona priuata, q̃ D posset esse pauper, sed offerebantur de pecuniis Sanctuarii: semper autem Sanctuarium abundabat, ita ut posset habere animalia, quæ iussa erant immolari.

Sed obiicietur ꝙ uolatilia aliquando offerebantur, & non ex paupertate, sed cum aliis sacrificiis. Sic patet Genes. cap.15. vbi Abraham obtulit de bobus arietibus, & capris, & turturibus, & diuisit omnia per medium præter aues: & tñ ibi non erat aliqua paupertas, præcipuè cum super omnia alia animalia immolatitia uolucres fuerint immolatę. Idem patet Gen. c.8. cum dicitur ꝙ Noe ędificauit altare domino, & immolauit de omnibus uolucribus, & pecoribus mundis. Item patet hoc Leui. c.1. ubi post immolationem boum, ouiũ, & caprarum in holocaustum dicitur de immolatione E uolatilium. Aues an ex sola paupertate offerebãtur. Primo. Secundo.

Respondetur ad primum, quòd illud non fuit sacrificium aliquod quod Abraham fecit, sed fuit quædã ceremonia ad componendum fędus. uolebat enim Deus ponere fędus cum Abraham promittendo ei terram Chanaan, & accipiendo eum, & semen eius in speciales cultores, & quia inter gentes fiebat fędus occidendo aliqua animalia, & secando ea in partes: & inter illas transibant postea, qui fędus inibãt significãtes per hoc ꝙ quicunque infringeret compositum fędus diuideret, ut illa animalia, sic autem Deus obseruauit cũ Abrahã, quia iussit ista aĩalia diuidi ĩ par-

tes æquales, & poni illas oppositas altrinsecus, ita vt inter eas esset via. Et tunc sequitur ibidem φ apparuit lampas ignis transiens inter diuisiones illas, illa autem erat repræsentans Deum transeuntem ad componendum fœdus. Et patet hoc magis, quia in eadē littera dr̄ die illa pepigit dñs fœdus cum Abraham dicens: semini tuo dabo terram hanc &c. non erant ergo aīalia ista oblata in sacrificium, sed ad faciendum fœdus, ideo nō est arguendum de illis ad sacrificia. Ad secūdum cum dicebatur de Noe φ obtulit holocausta de omnib. uolucribus, & pecoribus mundis, respondeti posset dupliciter. Primo quia ibi fuit ratio specialis, quia Noe voluit impendere Deo quoddam obsequium pro suscepto beneficio liberationis, in aquis diluuij: nihil autem videbatur magis exprimere diuinam dignitatem, quā sacrificium, ideo impendit illud, & quia in aquis diluuij fuerant liberata omnia animalia, quę in arca recondita erāt obtulit Noe de omnibus, ut sicut in omnibus fuerat susceptum beneficium diuinum, ita in omnib. impenderetur Deo aliquod obsequium immolādo quędam de illis. Immolasset autem Noe de omnibus simpliciter, sed quia quædam erant immunda, & non con uenicbāt ad dignitatem sacrificii, immolauit de solis mundis pro omnibus aliis. Simile autem fuit in exitu de Aegypto in iudęis. Deus enim tunc percussit omnia primogenita Aegyptiorum ab homine vsq; ad pecora conseruans primogenita hebræorum tam in hominib. q̄ in pecorib. iō iussit φ applicarentur ei omnia primogenita tam hoīum φ pecorum. Exo. c. 13. & 34. & ob hoc omnes Leuitę assumpti sunt ad cultū Dei pro omnib. primogenitis Israel, & pro ceteris soluebāt precium s. c. 3. s. pro quolibet quinque sicli: pecora autem primogenita immolabantur s. c. 18. Aliter respōderi potest, & magis in radice. s. φ nō est simile de oblatione Noe, & oblationibus, quæ fiebant in veteri testō, quia illa non fuit facta fm aliquam legē directiuā, sed ex voluntate Noe. in veteri antē testō fuerunt datæ leges de mō oblationum, & de animalib. offerendis nec poterant alia animalia aut ex aliis causis offerri, q̄ ut iusserat, & quia solum statuerat Deus volatilia immolari pp paupertatem offerentium, ut patet in exemplis inductis, non poterat aliud immolari. In Noe aūt fuit valde dissimile, quia ipse obtulit de omnibus animalib. mundis tā uolatilib, quam pecoribus, & tñ manifestum est, φ non licebat hoc in ueteri testō, nam etiam animalia munda omnia, quæ licebant ad esum, tē pore tñ Noe nullum animal erat illicitum, nisi quod hoīes comedere horrerent sicut nunc in nobis est. Itē dato φ acciperentur animalia mūda fm legem Moysi erant. 10. pecora munda, ut patet Deut. c. 14. de illis tñ solum tria immolari poterant. s. bos, ouis capra, vt patet per totum Leuiticum. Item de auibus mundæ fm legem Moysi, quia omnes erant mundæ nisi illæ, quæ exprimuntur tanquam immundæ Leuit. 11. & Deute. 14. c. de omnibus tñ illis non licebat immolari, sed solum de turturibus, & columbis Leui. c. 1. & per totū librum. Ad tertium rñdetur cum dr̄, φ Leui. c. 1. ponitur holocaustum de volatilib. postquam positum est de omnib. pecorib. mundis, & sic non fit pp paupertatē, vel in commutationem, respondendum est, φ ibi non iubetur quidquam offerri, sed ponitur regula de cęremoniis holocaustorū, quia aliqñ contingeret fieri holocausta de uolatilib. s. pp paupertatē offerentiū ponitē modus cęremoniarum eius, & sic stat ista ratio. s. φ nō offerantur in istis festiuitatibus aliqua volatilia, quia illa solum erant pp paupertatem offerentium, & in cōmutationem pro pecorib. Alii dicunt, φ nō offerebātur aues in solennitatibus, quia aues significant uitam contemplatiuorum, qui quasi columbę ad astra volāt & manent in nidis suis. s. in celsitudine contemplatio-

F nis, de quibus Isa. c. 40. qui sunt isti, qui vt nubes uolant & quasi columbæ ad fenestras suas: oblati ones autem factæ in magnis solennitatibus pro toto populo fiebāt qui contemplatiuus non est, sed implicitus actionibus. Ista causa tñ multum allegorica est: nam si pp hoc fieret Et diceremus, φ pauperes non offerrent columbas, quia non erat generale de oīb. pauperib. φ essent magis cōtemplatiui, q̄ diuites: sed standum est primę rōni q̄ est literalis. Vitium est. n. in aliquo expositore sacræ scripturę si existente cā lrāli recurrat ad allegoricā: nā in metaphoris non est arguere: qa fm Dionysiū mystica theologia nō arguit, i. illa q̄ fundatur sup sensu allegorico. *Arietē vnū*. Hoc erat generale in aliis festiuita-

G tib. φ offerret unus aries, ut patet hic, & pced. c. Dicūt aliqui, φ iste aries offerret in memoriam arietis immolati pro Isaac, cum ista festiuitas fieret in memoriam illius, & hoc satis rōnabile est. *Agnos anniculos immaculatos septem*. Quō agni sint anniculi, & quō immaculati pced. ca. declaratū est. Etiā ponunē septem sicut ī oībus aliis festiuitatib. Ra. Sa. dicit φ immolabantur ad significationem populi Israel, quia erāt Israelitæ tanq̄ agni dispersi. Sed hoc non conuenit omni tpe, immo in tpe illo, qui Israelitæ erant dispersi non poterant sacrificare, sicut nunc sunt: & qñcunq; ducebantur captiui extra terram suam: sed magis dicendum est, φ numerus istorum animalium immolādorum erat ad placitum legislatoris. *Et in sacrificiis eorum*. i. in libamentis suis ponentur ea, q̄ hīt ī. nunquam. n. accipitur hic nec in pręced. c. sacrificium pro carnib. immolatis, sed pro libamentis, quamquā in hoc differt, qnia aliqñ ac-

H cipitur multum stricte. s. pro sola simila, & tunc unū oleum, thus, & sal uocantur libamina, sic patet. ī. in oībus octo diebus tabernaculorum, & in festo expiationis. Aliqñ autem accipitur sacrificium magis generaliter. s. pro simila, & oleo saltem, ut hic, & præced. c. *Simila oleo conspersa tres decimas per singulos uitulos*. i. sacrificia ista erant similæ. i. de simila conspersa oleo, & hoc tā in uitulis, quam in arietib. & agnis. Et dr̄ φ in quolibet vitulo erant tres decimæ de simila, de oleo autem ad conspergendum illam intelligendum est, φ esset medietas hin, quia istud fiebat in omnibus uitulis, ut patet præced. c. & s. 15. c.

Quare dicatur per singulos uitulos cum unus tantum offerri iubeatur. Quæst. VI.

QVAERETVR quare dr̄ hic p singulos uitulos cū iubeat offerri vnicus uitulus. Rñderi posset φ ponitur hic plurale p singulari, & aliqñ ex mō loquēdi sic accidit, ut cū dicimus aliquē hēre filios, qui vnicū filiū hēt: sic. n. patet Ge. 46. c. vbi dr̄ Dan habuisse filios, & tñ unicus filius eius est. Itē s. c. 26. ponunē cognatiōes filiorū Dan, & tñ cognatio unica erat, ut patet ibidē. Sed ista rñsio nō multum stat, qa si poneret plurale pro singulari solū diceret per vitulos, & nō diceret p singulos, qa singulus est nomē distributiuū, & necessario signat multitudinē. Iō rñderi dēt φ ponit p singulos uitulos non solū ad significādū istū uitulū huius diei, sed ēt ad signādū oēs uitulos aliarū solennitatū: qa generale erat φ in quolibet uitulo qñcūq; offerret darēt tres decimę. Aliter aūt adhuc cōuenientius respondebitur. s. φ in hac die offerebanē tres uituli. s. unus, qui iubetur hic pp festum clangoris, & duo qui offeruntur pp festum calendarū, ut patet p ced. c. & quia oēs isti offerebantur cum libamētis suis p quolibet eorū dandæ erant tres decimę. *Per arietem duas decimas*. Etiā hoc generale erat, duo aūt arietes offerebantur in die hac. s. vnus pro festo clangoris, & alius pro calendis: hic autem solum dicitur de primo. *Vnam decimam per agnum*. i. vnā decimam ephi, i. Gomor

vnum:

vnam & non accipitur hic decima, ficut præced.cap. quia ibi dicebatur decima decimæ offerenda p agnũ, & illa erat respectu cori, & nõ ephi. hic autem dicitur decima ephi. *Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi.* Idest etiam offerretur vnus hircus pro peccato, & iste erat ad expiationem peccati populi, quia sacrificia ista erant de communibus expensis, eitm essent de pecunijs Sanctuarij, & ille dabantur a toto populo: ergo pro expiatione totius populi immolari debebant. in hoc autem manifestum est, quod quærebatur præced.c. s. pro cuius peccato immolaretur iste hircus. Dicẽdum aũt, ꝙ sicut iste, de quo hic immolatur ad expiationem populi: ita & omnes alij, qui iubentur offerri in ceteris festiuitatibus sunt ad expiandum pro toto populo. Sed arguetur, quia Leui.4.cap. iubetur, ꝙ pro peccato populi offerretur vitulus, & pro peccato principis hircus. Respondẽdum, ꝙ illud tenet, qñ erat aliquod peccatum determinatum, s. populus sciebat se offendisse in aliquo offerebat vitulum, cum autem iubetur hic offerri hircus intelligitur de peccatis non determinatis, s. totus populus nõ erat sibi conscius alicuius peccati propter quod deberet ſm legem offerri sacrificium, quia tamẽ manifestum est, quòd semper homines habẽt aliquid, quod expiari possit, iubebatur in solennitatibus offerri hircus pro peccato populi, si tamen contingeret, ꝙ populus esset sibi conscius alicuius delicti pro quo ſm legem offerre deberet sacrificium, & vellet offerre sacrificium in die clãgoris, vel alterius festiuitatis, nõ excusabatur, ꝙ offerretur sacrificium vituli, quod alias offerendum erat. *Præter holocaustum calendarum.* Idest ista omnia offerentur, quę dicta sunt, & pręter hęc offeretur holocaustum calẽdarum, idest oĩa sacrificia, quę offerenda erant in calendis, nõ solum holocausta, sed etiam pro peccato. Erat enim semper festum clangoris in die calendarum, cũ iussum esset, ꝙ dies clangoris sp esset prima dies septimi mensis. Vnde crederet aliquis, ꝙ per sacrificia festiuitatis clangoris, quę posita sunt excusarentur sacrificia calẽdarũ: erat enim ad hoc magna verisimilitudo, quia eadẽ penitus sacrificia erant diei clangoris, & festi calendarum, solum erat excessus in uno uitulo, quia in die calendarum duo uituli offerebantur, ut patet p̃ced.c. die aũt clangoris unicus offerri iubetur, ut patet hic, ideo dr̃, quòd hæc offerrentur pręter sacrificia calendarum, quia Deus nunquam uolebat aliquid istorum deficere, sed magis abũdare ad gloriam suam, & ad utilitatem spiritualem totius multitudinis. *Cum sacrificijs suis.* Idest cum libamentis, s. ꝙ etiam non omitterentur libamenta holocaustorum diei calendarum. Accipitur tamen hic specialiter sacrificium pro simila, quia infra ponuntur libationes, q̃ sunt alia libamenta, s. uinum, & oleum. Erant aũt in festo calendarum multa holocausta, in quorum quolibet erat sacrificiũ ponendum, & libamina, ut patet p̃ced.c. *Et holocaustum sempiternum.* Idest ẽt offertur sacrificium quotidianũ, s. agnus matutinus, & uespertinus, qđ sempiternum dr̃, quia sp offerebatur nulla die interposita. Vel sempiternum, quia usq; ad semper duraturũ erat. *Cum libationibus suis.* Idest ẽt offerentur libamina cũ his holocaustis, & sacrificijs. Per libationes intelliguntur hic uinũ, oleum, thus, & sal: simila aũt non intelligitur per hęc, sed per sacrificia, ut dictum est supra. *Eisdem cæremonijs.* Idest oẽs cæremoniæ, quæ aliàs obseruabantur in istis uictimis quantum ad modum agẽdi sacerdotũ obseruabuntur hic, s. quantum ad immolationem, decoriationẽ, sanguinis oblationẽ, partiũ diuisionem, & cremationẽ sup altare. De his cæremonijs Leui.ca.1. ista autem seruanda erant ęqualiter in oĩbus diebus, cum offerrẽtur uictimę. Dr̃ aũt hoc, quia crederet aliqs, ꝙ pp multitudinẽ sacrificiorũ eiusdẽ diei, & magnam

A temporis moram in alijs deberent in istis cęremoniæ breuiari, vel aliquæ prętermitti. dicit ergo Deus, ꝙ nec breuiabuntur nec prætermittentur, sed eędem erunt cęremoniæ, quę in aliis diebus, qñ fiebant pauca sacrificia offerebantur obseruabuntur. *Offeretis in odorem suauissimum.* Idest ista omnia offeretis ad hoc, ꝙ ex eis causetur odor suauis domino, quando fuerint combusta. *In incensum domino.* Idest ista supra posita offerentur domino in incensum idest incensa scilicet ꝙ offerentur ad hoc ꝙ incendantur, & non accipitur hic incensum pro thure.

Quot animalia immolabantur in die clangoris. Quæst. VII.

B Qvaerat aliquis quot animalia immolabantur in die clangoris. Respondendum, ꝙ cum dies clangoris, & calendarum sint idem, ex necessitate debent victimę utriusq; computari simul. Erant autem duo uituli pro calendis, & vnus aries, & septem agni, & unus hircus pro peccato, quę simul sunt. 11. pro festo autem clangoris erant. 10. animalia. s. omnia hæc præter unũ uitulum, quæ sunt. 21. animalia, addebantur autem duo agni pertinentes ad sacrificium quotidianum, & erant simul. 23. hoc autẽ si non accideret festum clangoris in sabbatho, si autẽ accideret in sabbatho addebantur duo agni pertinentes ad sabbathum, ut patet pręc.c. & sic erant. 25.

C Decima quoque dies mensis huius septimi erit uobis sancta atque uenerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suauissimum, uitulum de armento vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & in sacrificiis eorum similę oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos singulos,
D qui sunt simul septẽ agni: & hircum pro peccato, absque his, quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio, & libaminibus eorum.

De die expiationis.

D*ecima quoque dies.* Hic ponitur secundum huius.c. s. de die expiationis, uocatur autẽ ista solennitas dies expiationis, vel dies propitiationis, uocatur dies expiationis ab expiando idest purgando, quia tunc fiebat purificatio pro omnibus peccatis populi, & fiebant sacrificia, atque sanguis introducebatur in sancta sanctorum, ut patet Leuit. 16. Dicitur autem dies propitiationis a propitiando
E idest miserendo, quia Deus miserebatur die illo specialiter Israeli remittendo omnia peccata illius.

Sciendum, quod de ista festiuitate agitur in tribus locis scilicet Leui. 16. & 23. & hic. In primo horũ ponit̃ de modo sacrificiorum, quæ pertinent ad expiationẽ illius diei, & de sanguine introducendo in sancta sanctorum, aliisque cæremoniis pertinentibus ad sacerdotem magnum, in secundo agitur de obseruatione huius festiuitatis a laboribus, & de afflictione illius diei. Hic autem agitur de sacrificiis, quæ pertinebant ad solennitatem huius diei, & non erant ad expiandũ, & dicitur hic dies decima mẽsis septimi. s. septembris,

Obiectionis solutio

qui septimus est apud iudæos, & non est dies decima F ista. quæ est decima dies mensis septembris apud nos, quia ipsi incipiunt menses per lunationes, & contingit aliquando, ꝙ dies ista decima sit vltima dies mensis septembris apud nos, vel sit in mense octobri: nam lunatio illa est principium septembris apud iudęos, q̃ propinquior est æquinoctio autumnali. Est autem ęquinoctium vltra medietatem septembris, ideo cõtinget, ꝙ lunatio incipiat per. 13. vel 14. dies post æquinoctiũ, & tunc est principium septembris iudæorum in fine septembris nostri, & coincidet tũc september eorum cum toto nostro octobri, ideo omnes istæ tres festiuitates. s. clãgoris propitiationis, & tabernaculorum possunt accidere in octobri nostro vt communiter: tamẽ G dies clangoris est in septembri nostro, dies autem propitiationis equaliter accidit, ꝙ sit in septembri, vel in octobri, festum autem tabernaculorum, vt communiter accidit in octobri nostro potissime extremitas eius Sciendum tamen ꝙ prima dies septembris nostri nõ potest esse dies clangoris, & festum propitiationis non potest accidere die decima nostri septembris, quia ad hoc oportebat, ut prima dies mensis hebræorum esset eadem cum prima die septembris nostri, sed hoc est ĩpossibile, quia licet accideret lunatio prima die septẽbris, tamen iudæi non inciperent ibi septembrem suũ. Causa est, quia ista lunatio magis distaret ab ęquinoctio autumnali, quam sequens, quia prima dies mensis septembris distat ab ęquinoctio plusquam per mediã lunationem, ergo sequens lunatio erit principium septembris iudęorum. necesse est igitur ut nunquã sit H dies clangoris in prima die septembris nostri, & dies propitiationis nunquam sit in decima die septembris, & festum tabernaculorum nunquam sit in die. 15. sed sẽper post.

Erit nobis sancta atque venerabilis. Idest erit vacatiua ab omnibus laboribus, est autem sancta idest Deo applicita, uenerabilis idest magnę venerationis. Et quamquam non dicatur hic de ista festiuitate plusquam de aliis, tamen intelligendum est ꝙ magis venerabilis erat, quam aliæ in vacatione a laboribus, vt infra patebit.

Et affligetis animas uestras. Idest affligetis vosipsos, Ista afflictio est in priuatione omnium delectationum tã licitarũ, quam necessariarũ, dico autem necessarias, ut sumere cibum, & potum, dico autem licitas, vt exigere debitum, uel reddere, lauare corpus, & similia, quę I aliis temporibus licita erant. Hac autem die nullum horum licebat: nã non debebant iudæi comedere aut bibere toto hoc die, & quicunque comederet occidebatͬ. Etiam cessabant a petitione, & redditione debiti nam in hoc consistebat quædam recreatio quamquã licita: sed iubebatur ꝙ omnes homines se affligerent, & qui non affligeretur periret de populis suis Leuit. c. 23. ergo non debebat peti, aut reddi debitum. Et sic de cęteris delectamentis humanis, vnde iudæi in hac die nunc per totum diem sine cibo, & potu manent scilicet non comedentes in. 24. horis, quia a pręcedenti nocte a solis occasu incipiunt affligi non comedendo, & K bibendo, manent in hac afflictione vsque ad sequentẽ diem ad solis occasum scilicet per unum diem naturalem. Etiam in hac die non sumunt calceos, sed tota die in synagogis manẽt orationi, & lectioni vacantes. Etiam non exigunt debitum nec reddunt, nefas quoq; apud eos est alicui delectamento vacare.

Omne opus seruile non facietis in eo. Vocatur opus seruile sicut supra dictum est, omne quod est præter parationem ciborum. Vnde quando solum uetatur opus seruile non uetatur paratio ciborum. Non est tamen intelligendum, ꝙ in hac die solum vetetur opus seruile, sicut in cęteris, sed etiam omnia opera, sic patet Leuit. 23. c. ubi in omnibus festiuitatibus iubetur, ne fiant opera seruilia solum, in sabbatho autem, & in die expiationis iubebatur ne fieret aliquod opus. s. quia nec cibi parabantur, nec incendebatur ignis, aut aliquid alterum fiebat: in cęteris vero festiuitatibus licita erant hęc: & sic videntur quantũ ad hoc sabbathum, & dies expiationis æqualia in vacatione a laboribus, & tamen non sunt penitus æqualia, quia in die sabbathi licet essent cibi necessarii, non parabantur, nec succẽdebatur ignis, in die autem propitiationis non parabantur cibi quia non erant necessarii cum eadem die nihil comesturi essent iudæi, non licebat tamen parari cibos, si vellent eos pro sequenti die parare quia nullum opus fieri debebat. *Offeretisque holocaustum.* s. omnia holocausta quæ infra habentur. *Vitulum de armento vnum.* Hic ponuntur eadem sacrificia penitus, quæ in festo clangoris ablatis sacrificiis calendarum, quæ semper erant in festo clangoris, & nunquam poterant esse in die expiationis, ponuntur quoque eadem libamenta, quia in illa regulariter offerebantur, quãdo talia animalia offerrentur. *Et hircum pro peccato.* Iste est, qui offerebatur in omnibus festiuitatib. ad expiationem, & nõ est specialiter pertinens ad expiationis festiuitatem. *Absq; his, quæ offerri pro delicto solent in expiationem.* i. ista omnia offerentur, & præter hęc offerentur omnia alia, quæ ptinent ad expiationem. s. vnus uitulus, & unus aries. i. vitulus pro peccato, & unus aries pro holocausto: insuper accipiebantur duo hirci, vnus ad immolandum eum pro peccato populi, & introducendum de sanguine in sancta sanctorum, & alius ad mittendum in caprum emissarium. De his Leuit. 16. ca.

Quomodo dicitur, ꝙ offerebatur iste hircus in expiationem. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis quomodo dicitur, ꝙ offerebatur iste hircus in expiationem præter alia, quæ offerebantur in expiationem, oĩa. n. videntur in expiationem oblata. Respondẽdum est ꝙ in die expiationis fiebant sacrificia duplicia quędam, quæ erant solum ad expiandum pro peccato, & alia, quæ erant ad solennitatem ipsius festi, differebant autem hęc quando vitulus, & aries, & duo hirci, de quibus Leui. c. 16. erant proprie ad expiandum, quę autem habentur hic magis erant ad solẽnitatem festi: differebant quoque ex cæremoniis vestium. Nam sacerdos magnus faciebat sacrificia illa de quib. Leu. 16. c. indutus uestib. minoris sacerdotis. s. feminalib. lineis, & tunica linea, & zona linea, & cidari. Cũ uero offerebat sacrificia, de qb. hic erat indutus uestib. summi pontificis. Itẽ differebãt ista ex fine, quia prima erant solũ ad expiandũ, secunda aũt q̃q̃ aliquo mõ expiarent, tñ magis erãt ad honorẽ festiuitatis. Cęremonię erant quoq; in eis diuersæ. Pro quo considerandum, ꝙ ordo in celebrãdis sacrificiis huius festiuitatis erat, ꝙ primo fieret sacrificiũ matutinũ, ꝙ ĩ nulla die dimittebatͬ, de quo etiam dicitur immediate specialiter. Istud autem poterat facere quicũq; sacerdos minor, quia non pertinebat ad sacrificia diei expiationis: deinde sũmus sacerdos induebatͬ feminalib. lineis, & tunica linea, & zona, & cidari, q̃ erant uestes sacerdotũ minorũ, & ĩ istis pcedẽs ĩmolabat unũ uitulũ, & unum arietẽ pro se, & domo sua. s. uitulũ p pctõ. & arietẽ in holocaustum: erant aũt ista aĩalia de expẽsis suis: deinde accipiebat a pplo duos hircos, super quos mittebat sortes duas, s. vnã ad ĩmolandũ, & aliã ad mittendũ caprum in solitudinem, & secundum has distinguebanͭ illi duo hirci, & tunc sacerdos confitebatur peccata totius populi super hircum mittens eum in solitudinem prius immolato alio hirco, & introeũdo in sancta sanctorũ ad expian-

Ordo celebrãdi sacrificia huius festiuitatis

A expiandum cum sanguine vituli, & hirci, quib. factis sacerdos magnus exuebatur vestibus prioribus, & lauabat ibi carnem suam: rursus autem induebatur vestes pontificales, & faciebat omnia sacrificia, quæ habentur hic, & illa iam non pertinebant ad expiationẽ; quia in prioribus sacrificiis facta est expiatio, quorum sanguis fuit introductus in sancta sanctorum. De hoc latius, & distinctius dictum est Leui. capit. 16. & quantum ad hoc patet, ꝙ omnia ista holocausta distinguantur a sacrificiis expiationis, de quibus Leui. ca. 16. quia ad expiationem directe pertinent sacrificia pro peccato, de quorum sanguine introducebatur in sancta sanctorum, hęc autem holocausta erant quorum sanguis effundebatur per parietes altaris holocaustorum, sed de sacrificio isto pro peccato, de quo dicitur hic, ꝙ erat in expiationem est maius dubium, & dicẽdum est

B ꝙ iste hircus non erat aliquis de illis duob. qui habentur Leui. c. 16. illi enim proprie erant ad expiationem, quia unus erat ad expiandum scilicet ꝙ sacerdos confiteretur omnia peccata populi super ipsum, & portaret illa in solitudinem, ꝙ est expiare populum ab iniquitatibus: alius autem erat ad expiãdum, quia immolabatur, & de sanguine illius introducebatur in sancta sanctorum ad aspergendum coram propitiatorio, ꝙ erat proprie expiare. erant quoque isti hirci pro peccatis populi tam pro illis, quæ nesciebantur, quam pro illis, quæ confitebatur sacerdos super hircum, & erant determinata, iste autem hircus, de quo hic non erat ꝓ aliquo peccato determinatè, quod sacerdos confiteretur, sed erat in generali. Nec fiebat directè, & principa-

C liter istud sacrificium pro peccato ad expiationem, sed magis ad solennitatem festi, ideo preter istum hircum offerebantur alii duo pro peccato Leuit. 16. cap.

Et holocaustum sempiternum. Idest etiam præter ista offeretur holocaustum iuge scilicet matutinum, & vespertinum, quod ex nulla causa omittebatur.

In sacrificio, & libaminibus eorum. Idest offerentur omnia ista in sacrificio idest cum sacrificio. In enim significat cum, sic patet Gen. 32. capitu. scilicet In baccolo meo transiui iordanem istum idest cum baculo. Et uocatur hic sacrificium simila, quæ offerebatur cum quolibet istorum animalium, non quidem cum animalib. immolatis pro peccato, sed cum aliis, quia pro peccato non dabatur libamentum, sed solę carnes animalis.

D

Quot animalia offerebantur in die expiationis. *Quæst.* *I X.*

QVAERET aliquis quot animalia offerebantur in die expiationis.

Respondendum est, quod aut erat in die sabbathi aut non, si primo modo offerebantur. 18. animalia scilicet. 10. quę habẽtur hic, unus aries unus vitulus, septem agni, & unus hircus, offerebãtur etiam quatuor pertinentia specialiter ad expiationem scilicet unus uitulus, unus aries, & duo hirci. Sed unus istorum non immolabatur, quia mittebatur in caprum emissarium, de his Leuit. capitulo 16. offere-

E bantur etiam duo agni pertinentes ad sabbathum, & duo alii pertinentes ad quotidianum sacrificium, quę simul sunt. 18. si autem non accideret dies propitiationis in sabbatho offerebantur solum. 16. demptis duobus agnis pertinentibus ad sabbathum. In calendis autem nunquam poterat accidere festum expiationis, quia erat semper decima die mensis septimi, calendæ autem erant die prima.

Quintadecima verò die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne (Sacrificiũ 15. dies septimi mẽsis.)

A opus seruile non facietis in ea, sed celebrabitis solennitatem domino septem diebus. Offeretisque holocaustum odorem suauissimũ Domino, uitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorum similæ oleo conspersę tres decimas per uitulos singulos, qui sunt simul uituli tredecim, & duas decimas arieti uno, idest simul arietibus duobus, & decimam decimæ agnis

B singulis, qui sunt simul agni quatuordecim & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine eius. (Sacrificiũ 16. diei mẽsis septimi)

In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos rite celebrabitis, & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque, & libamine eius. Die tertio offeretis vitulos vndecim, arietes duos, agnos (Sacrificiũ die. 17. eiusdẽ mensis.)

C anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque, & libamine eius. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos rite celebrabitis, & hircum pro (Sacrificiũ diei. 18.)

D peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die quinto offeretis vitulos nouem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque, & libamina singulorum per uitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos im- (Sacrificiũ diei. 19.) (Sacrifici diei. 20.)

E maculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die 7. offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos imaculatos quatuordecim, sacrificia quoq;, & libamina singulorũ per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & (Sacrificiũ diei. 21.)

hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die octauo qui est celeberrimus, omne opus seruile non facietis, offerentes holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulum vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris, præter uota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

Sacrificiũ diei. 8.

De festo tabernaculorum.

QVintadecima vero die. Hic ponitur tertium, scilicet de festo tabernaculorum, & collectionis: in isto festo considerabantur tria, scilicet cessatio a laboribus, & mansio in tabernaculis, & vacatio in victimis. De primo dicitur Leuit. c. 23. scilicet ꝙ duo dies erant vacatiui primus, & octauus, omnes autem sex intermedii habebant sola sacrificia, ut patet hic: secundum erat in hac festiuitate habitatio in tabernaculis scilicet, ꝙ construebantur tabernacula de frondibus, & ramis arborum extra domos Israelitarum in loco patenti, & ibi manebãt Israelitę sumentes cibos, vel facientes aliqua opera, sicut in domibus. De quibus autem arboribus fieri debebant ista tabernacula, & de ceremoniis leti̇ię, quæ præcedebant ad ista tabernacula, & de causa huius festiuitatis declaratum est Leuit. capitulo 23. an vero potuerit in deserto obseruari festum istud tabernaculorum ibidem declaratum est. Ista quintadecima dies, quæ hic dicitur mensis septimi, non est quintadecima in aliquo mense nostro, sed computatur quintadecima per mensem hebræorum, qui incipit in lunatione; & non in calendis nostris.

Erit uobis sancta atque venerabilis. Idest cessabitis in ea a laboribus exponendo sicut supra declaratum est: erant enim octo dies in hac festiuitate, quorum duo erant ad sacrificia, & ad vacationem a laboribus scilicet primus, & octauus, & isti uocantur sancti, & venerabiles, alii autem erant ad sola sacrificia, & non vacabantur a laborib. ideo nõ vocantur sancti, nec venerabiles.

Omne opus seruile non facietis in ea. Idest nullum de seruilib. operibus: omnia enim opera vocabantur seruilia quęcunque in sabbatho erant illicita, preter ciborum parationes, quæ in sabbatho erant illicitæ, & licebant in aliis festiuitatibus: ideo de sabbatho non dicitur ꝙ nullum opus seruile fiat in eo, sed dr̃, ꝙ nullum opus fiet: in solennitate hac autem licebat ignem succendi, & parari cibos. Cætera vero opera illicita erant quia seruilia uocantur.

Dubita.

Solutio.

Si autem aliquis dicat vnde constat ꝙ in his diebus poterant iudæi parare cibos?

Respondendum est; ꝙ hoc habetur ex differentia obseruationis sabbathi, & aliarum solennitatum. Nam de sabbatho dr̃ ꝙ nullum opus fiet in eo, & declarauit scriptura ꝙ ẽt ciborum paratio non debebat fieri in illo, nec succensio ignis, ut patet Exo. c. 35. de festo autẽ azymorum dixit, ꝙ nullum opus seruile fieret in eo Leui. 23. c. & tñ dr̃ de hoc festo, ꝙ poterant in eo parari oĩa, quę pertinebant ad cibos Exo. c. 12. ergo in ceteris festiuitatib, in quib. solum interdum seruile opus po-

F terit esse paratio ciborum, q̃a illa non est sub operibus seruilib. alioquin cum dictum fuisset de festo azymorum ꝙ nullum opus seruile in eo fieri poterat non diceretur, ꝙ poterant parari cibi. *Sed celebrabitis solennitatem domino. 7. dieb.* i. obseruabitis septem dies in festiuitate ista, non quidẽ vacando in eis a laborib. sed offerendo sacrificiũ in singulis, & istud est celebrare. i. facere aliq̃ festiuitatem, qm̃ festiuitas inducit quendã honorem impensum Deo, qui nõ impendebat̃ in dieb. ꝓ festis, & q̃a contingebat istum honorẽ esse duplicẽ. i. aliqñ in sacrificiis, ut offerendo sacrificia, q̃ non offerebant̃ in aliis dieb. & licet hoc solum fieret erat celebritas, sic aũt fiebat in festo tabernaculorum per dies sex

G intermedios, in quib. sola sacrificia fiebant, & non uacabat̃ a laborib. & dñt oẽs isti septẽ dies, & octauus sequẽs solennes, aliqñ aũt est festiuitas ĩ eo ꝙ impendit̃ Deo honor vacando a laborib. ꝑꝑ ipsum, & intendendo in ipsum, hoc aũt nunq̃ erat solum, q̃a in oĩ festiuitate, q̃ esset vacatiua a laborib. offerebant̃ aliqua sacrificia spãlia. Patet. n. de sabbatho, ĩ quo minus fiebat, q̃ in ceteris, tñ ibi offerebant̃ saltem duo agni pertinentes spãl̃r ad festiuitatem istam, ut patet prece. c. Sed arguetur, q̃a dr̃ hic ꝙ septem dieb. celebrabit̃ solennitas tabernaculorum, & tñ postea singillatim ponũtur octo dies, in quorum quolibet designant̃ sacrificia, sic patet Leui. 23. c. Rñdendum est ꝙ in festo tabernaculorum erant dies octo simul, sed octauus nõ pertinebat ad festiuitatem tabernaculorum, sed vocat̃ dies cętus, atq; collectæ. i. ꝙ in die festo expleta iam festiuitate cõgregabat̃ totus cętus. i. totus populus, & de eis fiebat col-

Festum tabernaculorum durabat tñ per 7. dies.

H lecta pecuniarum pro expensis Sanctuarii, q̃a sumptus Sanctuarii erant magni, & reditus ordinarii parui erãt: iõ recurrebatur ad elemosynas, & sic in die festo colligebat̃ de toto populo pecunia, & q̃a conuenerat totus Israel in locum Sanctuarii ad festum tabernaculorum cõuenienter fiebat collecta de ppl̃o cõgregato: fiebat aũt sequenti die post festum tabernaculorum, quia toto festo. 7. dierum manebant Israelitę in loco Sanctuarii, & discessuri erant die octauo, ideo fiebat ibi collecta antequam recederent. Ista tñ dies non est de festiuitate tabernaculorum, sed est festum coniunctum illi: quamquam large appellantes interdum dicimus festum istud habere dies octo. De isto die magis dicitur Leui. 23. c. *Offeretisque holocaustum.* Idest offeretis oĩa animalia, quę. ĩ. habentur in holocaustum. Sciendum

I enim ꝙ in omnib. octo diebus celebrabant̃ sacrificia in festo tabernaculorum, & offerebantur de omnibus animalib. immolaticiis. s. de arietibus uitulis, & agnis, erant autem æqualia omnia sacrificia dierum septem in agnis, & arietib. sed differebant in vitulis, quia quotidie diminuebatur vnus uitulus de oblatione, *Vitulos de armento. 13.* i. in prima die offerebantur. 13. vituli in holocaustum, & offerebantur arietes duo ut patet in littera: & agni. 14. In uitulis enim fiebat variatio, agni vero, & arietes totidẽ erant in una die, & ĩ alia. De causis autem quare tot, uel tot offerebantur, & quare de quibusdam animalibus plura, & de aliis pauciora existimo ꝙ a sola uoluntate legislatoris dependeant, sicut

K est in iurib. humanis ꝓfixio terminorũ cum assignantur tot dies, aut anni, nam ĩ his ratio reddi nõ p̃t, potuissent enim esse plures, uel pauciores, & vtrobique esset rationabiliter factum. Considerandum tamen ꝙ Ra. Sa. assignat aliquam causam istorum sacrificiorum: fiebant enim inquit quotidie per septem dies sacrificia de uitulis, arietib. agnis, & hircis, hircus autem qui offerebatur quolibet horum dierum erat ad expiationẽ populi ꝓ pctõ, ut patet s. iõ in hoc non oportet assignari aliam cãm, de aliis aũt dicit, ꝙ agni erant quotidie. 14. & multiplicati ꝑ septẽ dies efficiunt̃. 98. qui offerebantur pro populo, ut liberaretur a. 98. maledictionib.

Quare erat agnorũ numerus 14. vitulorũ aũt quotidie minuebatur.

scriptis

scriptis in lege Deuter. 27. & 28. c. fuerunt autem istę maledictiones positæ super montem Hebal, & Garizim. Deuter. 17. & Iosue. c. 8. Vituli autem offerebantur per singulos dies in minori numero, & de his dicit Rabbi Salomon quod offerebantur pro populis gentiliū, dicit. n. quod orare debent iudæi pro regibus, & gentibus inter quas dispersi sunt: sic mandauit eis Ieremias, quod dum in captiuitate Babylonica erant orarent pro rege Nabuchodonosor ne incideret ī aduersitates, qa illo īcidēte necesse erat ipsos incidere, dicit aūt quod isti vituli minuebantur quotidie, quia iudæi rogant quod gentes, quæ Israel destruunt breuiter a domino deleantur. Vel dicit quod ista minoratio signat minorationem potestatis Gentium, nam quotidie dicit eas minorandas quousque ad vltimum totaliter subdantur Messiæ suo. Sed omnia ista aliena sunt, ideo non oportet eis insistere. *Et in libamentis eorum.* Cum omnibus istis animalibus dabantur libamenta, sed vario modo, ut patet ī. hic accipitur libamentum large, tam pro simila vino oleo, & cęteris. s. tamen simila uocabatur sacrificium, uinū autem, & oleum thus, & sal uocabantur libationes vel libamenta, ista autem ponebantur hic secundum eandem mensuram, secundum quam in præcedentibus, quia licet secundum varietatem festiuitatum ponerentur plura, aut pauciora animalia in sacrificiis, tamen libamenta cuiuslibet nunquam minuebantur, sed quantum ponebatur cum uitulo, vel ariete, de libamentis in vno festo tantum ponebatur in aliis. *Et hircum pro peccato.* Iste hircus erat communis in omnibus solennitatibus, siue vacatiuis, siue non uacatiuis, & nunquā fiebat aliquod augmentum, vel variatio in hircis sicut in cęteris animalibus, nisi per accidens, vtpote si aliqñ duo festa coincidebant, vt dies clangoris, & calendarū, quia tunc pro quolibet festo vnus hircus immolabat, sicetiam in die expiationis iubetur offerri vnus hirc⁹ & Leuit. c. 16. iubetur offerri duo alii, sed vnus occidebatur, & alius mittebatur in solitudinē. *Absque holocausto sempiterno.* i. hæc omnia fient, & pręter ipsa offerē holocaustū iuge, quod uocatur sempiternum ex causis supra assignatis, & istud nunquam cessabat propter aliquam solennitatem.

Et sacrificio, & libamine eius. i. etiam offerretur sacrificium. i. simila debita holocausto quotidiano, & libamē idest uinum oleum, thus, & sal. & sic. ī. distinguuntur sē per libamen, & sacrificium.

Quot animalia offerebantur in prima die tabernaculorum. Quæst. X.

QVAERITVR in hoc de prima die tabernaculorum, quot animalia offerrētur in illa, & quia contingeret plura, aut pauciora offerri secundum quod dies ista coinciderent cum aliqua alia solennitate, uel non. Aliquis distinguet, aut in calendis accidebat ista dies, vel non, sed ista distinctio non stat, quia impossibile erat, quod prima dies tabernaculorum, vel aliqua de octo diebus illius accideret in calendis: possunt quidem omnes isti dies diuisim accidere in calendis nostris. s. in calendis octobris, quando incęperit lunatio circa medium septembris, tamen de calendis nostris nihil ad Iudæos attinet, sed ipsi uocāt calendas, vel neomeniam primā diem cuiuslibet mensis sui, qui incipit cum lunatione, & de his erat impossibile, quod aliqua dies tabernaculorum accideret in calendis, quia festum istud incipiebat die. 15. mensis & durabat usque ad diem. 22. vt patet hic, & Leuit. 23. c. ideo de calendis non est distinguendum.

Sed dicetur quod aut accidebat ista prima dies in sabbatho aut non, si primo modo immolabantur in ea. 34. animalia. s. 13. vituli, arietes duo, agni. 14. & vnus hircus pro peccato quę sunt. 30. animalia pertinentia ad istam diem specialiter. Offerebantur etiam duo vituli pertinentes ad sabbathum, & duo pertinētes ad iuge sacrificium, quæ simul sunt. 34. si autem non accideret in sabbatho demebantur duo agni pertinentes ad sabbathum, erantque simul 32. animalia ex necessitate sacrificii. De spontaneè autem oblatis, vel quomodocūque alias non datur regula, quia illa sunt per accidens.

B *In die altero offeretis uitulos.* Ista dies secunda erat æqua his in sacrificiis primi diei, & in libaminib. solum enim debebatur vnus uitulus, quia isti continuo decrescebant, offerebantur autem in die ista. 33. animalia si eēt sabbathū, vel. 31. si nō esset sabbathū. De isto die secūdo non dicitur quod erat sanctus, & uenerabilis, sicut dicebatur de primo, quia non uacabatur hic a laboribus, sed omnia opera licita erant, quę in dieb. profestis fiebant.

Die tertio offeres uitulos. Iste tertius dies erat profestus quantum ad vacationem a laboribus, sed erat celebris quantum ad sacrificia, sunt autem eadem sacrificia in hoc die, quę in duobus præcedentibus: excepto, quod semper diminuitur vnus uitulus. Sunt autem in hac die animalia. 32. offerēda si sabbathum sit. Si vero dies profestus erunt. 30. quia ea quę pertinent specialiter ad hunc diem sunt 28. quibus adduntur duo agni pertinentes ad iuge sacrificium. *Die quarto offeres.* Iste ēt dies erat profestus quantum ad labores, sed sacrificia erant solennia. s. totidem, quot in aliis diebus, pręter vitulum, qui diminuitur. sunt autem ī hac die. 29. animalia

C offerenda, si non sit sabbathum. & 31. si sit sabbathū quoniam. 27. pertinent specialiter ad hunc diem, duo autem ad sabbathum pertinent, & duo ad iuge sacrificium.

Die quinto offeres. Sicut cęteri dies ita, & iste profestus est, sacrificia tamen eum celebrem faciunt, quæ in littera apparent, sunt autem animalia. 26. pertinētia specialiter ad hunc diem, & ex iuge sacrificio conuenient ei alia duo, si autem fuerit sabbathum erunt. 30. animalia. Hęc autem omnia cum sacrificiis, & libamē tis suis, de quibus nihil variabatur licet variaretur numerus animalium immolandorum.

Die sexto offeres. Erant sacrificia, & libamina in die sexto tabernaculorum, sicut in cęteris, & tamen profe

D stus erat. animalia uero. 24. offerebantur ex lege diei huius. Addebātur autem duo ex iugi sacrificio, & duo si esset sabbathum, vt fierent. 29.

Die septimo offeres. Iste erat dies vltimus festiuitatis tabernaculorum, quia solum dictum fuit, quod celebraretur solennitas septem diebus, ut patet in littera & Leuit. 23. c. erat quoque profestus dies iste sicut, & pręcedētes, & sacrificia erant minora, nam semper diminuebatur unus vitulus, libamina autem manebant eadem.

Die octauo. Iste dies non pertinebat ad festum tabernaculorum sicut pręcedentes dies, cum de solis septē iussum esset, quod fieret in eis solēnitas tabernaculorum: ideo quamquam iste octauus dies esset solennis non obligabantur iudæi manere in tabernaculis factis de ramis arborum, nec manebant, sed solum diebus septē p

E cedentibus. Fuit autem iste dies additus ad faciendum collectam, ideo, uocatur dies cętus, atque collectæ Leuit. c. 23.

Qui est celeberrimus. idest multum honorabilis scilicet quantum ad vacationem a laboribus, nam in cęteris pręcedentibus non uacabatur a laboribus, in hoc autem uacabatur. Cū erat quia iste dies erat assignatus ad faciendum collectam pecuniarū de populo pro sumptibus Sanctuarii, si tamen non vacaretur a laboribus, dilaberetur populus ad opera sua, & non congregaret ad eleemosynā faciendā p sumptib. Sanctuarii. Ne ergo ex hac occasione diminueret eleemosyna

Sanctuarii factum est, vt esset dies iste vacatiuus. Vocatur autem apud nos dies cętus, & collectæ ex causa supra assignata, apud hebræos autem vocatur retentio, quia populus, qui conuenerat de diuersis partib. terrę promissionis ad Sanctuarium ĩ ista festiuitate, volebat die octaua redire in possessiones suas expleta festiuitate tabernaculorum, sed sacerdotes detinebant eum ad faciendum prædictam collectam. Vocatũ autem dies iste celeberrimus, non ꝙ esset celebrior die primo festiuitatis huius, quia in illo vacabatũ a laboribus, sicut in isto, sed uocatũ celeberrimus respectu dierum ꝑcedentium, qui erant profesti, iste autẽ octauus erat celebris quantum ad labores. *Omne opus seruile non facietis*. i. in isto die non fiet aliquod opus seruile. s. nullum opus ꝑter ciborum parationes. *Offerentes holocaustum*. i. & ĩ ista die octaua offeretis holocaustum. i. oĩa aĩalia, quæ hñtur. ĩ. in isto autem die non fiebant tot sacrificia, sicut aliis dieb. vt patet in littera. & hoc quia iste dies octauꝰ non erat de præcedenti solennitate tabernaculorum: sacrificia autem fiebant ad celebritatem festiuitatis: nam in hoc octauo die nullum sacrificium prçter quotidianũ fieri debebat, nisi fieret ibi collecta, & quia dies erat celebris pp collectam immolabantur aĩalia, quæ hñr hic ad honorem festi: ponunĩ aũt hic aĩalia. 10. pertinentia ad illum octauum diem specialiter. s. agni septẽ, aries vnus, uitulus vnus, & hircus pro peccato. Offerebantur autem duo agni de iugi sacrificio, & si sabbathũ esset, offerebantur alii duo, ita vt essent. 14. *Absque holocausto sempiterno*. i. oĩa prędicta offerebant, & præter hæc offerebar holocaustum sempiternum. i. iuge sacrificium, ꝙ solum erat holocaustum, ut patet pręced. c. nam licet in qualibet festiuitate offerreẽ vnus hircus pro peccato pręterquam in sabbatho, in profestis tñ diebus solum offerebatur holocaustum ex necessitate legis: secus autem de spontaneis oblationib. vel quibuscunque aliis per accidens oblatis. *Sacrificioque eius, & libamine*. i. offerretur cum iugi holocausto sacrificiũ suũ. i. simila ei debita, quę uocatur sacrificium, & libamen offerretur. i. uinum, oleum, thus, & sal: sed adhuc magis proprie libamen conuenit oleo, & uino: qm̃ libare ad res liquidas pertinet. *Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris*. Hic ponitur epilogus præcedentium. s. ꝙ oĩa, quæ. s̃. dicta sunt debebant offerri in festiuitatibus iudæorum, & demonstratur hic ꝙ omnia. s̃. posita fuerunt data ad declarandum ritum festiuitatum quãtum ad oblationes. De aliis autem cæremoniis, & obseruationib. nihil dicitur hic. Ponuntur autem hic oẽs solennitates, & tempora quib. sacrificari debet. Alię autem nouem solennitates inter iudæos post tempora Moysi ex aliqua causa inter iudæos instituta sunt, de quibus declaratum est Leuit. c. 23. Illę autem non habebant determinata sacrificia ex lege sed instituentes illas festiuitates adiunxerunt eis sacrificia, quæ obseruabantur intra iudęos, & illa iam obligarent sicut priora hic expressa obligabant, quia omnes sacerdotes cũ toto populo poterant constituere aliquod festum, & cęremonias eius, ad quod ipsi obligarentur.

Præter uota. i. hęc omnia tenebantur iudęi dare ex lege a Deo hic instituta, & hoc præter uota. i. dato ꝙ ipsi uouerent aliqua sacrificia facere, quæ vellent facere istis dieb. non propter hoc tollebatur quin darent omnia instituta a lege, tollitur autem in hoc dubium, qa existimaret aliquis ꝙ sacrificia, quę spontaneè fiebant a iudæis poterant facere ad supplementum sacrificiorum, quæ ex necessitate legis fieri debebant, contingebat tamen ꝙ in aliquo die festo offerrẽtur multa sacrificia ex deuotione populariũ, & ista omnia fiebant intra Sanctuariũ, nã non poterat fieri sacrificium in aliqua ciuitate, vel quocunque alio loco terræ Chanaan, vt patet Leuit. 17. & Deuter. 12. cap. sed omnia fiebant

F in loco Sanctuarii. Omnia tamen istá nihil excusabãt de sacrificiis institutis a lege, commmuniter autem in istis festiuitatibus fiebant sacrificia multa a popularib. potissimum in tribus earum. s. in festo azymorum, pẽtecostes, & tabernaculorum, quia cogebantur omnes viri Israelitæ ire in locum Sanctuarii, ut patet Exod. 23. & 34. & Deut. 16. c. *Et oblationes spontaneas*. i. nulla oblatio siue spontanea siue ex uoto poterat poni loco alicuius victimæ, quæ offerri deberet in festiuitatibus. Distinguuntur autem hic oblationes in uotiuas, & spõtaneas: oblatio enim quæ ex uoto est non uocatur spõtanea, quia licet a principio uotum sit spontaneum, tamen in solutione necessarium est, sacrificia autem cõ- Oblationũ alia uotiua alia spõtanea
G siderantur hic tempore solutionis, ideo de uotiuis rectè dicitur, ꝙ distinguentur contra spontaneas.

Sacrificium pro peccato sub qua specie oblationis ponitur. Quæst. XI.

DE sacrificio pro peccato dubitabitur sub qua specie istarum ponatur. Dicendum, ꝙ non potest poni proprie sub uotis, quia illa non fiunt per uotum, sed ex necessitate legis. s. qa aliqs peccabat taliter vel taliter obligabatũ ex lege ad offerendũ tale, uel tale sacrificium secundum regulas, quæ habentur Leui. c. 4. & 5. vota autem aliquo modo sunt uoluntaria, nam antequam emittãtur penitus voluntaria sunt. Item non potest poni sacrificium ꝓ peccato sub hostiis spontaneis, quoniam spontaneę uocãtur hic quæ penitus sunt spontaneę, cum uotiuæ ho-
H stiæ non uocentur spontaneę, quia non sunt ex omni parte spontaneę, minus tamen spontaneæ sunt hostiæ pro peccato, quam uotiuę, quia in istis non est aliqua libertas offerentis, sed obligatio ex lege. Item non intelligitur sacrificium pro peccato per spontaneas victimas, quia hic ponitur in littera, quæ sint spontaneę, & ponuntur holocausta, & uictimæ pacificę solum. Rñdendum autem ꝙ hostię pro peccato dupliciter se habent, aliquando enim sunt ad solam emundationem alicuius immũditię, ubi non est peccatum aliquod, & interdum sunt pro aliquo, ꝙ est uerè peccatum. De primo patet, vt cum aliqua mulier pareret offerebat sacrificium pro peccato. Leu ca. 12. & tamen manifestũ est, ꝙ ibi non erat aliquod peccatum, sed solum immũdicia quędam prohibens eam ab accessu ad res sacras.
I Idem patet de leprosis. Cum. n. purificabantur offerebatur sacrificium pro peccato Leuit. capitu. 14. tamen leprosum nullum peccatum erat. Idem est de Nazareo viro, coram quo moriebatur aliquis, nam ille erat confestim immundus, & offerebatur pro eo sacrificium pro peccato, ut patet supra. capitu. sexto ibi tamen peccatum non erat, sed immundicia. De secundo patet exemplum Leuit. capitulo quarto, & quinto vbi ꝓ peccatis verè cõmissis imponitur sacrificium. Quantum ad primum modum dicendum, ꝙ sacrificia pro peccato non sunt spontanea, nec uotiua, sed pure necessaria ex impositione legis, & tunc nõ oportet de
K eis exprimi hic, quia sicut in omnibus sacrificiis necessariis ex positione legis, quę habentur præced. c. & hic, vnum nunquam impediebatur per alterum nec supplebatũ, sed si contigeret oĩa uenire in eodem die oĩa simul fiebant, ita de sacrificiis pro pc̃tõ mõ prædicto, qa simpl̃r erant necessaria vnum non supplebatur per alterum. s. ꝙ ista possent supplere locum alterius sacrificii, ꝙ fieri deberet in solẽnitatibus. Secundo mõ sacrificia pro peccato dicũtur esse illa, q̃ offeruntur ꝓ veris peccatis, & istud stat dupliciter, quia aut erant determinata a lege aut non. erant. n. sacrificia determinata a lege pro peccatis determinatis, ut patet Leui. cap. 4. & 5. aliquando autẽ non erant peccata determinata, sed aliquis

quis sciebat in vniuersali se peccasse, quanquam non erat sibi conscius specialiter alicuius delicti pro quo lex inberet offerri. Quantum ad primnm dicendum est, ꝙ sacrificia pro peccato non sunt votiua, nec spontanea, sed necessaria simpliciter, sicut sacrificia festiuitatum, quæ ponuntur hic, & præcedenti cap. ideo nõ fuit necesse exprimi de illis, sed sicut supra dicebatur, ꝙ sacrificia diei clangoris nõ impediebantur, nec supplebantur per sacrificia calendarum, cũ in eadem die essent, sed vtraque offerebantur: ita ista sacrificia pro peccato non supplebunt pro alijs sacrificijs, quę erant in festiuitatibus, quia vtraq; erant ex necessitate: si autem sacrificia pro peccato non essent determinata a lege, vt supra dicebatur, poterant aliquando esse votiua, & aliquando spontanea: si enim aliquis ad honorẽ Dei, & conscius sibi sceleris, quãquam non determinatè voueret offerre pro peccato erat sacrificinm pro peccato votiuum: si autem offerret sine voto erat sacrificium pro peccato spontaneum, & tunc reducitur ad ista duo, vel ad alterum eorum, & dicetur etiam, ꝙ præter sacrificium pro peccato, quod offerebatur spõtaneè, vel votiuè, offerebantur in festiuitatibus oĩa sacrificia, quæ erant determiuata. Considerandum autem circa prædicta, ꝙ vnnm sacrificium suppleri per alterum solum poterat intelligi, quando vtrunq; erat eiusdem speciei, & de animali eiusdem speciei: vtpote si deberet fieri aliquod holocaustum in festinitatibus potest intelligi suppletio illius si fieret aliqd̃ holocaustum spontaneum, vel votiuum in eadem die. De sacrificijs autem pro peccato manifestum est, ꝙ non potest intelligi, quomodo supplerentur per holocausta, & è conuerso.

Sacrificiũ vnum supleri per alterũ qñão poterat.

Item requirebatur, ꝙ essent illa animalia eiusdem speciei, quia etiam si sacrificia essent eiusdem speciei, & animalia non, intelligi non poterat quomodo fieret suppletio: vtpote si iuberetur in festiuitatibus fieri holocaustum de agnis, vel arietibus, & aliquis in eisdem festiuitatibns spontaneè, vel votiuè offerret holocaustum de vitulis, non poterat intelligi, quomodo fieret suppletio: data tamen identitate speciei in sacrificio, & identitate speciei in animalibus videbatur esse dubinm, an possit fieri suppletio: & de his dicit̃ hic ꝙ fieri non poterat.

In holocausto. Ponuntur hic partes hostiæ votinæ, & spontaneæ: sub qualibet enim earum contingit dari holocaustum, & hostias pacificas: nam sicut interdũ voueret quis holocaustum, ita & pacificas hostias, & sacrificium pro peccato, vt dictum est. Spontaneè quoque hic offerri possent, & tamen neutro modo supplentur, vel impediuntur sacrificia festorum.

In sacrificio in libamine. Sacrificium dicitur simila oblata cum carnibus animalis: libamen dicitur oleum, vinum, thus, & sal: & est sensus, ꝙ sicut victimæ holocaustorum, & pacificorum non impediebãt victimas festorum, siue istę victimæ essent spõtaneæ, siue votiuæ: ita de libamentis eorum. s. ꝙ non impediebantur, vel supplebantur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua: cuilibet enim oblationi animalis, siue esset ex necessitate legis, siue spontanea, dũ tamen esset pro peccato, vel pacifica hostia correspondebat libamẽtum aliquod, & de isto dubitaretur. s. dato, ꝙ non supplerentur victimæ festorum per victimas spontaneas, vel votiuas an supplerentur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua, & dicitur ꝙ non. & hoc siue sit sacrificium. i. simula, siue sit libamen. i. vinum, oleum, thus, & sal. Aliqui autem accipiunt hic nomine sacrificij hostiam pro peccato, sed non conuenit, quia in omnibus diebus supra positis dicebatur de sacrificio, & libamine, & tamen ibi solũ accipitur sacrificium pro simila: ergo sic accipit hic:

A hostia autem pro peccato intelligitur nomine holocausti, vel victimæ pacificæ, quando est spontanea, vel votiua: cum autem est ex necessitate legis intelligitur per victimas festorum, vt supra declaratum est.

Considerandum autem cum dicitur hic de votis, ꝙ non intelligitur de omni oblatione votiua, vtpote si aliquis vouisset offerre pecuniam, vel aliquod aĩal, quod non licebat immolari, aut vestem, vel aliquid simile. Nam de isto non erat dubium hic enim ponebatur ad tollendum dubium, ꝙ vota, & hostiæ votiuæ non supplebant, nec impediebant oblationem, & victimas festiuitatum: dato tamen, ꝙ istud non diceretur, non erat dubium de oblationibus votiuis, quæ non erant victimæ, sed de sacrificijs videbatur esse du-
B bium. s. an sacrificia votiua impedirẽt sacrificia festiuitatum, & de his intelligendum est.

In hostiis pacificis. idest eodem modo obseruabitur hoc in hostijs pacificis. s. sicut in holocaustis, quòd siue sint votiuæ, siue spontaneę non omittebantur propter eas victimæ festiuitatum. Idem etiam de libaminibus eorum dicendum est.

CAP. XXX.

ARRAVIT QVE Moyses filijs Israel omnia, quę ei dominus imperarat: & locutus est ad princi-
C pes tribuum filiorum Israel: iste est sermo, quem præcepit dominus: si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit.

Ritus uotorum, & iuramentorum.

N*Arrauitque*. Supra dictum fuit de ordinatione possibili ad Deum, per ea, quæ erant de communi lege: hic ordinatur populus ad Deum per ea, quæ sunt in sola intẽtione. s. per vota: est enim votum obligatio quædam
D causata per solam volnntatem in his, in quibus prius liberi eramus aliquid promittendo. In toto antẽ hoc c. nihil agitur, nisi de votis, & conditione vouentium, & quando vota tenent, & quando non. Tanguntur autem quinque, secundum quinque conditiones psonarum vouentium. Primo de viris: secũdo de puellis nullo modo maritatis, aut despõsatis: tertio de puellis desponsatis, sed nondum viro traditis: quarto de viduis, vel repudiatis: quinto de mulierib' viro traditis. Secunda ibi. *Mulier si quippiam*. Tertia ibi. *Si maritum habuerit*. Quarta ibi. *Vidua*. Quinta ibi. *Vxor in domo*.

Circa primum considerandum de eis, quæ dicuntur hic quãtum ad ordinem. s. an fuerint dicta post ea,
E quæ habentur præced. c. vel prius.

Respondendum est, ꝙ in istis non potest per certitudinem cognosci ordo ipsorum: in historicis enim, quãquam aliquando sint anticipata, vel recapitulata, potest cognosci ista mutatio ordinis ex rebus gestis, q̃ narrantur, quia quædam sunt naturaliter priora alijs in operationibus: ista autem sunt præceptiua, & non habent inter se aliquam habitudinem cõtinuationis. & sic quamquam prius data fuerint ista, quam illa nõ potest cognosci ordo istorum. Dicendum tamen, ꝙ ista fuerint posteriora, quia nunquam aliquis debet recedere ab ordine litteræ, nisi ex causa. s. quando constat ex alio loco scripturæ, quòd non sit ille ordo, qui habetur in littera, vel fortè conuincitur per aliquam rationem:

rationem: hic autem nihil tale est. Ideo dicendū est ꝙ iste fuerit ordo, s. ꝙ postquam declarata sunt sacrificia adiuncta sunt vota.

An ista fuerint dicta immediatè post præcedentia. Quæstio. I.

QVAERETVR vlterius, dato ꝙ fuerint ista dicta post ea, quę habentur præcedenti cap. an fuerint immediatè dicta. Respondendū est hoc etiam non posse constare per certitudinem, sed satis est verisimile, ꝙ fuerint immediatè dicta, vel saltem paruum tempus fuerit post inter hęc, & illa: in quo præsupponendum est ꝙ ista præcepta, & omnia superiora a cap. 20. vsque ad finem libri huius dicta fuerint anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratum est, supra c. 28. in princip. Præter hoc autem infra c. 36. in fine dicitur. Hæc sunt pręcepta, atq; iudicia, quæ pręcepit dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab super Iordanem: in quo innuitur, ꝙ omnia ista præcepta fuerunt data in vltima mansione. quæ est in campestribus Moab, quę vocatur Bellsethim, vt declaratum est supra cap. 25. & 26. omnia namque præcepta ista, vsque in finem libri continuantur, sed in fine dicitur, ꝙ illa præcepta data sunt in campestribus Moab, ergo etiam ista data sunt ibi: fuerunt autem data in octauo, vel nono mense cō putatis omnibus, quæ facta sunt post mortem Aarō, qui mortuus est mense quinto, vt patet ſ. 33. c.

Quare hic tractatur de votis, cum dictum fuerit sufficienter Leuitici. c. 27. Quæst. II.

QVAERETVR amplius quare hic dicitur specialiter de votis in toto isto c. cum de eis sufficienter dictum fuerit Leuit. c. 27. Respondendum est, ꝙ vota fiebāt dupliciter: primo modo enim aliquis seipsum vouebat: secundo modo cū vouebat seipsum ad agendum aliquid solum, vel vouebat aliquam rem suam, & in istis votis considerabā tur duo, s. an vota tenerent, & quæ personæ possent vouere. Secundum erat dato, ꝙ votum tenuisset, qualiter erat solutio facienda. De primo horum tractatur hic, & distinguuntur conditiones personarum vouentium, per quas notificatur, quando votum teneat, de quo nihil actum est Leuit. c. 27. Secundum erat, quomodo solutio erat facienda in votis, dato ꝙ tenerent, & de hoc nihil agitur hic, sed Leuit. c. 27. vbi distinguitur, sicut supra fuit dictum. s. an quis voueret seipsū, vel aliquam de rebus suis. Si primo modo determinatur ibi quantum quis pro seipso dare deberet, & distinguuntur status personarum secundum sexum, & ætatem. Si vero voueret rem suam, etiam ponuntur ibi differentiæ de mobilibus, & immobilibus: nō fuit autem positum ibi, quando quis voueret aliquid facere, vt ieiunare, vel affligere se, & sic de cæteris, quæ nō sunt in dando seipsum, sed in agendo. Et de his agitur hic, & de distinctione votorum valentium, & non valentium: ideo fuit necesse, vt post illa ibi dicta adhuc ageretur hic de votis. Simile est in multis alijs: sic. n. de festo azymorum agitur. Exo. 12. c. & Leu. 23. & supra 28. De ipso enim quantū ad cęremonias agni paschalis, & panum azymorum agitur Exo. c. 12. Quantum vero ad obseruationem aliquorum dierum festi huius & aliorum non: & quantum ad oblationem primitiarum de spicis virentibus agitur Leui. 23. c. Quantum autem ad reliqua sacrificia pertinentia ad solennitatem huius festi, in omnibus diebus suis, agitur supra 28. Ita etiam de omnibus festiuitatibus, quæ habē tur duobus pręcedentibus. c. agitur Leui. c. 23. & tamē quantum ad diuersa: ideo omnia necessaria sunt.

Quare festiuitas phase tractatur in tot locis sacræ scripturæ.

Circa primum. *Narrauitq. Moyses filiis Israel.* Deus. n. loquebatur primo Moysi in secreto: deinde ipse proponebat toti populo. s. per angelum suum, quia in die dationis legis in monte Synai cum audierunt Israelitæ vocem terribilem timuerunt mori: ideo deprecati sunt, ne vltra Deus eis loqueretur, sed Moyses, vt patet Exo. c. 20. & Deuteron. c. 5. Deus autem cōcessit: ideo dixit, ꝙ daret eis prophetas, qui loquerentur nomine eius, ne ipse loqueretur, & illos audirent sicut ipsum, vt patet Deutero. 18. c. non fuit tamen illa causa prima, propter quam Deus non loquebatur per angelum suum semper Israelitis, quin potius ipse fecit, vt vox quæ audiebatur in monte Synai in die datæ legis esset terribilis nimis, & continuè cresceret ad cē magis terribilem Exo. c. 19. vt Iudæi compellerentur petere ab ipso, ꝙ non loqueretur Deus, sed Moyses: quare autem Deus ad hoc Iudęos induxerit declaratum fuit Exod. c. 20. vnde post illam vicem, nunquam fuerunt data pręcepta Israelitis in sono tubę per angelos Dei, sed loquebatur Deus prophetis: ipsi autem enarrabāt populo: semel tamen legitur, ꝙ angelus domini locutus fuit ad totum Israel: non quidem pręcipiē do, sed increpando post mortem Iosue, vt patet Iudic. c. 2. ideo tempore Moysi Deus loquebatur ad ipsum & ipse postea referebat verba illius ad populum.

Quare Deus loquebatur toti populo p Moysen & non per angelum.

Omnia quæ ei dominus imperarat. Hoc potest intelligi referendo ad superiora. i. Moyses locutus fuit omnia supra posita de sacrificijs, quæ Deus imperauerat loq. & postea locutus est ad principes ista, quæ habentur hic de votis, & tunc distinguuntur hic duæ sententiæ per duo verba, quæ habentur hic. s. narrauit, & locutus est referendo primum ad pręcedentia, & secundū ad ea, quæ habentur hic. Alio modo potest esse sensus, ꝙ referatur vtrunque ad ea, quæ habentur hic. s. ꝙ Deus locutus fuerit Moysi ea, quę habētur hic de votis, & ipse narrauit ea multitudini, & tunc fuit locut⁹: isto modo describitur factum in vniuersali. Primo ꝑ hoc quod dicitur: narrauit omnia, quæ dominus imperauerat: secundo describit in particulari dicens. Iste est sermo, quem præcepit dominus, & iste secundus sensus est, quem facit littera. *Et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel.* Isti principes erant 12. viri in 12. tribubus Israel, tanquam duces, & veniebant a capitib⁹, ipsarum tribuum semper per lineam primogenitorum. De istis principibus, patet supra cap. 1. & 2. Erant autem isti honorabilissimi in toto populo, quia erant principes totius multitudinis, & ob hoc in dedicatione sanctuarij ipsi soli leguntur obtulisse specialia dona, & sacrificia, vt patet supra c. 7. poterat autem intelligi, ꝙ locutus fuit Moyses ad istos. s. ꝙ vocauerit eos specialiter, & proposuerit eis istas regulas de votis. Aliquando enim consuetum erat, quòd Moyses vocaret solos principes multitudinis ad consiliū, & congregabantur intra atrium tabernaculi. Vocabantur tamen per quendam specialem sonitum tubarum, vt patet supra cap. 10. s. si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis, & proponeret Moyses istis præcepta de uotis, quia erant principales in tota multitudine. Sed magis est dicēdum, ꝙ Moyses locutus fuit ista ad totam multitudinem, quia ista pertinebant ad totum populum, sed nominantur hic soli principes specialiter, quia ipsi erant principaliores in populo. *Iste est sermo, quem præcepit dominus.* i. ista, quæ intra dicentur de votis, sunt, quæ Deus præcepit Israelitis obseruare. *Si quis uirorum uotum uouerit domino.* Ponitur hic prima regula de uotis circa viros, & dicit ꝙ omne uotum viri tenet. Dicitur autem de viro intelligendo de eo, qui est ætatis perfectæ, et sui iuris. Si. n. aliquis sit minor, & in potestate patris, non tenebit

votum,

Regula de uotis circa uiros.

votum,sed dicendum est de illo, sicut de voto puella- A
rum,ideo dicitur hic,siquis virorum quia vir denomi
nat ętatem perfectam:paruuli autem non comprehē
duntur nomine virorum.In hoc aūt est considerandū
ꝙ iste,qui minor est,& vouet, pōt deficere in voto du
pliciter. Primo si sit defectus ex parte consensus, vel
voluntatis se obligandi.Secundo si deficiat,eo ꝙ si est
iuris sui,q̄q̄ habuerit voluntatem se obligandi.De pri
mo dicēdum est,ꝙ nullo mō tenet votum, siue sit de
vouendo seipsum,siue de aliquid agendo,vel de dādo
aliquid,vtpote si sit in ætate nimis imperfecta,cū non
peruenerit ad rationis integrum, & habeat verba voti
non obligabitur, si promiserit se futurum monachū,
vel ieiunaturum, aut aliquid in pauperes impensurū,
quia votum est causans obligationem per libertatē, B
& uoluntatem se obligandi; qui aūt nondum ꝑuenit
ad ętatem perfectæ discretionis non hēt voluntatē se
obligandi,q̄q̄ exprimat verba obligationis, sed est in-
uoluntarius per ignorantiam. Idem iudiciū est de vi-
ris magnæ ætatis, qui sunt furiosi, & qn̄ non hn̄t luci-
da interualla vouent.Ibi.n.non est voluntas se obligā-
di,cum non iudicent quid agant. Si aūt non deficiat
votum ex defectu consensus, pōt deficere ex defectu
potestatis se obligandi, & sic dr̄ hic de mulieribus cō
iugatis,ꝙ votum earum non tenet,viro nolente. Idē
de puellis,siue desponsatis, siue non desponsatis respe
ctu patris sui. Sed in istis distingueret aliquis, ꝙ aut
pueri,qui vouerunt,& habebant integram voluntatē
se obligandi,vouerunt seipsos simpliciter, aut voue-
runt aliquam rem daturos,aut vouerunt, ꝙ aliquid fa C
cerent:si vouerunt primo, & tertio modo, dicet aliqs
ꝙ tenet votum:si secundo mō non tenet. Et ratio di-
uersitatis, quia quandocunque aliquis peruenerit ad
ætatem discretionis, si est homo liber, habet potesta-
tem super seipsum,licet non super aliquam rem, qa
nihil adhuc administrat. Primum aūt,& secundū vo-
tum respiciunt ipsam personam: ideo qui pōt super
seipsum potent isto modo vouere, qui aūt est in ætat-
e adulta super seipsum pōt si liber est, & non furio-
sus. Secundum votum respicit res, ideo qui nō habet

Quo tenēt uota secū-dum legē Moysi.

aliquam ministrationem rerum, nō p̄t isto mō voue-
re.Ista distinctio fortè teneret ſm nos, sed secundū he
bręos non erat idem modus votorū, quia maior po-
testas dabatur patribus super filios in veteri testō, q̄ in D
nouo:nam nunc p̄t quilibet cōpletæ rationis, q̄q̄ non
sit emancipatus, vouere seipsum, vt ꝙ efficiatur mo-
nachus,vel vouere se,ad aliquid faciendum,vt ꝙ ieiu-
net:non p̄t tn̄ vouere aliquid dare, quia nihil hēt, sed
omnia sunt patris sui, nisi habeat peculium castrēse,
quod lucratus est in bello, qa seruiuit dn̄o, vel habuit
ab hostibus,vel quasi castrense, quod in docendo ac-
quiritur,vel in causidicando, & in similibus, vbi filius
acquirit aliquid, quia non datur sibi ꝓp patrem, nec
prouenit ex re patris administrando eam industriosè,
vocabitur quasi castrense.Et de isto vouere pōt cum
sit proprium peculium, & sui iuris non profectitium,
nec aduentitium. Apud Iudęos tn̄ erant minus liberi E
filij existentes in potestate patris: ideo de eis vr̄,ꝙ non
poterant vouere seipsos simpliciter,vel vouere ad ali-
quid agendum, sed iudicabitur,sicut de puellis. Nec
valet si aliquis dicat, ꝙ cum filij non præiudicarēt pa-
tris iuri vouendo seipsos simpliciter, vel vouendo ali-
quid facere,ꝙ teneat votum,sicut iudicatur apud nos
ꝙ filiusfamilias possit vouere religionem, vel ieiuniū,
sed non dare eleemosynam,nisi habeat peculium ca-
strense,vel quasi castrense.Nam si hoc mō diceretur,
etiam de puellis Iudæorum,quæ erant in potestate pa
tris diceremus,ꝙ tenerent vota patre inuito: sed falsū
est,vt patet in littera. Consequentia apparet,quia nūc
puella in potestate patris potest vouere continentiā,

A ēt patre inuito, vel vouere ieiunium, aut contrahere
matrimonium: ergo conformiter de filijs familias,di
cendum vr̄,ꝙ vota eorū non teneant ex lege ista, sed
iudicentur ꝑ legē votorum puellarū:viri aūt sunt, qui
sui iuris sunt,& illi hn̄t administrationem rerū : ideo
possunt vouere seipsos simpliciter, vel ad aliqd agen-
dum,vel ꝙ aliquid dent. *Votum domino uouerit.* Dr̄ de
Deo,quia votum proprium non p̄t fieri,nisi Deo:alijs
enim promissiones facere possumus,& obl'ones, atq;
iur̄a:vota aūt nequaq̄. Vnde dicimus votum esse pro-
missionē factā Deo de aliquo licito ad qd̄ alias obli-
gati non eramus. *Aut se constrinxerit iuramento.* i.dato

Votum nō pōt fieri nisi Deo.

ꝙ nō expresserit verba voti, si tn̄ iurauerit aliquid fa-
cere ꝑ Deū,aut pro Deo nō exprimēs verba voti, ob-
B ligabitur,sicut si vouisset. Considerandum autem in
hoc,ꝙ iste,q aliquid facere iurauit non exprimēs ver-
ba voti,aut iurauit illud proximo suo.s.volēs se ei obli
gare,vel iurauit Deo.Si iurauit proximo suo,q̄q̄ tenea
tur ad solutionē ꝓp veritatem, & ꝓp iur̄m tn̄ non est
votum : ideo si violauerit istam promissionem nō dr̄
violator voti,sed periurus. Si autem ista obligatio sit
ad Deum.s.ꝙ aliquis intendat se obligare Deo pote-
rit esse tripliciter.s.exprimendo verba voti, vel solum
iurando siue voto,vel vouendo, & confirmando vo-
tum iur̄o. Oēs autem isti modi dn̄r vota, q̄q̄ non ap-
pareat in quolibet eorum verbum vouendi:differt tn̄,
quia maior obligatio inducitur,qn̄ votum est iur̄o fir
matum,quam si sit simpliciter emissum. Rō huius

Votū Deo tripliciter fieri pōt.

est, quia vtrunque eorum per se important vinculū:
C vnum ergo alteri additum efficit maiorem obligatio
nem. Aliter patet,quia cum obligatio alicuius liberi
ex sua voluntate nascatur ex voluntate accipietur rō
maioris,vel minoris obligationis:qui.n.magis se obli
gare intendit,magis obligatur. Cum ergo votum,&
iur̄m simul maiorem, voluntatis conatum ad se obli-
gandum demonstrant,magis obligabunt. Aliter.n.p̄t
comparari iur̄m voto,prout iur̄m est aliquid quo af-
firmamus promissa facta proximo, & rō dicendū, ꝙ
non tm̄ obligat iur̄m, sicut votum simpliciter emis-
sum. Rō est,quia votum est directè in Deum. Iur̄m
aūt,vt dictum est directè est in proximum.s. ad vtilita
tem illius,licet illam vtilitatem iurans speciali mō ꝑ

Quid magis est obligatorium votum an iuramētū.

iur̄m confirmat,prout ponit diuinam reuerentiā pro
D aliquo reductiuo sui ad firmam, & indubitatam pro-
missorum executionem. Si ergo aliquis ꝯhat solum
offendit diuinam reuerentiam,in qua nō per se, sed ꝑ
accidens tendebat, qui autem votum non soluit dire-
ctè magis Deum offendit,quia votum in eum directè
tendebat:ideo fidelitas, quam Deo debemus magis
offenditur hic,quam in fractione iuramenti, qd̄ erat
factum in vtilitatem proximi, quamquam ibi offen-
datur Deus,& proximus, & in voto facto solum De⁹
offenditur: iuramento enim facto contra reuerentiā
Dei agitur,sed non contra fidelitatem,quia nihil Deo
promissum erat,sed proximo, licet per Deū ꝓmissum
esset:in voto autem agitur ꝯ fidelitatem, si frangatur:
E ideo dr̄ in Eccl.4 c.Si aliquid voueris,ne moreris red-
dere:displicet.n.Deo infidelis,& stulta promissio. Vo
catur autē ꝓmissio infidelis,qn̄ fides nō obseruatur. s.
voto violato:vocatur stulta qn̄ fit indeliberate, vel de
re vana,aut illicita,siue qn̄cunque non tenet:magis tn̄
offenderetur aliquis dn̄s temporalis, cum aliquis age-
ret ꝯ fidelitatem illi præstitam, q̄ si ageret ꝯ reueren-
tiam eius:iur̄m autem, de quo supra nullo modo po-
test totaliter tendere in Deum,sed ſm aliquid: magis
aūt in vtilitatem proximi: iur̄m autem est totaliter di
rectè in Deum,qn̄ votum firmatur iur̄o, quia vtrun-
que tendit tunc totaliter in Deum.

Quid

Quid obligat magis iuramentum sine voto alicuius rei in Deum, vel è contra. Quæst. III.

QVAERETVR Tunc quid si iuramentum sine voto sit totaliter in Deum, sicut votũ sine iuramento: videtur tunc dubium esse, quid magis obligaret. Respondendũ est, ꝙ magis obligaret iuramentum, quia in voto violato agitur directè, & explicite contra fidelitatem Deo debitam, implicitè autem contra reuerentiam: nam cum quis vouet promittit reddere: cum aũt nõ reddit non obseruat fidelitatem in promissis, & hoc est agere ꝯ fidelitatem Deo debitam, quæ iam per votũ debita est. Et dr̃ fieri ꝯ hanc, quia votum s̃m se ꝓmissionem istam importat. Est aũt implicitè ꝯ reuerentiam: nam cum iste promisit Deo, & non reddit non multum curat de eo, quia si curaret redderet ꝓmissum, & hoc est agi ꝯ reuerentiam. In iur̃o aũt quod totaliter factum est ad Deum fit explicitè ꝯ fidelitatem, & directè. Etiam explicite contra reuerentiam, quod patet, quia iste, qui iurauit aliqd facere pro Deo promisit, & in promissione attẽditur fidelitas. s. ꝙ sic fiat, vt promissum est. Qui aũt iuramentum infringit fidem non seruat, quia promissio perit, & hoc est directè frangere fidem, cum fiat hic ꝯ promissionem, quę in iuramẽto firmatur. Fit ẽt directè, & explicitè ꝯ reuerentiam, quia ille, qui iurat ꝯfirmat aliquid per Deum, quod si non obseruet reuerentia illius lędit: ideo nanq; res promissas per Deum ꝯfirmam⁹, vt ꝑꝑ reuerentiam illius ꝯrium non agamus, quod non accideret si iuraremus per creaturam, quia illa nullius reuerentiæ esset, aut paruæ. In voto aũt, & iur̃o cum vtrumq; per se totaliter in Deum est, dr̃ia manifesta est, quia votum pro Deo fit. i. ad honorem, vel cultũ illius; sed non per illum. i. non confirmat̃ per Deum, nisi intercedat ibi iur̃m, in quo Deus adducitur tanquam medium ꝯfirmatiuum. Iur̃m aũt in casu dicto est pro Deo, quia in ipso ꝓmittitur aliquid qđ ꝓ Deo est. Etiam est per Deum, quia in nomine eius promittẽtes ꝯfirmamus; ideo si frangamus iur̃m huius maius esset, quàm infringere votum. *Aut se constrinxerit iuramento.* Potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ iur̃m istud sit solum. s. ꝙ iste iurauit, & non expressit verba voti; tñ id quod iurabatur, erat solũ pro Deo, & sic obtinebit iuramentum illud locum voti, & distinguetur ista litera. s. siquis virorum votum vouerit. i. solũ expressit verba voti, nihil iurãs; aut se iur̃o ꝯstrinxerit. i. vel solũ expressit verba iur̃i, nõ exprimẽs verba voti, & dr̃, ꝙ vtroq; modo tenebitur ad id quod promisit. Aliter potest accipi ista litera, quòd ista clausula sit aliquid additum ad superiora, scilicet, siquis votum vouerit, idest, si aliquis emiserit verba voti simpliciter non ꝯfirmans iuramento, vel iuramẽto se constrinxerit, idest si vouerit, & super hoc addiderit iuramentum, quasi dicat, quòd quantum ad valorem voti nihil differt an solum protulerit voce nõ iurans, vel quòd vouerit, vel iurauerit, quia vtroque modo tenetur reddere. Primo modo tamen est minoris obligationis votum, quàm secundo. *Non faciet irritum verbum suum.* Idest non retractabit promissiones. Est enim facere irritum, idest adnihilare, sic enim fit in verbis nostris, quando ea agimus, verbum quippe nostrum est signum rerum prout sunt in anima, & prout sunt extra iuxta Aristo. I. Periher. (Cap. 1.) sunt ea, quæ sunt in voce earum, quæ in anima sunt passionum notæ, idest signa: de ratione autem signi est esse ad signatum, cum dicatur relatiuè. Cum vero dicta nostra non explentur opere, nihil correspondet verbo, quod est signum, & sic nihil est verbum in rõne signi. Sic autem est in omni iur̃o fracto, & in voto

F violato: ergo verbum est ibi irritum. *Sed omne quod promisit implebit.* Idest, non retractabit vir promissiones, sed omnia, quæ dixit, faciet. Non est hoc intelligẽdũ absolutè, quia impossibile est, ꝙ aliquis vir quantũcũque sui iuris oĩa, quæ promisit adimplere debeat. Nã si vouit Domino, ꝙ occideret aliquem, non tenebitur implere, sed magis implendo peccaret, vel si vouit aliquod malum se facturum, aut si vouit se daturum in eleemosynam omnia, quę alius possidet, & sic de cęteris. Nihil enim horum implere tenetur, nec licitum est impleri, quamquàm posset, sed intelligendum est appositis conditionibus, quæ requiruntur ad votum, scilicet, quòd id, quod vouetur, sit licitum: illicita enim non cadunt sub voto. (Conditio voti prima.) Et propter

G hoc occidere, fornicari, furari contumeliari non cadunt sub voto, & vniuersaliter de omni illo, quod inhonestatem aliquam importat. Ratio est, quia votũ est promissio facta Deo ad magis colendum ipsum, quia est de operibus supererogationis: nullum tamen inhonestum est ad cultum Dei, sed magis illi repugnat; ideo de eo fieri votum non potest. (Illicita voueri non possunt.) (2. cõditio.) Secunda conditio est, quod sit votum cum deliberatione factum: nam siquis etiam si iuris repentina iracũdia stimulatus, aut nõ multũ aduertens ad ea, quæ dicebat, aliquid voueret, non tenebatur illud implere: ratio est, quia deficit ibi fundamentum voti, per votũ enim obligamur, & ista obligatio inducitur ex volũtate obligandi: in eo autem, quòd stimulatus ira, aut non aduertens ad id, quod dicebat, aliquid promisit,

H deficit voluntas se obligandi, quia verba illa voti nõ fuerunt emissa per deliberationem, sed ex quodam motu passionali, vel leuitate quadam.

Tertia conditio est in voto, quòd sit sine præiudicio iuris alieni, (Tertia.) & propter hoc siquis voueat id, quod non est iuris sui totaliter, vel nullo modo, votum non teneret, vt siquis voueret dare in eleemosynam omnia, quæ sunt in vna vrbe. Actus enim iste licitus est, & etiam potest fieri sine leuitate cum plena deliberatione: tamen non potest iste, qui vouit, implere, quia præiudicaret iuri alieno. Ista autem vocatur stulta promissio, quia promittitur quod non est in iure suo, & displicet Deo: nam dicitur in Ecclesiastico: (Cap. 5.) displicet Deo infidelis, & stulta promis-

I sio. Istud etiam est, vt siquis voueat ea, quæ sunt sui iuris aliqualiter, tamen non possit ea explere sine præiudicio iuris alieni, quia iste vouens non est penitus iuris sui in illis, quæ promittit, sicut siquis coniugatus voueat castitatem perpetuam: est enim in hoc aliqualiter sui iuris q̃tũ ad hoc, qđ nõ est exigere debitũ sed nõ est sui iuris in reddendo, quia cõpellitur reddere, vxore petente: prima ad Corinth. capit. septimo. ideo huiusmodi vota non valent: sunt enim similia votis puerorum, quia sicut pueri, & puellæ voueant aliquid, non tenet votum, nisi pater voluerit, quia non sunt sui iuris: ita iste vir quamquàm sui iuris sit, non poterit vouere, quæ dicta sunt, quia illa

K non sunt iuris illius: oĩbus aũt his p̃suppositis intelligitur litera. s. quòd vir adimplebit oĩa, quæ ꝓmisit.

Circa hoc considerandum est, quòd tractatus iste de votis erat communis veteri testamento, & nouo, scilicet, quòd in veteri testamento vota fiebãt, & nũc fiunt: non tñ est idem modus votorum, quia quędã obligant nunc, quæ non obligabant in veteri testõ, cum nunc sit maior libertas vouendi, & plura cadãt sub voto, quam cadebant in veteri lege, vt infra declarabitur: ideo quia ista præcepta data sunt directè Iudæis exponentur primo solum de voto ipsorum, & qualiter obligarentur: deinde tota litera applicabitur ad modũ votorũ nr̃orũ, quantũ applicari põt, & fiet magis distincta cognitio, cũ fuerint impermixta.

An

An aliquis vir potuisset se totaliter Deo vouere in lege veteri; etiam si esset coniugatus. Et de votis legis Moysi. Quaest. IIII.

QVAERET aliquis prosequēdo vota Iudeorū, an aliquis vir qui erat sui iuris inter Iudæos posset se totaliter Deo vouere. Ad hoc aliquis distinguet, an iste vir, qui erat iuris sui. s. emancipatus erat coniugatus, aut non: si autē esset coniugatus, non posset se vouere, quia agebat in præiudicium vxoris: si autē non esset coniugatus posset se vouere, vel si esset coniugatus nondum cōsummato matrimonio, quia adhuc erat iuris sui, quātum ad se vouendum. Respondendum est, ꝙ iste modus respondendi est secundum conditionem votorū nostrorum in statu noui testamenti, sed in veteri non erat sic: multum enim sunt dissimilia: primo quia dato ꝙ istud votum teneret secundum vetus testamentū, non præiudicaretur vxori: ideo compleretur votum

Vota nouę legis valde dissimilia a votis antiquæ.

non obstante matrimonio. In nouo autem testamento non sic. Ratio autem diuersitatis est, quia in veteri testamento, quantumcunque aliquis applicaret Deo, non impediebatur ab actu matrimonij: omnes. n. tam sacerdotes, q̄ Leuitæ, & sacerdos magnus, & prophetæ sanctissimi vxores habebant. De sacerdote magno patet, quia filij sui succedebant ei. Exo. c. 29. & Leui. 6. & supra c. 20. Deus etiam promisit summum sacerdotium Phinees filio Eleazari summi sacerdotis, & omnibus successoribus eius vsque in æternum. s. 25. cap. De alijs sacerdotibus etiam patet, quia familia sacerdotum erat vna in tribu Leui, quæ non posset continuari, nisi sacerdotes haberent vxores. De prophetis patet, ꝙ haberent vxores, quia Moyses sanctissimus prophetarum vxorem habebat, & filios, vt patet Exo. c. 4. & 18. Isaias quoque vxorem habebat, & filios, vt patet Isaiæ c. 7. s. dixit dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est tibi Iasub filius tuus: alij etiam prophetæ, quasi generaliter filios habuerunt: sic patet 4. Reg. c. 2. vbi sæpe dicitur de filijs prophetarum, ꝙ venerunt ad Heliseum, vel adorauerunt eum: ergo licebat in veteri testamento homini quantumcunque se applicare vellet ad Deum, vti matrimonio: in nouo autem testamento non est sic: quia si aliquis totaliter se voueat Deo ad colendum ipsum, debet se transferre ad habitum monachalem, vel ad aliquam religionem, omnes aūt istę professiones repugnant matrimonio, quia qui hmōi est continentiam profitetur, in quo nimis præiudicaret vxori, si teneret votum: ideo non tenet, nisi pariter vxor pfiteatur, vel det licentiam viro si ipsa manere potest in seculo sine suspitione sinistra: idem est autem si aliqs voueret assumere ordinem sacerdotalem, vel quemcunque sacrum qui laxior est: nam etiam iste ordo cōtinentiam habet annexam: non igitur pōt fieri votū, vel factum non tenet, si aliquis coniugatus sit, ꝙ totaliter se ad Deum transferat. In veteri autem testō nihil impedit, quin aliquis cōiugatus posset se totaliter applicare Deo, quia non est ibi aliquod præiudicium matrimonij: ideo non est respondendum, sicut nunc respondetur. Alia ratio diuersitatis est, quia in veteri testamento matrimonium non erat ratum, cum posset quilibet vxorem suam repudiare, enā sine aliqua causa, vt declaratum est Deut. 24. c. ideo dato, ꝙ votū de applicando se specialiter Deo pręiudicaret matrimonio, ita ꝙ vouens non posset vti actu matrimoniali votum teneret, quia poterat repudiare vxorem, & postea continentiam obseruare.

In nouo autem testamento non est sic, quia matrimonium est ratum, nec potest quisquam repudiare vxorem suam ex aliqua causa etiam ex causa fornica-

A tionis accipiendo repudium, sicut in veteri testamento, quia Christus dixit: Quos Deus coniunxit homo non separet. Mar. 19. c. vbi voluit nullam causam esse repudij, nisi fornicationem, & istam non quidem simpliciter ad dirimendum matrimonium, sed ad tollendam cohabitationem: de his extra de diuor. in c. gaudemus. Ideo non potest quis nunc matrimonio consummato profiteri religionem, vel continentiā qualitercunque, quia non potest dissolui matrimonium per votum.

An in antiqua lege quis posset se Deo totaliter vouere, sicut nunc religiosi, vel clerici. Quaest. V.

B QVAERETVR tamen adhuc circa hoc, an aliquis de viris in testō veteri posset Deo totaliter se vouere accipiendo vouere se Deo, sicut nunc. s. ad cultum specialem eius, sicut nunc religionem vouemus, vel statum clericalem. Rñdendum est, ꝙ non erat in veteri testō liberum cuilibet se vouere spāliter se ad cultum Dei, sicut nunc, qa nunc oīs hō, siue emancipatus, siue non emancipatus, dum tū rationis cōpletè capax sit, & non sit vxori iunctus, potest vouere se, & domino applicare. s. assumēdo ordinem sacrum in statu clericali, vel profitendo aliquā religionem. Cultus autem specialis, qui Deo exhibebatur in veteri testō erat in opere Leuitico, aut sacerdotali: nam sacerdotes ministrabāt Deo immediatè.

C s. in sacrificijs: in oblatione incensi, & candelarum, & panum propositionis, omniumq; ministeriorum sanctuarij, vt declaratum est. s. 18. c. Leuitæ autem subministrabant Deo. s. mediatè, quia non faciebant aliqd ministerium in sanctuario cum esset solum sacerdotale, & si vellent facere, moriebantur, vt patet. s. ca. 3. sed habebant alias ministrationes magis remotas. s. ꝙ excubabant in circuitu sanctuarij, & ꝙ portabant illud de loco ad locum: & deponebant ipsum, quando castra mouenda erant, atque erigebant, quādo castra figenda essent. De his patet s. c. 1. omnes autem alij, q non habebant statum Leuiticum, non faciebant aliquam ministrationem specialem cultus diuini: sicut nunc non potest dicere Missam, qui sacerdos non est.

D Hoc præsupposito dicendum est, ꝙ aut ille, qui erat vouens seipsum specialiter Deo erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus: si esset primo modo, iam videbatur applicitus Deo. Si secundo modo dicēdum, ꝙ non poterat aliquis seipsum vouere domino, vt esset Leuita, vel vt esset sacerdos. Causa est, quia Deus repulerat omnes tribus Israel a ministratione sua, & loco earum assumpserat tribum Leui, vt patet supra c. 3. & 8. & in ista tribu distinxit Leuitas, & sacerdotes: Leuitas quidem pro minoribus ministeriis, & magis remotis: sacerdotes autem pro maioribus, & immediatis, vt hic dictum fuit, & adiunxit, ꝙ soli Leuitæ tractarent ministeria sua. Si autem aliquis cona-

E retur inter eos ministrare, occideretur, & Deus indignaretur toti populo. s. c. 1. De sacerdotibus aūt dictū est, vt Aaron, & filij sui soli ministrarent in officio sacerdotali, & nullus de extraneis accederet: qui autem accederet moreretur, supra cap. 3. & 18. & hoc etiam si esset de Leuitis, qui erant ministri Dei, vt patet de Core, & socijs suis: erat enim Core de genere Leuitarum, & tamen quia voluit ministrare in summo sacerdotio, a terra absorptus est, supra 16. & 26. cap. In laicis quoque hoc fiebat, qui non erant de stirpe Leui, vt patet de Dathan, & Abyron, qui erant de stirpe Rubē, & 250. viris socijs Core, qui aspirabant ad summum sacerdotium, qui omnes perierūt, quidam a terra absorpti, alij vero ab igne combusti. s. ca. 16. rex quoque

Ozias

F Ozias nolens vsurpare saeerdotium, sed solum ministrare, sicut sacerdos, percussus fuit lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem 4. Regum. 16. cap. Non poterat ergo aliquis de laicis vouere hoc, quia lex interdicebat, & s. voueret non tenebat votum, sed in vouendo grauiter peccabat, velut siquis nunc voueret adulterari. Nunc autem nobis licitum est vouerę accipere ordinem sacrum, nisi sit aliquod impedimentū iuris. Ratio diuersitatis est, quia in nouo testamento non est aliqua progenies, vel natio specialiter determinata ad cultum Dei, sicut in veteri testō: sed omnibus indifferenter licet se ad cultum Dei applicare, nisi a iure prohibiti sint: laicis verò non licebat in veteri testō se vouere hoc modo ad cultū Dei.

G

An sacerdotes & Leuitæ possent vouere se specialiter ad cultum Dei, & ad faciendum sacrificia. Quæst. VI.

QVAERITVR amplius an saeerdotibus, & Leuitis liceret se specialiter vouere ad cultū Dei. Respondendū est, ꝙ non poterat fieri de hoc votum, quia necessaria non cadunt sub voto, cum vota sint supererogationis: sacerdotes autē, & Leuitæ obligati erant ad cultum diuinum specialiter, ita vt nequaquā liceret alicui Leuitę abstrahere se a ministerio suo. Idem de sacerdotibus, ēt si quilibet horum vellet renunciare omnibus, quę proueniebant ei ex ministerio suo, vt declaratum est supra cap. 20.

H Sed hoc non stat: poterant enim Leuitę, & sacerdotes vouere se totaliter Deo: nam licet ipsi essent necessario Deo applicati: non tñ erant totaliter applicati, & hoc quia sacerdotes, & Leuitę erant multi & locus ministrādi erat vnicus, scilicet sanctuarium, quod vnicum erat in toto Israel, ideo isti erant distincti per vices, scilicet erāt factę. 24 sortes sacerdotum, qui ministrabant per diuersas partes anni, & dum ministrabant illi, qui erant in vna sorte non ministrabant illi, qui erant in alia: sed erant extra locum sanctuarij in vrbibus suis primo Paralipom. cap. 24. Leuitę quoq; diuisi erant per ministrationes suas, & tempora ministrandi: illi autem, qui non ministrabant ibant ad vrbes suas. De hoc primo Paralipo. 9. & 25. hoc autem fuit tempore Dauid, & semper post eum, quia ipse ordinauit istum statum saeerdotum, & Leuitarum, vt patet primo Paralipomen. 23. cap. semper tamen post datam legem fuit hoc, quòd nō ministrarent omnes Leuitæ, vel omnes sacerdotes coram domino, sed aliqui essent in loco sanctuarij ad ministrandum, & alij in vrbibus suis, vt patet Deuteron. cap. 18. & sic quamquam aliquis Leuita, vel sacerdos esset domino obligatus, videtur quòd poterat vouere se magis obligans, quia non erat obligatus totaliter, sed solum ad tempus illud, in quo per sortem, vel alias ministrare debebat, & sic posset vouere, quòd semper esset coram domino ad ministrandum. Sic patet de Samuele, quia mater sua vouit eum, vt esset coram domino ad ministrandum omnibus diebus vitæ suæ, vt patet primo Reg. cap. 1.

I

K

Item apparet hoc, quia si aliquis Leuita esset, qui desideraret semper manere coram domino in loco sanctuarij, quamquam non obligaretur manere, nisi tempore sortis suæ, manere poterat, & iubebatur, ꝙ darentur ei iura, quæ dabantur omnibus alijs, qui manebant tunc in loco sanctuarij, vt patet Deuterono. cap. 18. Quod ergo poterat iste facere sine voto poterat cum voto, & tunc totaliter se Deo applicabat per votum, ad quod non erat obligatus: sic sacerdotes facere poterant, quia idem ius est cuilibet sacerdoti respectu aliorum sacerdotum, quod cuilibet Leuitæ respectu aliorum Leuitarum.

An liceret sacerdoti vouere sacrificare quotidie. Quæst. VII.

QVAERETVR amplius an posset aliquis sacerdos in veteri testamento vouere facere quotidie sacrificium, vel offerre incensum aut ministrare in sanctuario. Rñdendum est quantū ad primum de sacrificio, ꝙ aut intelligebatur istud votum, quod quotidie faceret sacrificium. i. offerret aliquod animal de expensis suis, & ipse immolaret illud atque faceret cęremonias illius, vel quòd quotidie sacrificaret. i. ꝙ de animalibus, quæ offerebantur quotidie ex necessitate dierum festorum, vel profestorum, de quibus in duobus præcedentibus cap. aut de animalibus, quæ offerebant sponte populares facere quotidie sacrificium immolando aliquod ipsorū. Si primo modo intelligatur dicendum, ꝙ poterat vouere, quia facere sacrificium pertinebat ad sacerdotē, etiam in hoc nullius iuri præiudicabat. Si secundo modo intelligatur dicendum, ꝙ non poterat, quia in hoc præiudicabatur iuri aliorum sacerdotum: erant namque sacrificia distincta per dies, vel per genera sacrificiorum. s. ꝙ vni sacerdoti proueniebat vna die sacrificare, & alteri altera. Hoc autem erat, quia sacerdos, qui faciebat sacrificium habebat omnia iura illius. s. de holocausto solum proueniebat pellis, & ipsa dabatur sacerdoti immolanti solum Leui. cap. 6. de hostia pacifica proueniebat sacerdotibus pectusculum, & armus dexter, & solum dabantur sacerdoti immolanti hostiam Leui. cap. 7. De sacrificio pro pctō proueniebant oēs carnes, & pellis qñ non introducebatur de sanguine illius in tabernaculum, sed istud proueniebat soli immolanti: Leuit. cap. 6. Idem quoque erat de oblationibus de simila, oleo, & vino, quia qui ponebat vnum pugillum de illis super altare accipiebat eas integraliter, alijs sacerdotibus nihil præcipientibus: Leui. ca. 6. Si ergo liceret alicui sacerdoti ministrare qñcunque vellet in sacrificādo ipse perciperet omnia iura, in quo nimis pręiudicaretur alijs, & esset locus infinito litigio: ideo determinauit Deus, ꝙ esset ordo in ministrando inter omnes sacerdotes. s. ꝙ tot dies darentur vni ad ministrandum, quot alteri, vt sic iura æqualia eis prouenient. De hoc Leui. cap. 6. in fine dicitur: cunctis filijs Aaron æqua mensura per singulos diuidetur, ꝙ ergo aliquis vellet quotidie facere sacrificiū erat præiudicare iuri oīum aliorum, quod non licebat ei: ideo non cadebat hoc sub voto. Ad secundam particulam, qñ quærebatur, an liceret sacerdoti vouere, ꝙ quotidie offerret thymiama. An licebat sacerdoti vouere quotidie offerre thymiama.

Respondendum est, ꝙ non licebat, quia quamquā non pręiudicaretur hic iuri alterius tollendo ei aliq̃ vtilitatem; præiudicabatur tñ inquantum auferebat potestas aliorum: habebat. n. quilibet sacerdos ius offerendi thymiama dño aliquo die cum sacerdotes essent distincti per vices. 24. vt patet, 1. Paralipo. c. 24. Si autem aliquis quotidie offerret thymiama, auferret alijs potestatem offerendi cum solum offerretur thymiama intra tabernaculum bis in die, vt patet Exo. c. 30. Item non poterat voueri hoc, quia erat contra legem: iusserat. n. lex, vt sacerdotes offerrent thymiama, & facerent omnia alia ministeria distincti per 24. vices, & quando aliqua illarū ministratura esset, sacerdotes ponebant inter se sortes, quis de illa vice ministraturus esset: sic patet Lucę. c. 1. de Zacharia ministrante: si ergo aliquis vellet quotidie offerre incensū tolleret distinctiones istas, & sortes: ideo voueri hoc non poterat. Cum dicebatur aūt de positione panum propositionis: rñdendum ꝙ non poterat aliquis vouere quotidie ministrare in panibus illis, quia illi soli ponebantur de octo in octo dies, s. per singula sabbathū Leui. c. 24. & hoc vt cum quidā essent duri ponerent

alij

alij recentes, vt patet 1. Reg. 21. c. ideo non poterat vouere hoc quotidie explendum, ideo non poterat aliquis sacerdos vouere, vt de octo in octo dies, quia in hoc praeiudicaret iuri aliorum sacerdotum, quibus cõpetebat hoc facere per vices, sicut caetera ministeria, & generaliter de omnibus alijs ministerijs dicendum est, quòd non licebat alicui sacerdoti vouere facere alia, quam ei competant ex officio, nec pluribus vicibus, quam ei competant, quia sic praeiudicabitur iuri aliorum.

An sacerdos aliquis posset vouere introire quotidie in sancta sanctorum ad orandum.
Quaest. VIII.

QVAERETVR amplius an liceret alicui sacerdoti vouere introire in sancta sanctorũ ad orandum, vel vouere facere sacrificia diei propitiationis.

Respondebit aliquis, quòd aut erat sacerdos magnus, aut minor: si esset magnus poterat ista vouere, quia competebat ei illuc introire: si autem esset de minoribus, non poterat vouere, quia soli sacerdoti magno ius erat illuc intrare. Leuitic. decimosexto, & ad Hebrae. capit. nono, de sacrificijs diei expiationis, idem iudicabitur, scilicet, quod nemo de minoribus sacerdotibus illa possit vouere facere, quia soli sacerdoti magno competunt, cum illa exigant ingressum in sancta sanctorum, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

Sed aliter respondendum est, scilicet, quòd aut iste qui vouebat erat sacerdos magnus, aut minor: si minor nihil horum vouere poterat, quia lex auferebat ei hoc, vt declaratum est. Si autem esset sacerdos magnus, aut vouebat introire in sancta sanctorum ad orandum, aut volebat facere sacrificia diei propitiationis: si secundum istorum, dicendum quòd non poterat vouere, quia ipse obligatus erat ad faciendum hęc & in necessarijs non est votum. Si autem dicatur de oratione intra sancta sanctorum, aut vouebat hoc in die propitiationis, aut pro alijs diebus: si pro die propitiationis dicendum, quòd non oportebat voueri, quia iam obligatus erat ad faciẽdum, cum illa die summus sacerdos iuberetur introire in sancta sanctorum cum sanguine vituli, & hirci ad expiandum pro toto populo, & ibi orabat pro expiatione. De hoc Leuitic. decimosexto, & ad Hebrę. capit. nono. Hoc autem, quia necessarium erat, non poterat voueri, poterat tamen sacerdos vouere facere aliquam aliam orationẽ intra sancta sanctorum, quam facere non obligabatur per ritũ expiationis, & istud votum tenebat. Si autem dicatur, quòd vouebat orare intra sancta sanctorum in aliquo alio die preter diem expiationis, non poterat vouere, quia non licebat ei illuc ingredi alijs diebus, & si ingrederetur, moreretur, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

An aliquo modo Laicus posset se vouere Deo totaliter, licet non administrandum.
Quaest. IX.

QVAERETVR amplius cum non liceret alicui laico inter Iudęos vouere se totaliter Deo ad colendum ipsum ministrando in sanctuario, an liceret aliquo alio modo se totum Deo vouere.

In quo praesupponendum est, quòd contingit aliquem se Deo totum vouere, vel quantum ad aliquid: primum est, vt si quis voueat se futurum monachum, quia ibi vouetur de statu, in quo homo nihil sibi di-

A mittit, totum Deo tribuens: Monachi enim, & omnes religiosi nihil sibi penitus reliquerunt externus cum abrenuncient omnibus, quae possidebant per votum paupertatis: nihil quoque interius sibi relinquunt cum abrenuncient iuri possidendi, & voluntati aliquid habendi, aut aliquid ex seipsis faciendi, sed iam propter obsequium Christi ad voluntatem aliorum operentur. Aliquando autem aliquis vouet se Deo non totaliter, sicut si vouet se ad aliquid faciendum, vel non faciendum, vt ad dandum eleemosynam determinatam, vel ad aliqua ieiunia, aut ad abstinentiam a coitu, vel ab alijs actibus. Hic enim tribuit se homo Deo quantum ad id, quod vouit, sed plura alia sibi dimittit, in quibus penitus liber est.

B De hoc dicendum, quòd non erat inter Iudaeos aliquod ministerium spirituale ad quod homo se vouere totaliter Deo, quia ista solum conueniebant sacerdotibus, & leuitis, vt supra declaratum est. Dicendum tamen, quòd erat aliquid alterum, in quo posset homo se totaliter vouere Deo, scilicet, quando aliquando voueret se non determinans aliquid, ad quod se vouebat, sed diceret, ego voueo me Domino, & tunc totus homo pertinebat ad ius Dei, & deberet applicari ei ad aliquod ministerium, quia tamen non erat aliquod tale in veteri testamento posuerat Deus precium, quod daretur pro quolibet se vouente totaliter Deo, & quãdo illud soluebat erat, ac si totum Deo traderet. Istud precium distinguitur secundum varietatem sexuum, & aetatum: nam

C si esset masculus ab anno vigesimo vsque ad quinquagesimum dabat siclos quinquaginta: si vero esset foemina huius aetatis dabat siclos triginta: ab anno autem quinto vsque ad vigesimũ masculus dabat viginti siclos, & foemina decem: ab vno mense vsque ad annum quintum pro masculo dabantur quinque sicli, pro foemina tres. Si autem vir esset annorum sexaginta, vel amplius dabat siclos quindecim, foemina autem decem, & hoc intelligitur, quando erant potentes reddere istam aestimationẽ. Si autem viri, vel foeminae vouentes seipsos erant pauperes, veniebant coram sacerdote dicentes, quomodo vouissent seipsos: sacerdos autem considerans paupertatem determinabat quantum reddere

D deberet vouens. De hoc Leuit. capitu. vltimo. & sic habebant aliquem modum homines in veteri testamento, per quem se possent totaliter applicare Deo. Sed iste modus non est proprius applicandi, quia qui semel Deo se totaliter applicarent, poterit se iterum applicare, scilicet, iterum faciendo simile votum, & redimendo se.

An pater posset vouere filium Deo totaliter.
Quaest. X.

QVAERETVR amplius, an vir, qui erat sui iuris posset filium suum Domino vouere totaliter applicando.

E Respondendum est, quòd aut iste vir erat sacerdos, aut Leuita, vel erat de popularibus. Si primo modo dicendum, quòd poterat filium suum vouere Domino, & poterat dupliciter vouere, scilicet, modo voti laicorum, vel voto Leuitarum, & sacerdotum. Modus autem voti vulgaris erat, quòd quandocunque aliquis totaliter Domino voueretur, non applicaretur ad aliquod ministerium diuinum, sed daretur pro eo certa summa pecuniae, de quo Leui. capitu. vigesimo septimo, & iste ita si vouisset modo popularium filium suum quamquàm esset Leuita, daret pro eo tantum, quantum determinatum erat a lege. Alius modus erat voti Leuitarum

tarum

tarum, & sacerdotum ad applicandum se Deo, scilicet, quòd applicarent se illi semper manendo coram eo. F Et si voueret pater hoc modo filium, manebat semper filius coram Domino: poterat enim pater hoc facere. Quod patet, quia cum mater posset hoc facere a fortiori posset pater: de matre patet, quia Anna mater Samuelis vouit eum Domino ad hoc, quòd maneret semper coram illo, & ministraret, vt patet primo Regum cap. 1. & postea obseruatum est votum, quoniam traditus est puer, vt maneret semper coram Domino eodem cap.

Istam distinctionem faciunt quidam, sed non est recipienda. Leuitæ enim quando filios suos vouebāt debebant eos semper coram Domino ponere, quia aut isti Leuitæ, vel sacerdotes vouebāt filios suos Domino G ad aliquid specialiter, vel vouebant totaliter Domino dicentes: ego voueo filium meum Domino. Si primo modo debebant complere, quod vouissent, sed non est illud vouere aliquem totaliter: si autem vouerent simpliciter dicentes: ego voueo filium meum Domino: non poterant dare precium pro illo, quod dabant vulgares, sed debebant illum dare ad seruiendum semper coram Domino. Positio autem superiorum fundatur in hoc, quòd Leuita, vel sacerdos haberet electionem, scilicet, an vellet filium suum dare modo Leuitarum, vt staret coram Domino, vel vellet redimere illum dando precium modo popularium. Sed non stat, quia popularibus dabatur, quòd darent pecuniam pro seipsis redimendo se, H quia non poterant Domino applicari: si autem possent, non redimerentur. Sic patet de redemptione primogenitorum: omnes enim primogeniti erāt obligati Domino ad ministrandum ei, & quia primogeniti laicorum non poterant ministrare cum Deus vetuisset, dabatur pro eis preciū, vt patet supra cap. 3. pro primogenitis autem Leuitarum non dabatur aliquod precium, sed omnes applicabantur Domino: ergo conformiter hic in votis cū aliquis totaliter Domino vouetur, si applicari potest ei non dabitur precium, sed applicabitur. Idem patet penitus in animalibus, quæ vouebantur: si enim aliquis voueret animal, quod licebat immolari, nullo modo poterat illud mutare dando pro illo aliquod melius, I vel peius, sed ipsum debebat applicari Domino ad immolandum: si autem non esset animal ad immolationem, scilicet, quia erat immundum secundum speciem, vel etiam erat maculatum, debebat constitui precium illius secundum arbitrium sacerdotis: Leui. 27. cap. Ita igitur si aliquis se voueret Deo, vel voueretur ab alio, & posset Deo totaliter applicari, non debebat pro Deo accipi aliquod precium, sed applicandus erat Deo: si autem non posset applicari, debebat precium recipi, secundum determinationem legis vel sacerdotis. Sic autem erat de filijs sacerdotum, & Leuitarum, quia illi poterant applicari Deo specialiter, sicut patres eorum: ergo non debebat accipi precium pro eis, & hoc tenendum est K tanquam necessarium, quòd Leuita vouens filium suum Domino simpliciter debebat facere, ꝙ semper maneret coram illo sicut factum est de Samuele. Sed tunc an ex voto patrum teneantur filij, dubium videtur, declarabitur autem primo Reg. capi. 1. quando agetur de Samuele, quem mater vouit coram Domino. Si autem iste vouens filium suum esset laicus tenebatur dare id, quod æstimatum erat a lege pro ipso secundum differentiam ætatis, & sexus, de quo Leui. 27. cap. & tunc magis erat notum, ꝙ poterat vouere, quia pater in vouendo filium hoc modo non obligabat filium suum, sed seipsum ad soluendum pecuniam determinatam a lege.

An potuisset vir vouere non accedere ad vxorem. Quæstio. XI.

QVAERETVR vlterius an posset vir in veteri testamento vouere domino non accedere ad vxorem. Respondebit aliquis, ꝙ non poterat, quia in hoc præiudicabatur matrimonio, sicut nunc fit, quòd nullus coniugatus potest vouere continentiam, & si voueat, non tenet votum, nisi pariter vxor voueat. Sed ad hoc rñdebit, ꝙ non erat simile de nouo, & veteri testamento, quia in nouo testamento matrimonium est ratum: in veteri autem non erat ratum, quia poterat vxor repudiari, & accipi alia, ergo posset etiam voueri continentia non curando de præiudicio vxoris, quia hoc lex permitteret sicut permittebat maius. s. repudium. Sed dicendum est, ꝙ ista solutio non ualet, quia matrimonium esse ratum, vel non ratum, facit ad hoc ꝙ posset dissolui, vel non: sed non ꝙ matrimonio existente vir posset præiudicare vxori negādo debitum. Ideo dicendum ꝙ vir poterat in veteri testamento repudiare vxorē, sed retenta illa non poterat vouere continentiam. Ratio diuersitatis est, quia cum vir repudiaret vxorem accipiens aliam, vxor repudiata poterat accipere aliū virum, & sic non præiudicaretur ei in reddendo debitum, vel exigendo: cum vir vxore retenta, vouebat castitatem, præiudicabat vxori, quia non reddebat ei debitum, & ipsa non poterat repudiare virum accipiendo alterum, ideo maneret semper in grauamine, qđ valde irrationabile erat, vt ex voto viri præiudicaretur vxori, & sic dicendum, ꝙ non poterat vouere castitatem. De fœmina autem a fortiori dicēdum, qꝛ nō licebat ei vouere continentiam, cum maneret cum viro suo, licet vir haberet aliqua remedia cōtra fœminam, quæ non habebat fœmina contra virum. s. si fœmina voueret continentiam poterat vir repudiare eā accipiendo aliam vxorem, & sic non præiudicaretur viro quantum ad petendum, vel reddendum debitū: fœmina autem nō poterat illum repudiare ex aliqua causa: ideo non habebat remedium contra eum si voueret continentiam, nullo modo tamen licebat alicui eorum vouere continentiam cōstante matrimonio, si postea etiam constare deberet.

An in tempore legis antiquæ vir, vel mulier sui iuris posset vouere virginitatem. Quæstio. XII.

QVAERETVR vlterius an in veteri testamento vir, vel fœmina, quæ essent sui iuris possent vouere virginitatem. Respondendum est, ꝙ in veteri testamento non erat vsus vouendi virginitatem, quia multiplicatio in filijs erat in veteri testamento, tanquam valde magnum bonum, vt patet cum Deus promitteret multiplicationem istā tanquam benedictionem, vt patet Genes. cap. 22. scilicet per memetipsum iuraui, dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris. Ipsi quoque qui erant viri multum perfecti, desiderabant filios, & qui non habebant eos erant tanquam ignominiosi inter cæteros, & fœminæ steriles in magno opprobrio: sic patet Genes. 30. cap. Rachel cernens quòd esset infœcunda, ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cum vero postea peperit dixit: Abstulit dominus opprobrium meum, quasi ante hoc fuisset in opprobrio. Et sic fuit postea communiter in veteri testamēto: nam quando Iepte Galadites vouit, ꝙ īmolaret primū, qđ occurreret de do-

mo

A mo sua, & occurrente filia dixit ei, quòd occideret eã, ait filia, hoc solum mihi pręsta quod deprecor, dimitte me, vt duobus mensibus circueam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Et postea: Cumque abijsset cum socijs, & sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus: flere autem virginitatem est, quòd fleret, quia moriebatur in virginitate non genita prole. si tamen apud Iudæos obseruatio virginitatis fuisset aliquid laudabile, non plorasset ista, sed magis gauderet, quia moriebatur in virginitate.

Dicendum tamen, quòd quamquam rarissima esset virginitatis obseruatio in veteri testamento, non erat illicitum votum virginitatis, in mulieribus tamẽ in veteri testamento non reperitur obseruatio virginitatis cum voto, aut sine voto, sed omnes accipiebãt

B viros: Domina autem nostra fuit prima, quæ virginitatem obseruauit & vouit: sic enim dicitur Lucæ cap. 1. ad Angelum ex verbo eius: Qm̃ virum non cognosco, idest proposui non cognoscere. Et Ecclesia cantat de ea, ꝙ in hac obseruatione fuerit prima dicens:

Dña fuit prima fœmina, quæ virginitatem obseruauit.

Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.

Idest ante non fuit aliqua, quæ daret tibi exemplum virginitatis, sed tu fuisti prima in hoc voto. De viris autem magis reperitur, nam quamquam non habeatur expressum votum de virginitate, patet tamen, quòd aliqui obseruauerunt illã, sicut fuit Hieremias, qui sanctificatus fuit ab vtero Hierem. capitu. primo. & postea mansit in virginitate vsque ad mortem, vt ait Hieronymus in prologo super Hieremiam, idem

Virginitas a multis viris obseruata fuit.

C patet de beato Ioanne Baptista, qui in virginitate mortuus est, & fuit in veteri testamento.

Idem autem dicunt de beato Ioanne Euangelista, sed non est simile, quia ipse non proposuerat obseruare virginitatem, quia contraxit matrimonium, sed Christus vocauit eum de nuptiis die, quo celebrabat nuptias, nondum consummato matrimonio, vt ait Hieronymus in Prologo super Ioannem.

Inter gentiles autem magis fuit istud votum, quia erant inter eos virgines, quæ vouebant virginitatem, & compellebantur eam seruare, scilicet virgines vestales, de quibus fuit mater Romuli, & Remi filia Minitoris regis Italiæ: fecerat enim eam auunculus suus Amulio virginem vestalem, vt nunquam ex ea nascer-

D retur proles, quæ posset regnare, & sic ipse regnaret: postea autem a quodam viro ignoto deflorata gemellos peperit Romulum, & Remum, quos Amulio in Tyberi exposuit, & postea a pastoribus inuenti enutriti sunt: matrem autem eorum Iliam nomine viuentem sepeliuit, iuxta legem virginum vestalium. Quid autem esset de ista, & de ritibus virginum custodientium eam ponit Ouidius in libris Fastorum.

De hoc Titus Liuius in primo ab vrbe cõdi in principio.

An domus, vel possessio posset Deo voueri in veteri lege.
Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius an vir, qui sui iuris erat, posset aliquem agrum, vel domum vouere domino, siue aliquid de immobilibus, & dicitur de istis, quoniam de

E bonis mobilibus manifestum erat, quòd vouere posset, quia nulli præiudicabat in hoc, & bona illa erant sua. ergo poterat disponere de illis. De immobilibus autem videtur dubium, quia immobilia erant ad distinguendum tribus, & familias, & per ista cognoscebatur nomen cuiuslibet in familia sua, & satis latè declaratum est supra cap. 27. & ob hoc iubebat Deus de his, quòd non transirent de tribu in tribum, vel de familia in familiam, vt patet ĩ. 36. ca. & ob hoc non vendebantur, & si aliquando venderentur poterant redimi ab illo, qui vẽdiderat, vel ab aliquo de cognatione

A illius, & si non redimerentur redibant saltem in iubileo ad venditorem Leui. c. 25. si autem vouerentur domino bona immobilia transirent ab vna familia in alteram, & sic non maneret distinctio familiarum, & tribuum, ergo non poterant voueri. Respondẽdum est, ꝙ poterat quilibet agrum suum, vel quodlibet de immobilibus vouere domino, sed propter hoc non fiebat confusio possessionum, nec tribus manebant sine possessionibus, quia quicunque vouisset domino aliquam rem immobilem non tradebat illam domino, sed sacerdos ęstimabat illam, & precium illius cũ quinta parte insuper dabat vouens, & retinebat sibi rem, quam vouerat, vt patet Leui. c. vlt. si autem fierent vota, sicut nunc, quòd ista res, quæ vouebatur nunquam

B rediret ad vouentem, esset turbatio possessionum, & familiarum, nunc autem votum nihil nocebat.

An aliquis posset vouere donare possessionem alteri.
Quæst. XIIII.

QVAERETVR amplius, an aliquis posset vouere Deo, ꝙ daret alteri aliquam rem immobilẽ donando. Ratio dubij est eadem, quæ in superioribus, s. quia per donationem transiret possessio ad alteram familiam, & iam confunderentur familię, & possessiones earum, sed hoc Deus nolebat. Respondẽdum est, ꝙ accipiendo donare propriè secundum ꝙ nunc fit, vt trãsferatur dominium rei cum omnibus iuribus suis ad donatarium, nemo poterat donare aliquid immo-

C bile in veteri testamento, quia nunc donatio manet in perpetuum: poterat tamen largè accipi donatio prout est concessio rei ad usum. & sic poterat quilibet dare rem suam alteri toto tẽpore, quo viueret, & sicut poterat dare simpliciter, ita poterat vouere, quòd daret: non tamen sequebatur ex hoc inconueniens, s. ꝙ confunderentur possessiones, quia isto mortuo filij eius poterant repetere rem, quam pater donasset sine voto, vel cum voto, quia in præiudicium eorum non poterat pater donare: ita etiam erat de rebus venditis, ꝙ post mortem aliquorum redibant ad filios eorum: vnde non confundebantur ex hoc possessiones tribuũ, & familiarum. Similis autẽ modus erat de omnibus alijs votis virorum in veteri testamẽto, s. quòd votum

D virorum valebat in eo, quòd erat iuris sui, & non erat contra legem, nec contra honestatem, & erat a voluntate deliberatum.

Mulier si quidpiam vouerit. & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ętate adhuc puellari, si cognouerit pater votum, quod pollicita est, & iuramẽtum quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit. Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit, contradixerit pater: & vota, & iuramenta

E eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quòd contradixerit pater.

Mulier si quippiam vouerit. Hic ponitur secundum de puellis non maritatis, nec desponsatis, quæ erant in domo patrum, & dicitur: Si quippiam vouerit, scilicet ad ieiunium, vel orationem, aut aliquos labores, aut ad contrahendum, aut non contrahendum, quæ omnia sunt, vel esse possunt ad cultum Dei. Nam non omnia cadunt directè sub voto sicut ea, quæ sunt indifferentia, vt claudere oculum multotiens, vel raro, vel complodere vtranque manum in meridie: ista enim penitus carent ratione voti, quia ipsa facta non habent aliq̃

Sc̃a regula de votis circa mulieres non maritatas.

Q ratio-

rationem boni, & non facta non habent aliquam rationem mali, vel diminutionis boni. Si tamen aliquando quis ista vouerit, videtur quod propter Dei reuerentiam debeat illa obseruare. *Et se constrinxerit iuramento.* Idest, si puella obligauerit se per iuramentum, non est intelligendum, quòd votum illud debeat fieri cum iuramento, & aliàs non stent ea, quæ dicuntur hic, quia siue votum fiat cum iuramento, siue sine iuramento obligat, licet maioris vinculi est, quando fit cum iuramento, & maioris peccati est infringere votum sic factum, sed est intelligenda ista litera copulatiuè, s. si fœmina quidquā vouerit, scilicet verbis simplicibus non addendo iuramentum, & si iuramento se constrinxerit, idest, vel vouerit confirmando votum iuramento, vel si iurauerit aliquid Deo reddere non exprimendo verba voti, quia omnibus his modis est obligatio voti, sicut supra declaratum est.

De votis puellarum qualiter tenēt. & qualiter non, secūdum nouum testamentū. & qualiter tenent ex lege Moysi.

Considerandum autem est, circa vota puellarum existentium in domo patris, quòd aut illæ sunt infra annos completæ discretionis, vel supra: si infra, non tenet votum, quia non est ibi voluntas se obligandi quæ attenditur principaliter in voto, ideo etiam si postea perueniat ad ætatem, in qua sit sui iuris totaliter, vt si sit vidua, vel repudiata non tenebitur obseruare istud votum, quia nullum fuit, si autē peruenerit ad annos completę discretionis, aut vouet ex aliquo impetu passionali, & indeliberatè, aut deliberatè, si primo modo votū nō obligat, quia etiā non est ibi voluntas se obligandi, quæ tollitur per impetū, vel furorem. Si autem deliberatè fiat, aut ista puella vouet aliquid, quod homini existenti totaliter sui iuris liceret, aut quod non liceret. dicitur autem hoc, quia viri emancipati sunt penitus sui iuris, ideo dicebatur supra, quòd quidquid vouerent, redderent: simile etiam de viduis, & repudiatis dicitur infra, & tamen istæ nō poterant vouere quidquid voluissent, quia aliqua erāt illicita, vt quia inhonesta, vel non sui iuris, aut in pręiudicium aliorum, vt declaratū fuit supra, & in istis non debet fieri votum, quod si fiat non tenet. Si autē puella pędicta faciat votum de his, quæ homini totaliter sui iuris vouere liceret, stat regula ista, scilicet, quia aut pater contradixit voto eius postquam sciuit, vel non: si contradixit rescinditur, si non contradixit tenet. Aliqui tamen distinguunt circa hoc, quòd aut puella huiusmodi vouit orationem, aut ieiuniū, & similia, quæ dependent ex sola voluntate, nec requirunt aliquam materiam exteriorem dispensabilem, vel distribuibilem: & tunc tenet votum, etiā patre inuito, quia puella nulli iniuriam facit obligans quod suum est. Si autē voueret puella dare eleemosynam, quia hoc de bonis patris sui compleri debebat si teneret, & quia patrem obligare non poterat, ideo votum non tenet, nisi ex consensu patris.

Sciendum, quòd ista distinctio teneret quantum ad statum noui testamenti, in quo liberius est puellis, & pueris vouere manentibus sub potestate patris, q̄ in veteri testamento: ideo dicendum est, quòd siue sit votum de faciendo orationem, siue ieiunium, vel cōtrahendo, aut non contrahendo, puella nō poterit vouere, secundum legem istam si pater ei repugnare voluerit. De voto autem circa eleemosynam magis manifestum est. De primo apparet, quia puellę non possunt facere vota valida, si patres non assentiant eo, ꝙ ipsæ non sunt sui iuris, ideo magis sunt inualida vota earum quam illorum, qui sunt sui iuris, & debet aliquid licere illis, quod non liceat istis, sed etiam existētibus sui iuris non licet vouere rem aliquam, ergo pueris, & puellis aliquid vltra hoc erit, quod nō liceat: existentibus enim sui iuris, licet de se ipsis disponere, pueris autem, & puellis non licebit, vel saltem nō valebit dispositio eorum si contradixerint patres: hoc enim

F habent super eos, quia non sunt sui iuris. quartum vero ad eleemosynam dandam, vel aliquid donandum manifestum est, quòd facere non possunt etiam si patres non repugnēt, quia nihil habent, quod erogent; ideo sicut quisquis homo sui iuris voueret dare bona alterius in eleemosynam istud votum non pręiudicabat illi, cuius erant bona, nec requirebatur aliquis dissensus, vel repugnantia illius, quia iste per votum non poterat constituere sibi aliquod ius super bona alterius, ideo sic erat de pueris, & puellis, ꝙ quamquam vouerent dare eleemosynam, & patres audientes non dissentirent, non tenebant vota, quia non habebāt aliquid istę puellę, vel pueri vnde soluerent. Si autem patres consentirent fauendo illis votum teneret. *Quæ est*
G *in domo patris sui.* Idest, quòd ista puella est sub potestate patris, nam si sit puella, & non sub potestate patris, sed tradita viro, non tenebit ista lex, quia consensus, vel dissensus patris nihil ad eam agit, sed solum cōsensus vel dissensus viri, vt patet infra.

Puella existens sub tutoribus sine patre an posset vouere aliquid. Quæst. XV.

Quæreret aliquis, quid si puella mortuo patre maneret sub tutoribus, vel curatoribus. Respondendum est. quòd aut ista puella erat infra annos discretionis perfectę, aut supra. Si infra, nō teneret votum, etiam si curator,
H vel tutor non repugnaret, q̄a deficit ibi fundamētum voti, s. voluntas se obligandi, q̄ non possit esse in istis, q̄ ī. discretionis annos sunt, sed inuolūtarij sunt ꝑ ignorantiam. Si aūt peruenisset ad annos perfectę discretionis pręsupposito, ꝙ ageret ex deliberatione dicendū, ꝙ non tenebat votum si tutor, vel curator postquā audiret, repugnaret, quia sicut puella erat sub potestate patris viuentis, ita datus est sibi tutor, vel curator sub cuius potestate sit: sed accipitur hic domus patris largè, s. ꝙ puella non sit sui iuris, nec transit et ad ius viri, sed sit in iure patris, vel sub aliquo qui habeat eam loco patris. *Et in ætate adhuc puellari.* i. nō solum debet esse puella, sed ēt in ętate puellari. Dr̄ enim ętas puellaris, i. status puellę, ideo interdū aliqua est in ętate puel-
I lę, quę non in statu puellari, sicut illa, quę iam maritata est, vel desponsata uidua, vel repudiata, quia per hoc aliquo modo, uel totaliter exiuit potestatem paternā, & ē ɔ̄rio, si sit aliqua manens in potestate patris, quę iam sit magnæ ętatis, nunquam uiro tradita nec uiduata, aut desponsata dicetur esse in statu puellari, & de uotis illius ita iudicabitur, sicut de uotis puellarum secundū ętatem, quia adhuc manet sub potestate patris.

An vidua reuersa in domum patris possit vouere sine eius consensu. Quæst. XVI.

Quæreret aliquis, quid si puella mortuo uiro manens in uiduitate sua regrederetur in domū patris, an esset eadē lex de uotis illius, quę de uotis puellarum
K manētium sub patria potestate. Aliquis uidebit, ꝙ non erit eadem lex, quia istę puellę assumptis uiris desierunt esse in patria potestate: postea aūt pater non recuperat potestatem super illas, iō uota earum erunt, sicut uota hominis, qui totaliter est sui iuris. Hīc patet, quia istę habent iam bona distincta, quia eo ꝙ ductæ sunt in matrimonium hn̄t aliqua bona dotalia, q̄ specialiter ꝑtinent ad eas, iō cum habeant administrationē bonorum illorū poterunt uouere non solū de seipsis, s. ad aliq̄d faciendum, uel non faciendū, sed ēt de rebus suis ad aliquid dandū. Sed ɔ̄ hoc dicetur, ꝙ ista ratio non tenet: & primo cū dr̄, ꝙ istę puellę exuerūt patriā ꝑtātē, qn̄ ductę sunt in mr̄moniū, iō ꝙ postea non

recupe-

recuperant illam patres; videbitur fortè è contrario, A quia dicitur Leui.ca.22.de filiabus sacerdotum, quòd si mortuis viris redierint ad domos patrum, licebit eis comedere de cibis sanctificatis, sicut licuit, quando erant in potestate patris: & tamen dicitur, ꝙ non licet eis hoc, cũ sint traditæ viris: ergo videtur, ꝙ cum sunt sub potestate virorum, non sunt sub potestate paterna, & cum illam exierint redeunt ad patriam potestatem, & consequenter vota earũ erunt, sicut vota puellarum. Item cum dicebatur, quòd istæ puellæ habent iam administrationem in bonis, cum habeant vota distincta, s. bona dotalia: ergo poterunt vouere: dicendũ quòd in hoc non videtur præsupponi verum, quia nõ recipiebant puellæ hereditatem patrum in veteri testamento sicut nunc, sed soli filij succedebãt in bonis B paternis, vt in illis conseruaretur nomen patris; filiæ autem nunquam succedebant in totum, vel in partẽ, nisi non existentibus aliquibus liberis, vt patet supr. c. 27. Sed his non obstantibus dicendum est, quòd puella cum redibat in domum paternã post viduitatem, non erat sub potestate paterna, sed licebat ei vouere, sicut homini totaliter sui iuris, siue haberet bona, siue non haberet, quia si non haberet bona dotalia, siue alias constante matrimonio acquisita, vel quæ postea acquireret: poterat vouere de seipsa, s. ad aliquid agendum, vt ad ieiunandum, vel orandum, vel ad manendum in aliquo statu, vt in perpetua continentia, si autem haberet bona, quia administratio eorum pertinebat ad eam, licebat ei vouere de illis. Cum autem arguebatur contra hęc, quòd puellę in veteri testamento non habebãt aliqua bona. Respondendum est, ꝙ istæ puellę viduatę multis modis poterant habere bona, quæ pertinent ad earum ministrationem, s. quia poterant habere bona dotalia, vel alias acquisita.

Quamquã fœminæ regulariter non haberent bona immobilia, tamen aliquando poterãt habere, & in quibus casibus.

Primus modus adhuc subdiuiditur, quia ista bona dotalia poterant esse immobilia, vel mobilia: immobilia quidem regulariter non pertinebant ad fœminas, si tamen pater moreretur sine liberis masculis hæreditas pertinebat ad filias, vt patet supra ca. 27. & illa dabatur eis in dotem. Sic fuit de filiabus Salphaad, quæ mortuo patre acceperunt hæreditatem illius, & illa dimisa in dotes earum nupserũt viris tribus suæ, vt patet infra 36. cap. ideo istæ possent, postea in viduitate vouere de bonis illis, sed in istis non tantum applicatur, D quia non poterant redire ad patriam potestatem, nec domum patre iam defuncto. Erit autem alius casus, vt puta si pater genuit filias, & iam productus ad magnam senectutem, in qua nullo modo speraret habere liberos, nec hęre posset, traderet nuptui filias suas, daret eis de bonis immobilibus in dotem, cum ipsę ei totaliter successuræ erant, si postea viri earum morerentur, poterant redire in domum paternam, & ibi habebant bona sub ministratione sua, de quibus vouere possent.

Item poterant fœminæ habere bona dotalia inter Iudæos, quæ essent mobilia, & istud communiter fiebat, nam quamquam patres non possent eis dare de bonis immobilibus stantibus liberis masculis, poterãt E largiri bona de pecunijs, vel de alijs mobilibus, quæ vocarentur bona dotalia, sicut est de bonis, quibus seruatur ius primogenituræ, quoniam omnia pertinent ad primogenitum. Cæteri autem liberi solum suscipiunt dona quædam a patre de bonis mobilibus, vel de his, quæ alias nõ pertinebant ad primogenituram, & de istis bonis, adhuc liberius erat puellis manentibus in viduitate aliquid disponere, quia propter hoc non sequebatur confusio familiarum, vel tribuum, sicut datis bonis immobilibus.

Alio modo poterant istæ puellę viduatę habere bona, scilicet non dotalia, & hoc dupliciter, s. quia acquisierant ea constante matrimonio, sicut nũc fit per leges humanas, vel postea in viduitate existentes acquisierunt, & de his liberrimum est illis vouere, vel alias disponere. habebant igitur istæ puellę viduę aliquid, de quo possent disponere, quod non accidebat, si istę nunquam fuissent traditæ viris, quia existẽtes in patria potestate non poterãt habere bona dotalia mobilia, vel immobilia, siue pater haberet liberos mares, siue non. Etiam non poterant habere bona alias acquisita, quia quandiu puellæ manent sub patria potestate, nunquam habent peculium proprium, secus autem de filijs, qui nondum emancipati possunt habere peculium castrense, vel quasi castrense, sed etiam si istæ puellæ viduatę, nulla omnino haberent bona, de quibus possent vouere, non sequebatᷓ ex hoc, quòd erant sub patria potestate, sed possent adhuc vouere de seipsis, s. quòd ieiunarent, vel orarent, vel vouere aliquem statum, vt continentiam perpetuam.

Cum autem arguebatur, quòd filiæ sacerdotũ mortuis viris, redibant ad domum paternam, & comedebant de cibis sanctificatis, viuentibus illis non poterãt hoc facere, ergo mortuis viris redibant puellę in patriam potestatem.

Respondendum est, quòd non fiebat hoc propter puellas redire, vel non redire in patriam potestatẽ, sed quia de cibis sanctificatis volebat Deus, quòd non comederent, nisi illi, qui pertinebant ad familiam sacerdotum, ideo dicebatur Leuit. cap. 22. quòd vernaculi, & serui emptitij poterant comedere de sanctificatis, C inquilini autem, & mercenarij nequaquam: eo quòd vernaculi, & emptitij erant aliquid proprium sacerdotis, & videbantur pertinere ad res eius, vel familiam, inquilini autem & mercenarij non erãt aliquid ipsius sacerdotis, sed venerunt conducti pro mercede, ideo non licebat eis de sanctificatis sumere. Ita de puellis filiabus sacerdotum, quando erant in potestate patris, erant in familia illius, cum autem tradebãtur nuptui, pertinebant ad familias virorum suorum, ideo mortuis viris licebat eis comedere de sanctificatis, nõ quidem quasi redirent in patriam potestatem, sed quia redibant ad familiam paternam, prius autem non erant de familia patrum, sed virorum. Hoc autem apparet ex duobus, quia si istæ filię sacerdotum nuberent alijs sacerdotibus, siue in ætate puellari, siue cõ sistente matrimonio, licebat eis comedere de cibis sanctificatis in domo paterna, si autem nupsissent alicui de popularibus non licebat eis hoc, vt patet Leuit. ca. 22. si filia sacerdotis cuilibet de populo nupta fuerit de his, quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur. constat tamen, ꝙ siue filia sacerdotis esset tradita in vxorem alicui sacerdoti, siue populari, non erat sub potestatę patris, ergo non priuabatur cibo sanctificatorum, quia exibat patriam potestatem, nec rursus licebat ei sumere de illo, quia rediret in patriam potestatem. Item patet hoc, quia dato ꝙ puella mortuo viro rediret in domum patris, si rediret cum liberis, nõ licebat ei comedere de sanctificatis, si autem sine liberis licebat, & tamen si puella rediens in domum patris iterũ esset sub patria potestate, & propter hoc liceret ei comedere de sanctificatis, fieret idem, si rediret habens liberos, non licebat tamen quia habebat liberos, quia tunc pertinebat ad familiam liberorum suorum, qui non denominantur de familia eius, sed de familia viri mortui, ideo tanquam extraneę non licebat comedere de illis. Patet igitur, ꝙ puellę viduatę redeuntes ad domum paternam poterant vouere, quia erant sui iuris, & nõ manebant sub patria potestate, & vota obligabant illas simpliciter, sic patet infra, scilicet vidua, & repudiata quidquid vouerint reddent. *Si cognouerit pater votum, quod pollicita est.* Idest, quod promisit puella, intelligitur

Filia sacerdotis viduata rediens ad domũ patris, an maneret sub patria potestate.

de voto, quod agit de seipsa, s. de orando, vel ieiunando. Secus autem si voueat dare eleemosynã, quia tũc etiam siue patris repugnantia non tenet votum, vt supra declaratum est. Cum autem dicitur hic: Si cognouerit pater, non magis differt, quòd cognoscat immediatè quàm post multa tempora: nam quocũque tempore cognouerit potest irritare votum per dissensum suum.

An puella existens sub potestate patris vouens aliquid teneatur illud adimplere ante patris contradictionem.

Quæst. XVII.

Qvaeretvr circa hoc, si puella existens in patria potestate vouisset aliquid, an teneretur obseruare illud antequam pater retractaret, & an non seruans peccaret.

Respondẽdum est, quòd puella si vouisset aliquid, & postea pater retractaret, puella non tenebatur obseruare, & etiam si patre nesciente puella obseruare posset, non tenebatur, quia votum iam nullum erat per repugnantiam patris. Si autem pater nondũ repugnauerat, aut cognouerat votum puellæ aut nõ: si autem cognoscens non repugnauerat puella erat simpliciter obligata, nec poterat pater iam repugnare, ideo tenebatur obseruare votum suum, quia iã erat effecta sui iuris per non repugnantiam patris. si autem pater nõdum cognouisset votum, dicendum, quòd aut puella erat supra annos discretionis, aut intra: si infra nullo modo tenebat, quia deficiebat ibi voluntas obligandi se, ideo etiam si pater non repugnaret, ideo etiã si confirmaret votum puellę per expressum consensum, artificari non poterat, quia quod ex seipso penitus nullum est, non potest postea ratum fieri, & sic pater non poterat validare votum puellæ per consensum suum: posset tamen ipse eam vouere ad aliquid faciendum, vel ad aliquem statum, & teneret votum, sicut Anna vouit filium suum Samuelem domino, & expleuit votum. Ratio diuersitatis est, quia vtile per inutile vitiatur hic. Votum enim puellæ infra annos discretionis est penitus inutile, consensus autem patris secundum se est vtilis, quia ipse sufficeret ad obligãdũ puellam ad aliquid, quia tamen fundatur hic super inutili, scilicet per votum puellæ: ideo vitiatur. Si autem consensus patris esset per se, quod ipse voueret puellam per se non habẽdo respectum ad aliquod votum puellæ, tenebat votum patris, & erat vtile. Si autem puella vouisset existens supra annos discretionis, & faceret deliberate votum quãtum ad ipsam tenebat, licet pater posset illud infirmare per dissensum, ideo tenebatur obseruare quousque pater repugnaret, & si nõ obseruaret, erat tanquam rea voti fracti. Hoc autem est, quando votum erat tale, quod poterat in toto, vel in parte compleri antequam pater sciret, vtpote si puella vouisset orare per aliquot dies, aut ieiunare tenebatur orare, vel ieiunare in omnibus illis diebus quibus pater nondum cognosceret votum. Si autem non faceret, rea erat voti. Alia autem erant vota, quæ non poterant compleri in toto, vel in parte vsque ad aliquod magnum tempus, vt fortè postquam puella sumpsisset virum, vel alias post mortem patris, & de istis nihil attinebat, nunc ad puellam: si tamen pater sciens reuocaret illa adueniente tempore completionis, non tenebatur puella complere ista vota, etiam si esset iam effecta sui iuris, vt viduata, vel repudiata, quia antequam exiuerit de patria potestate cessauerat obligatio illorum.

F *An puella supra annos discretionis vouens aliquid in domo patris cupiens patrem retractare sit rea voti fracti.*

Quæst. XVIII.

Qvaeretvr amplius, quid si puella supra annos discretionis vouisset aliquid in domo patris, & postea cupiens non complere notificaret patri, quod vouerat hac intẽtione, quòd pater retractaret votum, an ista esset voti fracti rea, vel obligaretur obseruare istud votum patre viuente, aut postquam exiuisset eius potestatem effecta sui iuris.

Respondendum est, quòd puella ista, aut voluit, ꝙ pater votum eius sciret, & infringeret, & tamen non
G notificauit illi, nec dedit operam aliquam, vt sciret, vel aut notificauit, siue dedit operam.

Si primo modo dicendum est, quòd puella ista peccauit eo, ꝙ desiderabat solui a voto suo, quod licite vouerat, tamen quamquam pater sciẽs, postea dissoluat non tenebitur puella ad votum, quia dissensus patris infringit votum, si autem ista puella nõ solum voluit, ꝙ votum retractaretur, sed etiam dedit aliquo modo operam, aut dedit ad hoc operam in aliquibus signis, ita vt post posset cognoscere votũ eius, aut ipsa significauit ei verbo. Si primo modo peccatum graue est, sed votum infringitur per patris dissensum; ideo puella non obligatur postea illo, nec tenebitur obseruare, siue quando est in potestate patris, siue quando extra
H illam. De primo apparet, quia si postquam perueniet hoc ad patris notitiam, quomodocunque perueniret, pater non posset retractare vota puellæ, iam priuaretur iure suo, quod habebat super puellam, & tamẽ nõ debebat ipse ex peccato puellę priuari iure, nec etiam ista puella obligabatur seruare votum istud, postquã esset effecta iuris sui, quia cum votum semel cessauisset obligare, quia penitus irritatũ fuerat ex repugnantia patris, nunquam vlterius resumebat vires, & sic manebat libera a voto: tenebatur tamen nimis dolere, ꝙ commiserat talem fraudem, & quamquam ex viribus voti non esset obligata conuenientissimum remediũ erat, quòd effecta sui iuris obseruaret illud, si adhuc obseruari poterat.

I Dico autẽ si poterat, quia aliqua vota sunt pro certo die, vel certa persona, aut certo actu, & cum transierint ista, iam non est locus voto. si autem puella ista significasset patri votum, quod fecerat, aut significabat solum, aut significabat, & dicebat, quòd absolueret eã a voto repugnando promissioni illius, vtroque modo erat peccatum graue, & magis quàm in duobus modis præcedentibus, quanto magis voluntas puellę erat peruersa ad non obseruandum votum: tamen ex hoc non tollebatur, quin pater per dissensum suum infringeret votum, & sic non manebat ipsa obligata ad cõpletionem voti tempore, quo erat sub patria potestate, nec post rationibus supra assignatis. Sed de peccato suo dolere obligabatur, & tanto acrius quanto in istis casibus maior erat iniquitas, quàm in præcedentibus.

K *Et iuramentum quo obligauit animam suam.* Non est intelligendum, quòd per solum iuramentum obligaretur puella ista, quia etiam per votum simplex sine iuramento esset obligatio: sed dicitur de iuramento, quia positum fuit ad maiorem fortitudinem voti: magis enim obligat iuramentum cum voto quàm alterum eorum, quodcunque tamen ipsorum per se pręstitum in Dei fauorem solidè obligat. *Et tacuerit.* Idest si tacuerit pater obligabitur filia, & quãtum ad hoc nocetur ei, quia iam filia tenebitur ad aliquid alterum quã pater velit, & eo inuito faciet, quod ꝓmisit. Causa huius est, quia pater arguitur cõsentire per taciturnitatẽ istam, quicũq; n. agitur de pręiudicio alicuius, si taceat consen-

consentire uidetur, & per consensum uerum, uel interpretatiuum cautatur obligatio propter negligentiam subticentis. Si autem agatur de fauore alicuius, ut quòd aliquid dabit ei, uel ad aliquem statum promouebitur ex taciturnitate non probatur, nec præsumitur consensus. Ratio diuersitatis est, quia ꝙ aliquis rem suam, uel ius suum perdat, vel ꝙ alius eũ sine peccato lędere possit a uoluntate patientis depẽdet, ideo per taciturnitatem cõsentire ex iure pręsumitur, quia contradicendo illa a se auertere posset. Quòd autem bonum mihi detur, uel quòd ad honorem ꝓmouear, non dependet ex mea voluntate, sed a voluntate dantis vel promouentis, & quia per meum cõsensum nullum ius mihi acquiritur contra dantẽ, vel promouentem tacendo consentire non arguor: sed si de malo, vel præiudicio meo agatur, quia ex consensu meo ius alteri contra me acquiritur, ius præsumit, quòd si non consentirem manifestè repugnarem, & sic est ibi consensus interpretatiuus a iure factus, qui ad obligãdum sufficit.

Tacere, qñ sit consentire.

Cum pr̄ tacebat audito voto filiæ firmabat votũ.

A B

[1] *Voti rea erit*. Idest puella obligabitur ad reddendum quidquid promisit, quod est esse obligatam voto. *Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit*. Idest omnia, quæ vouit, & iuramento confirmauit soluet. Et nõ debet intelligi ista litera de copulato extremo, s. quòd omnia, quæ puella promitteret, & simul iuraret solueret, quia si nihil alterũ soluere tenebatur, sed debet intelligi copulatiuè, s. quòd quidquid puella iurauit, vel quidquid puella vouit tenebitur reddere, si autem vtrunq; simul sit, s. iuramentum, & votum fortius vinculum est, & etiam reddet quę promisit. *Sin autem statim, vt audierit contradixerit pater*. Per istam contradictionem infringebatur votum puellarum, vel puerorum manentium in patria potestate: non quidẽ, ꝙ prius non tenuisset, sed quia obligatio ista cessauit per hoc, quod pater repugnauit, sicut infra declarabitur de puella despõsata. Cum autem dicitur hic, quòd statim contradicat, non est intelligendum istud statim strictè, s. quod nullo alio facto postquam pater audierit verba puellæ teneatur repugnare, sed debet intelligi pro tota illa die in qua audiuit, vel cognouit votum filiæ, si autem distulit sententiam vsque ad alteram diem non poterit postea reuocare, sic patet infra, de viro respectu vxoris qui in eadem die potest retractare votum: & dicitur retractare statim. cum vero ad alteram diem differt non potest retractare, & dicitur non facere statim. *Vota, & iuramenta eius irrita erunt*. Idest puella non tenebitur ad votum, quia iam vota & iuramenta irrita sunt, idest, nec obligatur per votum, nec per iuramẽtum. Dabatur autem patri ista potestas super filios & filias, quia quandiu manent in potestate eius non debent agere aliquid, quod sit contra voluntatem patris, si tamen pater non posset retractare vota filiorum, vel filiarum manentium in potestate sua agerent aliquid contra voluntatem eius, & indirectè subtraherent se a potestate patris saltem quantum ad multa, ideo ius est patri reuocare. nunc autem non est sic, quia ad ampliandum cultum diuinum liberior est potestas vouendi, & filius vel filia in potestate patris potest vouere religionem, vel alium statum perfectionis etiam patre inuito, vel potest accipere virum, aut vxorem. In veteri autem testamento minor erat potestas vouentium, & tamen adhuc dabatur aliquis locus cultui diuino per vota, quia sine consensu, vel iussu patris filius, vel filia existens in potestate patris poterat vouere, & teneret votum dum tamen pater non retractaret dissentiendo.

C D E

Nec obnoxia tenebitur sponsione. Idest, non tenebitur ista puella obligata ad explendam promissionem, quã fecit.

Eo quòd contradixit pater. i. dissensus patris erat causa sufficiens ad hoc, quòd nõ teneret votum puellarum, vel puerorum existentium in potestate patris, cuius causa supra posita est.

An filius, vel filia sub potestate patris existens posset se vouere Deo totaliter, & quomodo vota a filijsfamilias emissa tenebant. *Quæst.* XIX.

QVAERETVR circa hoc, an filius vel filia existens in potestate patris posset se Deo vouere totaliter. In quo pręsupponendum est, ꝙ aliquem vouere se totaliter Deo in veteri testamento non erat vniuersaliter, sicut in nouo, s. applicare se ei ad ministrandum specialiter in cultu eius vel ad manẽdum in aliquo statu perfecto propter honorem Dei, sicut in monachatu, vel statu sacerdotali, sed cum aliquis se totaliter Deo vouebat dabat pro se certum precium determinatum a lege Leuitici capi. vltimo.

Hoc dato respondendũ est, quòd aut ille, qui se totaliter Deo vouebat, erat puer, vel puella, si esset puer præsupposito, ꝙ fecisset istud votum in ętate perfectę rationis, & ex plena deliberatione, quę sunt communia in omnibus votis respectu omnium personarum ad valorem ipsorum, erat dicendum, quod aut erat filius sacerdotis, vel Leuitę, aut alicuius laici. Si primo modo applicatio huius ad Deum debebat esse ad standum semper coram domino, vt ministraret, vel vt faceret quidquid sibi iuberetur, sicut declaratum est supra, & non poterat dari aliqua pecunia in commutationem, vel redemptionem voti istius: & tunc dicendum, quòd aut pater cognouit votum, vel nõn: si autem non cognouit, tenebatur iuuenis hoc obseruare vsquequo pater sciens retractaret illud: si autem sciẽs non retractaret tenebatur iuuenis obseruare votum assistendo semper coram domino, & quamquam grauaretur pater in hoc, tamen sibi imputaret, qui noluit retractare votum filij cum potuit. Nec valet si dicas, quòd poterat hoc filius vouere etiam patre renuẽte, sicut nunc filij, vel filiæ possunt vouere religionem, vel assumere sacros ordines etiam inuito patre: nam magna differentia est in potestate vouendi in nouo, & veteri testamento, vt supra declaratum fuit. Si autem iste iuuenis esset filius alicuius popularis, non poterat applicari Deo per votum suum, nisi quantum ad hoc, quòd daretur pro eo aliquod precium, quod taxatum erat a lege, nam omnes præter sacerdotes, & Leuitas prohibiti erant ministrare, vt supra declaratum est.

Et tunc dicendum, quòd votum istud compleri non poterat, nisi patre sciente, quia hic debebat dari pecunia pro isto voto, sed filius vel filia, qui sunt in potestate patris non habent aliqua bona: ergo ad hoc, quòd compleretur votum oportebat, quòd pater sciret votum emissum.

In alijs autem votis, vt in ieiunio, vel oratione, & similibus poterant filij, vel filiæ incipere obseruare antequam pater sciret: quia non requirebatur ibi aliqua materia distribuibilis, quam filij a patribus recipere deberent, & sic necesse erat patrem primo scire votum quam inciperet compleri. Hoc verũ est, nisi filius haberet aliquod peculium castrense, vel quasi castrense, quoniam patre ignorante poterat ipse redimere votũ suum de peculio illo, si autem pater cognosceret votum emissum, aut repugnabat, uel non: si repugnabat votum non tenebat, siue filius haberet proprium peculium castrense, vel quasi castrense, siue non haberet.

De non hñte manifestũ est, ꝙ pr̄ p retractationẽ voti infringebat illud, q̃a gñale erat hoc, q̃tũ ad oĩa vota

filiorum etiam in alijs, in quibus non erogabatur aliqua pecunia, quam pater dare deberet. si autem filius esset habens peculium castrense, vel quasi castrense et non tenebat votum, quia sicut si filius voueret ieiunare, vel orare, non tollebatur aliquid de bonis patris, & tamen non tenebat votum si pater retractaret, vt supra declaratum est, ita in peculio castrēsi, vel quasi castrensi quamquam non lædantur bona patris filio distribuente illud, quia tamē sub patria potestate est, nō tenebit votum cum pater retractauerit. Et si dicatur, quòd filiusfamilias, quantum ad peculium castrense, vel quasi castrense non est in patria potestate, ideo potest de illo disponere.

Respondendum est, quòd verum est in statu noui testamenti, vel secundum leges humanas, quæ nunc sunt, secus autē de statu veteris testamenti in quo erat maior patria potestas, & ad hoc dato, quòd filij in veteri testamento habentes peculium castrense haberent liberam administrationem super illud, tamē patris repugnantia infringebat votum, s. quòd si huiusmodi filius emitteret votum pro quo redimendo dari deberet pecunia, repugnantia patris infringebat votum: ita quòd non teneretur de peculio suo castrensi soluere precium æstimatum a lege in tali voto: poterat tamen ipse dare de peculio illo æstimationem complendo, quod vouerat, licet obligatus non esset. Ratio diuersitatis est, quia licet pater non possit tollere filio liberā administrationē in peculio castrensi, vel quasi castrensi, tamen quandiu sub potestate patris erat, poterat pater infringere vota eius auferendo obligationem: prædictus tamen filius poterat, postea explere votum de peculio castrensi, quamquam non esset obligatus, quia sicut posset expendere illud in alios vsus, qui non essent tantum liciti, ita posset expēdere in solutione voti, sed ista non erat iam propria solutio voti, sed magis libera oblatio. Si autem pater audiens votū, vel sciens subticeret, tunc differt, quia aut ille, qui vouebat habebat proprium peculium, scilicet castrēse, vel quasi, vel non habebat.

Quo vota de aliquid dido emissa a filijsfamilias tenebant. & quando requirebat dissensus patris.

Si primo modo dicendum, quòd erat votum ratū, & non poterat postea pater per dissensum retractare: tamen non tenebatur pater soluere quantitatem pecuniæ pro voto illo, sed filius soluebat de peculio castrensi, vel quasi. Si autem nō habebat filius peculium castrense, nec quasi: si pater audiret, & subticeret non tenebat votum filij. Ratio diuersitatis in hoc voto a cęteris est: quia in cęteris vouebat filius, vel filia qđ suum erat, s. orationem, vel ieiunium, in quo non præiudicabat patri auferendo aliquid de bonis illius, sed solum poterat præiudicari indirectè, inquantum per votum subtraheretur iste de potestate patria, quantum ad aliquid: ideo pater audiens, & non repugnās fingitur cōsentiens, & validatur votum. Si autem filius existens in patria potestate vouisset dare eleemosynam, vel aliquid quod in pecuniam resoluendum esset, præiudicabatur patri dupliciter. Primo, quia filius existens in sua potestate faciebat aliquid quasi sui iuris existens: secundo, quia de bonis patris soluendum esset votum si teneret. Primum autem grauamen potest induci p taciturnitatem si pater cognito voto subticeret, & sic erat in omnibus alijs votis. Secundum grauamen non poterat induci per taciturnitatem: quod patet, quia si aliquis voueat Deo aliquid quod meum est, & postea ego cognoscam votum, & non cōtradicam expresse, no propter hoc tenebit votum, nec grauabor in hoc, quòd res mea ad Deum transferēda sit, in isto autem solo casu non tenebatur pater repugnare, sed cum filius vellet complere, non permitteret pater, quia filius nō habebat vnde compleret, nisi fortè quis postea donaret ei, vnde posset soluere quantitatem æstimatam

F a lege. Si autem non daretur, & postea huiusmodi filius perueniret ad ætatem, in qua esset sui iuris, & haberet vnde soluere, tenebatur complere votum, quia votum fuit validum eo, quòd pater eo cognito subticuit, quamquam non valuit in præiudicium patris, & si filius mansisset semper in potestate patria vsque ad mortem, non habens aliquod proprium peculiū non dicebatur mori fracto voto, quia cum iste non haberet vnde soluere, votum soluendum erat de bonis patris si teneret, sed in præiudicium patris votum, nunquam tenuit, vt supra dictum est, & quod nullum fuit infringi non potuit, ergo non moriebatur iste violato voto.

Sed arguetur contra prædicta, s. quòd volente patre
G vel inuito teneret votum emissum a filio, quo se totaliter Deo vouet, quia Leui. c. vlt. ponuntur precia pro votis hominum diuersarum ætatum, s. ab vno mense vsque ad quinque annos, & a quinque annis vsque ad 20 & a vicesimo vsque ad 60. sed saltem in duabus ętatibus primis harum erant filij in potestate patris: ergo votum emissum a filijsfamilias tenebat in veteri testamento.

Respondendum est, ꝙ non tenebat, nisi secundum distinctionem supra positam: & non obstat, quod dicitur de istis precijs statutis a lege, quia intelligitur hoc, quòd omnes illi, qui ibi dicuntur vouerēt seipsos, sed quòd voueant seipsos, vel ab alijs voueantur: nam ponitur ibi precium eorum, qui erant ab vno mense vs-
H que ad quinque annos: & tamē manifestum est, quòd isti non poterant seipsos vouere, quia vix quidquam loqui possunt, & intelligere saltem ea, quæ cōmunia sunt, & tamen pro illis dabatur pecunia, & cadebant sub voto, cum lex non ponatur de impossibilibus, vel superfluis: ergo intelligitur, quòd isti vouerentur a patre vel matre, & tunc solueretur illa summa pecuniæ. Si autem filia existens in potestate patris voueret seipsam Deo, non est distinguēdum, sicut de filio, quia nihil differt hic, an esset filia sacerdotis, vel Leuitę, vel alicuius laici: vtroque enim modo erat votum simile. In viris autem secus, quia poterant applicari Deo filij sacerdotum, vel Leuitarum ad ministrandum coram ipso, filij autem laicorum non: sed in filiabus nō erat sic,
I quia siue essent filiæ sacerdotum, aut Leuitarum, siue laicorum, non poterant applicari Deo ad aliquod speciale ministerium. De filiabus enim laicorum manifestum est, quoniam etiam non licebat filijs ipsorum applicari Deo ad ministrandum. De filiabus autem sacerdotum, & Leuitarum apparet, quia quando commutati sunt Leuitæ pro omnibus primogenitis Israelitarum computati sunt omnes masculi ab vno mense, & s. de feminis autem nulla, ideo quamquam deficeret numerus Leuitarum a numero primogenitorū Israel, s. in 275. nō accepta fuit aliqua de fęminis loco illorum, nec omnes simul pro illis, sed pro quolibet illorum dati sunt 5. sicli, vt patet s. c. 3. ergo quādo fęmina se totaliter Deo voueret non poterat ei applicari p aliquod ministerium speciale, sed solum erat danda p
K ea aliqua summa pecunię, siue esset filia Leuitę, aut sacerdotis, siue hominis laici. Et tunc dicendum, ꝙ qñ aliqua sic se vouebat posito, ꝙ esset in annis discretionis perfectæ, & egisset deliberate votum, aut pater cognouit, vel non cognouit: si non cognouit manifestū est, ꝙ non tenebat votum in pręiudicium patris, quia cū ipsa non hēret peculium proprium, si uotum solueret, oportebat, ut solueret de rebus patris, sed in alijs votis, q̃ minus pręiudicabant patri, non tenebat uotū in p̄iudicium prię potestatis, quantomagis in isto, in quo operabatur magnum pręiudicium: si aūt pr̄ cognouisset, siue repugnasset, siue non, non tenebat uotū, q̄tum ad hoc, ꝙ solueret de pecunia ipsius, & cōsensus,

Filiæ non poterant Deo applicari.

qui

qui erat ĩterpretatiuus, siue taciturnitas nõ obligabat A eum ad soluendum ex causis quæ supra dicebãtur de filio.hoc tamen verũ est si filia non haberet alias: non quidem q̃ haberet peculiũ castrense.vel quasi castren se,quia hoc solum tribuetunr iura filijs, sed quia aliqs fortè ei donauit, & non ex causa patris, ita vt non sit aduenticium,sed propter eam donauit,quia fortè voluit redimere votum illius,& tunc si pater tacuit,quãquam non obliget votum respectu patris, obligat tamen respectu puellæ inquantum ipsa potest soluere: ideo si tunc non potuerit,& postea effecta iuris sui ha buit vnde soluat, tenebitur soluere, quia votum licet non fuit validum in præiudicium patris propter eius taciturnitatem, fuit tamen validum in præiudicium puellæ.

B Sed arguetur contra hoc, quòd puella in potestate patris posset Deo se totaliter vouere,quia Leuit.ca. vlt.ponitur summa, quam soluere debent fœminæ cũ totaliter Deo vouentur, & ibi ponitur in fœmina ab vno mense vsque ad quinque annos, & de quinq; annis vsque ad viginti, constat tamen,q̃ in aliquibus ętatibus harum fœminæ sunt in potestate patris, ergo nõ obstante hoc possunt se vouere.

Respondendum est,sicut supra dicebatur de filio,s. quòd non intelligitur illud solum de se vouentibus, sed de illis,qui ab alijs vouentur, & sic puellæ possunt voueri a patribus suis,& dabitur pro ipsis illud preciũ, ipsę autem non poterant se vouere, nisi pater expresse assentiret voto earum, quia tunc per hoc obligabat se ad soluendum. C

Si filij vel filiæ voueant patre non contradicente et ipso mortuo postea maneat obligatio sub qua æstimatione soluent.
Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius in casu dato si filij existentes in potestate patris se vouerũt, vel filię,& patre postea sciente, & non contradicente, mansit obligatio voti respectu filiorum,vel filiarum,licet nõ respectu patris, & postea venientes ad ætatem, in qua sunt sui iuris, & habent vnde soluant, tenẽtur hoc soluere, sub qua ęstimatione soluent,s.sub æstimatione, quę conuenit tempori illi, quo votum factum est,vel sub illa, quę conuenit tem D pori in quo fit solutio.Ratio dubitationis huius est,quia filius vel filia, cum faceret votum istud sub potestate paterna existens erat forte infra viginti annos. Cum aũt efficeretur sui iuris, & haberet vnde solueret erat forte inter 20. & 60. his aũt temporibus non debetur eadem summa pecunię in redẽptione voti, sed vir inter annũ 5.& 20.soluebat 20.siclos, & inter 20. & 60. soluebat quinquaginta: fœmina aũt inter quintum,& 20. soluebat 10. & inter 20. & 60. soluebat 20.vt patet Leui.c.vlt. io dubitandum erat s̃m q̃ tp̃s horum fieri debebat solutio. R̃ndendũ est, q̃ fieri debebat s̃m conditionem tp̃is illius,in quo factum est votum, vt si filiusfamilias fecit illud in anno 18.& postea effectus sui iuris in anno 26. soluit votum, non debet soluere E siclos 50. sicut solui debebãt pro tempore illo,in quo facta est solutio,sed 20. siclos s̃m cõditionem temporis,in quo votum emissum est. Et sicut nunc accidit, q̃ aliquis meliores s̃m tp̃s,ita aliquando accidit è contrario,s.q̃ videatur grauari,vt si quis vouit in patria potestate existens ĩ.annum 20.& postea effectus sui iuris in anno 60.vel vltra incipit habere vnde soluat, debet soluere 50.siclos, qui debentur s̃m conditionem tp̃is illius.s.a 20.vsq; ad 60.& non soluet solum 15. siclos,q debentur ab anno 60.& vltra. De fœmina aũt eodem mõ se hẽt s̃m summam,quę correspondet ei: de qua Leu. c.vlt.Cauta huius est,quia per votum causat̃ obligatio

ad soluendum:ergo causabit s̃m conditionem tp̃is illius,in quo fit:inter tp̃s aũt emissionis voti, & solutionis non causat̃ aliqua noua obligatio,cum ista sit pure voluntaria,ideo q̃q̃ aliquis differat solutionem voluntariè,vel alias,non obligabitur ad soluendum in maiori precio. Differt tñ,quia qui vouit si potens immediatè reddere non reddat,peccat,vt patet Deut.22.c.s. cũ votum voueris dño Deo tuo non tardabis reddere,quia requiret illud dñs Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Non causabatur tñ ex hoc obligatio ad soluendum maiora.Sed arguet aliquis,q̃ mora facit aliquem esse in culpa,& constituit eũ debitorẽ maioris rei, sicut pater in mutuatione si quis mutuauit aliquam rem,& adiũxit tp̃s,in quo deberet sol- B ui,si non soluit qui accepit in tempore illo, & postea res sit effecta maioris valoris,nõ debet soluere s̃m valorem tp̃is illius, in quo reddit. E 9rio autem si accepit rem aliquam mutuo, & vltra tempus distulit solutionem,& precium rei minoratum est, non debet soluere s̃m tempus in quo fit solutio,sed s̃m valorem tẽporis,in quo recepit,& hoc quia mora constituit eum in culpa. R̃ndendum est, q̃ in votis nõ est simile,quia mora nocet alicui in rebus illis,quæ per varietatem tẽporis accipiunt maiorem, uel minorem ualorem. In rebus autem, quæ semper sunt eiusdem ualoris mora nihil nocet quantum ad augmentum precij, licet noceat quantum ad hoc,q̃ constituit hoĩem reum alias: sic autem est in uotis,quę non accipiunt maiorem valorem per tempus, cum non sint aliqua uenalia, quæ mutentur ex tempore: erit tamen reprehensibilis,qui non soluit immediatè, ut habuit facultatem ad soluẽdum,& Deus requirit istud, ut patet Deuter.23.cap.

An mora soluẽdi in votis cõstitueret aliquem in culpa.

An mulier posset se totaliter Deo applicari ad aliquem modum viuendi,licet non ad ministrandum.
Quæst. XXI.

QVAERETVR amplius cum dictum sit, q̃ nulla mulier poterat Deo totaliter applicari ad aliquod ministerium faciendum in Sãctuario, nunquid posset totaliter applicari Deo aliàs.

Respondendum est, quòd quando aliqua mulier D vouebat se Deo,posito quòd illa esset sui iuris,aut vouebat se Deo simpliciter,aut ad faciendum aliquid. Si primo modo non poterat applicari ei ad faciendũ aliquid spirituale,s.orandum,uel ieiunandum,aut manẽdum in Sanctuario,ita ut per hoc satisfieret uoto, sed tenebatur pro se dare pecuniam determinatã a lege, de qua Leuiti.cap.ult.si autem uoueret se determinatè ad aliquid faciendum non dicebatur se totaliter uouere Deo,& tamen tunc poterat magis applicari Deo quàm alias,ut si aliqua mulier effecta sui iuris uoueret continentiam perpetuam, & quòd maneret semper in Sanctuario in ieiunijs,& uigilijs. Sic autem apparet de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Asser,quæ mãserat cum uiro suo septem annis a uirginitate sua, E hęc uidua erat usque ad annos 84. & non discedebat de templo nocte,& die seruiẽs domino in ieiunijs, & orationibus,ut patet Luc.c.2.sicut autem ista faciebat hęc sine uoto, ita poterat facere cum uoto, & istud erat magis applicare se Deo totaliter,quàm quòd daret pro se summam pecunię, quę habetur Leuit. cap. ultim.& tamen illud erat uouere seipsam absolute, & totaliter Deo. Hoc autem erat uouere cum quadam determinatione.Patet istud,quia cum aliqua fœmina uult se nunc totaliter applicare Deo, non est alius modus conuenientior quàm si uoueat castitatem perpetuam cũ paupertate,& obedientia s̃m regularẽ professionẽ monialiũ, & sine opatione est hoc maius q̃ si p se

ſe daret quamcunque pecuniæ ſummam: huic aũt aſſimilatur magis modus applicandi ſe Deo, quẽ habuit Anna prophetiſſa, q̃ ſi ſolueretur precium determinatum a lege, ꝑ illa muliere, q̄ ſe abſolute Deo vouebat.

An puella ſub poteſtate patris exiſtens poſſet vouere virginitatem. Quæſt. XXII.

QVAERETVR amplius, an iſta puella in veteri teſtamento poſſet vouere obſeruare virginitatem, cum eſſet in patris poteſtate. Reſpondendum eſt non eſſe dubiũ quin poſſet vouere, ſed an votum teneret, ſi pater ſciret, & repugnaret eſt difficultas: non enim erat aliquid illicitum virginitas in veteri teſtamẽto, cum aliqui viri, & fœminæ eam obſeruarent, vt ſupra declaratum eſt. Dicet aliquis, ꝙ puellæ poterant vouere virginitatẽ tunc etiam inuitis parentibus. Reſpondendum eſt non ſtare, quia quamquam nunc hoc fiat, quia eſt liberior poteſtas in nouo teſtamẽto, quàm in veteri reſpectu eorum, qui erant ſub patria poteſtate, vt ſupra declaratũ fuit. In veteri tamen nullum votum erat validum in filijs patre contradicente, dum eſſent in illius poteſtate, ideo diſtinguendum, ꝙ cum puellæ ſic emitterent votum virginitatis, aut pater ſciebat, aut non: ſi autem neſciret, tenebantur puellæ ſemper obſeruare votum quouſque patres ſcirent, & repugnarent, & ſi contrairent, habebantur tanquam violatrices votorum, ſi autem pater cognouiſſet votũ, aut repugnabat, aut non: ſi nõ repugnabat, tenebatur puella obſeruare votum, & erat iam ſimpliciter validum, nec poterat pater poſtea contraire: ſi autem pater ſciens repugnaſſet, non obligabatur puella ad votum, ſed iam licitè cuicunq; nuberet: poterat tamen puella obſeruare votũ ſi vellet, quia quamquam non obligaretur ex voto ad hãc obſeruationem, quia tamen pater nõ poterat eam inuitam matrimonio copulare obſeruaret virginitatẽ: ſemper enim matrimonia libera fuerunt, & hoc modo indirectè puella poterat vouere virginitatem non frangendo votum, quia licet pater poſſet votum eius infringere, non tamen poterat impedire obſeruationem, vel impellere ad contrarium actum.

An ſi puella conſtituta in patria poteſtate voueret matrimonium contrahere, pater poßet impedire, & an requirebatur conſenſus patrum ad hoc, quòd filiæ contraherent. Quæſt. XXIII.

QVAERETVR amplius, quid ſi puella conſtituta in poteſtate patris voueret cõtrahere matrimonium, an pater poſſet impedire.

Reſpondendum eſt, ꝙ iſtud votum poteſt dupliciter intelligi: vno modo, quòd puella voueret cõtrahere matrimonium indeterminatè: alio modo, quòd voueret cõtrahere cum iſto vel illo. ſi autem loquamur ſecundum conditionem temporis noſtri vtrunque liberrimum eſt, & puella vouendo poterit ſe aſtringere ad quodlibet eorum, nec pater poterit impedire, erat tamen in veteri teſtamẽto maior poteſtas patribus ſuper filios non emancipatos, quàm nũc, ſicut ex ſupra poſitis apparet: ideo etiam in iſtis videbitur aliqua ratio diuerſitatis. Vnde dicendum, quòd in primo caſu horum pater non poterat impedire, quin puella voueret ꝯtrahere matrimonium, quia hoc commune erat omnibus puellis, cum non eſſet obſeruantia virginitatis in veteri teſtamento, & ſi pater non poterat puellã obligare ad contrahendum infringendo obſeruationem virginitatis, multo minus poterat obligare eam ad obſeruantiam virginitatis infringendo votum de contrahendo matrimonium, ſed in hoc nullum erat

F votum in veteri teſtamento, quia votum non cadit ſuper ea, quæ homo alias facturus erat ſine voto, ſicut nemo vouet, ꝙ quotidie aliquid comedet, aut bibet, aut dormiet, quia iſta communia ſunt, & alias ſine voto quilibet hęc facturus erat. De contractu autem matrimonij ſic erat in veteri teſtamento, quòd quælibet puella perueniens ad annos nubiles cõtrahebat, ideo nulla vouebat contrahere. De ſecundo dicẽdum eſt, ꝙ eſt maius dubium, quia licet nunc pater non poſſet impedire quin puella accipiat in virum quem voluerit, nec cogitur accipere quem pater dederit, tamẽ in veteri teſtamento erãt puellæ magis ſubditę patribus, & recipiebant in viros quos voluiſſent parentes, nec videtur permitti hoc in poteſtate puellarum, ſic patet
G Exo. 22. cap. vbi dicitur de puella deflorata, ꝙ deflorãs dabit ei quantitatem pecunię in dotem ſi pater puellæ voluerit eam dare illi in vxorem, & non dicitur, ſi puella voluerit accipere illum in virum. Item quãdocunque dicitur de contrahendo matrimonium inter eos, qui ſunt in poteſtate paterna: dicitur quòd patres non darent filias ſuas in vxores filijs gentilium, nec acciperent pro filijs ſuis filias gentilium in vxores, & nõ dicitur, quòd fœminæ Iudæorum non accipiant in viros filios Gentilium, vel filij Iudæorum, quòd non accipiant in vxores filias Gentilium: ergo videtur, quòd poteſtas accipiendi hunc, vel illum in virum nõ ſit ex puella, ſed a patre, & conſequenter ſi vouerit accipere hunc, vel illum præiudicabit patri, ideo poterit infrin-
H gere votum illius.

In contrarium videbitur de filiabus Salphaad, quia dicitur infra 36. c. ꝙ nubant quibus voluerint: dumtamen accipiant viros de tribu ſua: ergo poteſtas cõtrahendi in puellis eſt, quantum ad determinandum ſibi hunc, vel illum in virum.

Reſpondẽdum eſt iſtud ſatis eſſe ambiguum, quia non videtur determinatus aliquis locus in veteri teſtamento, ex quo appareat puellas poſſe ſibi accipere in viros, quos voluerint, quòd patrum iſta poteſtas ſit. Videtur tamen dicendum, quòd poteſtas determinãdi erat in puellis ne matrimonia eſſent coacta, quia alias patres poſſent dare puellis viros, quos nullo modo vellent. Modus tamẽ erat, quòd patres determina-
I rent viros puellis, & illos accipiebant filiæ, ipſę autem non eligebant ſibi aliquos, ſi tamen puella aliqua totaliter repugnaret accipere in virum illum, quẽ ſibi pater traderet non poterat compelli ad accipiẽdum eũ. Cum autem arguitur de filiabus Salphaad, ꝙ illę ſolũ ſibi elegerunt viros, quia dicitur: Nubant quibus voluerint.

Dicendum, quòd iſtę puellę non erant ſub poteſtate patris, quia iam pater mortuus erat, vt patet ſupr. c. 27. nec erant ſub tutoribus, aut curatoribus, quia erãt maiores ætate, ideo poteſtas determinandi ſibi viros ab eis ſolum poterat dependere.

Cum autem arguebatur, quòd pater ſolum poſſet determinare viros puellis, vt patet Exodi capit. 22. Reſpondendum eſt, quòd illud non eſt vniuerſale, ſed ſo-
K lum in odium raptoris, & defloratoris, ſcilicet, ſiquis ſeduxerit puellam, quæ in poteſtate patris eſt, dormieritque cum ea, etiam ſi puella uelit illum accipere in uirum ſi pater noluerit eam dare ipſi non poterit accipere eum. Et cauſa eſt, quia iſte pręiudicauit ſpecialiter patri puellæ cum rapuit puellam de domo patris, uel ſeduxit eam, quæ erat ĩ poteſtate aliena, & ob hoc habet contra ipſum poteſtatem, ne puella poſſet accipere illum in virum patre inuito. De alijs autem nõ ſic, quia poterant puellę recuſare quos vellent, vel determinare quos vellent.

Cum autẽ obijcitur de eo, quod habetur Exo. 34. & Deuter. 7. c. ſ. ꝙ patres non darent filias ſuas in uxores filijs

An ad ſolos patres ſpectaret determinatio virorũ.

filijs Gentilium, & non dicitur de ipsis puellis, ꝙ non accipere nt filios Gētilium in viros. Dicendum, quòd hoc non ponitur tanquam potestas determinandi viros filiabus sit solum a patribus, & neqnaqnam filiabus, sed dicitur, quia non erat cōsuetudo, ꝙ puellę acciperent quos vellent, vel peterent, sed quos patres illis darent, si tamen puella repugnare vellet non accipiendo quem pr̄ dedisset in virum non cogebatur, & ad eam pertinebat potestas determinandi virum sibi. In reuerentiam tamen patrum puellę nunquam accipiebāt alios, nisi quos patres darent in viros, & ob hoc interdictum est, ne patres acciperent filiabus suis viros gentiles, & non fuit dictum de filiabus. Est tamen intelligēdum, quòd etiam interdiceretur puellis, siue emancipatis, siue non emancipatis potestas accipiendi viros gentiles, non tamen colligitur ex illo dicto, ꝙ ad patres solos pertineret determinatio virorum pro filiabus, quia ibi non solum dicitur, ꝙ patres non acciperent in viros filiabus suis filios Gētilium, sed etiam, ꝙ non acciperent in vxores filijs suis filias Gētilium. & tamen filij Iudęorum positi in potestate paterna determinabant sibi vxores, vt paret de Samsone, qui dixit patri, & matri, ꝙ acciperent sibi vxorē de filiabus Philisthijm, quod quamquam displicuisset illis, tamē post fecerunt, vt patet Iudi. c. 14. ita ergo de puellis esset, ꝙ possent sibi determinare viros, quamquam consuetudo laudabilis inter Iudæos erat in contrarium, s. ꝙ ipsę non eligerent, sed patres. Dicendum igitur, ꝙ si puella vouisset accipere aliquem in virum non prohibitum a lege, scilicet qui non esset de gētilibus, vel de diuersa tribu, aut in tali gradu consanguinitatis, vel affinitatis, in quo non liceret matrimonium: Non poterat pater directe infringere votum puellę cogendo accipere alium in virum, cū etiam sine voto non posset pater tradere filiæ in virum eum, quem nō vellet, non erat tamen consuetudo, vt aliqua puella voueret accipere in virum aliquem. Et hoc propter duo: primo, quia ista nō cadunt sub voto directe: est enim votum de meliori bono, idest de opere superogationis, vt infra declarabitur, accipere autem hunc, vel illum in virum, non est aliqua supererogatio, ideo in his nō fiebat votum. Secundum est, quia puellę propter reuerentiam patrum non accipiebant in viros, nisi eos, quos patres illis tradidissent, si tamen votum emitterent de accipiendo hunc, vel illum in virum, per hoc astringerentur ad vnum, vt excluderent voluntatem patris, ideo non vouebant hunc, vel illum accipere in virum.

Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, redderque quodcunq; promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius verbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

Tertia regula de votis puellarum despōsatarum.

Si maritum habuerit. Hic ponitur tertium de puellis desponsatis, sed nōdum viro traditis. Vota autem istarum differunt a votis puellarum, quæ sunt in potestate patris nondum traditarum, quia istæ iam non sunt penitus in potestate patris, vt pertineant ad sponsos propter contractum matrimonij, differunt etiam vota istarum a votis mulierum iam viris traditarū, quia A illę prorsus pertinent ad viros, ad patres autem nequaquam. De istis autem desponsatis dicitur communiter, ꝙ patres, & sponsi possent infringere vota earum, & hoc quia aliquo modo manent in potestate parentum, & aliquo modo pertinēt ad ius virorum, & hoc satis uidebatur rationabile, litera tamen solum dicit de sponsis, quòd possent irritare vota earum.

Quare sponsi possint infringere vota sponsarum suarum. cum nondum sint sub potestate eorum. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, quid attinet ad sponsos de votis, quę emittunt sponsę cum nondum sint in potestate eorum. Aliquis respondebit, quòd si permitteretur puellis desponsa B tis vouere præiudicaretur spōsis earum, quia possent vouere aliquid de bonis dotalibus, quæ iam assignata essent viris, ideo ne præiudicaretur illis debuit dari potestas infringendi vota sponsarum. Sic enim fuit de sponso beatę Lucię, qui accusabat sponsam suam, ꝙ venderet totum patrimonium, & pauperibus erogaret. Sed dicendum est hoc non intelligi vniuersaliter, scilicet, quòd puellę desponsatæ possent aliquid vouere de bonis dotalibus, nisi sponsi prohiberēt, quia aut istæ puellæ habebant parentes, aut non, si haberēt, nō erat in potestate earum aliqua pars bonorū dotaliū, ideo non poterant vouere de ea quidquam, sicut nec puellę, quæ erant in potestate patris, quia nullam habebāt bonorum administrationem, potissimum, quia C apud Iudæos puellæ non habebant possessiones, sicut nunc, quia non deriuabantur progenies, per fęminas, sed per viros, & ad illos pertinebat successio, vt patet supra capitulo 27. Si autem puellę non haberent parentes, nec tutores, aut curatores sub quorum potestate essent, habebant ipsę administrationem rerum suarum, & tunc dubium videtur, an possent aliquid vouere de bonis dotalibus, de quo infra declarabitur. Si autem dicatur, quòd poterant vouere esset istud remedium, quia sponsi possent infringere vota earum, ne lęderentur diminutis bonis dotalibus, si autem nō poterant vouere de illis, dabatur istud in remedium aliorum votorum, quæ possent pręiudicare sponso.

Vnde dicendum, quòd vota quæ emitteret puella D desponsata in domo patris, si eam obligarent posset præiudicari viro, vt si voueret, ꝙ affligeret qualibet hebdomada, vel multis diebus animam suā ieiunio, oratione, vigilia, vel per abstinentiam aliarum rerum si istud votum extenderetur ad tempus illud, in quo maneret iam tradita viro præiudicaretur illi, vtpote si per orationem frequentem se aliquantulum distraheret ab obsequio viri, vel si per ieiunium, & vigilias, aut labores alios efficeretur inepta ad concipiendum, & nutriendum, & obsequia viri, ideo debuit dari remedium sponso, vt in præiudicium illius non obligaret sponsa. Poterat autem tale esse votum, quod puella cōpleret antequam traderetur viro, & tamen adhuc in hoc poterat præiudicari viro, vt si ex laborib' magnis E vigiliarum, vel ieiuniorum, quos puella desponsata in domo paterna sustineret, efficeretur inepta ad postea concipiendum, nutriendum, & obsequia viro pręstādum, ideo debuit dari remedium sponso contra vota sponsę.

Si maritum habuerit. Accipitur autem hic maritus large pro sponso: nam proprie non dicitur maritus, nisi consummato matrimonio per copulam, vel saltē cum traduxit sponsam in domum suam, etiam si nōdum cognita sit, quia tamē desponsatio per verba de præsenti parum differt a matrimonio consummato, maxime secundum statum veteris testamenti, sponsi aliquando vocantur mariti. Alij tamen exponunt istā

literam

literam de maritis, quia iam acceperant vxores, & vocantur proprie mariti, & tunc stat conuenienter, quòd non fiat hic mentio de patribus puellarum ad infringendum vota earum, sed solum de maritis, si tamen intelligeretur de puellis desponsatis videretur etiam rationabile, quòd exprimerentur patres. Sed tunc stat litera superabundans, quia infra ponitur de voto vxorum, quæ sunt in domo virorum, ideo communiter exponitur ista litera de puellis desponsatis. *Et vouerit aliquid*. Intelligitur hoc de eo quod alias subiacet potestati puellæ: nā si ipsa vouere aliquid, quod erat contra legem, etiam si sponsus non repugnaret nō teneret votum, vt si esset id quod vouerit illicitū, sicut occidere, vel furari, & omnia vetita a lege, sed solum intelligitur de his, quæ licita sunt, in quibus validaret votum statim, ut puella vouisset, nisi sponsus repugnaret cū cognosceret. *Et semel verbum de ore eius egrediens animam illius obligauerit*. Idest immediate, vt puella emisisset verba voti obligata est ad obseruationem. Et dicitur de emissione verbi, quia vota fiunt in verbis communiter. An vero votum teneat sine verbis, vel sit necessaria semper verborum expressio infra declarabitur: & dicitur, quòd verbum egrediēs obligauit animam puellę immediate, quia postquam puella emisit votū, siue pater postea consentiat, siue non: si nondum est desponsata, vel si desponsata est, siue consentiat sponsus, siue non, ipsa non poterit propria auctoritate contraire voto, vt si emisit aliquod votum, cuius obseruatio immediate incipienda est, & nondū cognouerunt pater, & sponsus aut maritus de voto, tenetur puella illud obseruare quousque dissentiant, qui possunt dissentire, nam quantum ad seipsam obligādam sufficit verbum suum, & nihil magis obligatur puella despōsata, quando emisso voto pater, & sponsus sciuerunt, & approbauerunt, vel non repugnauerunt, quàm cū ipsa emisit votum nondum eis scientibus. Differt tamen in præiudicium ipsorum, quia quousque pater vel sponsus sciat votum, non obligat in præiudicium ipsorum, cum autem scierit obligat, nisi repugnauerit, ideo si puella emisso voto antequam cognitum sit viro, vel patri, veniat contra illud tenetur rea tanquam voti violatrix.

An puella vouens verba eius eam obligent immediate vel solum post consensum mariti. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis de obligatione verborum puellę, an immediate haberet efficaciam, vel suspendatur quousque sponsus audiat, & non repugnet, ita vt si approbet, vel non repugnet incipiant ex tempore illo obligare verba, & ante hoc nūquam obligauerint, & si dissentiant, quòd nunquam verba obligauerint. Dicendum est, quòd vt vult litera non suspendebatur effectus verborum istorum vsque ad tempus, in quo pater, & sponsus dissentirent, aut consentirent, sed immediate erat obligatio, quod patet, quia si non obligaretur immediate posset desistere a voto emisso antequam vir, vel pater consentirent, vel dissentirent, & tunc etiam si pater consentiret non cōfirmaretur postea votum, quia ante hoc ipsa voluit non obligari. Sed falsum est, quia si pater, vel sponsus velint, semper tenebitur voto. Hoc autem non esset si de nouo induceretur obligatio, ideo a principio obligatio fuit.

Quid causatur in votis puellarum per consensum patris, vel sponsi post votum emissum. Quæst. XXVI.

QVAERETVR amplius quid causatur per cōsensum patris, vel sponsi post votum emissum. Respondetur, quòd iste consensus non est tanquam aliquid

F directe agens, sed tanq̄ remouēs prohibens. Ratio est, quia pater non potest filiam obligare, nec sponsus spōsam, sed potest obligationem destruere, vel non destruere, prohibens autem istam obligationem votiuā tenere est contradictio patris, vel sponsi, ideo remouens prohibens est cōsensus istorum, sicut in naturalibus rebus res mouētur ab intrinseco principio, remouens autem prohibens nihil in motu intrinsece causat principatiue, vel intēsiue, sed facit ne destruatur: vnde non est maior velocitas in motu remouente prohibens adiuuante, nisi materialiter, secundum quod tangitur conditio medii, ita votum emissum de ieiunando, vel orādo aut de simili ab vxore, vel filia nō habet maiorem vim obligatiuam ante consensum patris, vel mariti,

G quam post. Quod patet, quia si aliqua mulier vouit ieiunare aliquod rationabile ieiunium viro nesciente, si antequam vir, vel pater contradicat ipsa agat contra votū suū, ita punitur, sicut si post consensum patris, vel viri votum fregisset, si in consensus viri, vel patris obligationem aliquam superadderet, magis puniretur agens contra votum post cōsensum eorum, quàm ante. Et satis apparet, quia si aliquod mobile moueatur per aliquod spatium nō impeditum, deinde veniat ad partem spatii, in qua sit prohibens, & illud per aliquid extrinsecū remoueatur, mobile non mouebitur velocius post remotionem prohibentis, quàm ante, quando per spatium non impeditum mouebatur, sic puella desponsata cū vouet non habet aliquod impedimētum huius voti, donec veniat mariti, vel patris dissensus, qui tollit per

H consensum contrarium, ergo nō minorem libertatem antea quàm post habebit, quia prius dissensus non præexistebat, si autē a principio voti fuisset dissensus, tunc remouens prohibens fuisset simul eum principio motus, & impossibilis fuisset motus, & sic consensus, & dissensus non sunt hic tanquam aliquid agēs in voto sponsarum, vel filiarum, sed tanquam remouens aliquid prohibens. In hoc tamen distinguēdum est de rebus, quæ vouentur, quia quædam sunt, in quibus vxor, vel filia nihil vouere possunt sine consensu patris, & viri: Alia sunt, in quibus possūt vouere, nisi maritus, & pater dissentiant. De primo modo poterat filia, vel vxor vouere pecunias in aliquos vsus pios in magnā quan-

I titatem dare, si actualiter pater, vel vir consentiant. De secundo vxor, vel filia potest ieiunium vouere, nisi vir, vel pater contradicat: ideo in primo nunquam causaretur obligatio, donec vir, vel pater actualiter consentiant. In secundo autem immediate causatur obligatio, & durabit semper, nisi veniat patris, vel viri dissensus: & sic in primo consensus nō est aliquid remouēs prohibens, sed aliquid intra concausans, ita quod consensus patris, & filiæ, vel viri, & vxoris sunt duo consensus inducentes simul partialiter vnam obligationem in filia, vel vxore. In secundo autem consensus patris, vel viri est remouens prohibens solū, nec concausat aliquo modo. Rō autem diuersitatis est, secundum quod materia voti magis pertinet ad extrinsecam personam, uel minus: magis enim pecuniæ quas maritus, & pater habent, pertinet ad eos, quàm caro filiæ, uel uxoris, quæ

K ieiunio, uel peregrinatione, aut similibus maceratur. *Obligauerit iuramento*. Non est sensus, quod solum obligatio uotiuis inducatur per iurā, quia cum uotum emittitur, siue iuro firmetur, siue non, dum alias licitū sit tenet, magis tamen obligat, quando iuro firmatur, quàm si nō firmaretur, ut supra declaratum est, sed ponitur hoc ad signandum, quod etiam quantumcunque uotum sit firmum, si uir, uel pater repugnauerint non manet obligatio, è contrario autem manebit. De uoto aūt alias emisso idem est. *Quo die audierit vir*. Idest sponsus, accipitur hic uir large: nam uir proprie maritū signat, qui traduxit uxorem in domum suam. Sponsus autem, de

quo

quo hic nondum traduxit, vnum tñ pro alio ponitur. A Dr̃ quo die audierit, & non ɔ̄dixerit, quia si uir una die audierit uotum uxoris, uel sponsus uotum spōsę, aut pater notum filię, & immediate non ɔ̄diceret, sed dif ferret rñsionem ad alteram diē, & sequenti die contradixerit, non ualet contradictio, ut patet in litera. Si tñ audiuit uir uotum uxoris in aurora, & nō repugnat immediate, sed post in uespere ante solis occasum, ualet contradictio, & non tenebitur uxor uoto. Vtrum autem iste dies sit naturalis, & computetur a momēto in momētum a tpe, quo cognitum est uotum fuisse emissum, vel vtrum sit dies artificialis, qui computetur ab ortu vsque ad occasum solis, ita ꝙ in quacunque hora diei pater, vel vir votum audierit, siue in aurora, siue in Meridie, siue in vespere teneatur repugna B re ante solis occasum certum non est. Sed vr̃ intelligēdum de die, quæ cōputatur ab ortu solis vsque ad occasum, quia semper verba reducuntur ad intelligentiam, quam cōiter hñt, nisi loquens declaret. In communi tñ sermone magis sumitur dies ſm suos terminos ortum, & occasum quàm, ꝙ incipiamus a quocūque puncto peruenientes vsq; ad 24. horas sequentes, ideo modus iste verisimilior est. *Voti rea erit*. Non est sensus, ꝙ tunc qñ vir, vel pater audit verbum vxoris, vel filiæ, & non repugnat incipiat ipsa esse rea voti, idest obligata ad obseruationem, quia immediate, vt votum emissum fit, causatur obligatio, vt supra declaratum est, sed intelligitur, ꝙ tunc erit rea voti, idest erit immutabiliter obligata ad votum. Nā ante hoc licet mu C lier quantum ex seipsa est, obligasset se, tñ poterat votum infringi per dissensum viri, vel patris, ideo non erat votum simpliciter validum, quia pendebat ex futuro euentu, cum autem pater, vel vir audierit, & non repugnauerit est votum penitus firmatū, ita vt nequaquam infringi possit. *Reddet quodcumque promisit*. Idest obseruabit omnia, quę vouit. In voto enim hoc est generale, ꝙ si tenet solutio de necessario sequitur. *Sin autem audiens statim contradixerit*. Scilicet si sponsus audiēs votum sponsę. Idem de patre ad filiam, & viro ad vxorem, quia tunc si contradicit, irritabitur votū. Et non dr̃ audiens tanquam solum repugnare possit, s. qñ audierit sponsam vouere, sed quocūq; modo perueniat ad eum certificatio de voto sponsæ, debet immediate contradicere ad hoc, vt infringatur votum. Et dr̃ D hic statim non stricte, prout importat valde paruum tp̄s a tpe cognitionis voti emissi. Et hoc modo dr̃ aliquis agere statim, qñ cognita aliqua re antequam diuertat ad alios actus incipit operari circa illam, sed nō requiritur tanta festinatio in patre, vel sponso cognoscente votum filiæ, vel sponsę, sed intelligitur illud statim pro toto illo die, in quo peruenit cognitio ad ipsum ex tūc vsq; ad solis occasum, siue modicum, siue multum tempus sit, & in quacunq; parte illius diei ɔ̄dixerit, dr̃ contradicere statim. *Et irritas fecerit pollicitationes eius*. Idest adnihilabit votum, s. ꝙ per istam repugnantiam non manebat obligatio votiua, & non ponitur hic per modum affirmandi, quia iam præsup E ponitur hoc ex superioribus, scilicet, quòd per contradictionem patris sponsi, & viri irritētur vota filiæ spōsę, & vxoris, sed ponuntur ista continuatinè ad regulā sequentem, scilicet, & propitius erit ei Deus. *Et verba quibus obstrinxerat animam suam*. Idem signat quod superiora: verba enim, quibus anima astringitur, idest obligatur sunt verba voti, & ista irritantur. Alio modo, & conuenientius intelligitur, quòd irritantur hic pollicitationes, idest votum, & verba quibus anima erat obstricta, idest iuramētum. Votum enim idem est, quod pollicitatio, vel promissio, quia nihil est ī voto nisi ꝓmittere. Iuramentum autem est vinculum astrictiuū, quod interdum superadditur voto ad maiorem obli-

A gationem, & istud etiam tollitur per repugnantiam supra dictam. Sciendum tamen, ꝙ tam votum, quàm iuramentum sunt obligatiua, iuramentum tamen directius obligat, quia in voto exprimitur quid intendimus pro Deo agere. In iuramento autem nihil, quod intendimus, exprimitur, sed quod intendimus, confirmatur. *Propitius erit ei Deus*. Idest quamquam mulier ista non obseruet votum post repugnantiam sponsi, Deus non irascetur ei, sed propitiabitur, idest miserebitur, quia si per vouentem non stetit quo minus votum compleret, sed per alium repugnatum est, vouēs nullam habet culpam etiam si non compleat: nā non est iuris sui hoc complere, vel non: sed iniquitas videtur viri, vel patris, qui cogunt fęminam ad infringen- B dum votum si aliqua iniquitas sit, de qua ī. declarabitur. Sciendum, ꝙ Iudæi totum istū §. exponunt de muliere, quæ domum habet, & in domo viri est, sed fecit votū in domo patris, & pater non repugnauit renuitque votum, ita ꝙ mulier semper agebat ſm votū quousque venit ad domū viri, poterit postea vir repugnando votum illud īfringere etiam si mulier a multis annis ante votum illud obseruasset. Ista expositio ſm literam nostram non concordat multū, quia litera pręsupponit, ꝙ prius vir habuit vxorem quàm ipsa vouerit, licet iste sensus aliqualiter reduci posset ad illam. Litera autem Hebraica multum concordat huic expositioni, quæ talis est. *Si autem virum habuit, & vota super ipsam*. Idest, ꝙ vota erant super ipsam fęminam, vel iam obligauerant eam, quando virum accepit. Me C lius tamen est secundum literam nostram, quia litera Hebraica reducitur ad nostram.

An puella desponsata in antiqua lege posset vouere castitatem. Quæst. XXVII.

QVAERET aliquis, an puella desponsata inter Iudæos posset vouere castitatem perpetuam, vel per aliquod tempus. Aliquis forte respondebit, ꝙ aut erat consummatum matrimonium, aut non: si primo modo, non poterat inuito viro: si secundo modo, poterat, & iste modus obseruatur apud nos, vt patet extra, de conuers. coniug. in c. verum. Sed hoc non tenet in statu iudai- D co: magna enim diuersitas est inter statum istum, & illum: nam nunc fęmina desponsata nondum consummato matrimonio potest iure suo nullo requisito vouere perpetuam continentiam ingrediendo religionem, & hoc modo dissoluitur præexistens matrimonium, si autem sit consummatum non potest illud efficere, si tamen velit fœmina ob aliam causam dissoluere matrimonium nondum consummatum nō poterit. In veteri aūt testamento non erat status religionis, in quo obseruaretur continentia, sicut nunc, ideo non poterat dissolui matrimonium propter obseruationem castitatis, sed manebat sponsa cum viro suo, manente aūt matrimonio non poterat fęmina vouere castitatem perpetuam, vel ad aliquod tp̄s, quia etiā E uir nō posset hoc facere, cum nimis grauaretur unus coniugum ꝑ votum alterius. Sed dicet aliquis, ꝙ posset spōsa uouere castitatem, & obseruare eam, quia licet non posset directe dissoluere matrimoniū per uotum castitatis, ꝙ non teneret in præiudicium uiri, tñ poterat dissoluere illud per repudium, & tunc obseruaret uotum suum. Respondendum est, non stare, quia repudium non licebat uxori ɔ̄ uirum, sed uiro ɔ̄ uxorem: nulla enim lex, siue humana, siue diuina concessit unquā, ꝙ fęminę possent repudiare uiros, quia daretur sibi locus omni turpitudini, maxime autem hoc erat in lege diuina: nam in ea erat permissum repudium ad duritiam cordis Iudæorū, ut patet Matth. cap. 19.

Istæ duæ q̄ones sequentes multū differunt a q. 11. & 12. ideo lector attende.

Repudium licebat soli viro nō vxori.

cap.19. f. ut non occiderent uxores. Duritia tñ cordis non attēditur in fœminis, sed in viris, qui viribus fortiores sunt, & possent fœminas occidere, si displicerēt in oculis eorum. fœminæ autem non possunt aliquid tale super viros, ideo non debuit eis dari potestas repudiādi viros, & sic lex de repudio solum expressit de viris. Deut.24.c. Item dato, ꝗ puellis daretur potestas repudiandi viros, non habeient eam dum essent desponsatę, sed mřimonio consummato, quia non licerent eis plus quàm viris. Viri tñ non poterant repudiare sponsas, sed solum postquam traduxissent eas consummato matrimonio, vt patet Deute.24.c. si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius scribet libellum repudij, &c. ergo non poterat repudiare antequam acciperet, & haberet vxorem, sed accipere est matrimonium ꝯtrahere, ꝗ per aliqua efficitur vxor, habere est eam in domo ad cohabitationem tenere, ergo cum tpe desponsationis quamquam vir acceperit vxorem nondum habuit eam, non poterat scribere libellum repudij: a fortiori ergo de fœmina desponsata, quia quamquā possēt fœmina repudiare virum, tñ non posset tpe desponsationis, & consequenter non posset vouere continentiam, dum esset desponsata.

An puella desponsata posset vouere castitatem de consensu sponsi, & de differentia huius a nouo testamento. *Quæst. XXVIII.*

QVAERET aliquis, an posset fœmina desponsata inter Iudæos vouere continentiam volente sponso, & fauente: nam inuito eo manifestū est ex prædictis, ꝗ non poterat. Rñdebit aliquis, ꝗ poterat hoc fœmina, quia omnia vota quæcunq; faceret sponsa teneiēt, nisi repugnaret spōsus. Vnde ex die, quo primo audiebat spōsus votum, & non repugnabat manebat sponsa obligata, vt patet in lřa. A fortiori ergo teneret votum si sponsus fauerer voto ꝯtinentiæ sponsę suę. Rñdendum est, ꝗ ēt viro volente non poterat sponsa vouere ꝯtinentiam, qa istud votum dissolueret mřimonium, sed nō poterat matrimonium anteq̄ consummaretur, dissolui inter illos, ideo non poterat vouere sponsa ꝯtinentiam, nūc aūt mřimoniū nondum ꝯsummatum dissolui pōt p votū castitatis, sed tunc non erat religio, in qua esset istud votū, solū ergo mřimonium poterat dirimi i veteri testamento per repudiū, sed repudium non poterat dari ante matrimonium cōsummatum, vt s. declaratum est, ergo non poterat dissolui per votū continētiæ, sed si vir, & vxor desiderarent dissoluere matrimonium in veteri testamento, cum essent desponsati, debebant consummare mřimonium per copulam, vel saltem vir traducere debebat sponsam in domum suā ad mutuam cohabitationem, & tunc poterat repudiare eam. Erat autem ē ꝯtro in veteri testamento quam nunc: quia nunc matrimoniū postquam consummatum est, non pōt dirimi ex aliqua cā saltem ex voluntate vnius ipsorū, ita ꝗ quilibet eorū iure suo posset dirimere, tñ ante consummatū mřimonium quilibet potest illud dissoluere inuito alio, si velit religionem profiteri. In veteri aūt testamento mřimonium antequam ꝯsummaretur, erat ratū, ita ꝗ nullus coniugū posset illud dirimere, siue p votū, siue p repudium, cū autem est consummatū, poterat vir dirimere illud repudiando vxorem. Causa aūt quare non permittebatur repudium in veteri testō desponsationis, sed post ꝯsūm matrimonium, erat quia permittebatur libellus repudij cum fœmina non inueniebat gratiam in oculis viri pp aliquam fœditatem. Ista tñ non poterat cognosci tpe desponsationis, qa tunc manebat puella

F in domo pris, & sponsus parū communicabat cū ea. Consummato aūt matrimonio cum fœmina cohabitaret viro, in omni cohabitatione tam domestica quā in thoro posset cognoscere fœditates illius, & abominari illam, ideo tunc debuit dari potestas repudiandi, & non tempore desponsationis. Patet igitur, ꝗ sponsa tempore desponsationis etiam cōsentiente viro non poterat vouere continentiam.

An durante tempore desponsationis posset sponsus vouere castitatem. *Quæst. XXIX.*

QVAERET aliquis, an durante tpe desponsationis posset sponsus in veteri testamento vouere castitatem. In quo dicendum est, ꝗ licet votū G de castitate, aut virginitate, vel qualiscunq; obseruatio illius raro esset in veteri testamēto aliqñ tñ erat, vt supra declaratū est. Vnde interdum viri, & interdum fœminæ poterant vouere continentiam. De viro tñ qui habet sponsam, vel vxorem dicendū est, ꝗ cum hēt vxorem poterat vouere ꝯtinentiam, sed non cum haberet sponsam. Primū patet, quia habens vxorem poterat eam repudiare, ēt sine aliqua causa, vt declaratū est Deut.24.c. ideo si vellet vouere ꝯtinentiam posset repudiare vxorem, & tunc obseruaret votum, & quia repudiare vxorem est in potestate illius, ita & vouere continentiam, non poterat tñ hoc vouere perpetuo, vel ad ips, nisi repudiaret vxorem, quia si non repudiaret illam cogeretur manere ipsa cum viro, & pp votū H emissum, vir denegaret ei debitum, ergo grauaretur nimis: ideo non poterat sic votum emitti, & si sic voueretur non tenebat, sed cogebatur vir reddere debitum vxori. Secundū erat, quia vir non poterat tpe desponsationis vouere continentiam, quia istud votum continentiæ, aut esset tpale, vel perpetuum, si perpetuum dirimeret simpliciter matrimonium, cum nunquam esset ius sponsę petere debitum, si autem esset temporale grauabatur sponsa, quia pro illo tempore non posset petere debitum. Poterat tñ secundū istorum facere sponsus consentiente sponsa, quia solum præiudicabatur ipsi ad tempus, & non dissoluebatur matrimonium. Primū autem fieri non poterat, quia I sic dissoluebatur matrimonium, & tñ nullus modus dissoluendi tunc erat, nisi per repudium, quod nō poterat dari ante consummatum matrimonium, vt supra declaratum est, ergo non poterat sponsus vouere continentiam, siue volente, siue nolente sponsa.

Quomodo virgo gloriosa potuit vouere virginitatem, cum esset in potestate patris, & desponsata. *Quæst. XXX.*

QVAERET aliquis de Domina nostra, quō vouit virginitatem in statu veteris testamēti, cum esset despōsata, vt patet Luc.1.c. cum dr: Ad virginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph, & nomen virginis Maria. Et postea dr ibidem: Quomodo fiet istud, quia virū non cognosco? idest proposui, vel voui non cognoscere, ergo de K sponsata erat, & vouit virginitatem. Rñdēdum est, ꝗ non vouit virginitatem postquam desponsata fuit, sed ante. Et cum dr: quia virum non cognosco, nō debet exponi de præsenti, sed de præterito, i. proposui, vel voui non cognoscere virum, quia non est sensus, ꝗ tunc ipsa voueret uirginitatem qñ Angelus loquebatur ei: non enim poneretur tunc pro causa dubitationis, sed quia ab antiquo vouerat uirginitatem, cui uidebatur repugnare, ꝗ cōciperet, dixit: quō fiet, quia uirum nō cognosco? Sed tunc stat dubium, quō Domina nostra potuit vouere uirginitatem ante desponsationem, qa tunc erat in potestate patris, & matris, & illi poterant

infrin-

infringere votum eius, ſicut ſponſus, quia vota facta p puellam exiſtentem in poteſtate patris irritantur per diſſenſum patris, vt patet ſupra: vnde nihil vř differre, ꝙ hoc vouiſſet dum erat in poteſtate patris, vel dum erat deſponſata. Ad hoc rñden poſſet dupliciter. Primo, quia Domina noſtra emiſit votũ virginitatis, ſed hoc latuit parentes illius, ideo votum tenuit quantũ ad ipſam, & obligabatur illud obſeruare quouſq; parentes cognito illo per diſſenſum ſuum irritarent illud, ſed nunquam cognouerunt parentes votum eſſe emiſſum, ideo nunquam irritauerunt, & conſequenter ipſa manſit ſemper obligata. Iſte modus eſt multũ cõueniens, quia cum Domina noſtra deſideraret obſeruare virginitatem, non reuelaret votum parẽtibus ſciens, ꝙ in poteſtate parentum erat irritare illud, immo ſi ipſa reuelaret votũ parentibus, videretur imprudẽs ſi obſeruare vellet, vel iniqua ſi obſeruare nollet, quorum vtrunq; nefas eſt. & eſt ſenſus ſi poſt emiſſionem voti Domina noſtra reuelaret illud parentibus, & tñ ipſa deſideraret ſemper ſeruare illud videbatur imprudens, quia parentes poſſent eam efficaciter impedire irritando votum illius. Si autem dicatur, ꝙ ipſa nollet obſeruare votum, & pp hoc parentibus illud panderet, vt irritari poſſet, eſſet ipſa iniqua, quod nefas eſt, quin potius ſemper deſiderauit obſeruare iſtud votum. Et pp hoc qñ Angelus retulit, ꝙ conciperet, iñdit inquirens: Quomodo fiet iſtud, quia virum nõ cognoſco? ſi tñ non curaret de obſeruatione voti, nõ inquireret, qũo fiet iſtud nihil curans, an ope virili hoc fieret. Item hoc eſt valde veriſimile, quia quædam vota ſunt puellarum, quæ non poſſunt latere parẽtes, vt ieiunium, & ſimilia, quæ requirunt actum frequentẽ, & valde manifeſtum. Alia autem ſunt, quæ non poſſunt, ita cognoſci faciliter, & ita eſt de voto virginitatis, quod nequaquam poterant cognoſcere parentes, dum Domina noſtra maneret in poteſtate eorum, ſ. ante deſponſationem, & poſtquam deſponſata eſſet. Et hoc propter duo: primo quia iſtud votum non requirebat aliquem actũ, ſed magis priuationem actũ, ſ. inexperiẽtiam actus venerei. Alia tñ vota, quę occulta ſunt per actus ſuos interdũ manifeſtantur. Secũdo patet, quia cum votum iſtud cõſiſtat in priuatione, ſolum poteſt cognoſci per habitum appoſitum, ſ. per actũ, qui repugnat actui priuatiuo virginitatis, ſ. per hoc quod eſt commiſceri carnaliter viro, vel repugnare commiſceri. Dũ enim Domina noſtra nulli viro cõmiſcebatur, nec commiſceri repugnabat, nõ poterat apparere, an vouiſſet virginitatem, vel non, cum autẽ veniret tempus accipiẽdi virum ad cohabitationem, & thorum, ſi repugnaret accipere illum, vel conſentiret, poterat cognoſci, an vouiſſet, vel nõ, ſed hoc iam eſſet quando eſſet Domina noſtra extra poteſtatem parentum, ergo dum fuit in poteſtate eorum non potuerunt ipſi cognoſcere, an vouiſſet, vel non, niſi ipſa reuelaret. Aliter autem ſm quoſdam poteſt reſponderi, quòd Domina noſtra vouit virginitatem dum eſſet in poteſtate parentum, & poſtea parentes cognouerunt votum illius, & non repugnauerũt, & per hoc confirmatum eſt, ſicut patet ſupra de votis filiarum. Sed non multum ſtat, quia ſi parentes cognouiſſent votum puellæ, & approbaſſent, non traderent alicui viro in matrimonium, quia ſciebant, quòd repugnabat ſtatus matrimonij voto virginitatis. Sed forte dicetur, quòd parentes eius cognouerunt ſpiritu reuelante myſterium incarnationis verbi in filia ſua, ſcientes quòd accipere virum non impediebat virginitatem illius, ideo tradiderunt ei virum. Sed hoc non ſtat, quia parentes virginis non cognouerunt hoc myſterium: nulli enim legitur reuelatum, niſi Marię, & Ioſeph. De Maria patet Luc. c. 1. De Ioſeph apparet Matth. c. 1. Et ſi adhuc velis proteruire, quòd fuit reuelatum illis dato, quòd hoc ſcriptura non exprimat, quia multa ſubticentur, dicendum eſt nõ ſtare, quia etiam Beatæ Virgini non fuit reuelatum hoc myſterium ante votum virginitatis, & deſponſationem. Nam Angelus Gabriel reuelauit hoc, vt patet Luc. c. 1. & tamen dicitur ibi, quòd virgo illa erat deſponſata, & quòd ꝓpoſuerat non cognoſcere virum: nõ ſtat igitur, quòd parentibus eius reuelaretur iſtud myſterium ante deſponſationem. Ideo dicendum, quòd parentes nõ cognouerunt votum puellæ, & ob hoc deſponſauerunt eam non exiſtimantes eam habere aliquod impedimentum ad matrimonium.

Quomodo virgo glorioſa contraxit matrimonium, cum vouiſſet virginitatem, & ad quid conueniebat ei accipere virum. Quaeſt. XXXI.

QVAERETVR autem tunc de Beata virgine quomodo ipſa conſenſit tunc accipere virum, cum vouiſſet virginitatem, & ſciret ſe obligari ad reddendum debitum, ſi vir peteret. Aliquis reſpondebit, quòd Domina noſtra conſenſit accipere virum, quia ſciebat illum, cui tradebatur in vxorem eſſe impotentem ad generandum, vel qualitercunq; tangendum fęminã carnaliter prę magnitudine ætatis. Erat enim Ioſeph vir ſenex. Et iſta fuit opinio quorundam Iudæorũ, cum dixerunt Chriſto, ꝙ erat natus ex fornicatione, vt patet Io. c. 8. ſ. Nos ex fornicatione nati non ſumus, quaſi dicat, tu natus es ex fornicatione. Hoc autẽ exiſtimabant, quia ſcientes Ioſeph eſſe virum grandęuum putabant illum ad generandum fuiſſe impotentem, & Dominam noſtrã ab aliquo viro adulterino fuiſſe grauidatam. Sed iſtud non ſtat, quia matrimonium inſtitutũ eſt a Deo ad multiplicationem generis humani, & ad hoc omnes gentes contrahunt iſtud vinculum, & eſt hic debitum vtrinque reddendum quando exigitur. non eſt ergo veriſimile, quòd ſi Ioſeph eſſet vir manifeſte impotens ad generandũ propter magnitudinem ętatis, quòd accipere vellet vxorem, quia non poſſet debitũ reddere, nec conſequeretur finem matrimonij, & dato, quòd diceremus, quòd Ioſeph non curaret de ſeipſo, an conſequeretur finem matrimonij, ſed vellet magis Dominam noſtram habere in ſororem quam in vxorem, tamen ſaltem propter eam non contraheret ſi impotens eſſet. Erat enim Domina noſtra puella & decora nimis de qua exiſtimare deberet rõnabiliter Ioſeph, quòd ſi ipſe impotens eſſet illa alteri copularetur, & hoc, quia nondum cognouerat ſanctitatem virginis, & myſterium Dei, non ergo acciperet eam ſi ſe impotentem putaret. Item dato, quòd Ioſeph eam vellet accipere in vxorem tanquam ſororem, tamen parentes illius non darent eam illi, ſi manifeſte eſſet impotens, quoniam ſcirent, aut veriſimiliter æſtimarent, quòd dabant filiæ ſuæ occaſionem fornicãdi tradendo eam viro impotenti, ſed confidenter dederũt eam illi, nihil ſciẽtes de myſterio Dei, cum etiam virgini nondum cognitum eſſet, ergo non erat Ioſeph tam ſenex, vt veriſimiliter impotens ad generandum videretur. Item patet hoc manifeſtius, quia ſi Ioſeph manifeſte appareret impotens, non arbitrarẽtur Iudæi Chriſtum eſſe filium Ioſeph: ergo non credebatur Ioſeph impotens ad gignendum. Antecedẽs patet Luc. 3. c. ſ. & erat Ieſus incipiens, quaſi annorum 30. vt putabatur filius Ioſeph, & Luc. ca. 4. dicitur, ꝙ mirabantur omnes de illo, & dicebant: nõne hic filius eſt Ioſeph? nec ſolum hoc dicebant Phariſęi, & turbę, ſed etiam Apoſtoli, vt patet Ioan. c. 1. cum dixit Philippus ad Nathanael: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, inueni-

An Ioſeph eſſet ſenex cũ ſibi Maria deſponſata fuit.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, ergo nõ æstimabatur Ioseph impotens ad gignendum, & consequenter non contraxit Domina nostra cum Ioseph quasi crederet eum impotentem, immo nequaquam cõueniebat, ꝙ esset Ioseph manifeste impotens, quia tunc nato Saluatore de virgine omnes Iudæi manifeste arguerent eum natum esse de fornicatione, quia cum nequaquam crederent aliquam mulierem concipere sine semine cum nunquam hoc vidissent, assererent Christum natum ex semine viri, sed si Ioseph esset manifeste impotens ad gignendum, ergo necessario inferri videbatur Christum genitum esse ex coitu adulterino, quod redundabat in maximam ignominiam matris. Nullum enim fœminæ magis dedecus est, quam infamia ex adulterio nata, etiam redundabat in magnam ignobilitatẽ Saluatoris: nimis enim diminuebat dignitatẽ Messiæ videri ex adulterio genitum. Item non solum sequebatur hoc incõueniẽs, sed aliud maius, scilicet, quòd Iudæi nequaquam reciperent Christum in Messiã, quia Messias futurus erat de semine Dauid, sicut prædixerãt omnes Prophetæ. Si autem Christus genitus crederetur de coitu adulterino, pater eius esset incertus, & tunc non reciperẽt eũ in Messiam, q̃a nescirẽt an esset de semine Dauid, vel de tribu Issachar, aut Zabulõ, vel forte genitus ab aliquo viro gentili. Hoc autem maxime repugnabat intentioni Christi, qui volebat apparere Messias. Ideo

Cõclusio. dicendum, ꝙ nequaquam cõueniebat Ioseph esse ita grandæuum, vt ad generandum impotens crederetur. Sed dicendum est, ꝙ quamquam Ioseph esset aliqualiter senex, tamen adhuc erat potens ad gignendum, & manifeste apparebat omnibus ex habitudine corporis: Domina autem nostra, quamquam vouisset virginitatem, tamen accepit virum, & hoc, quia in veteri testamento nondum fuerat aliquis status, in quo fœminæ permanerent in virginitate, sed solum erãt duo status, scilicet coniugatorum, & viduarum continentium: nam postquam aliqua mulier vidua efficeretur, etiam si puella esset, laudabile erat, ꝙ maneret in perpetua continentia. Sic patet de Anna filia Phanuel de tribu Aser, quæ a parua ætate acceperat virum, cum quo per annos septem manens, & postea vidua effecta vsque ad annos 84 permansit, vt patet Luc. c. 2. status autem virginalis nullus erat, ideo videretur aliqua nouitas, si Domina nostra vellet manere in statu virginali, crederetur enim ꝙ hoc faceret, vt liberius vacaret libidini, si autem fuisset status temporis huius, in quo sunt puellæ multæ Deo consecratæ in statu religionis in perpetua virginitate manentes, potuisset cõuenientius fieri. Sed dato, ꝙ Domina nostra haberet tunc aliquem statum virginum, sicut monialium, in quo posset honeste manere, adhuc non erat conueniens. primo quia ipsa cõcipere, & parere debebat Saluatorem, si tamen innupta esset crederetur ab aliquo deflorata, & inde concepisse, quia Iudæi non æstimarent eam concepisse de Spiritu Sancto. Item cum nõ haberet virum, & conciperet, crederetur pater incertus, & nesciretur de qua tribu erat Christus, quæ sunt magna inconuenientia, vt supra declaratum est, ergo nõ debuit manere innupta, q̃q̃ voueret virginitatem.

An matrimonium virginis repugnaret suæ virginitati, vel è contrario, & quis fuit modus vouendi virginitatem in ipsa, & matrimonium contrahendi.

Quæst. XXXII.

QVAERET tunc aliquis, an matrimonium, quod cõtraxit virgo repugnauit voto virginitatis, vel votũ virginitatis repugnauit matrimonio, ita vt alterum eorum, vel neutrum integrum maneret. Pro cuius decisione est sciendum, ꝙ votum virginitatis, & cõtus matrimonij aliqualiter repugnãt. Nam vt ait Hieronymus, in virgine non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est, mulier tamen cõhẽs proponit nubere, id est carnaliter cõmisceri, siue exigendo, siue reddendo debitũ, ergo repugnatur in hoc voto virginitatis. Item votum virginitatis diminuit, vel destruit matrimonium. Nam matrimonium non est si aliqua mulier proponat nunquam cognosci a viro, quia finis matrimonij est prolis, & forma mr̃imonij est consensus in alterutrum, vt in virum, vel vxorem, & hoc est in copulam carnalem. Illa tamen, quæ habet votum virginitatis proponit nunquam experiri actum venereum exigendo, vel reddẽdo debitum, aut alias, ergo non potest intercidere ibi matrimoniũ.

G Respondẽdum est, ꝙ modus voti, & matrimonij beatæ virginis sic fuit, ꝙ ipsa a parua ætate cum peruenit ad annos discretionis a Deo multum illuminata vouit virginitatem obseruare, & tũc nihil suspicabatur de cõhendo matrimonium, sed vouit, quia Deus inclinabat eam ad vouendum, expediebat enim ꝙ in genitrice Dei esset perfectio voti virginalis, quæ est valde magna: cum s̃m Anselmum in virgine debuit esse tãta perfectio, vt maior ea sub Deo reperiri non posset. Nun tñ est intelligendum, ꝙ tunc beata virgo cognosceret mysterium incarnationis, quod in ea celebrandum erat: nam postquam desponsata fuit, & votum virginitatis emisit, reuelatum est ei hoc, vt patet Luc. c. 1. immo qñ Angelus reuelauit ei, ꝙ conceptura esset quasi arbitrans hoc repugnare voto virginitatis, ait: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Luc. c. 1. Sciendum tñ circa istud, ꝙ votum est duplex scilicet solenne, & simplex: votum solenne totaliter repugnat matrimonio, quia impedit contrahendum, & dirimit iam contractum: si ergo fuisset votum Dominæ nostræ solennizatum, non potuisset contrahere, & si contraxisset, non teneret, sed non fuit solennizatum, quia solennizatio voti requirit, ꝙ fiat publice, & quasdã alias cæremonias, quæ tẽpe Dominæ nostræ adhuc non erant, quia nulla adhuc fœmina in Iudaismo emiserat votum virginitatis solenne, vel simplex, potissime, quia dato, ꝙ essent tunc cæremoniæ solennizandi votũ Domina nostra non solennizaret illud, quia tunc necessario cognoscerent parentes eius votum, & forte non permitterent, & in hoc ipsa esset imprudẽs de quo supra declaratum est. Aliud est votum simplex, & istud non requirit aliquas cæremonias, sed quilibet potest emittere illud, siue solus sit, siue cum alijs. Et tale fuit votum virginis. Poterat enim simpliciter emitti, ita vt Domina nostra voueret, ꝙ nequaquam vnquam cognosceret virũ. Et in tali voto emisso si aliquis matrimonium contrahat, tenet matrimonium, sed peccat contrahẽdo. Domina autem nostra non peccauit contrahendo, ideo votum suũ non fuit absolute de seruanda virginitate, scilicet, ꝙ voueret nunquam cognoscere virum, sed fuit cum conditione, scilicet nisi Deus aliter de ea disponere vellet, & tũc stat matrimonium, & votum de virginitate, quia si esset votum absolute peccaret cõtrahendo. Et quia Deus postea de ipsa ordinauit aliter, scilicet significãdo ei, quòd acciperet virum, non fecit contra votum virginitatis. Item non erat istud votum contra matrimonium, nec è contrario, quia quando Domina nostra accepit Ioseph in virum nõ consensit expresse in copulã carnalem, ita quod proponeret debitum exigere, vel reddere, & hoc quia intelligebat, quod Deus aliter de ea ordinauerat, & nunquam a viro cognoscẽda esset, pro quo dicit sanctus Tho. in 4. sententiarum di. 30. quod Domina nostra prius certificata fuit de cõditione Ioseph, quàm acciperet eum in virum, scilicet, quòd

Modus vouendi virginis.

Votum solenne, & simplex. De hoc Scotus, & S. Tho. & Bonauen. 4. sen. dist. 30.

quòd sicut ipsa vouerat virginitatem, ita quęsiuit ab A ipso an ipse vellet manere ĩ proposito virginitatis, vel saltem in continentia perpetua, & tunc accepit eum in virum, cognito ꝙ etiam Ioseph hoc vellet. Si autẽ noluisset manere in continentia, non consensisset in eum tãquam in virum, quod aliqualiter colligitur ex verbis eius ad Angelũ Luc. c. 1. s. Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco, idest proposui non cognoscere, & tamen iam acceperat sponsum: nam ibidem dicitur, ꝙ missus est Angelus Gabriel ad virginem desponsatam, quæ tamen desponsata est intendit cognosci a viro, siue exigendo, siue reddendo debitum, ipsa tamen intelligebat, ꝙ nunquam cognoscenda erat, ergo iã certificata erat de viro, ꝙ ipse vellet manere in continentia perpetua. B Aliter enim non dubitasset, vel saltem nõn admiraretur in verbis Angeli dicens: quomodo fiet istud, &c. quia iam ipsa habebat virũ a quo posset cognosci, & ɔcipe, sed dixit, ꝙ non erat cognoscẽda a viro. Et hoc modo apparet, ꝙ Domina nostra non se subiecerit alicui periculo virginitatis, quod timeri deberet, nisi certificata esset de viro.

Quomodo Ioseph ad hoc induci potuit, vt accipiens puellam in vxorem, seruaret castitatem. Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, quomodo Ioseph ad hoc induci posset, ꝙ acciperet puellam in vxorem, & voueret castitatem. Aliquis forte dicet, quòd Deus reuelauit Ioseph illam fœminam concepturam esse Messiam filium Dei, & ꝙ C ipse assumi deberet in custodem illius, & virum, & tamen, ꝙ non tangeret eam propter dignitatem Messię inde nascituri, quia ille sine opere virili gignendus erat, & tunc Ioseph hoc libenter faceret. Sed dicendũ est nõ stare, quoniã Ioseph non cognouit quidquam de virgine, & mysterio in ea celebrãdo vsquequo Domina nostra iam conceperat: desponsatio tamen ad hoc præcessit. Apparet hoc, quia quando reuelatum fuit Dominæ nostræ, ꝙ concipere debebat Saluatorẽ erat desponsata, vt patet Luc. ca. 1. & tamen non erat tunc reuelatum Ioseph, quia postquam vidit eam grauidatam, doluit nimis putãs, ꝙ esset cognita ab aliquo viro adulterino, cogitauitque eam occulte dimittere, D & tunc reuelatum est ipsi, ꝙ de Spiritu Sancto conceperat, & non timeret accipere eã: Ergo ante hoc non cognoscebat mysteriũ istud Matth. ca. 1. sed ante hoc erat certificata Domina nostra, s. a principio desponsationis, quòd Ioseph vellet perpetuam continẽtiam obseruare, vt patet ex prędictis. ergo non volebat hoc facere propter mysterium sibi reuelatum. Sed dicendum est, quòd Ioseph proposuit obseruare continentiam, quia Deus inclinabat eum ad hoc, nesciebat tamen ad quem finem, cum Deus vtatur hominibus tãquam instrumentis ipsis nescientibus interdum, quid Deus per eos vellet operari. Sic enim fuit in Beata Virgine: nam ipsa a principio virginitatem vouit, & hoc manifestum est, quòd fuit, quia Deus specialiter incli- E nauit eam ad faciendum hoc propter dignitatem Saluatoris inde nascituri: nam nulla fęmina ante hoc virginitatẽ vouerat inter Iudęos, aut obseruasse legitur. Ita ergo nec ista fecisset, nisi Deus specialiter elegisset eam ad aliquod bonum, propter quod ad istam obseruationem eam inclinabat, ipsa tamen nesciebat ad qd Deus eam moueret, quia quãdo reuelatũ est ei, quòd concipere debebat Saluatorem adhuc aliqualiter dubitabat, an conceptio illa repugnaret voto virginitatis, & tamen virginitas erat propter illam conceptionem. Conformiter ergo de Ioseph dicendũ est, quod Deus inclinauit eum ad votum cõtinentiæ perpetuę, & hoc solum erat ad custodiam matris suę, ideo le-

A uiter consensit, quãdo Domina nostra ei significauit, quòd vellet manere in virginitate, quòd ipse maneret in perpetua continentia. Et hoc satis est verisimile, scilicet, quòd sicut filius Dei elegerat sibi matrem castissimam, ita eligeret custodem matris mansurum in castitate perpetua. Nam si haberet propositum cõsummandi matrimonium periculum immineret virginitati puellę, cum cogeretur ei reddere debitum. debuit ergo ipse manere in continentia, sicut ipsa in virginitate. Nesciebat tamen Ioseph ad quid Deus inclinaret eũ ad hoc: nam ignorabat hoc esse, vt fieret custos matris Dei, & nesciebat illam futuram esse matrem Dei, sed postea cognouit reuelante Angelo. An vero dici posset, ꝙ a principio desponsationis Ioseph B habuerit intentionem consummãdi matrimonium: postea autem suasione virginis, vel reuelatione Angeli proposuerit eam non cognoscere dubium videtur. Sed etiã hoc satis stare posset, scilicet, quòd a principio intendisset eam cognoscere affectu coniugali, & tamen, quia tempore desponsationis ipsa manebat in domo paterna, non poterat exigere debitum, nec erat consuetudo, donec traduceret eam in domum suam, interim autem cognouit eam esse grauidam, & cum vellet eã dimittere occulte, Angelus reuelauit ei, quòd conceperat de Spiritu Sancto, ideo non formidaret eam accipere. Et tũc verisimile est, quòd Angelus dixisset ei, ne vnquam accederet ad eam. Et dato, quòd non diceret, satis ipse cognoscere debebat, quod non erat sibi licitum accedere ad illam, quam C Deus sine virili semine impregnauerat, & acceperat in matrem, & tunc proponeret votum perpetuę castitatis obseruare. Hoc autem necesse est dici, nisi fortè dixerimus, quòd a principio desponsationis suasione virginis ipse vouerit castitatem.

An Ioseph in principio desponsationis habuerit intẽtionem cõsummandi matrimonium.

Sed tũc dicet aliquis, quòd Domina nostra submittebat se periculo virginitatis: nam cum nondum certificata esset, an sponsus suus vellet obseruare castitatem, timendum sibi erat, quòd exigeret sponsus debitum, & ipsa reddere teneretur.

Respondendum est, quòd Domina nostra firmiter credebat, quòd nunquam carnaliter cognoscẽda esset: sicut enim Deus inclinauerat eam ad vouendũ virginitatem, ita & inclinabat ad hoc suspicandum, D ideo quamquam traderetur viro, semper tamen credebat, ꝙ Deus aliter disponeret de ipsa, & sic vtrunque, scilicet votum, & matrimonium manebat sine præiudicio.

An teneri possit, quòd virgo vouerit post desponsationem. Quæstio: XXXIIII.

QVAERETVR vlterius, an dici posset, quòd Domina nostra vouerit virginitatem postquam desponsata est. Aliquis respondebit, quòd sic, quia non videtur innui contrarium ex sacra Scriptura: nam cum ipsa dixit ad Angelum: Quia virum non cognosco. significauit se emisisse votum virginitatis, E & tamen iam desponsata erat, ideo potuit satis emitti votum istud post desponsationem.

Item videbitur hoc valde rationabile, quia tũc Domina nostra non se submitteret periculo virginitatis, sicut se subijcere videbatur, si emisso voto virginitatis, postea contraheret. Quod patet, quia post desponsationem posset cognoscere intentionem viri sui, & videns, quòd Ioseph vellet obseruare continentiam posset ipsa emittere votum de virginitate, & iam non erat periculum, quia nõ erat exacturus debitũ Ioseph, emisso voto continentiæ.

Sed arguet aliquis, quòd non potuisset hoc votum emittere post desponsationem, quia in potestate viro-

rum

rum est tunc infringere sponsarum vota, vt patet hic, ideo posset Ioseph infringere votum virginitatis Dominæ nostræ.

Ad hoc responderi posset dupliciter. Primo quia istud votum poterat emitti nesciente eo, quia erat tale, quod non requirebat aliquem actum, per quem eo gnosci posset, nisi i tempore, in quo Ioseph vellet exigere debitum, & tunc nō infringeret illud, quia ignoraret eum emissum.

Aliter potest responderi, quòd emisit Domina nostra votū de virginitate, & in hoc consentiret Ioseph, vel expresse assentiēdo, vel non repugnādo, per quod firmaretur votum, vt patet in litera. Cum autem dicitur, quòd posset Ioseph infringere votum virginis.

Respondendum est, quòd poterat, & in hoc non differt an vouisset ante desponsationem, vel post, quia quocunq; modo obligabatur Domina nostra reddere debitum Ioseph si peteret, cum esset inter eos verum matrimonium, noluit tamen infringere, quia etiam ipse vouit continentiam aliquo de duobus modis supra positis.

Rñ. aucto. Respondendum est ad quæstionem, quòd non cōuenienter dicitur Dominam nostram vouisse virginitatem post desponsationem, quia tunc necesse erat dici, quòd aliquo tempore illa habuisset intentionem experiendi actum venereum, siue exigendo, siue reddendo debitum, quia illa quæ matrimonium contrahit si non habet aliquod impedimentum, intendit vacare actui coniugali, sed hoc non est cōcedendum de virgine. Nam licet non esset peccatum ei, quòd ipsa a principio accepisset virum ad gignendum, quia non erat contra legem, erat tamen imperfectio quædam cum status virginitatis sit perfectior. De Domina autem nostra non solum peccata, sed etiam imperfectiones aliquas in moralibus prædicare nefas est. Dicendum igitur, quòd Domina nostra ante desponsationem virginitatem vouerit, & non fuit aliquod tempus in quo intenderet experiri actum venereum.

An vir posset infringere votum puellæ sibi traditæ confirmatum consensu patris. Quæst. XXXV.

QVÆRETVR de votis sponsarū, an si puella in potestate patris voueret aliquid, vt de ieiunando, vel orando aut similibus, & firmaretur votum consensu patris, siue quia nō dissensit, & postea traderetur viro, an posset vir infringere votum illius.

Respondendum est, quòd de votis spōsarum quæ emittūtur cum desponsatę sunt manifestum est posse infringi per sponsos, vt patet hic. In casu tamē proposito est duplex diuersitas ad hoc. Prima est, quia vota, de quibus hic, emittuntur quando iam puellę ptinent ad potestatem sponsorum, vota autem, de quibus quæritur, fiunt extra potestatem sponsorum, ideo forte videbitur, quod non habent potestatem ad irritandū ea. Secunda diuersitas est, quia vota, quę emittunt puellæ desponsatę nunquā sunt confirmata simpliciter quousque sponsi cognoscant, & approbent, vel saltem non repugnent. Vota autem, de quibus quæritur fuerunt simpliciter confirmata puellis manentibus in potestate patris, quia cum pater consenserit, vel non dissenserit, ratificatum fuit votum.

Respondendum est ad quæstionem, quòd vota emissa a puellis in potestate patrum poterant postea irritari per sponsos. Nam aliter magnum præiudicium pararet eis, vt si forte puellæ vouissent aliquid, quod erat contra bonum statum matrimonij, scilicet per, quod fierent ineptę ad concipiendum, vel nutriēdū, vel aliquid, per quod subtrahetētur aliqualiter ab ob-

F sequio virorum. Sed hoc irrationabile erat, ideo debuerunt sponsi habere potestatem infringendi huiusmodi vota: Eadem enim ratio est in istis, & in illis, q̄ emittuntur post contractum matrimonijū, ideo enim data est potestas sponsis irritandi vota sponsarum, ne fœminæ vouerent aliqnid in præiudicium virorum, sed ita poterat parari præiudicium ex votis, quę emissa fuissent ante despōsationem, ideo etiam illa debuerunt posse infringi. Considerandum tamen, quòd in his attēditur eadem regula, quæ in votis emissis post desponsationem, s. q̄ cum primum cognouerit sponsus emissum esse votum retractaret illud, si autem distulerit ad alterum diem non poterit irritare. potest tamen quocunque tempore cognouerit istud votum

G infringere illud, siue tempore despōsationis, siue post consummatum matrimonium: nihil enim differt lōgitudo temporis in obseruatione voti, dum tamē vir immediate, vt cognouerit votum emissum irritet illud. Causę autem diuersitatis non proficiunt. De prima, s. q̄ quando emittebatur votum, de quo hic quęritur, non erat puella in potestate sponsi, est dicendū, quod non erat tunc in potestate illius, nec sponsus poterat tunc irritare, quia tamen postea transiuit in ius sponsi per contractum matrimonij, incepit hēre sponsus potestatem super eam, & votum fuit tāquam nouiter emissum, ideo potuit irritare illud sponsus. Secūda causa diuersitatis non prodest: quia s. illud votum iam fuerat firmatum, quia licet firmatum fuit per cōsensum patris, vel non dissensum, hoc fuit in præiudi-

H cium ipsius, sed in præiudicium sponsi non potuit firmari, quousque ipse consentiret, vel saltem non dissentiret cognito voto.

Vidua, & repudiata quidquid vouerint, reddent.

Vidua, & repudiata. Hic ponitur quartum huius c. scilicet de votis viduarū, & repudiatarum, & in vtrisque datur idem ius, scilicet, quòd teneatur ad votum. *Quidquid vouerint reddent.* Idest non erit distinctio votorum in istis, sicut in puellis despōsatis, vel quæ sunt sub potestate patris, sed tenentur ad vota sua simpliciter, sicut viri. Dicitur autem vidua mortuo viro, repu- Quarta regula de votis viduarum.

I diata autem cuius vir non est mortuus, sed repulit eā a se dans ei libellum. Istud autem erat vsitatū in veteri testamento, quia dabatur viris potestas repudiādi vxores Deuterono. c. 24. istæ autem duæ tenentur ad vota, quia puellæ desponsatę, vel nō desponsatę, & coniugatæ nō tenentur ad vota absolute, eo quod non sunt penitus sui iuris. Vidua autem, & repudiata sunt sui iuris. De vidua patet, quia mulier mortuo viro soluta est a lege uiri, ita ut non iudicetur adultera, si cum alio uiro fuerit. sic patet ad Rom. 7. & prima ad Corin. c. 7. De repudiata eadem ratio est: quia cum vir scriberet ei libellum repudij poterat ipsa accipere alterum virum Deuterono. 24. cap. & consequenter facere poterat quidquid uellet nullius legi obligata. De istis dicitur, q̄ reddent quidquid uouerint non uniuersaliter

K sed intelligendo de votis, quę alias sunt licita, sicut supra declaratum est de viris. Multa enim sunt, quæ sub uoto non cadunt, & quamquā aliquis ea voueat, non obligatur, sed magis in quibusdam peccatū est si voueamus. Sed intelligendum est hoc ad differentiam uotorum, quæ emittebant puellę desponsatę, vel non desponsatę, quia dato, q̄ illa essent de rebus licitis, tamen ex defectu potestatis non tenebant, si patres uel sponsi uellent ea irritare. Hic autem dicitur, quod omnia uota repudiatarum, & uiduarum tenent, s. quod nullum eorum deficit saltem ex potestatis defectu, sicut deficiebant in alijs, quæ non erant sui iuris.

Mulier

Mulier habens virum si vouerit, & vir consenserit etiam post mortem eius obligatur voto. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quid si aliqua mulier habēs virum vouit aliquid, quod complendum erat aliquo tempore post emissionem voti, & vir sciēs votum emissum non repugnauit, & sic firmatum est: postea vero ante completionem defunctus est vir; an teneatur mulier complere votum.

Respondetur, quòd tenebitur, nisi forte votum esset conditionale, & non impleretur cōditio, vel si esset votum, quod concerneret virum viuentem, vt si dicat vxor: voueo ieiunare semel in qualibet hebdomada dum vir meus vixerit. defuncto autem viro nō tenetur, quia ista licet non sit conditionalis emissio: redit tamen in modalem, & debet teneri, sicut conditio. Quod autem aliàs vota obligent apparet, quia viro viuente confirmatum est votum illius fœminæ ꝑ ꝯsensum eius: postea autem nullus est, qui possit infringere votum; ideo semper tenebitur, nec solum hoc est, cum vir ꝯsentit, & ꝯfirmatur votum; sed ēt enim mulier coniugata emiserit votum, etiam si nōdum vir cognouerit ipsa obligata est quantum ad seipsam.

An si vidua desponsetur, & habeat votum confirmatum per virum mortuum & obseruatum possit irritari per secundum sponsum. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR vlterius, quid si fœmina vouet cū esset ꝯiugata aliquid facere, vt quotidie orare certo tpe, vel quolibet anno ieiunare certis diebus, & ꝯfirmato voto per cōsensum viri obseruatum est aliquanto tpe, & postea mortuo viro etiam obseruatum est, nunquid si ista fęmina contrahat cum alio viro poterit secundus vir irritare votum illius. Respondendum est, ꝙ poterit, sicut dicebatur de puella, quæ in potestate pr̄is existēs vouit, & ꝯfirmatum est votum ꝯsensu patris: postea aūt accepto sponso si cognoscat votum poterit illud sponsus irritare. Sicut ergo ꝯsensus pr̄is non potuit præiudicare sponso in ꝯfirmando votum filię, ita nec ꝯsensus vnius viri pōt præiudicare alteri viro in confirmando votum vxoris, sed solum præiudicat quilibet sibi per consensum suum: alioquin esset deterioris conditionis secundus vir, quam primus. Etiā sequeretur inconueniens, scilicet, quod præiudicaretur illi sine causa subtracta vxore de potestate illius, sed non stat. Ideo dicendum, quod etiam si mulier habuisset tres, vel quatuor viros, & tempore omnium horum obseruasset aliquod votum confirmatum cō sensu ipsorum, alius vir superueniens poterit irritare votum, quia fœmina efficiebatur de potestate cuiuslibet eorum. Et sicut nouiter incępit esse fęmina de potestate viri, quando ꝯhit ita vota, quæ prius emiserat incipiebant esse tanquam noua respectu viri habētis super eam plenariam potestatem. Et cum sic fuerit votum irritatum non tenebitur ipsa ad obseruationem, sed propitiabitur ei Deus, vt dicitur in litera de puella desponsata, cuius votum irritat sponsus: iō si conaretur vlterius obseruare votum contra interdictum viri, peccabat, quia præiudicabat ei.

Siquis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua sciret eam vouisse, an possit irritare votum, vel quomodo posset. Quæst. XXXVIII.

QVAERETVR Amplius quid si aliquis antequā contraheret cum aliqua puella, vel vidua

A cognosceret eam vouisse aliquid: an posset contrahere cum ea irritando votum, vel quomodo irritari deberet. In quo sciendum, ꝙ iste casus differt ab omnibus, qui ponuntur in litera, quia isti sunt qū sponsus post acceptam sponsam, vel vir post acceptam vxorē cognouit votum emissum esse. hic aūt cognoscitur añ ꝯctū matrimonij, vel ante facta sponsalia. Est autē difficultas, quia vir vel sponsus debent irritare vota emissa ab vxoribus immediatè, vt sciuerint: hic autē primo cognoscunt quàm sint viri, vel sponsi.

Rñdendum est, ꝙ aut ista, q̄ vouerat, & ꝯhebat matrimonium, erat puella nūquam tradita viro, aut erat vidua. Si primo modo, aut erat votum de obseruāda continentia, vel aliquod alterum. Si primo modo peccabat puella si ꝯheret, siue pater sciret votū, siue non:

B & tñ tenebat matrimonium, quia vota puellarū non solennizabantur tunc: immo nulla vnquam puella in Iudaismo vouit virginitatem ante Dominam nr̄am: si tñ aliqua vouere voluisset, esset votum simplex. & tunc non dirimeretur matrimonium postquam contractum esset. Si aūt esset aliud votum, aut pater sciebat votum puellæ, aut non: si primo mō, erat ꝯfirmatum ꝯsensu patris: si secundo mō, poterat irritare: iō in isto secundo mō erat facile, quia ille, qui ꝯhere vellet cum puella, notificaret uotum patri eius, & tunc pater irritaret, siue esset uotum perpetuæ continentiæ, siue aliud; & maneret puella absoluta a uoto, qū ꝯheret: si autem pater sciuerat non poterat infringere, sed erat infringendum per sponsum si uellet: non

C tñ poterat infringere immediate cum sciebat, quia nondum erat puella in potestate eius per ꝯctum matrimonij: sed modus erat, vt acciperet eam in vxorē, & immediate post ꝯctum irritaret votum illius. nam si expectaret saltem per vnum diē, non posset postea irritare, sed in hoc est diuersitas ab alijs casibus, quia in illis immediate post votum cognitum vir poterat irritare illud, & debebat si forte vellet irritare: nam postea non poterat si elaberetur dies: hic aūt non poterat immediate postquam sciret votum emissum retractare illud, quia non erat puella in potestate ipsius, sed postquam esset, retractaret. Sed tunc obijcietur, ꝙ non posset, quia dr̄ in litera, ꝙ statim vt sponsus cognosceret votum sponsæ, uel uir uotum uxoris poterat repugnare, si aūt transiret una dies, non poterat, *Obiectio.*

D sed hic forte transissent multi dies, quia cognouerat sponsus istum votum antequam contraheretur matrimonium; ideo non posset etiam in die desponsationis retractare uotum sponsæ. Nisi forte daretur ꝙ in illa die, in qua matrimonium ꝯctum est, primo cognouisset sponsus de uoto sponsę, & tunc repugnaret. Respondendum est, ꝙ etiam si per multos dies ante desponsationem cognouisset uotum, poterat irritare illud in die desponsationis, quia intelligitur istud de scientia a tpe quo puella est in potestate uiri, siue matrimonio ꝯsummato, siue non: nam scientia, quę erat ante hoc nihil proficiebat, cū in toto tpe illo non hēret uir ptātem sup fęminā, quia nō erat cō- *Solutio.*

E tractum aliquod uinculū, & sic non currebat ꝯtra eū tp̄s: sicut si aliquis nullo mō pōt interrūpere, nō currit ꝯ eum tp̄s p̄scriptionis. Si aūt esset illa mulier uidua, uel repudiata, non oportet poni distinctionem primam, quæ s. ponebat. s. an pater cognouerat uotū eius, uel non, quia quomodocunque ista mulier uouisset tenebat uotum, scilicet, siue uouisset tempore uiduitatis, uel ante, quia si primo mō uotū erat ratū, ut dr̄ hic, & nō poterat pr̄ uel aliqs alius irritare illud, dum ipsa maneret in uiduitate, quia erat penitus sui iuris: si aūt uotum fuisset prius emissum, siue cum erat in potestate pr̄is, siue in potestate uiri, erat iam uotum cōfirmatum. nam siue illi sciuissent & appro-

bauissent, cõfirmabatnt, siue nesciuissent, erat ꝯfirmatum nunc qñ veniebat ipsa ad viduitatem, cum erat sui iuris, ideo si votum infringi debebat, oportebat ꝙ infringeretur per virum. Et tunc dicendum, quòd aut erat votum de continentia, aut non: si de cõtinentia, aut erat solennizatum, aut non: si solennizatum, non poterat ꝯhere: & si contraheret, non teneret: si non solennizatum non debebat contrahere: si tñ ꝯheret, tenet: sed vterque peccabat in contrahendo: fœmina quidem, quia votum infringebat: vir autem, quia ad infringendum eam inducebat volendo ꝯhere cum illa, quę non posset contrahere, nisi violando votum. Si autem esset aliquod alterum votum non poterat vir antequam ꝯheret, dissoluere illud, quia nullũ ius habebat super eam. In ea tñ die, in qua ꝯheret, posset dissoluere illud, sicut dicebatur supra de puella.

Si sponsa vouerit, & votum per sponsum irritatum fuerit, & moriatur ipse antequam contrahat, an teneatur ad votum. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR Amplius, quid si mulier viuente marito aliquid vouit, & vir sciens irritauit illud, vel sponsa vouit aliquid, & sponsus sciẽs dissoluit, & moriatur sponsus ante ꝯsummatum matrimonium, an ista mulier vidua, vel puella, mortuo sponso, teneatur obseruare votum.

Rñdendum est, ꝙ non tenetur, quia licet tunc habeat tempus complendi votum, quia est effecta sui iuris: tñ obligatio non manet, eo quòd illa obligatio, q̃ semel penitus extincta est, nunquam reuiuiscit, sed p dissensum viri, vel sponsi fuit votum penitus irritatũ in sponsa, vel vxore: ideo postea non obligatur. Erat tñ valde conueniens, quòd obseruarent illud maximè si ipsa præstitit occasionem, vt vir vel sponsus sciret votum emissum, & dissolueretur, quia tũc quãquàm non maneat directè obligatio, tñ pp culpam, in quã incidit non habet alterum melius remedium quàm vt votum obseruet, quod culpa sua dissolutum est.

Si puella desponsata vouerit, & sponsus consenserit: ipso mortuo an pater possit infringere votum. Quæst. XL.

QVAERET aliquis de puella desponsata, quæ viuente sponso aliquid vouit, & nesciente sponso obseruabat votum, an postea cum steterit in domo paterna mortuo sponso, pater possit irritare votum.

Respondendum est, quòd istud dubium consistit in hoc, scilicet, an puella desponsata mortuo viro maneat in potestate paterna, vel efficiatur sui iuris: si.n. redeat in potestatem paternam manifestum est, quòd votum poterit infringi per patrem, quia sicut cum puella existens in potestate patris vouebat aliquid, & postea ducta ipsa in matrimonium potest vir, vel spõsus infringere votum; ita cum puella redeat nunc ad potestatem paternam, poterit pater infringere. si autem dicatur, quòd per desponsationem emanciparetur puella a patria potestate, ita quòd nũquam postea sit subdita illi; dicetur quòd pater non poterit infringere votum: vnde in viduis hoc manifestum est, ꝙ quamquàm postea redeant ad domum paternam nõ poterunt patres dissoluere vota earum, quia non efficiuntur de iure patris. Nam per hoc, quòd traductæ sunt a viris, exierunt potestatem paternam: per solam autem desponsationem fœmina non traducitur, quia hoc est, quando vir vult consummare matrimonium, vel ducere sponsam ad domum suam ad cohabitationem. Per desponsationem aũt puella non exit penitus potestatem pr̃nam: ideo si antequã

F traducať a viro moriatur sponsus, redit puella in potestatem pr̃is, & tenebiť eadem lex, quæ est in votis puellarum non desponsatarum. s. ꝙ pr̃ poterit infringere votum earum. Sed attendendum est, ꝙ immediate postquam redierit puella in ptãtem pr̃nã mortuo sponso retractaret votum si illud ante cognoscebat, vel saltem immediate, vt ad eius cognitionem ꝑuenerit: si enim permiserit diem transire post cognitionem, non poterit postea retractare.

An omnia vota viduarum, & repudiatarum valeant. Quæst. XLI.

QVAERETVR Amplius an gñale esset in om-
G nibus viduis, & repudiatis, ꝙ vota earum valeant: vr̃ nanq; ꝙ aliquæ viduæ sint, in quibus non teneat votũ si pr̃ illud irritauerit, eo ꝙ vr̃ redire in pr̃iam potestatem, sicut est de filiabus sacerdotum, qñ copulantur in matrimonium sacerdotib⁹, vel si copulantur viris popularibus, & tñ redeunt postea sine liberis. Nam Leui. cap. 22. dr̃ ꝙ filia sacerdotis, si fuerit copulata in matrimonium alicui de populo, & defuncto illo redierit ad patrem sine liberis, vel repudiata fuerit, poterit comedere de sanctificatis, sicut qñ erat puella in domo patris, & simile immo fortius est si contraxerit cum aliquo de sacerdotibus siue habeat filios, cum fuerit vidua, siue non. Si
H autem coniuncta fuerit alicui de populo, & mortuo viro redeat ad domum patris habens liberos, non poterit comedere de sanctificatis. In quo innuitur, quòd in casibus præcedentibus ista vidua est, sicut puella in domo patris, sed si esset puella, scilicet, ante desponsationem vota eius infringentur per dissensum eius.

Dicendum est, quòd quomodocunque redeat filia domum patris cum vidua est, non possunt vota illius infringi dissensu patris, siue sint vota, quę tunc emittat, siue illa viuente viro emiserit, vel antequam vir acciperet, quia non est in potestate patris, sed est sui iuris. & cum arguitur de puella viduata filia sacerdotis redeunte in domum patris, quòd in aliquo casu sit tanquam puella, & possit comedere de sanctifi- Respõsio.
I catis: dicendum, quod non concluditur ex illo quòd puella redeat in potestatem paternam: nam postquã puella redit in domum patris mortuo viro, nihil magis est in potestate illius si non habeat liberos q̃ si hẽat: & tñ si hẽat liberos ex viro, qui non sit sacerdos, non põt comedere de sanctificatis, & si non hẽat liberos põt comedere. Quòd aũt habere liberos, vel nõ habere non abstrahat filiam a potestate pr̃is, apparet, qa si puella in domo patris fornicet̃, & gignat liberos nõ est pp hoc emancipata: & tñ filios habet. Dicendum igitur, ꝙ posse comedere de sanctificatis, vel non, nõ est pp hoc, ꝙ aliquis sit in potestate patris, vel non: sed ex hoc, quòd pertineat ad familiam, vel progeniem illius: cibi enim sanctificati pertinent ad sacer-
K dotes, & ad eos, qui computantur in progenie illorũ. Filia autem sacerdotis aliquando pertinebat ad progeniem sacerdotum, aliquando non. Erat enim generale, ꝙ fœminæ in veteri testõ, cum erant in domo paterna computabanť de stirpe pr̃is: cum aũt essent traditæ viris computabantur de stirpe virorum: si vero fierent viduæ, & haberent filios computabantur de stirpe virorum pp filios: si autem non haberent filios computabantur de stirpe patrum, quia nihil relictum fuerat de viris, pp quod ad stirpem eorum pertinerent. Si aũt filia alicuius sacerdotis nuberet alicui sacerdoti, siue mortuo viro, siue viuente semper pertinebat ad familiam sacerdotum. Nam viuente viro pertinebat ad familiam eius, & ipse erat sacer-

dos,

dos; mortuo autem illo, si cum filiis maneret pertinebat ad familiam viri, quia erat sacerdos; si vero sine liberis maneret, pertinebat ad familiam patris, quia etiam erat sacerdos, sed propter esse de familia sacerdotum competebat ei comedere de cibis sanctificatis: ergo non propter redire in potestatem patris, quia nihil magis redibat sic, quàm sic. Et sic generale est in omnibus viduis quòd pater non possit infringere vota earum, quando sunt in domo patrum, quia iam sunt sui iuris.

An si aliqua vidua antequam contraheret vouisset aliquid & latuerit votum reuersa in domum patris posset ab eo irritari votum. *Quæst. XLII.*

Quæret aliquis de aliqua vidua, quę antequam matrimonium ꝯheret voueret aliquid, & postea tpe viri latuit votum illud, & non fuit ꝯfirmatum, sed ipsa postea obseruauit, an rediens ad domum patris possit infringere votum ex dissensu patris. Rô dubitandi vr̄ ex hoc, quia ista vidua emisit votum, qn̄ erat puella in ptāte patris, & tunc pr̄ poterat retractare votum si cognouisset, sed latuit eum. Etiam istud votum latuit virū, & non confirmatum est consensu patris, & viri: ideo redeundo in domum paternam videtur, ꝙ possit infringere illud pater, sicut si esset puella adhuc in statu illo, in quo vouerat, scilicet, antequam traderetur viro. Rn̄dendum est, quòd non pôt pr̄ istud votum dissoluere, & hoc quia non pertinet puella ad potestatem eius: nam quamquàm istud votum nunquam fuerit confirmatum in præiudicium patris cum manebat puella in potestate eius, quia latuit pr̄em, nec fuit ꝯfirmatum in præiudicium viri, quia nunquā sciuit illud esse emissum: tñ immediatè, vt ista fœmina est vidua votum fuit validum, quia ipsa incępit esse sui iuris; & dato, quòd non validaretur votum, pater non posset infringere votum eius, quia solum potest infringere quis votum illius, qui est in sua potestate, sed vidua non est in potestate patris, ergo manet votum ei⁹ ratum inuito patre, quamquàm a principio, patre nolente, non tenuisset.

Vxor in domo viri cum se voto constrinxerit, & iuramento, si audierit vir & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunque promiserat. Sin autem extēplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel cęterarum rerum abstinentiam affligat animā suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nō faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat atque promiserat, reddet: quia statim, vt audiuit tacuit. Sin autem contradixerit postquam rem sciuit, portabit ipse iniquitatem eius. Istæ sunt leges, quas constituit Dn̄s Moysi inter virum & vxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

A *Vxor in domo viri.* Hic ponitur quintum huius cap. s. de mulieribus maritatis. s. qn̄ valeat votum earum, vel qn̄ non. Et s̄m istum modum, quem communiter tenent expositores differt votum desponsatarum a voto coniugatarū, & hoc, quia coniugatę pertinēt solum ad ius viri; desponsatæ autem aliqualiter pertinent ad ius patris, magis autem ad ius sponsorum. Sed s̄m expositionem Hebræorum. s. ꝙ tam hic q̄ in superioribus intelligatur de coniugatis, non ponuntur differre desponsatę a puellis, quæ sunt in potestate patris. *In domo viri.* Idest, existens in domo viri. s. quòd quamquàm desponsata sit vxor, quia tamen non est in domo viri, non pertinet totaliter ad ius viri. *Cum se voto constrinxerit, & iuramento.* Non est in- B telligendum, quòd votum nunquam fiat sine iuramento, sed ponitur hoc ad significandum maius vinculum, scilicet, quòd si vir potest infringere per dissensum suum votum factum cum iuramento, a fortiori poterit infringere votum factum sine iuramento, cum sit minoris vinculi. *Si audierit vir.* Non solum intelligitur, si audierit, sed etiam quomodocunque perueniat ad eius cognitionem uotum fœminæ si non repugnauerit, tenebit votum. *Et tacuerit.* Scilicet per taciturnitatem firmatur votum, quia hr̄ hic taciturnitas pro consensu interpretatiuo. Et dato, quòd non censeatur consentire, quia tamen non repugnat, ubi agitur de prę iudicio illius, valet quod fit. *Nec contradixerit sponsioni.* Idest non ꝯdixit uoto omne enim uotum est promissio, & tenetur illi vir ꝯdice- C re ad hoc, ꝙ vxor non obligetur. *Reddet quodcunque promiserat.* Idest obligabitur reddere quod promisit, & in præiudicium uiri, ut si aliquid uouit ad cultum Dei per quod aliqualiter distrahitur ab obsequio uiri tenebit uotum. *Sin autem extemplo contradixerit non tenebitur promissionis rea.* Idest, si uir audiens repugnat immediate dissoluitur uotum uxoris. Et dicitur: extēplo, idest, immediatè non accipiendo strictè, quia non tenetur immediate repugnare. s. non diuertendo ad alios actus postquam audierit, sed totum diem habet ad repugnandum, vt patet ī. *Quia maritus contradixit.* Ista est causa quare uxor absoluitur a uoto, scilicet, quia uir repugnat. est enim fœmina in potestate viri, ideo non potest quidquam uouere in præiudicium D eius: si autem aliquid tale uouerit, non tenet votum cum repugnat uir. In quibusdam autem simile est in viro ad fœminam. s. ꝙ si aliquid uouerit uir, non tenebit nisi fœmina consentiat, sicut si velit vouere castitatem, nec solum hoc si uelit uouere in perpetuū, sed etiam si voueat per aliquos dies abstinere, nam tunc fęmina poterit irritare votum illius, quia qn̄ petierit debitum, tenebitur uir, nisi forte fœmina consentiret expresse, vel tacitè renuncians iuri suo quantum ad aliquod tempus, in quo possit petere debitū. *Dominus propitius ei erit.* Idest si fœmina promiserit, & vir retractauerit, fœmina non debet complere votū: tamen non peccat, ex hoc, immo magis peccaret, si forte contra uoluntatem viri conaretur obseruare E uotum, quia sic auferebat ei ius suum. Deus aūt propitiabitur fœminæ, scilicet, non imputans ei hoc ad peccatum, quia uiolatio ista non prouenit culpa eius.

Quinta regula de votis factis p mulieres maritatas.

An pater peccet infringendo votum filiæ, & sic sponsus sponsæ, vel maritus vxoris. *Quæst. XLIII.*

Quæret aliquis si uir contradicit uoto fęminæ, uel pater uoto filię, aut sponsus uoto sponsæ, an peccet contradicendo. Et uidetur quòd non, quia quod de uno dicitur, de alio negare uidetur, ut patet extra De præsump. in capitu. nonne. sed infra dicitur quòd si uir postquam

ſcit votum vxoris, & tranſit tempus, contradicit: portat ipſe iniquitatem ſuam: ergo videtur, quòd ſi uondum tranſiſſet tempus & repugnaret quòd non peccabat. Dicendum eſt, quòd non eſt peccatum patri ſponſo, vel viro reuocare vota ſponſæ vxoris, vel filię, quia lex concedit hoc, ſi tamen peccatum eſſet, pararetur laqueus. ſ. ꝙ peccaret aliquis faciendo per legē: id tamen quod iure fit iuſtè fit, & lex reddit actū licitum, qui per eam, quia aliàs lex iniqua eſſet, nec differret facere aliquid per legem, vel contra legem, quia ſicut ſi vir reuocaret vota vxoris lege prohibente reuocationem, eſſet peccatum, ita lege concedente, peccatum eſſet, & tunc ſuperflua eſſet lex, quæ opus licitum non faciebat. Vnde dicendum, quòd omnia, quæ lege permittuntur, quamquàm non videantur ſecundum ſe eſſe iuſta, quia tamen lex iſta permittit, non eſt iniuſtum ſic operari. Sic fuit declaratum de vſuris Deuteron. capi. 24. nam vſuræ ſecundum ſe ſunt prohibitæ nunc, & videntur eſſe malæ, quia tamen lex permittebat eas in veteri teſtamento, non erat peccatum Iudæis dare ad vſuras. Idem autem de libello repudij erat, qui nunc illicitus eſt, vt patet Matth. cap. 19. permittebatur autem in lege veteri; Deuter. cap. 24. ideo Iudæi repudiantes vxores nō peccabant. Conſiderandum tamen circa hoc, quòd agendo per legem, nemo peccat. Interdum tamen peccatum eſſe poteſt ex intentione agentis, vel ex modo, ſicut qui punit furem per legem, bonum agit, ſi tamen ſolo animo vindictæ agat, peccatum eſt: ita etiam ſiquis priuilegium habeat vtendo illo non peccat, quia vtitur iure ſuo: peccat tamen abutendo eo, ita eſt hic de viris, patribus, & ſponſis reſpectu uxorum filiarum, & ſponſarum, quia lex tradidit eis hoc quaſi priuilegium, ſcilicet, quòd poſſent reuocare vota ipſarum: ſi tamen iſti abutantur iure ſibi tradito peccant. Abuſio autem conſiſtit in hoc, ꝙ præter intentionem legis vtantur iſti priuilegio ſuo. Lex enim concedens iſtud ius viris ſponſis, & patribus, fecit, vt ipſi non grauarentur per vota vxorum, filiarum, & ſponſarum. Cum ergo ipſi ſine grauamine aliquo reuocant vota excedunt metas priuilegij, ideo non eſt dubium eos peccare. Ideo conſiderandum, quòd iſti ponuntur tanquam iudices votorum filiarum vxorum, & ſponſarum: ſi autem reperierint vota eſſe indiſcretè emiſſa habent ius reuocandi illa: ſi autem vota diſcreta ſint, aut læditur inde aliquid vir, pater, vel ſponſus, vel non. Si primo modo vtpote, quia vxor, vel ſponſa, aut filia vouens ſubtrahit ſe aliqualiter ab obſequio, quod impendi deberet viro ſponſo, & patri, vel quamquàm non tollatur aliquod ius iſtorum directè: tamen iſtę efficiunt ineptæ ad ſtatum matrimonii per impletionem votorum: & tunc quia iſtorum intereſt, quòd vxores filiæ, & ſponſæ ſint conuenientes ad ſtatum matrimonij, poterunt reuocare vota, per quæ aliqualiter læditur matrimonium, ſicut ſi per ieiunium, vel abſtinentiam aliquarum rerum, quamquàm fœmina non ſubtrahatur aliqualiter ab obſequio viri: ſi tamē ſit inepta ad concipiendum, vel nutriendum vir poterit rationabiliter reuocare votum: ſi tamen contingat votum eſſe, in quo nec vir lædatur, pater aut ſpōſus ſubtrahendo aliquid obſequij: nec præiudicetur directè matrimonio, aut ſtatui eius quantum ad aliquid, vt in orando aliquibus temporibus non in locis determinatis, ſed quibuſcunque, quamquàm per legem poſſint reuocare vir, ſponſus, & pater vota iſta: tamen illicitè agunt, quia diſtrahunt a cultu Dei vxores, filias, & ſponſas, & hoc ſine cauſa, quod non eſt paruum delictum. *Si vouerit, & iuramento ſe conſtrinxerit*. Hic ponitur exemplum de quibuſdam

Qñ agēdo per legem poteſt eſſe peccatum.

F votis: non eſt enim legenda iſta litera tanquam tradatur hic aliqua regula præter ſuperiores, ſed eſt exemplum ſuperiorum, ſcilicet, de voto vxoris, nā id quod communiter vouere ſolent vxores, vel omnes fœminæ eſt ieiunium aut abſtinentia ab alijs rebus, vel peregrinatio & ſimilia: & de his ſubijcitur, quòd in poteſtate viri erit, an votum teneat, vel non. Quod etiam intelligitur de filiabus reſpectu patrum, & de puellis deſponſatis reſpectu ſpōſorum. Et dicitur ſi vouerit, & iuramento ſe ꝯſtrinxerit, ad ſignandum maiorem obligationem voti. Nam votum, ſiue ſimpliciter, ſiue cum iurō emittatur, tenet dum aliàs non ſit inualidum. Nec magis facit ad hoc, ꝙ votum teneat, emitti cum iurō, quàm ſine, quia ſi aliquid voueatur quod

G ſine iurō nō tenet: idem etiam per iurm promiſſum non tenebit. Facit tamen iurm ad maiorem, vel minorem obligationem, quia ſi votum aliàs tenere poteſt magis obligabit, qñ fuerit cum iurō, quàm ſine. Ponitur autem hoc ad magis exprimendum ſ. ꝙ ſi vir, pr̄, & ſponſus pñt retractare vota vxoris filiæ, & ſponſæ, a fortiori poterunt irritare vota non iurata. *Vt per ieiunium, vel certarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam*. Per ieiunium affligitur anima. i. homo, qui vocatur anima, vt patet Gen. 47. & Exo. cap. 1. Vel accipitur anima pro corpore animato, quod per ſubtractionem cibi affligitur, cum corpus per cibum nutriatur, augeatur, & ꝯſeruetur. Dr̄ etiam per abſtinentiam cę-

H terarum rerum, quia præter ieiunium poteſt aliquis affligere ſe abſtinendo, vt ſiquis voueat non bibere vinum per menſem, vel non comedere carnes in tali, vel tali die, aut non dormire in lecto: & ſic de cęteris, quæ ieiunia non ſunt, ſed affligunt corpus. Ad hoc etiam reducitur votum de obſeruanda caſtitate perpetua, vel temporaliter, quia affligitur in quibuſdam per obſeruationem illius. Dicitur autem de iſtis, quia iſta ſunt in poteſtate vxoris, filiæ, & ſponſæ, dum tamen non repugnauerint vir pater, & ſponſus, & hoc, quia iſta obſeruantes in ſe agunt. Alia autem ſunt, in quibus materia voti pertinet ad patrem, & virum, vt dare eleemoſynam. Si autem iſta vota tenerent ſoluenda eſſent de pecunijs patris, & viri, ideo in iſtis alia ratio eſt: nullum enim ius vouendi habet filia,

I & vxor, & dato ꝙ vouerent, & pater non repugnaret, aut vir, non confirmaretur votum, ſicut in alijs: ſed oportebat eſſe expreſſum conſenſum, patris, & viri ad hoc, ꝙ votum vxoris, & filiæ de faciendo eleemoſynam teneat, & tunc incipit tenere votum, cum iſti confirmant, prius autem nequaquam, vt ſupra declaratum fuit de voto filiarum. *In arbitrio viri erit, vt faciat, ſiue non faciat*. Ideſt vir poterit irritare, vel confirmare votum uxoris. Confirmatio autem uoti, quam vir facit non eſt ſimpliciter confirmatio, quia ſine confirmatione illa tenebat votum in præiudicium uouentis: tamen nondum tenebat in præiudicium uiri. Confirmatio autem ſua efficit, vt ipſe poſtea reuocare non ualeat. Repugnantia au-

K tem viri eſt maioris efficacię, quia non ſolum tollit uotum, ne valeat in præiudicium ipſius, ſed etiam ne ualeat in præiudicium vxoris. Quod autem dicitur hic de uoto uxoris intelligendum eſt de uoto filiæ, & ſponſæ, quia pater non poteſt irritare votum filiæ de ieiunando, vel aliàs ſe affligendo. Item poterit ſponſus retractare uota ſponſæ: eadem enim ratio in omnibus eſt, & eędem regulæ ponuntur ſupra.

Quòd ſi audiens vir tacuerit. Hic ponitur caſus, In quo confirmatur uotum uxoris, ſcilicet, per taciturnitatem uiri uiro audiente, & non repugnante, quia per hoc præſumitur conſentire, uel dato, quòd non conſentiat, ſi tamen non reclamat, uel

non

A non repugnat cum agatur de præiudicio eius, tenet votum. *Et in alteram diem distulerit sententiam.* In fauorem voti dabatur, quòd non posset reuocari nisi in ea die, qua primo cognosceretur: si autem prima die vir consentiret, vel non dissentiret, & postea videretur ei dissentiendum, non poterat reuocare, vel si deliberaret de hoc vsque ad sequentem diem, vt approbaret, vel reprobaret votum, non poterat reprobare.

12. *Quidquid vouerat, atque promiserat, reddet.* Idest, tenebitur vxor in præiudicium viri complere votum. *Quia statim, vt audiuit tacuit.* Redditur causa huius, scilicet, quia si vir vellet reuocare votum vxoris, debebat immediate, vt audiuit reuocare, scilicet, in eadem die: si autem postea reuocare volebat, non tenebat reuocatio.

B *Si autem contradixerit postquam rem sciuerit.* Ponitur casus, in quo vir peccat contradicendo voto vxoris, scilicet, si contradicat post diem lapsum, qui sibi datur ad contradicendum: nam tunc si contradicat, & impedat fœminam obseruare votum suum, quia fœmina impotentior est non poterit obseruare votum: tamen peccatum est tunc in viro, qui reuocat, & impedit vota vxoris cum agat contra legem, & dicitur si contradixerit postquam rem sciuerit. Quod aliqui intelligunt, si contradicat quomodocunque, quòd peccatum est in viro. Sed falsum est, quia tunc lex daret occasionem peccandi, & facere secundum legem esset iniustum, quod falsum est. Etiam non est iste sensus literæ, quia ad hoc non oportebat dici: Si contradixerit postquam rem sciuerit. sed solum: Si C contradixerit. Nam contradictio nunquam poterat esse nisi postquam perueniret ad eum, votum esse emissum; sed sensus est, quòd si contradicit postquã rem sciuit. i. si non ɔ̃dixit immediate postquam sciuit rem, sed expectauit vltra diem a scientia voti, ideo iã non potest contradicere, quia tamen vxor timet virum, & inuito eo non est sibi tutum obseruare votũ, si relinquat illud, peccatum est in viro, & non in vxore. *Portabit ipse iniquitatem eius.* Idest, vir portabit iniquitatem fœminæ, quasi dicat, propter non obseruari votum est iniquitas aliqua: tamen ista non est in fœmina, sed in viro, qui reuocauit. Alio modo potest intelligi hoc quando vir in tempore, in quo re- D uocare potest votum reuocat: & tamen iniuste illud reuocat, vt si non erat votum in præiudicium eius, vel status matrimonialis. Tunc enim peccat vir licet habeat potestatem reuocandi, quia abutitur ea: & dicitur hic iniquitas eius, idest, fœminæ, quia directè pertinet ad fœminam cum ipsa infringat votum: tamen vir portat iniquitatem, eo quòd ipse cogit eam non obseruare uotum. *Ipsa sunt leges, quas constituit Dominus Moysi.* Ista est recapitulatio superiorum, & dicitur, quod Deus constituit leges istas Moysi, idest, dedit eas illi, vt proponeret populo.

Inter virum, & vxorem, inter patrem, & filiam. Idest, quando teneant vota vxoris, & quando vir possit ea reuocare: quando etiam teneant vota filiæ in præiu- E dicium patris: non tamen solum dicitur hic de istis, sed etiam de votis virorum, & de votis viduarum, & repudiatarum, quia tñ principaliter dictum est de votis istarum, quæ aliqñ retractantur, & aliqñ non dictũ est de his. *Quæ in puellari adhuc ætate est.* Dicitur filia esse in ætate puellari, qñ nondum tradita est viro, nec desponsata, quia tunc est totaliter sub potestate pr̃is, quamquam sit ætatis prouectæ. *Vel manet in parentis domo.* Hoc intelligitur de puella desponsata, quæ quamquàm puella sit, non dicitur esse in statu puellari, quia iam est alligata viro, & de voto huius etiam dictum est: nam vota eius retractat sponsus, & pater, vt aliqui volunt.

Qñ vir peccat contra dicêdo voto vxoris.

A *Quid sit votum noui testamenti tam secundũ Theologos, quàm Iuristas. Et quæ conditiones requirantur ad votum. Et de votis legis Christi. Quæst. XLIIII.*

CVm Supra, litera ista fuerit exposita de votis secundum statum veteris testamenti, nunc applicanda erit aliqualiter ad modum obligationis votorum in nouo testamento: non enim est idem modus obligandi, vt supra declaratũ est. Pro quo inquirenda sunt aliqua, & primò, quid sit votum. Aliqui dicunt, quòd votum est conceptio boni propositi cum deliberatione firmata, qua aliqs ad aliquid faciendum, vel non faciendũ se Deo obligat, & isti dicunt votum consistere in sola conceptio- B ne interiori, scilicet, in solo proposito voluntatis, quia omnia, quę ponuntur in hac diffinitione reperiri possunt in voluntate. Item patet hoc ex nomine voti, quia votum a voluntate dicitur: sicut dicimus alicui esse prosperos successus ad uota, idest, habere bonam fortunam in omnibus secundum uoluntatẽ suam: ergo uotum nihil est nisi uolitio. & dicunt ad uotum non pertinere promissionem, quia promissio est actus rationis: uolitio autem est actus uoluntatis, uel propositum.

Quid sit votum.

Item uidet̃ ex eo quod dr̃ Luc. ca. 9. scilicet. Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei, sed aliquis ex hoc ipso, quòd habet ꝓpositum benefaciendi mittit manum ad aratrum: ergo si aspiciat retro desistens a bono proposito nõ est C aptus regno Dei, sed hoc non esset nisi fortè proponere esset uotum, quia aliàs non esset obligatio ex solo proposito faciendi bonum: ergo in solo proposito consistit uotum. Sed dicendum non stare istam diffinitionem, quia substantiale in uoto est promissio, sed hic non ponitur promissio, sed solum conceptio, uel propositio boni operis. Hoc patet Eccles. capit. 5. siquid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio: ergo uotum ꝓmissio est. sed propositio deficit a promissione, quia ubicũque est promissio præsupponitur propositum, nisi sit promissio fallax, scilicet, quòd aliquis promittit facere, quod non intendit facere.

Ad colligendum autem particulas diffinitionis uo- D ti: considerandum est, quod uotum causat in nobis obligationem ad aliquid faciendum, uel non faciendum. In hominibus autem obligatio est per modum promissionis, quæ est rationis actus, ad quam pertinet ordinare: cum enim nos simus rationales omnis operatio nostra ad alios per rationem dirigenda est. Habet autem se aliquis ad maiorẽ, uel ad ęqualem promittendo, & habet se ad minores imperãdo: utroque modo ordinatur actus noster, quia sicut imperando, & deprecando quid alij pro nobis facere debeant ordinamus, ita promittendo ordinamus quid nos pro alijs facere debemus. Sed promissio in hoc differt, quia illa, quæ fit homini ab homine non potest fieri nisi per uerba, uel aliqua signa exteriora de- E signantia affectum nostrum, quia interiora non sunt nobis per se cognita, sed sunt ea, quæ sunt in uoce earum, quæ in anima, passionum notæ, ut patet 1. Perihermenias. Deo autem fieri potest promissio per solam interiorem cogitationem, quia Deus nihil minus cognoscit interiora, quàm exteriora: omnia enim nuda sunt, & aperta oculis eius. Ad Hebrę. c. 4. Ista differentia patet 1. Regum cap. 16. s. homines uident ea, quæ patẽt, Deus autem intuetur cor. Et quãtum adhoc non erat necessarium exprimi promissionem per uerba in uoto, & quęcunq; ad Deum haberemus, sufficiebat solo interiori affectu tractari. Interdum tñ uerba exprimuntur, sicut ad excitationem

Promissio facta Deo & homini qño differunt.

Cap. 1.

eius, qui loquitur, ſicut fit in oratione: nam licet De⁹ intelligeret quid petamus ſine verbo: Eccleſia tñ ſemper in verbo orat, & nos orare admonet, quia verba noſtra excitant noſipſos: magnus.n. eſt effectus verborum in prouocatione ad paſſiones, quod apparet ex pſuaſione rhetorica. Interdum.n. ſi aliquid proponat ruſticano verbo, licet res, de qua agitur, ſatis animos ꝯcitare poſſet: ruſticanus tñ verborum ſtilus paſſionalem promotionem non promeretur. Interdum vero cum aliquid verborũ grauitate, & ornatu quo decet proponitur: licet ſ'm ſe nimis non commoueret, verborum virtus efficit, ꝙ res ipſa efficere non valeret: vnde experimur interdum in nobis, ꝙ quãquàm ꝯcepimus aliquam amaritudinem de iuſlicta nobis iniuria, vel de fortunę aduerſitate non commoueamur in lachrymas: ſi aũt dolorem noſtrum nobiſipſis verbo explicare libuerit, vel literis, & ſtilo cõmendare hoc ipſo in nobis magnum exaggerantes ꝯcitemus dolorem, ita vt in lachrymas corruamus: ſic enim ſignat Boet. de ꝯſol. lib. 1. Metro. 1. dicens:

Ecce mihi lacere dictant ſcribenda camenæ:
Et veris elegi fletibus ora rigant.

Vbi vocat camenas, ideſt, ſcientiam poeticam, & dictatoriam laceram.i. lacerantem eum. Et dicit elegos.i. verſus elegiacos rigare vultum ſuũ lachrymis.i. incitare eum ad lachrymas, quod non fieret, niſi proponerentur iſta in verbo mõ rhetorico: vnde in orõne quanto valuerimus obſeruandũ eſt, vt verba paſſionalia proponamus, quia ſic magis ad deuotionem ꝯcitabimur. De hoc dictum eſt Gen. ca. 32. Interdum aũt proponimus aliqua ad Deum in voce ad ꝯteſtandum alios.ſ. ꝙ notificem⁹ eis nos velle obligari Deo: & hoc pertinet ad votum, & ad ſimilia, q̃ aliquis agere debet ꝑꝑ Deum, & nimis proficit iſta exterior promiſſio.ſ. vt non ſolũ deſiſtat hõ a fractione voti ꝑꝑ timorem Dei, ſed etiam ꝑꝑ reuerentiam, & verecundiam hominum. Iſta fuit cauſa potiſſima quare Eccleſia inuenit modum ſolennizandi vota, quia ſolennizatio fit publice, & cum multis cæremonijs: votũ autem ſimplex fit non publice, quia quilibet poteſt illud facere ſolus: & hoc ſiue exprimendo verba, ſiue non. Quod autem ſolus homo agit non verecundat̃ retractare, quæ autem publicè egerit infringere verebitur. Non eſt igitur de ſubſtantia voti expreſſio verbalis: eſt tñ communis modus, & vtilis, ꝙ promiſſio in verbo fiat. Ex hoc aũt colligi poſſunt ea, quæ neceſſaria ſunt ad votum. Ponuntur autem tria neceſſaria, & duo de bene eſſe, quæ interdum veniunt, & interdum non. tria neceſſaria ſunt promiſſio, propoſitum, deliberatio. Promiſſio erat neceſſaria, vt probatũ eſt, & tñ non põt eſſe ſine propoſito niſi ſit fallax, ideo neceſſe eſt, vt q̃ncunque aliquis vouet quidpiam habeat intentionem illud complendi, quod pertinet ad propoſitum. Requirit autẽ propoſitum deliberationem, quia nemo põt quid proponere, niſi illud deliberauerit, & ſ'm iſta tria ſubſtantialia poteſt diffiniri votum, ſcilicet, votum eſt promiſſio ex propoſito deliberato ad aliquid faciendũ, vel non faciendum Deo.

Quare Eccleſia inuenit modũ ſolennizãdi vota.

Q̃o in voto ſunt tria neceſſaria, & duo accidentalia de quo vide ſupra q. 3.

Alia aũt duo ſunt accidentalia in voto.ſ. verborum expreſſio, & proficit ad quandam ꝯfirmationem: ſic dicitur in Pſalm. Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea, ideſt, quæ ore pronunciaui. Secũdum accidentale eſt teſtificatio, ſcilicet, quòd fiat votum coram alijs: & hoc eſt ad confirmationem, & quantum ad iſta accidentalia diffinit Magiſter 4. Sent. diſt. 38.ſ. votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpõtaneæ, quæ Deo, & de his, quæ Dei ſunt, fieri debet. Poteſt tamen reduci iſta diffinitio ad primam: ita ꝙ accipiatur ibi teſtificatio: non prout eſt confirmatio voti proferendo coram alijs, ſed vt teſtificatio deno-

Diffinitio voti ſecundum Theologos.

F tet quandam firmitatem interioris propoſiti, & promiſſionis. Sed diffinitio prima eſt conueniens.

Aliter autem diffinit Hoſt. in ſumma, ſcilicet, votum eſt alicuius rei licitæ ad faciendum, vel non faciendum cum deliberatione animi Deo facta pollicitatio. Iſta diffinitio ſatis concordat primæ, & dicitur: Rei licitæ, quia in uoto non debet promitti aliquod illicitum, & ſi promittatur reſcindendum eſt votum, iuxta illud: In malis promiſſis reſcinde fidẽ: in turpi voto, muta decretum, vt patet in decretis 22. quæſt. 4. cap. in malis. Et dato, quòd in talibus votis intercidat iuramentum, non ſunt obſeruanda: magis enim in his reputarentur rei obſeruatores voti quàm tranſgreſſores, vt patet in Authen. ſecnicas

Quod diffinitio prima ſit conueniens colligitur ex Scoto ibi. & S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 1.

G mulieres. Dicitur etiam ad faciendum, vel non faciendum, quia votum eſt promiſſio, ſed iſta nunquã eſt, niſi de faciendo, vel non faciendo: dicitur etiã cum deliberatione, quia votum eſt promiſſio, quæ non eſt ſine propoſito, & deliberatione. Vnde ſi aliquis aliquid voueat ex facilitate animi nihil accedendo ad id quod vouet non obligaretur, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. venientis. & extra de regularibus capitu. ad noſtram: Dicitur etiã pollicitatio facta, quia ſi aliquis eſſet in deliberatione, an aliquid voueret, & nondum deliberaſſet non obligabatur, vel ſi deliberaſſet, & nondum propoſuiſſet obſeruare, non obligatur, vel etiam ſi propo-

H ſuiſſet, & nondum promiſiſſet in corde, & hoc quia votum in promiſſione conſummatur: ideo exiſtentibus duobus primis, nondum erat obligatio, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. literaturam. Si autem aliquis promiſiſſet, tenebatur.

Sed obijcietur, quia 17. quæſtio. 1. capitu. qui bona dicitur, quòd illi, qui firmiter propoſuerunt, & deliberauerunt iam obligantur.

Rñdendũ eſt, quòd ibi accipitur large propoſitũ.ſ. pro promiſſione. & hoc aliqualiter innuit̃, q̃a dr̃ firmũ ꝓpoſitũ. Eſt autem propoſitum firmum, ideſt, firmatum, quando non licet recedere ab illo. Cum autem licuerit recedere nondum eſt firmatum, ſed a propoſito ſine promiſſione recedere licet cum non acquiratur aliquod ius alicui ex propoſito noſtro,

I quod patet, quia dato, quòd aliquis iuret, quòd firmiter proponit dare alteri centum, non eſt facta aliqua obligatio: ſi tamen promittat dare obligabitur dare. Sic autem eſt ad Deum, quia ſi aliquis ſolum proponat, & deliberet aliquid facere non ſubijcit voluntatẽ ſuã alicui, ſed ſignificat id, quod intendit. Cum aũt ꝓmittit iam ſe ſubijcit poteſtati alienæ, & tunc nõ licebit recedere, quia quęſitum eſt alteri ius.

Ad rationes autem probantes primam diffinitionem voti, ſcilicet, quod votum eſſet ſola deliberatio, & propoſitum, & quòd pertineret ad voluntatem reſpondetur. Ad primam cum dicebatur, quòd conceptio boni propoſiti ſit uotum; & tñ iſta eſt in ſola voluntate. Dicendum ꝙ non ſufficit ad rõnem

Ad rõnes primæ opi.

K voti, quia uotum importat quandam firmam obligationem, ſed ꝯceptio boni propoſiti quamquàm ex uoluntate ſit, tñ non firmatur ex uoluntate, ſed ex deliberatione ꝯñte promiſſione. Ad ſecundam cũ dicebatur, ꝙ uotum a uoluntate dr̃: ergo in ſolo propoſito eſt uotum. Dicendum, quòd uotum habet originem a uoluntate, ſed ꝯſummat̃ in intellectu. Nam uoluntas mouet rõnem ad repromittendum aliquid circa ea, quæ eius uolitioni ſubduntur. Et pro hoc uotum a uoluntate nomen accipit quaſi a primo mouente, ſed non recipit ab illa totum eſſe ſuum. Ad tertiam cum dicebatur de mittente manum ad aratrum, & reſpiciẽte retro: dicẽdũ, ꝙ mittere manũ ad aratrũ, non eſt aliquid proponere ſolum, ſed aliquid

facere.

facere. Nam, sicut qui mittit manum ad aratrũ, iam operatur, vel disponit se ad operandum dispositione immediata, ita ille, qui promittit iam operatur, quia incipit se exhibere promptum ad faciendum, licet nondum impleat, quod promittit, sicut ille, qui ponit manum ad aratrum nondum arat iam tamen apponit manum ad arandum, qui aũt solũ proponit nihil adhuc agit nec exhibet se paratum immediata dispotione, ideo in proposito solo non consummatur votum, sed in promissione.

An vtile, & expediens sit hominibus aliquid facere per votum, vel omnia sine voto. Et quæ vtilitates sequuntur in vouendo. Quæst. XLV.

Primũ argumẽtum. Cap. 4.

QVAERET aliquis an vtile sit, & expediens hominibus aliqd vouere. Arguetur, quòd non, quia peccatum est per plura facere quod potest fieri per pauciora 8. Topico. sed omnia bona, quæ possumus facere per votũ possumus etiam sine voto, ideo frustra est apponere obligationem, cum sine illa res bene fieret.

Secũdum argumentum.

Item non expedit alicui homini, q̃ se priuet bono, quod ei Deus donauit, sed libertas est vnũ de maximis bonis, quod videtur tolli per votum, quia inducitur necessitas. ergo vouere non expedit.

Tertiũ argumẽtum.

Item nullus debet se immiscere periculis. sed quicunque vouet submittit se periculo: ergo nullus debet vouere. Hoc patet, quia ante votum poterat id, quod vouetur præteriri sine peccato: cum autem emittitur votum peccatum est non impleri. vnde Augusti. dicit in epistola ad Armentarium, & Paulinam: Quia iam vouisti, iam te astrinxisti, tibi facere non licet aliud: non talis eris, si non feceris, quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses, minor enim tunc esses, non peior, modo autẽ tanto miserior, quod absit, si fidem Deo fregeris, quãto beatior si solueris, ergo vouere non expedit.

Quartũ argumẽtum. Cap. 3.

Item qui operatur virtuosè, operatur cum delectatione, & liberrimè, quia signum generati habitus est delectationẽ fieri in operibus, vt patet 2. Ethi. sed qui operatur ex voto nõ agit delectabiliter, & liberrimè, eo quòd iam non agit ex inclinatione, sed ex necessitate, ergo non expedit vouere.

Quintũ argumẽtũ.

Item Apostolus dicit prima ad Corin. cap. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed non legitur Christum aliquid vouisse, nec Apostolus: ergo videtur, quòd non expediat aliquid vouere.

Sextum argumentũ.

Item Apostolus admonet ne agamus bonum ex tristitia, & necessitate, sed hilari mente, vt patet 2. ad Corin. cap. 9. scilicet, vnusquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus: sed qui agit ex voto, agit ex necessitate, ergo nihil est vouendum.

Psal. 75.

In contrarium videtur, quòd votum sit expediens, quia Scriptura admonet vouere, vt patet in Psal. Vouete, & reddite. si tamen malum esset, non admoneret. Item si non expediret vouere, quamquàm interdum aliquid voueremus non oporteret illud solui: & tamen Scriptura nimis admonet solutionem votorum, & non esse tardandum in redditione eorum, vt patet Ecclesiast. capit. quinto. & Deuteron. 23. cap. ergo expedit vouere.

Responsio ad q̃onẽ.

Respondendum est, quòd cum in voto obseruantur omnes conditiones voti, scilicet, quòd fiat de rebus licitis, & discretè, valde expediens est. In quo considerandum, quòd votum est promissio facta Deo, vt supra dictum est. Fit autem promissio interdum homini, & interdum Deo, sed ex diuersis causis, & in vtraque reperitur vtilitas. homini enim promittimus aliquid propter eius vtilitatem, quia id quod ei pro-

A mittimus aliquid confert, & hic sunt duo, scilicet, exhibitio, & promissio: exhibitio enim utilis est, quia per ipsam transit res utilis ad eum, cui fit promissio. Est etiam promissio utilis, quia propter hanc non licet promittenti recedere ab eo quod dicit, & ille, cui facta est promissio habet certum ius ad rem, quod sine promissione non haberet: fit autem promissio Deo, & hic etiam duo sunt, scilicet, exhibitio, & promissio, sed neutrum fit propter utilitatem Dei: quod patet, quia exhibitio rei promissæ nõ est vtilis ei cum bona utilia solum conferant ad supplendam negligentiam aliàs indigentiam. Deus autem bonorum nostrorum non indiget Psalm. 15. Etiam promissio non est vtilis Deo, quia promissio est vtilis, inquan-

B tum per eam acquiritur aliquod ius, & certificatur is, cui fit promissio de exhibitione, sed Deo non est utilis exhibitio: ergo nec promissio: est tamen vtrunque nobis utile. Vnde August. dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinam: Benignus exactor non est egenus, & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere facit redditores, ea tamen, quæ nos reddimus sunt nobis vtilia, quia dum magis Deum colimus amplius apud eum promeremur. Promissio quoque nobis vtilis est ad multa, nam præter hoc, quòd est reddere id quod per votum promittitur ipsa promissio multum proficit, quia necesse est, q̃ in eodem actu ille, qui vouet, plura Deo det, quàm qui non vouet. Nam qui non vouet, exhibet actũ, sed manet ei libera voluntas ad continuandum, vel

Qui vouit plura Deo dat q̃ q̃ nõ vouit.

C non continuandum actum: esse aut sui iuris est aliquid valde magnum, quòd ille, qui vouet Deo exhibet: nam non solum actum suum Deo impendit, sed etiam voluntatem, & libertatem suam faciens, quod nihil ei liceat, nisi quod Deus vult.

Item proficit promissio, quia inducit nos ad magis colendum Deum. Nam qui agit sine uoto, quia non obligatur interdum agit, & interdum cessat, & languet uoluntas eius ad aggressionem magnorum bonorum, qui autem uouit, quia scit sibi ex necessitate incumbere, quod agat disponit se ad agendum confortando se ad magna, & ardua, & sic nimis proficit. Hoc apparet in illis, qui solum ex delectatione student, vel, qui ex necessitate: nam abundan-

D tius proficiunt quibus uisitandi libros necessitas inest.

Item proficit promissio ad maius firmamentum induendum in opere bono, potissimùm cum ista promissio publicè fit; quia licet tunc promittens nõ curaret obseruare promissum propter Deum: curabit tamen saltem obseruare propter humanam verecundiam, & quamquàm a principio sint actus isti difficiles, quasi non penitus uoluntarii: tamen assuetudo illos faciet delectabiles, & sic uotum erit in nobis occasio bonorum habituum, qui non fuissent causati sine uoto. Item proficit promissio ad aliorum ꝯcitationem, quia cum aliquis vouet quidpiam Deo impendere quantum ad illam partem se totum Deo

E exhibet, nihil sibi iuris relinquens, quod alij uidentes magis ꝯcitantur ad Deum colendum, q̃ alias ꝯcitarẽtur, cum magis manifestetᷣ affectus nr̃ in Deum p̃ uotum quàm sine uoto. Ad rationes in ꝯtrium rñdendum: ad primam cum dr̃, q̃ peccatum est per plura facere &c. ꝯceditur, sed negatur minor. Nam sicut in uoto plura sunt quàm in operatione sine uoto, ita plures utilitates sunt operantis cum uoto, quàm sine illo, & patet de omnibus supra positis, quarum nulla est in operatione sine uoto. Ad secundum rñdetur, cum dicitur, q̃ nullus debet se priuare libertate & cõceditur. Cum aũt dr̃, q̃ tollit per uotum negãdũ est, q̃a sicut q̃ sine uoto operaẽ, liberè opaẽ. i. a principio

Ad rões ad primã.

Ad 2.

intrinseco nullo extra cogente, ita qui ex voto agit
liberè agit, quia voluntati suę subijcitur complere vo
tum, vel non. Si autem dicas, ꝙ ante emissionem vo-
ti libertas inest. post emissionem vero soluēdi neces-
sitas manet: dicendum est verum esse de necessitate
ex præsuppositione. s. ꝙ si non impleuimus. non ha-
bebimus vitam æternam, sed non est necessitas abso
luta. sicut necesse est hominem esse mortalē, & hoc
sufficit ad hoc, quòd non tollatur libertas.

Aliter rñderi potest, ꝙ votum causat necessitatem,
sed non diminuit libertatem. quia solum inducit quā
dam firmitatem ad operandum, & non coactionem,
sicut autem necessitas ad non peccandum non dimi
nuit in Deo libertatem, nec in beatis, ita necessitas ad
bene operandum non tollit aliquam libertatem. Et
est ista cōfirmatio similis ꝯfirmationi beatorum, sed
ex illa non sunt minus perfecti. Vnde necessitas voti,
quia est firmitas in bono melior est, quàm libertas. i.
indeterminatio ad faciendum hoc, vel illud: vñ Aug.
in Epistola supra nominata ait: Fœlix necessitas, quæ
Ad tertiū. Exponere se periculo qñ licet & qñ non — ad meliora compellit. Ad tertium cum arguebatur,
ꝙ nemo debet se immiscere periculis, sed quicunque
vouet, subijcitur periculo. Dicendum est ꝙ periculū
habet se dupliciter: vno mō periculum oritur deter-
minate ex ipso facto, quod quis aggreditur: alio mō
oritur non ex ipso bono, quod quis incipit, sed eo, ꝙ
deficit, vel errat a bono incepto. Primo modo nullus
se debet immiscere periculis, sicut non est expediēs,
ꝙ aliquis transeat flumen per pontem ruinosum, vel
ꝙ habitet in domo disposita ad casum, quia ex ipsa re
nascitur periculum. Secundo mō nō est inconueniēs
ꝙ aliquis immisceat se periculis, sicut ascēdere equū
ſm se non est periculum: pōt tñ inde cadere ascēsor,
sed ꝑꝑ hoc non est cessandum ab operationibus, qa
hoc modo cessandum esset ab omnibus operationi-
bus bonis ꝑꝑ periculum, quia nō est aliqua operatio,
ex qua non possit sequi periculum per accidens: sic
enim dr̃ Eccle. 11. cap. Qui obseruat ventum, non se-
minat, & qui considerat nubes nunquam metet, sed
oportet, ꝙ homo se exponat alicui periculo ꝑꝑ bonū
cum ex re ipsa, cui se exponit non nascitur directe pe
riculum, sed per accidens: in voto aūt sic est, quia non
nascitur periculum ex eo, sed ex culpa hominis, qui
voluntatem transmutat transgrediens votum: vnde
Aug. in præalleg. Epistola ait. Non te vouisse pœni-
teat: immo gaude iam tibi non licere, quod tñ tuo de
Ad quartum. — trimento licuisset. Ad quartum: Cum dr̃, ꝙ qui ope
ratur virtuosè, operatur delectabiliter, & liberrimè,
sed non est sic in voto, ergo &c. Dicendum, ꝙ operā-
tes ex voto non minus liberè, & delectabiliter operā-
tur, quàm cęteri: nam delectatio oritur ex habitu, sed
si operans sit habituatus ad id, quod operatur, vt patet
Cap. 3. — 2. Ethic. hoc autem per accidens se haber ad operari
ex voto, vel sine voto, quia pōt vouens habere habitū
perfectiorem, quàm non vouentes, & tunc delectabi
lius operabitur, si autem non vouentes habeant habi
tum ad id, quod operantur delectabilius operabunt̄:
sed hoc totaliter est per accidens ad votum, ideo de
eo non est curandum. Cum vero dicitur, quòd vouē-
tes non operantur ita liberè, falsum est, quia votū nō
tollit aliquam libertatem, nec diminuit: nam sicut il-
le, qui mouetur, & cadere non potest, non mouetur
magis ex necessitate, quàm ille, qui mouetur, & fre-
quenter cadit, sed habet aliquid excellentius. s. qa iste
est ꝯfirmatus ad non cadendum, & ille non: ita in vo
uente, & non vouente, quia vouens habet firmitudi-
nem propositi ad operandum ꝑꝑ promissionem: nō
vouens aūt nullam habet firmitudinem, cum nō sit
determinatus ex proposito suo magis ad agere, q̄ nō
agere, coactio tñ ad agendum nulla magis vni quàm

F alteri inest. Ad quintum, cum dicebat̄, ꝙ Christus nō — Ad quintū.
vouit, nec Apostoli: ergo nec nos vouere debemus.
Rñdendum est, ꝙ nō sequitur, quia quamquàm nos
debeamus esse imitatores Christi, non tñ debemus
omittere, vel non agere omnia, quę ipse non egit: nā
tunc tollentur nobis multi actus boni. s. Christus nū-
quam doluit pro aliquo prauè commisso, quia nun-
quam peccauit: ergo nos non debemus dolere de ali-
quo commisso: sed falsum est: ergo, quamquàm ipse — 2. Solutio.
non vouit, nobis vouere expediens est. Aliter rñderi
pōt, ꝙ quamquàm Christus in persona sua non vo-
uit, dedit tñ nobis exemplum vouēdi: ipse enim erat
Deus, & homo: & inquantum erat Deus non compe
tebat ei vouere, quia votum semper fit alicui maiori.
G inquātum homo etiam non debuit vouere, quia vo-
tum fit ad firmandum voluntatē nostram in bono ꝑ
promissionem, quæ aliàs firmata non est. Christus tñ
inquantum homo habebat firmam voluntatem in
bono, quia comprehensor erat, & oēs hi sunt ꝯfirma- — Psal. 75.
ti: dr̃ tñ nobis ex persona Christi id quod hr̃ in Psal. s. — Psal. 21.
vouete & reddite. & illud. Vota mea reddam in cō
spectu timentium eum. Cum aūt dicebatur de Apo-
stolis, ꝙ non leguntur vouisse, dicendum, ꝙ nō appa
ret expresse eos vouisse, sed satis verisimile est, ꝙ vo-
uerint oīa pertinentia ad statū perfectionis. s. qñ Chri
stum relictis omnibus bonis secuti sunt. Ad sextum — Ad sextū.
cum dicebatur, ꝙ Apostolus admonet ne agamus ex
H tristitia, aut ex necessitate, quia hilarem datorem dili
git Deus. Dicendum est, ꝙ agentes ex voto non agūt
ex tristitia, nec ex necessitate. nam tristitia causat̄ ex
his, quæ nobis accidunt ꝯ̄ voluntatem nostram: votū
autem non est aliquid ꝯ̄ voluntatem, sed ex volunta-
te habens originem: ideo non fit aliqua tristitia per il
lud. Etiā nō est aliqua necessitas, quia accipit Aposto
stolus necessitatem coactionis, quæ tollit meritum,
vel necessitatem inductionis magnę ab extrinseco, vt
ꝙ aliquis operetur bonum ꝑꝑ solam magnā verecun
diam. In voto aūt non est necessitas coactionis ad ob-
seruandum illud, sed necessitas ex præsuppositione. s.
si volumus saluari, ꝙ oportet obseruare votum: & ista
necessitas non diminuit libertatem, quia tunc ēt dice
remus, ꝙ non vouentes agebant ex necessitate, quia
I quædam sunt, quæ necesse est ipsos agere ex præsup-
positione. s. obseruare omnem legem Euangelicam,
alioquin non est salus, sed non dicimus ꝑꝑ hoc eos
esse minus liberos in agendo: ergo nec vouentes pro
pter hanc necessitatem sunt minus liberi.

Quæ sunt species voti. *Quæst. XLVI.*

QVAERETVR Vlterius de spēbus votorū.
Rñdendū, ꝙ votū diuidit̄ primo per neces-
sariū, & voluntariū, & hoc intelligit̄ cōpa-
rādo ad tp̄s emissionis. Nā post emissionē
oē votū necessarium est. Dr̄ aūt votum necessarium
id, quod necessarium est etiam antequam emitta-
K tur, & sic est votum, quod fit in baptismo, scilicet,
abrenunciate Satanæ, & pōpis eius, & tenere fidem,
& seruare decalogum, & alia, sine quibus non est
salus, vt patet de conse. dist. 4. in c. prima. & 1. q. 1. §. ec
ce cum honoris: ideo cum homo peccat post baptis-
mum ex duplici causa peccat, scilicet, quia malum
simpliciter agit, & quia transgreditur votum: ta-
men sunt duo peccata, sed vnum grauius, quàm
alias foret, si non voueretur. Votum volunta-
rium dicitur illud, ad quod quis non tenebatur an-
te emissionem, sed post emissionem astringitur
ad obseruandum, sicut est votum continentiæ, &
abstinentiæ a cibis, & peregrinationis, & simi-
lium. De his dicitur in Psal. vouete, & reddite. & ibi — Psal. 75.
glosa,

A glosa, idest si vouetis, reddite. Et sic primum ad consilium, & secundum ad imperium refertur, vt patet extra De voto, & voti redemptione. in cap. magnę.

Cum autem dicitur, quòd votum continentiæ est voluntarium intelligendum est quantum ad emissionem continentię perpetuæ, vel temporalis, per quod aliquis abdicat a se potestatem experiendi actum venereum, quem aliàs licite experiri posset, quilibet tamen obligatur continere, nisi contrahat: leges enim imposuerunt omnibus continentiam, quia sola potens est animas cum fiducia Deo præsentare, vt patet in Auctent. De lenonibus. §. sancimus. col. 2. & per hoc corriguntur leges antiquæ, quæ concedebant B concubinatum. Dicitur tamen votum continentiæ voluntarium, quia quicunque vouet continere, posset contrahere, vel vti matrimonio iam contracto. Itẽ cum dicitur de abstinentia a cibis, scilicet, de ieiunijs, quòd votum istorum est voluntarium, intelligendũ est quantum ad illos dies, qui non sunt sub pręcepto Ecclesię, vt ieiunentur, quia quantum ad hos non est libertas, generaliter autem omne votum est voluntarium, quia de re licita fit ad quam ante emissionem voti non obligabamur, istud autem distinguitur, quia quoddam est simplex, aliud solenne, votum simplex dicitur, quod sine aliqua solennitate emittitur, scilicet, quia nõ fit in conspectu Ecclesię, vel in manibus alicuius pręlati, aut per sumptionem sacri ordinis, vel professionem alicuius religionis approbatæ, sed fit absolutè, vt si apud se quis voueat, nemine audiente, & C hoc, siue in solo corde, siue in voce etiam si aliquis audiat, non tamen fiant vlteriores cęremoniæ. Votũ autem solenne est quod publice fit, vel in manibus pręlati, qui suscipere potest votum. Et sic de alijs cęremonijs introductis iure, solennitatem enim voto iñ iura introduxerunt, vt patet De voto, & voti redemptione ca. vnico in 6. Fuit autem ista sollennizatio propter maiorem firmitudinem in votis, quia vota solennia publicè emittuntur, ideo in his quãquàm Deus non moueat hominem ad complendum votum saltem ipse humana verecundia incitabit, & ob hoc generale est in istis votis, quòd sint publica, vota autem simplicia, vt communiter sunt occulta, & ob hoc maius delictũ est in trãsgressione voti solennis quam D simplicis, & in ipsis solennibus est differentia, quia quanto aliquod magis publice emittitur tanto transgressio est damnabilior, & pœna infligẽda est maior, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. vnico in sexto, istorum autem votorum quędam consistunt in faciendo, vt ieiunare, peregrinari, orare offerre, alia consistunt in non faciendo, sicut non ꝯtrahere matrimonium, non accipere ordines sacros, non suscipere Episcopatum. Hęc autem voluntaria sunt, quia sine his est salus 1. q. 1. cap. si qui. §. ecce cum honoris. Et potissimum dicitur hoc de sumptione sacrorum ordinum, & acceptione Episcopatus, quia quãquàm ista pertineant ad quandam excellentiam virtutis, & status, tamẽ sine his est salus, quia nõ in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acqui E ritur regnum Dei, vt patet extra de temporibus ordinãdorum cap. ad aures.

Voti simplex & solenne quid.

Quãto votum est magis publicum tanto dãnabilius frangitur.

An votum sit actus latriæ, & secundum se totum pertineat ad latriam. Quæst. XLVII.

QVAERETVR amplius circa votum, an sit actus latriæ. Pro quo considerandum, ꝙ latria, siue religio dicitur esse virtus, secundum quam Deo exhibemus debitum famulatum, scilicet, quod cognoscimus eum Dominum, & pro hoc impendimus ei cęremonias quasdã

A famulatus. Differt autem ista virtus a charitate, quia secundum charitatẽ Deum super omnia diligimus, & colimus, tamen non inquantum Dominum, sed inquantum summum bonum, latria autem respicit Deum tanquam Dominum, & impendit ei cultum tanquam debitum. De hoc magister li. 3. sententiarum dist. 9. Et in hoc arguitur, quòd non sit votum actus latrię, quia omne opus virtutis cadit sub voto; sed ad eandem virtutem videtur pertinere promittere aliqui, & facere illud ergo votum pertinet ad quãlibet virtutem, & non specialiter ad latriam. Item secundum, quòd ait Tullius ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & cæremoniam Deo offerre, sed il- B le, qui vouet nondum aliquid offert, sed solum promittit, ergo votum non est actus religionis. Item cultus latrię, siue religionis non debet exhiberi alicui, nisi Deo, sed votum non solum fit Deo, sed interdũ fit sanctis, etiam fit prælatis quibus religiosi profitentur obedientiam vouentes, ergo votum nõ est actus religionis, vel latriæ. Sed contra hoc est, quia Isa. ca. 19. dicit. Colent eum in hostijs, & in muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent, sed colere Deum est actus proprius latrię, ergo votum cadit sub latria, vel religione. Item votum cum pertineat ad vnum genus operationis humanæ, & sit aliquod bonum, & dirigibile, impossibile est, quòd non pertineat ad aliquam virtutem, sed non est aliqua ad quam possit ꝑtinere, nisi sit latria, ergo sub latria poni debet. Nec C valet si dicas, quòd act⁹ cuiuslibet virtutis põt voueri, iõ ꝑtinebit votũ ad omnem virtutem. Dicendum, ꝙ quamquàm id quod vouetur possit pertinere ad omnem virtutem, tamen vouere dicit quandã cęremoniam specialem cultus diuini, scilicet, obligare se ei per promissionem, & hoc est generale in omni voto, ideo quantum ad hoc necesse est, vt votum determinet sibi aliquam specialem virtutem, & ista est latria, siue religio, quia non potest inueniri alia. Ad quęstionem respondendum, quòd latria ab alijs virtutibus differt, quia ipsa est virtus imperatiua, scilicet, secundum eam imperantur, & ordinantur omnia, quæ in Deum dirigi debent, cum Deus sub ratione Domini, & cui debetur famulatus sit id, quod intendit latria, virtutes autem aliæ sunt exequentes, vtpote ali- D quis propter Deum vult abstinere a libidine intendẽs per hoc impendere se Deo famulatum, istud pertinet ad duas virtutes, quia imperare, quòd abstineamus, & hoc propter Deum pertineret ad latriam, ipsum autem continere pertinet ad temperantiam, vel ad dispositionem, quę vocatur continentia. Sic ẽt apparet in operationibus potentiæ volitiuę, & intellectiuę, nam actus potentiarum executiuarũ sunt actus potentiæ intellectiuę, & volitiuæ, quia nihil potentiæ executiuę operantur, nisi illud intellectus decreuerit, & voluntas elegerit, & in hoc ponunt ordinem in potentijs inferioribus. Executio tamen actuum non pertinet ad intellectum, & voluntatem, sed ad inferiores potentias, sic autem de latria est, quoniam ipsa E ordinatur ad diuinam reuerentiam, quæ est proprius finis latrię, ordinare autem alios actus in suum finem pertinet ad virtutem imperantem, & non ad virtutẽ imperatam, ideo ipsa ordinatio actuum cuiuscunque virtutis in seruitium Dei est proprius actus latriæ, licet executio illius pertineat ad virtutes imperatas, sed manifestum est ex præcedentibus, quòd votum est, quædam promissio facta Deo, promissio autem importat ordinationem quandam eius, quod promittitur, vnde secundum quosdam votum est ordinatio quædam eorum, quæ quis vouet in diuinum cultum, ergo votũ est actus virtutis ordinatiuę, scilicet, latrię. Ad rationem primam respondetur, quòd votum cõ-

sideraт

Charitas & latria q̃liter differunt.

Primũ argumẽtum.

Secũdum.

Tertium.

Respõsio.

Latria quo differt ab alijs virtutibus.

Ad rõnem primam.

sideratur dupliciter. aut quantum ad promissionem, qua quis Deo se obligat, aut quantum ad rem exhibitam per promissionem. Primo modo necesse est, vt vouere pertineat ad actum latriæ, quia non est aliqua virtus cuius actus sit promittere aliquid Deo, vel ordinare in illum præter latriam, in omni tamen voto est ista ordinatio, ergo quantum ad hoc pertinet ad latriam. Secundo modo, scilicet, quantum ad rē exhibitam potest dupliciter accidere, quia aliquando id quod promittitur est proprie materia religionis, vel latriæ, scilicet, quia pertinet ad quasdam cęremonias, quæ ad solum cultum diuinum exhibentur, sicut offerre sacrificium, & orare, & similia. Interdum autem res exhibita pertinet ad materiam alterius virtutis, vt si aliquis voueat ieiunare, vel continere, quod pertinet ad temperantiam, aut voueat dare eleemosynam, quod pertinet ad liberalitatem, vel facere Ecclesiam aut monasterium, quod pertinet ad magnificentiam, aut pugnare contra infideles, quod pertinet ad fortitudinem, vel non respondere maledicentib', quod pertinet ad mansuetudinem, & sic omnis actus virtutis potest cadere sub voto. Primo modo votum pertinet ad latriam tam quantum ad materiā, quàm quantum ad promissionem. Secundo modo pertinet ad latriam quantum ad promissionem, & ad alias virtutes quantum ad executionem. Sed tunc dicetur, cum pertineat votum ad latriam quantum ad aliqd, & ad alias virtutes, quantum ad aliquid, a qua denominabitur? Respondendum est, quòd debet vocari actus latriæ, & hoc propter duo. Primo, quia interdū pertinet votum totaliter ad latriam, sed nunquam totaliter ad alias virtutes, vt siquis voueat orare, vel dicere Missam, aut recitare horas canonicas. Iste actus pertinet ad latriam quantum ad promissionem, quia per illam ordinatur actus in diuinum cultum, sed ad nullam virtutem pertinet ordinare in diuinum cultum operationem, nisi ad latriam. Etiam pertinet iste actus ad latriam secundum materiam suam, quia hoc quod est orare, vel Missam dicere, aut genua flectere, & similia non est materia alicuius virtutis, nisi religionis, siue latriæ. In alijs autem virtutibus non sic reperitur, quia licet materia, in qua fit votum pertineat interdum ad alias virtutes, vt ieiunare continere, & dare eleemosynam. Ordinare tamen actum istum in Deum per promissionem non pertinet ad aliquam illarum. Item secundo apparet hoc, quia dato, quòd semper materia voti pertineret ad alias virtutes, adhuc principale, quod est in voto pertinet ad latriam, quia substantiale, quod est in voto est promissio facta Deo, quod autem promittatur hoc, vel illud, non tantum refert. & per hoc etiam votum distinguitur ab omnibus alijs operationibus, quia votum determinat sibi promissionem. Debet ergo denominari votū actus latrię ad quam pertinet substantiale illius, & nō

Ad secūdā. actus aliarum virtutum. Ad secundam rationem, cum dicebatur, quòd ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & cęremoniam Deo offerre conceditur. Cum dicitur, quòd vouens adhuc nihil operatur dicendum, quòd eo, quòd exhibet se promptum immediata dispositione ad aliquid Deo offerendum, cum Deo se obligat, quodammodo videtur iam offerre, sic enim dicitur aliquid fieri, cum causa eius immediata fit, quia effectus continetur virtualiter in cā.

Quō in vouēdo ēt antequā op' adueniat magnū meritum est. Sic etiam de eo, qui mittit manum ad aratrum licet nondum aret iam tamen arare videtur, quia illa est propinquissima dispositio, & inde est, quod cum nos gratias agimus aliquibus propter bona, quę conferūt, non solum gratias agimus cum conferunt, sed etiā cum conferre promittunt. Si tamen promissio non reputaretur aliqualiter, ipse actus dandi non regratia-

F remur, & sic etiam est quātum ad Deum in voto, nā non solum aliquis meretur apud Deum, qui votum complet, vel secundum votum suum agit, sed etiam cūm vouet, ideo siquis voueat cum plena intentione exequendi quod vouet, tantum meretur in sola voti emissione, quantum in multis actibus posterioribus, qui sunt ad completionem voti, & hoc potissimum cum per votum inducitur magna obligatio, sicut in vouentibus religionem, nam ibi profitentur, & promittunt se obseruaturos continentiam, paupertatem, & obedientiam, quæ tria profecto maxima sunt, & qui ista vouet iam sibi nihil vltra relinquit. Ideo dicēdum, quòd siquis ad ampliandum cultum Dei in seipso cum firma, & plenissima intentione complendi

G ista tria vouerit in hac sola emissione voti sine aliquo actu posteriori magis meretur, quàm si multis dieb' ieiunaret, aut contineret, ideo si omisso voto moriatur quis antequam incipiat exequi aliquam partem illius, per solam illam emissionem magnus gradus gloriæ sibi debetur. Ad tertiam rationem respondendum, quòd votum soli Deo fit; sed promissio potest fieri etiam homini, & ipsa promissio boni, quæ fit homini potest cadere sub voto inquantum est quoddā opus virtuosum. Intelligendū est aūt p hoc votū quo aliquis vouet aliqd sanctis vel prelatis, vt ipsa pmissio facta sanctis cadat sub voto materialiter. Est autē sic intelligendum, quod quando aliquis vouet alicui sancto facere aliquid p illū, vt ieiunare in festiuitate illius, aut visitare limina eius, votum fit hic Deo. Tamē

Ad tertiā.

An aliqā possit fieri votum sanctis vel prelatis & an oē votum fiat Deo.

H exhibitio operis specialiter est p isto, vel illo sancto.

Et cum aliquis dicit, ego voueo tali, vel tali sancto ieiunare in festiuitate illius, est sensus istorum verborum, ego obligo me Deo ad ieiunandum in festiuitate huius sancti, & pro honore huius sancti, votum autem non recipitur hic a sancto, sed a Deo, quia ipsi fit obligatio, sed exhibitio operis specialiter dirigitur in sanctum illum. Sic autem erat de latria respectu omnium aliarum virtutum in voto, quia promissio, quæ in voto fit semper ad latriam pertinet, opus tamen, quod promittitur aliquando pertinet ad vnam virtutem, & aliquando ad alteram, sed propter hoc nihilominus pertinet votum semper ad latriam. De voto autem, quod fit prælatis dicendum est, quòd in profes-

I sione religionis vouent religiosi continentiam, & paupertatem Deo, & obedentiam prælatis suis, non tamen est sensus, quòd votum obedientiæ directe, & solum tendat ibi in prælato, sed est sensus, ego voueo obedientiam prælatis, idest ego voueo Deo obseruabo obedentiam ad prælatos, & sic promissio, quæ est substantia voti, dirigitur ibi in Deum, opus autem est ad prælatos propter Deum.

Votum de quibus rebus fieri debet, & quomodo concordetur opinio iuristarum cum opinione theologorum, quantum ad indifferentia an fiat Deis votum Et quid agendum est, quando votum est indiscretum, & nobis impossibile.

Quæst. XLVIII.

K QVAERETVR vlterius de quibus rebus debeat fieri votum, scilicet, an fiat de bonis, & malis indistincte, & de indifferentibus, vel de solis bonis, & si de bonis, an de bonis, q̄ sunt sub libertate nostra totaliter, ita quod non cogimur ad illa, vel de omnibus bonis tā necessarijs quàm voluntarijs. Dicitur autem communiter, quod votum fieri debeat semper de meliori bono, idest, de bono supererogationis. Vocatur autem bonum ipsum, per quod peruenimus ut salutem ęternam, & sine illo impossibile est peruenire: sic sunt omnia præcepta necessitatis. Vocatur autem melius bonum id

Responsio cōmunis.

per

A per quod in vitam æternam peruenitur, & efficacius peruenitur, quàm per primum bonum, & ita sunt bona, ad quæ non cogimur, sicut consilia Euangelica. Vocantur autem meliora bona, quia ad altiorem statum pertinent, quàm illa, quæ sunt bona sub necessitate, & communiter constituuntur vota in illis.

Confu. 1. Sed arguitur, quòd non solum fit votum de istis, sed etiam de illis, quæ pertinent ad necessitatem salutis, sicut in baptismo vouent homines abrenunciare Satanæ, & pompis eius, & fidem seruare, vt dicit Glossa super illud: vouete, & reddite Domino. Etiã Iacob vouit id quod erat de necessitate salutis, scilicet, quòd Deus verus esset sibi Deus, vt patet Gen. 28. cap. & tamen hoc est de necessitate salutis, ergo non fit votũ B

Secundo. semper de meliori bono. Item videtur, quòd mala voueri possint licitè, quia Iephte Galaadites ponitur ab Apostolo in catalogo sanctorum Ad Heb. 11. cap. ipse tamen vouit immolare quidquid sibi occurreret primum de domo sua reuertenti de bello, & immolauit tunc filiam suam vnicam innocentem, vt patet Iudi. cap. 11. sed occisio innocentis illicita est secundum se, & non redarguitur ille, qui vouit, ergo illicita

Tertio. cadunt sub voto. Item ea, quæ redundant in alicuius detrimentum; vel quæ nihil sunt vtilia, non habent rationem melioris boni, sed aliquando fiunt vota de istis, vt de immoderatis ieiunijs, aut vigilijs, vel laboriosis peregrinationibus, quæ vertunt in magnum periculum personæ, fiunt autem interdum vota de aliquibus indifferentibus, & ad nihil vtilibus, ergo non C

Quarto. semper de meliori bono. Item impossibilia nõ sunt meliora bona, ideo non sunt bona, quia nunquam sunt, & tamen interdum aliquis vouet, quod sibi impossibile est, sicut aliquis vouet, dare pecuniam, ad quam reddendam postea est impotens, vel vouet ire in peregrinationem, & infirmitate grauatus habet hoc pro impossibili. ergo votum non est de meliori bono semper. Sed contra, quia Deuterono. 23. cap. dicitur, quod vouentes non debent tardare reddere, & subditur, si nolueris polliceri absque peccato eris, ergo apparet, quòd qui vouet bene agit, sed qui non vouet non agit malum. & ob hoc non potest esse votum de illicitis, quia illicitè agere peccatum est, sed vouere est licitum. Etiam patet ex hoc, quòd non sit vouere de bonis, quæ cadunt sub necessitate, quia qui D illa omittit peccat, & tamen non vouere non est peccatum, cum dicatur: Quod si nolueris polliceri absque peccato eris. Ergo solum est votum de meliori bono, quod sine peccato omitti potest.

Respõsio. Respondendum ad quæstionem, quòd votum, sicut supra declaratum fuit, est promissio facta Deo. Promissio autem fit alicui in fauorem ipsius, & non principaliter in fauorem promittentis, ideo debet fieri de aliquo quod vtile est ipsi, cui promittitur, vel saltem gratum, & dicitur hoc, quia in hominibus fit promissio propter vtilitatem eorum, ad quos est, quia indigent in alterutrum vtilitatibus, promissio autem, quæ fit Deo non est de aliquo vtili, cum nihil sit sibi vtile, quia bonis nostris non indiget, vtilitas autem E est ad supplendam indigentiam. Debet tamẽ id quod ei promittimus saltem esse ei gratum, mala tamen ei grata non sunt, quia non est Deus volens iniquitatẽ iuxta illud Psalm. 5. Quoniam Deus nolens iniquitatem tu es. Et iterum: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, ergo de malis non potest fieri votum. Itẽ repugnat hoc secundum rationem voti, est enim votum secundum se promissio, sed promissioni repugnat fieri de malo, quia siquis promitteret alteri, quod inferret ei malum, non vocaretur ista promissio, sed magis comminatio.

Item ex causa superiori indifferentia non cadunt sub voto. Dico autem indifferentia ea, quæ sunt purè indifferentia, in quorum altero non potest maior bonitas, quàm in alio reperiri, nam dicimus, quòd contrahere, vel non contrahere indifferens est, scilicet, quod ad salutem vitæ æternæ non differt, cum per matrimonium, vel continentiam possit haberi vita æterna: non tamen sunt ista purè indifferentia, quia in vno maius bonum reperitur, quàm in alio, quia licet vtroque modo perueniatur ad vitam æternam, tamen melius, & perfectius peruenitur per obseruationem continentiæ, quàm per contractum matrimonij.

Quæ dicantur indifferentia.

Alia sunt purè indifferentia, scilicet, in quorum altero non potest maius bonum quàm in alio reperiri, B & quòd in eis non reperitur directè aliquod bonum, vel malum, sicut quòd aliquis quotidie lauet manus quinquies, vel septies, vel quòd respiciat rem vno oculo, vel duobus. De primis indifferentib' non est hic sermo, nam de illis est propriè votum, vt infra declarabitur, sed intelligitur de indifferentibus secundo modo, in quibus non potest reperiri bonum, vel malum morale, & de his dicendum, quòd non cadunt sub voto, quia votum est promissio facta Deo, quæ debet esse de aliquo, quod ei est gratum. Indifferentia autem non sunt Deo grata, sed solum opus virtutis, immo indifferentia, si astringantur ad certum modũ arguunt quandam stultitiam aut superstitionem, nam indifferentia non habent in se aliquod bonum, vel malum, quia conferrent aliquatenus ad directio- C nem vitæ, quòd ergo aliquis circa ea curam exhibeat determinando se ad talem, vel talem modum stultitia est, cum solicitudo nostra, quæ ad dirigenda necessaria, & consetentia, ad superflua, & inania distribuitur, vt si aliquis curam haberet oculos semper aperire velociter, vel semper in tarda successione, vel si adhiberet curam ad lauandum quotidie septies manus, & non pluries, nec etiam deficeret amplius, & obseruatio istorũ indifferentiũ inducit superstitionẽ, quę vitanda nimis est. Est enim superstitio obseruatio aliquarum cęremoniarũ, quæ ad rem non ꝯferunt, vt siquis volẽs dare pharmaca ęgroto daret ea manu dextra, & non sinistra, vel conuersus ad orientem, & non ad occidentem, ista enim nihil conferunt ad sanitatẽ, quia non habent aliquam efficaciam naturalem ad D hoc. Sic autem est de omnibus purè indifferẽtibus respectu omnium bonorum humanorum, quia illa nihil ad rem conferunt, ideo siquis astringat se ad obseruandum aliquem modum indifferentium rerum propriè superstitiosus est. Cauendum ergo est, quia ista inutilia sunt, & speciem mali habent. Si autem ista obseruata sine voto non sunt licita, multominus licita erunt obseruata ex voto, quia maior solicitudo tunc ad obseruandum impenderetur, quàm si ea non voueremus, & hoc propter obligationem inductam ex voto, tanto tamen aliquis stultior est, quanto circa inutilia diligentiorem adhibet solicitudinem, ideo superstitiosum est siquis voueret, quòd quandocunque flecteret genua ad orationem, primo flecteret genu E dextrum, quàm sinistrum, vel primo declinaret oculos in terram quàm eleuaret in cœlum, ideo ista nec vouenda sunt, & si aliquando voueantur, obseruari non debent, quin potius videtur Deo, quædam irrogari iniuria, quando ista vouentur, quia videtur contẽni, velut siquis alicui Domino promitteret aliquid dare, quod nihil penitus valeret, vt vnum capillum, vel vnum pugillum terræ, reputaret ille sibi hęc ac iniuriam, vel contemptum, ita Deus cum nos ei indifferentia voluerimus reputabit ad iniuriam si deliberato animo illa vouemus, vel reputabit ad stultitiam nostram si indeliberate promiserimus, manet ergo votum de solis bonis fieri posse.

3 Conclusio quod in differentia sunt duplicia quorũ quędã obseruare stultitia est & superstitio.

Superstitio quid.

4. Conclusio superstitiosa Deo dare vel vouere peccatum est.

Bonũ exẽplum.

Sed

5. Conclusio votum non est de necessarijs.

Sed adhuc considerandum est, quòd votum promissio est. Fit autem promissio de voluntarijs, nam de simpliciter necessarijs nemo promittit, esset enim stultum siquis promitteret se esse moriturum, vel nõ esse volaturum in coelum, aut non futurum asinum, ideo ista non cadunt sub voto. Siquis autem aliquod horum Deo voueret, vel non esset sanę mentis, ita q non intelligeret quid diceret, & tunc nulla est obligatio, vel peccatum, vel si esset sanę mentis irrideret Deum iocans ad illum, sicut in sociali collocutione fieri solet, sed hoc tollit reuerentiam, quæ Deo debetur, ideo culpabile est, & dolendum siquis aliquando taliter vouerit. Manet igitur votum de solo bono, & voluntario. Quia tamen necessarium non repugnat simpliciter voluntario, cum in Deo sit necessitas bene agendi, tamen insit maxima libertas, distinguendum est de necessario, scilicet, quòd quoddam est necessarium in nobis, quod tollit omnem libertatem, sicut nos esse mortales, vel non esse incorruptibiles, & talia necessaria excludunt omnem libertatem, idõ de his votum fieri nequit. Alia sunt necessaria necessitate finis, vel præsuppositionis. s. sine quibus non potest esse salus, sicut tenere fidem, vel obseruare præcepta legis Euangelicæ. De istis autem potest fieri aliquo modo votum, quia licet non fiat votum de eis in quantum sunt necessaria, fit tamen inquantum sunt voluntaria, scilicet, quod sit necessarium ad salutem ęternam, quòd ego obseruem præcepta decalogi: tamen non est simpliciter necessarium, quòd ego obseruem, quia possum non obseruare, idõ quantum ad id, quod in hac parte libertatis meæ est, potero me astringere per votum. Alia autem sunt totaliter libera, scilicet, quæ non sunt simpliciter necessaria, nec etiam ex præsuppositione finis, sicut continere, vel peregrinari, & similia sine his salus esse põt, & de istis proprijssime est votum, & vocantur ista maiora bona. Nam ea, quæ sunt de necessitatte salutis inquantum nos ordinant ad vitam ęternam bona sunt, sed ista, quæ sunt supererogationis perfectius nos ordinãt in vitam ęternam, cum perfectior sit status cõsiliorum, quàm pręceptorum, ideo vocantur meliora bona esse illa, quæ propriè cadunt sub voto, & hoc est quod communiter dicitur, scilicet, quòd votum est de meliori bono. Potest autem magis particulariter dici, quod votum propriè est de ieiunijs, & orationibus eleemosynis, peregrinationibus religionib⁹ abstinentijs, & continentijs, vt patet extra de voto, & voti redemptione per totum, & De statu monachorum per totum, & generaliter in omnibus pijs causis licitis, & honestis faciendis, vel in contrarijs non faciendis tenet votum.

Necessariũ duplex.

6. Conclusio. põt fieri votũ tenere fidem vel obseruare pręcepta.

Illud etiã colligit ex intentione S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. & Bona. 4. Senten. dist. 30.

Regula generalis qñ votum nõ tenet nec est seruandum.

Est tamen regula, quòd vbicunque aliquid fit, quo facto salus corporalis, vel spiritualis amittitur, non tenet votum, vel si aliquid fit, quod non faciendo incurritur mors temporalis, vel peccatum mortale nõ tenet votum de non faciendo, nec ad hoc est seruandum votum, nec iuramentum, nec peccatum, nec lex, nec consuetudo, nec aliquod aliud vinculum, vt patet extra de iureiuran. cap. quanto. hoc tenet Host. in summa. ti. de voto, & voti redemptione. Dicit autem de indifferentibus, quòd quamquàm non sit peccatum mortale de faciendo, vel non faciendo illa: tamen tenet votum, & obseruandum est argumento extra. de no. ope. nunc. cap. cum ex iniuncto. §. super eo. Nisi ratione personæ aliud dicatur, scilicet, quia inhabilis est ad vouendum, & tunc etiam non tenerent vota quæcunque alia emissa, etiamdum non sint cõtrarium alteri præcedenti obligationi licitę, & honestæ ar. extra de iureiuran. in capitu. etiam te. & capitu. veniens.

Opi. Host. & Canonistarum an fiat votum de indifferentibus. Opi Theologorum i 4. Sent. dist. 30. & S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 2. ad 3.

F Contra hoc autem est Beatus Tho. de Aquino secunda secundæ. vbi dicit, quòd vota de rebus vanis, & inutilibus magis sunt dimittenda quàm seruanda. Posset autem aliquis cõcordare forte istas opiniones per distinctionem, quam supra dedimus de rebus indifferentibus, scilicet, quòd intelligatur opinio Host. de indifferentibus, primo modo, quæ sunt bona licet non necessaria ad salutem, opinio autem beati Tho. intelligatur de secundo modo indifferentibus, quæ sunt vana, & inutilia. Sed non stat ista concordia, quia hoc modo ieiunium, abstinentia, peregrinatio, similia essent indifferentia, sed Host. distinguit ista ponẽs bona, & mala. & indifferentia. Dicendum ergo, q opinio Beati Tho. intelligitur de pure indifferentib⁹,
G quæ non possunt habere aliquam maliciam, & bonitatem, vt aperire oculum velociter, vel tarde, & inclinare primo genu dextrum, quàm sinistrum in orando, opinio autem Host. intelligitur de quibusdam indifferentibus parum excedentibus ad hęc, scilicet, q quamquàm non sint illa indifferentia, quæ ponuntur sub consilio, de quibus propriè est votum, sunt tamẽ quædam indifferentia, quæ aliqualiter possunt participare de bono quamquàm parum, & illa quãquàm aliàs inutilia sint propter aliquod bonum, tamẽ quod in eis reperibile est obseruanda sunt, si voueantur. pro prior tamen est modus loquendi sancti Tho. quia indifferentia propriè illa sunt in quibus nullum bonũ, aut malum reperitur, si autem aliàs se habeant iam aliquo modo ad bonum aut malum determinantur.
H & sic indifferentia iam non sunt.

Ad rõnes primę opi. ad primã.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondẽdum est, quòd quamquàm votum proprijssime fiat de meliori bono quod est supererogationis, tamen etiam fieri potest de bono, quod est necessarium cũ reperiatur in eo aliqua libertas, & sic est in eo, quod vouetur in baptismo, quia licet sit de necessitate salutis, quòd illud obseruemus, tamen possumus non obseruare, & quantum ad hoc cadit sub libertate.

Cum autem obijciebatũ de Iacob, qui vouit, quòd Deus verus esset Deus suus. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd necessarium erat, quòd Iacob coleret Deum verum ad vitam æternam habendã, tamen poterat non colere, sicut aliæ gentes non co-
I lebant, & quantum ad id quod liberum erat, colebat, & vouebat. Alio modo responderi potest, & melius, quòd Iacob non vouit, quòd Deus verus esset Deus suus, sed quòd acciperet eum in Deum quantum ad specialem cultum, & hoc apparet quia in eodem 28. cap. dicitur: Si fuerit Dominus mecum &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulũ, vocabit domus Dei, cũctorũque, quę dederis mihi decimas offeram tibi, & hoc modo liberũ erat Iacob vouere. quia non obligabatũ ad offerendum Deo istas decimas ante hoc. Simile autem apparet, quia [illegible] suadebat Israelitis, quod acciperent eum in Deum. & hoc inducit per beneficia, quæ eis contulit [illegible] 19. Apparet autem, quòd ista fuerit intẽtio [illegible] uentis, q̃a vouit cõditionaliter. s. si fuerit De[illegible]
K & custodiet me in via, per quam [illegible] vt patet in præalle. cap. si tamẽ vouisset ac[illegible] verum in Deum absolutè non intelligens de [illegible] li cultu non apposuisset conditionem, quia siue Do⁹ faceret prosperum iter suum, siue non, semper coleret eum habendo in Deum cum patres sui coluissent eum.

Ad 2. De voto Iepte Galaadite.

Ad secundam rationem cum arguebatur de Iepte Galaadite, quòd vouit aliquid illicitum, & tamen non reputatur ei ad iniustitiam, quin potius dedit ei victoriam contra Ammonitas. Respõdendum, quòd Iepte non vouit aliquid illicitum, sed in completione

voti

voti fecit aliquid illicitum, nam ipse vouit, q quidquid
occurreret ei primo de domo sua redeunti de bello
immolaret Domino: hoc autem absolute non erat
malum, quia poterat ei occurrere aliquod pecus, &
illud esset licitum ad immolandum, intentio autem
sua non fuit ad malum, quia non fuit determinata ad
occidendum filiam, quando vouit, immo non consi-
derauit, quòd filia posset ei occurrere, sed existimauit
de aliquo pecore, & quantum ad hoc votum erat lici
tum, & acceptabile. Deus quoque acceptauit illud,
vnde dicitur Iudi. 11. cap. quod factus est spiritus Do-
mini super Iepte, & tunc pugnauit, & vicit Ammo-
nitas: si autem intentio sua fuisset determinata de oc-
cidendo filiam fuisset votum damnabile. Quòd autē
non intenderit de filia apparet, quia Iudi. 11. cap. dici-
tur, quòd reuertente Iepte in domum suam, cum vi-
deret filiam occurrentem sibi primò, scidit vestimen-
ta sua, & ait: Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta
es. Deceptio tamen nunquam euenit nisi quando ali
quid accidit præter id quod æstimabamus. Circa votū
Iepte dicit sanctus Tho. vbi supra, quòd quędā sunt,
quæ in omnem euentum bona sunt, sicut opera vir-
tutis, & alia huiusmodi, quæ absolute possunt cadere
sub voto, quædam vero in omnem euentum sunt
mala, sicut ea, quæ secundum se sunt peccata, & hæc
nullo modo possunt cadere sub voto, quædam vero
sunt bona, & secundum hoc possunt cadere sub vo-
to, possunt tamen habere malum euentum, in quo
non sunt obseruanda, sicut in voto Iepte accidit, qui
vt dicitur Iudi. 11. cap. votum vouit Domino dicens,
si tradideris filios Ammon in manus meas quicun-
que primus egressus fuerit de foribus domus meæ
mihique occurrerit reuertenti, eum offeram holo-
caustum Domino. Hoc enim poterat habere bonum
euentum, vt si occurreret ei aliquod animal immo-
laticium, vel malum euentum, vt si occurreret ho-
mo, vel asinus, quæ non sunt immolaticia, & sic factū
est. vnde Hiero. dicit, quòd in vouendo fuit stultus, &
in reddendo fuit impius. præmittitur tamen ibidem,
quòd factus est super eum spiritus Domini, scilicet,
quia fides, & deuotio ipsius ex qua motus est ad vo-
uendum fuit a Spiritusancto, propter quod ponitur in
catalogo sanctorum, & propter victoriam, quam ob-
tinuit. Dicit autem sanctus Tho. quòd verisimile est,
quòd Iepte pœnituerit de isto malo. Considerandū
autem circa votum Iepte, quòd non fuit iniquum
sed indiscretum, quia debuisset dicere, cum rediero
de bello in pace quodcunque animal immolaticium
primo mihi occurrerit egrediens de domo mea offe-
ram illud in holocaustum, dixit tamen vniuersaliter.
Fuit autem præter hoc impius in exequendo, quia li-
cet vouisset indiscretè debebat interpretari votum
in bonam partē, cum non attendisset specialiter ad
filiam, & si ad eam attendisset debebat votum infrin-
gere, quia non tenebat, peccauit tamen per ignoran-
tiam non in vouendo, sed in exequendo, quia cum
ipse vniuersaliter locutus fuerit, scilicet, quicunque
Ignorātia Iepte. primus egressus fuerit &c. existimauit, q istud votū
extendebat ad oīa, siue ad hoīes, siue ad quæcunq; pe
cora, & iumenta, ideo quamquàm nimis doleret pro
filia, quia vnica sibi erat, quia tamen intelligebat se
obligatum ad hoc, magis voluit quantum ad suam
æstimationem orbus manere, quàm Domino displi-
cere. Sic patet Iudi. cap. 11. ex verbis Iepte, scilicet,
Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es, aperui n.
os meum ad Dominum, aliud facere non potero. Fi-
lia quoque Iepte intellexit patrem obligari ex hoc vo
to, vt patet ibidem, cum dicitur: Cui illa respondit,
pater mi si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mi-
hi quodcunque pollicitus es concessa tibi vltione de

A inimicis tuis. Hoc autem dato nō oportet dici, quòd
Iepte doluerit de malo isto, quod fecit, quia non in-
telligebat se facere malum, immo existimabat, quòd
si hoc non faceret, nimis peccaret contra Deum, &
propter hoc, quamquàm cum graui amaritudine,
filiam tamen occidit. Incidit autem Iepte in erro-
rem, quia manifestum est, quòd non erat obligatus
ad complendum votum, immo peccabat in com-
plendo, nisi enim ignorantia excusaret, quia ne-
mo potest per votum suum infringere legem Dei,
alioquin tota lex faciliter aboleretur vouendo con-
tra eam, fieretque nobis fornicari licitum per le-
gem, quod alias illicitum erat. Sed istud incon-
B ueniens est, ideo nulli licet contra legem vouere, &
si vouеat peccat in vouendo, non tamen debet com-
plere, & si compleuerit grauius peccat. poterat tamē
accidere in voto Iepte, quòd occurreret ei aliquod
brutum non immolaticium, vt asinus, si autem vel-
let illud immolare, peccaret, quia lex vetuerat immo
lari aliqua animalia immunda, ideo non poterat licite
complere votum, a fortiori autem, cum immolaret
filiam, quia ibi multipliciter peccabat, scilicet, quia oc
cidebat hominem innocentem, & quia filiam, & qa
immolabat animal non immolaticium. Compleuit Quam mandes essent stulti.
tamen Iepte votum, quia æstimauit se obligatū esse,
quod fuit propter magnam ignorantiam legis peri-
torum temporis illius. Facile enim erat concludi,
quòd istud votum non obligabat, erant tamen Iudæi
C tibi rudes circa legem vix ea, quæ clarissima erant in-
telligentes. Sic autem accidit, & alijs temporibus, nā
cum in diebus Machabęorum pugnarent Gentiles
contra Iudæos, qui volebant obseruare legem, mo-
riunt bella in diebus sabbathorum, & illi existiman-
tes sibi esse illicitum pugnare se defendendo non se
defenderunt, nec saltem concluserunt loca, in quib⁹
possent conseruari, sed dixerunt: Moriamur omnes
in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlū,
& terra, quòd iniustè perditis nos. Et occisi sunt
quasi mille viri, vt patet primo Machabæo. capitu. 2.
postea autem alij Iudæi videntes, quòd hoc modo
omnes perire possent per fraudē, iudicauerūt, quòd
in diebus sabbathorum pugnarent se defendendo.
D De isto autem voto Iepte magis declarabitur Iudic.
11. capitu.
Ad tertiam rationem, cum arguebatur, quòd ali- Ad 3.
quando fiunt vota, quæ vergunt in detrimentum per
sonæ, dicendum, quòd maceratio proprij corporis p
vigilias, & ieiunia non est Deo accepta, nisi inquan-
tum est opus virtutis. Actus autem virtutis est secun-
dum determinationem rectæ rationis, & quantum
ad hoc sunt Deo accepta, quę fiunt, scilicet, inquantū
fiunt ad refrenationem concupiscentiarum cum de-
bita discretione. Cum autem exeunt metas rectę ra-
tionis, non cadunt sub voto, nec Deo placita sunt.
Propter hoc Apostolus ad Roma. 12. cap. postquam,
dixit, Exhibeatis membra vestra hostiam viuentem
sanctam, Deo placētem; addidit: Rationabile sit obse Qñ fiūt vota indiscrete ta qualiter obseruāda sunt.
E quium vestrum. Sed quia quantū ad ea, quæ homo
habet ad seipsum, faciliter fallitur cum interdum sit
sibi fauorabilis, ista vota congruentius secundum ar-
bitrium alterius iudicātur, ideo Ecclesia statuit, quòd
in votis, quæ apparēt dura, secundum arbitrium eius,
qui præest iudicentur, scilicet, an teneant, vel non, &
an seruanda, vel mutanda sint, & in quid commuten-
tur, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap.
de peregrinationibus. Cum vero arguebatur de in-
differentibus, & vanis de quibus interdū fit votum, di-
cendum est, quòd non debent seruari si talia sint pro-
priè indifferētia, quia in vouendo talia, & seruando es-
set homo superstitiosus, & stultus, ideo dicebat Bea-
tus

F tus Tho. de Aquino, quòd talia magis sunt dimittenda, quàm seruanda. Host. autem dicebat, quòd erant seruanda, sed hoc supra declaratum est. Ad quartã rationem cum arguebatur de impossibilibus, quę aliquando vouentur, & tamen illa non sunt meliora bona. Respondendum est, quòd vouere impossibile contingit dupliciter: vno modo, quòd res sit impossibilis, quando vouetur, & cognoscatur esse impossibilis: alio modo, quòd a principio fuerit possibilis, & leuis impleri, postea autem efficiatur a casu impossibilis. Si primo modo dicendum, quòd impossibile non cadit sub voto, sicut non cadit necessarium necessitate absoluta, immo minus cadit quàm necessarium, quia non sit nobis liberum: tamen fit per nos, vel patimur nos illud. Quod autem est impossibile, nec agimus,

G nec patimur, stultum ergo foret, siquis voueret impossibilia. si autẽ id quod vouetur a principio erat possibile tamen postea efficiatur impossibile propter langitorem, aut infirmitatem, vel paupertatem aut alias causas, sicut dicebatur in arguendo, votum tenuit a principio, quia factum est de re possibili licita, & honesta, ideo postea debet date operam ipse, qui vouit, vt compleat: si autem efficiatur sibi impossibile, non tenetur, debet tamen aspicere an deuenerit in istam impossibilitatem ex culpa sua, & tunc dolebit, quòd per accidens ipse fuerit causa fractionis voti, & tamen nihil vltra agere tenebitur re facta impossibili: si autem non accidit impossibilitas ex culpa sua non tenebitur dolere, nec aliquid alterum agere.

Ad 4.

Impossibile non cadere sub voto. Vide infra q. 50. ad tertiũ.

H

An idem opus sit magis meritorium cum voto, quàm sine voto. Quaest. XLIX.

Qvaeretvr amplius de voto, scilicet, an idem opus sit magis meritorium, vel min^9 cum voto, an sine voto, sicut siquis obseruet castitatem ex voto, & alius sine voto ceteris paribus quis horum magis mereatur. Et arguitur, quòd magis meritorium est agere sine voto, quia omnis operatio humana habet rationem boni, vel mali, inquantum reperitur in ea ratio libertatis, & quanto est magis libera est magis bona, vel magis mala. Quod autem est totaliter inuoluntarium, non est laudabile, nec vituperabile, vt patet 3. Ethi. sed quod fit sine voto est pure liberum, quod autem ex voto

I habet necessitatem, ideo magis meritorium, vel demeritorium erit, quod fit sine voto, quàm cum voto. Et si aliquis respondeat, quòd votum non habet necessitatem absolutã, sed necessitatem finis, vel ex praesuppositione. Adhuc non videtur satisfacere, quia necesse est in voto dari aliquam necessitatem qualiscunque illa sit: sed sine voto non est aliqua necessitas, ergo magis liberum est agere sine voto, & consequenter magis laudabile cum bonum fuerit. Item patet hoc, quia dicit Prosper in. 2. li. De vita contemplatiua: Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt nos non necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus, sed ille, q vouet ieiunium subdit se necessitati ieiunandi, ergo melius esset, si ieiunaret sine voto. Item Apostolus

K 2. ad Corin. cap. 9. dicit. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim datorẽ diligit Deus, sed quidam ea, quę vouẽt ex tristitia faciunt, & hoc videtur procedere ex necessitate, quam votum imponit, quia necessitas est contristans, vt patet 5. Meta. ergo melius est aliquid facere sine voto, quàm cum voto. Item votum necessarium est ad hoc, quòd firmetur voluntas ad rem, quã vouet, vt supra fuit declaratum, sed nullus potest magis firmari in aliquo operabili, quam cũ illud actualiter facit, ergo melius est sine voto agere, quia nunc inducetur necessitas, quam volebamus per votum inducere. Item quanto aliquod bonum opus est cũ maiori delectatione tanto est magis virtuosum, quia signum generati habitus est fieri delectationem in opere 2. Ethi. sed qui agit ex voto non agit ex tanta delectatione, sicut qui sine voto, quia qui non vouit operatur ex inclinatione, scilicet, quia vult, qui autẽ vouit iam ex necessitate operatur, ideo minus delectabiliter, quod patet, quia operatio illa est delectabilis, quae est conformis naturae, vt patet in fine 7. Ethi. sed esse liberum est naturae humanae conditio, & qui agit ex voto non agit ex plena libertate, qui autem sine voto agit liberrime, ideo delectabilius operabitur, qui sine voto, & consequenter virtuosius, & magis meritoriè. In contrarium videtur, quòd melius sit agere ex voto, quia magis meritoriũ est habere actũ duarum virtutum quàm vnius, sed qui agit ex voto habet actum duarum virtutum, & qui agit sine voto habet actum vnius tantum virtutis, ergo magis meretur, qui agit ex voto. Antecedens patet, quia qui agit ex voto, scilicet, vouẽdo continere habet primo actũ latrię inquantum ordinat istum actum in Deum per promissionem, & illa promissio est quoddam obsequium. Habet etiam actum secundae virtutis, scilicet, temperantiae cuius est continere, vel abstinere, si autẽ aliquis sine voto abstineret solũ haberet actum temperantiae, ergo magis meretur, qui uouit. Item dato, quòd in actu votiuo esset actus vnius virtutis solum, adhuc illa perfectius operaretur, quàm sine voto, quia uouere pertinet ad principaliorem virtutem, scilicet, ad latriam, ut supra fuit declaratum, agere autem sine uoto pertinet ad alias uirtutes minores, scilicet, ad temperantiam, fortitudinem, & similes, habent se tamen sic actus uirtutis, sicut ipsę uirtutes, scilicet, quòd actus principalioris uirtutis est principalior, actus minoris uirtutis est minor, & propter hoc dicitur 1. Ethic. quòd fęlicitas sit act^9 principalissimę uirtutis, quia est fęlicitas summum bonum. Etiam colligit hoc ex 8. Ethi. ergo uotũ q̃ est a latria, quae est principalis erit excellentius quàm operatio sine uoto, quae est a minoribus uirtutibus. Item dicitur in Psal. Vouete, & reddite Domino: si tamen non esset magis meritorium agere ex uoto, quàm sine illo non admoneret Scriptura ad hoc, quia esset uotum superuacuum. Item super istum locum Psalmi: Vouete, & reddite, Glosa dicit uouere uoluntati consulitur, sed consilium non est nisi de meliori bono. ergo melius est facere aliquid ex uoto, quàm sine uoto. Itẽ perfectius est complere actus duorum consiliorum, quàm unius, sed qui uouet complet in se duo consilia, qui autem sine uoto agit, unum tantum complet, ergo melius est uouere. Primum patet, quia quodlibet de consilijs dicit aliquam perfectionem, ergo melius est duo adimplere, quàm unum. Secundum patet, quia qui uouet complet duo consilia. Primum est, quia uouet, obligare autem se per uotum pertinet ad consilium, ut dictum est. Secundum consilium est quantum ad id, quod uouetur, quia uotũ proprie est de operibus supererogationis, ut supra fuit declaratũ, & ista cadunt sub consilio, qui autem operatur ista sine uoto solum complet unum consilium, scilicet, qui agit unum opus super erogationis. Respondendum ad quaestionem, quod magis meritorium, & laudabile est agere aliquid cum uoto, quàm sine uoto, ad quod possunt esse multae rationes. Prima est, quòd uouere est actus latriae, quę est uirtus multum excellens, immo nobilissima inter oẽs morales, nobilioris autem uirtutis est opus melius, & magis meritoriũ, unde actus inferioris uirtutis est melior, & magis meritorius

Arguit 1.

Cap 1.

Cap. 3.

Magis laudabile & meritoriũ est aliquid agere ex voto quàm sine.

ritorius ex hoc, quòd imperatur a superiori virtute, cuius actus sit per imperium. Patet autem hoc ex cōparatione theologicarum virtutum ad morales: sicut enim inter theologicas excellētior est charitas, ita inter morales nobilissima est latria, sed in theologicis sic est, quòd actus fidei, & spei, quæ sunt minores virtutes est perfectior quando imperatur a charitate, q̄ si non imperetur, ergo sic erit de latria ad virtutes minores morales. Assumptum patet, quia si aliquis habeat actum fidei per charitatem, scilicet, quòd assentiamus alicui articulo, quia charitas iubet captiuari intellectum in obsequium Christi, perfectior est ille actus fidei, quàm si solum esset ex fide sine charitatis imperio. Idem est de actu spei. De moralibus autem respectu latriæ sic se habebit: latria enim est excellentissima inter morales, & habet ordinare act⁹ oīum aliarū moraliū per imperium in Deum, qui est finis suus: ergo cum ille ordinatæ fuerint per latriam perfectiores erunt quàm sine latria, sed vouere est actus latriç, ergo cum aliquis ieiunauerit, vel continuerit ex voto melius operatur quàm sine voto: sic enim dicit Aug. in li. de virg. quòd nec ipsa virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est honoratur, quam vouet, & seruat continentia pietatis. Sed obijcietur contra hoc, quia etiam si non voueamus possumus habere actum latriç, quia virtutes morales secundum se nō diriguntur in Deum, sed in quosdam alios fines magis particulares, sicut patet de temperantia fortitudine, iustitia, eutrapelia, quæ ordinantur ad quædam bona humana. Cum autem aliquis habuit actus istarum virtutum solum, non operabitur propter Deum, vt si contineat, vel ieiunet. Si tamen aliquis propter Deū ieiunet, vel exponat se ad mortem, aut elargiatur pauperibus eleemosynas, ordinabuntur hi actus trium virtutum moralium in Deum, & hoc per latriam, nā nulla virtus potest per seipsam ordinare actum suum, nisi in finem sibi præstitutum. Cum autem ordinatur ad finem altiorem eleuatur per aliam virtutem ordinantem ipsam, & vtentem ea per imperium: sic enim fit de iustitia legali respectu omnium virtutum moralium, quia aliæ sunt in bona particularia humana, iustitia autem legalis est in bonum commune, ideo ordinat actu omnium aliarum uirtutum in bonū commune, vt patet 5. Ethi. circa principium. Sic igitur latria erit ordinans actum omnium virtutum moralium in Deum, scilicet, faciens, quòd propter Deum iustè, tēperate, liberaliter, & fortiter agamus, & istud contingit sine voto, ergo ita diriget latria alias virtutes morales sine voto, sicut cū voto, & consequenter erit ita meritorium operari sine voto, sicut cum illo, quia ista perfectio voti solum prouenit ex latria.

Respondendum, quòd sine voto possunt ordinari actus virtutum moralium in Deum, ideo generaliter quandocunque operamur secundum aliquam moralem virtutem propter Deum, est ibi operatio latriæ dirigentis actum illius virtutis moralis in Deum, sed adhuc magis meritorium est, cum agimus aliquid ex voto, quàm sine voto, & hoc, quia quando aliquis agit ex voto, habet duos actus latriæ, cum vero sine voto habet vnicum, vnde accipiendo, quòd aliquis contineat ex voto sunt hic tres actus: vnius est actus temperantiç ad quam pertinet continere. Alius est actus latriæ inquantum propter Deum solum continemus. Tertius est etiam actus latriæ inquantum ei quandam aliam specialem cultus ceremoniam exhibemus obligantes nos ei ad continendum, quæ obligatio per seipsam solam est actus latriç, etiam sine actu priori. Cum vero aliquis continet propter Deū sine voto sunt duo actus virtutis, primus est temperātiæ, cuius est continere. Secundus est latria, quæ ordi-

In voto est actus duarum virtutum, sine voto vni⁹ tantum.

A nat istam continentiā in Deum. Perfectius ergo erat votum, in quo erant tres actus virtutis, & duo erant actus latriæ, quàm operatio sine voto, in qua sunt solum duo actus virtutis, & vnicus est actus latriæ. Alia ratio adhuc est, quia ille, qui vouet aliquid, & facit pl⁹ se Deo subijcit, quàm ille, qui solum facit, quia qui vouet subijcit se Deo non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem agendi. s. vt non solum aliquid agamus pp Deum, sed etiam, q̄ de cętero nihil nobis facere liceat, nisi quod Deus vult, & hoc nimis est, plus enim quis donat voluntatem suā subijciendo Deo etiam si non voueat aliquem actū determinatè, quàm si multos actus faciat non obij-
B ciens voluntatem suam, sicut plus daret alicui, qui daret ei arborem cum fructibus quàm qui daret illi fructus tantum, vt dicit Anselmus in lib. de similitudinibus. Quòd etiam votum s̄m se sine aliqua operatione sequenti sit meritorium apparet, quia sic se habet votum nostrum ad Deum, sicut promissiones de benefaciendo inter homines, sed non solum alicui grās impendimus cum nobis benefacit, sed etiam cum benefacere promittit, ergo Deus nō solum acceptat cum aliquid agimus, sed ēt cum agere vouemus. Itē alia rō ad hoc est, q̄ voluntas nostra firmatur per votum immobiliter in bonum, facere aūt aliquid ex voluntate firmata pertinet ad perfectionem virtutis, vt patet 2. Ethi. vbi Philosophus ponit tria requisita ad virtutem. s. q̄ in operatione sit hō sciens, & volens, &
C impermutabiliter operans, sic autem è contrario peccatum, quod mente firmata fit in malo dr̄ fieri per obstinationem, & illud est nimis graue, ergo è ɔ̄no mēs firmata in bonum faciet actum excellentiorē. Quod autem dr̄ de firmitate mentis in voto non est intelligendum solum quantum ad obligationem, per quā determinatur quis ad faciendum sic, & non aliter, sed intelligitur de quadam firmitate mentis, quæ est totaliter se disponere ad aliquid faciendum, & per hanc firmitatem nimis homo meretur, quia quanto aliquis est magis firmatus tanto est magis voluntari⁹. Cum enim quis nondum vouit habet voluntatem non firmam, ideo interdum operatur cum vult. rursus autem cum noluerit, non operatur, & sic fluctuat, qui autem vouet nisi forte indeliberato animo agat,
D quod propriè non est votū, primo se totaliter determinat ad semper sic faciendum, & quia sic deliberat vouet: ideo firmitas mentis est simul cum voto, & tamen est præter obligationem voti.

An sufficia. q̄ aliquis agat aliquid per habitū latriæ, & alteri⁹ virtutis, sicut si faceret ex voto, & q̄ magis proficiat votū.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primā cum dicebatur, quòd quanto aliquid est magis liberum, tanto est magis meritorium cęteris paribus cōcedendum est. Cum vero obijcitur, quòd ea, quæ sunt sine voto sunt magis libera, negandum est. Nā quamquàm aliqua necessitas sit in voto: tamē illa nō tollit, nec diminuit libertatem. Deus enim necessario bene se habet, & bene operatur: tamen liberrim⁹ est in operatione. Cum autem obijciebatur, quòd quamquàm non sit necessitas absoluta in voto, est ta-
E men necessitas ex præsuppositione finis, ergo saltem ex hac parte minus liber est, qui vouet.

Ad 1. rōnē in principio.

Respondendum est non valere: hoc enim esset si necessarium per se opponeretur libero, vel voluntario, quia tunc quæcunque pars necessitatis diminueret aliquam partem libertatis, sed falsum est: est enim contrarium libero, uel uoluntario coactum, & de hoc uerum est, quod coactio simpliciter aufert totaliter uoluntarium, & quæcunque pars coactionis aufert aliquid de libertate, sed in uoto nulla coactio est, nec ante emissionem uoti, nec post: licet sit ibi necessitas ex præsuppositione finis: ergo non tollitur libertatis aliqua pars per uotum. Aliter dici posset de

necessitate

necessitate voti, quòd etiam necessitas, quę est ex pręsuppositione finis non est simpliciter in vouente, quia vouentes aliquando fuerunt sine omni necessitate, ideo ex voluntate vouendi, quando erant purè absoluti a necessitate omnes actus posteriores sunt purè liberi: si enim illi, qui ex voto agunt semper fuissent necessitati ad agendum, verum esset, quòd per votū esset operatio minus libera aliqualiter, quàm aliàs foret, & tamen ipsi se voluntariè subdiderunt, ideo ex hoc magis merentur. Sed prima responsio melior est.

Alia solutio. Aliter responderi potest, quòd illi, qui vouent non solum non sunt minus liberi, sed etiam sunt magis liberi, quia libertas pertinet ad voluntatem, ideo quantum aliquis agit rem magis voluntariè tanto magis libere, sed qui vouet agit magis voluntariè cum voluntas eius sit firmata, & determinata magis ad operationem, voluntas autem non vouentis non est tantum determinata, sed fluctuat, ideo ex hoc minus volens est.

Ad 2. Ad secundam rationem de auctoritate Prosperi quantum ad necessitatem ieiunandi, dicendum est, quòd intelligitur illa auctoritas quantum ad necessitatem coactionis, & non quantum ad necessitatem voti, ideo signanter dicitur in eadem auctoritate, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus, necessitas autem coactionis inuoluntariū causat, & deuotionem excludit: necessitas vero voti est per immutabilitatem voluntatis, vnde voluntatē confirmat, & deuotionem auget, & sic ista non ꝓhibetur, sed magis consummatur.

Ad 3. Ad tertiam rationē de dicto Apostoli, dicendum quòd necessitas faciendi non causat semper tristitiam, quia in Deo est summa delectatio, vt probat Aristo. 12. Meta. & 7. Ethi. ipse tamen necessario bene agit, sed necessitas coactionis inquantum est contraria voluntati tristitiam causat secundum Philosophum 5. Meta. necessitas autem, quæ est ex præsuppositione finis non causat tristitiam in illis, qui bene dispositi sunt in anima, sed magis voluntatem confirmat, & gaudium generat. Si enim homines scirent in potestate sua simpliciter constitutum bonum agere, langueret virtus mentis circa istud. Cum vero sibi sciunt incumbere aliquid agendum, confortant se ad illud exequendum, & faciliter exequuntur, per hanc autem executionem bene dispositi postea in operatione gaudent, nam habitus ex operatione gignitur, sed habitus superueniēs facit delectationem esse in operibus, vt patet 2. Ethic. vnde Aug. dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinum: Non te pœniteat vouisse, immo gaude iam tibi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset. Sed adhuc posito, quòd aliquis a principio, qui fuit feruens in voto efficiatur tepidus, vel frigidus, ita vt doleat de voto emisso, si tamen adhuc maneat voluntas implendi votum, & impleat cum illa tristitia, magis meritorium esset, quàm si fieret sine voto, & hoc, quia licet ad actum materialem voti sit tristitia, tamen respectu voti non est aliqua, ideo ipse vouens vult explere votum cum expleat: tamen act9 materialis est sibi difficilis, impletio autem voti est actus religionis, quæ est potior virtus, quàm abstinētia, cuius actus est ieiunare, vel quàm continētia, cui9 est cohibere libidines, ideo magis meretur explens votum cum tristitia, quàm ille, qui non vouens facit quod facit vouens, etiam cum gaudio.

Actus voti completiuus licet aliqñ sit cum tristitia magis meritori9 est q̄ actus delectabilis sine voto. & q̄uo intelligit. vid' supra. Hoc idem tenent: Do. & alīqui. 4. Sentē. & S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 6.

Ad 4. Quæ sit firmitas, quæ inducitur per votum in operatione. Ad quartam rationem respondetur, quando dicebatur, quod votum est ad firmandū voluntatē, sed non pōt magis firmari, q̄ cū quis actualiter operatr, ēt si sine voto. Dicendū, ꝙ ille, qui facit aliqd sine voto, habet imobilē voluntatē respectu illi9 opis singularis quod facit, & tūc cū facit solū quod quidē nō est, ex aliqua firmitate voluntatis per libertatem, sed ex necessitate rei, quia voluntas dū vult, necessario vult, & omne quod fit, vel est, dum fit, vel est, necessario fit vel est, quia ista sunt in sensu composito. & sic est accipiendum omnis propositio de p̄ñti inquantum est de p̄ñti. s. reduplicando conditionem t̄pis. s. cum, vel dum, & ista firmitas voluntatis non est aliqualiter meritoria, quia non est liberum voluntati sic se firmare. Qui autem facit ex voto aliter habet voluntatem firmam, nam cum agit est firma voluntas ex conditione rei, & hoc non attinet ad votum. manet etiam firmitas voluntatis pro futuro, q̄a firmiter determinat ille, qui aliquid vouet semper se sic facturum, sicut aliquando facit, & hoc q̄ñ votum est perpetuum: si autē sit ad aliquod tempus durans, non solum firmatur voluntas vouentis in illo actu, quem actualiter habet, sed ēt ad omnes futuros actus, si vero votum sit de vnico actu, vt si q̄s vouit se vna die ieiunaturū, manet voluntas firmata respectu futuri, quia quando ille actus vouetur, adhuc futurus est, tamen vouens firmiter se determinat ad illum firmiter exequendum.

Ad 5. Ad quintam rationem, cum dicebatur, quòd qui agit ex voto agit ex minori delectatione, negandum est. & cum dr̄, ꝙ est ibi aliqua necessitas. ergo minor libertas, & consequenter minor delectatio, neganda consequentia. Nā necessitas non repugnat libertati, sed coactio, vt supra declaratum est. Aliter poterat dici, ꝙ interdum contingit, ꝙ vouentes cum tristitia operentur, licet hoc sit nimis accidentale voto, tamē adhuc tunc dicebatur, quòd erat magis meritorium agere ex voto, & cum tristitia, quàm sine voto, & delectabiliter, ideo pro hoc negandum est antecedens, scilicet, quòd opus bonum tanto est magis virtuosum, quanto est cum maiori delectatione: intelligendum est enim cęteris paribus, vt scilicet si sit idem actus, & ab eadem virtute, si tamen sint diuersa virtutes, actus ille, qui est cum tristitia poterit esse excellentior eo, qui est cum delectatione, vt si quis operetur per fortitudinem circa magna terribilia, vel p temperantiam abstinendo a magnis delectabilibus, manifestum est, quòd nimis excedit ad eum, qui operatur per eutrapeliam, vel affabilitatem, etiam si delectabiliter, eo ꝙ fortitudo, & temperantia sint de maximis virtutibus eutrapelia autem fortè omnium minima est. ita de operatione, quæ est cum voto, & illa, quæ est sine voto, quia votum est actus latriæ, & completio eius inquantum est: votum etiam pertinet ad latriam, facere autem sine voto pertinet ad minores virtutes, ideo quamquàm sit actus uoti in complendo cum tristitia, est maior, quàm actus sine uoto cum delectatione, quia ille pertinet ad minores uirtutes

Nota q̄uo intelligit, ꝙ delectabilis operatio in eodē gñe semp est magis meritoria, q̄ opatio tristis.

An omne votum factum ab eo, qui vouere potest, & non impedito obliget, & de votis obligantibus, & non obligantibus, ac de votis monachorum. Quæst. L.

QVAERETVR vlterius de uoto an omne uotum obliget, & non est intelligendum hoc absolute, quia sic manifestum est, quòd non obligat omne uotum, cum multa uota fiant ab illis, qui non possunt uouere, ut a paruulis, & furiosis, & generaliter ab omnibus, qui non sunt sui iuris quantum ad id, quod uouent. Etiam, quia aliquando fiunt uota de rebus illicitis, quæ non cadunt sub uoto, & de his nemo dubitat, quod uotum non teneat: sed posito, quòd uotum fiat ab illo, qui uouere potest, & de rē illa, quæ cadit sub uoto, & sic de cęteris conditionibus uoti, tunc est dubium, an omne uotum teneat. Et uidetur, quòd non, quia uotum est promissio facta Deo, per promissio-

Arguit 1. ꝙ non.

promiſſionem aũt acquiritur ius ei, cui fit promiſſio A ſi acceptet promiſſionem: ſi aũt non acceptet nihil acquiritur, vt patet in ſtipulantibus, ſed ſic eſt de promiſſionibus, quæ fiunt inter homines, ꝙ nemo ſanę mentis curat acceptare promiſſionem illam, quæ eſt penitus de re inutili, & ſic eſt de omnibus promiſſionibus noſtris reſpectu Dei: ergo nullam acceptabit, & conſequenter non manebit obligatio in voto. Antecedens patet, quia vtilitas eſt ad ſupplendam indigẽtiam: Deus aũt bonorum nr̃orum non indiget, iõ nõ acceptabit votum, quia erit ſibi inutile.

Secundo. Itẽ magis indiget hõ eis, quæ promittuntur ſibi per aliũ hoĩem q̃ Deus eis, quæ nos ei vouemus, cum bonorũ nr̃orũ, nequaquam egeat, ſed promiſſio ſimpl̃r hoĩ facta nõ obligat ad obſeruandum ſᷝm conſtõnem legis humanæ, quia vr̃ eſſe ꝑꝑ mutabilitatem voluntatis humanę B inſtituta: ergo multo minus promiſſio ſimpliciter facta Deo, quia dr̃, votum obligabit ad obſeruandũ. Itẽ nemo põt ad impoſsibile obligari: ſed quandoque quis vouet id, quod fit ei poſtea impoſsibile, vt ſi aliq̃s promittat quidquam, poſtea nequaq̃ põt adimplere, & tñ a principio poterat: velut ſi quis ingrediatur religionem factis aliquibus votis in ſęculo, poſtea nõ poterit illa complere, ſi prælatus repugnet: vel vouet peregrinationem, & efficitur ita languens, ꝙ nec per ſe, nec ab alijs portari põt: ergo vr̃ ꝙ non obliget oẽ votum.

Tertio. Item id ad cuius ſolutionem eſt aliquis obligatus ſtatim ſoluere tenetur, ſed aliquis non tenetur ſoluere ſtatim votum præcipue ſi ſub conditione futura vouit: ergo non eſt ſemper obligatorium votum. C In contrarium arguitur, quia dr̃ Eccl. c. 5. quodcunq; voueris redde, multoq; melius eſt non vouere, q̃ poſt votum promiſſa non reddere: ergo omne votũ obligat. Item ſi non obligaret omne votum, non eſt peccatum in non reddendo, ſed peccatum eſt cum non reddimus, & non ſolum cum non reddimus, ſed etiã cum moramur in reddendo: ergo omne votum obligat. De hoc Deut. c. 23. ſ. cum votum voueris domino Deo tuo non tardabis reddere, quia requiret illud Deus tuus, & ſi moratus fueris reputabit̃ tibi in peccatum. Ad quæſtionem reſpondendum eſt, ꝙ ſi obſeruentur omnes conditiones voti. ſ. ꝙ fiat ab illo, q põt vouere, & de re, quæ ſub voto cadit, & ſic de omnib⁹ conditionibus obligabit. Hoc autem, quia ad fidelita- D tem hominis pertinet, vt obſeruet illa quæ promiſit: vnde dr̃ aliquis fidelitatem habere in hoc præcipuè, ꝙ non facit irritum verbum ſuum, & ſi homo obligatur homini reddere, quæ promiſit, quia recta ratio dictat hoc eſſe ſeruãdum: multo magis debet homo obſeruare promiſſa ad Deum, quia longe grauius eſt æternam, quam temporalem offendere maieſtatem: extra de hæret. c. vergentis. Debet autem homo fidelitatem Deo, tum ratione domini, quia vniuerſalis dominus eſt, tum ratione beneficii, quia quidquid ſum⁹ & habemus ipſe contulit: in ipſo enim ſumus, viuim⁹ & mouemur Actuum. 17. c. Ad hanc ergo fidelitatẽ pertinet, vt homo maxime obſeruet vota facta Deo: ideo fractio voti eſt quædam ſpecies infidelitatis. Vnde Eccle. c. 5. dr̃. Si quid vouiſti Deo, ne moreris red- E dere: diſplicet. n. ei infidelis, & ſtulta promiſſio. Eſt autem promiſſio infidelis quando non ſeruatur, quod promittitur. Ad rõnem r̃ndendum.

Ad primã rationem. Ad primam cum dicebatur ꝙ votum non obligat, quia Deus non acceptat illud: reſpondendum eſt, ꝙ acceptat: immo ſi vota fiant diſcretè Deus multum acceptat ea: & propter hoc ſępe in ſcriptura conſulitur, ꝙ voueamus. & cum dicitur, ꝙ promiſsio noſtra eſt Deo inutilis, ideo non acceptat. Dicendum, ꝙ quamquam ſit inutilis reſpectu Dei. ſ. ꝙ nulla indigentia eius ſubleuatur ꝑ votum noſtrum, nec etiam aliquod bonum ei acquiri- A tur: tamen eſt nobis vtilis promiſsio voti, quia per eã magis meremur, ideo Deus acceptat illam non vt ipſe creſcat ex bonis noſtris, ſed vt nos creſcamus in eo ꝑ bona, quæ ei promittimus. Aliter dici poteſt, ꝙ licet votum noſtrum non ſit Deo vtile: eſt tamen ei gratum. ſ. quia votum fit de bonis, vt ſ̃. dictum eſt: Deus autem eſt ſummum bonum: ideo quantum ad hoc omnia bona habent quandam ſimilitudinem cũ eo: ipſe verò ea, quę ſibi ſimilia ſunt diligit: ideo gratum eſt ſibi votum noſtrum & acceptat illud: nam ad acceptandum aliquid, non ſolum requiritur, ꝙ ſit vtile: ideo interdum magis accepiamus ea, quæ grata ſunt ſi ſint delectabilia, quamquam inde nulla ſequat̃ vtilitas. Sic autem eſt de votis noſtris reſpectu Dei, ideo acceptat illa.

B Ad ſecũdam rationem dicẽdum, quòd homo obligatur Deo per promiſsionem, & obligatur homini etiam ſi promiſsio non habeat ſecum alias cęremonias iuris poſitiui: eo ꝙ iſta promiſſio habet obligationem de iure naturali, cum ratio noſtra dictet ſemper eſſe veritatem tenendam, & obſeruandas promiſſiones. — Ad ſecundam. Eſt autem iſta promiſſio de iure naturali habens vigorem, & propter hoc ſi aliquis promiſerit alteri aliquid dare, quamquam non ſint alia verba, quæ inducant obligationem de iure ciuili: tamen tenetur dare, quod promiſit, & peccat mortaliter ſi non dederit. De voto autem reſpectu Dei ſic eſt, ꝙ obligatur homo ei per ſimplicẽ promiſſionem quia reſpectu eius non ſunt obſeruandæ cæremoniæ iuris ciui- C lis, ſed ſicut ipſe dedit nobis ius naturale in cordibus noſtris, quod eſt dictamen rationis, de quo Apoſtolus ad Roma. c. 2. ita vult, vt nos per ius naturale. ſ. per dictamen conſcientiæ noſtræ nos ad Deũ habeamus, ſed ſᷝm ius naturale nihil magis obligat ꝓmiſsio ſimpliciter facta, quã ſi veſtiatur verbis, vel alijs cæremonijs inducentibus obligationẽ de iure ciuili: ergo votum ſimpliciter emiſſum obligabit.

Ad tertiũ. Ad tertiam rationem cum dicebatur, ꝙ impoſſibilium non eſt obligatio: reſpondendum eſt, ꝙ vota ſi a principio fiant de impoſsibilibus nulla ſunt, vt ſi aliquis voueat ſe nunquã moriturum, ſed de hoc non arguebatur. fiũt autem aliquando res promiſſę impoſsibiles. ſ. ꝙ a principio erant poſsibiles: poſtea autem ex aliquo caſu ef- D ficiuntur impoſsibiles, & de hoc arguebatur. In quo dicendum eſt, ꝙ qui vouit, debet attendere, an culpa ſua prouenit iſta impoſsibilitas: ſi autem ſine culpa ſatis eſt, ꝙ habeat animum paratum ad exequendum iſta ſi aliquando redierit poſsibilitas faciendi. Si vero culpa ſua ꝓuenit impoſsibilitas doleat, quia ipſe fuit aliqualis occaſio non implendi votum: ſemper tamẽ habeat animum paratum, vt ſi forte aliquando contigerit iſta eſſe poſsibilia operetur ea.

Quid agẽdum ſit de eo qui vouit aliq̃d, & non p̃t adimplere vide ſupra q. 48. ad 4.

De duobus autem caſibus, qui proponebantur dicendum eſt: & primo de ingrediente religionem dicetur, ꝙ ſi aliqua vota fecit in ſeculo ſi compleri poſſunt non repugnando ſtatui religionis debet petere a prælato ſuo, vt cõcedat ei licentiam implendi hæc, quę ſi concedatur explebit illa: ſi autem non concedatur non tenebitur E adimplere. Nec tamen multum dolendum eſt iſti, ꝙ ipſe ſciens ingreſſus eſt religionem nondum expletis votis, quia obſeruatio votorum religionis eſt maioris perfectionis, quam omnia vota, quę in ſęculo fieri poſſunt: ideo non eſt aliquod votum, quod per ingreſſum religionis non poſſit commutari, vt patet extra de voto, & voti redemptione. c. ſcripturæ. De hoc autem magis infra dicetur.

Quid de illo qui vouit peregrinationem efficitur totaliter impotens.

De ſecundo caſu, ſcilicet de promittente peregrinationem, dicẽdũ eſt, ꝙ ſi impoſſibile eſt ſibi illuc ire ꝓpriis pedibus, vtpote quia incidit in podagram, vel alios magnos languores, dẽt ſi poterit ſaltẽ equitans

peregrinati. Si antem nec sic potuerit dēt auctoritate dioecesani commutari votum in aliquem alterū piū actum, vt in ieiunia, orationes, vel eleemosynas, & similia, vt patet extra de voto, & voti redem. c. de peregrinatione. Quid aūt si iste totaliter fuerit factus impotens, vt si sit pauper & languens valde. s. ꝙ nec orare, nec ieiunare, nec similia facere possit? dicendū ꝙ tūc expletio voti est sibi penitus impossibilis, & impossibilibus deficit obligatio, & non est imponendum aliquid per superiorem, sed absoluetur a voto: cum hoc tñ ꝙ si peruenerit ad possibilitatem alicuius horū votum expleat, vel aliquid pro commutatione det.

Ad quartam rationem qñ dicebatur, ꝙ id ad cuius solutionem aliquis est obligatus immediate soluere G tenetur, respondendum est, ꝙ si aliquis vouit, aut cū conditione vouit, aut non: si cum cōditione, nō tenet̄ vsquequo conditio fuerit adimpleta: si autem sine cōditione, aut limitauit tēpus, in quo redderet, aut non: si primo modo tenetur, qñ aduenerit tempus limitatum: si aūt non limitatum est tp̄s ſm iura obligabat̄ immediate soluere: Deus tñ magis respicit habitudinem conscientiæ, q̄ positionem iuris. Ideo dicendū, ꝙ aut intentio sua fuit ad immediate se obligandū ad soluendum aut non: si primo modo, debet immediate soluere: si aūt secundo mōdo, dēt tam citius soluere quam commode potuerit, de hoc tñ adhuc infra magis specialiter inquiretur.

De obligatione votorum. Quæst. LI.

H QVAERETVR vlterius circa hoc de votis obligantibus, vel non obligantibus, s. quid si aliquis vouit intrare in aliquod monasterium, & fratres illius nolunt eum recipere. Dicendum ꝙ ipse iam non pōt implere votum, cum dependeat hoc ex ptāte alterius, qui non vult assensū dare: si tñ iste introiret in aliud monasterium satisfaceret, sed adhuc non obligatur ad hoc indifferenter. Pro quo sciendum, ꝙ aut iste qui vouit intrare aliqđ monasterium habuit principaliter intentionē se obligandi ad aliquam religionem, & tñ elegit sibi specialiter ex consequenti aliquod monasterium, tanquam locum magis sibi congruentem, & tunc si ibi non recipiatur tenetur intrare aliam religionem, & sufficiēs est: si autem principaliter intendebat se ad hanc religionem obligare, vel ad hunc locum pp specialē cōplacentiam huius loci, vel religionis: non tenetur aliquam reliquam religionem intrare, si illi, qui sunt in hac religione, vel monasterio eū recipere noluerint, hoc tenet S. Thom. 2.2.q.88.articu.3. sanius tamen esset, ꝙ iste ingrederetur aliquam religionem, sed necessitas nulla est.

Vouens intrare monasterium in quo nolunt eum recipere, an teneatur intrare aliud. Quæst. LII.

QVAERETVR amplius, quid si iste, qui vouit intrare monasterium, in quo non recipitur, vult intrare in alterum an possit intrare ī quocunque voluerit, vel in quamcunque religionem. Respondendum est, ꝙ de monasterio non est difficultas. s. an hic vel ibi. est autem difficultas aliqua de religione. s. an possit intrare in laxiorem, vel cogatur introire in strictiorem. Pro quo respondendū est, ꝙ aut iste qui sic intrat, habuit primo intentionem se obligandi ad aliquam religionem specialiter, & non ad aliam, vel principaliter voluit obligari religioni, & ex consequenti elegit sibi hanc, vel illam, tanquā magis conuenientem. Si primo modo, dicendum ꝙ pōt

F introire in quamcunque religionem voluerit, siue in strictiorem, vel in latiorem, & causa est, quia iste non obligabatur introire in aliquam religionem cum nō fuit receptus in illam, quam specialiter vouerat, & si intrat in aliquam magis est ex consilio, q̄ ex necessitate: ideo libertati eius relinquitur quam velit. Si aūt intentio sua erat principaliter se obligare ad religionē, consequenter aūt determinauit sibi hanc, vel illā̄ tanq̄ magis ꝯuenientē, videbitur esse dubiū, & tñ magis vr̄, ꝙ iste teneatur ad strictiorem, quā ad laxiorē religionē, & hoc quia semel cum se voluit obligare ad istā religionem specialiter disposuit se ad oēm asperitatē, q̄ erat in hac religione. Si aūt ad aliquam laxiorem re G diret, non staret votum in viribus suis, quia iam min⁹ ageret, q̄ vouerat. Rursus aūt vr̄ difficultas, quia iste solum habuit voluntatem obligandi se ad tantā asperitatem, quanta erat in hac religione, & forte si proponeretur ei aliqua strictior religio, nollet eam vouere. Quod ergo obligetur ad id, quod ipse nullo modo volebat, satis vr̄ esse difficile. Est aūt ista difficultas, qñ in tota illa religione, quam vouit non recipitur. Secus aūt si vouit introire in aliquo monasterio specialiter in casu dato, quia tunc si non recipiatur in illo, dēt inquirere omnia alia monasteria illius ordinis, quia est ęqualis strictio obseruatiōnis: in casu tamen superiori, quando in tota religione non recipitur, quia vtrinque difficultas est: sanius videtur, ꝙ consulatur dioecesanus qui potestatem habet in votis, vt patet extra de voto, & voti redemp. c. 1.

Vouens intrare in vnum monasterium non receptus intrauit aliud, an teneatur redire ad illud volentibus illis monachis. Quæst. LIII.

QVAERETVR vlterius quid si aliquis vouens introire in aliquod monasterium, vel religionem non receptus est, & introiuit in alterum monasterium, vel religionem, & postea fratres illius ordinis, vel monasterij eum recipere volūt. Respondendum est, ꝙ aut ille non receptus est in monasterio, quod vouerat, sed in altero monasterio eiusdem ordinis, aut in monasterio alterius ordinis. Si primo modo facile est compleri votum, quia aut ſm consuetudinem monasteriorum ipse propria auctoritate potest recedere ab vno eundo in alterum, aut I requiritur auctoritas superioris ad murandū locum. Si primo modo debet inde recedere eundo ad monasterium, quod vouerat: si secundo modo debet petere licentiam a superiore, qui si concesserit tenet̄ implere. Si antem non, manebit vel transibit ad monasterium, ad quod destinauerit eū superior, nec in hoc infringit votum, quia iam non est sui iuris ad cōplendum illud. Si autem receptus est in alia religione, aut illa est strictior, aut laxior: si latior debet redire ad illam, quā vouerat, & hoc potest facere auctoritate sua a superiore suo petita licentia, licet non obtenta: si aūt religio, quam introiuit est strictior non pōt redire ad K illam quam vouerat auctoritate sua, vel prælati sui sine summi pontificis licentia, qui etiam non dēt eam dare sine aliqua cā iusta. Si dices nunquid debet petere eam a summo pontifice, vt impleat votum? Respōdendum est, ꝙ non dēt, qm̄ vota introducta sunt in fauorem Dei, non quidē tanquam vtilia sibi, sed vt eum magis colamus: non debent ergo vota esse directe ad impediendum, vel diminuēdum cultum diuinum: iō cum iste transierit ad statum perfectiorē diuini cultus. non dēt petere licentiam redeundi ad statū imperfectiorē. Nec ēt ex hoc dr̄ infringere votum, quia nō est fractor voti, qui illud in melius commutauit, sed sic est hic, immo magis frangit si pp voti cōpletionē

velit

velit redire a statu perfectiori ad imperfectiorẽ, quia iste videretur mittens manũ ad aratrum, & respiciens retro.

Vouens dare pecuniam & perdens, an teneatur voto.
Quaest. LIIII.

QVAERETVR vlterius quid si aliquis vouit pecuniam Deo dare in eleemosynã, & postea illam perdit, ita vt nequaquam possit dare?. Rñdendum est, q aut iste vouit specialiter dare aliq̃ pecuniam, vt si diceret ego voueo Deo istum florenum, vel istum duplam, vel fuit intentio sua dãdi certam summam pecuniarum, siue esset de istis, siue de illis: si enim fit isto secundo modo, dicendum, q si efficiatur pauper vouẽs, ita q nullatenus reddere possit, aut istud venit propter culpam suam. s. q noluit vo tũ soluere tempore, quo erat potens soluere, aut sine culpa: si ex culpa dẽt dolere, q ipse fuerit causa huius non impletionis voti: & debet semper habere animũ paratum ad implẽdum si forte venerit ad pinguiorẽ fortunam. Si tamen vellet, q commutaretur istud votũ in aliud melius auctoritate diocesani, satisfaceret & cessaret obligatio primi voti, vt in orationem, vel in aliquid alterum quod melius esset: nõ tamen tenetur si voluerit, sed spectabit semper an aliquando efficiatur potens ad complẽdum votũ, quod emisit. Si autẽ dicatur, q vouit aliquam specialem pecuniã dare. s. istum florenum, vel istam duplam, & non aliquid aliud, dicere poterit aliquis, q erit sicut de monasterio, vt sup. dicebatur. s. q si vouisset quis introire in aliqđ monasteriũ spãliter, & ibi non reciperet, nõ erat obligatus ad introeundum in alterum, cum non fuerit intẽtio sua principalis obligãdi se religioni, sed solum de isto loco intẽdit. Ita de pecunia cũ intentio alicuius fuerit spãliter dare aliq̃ pecuniam, & nõ aliam, si illa pdita fuerit, diceret forte, q non teneatur ad aliã, ẽẽ ad aliam dandã potens sit. Rñdendũ est, q tenebitur ad aliam equalem illi, quã vouerat: nam sicut declaratũ fuit supra illa, quę sunt purè indifferentia sunt superstitiosa: ideo non sunt talia obseruanda, sic autẽ q votũ solum compleatur de ista pecunia, & non de aliqua alia, quę sit equiualens isti, superstitiosum est: & ob hoc non debet curari quantũ ad hanc partem, an ista, vel alia detur, tanquam nulla fuerit determinata. Et cum inducitur simile de introitu in monasterium aliquod speciale non est simile, quia quòd aliquis introeat in istud monasteriũ, & non in aliquod alterum non est superstitiosum, cũ forte istud sit perfectioris vitę oĩbus alijs, vel istud sit pueniens pditioni vouẽtis & nullum alterum: nõ tunc non obligatur ad alterum si non pt introire in istud. In pecunia aũt promissa secus est, quia superstitiosum est promitti spãliter istã, vel illam pecuniam, & q non possit dari aliqua alia ęquiualens: ideo si fuerit aliqua alia non est curandum an detur de illa, q̃ promissa est, vel de alia: immo existẽte ipsa, quę promissa est, & aliquibus alijs, non multũ differebat, q magis daretur de ipsa, quam de alijs si essent summę penitus aequiualentes.

An mulier vouens virginitatem, & postea deflorata violenter, teneatur obseruare continentiam.
Quaestio. LV.

QVAERETVR vlterius quid si aliqua mulier vouit virginitatem, & postea violenter deflorata est. Respõdendum est, q si forte ex aliqua culpa sua saltẽ leuissima data est occasio ad hoc, debet dolere, q aliquo mõ ipsa fuerit cã non impletionis voti. si aũt non fuit ex cã sua ẽẽ esset conueniẽs

A dolere, q accidisset aliquid ɔ̃rium voto suo tñ nõ cogit, quia ipsa nihil peccauit pp quod doleat. Sed tunc quaeretur an ista obseruare dẽt postea continentiam, cum non possit iam obseruare virginitatem, vel possit ɔ̃here. Aliquis forte dicet, q poterit ɔ̃here, qa ista specialiter vouit virginitatem, & iam impossibile est impleri, nec debet spectari aliquod tempus, in quo efficiatur possibile, sicut dicebatur de vouentibus pecunias si postea efficiantur pauperes, q debent spectare, an postea perueniãt ad pinguiorem fortunam, qa ibi quod aliqñ non est possibile, postea efficitur possibile: hic aũt non est sic, quia illa, quę semel virginitatem perdidit, impossibile est, q sit virgo: ideo q possit redire ad quodcunque voluerit, tanq̃ desperans de cõpletione voti. Rñdendum est falsum esse, quia si iam non

B potest obseruare virginitatem dẽt saltem obseruare continentiam abstinens vlterius ab omni coitu. Et patet simile, si aliquis vouit dare mille, & efficiatur impotens ad illa, possit tñ dare quinquaginta, tenebitur ad ea. Et si aliqua mulier inter moniales vouerit virginitatem suam Deo, & postea violenter, vel spõtaneè defloretur, non erit pp hoc absoluta ab obseruatione continentię, sed tenebitur semper continere, ẽẽ non sit virgo: alias. n. daretur occasio fraudi. s. q aliqs ageret semel ɔ̃ votum, vt dissolueretur obligatio eius, iõ manebit. Item simile est si aliquis promittit alicui soluere centum in certa die, dato q non possit soluere in die illa, tenebitur vltra: ita ergo cum in virginitate sint duo. s. nunquam fuisse delectationem veneream,

C & nunquam vlterius experiri, si aliquis voueat vtrũq; qñ vouere potest, & postea tollatur alterum eorum. s. q aliqñ sit expertus delectationẽ venereã, dẽt tñ obseruare fm. s. q nunq̃ vlterius eã experiat. Dicendum igit, q taliter vouens continentiam dẽt iam obseruare, cum non possit seruare virginitatem.

Si aliquis voueat, quòd nunquam intrabit religionem, an teneat votum, & an peccabit si introierit.
Quaest. LVI.

QVAERETVR vlterius circa ea, quae supra dicebantur de obligatione voti. s. an oĩa vota obligatoria sint: an si aliquis voueat, q nunquam intrabit religionem, an teneat votum. Et vr̃ q nõ,

D quia vota introducta sunt ad amplificandum cultum diuinum, cum vouere sit actus latrię, sed in religione est perfectior modus viuendi, quam in saeculo: ideo si teneret istud votum tolleretur via per illud ad cultũ Dei. Etiam tolleretur diuina inspiratio, quae aliquando pulsat hominem ad religionem, cui resistendum non est, vt patet extra de regularibus. c. licet, & 19. q. 2. c. duae sunt.

In ɔ̃rium dicet aliquis, q debeat obseruare votum, quia sine religione charitas est: absit. n. q omnes coniugatos dicamus esse sine charitate. Etiam quia ipsi põt ex cõi consensu in domo propria obseruare continentiam, ẽẽ in religione obseruaturi erant 33. q. 1. c.

E q Deo pari. Ad hanc quest. rñdet Gratianus. 22. q. 3. c. vlt. & 61. di. c. 2. s. q si aliquis cogebatur a parentib⁹, vt clericatus tonsuram, vel religionis vestem susciperet, & se neutrum iuramento firmauerit facturum, ẽẽ uis aliquibus videatur hoc iuramentum reprehensibile, quia opus charitatis iuramento se non facturũ promisit: nulla tamen auctoritate seruari prohibetur, & si nunquam hoc, vel illud faceret: non tamen ideo minus saltem promereri valet, cum & nonnulli in laicali habitu sanctissimi, & Deo dilecti inueniantur. Hostien. respondet in summa. tit. de voto. & voti redemptione, q licet istud votum indiscretum fuerit: tamen postea tenetur obseruare, nisi contrariũ a domino in-

ſpiretur: illectus ergo non intret. 20.q.3. cap. ꝯſtituit, F
& extra de conuer.coniug.c. dudum. Ex reuelatione
autem ſecurè intret, vt in c.ſ. allegatis, & extra de di-
uor.c.gaudemus. Hanc ſolutionem dicit Hoſt. ſatis ap
probari. 22.q.2.c.beatus.& 16.q.1.ca.in parochia. Sed
iſtud eſt ſolum quãtum ad illam partem.ſ.ſi Deus in-
ſpirauerit, ꝙ debeat introire religionem, q̃q̃ ꝯtrũ vo-
uent: ſicut dr̃ de beato Paulo, ꝙ ipſe promiſit venire
in Hiſpanias, & tñ poſtea a Deo prohibitus nõ venit,
ideo non eſt redarguendus de mendacio, vel de fra-
cta promiſſione. Dicendum ꝙ ſolutio iſta ſatis vr̃ dn-
ra eſſe.ſ.ꝙ non debeat intrare ſi vouit: fundamentum
autem Gratiani eſt in hoc, ꝙ q̃q̃ ſit perfectior ſtatus
religionis, quam quicunque alius: tñ cum in aliquo a- G
lio poſſit eſſe ſalus: ſiquis vouerit non introire religio
nem, tenebit votum: vult.n.ꝙ non poſſit fieri aliquod
votum, quod totaliter auferat viam charitatis, poteſt
tñ fieri votum, ꝙ auferat viam maioris charitatis: ideo
dat ipſe regulam, ꝙ qñcunque aliquis vouet quidpiã,
per quod impeditur via ad maiorem perfectionem,
dum tñ alias poſſit homo manere in charitate, tenet
votum, vt patet. 22.q.4.c.vlt. Sed iſtud non vr̃ ſatis ra-
tionabiliter dictum: nam ꝙ ille, qui iſta vouit cõplen-
do votum non peccet non eſt dubium, quia etiã ſine
voto poterat quis non introire religionem, & non fa-
cere alia opera perfectionis, cum ad hęc obligatus nõ
ſit, ſed ꝙ iſte teneatur implere votum.ſ.non mutando
religionem, vel non faciendo alia opera perfectionis
ſatis eſt durum: immo vr̃ eſſe ꝯ rõnem voti, quia vo-
tum eſt de meliori bono, qđ eſt bonum ſupererога-
tionis, vt. ſ. declaratum fuit, ſed ꝙ aliquis non intret re H
ligionem, vel non faciat ſimilia opera perfectionis, ꝯ
opera ſupererogationis eſt. Item quia votum eſt pro-
miſſio facta Deo, ideo fieri dẽt de his, q̃ Deo placent:
alioquin non acceptabit eam, ſed talis promiſſio Deo
non placet cum per hoc impediatur cultus diuinus,
quia ipſe hortatus eſt nos ad opera conſiliorum: ergo
non tenebit votum, quia introduceretur tunc vincu-
lũ ꝯ Deũ, velut ſiquis promitteret alicui, ꝙ nunq̃ ei cõ
placeret, aut bonum faceret, nõ acceptaret ille iſtam
promiſſionem, ita nec Deus acceptabit talia vota nr̃a:
& conſequenter non erimus obligati ad illa ſeruãda.
Item ſicut ſupra declaratum eſt. q. 48. & tenet illud
B. Tho. de Aquino, & alij de indifferentibus nõ fiunt
vota, & ſi fiant magis ſunt dimittenda, q̃ tenenda, &
hoc quia iſta non ſunt placita Deo, cum non habeant I
aliquem actũ virtutis: a fortiori ergo Deus non acce-
ptabit vota illa, ꝑ q̃ repugnãt actui alicui⁹ magnę vir-
tutis, & huiuſmodi eſt vouere non introire religionẽ.
Quod apparet, quia ea, q̃ purè indifferentia ſunt non
hñt in ſe aliquod bonũ, vel malũ, nec hr̃e pñt, & tñ nõ
repugnant alicui maiori perfectioni cum per illa vota
nihil impediatur, impeditur tñ cultus Dei per votum
de non intrando religionem: ergo minus obligabit
iſtud votum, q̃ votum de indifferentibus. Ideo ſine p̃-
iudicio ſnĩæ maiorum vr̃ poſſe rationabiliter dici, ꝙ
votum iſtud nequaquam teneat, ſed potius qui ſic vo
uit, pęnitere debet, quia ſic vouerit, ſicut qui iurauit K
facere aliquid illicitum, non debet complere, ſed do-
lere, ꝙ ſic iurauerit: manet tñ liber ſicut prius.ſ.an in-
trare velit religionem, vel non. Cũ aũt dicebat Hoſt.
ꝙ ex inſpiratione intret ſecure, ſiue ex reuelatione, ma
nifeſtum eſt, ꝙ intrare poſſit. Et cum dixit, ꝙ illectus
non intret, dicendum ꝙ aut iſtud ſonat, ꝙ nõ intret
per aliquam fraudem inductus, aut non intret, ſiquis
monuerit, aut cõſuluerit, ꝙ intret religionẽ, ſi primo
modo manifeſtum eſt, ꝙ non debet intrare. Nam &
ſi introierit, & aſſumpſerit habitum redire poterit
poſtea ad ſeculũ. 20.q.3.c.conſtituit. Si aũt intelligat, ꝙ
aliquo conſulente introire religionem non intret nõ
eſt ſatis rationabile, quia ſicut fides in nobis ex audi-
tu eſt, & nemo poteſt credere in eum, quem non au-
diuit ad Roman.c.10. ita bona opera, & propoſita per
conſilium aliorum interdũ in nobis ſunt, & ſicut per
reuelationem de intrando religionem deberet aliq̃s
intrare, etiam ſi cõtrarium vouiſſet, ita ſi per conſiliũ
alterius incidat alicui deſiderium religionis, non vi-
detur quare non debeat intrare, etiam ſi contrarium
vouerit. Item aliquando nemine cõſulente deſiderat
quis introire religionem, & illud non eſt ex reuelatio
ne; neſcitur autem an ſit ex inſpiratione, ideo in iſto
ſecundum ſententiam Hoſtien. non videretur, an poſ
ſet, vel non poſſet introire. Nam non eſt hic indu-
ctus ab aliquo, nec etiam eſt aliqua reuelatio. Dicen-
dum videtur ergo quòd prius, ſcilicet, quòd poſſit in-
trare non obſtante voto, quod tanquam nullum repu
tari debet.

Si aliquis vouit, aut iurauit non accipere epiſcopatum, aut curã animarum, & poſtea eligatur, aut præſentetur, an poſſit acceptare maxime ſi non ſit neceſſitas accipiendi eũ quia eccleſia poteſt inuenire alium idoneum. Quæſt. LVII.

QVAERETVR vlterius quid ſiquis iuret, vel
voueat, ꝙ nunquam efficietur eps̃: an pote-
rit aſſumere ep̃atum ſi eligatur. Videbit for
te, ꝙ dẽt votum obſeruare, vt patet. 85. di.c.
Archidiaconum Florentinũ. Sed arguetur ꝯ, ꝙ nõ te-
neatur obſeruare votum, quia ſicut, ſ. dicebatur de re
ligione, ꝙ non teneret votum, ſiquis iurauit, ꝙ nunq̃
efficeretur monachus, quia impediebatur cultus Dei:
ita ſi voueat nunq̃ fieri ep̃m, quia maioris perfectio-
nis eſt gradus ep̃alis q̃ ſtatus monachalis, vt patet ex-
tra de renun.c. niſi cum pridẽ. §. nec putes, & de regu-
laribus.c.licet. §. pen. Soluit iſtam q̃õnem Huguitius
diſtinguens an iſte vouens intellexit, ꝙ in nullo caſu
efficeretur eps̃, etiam neceſſitate inſtante, & tunc nõ
eſt ſeruandum votum arg. 17.q.1.c. ſcias, & 8.q.1.c. in
ſcripturis. Si autem intellexit, ꝙ non fieret eps̃, niſi in
magna neceſſitate inſtante, & ſic venialiter peccaue-
rit, quia non debet quis iurare, niſi neceſſitate vrgen-
te, extra de iureiur.c.& ſi Chriſtus, tñ non repelletur
aſſumptione epiſcopalis gradus ſi neceſſitas inſtet, q̃a
tunc non agitur contra votum. Si autem dubitet̃ qua-
liter intellexit vouens.ſ. an in nullo caſu efficeret̃ eps̃,
vel ſolum tempore neceſſitatis.ſ. cũ nullus alius ido-
neus reperiretur, interpretandum eſt in ſecũdo caſu:
quia interpretatio benigna eſt facienda, vt extra de re-
gu. iur.c. eſtote, & de iureiuran.c. ad noſtram. Iſta aũt
ſolutio Huguitij ſtare ſatis videtur: nam in primo ca-
ſu votum non videbatur tenere, quia erat ꝯ charita-
tem.ſ.ꝙ ẽt exiſtente eccleſia in neceſſitate, non effice
retur eps̃: iõ non tenebat, quia ſe ſubtrahebat vtilitati
proximorum. In ſecundo caſu non agitur contra vo-
tum: quia ſi neceſſitas ineſt, qui iurauit nunquam ſe fu
turum epiſcopum, niſi tempore neceſſitatis, non agit
contra votum. Vel dato ꝙ non expreſſerit, quia ſic in-
terpretatur non infringitur votum. Sed quid ſi aliquis
iurauit, vel vouit modo prædicto, & poſt eligatur in e-
piſcopum, & non ſit neceſſitas eius, quia poteſt etiam
habere alium idoneum. Reſpondendum eſt, ꝙ non
debet acceptare, quod ſi fecerit peccat.

Sed arguetur, q̃a qui vouit non introire religionẽ
poteſt introire, & tamen nõ eſt neceſſitas religionis,
quòd aliquis intret in eã cum ſolũ illa ſit propter bo-
num cuiuslibet introire volentis. Reſpondendum eſt
ꝙ non eſt ſimile de religione, & epiſcopatu, quia fieri
religioſum eſt ſeipſum diminuere & priuare ſe omni
bono humano, atque effici, tanq̃ mortuus, qui autem
epiſco-

episcopatum accipit ad maioris honoris gradũ extollitur: ideo nõ debet ad illum sic accedere, sicut ad religionem. Item patet differentia, quia nemini pmittitur assumere episcopatum, vel alium honorem, aut cõcupiscere illum, nisi vocetur a Deo, vt Aaron ad Heb. c. 5. religionem tamen intrare, & illã concupiscere cuilibet permittitur: ideo est laudabile si introierit, & laudabilius si a seipso moueatur, quam si alius eum incitauerit. Cum autem arguitur, φ episcopalis status est maioris perfectionis, quam vita monachalis. Respondendum est, φ non est simile, quia quamquam sit pfectior status ille, tamen istam perfectionem non dẽt acquirere, qui efficitur ẽps postquam effectus est, sed debet eam habere antequam efficiatur, vt conuenienter gradum illum assumat. Vita aũt monachalis dicit perfectionem: nõ quam aliquis habeat antequam intret religionem, sed quam acquirere debet postquam iurauerit: ideo ad ẽpatum nullus se debet reputare dignum. ad suscipiendum aũt habitum monachalẽ quilibet põt se ẽstimare idoneum, ẽt si semper fuerit pessimus, dum tñ ad bonitatem anhelet, quia in monacho nulla dignitas virtutis, nec scientiæ excellentia pexigitur. In ẽpo aũt sm vtrumque maxima. Item perfectio vitæ ẽpalis habet secum annexum magnũ periculum. i. excellentiam honoris, magnitudinem iurisdictionis, & abundantiam dispensandarum rerum: iõ difficile est huic se labori submittere, vt bene cõmissa regantur, quia hęc oĩa magnum incitamentũad malum perhibent. In monacho aũt nihil horum est, sed magis vitæ, & status humilitas semper eum ad meliora instruit non habentem ex conditione vitæ aliqua offendicula, sicut ẽps habet ex statu suo. ideo ad religionem semper transire permittitur: ad ẽpatum autẽ nõ semper. Cum vero arguebatur de c. Archi. 85. di. f. φ ille qui iurauit non effici ẽpm, φ non efficiatur: dicendum φ intelligitur qñ nõ est necessitas. f. φ ecclesia potest inuenire alios idoneos: si tñ nullum aliũ inuenire faciliter, & commode posset, non obstabit votum, nec iuramentum.

An vouens non esse episcopum si sine necessitate ecclesiæ Papa iubet, vt suscipiat episcopatum, teneatur obedire Papæ. Quæst. LVIII.

QVAERETVR amplius in casu prædicto, quid si non est necessitas ecclesiæ, & Papa iubet, φ ste assumat episcopatum, quia forte non inuenitur alius melior, φđ sint alij boni, nunquid recipere debet qui vouit se non recepturum. Rñdet Huguitius ego non obedirem Papæ, sed potius domino spiritus 11. q. 3. c si dñs, & c. qui resistit. & hoc quia redditio iuramenti est de lege naturali, cum pcipiatur de iure naturali, & non humana lege reddere dño iuramenta tua. 22. q. 1. si peccatum, posset tñ Papa talem absoluere a pœna periurii, & ab infamia quoad ecclesiam militantem, & sic per consequens non repellere tur ab aliquo actu publico. ff. ad municipales. l. Impera tores. Alii autem respondent, φ indifferenter Papæ obediendum est in hoc voto. Ar. 15. q. 6. c. auctoritatem, & c. nos sanctorum, & c. iuratos. Respõdet Host. in summa tit. de voto, & voti redempt. φ nisi expresse constet de voluntate diuina contraria mandato Papę semper est ei obediendum: & est ratio, quia auctoritas Papæ in votis, & in iuramẽtis itelligitur exceptione Ar. extra de iureiuran. c. venientes, & rescriptis. c. constitutus. Vnde non est voti transgressor qui auctoritate sedis Apostolicæ illud distulit adimplere: extra de voto & voti redemp. c. non est. Item sicut si Deus dispensaret in voto nostro absoluens nos ab eo, vel iuberet non obseruari, debebamus non obseruare: ita

A cum Papa iusserit non obseruari, videtur Deus illud iubere: quia non intelligitur hoc fieri auctoritate puri hominis, sed Dei, cũ Papa ipsius vices gerat in terris. extra de translatione episcopi, vel electi. c. inter corporalia, & in duobus sequentibus capitulis. Item quantumcunque iste exprimat vouendo, φ non efficietur episcopus, sensus verborum est, φ non fiet episcopus eo procurante, nec se deneget Deo vocante. 8. q. 1. c. in scripturis: ideo si sequatur electio inspirata a spiritu sancto de aliquo etiam si vouerit non debet resistere, quia non est resistendum spiritui sancto. 22. q. 3. ca. qui resistit. Istud autem sic deberet intelligi, nisi aliqs exprimeret in voto, φ nunquam fieret episcopus etiam

B si Deus inspiraret, vel reuelaret, & tunc non tenet votum, quia non poterat sine peccato mortali obseruari, nec emitti. Ideo tenendum breuiter, quòd si alicui sic vouenti in casu posito Papa iuberet, φ assumeret episcopatum non deberet immediate consentire, sed magis orare, vt eum ad hoc non compelleret: si tamen Papa insisteret, faciendum erat. Nunquam tamẽ iste vouens assumere debebat episcopatum, tanquam volens, sed tanquam obediens. Et quia respectu Papæ in similibus nemo est sui iuris, ista actio reputabitur inuoluntaria: ideo etiam si alias esset culpabilis, iam non erit.

Quid sit solennitas in voto, & an apud Deum magis obliget votum solenne, quam simplex. Quæst. LIX.

C QVAERETVR vlterius circa supradicta, quia dicebatur de solennitate quorundam votorũ, & communiter dicitur, φ solennizatur votũ per susceptionem sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam, quærere tur an sit verum. Et videtur φ non, quia votũ est promissio facta Deo: 1. argum. ea vero, quæ externus aguntur pertinentia ad solennitatem non videntur ordinari ad Deum, sed ad homines: ergo per accidens se habent ad votum, & consequenter solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in promissione certæ regulæ non pertinebit ad conditionem voti, & sic non dicetur votum diui-

D di per solenne, & non solenne.

Item id quod pertinet ad cõditionem alicuius rei, 2. argum. videtur competere omnibus illis, quę sunt sub illa re, vel saltem poterit competere, sed multa possunt cadere sub voto, quæ non pertinent ad sacrum ordinẽ: sicut cum quis vouet peregrinationem, aut aliquid huiusmodi: ergo solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in professione certæ regulæ non pertinet ad conditionem voti.

Item votum solenne idem videtur esse quod votũ 3. argum. publicum, sed multa alia vota possunt fieri in publico quam votum, quod emittitur in susceptione sacri ordinis, vel professione alicuius ordinis, & è contrario ista vota possint aliquando fieri in occulto. Non sunt

E igitur solum huiusmodi vota solennia. Sed cõtra hoc arguitur, quia ista duo solum impediunt matrimoniũ contrahendum, & dirimunt iam contractum, quod est effectus voti solennis, vt patet in c. vnico, de voto, & voti redemptione in sexto: ergo istis modis votum solennizatur.

Respondetur ad hoc, φ solennitas est quędam cõ Solẽnitas quid. ditio rei faciens eam excellentiorẽ, vel dans ei aliquã vim ad subsistendum, sicut in omnibus rebus, q̃ solenniter fiunt. Nam habent maiorem auctoritatẽ, & necessitatẽ ad manendũ, nec põt p̃ illas sic obijci, sicut si nõ essent solẽniter factæ, sicut patet in solẽnitate mrimonii, & solennitate voti, qbus aliquid cõfert solẽnizatio

zatio. in quibusdam alijs ꝯtractibus sic est. Sed ista solennitas non est eadem in oībus: cuilibet. n. adhibetur ſm conditionem ipsius, sicut alia est solennitas nouæ militiæ. s. in quodam apparatu equorum, & armorū, & concursu militum, & alia est solennitas nuptiarum, q̄ consistit in apparatu sponsi, & sponsę, & in conuiuiis propinquorum. Votum aūt eodem mō solennizaī, & attenditur solennitas eius ſm aliquid spūale, quod ad Deum pertinet. i. ſm aliq̄ spūalem benedictionē, vel consecrationem, q̄ ex institutione aplorū, & successorum suorum adhibetur in professione certæ rlę, vel in susceptione sacri ordinis, vt dicit Diony. 2. cap. ecclesiasticę hierarchię. Et huius rō est, quia solennitates non ꝯsueuerunt adhiberi, nisi qñ aliquis totaliter mancipatur alicui rei, & quia in votis aliarū rerū non fit mancipatio ad semper sicut in professione alicuius religionis, vel sacri ordinis nō solennizanī alia vota: sic tenetur cōiter. Inducitur aūt exemplum, qa solennitas matrimonii non adhibeī, nisi in celebratione matrimonii, qñ vterque cōiugum sui corporis potestatem alteri tradidit: in susceptione aūt sacri ordinis sic est, φ aliqs mancipatur Deo in perpetuum per susceptionē illam, & in ingressu religionis per ꝓfessionem regulæ, & mancipat se quis Deo, qñ per abrenūciationem sæculi, & proprię voluntatis statum perfectionis assumit. Iste modus solennitatis voti est multum specialis. s. ad dicendum votum aliqd̓ solēne, qd̓ matrimonium fieri impediat, & dirimat iam contractum: sunt tñ sine his multa alia vota solennia: quorū quædam perpetua sunt, & alia sunt, quæ non impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimūt iā ꝯtractum, de quibus magis infra declarabitur, satis tamē est, φ per ista duo solennizatur votum. s. continentię, & propter hoc non licet contrahere: & si ꝯtrahatur, non tenet matrimonium. Ad rationes in ꝯtrium respondēdum: ad primam φ solennitas non solum pertinet ad homines, sed magis ad Deū, quia ꝑ votū solenne daī quędam spiritualis benedictio, vel consecratio, cuius Deus auctor est iuxta illud supra c. 6. Inuocabo nomē meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Amplius autem votum solenne habet maiorem oblōnē, quam votum simplex: & ista est respectu Dei, cū cogatur manere semper in cultu Dei, qui solennizauit votum, sed non qui emisit votum simplex. Et ista obligatio ad Deum est, cum per hoc dignior reddatur ei cultus, quam alias. Etiam ille, qui transgreditur votum solenne, grauius peccat, q̄ qui transgreditur votū simplex. Si autem arguatur, φ apud Deum nō est differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, & votum solenne, & simplex, cum ipse solū respiciat voluntatem. Respondetur cōiter, φ hoc verum est quantum ad hoc, φ trangressor mortaliter peccet. s. φ in vtroque voto transgressio est peccatum mortale: tñ non est ęquale peccatum mortale: ideo in hoc bñ differunt quantum ad Deum. Sed adhuc pōt addi alterum, in quo magis differunt respectu Dei. s. φ votū solenne obligat ad sempiternam obseruationem: & si aliquis contrarium faciat ꝯtrahendo matrimonium, vel alias, semper reducetur ad obseruantiam voti ex necessitate iuris: si aūt votum fuerit simplex non cogeretur manere in voto. Sed dicetur, φ hoc est respectu iuris humani, sed non quantum ad Deum. Dicendū est, φ ēt est quantum ad Deum, quia ille, qui simplr̄ vouit, & postea matrimonium ꝯxit, q̄q̄ peccauit contrahendo, tñ si postea pęniteat, quia violauit votum securus est. Sed ille, qui solenniter vouit, ēt si doleat, φ cōtraxit, nunq̄ erit securus, quantum ad Deum, donec dimittat vxorem, & redeat ad obseruationem voti. Et sic q̄q̄ Deus non induxit per ius naturale, nec per aliquam legem suam positam dr̄iam obligationis voti

Solēnitas multiplex.

Votū solēnizatur ꝑ susceptionem ordinis.

Sic tenet S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 7.

Votū simplex, & solenne an differant.

F simplicis, & solennis, quia tñ iura humana conuenientissime hoc statuerunt in fauorem cultus diuini, Deꝰ acceptauit istā oblōnem inductā de iure: si tñ solum esset de iure humano ista oblō, & non quantum ad Deum, si aliqs solennizaret votū, & postea ꝯtraheret, nemine sciente, φ solennizasset votū, ita vt non posset ꝑ iudicem ecclesiasticum cōpelli, vt rediret ad obseruantiā voti, facta pnīa de hoc, φ fregisset votū, maneret securus apud Deū, sicut in voto simplici, sed falsū est: magis ergo obligat apud Deū votum solenne, q̄ simplex. Sed arguetur, qa extra q̄ clet. vel vo, c. rursus, dr̄ φ apud Deū nihil magis obligat votum solēne, q̄ simplex. Rñdetur, φ intelligitur, φ Deus non dedit

G aliquam legē naturalē in cordibus nostris, vel aliquā positiuam in sacra scriptura, per quam magis obligaret votum solenne, q̄ simplex. Et hoc quia q̄q̄ de iure naturali, & diuino sit votum, & voti oblō: tñ solennizatio ab ecclesia introducta est, vt patet in c. vnico, de voto, & voti redemp. in 6. Quia tñ postea ecclesiæ cōstitutio determinauit in hoc distinguens obligationē vtriusque voti, & Deus acceptat hoc tanquam recte factum, obligatio ista est apud Deum. Ad secundam rationem respondendū est verū esse, licet in hoc magis posset distingui, sed ad præsens non curatur. Et cū arguitur de solennitate, φ non cōueniat oībus votis, Dicendum φ istud prouenit ex consuetudine ecclesiæ, q̄ solum voluit solennizare votum in his duobus casibus, & prouenit ista ꝯsuetudo ex vsu humano: nō enim consueuit adhiberi solennitas alicui rei, nisi qñ aliquis totaliter se mancipat illi, inchoans nouum sta-

H tum, vt dictum est, & ita cum quis vouet aliqua particularia opera, sicut aliquam peregrinationem, vel aliquod speciale ieiunium, tali voto non congruit solennitas, sed illi voto, quo aliquis se totaliter subijcit diuino ministerio, vel famulatui: in quo cum voto quasi vniuersali multa particularia opera comprehēdunī. Ad tertiam rōnem, φ votum solenne idem est, qd̓ publicum, sed multa vota fiunt in publico ꝑter ista duo, &c. Rñdetur cōiter, φ vota ex hoc, φ sunt in publico possunt habere quandam solennitatem humanam: non autem solennitatem spiritualem, & diuinam, sicut habent vota præmissa religionis, & sacri ordinis ēt si coram paucis fiant: ideo aliud dr̄ esse votum publicum, & aliud solenne. Alio modo dici potest, φ quamquam multa alia vota præter ista in publico fie-

I ri possint: tamen non habent efficaciam istorum duorum ad impediendum matrimonium contrahendū, & dirimendum iam contractum: ideo ista duo ꝓpriè vocantur solennia, vt patet in c. vnico, de voto, & voti redempt. in 6.

Ad 2. rationem.

Ad tertiā. Solutio S. Thomæ ubi supra.

Quæ & quot sunt vota, quæ solennizantur, & quæ vocantur ab ecclesia solennia. Quæst. LX.

QVAERETVR amplius circa votorum solennitatem, quæ sunt uota, quæ solennizā-

K tur, Respondendum, φ solennitas ſm suā originē importat quandam cæremoniam, vel apparatum circa ipsam rem, quæ fit, & sic dicūtur in ecclesia quędam festa solennia, & quædam non, qa quædam magis honorantur, quam alia in apparatione ecclesiæ, & in vestibus ministrorum, & in dr̄ia canēdi alijsq; cæremoniis. Sunt autem alia festa, q̄ in his valde minora sunt. Ista autem solennitas conuenit omni actui, quia non est aliquis actus, de quo non possimus dicere, quód fiat solenniter, vel sine solennitate, vt aliquis dicitur comedere solenniter, alius legere solenniter, vel indui, loqui, & ambulare, & sic de cęteris. Non tamen eadem solennitas in his omnibus, sed cuilibet actui conuenit solennitas ſm naturā suā,

sicut alia est solennitas in comedendo.s.apparatio mē A sæ,multitudo ministrorum,& varietas ferculorum,& alia est solennitas induendi.s.in varietate, preciositate,atque fulgore vestium, & sic de cæteris. Votum autem ex hac parte accepit solennitatem.s.q͛ fiat cū quibusdam cęremonijs conferentibus ad honorem, vel firmitatem,aut sanctitatem voti, & sic cum votū sit quædam promissio causans obligationem, qa obligatio illa fit certior, vel magis valida solennitas quę dam est. Et quantum ad hoc q͛ aliquod votum fiat in conspectu multorum,vt omnes illi fidem perhibeant de voto emisso,& non possit retrocedere vouens solennitas quædam est. Et quantum ad hoc, q͛ aliquis apud seipsum solum voueat, facit votū esse simplex. Vnde dato q͛ aliquis voueat sacrum ordinem se susce B pturū,vel intraturum religionem, siue actualiter profiteatur religionem: si tñ apud seipsum solum hoc faciat,non diceretur votum solennizatum,ita vt possit dirimere matrimonium postea ɔ̄ctum. Est & alius modus solennizandi,quia cum votum sit promissio facta Deo,pōt interuenire aliquis, qui suscipiat votū illud loco Dei,tanquam eius procurator, & hoc modo in votis solennibus fit promissio in manibus prælatorū, vt cum aliquis religionem vouet in manibus prælati promittit vota religionis: vota autem simplicia non sunt in manu alicuius. Item ad sanctificationem istorum votorum pertinet, q͛ aliquę benedictiones fiant super vouentes,& hoc obseruatur in votis solennib⁹, q͛ conferuntur aliquæ benedictiones,vt ait Dionys. 2. c.ecclesiasticæ hierar.in voto autem simplici nihil ta C le fit.multa quoque similia fieri possunt,quę ad solēnizationem votorum pertinent. Et quantum ad istū modum omnia vota poterant solennizari,qa nī quolibet omnes illę cęremonię, vel plures aliæ poterant adhiberi. Ecclesia tñ voluit accipere strictius votum esse solemnizatum,vel non. Dicit enim beatus Tho. de Aquino,q͛ solennitas non adhibetur cuilibet actioni, sed solum illi per quam aliquis se mancipat ad aliquem actum pro semper: ponens exemplum de noua militia,& de matrimonio,qñ nouiter consummatur,quia ista sunt ad semper. Etiam in istis inchoatur nouus status,& pp hoc dixit,q͛ sola susceptio sacri ordinis,& professio religionis solennizant votum. Sed adhuc istud non sufficit,quia potest aliquis vouere pē D regrinationem perpetuam, vel semper pugnare ɔ̄ infideles,& hoc ēt in manibus prælati poterit vouere: tñ adhuc non sunt ista vota solennia fm modum ecclesiæ. Ideo dicendum, q͛ ecclesia solum vnum votū solennizat,q̄ꝗ omnia solennizari potuissent.s. votum continentiæ, & istud dr̄ esse solennizatum quantū ad hunc effectum, quia est impedire matrimonium contrahendum,& dirimere iam ɔ̄ctum, vt quia aliqñ adhibitis quibusdam cęremonijs in voto continētię matrimonium impedit ɔ̄hendum, & dirimit iam contractum. Interdum aūt solū impedit matrimoniū ɔ̄hendum: ideo aliqñ votum continentiæ dr̄ solennizatum, & aliqñ non:habito aūt hoc fundamento.s.q͛ solenne votum dicatur respectu matrimonij dirimen di cum ɔ̄ctum est,impossibile est, q͛ aliquod votū sit E solenne,nisi votum continentiæ, quia nullum votum repugnat matrimonio,nisi continentiæ:ideo q̄q̄ aliqs voueat peregrinationem perpetuam, vel temporalē, & militiam cōtra infideles,orationem,ieiunium, &c. & ista fiant in manibus prælatorum cum quibuscunq; cæremonijs non dicuntur vota esse solennia, quia nō habent aliquam efficaciam contra matrimonium.s.qa nec impediunt matrimonium contrahendum, nec diriment iam contractum. Vnicum est igitur votum solenne.

Opinio S. Tho.

Vnicū est uotum solenne.s.cōtinentiæ.

Quibus modis votum solemnizatur Et an votum continentię siue simplex sit, siue solenne, dirimat matrimonium contractum,& impediat contrahendum.

Quæst. LXI.

Quæretur vlterius quibus modis votum solennizetur. Respondeo, quia de hoc fuerunt opiniones apud antiquos, de quo scribit lo.glossator decretorum. 27. q.1.super cap.1. scribit etiam Bernardus extra qui clerici,vel vo. super c.rursus.scribit etiam Host.in summa.eo.titu. ponuntur autem aliqui modi solennizandi votum continētiæ.Primus est per susceptionem sacri ordinis. 32. di. c.placuit,& 28.di.diaconi. Item fit hoc secundo per professionem, vel susceptionem vestis, quę tñ profitentibus dari consueuit, & per introitum religionis, & anni lapsum,vt patet extra de regu. c. statuimus.Et maximè si cum alijs religiosis incipiat cantare, & oblationem facere in ecclesia.22.q.1.c.vidua, & 27.di.c. quod interrogasti. Et extra de regu.c.porrectū.Tertio modo fit cum per professionem deuouet se alicui religioni in manu abbatis, vel abbatissæ, vel alicuius monachi ad hoc destinati,vt patet extra de regu.c.statuimus,& extra qui cleri.vel vo.c.consuluit, & c.insinuante.Item solennizatur votum, si aliquis voueat super altare quamuis in domo sua remaneat, erit votū solenne,vt patet extra qui cler.vel vo.c. meminimus, & c.consuluit, & c.insinuante, & ne aliquid istorum possit negari,quando fœminæ vouentes manēt in domibus suis,debet de hoc confici publica scriptura, in qua confiteantur fœminę vouentes se velle viuere religiosè.27.q.1.c.omnes fœminæ.& 20.q.1.c.vidua.Vota autem taliter emissa impediunt matrimonium contrahendum,& dirimunt iam contractum. 27.q.1.c.r. & quasi per totum. Alias autem votum continentiæ factum quamuis coram multis fiat, non dr̄ esse solenne,& tale votum solū impedit matrimoniū ɔ̄hendū: tñ si fiat tenet extra qui cle.vel vo.c.consuluit,& c.veniens,& post istud votū continentiæ cū quis dicit vo ueo continentiā, ecclesia dabit licentiā ɔ̄hendi cū nō interuenerunt,q̄ dicta sunt, extra qui cle.vel uo. c. veniens.Ista aūt est opinio cōis apud doctores antiquos solennitates, & est hodie approbata per iura noua.

Prima opinio cōis, quę est hodie approbata.

Huguitius aūt dixit, quod votū continentiæ, siue simplex sit,siue solenne dirimit matrimonium ɔ̄ctū, & impedit ɔ̄hendum,quia apud Deum nō magis obligat,q̄ solenne. Solennitates aūt non sunt de substantia voti, sed signa & probationes sunt voti in dubium reuocati.De hoc extra qui cle.vel vo.c.rursus. Dicit ēt Huguitius,q͛ refert an votum sit de præsenti, vel de futuro:de præsenti,vt si dicat: voueo continentiam p petuam,& tunc impedit ɔ̄hendum, & dirimit iam ɔ̄ctum.de futuro, vt si dicat lapso anno, vel post mortē vxoris meę perpetuam vouebo continentiā, & istud non est votū propriè,quia nihil tunc vouet, sed assertur q͛ vouebit. Idē est si quis diceret:promitto q͛ intrabo religionē,vel profitebor illā, quia nō profitet aliquid,& de isto dicebat q͛ impedit ɔ̄hendum, sed non dirimit iam ɔ̄ctum. Ista aūt opinio iam correcta est. Alij dixerunt,q͛ votum continentiæ, siue simplex, siue solenne impedit matrimonium ɔ̄hi, sed non dirimit contractum,quia eadem rōne,qua solēne dirimeret, simplex & dirimeret cum solēnitates non sint de substantia,sicut dixit Huguitius,sed constitutio ecclesiæ dirimit.& hoc verum est, quia cum sit solennitas introducta ab ecclesia,& non de iure naturali, vel diuino obsō specialis,quæ est in voto solenni solum erit ex constitutione. Ioan.dixit,q͛ nullum votum est solenne,nisi cum quis se deuouet alicui religioni, extra qui cle.vel vouen.cap.insinuante. Nec est differentia

inter simplex votum,& solenne, nisi inquantum pōt F
ecclesiæ constare de voto. Vnde si diceret coram tota ecclesia,voueo cōtinentiam , nisi aliquid de pdictis interueniat,& postea ꝯhat,tenet matrimoniū. Dubia aūt istarum opinionum sunt declarata hodie p c.vnicum De voto,& voti redemptione,in sexto,vbi dr̄,ꝙ in solis duobus casibus votum solenne est, ad hoc,vt dirimat matrimonium contractum.s. in sumptione ordinis sacri , vel in professione religionis alicuius approbatæ:Ordo enim non impedit,nisi sit sacer,quem clerici in minoribus coniugati sunt extra de clericis coniug.c.1.de religionibus. Etiam requiritur, ꝙ sint approbatæ: nam si aliquis profiteatur religionem nō approbatam,& postea ꝯhat matrimonium tenet.Sed G
dices quid si tempore, quo profitebatur credebat religionem illam esse approbatam,cum non esset.Dicendum.ꝙ ēt tenebit matrimonium. Idem est de ordinato in sacris si ordinetur ab illo,quem credebat esse episcopum,sed non erat.s.quia nunquam fuit factus eps, vel quia renunciauerat. Hoc tenet Bartholomæus Brixien.& Io.An.in glo.super alle.c. Et cū dr̄ ꝙ p professionem dirimit̄ matrimoniū postea ꝯctum , est idem intelligendū in oībus casibus,quos.s̄.posuimus de solennizatione voti,quia oēs illi reducunt̄ ad professionem.s.quia hn̄t illi tanquam professi. Alio mō ēt si solennizaretur votū sine professione: siquis cum maior esset sponte,& sciens recepit habitum professorū, vbi est distinctus ab habitu nouitiorum in c,is qui monasterium,& c.constitutionem,de regular. in 6.vel cum aliquis ferret per annum habitum indistinctū religiosorum,vt patet eo.tit.c.1. H

An sponsalia de præsenti dirimantur per susceptionem sacri ordinis,sicut per ingressum religionis,cum vtroque modo solennizetur votum.
Quæst. LXII.

QVAERETVR autem quia dicebatur, ꝙ votum solennizatur per ingressum religionis & ordinis sacri susceptionem, an sicut sponsalia de præsenti dirimuntur per ingressum religionis,sic dirimantur per ordinem sacrum. De ingressu religionis patet extra de conuer.coniu. c. versū, & 27.q.2.c.desponsatam, Et diceret aliquis ꝙ sic, quia ista duo parificantur ad solennizandum votum continentiæ,vt in c,1.de voto,& voti redemp.in 6.ergo per I
vtrunque dissoluuntur sponsalia. Item ingressus religionis dirimit sponsalia contracta propter excellentiam vitæ.s.quia perfectior status est religionis, quam matrimonij,sed sic est de sacro ordine,ꝙ status perfectior est in ordinatis,quam in coniugatis: ergo poterunt dirimi sponsalia per sacrum ordinem susceptū. Respondendum est,ꝙ sponsalia de præsenti non possunt dirimi,nisi per ingressum religionis, susceptio autem sacri ordinis nihil agit ; ideo quamquam aliquis suscipiat sacrum ordinem , qui desponsatus est coget̄ consummare matrimoniū : nisi forte postea voluerit religionem profiteri , quia istud etiam sine aliquo or- K
dine sacro sufficiebat ad dirimendum sponsalia , Et dato ꝙ aliquis consensu sponsæ suæ susciperet sacrum ordinem,nisi introierit religionem adhuc non soluerentur sponsalia.Causa huius est,quia sponsalia de præsenti semper manent , nisi eum ecclesia propter aliquem specialem Dei cultum voluit separari. Hoc autem solum concedit in ingressu religionis: ergo sumptio sacri ordinis non sufficit . Causa huius est,quia licet status sacri ordinis in clericis sęcularibus sit perfectior,quam status coniugatorum:tamen ecclesia noluit,quòd matrimonium dissolui possit , nisi pro maximo bono : istud autem solum est in religione, in qua reperitur status perfectissimus.

Cum autem arguebatur,ꝙ ingressus religionis , & sumptio sacri ordinis æquiparantur. Respondendum est,ꝙ non æquiparantur simpliciter,sed solum quantum ad hoc,ꝙ est solennizare votum,quia per vtrunque solennizatur , sed non quantum ad dirimendum sponsalia de pn̄ti,Causa primi est,quia matrimonium impeditur ꝯhendum, & dirimitur iam ꝯctum per votum continentiæ,qn̄ inuiolabile est.Sed sic est tam in sacri ordinis susceptione , q̄ in religionis ingressu, qa vtrobique vouetur castitas,& solennizatur votum,iō in hoc nihil differunt . Cum aūt dicebatur , ꝙ sponsalia de præsenti dirimūtur per ingressum religionis eo, ꝙ ibi est status perfectior,sed sic est in sacro ordine . Rn̄dendum est, ꝙ non conceditur infringi sponsalia de pn̄ti per ingressum religionis solum,quia religio pfectior est matrimonio , sed quia est status perfectissimus,in quo quis se totaliter Deo exhibet renuncians do rebus suis,& voluntati suæ:alioquin per quodlibet votum continentiæ simplicis, ēt siquis non voueat intrare religionem,nec accipere sacrum ordinē , sed solum continere in sęculo manens dissolueretur matrimonium,quod absurdum est. De sacro ordine sic est, quia licet status eius sit perfectior statu matrimonij: tn̄ non est perfectissimus, ideo ecclesia non concessit infringi sponsalia in vtroqꝫ. Istam qōnem mouet Io. An.in c.vnico de voto,& voti redem, & hoc tenet.

An vouens continentiam voto simplici , & quærat an possit contrahere contra hoc, an debet sibi responderi, vel tacere. Quæst. LXIII.

QVAERETVR vlterius si aliquis vouerit cōtinentiā in voto simplici , & quærat an possit licite ꝯhere matrimonium, quid sibi debet rn̄deri. Dicunt aliqui, ꝙ respondebit̄, ꝙ non pōt eo, ꝙ mortaliter peccat infringendo votum: cum respectu Dei tm̄ dicatur obligare votū simplex, sicut solenne,extra qui cle.vel vo.c.rursus.Dicit Host. in summa.ti.de voto,& voti redē. ꝙ non est rn̄dendū, quia aut rn̄debitur,ꝙ non,aut ꝙ sic: si dr̄ ꝙ non, mentimur,& pctm̄ est.22.q.2.primum, & c.oē genus,si rn̄detur ꝙ pt datur ei occasio ꝯhendi, & per ꝯns mortaliter peccandi in ꝯhendo, & sic respondens vr̄ peccare.arg.extra de homici.c,sicut dignum §.qui vero. rn̄det ergo Host. ꝙ tacendū est.22.q.2.c. ne quis , & hoc dicit s'm quosdam. Sed tunc arguetur, ꝙ Papa peccaret magis mortaliter, qn̄ fecit constitutionem , ꝙ qui vouisset continentiam non solennizans votum si cōtraheret teneret matrimonium, quia sic maiorem tribuit eis occasionem auctoritatem, & firmitatem. Rn̄det Host. ꝙ Papa potest dispensare in his:ideo licet sic constituat non peccat:alij autem consulentes nō possunt constituere. Item dicit,Papa non intendit in isto casu ab initio dispensare.s.quamquam fecerit constitutionem , ꝙ teneat matrimonium contractum contra votum simplex,non intendebat permittere,quòd contraherent vouentes,nec fauere eis: sed solum ꝙ si aliquando contraxissent,teneret: qui autem respōdet alicui vouenti simpliciter, ꝙ potest contrahere, vel ꝙ tenebit contractus,tribuit ei occasionem contrahendi, quia ista a principio sunt: constitutio autem Papæ solum intendebat post contractum matrimonium illud validare.

Sed adhuc aliter rn̄deri potest.s. ꝙ Papa non peccauit ponendo istam constitutionem, quoniam ipse cū præsideat, debet in singulis prouidere de iure: ideo in isto casu aliquid determinari debuit, cum contingeret interdum vouentes continentiam contrahere, sed non debuit statuere, quod omne votum con-

tinentiæ impediret contrahendum, & dirimeret post contractum quia erat nimis durum: ideo oportuit ꝙ diffiniret vouentes simpliciter non debere contrahere: si tamen contraxerint, ꝙ teneat matrimoniũ. In eis autem qui respondent specialiter ad quæstiones vouentium, secus est: quia ipsi non coguntur respondere. & si respondeant, dabunt occasionem infringendi votum, ideo concludit Hosti. ꝙ nihil debent isti respondere. Aliter autem dicit ꝙ poterunt se habere. s. ꝙ considerent an illi qui uouerunt possunt continere, vel non, si autem possunt non respondeant, si non possunt poterunt respondere ꝙ scriptura dicit matrimonium tenere si fiat. De consilio tamen & consensu ipsorum respondentium, ꝙ uouentes non contrahent sed continebunt, quia si contraxerint mortaliter peccabunt, & grauiter Deum offendunt; dicit adhuc tamen ꝙ securius est ꝙ ad ista quęsita nõ respondeamus. Sed non multum differt in vtraque responsione, quia forte magis mouebuntur ad non contrahendum vouentes, si dicatur eis, ꝙ quamquam matrimonium teneat, tamen peccatur mortaliter in contractu, quam si nihil respondeatur, quia in taciturnitate reputatur dolus: ideo modicum differt; sed ꝙ aliquis responderet simpliciter, ꝙ poterant taliter uouentes contrahere, & ꝙ teneret matrimonium, occasio ad malum est, & peccatum.

Vtrum quilibet possit uotum emittere: vel solum sint sex personæ quæ non habent ius ad uouendum.

Quæst. LXIIII.

QVAERETVR vlterius circa uotum, quis possit uouere. Et respondendum est ꝙ uouere pertinet ad cultum Dei specialem, ideo cuilibet libertas erat ad uouendum: quia tamen votum requirit solutionem, & ad soluendum quædam personę sunt impotentes de iure: ideo talibus adimitur potestas uouendi absolutè. Sunt autem multi, qui non possunt liberè uouere. s. episcopus, clericus, monachus, impubes, vxor, seruus: omnibus autem aliis est potestas uouendi, his autem non conceditur liberè uouere: quia non sunt sui iuris: & licet quantum ad Deum omnes sunt liberi; quia qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege. 19. q. 2. c. duæ sunt. & extra de regularibus. ca. licet. tamen quia in solutione præiudicaretur aliis ad quorum iura pertinent istæ personæ: ideo non conceditur istis libera potestas uouendi.

An existentes sub potestate aliena possint uouere.

Quæst. LXV.

1. Argu. QVAERETVR vlterius an illi, qui non sunt sui iuris sed subditi potestati alienæ uouere possint. Et arguetur ꝙ sic quia minus uinculum superatur a maiori, sed obligatio, qua quis subiicitur homini est minus vinculum, quam uotum, per quod aliquis obligatur Deo: ergo qui alienę potestati subiecti sunt, non impedientur a uoto.

2. Argu. Item filii sunt in potestate patris, sed tam filii, quam filiæ possunt profiteri aliquam religionem sine patris consensu etiam contra eius uoluntatem, ut patet. 20. q. 2. c. si in qualibet & c. puella: ergo subiectio ad potestatem alterius non impedit. Item maius est facere aliquid, quam promittere illud, sed religiosi qui sunt sub potestate prælatorum possunt aliqua facere sine licentia suorum prælatorum, sicut dicere aliquos psalmos,

3. Argu. vel facere aliquas abstinentias, idem de filio familias, & de vxore, & seruo, quoniam isti possunt orare, ieiunare, & similia facere sine consensu illorum, quibus

4. Argu. subditi sunt, ergo nõ impediuntur propter subiectionem. Item quicunque agit quod de iure facere prohibetur, peccat, sed nullus cuiuscunque conditionis dicitur peccare in uouendo: nec hoc reperitur aliquando scriptum: ergo in uouendo nemo prohibebitur. In cõtrarium arguitur, quia in hoc. c. dicitur de filiis famil. & de uxore, & desponsa, ꝙ uota earum non tenent, nisi vir, sponsus, & pater consenserint: & hoc quia sub potestate illorum sunt istæ personę, ergo de omnibus aliis personis, quæ non sunt simpliciter sui iuris idem erit. Respondendum est, ꝙ uotum est promissio facta Deo, & pertinet ad latriam, & est actus meritorius pertinens ad consilium, & legem spiritus, ideo nullus debet ab hoc repelli: ideo nec est quisquam, qui simpliciter repellatur a uoto, Deus tamen per cultum suũ voluit præiudicare nobis; sed si omnibus daretur ius uouendi, & soluendi, præiudicaretur interdum aliis in solutione uoti, ideo non licet omnibus se simpliciter obligare. Requirit enim omne uotum solutionem, ad quam uouens obligatur: nullus tamen potest in alterum plus iuris statuere, quam in se habeat, sed aliquę sunt personæ, quæ non sunt sui iuris simpliciter, uel quãtum ad multa: ideo isti non possunt se uoto obligare; quia tunc obligarent id quod est alterius, ideo quicumque subiecti sunt alieri simpliciter, vel quantum ad aliquid: quantum ad id in quo subiecti sunt non possunt se firmiter obligare sine consensu eorum, ad quorum ius pertinent, poterunt tamen se obligare quãtum ad quædam alia, quę sunt sui iuris: non est enim aliquis, qui non possit se obligare quantum ad aliquid: nam etiam seruus, qui totaliter pertinet ad alterum cum sit pecunia domini sui Exo. 21. c. vel sit possessio eius. 5. Ethi. siue homo simpliciter alterius primo Politic. aliquid potest uouere: nam poterit se obligare ad aliquã orationem faciendam singulis diebus, in qua non præiudicabitur domino, quia nihil de operibus domini perdetur propter eam si istud uotum de orando non concernat determinatum tempus, vel locum. De aliis autem, qui sunt sui iuris magis patet, quia illis plura licent, quam seruis.

Sed obiicietur ꝙ quantum ad uotum omnes liberi sint tam in uouendo, quam in soluendo, quia ubi spiritus ibi libertas; & qui spiritu Dei aguntur, nõ sunt sub lege 19. q. 2. duæ sunt leges, sed uotum pertinet ad legem spiritus, cum per uotum se applicet quis Deo: magis ergo non poterit impediri vllatenus. Dicendum ꝙ lex spiritualis facit nobis libertatem non tamen ab obligatione ciuili, uel naturali, ideo quamquam aliquis incitetur ad meliora nõ debet aliis præiudicare per bonum, quod facere vult: nec lex spiritualis hoc intendit, sed multi sunt subiecti aliis, qui non possent sine corũ pręiudicio uota soluere, ideo non possunt firmiter se obligare, & lex spiritualis non soluit eos ab ista lege, immo facit ꝙ obediant ei, sic patet ad Ephe. cap. 5. vbi iubet Apostolus, ꝙ serui sint subditi dominis suis, seruientes eis ea animo, non tanquam hominibus, sed tãquam Deo, & ꝙ vxores sint subditę uiris, & filii parentibus. & istæ sunt obligationes partim legis naturalis, & partim legis ciuilis, ideo libertas spiritus non soluit ab istis legibus, sed magis obligat; ideo votum ab eis, qui sunt iuris alieni non potest firmum esse sine eorum consensu. Ad rationes in contrarium respondetur, ad primam quãdo dicebatur ꝙ maius vinculum tollit minus concedatur: & cum dr̃, ꝙ uinculum uoti, per ꝙ Deo, quis se obligat est maius, ẽt conceditur, sed non sequitur, qui alieni iuris sunt possint voto se obligare. Nam si uotum emissum ab istis teneret, tolleretur obligatio, quæ erat ad dominos saltem inquantum uotum impleri posset, sed non tenet, ideo non est ibi maius vinculum, & minus eo, ꝙ Deus non acceptat talia uota, quantũ ad obligationem, quia sub promissione Deo

facta

Marginalia (right column): Decisio quęst. — Obiectio. — Solutio. — Ad 1. rationem.

facta non cadit, nisi ꝙ est virtuosum cum votum sit de meliori bono, vt s. declaratum est. Est autem ꝯ virtutē si id ꝙ est ī potestate alterius aliquis Deo offerat: ideo non est votum perfectum in his, qui non sunt sui iuris nisi intelligatur sub conditione. s. qa non vouent tale, vel tale si illi, quibus subsunt nō repugnauerint, & tūc sicut in hoīb. q sunt totaliter sui iuris uotum cōdōnale obseruandum est adueniente conditione: ita in illis, qui sunt alieni iuris obseruabitur, qn̄ uenerit ista conditio. s. ꝙ non ꝯdicant illi, quibus subsunt. Ad secundā rōnem, cum dr̄ ꝙ filii sunt sub potestate patris, & tamē possunt uouere. Rn̄dēdum est ꝙ aut sunt masculi aut feminæ: si masculi non pn̄t vouere dum sunt in potestate patris, nisi religionem. Sed adhuc de hoc distinguendū, ꝙ aut isti sunt maiores. 14. aut minores: si maiores possunt vouere religionem, & etiam inuitis parētibus profiteri: si autem minores sunt. 14. non poterūt sine consensu patrum vouere. & si vouerint dato ꝙ ꝓfiteantur, immediatè vt parentibus hoc constiterit poterunt eos tollere de monasterio, ut patet. 20. q. 2. ca. si in qualibet: si autem sunt feminę aut maiores 12. aut minores: si minores non possunt uouere religionem; & si vouerunt atque acceperunt velum, parentes earū poterunt eas tollere de monasterio, nisi forte sub dissimulatione dimiserint per annum, & diem ibi manere: si autem puellæ sint maiores. 12. inuitis parentibus poterunt uouere. 20. q. 2. c. puella. Et qđ dr̄ de parentibus potēnbus infringere votum filiorum, & filiarum educendo eos de monasterio: intelligi debet ēt de tutoribus, ut patet ꝑal. c. puella. Cum autem arguebat, ꝙ isti non obstante patria potestate pn̄t uouere, negandum est, sed est quilibet extra patriam potestatem anno. 14. ad uouendum religionem, & in puellis anno. 12. In aliis autem casibus non exuit quis ita cito patriam potestatem. Beatus Tho. de Aquino, & Bonauen. respōdēt aliter. s. ꝙ ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit liber est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinēt ad personam, puta ꝙ obliget se religioni per uotum, vel ꝙ matrimonium contrahat, non est autem suę potestatis quantum ad dispensationem domesticam. Vnde circa hoc nō potest aliquid vouere, qđ sit ratū nisi de consensu patris: seruus aūt, qa est in potestate dn̄i tā quantum ad personales actus, ꝗ ēt ad dispensationem rerum non poterit se obligare per uotum ad religionem, quia per hoc subtraheretur ab obsequio domini nec poterit de rebus domini aliquid disponere in eleemosynam, vel alias sine domini consensu.

Alia resp. S Thom. 2. 2. q. 88. ar. 8.

Ad tertiam rationem, cum dicitur ꝙ maius est facere, quam promittere: sed religiosi possunt facere aliqd sine licentia prælatorum, ergo uouere. respondendum est ꝙ religiosus subditus est prælato quantum ad operationes suas secundum professionem regulæ, & ideo si quis ad horam aliquid facere possit qn̄ ad alia non occupatur, pōt sine licentia prælati aliqua licita tunc facere, quia tamen nullum tempus est exceptum, in quo prælatus non possit religiosum circa aliquid occupare, nullum uotum religiosi est firmum, nisi de consensu prælati: sicut uota puerorū, & puellarum existentium in domo paterna non sunt ualida sine assensu patris. Idem de vxore respectu uiri.

Ad quartam rationem, cum dicebatur, ꝙ quicunq; facit quod de iure facere non potest, peccat, respondetur, ꝙ uouere non est illicitum alicui, quamquam sit subiectus alteri eo ꝙ per hoc exprimit uolūtatem suā de colendo Deum, & quātum in se est obligat se Deo & ad reddendum tenebitur si consentiat ille, cui subiicitur, uotum tamen firmum non est, quousq; ille, cui subiicitur per consensum votum istius firmauerit.

F *An episcopus possit absolute quęcunque vouere, & quæ votā episcoporum valeant, & quæ non. Quæst. LXVI.*

QVAERETVR vlterius, quia dictum est, ꝙ sex ꝑsonæ suprapositę non habebant ius simpliciter ad uouendum, quomodo quælibet earum ꝓhibeatur, & quid liceat ei uouere. Et primo de Episcopo, non est enim episcopus penitus sui iuris, qa sicut vxor respectu uiri est subdita, & uir respectu uxoris quantum ad aliquid est obligatus, & a quibusdam abstinere debet uouendo. s. ꝙ non potest illa uouere sine licētia uxoris, ita cum inter episcopum & Ecclesiā suam sit matrimonium spirituale: extra de transl. epi uel ele. c. inter corporalia. in quibusdam non habebit
G libertatem uouendi, ideo dicendum ꝙ ep̄s non potest aliquid uouere per quod dissoluatur uinculum inter eum, & Ecclesiam suam, & si uoueat non tenet, sicut non potest uouere religionem, qa ibi cederet ep̄atui, nisi ad hoc habuerit auctoritatem Papę. Extra de regularibus. c. licet. §. illa semper. & de renunci. c. nisi cū pridē. idem autē intelligendum si aliquo alio mō renunciare uellet ep̄atui, præter hoc ēt non pōt ep̄s aliquid facere, per qđ graue præiudicium sequatur Ecclesiæ suæ: & consequenter nec uouere. extra de iureiuran. c. sicut. & de pręcariis c. 2. unde non posset emittere uotum peregrinationis, per quod oporteret ipsum absentari aliquanto tempore ab Ecclesia sua, nisi de licentia speciali, uel generali Papę, ut patet extra de uoto, & uoti redem. c. magnę. §. uerum ętatis. Sic tenet Innocen.
H & Henricus in c. scripturæ de uoto, & uoti redē. & Hosti. in summa isto ti. pōt aūt ep̄s emittere tale uotum per ꝙ non fiat ꝑiudicium graue Ecclesię suę, sicut uouere abstinentiam, in quo nihil ꝑiudicat, & ad eleemosynam temperatam. Ar. 8. q. 1. c. clemens. & extra de testa. c. relatum. 2. §. licet autem. immensam aūt non pōt eleemosynam dare, uel donare, quia sic grauiter ꝑiudicaret Ecclesię. & generaliter ep̄s pōt uouere quidquid licet ei facere. sed quia uotum sp̄ est de meliori bono pōt uouere quodlibet, per qđ bonę uitę exemplum aliis ꝓbeat, quia ad hoc tenetur extra de uoto, & uoti redē. c. magnæ. §. 1. & de sacra uncti. c. unico. §. ad exhibendum.

I *Episcopus si uouit peregrinationem dum est episcopus, deinde cedit antequam faciat, an teneatur ad illud. Quæst. LXVII.*

QVAERETVR ulterius de ep̄o si uouit peregrinationem dum erat ep̄s, & postea cedit ep̄atui, an teneat̄ ad illud uotum, si non impleuit dum esset ep̄s. Respondendum est, ꝙ aut iste ep̄s emisso uoto peregrinationis petiuit licentiam a summo pontifice ad implendum uotum, aut non, si petiuit, aut impetrauit, aut denegata est, si fuit denegata, uotum irritatum fuit, quia non poterat ipse sine Papæ consensu obligari ad uotū peregrinationis, extra de uoto, & uoti redē. ca. magnæ. §. uerum ętatis, ideo per repugnantiā
K Papę non manet iam aliqua obligatio, & sic dato ꝙ cedat ep̄atui intrando religionem, uel alias non tenet ad uotum, quia obligatio illius dissoluta est, si autem impetrauit licentiam peregrinandi a Papa, & non peregrinatus est, quamquam forte peccauerit differendo tāto tp̄e peregrinationem, si ip̄s conueniens habuit dū eēt in ep̄atu: an̄ uotū ꝑp hoc non expirat. Sed distinguendum ꝙ aut iste cessit ep̄atui intrando religionem, uel quia depositus est ex aliquo crimine, uel quia Papa forte concessit licentiam, ꝙ cederet non introeundo religionem. Si primo modo non tenet̄ implere uotum, quia per ingressum religionis oīa uota tolluntur, cū possint oīa cōmutari in illam extra de uoto, & uoti redē. c. scripturæ. Si tn̄ postea ꝑlatus suus in monasterio de-

derit

derit ei licentiam peregrinandi tutũ est, ꝙ peregrinaretur: sed adhuc non obligaretur ad hoc, quia omnia vota per ĩgresſũ religionis abolita sunt. De hoc magis. Ĩ. dicet cũ ageť de uoto monachorũ. Si aũt cessit epatui, q̃a depositus fuit: vel alias ex licentia Papæ non intrando religionẽ tenebiť ad votũ, quia cũ sit sui iuris, & obligatio voti manet, tenebiť adimplere. Si aũt iste vouit peregrinari dũ erat eps, & nunq̃ significauit hoc Papæ: q̃q̃ sine consensu Papę istud votũ nõ erat firmũ q̃a tñ nunq̃ repugnauit Papa, cum nesciuerit, mãsit uotũ sp obligans q̃tum ad epm: iõ postea non fuit exutus ab onere epali & manebit obligatio, sed tũc distinguendum est, ut prius. s. aut intrauit religionẽ, aut non & dicatur sicut ibi.

Si episcopus vouerit ieiunare orare &c. & cesserit episcopatui an teneatur ad illa. Quaest. LXVIII.

QVAERETVR vlterius circa vota epõrũ. si aliqs uouit dare eleemosynã, vel ieiunare, aut orare & similia, dũ eẽt eps, an postea si cesserit epatui teneať ad ista vota. Rñdendũ est, ꝙ aut iste nouit religionẽ, aut aliqd alterũ, si prĩo mõ aut Papa hoc sciuit, aut nõ, si sciuit, & non repugnauit votũ mãsit firmũ, iõ postquã cesserit epatui per depositionẽ, vel per licentiã Papæ alias tenebiť ad ingresſũ religionis, si aũt Papa sciuit, & repugnauit uotũ irritatũ est, q̃a sine Papę licentia nõ p̃t eps introire religionẽ, nec uotũ est firmũ extra de regularib. c. licet. §. illa sp. & de renũ. c. mis si cũ pnde: iõ postquã cesserit epatui, non tenebiť intrare religionẽ, q̃a votũ totaliter euacuatũ est dissensu Papæ. Si aũt Papa nesciuit votũ emissum, nõ potuit irritare p dissensũ suũ, iõ sp tenuit, & postquã cesserit, qualitercunq; cedat, tenebiť intrare religionẽ. Si aũt iste eps uouit orare, vel ieiunare non est distinguẽdũ, sicut in superiorib. s. an Papa sciuerit, vel nõ, q̃a i istis eps hẽt liberã ptãtẽ uouẽdi, q̃a solũ astringiť ptãs eius quãtũ ad uota, q̃ cõcernũt dissolutionẽ uinculi inter ipm & Ecclam suã, & quãtũ ad illa in q̃b. parať graue præiudiciũ Ecclę. in his. n. nõ hẽt liberam ptãtẽ, in cęteris aũt hẽt: iõ sine cõsensu Papæ tenet uotũ, nec Papa põt repugnare. Iõ dicendũ ꝙ q̃n iste cedit epatui, aut ĩtrat religionẽ, vel manet in sęculo. Si primo mõ dissoluiť obligatio uoti extra de uoto, & uoti redẽ. c. scripturæ, cum tñ ista uota possint honeste seruari in religione. s. oratio & ieiunium, poterit illa seruare, nisi p̃latus suus repugnet: si aũt manet in sęculo tenebiť ad uota indistinctè. Si aũt iste eps fecit uotũ de faciendo eleemosynam, vel expẽdendum aliquid in pias cãs, si maneret ĩ epatu, erat distinguendũ, quia aut istud uotũ erat de eleemosyna ĩmoderata, per quã lędereť Eccla sua, aut erat moderata, si primo mõ nõ tenet votũ. s. ꝙ non p̃t implere illud in p̃iudiciũ Ecclę, si scđo mõ, tenet. Ar. 8. q. 1. clemẽs. & extra de testa. c. relatũ. 2. §. licet & hoc tenet Host. in summa tit. de uoto, & uoti redẽ. & Henricus e. ti. c. scripturę. Cũ tñ iste eps cesserit epatui, nõ ẽ sic distinguẽdũ, quia votũ istud de ĩmoderata eleemosyna nõ obligabat sufficienter in p̃iudiciũ Ecclæ, cum tñ in casu dato cesserit epatui nõ parať p̃iudiciũ Ecclæ in solutione voti, iõ tenebiť soluere, sed ad hoc distinguendũ est, q̃a aut q̃n cedit epatui intrat religionẽ, uel non, si intrat, siue eleemosyna, quã iste uouit, sit moderata siue ĩmoderata absolut⁹ ẽ a voto, cũ sit gñale, ꝙ ĩgressus religiõis õia alia uota dissoluat. nec solũ hoc ex gñali ꝯdõe aliorũ votorũ, sed pp aliqd alterũ magis spãle, nã in cęteris uotis licet nõ maneat obligatio ĩ profitentib. aliq̃ religionẽ ad obseruandũ ea, p̃nt tñ de licentia abbatis cõplere illa, sicut dicebať de ieiunio, & orone, & interdũ sine licentia abbatis, dũ tñ ipse nõ repugnet. in hoc tñ voto non est sic, q̃a nõ p̃t abbas dispen-

Quid si aliqs uouit dare eleemosynam, & postea ĩtroiuit religionem an possit abbas dare licẽtiã ad ĩplendũ uotum.

A sare cũ monacho, ꝙ faciat eleemosynã cõplendo uotũ qđ emisit in sęculo, q̃a eleemosyna fit de pprio licite acquisito, religiosus tñ non p̃t hr̃e pprũ, & si dispensaret abbas cũ monacho ꝙ faceret eleemosynã, dispensaret cũ eo, ꝙ hr̃et pprĩũ, sed non põt abbas in hoc dispensare, nec ẽt Papa, extra De sta. mona. c. cũ ad monasteriũ. §. nec æstimet. Et si dicas, ꝙ põt dare ei licentiã dandi de bonis monasterii in eleemosynã tantũ quãtũ ipse uouit. Adhuc dicẽdũ, ꝙ iste nõ ĩplet uotũ, q̃a ista eleemosyna nõ dať noĩe eius, sed noĩe monasterii, cũ iste nõ sit dñs rei, quã dat sed pcurator. si aũt iste non transeat ad religionem dicẽdũ, ꝙ siue eleemosyna eẽt moderata, siue immoderata, tenet uotũ, & si hẽt vñ soluat post cessionẽ, uel depositionẽ teneť ĩplere uotum B si aũt effectus est pauper faciet qđ poterit, & si nihil p̃t faciat sicut. s. declaratũ est in q̃one de illo, q nouit dare pecuniã in eleemosynam, & postea illã perdidit.

Episcopus vouens si mutetur ad alium episcopatum an teneatur illud implere. Quaest. LXIX.

QVAERET aliquis quid de epo, qui translatus est ad aliũ epatũ, ut dũ esset in primo uouit aliqd, an teneať illud ĩplere dum fuerit in secũdo Rñdẽdũ ẽ ꝙ quãquã hic sit mutatus epatus, tñ nõ est mutatus status personæ, uel dignitas, q̃a sp est eps, iõ sicut cũ erat in primo epatu nõ poterat introire religionẽ, sine licentia sũmi põtificis extra de regularib. c. licet, ita cũ fuerit in secundo nõ tenebiť intrare C religionẽ ex uoto, qđ emisit in primo, nisi ad hoc accedat cõsensus sũmi põtificis, & sicut in primo nõ poterat peregrinari sine consensu, uel licẽtia spãli, uel gñali Papæ. extra de uoto, & uoti redẽ. c. magnæ. ita ex uoto, qđ emisit in illo epatu, non tenebiť, cum trãsierit ad sm, nisi accedẽte Papæ consensu. De orone eleemosyna, ieiunio, & cęteris operib. q̃ cadunt sub uoto epi. Dicendũ, ꝙ si fecit uotũ in primo, teneť illud obseruare ĩ scđo, nisi eleemosyna sit ĩmoderata, q̃a sicut nõ potuit grauare primã Ecclĩã, ita nec scđam. Idẽ aũt est si eps ascendat ad maiorẽ dignitatẽ, vt si efficiať patriarcha, Cardinalis, vel Papa. eadẽ. n. horũ cõdõ ẽ, quãtũ ad uouẽdũ p̃ter hoc ꝙ Papa nõ requirit licentiã alicuius ad uouendum, & implendum uota, sicut requirunt oẽs D alii p̃lati, & tñ non potest ipse grauare inmoderate Ecclesias per sumptus ĩmoderatos, sicut nec alii p̃lati.

An clerici possint vniuersaliter uouere. Et quæ uota eorum teneant, & quę non. Quaest. LXX.

QVAERETVR vlterius circa clericos, de q̃b. dicebať ꝙ nõ erãt simpľr sui iuris ad uouendũ. Et dicendũ ꝙ in q̃busdã p̃nt uouere, in aliis aũt nequaquã, uñ nõ põt aliquis clericus indistinctè uouere, sed quantum ad hoc refert, q̃a aut clericus est in sacris, aut nõ, si ĩ sacris, dũ alias sit sui iuris, p̃t uouere liberè cũ minores ordines nihil astringant, q̃a licet clericis E in minorib. ꝯhere, ut patet extra de clericis ꝯiugatis p totũ. Si aũt sit in sacris, aut est beneficiatus, aut non, si nõ hẽt bñficium p̃t uouere sicut laicus qđcũq; uoluerit, siue peg̃rinationẽ siue ieiunium siue oronẽ, & similia, si est bñficiatus, aut bñficium suum requirit aliquã residẽtiã, aut nõ, si nullã reqrit, erit idem ꝙ in casu p̃dicto, si uero reqrit aliquã, dicẽdum, ꝙ aut uult uouere peregrinationẽ, aut aliqd alterum. De peregrinatione dicẽdum, ꝙ nõ põt sine licentia sui superioris de cõte. di. 5. c. non oportet. & de uoto, & uoti redẽ. c. magnę. §. uotum. & de renunci. c. admonet. Si autẽ uelit ĩtrare religionẽ sufficit, ꝙ petat licentiã ab epo, extra de regularib. c. licet. & tunc siue obtineat, siue non, poterit intrare. Et sic si liberum est sibi uouere religionẽ, sine

licentia

licentia tñ epi non dēt introire,ut in p̄al.c.licet. qđ ītel ligit̄ de beneficiato, vt dixi:nā clericus non beneficiat⁹ p̄t uouere sicut laicus:sic tenet Rai.in sūma.tit.de impedimēto voti,& fr̄ Io.in sūma cōfes.& Host.extra.de voto,& uoti redē.in summa.& Hēricus.eo.ti. super. c. scripturæ.Quātū verò ad alia uota,vt orationis,ieiunij, & eleemosynę : pōt absoluè clericus beneficiatus vouere,nec exigit̄ ad uotū,vel solutionē licentia epi, qm̄ in istis liber est.Dñt aūt aliq ꝙ qlibet clericus pōt votū transmarinū sine p̄lati licētia emittere,& soluere.c.extra.de voto,& uoti redē.c.ex multa.&.c.si.licet in hoc non est determinatū:qm̄ alij ītelligunt illa capitula de licētia p̄lati,vel sedis Apostolicę. Ar.extra. de cleri. nō resi.c.fr̄ātrī;& de voto,& voti redē.c.magnæ §.verū. & hoc videtur tenere Hosti.

Clerici si degradentur, an teneantur complere uota. Quæst. LXXI.

QVAERITVR de uotis clericorum,si degradētur,an debeant cōplere vota, q̄ emiserunt , dū essent in statu clericali.R̄ndendū est, ꝙ aut isti degradati tradunt̄ īmediatè curiæ seculari puniēdi pro delictis suis,aut nō.si primo mō aut sunt vota p̄sonalia.i.q̄ ipsi p̄ se debeāt cōplere in successione t̄pis,ut si uouerunt in qualibet hebdomada semel ieiunare,vel orare in quolibet mense,vel qualibet die: vel sunt vota,q̄ de reb.expleri debent.i.dando aliquā eleemosynam:si primo mō siue sint uota condōnalia,siue absoluta non p̄nt illa īplere,qa p̄ degradationē tradun tur curię seculari,a qua vltimo supplicio afficiunt̄:si āt sint uota solubilia de reb.vel eleemosyna:dicendū est, ꝙ ēt post mortē talis clerici de bonis eius,si aliqua manēt,soluendum est uotū, qa eo uiuente illa bona fuerunt obligata:si aūt post degradationē nō tradit̄ curię seculari,dicendum ꝙ aut fuit votum religionis, aut peregrinationis,aut de alijs reb.In duob. primis est maius dubiū,nā si mansisset iste clericus in ordine clericali nō poterat peregrinari sine licētia ep̄i,nec erat firmū uotū. Ad religionē ēt reqrebat̄ petitio licentiæ : in cæteris aūt nihil;dicendum tñ ꝙ postq̄ fuerit degradatus uel depositus non subest ep̄o,sicut clericus,sed sicut qlibet alius laicus:īō si uotum religionis emisit,tenet̄ intrare in illam,nec dēt ad hoc petere licentiā ab ep̄o,qa iam non est obligatus ad hoc cum sit mere laicus,& si uouit peregrinationē tenet̄ illā adimplere sine aliqua licentia p̄lati.Nisi forte ante degradationem,uel depositionē ep̄s contradixisset ei in uoto,quia tunc īfringebat̄ uotum de peregrinatione emissum,ut non obligaretur postea complere.Si autem essent alia uota sicut ieiunia,& orationes , & similia indistinctè tenetur illa complere,quia uotum semper tenuit.

An monachi possint uouere aliquid, uel totaliter prohibeantur sine prælati licentia uouere. Quæst. LXXII.

QVAERITVR amplius de uotis monachorum, quia dicebat̄,ꝙ isti nō erant sui iuris ad uouendū.Et dicendum ꝙ nullū uotum monachi validū est sine licētia abbatis,& sic de alijs religiosis.quāquam in hoc distinguendum est,quia aut istud est notum qđ potest complere intra claustrum suum non p̄iudicādo regulæ suę,nec mandatis superioris: sicut recitare quotidie aliquos psal.ex superogatione, uel ieiunare aliqua die:aut est tale,per quod cogeretur exire claustrum peregrinando . Si primo mō uotum tenet respectu ipsius monachi:nec oportet ꝙ petat licentiā ad obseruandum illud,non est tñ totaliter ualidum,qa si p̄latus uoluerit poterit infringere iubendo ꝯriū facere,uel aliqđ disparatum,per quod non possit imple-

F re uotum:nam licet aliquod t̄ēpus est, in quo nō possit eum circa aliqua occupare.Sic tenet sanctus Tho. 2.2.q.88.art.8.in solutione tertij argumenti . Si autem sit uotum peregrinationis,uel cuiuscunque alterius operis pij,per quod monachus cogeretur exire claustrū non solum non potest sine abbatis licentia complere, immo nec debet uouere. Ar.16.q.1.c.si cupis.& c. placuit.Quamuis dicat sibi inspiratum esse a Deo:timendum est enim ne āngelus satanæ se transformet in angelum lucis.extra ne cle.vel mona.c.non magnæ opę. Potest tamen monachus uouere de transeundo ad aliam religionem strictiorem:& ad dimittendum istud uotum non requiritur alia licentia abbatis. Ad exeundum tñ de claustro ad aliam religionem requiritur, ꝙ
G petat licentiā, licet non obtineat extra de regularibus cap.licet.Item monachus non potest uouere uotū abstinentiæ singularis,s.ultra ordinem suum , & consuetudinem monasterij,nec peregrinationis nec aliquod aliud regulariter in quo.s.appareat differens ab alijs eiusdem conuentus sine licentia abbatis,& si fecerit nō debeat obseruare,donec uideat , an abbas uelit, ne sic scādalū alijs,qb. dēt se ꝯformare,uel ne det̄ ei occasio euagādi.20.q.4.§.2.& 3.& §.uerū.ad hoc ar.41.di.q̄q̄s.

An monachus possit transire ad aliam religionem indistinctè. Quæst. LXXIII.

QVAERITVR amplius cum monachus uouet transire ad aliam religionem an indistinctè pos
H sit.Respondendum est,ꝙ tenetur licentiam petere,licet non obtineat extra de regularib.cap. licet.& tunc si non apparet ꝙ ipse mouetur aliquo malo zelo debet sibi concedi,an uero moueatur bono zelo,uel malo,determinatio pertinet ad illum, a quo petitur licentia,& hoc quia nō debet permitti in iudicio eius,qui transire vult,cum interdum satanas se transformet in angelum lucis.c.præalle.licet.

Sed dices quid si ille a quo petitur licentia arbitrat̄ iniquè?Dicendum ꝙ recurrendum est ad superiorem illius superioris:ar.de iure patro.c.nullus.& de cōcessi. præben.c.2.sic tenet Hosti.in summa tit.de uoto,& uoti redē.possunt enim interdum religiosi transire de una religione ad alteram ex aliqua causa leuitatis. & si
I ista fuerit cognita etiam si licentiam petierint reuocari possunt de religione,ad quam transierunt.19.q.3.ca. mandamus &.c.statuimus.& extra de ęta.& quali.c.intelleximus.Præsumitur autem leuitas,si aliquis sic trāsiens non petit licentiam ad transeundum , ut patet in p̄alle.sic tenet Hosti. in summa in tit. de regularibus.

Si monachus ante ingressū religionis aliquid uouit, an teneatur. Quæst. LXXIIII.

QVAERITVR vlterius,quid si monachus antequam intret religionem aliquid uouit? Respōdendum ꝙ sine licentia abbatis non debet ali-
K quis exequi. Sic est sententia omnium iuristarum. Sed ad hoc magis distingui potest, ꝙ aut iste uouit in seculo aliquid dare in eleemosynam,uel emisit aliqua alia uota.si primo modo dicendum , ꝙ nec ex licentia abbatis pōt implere uotum nec sine licētia pōt implere uotum,quia eleemosyna fit de proprijs, & iste iam nō p̄t hr̄e proprium ex dispensatione abbatis, uel alicuius alterius,ēt Papæ.extra de sta.mona.c.cum ad monasterium.§.vlt.Si aūt emisit alia uota , ut peregrinationis, or̄onis,ieiunij,& similium:tunc dicendū ꝙ non est obligatus illa obseruare , qm̄ per ingressum religionis tollunt̄ oīa uota,cum oīa possint commutari in illam. extra de uoto.& uoti redemptio.c.scripturæ . Nec est necessaria aliqua satisfactio in monasterio pro impletione

tione voti, quam omittit cum totum tp̄s vitæ suæ Dei seruitio impendat, 33.q.2.c.admonere. & de pęni.di.1. §.his auctoritatib. Host. iñ in summa ti. de uoto, & uoti redēptio. distinguit. s. q̄ iste, qui intrauit religionē in tēdebat qñ intrauit q̄ oīa uota cōmutarent̄ in religionē, aut nō aduertebat ad hoc. Si primo mō solutus est si scđo mō dēt recurrere ad abbatē, qui poterit dispensare, cum illo ne īpleat votū, p̄p iura p̄all. si aūt velit ad huc obseruare uotum non petens dispensari, petat licentiā ab abbate sine cuius licentia nō dēt exeq bona, quæ emisit in sęculo. dicit tñ q̄ tutius isti agerēt, si primo q̄ intrarent religionem īplerent uotum, & postea intrarent: ar. extra de voto, & uoti redēptio. c. per tuas. Sed in hoc dicendū est modicū differre, quia per religionem oīa uota cōmutant̄, iō ita securū est, q̄ aliqs intret religionē, si desiderat nō īpleto uoto qđ emisit in sęculo: q̄ q̄ spectet cōpletionē: nam uota sunt introducta ad cultū diuinū, cū uouere sit act⁹ latriæ, ergo illud qđ magis cedit in cultum Dei melius est obseruari: sed si aliquis hēt uotū, qđ vsq; ad duos annos impleri non p̄t, & spectat īpletionē vt postea intret religionem melius est, q̄ īmediate intret religionē, ēt si postea nō obseruet uotū in monasterio, q̄ q̄ differat vsq; ad duos annos, qa magis colet Deū ī his duob. annis in religione, q̄ colere poterit in sęculo in cōplendo votū. Nisi forte dicas, q̄ sit status perfectior in sęculo q̄ ī claustro qđ falsum est: si aūt īmediate introierit claustrum ī his duob. annis magis colet Deū, q̄ in expletione uoti, iō acceptabilius erit ei. Item melius est ex alia cā: quia forte nunc desiderat inspiratus a Deo intrare religionem, & in magnitudine tp̄is efficiet̄ tepidus cōuersus ad delitias huius sęculi, sicut dr̄ Mat. 13. c. de illis, q suscipiūt cū gaudio uerbū Dei & tñ tp̄ales sunt, qa cū uenerit aliqua tribulatio desistunt. Et de semine, q̄ cecidit inter spinas. s. q̄ aliq suscipiūt verbū Dei, sed postea a diuitijs & delectationib. huius sęculi suffocat̄, & hoc periculū est: iō cū aliqs firmiter aliquid deliberauit, non dēt multū morari circa ea, q̄ p̄tinēt ad cultū Dei, ne postea desertus a grā Dei, nō īpleat, & sit in culpa, qa cum habuit tp̄s distulit adimplere. Sic ēt Ari. admonet Ethic. lib. 6. t. q̄ aliquis deliberando circa rem, & iudicādo debet multū morari quousq; maturè cognoscat, sed postquam deliberauerit dēt uelociter adimplere. Item patet hoc ex alia cā, quia consilium nobis est q̄ ab occasionib. uitiorū caueamus quantum poterimus, sed maior p̄mptitudo ad uitia est hoī in sęculo, quam in claustro, iō si aliquis desiderat religionē citius quā potuerit data opportunitate cōueniēs est intrare, ne tp̄e medio hēat in sæculo occasionē ad peccandū. De hoc aūt qđ dicebat̄ supra si intrans monasterium, vult obseruare uota, q̄ emisit in sæculo: dicēdū q̄ aut illa sunt talia, q̄ requirunt egressum a claustro, ut peregrinari, & talia non debent sine licentia abbatis cōpleri, si aūt intra claustrū cōpleri p̄nt: aut sunt talia, in quib. monachus apparebit distinctus ab aliis monachis, & si vult comedere cibos strictiores, uel ieiunare frequentius, quam ieiunat̄ in claustro, & similia, q̄ necessario cognoscent̄ ab alijs, & possunt eos scandalizare: aut sunt talia, quæ possunt fieri sine pręiudicio regulæ, & sine scandalo alicuius, ita q̄ ferè nemo sciat. De primis dicendū est; q̄ monachus non dēt aliquod exequi sine licentia abbatis: & de his intelligitur opinio Hosti. in summa. tit. de uoto, & uoti redemptio. & Henrici, & aliorum dicentium q̄ sine licentia abbatis nullum uotum debet exequi eorum, quæ in sęculo emisit: & de hoc intelliguntur iura allegata per eos. Si tñ sint vota secundo modo sicut facere aliquam orationem spālem quotidie, uel recitare aliquos psal. quæ non scandalizant alios, & ferè sciri non possunt: dicendum q̄ non requiritur licentia abbatis ad explendum istud uotum, si tñ tempore

A quo monachus ista facit abbas aliqđ iubeat debet monachus omittere obseruationem uoti. Hoc tenet sanctus Tho. 2. 2. q. 88. ar. 8. in solutione tertij argumenti.

An impuberes possint vouere intrare religionem, & quando possent educi de monasterijs, & de votis eorum, quando tenent, & quando non. Quæst. LXXV.

QVAERETVR vlterius de voto impuberis, qa supra dicebatur, q̄ non erat sui iuris ad vouendum, & primo quæritur, an impuberes possent vouere religionem. Et videtur q̄ non, quia ad vouendū requiritur volūtas se obligandi, q̄ nō est, nisi in habētibus usum rōnis. & istud deficit in pueris, sicut in furiosis, ergo sicut furiosi amentes non p̄nt se uoto
B obligare, ita nec pueri poterunt uouere religionem.

Item id quod pōt ab aliquo fieri ritè nō pōt ab alio irritari, sed uotum religionis emissum a puero, uel puella ante annos pubertatis pōt reuocari a parentibus, uel a tutoribus. 20. q. 2. c. puella. ergo impuberes non poterunt uouere religionem. Item intrantibus religionem datur annus probationis ante obligationē secundū statutū regulæ beati Benedicti, & s̄m statutū Innoc. quarti ad hoc, q̄ probatio pręcedat obligationē uoti, ergo pueri, & puellę non p̄nt se ad religionem obligare ante annum probationis. In ɔ̄trium arguitur, quia id qđ non est ritè factum, non est ualidum, ēt si a nullo reuocetur, sed uotum puellæ ante annos pubertatis emissum ualidum est, si infra annū a parentibus
C non reuocet̄. 20. q. 2. c. puella. ergo impuberes religionem uouere p̄nt. R̄ndetur ad q̄ōnem, quia ut supra dictum est uotum est duplex. s. simplex, & solenne, & qa solennitas uoti in quadam spirituali benedictione, & consecratione consistit, quę fit per ministrū Ecclesiæ, ideo solennitas uoti sub dispensatione Ecclesiæ cadit. Votum aūt simplex hēt efficaciā ex deliberatione animi, qua quis se obligare intendit. Quòd aūt talis obligatio robur nō habeat, dupliciter pōt cōtingere. Primo mō propter defectum rōnis, sicut patet in furiosis, & amentibus, qui se uoto non p̄nt obligare, dum sunt in furia & amētia. Alio mō, quia ille, qui uouit est alteri⁹ potestati subiectus, & non pōt firmiter obligare qđ in alterius p̄tāte est: ista duo concurrunt in pueris ante an
D nos pubertatis, quia patiuntur adhuc rōnis defectū, ut in plurimum, & sunt sub p̄tāte parentum naturaliter, uel sub potestate tutorum, qui sunt eis loco parentū, ideo uota impuberum dupliciter non sunt solida. Cōtingit tñ propter dispositionem naturæ, quæ legibus humanis non subijcitur, q̄ in aliquibus impuberibus acceleretur vsus rōnis: & isti dn̄r s̄m iura capaces doli, nec tñ p̄p hoc eximunt̄ in aliquo a cura parētum, quæ subiacet legi humanæ respicienti ad id, q̄ frequentius accidit, iō dicit sctūs Thomas, q̄ si puer, vel puella ante annos pubertatis nondum habeat vsum rationis nullo modo se pōt ad aliquid uoto obligare. Si vero ante an
E nos pubertatis attingit vsum rationis pōt quidē quantum in se est obligari, sed uotum eius pōt irritari per parentes, uel tutores. De uoto autem solenni secus est quia quantumcunque pueri, uel puellæ sint doli capaces ante annos pubertatis, non possunt obligari uoto solenni, & hoc propter statutum Ecclesiæ, q̄ respicit id, quod in pluribus accidit: & p̄p hoc nō fit professio ante annum. 14. pueri aūt, & puellæ post annos pubertatis possunt se uoto obligare alicui religioni, siue uoto simplici, siue solenni, & hoc sine consensu parentū. Nec poterunt parentes irritare uota illorum. De puero apparet. 20. q. 2. c. si in qualibet. De puella apparet ibidem in c. puella. Dicendum tamen de uoto impuberis q̄ non potest per uotum se obligare ad religionem etiam si ad hoc accedat consensus patris, uel tutorum,

Vota impuberum dupliciter nō sunt solida.

torum, ut patet extra: de regularibus. c. 2. & c. is qui. de regu. in sexto. ideo licet impuberes voueant religionē, siue cum consensu parentum, vel tutorū, uel sine con sensu non tenet uotum, ideo licet maneant in mona- sterio poterunt postea exire ante annos pubertatis, vel immediate eum ad illos peruenerint. Si autem dicatur de aliquo alio uoto impuberum, Dicendum, quod non possunt sine patris, uel tutoris licentia obligari, cum il- la autem sic. 22. q. 4. c. 1. & 2.

Ad rationes in contrarium respondetur. ad primam dicendum quod uoluntas se obligandi deficit in illis; qui non habent perfectum vsum rationis, quoniam inuo- luntarium uno modo dicitur per ignorantiam iuxta Aristo. 3. Ethico. & quia pueri non habentes vsum ra- tionis completum sunt ignorantes, non habent uolū- tatem se obligandi nec obligantur, & quia in impube- ribus hoc communiter accidit, uota impuberum non tenent, nisi forte sint doli capaces, quia tunc quantum ad eos tenet, licet parentes, vel tutores possint illa irri- tare reuocantes eos de monasterio ante annum, & diem. 20. q. 2. capitu. si in qualibet. & cap. puella. si autē puberes sint, quamquam largè uocentur pueri, tamen obligare se possunt.

Ad secundam rationem dicebatur, quod ea, quæ ritè fiunt, non possunt ab alio reuocari. Dicendum est, quod vota puerorum, & puellarum emissa ante annos pu- bertatis ingrediendo religionem possunt irritari: & hoc quia sunt in potestate illorum pro tempore illo, cum ad ingrediendum religionem censeatur maior puer, qui est 14. annorum, & puella, quæ est 12. & exi- muntur a patria potestate quantum ad hoc, quod est speciale, quia quantum ad cętera durat patria potestas maiori tempore. Sic dicit Ioan. glosator decretorum, super. c. si in qualibet. 20. q. 2. si tamen impuberes ma- neant per annum, & diem in monasterio, non repu- gnantibus parentibus, vel tutoribus: & tunc uidentur approbare uotum eorū, uel religionis ingressum, iam non poterunt reuocare illos de monasterio. 20. q. 2. ca. puella: si tamen adhuc post annum, & diem isti sunt i- puberes, licet parentes uel tutores non possint eos re- uocare, poterunt ipsi exire.

Ad tertiam rationem dicendum, quod uotum ad reli- gionem est duplex. s. simplex, & solenne, est enim sim- plex illud, quo quis se obligat ad ingrediēdum religio- nem. Votum autem solenne est ipsamet professio. De primo uoto dicendum, quod non datur annus probatio- nis ad illud, sed ipse præcedit annum probationis. De secundo autem intelligitur quod nunquam fit sine an no probationis, nisi forte aliquis maior effectus renun ciet priuilegio, & uelit profiteri ante annum: alias ha- bebit annum ad deliberandum.

An uota impuberum teneant tempore pubertatis. Quæst. LXXVI.

QVÆRETVR vlterius de uotis impuberum an valeant, quando ipsi fuerint facti puberes. Respondendum est, quod aut ipsi uenientes ad pubertatem approbant ista uota, quæ fecerunt habentes ea rata: aut non. si non approbēt eum a prin- cipio non tenuerint non obligabuntur postea imple- re, quia tunc censentur incipere habere vsum rationis completum: & sunt uoluntarii, uel inuoluntarii. Vnde si approbent uota tunc censentur illa nouiter incipe- re. uel si non approbent censentur nunquam uouisse. vnde licet uouerit aliquid impubes consentiente pa- tre, vel tutore, & postea ueniat ad pubertatem, potest il lud non hr̄e ratum, & non poterit eum pater, uel tu- tor compellere ad impletionem, quia non pōt com- pellere ad uotum emittendum. ff. de uerbo. obli. l. ulti. & in authen. de san. epis. §. interdicimus coll. 9. si autē impubes ueniens ad pubertatem confirmet, uel rata habeat uota emissa prius, aut ista sunt uota de religio- nem intrando, vel alia. Si primo modo uotum tenet: & inuitis parentibus, vel tutoribus complete poterit illud puer effectus pubes. sic intelligitur extra. de regu- la. c. significatum. & c. cum te. & c. cum simus. & c. is qui. eo. ti. li. 6. Si autem sint alia uota emissa ante puber tatem: aut fuerunt cum licentia patris, uel tutoris emis sa, vel non: & hoc sine licentia illa sit uera siue interp- tatiua. Si primo modo non poterunt parentes, uel tu- tores retractare uotum eius, qui peruenit ad pubertatē quamquam maneat adhuc in potestate parentum, vel curatorum. Et dixi de licentia uera, uel interpretatiua, quia aliquando interpretatiua sufficit, quia si puer, uel puella ante annos pubertatis ingrediatur religionem non consulto patre aut tutore, si scientibus his mane rit ibi per annum non possunt postea eum de mona- sterio reuocare. 20. q. 2. c. puella. & hoc quia ista est li- centia interpretatiua, cum sciant eum in monasterio: & non repetant tempore assignato a iure. Si autem uo ta impuberum fuerunt emissa totaliter sine licentia pa rentum, uel tutorum: si isti peruenientes ad puberta- tē ea approbent obligant quantum ad ipsos: si autem uota facta post pubertatem interdum tamen possunt reuocari a parentibus, uel curatoribus, in quorum po- testate adhuc manent de quo immediate. ī. uidebitur.

Puberes, qui sunt sub patris potestate an possint uouere. Quæst. LXXVII.

QVÆRETVR amplius de uoto puberum, qui ta men adhuc sunt in patria potestate, uel sub cu- ratoribus, an possint uouere. Respondendum est, quod aut intelligitur de uoto religionis, aut de aliis. De primo dicendum, quod siue patre siue curatore volente, siue inuito uouere potest. extra de regu. c. 2. & c. is qui. eo. ti. li. 6. Si autem quæratur de aliis uotis, aut est tale uotum per quod totaliter patria potestas tollitur, aut non. Si primo modo non pr̄ illud emittere, quia non est sui iuris ad similitudinem uxoris, monachi, & serui. extra. de sententia excom. c. mulieres. & ff. de po li. l. 2. §. 1. qd̄ intelligitur nisi ad hoc accedat auctoritas patris, quia cum ipse possit eum emancipare in præiu- dicium sui poterit ei concedere facere uotum, per qd̄ utat iure emancipati. Si autem uotum hmōi non est ad tollendum patriam ptā tem, aut est tale, per quod præiu- dicaret grauiter patriæ potestati aut non. Si primo mō non potest emittere uotum filius sine consensu patris vel si emittat non erit firma obligatio, donec pater cō- senserit, ideo non pōt quidquam uouere dare in elee- mosynam filius de bonis patris, quia per hoc grauiter præiudicaretur patri. Secus autem si habeat peculium castrense, vel quasi castrense, quia poterit de illo uoue- re, quia proprium est. & ob hoc non poterit filius uo- uere longam peregrinationem sine consensu patris, uel absentiam a domo paterna ad aliquam causam piā pro magno tempore, quia sic indirectè se subtraheret patriæ potestati, cui non debet præiudicare. Hoc uerū est, nisi in uoto trāsmarino, ut in cruce signatis ad sub- sidium terræ sanctę, quia istud uotum potest filius sine patre emittere. extra de uoto, & uoti redem. c. ex mul ta. §. quod autem. Fallit etiam hoc ī causa necessaria, & ine uitabili, ut si filiusfamilias incideret in canonem, ita ut absolui non possit, nisi a Papa: etiam inuito patre pote rit uouere ire ad sedem apostolicam. extra. de senten- tia excommunica. c. relatum. alia autem sunt, in quib. nullum, vel paucum paratur præiudicium patriæ pote- stati. & in his sine licentia patris potest filius uouere, ut orare, ieiunare, uigilare, aut similia facere: quod in- telligitur

telligitur tam in filio quam in filia. sic tenent omnes doctor.iuristę. In hoc autem est maior libertas vouendi in nouo testamento, quam in veteri: quia in ueteri dum esset filius, vel filia sub patria potestate, siue esset pubes siue impubes, non poterat emittere aliquod uotum ualidum sine consensu patris: & si emitteret, poterat postea per patrem reuocari in illa die, in qua pater sciuisset, ut patet in hoc.c. Nunc autem multa licent filiisfamilias uouere, quæ non possunt infringere parentes etiam non requisito eorum consensu. quod autem dicebatur de oratione, & ieiunio, & uigiliis, & similib. operibus piis, quod possint filii illa uouere: intelligendum est cum ista sint moderata. Si autem immoderata sint ita vt uerisimiliter præsumatur, quod aliqua ęgritudo inde secutura sit, vel aliqua amentia, sed directè ista non repugnent patriæ potestati: tamen potest pater illa retractare, quia per accidens multum repugnant patriæ potestati filio incidēte in ægritudinem. Cum uero moderata sint, nihil repugnant, ideo pater non reuocabit.

An filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profecticio: & quid potest de aduenticio: & quid de castrense, uel quasi.
Quæst. LXXVIII.

Peculium filiifamilias triplex.

QVAERETVR vlterius an filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profectitio.

Pro quo considerandum est quod peculium filiifamilias potest esse triplex. Primum est castrēse, uel quasi, sm est profecticiū, tertium est aduenticium. Primum dr peculium, quod filiusfamilias militando acqrit, & inde dr castrense.i. in castris acquisitum. Etiam uocatur quasi castrense, quod filiusfamilias taliter ex cā sua, & sine re patris acquirit, ut pecunia acquisita in docendo, in causidicando, & similib. Secundum est peculium profecticium, & dr esse illud, quod filius acquirit per industriam suam in re patris, quod alias prouenturum non erat, ut si pater cōmendet filio aliquam rē disponendam, sicut in negociationibus, & filius ex īdustria superlucretur, uocabit illud profecticiū, quia de re patris proficiscitur. Tertium est peculium aduenticium, & istud est, quod aliquis donat filiofamilias ex cā patris.s. aliquis diligit prem huius filiifamilias, & pp hoc aliqd confert isti qd non esset collaturus, nisi pp prem. Dr aduenticium ab adueniendo, quia ab extrinseco uenit & nō proficiscit de re patris. Secus autem siquis donet filiofamilias, pp seipsum non considerando prem, quia istud ad peculium quasi castrense pertinet. Idem si donet ei pp aliquem alterum, & non pp patrem, quia sic non poterit uocari aduenticium. De primo peculio, s. castrensi, uel quasi, habet filiusfamilias liberam administrationem, iō pōt uouere, & donare, quia propriū est nec pertinet ad patrem. De secundo scilicet profecticio, vr quod non possit uouere, uel sine uoto eleemosynam dare, quia alienum est, & quodammō committit furtum. ff. de furt. l. si pignore. §. 1. & ff. de pęnis. l. respiciendum. §. furta. est enim ista res quasi totaliter patris. Nam de re pris proficiscit cum uocet lucrum pfecticium: & si dicat quod ex militia filii prouenit, non sequit ex hoc quod possit filius eam liberè administrare, quia tenet industrie, & diligenter res patris tractare, dum adhuc est sub patria potestate, nec aliqua pars illius lucri pp hoc ei debet tanquam mercenario: iō quod accipitur inde tāquam furtum est, & talis eleemosyna Deo non placet. 14. q. 5. eleemosyna. Dicendum, quod in hoc est consideranda qualitas personæ patris, & filii, & industria filii ad lucrum profecticium, & quantitas eleemosynæ, & sm hoc potest reddere aliquam eleemosynam, nisi pater expresse ꝯdicat. Idem aūt intelligendū est de vxore, & mercenario porrigenti modicam eleemosynam indigenti: ar. ad hoc. ff. de dona. l. filius. §. 1. & 2. ff. de le. 3. l. si filiæ. ista autem est consuetudo laudabilis, quod personæ istæ aliquid dare possint: ar. ad hoc. extra. de dona. c. ceterum. & de testa. ca. relatum. 2. §. 1. de hoc etiam Host. in sum. tit. de pęni. & remis. in §. quib. & qualiter sub. §. quid de facienub. eleemosynam. De tertio autem lucro: s. de aduenticio. Dicendum quasi de pfecticio: habet tn maiorē libertatē filiusfamilias in aduenticio, q̄ in profecticio, quia cum profecticium de re patris proficiscat, magis pertinet ad patrem, & consequenter minus ad filiūfamilias, ideo licet non possit filiusfamilias liberè uouere de aduenticio, sicut de castrensi, uel quasi, pōt tamē liberius uouere, quam de profecticio.

An filij teneantur obseruare uota quæ fecerunt, cum essent in potestate paterna cum facti sunt sui iuris.
Quæst. LXXIX.

QVAERETVR vlterius de uotis filiorumfamil. qn deuenerunt ad hoc quod sint totaliter sui iuris, an debeant obseruare uota, q̄ emiserunt cū essent in ptāte pria. Rndēdum est, quod aut isti erāt infra pubertatē, aut supra. si infra iam declaratum est, si supra pubertatē, aut uouerunt religionem, aut aliquid alterum. Si primo mō: dicendum quod si nō cōpleuerunt dum erant sub patria ptāte tenent implere indistinctè dū illam exuerint: & hoc quia uotum istud tenuit, siue pr repugnaret siue non. Si aūt esset aliud uotū, aut erat de illis, q̄ non tenebant sine consensu patris, sicut uotum per qd eximeret filius a patria potestate, uel p quod pararet graue p̄iudicium patri, aut de his, p q̄ nō parat p̄iudicium, ut ieiunare orare, & similia. Si secundo mō dicendum quod tenet cōplere illa postq̄ fuerit sui iuris si primo non ipleuit, qa ista uota simplr tenuerunt cum pr non posset repugnare. Si aūt primo mō: vt si filius uoueret longam peregrinationem, per q̄ p̄iudicaret pri, aut uouisset eleemosynam, q̄ facere nō poterat de rebus pris: dicendū quod aut pr sciuit ista uota, aut nō. Si non sciuit nunquā potuit repugnare, iō licet in p̄iudiciū eius uota non tenerent, tn in p̄iudicium uouētis tenuerunt, quia erat in annis discretionis: cū ergo nunq̄ retractata fuerunt, tenebit illa obseruare, cum uenerit ad tps, in quo sit sui iuris. Si autem pater sciuit uota, aut repugnauit illis, aut non, si non repugnauit, approbauit ea: iō tenebit filiusfamilias, cōplere, cū fuerit sui iuris. Si autem repugnauit illis, irritauit ea, cum illa nō possint esse sine consensu patris, iō non manet aliqua obligatio. Exemplum, vt si uouerit filiusfamilias lōgā peregrinationem, vel magnam īmorationem circa aliqd opus pium abstrahendo se a reliquis operationib. nam si pr repugnauit isti uoto, non tenebit illud implere, dū fuerit sui iuris. In aliis aūt casib. tenet, secus est in uoto transmarino: quia si istud emiserit filius dum est in patria potestate, siue pater repugnet, siue non, tenet uotum. extra. de uoto, & uoti redem. c. ex multa. ideo si non impleuit istud, cum esset sub patre, tenetur postea implere.

An uxor possit aliquid uouere sine licentia uiri: & de uotis mulierum, & meretricum. Quæst. LXXX.

QVAERETVR amplius de uoto uxoris, q̄ dicebatur esse non sui iuris ad uouendū, an possit sine consensu uiri aliquid uouere. Rndendū est, quod aut est ista mulier desponsata, sed nondum tradita, aut est tradita cōsummato matrimonio. Si primo mō aut agit de uoto religionis, aut de aliis: si primo mō dicendum, quod pt uiro inconsulto introire religionē ēt repugnante.

gnante.extra de conuer.coniu. c. verum. & quasi per totū idē est de viro quantum ad hæc. Si aūt quæratur de aliis uotis, aut sunt talia, q̄ dēnt continuari ēt postquam matrimonium fuerit consummatum, aut q̄ pōt breuiter finiri ante cōsūmationē. Si primo mō uir poterit illa retractare, & licet nō retractet tpe desp̄ōsatiōis poterit retractare cōsūmato mr̄imonio. Si aūt sint talia, q̄ pōt finiri breuiter ante cōsūmationem mr̄imonii, aut illa sūt talia q̄ possint pinvicare viro, & statui mr̄imonij vt si sint immoderata ieiunia, aut vigiliæ, vel similes labores, per quos indisponit mulier ad concipiēdū & nutriendū, & obsequia uiro postea p̄stāda, & vel nisi incurrere pt in aliquā ægritudinē, vel sunt talia, p q̄ non p̄iudicat. Si primo mō non poterit sp̄ōsa ista uouere. f. q̄ non tenet uotū sine consensu uiri, ita q̄ si ipse repugnauerit infringet. Si aūt sint talia, q̄ nō p̄iudicant statui futuro, vt q̄ sponsa oret interdū, vel q̄ mediocriter ieiunet, non poterit sponsus retractare. Sed dicet: nunqd pt sponsa uouere eleemosynā? R̄ndet, q̄ aut uouet eā cū intentione iplendi, qn̄ fuerit in domo viri, vel qn̄ fuerit in domo p̄ris. Si primo mō, dicendū est de isto uoto, sicut de uotis, q̄ emittit mulier in domo uiri. f. q̄ si sit eleemosyna magna, non poterit eam uouere sine uiro, uel si uouerit, nō poterit cōplere uotū uiro nesciente, alioqn peccat, nisi credat uirum veri sisse permissurum: & hoc qa p̄iudicat uiro administrandores, q̄ solum sunt sub administratione uiri. In parua aūt eleemosyna posset uouere mulier, & soluere non consulto: dum tñ uir non ̄ɔdicat sibi. Si aūt ̄ɔdicat, vel si verisimiliter credit eum ̄ɔdicturum, quamuis nō cōtradicat peccabit in faciendo qualēcunq; eleemosynā nisi forte hēat aliqua bona dotalia, & fructus eorū: s. n. hæc acquirat non impeditis obsequiis, q̄ p̄standa sunt uiro poterit de illis eleemosynam facere, nec tñ poterit simpliciter illa tribuere, nihil reseruans ad sustentationem oneris matrimonii. Si aūt puella desp̄ōsata uouit eleemosynam ea intentione, ut in domo paterna illam solueret, non teneret uotum, nisi patre cōsentiēte, quia in puellis non distinguitur peculium castrense vel quasi sicut in filiisfamilias, si in puella administraret aliquam rem patris, & ex industria sua in illa superlucraret, esset peculium illud quasi profectitium. & de illo posset aliquid in eleemosynam dare, alias aūt non posset. Generaliter tñ dicendum, q̄ puella desponsata nō pt aliquid uouere, qd sit ̄ɔ statum matrimonii, nisi forte uoueat religionem. Si tñ uelit uouere continētiā & q̄ maneat in sæculo, uel q̄ cōiungat uiro, & tñ q̄ nō reddat debitum, & sic de aliis, ad q̄ teneat uiro, non tenet uotum, nisi uir illud confirmauerit.

Vxor consummato matrimonio an possit uouere. Quæst. LXXXI.

QVAERETVR ulterius de uoto uxoris post cōsummatum matrimonium. Et tunc aut est uotum de continentia obseruanda, vel sunt alia vota. De primo dicendum, q̄ non pt uxor uouere continentiam perpetuam, vel temporalem, nisi vir consenserit. sed hoc stat dupliciter, quia aut istud uotum est de continentia obseruanda per ingressum religionis: aut de continentia, q̄ seruatur in sæculo. Si aūt primo mō non pt vxor uouere continentiam sine uiri auctoritate, nec uir sine auctoritate uxoris, qa quantum ad hoc pares sunt, nec etiam sufficit, q̄ uir det licentiam uxori introeūdi religionem, sed etiam q̄ ambo introeant, nisi forte, qui manet in sæculo sit talis, q̄ nullo mō de eo suspitio hr̄i possit pp magnitudinem ætatis, & tunc ēt uouere debet continentiam, licet in sæculo maneat, nec poterit postea copulari alteri, intātum q̄ si copulatur, non tenet matrimonium. Pōt tñ

F aliqñ uir transire ad religionem vxore inuita, ut si adulterata est, & est adulterium notorium iuris, vel facti, non enim poterit tunc ipsa repetere eum, quia licet in sæculo manerent poterat uir procurare diuortium, sēmina tamen nō poterit tunc inuito uiro introire monasterium, uel quomodocunque uouere castitatē. extra. de conuer. coniuga. c. constitutus. &. c. ueniens. & de diuor. c. significasti. Si autem quæratur de uoto cōtinentię quod potest emitti in sęculo. dicendum, q̄ nō potest uxor sine consensu uiri uouere continentiam temporalem, uel perpetuam. nec etiam vir sine cōsensu uxoris, quia quantum ad hoc æquales sunt prima ad Corin. c. 7. f. vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: mulier non habet potestatem corporis sui, sed

G uir. Ideo Apostolus ibidem admonet, ne uir, & uxor fraudent se debito adinuicem, nisi interdum, ut orationi simul uacent. Rursus autem redeuntes ad coniugale opus, ne tentet eos satanas. Hic tamen non requirit, sicut in uoto continentiæ in ingressu religionis, quia licet vir concedat sęminę licentiam uouendi castitatē non cogitur uouere ipse, & e contrario de ipsa si tribuat ei licentiam uouendi. Si tamen vir concesserit sęminæ licentiam uouendi in perpetuum, uel ad tēpus, peccat postea si petat debitum pro tempore illo, & vxor non tenetur reddere. Si autem uxor sine licentia uiri, uel uir sine licentia uxoris uoueat castitatem perpetuam, uel temporalem, non tenet. Nam si uouerit castitatem, & introierit monasterium potest reuocari, si sine alterius licentia egit. ambo autem pote-

H runt uouere continentiam simul manentes in sæculo temporaliter, uel in perpetuum 33. quæstione quinta capitulo, quòd Deo. & extra de conuer. coniu. capitu. charissimus. Aliqui autem uolunt, quòd in uouendo castitatem uir sit superior uxore, sed falsum est, quia Apostolus iudicat eos ad paria in opere coniugali. De uoto tamen castitatis, quod emisit mulier temporaliter, uel in æternum consentiente uiro, quamquā postea non teneretur ei reddere debitum propter licentiam, quam tribuit: tamen si uir instanter petierit, quasi cogens permittitur, quòd reddat. & hoc propter pacem matrimonii. Alioquin uir cum potentior sit nocere possit, peccat tamen uir cogendo vxorem infringere uotū cū prius consenserit. 33. quæ-

I stione quinta capitulo noluit. Idem autem intelligunt quidam de uxore respectu uiri scilicet, quòd si ipsa concessit uiro licentiam uouendi, & postea petat debitum, quòd tenetur uir reddere, sed non est eadem causa. allegant tamen, quòd uir, & uxor ad paria iudicantur. 33. quæstione prima capitulo liquis vxorem prima q̄stione prima capitulo præcepit, & hoc tenet Bar. brixi. & quidam alii. Sed non uidetur ualde rationabile: nam licet uir, & uxor ad paria iudicantur, ita quòd uterque agat ius petendi debitum, tamen quando alter eorum concedit alteri licentiam uouendi continentiam per aliquod tempus priuat se iure suo, ideo non potest rationabiliter postea petere

K & in hoc ad paria iudicantur, quia nemo eorum petere potest, postquam licentiam concessit. Ecclesia tamen interdum consensit quædam fieri ne maiora mala sequantur absoluens mulierem a uoto si uir concessa licentia postea debitum petierit, & non quidem absoluit simpliciter, ita quòd ipsa petere possit, sed quòd possit reddere, ne sequatur magna discordia cōiugum, & quia uir potest facere istam discordiam cum sit potentior, fuit rationabile, quòd concederetur hoc uxori petente uiro: non tamen uiro petente vxore, quia ipsa cum sit uiribus inferior non potest discordiam concitare inferendo aliqua mala uiro.

An

An aliquis coniugatorum possit vouere non reddere debitum, vel non petere. Quaest. LXXXII.

QVAERVNT quidā de redditione debiti, & petitione: an aliquis coniugū possit vouere non reddere debitum, vel non petere. De primo manifestum est, ꝙ nullus coniugum potest vouere non reddere sine alterius licētia, quia aliàs priuaret eum iure suo: si tñ voucrit obligat, quantum ad seipsum ita ꝙ non exigat debitum: & tñ cogitur reddere altero petēte. De scđo aūt. s. an possit aliquis vouere non petere, dubiū est: quidam enim dicunt ꝙ sic, quia quilibet coniugum quantū ad hoc est sui iuris, ideo pōt renunciare iuri suo per votum. Alij aūt dicunt, ꝙ neuter eorū pōt vouere de non petendo sine alterius consensu, quia in hoc aliquo mō præiudicaret alteri: nam vno eorū nunq̄ petēte matrimonium onerosum alteri redderetur: quia oportebat eum semper cum rubore debitū petere. Prima tamen positio est cōior, sed scđa est aliquo mō rōnabilior. Nam sicut alter coniugum grauat alium si ei debitum reddere nolit: ita grauat si eum ad semper petendum cogat cum rubore, sed hoc manifestum est quòd si ex parte feminę emittatur tolerabilius est: qrā non solum non grauat virum immo absoluit eū à grauamine: qm̄ aliàs poterat interdum debitū petere, qñ vir ad hoc ineptus esset. si aūt votum istud emittatur ex parte viri est matrimonium onerosum vxori, quia cogetur vxor cū rubore petere, vel nunq̄ recipere: ideo non videtur esse rationabile quòd vir hoc voueat, in vxore autem rationabile est.

An vxor possit vouere peregrinationem. Quaest. LXXXIII.

QVAERETVR vlterius de voto peregrinationis an liceat vxori illud vouere. & dicendum ꝙ aut est votum transmarinum, aut alterius peregrinationis. De secundo dr̄, ꝙ nec viro, nec vxori licet istud vouere sine alterius cōsensu. ar. 27. q. 2. c. si tu. & 33. q. 5. cap. qđ Deo. huius rō est: quia indirecte pręiudicatur alteri coniugū ex alterius discessu, cum priuetur debito, quod petere poterat. Sed hoc intelligendum est de peregrinatione, quæ est magni tpis: nam de peregrinatione breui, vt duorum vel triū dierum non vr̄, ꝙ vir debeat ab vxore petere licentiā: quia paruū grauamē in hoc vr̄, vel nullum. De femina aūt secus esset, quia nec ad paruā peregrinationē, nec ad distantē licitum est sibi sine licentia viri implere, & vouere cum femina sit subdita viro penitus quātū ad domesticā gubernationē, & in oībus sit inferior p̄terq̄ in eis, q̄ directè, uel indirectè cōcernūt debitū cōiugale. Si aūt de voto trāsmarino q̄rat: aut q̄rit de viro an emittere possit, vel de vxore. Si de viro q̄ratur, dicendū ꝙ pōt vouere, & exeq̄ p̄ter voluntatē vxoris, vxor tñ admonenda est attentius, vt consentiat. Extra de voto & voti redem. c. ex multa. §. quòd autē. Si autem non vult remanere sine viro vir cōplebit votum, & ipsa sequetur virum suū peregrinantem. eo. tit. c. ꝙ super his. Si aūt de vxore q̄rat, an possit votum transmarinum emittere vr̄ ꝙ possit, quia nō ad imparia iudicant. In ꝯrium dicet, quia uir est caput uxoris prima ad Corin. c. 11. Rñdet Host. in sum. ti. de uoto, & uoti redem. ꝙ mulier pōt emittere uotū istud etiā uiro inuito, sed an possit eo inuito explere dubiū est: & distinguit an mulier sit suspecta uel infamata uel nimis iuuenis, aut nihil horū habet. Si primo mō non debet uotū personaliter exequi: nam si ipsa uelit ire sine uiro suspecta est, quia mulier fragilis est. Quid ergo dicēdū? Rñdetur ꝙ debet redimere uotū. Qualiter aūt fiat redēptio uoti, ī. dicetur. Causa redēptionis est, quia ista mulier tam ad eūdū, q̄

A ad bellādū inhabilis est. de hoc. extra. de uoto, & uoti redēp. c. ꝙ super his. §. rursus. Si aūt nihil de superioribus habet: sed est antiqua & matrona, & bonæ famæ nō redimat uotū, sed eat: potissime si possit secū ducere multos bellatores, quia tunc eadē causa est, q̄ in uiro. s. in subsidiū terræ sāctæ. Sed quid si uir uouet uotū transmarinū, & uxor non pōt sequi uirū, q̄a hēt aliqđ impedimētū legitimū: & de eius cōtinentia timet, si maneat. Cōsulēdū est uiro, ꝙ non uoueat, nec accipiat crucē, uxore dimissa: secus si ipsa uoluntariè proponat cōtinere, & sequat̄ uirū suū: uel si maneat, & non sit suspitio. Dicit. n. Albertus in 3. sent. dist. 28. ꝙ si timeret probabiliter periculū uxoris futurum, melius faciet uir nō peregrinari, ēt in peregrinatione
B terræ sanctę, q̄ ꝙ uadat. Hoc idem tenet B. Thom. de Aquino in eodem loco. Cuius rō est: quia necessaria nō debēt p̄termitti pp̄ ea, q̄ uoluntaria sunt. Imminet aūt uiro necessario uxoris curā agere, quia est caput illius. 1. Corin. c. 11. & 33. q. 5. c. caput. sed crucē accipere est spōtaneū. ergo magis est uxori consulendū.

Meretrix an possit vouere, & soluere votum transmarinum. Quaest. LXXXIIII.

QVAERETVR de meretrice, quā multi seq̄ būt pp̄ amorē, & irent ad bellādū trās mare, an uouere possit: & soluere debeat uotū transmarinū. Cā. n. huius uoti est defensio terræ sāctæ, q̄ olim fuit, cui nimis fauorabile erat subuenire. Vñ cum in alijs peregrinationibus ēt si ualde
C breuiores essēt, nō liceret uiro p̄ter uxoris cōsensum peregrinari, & è ꝯrio: hic aūt utriq; licet, ut s̄. declaratū est. Etiā uideret̄ ꝙ meretrici pmittēdū esset, q̄a illa secū posset habere multos bellatores. Rñdendū est ꝙ nō licet ei illuc ire, nisi corrigat̄: nec ēt recipientur bellatores, q̄ hoc mō eā sequunt̄ amore corruptio: ar. extra. de uoto, & uoti redē. c. ꝙ super his, in fi. Et simile est de uoto meretricis, sicut de oblatione eius: nō. n. recipit̄ oblatio illius, ut patet extra de deci. c. ex trāsmissa. ibi ī Glo. & sic hr̄ Deut. 23. c. ꝙ merces prostibuli, & p̄ciū canis nō sūt recipiēda: ergo nec uotū, q̄a abominabile est. hoc tenet Host. in summa ui tit. de uoto, & uoti redē. & Henric. eo. tit. in c. scripturæ.

An liceat vxori sine consensu viri vouere, ieiunare, orare. &c.
D *Quaest. LXXXV.*

QVAERETVR ulterius de alijs uotis uxoris. s. an liceat uxori sine consensu uiri orare, ieiunare, eleemosynā facere & similia, quæ opera pia sunt. Respondendum est secus esse in eleemosyna, & secus in alijs: nam de alijs dicēdum, ꝙ licet uxori uouere, & reddere etiam uiro inconsulto, dum tamen uir non repugnet. Si uero repugnauerit siue oratio siue ieiunium sit, siue alterū opus pium, qđ tamen non sit eleemosyna, infringet uotū: & nō tenebitur mulier ulterius ad hoc: immo si post uiri prohibitionē ista obseruare uoluerit, iam peccat: quia uiro obedire tenetur: sed in hoc attendere debet uxor, ut discretè uoueat: scilicet ne talia
E sint uota, per quæ impediantur obsequia impendēda uiro, utpote si ipsa uoueret quotidie ire ad oēs horas canonicas: quia sic multū de famulatu uiro subtraheret. Vel si uoueret quotidie ire, uel multoties ad uisitandum infirmos: in quo eodem modo impedirentur obsequia præstanda: talia enim uota indiscreta sunt in muliere coniugata: quamquam essent honesta, & deuota in uidua: eodem modo caueat ne sint talia, per quæ sequatur præiudicium matrimonio: ut in ieiunijs immoderatis, & uigilijs. Attendat quoque uir in repugnandis uotis uxoris: quia si illa sunt uota rationabilia, per quæ nihil impe-

ditur de obsequijs ei⁹, nec repugnaƭ statui matrimoniali,& vxor vacat rei domesticę quãtum satis est ad sustentationẽ oneris matrimonij, nõ debet talia vota infringere: quia si irritauerit apud Deum reus est, qa diminuit cultum Dei, repugnat etiam charitati: qm̃ charitas nõ prohibet aliquẽ bene agere prima Corin. cap.13. sed iste prohibet bene agere eum, qui potest, sine causa. Si autem vota vxoris sint aliqualiter irrationabilia, vt quomodocunque vir grauetur, poterit ea iustè retractare, nec in hoc quidquam demeretur.

Vxor an possit dare eleemosynam.

Si autem votum vxoris sit de eleemosyna danda: aut est de parua eleemosyna, aut de magna, quæ magnitudo consideranda est sm̃ facultates viri: si magna fuerit non põt vxor siue viro vouere, & si vouerit nõ debet soluere, alioquin peccat, quasi furtum accipiẽs vsurpans rem quæ ad alterius administrationem pertinet. Si aũt sit eleemosyna parua q̃q̃ sanius esset ꝙ fęmina cõsuleret virũ, tñ si credit eũ verisimiliter cõcessurum põt vouere, & cõplere eo inconsulto. Fundamẽtũ huius est ex duobus: primo ex laudabili consuetudine, qm̃ sic est inolitũ ꝙ fęmina posset eleemosynã dare de rebus paruis, vel etiam aliàs donare rem paruam. Idem de filiofamilias. De hoc. ff. de dona. l. filius. & ff. de lega. 3. l. si filiæ. ar. extra de dona. c. cæterum. & de testa. c. relatum. 2. Consuetudines autem obseruandæ sunt: maxime cum sunt multum laudabiles. Aliud fundamentum huius est ex dispensatione rerum domesticarum: nam Arist. 7. Ethic. ponit comparationẽ œconomiarũ ad politias: & sicut in politijs sunt aliquę species bonæ, & aliæ prauæ: ita & in œconomijs. Dicit enim ꝙ apud Persas, & Barbaros vxor accipitur vt ancilla, & principat⁹ totaliter est apud virũ, ita vt nec i minimis ei disponere liceat: sed sit sicut seruus empticius: & de isto principatu dicit ꝙ est tyrãnicus, & errat. Dicit etiam ꝙ aliæ gẽtes sunt, apud quas si fęmina est ditior viro & hęres instituta a patre ipsa principatur, & iste principat⁹ est pessimus: quia ibi nihil iubet vir, sed oĩa iubet fęmina, & vocaƭ principatus oligarchicus: quia ibi q ditiores sunt principantur. est aũt oligarchia principatus pecuniosorũ, qñ qui ditiores sunt principãtur in vrbe. De hoc tertio & quarto Politi. Concludit aũt philosophus ꝙ principatus œconomicus solum est conueniẽs, qñ est aristocraticus, i. sm̃ virtutis differentiam. s. ꝙ ille qui virtuosior est maiorem partẽ accipiat regiminis, qui vero minus virtuosus accipiat minorem partẽ. & accipitur virtus solum pro virtute dispositiua ad regendũ, & quia viri naturaliter excellunt fęminas in prudentia, maior pars regiminis domestici viro tradita est: fęminis aũt, quia sunt minores in prudentia, & cõstãtia consilij minor pars tradita est. Nec tamẽ prorsus a dispositione domesticã exclusæ sunt: sed sic circa minima licet eis disponere. Sic est conferendo paruam eleemosynam, vel aliàs donando. Si autem vir voluerit penitus interdicere vxori domesticam dispositionem, ita vt ei nihil dare liceat, q̃q̃ iura hoc concesserint, tamen grauat eam: potissimum si ipsa circa rem familiarem solicita, & industria est.

Vxor an post mortem viri teneatur soluere vota, quæ fecit, eo viuente. Quæst. LXXXVI.

QVAERETVR vlterius de votis vxoris, quę emisit viuente viro: an teneatur illa obseruare, eo defuncto. Et respondendum est ꝙ ad obseruandum aliqua vota, vel ad nouiter emittendum ea, liberior est vidua quàm coniugata: quia vidua tam secundum vetus, q̃ sm̃ nouum testamentum est sui iuris. De veteri apparet hic: nã de coniugata dicitur, quòd vota eius irritari possunt

F per virum. De vidua autem dicitur, quòd vidua & repudiata quidquid vouerint reddent. De nouo testamento patet ad Rom. 7. & prima ad Corint. 7 cap. quòd mortuo viro mulier est soluta a lege viri: Impedimentum tamen vouendi in coniugata erat propter hoc, quia ipsa erat subiecta viro, & mortuo viro non est subiecta illi: ergo liberior erit ad vouendũ, & ad obseruandum vota quam viuente viro. Rñdẽdũ aũt ad qõnẽ, ꝙ vota illa, quæ emisit vxor viuẽte viro, aut tenuerunt simpliciter, aut tenuerũt respectu eius solum: aut nullo modo tenuerunt. Apparẽt membra ista, quia vxor viuẽte viro potest interdum vouere continẽtiam tẽporalem, vel perpetuam viro consentiente, & fortè quia ambo vouerũt. Idem si vouit
G ieiunare qualibet hebdomada aliqua die vel orare, & vir non repugnauit, quia non sciuit, vel fortè sciens consensit: tenuit enim tunc simpliciter, & sic de omnibus alijs. Alia autem sunt vota, quæ nullo modo tenuerunt, vt si mulier emitteret votũ de dando eleemosynam, & vir sciens repugnasset, vel vouit ieiunare, & sic de cæteris. Alia sunt vota, quę tenuerũt respectu vxoris, sed non respectu viri, vt si ipsa viro nesciente, nec consentiente, emisit votum continentię: nam quantum ad seipsam obligata fuit, & ob hoc nõ potuit petere debitum, viuente viro, licet posset reddere, vt supra dictum est. Si dicatur de votis, quæ non tenuerunt, viuente viro, dicẽdum est, ꝙ non compellitur vxor postea illo defuncto ea reddere, quia iã non manet aliqua obligatio, cũ viuente viro extincta fue-
H rit, siue hoc sit de ieiunio, siue de oratione, siue de cęteris, vt si vouit dare eleemosynam magnam viro nesciente, & postea cum cognouit vir repugnauit, irritatum est votum: ideo postea cum fuerit mulier vidua nõ obligabitur ad illud. Idem si vouit ieiunia, & vir sciens repugnauit: nam siue incęperit obseruare votum, siue nondum, postquam vir repugnauerit votum irritatur: ideo postea non obligat cum nullũ sit. Si autem sint vota, quæ viro viuente totaliter obligauerunt adhuc magis poterunt conseruari, & firmius obligabunt mortuo viro, quia viuente illo poterãt retractari. Cum uero mortuus fuerit, quia mulier est sui iuris, nemo potest retractare ea: ideo tenetur obseruare: vt si voueat ieiunium, vel orationem, aut si-
I milia, quæ vir cognoscens non irritauit. Si autem sint vota, quæ viro viuente partim tenuerunt, & partim non; debet ea totaliter obseruare uxor post mortem uiri, quia iam nemo est propter cuius præiudiciũ efficiantur uota inualida quantum ad aliquid: utpote si mulier nesciente uiro uouit continere: si uir non consentiat ipsa cogitur reddere debitum: sed nõ potest petere: & sic uotum in præiudicium uiri non tenet, sed contra ipsam tenet, ideo postquam uir obierit cum ipsa sit penitus sui iuris, tenebitur obseruare continentiam totaliter, siue in æternũ, siue pro tempore illo, in quo uiro uiuente, uouit obseruare, nec poterit contrahere: quia iam aget contra uotum. Idẽ si uouit intrare religionem, & uir sciens non permi-
K sit, defuncto uiro tenebitur. De continentia autem, quam uir & uxor simul emittunt manentes in seculo, magis est manifestum, ꝙ uxor teneatur post mortem uiri illam obseruare, quia uotum illud totaliter tenuit: & sic de cęteris uotis iudicandum.

An serui possint aliquid vouere sine dominorum consensu. Quæst. LXXXVII.

QVAERETVR vlterius de seruis, qui erãt ad vouendum impotentes cum nõ essent sui iuris, an aliquid vouere possint. Respondetur, quòd regulariter serui nihil vouere possunt, quia nihil habent in potestate sua: dico autem

tem

tem hoc quãtum ad hoc quòd sint vota firma. Nam A solum ad vouendum seruus potens est, sed executio voti pendet ex potestate alterius: & quia seruus est homo simpliciter alterius, iuxta Aristo. 1. Polit. nihil sumpsius est: ideo non habet aliquid de quo libere vouere possit, quod intelligatur de illis in quibus præiudicatur domino. Nam in cæteris potest vouere sicut potest vouere facere orationem, si illa non impediat ad obsequia Domini: vt si nõ voueat orare in loco determinato, vel in tempore determinato, quia per hoc posset impediri executio mandatorum domini: cum tamen non determinantur locus, nec tempus faciendo omnia, quæ dominus iubet poterit soluere votum de orãdo, præcipue si oratio modica est: & sic nullus est, qui non possit vouere aliquid quãtum- B cunque sit iuris alterius, quia non possumus tantum alicui temporaliter obligari, quin maneat nobis aliquid quo Deo obligari possimus.

An seruus possit vouere religionem. Quæst. LXXXVIII.

QVAERETVR amplius an seruus possit vouere religionẽ. Et dicet aliquis quòd sic, quia obsequium perpetuum in votis recipitur loco obsequij temporalis. extra. de voto, & voti redem. c. scripturæ. eodem modo maius recipietur loco minoris, sicut patet in commutationibus votorum: sed obsequium perpetuum Dei est maius, quàm obsequium debitum alicui homini: ergo poterit seruus per ingressum religionis liberari a C seruitute domini: quia maior est seruitus Dei, & omnis obligatio recipit commutationem cum religione. Respondendum est, quod votum est actus cultus Diuini: Deus autem non vult per cultum suũ alicui præiudicari. sed maximè præiudicaretur, si serui possent exuere seruitutem per ingressum religionis: ergo nõ licet eis sine domini cõsensu introire: alioquin dominus reducet de monasterio seruum professum. De hoc. 54. dist. cap. si seruo. & ar. extra de sent. excom. c. mulieres. Cum autem arguitur quod minus obsequium recipit commutationem in maius, & omnia in religionẽ. Dicendum quòd intelligitur de obsequijs, quorum omnia Deo præstãda sunt, quia ibi religio maximum est: ideo omnia possunt com- D mutari in illam: secus autem si vnum obsequium sit præstandum Deo, & alterum homini, quia tunc non est locus cõmutationi, cum præiudicaretur vni eorum. ita etiam est in obligatione serui ad dominum suum, ideo illa non potest commutari in aliam maiorem obligationem respectu Dei.

Si seruus ingressus est religionem professus ante tempus an debeat extrahi. Quæst. LXXXIX.

QVAERET aliquis, quid si seruus ingressus monasterium professus est ante tẽpus, per quod spectari debebat de quo. 18. q. 2. sigs incognitus. nunquid debet inde extrahi, vel manebit in professione. Respõdendum est, quod E aut ille seruus erat cognitus monachis quod esset seru', & receperunt eum ad professionem, aut non erat cognita conditio serui. Si secundo modo seruus dixit se esse liberũ, & per falsos testes probauit se liberum nisi dominus ipsum de gratia dimittere voluerit habitu quẽ furtiue recepit spoliabitur: & tanquã indignus domino reddetur sicut de seruo, qui domino nesciente ordinatur ad sacros, quoniam ille redditur domino, & non ministrat in aliquo ordine. extra de serui. non ordi. cap. de seruorum. monasterium autẽ non habuit hic aliquam culpam, quia fuit probabilis ignorantia: ideo ad nihil tenebitur. Si vero monachi cognouerunt serui conditionem: & non obstante hoc receperunt in culpa sunt: ideo non poterit seruus educi de monasterio: sed satisfaciet monasterium domino: ar. 54. dist. c. si seruus. Ista est sententia Host. in summa tit. de voto, & voti. redemp. & in titu. de regula.

An seruus possit vouere religionem vel alia vota. Quæst. XC.

QVAERETVR ampli' an seru' possit emittere votum religionis, vel alia vota præter religionem: & satis videtur differentia in his, quia religio totaliter abstrahit seruum a iure domini: alia autem vota nequaquam. Sed respondendum est, quòd aut quæritur de voto peregrinandi, aut de cæteris. Si de primo dicendum, quod non potest emittere inuito domino, vel saltem non potest ipsum exequi, siue sit trãsmarinum, siue aliàs. & hoc nisi peregrinatio sit necessaria, sicut si seruus incidit in canonem cogetur ire ad sedem apostolicã absoluendus. extra de sententia excom. cap. relatum. nec poterit tunc dominus impedire seruum, ne eat prætextu obsequiorum perdẽdorum: quia maior est obligatio iuris, quæ concernit bonũ publicum, quàm obligatio priuata ad dominum: nec debet dominus dicere se grauari in hoc: quia sicut cũ dominus emit seruum eum emit mortalẽ, & si breuiter moriatur dñs perdit pecuniam, sed nõ conqueritur, quia sciebat eum esse mortalem: ita cũ emit seruum sciebat eum esse potentem peccare, & legi subiectum, vt si peccaret per eam puniretur: ideo si seruus propter crimen occideretur, non habet ius conquerendi dominus, quia a principio sciebat se talẽ emere seruum, qui ista pati posset: alioquin dissoluerentur omnia iura, & daretur locus criminibus cũ serui impune delinquere possent, quia erat contra iustum, & bonum, & statum publicum: ideo etiam serui subijci debuerũt legi quamquam dñi in hoc videantur grauari. Si aũt dicantur de alijs votis, vt ieiunio, & oratione, & alijs operibus pijs, dicendum quod aut per illa grauatur dñs, & tunc nõ põt vouere, vel si vouerit non poterit soluere, sicut per ieiunia seruus efficitur debilior ad operationem: ideo nõ tenet votum, si dominus repugnat. per orationem etiam, si obseruat tempus, & locum, præiudicabitur dño: ideo nõ poterit cõpleri votũ: poterit tamẽ dñs repugnare cuicunque voto serui, siue rationabili siue irrationabili, quia vtitur iure suo: tamen est dicendum sicut de votis vxoris respectu viri: scilicet quod si ista sunt talia, per quæ aliqualiter derogatur dño põt ea infringere præter cõscientiam. Si aũt nullo modo impediũt operas dño præstandas, peccat dominus prohibendo votum serui.

An seruus factus liber teneatur ad vota quæ egit in seruitute. Quæst. XCI.

QVAERETVR vlterius, quid si seruus exeat in libertatem an teneatur obseruare vota, quæ egit dum esset in seruitute. Rñdendũ est, quod sicut supra fuit dictum dñs põt reuocare votũ serui, siue præiudicet sibi, siue non: ideo considerandum quod aut vota fuerunt irritata tpe seruitutis, aut non. Si primo modo, nõ obligatur ad obseruationem: quia nullum vinculum manet: si secundo modo obligatur. Pro quo sciendum, quod cum seruus emisit votũ aut dñs aliquñ sciuit, aut nõ. si nunquã sciuit nunquã potuit retractare: ideo vota valuerũt respectu serui, qui erat ætatis discretæ, & habebat voluntatẽ se obligandi: & sic siue religionem vouerit, siue

aliquid alterum votum tenuit, & seruabitur, immo nũc votum firmatur per hoc, quòd exit seruitutem: quia ante semper poterat Dominus repugnare, & infringere. Si autem istud votum cognitum est a domino, aut repugnauit, aut non. si non repugnauit tenet votum, quia per hoc cõsentit. si autem repugnauit, aut erat tale votum, ad quod se obligabat seruus postq̄ exiret seruitutẽ, vt si diceret voueo intrare religionem, vel ieiunare cum fuero factus liber: aut erat votum, ad cuius solutionẽ se obligare volebat dum maneret in seruitute. Si primo modo repugnantia dñi non irritat votum serui, quia pro tpe illo, quo solutio fieri debet nõ est seruus obligatus Dño, ideo eo inuito poterit se obligare. Si autem dicas, ꝙ q̄q̄ solutio sit post extinctam seruitutem: tñ emissio voti

G est tpe seruitutis, ideo hanc poterit reuocare, vel irritare dñs. Dicendum ꝙ dñs habet potestatem super seruum, quantũ ad id in quo põt ei famulari, ideo põt irritare quidquid seruus fecerit, quod tollat vel diminuat famulatum pręstandum: emissio autem voti, & obligatio ad soluendum non præiudicant obsequijs præstandis, sed solum solutio voti: ideo non poterit Dñs irritare votum quantũ ad emissionem, s. faciendo ꝙ non teneat. Si aũt votum complẽdum sit tpe seruitutis repugnantia Dñi irritat votum: quia obligatio illa est ad solutionem, sed tpe seruitutis solutio est impossibilis Dño inuito: ergo obligatio est inutilis, immo nulla: quia de re impossibili pactũ, vel obli-

H gatio nulla oriri potest: ergo Dñs irritabit obligationem per repugnantiam suam, & tunc qñ venerit seruus ad libertatem nõ tenebitur explere votum, quia non habet aliquas vires cum perierit.

An vota possint fieri cum conditionibus. Et quæ conditiones possunt apponi in votis: & an cum Deo possit committi simonia, vt dixit Innocentius. *Quæst. XCII.*

QVAERET aliquis de votis, an possint poni conditiones in illis, & si ponãtur, an teneãt vota: vt si aliquis dicat voueo peregrinationem vel ieiuniũ, si Deus contulerit mihi tale, vel tale bonum. s. si filius meus liberabitur ab ista infirmitate, offeram Dño agrum meum, vel do-

Opi. Inn. mum. Dicit autem Innocentius ꝙ istud votũ vr̃ esse

I illicitũ, quia intẽdit a Deo vel ab aliquo sancto emere sanitatem, quod esset simonia. 1. q. 1. c. qui studet: liberaliter ergo quisque offerre debet, & postea precibus, vel quouis alio modo supplicare põt. 1. q. 1. c. iudices & q. 2. c. q̄ pio. & 38. dist. c. caue. Dicit etiam idem Innocentius ꝙ pp hoc non sunt simpliciter cõditiones reprobandæ in votis, nisi simoniacæ essent, qualis est prędicta: vel aliàs turpis fuerit, ar. ex. c. allegatis. & ex-

Aliæ opi. tra de iurein. c. peruenit. Alij autẽ dicunt huiusmodi vota esse licita, nec est simonia, sed offert Deo iste vouens contritionem cordis sui, vel aliam deuotionem ex cã iusta, etiam sub conditione, siue in dicendo, siue etiam in faciendo, quia quidquid homo dat, vel facit pro Deo, nõ facit de suo, sed de eo, quod est Dei: quia

K quidquid homo habet, a Deo habet. extra de deci. c. tua nobis. istud autem, quod videtur tenere Hosti. &

Opi. Hen. Innoc. honestius iudicatur. Dicit tamẽ Henricus extra de voto, & voti redẽp. c. scripturę ꝙ ista positio vltima non est reprobãda: immo credit ꝙ tale votum licitè emittatur: ar. 28. q. 1. §. ex his. nec obstat quod dicit Innoc. hoc esse simoniacum, quia semper inter Deum & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expresse non cõmittitur simonia, vt 1. q. 1. c. q̄ pio. & si de mente tali agatur vix est hõ, qui pro Deo aliqd faciat, quin ab eo remunerationẽ spectet. Hanc sententiam Hostien. & Archid. reputãt veriorem. Cum

F Deo enim dicunt non committi simoniam, & eadẽ est positio communis theologorum. Respondendũ ad quæstionem istam, ꝙ nemo dubitat in votis posse poni conditiones, cũ sacra scriptura plena est votis conditionatis. Sed dubium est de conditionibus, quę possint apponi. Et dicendum est, ꝙ in voto non põt poni turpis cõditio: vt si aliquis dixerit se vouere aliquid si dederit ei vxorem alterius: ideo istud votum non tenet. Idem si cõditio sit qualitercunque iniqua importans mortale pctm̃: nam volũtas istius est solum se obligare sub illa conditione: sed Deus nõ acceptat conditionem turpem, ergo nõ acceptabit istã obligationem. Item in voto rejcitur conditio impossibilis. & licet respectu Dei sint omnia possibilia, tamen aliqua sunt respectu nostri per causas naturæ impossibilia, & si talia apposuerimus in votis non tenent: vt si quis dicat voueo Deo hoc, vel illud si fecerit istam domum meam esse de auro. Aliæ autem sunt conditiones indifferentes, & istæ debent haberi pro non adiectis, & complebitur votum dum tamen votum sit de re non indifferenti: quia tunc etiã non teneret votum, quod debet esse de meliori bono, vt supra declaratum est. Aliæ autem sunt conditiones honestæ largo modo accipiendo honestatem, non solum pro eo quod est actus virtutis, vel pertinens ad virtutem, sed etiam pro eo, quod cum virtute haberi potest. De primo, vt si aliquis dicat: voueo Deo peregrinari ad talem ecclesiã, si concesserit mihi quod deuotè possim orare: vel si tribuerit vires ad repugnandum libidini. De secũdo, vt siquis dixerit: voueo ieiunare per vnum diem si Deus sanauerit me ab hac ęgritudine, vel si dederit, vt possim habere ordines sacros, aut si tradiderit hostes in manus meas, vel si multiplicauerit fructus agrorum meorum: ista enim non pertinent ad actum virtutis: sunt tamen talia, quę haberi possunt cum virtute, & respectu vitæ humanæ habent aliquod pondus. Indifferentia purè non sunt huiusmodi, quia illa non sunt actus alicuius virtutis, nec æstimantur ab homine habere aliquod bonum: immo nec habent, quia respectu vitæ humanæ nihil conferunt.

Ad quæstionem de mente auctor.

Quæ conditiones possunt apponi votis.

Nunc autem ad quęstionem respõdendum, quòd in casu proposito, scilicet si filius meus sanatus fuerit voueo Deo vnum pallium, vel ire in peregrinationẽ, tenet votum & est illicitum. simile patet de voto Iacob. Gen. 28. cap. scilicet si dederit mihi Dominus panem ad vescendum, & vestes ad induendum, reuersusque prosperè fuero in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum: & cunctorum quæ dederis mihi decimas offerã tibi. vbi sunt omnia quę in casu proposito. Nam dicendo si filius meus sanatus fuerit, voueo dare pallium est aliqua simonia, quia intendo sanitatem a Deo emere: ita erit cum dicitur: si Deus dederit mihi panem ad vescendum, & custodierit me in via. quia hic pactio est, & aliquid datur pro beneficio, quod a Deo recipere petimus. Simile patet supra cap. 21. vbi dicitur quod Israel se obligauit voto dicens: Si tradideris populum istum in manus meas delebo vrbes eius, & sic factum est & Deus acceptauit votum: ergo licitum erat. Nam dicitur ibi: Exaudiuit Dominus Israel &c. si tamẽ male vouissent non exaudiret Deus illos; quia scimus, quòd peccatores Deus non exaudit Ioan. 9. cap. & Anna mater Samuelis dixit: si dederis famulæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino cunctis diebus vitæ eius. primo Regum cap. primo. Item si vota ista sunt illicita, in quibus apponũtur istæ conditiones: aut sunt illicita, quia est illicitũ apponi cõditionẽ cũ videatur esse pactio, vel sunt illicita, quia conditiones in se sunt turpes. Si primo modo non solum istud votum esset

illicitum,

illicitum, immo etiā omnia vota, quæ sunt cum conditione, quia in omnibus interuenit pactio: sed hoc falsum est: nam scriptura concedit vota ista tāquam licita, etiam ipsemet Innocentius & omnes alij doctores. Si dicatur secundo modo manifestum est, ꝙ ista conditio non est turpis: quia filium meum sanare non est turpe, sed valde honestum, & desiderabile: ergo tenebit istud votum. Item si argueretur, quod votum istud non tenet, quia simoniacum, vt dicit Innocen. & assereremus esse simoniacum, quia ibi promittitur aliquid si Deus benefecerit nobis, diceremus omnia vota esse simoniaca, quando cum conditione emittuntur: & hoc ex duobus, primo quia ibi aliquid datur pro altero: secundo quia interuenit pactum, quod adhuc magis pertinet ad simoniam: sed hoc falsum est, quia non dicimus vota ista simoniaca: ergo nec istud, quod propositum est. Item patet adhuc magis istud in terminis, quia simile votum emisit Ionas cum esset in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus dicens: Si liberaueris me de loco isto offeram tibi holocausta, vt patet Ionæ 2. cap. Ego autem in voce laudis immolabo tibi, & quæcunque voui reddam pro salute mea Domino. Non est tamen dicendum quòd iste propheta voueret illicitum, maxime cum immediate sequatur quòd exaudiuit Dominus Ionam, scilicet quòd præcepit pisci, vt euomeret eum in aridam, & factum est. Sed forte dices, ꝙ votum istud non fuit conditionale, quia non apparet in litera, quòd posuerit conditionem. Respondendū

De voto Ionæ an fuerit cōditionale.

C est, quòd nihil differt, quia licet concedamus illud nō fuisse conditionale saltem tamen fuit modale, cum dicatur ibi: Quæcūque voui reddam pro salute mea. ideo necesse est vt dicatur quòd ille vouebat, vt liberaretur inde: & tunc stat inconueniens, quia quantū ad committendum simoniam, nihil differt, si aliquis dicat: ego dabo tibi mille, si dederis mihi beneficium Ecclesiasticum: vel ego do tibi ista mille, vt des mihi beneficium: ergo si esset simonia in voto conditionali, erit quoque in modali: sed in isto voto Ionæ, qđ saltem dicetur modale non fuit simonia, quia licitè emissum est: ergo non fuisset simonia, etiam si emitteretur cum conditione. Cum autem dicebat Inno. quod votum istud erat simoniacum. Respondebat

Ad rōnem Inno rīsio Henrici.

D Henricus quòd non erat simonia, quia inter Deum, & hominē nulla pactio intercedit, sine qua expressa non committeretur simonia. vt 2.q.1.cap. quàm pio. Sed ista responsio nō tenet, quia etiam si intercideret pactum inter Deum & hominem vouētem nō esset simonia: vt si homo diceret Deo: ego dabo tibi pallium, si sanaueris filium meum: & Deus diceret: ego sanabo filium tuum, si dederis pallium: vel alio modo, si homo proponeret quòd daret pallium, & Deus sanaret filium eius: & Deus acceptans istam conditionem diceret: ego sanabo filium tuum. Similia .n. sunt in sacra scriptura: nam Exo. cap. 19. dicitur quomodo Deus iniuit pactum cum Iudæis, scilicet quòd ipse acciperet eos in populum peculiarem curando de illis specialiter in benefaciendo, & quod ipsi custodirent mādata eius. Iudæi autem acceptauerunt istā

E conditionē, vt patet ibidem: & tamen quādo postea Iudęi colebant Deum nō erant simoniaci, quia Deus non incitauit eos ad simoniam. Similis modus fœderis habetur Deuter. cap. 29. vbi iterum Moyses ex parte Dei pepigit fędus cum Iudæis: non ergo tenet solutio. Sed dicendum quòd non potest cum Deo committi simonia, siue conditionaliter, siue sub modo aliquid faciamus, siue interposito pacto vtrinque, siue nō. Et rō diuersitatis est, quia simonia est, cum spiritualia propriè vel impropriè venduntur: & hoc qa venalia non sunt. Istud aūt est respectu ministro-

Rñ. aucto. Simonia nō potest committi cum Deo.

A rum Ecclesiæ, qui nō sunt Domini rerum sacratum, sicut sacramentorum: nec iurium ecclesiasticorum, sicut beneficiorum: sed sunt ministri, & etiam Papa respectu horum est minister, & non Dominus: maxime respectu sacramentorum: ideo non possunt dispensare res istas, nisi eo modo, quo eis constitutū est, scilicet gratis dantes, & non ponentes in illis aliquam æstimationem. Deus autem est Dominus omnium rerum spiritualium, ideo potest disponere de illis ad libitum: ideo etiā si diceremus Deum esse subiectū legi, quod est impossibile, tamē adhuc non est simoniacus, quādo fieret cum eo pactum super rebus spiritualibus, quia ipse simpliciter est Dominus rerum; ideo potest illis vti ad placitum. Item non est simo-

B nia cum Deo, sed cum ministris, quia ideo dicitur simonia, quando aliquid datur pro rebus spiritualibus, quia illud potest mouere animum dantis ad dandam rem spiritualem. Si tamen nullo modo id, quod datur potest mouere conferentis animum ad conferendum spirituale bonum, & sic verisimile erat, non esset simonia. Sic patet extra de simo. c. & si ex feruore. vbi dicitur quòd parua bona, vt vinū, & electuariū, & similia, quæ versimiliter non possunt mouere mentem collatoris, non inducunt simoniam, sed sic est respectu Dei, quòd ipse propter omnia promissa nostra non moueretur, quoniam omnia bona nostra ei proficere nequeunt, cum eis nō egeat Psal. 15. ideo ipse non cōfert nobis aliquid propter bona, quæ promittimus, sed ex immensa sua benignitate, acceptat

C tamen promissiones nostras, non quidem tanquam ei vtiles, sed quia nos per illas meliores efficiamur, sicut supra declaratum est in quæstione an expediens sit vouere. Sed obijcietur, quòd quamquam ex parte Dei nō sit simonia, quia nō mouetur propter promissa nostra, tamen erit simonia ex parte nostri, cum ei aliquid promittimus solum, vt cōsequamur ab eo aliquod spirituale bonum: sic enim est si aliquis parua dona episcopo impendat, quæ verisimiliter non possent mouere animum episcopi ad conferendum huic aliquid spirituale, nec etiam mouent: sed postea episcopus ex alia causa confert huic ecclesiasticum beneficium, quamquam ipse non sit simoniacus. Si tamen iste, qui contulit dona ideo contulit vt moue-

Obiectio.

D ret animum episcopi, simoniacus est, nec potest beneficium sic obtentum securè possidere. Dicendum autem quòd non est simile, quia nos quando vouemus aliquid Deo, vt nobis bonum faciat, quāquam pro hoc tribuamus, tamen scimus quòd Deus non mutabitur propter ista, sed ex benignitate sua conferet, si conferre voluerit: ideo magis nos ista facimus, vt ei placeamus, quàm vt eum ad conferendum moueamus: cum sciamus talem motum animi in Deo esse impossibilem. Secus autē est in eo, qui aliquid contulit pręlato volens sic obtinere ecclesiasticum beneficium, quia iste ea intentione dedit, vt collator moueretur, & dato ꝙ interdū non moueatur ex his, tamen moueri poterat: ideo affectio corrupta insit aliquid conferentibus: nam directè, vel indirectè spi-

Solutio.

E ritualia emere voluit, ideo in istis est simonia, cū Deo aūt nequaq̄. Quod autem allegatur per Inno. de c. q̄ pio. 1. q. 2. non est simile: quia ibi dr̄ de Giezi ꝙ peccauit, quia ꝑ sanitate diuinitus collata perijt sibi dari vestes: qđ tenet in ministris, qa Deus causauit istam sanitatē: Elise9 aūt fuit minister illius, ideo ꝙ peteret aliqd ꝑ illa uēdēdo id qđ erat Dei, & Deus gratis cōtulerat, peccatum erat: si tamen Deus dixisset Naaman Syro, qui curatus est a lepra, quia ego curatu te facias hoc uel illud, nemo diceret esse modicū simoniæ: nam similia multoties Deus fecit inter Iudæos, cum conferret eis bona, & diceret postea

quòd pro illis bonis collatis coleret eum, vt patet tam in libris Moysi, quã in libris historialibus veteris testamenti. Nullum ergo votum potest esse simoniacum, nec illicitum propter conditionem appositam, nisi conditio in seipsa sit mala. Patet ergo ex prædictis, ꝙ vota possint fieri cum conditione, & quæ conditiones recipiuntur, vel reprobantur a votis.

An vouens intrare religionem, & stans per annum, & exit, an satisfaciat voto, vel teneatur semper manere,
Quæst. XCIII.

Arguit. 1. QVAERETVR vlterius si aliquis vouit intrare religionem, & intrat: & in anno probationis egredietur, an compleat votum, vel si tenetur semper manere. Et videtur primo quòd teneatur ibi semper manere, qa melius est religionẽ non ingredi, quàm post ingressum exire: sic patet secunda Petri. cap. 2. Melius erat illis viã veritatis non cognoscere, quàm post agnitã retroire: & Lucæ cap. 11. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei: sed ille, qui voto se obligat ad religionis ingressum tenetur ingredi, ergo tenetur ibi perpetuò permanere.

Secundo. Item nihil agere, & inutiliter agere æquiparantur. de regu. iur. in 6. in regula. nihil & inutile. sed introire religionem, & egredi est inutiliter ingredi: ergo idem erit quod non ingredi: sed iste, qui vouit ingredi religionem infringit votum si non ingrediatur: ergo si ingrediatur & exeat, infringit votum.

Tertio. Item quilibet debet vitare id, ex quo scandalum sequitur, & alijs datur malum exemplum, sed ex hoc quòd aliquis post religionis ingressum egreditur, & ad sæculum redit, malum exemplum, & scandalum alijs generatur, qui retrahuntur ab ingressu & prouocantur ad exitum; ergo videtur, quòd iste vouẽs tenetur manere in perpetuum in religione.

Quarto. Item votum religionis est perpetuum, & propter hoc præfertur alijs votis, & possunt alia communicari in ipsum extra de vo. & voti redemp. c. scripturæ. hoc tamen non esset, si aliquis voto religionis emisso, ingrederetur religionem, & postea egrederetur: ergo videtur quòd teneatur manere ibi perpetuo.

Quinto. Item qui vouit religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cum votum nõ sit irrisorium, vel de nihilo: sed qui ingreditur religionem, & immediatè exit, nihil Deo impendit: ergo violauit votum.

In contrarium arguitur, quòd non obligetur ibi semper manere, quia votum professionis, quod est solenne propter hoc, quòd obligat hominem ad manẽdum perpetuò in religione præexigit annum probationis, sed ad votũ simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum non præcedit annus probationis, nec exigitur: ergo videtur quòd hoc modo vouens non tenetur perpetuo manere in religione.

Ad qõnẽ. Respondendum ad quæstionem, quòd obligatio ex voto non causatur ex lege, sed ex voluntate: ideo ex ea legem accipit, scilicet ꝙ taliter obligetur aliquis qualiter voluerit a principio se obligare, & ad tanta. Pro hoc autem considerandum quod vouens intrare religionem, sicut variè potest velle se obligare, ita variè obligabitur: nam huiusmodi vouens, aut non solum intẽdit se obligare ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo manendum ibi, ita quòd quando vouet habeat determinatam istam intentionem, & tunc ad implendum votum tenetur manere in perpetuum in monasterio: aliàs infringit votum, nec prodest sibi annus probationis, qui conceditur a iure communi: quia iste est pro eis, qui habent libertatẽ in introeundo, & manendo: qui autem huiusmodi

F est cogitur manere; si tamẽ in anno probationis, vel ante factam professionem iste egrediatur, & contrahat, tenebit matrimonium quamquam peccat mortaliter: hoc est quia votum non est solennizatum & ideo licet impediat contrahendum, non dirimit iam contractum: extra. qui cler. vel vouen. c. rursus. aut quando vouit intẽdebat se obligare ad religionis ingressum causa experiendi, cum libertate remanendi, vel exeundi, scilicet quòd voueat intrare religionem: & tunc intendat, quòd non vult permanere in ea in perpetuum determinatè: quia si viderit sibi expedire manebit, sin autem egredietur: & tunc manifestum est, quòd iste complet votum etiam si exeat in anno probationis: & huic proficit annus probationis

G inductus a iure: aut iste, quando vouit introire religionẽ, nihil cogitauit de permanendo vel exeundo: sed solum vouit intrare; & tunc videtur iste obligari ad ingressum religionis secundum formam iuris communis, quæ est vt ingredientibus detur annus probationis, ideo non tenebitur perpetuo manere, nec infringet votum exeundo. ista est sentẽtia sancti Thomæ 2. 2. q. vlti. articu. 4. Aliter autem distinguit Henricus extra. de vo. & voti redẽp. c. per tuas. & est distinctio Ascen. in summa, scilicet quòd qui vouit intrare religionem, aut actualiter proponit in religione permanere, ita tamen ꝙ propositum illud non cadit sub voto, sed ipsum comitatur: aut vouet & proponit experiri religionem: vt si placuerit ei, maneat ibi, & si displicuerit, exeat: aut de nullo eorum actualiter cogi- Alia respõ. Henrici.

H tauit, sed solum vouit intrare religionem existimans quòd bonum sibi esset: aut dum vouebat intrare, habebat actualiter propositum exeundi postquam intraret. Si primo modo vouit: aut tunc quando intrat habet propositum absolutè exeundi, & nũquam dandi operam, vt mutetur propositum istud, aut nõ. Si primo modo intrans non implet votum suum secundum iudicium Dei. In his autem, quæ Deo offeruntur Deus magis respicit intentionem, quàm factum. Tertio modo intrans votũ implet, licet postea egrediatur, quia non habet absolute nec ex malignitate propositum exeundi, sed magis ex infirmitate. Idem autem debet iudicari de tertio modo. Si autem vouit quarto modo, scilicet, quòd dum vouet, habet

I actualiter propositum exeundi potest tripliciter intelligi. Vno modo quòd iste, qui vouet intrare ita vouit intrare, vt exeat. Alio modo potest intelligi, quòd iste vouit introitum & exitum. Tertio modo quòd iste solummodo vouit introitum, & tamẽ tũc, quando vouet, habet actualiter propositum exeundi. De quolibet istorum modorum dicit Ascen. & Henricus quòd vouens peccat, & non tenet votum, quia est temerarium, vt patet intuenti: ergo vouens intrare religionem eo modo quo tenet votum, non implet illud, si ingrediatur cum proposito exeundi, & non dandi operam, vt mutetur illud propositum: & ista distinctio satis conuenit sententiæ sancti Thomę, quam supra posuimus.

K Ad rationes autem in contrarium respõdendum. Ad primam quando dicebatur quòd melius est viam Domini non cognoscere, quàm post agnitam retroire. Dicendum quòd verum est, si aliquis intraret religionem, & esset certus, quòd non maneret in ea: melius esset non intrare quàm intrare, vt quando intrat cum proposito exeundi: cum tamen non habet tale propositum, sed intrat, vt experiatur: & si visa fuerit expediẽs religio, quòd maneat: sin autem quòd exeat: vel cum intrat religionem non habens aliquod propositum speciale manendi vel exeundi: sed intrat quia vr̃ sibi esse bonum, licet postea exeat, melius est intrare & postea exire, q̃ nunq̃ intrare: quia Ad primã rõnem.

per

per hoc ꝙ intrat, disponitur aliquis ad manendum ibi perpetuo: si autem nunquam intraret, nunquã posset ibi manere. Quod autem dicebat beatus Petrus intelligitur de via Domini, quæ est sub necessitate, sicut est fides catholica, quia melius fuisset alicui, ꝙ nunquam ad Christum fuisset cõuersus, quàm quòd cõuerteretur, & postea rediret ad infidelitatem. Cum autem est via Domini voluntaria, sicut est in voto religionis antequam sit solennizatũ, melius est quòd aliquis ingrediatur, dato ꝙ postea exeat quàm quòd nunquam introierit: & cum arguitur Lucæ c. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Dicendum ꝙ mittere manum ad aratrum est, quando aliquis se totaliter disposuit ad aliquam rem, & postea retrocedit. Si tamen dispositio est imperfecta non iudicatur ex hoc ineptus ad regnum Dei: est autem dispositio totalis, quãdo aliquis per votum ad remanendum totaliter se obligaret, & tunc non liceret respicere retro: nam etiam si aliquis hoc vellet, non permitteretur: quia per votum solennizatum non potest aliquis redire ad sęculum: qui tamen vouit solum intrare religionem, & habet adhuc libertatem exeundi, vel manendi, non dicitur misisse manũ ad aratrum: ergo quamquam respiciat retro, non est ineptus regno Dei.

Quid est mittere manum ad aratrum.

Ad secũdã.

Ad secundam rationem cum dicebatur, quòd non intrare, & inutiliter intrare æquiparantur, concedendum est. Cum autem dicitur quòd intrans & exiens inutiliter intrat: distinguendum, quia aut habuit intentionem obligandi se ad manendum ibi in perpetuum, quãdo vouit, aut nõ. Si primo modo, & postea exeat inutilis est ingressus: & tunc dicendum quòd æquiparantur non ingredi, & ingredi & immediate exire, quia vtroque modo votum infringitur. Si secundo modo. s. quòd non habuit intentionem se obligandi ad manẽdum in perpetuum in religione, siue quia proposuit ingredi, vt experiretur: siue quia nihil proposuit: sed solum ingressus: quamquam postea exeat non est ingressus inutilis, quia cum ingreditur quis habet voluntatem colendi Deum specialiter, quam non haberet, si non ingrederetur: etiam quia disponit se ingrediens ad manendum in perpetuum in religione nisi fortè videat esse non expediens: qui aũt non ingreditur non se disponit ad hoc: ergo melius est ingredi, quamquam non permaneatur ibi quam nunquam ingredi.

Ad tertiã.

Ad tertiam rationem quãdo dicebatur, ꝙ quilibet debet euitare id ex quo sequitur scandalum. Respondendum quòd siquis ingressus est religionem solennizato voto, & postea exeat, scandalum generat: & hoc nemini permittitur: quia etiã siquis exeat compelletur redire. Si tamen aliquis ingrediatur religionem, & nondum solennizato voto exeat, non est scandalum, quia iste vtitur iure suo. est autem concessus annus probationis cuilibet ad experiendum de religione, vt videat, an sibi conueniat: ꝙ aũt ante tempus illud quis egrediatur, quia fortè vidit, quòd sibi non expediebat, non est scandalum, nec malum exemplum: & si aliquis scandalizetur, non erit hoc scandalum actiuum ex parte eius, qui scandalizat, sed scandalum passiuum. s. ꝙ quis vult scandalizari, & ab hoc scandalo nemo potest cauere, cum non sit ex parte sua, sed ex parte patiẽtis: potissimum autem cum ille, qui egreditur habet causam rationabilem egrediendi. s. infirmitatem, debilitatem, aut aliquid huiusmodi.

Ad quartam.

Ad quartã rationem cum dicitur ꝙ votum religionis est perpetuum, cõcedendum est postq̃ solennizatum est, quia est inducta obligatio ex iure Ecclesiæ. Si tamẽ votũ de religione sit simplex, nõ est perpetuum: nisi forte voluerit aliquis se obligare ad perpetuo manendum, vt in primo modo di-

A stinctionis supra datæ: sed in duobus modis sequentibus non est perpetuum: est tamen hoc generale ꝙ quicũque vouerit intrare religionem, ita quòd illud votum sit obligatorium ad intrãdum; tenetur intrare sine proposito exeundi: non quidem quòd habeat propositum non exeundi, quia hoc nõ requiritur, sed saltem ꝙ non habeat propositum exeũdi cũ intrauerit, quia in isto secundo mõ non satisfacit voto, & tenetur mutare propositum de exeundo: postea aũt si viderit expediẽs in anno probationis poterit exire, vel manere, nisi a principio intẽdisset se obligare ad semper manendum.

Ad quintam.

Ad quintam rõnem cum dr̃ ꝙ ille, qui vouit intrare religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cõcedendum est: & cum dr̃ ꝙ intrãs,
B & immediate exiens non impendit aliquem cultum. Rñdendum ꝙ aut vouit cum intẽtione obligandi se ad semper manendum, & iste si exeat non impendit Deo cultum, ad quem se obligauit: ideo fractor est voti: si autem vouit intrare religionem cum proposito experiendi, an conueniret ei vel non, & sic maneret vel egrederetur: vel si intrauit sine aliquo determinato proposito solum intrans, quia religio bona erat, etiam si iste exeat impẽdit Deo aliquem cultum. Nam intrando monasterium cum voluntate manendi ibi, si sibi conueniens fuerit impendit Deo cultum, quia sicut manere in religione in ęternum est aliquis Dei cultus, ita ꝙ aliquis disponat se ad manendum ibi dispositione immediata est cultus Dei: sed quòd aliquis ingrediatur religionem, dum tamẽ
C non ingrediatur cum proposito exeundi, est dispositio immediata ad manendum in religione in perpetuum: ergo cultus aliquis Deo exhibetur, & sic completur votum.

An vouens intrare religionem possit suscipere episcopatum, voto omisso. Quæst. XCIIII.

QVAERITVR vlterius si aliquis voueat intrare religionem, & antequam intret eligatur in episcopũ, an teneatur intrare religionem vel omisso voto possit suscipere episcopatũ. Dicet aliquis ꝙ non obligabitur intrare religionem;
D sed potest suscipere episcopatum: quia facilius est, ꝙ aliquis nondum monachus efficiatur episcopus, quã postquã fuerit monachus: sed postquam aliquis est religiosus potest dimittere religionẽ, & accipere episcopatum 18. q. 1. c. 1. ergo a fortiori poterit antequã intret. Respõdetur secundum Innoc. & Henricum, & alios, quod iste tenetur cõplere votum ingrediendo monasterium non curando de electione. Si autẽ electores in eo perseuerauerint poterit exire, & accipere episcopatum. Ratio autem Innoc. est hęc: quia ex quo esset episcopus, nisi resignauerit episcopatui non posset fieri monachus, vel canonicus regularis extra de renuncia. c. post translationem. sed si primo fiat religiosus bene poterit postea fieri episcopus: & sic consuletur ei, quòd primo votum suum impleat
E cum, & postea episcopatum suum habere possit, & sic vtrumque perficiet. Item secundum Host. ideo cõsulitur sibi perficere votum, vt in pręlatura sit perfectior: nam & religio addit quendã gradum, & aliqua seculari prælato licent, quæ non licerent religioso. extra. de vi. & hone. cle. c. clerici. & de regula. c. cõsuluisti. Aliter dicit Ascen. quòd diuersitas est in istis: quia si sic vouens acceptaret episcopatum non intrans religionem, esset transgressor voti, ideo erat in peccato mortali: & electio talis est irritanda, quia ad sacrorũ administrationẽ eligit a quorũ pceptione tpe electionis est priuatus, sed professus primo in religione,

Rñ Innoc. Quòd religiosus vt hic dicitur possit fieri eps intelligitur primo cũ necessitate ecclesiæ & a papa cõpulsus. secũdo in religiosis q̃ nõ vouent paupertatẽ seu habere reditus in cõi: & ista presumit intẽtio c. 1 18. q. 7 & q. 1 sic epi & canonici viuebant in cõi. & sic eps nõ faciebat cõtra votum quia nihil habebat in particulari. De alijs autẽ religiosis post quã vouẽt paupertatem tã in cõi q̃ particulari vsque ad mortem: tibi excogitandum relinquo. vidim᷒ tñ ætate nostra epm religiosum de ordine mẽdicãtib, qui ob gehẽnæ metũ epatui cessit & ad claustra monasterij reuersus est nolẽs ab aliquo eps vocari dicebat n vir ille doctissimus tpe prælaturæ in mortali peccato vixisse.

ligione, & postea episcopatum recipiens non defraudat religionem, quia ab ea nõ recedit: oportet enim eum habitum eius portare. extra de vi. & hone. cler. c. clerici, non debet etiam a primo proposito diuertere. 16. q. 1. cap. de Monachis: & hoc quantum ad ea, quę sunt de substantia monachatus, Dicẽdum autẽ pręter hęc ꝙ taliter vouens debet introire primo religionem nõn curando, an postea accipiat episcopatum, vel non: quia cum istud votum fuerit licitum tenetur iste explere illud: ad accipiendum autẽ episcopatum non tenetur, quamquam electus sit: ideo curandum sit de his, quæ sunt per se, & necessaria, Cum autem arguebatur ꝙ maius est aliquem extrahi de monachatu ad hoc quòd efficiatur episcopus, quàm quòd nondum monachus assumatur in episcopum, concedendum est quòd hoc maius est quantum ad ius. s. quòd a maiori strictione abstrahatur ille, qui erat in monachatu & sumitur in episcopum: quàm ille, qui nondum erat monachus, quamquam vouisset introire monasterium: tamen quantum ad istum, qui eligitur, non est maius. Nam ille, qui est in monasterio non est obligatus alicui voto, quod nondum compleuerit: nam erat obligatus ad obseruantiam regularem, & quotidie illam complet: qui aũt vouit, sed nondum introiuit monasterium, tenetur obligatus aliquo voto, quod nondum expleuit totaliter, vel in parte: ideo iste si assumat episcopatum est fractor voti: qui autem in monasterio iam est, nullum votum frangit.

An conueniens est quòd aliqui obligentur ad introitum religionis per votum. Quæst. XCV.

QVAERETVR vlterius an cõueniens est ꝙ aliqui obligentur ad ingrediendũ religionem per votum. Et videtur quòd nõ, quia per professionem obligatur quis voto ad religionem: sed ante professionem conceditur annus probationis secũdum regulam Beati Benedicti, & secundum ius commune, quod etiam prohibuit aliquos astringi ad religionem ante completum annum probationis: ergo multo minus existens in seculo ad religionem per votum obligari. Item dicit Beatus Grego. in registro, & habetur in decretis dist. 45. ꝙ Iudæi nõ vi, sed libera voluntate, vt conuertantur, suaderi debent: sed implere id, quod vouetur, necessitas est: ergo non sunt aliqui obligandi per votum ad religionis ingressum. Itẽ nullus debet alteri præbere occasionẽ ruinæ, alioquin tenebitur ad restitutionem Exo. cap. 21. siquis aperuerit cisternam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternę reddet precium iumentorum. Idem etiam de iniur. & dam. da. c. siquis. sed ex hoc quòd aliquis obligatur ad religionem per votum, frequẽter quidam cadunt in desperationem, & alia peccata: ergo non sunt ad religionem voto obligandi. In contrariũ videtur, quia dicitur Psal. 75. vouete & reddite Domino. vbi dicit glossa ꝙ quædam sunt propria vota singulorum: vt castitas virginitas & huiusmodi. Ad hęc ergo vouenda nos inuitat sacra scriptura. Sed talia sunt vota religionis: ergo melius est, ꝙ aliquis se voto obliget ad ingressum religionis, quàm quòd non se obliget. Itẽ opus quod fit cum voto magis meritorium est, q̃ qđ fit sine voto, vt supra declaratum est in quadam quæstione. s. an magis meritoriũ sit agere ex voto, quàm sine voto: sed intrare religionem est opus bonum: ergo magis meritorium est, quod voueat aliquis intrare, quàm quòd non voueat. Ad quęstionem respondendum quòd bonum est, quòd aliquis voueat intrare religionem: nam intrare religionem secun-

F dum se est bonum opus, & supererogationis. De talibus autem est votum, vt supra declaratũ fuit: ergo bonum est vouere: & non solũ est bonum: sed etiã melius est vouere intrare quàm intrare sine voto, cũ quodlibet opus bonum melius sit, quando fit cum voto, quàm sine voto. Item quãdo voluntas est magis parata ad aliquid faciendum cæteris paribus est ipsum opus magis meritorium: sed per votũ voluntas nostra magis paratur ad bonum, quia firmat se in proposito, cum sit votum ad firmandum mentem, vt patet ex supra dictis: ergo melius erit religionem vouere intrare quàm sine voto intrare. Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primam dicendum quòd votum est duplex, quo quis obligat se ad reli- *Ad primã rationem.*
G gionem. s. votum simplex, & solẽne. Dicitur votum solenne ipsa professio, quam emittit monachus, vel quicunque frater, in qua vouet ea, quæ consuetũ est voueri in qualibet religione: & ad tale votum debet pręcedere annus probationis. Et isto modo procedit argumentum, quia per istud votum fit aliquis firmiter monachus, ita quòd non liceat sibi postea egredi redeundo ad sęculum. Aliud est votum simplex, per quod nõ fit aliquis monachus, sed solum est obligatus ad ingressum religionis, & postea potest adhuc egredi, nisi forte voluisset se obligare ad semper manendum in religione: & ante istud non pręcedit annus probationis. Ad secundam rationem quando dr̃ *Ad secũdã*
ꝙ Iudęi non sunt inuolũtariè trahendi ad Christum, ergo nec monachi ad professionem. Dicendum ꝙ
H intelligitur illa auctoritas Gregorij de violentia absoluta, quæ excludit omne volũtarium, & tollit omne meritum. non est autẽ talis necessitas, quæ causatur ex voto ad introeundum religionem: sed est necessitas ex fine. s. ꝙ postquam aliquis vouit intrare religionem, nisi introierit, non potest consequi salutem, quia est fractor voti: talis autẽ necessitas ad bonum opus non est vitanda: quinimmo vt dicit August. ad Armentanum, & Paulinum: fęlix est necessitas, quę ad meliora compellit. Ad tertiam rationem cum *Ad tertiã.*
dicitur, ꝙ nullus debet alteri prębere occasionẽ ruinę. Dicendũ ꝙ vouere ingressum religionis est q̃dã confirmatio voluntatis ad meliora, s. ad ingrediendũ religionem, ideo quantum est ex se nõ datur per hoc
I vouenti occasio ruinę, sed magis subtrahitur, cũ confirmetur per votum magis in bono. Quòd autem transgressor voti grauius ruat, quàm qui non vouit, non derogat bonitati voti: sicut non derogat voto baptismi ꝙ aliquis post illud grauius peccet, quàm si non fuisset baptizatus: & tamẽ melius fuit, baptizari, & vouere in baptismo, quàm non vouere.

An vouens teneatur immediatè adimplere votum, vel possit differre. Quæst. XCVI.

QVAERETVR amplius de impletione votorum, an teneatur aliquis implere votum immediatè vt vouit, vel vsque ad quantũ
K tempus. Respõdetur quòd obligatio voti dicitur esse voluntaria: nam qui vouet, ante votum nullo modo erat obligatus, & per votum causauit obligationem: nõ potest ergo maior obligatio causari in vouente, quam ipse voluerit se obligare. Et sicut non potest obligari quis ad plura soluẽda quàm vouerit, ita nec poterit obligari ad soluẽdum illa alio modo, q̃ vouit, nec anteq̃ vouit. Iõ pro hoc ↄsiderandũ ꝙ votorũ q̃dã sunt, quæ non obligant. Alia vero, quæ obligant. Prima autem sunt: quia emittuntur a *Votorum alia obligant, alia non.*
psonis nõ potẽtib⁹ se obligare: vel quia fiũt de rẽb⁹, q̃ nõ cadũt sub voto: & sic de alijs causis: & q̃tũ ad ista non

non est solutio. Alia vota obligant, sed ista dupliciter, quia quædam sunt, quæ a principio non obligant, sed postea obligant, sicut sunt vota impuberum, vel furiosorum, quia si impuberes, vel furiosi aliquid voueant, tunc non est votum solidum propter defectum consensus, sed cum peruenerint impuberes ad pubertatē, & furiosi ad lucida interualla firmantur vota emissa, vel simpliciter, vel quantum ad eos: dico autem simpliciter: vtpote si contingat alicui venienti ad pubertatem esse totaliter sui iuris, & idem de furioso cum habuit lucida interualla, quia tunc vota tenebunt simpliciter: si autem non simpliciter sui iuris saltem tenebunt vota quantum ad ipsos, cum habuerint voluntatem se obligandi, nisi ille sub cuius potestate sunt postea reuocauerit. De voto autem isto, quod a principio non obligat, sed postea: etiam non est inquirendū tempore illo, quo non obligat: quia sicut votum absolutè nō tenet, ita nec obligatio ad soluendum in tali, vel tali tempore: sed quando sunt vota, quæ immediate obligant, enim emissa sunt, est de eorum solutione inquirendum. Et respondendum, ꝙ omnia vota, quæ fiunt ab aliquo, qui est sui iuris, & de re licita; & sic de alijs cōditionibus voti immediate obligant vouentem: non quidem ad soluendum immediate, sed ꝙ immediate sit obligatus, vt aliquando soluat. Fallit autem hoc in voto religionis, quod post triduum ab emissione sua obligat. extra de regularibus. cap. ad nostram. vbi dicitur. ꝙ si ille, qui suscepit habitum & professus est ante triduum reiecit illum non videtur obligatus ad religionem, ex quo apparet, ꝙ si pluribus q̃ tribus diebus tenuisset habitum post professionem obligaretur ad manendum. esset tamen obligatio ad manendum si votum ante triduum tenuisset, ergo non erat validum ante illos tres dies. Istud tamen patitur fallentiam in multis, de quibus docto. super cap. illud ad nostram. De solutione ergo votorum, q̃ immediate obligant, dicendum, ꝙ aut vota emissa sunt conditionaliter, aut sine conditione. Si primo modo non est obligatio ad soluendum ante completionē conditionis, cum non fuerit intentio vouentis prius se obligare. Quod patet, quia alias posset soluere votū, & deinde non impletur conditio, quod est contra intentionem vouētis, qui voluit se obligare solum sub conditione: si autem vota non sunt conditionalia, aut in eis determinatur tempus solutionis, aut non: nam in quibusdam votis exprimitur tempus dicendo: voueo Deo talem rem pro tali tempore, & tūc tenetur pro illo tpe soluere: quia sic se obligauit. sic dicit Deuteron. 23. cap. quod semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies, sicut promisisti domino Deo tuo: propria enim voluntate & ore locutus es. Si autem non expressum est tempus in voto, aut vouens habuit voluntatem obligandi se ad aliquod certum tempus, aut non: si enim habuit voluntatem obligandi se ad certum tempus, quamquam hoc in voto expressum non fuerit, tenebitur in tempore illo soluere ex eadem ratione, quæ supra ponebatur: si autem de nullo horum cogitauit, sed solum voluit se obligare ad soluendum secundum iura humana esset obligatio ad immediate soluendum, quia qui se obligat sine temporis præfinitione, ad immediate tenetur. Secundum Deum autem non est tantus rigor: debet tamen iste, qui vouit, citius quàm commode poterit, soluere: sic dicitur Deutero. 23. c. cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Ad hoc tamen. s. vsque ad quantum tempus obligetur, debet attendi conditio vouentis. s. vt in tempore tali, vel tali commode soluere possit, & istud tempus datur ad arbitrium boni

Vota, quæ fiūt ab aliquo sui iuris, & de re licita immediate obligāt.

Resolutio

A viri: sic enim tenet sanctus Thom. 2. 2. q. 88. artic. 3. & Guil. super Ray. in summa ti. de voto & vo. redemp. & frater Ioan. in summa confes. hoc ti. verbi gratia aliquis vouit dare magnam pecuniam ad redemptionē captiuorum, vel alias, & non præfixit tempus, & si forte daret immediate læderetur nimis in facultatibus suis, vt quia fortè oporteret eum distrahere aliquid de rebus suis infra precium rationabile, & tunc arbitrandum est, ꝙ soluat in tempore illo, in quo sic non lædatur. Idem si aliquis vouit introire religionem nō præfinito tempore, & habet parentes pauperes, quia sine eo vix poterunt viuere, non tenetur immediate ad completionem voti: si tamen verisimiliter timet ꝙ ex aliquali dilatione impedietur completio voti, B debet omnia relinquere, & illud implere. sic tenet sanctus Thom. 2. 2. q. vltima artic. 6. & frater Ioan. in summa confes. sic autem circa vota cætera per arbitrium boni viri inspiciendum erit.

An quis possit exequi votum suum per alterum Quæstio. XCVII.

QVAERETVR vlterius an aliquis possit votum suum exequi per alterum. Ad quod respondendum, ꝙ aut consistit votum in datione pecuniarum, vel alicuius rei conuertibilis in pecuniā, sicut vouere eleemosynam, vel dare domum aut agrum ad aliquam causam piam: aut consistit in alijs rebus. Si primo modo dicendū, C ꝙ nihil differt, an aliquis votum suum exequatur per se, vel alius loco eius: dum tamē nomine eius agat. s. propter hoc, ꝙ iste obligatus erat: & hoc siue istud votum compleatur de pecunia vouētis, siue alius, qui complet de pecunia sua, illud soluat. Ratio huius est, quia in votis realibus non attenditur actio personæ, vel industria eius: sed quantitas rei: huiusmodi autem est hic. Si autem sint alia vota, vt ieiunium, eleemosyna, oratio, peregrinatio, religio, & similia. Dicendum ꝙ aut illa sunt propter fauorem alicuius, aut solū cedunt ad cultum Dei. Pro quo intelligendum, ꝙ omne votum Deo fit & ad cultum eius; tamen quædam sunt quæ solum ad cultum Dei proficiunt, vt ꝙ aliqs voueat castitatem, vel voueat orare, quę soli Deo tribuuntur. D Alia autem sunt, quę licet sint ad cultum Dei, tamen etiam sunt ad quandam vtilitatem proximorum, vt siquis vouerer Deo, ꝙ iret ad subsidium terrę sanctę, vel voueret pugnare contra infideles in fauorem alicuius gentis. Ista enim vota, & similia, q̃ sunt de prestando subsidium, vel obsequium aliquibus personis, quamquam nō sint, sicut vota purè realia: tamen aliquo modo consideratur in eis ipsum, qđ fit. Ideo ista interdum poterunt per alios impendi, q̃ per vouentes, & nomine ipsorum vouentium. Alia sunt vota, quæ solum cedebant in cultum Dei, vt orare, religionem intrare, & similia, de quorum quibusdam manifestum est, ꝙ nullo modo possint per alios compleri, sed per ipsos vouentes: si enim quis vouerit continentiam perpetuam, vel temporalem nō potest E per alterum exequi. s. ꝙ alius cōtineat, & ipse nō: & alius nomine eius contineat, quia istud votum solum est propter bonitatem ipsius vouentis. Cum ergo ipse non continuerit, sed alius pro eo, nihil agitur. Item si aliquis vouerit introire religionem, non poterit compleri votum per alterum, ita ꝙ alius ingrediatur religionem pro eo, & ipse maneat in sęculo: & generaliter omne votum, quod solum dicit aliquem actum interiorem nostrum, vel habitudinem, & non aliquid quod extra nos fit, vt aliquis labor corporalis, vel erogatio alicuius rei, non potest compleri per alterum, ideo siquis voueat silentium per aliquod tempus per seipsum complere tenetur. Idem si voueat

Siquis nouerit abstinere ab actu venereo nō potest per alterum explere.

omnem

omnem iniuriam remittere, & sic de ceteris, quæ so-
lum dicunt habitudinem nostram, vel actum interio-
rem; ideo si interdum aliquis non poterit ista per se
complere, non obligabitur inducere alios ad facien-
dum pro eo: immo nec proficit vllatenus ad solutio-
nem voti. De oratione autē & ieiunio, quæ sunt ope-
ra exteriora aliqualiter est maior difficultas, sed de o-
ratione satis videtur, ꝙ aliquis non possit suum votū
facere per alterum compleri, quia tanta est obligatio
ordinati in sacris, vel beneficiati ad recitandum ho-
ras canonicas, sicut est cuiuscunque vouentis orare,
quia prima est obligatio simpliciter ex necessitate a
lege inducta: secunda est spontaneè cantata: & tamen
cum aliquis non valet per se horas canonicas recita-
re, vt ęgritudine detentus, vel alia occupatione, non
tenetur alium dare, qui pro eo recitet: ergo nec vo-
uens orare in casu, in quo ipse non potest orare non
tenebitur dare alium orantem pro se, nec explebit vo
tum: nam votum necessario obligat: si ergo votum
de orando posset per alterum compleri obligaretur
vouens dare alterum, qui pro se oraret, sed non obli-
gatur, vt patet de necessitate recitandi horas canoni-
cas, quę est maior, quàm necessitas voti: ergo nō po-
terit dare alium pro se orantem ad explendum votū.
Item quandocunque in aliquo actu principaliter intē
ditur personę industria, vel habitudo: non potest id
quod fieri debet, per alium expleri, quàm per eum, q
obligatus est, vel fieri iubetur. Si autem principaliter
attenditur ipse actus, licet ille, qui iubetur, vel qui ꝓ-
misit, non faciat, poterit alius adimplere, sicut diceba-
tur de eleemosyna: sed in oratione sic est, ꝙ attendit
personæ habitudo principaliter, ideo nō sufficiet vnus
pro alio. Patet hoc, quia si alicui iniungatur in pęni-
tentia, ꝙ oret: si orauerit antequam reincidat in pec-
catum satisfacit: si vero postꝗ reinciderit non satisfa-
cit, sed tenetur iterum orare cum fuerit in pęnitentia,
vt est determinatio omnium. De eleemosyna autē
& peregrinatione non sic: quia siue fiat ab existente
in vera pęnitentia, siue non, satisfactoria est: ergo in
oratione non attēditur ipsum quod fit, sed habitudo
personæ, & consequenter non poterit vnus pro alte-
ro satisfacere. Nō est autem sensus, ꝙ si vnus pro alio
oret, vel ieiunet, non proficiat aliquid illi, sed ꝙ non
videtur ille solutus ab obligatione, qua tenebatur ad
recitandum, vel ad ieiunandum si alius pro eo ista fa-
ciat, quia ista sunt munera personalia. De ieiunio au-
tem id quod de oratione videbitur dicendum, ꝙ vo-
uens ieiunare nō possit per alterum explere, quod vi-
detur, quia ieiunium principaliter est ad maceratio-
nem carnis, & vt passiones nobis subditæ sint. Cum
ergo aliquis ista vouet, obligat se ad faciendum Deo
sacrificium de corpore suo macerando illud, & redu-
cendo illud in obsequium Christi iuxta dictum Apo
stoli ad Roma. 12. cap. obsecro vos, vt exhibeatis cor-
pora vestra hostiam Deo viuentem sanctam, atq; pla-
centem: rationabile sit obsequium vestrum. Ideo ꝙ
aliquis faciat per alterum expleri ieiunium nō est cō-
plere, quod promisit, cum fructum illum, quem prin
cipaliter intendebat in voto non inducat. s. macera-
tionem corporis, & reductionem in obsequiū Chri-
sti: ideo siquis vouerit ieiunare, & impeditus ęgritudi
ne non valeat, non tenetur dare alium ieiunantem,
immo nec expedit, vt illum det. Circa hoc grauius
quidam errant, qui cum acceperint in pęnitentia ieiu
nia, ꝙ ieiunent aliquibus diebus, vel flagellent carnē
suam certis temporibus, ne ipsi in hoc grauentur pe-
cunias alijs erogant, vt pro eis ista impleant, de qui-
bus manifestum est, ꝙ nequaquam expleant pęniten
tiam sibi iniunctam, & hoc siue sint potentes hoc fa-
cere, siue non; quamquam debet pręsupponi eos esse

Tanta est obligatio cuiuscunque ordinati uel beneficiati ad recitandum quanta est uouentis, & adhuc maior.

An uotum de ieiunijs possit per alterū cōpleri.

Si alicui imponatur in pęnitentia, ꝙ se flagellet aut similia nō potest per alterū complere.

F potentes, quia alioquin sacerdos nō deberet talia in
pęnitentia iniungere. Manent aūt nunc vota de pe-
regrinando, & de præstādo aliqua obsequia, & in his
dicendum ꝙ cum ista attēdantur principaliter ex par
te actus, quamquā multum ibi referat personę dispo-
sitio, dicendum ꝙ interdum possunt per alterum ex-
plere. Sed est regula generalis, ꝙ quandocunq; aliqs
per seipsum potest votum explere non debet ꝑ aliū
explere, & si vellet per alterum, non soluitur votum.
extra. De voto, & voti redemptio. c. magnæ. §. 1. & nō
solum hoc, immo etiam dicitur, ꝙ siquis non possit
vtiliter explere uotum suum, dum tamen aliquo mo-
do possit per seipsum explere, ut siquis nouit peregri-
nationem, & efficitur impotens ad ambulandum per
se, melius est, ꝙ ipse ab alio portatus peregrinetur, ꝗ
G ꝙ alius nomine eius uadat in peregrinationem. Vn-
de Inno. Hostien. & alij Doctores dicunt, ꝙ si aliquis
uouisset uotum transmarinū, etiam si inutiliter exeq
posset, ut quia est claudus, uel mutilatus, per se exequi
deberet, & tunc si uouisset illum peregrinari non ad
subsidium terræ sanctę, sed ad deuotionem, per se suf
ficienter ibat, nec referebat eum esse claudum, uel nō
claudum, quia utroque modo posset deuotè videre
terram sanctam: & idem uidetur de alijs peregrinatio-
nibus, quæ communiter fiunt propter deuotionem,
& non ad subsidium, ut ire ad sanctum Iacobum, uel
ad limina Apostolorum, & sic de alijs, quia hic nō est
pręstandum aliquod subsidium cum non sit pugna ꝯ
hostes, sicut in terra sancta, ideo in uotis huiusmodi
ex sola deuotione factis, nihil aut modicum uidetur
H proficere, si aliquo facto impotente ad reddendum
uotum alius pro eo peregrinetur, ideo debet uotum
illud commutari, & redimi. s. ꝙ expensę, quæ consu-
mendæ erant in peregrinatione cōmutantur in alios
usus pios. De modo autem redemptionis, & cōmu-
tationis uotorum infra dicetur. Secus autem siquis
uoueret ire ad sanctum Iacobū, uel ad aliā ecclesiā,
& dare ibi aliquid pro fabrica ecclesiæ, uel dare aliqd
pauperibus eiusdem loci, & tūc ipso impedito, & ne-
quaquam ire potente, licet non teneatur mittere aliū
peregrinantem pro se, tamen tenetur mittere sum-
mam pecuniæ illuc quam uouerat. De uoto tamen
transmarino eius, qui non potest utiliter complere,
I ut si est claudus admittitur compensatio, uel redem-
ptio uoti, siue propter deuotionem, siue in subsidium
uouerit: extra de uoto, & uo. redemptio. c. magnæ. &
sic tenet Innocentius & Hostiensis. Si autem nullo
modo potest aliquis exequi uotum per seipsum uti-
liter, uel inutiliter, tunc aut est impeditus impedimē-
to perpetuo, aut temporali. Si perpetuo, aut quæri-
tur nunquid possit implere uotum per alium, aut te-
neatur ad hoc: si primo modo dicendum, ꝙ potest,
ut patet extra. De uoto, & uo. redemp. c. licet. & 13. q.
2. animæ. & 26. q. 6. cap. siquis. Si secundo modo,
dicendum ꝙ aut postquam uotū emisit impedimen-
tum superuenit, aut tēpore, quo uotum emisit, erat
K impeditus, quod solum intelligo de peregrinatione
in terram sanctam, quia de alijs dico, ut supra, & tunc
differt in primo casu horum inter eos, qui uouent ꝓ
subsidio terræ sanctæ, & eos, qui pro deuotione, quia
primi in mortis articulo, uel alio impedimento de-
tenti tenentur alijs committere completionem uo-
ti. extra de uoto, & uo. redemp. cap. licet. immo quod
plus est, si isti non commiserint alijs, hæredes eorum
compellentur, vt ipsi uotum compleant eius, cui suc-
cesserunt, uel expensas, & subsidium, quod testator fa
cturus erat, ipsi faciant. Nam quis uouisse intelligitur
terræ sanctæ subsidium, siue per se, siue per alium fa-
ciendum: vnde ad illud compellendi sunt hæredes,
tamen ex uoto nulla obligatio nascitur. ff. de politi. l.

Quandò aliquis potest uotū transmarinum per alterū cōplere.

a. in princip. & nulla promissio facta ciuitati obligat. ff. eod. titu. l. pactum. Fortius autem promissio facta Deo in subsidium terræ sanctæ. Si autem vouens ire in terram sanctam iusto impedimento, & perpetuo impediatur personaliter ire: videtur dicendum, quod possit, & debet fieri commutatio. extra. De vo. & vo. redemp. cap. magnæ. Si autem ille, qui vouit tempore, quo vouit, erat impeditus tali impedimento, quod verisimiliter credebatur esse perpetuum, videtur vouere ea intentione, vt redimat, alioquin votum esset irrisorium. Secus autem de illo, qui quando vouit erat impeditus impedimento temporali, quia tunc datur ei dilatio, vsque quo cesset impedimentum. extra. De voto, & vo. redemp. c. super his.

An hæredes teneantur complere vota testatorum, & etiam debita. Quæstio. XCVIII.

QVAERETVR vlterius, an hæredes teneantur complere vota eorum, quibus succedunt. Respondendum quod aut ista vota sunt talia, quæ expleri non possunt per alios, nõ potente explere illo, qui vouit: aut sunt talia, quæ possunt per alium expleri. Si primo modo dicendum, quod non tenentur hæredes complere, quia completio sua non proficeret defuncto quantum ad hoc, quod solueretur a voto, sicut si vouerit quis intrare religionem, & non expleuerit, non tenebitur aliquis de hęredibus suis explere intrando religionem. Idem si vouerit cõtinentiam, non tenebitur aliquis pro eo continere: sic de oratione, & de ieiunio & similibus actibus, qui proprie pertinent ad personas, in quibus magis attẽditur persona quã res, quæ fit. Si autem sint alia vota, per quæ acquiritur interesse alicui alteri, sicut est in voto de faciendo eleemosynam, & de subsidio terrę sanctę, quia in his alicui prouenit vtilitas, ad quam iam est obligatus vouens, & principaliter, ibi attenditur ipsum, quod fit, quam habitudo personæ facientis, & talia poterant per alios expleri, vt in præcedenti. q. declaratum est. Ideo dicendum, quod si testator vouisset aliquam peregrinationem, quæ erat solum ad deuotionem non tenebuntur hæredes implere votum, nisi forte testator iussisset, quod hæredes sui complerent illud votum, quia tunc complebunt, non quidem ex iuribus voti, sed ex iuribus mandati, cum voluntas testatoris in omnibus seruanda sit. Item si forte votum sic fuisset emissum: voueo ire ad talem ecclesiam peregrinando, & tantum dare pro fabrica, vel pro ministris ecclesiæ, quia tunc licet non teneantur hæredes peregrinare, tenebuntur dare eleemosynam illi ecclesiæ, vel ministris. Si autem esset votum in subsidium terræ sanctæ, tenebuntur hæredes complere illud per seipsos, vel per alios: aut dando tantum in subsidium terrę, quantum expensurus erat vouẽs, vt patet extra. De voto, & voti redemp. c. licet. Idem est, si quis vouerit in subsidium alicuius terræ Christianorum pugnare contra infideles, quia tunc hæredes sui tenebuntur ad faciendum id, quod facturus erat vouens, vel ad præstandas expensas. Si autem testator vouisset dare eleemosynam, vel quomodocunque erogare aliquid in causas pias inquantum facultates testatoris suppetũt, tenebuntur hæredes. Sed quid si votum transmarinum, quod vouit testator sit conuertendum in expẽsas erogandas pro subsidio terrę illius, & non sufficiant facultates testatoris ad soluendum illas expensas, vel si vouisset aliquam eleemosynam dare, ad quã facultates iam non sufficiunt? Dicendum quod aut hęres adijt hęreditatem, aut non: si primo modo tenetur adimplere, si vires hæreditatis sufficiunt. Si vero non adijt, non tenetur, quia nec hæres est, nisi fortè

A sponte promiserit, & tũc in omni casu intellexit personam suam obligare, adimplere debet non solum propter promissionem factam a testatore, sed magis propter suam. Si tamen tanquam hæres promittebat expectans hæreditatem adire, postea tamen abstinuit mutato consilio, non tenebitur. ar. extra de elec. cap. per venerabilem. §. fin. Sed quicunque hæreditatem istam adierit obligatur. ar. extra de solut. capitu. 1. & de vsu. cap. tua. Si autem quis adierit hæreditatẽ non suppetentibus viribus ad suppletionem voti. Dicendum est, quòd quidam casus sunt, in quibus hæres postquam adijt hęreditatẽ tenetur ad omnia debita testatoris, etiam si non suppetant facultates. Alij autem sunt, in quibus solum tenentur inquantum ad

An heres teneat satisfacere ad oĩa debita testatorũ si nõ suppetant facultates.

B eum peruenerit, & hoc factis quibusdam protestationibus, & cęremonijs iuris. Et tunc dicendum est, quod de completione voti, aut loqueremur in foro conscientiæ, aut secundum rigorem humani iuris. Primo modo nunquam tenetur hæres complere votũ testatoris supra facultates eius, siue hęreditatem adierit, siue non. & adita hęreditate, siue protestationes aliquas fecerit, & cęremonias iuris siue non, quia Deus ista non respicit, sed sunt introducta de iure humano. Si autem loquamur secundum rigorem iuris, dicetur quòd si testator fecisset aliquod votum de dãdo eleemosynam alicui ecclesiæ, vel monasterio, vel alicui personę certæ, & hęres adijsset hęreditatem, non facta aliqua cęremonia, vel protestatione ad hoc, quòd solum teneatur ad ea, quæ ad ipsum peruenerunt, te-

C nebitur ad omnia vota, & consequenter ad istud votum, ita quòd illi, quibus ista eleemosyna danda erat poterunt petere ab hæredibus. De hoc Hostien. in summa. ti. de vo. & vo. redemptio. & Henricus eo. tit. super cap. licet.

An intrans religionem non obseruantium, si reducatur ad obseruantiam teneatur stare, vel possit exire. Quæst. XCIX.

QVAERETVR amplius de voto religionis: si quis videns aliquod monasterium, cuius monachi splendide comedunt, & bona indumẽta habent, & in similibus sunt satis soluti, & ipse

D cogitat hanc regulam bene posse tolerare, quia hic forte melius sibi erit, quàm in sęculo, & voueat intrare religionem illam, vel intrat & profiteatur, & postea accidit, quòd monasterium illud reformatur reducendo ad obseruationem regulæ, ita ut fiat modus viuendi austerior, & ille, qui vouit, videt se non posse tolerare hanc austeritatem, an potest exire monasterium, si professus est, vel si poterit non introire, si nõdum introiuit.

Quod dr de monachis clare constat, quod intelligendũ de monialibus.

Dicet aliquis, quòd videtur quòd possit quodcunque horum. s. vel non introire, vel exire postquàm introierit, quoniam votum accipit vim obligandi ex voluntate, ideo non obligabitur magis aliquis, quàm velit se obligare: sed iste a principio introiuit, quia vidit modum viuendi satis esse leuem, & sibi tolerabilem,

E & si existimasset futurum esse modum, qui postea introductus est, facta correctione monasterij, non vouisset: ideo videtur quòd solum obligatus fuerit ad illud, quod tũc obseruabatur: quia ad illud solum voluit se obligare: ergo, adueniente maiori strictione, poterit resilire.

Item iste poterat a principio cogi nõ ad totum votum. 32. quęstio. 1. cap. integritas. ita nunc poterat non cogi ad augmentum eius, quod tunc non erat, quando vouit. Item non potest repugnare, quòd solum se obligaret quis ad obseruandum id, quod tunc obseruabant illi monachi; nam & ipsum votum potest di-

u. di.

F uidi.ſ. ꝙ aliquis poteſt ſe obligare ad ſolam continentiam, vel ad ſolam obedientiam, vel ad ſolam carentiam proprietatis. 33. quæſtio. 5. cap. ꝙ Deo pari. & 33. diſtin. cap. quamquam. & 19 qõ. 2. §. econtra Paulus.

Authoris opinio.

Reſpondendum eſt ad quæſtionem, ꝙ aut iſte vouit introire in religionem illam, & nondum introiuit, quando corrigitur monaſterium, & reducitur ad ſeruationem regularem, vel iam profeſſus fuerat. Si primo modo dicendum, ꝙ iſte tenetur introire, & habet annum probationis indultum a iure, in quo poteſt exire ſi videnț ſibi non expedire religionem illã: debet tamen introire non cum voluntate exeundi: nam ſi intendit exire, quando ingreditur non complet votum ſi poſtea exeat, ſed ſemper tenetur reus voti violati. Sed licet videatur ſibi dura illa religio, & aliquo modo repugnet menti ſuæ, ibi manere, debet G tamen quantum poterit pugnare ſecum, vt ſaltem, qñ ingreſſus fuerit, non habeat intentionem determinatam exeundi, & ſi hoc modo faciat, dato ꝙ poſtea egrediatur compleuit votum, quia illud votum ſimplex non obligauit eum ad manendum perpetuo in religione, ſed ad introeundum in illam. Niſi fortè quando iſte vouit intrare religionem illam, habuerit voluntatem obligandi ſe ad manẽdum ibi perpetuo, quia tunc non complet votum, niſi ibi ſemper manſerit. De hoc ſupra declaratum eſt in quadam. q. ſ. an vouens intrare religionem, & poſtea exiens cõpleat votum. Si autem iſte iam introierat monaſterium, aut erat profeſſus, aut non. Si non erat profeſſus poterit egredi quandocunque voluerit, niſi forte cum vouit intrare habuiſſet intentionem obligandi ſe ad ſemp H ibi manendum. Si autem iſte profeſſus eſſet, cogebatur ibi ſemper manere in obſeruãtia regulari quamquam a principio non fuiſſet ſic. Et rõ huius eſt, quia licet vita diſſoluta monachorum mouerit iſtum ad introeundum in monaſterium: tamen ipſe vouit ſubſtantialia regulæ, & ſic tenebitur ad obſeruantiam. Secus autem ſi non vouiſſet, ſed ſolum ꝙ ſic viueret, vt illi viuebant, quia tunc non teneretur ad ampliora: ſed non fuit ſic votum, cum ipſe vouerit ſubſtantialia illius regulæ, & cum nihil exciperit obligatus eſt ad totam obſeruantiam regularem. 49. diſtin. cap. ſi Romanorum. ff. de offic. præſe. vrb. l. 1. & etiam ſi iſte monachus vouendo regulam expreſſiſſet, ꝙ ſic vel- I let viuere, vt tunc illi monachi viuebant: habetur pro non expreſſo, quia eſt contra ſubſtantiam ordinis ar. extra de condi. apposi. cap. vltimo. non poteſt iſte reuerti vltra ad ſęculum. Sed eſt tunc dubium, an iſte cogatur remanere in eodem monaſterio, & diſtinguendum, ꝙ aut iſte erat iuris peritus. ſ. vir prouidus & intelligens quomodo obligaretur, ſiue erat idiota, & non tantum intelligens. Si primo modo dicendũ, ꝙ cogitur tenere regulam, quia videtur ad eã ſe obligaſſe, nec debuit certiorari: quia ipſe intelligebat, vel intelligere poterat quid erat ad quod ſe obligabat. Si autem erat ſimplex, & idiota, aut fuit ei regula lecta, & explanata ante profeſſionem, aut nõ. Si primo K modo idem eſt, ac ſi fuiſſet peritus. ſ. quòd tenebitur ad illam regulam. In auctoritate, quomodo opor. epiſcopos. §. igitur ordinandus col. 1. Si vero dixerit, quòd nolebat ſe obligare ad arctiorem vitam ducẽdam, quàm ibi duceretur, tempore quo ingreſſus eſt: poterit ad laxiorem vitam tranſire. Si autem lecta regula, & explanata nihil dixit, debet cogi ad manendum ibi, quamquam exiſtimauerit ſemper eſſe ſe permanſurum in vita illa ſoluta. Nec etiam prodeſt ſi dicat ſe dolo inductum ad hoc. ſ. quia monachi aliter viuebant, & ſpes talis vitæ duxit eum ad monaſterium. & ratio eſt, quia per iſtum modum nõ efficitur conditio ſua deterior, extra de conuer. coniu. cap. dudum. & cap. ex parte. & de regula. c. conſuluiti. Hoc tenet Hoſtien. & Ray. in ſumma.

Ad rationes in contrarium: ad primam quando dicebatur, quòd vouens nõ ſe obligat magis quàm vult ſe obligare cum votum accipiat vires a voluntate, ſed iſte non habuit voluntatem obligandi ſe ad maiora. Dicendum, quòd iſte habuit voluntatem ſe obligandi, quamquam implicitè, & actualiter ſe obligauit: nã voluit profiteri & in profeſſione vouit obſeruãtiam regularem, ideo obligauit ſe ad totam regulam. Quòd autem intentio ſua fuerit viuere in illa vita ſoluta, quam viuebant tunc monachi, & nollet ſtrictius viuere, nihil iuuat cum contrarium monſtrauerit in actu obligando ſe ad maiora. Et hoc eſt, ſicut in proteſtantibus, quia proteſtatio releuat proteſtantem: ſi tamen agat contrarium actum proteſtationi non releuatur. Ad aliam rationem, cum dicitur, ꝙ a principio poſſit nõ cogi ad totum votum: ergo poſtea potent non cogi ad maiora, quàm intellexent. Dicendũ verum eſſe, quia iſte a principio poterat uouere ſolã cõtinentiã, uel aliqd alterũ qd pertineret ad regularẽ obſeruationẽ ſolũ, & ad illud obligaretur: ſi tamẽ ſic vouiſſet non eſſet monachus, quia ſubſtantia monachatus, vel cuiuſcunque religionis exigit omnia iſta tria ſubſtantialia vota, ſed iſte cum profeſſionem fecit, vouit omnia, quæ vouebant alij monachi, licet haberet intentionem manendi in illa vita ſoluta: ideo obligatus eſt ad religionem. Ad tertiam rationem, cum dicebatur, ꝙ aliquis poteſt obligare ſe ſeparatim ad ſeruandum continentiam, vel ſolum ad carentiã proprietatis. Reſpondendum eſt, ꝙ illud intelligitur, quando non ſunt illa vota ad monachatum, & ſic intelligitur. cap. ꝙ Deo pari. 33. q. 5. ſ. de coniugatis, qui exiſtentes in propria domo vouent cõtinentiam obſeruare, & tamen iſti non mutant ſtatum, nec tranſeunt ad monachatum, & ſic eſt de quolibet aliorum votorum, ſi ſolitarium emittatur. Iſte autem, de quo dicitur, uouit omnia alia tria per profeſſionem regularem, vel obligauit ſe per votum ad manendum in tali monaſterio, in quo tacitè obligabatur ad totam profeſſionem regularem, licet nondum profiteretur: ideo non potent manere in vita illa ſoluta, quam a principio habuit.

An coniugatus conſummato matrimonio poſſit vouere accipere ordinem ſacrum, & an paretur per hoc aliquod præiudicium vxori. Quæſt. C.

QVAERETVR vlterius quid ſi aliquis coniugatus cõſummato matrimonio uoueat accipere ſacrum ordinem, & accipiat uxore ſciente, & non contradicente, nunquid paratur ei aliquod præiudicium? Reſpondendum eſt, ꝙ quantum ad hoc non eſt idem de clericis Eccleſię orientalis. ſ. de clericis Gręcis, qui non conſenſerunt obligari ad continentiam ordinatos in ſacris, & ſecus de clericis eccleſiæ occidentalis, qui in hoc conſenſerunt. Et ſciendum, quòd iſti clerici conueniunt in duobus, & differunt in alijs duobus. Primum in quo conueniunt eſt, quia tam apud clericos eccleſiæ orientalis, quàm occidentalis clerici in minoribus contrahere poſſunt. 32. diſtinctio. capitu. ſiquis. Secundo conueniunt, quia nec clerici Eccleſię orientalis, nec occidentalis poſtquam ſunt in ſacris poſſunt contrahere matrimonium, ut dicit conſtitutio ſynodi in orientali eccleſia celebratę. 32. cap. ſiquis eorum. & 31. diſtin. cap. in cęna. & 84. diſtinct. cap. cum in præterito. Nam clerici Græcorum, ſiue ante ſacros ordines aſſumptos habuerint aliquã uxorem, ſiue non, contrahere poſtea non poterunt.

Clerici eccleſię orientalis & occidentalis qño cõueniunt, & quomodo differunt.

Nam

Nam si ante habuissent uxores, & postea contraherent essent bigami: in ecclesia tamen nunquam permissa fuit bigamia in clericis, cum dixerit Apostolus, quod oportet episcopum esse vnius vxoris virum. & sic intelligitur de omnibus ordinatis. Si autem ante sacrum ordinem nullas vxores habuerint, postea non accipiunt, quia apud eos sic constitutum est, vt patet in præalleg. c. Differunt autem in alijs duobus clerici Ecclesiæ orientalis, & occidentalis. Primum est, quia in orientali Ecclesia promouentur clerici, & nõ promittunt cõtinentiam. 31. distin. cap. quoniam. clerici autem occidentalis Ecclesiæ nunquam promouentur ad sacros ordines, nisi promissa primo continentia tacitè, vel expressè. 28. dist. cap. nullum. 31. dist. cap. ante triennium. & extra De clericis coniuga. ca. cum olim. B Secundum, in quo differunt est, quia clerici Ecclesię orientalis postquam promoti sunt ad sacros ordines possunt vti matrimonio prius cõtracto. 31. dist. cap. in cęna. clerici autem occidentalis nõ possunt vti aliquo matrimonio prius contracto, vel postea contrahendo cum fuerint in sacris extra de clericis coniuga. cap. 1. 2. & 3.

His præsuppositis rñdetur ad quæstionem, quod aut iste, de quo quærebatur est clericus Ecclesiæ orientalis, aut occidentalis: si Ecclesię occidentalis, aut fecit se ordinari vxore inuita, vel ignorante, aut ea sciente & non repugnante. Si primo modo nullum paratur præiudicium vxori, quia licet vir non possit debitum petere, quia ordinatus est: tamen cum vxor petierit tenetur reddere. 38. distin. cap. diaconi. & 37. q. 1. c. multorum. C Si autem iste coniugatus fecit se ordinari, vxore sciente, & non repugnante, si repugnare poterat, paratur ei duplex præiudiciũ. Primum est, quia oportebit ipsam viuente viro semper continere, cum nõ possit petere debitum, quia visa est dare ei licentiam, cum sciret eum vouere & ordinari, & non repugnauit, & tamen si dedisset licentiam non poterat petere debitum. Secundum præiudicium est, quia mortuo viro non poterit illa contrahere cum altero, & si cõtraxerit non tenebit matrimonium s̃m quosdam, quia videtur in persona viri votum solennizasse. ar. 30. q. 4. cap. 1. & vlt. & extra de cognatis spirituali. c. Martinus Bertã. Alij autem dicunt, quod non potest contrahere matrimonium mortuo viro impediente voto simplici, D quod videtur emisisse permittẽdo, quod vir promoueretur ad sacros ordines, & si contraxerit, non tenet mrĩmoniũ ex vi cõstitutionis Ecclesiæ. Sic tenet Rai. 38. dist. cap. quia sunt culpæ. Sed in hoc non differt, quia siue dicatur hoc induci propter votum solenne, siue propter constitutionem Ecclesiæ nullatenus poterit ista mulier contrahere mortuo viro, & si contraxerit, non tenet, sicut si ipsa solennizasset votum castitatis. Si autem iste, qui vouet, & ordinatur sit in Ecclesia orientali, aut vxore sciente fit, & cõsentiente, aut nõ. Si primo modo nullum paratur ei præiudicium, sicut dicebatur de clerico Ecclesiæ occidẽtalis. Si autem ipsa sciente, & consentiente, dixit Huguitius, quod ẽt nullum pręiudicium paratur, cum clerici Ecclesiæ orientalis possint vti matrimonio contracto ante sacrum ordinem. E Dicendum tñ, quod paratur aliquod præiudicium, & est duplex. Primum est, quia ipso viuente tpe, quo ministraturus est per vicẽ suam in sacris non poterit ei commisceri. Nam sacerdotes Grçcorum, tunc abstinent ab vxoribus, sicut fiebat in veteri testõ, & vxores non hñt ius petendi debitum ab illis. 31. dist. c. qm̃. Secũdum præiudicium est, quod, ipso mortuo, non poterit cum alio contrahere, vt patet. e. c. & causa huius est, quia cum ipsa permiserit eum ordinari renunciauit iuri suo, & visa est simul solẽnizare votum cum viro. Licuit tñ ei vti matrimonio viuente A viro, quia hoc etiam licebat viro ex cõsuetudine Ecclesiæ orientalis: si tñ ipsa non consensisset eum ordinari non potuisset: nam etiam ad tempus orare, & abstinere ab opere coniugali non poterat sine eius licentia prima ad Corin. cap. 7. & 34. q. 4. cap. Apostolus. in vtroque igitur tam orientali, quàm occidentali clerico ordinato præiudicium causatur uxori.

Siquis emisit plura vota quorum quædam repugnant aliis, an omnia teneatur implere, vel quæ eorum.
Quæstio. CI.

QVÆRETVR vlterius quid si aliquis plura vota emisit, an debeat omnia illa complere, vel aliquod eorum solum. B Respondendum est, quod aut ista vota omnia sunt simul compatibilia, aut non: si omnia simul compatiuntur omnia debent expleri, cum quolibet eorum firmiter obliget. Si autem non sunt compatibilia erit impossibile ipsi vouenti omnia obseruare: ideo tunc oportebit aliquod eorum, vel omnia irritari, aut cõmutari. Pro quo sciendum, quod vota sunt incompatibilia dupliciter. s. quod aut vnum alteri repugnat directè, aut per accidens se impediunt. Primus modus est, si actus vnius est cõtrarius alteri, vt siquis vouit qualibet hebdomada dum viueret facere aliquam eleemosynam, & postea vouit introire religionem. Ista duo non se compatiuntur, quia qui est in religione non potest dare eleemosynam, cum eleemosyna fiat de proprio licitè C retento. Monachi m̃ non possunt aliquid proprium retinere etiam ex dispensatione papæ. extra. De statu mo. c. cum ad monasterium. Simile etiam est, siquis vouerit religionem, & rursus vouerit contrahere cũ tali, uel tali muliere. Secũdo modo vota sunt incompatibilia, quia indirectè sibi repugnãt propter aliquã circunstantiam, vt si forte duo vota sint, quæ in eodẽ tpe expleri debẽt, quia oportebit alterum eorum cessare, vel tot sunt, quod non sufficit tp̃s hominis ad illa cõplendum. Quocunq; autem istorum modorum necesse est alterum eorum, vel omnia cessare, quia efficietur solutio impossibilis ex natura rei: impossibiliũ tñ nulla est obligatio. Ideo dicendum, quod respiciendũ est in his, quod sit melius. s. de incompatibilibus, & il D lud debet seruari: alterum autem debet commutari, vel redimi, & ista commutatio, vel redemptio fiet ad arbitrium prælati, qui circa ista præest, vt patet extra. De vo. & vo. redempt. c. de peregrinationis. istud tenet sanctus Tho. 4. sententiarum, & Astcen. titulo De voto, & vo. redemptiõ. & Henricus eo. ti. cap. 1.

Vota esse incõpassibilia dupliciter.

An vota possint commutari, dispensari, & redimi.
Quæstio. CII.

QVÆRETVR vlterius circa votorum commutationẽ dispensationẽ & redemptionẽ, an ista fieri possint, & quid differat inter hęc. Quantum ad primum videtur, quod non possit fieri aliquid horum. Et primo de dispensari, quia E minus est commutari votum, quàm in eo dispensari: sed non potest votum commutari, quia dr̃ Leui. c. 27. animal, quod potest immolari dño, siquis vouerit sanctum erit, & mutari non poterit melius malo, nec peius bono, ergo multominus poterit dispensari in voto. Item in his, quæ sunt de lege naturæ, & in p̃ceptis diuinis non põt per hoĩem dispensari, & præcipuè in præceptis primę tabulæ, quæ ordinãtur ad Dei dilectionem, sed implere votum est de lege naturę, & est pręceptum legis diuinę pertinens ad præcepta primæ tabulæ, cum sit actus latrię: ergo non poterit dispensari in voto. Item obligatio voti fundatur sup

fidelitatem,

fidelitatem, quam homo debet Deo, vt dictum est supra, sed in hac nullus hō potest dispensare. s. absoluendo nos a fidelitate, qua Deo tenemur: ergo nullus potent dispensare in voto. Item patet, ꝙ non possit votum commutari, quia Deus vetuit in veteri testamēto Leui. c. 27. s. ꝙ siquis voueret dño animal, quod poterat immolari, nō posset illud īmutare, dando aliud animal. ergo in votis non poterit fieri commutatio. Fiebat interdum in veteri testō, si illud quod debebat dari non erat dño acceptabile: sicut primogenitum asini non erat immolaticium, ideo quamq̃ Deo deberetur non dabatur in seipso, sed cōmutabatur oue: Exo. c. 13. & extra, De vo. & vo. redemptio. c. magnæ. Sed vota, q̃ nos emittimus, si tenent sunt licita, & a dño acceptantur: ergo non poterunt immutari. si autem essent illicita, sicut asinus, qui dicebatur esse animal immundum, vel non immolaticium, non cōmutantur: immo nullo modo tenent. Confirmantur aūt prædicta, quia commutatio, vel redēptio in votis noui testamenti venit ex similitudine votorum veteris testamenti, sic patet extra. De vo. & vo. redemp. c. magnę. vbi Papa volens probare, ꝙ posset fieri cōmutatio, & redemptio in votis noui testamenti induxit similitudinem de votis veteris testamenti. Item patet, ꝙ non possit fieri redemptio votorum, quia vota accipiunt obligationem ex voluntate, sicut ergo ex voto obligatur aliquis ad faciendum aliquid, ita ꝙ iam non liceat ei desistere quamq̃ prius esset liber, ita cū aliquis obligauerit se ad faciendum aliquid per votū cogetur illud facere, & non poterit aliquid alterum loco illius agere. sed in commutatione, & redemptione votorum semper fit aliud quàm id, quod vouet. ergo non licet fieri commutationem, vel redemptionem votorum. Item probatur, quia votum in veteri testō. vel obligatio non redimebatur, nisi qn̄ id quod obligatum erat non acceptabatur a Deo: sed vota nostra si licita sunt semper acceptant a Deo, ergo nunq̃ poterit aliquod de illis redimi. de illicitis aūt nihil interest, quia illa non tenent: ideo nec dispensatur in illis, nec redimuntur nec commutantur. Maior patet, quia primogenitus hominis erat obligatus Deo ex toto Israel, quia tñ primogeniti de 12. tribubus nō acceptabantur a Deo, cum contaminati fuissent idolatria, sed soli Leuitæ, qui mundi erant, vt declaratū est supra c. 3. iubebat Deus, ꝙ primogeniti hominum redimerentur, & darentur pro quolibet quinque sicli. supra cap. 3. & 18. Idem patet de animalibus brutis: nam de primogenitis animalium mundorum iussit, vt non reciperetur pro eis redemptio vel commutatio: si tñ essent primogenita immunda redimerentur supra cap. 18. & Leui. 27. cap. In contrarium videtur, quia maioris firmitatis apparet esse id, quod procedit ex cōi voluntate, quam quod est ex singulari voluntate alicuius personæ, sed in lege, quæ habet robur ex cōi voluntate potest per hominem dispensari, ergo magis poterit de voto. Item patet, quia Ecclesia consueuit dispensare in quibusdam votis, & alia commutare, & alia redimere. sed ecclesia non errat in his, ergo licitum est dispensari. Item Papa dicit esse licitum vota commutari, & redimi probans auctoritate veteris testamenti. extra. De voto & vo. redemp. c. magnę. ergo licitum est. R̄ndendum ad qōnem, ꝙ dispēsatio cōmutatio, & redemptio in votis licita sunt. Dispēsatio aūt votorum est intelligēda ad modum dispensationis, q̃ fit in obseruantia alicuius legis: lex. n. ponitur respiciendo ad illud, quod est bonum in pluribus, sed quia contingit hmōi in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu legem non esse seruandam, & hoc proprie est dispensare in lege. Nam dispensatio videtur importare

Dispensatio gd sit.

F quandam distributionem, vel applicationem cōmensuratam alicuius cōis ad ea, quæ sub ipsa continētur, & per istum modum dr̄ aliquis dispensare cibum familiæ dans eis quantū oportet, qui in familia illa sunt sm̄ habitudinem ad cibum distribuibilē, & sic est dn̄s super legem videns interdū legem quantū ad aliquid non concordare subditis, dispensat in illa. i. facit illam alio modo applicari subditis. s. ꝙ non intelligatur in casu illo, in quo ante intelligebat. In votis aūt sic est, quia ille, qui vouet, quodammodo sibi statuit legem obligans se ad aliquid, ad quod ante non erat obligatus, & quia votū est de meliori bono, vt supra declaratum est, sed contingit interdum, ꝙ malum eueniat ex obseruatione boni promissi, licet vt in pluribus bonum sit, vel ꝙ caueretur ex voto aliqđ impedimentū
G maioris boni, quod est cōtra rōnem eius, quod cadit sub uoto: ideo necesse est, ꝙ determinet in tali casu uotū nō esse seruandū, & siquidē absolutè determinet aliqđ uotū nō esse seruandū, dr̄ esse dispēsatio uoti, ita ꝙ loco illius uoti nihil aliud iniungat seruandū: velut si aliquis vouisset continentiā perpetuam, uel tpalem, & Papa absolueret eū ab isto uoto, nihil iniūgens, erat dispensatio, & ista non pertinet ad quemlibet, sed ad magnam ptātem, sicut absoluere a peccatis nulla iniuncta pęnitentia nō pertinet ad quēlibet, licet hoc Christus aliqn̄ fecerit. Si autem aliquis absoluatur a voto emisso, & tn̄ imponatur ei aliquod loco illius obseruandum, vocatur redemptio uoti, uel commutatio, sed minus est utrunque illorum quàm dispensatio: ideo ista facilius fieri possunt, & a pluri-
H bus. Omnia tamen in potestate Ecclesię sunt, & sicut dispensatio non fiebat illicitè qn̄ absoluebatur qs a uoto, cum uideretur illud uergere in deteriorē exitum, uel quia erat impedimentum maioris boni, ita commutatio & redemptio non fiunt iniustè, quia licèt vota licita sunt, tamen interdum alicui est impossibile complere omnia uota, vt quia forte emisit multa, & sunt inter se incompatibilia: tunc enim necesse est aliquod illorum commutari, vt dicebatur in quęstione præcedenti: alioquin peius fiet. s. quia aliquod de votis non complebitur. Item interdum fit alicui impossibile implere uotum ex debilitate, vel impeditmēns plurimis, sicut siqnis uouit ieiunare, & est ęger
I languore perpetuo, uel si vouit dare eleemosynam, & factus est impotens præ paupertate, vel si vouit peregrinationem, & nec per se ambulare potest, nec ab alio duci. Cum ergo ista fiant impossibilia, oportuit, vel ꝙ penitus omitterentur, vel ꝙ commutarentur, & redimerentur. Hoc autem abundauit ad maiorem cultum Dei: nam cum fit redemptio, vel cōmutatio uoti, impēditur aliquis cultus Deo, qui aliàs impendendus non erat, vtpote in casibus supra positis. s. quando uotum redditur impossibile ad complendū, nisi commutetur, uel redimatur. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam cum dicebatur, quòd facilius est commutari uotum, quàm di-
K spensari, cōcedendum est, & rō est, quia cum proprie dispensatur absoluitur quis a uoto, & nihil oneris ei imponitur. Cum uero fit redemptio, uel commutatio imponitur aliquid. & quando dicebatur ultra, ꝙ uotum non poterat commutari, ut patet de animalibus immolaticijs, quæ domino uouebātur, ergo nec poterat dispensari. Respondendum, quòd in uotis de offerendo talia animalia reputabantur diuino cultui mancipata per solam emissionem uoti, ideo non poterant commutari, sicut nunc non posset commutari, siquis uouisset dare Ecclesiæ calicem, & dedisset, & ille cōsecratus esset semel in usus Ecclesiæ, quamq̃ uouens uellet dare meliorem, ut redderetur sibi ille nullatenus reciperetur compensatio. Secus autem si uo-

Dispensatio uoti quid.

Redemptio uoti quid.

fi uouisset argentum, & dedisset, & antequam fieret inde aliquod vas ecclesiasticum vellet dare maiorem summam pecuniæ, vel quantitatem argẽti, vt redderetur sibi illud posset recuperare. Res autem aliæ per solum votum non censentur tantum dño applicitæ, ideo poterunt commutari vel redimi. Ad 2m argumentum cum dicebatur, ꝙ non poterat dispensari cõ ius naturale, & diuinum per hominẽ, sed vouere est sub iure naturali, & diuino. Respondetur communiter, ꝙ sicut ex iure naturali, & præcepto diuino tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdẽ obedire superiorum legi, vel mandato, & tamẽ cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit, vt legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturæ & mandatum diuinum: sed fit ex hoc, ꝙ illud, quod prius erat lex, fit in hoc casu non lex: ita & auctoritate superioris dispensantis fit, vt hoc quod cõtinetur sub voto non contineatur inquantum determinatur in hoc casu non esse congruam materiam voti, & ideo cum prælatus Ecclesiæ dispenset in voto, non dispensat in præcepto iuris naturalis vel diuini, sed determinat illud, quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circunspicere, iã non cadere.

Ad secundum. Solutio S. Thomæ.

Solutio auctoris.

Aliter dici potest, quòd prælati dispensantes in voto nihil faciunt contra ius naturale, vel legem diuinã de vouendo, quia non vetant homines vouere, nec ẽt dicunt vota quæcunque emissa esse nullius obligationis, sed solum limitant actus humanos, quod non est contra legem de vouendo, ideo multum adiuuat, qa si vota non essent dispẽsabilia, vel commutabilia, interdum uenirent in peiorem exitum, quod est cõtra cultum Dei. Vota tamen fiunt ad colendum Deum: ideo ꝙ absoluatur quis in tali voto per dispẽsationẽ, vel commutetur in melius, valde proficit ad cultum Dei: ideo non est contra intentionem legis naturalis vel diuinæ, sed magis adiuuat & supplet id, quod deficit istis legibus propter esse multum vniuersales, & interdum egent determinatione, sic autem est in quibusdam alijs legibus naturalibus, vel in iure gentium quod naturale est. nam reddere depositũ de iure naturali est, & nullus potest dispensare, quin reddatur depositum: limitãt tamẽ hoc legislatores ad aliquos casus. s. ꝙ siquis deposuerit gladium penes alium, & efficiatur furiosus, non reddatur ei gladius, cum fuerit in furore. Idem si efficiatur hostis patriæ: nam tũc redundaret redditio depositi in damnũ publicũ. Sic aũt de uotis: interdũ. n. redũdarẽt in dãnum uouẽtis, & in offensam Dei, iõ debuit tunc esse potestas ad limitandum illa ad certum casum, vel totaliter ad illa tollendum, quod est absoluere vel commutare, aut dispensare. Hoc autem est cum dispensatio commutatio, & redemptio fiunt ex aliqua causa rationabili, quia tunc determinatur lex, & stant supra dicta: secus autem si sine vlla causa dispensatur, uel commutatur votum, quia tunc non est tutus apud Deum ille, qui dispensationem recipit. Ad tertium argumentum cũ dicebatur, ꝙ in uoto attenditur fidelitas in reddendo Deo quod promissum est, sed ab ea nullus absoluit. Respondendum est, ꝙ nullus potest dispensare, ꝙ nõ obseruetur Deo fidelitas, sed dispensat determinãdo, quid est illud, in quo obseruari debet: nam Deus non vult quòd obseruentur propter fidelitatem ipsius ea, quæ ei displicent, vt siquis uouisset id cuius solutio postea induceret peccatum mortale, vel quòd seruentur ea, quæ penitus sunt inutilia, quia in hoc non impenditur ei aliquis honor, sed sic est in uotis, quòd interdum accidit, quòd redeant illa in offensam Dei, aut in aliquid inutile, si soluantur, ideo conueniens fuit, vt tunc dispensaretur super eorum obseruatione.

Nunquam dispẽsatio est facienda, nisi cũ necessitate.

An cũ dispensatur in uoto dispensetur contra fidelitatem debitam Deo.

A Ad quartam rationem respondendum, ꝙ non vetatur simpliciter commutatio voti, sed solum in rebus illis, quę iam essent Deo applicitę, sic enim erat siquis vouisset animal mundum, quia immediate per hoc erat Deo applicitum, tanquam si immolaretur: si tamen quis vouisset animal, quod non licebat immolari, poterat fieri commutatio, vel redemptio Leuit. cap. 27. Et hoc erat, quia animalia illa non erant Deo immediate applicita, sicut immolaticia. Ad quintam rationem, cum arguebatur, ꝙ non possit fieri redemptio in votis: quia sicut quis obligat se ad faciendum per uotum, & non licet ei iam non facere, ita se obligat voluntariè ad id, quod promisit, ita vt non possit facere alterum: concedendum est vtrunque, ꝙ vouẽs

B ex se ipso ad utrunque obligatur, ideo ipse nõ potest circa aliquid eorum tollere obligationem: non enim primo modo. s. faciendo, quòd ad nihil sit obligatus, quod erat dispensare: nec secundo modo faciendo, ꝙ sit obligatus ad aliud, & non ad id quod uouit, quod est commutare, vel redimere. Sed ista spectant ad potestatem alicuius prælati, qui circa vtrunque potest, siue dispensando, siue commutando, cum causa rationabilis subsit, vt patet extra. De voto, & voti redẽptio. cap. 1. Ad sextam rationem, cum arguitur, quòd commutatio fiebat in ueteri testamento, quando id, quod uouebatur, non erat domino acceptabile, ergo quandocunque esset acceptabile, nunquam debebat commutari, ergo cum votum apud nos fuerit licitũ, non commutabitur. Dicendum, ꝙ maior est falsa, qa

C in ueteri testõ oẽ votũ, siue redimebat̃, siue cõmutabatur, licitũ erat, sicut nunc sunt vota nostra. Et cum dicitur de animali non immolaticio, ꝙ erat illicitum falsum est, quia licet esset ad immolandum illicitum, tamen non erat illicitum simpliciter ad vouendum, quia in se uel alio reddi poterat. Si enim illicita essent ista animalia, non iussisset sibi Deus ista reddi, sed sine uoto erant Iudæi obligati pro primogenitis animalium non immolaticiorum ad reddẽdum illa domino, ut patet supra cap. 3. & 18. & Exo. 13. Deus tamen nollet habere obligationem super aliquam rem illicitam. Patet hoc de oblatione meretricis, & de pretio canis, quia iussit Deus, ne redderentur sibi Deuteron. cap. 23. ideo siquis uoueret Deo aliquid horum

D in ueteri testamento, non tenebat votum, nec erat soluendum, nec commutandum, aut redimẽdum, sicut cum nunc fiunt vota simpliciter illicita, sed iubebantur in ueteri testamento quædam commutari & redimi, ergo licita erant. Causa tamen commutationis in quibusdam erat, ꝙ Deo erant magis acceptabilia alia, quàm illa: ideo faciebat dari alia pro ipsis, vt siqs voueret animal non immolaticium, quia animalia erant ad immolationem, licet illud animal secundũ se licitum esset, quia aliquo modo poterat cedere in cultum Dei, tamen ad immolandum totaliter erat illicitum. Ideo Deus iubebat dari loco illius pecuniã, quæ erat magis acceptabilis ad cõuertendum in usus sacerdotum, & cultum Dei. Ita enim est in uotis in nouo testamento, quia si aliqua sunt, quæ nullo mo-

E do uergunt in peiorem exitum. s. in offensam Dei, vel damnum uouentis, aut impedimentum maioris boni, & similia, & faciliter solui possunt, non dispensatur in eis, nec commutantur, aut redimũtur: sed sunt sicut animalia immolaticia quę uouebantur. Siquis autem prælatorum dispenset in his, quamquam potestas Ecclesiæ contemnenda non sit, tamen non est tutus ille, cum quo dispensatur, quia nulla causa subest, quare non reddat domino quod promisit. Cum uero redeunt uota in peiorem exitum, uel impediunt maiora bona commutãtur in alia bona, quę magis Deo grata sint, & ista sunt, sicut animalia, quæ

Dispensatio Papę i uoto nulla est sine causa uide q. seq.

non

non erant immolaticia,& uouebantur, quoniam illa redimebantur, vel commutabantur.

Ad proba tione maioris. Ad probationem maioris, cum dicebatur, φ votū in veteri testamento, vel obligatio non redimebatur, nisi id, quod reddi debebat, esset illicitum, vel immundum, vt patet de primogenitis. 12. tribuū. Respondendum est negando antecedēs, quoniam redemptio in veteri testamento fiebat de rebus licitis Deo obligatis,& huiusmodi erant primogeniti. 12. tribuum, qui si illiciti essent Deus noluisset illos sibi obligari, sicut nolebat fieri sibi oblationem, aut votum de pretio canis, vel mercede prostibuli. Nec valet, cum dicitur, φ primogeniti de 12. tribubus nō poterant applicari ad diuina ministeria, sicut Leuitæ, ergo erant illiciti ad reddēdum domino: nam licet ad hoc essent inhabiles, quia Deus eos inhabilitauerat, tamen ad alia erāt habiles.f. vt daretur pro eis precium. Nec simpliciter Deus illos abiecerat tanquam illicitos, sicut precium canis,& mercedem prostibuli, cum iussit φ sibi sanctificarentur Exo. 13. & 22. cap. Ideo sic erit in nouo testamento, φ aliqua vota erunt licita, & tamen poterunt redimi vel commutari, vt dentur pro eis aliqua, quæ magis grata Deo sunt.

Dispensatio, commutatio, & redemptio votorum quomodo differunt: Et qualiter conueniant ista diuersis votis. Quæstio. CIII.

QVAERETVR vlterius de dispensatione, commutatione,& redemptione votorum quid inter ea differat. nam multoties de his fit mentio extra. De voto, & voti redem. cap. 1. & cap. magnæ. & quasi per totum.

Respondendum est, φ ista non semper dicuntur vniformiter: ipsa enim secundum se aliquam differentiam habent, sed interdum accipiuntur pro codē, vt patet extra. De voto & voti redemptio. cap. de peregrinationis. vbi dicitur de commutatione votorū & redemptione,& subditur ibi quomodo potest fieri dispensatio commutando votum in aliquid alterum, vel redimendo illud, ergo non differt dispensatio ab istis: proprie tamen possunt ista accipi tanquam differentia,& sic aliquo modo innuitur extra De voto, & voti redemptio. cap. magnæ. vbi Papa vult inducere, φ in votis noui testamenti possit fieri dispensatio, vel commutatio, aut redemptio inducens per similitudinem votorum & præceptorum veteris testamenti.

In quo considerandum est, quòd uota nostra recipere poterant limitationem dispensando commutando, vel redimendo, & hoc secundum dictamen rationis, quæ est in nobis ius naturale, quia nisi hoc fieret, interdum militarent contra cultum Dei, quod est magnum inconueniens, & supra declaratum est. Assumitur tamen in his exemplum ex veteri testamento, vt firmius ista fiant. Reperiuntur autem hęc in veteri testamento circa obligationes, siue votiuas, siue non votiuas, scilicet quod aliqd voueretur Deo quod nequaquam commutaretur, vel redimeretur, sicut animalia immolaticia. Alia autem erant ei debita ex voto, quæ non debebant in seipsis solui, sed dabatur redemptio pro illis, vt cum quis voueret animal quod non esset licitum immolari, debebat illud præsentari sacerdoti, & quantum ille statuisset reddendum esse pro animali, tantum reddebatur Leuit. 27. cap. Alia autem erant, quæ domino erant interdum debita sine voto, & non reddebantur in seipsis, sed commutabantur, vt patet in commutatione primogeniti asini, quando commutabatur oue. Exo. 13. & 34. Differentia autem erat inter ista duo; quoniam

F redemptio fiebat quandocunque pecuniæ dabantur pro animali, quia redemptio ab emptione dicitur. Emptio autem non fit proprie sine precio. Cum vero intercidit precium emptio est. Et sic erat primo modo, cum quis vonebat animal non immolaticiū, & postea sacerdos constituebat quantum pro illo dādum esset. Commutatio vero erat, quando nullum precium dabatur, sed animal pro animali, vt ouis dabatur pro primogenito asini: ad primum modum ptinebat redemptio primogenitorum. 12. tribuum Israel, quoniam pro quolibet dabantur quinque sicli supra cap. 3. & 18.

Quod cōmut. bat poterat & redimi. Sciendum etiam quòd id, quod semel cadebat sub commutatione poterat cadere postea sub redēptione, sicut fuit de primogenitis. 12. tribuum Israel: quia G cum a principio essent obligati, Deus fecit illos commutari accipiendo pro eis omnes Leuitas.f. singulos Leuitas pro singulis primogenitis, sed quia fuerunt. 73. de numero primogenitorum Israel, qui excreuerunt ad numerum omnium Leuitarum, iussit Deus in his fieri redemptionem.f. φ darentur pro singulis quinque sicli supra cap. 3. Sic autem factum est semper postea, φ non commutarentur, sed redimerētur, quia nullus erat, pro quo commutari possent, cum omnes Leuitę iam essent obligati domino.

Vota i nouo testā possunt di spēsari seu cōmutari. Nunc autem circa nouum testamentum considerandum est, φ ista reperiuntur in uotis. Quędam.n. sunt, quæ si domino voueantur non possunt in aliqd alterum commutari. Sic enim est de uoto solenni H professionis: quoniam alia sunt minora vota, ideo pos sunt commutari: istud autem nullum habet maius, nec ęquale, ideo non commutabitur. Sic declarabitur magis infra.f. an votum castitatis sit dispensabile. Et propter hoc sunt alia uota, in quibus nequaquam potest dispensari, nec commutari, aut redimi, sicut sunt vota necessitatis, quæ emittuntur in baptismo. f. de tenendo fidem,& seruando legem: ideo ista proprie similantur animalibus immolaticijs, quæ cum vouerentur non poterant commutari, aut redimi. Alia autem sunt vota in nouo testamento, quæ non habent tantam firmitatem, sed possunt desinere obligare. Istud autem potest fieri tripliciter: primo modo, φ aliquis absoluatur a voto, ita φ dicatur nequaqͣ I obligari, & tamen non imponatur aliquid pro voto. Alio modo potest absolui quis a voto, & φ aliquid ei imponatur, & istud est dupliciter, quia aut imponeƭ ei soluere aliquam pecuniā, uel facere aliquod alterū opus pium. Primus modus horum trium dicitur dispensatio: secundus est redemptio: tertius est commutatio. Primus modus est maioris potestatis, eo φ simpliciter tollitur obligatio non imposita alia: duo autem secundi modi sunt minoris, quia non tollitur simpliciter onus, nec minuitur: sed mutatur. Primū tamen ad hoc φ rationabiliter fiat non debet fieri, nisi quando votum vergit in peiorem exitum, vtpote siquis vouit aliquid quod a principio erat licitum, po K stea antem obseruatio illius est illicita inducens peccatum mortale, debet absolui ab obligatione illa, & non debet aliquid sibi imponi. Causa est, quia cum se iste obligauit intēdit se ad hoc solum obligare, postea autem tollitur ista obligatio non in fauorem ipsius, sed Dei.f. ne fiat aliquid contra cultum Dei. ideo non videtur rationabile, φ aliquid isti imponatur. si autem tolleretur obligatio in fauorem vouentis, vt pote quia erat sibi difficile solui, & actus ille semper manebat licitus, non erat rationabile, quòd tolleretur simpliciter obligatio, sed imponeretur alia pro ea, quæ tollebatur. Fit etiam rationabiliter dispensatio quando solutio voti est impedimentum maioris boni: nam tunc si uouens vult aliud maius bonum Dispensatio fieri qñ possit. subire,

subire, ad quod impeditus est per votum, licitum est, A quòd absoluatur a voto, & non imponatur sibi aliqd, vt siquis emisisset votum simplex de continendo in perpetuum, & si propter eius matrimonium si cōtraheret induceretur magna pax in ecclesia, vel multi infideles conuerterentur ad Christum, rationabile erat, vt fieret dispensatio in voto, non alligando istum ad soluendum aliquid alterum.

Secundum autem, scilicet redemptio voti dicitur esse, quando datur pecunia pro voto, s. vt siquis vouisset peregrinari, vel ieiunare, & ad hoc efficeretur impotēs, vel esset sibi grauissimum nimis: poterat ei imponi, quòd daret certam eleemosynam loco ieiunorum, vel peregrinationis, & istud erat redimere.

Tertium autem, s. commutatio est quandocunque B votum alicui sit impossibile vel durum, & tamen licitum, & datur ei loco illius aliud opus pium, quod non sit erogare eleemosynam, vtpote orare, vel ieiunare, aut vigilare, si vouisset peregrinari, & commode facere non posset.

Considerandum autem circa hæc, quòd dispēsatio cum sit totaliter ablatio obligationis requirit maiorē causam, si autem fiat sine vlla causa, vel sine rationabili, quamquam non negemus prçlatos Ecclesiç posse dispensare maxime Papam: dicimus tamen eos irrationabiliter agere, & peccare, si de hoc eis constat, qa potestas non est eis data ad destructionem, sed ad çdificationem, vt patet secunda ad Corin. ca. 10. Ipsi etiā, cum quibus dispensatur nō sunt tuti apud Deum, sed C debent explere votum suum, potissimum si ipsi istam dispensationem procurauerint.

De redemptione autem, & commutatione dicendum est, quòd etiam sine causa fieri non debēt. Nam siquis vouit peregrinari, & potest commode illud agere nullo existente impedimento non debet fieri redēptio, aut commutatio, sed soluendum est id, quod determinate vouebatur: siquis autem commutet, non rectè agit, & ille etiam, qui commutationem recipit. Solum enim ista introducta sunt propter necessitatē, scilicet, quando vota impleri non poterant, vel non commode, sicut patet. extra. de voto, & voti redemptio. vbi quidam Episcopus emisit votum transmarinum, quod Papa commutat, quia episcopus ille erat valde senex, & non posset sine graui dispendio pere- D grinari. Etiam quia oues destitutæ essent cura pastorali, quod inconueniens erat, & ex alijs causis ibi expressis.

Cum autem sine causa fit commutatio, aut redemptio votorum fit contra intentionem iuris, ideo non caret culpa agens, & recipiens.

Vota quando, & qualiter commutanda sunt, aut redimenda. Et quæ obseruanda sunt ad hoc, quòd ista conuenienter fiant. *Quæst.* CIIII.

QVAERETVR vlterius de modo commutationis votorum, & redemptionis, & quç debeant attendi in his. Et primo quæritur, E quando vota commutanda, vel quando redimenda sunt.

Respondendum est, quòd in commutatione dispēsatione, & redemptione votorum est vnum commune, scilicet, quod ista fieri non possint, aut aliquid eorum sine causa: alioquin tam qui agit, quàm qui recipit non est tutus, vt supra dictum est: differunt tamen hæc, quia dispensatio non debet fieri in rebus illis, in quibus commutatio, & redemptio, sed solum fieri debet dispensatio, quando solutio voti vergit in deteriorem exitum, scilicet in offensam Dei, vel ad impedimentum maioris boni, quia tunc est soluendus vouēs A non manente aliqua obligatione, nec imposita.

Si autem votum semper manet licitum, nec impedit a maiori bono, sed solum est graue ipsi vouenti soluere, debet tolli illa obligatio, ne tamen tollatur cultus diuinus, ad quem iste obligatus erat, debet imponi ei aliquid alterum. De redemptione autem, & commutatione, non sic patet differentia, scilicet, quādo vnum vel alterum imponendum sit: si enim differrent, sicut dispensatio ab eis differt, pateret manifesta responsio, sed parum differunt, quia siue commutatio, siue redemptio est commutatio, cum in vtroq; aliquid detur pro priori voto, solum autem differt, qa in redemptione datur pecunia, in commutatione autem alia opera pia. Fiūt etiam commutatio, & redem- B ptio ea eadem causa, scilicet, quando quis non potest obseruare votum sine magno labore, vt supra dictum est. Iura autem non faciunt differentiam magnam, an votum commutetur vel redimatur: ideo dicendum, quòd sicut ex potestate eius, qui prçsidet dependet cōmutatio, vel redemptio: ita ex eius prudentia dependet quid horum iniungere debeat, nam diligenter attendere debet ille, qui præsidet quando commutat, vel redimi facit votum, causam huius commutationis, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. capit. 1. Ideo etiam diligenter attendet qualiter commutandum sit, s. an commutetur in orationem, vel ieiuniū, vel alia opera pia, quç non sint erogatio pecuniæ. Et tunc dicitur proprie commutatio, vel an debeat iniūgere eleemosynam faciendam, & tunc vocabitur re- C demptio. Quid autem horum iniungi debeat considerari potest ex qualitate personç, & ea causa, pro qua fit ista commutatio, nam in quibusdam melius est iniungi eleemosynam, in alijs vero melius est iniungi orationem, vel alia opera. Quid autem conueniat non potest determinari in vniuersali, sed dato casu ipse, qui commutat, vel redimit, poterit iudicare quid melius honestius, & expedientius sit.

Quando fit commutatio in votis, quid debeat pro quo commutari. Et qualiter fit commutatio in voto transmarino.

Quæst. CV.

D QVAERETVR vlterius de modo commutationis, & redemptionis votorum qualiter iniungi debeant. Respondendum est, quòd aut iniūgitur hoc in voto peregrinationis, aut in alijs: vtpote pro oratione, vel ieiunio, aut alijs operibus, quæ cadunt sub uoto. Secundo modo dicēdum, quòd si aliquis vouerit ieiunare, & propter languorem efficiatur impotens ad ieiunium, s. quia iam incurrit languorem, vel quia forte timetur probabiliter, quòd incurret si conetur explere ieiunia, quç vouit, & tunc debet imponi ei alterum opus pium, scilicet, vel quòd det Eleemosynam, vel quòd oret, vel quòd peregrinetur. Idem autem siquis vouit nimis orare, aut vigilare, & efficitur impotens, vel timetur defectus capitis, vtpote, quia est complexionis siccæ, & adustç, & potest fa- E cilier incurrere in amentiam, si est nimis astrictus orationi, vel vigilijs. Nullum autem grauius damnum est, quàm hominem prudentem fieri stultū, vel amentem, ideo debet votum istud commutari in aliquid alterum, sicut in peregrinationem, vel debet redimi Eleemosynis. Similiter autem siquis vouerit dare Eleemosynam qualibet hebdomada, vel quolibet anno in certa quantitate, & ad hoc impotens efficiatur, debet sibi commutari in orationem, vel ieiunium, aut aliquid alterum. Si autem sit votum peregrinationis, siue sit peregrinatio transmarina, siue quæcunque alia, debet fieri hoc modo redemptio, vt tantum

detur in eleemosynam, quantum esset quis consumpturus in itinere. Pro labore autem, quem habiturus erat in itinere debet ieiunare, vel vigilare, aut orare, vel similia facere, quæ laborem illum æquiparare valeant. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capi. magnæ. Si tamen aliquis peregrinaturus esset in terrã sanctam, & deberet redimere votũ, vtilius erat, quòd expensas, quas facturus erat in itinere, mitteret in terram illam, quàm quòd expenderet in alios pios vsus, sic enim iubetur in præalleg. cap.

De alijs autem peregrinationibus nõ refert, an mittantur expensæ in locum illum, ad quem quis peregrinaturus erat, vel quòd erogentur in alias pias causas, secundum arbitrium prælati commutãtis. Est autem inspicienda in voto transmarino vouentis intentio, s. (G) vtrum intenderit peregrinari, vel bellare. In primo casu si aliquis habilis est ad pugnandum, non debet redimere votum, si autem in secundo casu, si est inhabilis vouens ad pugnandum, quamquam sit habilis ad eundum, redimet votum, nisi sit in consilio excellens vel secum ducere posset alios pugnatores, cũ primus consilio, secundus opere per alios pugnare posset. extra. De voto, & voti redemptio. cap. quòd super his, & cap. ex multa. Sic tenet Hostien. in summa eodem tit. hoc autem est verum, nisi iste, qui inhabilis esset ad pugnandum, sit agricola, vel artifex, qui ibi sit vtilis, quamquam multi talium necessarij non sint in terra illa. nec olim fuerunt, cum caperetur a Christianis ꝓpter breuitatem possessionum, & paucitatem habitan(H)tium extra. de voto, & voti redemptio. capit. quòd super his.

Considerandum est etiam circa eos, qui impediti sunt ire. an sit impedimentum perpetuum, vel temporale, si perpetuum, redimendum est votum, si temporale, expectandum est, quousque ille, qui vouit nõ habeat impedimentum, vt patet extra. de voto, & voti redemptio. cap. quòd super his. Hæc autem absoluta sunt in laicis. In clericis autem vouentibus considerari debet, an illi officium prædicationis, vel seruitium alicuius magni viri euntis in terram illam habeãt, vel si possunt secum ducere multos bellatores: isto enim modo vtilis est talis vouens, ideo nõ redimet votum. extra, de voto, & voti redemptio. cap. ex multa, & cap. (I) postulasti. Alioquin autem per seipsos clerici in sacris pugnare non debent. distin. 50. cap. clericum. Nisi fortè spiritualiter pugnarent armis suis, quæ sunt orationes, & lachrymæ. 23. quæst. 8. §. 1. alioquin, licet isti possint ducere secum multos bellatores, permittitur eis redemptio voti, si fortè sint senes nimis, & nõ possint tolerare laborem itineris, vt patet de episcopo illo, vt patet extra de voto, & voti redemptio. cap. magnæ. Et extra, de renunciatio. cap. nisi cum pridem.

Circa votum transmarinum.

Considerandum etiam est, quòd quamquam votũ transmarinum sit magni fauoris, quia multa conceduntur in eo, quæ non conceduntur in alijs præalleg. titu. cap. ex multa. si tamen ex absentia vnius personæ vouentis immineret periculum alicuius regionis, vel terræ, debebat expletio voti differri, quousque cessa(K)ret periculum illud, & reputaretur hoc tanquam impedimentum temporale, vel debebat votum commutari, ne reputaretur huiusmodi transgressor voti, si auctoritate sedis Apostolicæ distulerit adimplere, vel nondum impleuit præalleg. ti. cap. non est.

Considerandum etiam circa huius voti redemptionem, vel commutationem an ille, qui vouit, fecit hoc deliberato animo, vel ex leuitate iuuenili, nam in hoc secundo casu remittendum est votum recepta competenti redemptione præallegat. titulo, capitulo venientis.

Considerandum etiam generaliter circa commu(F)tationem, vel redẽptionem omnium votorum, quæ causa mouerit vouentem, & quæ sit qualitas vouẽtis, & secundum hæc iudicare poterit prælatus, an conueniens sit commutari, vel redimi votum, an non: & in quid commutari debeat præalleg. ti. ca. 1. causa namque mouens ad vouendum considerãri debet, quia ipsa nimis agit ad facilius, vel difficilius commutãdum, nam si cessat causa voti, quamquam votum semper obliget, tamen facilius commutabitur, vel pręmittetur redemptio, velut siquis vouisset ire in terram sanctam, & moueretur ad hoc, quia erat ibi aliquis vir sanctus, vt eum visitaret. Si autem postea inde recederet facilius reciperet redemptio in voto, quàm alias ꝓalleg. cap. magnæ, in fine. & sic de causis aliorum voto(G)rum. Qualitas etiam vouentis ad hoc nimis agit, nam secundum hanc iudicari potest, an debeat votum mutari, vel non, vt siquis vouit ieiunare, & robustus est, non debet votum commutari, si autem debilis, vel facilis ad incurrẽdum ægritudinem commutari potest. Etiam dato, quòd commutari debeat, ex qualitate vouentis iudicari poterit in quid debeat commutari, nã si pauper est, & vouit ieiunare, non debet commutari in eleemosynam ieiunium suum, sed in aliquid alterum, & sic de quolibet secundum dispositionem suã.

An vota per quemlibet dispensari, commutari, vel redimi possint. Quæst. C V I.

(H) QVAERETVR vlterius, circa dispensationem, cõmutationem, & redemptionem votorum, per quem fieri debeat, s. an possit quilibet hoc facere, vel solum debet facere prælatus. Et videtur, ꝙ non requiratur auctoritas prælati, quia aliquis potest intrare religionẽ, sine auctoritate alicuius prælati, sed per introitum religionis absoluitur quis a votis in sęculo factis, etiam si sit votum terræ Sanctæ, vel quodcunque. extra. de voto, & voti redemptio. cap. scripturæ. ergo nõ requiritur auctoritas prælati ad dispensandum, vel cõmutandum.

Item dispensatio voti in hoc consistere videtur, ꝙ determinatur in quo casu votum non sit seruandum, sed si prælatus malè determinat, non videtur vouens (I) esse solutus a voto, quia prælatus non potest dispensare contra pręceptum diuinum de implendo votum. Similiter siquis propria auctoritate determinet, ĩ quo casu votum suum non sit tenendum, non videtur voto teneri, nec obligat in casu in quo habet peiorem exitum, ergo dispensatio pręlati non proficiet, & poterit quilibet in voto suo dispensare.

Item si dispensare in voto pertinet ad potestatem pręlatorum, pari ratione pertineret ad omnes, sed nõ dicitur, quòd omnes pręlati possent dispensare in votis, & illi qui possunt in aliquibus, non possunt in omnibus, ergo non pertinet ad pręlatum. In contrarium arguitur, quia extra. de voto, & voti redemptio. cap. 1. dicitur, ꝙ commutatio, vel redemptio votorum faciẽda ad auctoritatem eius, qui pręsidet, pertinet, s. ad epi(K)scopum: ergo videtur, ꝙ non pertinet ad eos, qui non sunt pręlati. Item sicut lex obligat ad aliquid faciẽdũ, ita & votum, sed lex habens præceptũ necessitatis, vel prohibitionem non potest recipere dispensationẽ, nisi per superiorẽ: ergo votum ẽt non recipiet dispensationem, nisi per pręlatum. Respondendum est, ꝙ votum est promissio facta Deo, secundum ꝙ s. declaratum fuit, promissio autem fit in fauorem illius, ꝓpter quem fit, oportet igitur, ꝙ quicunq; aliqd Deo ꝓmittitur consideret, an gratum illi sit, vt sic soluat. Considerari aũt, an sit gratũ, qđ promittit, vel nõ, non pertinet ad eum, qui promittit, sed ad illum cui fit promissio ꝓpter ipsum. Dispensare ergo in voto, vel commutare,

Dispensatio voti nõ pertinet ad vouẽtẽ, sed ad pręlatum.

aut

aut facere redimi, quòd est propter inueniri id, quod A Deo gratum est, non pertinebit ad vouentem, & sic vouens non poterit dispensare in voto suo, vel commutare illud propria auctoritate, sed ad Deum, cui fit. Deus autem nobis non loquitur, vt dicat quid sibi magis gratum est, ideo recurrendum est ad illum, qui vices illius gerit: isti autem sunt prælati, ideo necesse est, vt ad illos pertineat dispensatio: ipsi enim in persona Dei determinabunt, quid sit Deo acceptū, sic ait Apostolus secunda ad Corinth. capit. 2. Nam & ego propter vos donaui in persona Christi. Et dicitur signanter propter vos, quia omnis dispensatio fieri debet a prælato ad honorem Christi, in cuius persona dispensat, & ad vtilitatem Ecclesiæ, quæ est corpus eius. Propter hoc autem Ecclesia instituit, vt ad prælatos pertineret commutatio, & redemptio votorum extra, de B voto, & voti redemptio. cap. 1.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondendum est, quòd in voto religionis est speciale, nam alia vota, vel sunt ad paucum tempus, vel si sunt ad totam vitam erunt respectu aliquorum actuum determinatorum, & non simpliciter: in religione autem è contrario est, quoniam ipsa ligat hominem ad omne tēpus, etiam ligat simpliciter: ita quòd homo nullatenus est sui iuris, ideo prępōderat religio omnibus votis: quia manifestum est, quòd non potest esse aliquod votum tanti oneris, sicut religio, & ob hoc Ecclesia determinauit, quòd quicunque introiret religionem, esset absolutus ab alijs votis, quia commutauit obsequium temporale in perpetuum, extra de voto, & vo- C ti redemptio. capit. scripturæ. cum dicitur: Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis obseruantiam commutauit. Cum autem introierit religionem, non tenetur adimplere aliquod de votis preteritis, scilicet de ieiunijs orationib° & similibus, quæ existēs in sęculo fecit, quia religionē ingrediens moritur priori vitæ, & etiam singulares obseruantiæ religioni non competūt, & religionis onus satis hoiem grauat, vt alia superaddere non oporteat.

Ad secundam rationem, cum dicitur, quòd votum
1 o3. dispensari consistit in hoc, quòd determinatur ad casum, in quo debet obseruari.

Opinio, q prelatus p libito pōt dispensare vota.

Respondetur, quòd quidam dixerunt, quòd prælati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas prelati D superioris, sicut est in iuramentis. Patet extra, de iureiurando, cap. venientes. Et sicut dicebatur supra, quòd in votis filiorum, & seruorum intelligitur semper, si pater voluerit, vel dominus, & si noluerint, quod remittantur: & sic dicunt, quòd subditus sine omni remorsu conscientiæ posset votum pretermittere, quādocunque sibi a prælato diceretur, siue cum causa, siue sine causa.

Sed ista positio non stat, quia innititur in similitudine prælati ad dominum, sed non est similitudo, quia seruus est totaliter domini sui: subditi autem non sunt totaliter ipsius prelati, quia prelatus non habet omnimodam potestatem super subditos, sed solum spiritualem, cum non sit dominus, sed procurator, ideo sicut E procurator non potest facere pro libito suo, sed quidquid ei iniunctum fuerit, ita & prælatus non potest quidquid voluerit, sed quidquid Deus iusserit, cuius vicarius est, vel quidquid rationabiliter creditur ei posse placere, cum potestas prelatorum non sit in destructionem, sed in ædificationem, secunda ad Corinth. capit. 10. Vnde prelatus non potest precipere ea, quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata, nec potest prohibere ea, quę secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera, ideo potest homo absolute ea vouere non spectando auctoritatem prelati. Pertinet tamen ad prelatum determinare, quid sit magis virtuosum, & magis acceptum Deo, vt secundum hoc possit commutare votum, vel facere redimi: ideò in manifestis dispensatio prelati non excusaret a culpa, vt puta si prelatus dispensaret cum aliquo super voto, de ingressu religionis nulla apparenti causa huius dispensationis. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, an esset melius dispēsari, quam non dispensari, iudicio prelati dispēsantis, vel commutantis stari deberet, vel saltem posset: nullus tamen vouens iudicio suipsius stare debet in dispēsando in voto, vel redimendo, aut commutando, quia ipse nō gerit vicem Dei, sed prelatus, nisi in casu, in quo illud qđ vouebatur esset manifestè illicitum, & non posset opportunè ad superiorem recurrere, & tunc non vocabatur dispensatio nec commutatio, quæ ex aliqua potestate procedere debet, sed euitatio mali consequeretur implendo votum.

Ad tertiam rationem cum dicebatur, quòd si dispēsare in voto pertineret ad prelatos, eadem ratione pertineret ad omnes prelatos, negādum est, nam quamquam prelati multi sint non habent omnes equalitatem potestatis. Ratio huius est, quia prælati habent potestatem secundum quod gerunt vices Christi, sed nō gerunt omnes equaliter vices illius: ergo nec omnes poterunt equalia: summus enim pontifex plenariè gerit vicem Christi, cum ipse vocatus sit in plenitudine potestatis. Alij autem in partem solicitudinis, & ob hoc summus pontifex habet potestatem dispensandi in omnibus quęcunque dispensabilia sunt. Alij autem prelati inferiores habent potestatem dispensandi in quibusdam minoribus, quę magis assidua sunt, in quibus non poterat semper commodè cōsuli sedes Apostolica.

An Papa possit in omnibus votis dispensare, & de quatuor opinionibus circa hoc, & in quibus possunt dispensare episcopi, & archiepiscopi, & cardinales, & in quibus non. Quæst. CVII.

QVAERETVR vlterius cum dictū sit, q prælati soli debent dispensare in votis, vel commutare illa, aut facere redimi: quæritur, ad quos prelatos ista pertineant.

Respondendum est, q accipiēdo prelatos pro omnibus, qui in Ecclesia aliquo modo presunt, non potest pertinere ista potestas ad omnes, nam presbyteri curati prelati sunt, cum committatur eis custodia animarum, tamen ipsi non habent potestatem dispensandi, aut aliquid horum faciendi, & sic de multis alijs p̄latis paruis. Et quia sunt multi prelati in Ecclesia, quorum primus est Papa, de ipso primo queritur, an possit in votis dispensare. Et ad hoc satis videtur, quòd sic: nam ipse dicit se posse dispensare, & commutare in votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itē ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa magis poterit dispensare. Antecedens patet ext. præalleg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis est Papa quàm episcopus, ergo poterit dispensare in omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, q circa potestatem Papę in dispēsando, & aliorum fuit quatuor opiniones. Prima est, quòd etiam Papa in vo- 1. Opinio. tis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo contra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt quidam. & hāc opinionem tenuit Hugui. & multi alij cum eo. Si autē opponatur eis de commutatione, & redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de voto, & voti redemptio. per totum. respondent, q ibi non est dispēsatio voti, sed declaratio iuris, nam cū qs

vouet peregrinari, vel abstinere, & sic de cęteris subintelligit, si commode potest ar. extra, de iureiurand. cap. Quinta vallis, & c. veniens. declarationem autem iuris Papę concedunt, sed votorum dispensationem nequaquam.

2. Opinio. Secunda opinio, circa hoc fuit, quòd Papa potest dispensare in omnibus voluntarijs votis, excepto voto continentiæ. Dicitur autē de voluntarijs, quia quædam sunt vota necessitatis, sicut illa, quæ pollicemur in baptismo, & de his nullus dubitat, quòd nullo modo dispensabilia sint per hominem.

3. Opinio. Tertia opinio circa hoc idem tenet, quod secunda quantum ad votum continentiæ, s. quod Papa non posset in eo dispensare: ad alia vero distinguunt, scilicet vtrum vouens, vel iurans simpliciter, & determi- G nate promiserit non excludendo, vel includendo auctoritatem Papæ, nec de ipsa forte cogitando, aut determinate vouit respiciendo ad auctoritatem Papæ. Si primo modo potest Papa dispensare, quia talia vota vaga, & indeterminata interpretationem recipiunt. Si autem determinatè aliquis vouit, s. intendens complere votum, nisi Papa cum eo dispēsaret, planum est, quòd tunc Papa dispensare poterit: simile. extra, De condi. apposi. ca. super eo. & cap. veniens. Si autem intendebat expressè se obligare in omnem euentum ēt si Papa secum dispensaret, aut erat licitum id, quod vouit, aut non. Si primo modo non est tutum contra venire, etiam si Papa dispenset, si autem votum erat de illicitis, nullo modo tenetur adimplere dispensante H Papa, quia etiam si Papa non dispensaret, dum tamen constaret votum vergere in malum exitum, non debebat obseruari, cum teneatur quilibet vitare peccatum.

4. Opinio. Host. Quarta opinio circa hoc fuit, quòd Papa de plenitudine potestatis dispensare potest in omni voto, quod a principio voluntarium fuit. Peccat tamen si sine causa dispensat, nec ei obediendum est si manifeste appareat, quòd est contra voluntatem Dei. In alijs autem obediēdum est ei, in voto autem necessario nullo modo dispensare potest, quia necessaria sunt ea, quæ pertinent ad fidem, & ad legem diuinam, quæ determinata sunt ad bonum, & Deus illa determinauit, ideo nō potest Papa limitare, quod aliquando obseruāda sint, I & aliquando non. secundum istam vltimam opinionem potest Papa dispensare cum vouente castitatem solenniter, siue per ingressum religionis, siue per susceptionem sacri ordinis. Istam opinionem vltimam tenet Host. in summa. ti. de voto, & voti redemptio. De hoc autem magis infra declarabitur.

Minores prælati in quibus votis dispensare possunt. Quæst. CVIII.

Quæritur vlterius de minoribus pręlatis, quomodo & in quibus dispensare possint. In quo de Papa pręsupponendum est, quòd ipse dispensare possit in omnibus votis voluntarijs, & commutare illa, & facere redimi, K siue sint ieiunia, siue orationes, siue peregrinationes, solum manente dubio de continentia. Sub Papa autē sunt alij minores prælati, vt archiepiscopi, episcopi, & similes, & isti omnes si habeant plebes, possunt dispēsare in votis. dico autem si habeant plebes, quia cardinales maiores sunt episcopis, tamen non possunt dispensare cum non habeant subditos. Episcopi autem & archiepiscopi habent. Et de his regulariter dicendū est, quòd episcopi, & omnes maiores episcopis dispēsare possunt in votis suorum suffraganeorum præterquam in voto cōtinentiæ, de quo etiam dubitatur, an possint dispensare in voto transmarino, cuius dispen-

Epi, & archiepi pōt dispensare in votis pterquā in voto continentiæ.

F. satio pertinet ad sedem apostolicam. extra. de voto. & voti redemptio. capit. ex multa. ideo de mandato eius remittitur, vel differtur, vel redimitur, & ipse de hoc interpretatur, vt patet, extra. de voto, & voti redempt. capitu. venientis, & capitu. non est. Idem autem est in voto crucis, scilicet, siquis vouit ire ad aliquem locū ad pugnandum, contra quem Papa crucem indulget: nam istud videtur ęquale voto transmarino, cum votum transmarinum sit de cruce signatis, & solus papa ista fieri iubet. extra. De hæreticis. capit. excommunicamus. Sic tenet Hostien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. In his enim non potest dispensare episcopus facere redimi, vel commutari. in reliquis autē regulariter potest. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capit. primo, vbi dicitur, quòd in votis peregrinationis ieiuniorum, & similium ad eum, qui pręest commutandi, vel dispensandi auctoritas pertinet, scilicet ad dięcesanum. De alijs autem minoribus prę latis, sicut de decanis, archidiaconis, & similibus, licet habeant curam animarum, dicendum est, quòd non possunt in aliquo voto dispensare, aut commutare, vel facere redimi, nisi forte habeant hoc ex speciali priuilegio sedis Apostolicæ, vt patet extra, de officio archid. cap. vltimo, & de excessione pręlator. c. accedentibus. Item patet, quia auctoritas dispensandi, commutandi, & faciendi redimi solis episcopis commissa est. extra. de voto, & voti redemptio. capitu. primo. Alij autem non habent directe iurisdictionem, sicut episcopi. Idem tenet Hostien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. & Henricus eod. tit. c. 1.

Voti crucis quid.

Vtrum Papa possit dispensare in voto continentiæ solennizato. Et an possit dispensare cum monacho simpliciter super voto obedientiæ, & paupertatis, & de positione theologorum, & iuristarum circa hoc, & de duabus rationibus Ioannis Calderini. Quæst. CIX.

Quæritur vlterius, circa votum continentiæ, an Papa posset in illo dispensare, vel illud commutare.

Argum. 1. Et videtur quòd sic, quia vna ratio dispēsandi in voto est, si sit impedimentum melioris boni, vt supra dictum est, sed interdum votum continentiæ, siue sit solennizatum, siue non, potest impedire maius bonum, ergo in illo poterit dispensari. Antecedens patet, quia bonum commune est diuinius bono vnius hominis, vt patet primo Ethicorum. Potest tamē per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, vtpote si aliquando per contractum matrimonij aliquarum personarum, quæ continentiam vouerunt posset pax totius patriæ procurari, vel multi ad Christum conuerterentur.

Secundo. Item sicut potest dispensari in actu maioris virtutis, ita potest dispensari in actu minoris virtutis, sed latria est nobilior virtus quàm castitas, & dispensatur in actu illius, ergo poterit dispensari in castitate. Patet hoc, quia siquis voueat Deo aliquem actum latrię, vt puta offerre Deo sacrificium, vel orare, ergo poterit dispensari, siquis vouerit obseruare continentiam.

Tertio. Item sicut votum abstinentię obseruatum potest vergere in periculum personæ, ita & votum continētiæ, sed in voto abstinentiæ corporalis si vergat in periculum corporale vouentis potest fieri dispensatio, ergo pari ratione potest dispensari in voto continentiæ.

Quarto. Item sicut sub perfectione religionis, in qua solennizatur votum continentiæ, ita etiam votum paupertatis, & obedientiæ, sed in voto paupertatis, & obedientiæ potest dispensari, sicut patet in illis, qui post religionis professionem ad Episcopatum

assumun-

assumnntur: ergo poterit pari ratione in voto continentiæ dispensari.

Item ista tria vota, scilicet continentię, obediētię, & paupertatis sunt æqualiter annexa regulæ monachali, sed potest in duobus eorum dispensari, vt probatū est, ergo etiam in tertio, scilicet circa continentiam.

In opposi-tum.

In contrarium arguitur, ꝙ non possit dispensari, quoniā dispensatio in votis fit, quando ipsa vota incipiunt esse illicita, vel maioris boni impedientia, sed non potest esse continere illicitum, nec impeditiuum maioris boni, cum ipsum continere censeatur maximum bonum, iuxta illud Ecclesi. 26. cap. scilicet omnis ponderatio non est condigna animæ continētis, ergo nō potent dispensari circa continentiam. Item extra, de statu monach. in cap. cum ad monasterium, in fine dicitur, quòd abdicatio proprietatis, & custodia castitatis adeo sunt annexa regulæ monachali, quòd etiam summus pontifex non possit in his licentiam indulgere: ergo non potent dispensari circa castitatem.

1. Opinio theologorum, & S. Tho. secūda secundę q. 88. arti. 11. in 4. sen. sentit opposi-tum.

Respondendum est, quòd circa istam quæstionem multi diuersè opinantur. Beatus Thom. de Aquino, & Albertus, & communiter theologi tenent, quòd non possit dispensari, & ad hoc conantur inducere rationes. Dicunt enim, quòd in voto continentiæ solennizato, sicut fit per professionem, tria possunt considerari. Primo quidem materia voti, & ipsa continentia. Secundo perpetuitas voti, scilicet, quia cum quis profitetur religionem astringit se ad perpetuam obseruātiam castitatis. Tertio attenditur solennitas voti, quæ fit per professionem, de qua supra dictum est. Dicunt autem quidam, quod votum solenne continentię est indispensabile propter primum, s. propter continentiam, quæ non recipit condignam dispensationem, vt patet ex auctoritate inducta, s. omnis ponderatio non est condigna animæ continentis. Rationem autem huius assignant quidam, quia per continētiam homo triumphat de domestico inimico, vel quia per continentiam homo perfectè conformatur Christo secundum puritatem animæ, & corporis.

Prima rō quorundā, quare continētia nō recipit cōdignam recompensationem.

Sed istud non videtur sufficere, quia bona animæ vtputa contemplatio, & oratio sunt multum meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant, & tamen potest dispensari in voto orationis, vel contemplationis, ideo non videtur esse ratio, quare non possit dispensari in voto continentiæ si respiciatur absolute ad ipsam continentiæ dignitatem: potissimum cum Apostolus primo ad Corin. ca. 7. ad continentiam nos inuitet propter contemplationem, dicens, quòd mulier innupta cogitat, quę Dei sunt, mulier autem nupta cogitat quæ sunt viri: finis autem melior est semper his, quæ ad finem. si ergo potest dispēsari circa orationem, & contemplationem, quæ sunt finis: poterit magis dispensari de continentia, quæ est ad finem.

Item quia si propter ipsam continentię dignitatem non possit dispensari in isto voto, nihil magis dispensaretur in voto simplici quàm solēni, quia vtrobique est dignitas continentiæ, sed de voto simplici non est dubium quin possit dispensari in illo, nam etiam sine dispensatione poterit quis infringere votum contrahendo matrimonium, & tenebit matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rursus. & in voto solenni non tenebit, ergo non fit propter dignitatem continentiæ.

Alij autem assignant rationem huius ex perpetuitate voti, & vniuersalitate. Dicunt enim, quod votum continentiæ non potest prætermitti, nisi per illud, quod est omnino contrarium, quod nunquam licet in aliquo voto.

Sed hoc est manifestè falsum, quia sicut in carnali copula est contrarium continentiæ, ita comedere car-

A nes, vel bibere vinum est contrarium abstinentiæ, in talibus autem dispensatur, ergo etiam in huiusmodi votis potest dispensari, ideo non potest ex hoc statui causa.

2. Positio iuristarum modernorum.

Et sic quibusdam videtur, quòd in voto continentiæ possit dispēsari propter aliquam communem vtilitatem, vel necessitatem, vt patet in exemplo proposito, scilicet, si aliquis rex infidelis offerret se cum populo suo ad fidem, si daretur ei in vxorē aliqua monialis, vel si non possent aliqua regna cessare a bellis, nisi per contractum matrimonij inter aliquos, qui vouerunt castitatem solenniter.

Opi. auct. & iuristarum antiquorum.

Sed cum decretalis cum ad monasterium. extra de statu monach. dicat non posse Papam dispensare circa custodiam castitatis, & abdicationem proprietatis
B cum monacho, ideo aliter videtur dicendum, scilicet, quòd sicut habetur Leuitici ca. vltimo. illud quod semel sanctificatum est domino, nō potest in alios vsus commutari. Vnde non potest facere aliquis Ecclesiæ prælatus, vt illud quod sanctificatum est sanctificationem amittat etiam in rebus inanimatis, vtpote quòd calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer, vnde multo minus poterit facere aliquis prelatus, vt homo Deo consecratus quandiu viuat consecratus esse desistat, solennitas autem consistit in quadam consecratione, seu benedictione, vt dictum est. Ideo non potest fieri per aliquem Ecclesiæ prelatum, quòd ille, qui votum solenne emisit, desistat ab eo, ad quod est consecratus, vtpote quòd ille, qui est sacer-
C dos non sit sacerdos, licet possit prelatus ob aliquam causam executionem ordinis inhibere, & simili ratione Papa non potest facere, quòd ille, qui est professus religionem, non sit religiosus.

An cōtinētia sit essentialiter annexa monacho, vel presbytero.

Est ergo considerandum, an continentia sit essentialiter annexa ei, ad quod votum solennizatur, quia si non est ei essentialiter annexa, potest manere solennitas consecrationis sine debito continentiæ, quod non potest contingere si sit essentialiter annexum ei, ad quod votum solennizatur, non est autem essentialiter annexum debitum continentię ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiæ: vnde videtur, quòd per Ecclesiā possit dispensari in voto continentię solennizando per susceptionem sacri ordinis. Est autem debitū con-
D tinentiæ essentiale statui religionis, per quam homo abrenunciat seculo totaliter, & Dei seruitio mancipatur, quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandæ vxoris, & prolis, & familię, & aliorum ad hoc requisitorum. vide Apostolus prima ad Corinth. ca. septimo, dicit, quòd qui est cum vxore, solicitus est quę sunt mundi, & quomodo placeat vxori, & diuisus est. Nomen autem monachi ab vnitate sumitur per oppositum ad diuisionem prędictam. Ideo in voto continentię solennizato per professionem religionis non potest per Ecclesiam dispensari, & rationem assignat decretalis pręallegata cum ad monasterium, quia castitas est annexa ordini monachali. Istud tenet Beatus Thomas de Aquino, & Albertus, & Bona. & communiter plu-
E res theologi. Idem etiam tenet Bernardus, extra de voto, & voti redemptio. capitu. primo, & de statu monach. cap. cum ad monasterium. Idem docto. antiqui, scilicet Ioan. Ala. Tan. Gro. & cęteri.

Alia opin. quę coincidit cum secunda.

Alij autem doctores noui, scilicet Innocent. & Hostiens. & Ioan. Andreas, Ioannes Calderin Franciscus, & cęteri in duobus pręalleg. cap. tenent, ꝙ Papa possit dispensare in voto continentię solennizato, scilicet, quòd monachus accipiat vxorem, quia dicunt ad hoc posse esse causam rationabilem, vt patet in exemplo s. dato de conuersione infidelium ad fidem, & de pacificatione regnorum, idem autem dicit Inn. Dicit ēt

circa votum paupertatis, ſcilicet quòd Papa poſſit diſpenſare, vt ſi aliquis monachus propter bonum concordię efficeretur rex, ſicut in caſu ſupra dato ille haberet regnum, quod eſt habere proprium, & ſiquis dicat, quòd rex non acquirit ſibi, ſed regno, non obſtat, quia cum habeat ſucceſſores filios ſuos nō poteſt tolli quin habeat proprium, quia nemo relinquit hęredem, niſi in eis, quæ ſui iuris ſunt. Ad illud autem cap. cum ad monaſterium reſpondent, quòd intelligitur, quòd Papa non poteſt diſpenſare, ideſt non expedit, quod diſpenſet. vel non poteſt, ideſt non eſt honeſtū, & tamen abſolute accipiendo poteſt.

Duæ rōnes Ioan. Calder.

Item Ioan. Calder. dicit, quòd vel Papa non poteſt in aliquo voto diſpenſare, vel poteſt etiam in voto cōtinentiæ, ſed prima pars eſt falſa: ergo poterit in voto G continentiæ. Probatur iſta diſiunctiua, quia votū continentiæ eſt efficacius alijs votis, quando ſolennizatum eſt, ſed ſolennitas eſt introducta ex Eccleſię ſtatuto, ergo poterit Eccleſia diſpenſare in illa.

Item dicit, quòd aut tota Eccleſia errat (quod eſt abſurdū) aut ſummus Pontifex poteſt diſpenſare in voto continentiæ ſolennizato. quod probat, quia papa per conſtitutionem ſuam facere potuit, quòd ſi aliquis vouens continentiam ſimpliciter poſtea contraxerit teneat mrīmoniū ext. qui clerici. vel vouē. c. rurſus. ergo quod potuit per modum conſtitutionis poterit per modum diſpenſationis. Nec obſtat ſi ſint diuerſa vota, quia apud Deum ęqualiter obligat votum ſimplex, & ſolenne: ſolennitas autem ex conſtitutio- H ne eccleſiæ introducta eſt, extra de voto & voti redēptio. capitu. vnico, in ſexto. Iſtas duas rationes inducit etiam Franciſcus de Zabarellis. extra de voto, & voti redemptio. cap. 1. & dicit, quòd propter iſtas non poterit ſtare opinio beati Thom. de Aquino, & aliorum Theologorum.

Ad rōnes iſtorum. Ad primā.

Sed adhuc rationes iſtę non multum militant: immo nihil contra beatum Thom. & nos: & expoſitio doctorum ad c. illud, cum ad monaſterium multum eſt aliena. Ad primam rationem Ioan. Calde. reſponderi poteſt, cum dicit, quòd aut papa non poteſt diſpēſare in aliquo voto, aut poteſt in voto continentiæ falſa eſt iſta diſiunctiua: quædam namque diſpenſabilia, & quædam indiſpenſabilia ſunt: nemo enim dubitat, I q̄ Papa in quibuſdam diſpenſare poteſt, & tamen manifeſtum eſt, q̄ non poteſt diſpenſare in votis, quæ emittimus in baptiſmo, ſcilicet de tenendo fidem, & ſeruando legem euangelicam. Similiter ergo in voto continentiæ diſpenſare non poteſt, quia eſt factum neceſſitatis: non quidem per ſe, ſed quia eſt annexum regulæ monachali. Et cum dicitur, quòd iſta vis obligandi eſt in voto continentiæ ſolennizato propter ſolennitatem eius ſolum, cum non ſit in voto ſimplici continentiæ. ſed ſolennitas eſt de ſtatuto eccleſiæ: ergo poterit Papa diſpenſare circa obligationem illius. Concedendum eſt ſolennitatem eſſe introductam ab eccleſia, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. c. vnico in ſexto. ideo ea, quæ ex ſola Eccleſiæ ſolennitate habent vires diſpēſabilia ſunt. Vnde propter hoc K quamquam ſolennizetur votum continentiæ per ſuſceptionem ſacri ordinis, vt patet prææalleg. cap. tamen poteſt diſpenſare Papa cum aliquo ordinato in ſacris, q̄ habeat vxorem: nam quòd ſacerdotes contineant non eſt ex natura, vel ſubſtantia ordinis, quin potius è contrario, quia a principio ſecundum pręceptum Apoſtoli poterant tam presbyteri, quàm diaconi, & ſubdiaconi contrahere, ſiue vti matrimonio contracto ante ſuſceptionem ſacri ordinis, vt patet ad Titum. cap. 1. poſtea autem Eccleſia ordinauit, quòd ordinati in ſacris continerent, & quòd qui coniugatus eſſet, nō poſſet ordinari in ſacris, & quòd in ſumptio-

Papa pōt diſpenſare cum pſbytero, ut accipiat uxorem.

F ne ordinis tacitè, vel expreſſe continentia voueretur. 28. diſtinctio. cap. nullum. & 31. diſtinct. cap. ante triennium, & extra de cler. cōiuga. c. cum olim. Et propter hoc clerici Eccleſię orientalis non promittunt continentiam tacitè, nec expreſsè in ſumptione ſacri ordinis, quia non conſenſerunt a principio in conſtitutione Eccleſiæ circa 31. diſtin. cap. quoniam. ideo nemo dubitare debet, quin Papa poſſet, cum quolibet presbytero diſpenſare, quòd accipiat vxorem, vel miniſtret in ſacris, quia ex ſola Eccleſię cōſtitutione hoc factum eſt. Cum autem dicunt plurimi doctores canoniſtarum, quòd obligatio ad continentiam in profeſſis prouenit ex ſolennitate Eccleſiæ, errant, quoniā non factum eſt per aliquam conſtitutionem Eccle- G ſię, ſed prouenit ex ſubſtantia regulę monachalis: in ſubſtantialibus autem Papa non poterit diſpenſare, quia includit contradictionem, quòd aliquis ſit talis qualis denominatur, & careat ſubſtantia rei, quæ eum talem fecit, ſcilicet aliquis eſt albus, includit autem contradictionem, quòd ſine albedine ſit albus, cum per albedinem quis albus ſit: ita monachū eſſe oportet, quòd aliquid includat ſubſtantialiter, ideſt q̄ habeat aliquid ſubſtantialiter requiſitum ad hoc, quòd ſit monachus, quia quælibet res habet aliquid ſubſtātiale ſibi, ſed nullum alterum eſt ſubſtantiale monacho, per quod differat a nō monachis, niſi per obligationem ad continentiam, & abdicationem proprij, & obedientiæ, ergo non poterit Papa diſpenſare fa- H ciendo, quòd aliquis ſit monachus, & careat aliquo iſtorum. Iſtam rationem aſſignat manifeſte Papa in alleg. c. cum ad monaſterium. vbi cum dicitur, quòd ſummus Pontifex non poteſt ſuper cōtinentia, & paupertate licentiam indulgere, & ſubditur cauſa: non dicitur ibi hoc eſſe, quia votum ſolennizatum eſt, ſed quia iſta annexa ſunt regulæ monachali: ordini autē ſacro non eſt annexa continentia, ideo poteſt diſpenſare in presbyteris ſecularibus, & non in religioſis, vt ſupra dictum eſt: occaſio autem errandi iuriſtis eſt, quia vident q̄ votum ſimplex continentiæ non dirimit matrimonium contractum: votum autem ſolēne dirimit, putant ergo obligationem voti eſſe ex ſolennitate eius. Sed falſum eſt, quoniam potius ex ſub- I ſtantia religionis.

Quare in ſubſtātialibus regulæ Papa non pōt diſpēſare.

Papa non pōt diſpēſare cū monacho, ut habeat proprium

In religioſo epō requiruntur conditiones ſupra notatę. q. 94. nam c. cū ad monaſteriū. &c. intelliguntur de religioſis ordinū antiquorū, q tunc erāt, qui oēs habent reditus in cōi. & ſimiliter epiſc. hēbant bona in cōi, & uiuebāt regulariter in clauſtro cū canonicis. nam tunc mendicantes non erant, ſed poſtea incœperunt anno Dñi. 1217. & alium modum nouū profitendi inueneſſe iurādo & profitēdo ſolenniter ſe nunquā habituros reditus, nec pprieta. nec eccleſias parochales in cōi, nec in particulari, ut patet in regulis eorū. vt Thom. Bernardinus & alij epātus recipere noluerūt, qa non poſſe hoc fieri credebāt, ſtante eorum uoto, & regula. ar. c. quorundā. de elec. lib. 6. uide q̄ notaui. ſu. q. 57. & 94.

Sed tunc dicetur, quòd adhuc ſtabit argumentum, ſcilicet q̄ ſi iſta obligatio, non ſit propter ſolennitatē voti, ſed ex ſubſtantia religionis, cum quis vouerit religionem, quia iſta tria vouet tantū obligabitur quantum ſi profiteatur ſolēniter, quia ſolum differunt iſta vota per ſolenne, & non ſolenne. Sed manifeſtum eſt, quòd in voto ſimplici de religione poteſt diſpenſari, & ſiquis poſtea contrahat tenet matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rurſus. & non tenebit in voto ſolenni. eod. tit. cap. inſinuante. ergo non ſit, quia annexum eſt religioni obſeruare continentiam, ſed propter ſolennitatem voti.

Reſpondendum eſt, vt ſupra, quòd ſolennitas nihil confert ad iſtam indiſpenſabilitatem, ſed ſolum K ſubſtantia religionis, & cum dicitur, ergo tantum obligabit votum ſimplex de intrando religionem, ſicut votum ſolenne, non valet conſequentia. Ratio diuerſitatis eſt, quia cum quis ſimpliciter vouet, non vouet religionem, ideſt non vouet aliquid eorum, quæ ſunt in religione, ſed vouet, quòd intrabit religionem, nec eſt obligatus per iſtud votum, niſi ad intrandum religionem, niſi fortè vouiſſet intrare, & perpetuo manere, aut quamquam non expreſſiſſet hoc in voto, habuiſſet tamen intentionem obligandi ſe ad hoc: & iſtud eſt ſpeciale: ſi tamen ſolum voueat intrare religionem non obligatur, niſi ad intrandum, & cum introierit iam expleuit votum:

poteritq;

potentiã; exire quandocunque voluerit infra annum A probationis indultum a iure, & sic per istud votũ non efficitur aliquis monachus, nec debet propriè vocari monachus, per professionem autem religionis efficitur aliquis monachus, quia ibi non vouet quis, quòd intret religionem, sed quòd maneat in obseruantia illa in perpetuum. Etiam ibi expresse vouet ea, quę sunt substantialia religioni, s. continentiam, paupertatem, & obedientiam: ideo postquam professio facta est, votum est indispensabile, prius autem erat dispensabile, immo sine dispensatione poterat licite infringi, vt siqs voueret religionem, & ingrederetur monasterium, atque postea exiret, vt supra dictum est. votum autem per professionem est indispensabile, nõ quidem, quia solenne est, sed quia per illud efficitur aliquis mona- B chus, & quia substantiale monachatui est esse obligatum ad continentiam, impossibile est, quòd dispensetur in voto, s. quòd aliquis sit monachus, & non esset obligatus ad continentiam. Vnde si posset esse professio non solennis non minus obligaret, nec ideo tantũ obligat, quia solennis est, sed ideo solennis est, vel ab Ecclesia solennis vocatur, quia tantæ obligationis est, s. vt impediat matrimonium contrahendum, & dirimat iam contractum extra de voto, & voti redempt. c. vnico, in sexto.

Ad secundam rationem Io. Calde. quando dicebat, φ aut tota Ecclesia errat, aut Papa poterit dispensare in voto continentiæ solennizato. Respondetur, quòd est falsa ista disiunctiua, & quando probat, s. quia summus pontifex potest dispensare in voto simplici, ergo C poterit dispensare in voto continentiæ solennizato per professionem, negatur consequentia. Et dicendum, quòd manifestum est Papam posse dispensare in voto simplici de continentia, quia votum continentiæ secundum se non est indispensabile cum alia maiora bona sint dispensabilia, quæ cadunt sub voto, sed est indispensabile, quando est annexum alicui substantialiter, quia includit contradictionem fieri ibi dispensationem, vt supra dictum est. votum autem simplex de continendo non habet substãtialem annexionem ad aliquem ordinem, vel ad religionem, cum per votum simpliciter emissum nõ efficiatur aliquis religiosus: ergo est dispensabile.

Cum autem dicit Ioann. Calder. quòd Papa potuit D per cõstitutionem suam facere, quòd votum simplex non dirimeret matrimonium cõtractum, ergo ita potest facere per dispensationem suam de voto solenni concedendum est. Et quando dicitur vltra, ergo poterit dispensari super continentiã religiosi, negatur consequentia, quia non est obligatio maxima continentiæ in religiosis ex solennitate voti, vt dictum est, sed quia est substantialiter annexa regulæ monachali.

In quo considerandum est, quòd aliqui falluntur existimantes speciale esse in continentia monachali, quòd sit indispensabilis. Sed falsum est, quia omnia tria vota, scilicet obedientiæ, castitatis, & paupertatis sunt indispensabilia, quia sunt annexa substantialiter regulæ monachali in cap. præallega. cum ad monasterium, in fine.

Si autem aliquis obijciet, quòd duo istorum sunt dispensabilia, scilicet paupertas, & obedientia, nam cũ aliquis religiosus assumitur in episcopum eximitur ab obedientia, quia iam nemo in ordine suo ei quidquam iubet: etiam eximitur a paupertate, quia potest administrare, & administrat bona ecclesiastica, & habet reditus proprios, atque potest de eis donare, quæ non pertinent ad obseruationem paupertatis.

Respondendum est, quòd per promotionem monachi in episcopum non absoluitur a paupertate, & obedientia, quam vouet, sicut nec absoluitur a conti- A nentia. Et patet, quia iste est obligatus religioni: ergo est obligatus ad tria vota substantialia, nam impossibile est aliquem esse monachum, & non habere substãtialia monachi. Quòd autem iste sit obligatus religioni patet, quia obligatur habitum portare religionis, & non dimittere a primo proposito, id est ab eis, quæ sunt de substantia monachatus decimasexta quæst. prima, de monachis, iuncta glo. ibi. & cum dicitur, quòd absoluitur ab obedientia, quando episcopus est negandum est, quia quamquã tunc nõ teneatur obedire alicui prelato ordinis sui, tamen non sequitur ex hoc, φ non habeat votum obedientię, quo ligetur. Sic patet si aliquis sit religiosus, & efficiatur prælatus totius ordinis, ille nulli tunc obedit, nec obligatur obedire. Et B tamen manifestum est, quòd iste non est exemptus a voto obedientiæ, quamquam per accidens tunc nulli obediat, quia nullum habet prelatum superiorem in ordine suo. Si tamen iste deponat illam præpositturam in ordine succedente alio: manifestum est, quòd obligatus est obedire, sicut cęteri monachi, ergo ante hoc quamquam nulli obediret, obligatus erat ad votum obedientiæ, seu nulli obediebat, quia non habebat prælatum, nunc autem obedit, quia habet. Sic etiã est de monacho, qui assumitur in episcopũ: non enim liberatur a voto obedientiæ, sed Papa facier, quòd illi qui prius erant sui superiores non sint, & sic eximit eũ ab illo, vel ab isto prælato, sed non eximit eum simpliciter a voto obedientiæ. Quod patet, quia si iste mona- C chus deponatur ab episcopatu, vel ex licentia Papæ illum relinquat: manifestum est, quòd obligabitur manere in religione, vt prius, & obedire prelatis ordinis sui. Si autem fuisset iste simpliciter absolutus a voto obedientiæ, quamquam deponeretur, vel resignaret episcopatum, non teneretur obligatus religioni, quia non poterat incipere noua obligatio, nisi per votum nouiter emissum: ibi tamen nullum est, ideo mansit votum a principio factum. Item quando arguebatur de dispẽsatione super proprietate in monacho assumpto in episcopum.

Respondetur, quòd ille non habet proprium, quia episcopus non est dominus rerum ecclesiasticarum, sed procurator, & administrator, ideo non potest de eis libere testari: posset tamen liberè & ad plenum de D omnibus rebus testari, si dominus esset, & non solum est hoc in moriente, sed etiam in viuente, quia episcopus viuens non potest donare in immensum, de rebus acquisitis intuitu dignitatis: procurationem autem, vel administrationem rerum potest monachus habere assumptus in episcopum, quamquam non possit habere proprietatem, nec in hoc conceditur ei aliquid magnum, quia etiam in religione poterit constitui procurator, vel administrator bonorum monasterij, sicut sunt prelati, qui etiam quædam donare possunt, quia administratores sunt, ergo religiosus assumptus in episcopum non absoluitur a voto paupertatis aliquatenus, & sic manent ista tria vota substantialia religioni penitus indispensabilia. Item cum docto- E res exponunt capit. illud, cum ad monasterium, quòd papa non possit indulgere licentiam super proprietate, & continentia, id est, quòd non sit honestum, vel φ non sit expediens, multum aliena, & distorta est expositio cum litera illa non induceretur ad propositum suum, si sic intelligeretur. Nam ibi intendit Papa probare, quòd nequaquam potest Abbas, cum monacho dispensare super habenda proprietate, & super continentia.

Et arguit ad hoc, qa obseruatio castitatis, & abdicatio proprietatis adeo sunt annexa regulę monachali, φ nec summus pontifex, non põt in his licẽtiã indulgere. Si aũt accipiat nõ põt, i. nõ est honestũ, nõ est efficax

argumentum, quia quamquam non sit honestum Papæ facere hoc, non sequitur, quòd nullo modo posset illud facere Abbas, sequeretur tamen si intelligatur, quod summus Pontifex non potest dispensare, quia tunc a fortiori nullatenus poterit Abbas: ergo debet sic intelligi, vt iacet. Item dato, quòd nõ diceretur istud, manifestum est, quod Papa non possit dispẽsare, quia ista tria vota sunt substantialia religioni: ergo impossibile est, quòd aliquis sit religiosus, quin habeat ista: sequeretur tamen si fieret dispensatio cum existente monacho: ideo indispensabilia sunt. Sciendum autem, quòd Hostien. & alij doctores canonistę, vt communiter inducunt multa iura ad probandum, quòd super continẽtia non possit dispensari, & cum isti teneant oppositũ respondent ad illa iura, sed quia illa iura nihil agunt pro ista positione, nec in contrarium facilè est respondere ad illa, tanquam impertinentia, ideo nec nos illa pro ista parte inducimus: quæ autẽ illa sunt, patet per Hostien. in Summa tit. de Voto, & voti redempt. Satis ergo manet pro hac parte, quòd nullo modo votum cõtinentiæ sit dispensabile etiam, nec per Papam. Sed satis videtur difficile in casibus supra datis, quòd Papa non possit dispẽsare, vtpote si multa terra infidelium conuerteretur ad Christum per talem dispensationẽ, vel magna regna pacificarentur, ideo beatus Thomas de Aquino ex hac causa solum tenet in 4. dist. 38. quòd probabile est posse dispensare. Et respondet ad argumenta in oppositum, quamquam in summa teneat contrarium. Intentio autem sua, magis videtur declarata in summa. Ideo satis videtur dicendum inter istas opiniones, quòd summus Põtifex nullo modo potest dispensare cum monacho, vel moniali super continẽtia, si velit quòd maneant in religione, quia includit contradictionem, quòd aliquis sit monachus, & non sit obligatus ad ista tria. Papa autem non potest facere id quod includit contradictionem, immo nec est possibile per aliquam potentiam. Si autem Papa velit absoluere monachum penitus a monachatu, ita quod nullo modo maneat monachus poterit dispensare super cõtinẽtia, immo super oĩbus votis, & sic poterit prouideri casibus ppositis, s. si per absolutionẽ alicuius monachi, vel monachæ a voto continentiæ multi cõuerterẽtur ad Christum, vel pacificarentur magnæ discordię regnorum, quæ alias nequaquam tolli possent, quòd Papa faciat istum nõ esse monachum, vel monialem, & sic erit absolutus a votis omnibus. Istã solutionem tenet Glo. extra, de statu monach. c. cum ad monasterium, s. quòd Papa potest facere de monacho nõ monachũ: & tamen non poterit facere, quòd monachus existens monachus non sit obligatus ad continentiã, vel paupertatem, & istud videtur esse rationabile, quia non includit contradictionem, quòd aliquis absoluatur penitus a monachatu, sed includit contradictionẽ absolui ab aliquo trium votorum, & nõ absolui a monachatu.

S. Tho. in diuersis locis sibi opposita contrarius est, sed tenendũ est quod vltimo scripsit.

Papa põt facere de monacho non monachum.

Ista opinio multum pia est propter casus allegatos: magis tamen videtur esse fundamentalis opinio aliorum, s. quod Papa nequaquam possit dispensare in voto continentiæ, & hoc non solum, quod aliquis existens monachus sit absolutus a votis, quia hoc manifestum est: sed etiam, quòd nullo modo Papa possit dispensare, quod monachus non sit monachus, vel qualitercunque absoluere ab aliquo voto istorum, & tunc propter conuersionem multorum ad fidem, vel pacem multorũ regnorum non poterit aliquis monachus, vel monialis absolui a voto continentię: non quidem, quòd nõ esset honestum si fieri possit, sed quia per hominem est impossibile.

Opi. ancta Hanc opi. tenet Vguitius, & antiqui iuristæ, & San. Tho. 2. 2. q. 88. licet in 4 sentẽ. dist. 38. aliter dicat.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primã cum obijciebatur de conuersione infidelium procu-

F randa, vel pacẽ respondetur, quòd periculis rerum humanarum est obuiandum per res humanas, non autẽ per hoc, quòd res diuinæ conuertãtur in vsum humanum, professi autem religionem mortui sunt mũdo, & viuunt Deo, vnde non sunt reuocandi ad vitam humanam occasione cuiuscunque euentus.

Ad secundam rationem, cum dicebatur, quòd potest dispensari in actu latriæ, quę est maior virtus: ergo potest in actu continentiæ. Dicendum est, quòd in ipsa continentia absolute dispensari potest ne obseruetur etiam cum ipsa pertinet ad latriam, s. per votum, quod est actus latriæ dispẽsari potest si illud votum sit simplex, siue sit de temporali continentia, siue perpetua, quando tamen votum solennizatum est per pro-

G fessionem, non potest in illo dispensari, quia iam incipit pertinere ad substantialia religionis, in quibus non potest fieri dispensatio ex causis supra assignatis.

Ad tertiam rationem, cum dicebatur, quòd potest dispensari in voto abstinentiæ si vergat in periculum: ergo etiam in voto continentiæ. Respondendum, quod cibus, a quo est abstinentia directè ordinatur ad cõseruationem personæ, ideo abstinẽtia cibi directè potest vergere in periculum personæ: ideo ex hac ratione recepit votum abstinentiæ dispensationem, sed coitus non ordinatur directè ad conseruationem personæ, sed ad conseruationem speciei, vnde abstinentia a coitu non vergit directè in periculum personæ, sed si per accidens ex ea aliquod periculum personale accidat,

H potest aliter subueniri, scilicet per abstinẽtiam a cibis, vel alia corporalia remedia: & dato quòd verisimiliter aliquis breuiter morietur, si a coitu similiter abstinear, non debet cum eo dispensari super voto continentiæ vt non moriatur, sed potius debet mori ne votum infringatur, nam in quibusdam alijs virtutibus actus est, quod aliquis se exponat ad mortem non dubiam, sicut est in fortitudine, per quam martyres se exponebant ad mortem, & moriebãtur: hoc patet extra, de peniten. & remis. cap. cum infirmitas. cum dicatur: Cæterum cum anima sit multo preciosior corpore sub anathematis interminatione prohibemus, ne quis medicorũ pro corporali salute aliquid ęgro suadeat, quod in animę periculum conuertatur, ideo pec-

I cat medicus si forte videns, quòd aliquis ęger sanari non potest, nisi experiatur illicitam libidinem, consulat ei, quòd vacet illi, & sic de alijs illicitis, quę fieri possent ad sanitatem habendam.

Ad quartam rationem, quando dicebatur, quòd si cur ad perfectionem religionis, in qua solennizatur votum pertinet continentia, ita & paupertas, & obedientia, sed ab istis soluitur monachus per sumptionẽ episcopatus, ergo & a continẽtia absolui potest, negetur antecedens: non enim absoluitur ab aliquo de tribus votis substantialibus religioni, nec absolui potest.

Cum verò dicitur de paupertate dicendum, quòd non soluitur ab illa, quia quamquam in episcopatu possit administrare bona temporalia, tamen non est

K dominus, sed procurator.

De obedientia autem dicendum, quòd non absoluitur ab illa, quamquam nulli obediat in religione, sed solum facit Papa, quòd isti, qui prius erant prælati huius monachi assumpti in episcopũ, postea non sint prelati, & sic non habebit cui obediat: manet tamen semper obligatus ad votum obedientiæ, quia si relinquat aliquo modo episcopatum, vel deponatur, cogitur ad obedientiam seruandam quam vouerat, non tamen cogeretur si nõ maneret votum, quod emissum fuerat, de quo magis supra declaratum est.

An liceat aliquando non implere votum, & in quibus casibus licet. *Quæst.* CX.

QVAERETVR vlterius, an a voto aliquando recedi liceat non implendo illud. Respondendum est, quòd votum inducit obligationem, & res antequam voueatur, est totaliter libera. Cum vero votum emittitur, necessitatur ad vnam partem contradictionis, scilicet dandum, vel non dandum: faciendum, vel nõ faciendum. extra. de voto, & voti redemp. cap. licet, & 17. quæst. 1. ca. 1. Hoc autem verum est in votis, quæ simpliciter emittũtur, secus autẽ de illis, quæ cum conditione, quia illa nunquam obligant, nisi adueniente conditione, debet tamen ille, qui cõditionaliter vouit, se talem custodire, vt veniente conditione votum implere possit, si autẽ contrarium agat, peccat, licet non sit proprie trãsgressor, vt siquis vouit seruare continentiam perpetuam, si Deus ei tale, vel tale dederit, non debet contrahere quousque videatur an impleri possit conditio: nam si contraheret etiam si postea conditio impleretur, non posset seruari votum, quia matrimonium tenebat, & sic de omnibus alijs votis, scilicet, quòd nullus actus contrarius fiat voto, quousque sciatur, an conditio impleri possit. Cum vero cognitum fuerit, quòd impleri non potest, licite poterit, qui vouit, facere quod voluerit, hoc autem generale est. Sunt tamen aliqui casus, in quibus potest recedi a voto. Primus est si commutetur in melius, vt siquis omisso aliquo voto loco illius voluit religionem profiteri. extra. de voto, & voti redemp. cap. scripturę: nam tunc soluitur ab omnibus votis. Et in isto casu non est necessaria auctoritas superioris ad commutandum votum in melius, quia manifeste religio est sanctior omnibus alijs votis, sed fit commutatio auctoritate iuris. In quibusdam autẽ receditur a voto auctoritate superioris, interdum Episcopi, & interdum Papę, de quo supra declaratum est. Secundus casus est si votum non sit consummatum, dicitur autem cõsummari votum in deliberata promissione, & tunc est aliquis obligatus. Si autem quis solũ inquirat, an expediat ei vouere, nihil vltra agens, non est obligatus, vel si proponat continere, non est obligatus ad continentiam. extra. de voto, & voti redemp. cap. literaturam, & 17. quæst. 1. cap. Gonsaldus. Ista autem nõ vocantur proprie vota, sed vota inchoata, quia non est ibi id, quod perficit votum. Tertius casus est, si votum fuit conditionale, & conditio deficit 32. quæst. 8. cap. non solum, & hoc intelligitur, siue cõditio sit specialis, & expressa, siue sit generalis, & tacita. De prima. extra, de condi. appo. cap. verum, & cap. de illis, & ca. super eo. & de iureiur. ca. 3. Secunda conditio, quæ est generalis est, vt siquis dicat, faciam hoc, si vixero, vel si potero. Quartus casus est, vbi vouẽs nõ habet liberam potestatem vouendi, sicut dicebatur supra de sex generibus personarum, scilicet de Episcopo, clerico, monacho, impubere, seruo, & vxore, qui non sunt penitus sui iuris. Et quantum ad illa, in quibus non sunt sui iuris si votũ emiserint, & ille ad cuius iura pertinent retractauerit, licite possunt recedere a voto. Quintus casus est, quãdo auctoritate superioris, impletio voti ex causa differtur, vel commutatur, aut redimitur, quia non est dicendus voti trãsgressor, qui auctoritate sedis apostolicę illud distulit adimplere extra de voto, & voti redemp. cap. non est, & cap. licet. Sextus casus est, quando votum est illicitum ex natura sua, vt si res, quæ vouetur sit secũdum se illicita, de quo magis supra declaratum est. Septimus casus secũdum quosdam est, si causa, propter quam votũ emissum est, cessat. extra, de voto, & voti redemp. cap. magnæ, in fine, sed hoc nõ tenet in voto religionis, quod

In quibus casibus fit recedi a voto.

A etiam ex causa falsa non vitiatur. extra, de conuer. cõiuga. capit. ex parte 2. §. 1. in fine, & cap. dudum, sic tenet Gof. Non tamen est dicendũ, quòd cessante causa cesset votum, sed quòd facilius admittitur redemptio, vel recompensatio, & hoc probat ca. allegatum magnę in fine, vbi Papa se dicit inductum specialiter ad commutandum votum, quia cessante causa facilius cessare potuit effectus. In omnibus autem alijs casibus votum generaliter seruandum est, cum obligauerit solidè, nec sine peccato ab illo recedi potest. De votis autem latissima inquisitio est, quæ ad multa alia extendi possit, sed ex dictis patet modus respondendi in cęteris, ideo sufficiant quæ dicta sunt.

B

CAP. XXXI.

LOCVTVSQVE est dominus ad Moysen, dicens: Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses: armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis: mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum. Dederuntque millenos de singu-
C lis tribubus, idest duodecim millia expeditorum ad pugnam, quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasaque sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.

Phinees i prelio occidit Madianitas.

L*ocutus est*. In præcedentibus posita fuit bellãdi contra Madianitas admonitio, scilicet in c. 25. hic autem quibusdam interpositis subditur eius executio. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur apparatus pugnę: secundo obtentus victoriæ: tertio diuisio prædæ. Secunda ibi. *Cumque pugnassent*. Tertia ibi. *Egressi sunt*. Vel secundum alios
D ibi. *Dixitque dominus ad Moysen*.

Quomodo se habeant quæ sequuntur ad præcedentia. *Quæst.* I.

CIRCA primum quæritur, an ista, quæ dicuntur hic habeant se in ordine consequenti ad præcedentia, vel sit aliqua recapitulatio, aut anticipatio. Respondendum, q̃ non potest hic cognosci, an ordo sit mutatus, vel recte se habens, quia hęc, quę supra narrabantur erant pręceptiua, ea autem, quę habentur hic pertinent ad rerum gestarũ historiam, & ista duo non cõiunguntur tanquam partes vnius rei, ita vt inter illa cognosci possit ordo, co-
E gnosceret autem si essent omnia historica, cum hæc habeant aliquid secundum, quod interdum scitur ordo mutatus. Satis tamen dicendum est rationabiliter, q̃ hic sit ordo rectus: nam nunquam recedendum est ab ordine scripturæ sine aliqua necessitate, sed nihil est, quod inferat hic anticipationem esse, vel recapitulationem, ergo dicendum est esse ordinem rectum.

Sed arguet aliquis, quia supra 25. ca. dicitur de bello contra Madianitas agendo, hic autem dicitur, quomodo pugnatum fuerit, ideo ista, quæ intermedia sunt, videntur posita per ordinis mutationem.

Respondendum est non sequi ex hoc, quoniã posuit a Domino iuberi pugna contra Madianitas, & q̃

Moyses

Moyses non immediate exequeretur, sed interiecto quodam tẽpore, & in illo fuissent data præcepta, quæ habentur hic. huius signum est, quia cum positũ fuerit supra cap.25. præceptum de pugnando contra Madianitas hic repetitur, si tamen nihil intercidisset non fieret repetitio, sed posito præcepto immediate sequeretur executio, & istud est rationabiliter dictũ. Siquis tamen velit, quòd ista, quæ supra dicta sunt a capit.25. vsque nunc nõ intercidenint inter præceptum de pugna cõtra Madianitas, & tempus, quo pugnatum est, de quo hic, sed a Moyse per mutationem ordinis interposita sunt non multum insistimus. & tunc dicere poterit, quòd cum repetitur hic præceptũ de pugnando contra Madian non repetitur, quasi tẽpus aliquod vel res gestæ intercideriint inter præceptũ de pugnando, & pugnam, sed quia legislator aliquid interposuit mutato ordine, & sic fit mutatio in scriptura sępius.

Locutus est dominus ad Moysen. Ista litera potest dupliciter exponi secundum duos modos continuationis superioris.

Si dicatur primo modo, scilicet, quòd post mandatum de pugnando contra Madianitas non fuit immediate secuta pugna, dicemus quòd quamquam Deus iussisset Israelitis, quòd pugnarent contra Madianitas supra capit.25. tamen non determinauit eis tempus, ideo non ausi fuerunt pugnare, quousque Deus determinauit eis tempus, & modum, & hoc fuit per locutionem factam ad Moysen, de qua hic. Simile fuit de bello cõtra Amalechitas, iussit enim Deus Israelitis, quod delerent nomen Amalech de sub cęlo Deuter. ca.25. & tamen non pugnauerunt contra Amalechitas quousque Deus specialiter pugnari iussit tempore Saulis regis 1.Reg.cap.15. Tenendo secundũ modum continuationis est sensus, quod immediate, vt Deus admonuit Israelitas pugnare contra Madian, de quo supra c.25. ipsi pugnauerunt, ideo ista locutio domini ad Moysen de pugnando, quæ habetur hic, non erit distincta ab illa, quæ habetur supra c.25. sed repetitur hic propter interpositionem aliorum, quæ habentur a c.25. vsque huc.

Qualiter Deus locutus est Moysi. *Quæst. II.*

Quæret aliquis de locutione ista, qualiter fuerit Deus locutus Moysi. Respondendũ quòd multipliciter loqui poterat. Primo modo si aliquis Angelus in assumpta effigie appareret Moysi, & loqueretur ei hęc. Secundo modo si Angelus i assumpto corpore loqueretur Moysi, & vox eius audiretur, sed nulla corporis videretur effigies, sicut fuit in datione legis Deuterono. cap.4. cum totus populus audiuit voces, sed nullam figuram vidit, vel cum loquebatur Angelus de colũna nubis ad ostium tabernaculi, de quo supra c.12. & istæ duæ sunt locutiones reales. Tertio modo poterat fieri locutio imaginaria, scilicet in somnijs. Nam multa reuelantur Prophetis in somnio supra c.12. & tunc videtur Prophetæ, quòd aliquid audit, vel aliquid videt, sicut nobis videtur in somnijs nostris, tamen nihil horum est, quia occupata anima per soporem nihil per organa percipere potest, sed solum est ibi quędam immutatio phãtastica, quam Deus facit, vel Angeli eius species nouas causando, vel antiquas nouiter componendo, & isto modo Prophetæ certissimas veritates iudicant, sicut si aliquid in vigilia audirent.

Quarto modo poterat Deus loqui Moysi immutã do intellectum eius, scilicet eleuando ad intelligendũ aliqua supernaturalia, vt ea, quæ habentur hic, scilicet quòd Deus vellet pugnare Israelitas contra Madian, & in ista immutatione intellectus non fit aliqua mu-

F tatio in sensibus. Potest autem istud fieri dupliciter, scilicet, quòd rapiatur quis in ecstasim, vel sine raptu. De his omnibus modis magis declaratum est supra capitu.12. Quis autem modorum istorum fuerit, patere non potest, quilibet enim horum satis erat conueniens.

In quo loco locutus est Deus Moysi ista. *Quæst. III.*

Quæretur vlterius I quo loco Deus ista Moysi locutus fuerit. Respondendũ est, quòd ista quæstio præsupponit determinationem præcedentis: nam non inquiritur vbi Deus locutus fuerit, nisi cum locutio realis est in
G voce, sicut fit duobus primis modis, & tunc reperiuntur aliqua loca, in quibus Deus consuetus esset loqui Moysi. Ideo dicendum, quòd aut fuit ista locutio aliquo duorum primorum modorum, aut aliquo duorum secundorum. Si in primis dicendum, quòd aliqua loca erant specialia, in quibus Deus loquebatur Moysi, scilicet intra sancta Sanctorum super propitiatorium inter Cherubim: Exodi cap.25. & supra 7. & columna nubis ad ostium tabernaculi supra cap.12. vel colũna extra tabernaculum, quam mouebat Angelus in via: Exodi cap.14. simile Exodi ca.20. & Deuterono.5. Si autem fuerit locutio aliquo duorum secundorum modorum, non est inquirendus aliquis locus specialis, in quo ista fierent, quia scriptura nihil tale determinat, sed vbicunque conuenienter fieri pore
H rat. Tenendo autem, quòd fuit facta locutio aliquo duorum primorum modorum, dicendum est, quòd poterat fieri intra sancta Sanctorum, vel ad ostium tabernaculi, vel in columna nubis alias, & isti tres modi vsitati erant, vt supra dictum fuit, sed præter hos poterant esse alij, quia vbicunque vellet Deus, poterat Angelus assumere corpus aereum, & loqui, vel apparere Moysi.

Dicet autem aliquis, quòd quamquam multi modi possibiles essent ad hoc, tamen credendum est, aut saltem verisimilius est, quòd fuerit ista locutio super propitiatorium, quàm in aliquo alio loco, eo q̃ Moyses solitus erat introire in sancta Sanctorum ad inqui
I rendum de dubijs, vt patet supra cap.7.

Respondendum est, quòd nullo modo est verisimile, q̃ ista locutio fuerit facta intra sancta sanctorũ, quia Moyses nunquam ingrediebatur illuc, nisi cum vellet quærere de aliquo dubio, vt colligitur supra ca. 7. nunc autem ipse nolebat quærere, sed Deus ei locutus est, ideo magis videtur, quòd fuerit in aliquo aliorum locorum, scilicet in columna nubis ad ostium tabernaculi, vel alibi.

Vlciscere filios Israel prius. Idest antequam moriaris da filijs Israel vindictam. Susceperant enim magnam offensam Israelitæ a Madianitis, cum deceperint eos ducendo fœminas in castra Israel, & inducendo populum ad fornicationem, & idolatriam, pp quas secuta est plaga magna super Israel supra c.25. de hoc habitu
K ri erant Israelitæ vltionem, si delerent gentem Madian. Et dicitur: vlciscere. nõ q̃ Moyses exequeretur istã vltionẽ tanquam vir pugnator per seipsum occidens Madianitas, sicut occidit propheta Samuel regem Amalec 1.Reg.15. cum Moyses non iuerit ad bellum, etiam non vltus est Israel tanquam dux, quia non fuit ipse dux belli, sed Iosue, vt patet in lra, hoc tñ ad ducẽ pertinet, cui attribuuntur oĩa facta in bellis, quia ipse est principium motiuum, & regulatiuum oĩum aliorum operatio autem reducitur in principale agẽs, vel mouens, Moyses ñ vltus est filios Israel de Madianitis, qa ipse ordinauit qui irent ad bellum, & elegit ducẽ belli, vt patet hic, iò licet Iosue esset dux belli immedia-

tus,

tus, tamen magis fuit dux Moyses, qui ordinauit ipsum Iosue, & totum populum, qualiter se deberēt habere ad bellum, vt patet hic, ideo ipsi attribuitur vindicta, tanquam principali, & dicitur hic: Prius idest antequam moriaris, quasi dicat, licet posset vindicta expeti de Madianitis post mortem tuam ab alio duce, tamen volo, ꝙ ante mortem tuā hoc fiat. Fuit enim valde conueniens, s. ꝙ ista vindicta haberetur tempore Moysi, & ꝙ per ipsum Iosue, quia Iosue constitutus erat in ducem post mortem Moysi supra c. 27. iō vt populus confideret, ꝙ ipse posset subijcere hostes Iudęis expediebat, vt viuente Moyse prospere aliqua bella conficeret: nam sicut viuente Moyse loqui debebat Iosue ad populū, & danda erat ei quędam pars gloriæ Moysi supra c. 27. s. vt postea populus honoraret eum, ita viuente Moyse pugnare debuit Iosue cōtra hostes, & prospere bella finire, vt populus assuesceret ei confidere. Rab. Sal. dicit, ꝙ Deus mandauerat Moysi per se ire contra Madianitas ad pugnā, sed non iuit mittens bellatores, vt patet infra, & dicit, ꝙ Moyses dixit Deo, domine non vr̄ mihi iustum, vt ꝯ illos pugnem, inter quos nutritus sum, s. quia fuerat conuersatus inter Madianitas, & ibi duxerat vxorē: Exodi c. 2. Sed ista ridicula sunt, nec est verisimile, ꝙ Moyses repugnasset verbis Domini maxime, quia ista excusatio nulla erat, quia etiam Moyses inter Aegyptios magis nutritus est, & a filia regis adoptatus est, sed Aegyptium virum ibi occidit, vt patet Exo. c. 2. etiam super Aegyptios decem plagas pessimas induxit, vt patet a c. 7. Exo. vsque ad 12. Item sicut Moyses de populo Israel per se, & adiutorio Leuitarum occidit 23. millia hominum, quia peccauerāt in vitulum: Exo. 32. ita occideret Madianitas, qui peccauerant ꝯ Deum Israel. Ideo a fornori, quia si iura propinquissimę cōsanguinitatis non excusabant bellum cōtra peccatores, multominus excusarent illud connutritio, & conuersatio Patet hoc Exo. 32. c. cum dicitur: Ponat vir gladium super fęmore suo, & occidat vnusquisq; fratrē suum, & de hoc laudantur nimis, ꝙ propter Deum occiderint proximos suos: Deuterono. 33. c. s. qui dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos. Fundamentum autem Rab. Sal. erat, quia dicitur hic: Vlciscere filios Israel, quod ad Moysen dirigitur, ergo ipse pugnaturus erat. Sed intelligendum est, vt supra diximus, s. ꝙ ipse iuberet alijs pugnare, & ordinaret, qui irent ad bellum.

Vindicta contra Madianitas cōuenienter facta ē per Moysen.

Opi. Rab. Salom. refellitur.

De Madianitis. Iubet Deus vindictam haberi de Madianitis, quia offenderāt Iudæos nimis supra c. 25. Sed dicetur quare non petitur vindicta de Moabitis, cum ipsi miserint virgines suas ad castra Hebręorum, & rex Balac, qui ista fieri iubebat erat rex Moabitarum supra c. 22. Dicendum est, ꝙ ad hoc fuit responsum s. c. 25. *Et sic colligeris ad populum tuum*. Idest immediate, vt feceris istam vindictam, morieris, & ibis ad populum tuum, scilicet ad sanctos, qui sunt in sinu Abrahæ. Et dicitur colligi, idest coniungi, quia qui moritur coniungitur alijs, qui mortui sunt. Potest autem accipi hic populus pro omnibus mortuis: nam sicut viuētes sunt vnus populus, ita omnes mortui sūt alius populus, & qui moritur aggregatur ad populum suum, idest ad omnes alios mortuos. Alio modo accipitur ad populum tuum, idest ad sanctos viros, qui sunt in sinu Abrahę: nam ante passionē Christi ibi erant omnes sancti, qui decesserant sine culpa, & sine onere alicuius satisfactionis explēdæ, vel qui in purgatorio existentes inexpletam satisfactionem in sęculo expleuerant, & postea in sinum Abrahę transibant. Et iste modus est conuenientior, quia in sacra Scriptura repetitur hoc dictum de viris sanctis, & de alijs nunquam. Dicitur autem, & sic colligeris, idest immediate mo-

A rieris. Vel: & sic colligeris, idest faciēdo istud morieris, quasi dicat, non poteris mori antequam habeas istam vindictam de Madianitis. Forte enim volebat Deus, quòd Moyses videret istam iocunditatem, vt sicut in plaga populi pro peccato, ad quod induxerūt Madianitæ tristatus est, sic gauderet in punitione eorum iusta, quia lętabitur iustus, cum viderit vindictā, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris. Psal. 57. & sic monstrata est terra promissionis Moysi ad gaudium suum ante mortem, vt habetur Deutero. 34. capitu. vel forte factum est hoc, vt viuente Moyse vltio expeteretur per manum Iosue, vt sic populus assuesceret ad confidendum, quando mortuo Moyse ipse efficeretur dux populi.

B *Statimque Moyses*. Idest immediate post præceptum Domini Moyses fecit, quod sequit̄, scilicet disposuit viros ad bellum. In quo apparet verus amor subditorum, & perfectio maxima pastoris, magis enim populi salutem, quam propriam diligebat, quia mors sua dilatabatur vsque ad consummationem illius belli, si autem salutem suam nimis dilexisset, dilatasset illam pugnam, vt diutius viueret.

Armate inquit ex vobis viros ad pugnam. Idest Moyses inquit, Immediate supple ad populum armate viros ex vobis, idest date viros armatos ad pugnam.

Qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis. Idest isti viri debent esse fortes ad pugnandum electi ex toto Israel. sic patet, quia dicitur immediate, quòd de qualibet tribu eligebantur mille viti.

C *Vltionem Domini expetere*. Vocatur vltio domini dupliciter. Vno modo, quia Deus istam vltionem concessurus erat, scilicet, quòd Israelitæ non potuissent vlcisci de Madianitis, nisi Deus adiuuisset eos ad vltionem, potissime cum essent pauci, scilicet duodecim millia virorum, & pugnabant contra totam gentem Madian, maxime autem, quia istud bellum, ita prospere gestum est, quòd manifestū est illud a Deo specialiter fuisse factum, scilicet, quia cum Israelitę occidissent omnes Madianitas, & deleuissent terram eorum, nullus omnino de Israelitis bello corruit, vt patet infra in litera, sicut ergo dicitur esse quædam bella domini, quia ab ipso specialiter fiunt Exodi 14. cap. cum dicitur, dominus pugnabit pro vobis, & vos tace

Vltio dñi dr̄ dupliciter hic.

D bitis. Vel quia miraculose gesta sunt, sicut innuitur supra vigesimo primo capitu. vbi quidam vocatur liber bellorum domini, ita vltio Dei dici potest illa, quę a Deo specialiter fit, & sic ista facta est. Vel dicitur vltio domini, idest, quòd hic vindicabatur iniuria facta Deo. Vltio enim pro iniuria, vel pro damno datur, ideo ad illum pertinet, qui iniuriam, vel damnum passus est. Dicitur autem vltio Dei, quia ipsi offensa facta fuerat. Et hoc dupliciter, vno modo, quia Madianitę voluerunt Deum concitare ad iram contra Israelitas, & diminuere cultum eius inducentes Israelitas ad idolatriam, & fornicationem sup. c. vigesimoquinto, in quibus Deus nimis offenditur.

Alio modo potest intelligi, quòd erat vltio Dei,
E quia fuerat ei illata iniuria, non quidem directe, sed quia Iudæis inflicta est, & ipsi erant populus peculiaris Dei: Exodi decimo nono, & Deuteronom. capitu. septimo, omnis iniuria, vel damnum datum Iudęis videbatur inflictum Deo, sicut iniuria irrogata alicui de familia alterius redundat in principem familiæ. Et isto modo dicitur accipere in hostes eos, qui sunt hostes Iudęorum, & accipit in amicos eos, qui benefaciebant Iudæis Exodi 23. capitu. cum dicitur, quòd si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.

Mille viri de singulis tribubus eligantur. Hic ponit̄ modus accipiendi bellatores, erant enim Madianitę multi, scili-

An de qualibet tribu iuerint .3. millia virorū ad bellum.

ti, scilicet tota vna gens habens quinque reges, vt pateret infra ideo videretur Iudæis, quòd totus populus illuc ire debebat. Deus autē voluit, quòd pauci irent, vt manifestaretur, quòd magis erat victoria a Deo, quam ex hominibus, voluit tamen istos viros esse electos, ne essent pauidi corde, & facerent pauere corda aliorum Israelitarum si fugerent de bello Deuteronom.capitu.20. Nec dicitur, quòd isti eliganrur, ita quòd sint tales viri, qui quamquam pauci sint, tamen in virtute pugnæ sint maiores omnibus Madianitis, sed dicitur hoc, vt essent isti viri electi, ne essent corde pauidi, quamquam bellum non esset conficiendum viribus eorum: sic factum est in bello Gedeonis contra Madianitas: nam cum accepisset 32. millia virorū recesserunt 22. millia facta quadam electione inter eos, scilicet, quòd formidolosi, & timidi reuerterent, manserunt autem decē millia, & adhuc de illis Deus elegit solum 300. viros Iudi.capitu. septimo. Sed manifestum est, quòd illa electio non erat, vt essent illi viri valde strenui, & possent facere bellum, quia illi non pugnauerunt, sed tenuerunt manibus suis tubas, & amphoras, & lucernas, vt patet præall.capitu. Rabbi Salomon dicit, quòd erant tria millia virorum de qualibet tribu: & hoc ponit quia in litera hebraica triplicatur iste numerus mille: sic, mille de qualibet tribu mille de qualibet tribu: & iterum. Et si obijciatur cōtra eum, quòd solum duodecim millia virorum pugnauerunt, vt patet immediate in litera, respondet quòd duodecim millia erant ad pugnandum, & duodecim millia ad orandum, & duodecim millia ad custodiendas sarcinas bellatorum. sed nemo cogit eum ad hoc. Enim non est istud verisimile, scilicet, quòd tot viri manerent ad custodiendas sarcinas, quot ibāt ad bellum.

Item de orantibus non est verisimile, non enim oportuit separari duodecim millia virorum, sed magis reliquus populus orabat, vt cuncta prospere euenirent bellatoribus. Item si debuissent aliqui specialiter ad orandum separari, isti debuissent esse Leuitæ, vel sacerdotes, quia ipsi erant ministri Dei segregati a cęteris supra capitu. primo, & hoc ad faciendum sacrificia, & cętera, quæ pertinebant ad diuinum cultum, & ipsi pro populo orabant, scilicet sacerdotes in sacrificijs suis Leuiti.capitu.5. duodecim, & 14. & per totū, sed ipsi non separati sunt, quia solum iubetur hic, quòd essent de tribubus Israel, ergo non fuerunt separati aliqui ad orandum. Item si suissent aliqui de Israelitis ad orandum separati sufficiebat, vt iste fuisset Moyses cū iste esset sanctior toto populo, & Deo magis acceptus supra capitu.duodecimo, & sic nō expediebat aliquos de cęteris separari. Sic fuit in bello contra Amalechitas; nam cum pugnaret Iosue contra Amalec: Moyses existens in vertice montis orabat, & vincebat Israel Amalechitas: Exodi 17.capitu. Sed etiam nunc non legitur, quòd ipse specialiter orasset, ergo non fuerunt aliqui de Israelitis separati ad orandum.

Item non potest stare ista expositio, quia repugnat literæ, quia infra distinguitur præda inter eos, qui pugnauerunt, & reliquam multitudinem, ergo præter pugnantes nulli alij iuerunt ad bellum, nec separati sunt ad orandum, aut ad custodiendum sarcinas, sed computantur nomine multitudinis, solum ergo erant duodecim millia virorum de duodecim tribubus. Fundamentum autem Rabbi Salomon procedit ex replicatione literæ, quia consuetum est in litera Hebraica, vt bis, vel plures ponat eadem dictio pro simplici re, vt patet frequenter in isto libro, & in Leuitico, quia vbi nos dicimus: Vir, frequenter litera Hebraica dicit, vir vir.

F *De singulis tribubus*. Idest de qualibet tribu erant assumendi mille viri, quia bellum erat pro vtilitate publica, & ad vindicandum iniuriam irrogatam toti cōmunitati, ideo de tota communitate debebant aliqui mitti ad expetendum istam iniuriam, sed qnęlibet tribus erat vna de partibus principalibus totius multitudinis, ergo de qualibet tribu erant mittendi aliqui ad bellum.

An aliquis Leuita iuerit ad bellum. *Quæst.* IIII.

QVAERETVR circa hoc, an de Leuitis aliqui iuerint ad bellum. Respondendum est, quòd non missi fuerunt viri, sicut de qualibet alia tribu, quod patet quia præter Leuitas erant duodecim tribus Israel supra capitu. primo, & 2. Sed iubetur, quòd mittantur mille viri de qualibet tribu, & fuerunt omnes, qui missi erant duodecim millia, vt patet immediate, ergo de Leuitis non fuerunt missi, sicut de alijs tribubus, alioquin essent 13. millia.
G

Item dicitur hic, quòd eligerentur mille viri de singulis tribubus Israel, sed Leuitæ non computātur nomine tribuum Israel, ergo non fuerunt missi de eis viri. Patet hoc supra capitu. primo, cum dicitur: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorū cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculū testimonij. Causa autem, quare Leuitæ nō ibant ad bellum cum cęteris, nec faciebant cętera, quæ erant H publicę vtilitatis, est quia ipsi fuerunt separati specialiter ad cultum Dei, & non ponebatur numerus eorum cum numero Israelitarum, ideo ipsi semper debebant vacare illi officio. Israelitæ autem mitti debebant ad ea, quę erant publicę vtilitatis, nec in hoc grauati poterant Israelitæ tanquam essent Leuitę magis priuilegiati, quia ipsi separati fuerant ad cultum Dei nomine totius multitudinis, vt patet supra capitu. tertio, & octauo cum dicitur, quòd accepit Deus Leuitas pro omnibus primogenitis totius Israel. Cum ergo semper essent in ministerio totius multitudinis, non grauabatur multitudo, si mitterentur ad similia opera semper viri de duodecim tribubus, & nunquā I de Leuitis, velut si aliqua de duodecim tribubus esset semper occupata in negocijs multitudinis, nunquam assignarentur illi officia.

Eligantur de Israel. Aliquando accipitur Israel stricte pro multitudine duodecim tribuum solum, aliquando autem pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum. De primo patet, vt cum dicimus, quòd totus Israel diuidebatur in duodecim tribubus, vel cum dicitur, quod Leuitę assumebantur pro primogenitis totius Israel supra capitu. tertio, & octauo, vbi necesse est intelligi de solis duodecim tribubus. Aliquando autem accipitur Israel pro tota congregatione tam duodecim tribuum quām Leuitarum, vt cum sępe dicitur, quòd omnis homo de filijs Israel faciet hoc, vel illud, vel quod nullus de Israelitis, vel de aduenis faciet tale, vel tale, sicut sępe K habetur in Leuitico, & in hoc libro. Quando autem nomine totius Israel intelliganiur Leuitę, & quando non, declaratum fuit supra cap. primo.

Mittantur ad bellum. Secundum expositionem Rab. Salomon dici debebat, quod omnes missi fuerunt ad bellum, scilicet tria millia de qualibet tribu, sed non omnes pugnabant, sed solum duodecim millia, aliorum autem quidam orabant, & quidam custodiebāt sarcinas, sed istud improbatum est. Ideo dicendum, quòd solum erāt 12. millia virorum missa ad bellum. *Dederuntque millenos de cunctis tribubus*. Idest de singulis tribubus dedit mille, & sic erant distincti bellatores per millenos,

millenos, quia millenus est nomen ordinis, scilicet, quando plura miliaria sunt ordinata, & sic erat hic, cum quęlibet tribus daret mille viros. *Idest duodecim millia virorum expeditorum*. Declaratiuum est pręcedẽtis, scilicet, quòd omnes qui missi fuerunt de omnibus tribubus erant simul 12. millia virorum, qui erãt expediti ad bellum, idest dispositi, scilicet armati: cum dicatur supra Armate ex vobis viros. Vel dicuntur expediti ad bellum, idest non habentes aliquid, quod impediret eos pugnare. Et hoc dicitur ad differentiã reliquorum, qui manebant in castris: nam quamquã essent viri pugnatores cum sępe pugnassent, tamen non erant expediti ad bellum, quia habebant secum filios, & vxores, armenta, & cętera supellectilia, quæ impediunt hominem ad bellum. Isti autem, qui mittebantur, scilicet 12. millia virorum erãt expediti, quia nihil secum ferebant nisi arma bellica, relinquentes cętera, quæ sui iuris erãt in castris. Et isto modo cum Moyses dedit filijs Ruben, & Gad, & dimidię tribui Manasse terram, quæ erat ante Iordanẽ dixit eis, quòd expediti pergerent ante fratres suos, scilicet, quòd dimitterent vxores, & filios, & alia, quę possidebant in terra sua, & ipsi armati solum pergerent, vt patet sequenti cap. De cęteris autem non dicitur, quòd expediti pergebant, quia ferebãt secum vxores, & liberos & cętera, quæ possidebant, cum nondum accepissent terram, in qua morarentur.

Quos misit Moyses. Dicitur eos misisse, quia ipse erat princeps in castris, & ipse elegit bellatores, atq; misit ad pugnam. *Cum Phinees filio Eleazari sacerdotis*. Iste fuit velut vnus de ducibus belli, & præcipuus. Fuit autem missus, quia erat vir strenuus in armis, & zelabat pro domino, cum ipse occidisset principem tribus Simeon, & Madianitidem coeũtes, atque auertit iram Dei a populo supra cap. 25. Conuenienter autem iste ad bellum missus est, quia ipse fuit, qui maxime zelauerat in peccato facto ꝯtra dominum per industriam Madianitarum, vt supra dictum est. Fuit autem missus principaliter ad custodiant sacrorum vasorum, quæ mittebantur in bellum. Nam dicitur hic, quòd vasa sancta, & tubas tradidit ei. Sic autem erat in alijs bellis, quòd sacerdotes ibant ad custodiam arcę fęderis, quæ ferebatur in pugnam, vt patet de duobus filijs Eli sacerdotis, scilicet Ophni, & Phinees, qui iuerunt ad custodiendum arcam in bello 1. Reg. 4. capitu. iuit etiam Phinees ad admonendum cæteros Israelitas ad pugnam, quia quandocunque pugnare debebant Israelitę ibant sacerdotes aliqui cum illis ad faciendũ quasdam admonitiones coram bellatoribus instante pugna, de quibus Deutero. ca. 20. ibat etiam Phinees sacerdos, & alij sacerdotes cum eo ad clangendum tubis in bello, quia quandocunque Israelitæ pugnare deberent contra aliquam gentem iubebat, quòd clangerent tubis argenteis supra capit. 10. & tamen in illis soli sacerdotes clangebant, vt patet eo. cap. *Vasa quoque sancta*. Ista secundum Hebręos sunt arca fęderis, & lamina. Dicit enim Rab. Sal. quòd ista duo ferebantur in adiutoriũ belli. De arca fœderis patet quid sit Exo. cap. 25. De lamina aurea dicẽdum, quòd erat quoddã ornamentum pontificis operiens frontem eius, & perueniens ab aure vsque ad aurem, de qua declaratum est Exodi cap. 28.

Cur arca fęderis, & lamina portabantur ĩ adiutoriũ belli, opi. Rab. Salo. refellitur.

Dicit etiam Rabbi Salomõ, quòd Balaam ariolus, qui stabat tunc cum Madianitis dixit eis: Non poteritis pręualere contra populum istũ nisi armati, & pedestres occurramus eis. Fecit ergo, quòd magica arte omnes Madianitę bellarent auiati, vt sic irruerẽt desuper in Hebræos faciliter eos occidentes, tunc Phinees ponebat laminam in fronte in qua erat nomen Dei tetragrammaton, qua visa omnes de sublimi vo-

A litantes super facies suas cadebant, & sic a Iudæis leuiter occidebantur. hoc autem vult Rabbi Salomon, quia ibi dicitur infra in litera nostra, quòd Israelitę occiderunt reges Madian. Dicitur in Hebręo, quòd occiderunt eos super interfectos. in quo innuitur, quòd ipsi cadebant volantes super alios interfectos. hoc enim patet Iosue capitu. 13. cum dicitur, Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cũ cæteris interfectis, & in Hebræo dicitur: Super interfectos.

Sed istud ridiculum est, nec etiam videtur, quòd portarent Israelitę secum laminam sacerdotis, quia nunquam legitur, quòd ad aliquod bellum portaretᷣ. De arca autem legitur; quòd portaretur, vt patet in
B bello facto contra Ierico vbi lustrabatur ciuitas, & ferebatur arca coram bellatoribus Iosue. cap. 6. patet & in bello contra Philisthijm quando duo filij Eli sacerdotis portauerunt eam illuc, & capta est a Philisthijm 1. Reg. cap. 4. ducebatur autem arca in bello, vt Deus liberaret Israelitas, quia confidebant, quòd cum esset arca inter illos, faciliter vincerent. Sic patet præall. cap. cum dicitur: Dixeruntque maiores natu Israel, quare percussit nos dominus hodie corã Philisthijm? afferamus ad nos de Silo arcam fęderis domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Et sequitur ibidem, quomodo Israelitę confidentes de victoria clamauerunt nimis, & Philisthijm scientes esse arcam Dei in castris timuerunt valde. De illa igitur dicendum est, quod adducta
C fuerit in bellum hic, & ipsa vocatur vasa sancta, quia multoties in Hebræo ponitur plurale pro singulari. Vel vocatur vasa cum arca non esset vnum solum, sed in se multa continebat, scilicet propitiatorium, & Cherubim, & virgam Moysi, & Aaron, quę fronduerat, & vrnam cum manna, de quibus declaratum est Exodi cap. 25.

Item non potest stare, quòd tulisset Phinees laminam, & poneret in fronte, quia lamina erat ornamentum pontificale, & nullus alius vtebatur eo, nisi pontifex Exodi 28. cap. cum essent distincta ornamenta põtificis, & minorum sacerdotum, vt patet ibidem: sed Phinees non erat summus sacerdos quousque moretetur pater eius Eleazarus, ideo non poterat vti lami-
D na pontificali: Eleazarus autem non fuit mortuus vsque ad multos annos post ingressum in terram Chanaan, vt colligitur Iosuę cap. vltimo. Ipse namque cũ Iosue diuisit terram illam, vt patet Iosue. 14. capit. sed nunc nondum ingressi erant Israelitę in terram Chanaan, ergo non erat mortuus. Etiam quia dicitur hic, quòd post pugnam egressus est Eleazarus sacerdos obuiam bellatoribus.

Et tubas ad clangendum tradidit ei. Istæ sunt tubę, quas fecit Moyses de argento ad congregandum populũ ad consilia, vel ad mouendum castra, & ista proficiebant ad multos vsus, scilicet ad clangendum in festiuitatibus super holocaustis, & victimis, etiam ad clangendum in bellis, de quibus supra capitu. 10. Iussit au-
E tem Deus fieri duas, sed nunc verisimile est, quòd essent plures. Nam immediate, scilicet in anno sequenti post hoc ingressi fuerunt Israelitę terram Chanaã, & iam habebant tubas plures, quoniam septem tubis clangebatur in lustratione vrbis Ierico Iosue capitu. sexto, & sic est verisimile, quòd multę tubę ferrentur in bellum. Datę fuerunt autem istę tubę ad clangendum, quia Deus iussit semper illas ferri in bellũ, dicens quòd recordaretur Israelitarum quando clangerent in illis tubis, & liberaret eos ab hostibus supra capitu. decimo. dicitur autem. tradidit ei, idest Phinees filio Eleazari, quia non debebant tradi alicui de popularibus, nulli enim illorum licebat clan-

gere

gere in illis tubis, cum essent vasa sacra, sed solis sacerdotibus, vt patet præalleg. capitu.

Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt; & reges eorum Eui, & Recem, & Sur, & Vr, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere poterant depopulati sunt, tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit. Et tulerunt prædam, & vniuersa, quæ ceperant, tam ex hominibus, quàm ex iumentis, & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem vtensilia portauerunt ad castra in campestribus Moab iuxta Iordanem contra Iericho. Egressi sunt autem Moyses, & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello, ait: Cur fœminas reseruastis? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, vnde, & percussus est populus? Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis, & mulieres, quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes fęminas virgines reseruate vobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio, & septimo. Et de omni præda, siue vestimentum fuerit, siue vas, & aliquid in vtensilia præparatum de caprarum pellibus, & pilis, & ligno expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est. Hoc est præceptum legis, quod mandauit dominus Moysi, Aurum, & argentum, & ęs, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omne, quod potest transire per flammas, igne purgabitur, quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Balaã ariolus occiditur.

Supra 25. Iudi. 21.

Captiui oẽs interficiunt excep tis mulieribus virginibus.

Cumque pugnassent contra Madianitas. Hic ponitur secundum, scilicet victoriæ obtentus: nam cum Deus misisset in bellum Iudæos tã iuam ministros suos faciliter concessit eis victoriam, ita vt nullus eorum periret, vt patet infra: pugnauerunt autem contra Madianitas, tam bello campali, quàm in vrbibus eorum, cum dicatur infra, quòd deleuerunt omnes vrbes, & castella. *Atque vicissent.* Scilicet, quòd non poterãt Madianitæ resistere eis, & vertebantur in fugam faciente domino. *Omnes mares occiderunt.* Principaliter enim bellum est contra mares, contra fęminas autẽ nemo pugnat, nisi insanus, & sic faciebant Israelitę cõtra omnes gentes, & omnes gentes hoc faciũt inter se. Fallebat autem hoc in Chananęis, nam tam viros, quàm fęminas a paruulo vsque ad senẽ iubebat Deus occidi: Deuterono. capi. 20. & cum dicitur hic, quòd occiderunt omnes mares intelligitur de masculis ętatis adultę, paruulos autem, & omnes fęminas reseruauerunt, vt patet immediate, Moyses tamen postea iussit, vt paruuli occiderentur, & omnes fęminæ, quæ nouerant viros, vt patet infra. *Et reges eorum.* Non solum occisi sunt populares, sed etiam reges, omnes enim peccauerant, ideo omnes occisi sunt, & maxime peccauerant principes, ideo ipsi maxime debuerunt occidi. Ponuntur autem hic quinque reges terræ Madian, qui occisi sunt. Fuit enim diuisa tota illa terra in quinque reges, & isti erant parui reges, ideo aliquando vocantur reges, aliquando principes, & aliquãdo duces, quod apparet hic, quia infra vocãtur isti quinque principes terræ Madian, vocantur autem duces supra cap. 25. & Iosue 13. & isti dicuntur duces regis Sehõ, idest, quòd erant sub potestate illius: Iosue capit. 13. & hoc, quia erat rex Sehon potens, & tota terra Madian seruiebat ei, sicut declaratum est eodem cap. & supra ca. 22. & inter istos quinque reges nobilior, & potentior erat rex Sur, vt patet supra cap. 25. cuius fuit filia Cozbi, quę occisa fuit a Phinees cum principe tribus Simeon, de quo eod. cap. *Quinque principes gentis.* Idest isti supra dicti erant quinque principes gentis Madiã, quia erat tota terra diuisa per principatus illorum. Vocantur autem isti principes dupliciter. Vno modo, quia omnis rex princeps est, isti autem erãt reges terræ Madian, ergo erant principes. Aliter autem possunt vocari principes ad significandum paruitatem principatus eorum, scilicet, quòd non erant isti quinque reges magni, sed erant tanquam parui domini, qui alias vocantur reguli, vel duces. Et dicuntur principes gentis, idest totius gentis Madian; quia nullus alius pręter eos dominabatur in terra Madian. *Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio.* Iste est Balaam, qui iuit ad maledicẽdum Israelitis ad vocationem regis Moab, & conatus est ter maledicere, sed Deus prohibuit supra 23. & 24. capit. hunc autem interfecerunt Iudæi cum cęteris Madianitis, quia ipse magis nocuit illis, quam Madianitę, cum dederit consilium de prostituendis puellis Moabitarum, & Madianitarum apud castra Hebræorum, vt sic inducerẽtur Hebræi ad peccandum, vt patet supra cap. 24. & hic. Iste autem non fuit de terra Madian, sed de Mesopotamia Syrię, & de ipso loco fecit eum vocari Balac rex Moab: Deut. 23. & supra cap. 23. cum dicitur: De Haran adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis. Erat tamen tempore belli huius Balaam in terra Madian, ideo interfectus est cum Madianitis. Morabatur autẽ tunc ibi, quia Madianitæ promiserant honorare eum, vt maneret apud illos, ideo deserta Mesopotamia venit in terram Madian.

Balaam occisus cum Madianitis

Si autem obiiciatur, quòd Balaam cum recessit de terra Moab non iuit in terram Madian, sed in Mesopotamiam, quia dicitur supra capitu. 24. quòd iuit in terram suam.

Dicendum est, quòd iuit illuc ad disponendum ibi de rebus suis, sed postea reuersus est, vt moraretur in terra

terra Madian, vt declaratum fuit supra capit. 22. & 23. Dicunt autem Iudæi de isto Balaam, quòd audiuit, quòd consilio eius multi de Iudæis perijssent, ideo veniebat ad Madianitas, vt redderēt ei mercedem laboris sui, ipsi enim conduxerant eum dicentes in terrā Moab supra cap. 22. sed primum verius est. Non fuit autē mortuus hic Balac rex Moabitarum inter istos, quia licet ipse conduxisset Balaam ad maledicendum Israelitis, non erat tempore huius belli in terra Madian, sed in regno suo terræ Moab, contra Moabitas autem non pugnauerunt Iudęi, quia Deus vetuerat Deuterono. cap. 2. Etiam quia facta ista fraude contra Iudæos solum iussit Deus, quòd experent vltionem de Madianitis, de Moabitis autem nihil dixit, vt patet supra cap. 25. & hic.

Mulieres, & pueri cōiter non occidunt in bellis.

Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos. Idest apprehenderunt viuentes omnes mulieres terrę Madian, tam adultas, quàm paruulas tā cognitas a viris, quàm non cognitas, & omnes duxerunt in castra, vt cederēt eis loco prædæ putantes se bene agere. Egerunt enim secundum legem omnium Gentium pugnantium: nullus enim fœminā occidit in bello. Etiam erat hoc secundum legem Moysi, quia iussum erat, quòd quādocunque Iudæi pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset in terra possessionis eorum, quòd si illa gens reciperet pacem oblatam seruiret Iudæis sub tributo, & neminem occiderent. Si autem resisteret eis pugnando debebant occidere omnes masculos potētes pugnare, fęminas autē, & paruulos seruaturi erant. Si autem pugnarent contra gentem aliquam de Chananęis, cuius terram accepturi erant in hęreditatem, occidere debebant omnes tam masculos, quàm fœminas a puero vsque ad senem Deuterono. capit. 20. hic autem pugnabant Iudæi contra gentem, quę erat extra terram possessionis eorum: nam ipsi nihil accepturi erant de terra Madian, nec acceperunt licet prę-ualuerint contra Madianitas, sed omnia loca eorum igne combusserunt, vt patet infra: ideo iuste videbantur agere, quòd reseruarent omnes fęminas. Moyses tamen iratus dixit eis quare fęminas reseruauerant, & iussit iugulari fęminas cognitas a viris. Fuit autem hic speciale propter fraudem factam contra Israel: nā fœminę Madianitarum, & Moabitarum descendentes ad castra Hebręorum induxerunt eos ad idolatriā, & libidinem, & propter hoc Deus misit super eos plagam magnam supra ca. 24. De paruulis etiam fuit hic speciale: nam iussit eos occidi Moyses, secundū enim legem communem paruuli reseruandi erant, quia nō erant de terra Chanaan, quam Iudæi accepturi erant Etiam, quia non ponebatur sub anathemate: nam terra, quæ ponebatur sub anathemate totaliter destruebatur, & omnes habitatores eius occidebantur supra cap. 21. & 1. Reg. 15. ca. iussit tamen Moyses paruulos etiam hic occidi in detestationem magni criminis cōmissi contra Iudęos, & etiam ne manerent Iudæis postea hostes, non tamen fuerunt penitus deleti omnes, Madianitæ, quia post hoc adhuc fuit gens Madian, quæ sępe pugnauit contra Iudæos, vt patet Iudi. capi. 7. & 8. hoc autem fuit, quia aliqui fugerūt de terra Madian tempore belli, & isti postea redeuntes in terram suam restituerunt eam in pristinum statum.

Omniaque pecora. Ista acceperunt pro pugnatoribus, & postea diuisa sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem manentem in castris, vt patet infra.

Et cunctam supellectilem. Idest omnia alia mobilia pertinentia ad vsus humanos, & inanimata, quę appellantur supellectilia: nam duxerunt Israelitę in castra quidquid ducere potuerunt, scilicet aurum, & argentum, vestes, & omnia metalla, & quidquid aliud erat alicuius valoris, quod duci poterat.

A *Quidquid habere potuerant depopulati sunt*. Depopulari enim destruere est, hic autem accipitur pro prædari, quia Iudæi prædati sunt quidquid possidebant Madianitę: omnia autem alia, quę non potuerunt ducere, combusserunt.

Tam vrbes quàm viculos, & castella flamma consumpsit. Idest omnia loca terrę Madian combusserunt. Intelliguntur autem omnia loca per ista tria: nam in sacra Scriptura omnis locus munitus vocatur ciuitas, viculi autem dicuntur parua loca nō murata, scilicet rura, castella autem sunt munitiones fortes in locis tutissimis, quæ magis sunt ad tutamentum, & confugium tempore belli, quàm ad habitationem. fuit autem facta combustio horum, ne venirent aliqui ad habitan-

B dum in terra illa propter desolationē illius. Sed hoc non obstante postea habitata fuit ab illis, qui fugerant de bello, & postea populum magnum Madianitarū propagauerunt.

Et tulerunt prædam. Idest acceperunt Israelitæ, omnia, quæ habere potuerunt in terra Madian, & portauerunt in castra, hoc autem fuit eis pręda. *Et vniuersa, quæ ceperant tam ex hominibus, quàm ex iumentis*. Ista est pręda, quæ supra dicitur, quæ fuit tam in hominibus quàm in iumentis, cum de hominibus reseruauerint omnes paruulos mares, & omnes fęminas cuiuscunque ętatis. De iumētis autem ceperunt quidquid habere potuerunt. Vocantur autem hic iumenta ea, quę vocantur supra pecora, & ponuntur generaliter ista nomina: nam iumentum designat proprie anima-

C lia, quę non sunt ad cibum, sed ad humanum adiutorium, sicut asini equi, & cameli, & ob hoc dicuntur iumenta quasi iuuamenta. erant tamen pręter hęc pecora multa, scilicet oues boues, & caprę. Interdum tamen pecora vocantur iumenta, vt patet Exodi cap. 13. cum dicitur, quòd sanctificetur domino omne primogenitum tam in hominibus, quàm in iumentis, & tamen sanctificatio non pertinebat ad iumenta, sed ad pecora, quę sunt immolatitia. De iumentis autem solus asinus sanctificabatur, non quidem, quòd immolaretur, sed commutaretur oue Exodi capitu. 13. & 34.

Etym. Iumenti.

Et adduxerunt ad Moysen. Hoc autem fecerunt nondum diuisa præda inter se, & hoc propter duo, primo

D quia forte nesciebant an illi, qui manebant in castris habituri essēt aliquid de pręda, quia si habituri essent superuacua erat diuisio. Secundo fecerunt hoc, quia dato, quòd ipsi solum habituri essent prędam, tamen forte non conuenirent super modo diuisionis: Moyses autem certissime concordaret eos.

Et Eleazarum sacerdotem. Idest sacerdotē magnum. Vocatur enim sacerdos per excellentiam, quia princeps erat omnium aliorum sacerdotum, fuit autem constitutus paulum ante hoc in pontificem moriente patre suo Aaron, anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense quinto, vt patet infra 33. Et ponuntur isti duo, scilicet Moyses, & Eleazarus, quia erant principes maximi in toto populo, & ambo iudicabāt

E causas, & corā eis apparebant illi, qui habebant aliqua dubia, vt patet supra cap. 27. & infra 36.

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel. Vocatur hic omnis multitudo illa, quę manebat in castris, & ad hanc multitudinem duxerunt prędam, quia coram illis constituerunt quidquid in bello acceperant.

Reliqua etiam vtensilia portauerunt ad castra. Vocantur vtensilia omnia supellectilia ab vtendo dicta, quia eis homo vtitur ad opportunitates suas. Dicitur autem: Et reliqua vtensilia, quia supra dicebatur, quòd duxerūt omnem prædam in castra, deinde specialiter expressum est de hominibus, & iumentis, hic autem suppletur de vtensilibus, quia in bello nihil acceptum

est,

est, nisi homines, & iumenta, & utensilia. *In campestribus Moab.* Idest portauerunt omnia hęc ad castra, quę erant in campestribus Moab. Cum enim missi fuerunt isti Israelitę in bellum contra Madian erāt castra fixa in campestribus Moab, & ibi postea illa reperierunt: nam ista erat ultima mansio totius deserti, & in hac feminæ Moabitarum, & Madianitarum deceperunt Iudæos supra cap. 25. & non recesserunt de eadem mansione, usquequo redirent bellatores de terra Madian, immo non recesserunt, usquequo mortuus est Moyses. Accipiuntur autem hic large campestria Moab: nam infra 33. capitu. distinguuntur cāpestria Moab, & planiora loca Moab, & in utroque loco castrametati sunt Iudæi. campestria enim dicuntur loca non multum plana in descensu de montibus terræ Moab versus Iordanem, planiora autem loca Moab dicuntur esse loca humiliora apud Iordanem, hic autem nihil distinguitur, sed generaliter vocātur ista loca campestria Moab. Non erant tamen Iudæi nunc in campestribus Moab, idest in prima parte, ubi proprie sūt campestria, sed in planioribus locis Moabitarum apud Iordanem, quod patet, quia erant tūc in Belsethim, cum etiam ante hoc fuissent ibi, quando deceperunt eos mulieres Moab, & Madian supra capitu. 25. Belsethim tamen erat in planioribus locis Moabitarum infra 33. capitu.

Iuxta Iordanem contra Iericho. Idest ista campestria Moab, ubi erant castra sunt iuxta Iordanem: nam Iordanis labitur per quandam vallem, quæ est in extremitatibus terræ Moab, & terræ duorum regū Amorrhęorum ex parte orientali: & ibi est planicies quædā quæ vocāt campestria Moab, vel planiora loca Moabitarum. Dicuntur autem esse ista campestria contra Iericho, quia a fronte respicit Iericho ista campestria Moab. Diuidit enim Iordanis terram Moab, & Chanaan: nam terra Moab, & duorum regum Amorrhęorum est ex parte Orientali Iordanis, ut patet Iosue capitu. 13. terra autem Chanaan est ex parte occidentali infra 34. cap. & quia in terra ista ciuitas magis Orientalis est Iericho in introitu terræ Chanaan cōmunicat terram Moab, & Iericho Iordane intermedio.

Egressi sunt autem. Hic ponitur tertium, scilicet pdę diuisio, & diuiditur in partes quatuor, quia primo ponitur fęminarum occisio. Secundo immundarum lustratio. Tertio prædæ diuisio, & primitiarum solutio. Quarto gratuita oblatio. Secunda ibi. *Manete septem diebus.* Tertia ibi. *Dixit quoque.* Quarta ibi. *Cumque accessissent.*

Quare Moyses, & Eleazarus egressi sūt extra castra in occursū bellatorum. Circa primum dicitur, quòd Egressi sūt Moyses, & Eleazar sacerdos in occursum bellatorum extra castra.

Dicunt autem Iudęi, quòd causa huius egressionis fuit, quia tota multitudo, quę manserat in castris vidit bellatores veniētes cum pręda, & voluit eis exire obuiam ad arripiendum prędam: Moyses autem, & Eleazarus, & principes multitudinis exierunt priores, ut detinerent multitudinem ne faceret aliquem insultū contra bellatores. Sed hoc nihil est, quia si multitudo, quæ manebat in castris voluisset accipere prædā bellatorum, etiam potuisset accipere eam in castris, ideo nihil proficiebat, quòd Moyses, & Eleazar egrederentur ad detinēdum multitudinem, quia etiam si tunc eam detinerent, postea in castris multitudo eriperet prædam de manu Bellatorum.

Dicendum ergo, quod egressi sunt isti principes ad honorandum bellatores, & congratulandum eis, quia prospere gesserant pro tota multitudine, & posuerant animas suas in manibus suis. Vel forte egressi sunt isti ad loquendum aliquid bellatoribus, scilicet

F quòd purificarentur antequam ingrederentur in castra, vel quòd diuiderent prædam taliter, aut taliter, quæ omnia dicta sunt eis extra castra, ut patet infra. Et dicitur hic de Moyse, & Eleazaro, quòd egressi sunt, quia isti erant pręcipui in toto populo. Etiam quia uterque eorum locutus est ad bellatores: nam Moyses dixit de occisione mulierum, & paruulorum: Eleazarus autem de quadam purificatione, ut patet infra.

Et omnes principes Synagogæ. Idest omnes principes totius multitudinis, qui manserant in castris, multi enim de principibus iuerant ad bellum, ut patet infra, scilicet iratusque Moyses principibus exercitus tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello, &c. erant
G autem isti principes viri proceres, qui habebant aliquam excellentiam inter cęteros Iudæos, & per hos regebatur populus, atque vocabantur isti ad consilia.

In occursum eorum extra castra. Ad magnum honorē ista pertinent, scilicet, quòd omnes principes irent in occursum bellatorum ad congaudendum eis, & ut magis honorarentur bellatores non exiuit in occursum eorū vulgaris, & rustica multitudo, sed principes multitudinis, sic enim apud Romanos fiebat, cum quis reuertebatur de bello prospere gesto, quòd dabatur ei triumphus, qui erat magnæ solennitatis.

Iratusque Moyses principibus exercitus. Causa indignationis fuit, quia reseruauerunt fęminas, & paruulos, maxime autem propter fęminas iratus est, ut patet in
H litera. Et fuit iratus principibus, quia alij bellatores nihil in hoc deliquerant, cum ipsi nihil iuberent, aut facerent, sed exequebantur iussa principum.

Tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello. Vocantē tribuni principes super mille, & centuriones principes super centum. Isti enim iuerant ad bellum, quoniam tota gens duodecim millium bellatorum diuisa erat per hos, & similes principes. Non enim poterat conuenienter dirigi, si tota gens immediate subiecta esset uni principi. An tribuni & centuriones illi fuerint, quos elegit Moyses cōsilio Iethro.

Ex hoc autem arguunt aliqui, quòd tribuni, & centuriones, quinquagenarij, & decani, quos ordinauit Moyses ad consilium Iethro in populo manebat us-
I que ad tempus istud, scilicet in fine anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, & hoc quidem verum est, quòd iste ordo principatuum durauit in toto deserto, ut declaratum fuit supra capitulo undecimo, tamen non sequitur ex hoc, quòd manserint, quia ista litera non intelligitur de centurionibus, & tribunis, quos constituit Moyses ad cōsilium Iethro, sed de alijs, qui præpositi fuerunt bellatoribus tempore belli solum, quod patet, quia de omnibus tribubus accepti sunt bellatores mille, & isti erant per electionem, scilicet, ut assumerentur fortiores, & conuenientiores ad bellum: non cōtingeret ergo, quòd de qualibet tribu acciperentur mille viri, qui essent sub uno tribuno illius tribus: nam non contingeret, quòd omnes illi mille viri essent electi ad pugnam, cum frequenter inter mille non electos reperiantur pauci, qui ad pugnam
K conuenientes sunt, sicut patet de exercitu Gedeonis qui accepit triginta duo millia virorum ad pugnandum contra Madian, & cum dixisset, si quis formidolosus est, & timidus recedat hinc. recesserunt viginti duo millia, & manserunt solum decem millia, & adhuc de illis decem millibus manserunt, postea solū trecentum, ut patet Iudicum capitulo septimo. Sic ergo videtur, quod quando Moyses eligeret viros bellatores contra Madian non accepit omnes, quotquot erant sub uno tribuno, vel sub uno centurione, sed eligebat aliquos de existentibus sub quolibet tribuno, vel centurione: postea autem cum collecti

lecti essent mille viri de qualibet tribu præficiebatur eis vnus tribunus, & decem centuriones, qui non erant de prioribus tribunis, & centurionibus, sed nouiter instituti. & si contingeret aliquem de prioribus tribunis, vel centurionibus nunc esse tribunum, vel centurionem non fiebat hoc, quia primo fuerat tribunus, vel centurio, sed quia nunc nouiter institutus erat. Durauit autem iste principatus solum, dum gereretur bellum, & postea rediit principatus, qui primo erat, redeunte quolibet viro ad suum tribunum centurionem, & decanum: quilibet enim de populo habebat super se istos quatuor principes: nisi ipse de principibus esset, & hoc, quia isti principes erant subordinati, vt declaratum fuit Exo. cap. 18.

Cur fœminas reseruastis. Quasi dicat, male fecistis, debuissetis enim illas occidere: intellexit autem hic Moyses solum de fœminis, quæ cognouerant viros: nam ipse postea iussit has solas occidi. Et increpat Moyses istos principes, non quidem quasi egerint cōtra legem, quia per legem non debebant occidi istæ fœminæ, cum non essent de terra Chanaan: Deuteronom. cap. 20. sed increpat eos, quasi agentes contra intentionem Dei, & contra rationem: nam Deus iusserat, quòd pugnarent Israelitæ contra Madianitas, quia deceperant eos, & fecerant peccare in Deum suum. supra cap. 25. vbi dicitur, quòd deceperunt eos per idolum Phegor, & Cozbi filiam principis nobilissimi Madian: sed ista deceptio facta est per fœminas: ergo ipsę debebant etiam occidi.

Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel? Quasi dicat, nunquid vos nesciebatis, quòd ista vindicta expetebatur propter peccatum ad quod Madianitæ induxerūt Israelitas? Sed istę mulieres sunt, quæ induxerunt Israelitas ad peccandum: ergo puniendæ erant. Dicitur autem quòd istæ deceperunt filios Israel, quia aliud agebant, & aliud se agere ostendebant: nam ipsę solum venerant, vt deciperent filios Israel prouocando eos ad idolatriam, & libidinem: finxerunt tamen se venisse ad vendenda cibaria: & sic faciebant, vt fraudem suam aliquo velamento obumbrarent. Etiam cum inducebant Israelitas ad immolandum dijs suis fingebant se hoc facere ad solatium, & sub spe libidinis; faciebant tamen ad hoc, vt Deus irasceretur illis, cum immolassent dijs alienis.

Ad suggestionem Balaam. Quasi dicat, istæ fœminę non imaginatæ sunt istam fraudem, nec viri Madianitæ, sed Balaam: nam cum non potuisset maledicere Israelitis ad petitionem regis Moab, dixit ei, quòd daret consilium quando iret in terram suam: consilium autem fuit istud, quod habetur hic, & supra cap. 25. Idem patet Apocal. c. 2. vbi dicitur, quòd Balaam docuit mittere scandalum coram filijs Israel, scilicet, comedere de immolaticijs, & fornicari, quod versum fuit Iudæis in scandalum, idest, in causam mali.

Et præuaricari fecerunt vos in Deo. Idest, fecerunt, quòd peccaretis contra Deum vestrum. Vel præuaricari, idest, trāsgredi legem, vel pactum: est enim propriè præuaricari, quando ea, quæ promisimus non seruamus, & sic Iudæi pepigerant colere Deum verum, & non habere Deos alienos: & tamen non seruauerunt pactum cum immolauerint idolo Phegor: ideo præuaricati sunt.

Super peccato Phegor. Idest in peccato idoli Phegor. Fuit autem peccatum, quòd Iudæi coluerunt illud Idolum, quod vocatur Phegor, vel alio nomine Beelphegor. Vel est secundum quosdam Phegor nomen montis, & idolum quod colebatur in monte illo vocabatur Baal: dicitur tamen hic idolum Phegor, quia ponitur in genitiuo, scilicet, idolum, quod erat in monte Phegor. *Vnde, & percussus est populus*. Et

A propter istud peccatū percussus fuit populus plaga magna: nam viginti quatuor millia virorum perierūt supra cap. 25. *Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini*. Idest si aliqui manserunt de masculis Madianitis, qui occisi non sint, occidantur. Cum enim iste populus fecerit istam fraudem contra Iudæos: quamquàm non omnes fuerint in cōsilio hoc: tū omnes mori debuerunt. *Etiam paruulos*. Idest etiam occidite paruulos, quasi dicat, si aliqui manserunt de adultis, occidite illos: sin autem saltim paruulos occidite. Illud autem fuit contra legem cōem, quia in alijs gētibus q̄q̄ pugnarent Iudæi, & vincerent non poterāt occidere paruulos nisi essent gentes illæ Chananęæ Deut. c. 20. vel essent positę sub anathemate. Hic au-

B tem neutrum erat: fuerunt tamen occisi paruuli propter peccatum patrum ad magnam detestationem istius criminis: aliàs autem vendendi erant in seruos, vel accipiendi a Iudæis, sed non occidendi. *Et mulieres, quæ nouerunt viros in coitu iugulate*. Israelitæ enim bellatores nullam de fœminis occiderant, quia lex non iubebat, cum non essent de mulieribus terræ Chanaan. Moyses tamen iussit occidi de illis eas, quę cognitæ erant a viris. Causa autem quare occiderentur fœminæ istę, erat, quia per ipsas venerat malum. Sed quare magis occidantur illæ, quæ cognouerant viros. Dicunt aliqui, quòd volebant Israelitæ punire illas, per quas peccatum venerat in Israel, & istę erant, quæ cognitæ fuerant ab Israelitis.

Quare iussit Moyses q̄ occiderentur oēs fœminæ, q̄ cognouerunt viros.

Sed videtur hoc aliqualiter durum, quia non om-

C nes fœminæ Madianitarum, quæ cognitæ erant a viris, fuerant cognitæ ab Israelitis, aut venerant ad decipiendum eos: ideo non debebant omnes occidi pro hoc scelere. Ideo dicunt quidam, quòd causa huius occisionis fuit, ne Israelitæ contaminarentur: nam si mansissent omnes illæ fœminæ in potestate Israelitarum polluerentur cum eis accipiendo eas in vxores, vel concubinas, sed hoc non licebat quātum ad omnes, sed solum quantum ad virgines, vt colligitur Deuteronom. cap. 21. ideo occisæ fuerunt omnes fœminæ cognitæ a viris manentibus solis virginibus, & has poterant accipere Iudęi in vxores. Sed ista ratio non stat: nam si propter hoc occisæ fuissent fœminæ corruptæ, etiam occidi deberent in omnibus

D alijs bellis omnes fœminæ corruptæ, quas acciperent Iudæi in præda. Sed falsum est, quia nulla de fœminis corrupta, aut virgo occidi debebat, nisi esset pugna contra populos Chananęorum Deuteronom. capitu. vigesimo. Item non stat ista ratio, quia poterant Iudæi vendere omnes fœminas corruptas gentibus alienis, & sic non commiscerentur eis: sic enim faciebant, qn̄ accipiebant in pugna mulieres, quæ non essent de genere Chananæorum, vt patet præallegato capitulo.

Sed dicendum, quòd causa fuit illa, quæ primo dicebatur, scilicet, quòd volebant Iudæi occidere illas, per quas venerat peccatum in Israel, & quia non poterant distinguere, quæ essent illæ, quę erant co-

E gnitæ a viris Israelitis, vel quæ ab alijs viris occidebant omnes fœminas cognitas a viris, & sic occidebantur ibi omnes, per quas malum venerat in Israel. Istæ fœminæ iugulatæ fuerunt extra castra, scilicet, antequam bellatores introirent in castra, nam quousque purificarentur manserunt extra castra diebus septem, vt patet infra in litera.

Puellas autem, & omnes fœminas virgines reseruate vobis. Idest seruate apud vos fęminas virgines. Dicebat hoc Moyses, quia ipse cum alijs principibus populi regressurus erat in castra, viri autem bellatores mansuri erant extra: ibi quoque occidere debebant fœminas cognitas a viris, & seruare virgines: nam etiam vir-

ginibus ductis de terra Madian non licuit ingredi in castra vsque ad septem dies quousque purificati essent bellatores, quia tam ipsę quam bellatores censebantur immundi ex contactu mortuorum, vel aliàs: & non dicitur hic: reseruate vobis, idest, seruate pro vobis, quia istæ puellæ virgines non solum cesserunt bellatorib⁹, sed medietas earum data est reliquę multitudini non pugnanti, vt patet infra, sed dicitur reseruate vobis, idest seruate apud vos, scilicet, per illos dies septem, in quibus purificabantur, vt patet infra. Ponuntur autem hic puellę, & virgines: puellæ enim vocantur illæ, quæ paruæ ętatis sunt, ita vt de eis nullo modo verisimile sit, quòd a viris cognitæ essent, & circa istas non fiebat aliqua inquisitio an essent virgines, sed reseruabantur tanquam manifestę virgines. Vocantur autem hic virgines illæ, quæ erant adultæ ætatis, ita vt a viris cognosci potuissent: erat tamen dubium an cognitæ essent: & de istis fiebat inquisitio, an essent virgines, & tunc seruabantur, alioquin iugulabantur.

Quomodo mulieres cognoscebantur, quæ essent virgines, & quæ corruptæ, & quot modis cognosci potest, quòd aliqua puella sit virgo. Quæst. V.

QVAERET Aliquis quomodo Iudæi cognoscebant, quæ mulieres essent virgines, & quæ corruptæ. Respondendum est, quòd multipliciter cognosci poterant tam diuinitus, quàm humanitus: dicunt autem quidam Iudæi, quòd ista cognitio fiebat per arcam fœderis, scilicet quòd præsentabantur omnes fœminæ coram arca, & illę, quæ erant virgines nihil patiebantur, quæ autem defloratæ erant confestim cadere cogebantur. *[Primus modus inquirendi virginitatem.]* Alij autem dicunt, quòd cognoscebatur hoc per laminam sacerdotalem, scilicet quòd ponebatur in fronte sacerdotis, & fiebat id, quod dicebatur de arca. *[2. modus.]* Sed istud secūdum non est conueniēs. non enim potuerunt sic cognosci istę fœminę, quia ista cognitio non fuit facta intra castra, sed extra, & ibi iugulatę fuerunt fœminę corruptæ, & reseruatę virgines: ibi tamen non erat aliquis, qui posset lamina vti cum nō esset ibi summus sacerdos, sed filius eius Phinees, qui non poterat vti ornamentis pontificalibus viuēte patre suo Eleazaro. Alij dicunt, quòd fiebat ista inquisitio in rōnali, vel in lapidibus, qui erant super ephod. *[3. modus.]* Nam, vt dicit Iosephus, & declaratum fuit Exodi 28. cap. per fulgorem duorum onychinorum, qui erant in ephod, & per fulgorem lapidum rōnalis demonstrabatur veritas rerum, de quibus quærebatur. ideo sicut de cęteris ibi poterat inueniri veritas, ita etiam de virginitate si inquireretur. Aliter aūt dici pōt, quòd inquirebatur hoc in rōnali: nam illud erat ad declarandum veritatem rerum absconditarum: sic dr̄ Exo. ca. 28. *[4. modus.]* Portabit in pectore suo iudicium filiorum Israel, idest, Aaron portabit rōnale in pectore, per quod iudicabatur de veritatibus rerum, quas inquirebant filij Israel. Et iste erat modus cōis inquirendi, vt patet de Dauid: nam cum esset in vrbe Ceila, & timeret quòd traderent eum viri vrbis in manus Saul, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod, & tunc quæsiuit Dauid an traderetur in manus Saulis, & responsum est, quòd traderetur 1. Regum cap. 23. De modo autem, quo inquirebatur in rationali, scilicet, an inquireretur proposita quæstione in verbis, vel Scriptura in aliqua cedula, & posita in plicatura rationalis, declaratum est Exo. 28. cap. Iste modus erat valde conueniens ad inquirendas veritates: tamen hic non potuit esse, quia ista inquisitio fiebat extra castra ab ipsis, qui iuerant ad bellum. quod patet, quia dixit Moyses, quòd fœminas virgines reseruarent, & cognitas a viris iugula-

F rent: ergo ipsi debebant cognoscere, quæ erant virgines, vel quæ cognitæ a viris, sed non poterant ipsi cognoscere hoc in ephod, quia nullus erat inter eos, qui posset vti ephod cum istud esset ornamentum pontificale, & ibi non erat aliquis pontifex: ergo de istis quatuor modis inquirendi veritatem occultam, qui sunt ex parte Dei, nullus poterat stare, nisi primus, de quo dubium est, an fuerit.

Alio modo poterat inquiri veritas puellarum vel corruptio per tactum vasis genitalis, & hoc modo secundū iura est approbata inquisitio, vt matronæ inquirant virginitatem, vel habitudinem vasis fœmineī. extra de frigi. & male. cap. fraternitatis. quamquàm interdum matronæ inquirentes tam in tactu, quàm *[5. modus. Quo cognoscitur naturaliter an mulier sit virgo.]*
G in visu fallantur, quia sępe manus fallunt, & oculus obstetricum extra de proba. cap. causa matrimonij. & hoc modo potuerunt Iudæi inquirere.

Alio modo potest inquiri virginitas, siue in viro, siue in fœmina per lapidem quēdam preciosum, qui Gagates dr̄: aqua enim huius si bibatur virginitatem demonstrat: nam qui virgo fuerit non cogetur vrinare, qui verò non est virgo immediate cogetur vrinare. De hoc hr̄ in libro De proprietatib⁹ rerum in lib. 16. & de hoc loquitur Dioscorides in lapidario suo. *[6. modus.]*

Alio modo potest inquiri virginitas modo medicinali ex aspectu vrinarum, secundum quòd dicit Arnaldus de villa noua in quodam libro De embrione, *[7. modus.]*
H scilicet, quòd vrinæ virginum lucidæ, & claræ sunt, & quandoque albæ, & quandoque glaucæ. Si verò fuerint aurei coloris, & clarè animum coeundi significant. & hoc est verū in incorruptis. Corruptarū aūt mulierū vrina turbida est propter fracturā himenis: ideo sperma apparet in fundo vrinæ mulieris corruptæ: & multa alia sunt signa secundum medicos, per quæ satis veraciter cognosci potest an mulier sit virgo, vel non.

Multi alij modi sunt inquirendī de virginitate, aut defloratione puellarum, quorum aliquo poterant Iudæi vti ad cognoscendum hoc, quod inquirebant: & dato, quòd nullum alium haberent sufficiebat ille, quem ius recipit, scilicet, per tactum matronarum. *Et manete extra castra septem diebus.* Hoc
I fiebat, vt purificarentur illi, qui immundi erant, quibus non licebat ingredi castra quousque purificarentur. Dicunt autem quidam Iudæi, quòd hoc intelligitur de castris deitatis. scilicet de Sanctuario, & volunt, quod isti erant immundi per tactum mortuorum, & quia veniebant de bello volebant intrare in Sanctuarium gratias acturi de victoria, & offerre cupientes dona: ideo Moyses antequam fieret prohibuit. Et dicunt, quòd non vetantur isti ingredi castra multitudinis, aut castra Leuitarum, sed solum castra deitatis, a quibus excludebat immunditia contracta super mortuo. *[An immundi super mortuo venientes de bello Madiā prohibiti fuerint introire in castra deitatis, vel in castra multitudinis.]*

Sed istud non stat: nam necesse est, quòd dicamus istud intelligi de castris multitudinis, quia nulla alia
K vocantur castra.

Aliqui autem, vt Rabbi Salomon distinguunt triplicia castra, scilicet, multitudinis, Leuitarum, & deitatis. sed ista distinctio nullam habet rationem, aut fundamentum in sacra Scriptura, immo nec potest stare, quia si accipiantur castra aliquando pro castris deitatis necesse est, quòd omnis immunditia repellat a castris: quia nullus homo qualitercunque immundus immittebatur accedere ad altare Leuit. capit. vndecimo, & decimoquinto: nam propter hoc dicuntur aliquæ esse immunditiæ, quia saltem repellūt hominem ab accessu ad Sāctuarium, sed cū agitur de immūdiciis, de quibusdam dr̄, quòd propter illas erit homo extra castra, & quædam

sunt

sunt de quibus nequaquam dr, q erit extra castra: ergo non accipiuntur castra pro castris deitatis, quia alioquin semper diceretur, q erit homo extra castra cũ immundus fuerit. Item patet hoc, quia supra cap. 5. iubebatur, quòd fluentes semine, & immundi super mortuo, & leprosi eijciantur de castris: sed manifestum est de leprosis, quòd eijciuntur de castris multitudinis: ergo idem modus erit de fluentibus semine, & de pollutis super mortuo: sed hic agitur de pollutis super mortuo; ergo isti non debebant recipi in castris multitudinis.

Item patet hoc, quia dicitur præallega. cap. quòd Israelitæ eiecerunt de castris omnem fluentem semine, & immundum super mortuo, & leprosum, sed nullus poterat eijci de castris deitatis, quia non potest aliquis eijci de loco, nisi in quo manet, sed in castris deitatis nullus manet, cum solum irent illuc homines ad offerendum, & orandum: ergo nemo poterat eijci inde, sed dicitur de pollutis super mortuo, quòd eiecti sunt de castris: ergo intelligitur de castris multitudinis, in quibus manebant, de quo magis declaratum est supra cap. 5. Item patet, quòd istud intelligatur de castris multitudinis, quia dicitur supra, quod Moyses, & Eleazarus, & principes Synagogæ egressi sunt in occursum bellatorum extra castra; sed non potest intelligi de castris deitatis; quia non erant omnes isti in castris deitatis, scilicet, in Sanctuario; ideo necesse est intelligi de castris multitudinis. Dicitur etiam hic, quòd iussit Moyses bellatoribus, quod manerent extra castra, sed tunc erant extra castra multitudinis; ergo ibi manserunt, & nõ accesserunt in his septem diebus ad reliquam multitudinem tanquam coinquinati: non erant tñ oẽs coinquinati: quia ista immunditia septem dierum erat ex contactu mortuorum; sed aliqui erant de bellatoribus, qui nec tetigerant mortuos, nec occiderant: manserunt tñ oẽs quousque illi, qui immundi erant lustrarentur. Iussum est autem, q manerent per septem dies: quia totidem durabat immũditia super mortuo dicta supra cap. 19.

Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit. Hic ponitur a qua immunditia erant lustrandi illi, qui pugnauerant, scilicet, ab immunditia contactus morticini. Multæ autem aliæ immunditiæ sunt, de quibus Leui. cap. 11. & vsque ad 18. & supra capitu. 19. in quarum quibusdam homines manebant in castris: in alijs autem exibant de castris: non tamen fit hic mentio nisi de immunditia super mortuo, & hoc quia in bellatoribus ista manifestè erat. De alijs autem nõ patet: si tamen aliqua esset, deberent obseruare cæremonias purificationis illius. Et dicitur: Qui occiderit, idest, qui iam occidit, & qui tetigerit, idest, qui iam tetigit, quia est hic præteritum coniunctiui, & non futurum. Nam non datur hic regula pro immunditia contrahenda, sed pro iam contracta: æquiparantur autem ista duo quantum ad immunditiam, scilicet, tangere mortuum, & occidere. Aliqui enim occidebant, qui non tangebant, vt qui lapide, vel sagitta a longe percutiebant: & isti quamquam non cõtraherent aliquam realem immunditiam, tamen lex censebat eos esse immundos, ideo vtrique purificabãtur. *Lustrabitur die tertio & septimo.* Idest purificabitur in his diebus. Erat enim regula generalis, quòd quicunque tangeret aliquem hominem mortuum, vel introiret in tabernaculum eius, quando erat ibi cadauer; vel tangeret in agro cadauer hominis occisi, aut per se mortui; vel ossa illius, aut sepulchrum, erat immundus diebus septem, vt patet supra capitu. 19. & in istis diebus non licebat eis ingredi in castra, sed in die tertio lauabat homo corpus suum aspergendo aquã lustrationis, & non lauando, & ista aqua fundebatur

Regula generalis immũditię tãgẽtis mortuum.

A super hominem, & vestes. Iste ritus fiebat etiam in die septimo, & post hoc ad vesperum lauabat homo corpus suum, & vestimenta sua in aquis viuentibus siue aquis lustrationis: & tunc erat totaliter mundus. Aquæ autem lustrationis, quæ aspergebantur sunt aquæ commixtæ cineribus vitulæ rufæ, quæ cremabatur pro purificatione totius populi. De huiusmodi ritu habetur supra capitu. decimonono. & istud vocatur hic lustrari, idest, purgari: nam verbum lustro significat purgare, vel circunspicere, vel illuminare. Hic autem solum tangitur de purificatione, quæ fiebat in aquis lustrationis, quæ in die tertio, & septimo aspergebantur, & non dicitur de lotione in aquis viuentibus, quæ fiebat in die septimo

Aquæ lustrationis, q dicãt.

B ad vesperum, quia cum Legislator descripserit complete istam cæremoniam supra capitu. decimonono. non curauit hic omnia exprimere, sed infra expressit post omnes istas cæremonias, cùm dicitur: & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Et de omni præda Hic ponitur purificatio omnium aliorum, quæ contaminata erant. homines enim cõtaminabantur in contactu mortuorum, & purificabantur ritu supra posito. Res autem inanimatæ immunditiam incurrebant ex contactu mortuorum. Pro quo sciendum, quòd non incurrebant omnes res immunditiam ex contactu mortuorum, sed solum illæ, quæ pertinebant ad aliquem vsum humanum: inquantum per eas poterat homo effici im-

Quæ incurrebant immũditiã [illegible]

C mundus: vnde animalia, quæ non veniebãt in vsum humanum, vt feræ, & volucres, antequam caperentur ab hominibus non incurrebant aliquam immunditiam, licet tangerent cadauera. Res autem humanæ aliquando incurrebant immunditiam, hoc autem erat non propter se ipsas, quia immunditia erat quædam irregularitas, secundum quam excludebatur quis ab accessu, & ingressu Sanctuarij, & participatione aliorum sacrorum: nulla autem res humana potest priuari ista participatione sacrorum: ergo non incurrunt immunditiam propter se, sed secundum q possunt venire, & veniũt in vsum humanum, & possunt facere hominem immundum, sed adhuc non incurrebant omnes res humanę immunditiam ex cõ

D tactu mortui: nam nullum animal incurrebat immũditiam ex hoc: ideo quando supra cap. 19 datur regula de purificatione immunditiæ dictæ super mortuo solum dicitur de hominibus, & quibusdam rebus inanimatis: & ob hoc qñ bellatores duxerunt pecora, & iumenta de terra Madian, non debuerunt ea purificare nec iussum est, sicut fuit iussum, q purificarent res inanimatas. s. vestes, & metalla, & omnia vtensilia, vt patet hic. Item non poterant incurrere immunditiam omnes res inanimatę: nam fontes flumina cisternę lacus, & omnes congregationes aquarum non poterant pollui, quamquàm tangerentur a morticinis Leui. cap. 11. semina etiam q̃ sunt in granis non poterant pollui, quamquàm tangantur a morticinis, nisi

E forte respersa fuerint aqua, vt patet præalle. ca. omnia autem alia vtensilia, quæ in vsus humanos veniunt, siue metalla, siue vestes, siue aliæ res domesticæ polluuntur ex contactu mortui, vel saltem si sint in domo, in qua aliquis est mortuus, vt patet s. capit. 19. ista autem purificantur, sed non omnia. Quædam enim sunt, quæ cum semel polluta fuerint, nunquã ad vsus humanos redire debent, sed franguntur: sic est de omnibus vasis fictilibus, & de clibanis, & cytropodibus, vt patet Leui. cap. 11. aliquæ quoque res incurrunt immunditiam, & non purificantur, vt aqua, vel vinum, & reliqui humores si fuerint in aliquibus vasis, & ceciderit interius aliquid morticinum peni-

tus immunda sunt, & non possunt bibi, vt patet præal F lega.capitu. sed effunduntur. sic quoque si in domo alicuius morientis essent vasa non habentia operculum, nec ligaturam, humores, qui ibi essent, efficiebantur immundi, & non purificabantur postea supra cap. 19. Aliæ autem res pertinentes ad vsum humanum, vt vestes, & quæcunque alia, quamquàm incurrerent immunditiam ex contactu mortui, vel quia erant in domo alicuius morientis, postea purificabantur, sicut hr̄ s.c.19. & patet j. in litera. Iudicanẽ aũt oẽs res, quæ de præda adductæ sunt immundæ, quia erant in domibus morientium; & multa ipsorum ɔtigerant ipsos morientes, sicut vestes mortuorum, ideo quamquàm aliquid esset in illa magnitudine prædę, quod non esset immundum, oĩa pp dubium debebãt G purificari. *Siue vestimentum fuerit siue vas.* Idest, quidqd sit de præda, sicut vestimenta mortuorum, vel vasa q̃cunq; aut aurea, vel argentea, vel alia ptinẽtia ad alios vsus, purificabunẽ. De vestibus aũt erat magis manifesta rõ, q̃a Israelitę expoliauerant Madianitas mortuos. De his aũt vestibus manifestum est, ꝙ immunditiam ɔ̃xerint, quia non solum tetigerunt mortuos: se ẽt perfusę essent, vel resperſę sanguine mortuorũ. De vasis aũt non erat eadem rõ: erant tñ immunda, quia erant in domibus, in quibus erant mortui, vel erant apud ipsos mortuos, & ex hoc censet lex ɔ̃ctam esse immunditiam. Accipitur aũt hic vas gñaliter pro omni ɔtentiuo, vel quod est ad aliquam ministratio- H nem. Nam ſm modum Hebraicum arma vocantur vasa. s. vasa belli, & instrumenta musica vocantur vasa. s. vasa Psalmi: & sic intelligitur hic, ꝙ oĩa hæc purificarentur. Nam ẽt arma accepta de præda Madianitarum purificanda erant, vel quidquid aliud esset. Et intelligitur hoc de omnibus rebus duris. s. quæ non factæ sunt ex pilis, pellibus, vel lino; quia de istis immediate subditur. *Et aliquid in vtensilia præparatum.* Idest etiam si aliquid fuerit de præda præparatum in vtensilia. i. ad vsus expiabitur, sicut prædicta. & hoc si fuerit de pellibus caprarum, vel de pilis, vel de lino. Vtensilia aũt vocantur quęlibet instrã præparata ad aliquos vsus; nam ab vsibus denominanẽ, & pñt hic accipi vtẽsilia pro ipsis vasis, vel pro vsu. Primo mõ est sensus, ꝙ si erat aliquid de pellibus, pilis, & lino præparatum I ad vtensilia. i. ad faciendum inde vtensilia, ꝙ purificaretur, & tunc intelligitur, ꝙ si lana, vel pili, aut pelles, vel linum erant ad faciendum inde aliqua supellectilia, quamquàm nondum esset quidquam factum ex illis, purificarentur. Secundo mõ intelligitur, quòd si aliquid erat de pellibus caprarum, & pilis, & lino præparatum in vtensilia. i. præparatum ad vsus. s. ꝙ essent facta aliqua vtensilia ex pellibus, vel pilis, & lino, quæ proficerent ad aliquos vsus, debebant expiari. & iste sensus magis conuenit, quia non dicitur hic: si fuerint pili, vel pelles, vel linum ad vtensilia, ita ꝙ non essent facta vtensilia, sed dr̃: si fuerit aliquid de pellib', & pilis, & lino. s. quod iam sit factum ex his, purificabitur. Et istud est ad vtensilia. i. ad vsus: nam postquã K ista fabricata sunt, vtensilia sunt: & non ad vtensilia, nisi accipiantur vtensilia pro vsibus. sed etiam in hoc nihil differebat, quia siue essent pelles, pili, & linum, ex quibus nihil factum esset, vel esset aliquid factum ex his, vtroque modo expiari debebat. *De caprarum pellibus, & pilis, & lino expiabitur.* Idest, quidquid fuerit factum de istis, & accipiatur de præda, purificabitur. Et cum dicitur de pellibus caprarum intelliguntur omnes aliæ pelles quorumcunque animalium, & pili quicunque: sed Scriptura exprimit causa exẽpli in paucis.

Quomodo fiat expiatio. *Quæst. VI.*

QVAERET Aliquis de modo expiationis harum rerum. Et dicendum, quòd ista expiãtur dupliciter: quædam enim per ignem, scilicet si possunt transire per ignem: alia per aquam, sicut facta de pilis, vel pellibus, vt patet infra, & ista expiabantur aspergendo aquam lustrationis, secundum quòd fit in hominibus, scilicet, die tertio, & septimo: & sic erunt ritè purificata, vt patet supra 19. cap. manebant autem ista immunda omnibus istis septem diebus, ita quòd non liceret alicui homini mundo tangere illa, alioquin pollueretur, ita vt non posset accedere ad sacra.

An paruuli, & fœminæ ducti de præda Madian fuerint purificati aqua lustrationis. *Quæst. VII.*

QVAERETVR Vlterius de paruulis, & fœminis ductis de præda Madiã an expiati sunt ista aqua lustrationis. Respondendum est, quòd nullus de paruulis fuit expiatus, quia iussit Moyses occidi omnes paruulos Madianitas, & occisi sunt immediatè antequam bellatores introirent in castra: ergo non fuerunt purificati, quia purificatio solũ erat respectu eorum, qui erant in castris. s. vt isti, q immundi veniebant non polluerent eos, qui erant in castris. De fœminis aũt Madianitarum dicendum, ꝙ quędam occisę sunt, & quædam seruatæ. De illis, quæ occisę sunt constat, quod non fuerunt purificatæ, sicut nec paruuli, quia ad nihil opus erat purificari: & istud fuit in omnibus fœminis corruptis: virgines autem reseruatæ fuerunt, & diuisæ inter bellatores, & reliquam multitudinem, vt patet infra: ideo de istis est dubium an purificatæ fuerint.

Et dicet aliquis, quòd non fuerunt purificatæ, quia ista purificatio erat cęremonia Iudaica solum obligans eos, qui erant sub lege, sed virgines Madianitarũ erant in Gentilitate: ergo non erant purificandæ.

Respondendum est, quòd purificatæ sunt, & quando dicitur, quòd non erant sub lege, negatur: nam cum istæ essent captæ in bello, pertinebant totaliter ad ius, & potestatem Hebræorum: ideo obligabantur Iudæi facere eas redire ad cultum Iudaicum, Sic patet Exodi capitu. duodecimo, cum dicitur, quòd siquis de Iudæis habuit seruos empticios, scilicet, de Gentilibus circuncidat omne masculinum eorum, & sic manducabunt de phase. Si autem habet mercenarios, non poterit cogere eos ad circuncisionẽ: sed istæ fœminæ erant tanquam serui empticij, cum captæ essent in bello: ideo Iudæi compellebantur illas reducere ad cultum Iudaicum; sed erat ista cæremonia Iudaica: ergo debebant purificari: nam qui erat obligatus ad vnam cæremoniam legis erat obligatus ad omnes, quia non poterat quisquam obligatus esse ad vnam cæremoniam, nisi esset obligatus ad legem. Si autem ad legem, ergo ad totam legem. Sic arguit Apostolus ad Galatas capitu. quinto, dicens: Testificor omni homini circuncidenti se, quòd debitor sit vniuersę legis faciendæ, idest, solum ex hoc, quòd accepit circuncisionem obligatur ad omnes cæremonias. Item patent prædicta, quia Hebræi poterant accipere istas fœminas in vxores secundum regulam datam Deuteronom. 21. cap. sed tunc necesse esset, vt istæ obseruarent omnem ritum Hebræorum: ergo oportebat, vt purificarentur.

Aliquis autem dicet, quòd non fuit necesse istas fęminas expiari, quia q̃q̃ obligarenẽ ad expiationẽ aliàs obseruationem cæremoniarum, si manerent in-

ter Hebræos tamen poterant Iudæi illas vendere alteri genti: ergo non compellebantur illas facere obseruare cæremonias legales. Nam si vendere deberent non conuerterent eas ad ritum Iudaicum, quia postea non possent vendere alicui Gentili, cum esset dare occasionem, vt ille, qui semel effectus erat Iudæus rediret ad ritum Gentilium. A

Respondendum est, quòd si Iudæi immediatè, vt venerunt de bello Madian vendidissent omnes fœminas, non cogerentur purificare aliquam earum, quia immundicia attendebatur respectu Sanctuarij, scilicet, ne pollueretur: & respectu eorum, qui erãt in castris, sed si venderẽtur istæ fœminæ immediatè, vt ductæ sunt de bello, non accederent ad Sanctuariũ, nec ad eos, qui manebant in castris: ergo nihil prode B erat purificari. Dicendum tamen quòd purificatæ fuerunt, quia istæ fœminæ fuerunt introductæ in castra, & manserunt inter Iudæos habitantes cum eis. Quod patet, quia medietas earum data est bellatoribus, & medietas reliquæ multitudini, & quædam ex eis datæ sunt Eleazaro sacerdoti, sed ad hoc necesse erat, vt purificarentur, quia aliàs inficerent cęteros, cum quibus morarentur in castris; ideo ipsę quoque purificatę sunt eodem ritu, quo Iudæi. Et cum arguebatur, quod purificatio est cæremonia Iudaica, & solum debebat seruari in Iudæis, sed istæ puellę non erant subiectę legi; ergo &c. Respondendum, quod erant subiectæ legi: nam eo quod erant captæ in bello obligabantur Iudæi facere, quòd seruarent cæremonias legis, sicut dicebatur supra de seruis empti- C cijs. *Eleazar quoque sacerdos.* Supra ponebatur locutio Moysi de purificatione bellatorum: hic autem ponitur alia cęremonia de eadẽ purificatione, quã protulit Eleazar, & nõ est intelligẽdũ, quod Eleazar quasi a seipso ista dixerit, sed quia Moyses iussit ei, quod ista diceret, vt patet verbis eius, scilicet, hoc est præceptum legis, quod mandauit Dñs Moysi, quare autem Moyses aliquid locutus fuerit, & aliquid Eleazar non potest penitus patere causa. Et forte causam non habet, nisi solam voluntatem; quia in multis, quæ indifferentia sunt ob solam voluntatem sic, vel sic agimus, vel potest dici, quod Moyses fecit hoc ad honorandum Eleazarum, scilicet, quòd aliqua præcepta daret Moyses, & aliqua Eleazarus: dicitur autem hic Eleazar sacerdos, D idest, sacerdos magnus per excellentiam, quia ipse successerat patri suo, supra cap. 20. *Ad viros exercitus, qui pugnauerant sic locutus est.* Idest, mandatum istud de purificatione dirigebatur ad viros bellatores, & hoc quia ipsi facere debebant cęremonias purificationis cum manerent extra castra. Dicunt autem aliqui, quòd Eleazarus locutus fuit ista, quia ministratio legis in cæremonialibus magis pertinebat ad sacerdotem magnum, quàm ad Moysen, cum inundicia, vel immunditia principaliter attendatur respectu Sanctuarij, cuius cura pertinet ad sacerdotes: ideo solus Eleazar dare debebat ista præcepta, & non Moyses, quia tñ sacerdotes noui erant, & nondum instructi, Moyses aliquando præcepta dabat. Sed ista ratio E multum superficialis est, quia sicut Eleazarus dedit hic quædam præcepta de purificatione: ita poterat dare ea, quæ dedit Moyses. *Hoc est præceptum legis, quod mandauit Dominus Moysi.* Prius enim ponit auctoritatem dicti sui, quàm dicat, scilicet quòd istud non est ex voluntate sua factum, sed ex mandato Dei, & denũciauit Dominus istud per Moysen: ei enim loquebatur, & postea Moyses ad populum, vel ad sacerdotes.

Aurum, & argentum. Hic ponitur regula de purificatione, quæ non erat eodem modo celebrãda in omnibus, sed quædam purificanda erant per ignem, alia autem per aquam: sunt enim ista duo elementa

Duo elementa purificatiua.

A purificatiua omnium immunditiarum: nam propter subtilitatem ignis, & viuacitatem caloris omnes impuritates consumit: nec est aliquid quod ita perfectè purificationem faciat. Vnde tota impuritas sęculi huius in iudicio per ignem purificabitur, vt patet prima Petri cap. 3. & in istis elementatis quando aliquid penitus purificari debet, per ignem purificatur, si potest ignem sustinere. Secundum purificatiuum est aqua, quę sordes abluit, non quidem consumendo, sed abstergendo. & ista purificatio minor est, quia aqua solum tollit sordes, quæ superficietenus inhærent: & non multum radicatæ sunt: ignis autem quascunque tollit. Vnde & aqua vim purificatiuam ab igne suscipit: nam aqua si calida sit magis purificare B potest, quàm cum frigida est, hoc autem quia calor digerit, & subtiliat, & facit, quòd aqua magis penetrare possit, & consequenter efficacius sordes tollere. Purificatio ergo ignis est efficacissima: purificatio autem per aquam solum est in defectum, scilicet, cum non potest adhiberi purificatio per ignem, & hoc quia quędam res ignem non tolerant. Et sic dicitur hic, quod omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur, & quod non potest sustinere ignem lustrabitur aqua, & quia omnia metalla possunt sustinere ignẽ, dicitur quòd aurum & argentum, & omnia metalla igne purgabuntur. *Aes & ferrum.* Aes aliquando est nomen generale ad alia metalla, & etiam monetę vocantur æs, quia fiunt de metallis. sic dicitur Lucę 21. cap. quod vidit Christus quandam viduam mit- C tentem in Gazophylacium æra minuta duo, idest, duos paruos denarios. Alio modo accipitur ęs specialiter pro quodam metallo; & in ista significatione accipitur hic, cum nominentur sex metalla, septimũ autem metallum, scilicet, cuprum subticetur hic, quia intelligitur per alia sex, vel per clausulam generalẽ, quæ sequitur, scilicet. Omne quod potest transire flammas. cuprum autem potest sustinere ignem, sicut cętera metalla.

Quare hic ponuntur omnia metalla purganda, & seruanda. in destructione vero Iericho tantum quatuor.
Quæst. VIII.

D QVÆRET Aliquis quare hic ponũtur omnia metalla purganda per ignem, & seruanda, & in destructione vrbis Iericho solum accipiuntur aurum, argentum, æs, & ferrũ: Iosue c. 6. Rñdent aliqui, quod ibi ẽt reseruantur omnia metalla, sed non exprimuntur spãliter cũ intelligant per vasa ęnea, quia æs est nomen gñale ad metalla. Sed istud non stat, quia ibi distinguitur æs a ferro, auro, & argento: si aũt acciperetur gñaliter non distingueretur ab aliquo metallo, sed oĩa assignaret. Iõ aliter & melius rñdendum, quod magna diuersitas est inter destructionem Iericho, & destructionem Madianitarum; quia Iericho ɔsecrata fuit Deo, & anathematizata hominibus: ita quod nihil liceret accipere eis inde, quod in E vsus humanos pueniret, vt patet Ios. c. 6. nã & Achã, q accepit palliũ coccineũ, & regulã aureã lapidatus est Iosue c. 7. iõ illa, q̃ diuino cultui applicari nõ poterant destruebantur totaliter: inter metalla aũt solũ quatuor applicabant cultui diuino in vasis & supellectilib⁹ Sanctuarij, s. aurũ & argẽtũ, ęs, & ferrũ: iõ ista quatuor reseruari debuerũt: patet hoc, quia aurũ erat ad faciẽdum duo Cherubĩ sup arcã, & ad faciẽdũ ppitiatoriũ, & ad cooperiẽdũ arcã, & altare thymiamatũ p totũ, & ad faciendũ candelabrũ cũ omnib⁹ vasis suis: argentum aũt erat ad faciẽdũ bases tabularũ, & ad facienda capitella colũnarũ. De his Exo. c. 25. & 26. ęs erat ad faciẽdũ bases colũnarũ atrij, & paxillos, & labrũ ęneum, &

coperiendum altare holocaustorum, & ad faciendũ vasa eius. De his Exo.cap.27. ferrum aũt erat ad faciẽdum instrumenta erigendi, & deponendi tabernaculum, vt martellos forcipes, & similia. Solum ergo ista quatuor iussa sunt seruari in destructione Iericho, & fuerunt posita in thesauris Domini: Iosue cap. sexto. destructio autem Madianitarum non fuit Domino consecrata, sed facta ad vtilitatem multitudinis Israel, ideo omnes greges, & armenta, iumenta, & omnia supellectilia, & omne metallum, & puellæ virgines, & generaliter quidquid ad vsum humanũ conferre potest conseruatum est præter omnes mares, & fœminas cognitas a viro, & apparet differentia, quia in destructione Iericho nihil acceperunt Israelitæ, sed omnia posita sunt in thesauris Domini. In præda autem Madian omnia prouenerunt popularibus, & sacerdotibus, præter aurum, quod ipsi spõte Deo obtulerunt, vt patet infra. *Et omne quod potest transire flammas*. Idest, omne quod igne purificatur, & non consumitur, aut incineratur, & hoc fit dupliciter, quia quædam transeunt per ignem, & eliquantur in eo, sicut aurum, argentum, stannum, cuprũ, & plumbum: alia autem transeunt per ignem non eliquata, sed consumuntur in eis impuritates, sicut æs, calibs, & ferrum, quocunque autem horum modorum debebat fieri purificatio in igne. Alia autem sunt, quæ nullo modo sustinent ignem, vt vestes, pelles, lina, & similia. *Igne purgabitur*. Ista purificatio non est cæremonialis, sed naturalis, quia in ea adimuntur impuritates realiter, in purificatione autem legali non adimuntur impuritates, sicut in aspersione aquæ lustrationis: immo ibi maior causatur impuritas, cum illa aqua sit commixta cineribus vitulæ: ista tamen purificatio accipitur hic, vt cæremonialis. Censentur enim omnia ista fuisse immunda, ideo cum transeunt ad Iudæorum vsum debebant purificari. *Quidquid autem non potest sustinere ignem*. Ista sunt, quæ in igne posita in cinerem vertuntur, & fumum emittunt, quod est per resolutionem ipsorum, & sic est generaliter de omnibus, quæ non sunt metalla, vel non habent conformitatem magnam cum metallis. *Aqua expiationis sanctificabitur*. Ista purificatio ponitur in defectum, quia efficacissima purificatio est in igne: quæ autem non sustinent ignem possunt habere quandam leuem purificationem, in aqua vt dictum est. Ista tamen non purificabantur in aqua per ablutionem, & defricationem, sed per solam aspersionem aquæ cum cineribus: vnde ista non erat purification aturalis, sed cæremonialis, quia non erant purificata realiter ista, sed secundum opinionem legis: & non dicitur, quòd purificabuntur in aqua simpliciter quasi in quacunque aqua lauari possent, sed dicitur de aqua expiationis: ista enim est aqua commixta cineribus vitulæ rufæ. De cæremoniis autem faciendi, & conseruandi istos cineres patet supra capi. 19. Cum vero aliquis homo, vel aliqua supellex expiari debebat, ponebatur modicum de cineribus in aliquo vase, & superfundebatur aqua ad commixtionem, & tunc in vase illo tingebatur hyssopus, & aspergebantur ex illa aqua homines immundi, vel vtensilia supra capitu. decimonono. Vo[illegible]tur autem aqua expiationis, quia ista sola est, quæ expiabat. Nam licet aqua pura naturaliter expiet abstergens sordes; lex tamen non iudicabat aliquem purificatum esse quousque aspergeretur ista aqua. Vnde siquis renuerit aspergi ista aqua, manebat immundicia sua super eum, & peribat de populo suo atque contaminabat Sanctuarium Domini supra 19. cap. Et dicitur hic sanctificabitur, idest, mundabitur, quia istæ res mundatę erant, cum aspergerentur ista aqua. San-

F ctificare enim multipliciter accipitur, sicut sanctum esse: sanctus enim significant mundum, & firmum, & Deo applicitum, & sic sanctificare est mundare, confirmare, Deo applicare. De primo patet Leui. cap. 11. & 20. Sancti estote, quia ego sanctus sum, idest, estote mundi, quia ego sum mundus. De secundo sunt multa exempla, quia frequenter dicitur cum dãtur aliqua præcepta: erit hoc sanctum lege perpetua, idest, erit hoc firmum. De tertio patet Exo. capit. 13. Sanctifica mihi omne masculinum, idest, applica ad ad me. Idem de die sabbathi Exo. c. 20. hic autem accipitur sanctificare in primo modo: alijs modis accipitur sanctificare, sed non sunt ita vsitati. *Et lauabitis vestimenta vestra die septimo*. Istud intelligitur de lo-

Sanctificare quid significet.

G tione, quæ erat in aquis viuentibus: nam illi, qui erant contaminati super mortuo in die tertio, & septimo aspergebantur aquis lustrationis, & in fine diei septimi lauabantur in aquis viuentibus, & ista non erat aspersio, sed lotio per defricationem. Differebat autem ab aspersione aquæ expiationis, quia illa erat cum cineribus, & ista non. Etiam quia illa erat ad aspergendum guttatim, & non ad abluendum: alia autem erat ad abluendum. Etiam quia aquam lustrationis non poterat aspergere super immundum, nisi alius, qui esset mundus, poterat tamen ipse immundus lauare seipsum in aquis viuentibus. De hoc patet supra cap. 19. & cum dicitur hic, quòd lauabunt

Quo differenter vtebant aquis lustrationis a viuentibus.

H vestimenta etiam intelligendum est, ꝙ lauarent corpora, sic patet præalle. cap. Legislator tamen non curauit hic exprimere omnem ritum purificationis, cũ supra expressus fuisset. De supellectilibus dubium est, an lauari debuissent in aquis viuentibus post aspersionem aquarum lustrationis, sicut erat de hominibus, & de vestibus. Dicendum, ꝙ non, quia supra cap. 19. vbi ponitur complerè iste ritus, non dr̃, ꝙ lauarentur supellectilia, sed solum homines & vestes. Circa cęremonialia tñ non obligabantur Iudæi plura facere, quàm iussum erat: immo nec debebant plura facere. Sic patet Deuter. 12. cap. i. quod pręcipio tibi, hoc tm̃ facito Dño: nec addas quidquam, nec minuas.

Et purificati postea castra intrabitis. Idest, cum feceritis omnia, quæ dicta sunt de purificatione intrabitis

I purificati in castra. i. ꝙ per cęremonias istas censebatur ablata omnis immunditia, & licebat introire istis in castra, vbi erant alij mundi: ante hoc autem non licebat ingredi in castra multitudinis, & multo minus in Sanctuarium: nunc autem ingredi poterant in Sanctuarium ad reddendum grates de victoria obtenta.

Dixit quoque Dominus ad Moysen: Tollite summam eorum, quæ capta sunt ab homine vsque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos, & omnes principes vulgi: diuidesq; ex æquo prædam inter eos, qui pugnauerũt, egressiq;

K sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem. Et separabis partem Domino ab his, qui pugnauerũt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus, & asinis, & ouib⁹, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimũ caput hominum, & boum, & asinorum, & ouiũ, cunctorumq; animantium, & dabis ea Le-

uitis, qui excubant in custodijs tabernaculi Domini. Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuagintaquinq; millia, boum septuagintaduo millia, asinorum sexaginta millia, & mille animæ hominum sexus fęminæi, quę non cognouerant viros trigintaduo millia. Dataque est media pars his, qui in prælio fuerant, ouium trecenta trigintaseptem millia quingentæ, è quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcentæ septuagintaquinque. Et de bobus triginta sex millibus, boues septuaginta & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexagintaunus. De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini trigintaduæ animæ. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicuti fuerat ei imperatū ex media parte filiorum Israel, quam separauerat his, qui in prælio fuerant. De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini, idest, de ouibus trecentis trigintaseptem millibus quingentis, & de bobus trigintasex millibus, & de asinis trigintamillibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Cumq; accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni centurionesque dixerunt: Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire periscelides, & armillas, anulos, & dextralia, ac murænulas, vt deprecens pro nobis Dominum. Susceperuntque Moyses, & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus pondus Sanctuarij sedecim millia septingētos quinquaginta siclos a tribunis & centurionibus. Vnusquisque. n. quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerūt in tabernaculum testimonij in monimētū filiorū Israel coram Domino.

Præda maxime describitur.

In bello illo nullus ex Israelitis fuit occisus.

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur de præda facta diuisio, & primitiarum solutio. Nam quāquàm non iuissent omnes ad bellum, tñ omnes de præda aliquid suscipere debebant, & quia in diuidenda pręda aliqui grauarentur, aut se grauatos putarent si hu-

A mano iudicio dirimeretur Deus dedit regulā de mō diuidendi. *Tollite summam eorum, quæ capta sunt*. Erat.n. diuidenda præda, ideo oportebat, vt primo sciretur numerus rerum acceptarum, vt sic iusta fieret distributio. *Ab homine vsque ad pecus*. Idest, tollite summam oīm hoīm, & pecorum non solum tñ fuerant capti hoīes, & pecora, sed ēt aurum, & argentum, & alia metalla, atq; supellectilia. De his aūt non dr̄, ꝙ cōputentur, & nō est, quia in illis non assumebatur distributio sm̄ numerum, sed sm̄ valorem: in pecoribus.n. & hoībus, ꝗꝗ non essent oēs æqualis valoris, tñ fiebat distributio sm̄ æqualitatem numeri: nec in hoc erat distributio iniusta, cum vtriq; parti possent dari hoīes, & pecora magni valoris, & parui valoris: ideo posset

B æqualitas esse valoris cum æqualitate numeri. In alijs aūt rebus. s. supellectilibus, & in metallis non pōt sic accipi, quia ista non sunt ita determinata, vt numerari debeant, quia pñt esse plura, vel pauciora per subtractionem, vel diuisionem ꝯtinui: ideo non hn̄t noīa distincta tanquam supposita, sed ꝯgregantur tanquam partes, & p ꝯgregationem iudicatur æqualitas, vel inæqualitas valoris. Item quia in istis est magna inęqualitas valoris: erit.n. aliqua supellex, q̄ valet plusquam mille supellectilia: iō comparatio numeri in his nihil est, sed modus erat, ꝙ quilibet ꝯferret in cōe omnia, quæ in bello acceperat, & omnibus collatis fiebat diuisio.

Quare in diuisione prædæ de supellectilibus non fuit facta diuisio, sicut in reliquis.

Dicet aliquis, ꝙ solum ponitur hic de hominibus, & pecoribus, quia alia non sunt distributa inter pu-

C gnatores, & reliquā multitudinem, sed quod quisq; rapuisset suum erat, vt patet infra in litera.

Respondendum est falsum esse: nam tunc pecora, & iumenta, & homines non diuiderentur inter pugnantes, & non pugnantes, quia soli pugnantes acceperunt prædam, ergo ipsi soli accepturi erant eā. Sed falsum est: ideo dicendum, ꝙ illud solum intelligitur de auro. s. quòd omnia alia, quæ capta sunt in bello, erant communia, & æqualiter diuisa sunt inter bellatores: aurum autem non est diuisum, sed quod quisq; accepit hoc ei proueniebat: ideo qñ fieri debuit diuisio prædæ inter pugnantes, & non pugnantes, pecora & iumenta, & homines æqualiter diuisi sunt. Cętera autem supellectilia non diuisa fuerunt per nume-

D rum, sed ducta sunt ad collationem, & ibi secundū æqualitatem valoris diuisa sunt. Aurum autem non fuit ductum ad collationem, sed quilibet sibi retinuit quod rapuerat: & postea Domino totaliter oblatum est, vt patet infra. *Tu & Eleazar sacerdos, & principes vulgi*. Isti debebant diuidere prædam, quia erant tanquam iudices populi, & erant viri honorabiles: iō populus magis ꝯfideret de eis, ꝙ fideliter summam acciperent atque diuiderent. Vocantur principes vulgi principes multitudines, & possunt isti accipi pro 12. principibus. 12. tribuum, qui erāt principes totius vulgi. Vel possunt accipi pro principibus, quos constituit Moyses consilio Iethro. s. pro tribunis, & Centurionibus, decanis, & quinquagenariis, de quibus

E Exod. 18. cap. Sed dicendum, ꝙ accipitur hic primo modo, quia quādo facta est computatio totius populi, vel debebat facere aliquid Moyses cū principibus semper assumebat principes 12. tribuum, vt patet s̄. c. 1. ideo ita acciperet hic ad computandū prædam. Itē patet, quia si intelligeretur de tribunis, centurionib⁹, &c. non diceretur, ꝙ Moyses, & principes vulgi diuiderent prædam, sed Moyses, & Iudices vulgi, quia isti non erant principes, sed iudices. Item non erat cōueniens iudices istos assumi ad faciendum aliquid cum Moyse, quia præ multitudine ꝯuenire non pñt ad vnum actum, sicut non posset totus populus ꝯuenire ad aliquid vnum, quod patet, quia accipiēdo oēs

Quare Moyses, & Eleazar, & principes populi diuiserūt prædam.

istos iudices, essent plures quàm 80. millia: nam paulo ante hoc computati fuerant in populo sexcenta millia virorum, & mille, & septigēti, & 30. ideo oportet, quia haberent isti sexcentos, & duos tribunos, & centuriones sex mille, & 17. & quinquagenarios 12. millia, & 34. & decanos sexaginta millia. & 183. qui sunt vltra 80. millia, qui non possent conuenire ad aliquē vnum actum, ergo non fuerunt isti congregati ad diuidendum prædam, & tollendum summam illius. Quòd autem tanta esset multitudo populi apparet in numeratione, quæ fuit facta pauloante hoc in eodē anno, de qua supra 26. cap. ideo accipiuntur hic principes pro 12. principibus 12. tribuum. *Diuidesque ex æquo prædam*. Idest diuides æqualiter: non solum ipse Moyses diuisurus erat prædam, sed etiam alij principes cum eo: & cum dicitur, ꝙ erat æqualis diuisio inter bellatores, & reliquam multitudinem non est sensus, ꝙ tantum daretur cuilibet de multitudine, quantum cuilibet bellatori, sed ꝙ tātum dabatur toti multitudini manenti in castris, quantum omnibus bellatoribus, & sic non erat diuisio per æqualia respectu personarum, quia bellatores erant 12. millia, vt patet supra in litera: reliqui autem manentes in castris erant quasi sexcenta millia virorum, vt patet supra c. 26. idō tantum dabatur vni bellatori, quantum 40. vel quinquaginta viris de illis, qui manserunt in castris. Sed arguetur, ꝙ deberet æqualiter diuidi præda inter eūtes ad bellū, & manētes in castris, q̄a dr̄ 1. Re. 30. equa ps erit eūtis ad bellū, & manentis ad sarcinas, & sic diuiderēt spolia. Ad hoc rñderi pōt dupliciter: vno mō, ꝙ illa lex nō erat tpe belli huius, sed incepit tpe Dauid, qñ pugnauit contra Amalechitas. Vnde dicitur preualle. cap. Et factum est hoc ex illa die, & deinceps constitutum, & præfinitum, & quasi lex in Israel vsque ad diem hanc: ergo a principio non erat ista lex; aliogn non dubitassent super hoc viri, qui fuerunt cum Dauid. Alio modo & conuenientius rñdetur, ꝙ datō, ꝙ ista lex fuisset a principio tempore huius belli cōtra Madianitas non obligarentur bellatores æqualiter diuidere prædam cum manentibus in castris, quia illa litera intelligitur de euntibus ad bellum, qui tamen postea manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorum, & illi aliquo modo dicuntur pugnatores: nam necesse erat, quòd aliquis maneret ad custodiendas sarcinas, alioquin possent hostes irruere super sarcinas, & diripere illas sibi. Cum ergo isti sint occupati in rebus bellatorum debent habere mercedem bellatorum. Item si acciderit, quòd bellatores superētur ab hostibus, illi qui sunt in custodia sarcinarum æqualiter erunt in periculo, quoniam hostes poterunt irruere super eos, & necesse est, vt succumbant, vel vt pugnent: hic autem est dissimile, quia isti, qui manserunt in castris non iuerunt ad pugnam in terram Madian ad custodiendas sarcinas bellatorum, nec accesserunt prope terram illam, & dato, quòd isti bellatores perirent non incumbebat eis aliquod periculum, quia remotissimi erant, ideo non debebant habere æqualem portionem cum bellatoribus, sicut si de regione aliqua irent quidam ad bellum, & alij manerent in vrbibus: manentes non debebant tantum recipere de pugna, sicut euntes ad bellum, vel forsè nihil. Hic tamen Deus iussit dari aliquid manentibus in castris: & hoc fortè nihil propter bonum pacis, quia qui manserunt in castris erant plurimi, & si euntes retinuissent sibi totam prædam irascerentur manentes, facerentque impetum in eos, & tumultuarentur castra. Datum autem est eis aliquid, scilicet, quòd quadraginta, vel quinquaginta de manentibus in castris reciperent tantum, sicut vnus de pugnatoribus. Vel potest dici, quòd fiebat hoc, quia

An debe rent spolia æqualiter diuidi inter bellantes, & non bellantes.

F manentes in castris erant dispositi ad eundum in bellum, sicut illi, qui iuerunt: ideo aliquid habere debebant, vel quia licet ipsi mansissent in castris, tamen non erant penitus, sicut qui manent in vrbibus, sed aliquo modo erant in expeditione bellica, ideo aliquid habere debebant, licet non æquale.

Inter eos, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum. Hic est ordo præposterus, quia prius est, quod aliqui irent ad bellum, quàm quòd pugnarent. hic autem dicitur primo de pugnatoribus, quàm de egredientibus ad bellum. iste modus loquendi est vitiatus apud poetas. Sic patet per Virgiliū secūdo Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.

Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma, q̄
G moriamur. Istæ duæ clausulæ, scilicet, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum, non ponuntur tanquàm distinctę, quia tunc esset sensus, quod illi, qui manserunt ad custodiendas sarcinas, & non pugnauerunt, non deberent habere aliquam partem de præda. Sed falsum est, ideo intelligendum, quòd vna clausula istarum nihil addit ad alteram, sed omnes, qui egressi sunt ad bellum habentur tanquam pugnantes, ideo omnes egredientes ad bellum acceperunt partem. Ponitur etiam alia clausula infra. Et fuerunt in bello: sed etiā ista nihil addit ad præcedentes, quia pro nullo alio accipitur hic fuisse in bello, nisi pro fuisse in numero bellatorum, licet actualiter non pugnassent.

H *Et inter omnem reliquam multitudinem*. Vocatur reliqua multitudo virorum manentium in castris: foeminæ autem non computantur hic, nec assignata fuit eis aliqua pars, quia ipsæ nunquam egrediuntur ad opera bellica, nec sunt conuenientes ad hoc, licet in politia Socratis determinaretur, quòd fœminæ egrederentur ad bellum, sicut viri sumendo parabolam ab animalibus brutis, sed hoc improbat Aristo. 2. Polit. capitu. 2. ideo pars illa, quæ prouenit multitudini diuisa est inter solos viros, sed solum inter illos, qui erant potentes ad opera bellica, scilicet, viginti annis, & supra, in qua ætate ascribuntur homines militiæ secundum legem Mosaycam, vt patet s. ca. 1.

Fœminæ secundū politiam Socratis debebant ire ad bellum nō autem secundum Arist.

I *Et separabis partem Domino*. Hic ponitur de primitijs dandis de rebus acquisitis in bello: Deus enim vult, vt gratulemur ei in singulis, in quibus nobis benefacit, sicut condignum est, vt omnibus benefactoribus nostris pro singulis beneficijs gratias impendamus, sed nihil in nobis est, quod Deo auctore non susceperimus: ideo in singulis ei gratias impendere deberemus: potissime tamen in eis, quæ maiora sunt, & magis a Deo conferri videntur: huiusmodi est de victoria belli: nam a Deo est, quòd vincamus, vel vincamur, & non dependet ex fortitudine bellica, vel ex multitudine bellatorum. Sic patet primo Regum decimoquarto capitu. ex verbis Ionathę ad armigerum suum, non est difficile saluare Domino, vel in multitudine, vel in paucis.
K & primo Machabæ. capitu. quarto: dicit Iudas facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cœlo fortitudo est: volebat ergo Deus, quòd pro hac victoria, quæ ab ipso collata fuerat, potissimum, quia miraculose collata fuerat, cum nec vnus de Iudæis perijsset de tot millibus Madianitarum, & desolata terra ei gratiæ fierent, & quia congratulatio licet in corde præcipua sit maior apparet, cum aliqd exterius manifestatur in opere, ideo voluit, ut in signo exteriori aliquid sibi fieret, quod denotaret interiorem gratulationem, & hoc fuit, quòd daretur aliquid de præda belli

Deo,

Deo, & quia Deus hoc recipere non poterat, nec eo indigebat, fecit, vt ministri eius, s. sacerdotes hoc reciperent, iubens, quòd tam bellatores, quàm reliqua multitudo manens in castris aliquid Domino impẽderent de præda, & determinatur hic quantum isti impendere deberent, & quia non solum fuerat hic collata victoria, sed etiam miraculose collata est, ipsi qui pugnauerant impenderunt omne aurum, quod acceperant in bello pro thesauris Domini, scilicet, q͂a nullus de euntibus ad bellum perierat, vt patet infra.

Considerandum autem, quòd istud quod separatũ est de parte, quæ prouenit bellatoribus, & de parte, q̃ prouenit reliquæ multitudini ad dandum Deo non fuit separatum post factam diuisionem per omnes, sed antequam daretur quidquã alicui, scilicet, quòd diuisa est præda in duas medietates ęquales, & de vna earum, quæ proueniebat toti multitudini data est quædam portio Deo, reliquum autem diuisum est in tot reliquam multitudinem, & sic factum est de portione, quæ prouenit bellatoribus. Dicitur autem hic, & separabis partem Domino ab his, qui pugnauerũt, idest de parte, quæ prouenit pugnatoribus adhuc separabis partem vnam Deo, idest ad dandum sacerdoti magno loco Dei, quanta autem sit ista pars, immediatè patet. *Ab his, qui pugnauerunt, & fuerunt in bello.* Idest de parte, quæ prouenit pugnatoribus, istæ duę clausulæ idem sunt, scilicet, pugnauisse, & fuisse in bello, q͂a nemo poterat pugnare, nisi sit in bello, existentes autem in bello pugnantes censentur, sed ponitur vtraque ex modo loquendi Hebraico, qui interdum superabundat. *Vnam animam de quingentis.* Idest de omnibus animabus, quæ prouenerunt bellatoribus dabis partem Domino, & modus erit, quòd de quingentis animabus detur vna: accipitur autem hic anima pro re animata: nam, siue homo, siue pecora vocantur hic animæ, & hoc, quia homines accepti in bello, & pecora ex medietate prouenerũt bellatoribus, & de his dabat partem Domino, multitudo etiam dabat partem de portione sua, sed dabat de quinquaginta animabus vnam. Causa huius diuersitatis est, quia illi, qui manebant in castris, non pugnauerunt, nec posuerunt animam suam ad mortem, sicut bellatores, ideo rationabile erat, quòd plus acciperent bellatores de pręda, quàm reliqui non pugnantes. Etiam excedebant eos in alio, scilicet, quòd tantum susceperant de præda pugnatores, qui erant 12. millia, sicut reliqui manentes in castris, qui erant quasi sexcenta millia. Item pugnatores dabant primitias suas summo sacerdoti, reliqua autem multitudo dabat primitias suas omnibus leuitis, vt patet in litera, sed omnes leuitæ erant multi: sacerdos autem magnus etiam cum omnibus alijs sacerdotibus faciebant paruum numerũ, ideo maiores esse debebant primitiæ reliquæ multitudinis, quàm primitię bellatorum. *Tam ex hominibus, quàm ex bobus, & asinis, & ouibus.* Per hæc intelliguntur omnia pecora quæcunque adducta sunt de terra Madian si aliqua alia fuissent, sicut capræ chameli, eq. & similia. Sed sane dici potest, quòd nulla alia fuerunt præter hæc, nam cum infra determinatur quantitas primitiarum tam de parte bellatorum, quàm de parte reliquæ multitudinis solũ ponitur numerus ouiũ, boum, asinorum, & hominum, si tamen fuissent aliqua alia pecora, vel iumenta capta in præda tangerẽt hic de eis, cum tam diligenter ponatur ibi numerus boum, & ouiũ, ita vt nec vna ouis relinquatur. Ideo dicendũ, q͂ nulla alia pecora fuerunt ducta de terra Madiã, sed satis mirabile est quõ in tota terra Madian non fuerunt saltẽ duæ capræ aut vnus equus, vel chamelus. *Et dabis eam Eleazaro sacerdoti.* Idest ista pars primitiarum cedet Eleazaro, qui est sacerdos magn⁹,

A & hoc, quia ista pars cedebat Domino, sed Deus non poterat eam recipere, nec indigebat ea, ideo aliquis loco eius recepturus erat, nullus autem ꝓpinquior erat quàm ministri eius, & quia sacerdotes sunt ministri eius principales commisit eam Eleazaro sacerdoti.

An sacerdotes minores acceperint aliquid de istis primitijs belli, sicut leuitæ, & sacerdos magnus. *Quæst. IX.*

QVAERET aliquis circa hoc an sacerdotes minores aliquid acciperent de istis primitijs pugnæ. Et videtur, quòd aliquid recipere deberent, quia omnes istę primitiæ, q̃

B dabantur de parte bellatorum, quàm quæ dabantur da parte reliquæ multitudinis proueniebant Deo, ipse autem tradidit eas ministris suis, & quia sacerdotes minores, ita erant ministri Dei, sicut leuitę, & sacerdos magnus, debuit eis aliquid dari de ista præda. Quòd autẽ daretur sacerdoti magno patet hic, quòd verò daretur reliquis leuitis apparet infra, ideo necesse est intelligi, quòd etiam daretur aliquid sacerdotibus ne essent peioris conditionis, quàm leuitę, cum magis ministrarent Deo, quàm leuitæ.

In contrarium videtur, quia hic ponitur, quòd portio, quæ data est Domino de parte pugnatorum prouenit Eleazaro, & portio data de parte reliquę multitudinis prouenit leuitis, sed nihil aliud erat de quo primitię dari possent. Ergo sacerdotibus mino-

C ribus nullæ primitię de præda datę sunt. Simile autem habetur in solutione decimatum, nam leuitis iubebantur dari omnes decimę Israel. summo autem sacerdoti dari debebat decima de decimis leuitarum, de quibus supra cap. 18. sacerdotibus autem minorib⁹ nihil dabatur de decimis, vt patet ibidem, ergo similiter nihil erat dandum hic de primitijs prædę.

Respondendum est, quòd sacerdotibus minoribus fuit datum aliquid de primitijs prædę, quia non debebant esse peioris conditionis, quam leuitę, & fuit eis datum aliquid de parte, quæ prouenit Eleazaro sacerdoti, nam omnes sacerdotes minores computabãtur de domo sacerdotis magni potissimum nũc, quia erant valde pauci, ideo de parte summi sacerdotis, q̃ erat satis magna, debebat eis dari. Cum verò arguit, (Ad rõnẽ in cõtrariũ.)

D quod hic dicitur de primitijs summi sacerdotis, & de primitijs leuitarum, & nihil agitur de primitijs sacerdotum, ergo nullæ dabantur eis. Respondendum est, quòd quamquam non agatur mentio explicite, tamen subintelligitur, scilicet, quòd daretur eis de primitijs summi sacerdotis. Cum autem confirmatur, quòd summo sacerdoti dabantur quædam decimæ, & leuitis dabantur omnes aliæ, & nullæ proueniebãt sacerdotibus minoribus, ergo sic non proueniebant eis primitię hic, non tenet consequentia, quia ibi assignantur eis multa alia iura sufficientia illis, ideo de decimis nihil eis datum est, sed solis leuitis & sacerdoti magno, qui non habebant prouentus sufficientes aliunde: sed tempore huius belli nondum suscipie-

E bant sacerdotes aliqua iura, nec Leuitæ, quia non ministrabant Domino, nec habebant Israelitæ vnde soluerent, cum non colerent terram, nec vacarent laboribus, ideo si darentur aliqua iura de præda sacerdoti magno, & aliqua Leuitis, & nulla darentur sacerdotibus grauarentur nimis ipsi nõ habentes aliũde aliquos prouentus. Et sic dicendum, quòd data fuit eis aliqua pars, scilicet, de hac, quæ data est sacerdoti magno. *Quia primitiæ sunt Domini.* Istud est redditiuum causę pro superiori, scilicet, quod ideo datæ sunt istæ partes prædæ Eleazaro, quia primitiæ sunt Domini, idest, quædam partes separatæ pro Deo, quasi dicat, pro victoria cõcessa Israelitis debebat aliquid

dari

dari Deo, & istud vocatur primitiæ, & quia Deus non suscipit, nec indiget his primitijs facit eas dari ministris suis. Eleazarus autem erat princeps sacerdotum, ideo fecit, quòd ei, & reliquis minoribus sacerdotib⁹ daretur vna pars primitiarum de præda. *Ex media quoque parte filiorum Israel.* Hic ponitur portio de præda, quæ data est Leuitis de parte, quæ prouenit multitudini manenti in castris, & dicitur, ex media parte filiorum Israel, idest ex medietate prædę, quæ prouenit filijs Israel. Non accipitur autem hic medietas secundum numerum hominum, sed secundum prędę magnitudinem, vocantur autem hic filij Israel illi, qui mãserunt in castris, non quidem, quòd bellatores non essent de filijs Israel, sed quia semper maior pars populi vocatur populus absolutè, vt cum dicimus populus facit hoc, vel populus locutus est, quasi alij non sint de populo, hoc modo etiam respectu leuitarum dicũtur omnes alij esse filij Israel in populo Iudæorum, quasi non sint leuitę de filijs Israel. *Accipies quinquagesimum caput.* Idest de quinquaginta capitibus accipies vnum. s. de hominibus, vel de pecoribus prouenientibus sibi accipies de quinquaginta vnũ, & istud pro leuitis. Causa autem quare de pecoribus, & hominibus prouenientibus toti multitudini dabãt vnũ de quinquaginta, & de prouenientibus bellatoribus dabatur vnum de quingentis, supra assignata est.

Hominum, & boum, & asinorum, & ouium. Ista quatuor genera exprimuntur hic fuisse accepta in præda de quorum quolibet designatur quot capita fuerint, & quot fuerint data Deo. *Cunctorumque animantium.* Ex hoc dicet aliquis, quòd præter homines, boues, oues, & asinos fuerint aliqua alia animalia tam de pecoribus, quàm de iumentis, cum dicatur hic, cunctorumque animantium, quod videtur esse additum ad præcedentia, semper tamen videtur dicendum id, quod supra, scilicet, quòd nulla alia animalia ducta fuerunt de terra Madian, nisi de istis quatuor generibus, quia cum tam diligenter exprimatur numerus omnium animalium de his quatuor generibus, ita vt nec vnũ deficiat, aliquo modo tactũ fuisset de alijs animalib⁹, sed nihil oĩno tãgit. Cum vero dr̃ hic: Cunctorumq; animantium. Dicendum, quòd non ponitur hic additiuè, sed expositiuè, sicut interdum in Scriptura multę clausulæ ponuntur.

Quomodo fuerunt data primitiæ Domino de vtensilibus, & metallis. Quæst. X.

QVAERET aliquis circa prædicta de vtensilibus, & metallis, quæ accepta sunt in præda, quomodo fuerint datæ primitię Domino, vel quomodo diuisa fuerint. Ad hoc aliquis respondebit negando præsuppositum huius quæstionis, prçsupponitur enim, quod vtensilia, & omnia metalla diuisa fuerint inter bellatores, & reliquam multitudinem, sicut homines, & pecora. Sed hoc non apparet, quia solum dicitur de diuisione hominum, & animalium brutorum. Item dicitur, quòd non stat hoc, quia infra dicitur, vnusquisque enim, quod in prçda rapuerat suũ erat, ergo non fuit facta aliqua diuisio. sed hoc non est conuenienter dictum, quoniam Deus volebat, quod manentes in castris haberent partem de tota præda, sed in supellectilibus, & metallis esset magna pars prædę, ergo etiam de illis portio data fuit manentibus in castris. Cum vero arguitur, quòd non fuisset diuisa præda supellectilium, quia dicitur vnusquisque quod rapuerat suum erat, falsum præsupponitur, quia illud non intelligitur de tota prçda, sed solum de auro, vt patet infra alioquin homines, & pecora non diuiderentur inter pugnatores, & manentes in castris. Ideo satis rationabile est, Ra. Auct.

F quòd fuerit facta diuisio supellectilium, licet hic subticeatur, & causa subticendi est, quia supra dicebatur de modo diuidendi homines, & iumenta, & hoc erat secundum æqualitatem numeri: in supellectilibus autem non poterat poni conuenienter talis modus diuisionis, sed credendum est, quòd alio modo diuiderẽt, scilicet, ducendo omnia ad collationem, & diuidendo per medium secundum æqualitatem valoris. Quòd autem aliquid hic subticeatur necesse est dici, quia oportet, quòd aurum, & argentum, & cętera supellectilia diuiderentur, vel inter bellatores solum, vel inter bellatores, & reliquam multitudinẽ, quod patet, quia aurum, & argentum, & multa genera metallorum, & supellectilium in bello capta sunt, sed de his

G nihil proueniebat totaliter cuilibet capienti, nisi aurum, vt patet infra: oportet ergo, quòd argentum, & cętera metalla, & supellectilia capta diuisa fuerint, sed nihil de hoc exprimitur, ergo necesse est, quòd dicatur aliquid hic subticeri. Vnde rationabile est dici, quòd subticeatur diuisio facta supellectilium, & metallorum inter pugnatores, & reliquam multitudinẽ. Tunc autem stat dubium, de quo quçrebatur, scilicet, qualiter fuerint datæ primitię Domino de rebus illis. Respondeti posset dupliciter, vno modo, quòd Ad qõné.

nullę primitiæ datæ sunt, quia sufficiens fuit, quod darentur de hominibus, & pecoribus in signum gratiarum pro victoria, ideo de alijs non exprimitur. Alio modo potest intelligi, quòd fuerunt datæ primitię eo

H modo, quo de pecoribus, & hominibus, scilicet, quòd de medietate, quæ prouenit bellatoribus, datę sunt primitię Eleazaro, & de medietate prouenienti reliquæ multitudini datę sunt primitiæ leuitis, & sicut dabatur de pecoribus, & de hominibus quinquagesimũ caput de parte multitudinis, & quinquegesimũ de parte bellatorum, ita daretur hic pars quinquagesima in valore de medietate non pugnatorum, & pars quingentesima de medietate, quæ prouenit pugnatoribus. *Et dabis ea leuitis.* Nomine leuitarum intelliguntur hic soli Leuitæ, qui non erãt Sacerdotes, scilicet, Gersonitæ, & Meraritę, & pars quædam Caathitarum. Nam Leuita dupliciter dicitur, aliquando enim importat nomen progeniei, & aliquando nomen officij. Primo modo omnes, qui sunt de stirpe Leui, siue sint sacerdotes, siue non, vocantur Leuitę.

I Secundo modo vocantur Leuitæ illi solum, qui ministrabant in minoribus officijs, scilicet, qui non erant sacerdotes, & isto mõ accipitur hic: sunt enim distincta iura sacerdotum, & Leuitarum supra 18. ca. postea autem ista iura erant diuidenda inter Leuitas, sed an secundum çqualitatem, vel secundum dignitatẽ, non apparet. *Qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.* Idest, qui vigilant in custodiendo tabernaculum Domini, in quo denotatur officium Leuitarum, pro quo recipiebant ista stipendia: erant enim Deo debita ista, quæ dabantur, sed quia ipse non indigebat his, dabat ministris suis: si autem Leuitæ non haberent aliquod ministerium, non darentur eis primitiæ istæ. & dicitur hic, ꝙ excubant in custodijs Domini, quia istud

K est vnum ex officijs Leuitarum, scilicet, quod cũ castra essent fixa, ipsi castrametarentur in circuitu tabernaculi attente custodientes, ne quis de popularib⁹ accederet ad Sanctuarium, aut cõiungeret se illis, alioquin oriretur indignatio Dei super populum. Leuitæ etiam deponebant tabernaculum quando deponendum erat, & portabant illud in via, cum mouenda essent castra, & figebant illud erigentes cum castra figerentur. De his supra cap. 1. Dicitur autẽ hic in custodijs tabernaculi, idest totius Sanctuarij, quia non solum custodiebant Leuitæ tabernaculum, sed

etiam

etiam atrium eius, sed accipitur hic large tabernaculum pro Sanctuario. *Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut præceperat Dominus*. Hic ponitur executio prædictorum, scilicet, de summa recipienda, & de facienda diuisione inter pugnatores, & reliquam multitudinẽ, & hoc fecerunt Eleazar, & Moyses, & non solum ipsi, sed etiam principes vulgi cum eis: sic enim iussum fuerat, vt patet supra. *Fuit autem præda quam exercitus ceperat*. Hic determinatur quantitas prædæ, vt sequatũ diuisio inter pugnatores, & non pugnatores. Et ex hoc confirmatur id, quod supra dicebamus, quòd in pugna contra Madian nulla animalia fuerunt capta præter homines, oues, boues, & asinos, quia hic dicitũ, quòd ista fuit prędα, quæ sequitur, quasi ista sola esset præda, sed solum ponuntur hic quatuor genera animalium, ergo non fuerunt alia capta, alioquin superfluè diceretur, quòd ista fuit præda. Ponitur autem hic numerus determinatus boum, ouium, hominorum, & asinorum, vt sciatur quantum proueniebat cuilibet parti, & quantum Eleazaro, & quantum Leuitis. *Sexaginta millia, & mille animæ hominum sexus fœminei*. Ponitur hic numerus prædæ quantum ad homines. Et vocantur hic animæ ipsi homines ex modo scripturæ. Et dicitur sexus fœminei, quia quãquàm capti sunt homines sexus masculini in præda, tamen non venerunt in diuisionem, scilicet, quòd pugnatores acceperunt omnes paruulos, & fœminas ducẽtes in castra, sed Moyses fecit, quòd omnes masculi, siue magni, siue parui iugularentur, ideo nullus de eis hic computatur, sed solæ fœminæ. *Quæ non cognouerunt viros*. Dicitur hoc, quia omnes fœminæ Madianitarum captæ sunt a bellatoribus, & ductæ in castra, sed non fuerunt omnes reseruatę. Nam iussit Moyses, quòd omnes fœminæ, quæ cognouerant viros iugularentur solis virginibus reseruatis, & istæ diuisæ sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem, & de his dicitur, quòd non nouerunt viros. *Dataque est media pars his, qui in prælio fuerunt*. Idest medietas totius prædæ, scilicet, de omnibus hominibus, & pecoribus supra computatis in litera data fuit 12. millibus virorum, qui fuerunt in bello, & alia medietas data est reliquæ multitudini. *Ouium 337. millia quingenta*. Ista est medietas totius prædæ quantum ad oues: erãt enim sexcenta septuaginta quinque millia, quarum medietas est 337. millia quingentæ. *Ex quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcenta septuaginta quinque*. Idest de istis ouibus, quæ prouenerunt bellatoribus venerunt in partem Domini, idest in partem Eleazari sacerdotis, & sacerdotum minorum sexcentę 75. dicuntur autem prouenisse in partem Domini illa, quę dabãtur sacerdotibus, & Leuitis, qui erant ministri Dei, sed de parte, quę prouenit bellatoribus dabantur primitiæ Eleazaro, & minoribus sacerdotibus. Prouenerunt autem solum sexcentę 75. oues, quia de quingẽtis dabatur vna, vt patet supra, ideo de trecentis millibus ouium datæ sunt sexcentę, & de 37. millibus, & quingentis datæ sunt 75. *Et de bobus 36 millibus*. Tota præda boum fuit 72. millium, de quibus medietas prouenit bellatoribus, scilicet, 36. millia boum, & de his dederunt partem, quæ proueniebat Domino, scilicet, boues 72. nam de quingentis dabatur vnus, ideo de 30. millibus darentur 60. & de sex millibus darentur 12. *De asinis 30. millibus quingentis asini 61*. Fuit autem tota præda asinorum 60. millia, & mille, ideo medietas, quæ proueniebat bellatoribus erat 30. milliũ, & quingentorum asinorum, & cum de quingẽtis daretur vnus de 30. millibus, & quingentis proueniebant 61. *De animabus hominum 16. millibus*. Idest de puellis virginibus, quę diuisę sunt in prędα, & istę fuerunt 32. millia, de quibus proueniebant 16. millia pu-

A gnatoribus. *Cesserunt in partem Domini 32. animæ*. Idest prouenerunt Eleazaro, qui recipiebat istas primitias loco Dei 32. virgines, quia de 16. millibus proueniebant 32. cum daretur vna virgo de quingentis. *Traditque Moyses munerum primitiarum Domini Eleazaro*. Iusserat Deus, quòd primitiæ, quæ prouenirent ex parte bellatorum darentur Eleazaro, & aliæ, quæ proueniebant ex parte multitudinis darentur Leuitis, ita autẽ factum est hic, & non est intelligendum, quòd fuerint datæ istę primitiæ Eleazaro, idest soli Eleazaro, sed etiam sacerdotibus minoribus pars data est, vt supra declaratum fuit, sed dicuntur datæ Eleazaro istæ primitiæ, quia ipse erat princeps omnium sacerdotũ.

B *Ex media parte filiorum Israel*. Idest ex medietate ꝑdæ, q̃ prouenit filijs Israel, idest pugnatoribus, hic autem accipitur è contrario, quàm superius, quia supra vocabantur filij Israel tota multitudo, quæ diuidebatur contra bellatores: Hic autem accipiuntur filij Israel pro bellatoribus. Et necesse est sic dici, quia dicitũ hic, ꝙ primitiæ istorum traditæ sunt Eleazaro, sed supra dicebatur, ꝙ primitiæ bellatorum darentur Eleazaro, & primitiæ reliquæ multitudinis darẽtur Leuitis. Patet etiam ex eo quod sequitur, scilicet. *Quam separauerat his, qui in prælio fuerant*. Idest, ista media pars filiorũ Israel fuerat separata pro his, qui in bello fuerunt, sed isti non possunt vocari multitudo, quæ erat in castris: ergo bellatores vocantur hic filij Israel, & in hoc est magna ęquiuocatio, & difficultas intelligẽ-

C di Scripturam. *De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini*. Hic ponuntur primitiæ, quæ datæ fuerũt Leuitis de medietate prædæ, quæ prouenit reliquæ multitudini, idest, multitudini virorum manentium in castris, & ponuntur hic omnia quatuor genera animalium, de quibus fuit præda, & quantum de quolibet prouenerit non pugnantibus. *Tulit Moyses quinquagesimum caput*. Idest iam de hominibus, quàm de bobus asinis, & ouibus dedit Moyses Leuitis de quinquaginta vnum, & istę erant maiores primitiæ, q̃ illę, quę datę sunt Eleazaro sacerdoti, scilicet, in decuplo, quia quinquaginta est sub decuplum quingẽtorum. Et secundum hoc patet, quot asini, quot boues, quot oues, quot homines venerint Leuitis accipiendo in decuplum eorum, quæ prouenerunt Eleazaro sacer-

D doti. Vnde de 337. millibus quingentis ouibus prouenerunt sex millia septingentę, & quinquaginta oues. De bobus autem 36. millibus prouenerunt Leuitis septingenti 20. boues. De asinis autem 30. millibus quingentis prouenerunt Leuitis sexcenti, & decem. De virginibus 16. millibus cesserunt Leuitis 320.

Dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini. Idest assignauit Moyses istam partem Leuitis minoribus pro eo, quòd excubabant in tabernaculo Domini, idest, erant vigilantes, vel attenti ad faciendum omnia ministeria in tabernaculo Domini, quæ pertinebant ad officium eorum, quæ supra assignata sunt. Vel dicitur, quòd excubabant in tabernaculo, idest, in circuitu tabernaculi, scilicet, Sanctuarij. Nam Leui-

E tæ erant diuisi in quatuor partes, & castrametabãtur ad quatuor latera Sanctuarij, de quo patet supra cap. 3. istud autem erat, ne illi, qui non erant Leuitæ non accederent ad Sanctuarium. *Cumque accessissent*. Hic ponitur gratuita oblatio. Iusserat enim Deus de his, quæ in bello acquisita sunt dari primitias sibi, quæ supra datæ leguntur. Harum autem solutio erat sub necessitate, quia Deus iusserat, ideo eis solutis adhuc bellatores gratis alia obtulerunt, scilicet, totum aurũ, quod in bello acceperant pro mirabili liberatione, quia nec vnus ex bellatoribus defuit. *Principes exercitus*. Multi enim fuerunt principes in exercitu cõtra Madian. Nam licet esset vnus dux omnium bellatorum,

rum, tamen sub eo erant multi principes minores, scilicet, tribuni, centuriones, & alia genera principatuum *Tribuni, & centuriones dixerunt*. Isti sunt de principibus belli, & non sunt tribuni, & centuriones, qui constituti sunt tanquam iudices per Moysen consilio Iethro, sed sunt alij principes belli, quibus committebantur multi viri regendi. Si autem diuisus esset totus exercitus per tribunos, oportebat, vt essent tribuni 12. in bello, & si per centuriones, oportebat, vt essent 120. & hoc, quia bellatores erant 12. millia. *Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum*. Hic ponitur causa istius oblationis, scilicet, pro admirabili victoria, quia nullus defuit in bello. Dicunt enim, quòd recensuerunt, idest computauerunt bellatores, qui sub eis fuerunt, & nullus inuentus est defecisse. Dicunt autem. Nos serui tui, quia Moyses erant princeps totius populi, & Propheta Deo acceptissimus in signis atque portentis, ideo omnes timebant eum atque honorabant. *Quos habuimus sub manu nostra*. Idest in potestate nostra: isti, qui loquebantur erant principes belli, & quilibet habebat sub se aliquos viros, scilicet, centuriones habebant centum, & tribuni habebant mille, quorum quilibet curam gerens de suis computauit eos finito bello. *Et ne vnus quidem defuit*. Idest nullus defecit de pugnatoribus, etiam nec vnus, quod mirabile erat: ideo tanquam pro admirabili specialiter Domino gratias offerebant. *Ob hanc causam offerimus in donaria Domini*. Idest, quia scimus hoc mirabiliter factum, offerimus Deo dona. Donaria enim, & dona idem sunt: dicitur autem aliquis offerre in donaria, H idest offerre aliquid tanquam donum, & sic erat de auro, quod isti obtulerunt. *Singuli quod in praeda auri potuimus inuenire*. Idest totum aurum, quod ex praeda habitum est offerimus. Dubium enim est, an intelligatur de auro, quod prouenit solis principibus, vel de eo quod prouenit toti militiae. Nam dicitur hic, quòd centuriones, & tribuni obtulerunt. Sed dicendum videtur, quod non solum principes, sed omnes bellatores obtulerunt aurum suum, quod patet, quia istud offerebatur pro speciali beneficio, scilicet, quod nullus in bello perijt. Sed istud beneficium non solum erat collatum principibus, sed etiam omnibus bellatoribus, ideo videtur, quòd omnes obtulerunt. Item patet, quia quod quisque inuenisset de auro in praeda, suum erat, & non diuidebatur, quod deducebatur, ad collationem, vt patet infra, sed nō est verisimile, quòd ipsi principes per se inuenissent illud aurum, quia ipsi non vacarent praedae per seipsos; sed alij minores, & quod quisque inuenisset de auro suum erat, nec dabat inde aliqua iura principibus: ergo principes non potuerunt tantum de auro habere: virtute sua de bello, sed videtur, quòd fuerit aurum omnium bellatorum. Principes tamen id cum obtulisse, quia forte omnes bellatores videntes miraculum Dei in victoria valde prospera inter se conuenerunt, quod totum aurum in bello acceptum Domino offerrent, & tunc principes collecto auro ab omnibus bellatorib' suis, offerrent illud loco omnium bellatorum.

Periscelides. Hic ponuntur ornamenta, vel vtensilia, quae de auro erant, & oblata sunt. Et primum est in periscelidibus. Illa enim sunt ornamenta brachiorum, scilicet, quaedam circuli de auro, vel alterius rei, q circumdantur brachijs, & dicuntur a peri quod est circum, & chelim, quod est brachium, quasi in circuitu brachiorum. Nomen autem positum hic in Hebraeo significat ornamenta crurum. Et simile habetur Isai. cap. 3. vbi ponuntur talia ornamenta, & multa alia. *Et armillas*. Idest ornamenta circa armos, & forte nō sunt in vsu talia ornamenta, cum quotidie mutentur noui cultus, & habitus mulierum, & virorum.

F *Annulos*. Ornamenta manuum sunt, quae in communi vsu manent. *Ac dextralia*. Ornamenta sunt, q̃ in brachijs gestantur, & sunt in brachio dextro, & inde dextralia appellantur. *Et murenulas*. Ornamenta sunt circa collum pendentia, quae in modum cuiusdā piscis, qui murena dicitur fabricata sunt: vnde Cantico. primo dicit: Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. In Hebraeo habetur hic. *Humum*. Idest clausura, erant ista genera ornamentorum ad tenendum, vel ligandum vestes ne ab inuicem separentur. Dicit autem Ra. Salo. quòd erant quaedam clausurae quas apponebant viri in membris genitalibus mulierum, ne ab alijs cognoscerentur facta quadam perforatione, sicut fit ad ponendum in aures, sed turpe est tale cogitare, nec est credendum aliquando tale fuisse. *Vt depreceris pro nobis ad Dominum*. Idest damus omnia ista ornamenta aurea, vt ores pro nobis ad Deum, scilicet, pro salute nostra. Pro duobus enim offerebant bellatores ista ornamenta aurea, scilicet, ad gratiarum actiones pro victoria miraculosè acquisita, cum nullus ex eis defecerit. Etiam, vt oraretur ad Dominum pro eis, vt semper vlterius prosperè agerent, principaliter tamen offerebant ad gratiarū actiones. Sic est de holocausto, nam principaliter offertur ad laudem Dei: tamen proficit ad expiationē pro peccatis Leui. cap. 1. non tamen dabatur istud aurum Moysi, vel Eleazaro, vt oraret Dominū pro bellatoribus, sicut nunc datur alicui presbytero, vel viro religioso eleemosyna, vt oret pro aliquo, sed cedebat in ius Sanctuarij, vt fierent inde vasa pro Sanctuario, vt patet infra cum dicitur, & susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monimentum filiorum Israel: offerentes tamen poterunt Moysi istud onus, vt oraret pro eis ad Dominum, quia ipsi offerebant hoc Deo.

Delirium Rabi Salomonis.

An Moyses teneretur orare pro bellatoribus, cum offerrent aurum Domino. *Quaest. XI.*

QVAERET aliquis, an cum bellatores taliter offerrent aurum Domino, teneretur Moyses orare pro eis. Respondendum est, quòd absolutè non tenebatur: nam non potest dici, quod teneretur ex promissione, vel conuentione, quia non promisit Moyses nec conuenit, I quòd oraret pro eis. Si autem data pecunia conuenisset cum eis, quòd oraret, licet conuentio esset illicita, scilicet, simoniaca, tamen obligabatur orare: hic autem nihil tale interuenit. Etiam non potest dici, q̃ esset aliqua obligatio, quae naturaliter oritetur, sicut bene passi naturaliter obligantur ad antidora benefactoribus, quia hic non erat aliquod beneficium collatum Moysi cum ipse nihil recepisset de auro illo, sed totum transijt in thesauros Sanctuarij, vt fierent inde aliqua vasa. Si autem data fuisset ista quantitas auri Moysi in toto, vel in parte, vt oraret Dñm pro bellatorib' teneretur orare: tum quia naturaliter obligatus erat, tū q̃a ab offerētibus sic fuerat expressum. Cum tamen non peruenerit ad eum quidquam de eo, qd K oblatum est, nulla causa videbatur quare esset obligatus. Sic autem videtur de clericis nostri temporis, q̃ si aliquid eis in eleemosynam cōferatur, vt orent pro aliquo tenentur orare pro illo, quod si non fecerint peccant: & si determinatum fit, quid debeat orare, & quando, & quanto tempore, & vbi, & sic de alijs circunstantijs, si in aliquo horum fiat transgressio, peccatum est. Si autem detur aliquid Ecclesiae, vt clerici illius Ecclesiae orent pro isto, vel illo, aut de illo, quod donatum est prouenit aliquid clericis, aut non: si autē proueniat siue in totum siue secundum aliquam partem

An cum datur alicui aliquid Ecclesiae, vt oret pro datore an teneant clerici illius Ecclesiae orare pro eo, siue aliquid de donato ad eos perueniat siue non.

tem tenentur clerici orare, vt si quis instituerit Ecclesiam hæredem, vel ei aliquid legauerit, vt de redditibus illius rei fiant aliqua anniuersaria, vel debeant dici Missæ, & similia, siue omnes fructus rei expendantur in hoc, siue solum quædam portio, & reliquum maneat Ecclesiæ ad fabricam, vel ad vsus suos, tenebunt isti clerici orare, alioquin peccabunt percipientes aliquos fructus, si non orent. Et non solum peccabunt in hoc, sed etiam si legatum sit paruum, & imponantur magna onera Ecclesiæ, scilicet, quòd dicant multæ Missę, vel multa anniuersaria, si clerici acceptauerint legata cũ oneribus, & postea non subierint onera in totum, vel in partem peccant, tum quia agunt contra conditionem, vel modum interpositum, in quo est quasi quædam vis pacti, & infringentes hoc sunt, quasi qui fidem datam violant. Peccant etiam, quia agunt contra naturalem obligationem. Nã eo, quòd receperunt beneficium, & recipiunt, obligant orare pro eo, a quo recipiunt etiam nullo interposito modo, vel conditione, si autem quis donauerit Ecclesiæ, vel legauerit quidquam quod penitus vertitur in vsus Ecclesiæ, & nullo modo in totum, vel in partẽ redit ad vsus clericorum, ipsi non tenentur orare in speciali pro illo donatore, cum ad eos nihil de hoc perueniat, sed tenentur orare in generali, quia ipsi suscipiunt ab Ecclesia stipendia ad sustentationẽ, sed Ecclesia ditatur per tales donationes, ideo pro huiusmodi donatoribus orare tenentur clerici illius Ecclesiæ, sed hoc in generali. Quod verum est nisi donatio fuisset facta Ecclesiæ cum conditione, vel mõ, quòd oraretur taliter, vel taliter pro illo, qui donauit, quia tunc si clerici acceptarent tenerentur: cum tamen aliquid taliter donatur Ecclesiæ cum impositione certi oneris, scilicet, vt dicantur Missæ, vel fiant aliqua anniuersaria, quamquã in dicatur, quod illud pertinet ad Ecclesiam tamen pertinet ad clerum, qui subit onera imposita illi legato, per accidens tamen proficit illa donatio Ecclesiæ: cum diuina mysteria magis in illa Ecclesia frequententur, quàm alias frequentanda essent propter tales donationes. Dicendum igitur hic, quòd Moyses non tenebatur directè orare Dominum pro istis, qui offerebant aurum pro thesauris Domini, quia nihil de illo perueniebat ad ipsum. nisi fortè dicatur, quòd tenebatur orare, quia ipse receperat partem primitiarum de præda. Nam erat ipse de Leuitis, vt patet primo Parali. cap. 23. & isti susceperant omnes primitias de præda de medietate, quæ prouenerant multitudini. Oportebat ergo, quòd aliquid de istis primitijs proueniret Moysi, & pro illo tenebatur orare, sed pro ista donatione aurinon tenebatur directè. *Susceperunt Moyses, & Eleazar*. Isti duo susceperũt aurum quod pertinebat ad Sanctuarium, quia eorum erat cura præcipua de rebus Sanctuarij: Moysi quidẽ, quia ipse erat præpositus toti populo, & sacerdotibus, & ipse fecerat fabricari tabernaculum, atq; per eum Deus omnia loquebatur: ad Eleazarum autem pertinebat, quia Sanctuarium commissum erat sacerdotibus quantum ad omnia ministeria, quæ intus fiebant supra cap. 18. & ibi declaratum est, sed inter sacerdotes Eleazarus erat sacerdos magnus, ideo ad eum pertinebat cura de rebus Sanctuarij, scilicet, quomodo conseruarentur thesauri eius. *Omne aurum in diuersis speciebus*. Idest totum aurum quod fuerat in bello acceptum, nam totum illud oblatum est Deo, vt patet supra, & dicitur in diuersis speciebus, idest in diuersis figuris vasorum, nam omne aurum vnius speciei est, sed quia variè erat figuratum dicebantur esse diuersę species, scilicet, in armillis, annulis, murenulis dextralibus, & periscelidibus, vt patet supra. *Pondere Sanctuarii 16. millia 750. siclos*. Idest totum aurum quod oblatum est habebat in pondere id, quod dicitur hic, & dicitur pondere Sanctuarij, idest, quòd ista summa siclorum non pertinebat ad pondus vulgare, sed ad pondus Sanctuarij, quia quandocunque fit mentio de aliquo quod pertinebat ad Sanctuarium appreciabatur, vel ponderabatur siclo Sanctuarii, & non siclo vulgari. Sic patet Leui. cap. vltimo, scilicet, Omnis ęstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. De quantitate autem, vel valore sicli non patet: erat enim siclus moneta grossa, & dicitur, quòd continet 20. obolos: Leui. cap. vltimo, & supra 18. De quantitate autem, vel precio oboli non patet, quia monetę mutantur. Sciendum autem, quòd siclus aliquando accipitur pro moneta, & aliquando pro pondere. De primo patet Leui. cap. 5. cum dicitur, quòd pro peccato dabatur aries, qui potest emi duobus siclis: moneta tamen est medium commutationis, & non pondus. Aliquãdo autem accipitur siclus pro pondere, & sic accipitur hic, scilicet, quod aurum erat ponderis siclorum 16. milliũ, & 750. Cum tamen accipitur siclus pro moneta, dicendum, quod erat moneta de argento, & non de auro. Sic patet Deuterono. 22. cap. cum dicitur. Et dabit patri puellæ quinquaginta siclos argenti.

A tribunis, & centurionibus. Idest istud aurum susceptum est a tribunis, & centurionibus, qui erant principes belli, scilicet, quòd omnes, qui fuerunt in bello collegerunt aurum quod habere poterant de præda, & dederunt principibus suis, ipsi vero obtulerunt illud, vt patet hic. *Vnusquisque enim quod in præda rapuerat suum erat*. Intelligitur hoc de auro solum, scilicet, quod fuit speciale in eo, quòd quicunque aliquid inueniret sibi retineret. In alijs autem non est verum, quia tũc nulla fuisset facta diuisio prędæ inter eos, qui fuerunt in bello, & eos, qui manserunt in castris. Sed falsum est cum supra ponatur, quòd medietas prædę data est manentibus in castris, & medietas euntibus ad bellum. Ponitur autem hoc ad tollendũ dubiũ, & significandum quomodo potuerint isti viri offerre omne aurum, quod inuenissent in bello, quia istud pertinere videbatur partim ad eos, qui manebant in castris: isti tamen non poterant pręiudicare illis offerendo ea, quæ erant iuris illorũ, sicut si voluissent fęminas, & omnia pecora accepta in bello offerre Domino, ideo respondetur, quod bellatores potuerunt offerre aurum totum inuentum in bello, quia non debebat hoc cadere sub diuisione, sed quod quis rapuisset hoc suum erat, ideo poterat illud offerre, vel donare, aut quodcunque aliud facere. *Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii*. Idest, Moyses, & Eleazarus susceperunt istud aurum, & posuerunt in thesauris Domini: erant enim aliqua repositoria in Sanctuario, in quibus posuerunt aurum istud.

In monimentum filiorum Israel. Idest fuit positum ad memoriam, vel recordationem filiorum Israel. Monimentum enim dicitur recordatio, quasi monens mẽtem; ideo quando aliquid positum est in memoriã, vel in signum alicuius rei, vocatur monimentum: ob hoc etiam historiæ gestarum rerum vocantur monimenta, quia monent nos ad recordationem præteritarum rerum. Dicuntur autem Mansisse in monimentum filiorum Israel, idest, vt Deus recordaretur filiorum Israel, sicut dicitur de panibus propositionis, quòd erant semper coram Domino in memoriã filiorum Israel: Leui. cap. 24. & quòd summus sacerdos portaret duodecim lapides in rationali in memoriam duodecim filiorum Israel: Exo. capi. 28. Est autem iste modus loquendi Scripturæ ad condescendendum modo intelligendi nostro vulgari: nã Deus nihil recordatur, cum nihil obliuiscatur, sed omnia semper sunt nuda, & pręsentia illi: Ad Hebrę. 4. cap.

quia

quia tamen nos recordamur rerum, quas aliàs cogitauimus, & obliti sumus. cum aliquod signum earum ante nos ponitur, statim recordamur illarum, ita & dicimus, quod aliquid sit coram Domino in memoriã, scilicet, vt ipse memoretur nostri. *Coram Domino*. Id est erat positum istud aurum coram Domino, quia erat positum intra Sanctuarium: Deus autem specialiter dicebatur esse intra sancta Sanctorum, quia ibi respondebat ad omnia. quæ inquirebantur de medio duorum Cherubim: Exo. 25. cap. supra cap. 7. & quia omnes aliæ partes tabernaculi erant in conspectu arcæ id, quod erat in Sanctuario, dicebatur esse coram Domino.

C A P. XXXII.

Tradit terra vltra Iordanē duabus tribubus, & dimidiæ in possessionem.

ILII Autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer, & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon, terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio vberrima est ad pastum animalium: & nos serui tui habemus iumēta plurima: precamurque si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis cã in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.

F*ilii autem*. Posito bello ꝯtra Medianitas, quod fuit vltimum, quod fecerunt Israelitæ in via terræ promissionis, subditur de distinctione terræ quam habuerunt ante terram promissionis, vt post totum. quod sequitur sit de terræ promissionis acquisitione, & diuisione, quod fit in libro Iosue, quia historia ipsius libri est coniuncta isti: liber autem Deuteronomij, qui intercidit inter librũ istũ, & illum non continet historiam, sed præcepta, & cęremonias. Tanguntur autem hic quatuor: primo rationabilis petitio: Secundò increpatoria responsio: tertio communis disceptatio: quarto petitorum, concessio. Secunda ibi. *Quibus respondit*. tertia ibi. *At illi prope accedentes*. Quarta ibi. *Dedit itaque Moyses*.

Qualis sit ordo istorum ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum inquirendum est de eis, quæ habentur hic. an habeant rectum ordinem ad præcedentia, vel an sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Respondendum, quòd non potest totaliter patere, quia quamquàm hic, & in præcedenti cap. tractentur historiæ, tamen non depēdet vna ex altera, ideo non potest cognosci ordo illarum: non potest tamen dici, quòd fuerit istud multo tempore ante præcedentia, quia fuit postquam capta est terra duorum regum Amorrhæorum, cum hic fiat mentio, quòd iam capta erat. Fuit autem capta

F ista terra anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratũ fuit supra 21. cap. videtur autem satis rationabiliter dicendum, quòd ista petitio fuerit post omnia supra dicta. Primo ex ordine literæ à quo nunquam recedendum est, nisi propter aliquam causam manifestam. Secundo, quia videtur, quòd filij Ruben, & Gad non auderent petere terram istam quousque viderent omnia bella esse finita, quæ fieri debebãt ante ingressum terræ Chanaam, scilicet, bellum contra Madianitas, quod Deus fieri iusserat supra cap. 25. & præcedenti cap. & quando viderent, quod Israelitæ erant prompti ad recedendum de terra illa, vt intrarent in terrã Chanaan transeundo Iordanem. Ideo dicendum videtur, quòd fuerit ista petitio post omnia, quæ supra habentur circa finem anni 40. ab exitu de Agypto.

G *Filii autem Ruben, & Gad*. Hic ponitur motiuum ad petendum cum infra ponatur petitio, scilicet, quare petiuerunt filij Ruben, & Gad terram duorum regũ Amorrhæorum. Et quamquàm solum dicatur de Ruben, & Gad, tamen etiam dimidia tribus Manasse accepit hæreditatem cum eis in terra illa, vt patet infra. Ideo dicendum, quòd istæ duæ tribus, & dimidia petiuerunt terram hanc a Moyse, sed litera non curauit explicare per omnia modum petitionis, & petitores. Vel potest dici, quòd filij Ruben, & Gad solum petierunt terram istam, sed postea dimidia tribus Manasse fuit eis vnita, quia habebat multa pecora, sicut filij Ruben, & Gad, vel forte Moyses noluit dare illam terram duabus tribubus, quia existimauit eam

H magnam, ideo adiunxit ei mediam tribum, quãquàm illa nihil petierit, sed prima duo veriora sunt.

Habebant pecora multa. Ista est causa quare petierũt istæ duæ tribus terram hanc, scilicet, quia erat illa nimis pascualis, vt patet infra, & ipsi habebant pecora multa, ideo conueniens erat statui, & vitæ eorum. Habebant autem istæ tribus plura pecora, quàm aliæ, quia fortè plura pecora duxerant de Aegypto, quàm cęteræ tribus, vel quia meliores pastores erant. Vel fortè, quia pecora aliarum tribuũ, quæ habita fuerãt de præda Madian emerant ab eis. *Et erat illis in iumentis infinita substantia*. Ista potest esse replicatio eiusdem sententiæ, quia Scriptura sæpe sic accipit pecora, & iumenta pro eodem. Quòd autem iumenta vocentur pecora patet præcedenti cap. vbi asini vocantur pecora, & tamen sunt iumenta. Quòd autem pecora vo-

I centur iumenta patet Exodi cap. 13. cum dicitur: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluã tam in hominibus, quàm in iumentis. Et tamē primogenita, quæ sanctificabantur magis erant de pecoribus, quàm de iumentis, cum de iumentis solus asinus sanctificaretur, vt patet ibidem. Si isto modo accipiantur iumenta, est repetitio sententiæ. Vel possunt accipi propriè iumenta pro animalibus non pertinentibus ad cibos, sed ad labores: sic vocatur asini, equi, cameli iumenta, & dicitur hic: Infinita substantia, id est infinita possessio, accipiendo infinitum hyperbolicè, quia non poterant habere infinitam substantiam.

Petitio ... ben Gad.

Cumque vidissent Iazer, & Galaad. Hic ponitur causa, quæ mouit eos ad petendum terram, scilicet, quia viderunt illam valde pascualem, & ponuntur hic multa loca infra sed hic solum ponuntur duo, scilicet, Iazer, & Galaad. Est enim Iazer quædam ciuitas in terra duorum regum Amorrhęorum, quæ pertinebat ad regem Og, & ad illam iuerunt ad explorandum Iudæi, vt patet supra cap. 21. fuit autem ista ciuitas data dimidiæ tribui Manasses. Galaad autem non est nomen ciuitatis, sed terræ: est enim quædam regio magna in circuitu montis, in terra nanque duorum regum Amorrhæorum est quidam mons, qui vocatur Galaad, quod nomen imposuit ei Iacob, vt patet Gen. 31. cap.

Iazer Galaad noīa ciuitatis & regionis.

K

cap.& in circuitu isti' mōtis sunt multę vrbes,& terra pascualis valde.diuiditur autem in duo regna,nā mōs intercidit inter duo latera terræ,scilicet, quod ad vnā partem montis est terra Galaad pertinens ad regnū Sehon Amorrhæi, & ad aliam partem pertinens ad regnum Og.Deuterono.3.sic etiam diuisa fuit postea ista terra,quia medietas eius fuit data tribui Gad, & medietas eius dimidiæ tribui Manasses: Deuter.ca.3. & Iosue 13. *Aptas alendis animalibus*. Quia forte sunt in vallibus, ideo sunt multum irriguæ, & herbosæ propter montem Galaad cui coniunctæ sunt.

Venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum. Ad istos venerunt, vt ab eis peterent, quia ad eos pertinebat concedere terram illam, vel non concedere: erat enim Moyses princeps totius populi, ideo nulla causa erat, quæ ad eum pertinere non posset, & sine eo non potuissent in hac petitione aliquid iudicare, quia ista erat de causis maximis, sed non poterant iudicare in causis magnis alij iudices, vel principes, sed solus Moyses Exodi 18.cap.& Deuterono.cap.primo. ad Eleazarum etiam pertinebat iudicare in ista causa,qa ipse erat summus sacerdos,& princeps populi, ideo ēt in alijs causis magnis recurrebatur ad eū, & ad Moysen: supra capit.27.& infra vltimo capitulo. Fuit autē postea factus principalis diuisor terræ Canaan mortuo Moyse, vt patet infra capitu.34.& Iosue 14. *Et principes multitudinis*. Idest etiam venerunt ad principes multitudinis. Erant enim isti principes cū Moyse,& Eleazaro. Et quia agebatur de damno totius populi,scilicet,concedendo terram illam duabus tribubus & dimidiæ,requirebatur consensus populi: principes autem interueniebant loco totius populi, ideo etiam ipsi interfuerunt huic petitioni. Vocantur autem hic principes multitudinis duodecim principes, qui erant principes totius populi, & non accipitur

Petitio tribuum Ruben, & Gad.

pro principibus,qui sunt iudices,scilicet,decanis quinquagenarijs &c.eo, quòd isti propriè non vocantur principes,sed iudices. Etiam, quia potestas istorum erat in dirimendo causas,sed non in concedendo aliquid quod pertineret ad totum populum cum ipsi non haberent vicem populi in hoc. *Ataroth*. Hic ponitur petitio duarum tribuum. Dicunt enim, q̄ istæ ciuitates,quæ nominantur hic,erāt valde pascuales: ipsi autem habebant multa pecora,ideo q̄ darent eis. Nominantur autem supra duo loca, hic autem multa. Sed dicendum, quòd Galaad, quæ supra ponitur non est nomen ciuitatis, sed terræ habētis multas ciuitates,ideo volunt quidam,quòd omnes ciuitates hic nominatæ sint in terra Galaad præter vrbem Iazer,quæ hic computatur,& sic tot nominantur ibi, quot hic,sed ibi implicitè,hic explicitè. Sed ista responsio non stat,quia omnia loca, quæ ponuntur hic non pertinēt ad terram Galaad,quia hic ponitur Ataroth, & tamen non est in terra Galaad Iosue cap.13.etiam hic ponuntur Dibon,& Hesebon,quæ pertinuerūt ad tribum Ruben Iosue cap.13.& tamen terra Galaad non prouenit quantum ad aliquid tribui Ruben, sed medietas eius data est tribui Gad, & reliqua medietas dimidiæ tribui Manasses Deuterono.cap.3.& Iosue 13.dicendum igitur,quòd duæ tribus intendebant dicere,quòd tota terra duorum regum Amorrhæorū erat pascualis valde, & conueniebat valde eis, ideo quòd daretur ipsis. Ad hoc autem nominauerunt regiones magis pascuales in tota terra illa, & sunt regiones vrbium, quæ ponuntur: supra autem ponebantur duo,scilicet,terra Galaad,& vrbs Iazer,& in eis nō includuntur omnes vrbes,quæ ponuntur hic,nec cogit nos aliquis ad hoc.

Sed dicendum,quòd Scriptura quando debet narrare aliquid sępius,non narrat illud perfectè semper,

A ne cogantur sæpe illud inutiliter repetere, ponitur autem Ataroth prima ciuitas. Ista enim erat ciuitas præcipua in regno Og Amorrhæi. Vnde ipse dicebat regnare in Ataroth: Iosue c.12 & 13. In ista ciuitate habitauerunt antiquitus gigantes, & fuit ibi bellū factum contra eos,atque deleti sunt, vt patet Gen.14. cap.cum dicitur de pugna facta in Ataroth Carnaim. Mansit autem de progenie istorum Og, qui postea fuit rex,& iste fuit vltimus gigantum, qui vocabantur Raphaim: Deuterono.ca.3.& Iosue 12.& 13. Fuit autem ista ciuitas postea data per Moysen dimidię tribui Manasse Iosue 13.quamquàm infra dicatur in litera,quòd extruxerunt eam filij Gad. Quomodo autem hoc stet infra declarabitur. *Et Dibon*. Ista est quę- Dibon.

B dam ciuitas,quæ fuit data filijs Ruben, vt patet Iosue cap.13.infra tamen ponitur, quòd extruxerunt eā filij Gad: de quo infra videbitur. *Et Iazer*. Ista ciuitas Iazer.
erat valde pascualis,ideo specialiter fuit nominata supra cum terra Galaad,quæ etiam erat valde pascualis De hoc infra in litera. *Et Nemra*. Ista ciuitas fuit data filijs Gad,& ipsi extruxerunt eam, vt patet infra in Nemra.
litera. *Et Hesebon*. Ista erat ciuitas Metropolis in regno regis Sehon, & ab ista denominabatur ipse rex Hesebon. Hesebon.
Pertinuit autem primo ad terram Moab, sed rex Sehon cepit eam cum multis alijs locis. De quo supra cap.21.ista ciuitas fuit postea data tribui Ruben,vt patet infra in litera, & Iosue cap.13.

Et Eleale. Ista est ciuitas pertinens ad regnū Sehō, Eleale.
C quæ postea data est filijs Rubē,vt patet infra in litera. *Et Saban*. Ista est alia ciuitas regni Sehon,quæ prouenit filijs Ruben, & vocatur alio modo Sabama: de quo patet infra. Saban.

Et Nebo. Istud est nomen ciuitatis, sed non patet cui tribui data fuerit, eo quòd non reperitur infra in litera,nec Iosue cap.13.vbi agitur de partibus possessionum tribuum istarum,& causa huius est,quia plurimæ harum vrbium erant multinomiæ, & in aliquibus locis Scripturæ ponuntur quædam nomina earum, & in aliquibus locis alia. Etiam quia non exprimuntur omnes ciuitates,quæ datæ fuerunt omnibus tribubus nominatim, sed aliquando intelliguntur per clausulam generalem. Nebo.

Et Beon. Non habetur ista ciuitas sub isto nomine Beon.
D inter ciuitates, quæ infra exprimuntur pertinere ad istas tribus,sed potest dici,quòd sit aliqua de illis duabus, quæ ponuntur in tribu Ruben, scilicet, Bamo, & Baalmaon. *Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel*. Idest istæ ciuitates sunt terra,quam percussit Dominus, in quo innuitur, quòd non solum petebant istę tribus ciuitates supra nominatas, sed totam terram duorum regum Amorrhæorum, quam Dominus tradiderat in conspectu Israelitarū. Quod patet,quia duę tribus non peterent tam paucas vrbes ad habitandum, cum cuilibet tribui caterum traditæ fuerint plures vrbes, quàm istæ omnes Iosue 13.

Item quia si istas vrbes solum petijssent,cum Moyses assensit eorum petitioni non tribuisset illis totam
E terram duorum regum Amorrhæorum, sed solum has vrbes. Tribuit tamen totam terram: ergo totam illam petierunt. Dicitur autem, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel,quia quamquàm Israelitæ occidissent habitatores illarum terrarum, tamen nunquam potuissent illos occidere, nisi Deus illos specialiter adiuuisset, quia isti duo reges Amorrhæi erant potentissimi, & omnibus gentibus formidabiles: est autem iste modus loquendi tanquam si Iudei nihil egissent, sed ipsis videntibus Deus occidisset habitatores harum terrarum: sic fuit in mari rubro quando Iudæis nihil agentibus Deus occidit omnes Aegyptios: vnde dixerat eis

Moyses:

F Moyses: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: Exo. cap. 14. Aliquando tamen Scriptura vtitur alio modo loquendi, scilicet, quòd omnia bella, quæ facta sunt ab aliqua gente dicat facta esse a Deo illius gentis: sic loquebatur Iephte Galaadites ad regẽ Ammon, scilicet, Nonne ea, quæ possedit Chamos De⁹ tuus tibi iure debentur? quę autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem? vt patet Iudi. cap. 11. & iste modus conuenit hic, quia Iudæi per se pugnabant, & occidebant hostes, maius tamen erat quod faciebat hic Deus, quam quod Iudæi.

Regionis vberrimæ est ad pastum animalium. Idest tota ista terra erat pascualis, ideo conueniebat eis, qui habebant multa pecora: nesciebant autem istæ duę trib⁹ G an terra Chanaan, ad quam transiturę erant, esset magis pascualis, quam ista. Sed cum viderunt istam esse herbosam, nihil vlterius curauerunt.

Et nos serui tui habemus iumenta plurima. Quasi dicat, non petimus irrationabiliter, quoniã habemus multa pecora, quibus ista terra conuenit. accipiuntur autẽ hic iumenta large, scilicet, tam pro iumentis, quàm pro pecoribus, quia istæ duæ tribus non solum habebant iumenta multa, sed etiam pecora, vt patet supra.

Precamurque si inuenimus gratiam coram te. Idest si uis nobis in eo quod iustè petimus condescendere. Inuenire gratiam corã aliquo, vel in oculis eius est, quòd omnia, quæ facimus, vel petimus ei grata, & bona videãtur, & nosipsi ei videamur acceptabiles. H Huic opponitur esse detestabilem, scilicet, quòd aliquis homo videatur in oculis alterius tanquam aliquid malum, & omnes actus eius sint illi detestabiles, ita isti dicebant, quòd si inuenerant aliquam gratiam coram Moyse, scilicet, si non habebat eos totaliter exosos, quòd concederet hoc, quia rationabiliter petebant.

Vt det nobis famulis tuis. Loquuntur ad Moysen tãquam ad magnum Dominum suadentes in verborũ facundia: nam etiam antiquum, & rude illud sęculũ eloquentia non caruit penitus.

Eam in possessionem. Ex hoc patet, quòd totam terrã duorum regum Amorrhęorum petebant, quia cum supra dictum fuerit de terra, quam Dominus percussit in conspectu Israel: subditur, quòd daretur eis in possessionem, quasi totam petant.

I *Nec facias nos transire Iordanem.* Idest non compellas nos ire vltra Iordanem ad habitandum cum hic habeamus locum conuenientem habitationi: Dicitur aũt de transitu Iordanis, quia Israelitæ ibant in terrã Chanaan, quæ promissa erat eis principaliter, & illa erat vltra Iordanem ad occidentalem plagam. Non est autem intelligendum cum dicitur, ne facias nos transire Iordanem, quòd nullo modo transire vellẽt Iordanem, cum immediatè obtulerint se transituros ante fratres suos ad pugnandũ, & non redituros quousque possiderent pacifice terram, sed intelligitur, ne faceret eos transire illuc ad habitandum: si autem totaliter vellent non transire, irrationabilis esset eorum petitio, quia quælibet tribus hoc vellet, & nulla transiret ad acquirendum terram Chanaan. K Hoc tamen modo intellexit Moyses a principio, ideo increpuit eos nimis cum petierunt.

Quibus respondit Moyses: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus? Nonne ita egerunt pa- F tres vestri, quando missi de Cadesbarne ad explorandam terram? Cumque venissent vsq; ad vallem botri lustrata omni regione, subuerterunt cor filiorum Israel, vt non intrarent fines, quos eis Dominus dedit? Qui iratus iurauit, dicens: Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Aegypto a viginti annis, & supra, terram, quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Iacob, & noluerunt sequi me, pręter Caleb filiũ Iephone G Cenezæum, & Iosue filium Nun. Isti impleuerunt voluntatem meam. Iratusque Dominus aduersum Israel, circunduxit eũ per desertum quadraginta annis, donec consumeretur vniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, vt augeretis furorem Domini contra Israel. Quod si nolueritis sequi eum in solitudine, populũ derelinquet, & vos causa eritis necis omniũ. [Supra 14.]

H *Quibus respondit Moyses.* Hic ponitur secundum, scilicet, increpatoria responsio. [Rñ Moysi increpans duas trib⁹.] Istę duæ tribus petierunt coram Moyse, Eleazaro, & principibus populi, sed quia non poterant omnes simul respondere respondit Moyses, qui præcipuus erat eorum.

Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Rationabilis increpatio est, quasi dicat: Valde irrationabile est, quòd fratres vestri, idest omnes aliæ tribus vadant ad pugnandum, & vos quiescatis hic in terra, quam ipsi labore suo acquisierunt. Hoc respõdebat Moyses, quia intelligebat, quòd istæ tribus petebant manere in terra illa, & quòd non transirent Iordanem ad manendum, nec ad pugnandum, & tunc irrationabile erat, quod petebatur, sed non intendebãt hoc ipsi, vt infra patet.

I *Cur subuertitis mentes filiorum Israel?* Hic increpat eorum petitionem ex alia radice, scilicet, quia non solũ petebant iniustum, sed etiam faciebant scandalum. Vnde dicit Moyses: Cur subuertitis mentes filiorum Israel, idest per istam vestram petitionem subuertuntur mentes aliorum Israelitarum: incuterent enim timorem aliis. Existimarent enim cęteri, quòd isti non audebant transire Iordanem propter diffidentiã pugnandi contra hostes propter magnam potentiam illorum, & sic alij quoque transire nollent Iordanẽ impletum præceptum Domini.

Ne transire audeant in locum, quem daturus est Dominus. Idest facitis, quod non audeant transire in terrã Chanaan, quam Deus se promisit daturum. Et dicitur K in locum accipiendo large locum pro regione, quia non erat aliquis vnus locus in terra Chanaan, ad quẽ transituri essent, sed tota terra Chanaan. Accipitur tamen locus pro tota illa regione, & sic multoties habetur in Scriptura.

Nonne ita egerunt patres vestri? Hic probat eorum petitionem esse iniustam exemplo antiquorum, scilicet, quòd parentes eorum sic fecerant, vt isti, & secutum est magnum scandalum in populo. Dicit autem, quod sic fecerunt patres eorum, quoniam per verba sua fecerunt formidare populum dicẽtes, quòd

non

A non ascenderent in terram Chanaan: quia nõ possent pugnare contra habitatores terrę illius, qui erant robustissimi, & plurimi numero: & totus populus conterritus clamauit, & murmurauit contra dominum, ut patet. sup. cap. 14. petendo, ꝙ manerent in solitudine, & non introducerentur in terram Chanaan: isti autem, quamquam non dicebant explicite, ꝙ gens illa erat fortis, & non possent pugnare contra eam, dicebant ĩplicite cum nollent ascendere in terram illam. Dicitur autem, ꝙ sic fecerunt patres istorum idest exploratores: & nõ uocant̃ patres, ita ꝙ istę duę trib. fuerint de semine eorũ, qa in qualibet trib̃ solũ fuit unus explorator: sed dñr patres. i. prędecessores, & maxime cũ isti sequerentur exẽpla ipsorũ, uidebant̃ esse filii eorum.

B *Quando misi eos de Cadesbarne ad explorandum terram.* Idest istud scandalum factum fuit, cum missi sunt exploratores: non quidem cum missi sunt, sed cum uenerunt, quia uisa tota terra, & habitudine incolarum inceperunt murmurare in castris, dicentes, ꝙ non possẽt pugnare contra gentem illam. Dicuntur autem missi exploratores de Cadesbarne, quia cum uenerunt ad illam mansionem, quę est circa terram Chanaan in extremitate terrę Edom, ut patet supra. ca. 20. miserunt exploratores, ut inquirerent de statu terrę supra capit. 13. & 14. & in eodem loco erant Israelitę quando uenerunt exploratores, ut patet supra. c. 13. quia non fuerant mutata castra dum exploratores iuerunt, & redierunt. Dicit autem Rabbi. Sa. ꝙ exploratores missi sunt de mansione Aseroth, & redierunt in castra, quando erant Israelitę in Cadesbarne, & secundum hoc dum C exploratores terram promissionis lustrauerunt mota sunt castra multitudinis per 20. mansiones, quę sunt ab Aseroth usque ad Cadesbarne, ut patet sequenti. c. Est autem Aseroth mansio, in qua Maria soror Moysi percussa fuit lepra, ut patet supra. c. 11. & 13. Sed istud patet falsum, quia hic dicitur ꝙ exploratores missi fuerunt de Cadesbarne, & idem habetur Deuter. c. 1. & si forte respondere uelit, ꝙ Aseroth uocatur alio nomine Cadesbarne, sicut plura loca sunt binomina, adhuc non stat ratio: quia dicitur supra. c. 33. ꝙ mouerunt castra Israelitę de Aseroth, & uenerunt in desertum Pharã: & inde missi sunt exploratores, ergo nõ de Aseroth.

Item quia quando uenerunt exploratores de terra D promissionis ad locum castrorum in Cades, ut patet supra. 13. c. ibi data est contra populum sententia, & non transierunt ultra locum illum usquequo expleretur, quasi anni. 40. supra. cap. 14. Sed idem locus est, de quo missi sunt exploratores, & in quo postea manserunt magno tempore, ut patet Deut. capit. 2. quia uterque uocatur Cadesbarne, cum primo dicatur ꝙ missi fuerunt exploratores de Cadesbarne: deinde dicitur, ꝙ sederunt Israelitę in Cadesbarne multo tempore: ergo idem locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Ex hoc autem apparet esse falsam distinctionem, quam aliqui ponunt. s. ꝙ alius locus sit Cades, in quo Maria mortua est, & alius locus Cadesbarne, quia in uno apponitur, barne, & in alio non. Sed ista positio nihil agit, quia interdum uterq; locus uocatur Cades E absolute, quia Cades in qua exploratores uenerunt ad castra uocatur Cadesbarne, ut patet Deuteron. ca. 1. & tamen locus, ad quem uenerunt exploratores uocatur Cades absolutè s. c. 13. & Cades ubi mortua est Maria uocat̃ Cades absolutè, s̃. c. 20. ergo locus, in quo mortua est Maria uocatur Cadesbarne, qa ẽt de Cades missi sunt exploratores s̃. ca. 13. Variè tñ accipit̃ Cades, qa aliqñ dr̃ Cadesbarne, & aliqñ Cades deserti Sin: & aliqñ Cades deserti Pharam, & aliqñ Cades solũ. De his declaratum est s̃. c. 13. & 20. *Cumque uenissent usq; ad uallẽ Botri.* i. exploratores uenerunt ad locum istum, & fecerunt murmurare totum populũ: uocatur. n. uallis Bo-

A tri quędam regio in terra Chanaan, quę est ubertima uineis, & arboribus, ad quam accesserunt exploratores atque duxerunt inde ficus, & malogranata: absciderũtq; Botrum cum palmite suo. Et uocatus est ille locus torrens Botri, s̃. c. 13. hic aũt uocat̃ uallis Botri, sed modicum differt, quia in loco illo vtrumq; erat. s. uallis & torrens. fit aũt mentio de torrente Botri, qa de loco illo adduxerunt fructus in signum ubertatis terrę, & p illos habuerunt colorem quendam mouẽdi corda populi. s. quia exprimendo ueritatem unam de vbertate terrę multa mendacia interponebant, vel fit mentio de torrente Botri, quia ille fuit locus ultimus, ad quem accesserunt in terra Chanaan, & inde uenerũt in castra subuerteruntque immediate corda populi.

B *Vallis Botri, an sit pars remotissima in terra Chanaã. Quęst. II.*

ALIQVI enim intelligunt; quòd ista vallis Botri fuerit remotissima pars in tota terra Chanaan, ad quam accesserunt exploratores, quia dicitur vsque ad vallem Botri: sed, vsque significat terminum motus; ideo remotissimũ ad quod accesserunt, fuit ista vallis. Sed nõ est verum; quia terra, ad quam vltimo venerunt exploratores in tota regione Chanaan fuit vallis Botri, & non fuit remotissima, sed propinquissima, quia Israelitę circuierunt terram Chanaan, & in extremitate circuitus accesserunt ad vallem Botri, ideo oportet, ꝙ sit in parte propinqua, s. in ingressu terrę Chanaan. Item patet, qa; de illa valle portauerunt viri Botrum pendentem in C vite sua super vectem, vt patet supra capit. 13. si tamen esset locus distantissimus, nõ potuissent de eodem loco reportare: tum quia ficus malogranata, & vuę perdidissent suam pulchritudinem, cũ post multos dies redirent in castra. Item quia non possent conuenienter exploratores ducere istos fructus de extremitate terrę Chanaan transeundo per totam illam. nam viderentur ab incolis terrę, & caperentur. Cum vero de extremitate terrę propinquiori istos fructus caperent, non viderent Chananęi, quia cum caperent essent in exitu regni, ideo inde conuenienter caperentur.

Item videbatur esse superuacuum, quòd exploratores laborarent ducendo fructus istos de extremitate remotiori terrę Chanaan, cum possent eos ducere de D extremitate propinquiori, ideo videtur dicendum, ꝙ torrens Botri fuit locus propinquissimus castris Iudęorum; quàm fuerit aliquis alius in tota terra Chanaan. Cũ vero arguitur, quòd terminus motus maximè distat a principio secundum situm, vel locum, sed vallis Botri erat terminus: dicendum est verum esse de motu facto s̃m lineam rectam, sed ꝯtrariũ est in motu p lineam circularem, qa qui per totã peripherã circuli mouetur in nulla parte est ita propinquus principio motus sicut in fine, qa redit ad eũdẽ punctum, sic aũt exploratores non ambulauerunt terrã Chanaã directe s̃m longitudinẽ, sed fecerũt quendã quasi circuitũ, qđ patet hic, cũ dr̃ in lr̃a: Lustrata oĩ regione. lustrare aũt circũdare est. Sic ẽt patet s̃. c. 13. s. reuersiq; sunt exploratores terrę post 40. dies oĩ regione circũdata.

E Dicendum ergo, ꝙ vallis Botri est in extremitate terrę Chanaan apud partẽ illã, per q̃ introierunt exploratores, & postea faciẽtes quendã quasi circulũ redierũt apud locũ illũ, p quẽ itrauerãt. s. ad uallẽ Botri: iõ dr̃ hic vsq; ad vallem, quia ibi finita fuit ambulatio per terrã Chanaan, non qdem s̃m longitudinem sed s̃m circuitũ quendã. *Lustrata omni regione.* i. prius circũdederũt totam regionem Chanaan, q̃ uenirent in uallem Botri: lustrare. n. circundare signat. Non est tñ intelligendum, ꝙ Israelitę perambulauissent terrã Chanaan proprie per circuitũ, qa tunc non introissent in eam, sed ambulauissent p extremitates eius, quod nõ conueniebat

bat ad sciendum qualitatem locorum, & habitudinē incolarum sicut iusserat eis Moyses. Item non potest stare, quia supra. c. 13. dicitur ꝙ exploratores explorauerunt a deserto Sin vsq; Roob ad introitum Emath: sed desertum Sin est in parte meridiana: Emath autē est in parte aquilonari, ut patet. ī. c. 34. ergo non fuit lustratio per circuitum sed per lōgum ab uno latere terrę ad alterum latus oppositum. Nec tñ intelligendum ꝙ fuerit penitus progressio per longum a latere in latus: quia tunc non dicerentur lustrasse terram exploratores, sed principium itineris sui fuit a parte meridiana, & extremitas remotior fuit in latere septentrionali apud Roob, & Emath. In medio tamen itinere non procedebāt directe, sed aliquando declinabant uersus occidentem, & aliquādo versus orientem, sicut declaratum est supra. c. 13.

Subuerterunt corda filiorum Israel. Idest Israelitæ habebant corda disposita ad ascendendum in terram Chanaan, & pugnandum contra Chananæos: isti autē subuerterunt corda Israelitarum, cum fecerunt eos panitare: & hoc quia dixerunt gentes illas esse fortissimas, & ꝙ nequaquam possent pugnare contra eas.

Vt non intrarent fines, quos eis dominus dedit, Idest fecerunt, ne intrarent terminos terræ suę, quia quando exploratores locuti sunt, nondum accesserant Israelitæ ad limites terræ promissę, impediti sunt autem introire, quasi per 40. annos propter murmurationem exploratorum. Dicitur autem: Quos dominus dedit: non quidem secundum rem, sed secundum promissionē, & assignationem: quia quando ista loquebatur Moyses nondum fuerat data terra, quia tamen Deus nunq̄ mentitur, illa, quæ promittit se facturum, ita certa sūt ac si iam facta essent.

Qui iratus iurauit, Ista est pęna data pro murmuratione exploratorum: ex quo sequitur, ꝙ istæ duę trib. Ruben, & Gad mouerent corda populi per hoc, ꝙ nolebant transire Iordanem, Deus iterum iratus iuraret aliquid durum super populum, & infligeret. Dicitur aūt iratus non quidem realiter, quia impossibile est; sed se iratum demonstrauit, cum angelus, qui loquebatur loco eius uerba uiri irati protulerit. Eratq; dominus paratus ad infligendum mala Israelitis, & inflixit, qđ nos in Deum iram uocamus. Dicitur etiam ꝙ iurauit. i. ꝙ nemo de illis, qui murmurauerant introiret in terram Chanaan, uel uideret eam. sup. c. 14. iuramentum autē Dei habetur ibi, cum dicitur: Viuo ego, & implebitur gloria domini &c. Si uidebunt homines isti idest non uidebunt terram. & est hic figura aposiopesis. Sic habetur Psal. 94. Si introibunt in requiem meam. i. non introibunt. Modus autem iste loquendi figuratus nō distinguitur, nisi per modum prolationis, sicut est ī modo ironico.

Qui ascenderunt ex Aegypto a 20. annis, Ista est pęnalis sententia prolata super Israelitis, i. ꝙ nullus eorum, qui attigerant annos 20. posset intrare in terram Chanaā. Non est autem intelligendum, ꝙ isti, qui non intrare deberent, essent 20. annorum in ipsa egressione de Aegypto, & super alios minoris ætatis non ferretur sñia, quia etiam illi, qui erant 19. annorum uel 18. & 11. mensiū aut. 10. in exitu de Aegypto condemnati sunt hac sententia, & mortui sunt in deserto. Quod patet, quia oēs numerati in monte Synai condemnati sunt ī. 26. c. & illi, qui computabantur ibi, erant ad minus annorum. 20. supra. c. 1. ab exitu tamen de Aegypto vsque ad diē illam transierunt unus annus, & unus mensis, cum fuerit inchoata computatio anno secūdo ab exitu de Aegypto mense secundo, ut patet supra c. 1. ergo illi, qui ī exitu de Aegypto erant. 19. annorum, uel uno mense detracto erant. 20. annorum tempore, quo facta est cōputatio, alioquin si incępisset computatio ab anno. 21.

F oportet, ꝙ omnes, qui erāt annorum. 19. s. exitu de Aegypto ista sententia condemnati fuerint, & mortui in deserto, ideo non debet ista littera legi coniunctim. s. ꝙ in exitu de Aegypto essent annorum. 20. sed disiunctum. s.

Omnes qui ascenderunt ex Aegypto. Et fiat hic punctus *a 20. annis, & supra.* i. qui erāt. 20. annorum, uel ulterius non quando exierunt de Aegypto, sed quando cōputati sunt: mortui fuerunt.

Terram quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Iacob. i. terram Chanaan quam promisit Deus istis patriarchis, & iurauit super ea. De Abraham patet Ge. c. 16. & 22. nam fecit cum eo fędus de dando terrā hāc
G Gen. 15. c. Isaac quoque promisit terram istam Gene. 26. c. & nō iurauit ei specialiter de hac re, sed promisit sub iuramento pręstito Abrahæ, ut patet. e. c. De iacob autem patet, ꝙ promiserit ei Gene. 46. sed non iurauit ibi. intelligitur tamen sub iuramento præstito patrib. eius, cum benedictiones eius fuerint maiores, quā patrum suorum, ut patet Gen. 49. c.

Et noluerunt sequi me. s. exploratores, & alii Israelitę non secuti sunt me confidentes uerbis meis, cum ego dixissem eis, ꝙ intrarent in terram illam, & ꝙ præualerent contra gentes illas: noluerunt autem introire, & in hoc non sequebantur dominum, quia Deum sequitur, qui ei tota mente adhęret obediendo omnib. præceptis eius, & confidendo omnibus promissionib. illis

Præter Caleb filium Iephonne Cenezæum. Excluduntur duo ab omnibus computatis, qui adhæserūt domino. s. Caleb, & Iosue, & pugnauerunt in uerbis contra totam
H multitudinem propter diffidentiam, unde uoluit eos totus populus lapidare supra. c. 14. Iste Caleb fuit filius Iephonne, quia pater eius sic appellabatur, & semper exprimebatur nomen patris ad differentiam, quia in tribu Iuda erant alii uocati Caleb. s. Caleb filius Esron, ut patet primo Paralip. 2. & 4. c. Vocatur autem Cenezæus, quia pater suus uocabatur Cenez, uel aliquis frater eius. De ueritate autem huius declaratum fuit Ios. cap. 15.

Et Iosue filium Nun. Iste Iosue fuit socius Caleb: & ambo secuti sunt dominum confidentes ei: nam ipsi fuerunt de duodecim exploratoribus, ut patet supra. c. 13. qui cum alii murmurarent noluerunt murmurare, sed restiterunt aliis dicentes, ꝙ possent præualere contra gentem terræ Chanaan: unde Deus perhibuit testi
I monium de eis, ꝙ secuti fuissent ipsum: s. c. 14. cum dicitur. Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuiuit, & semen eius possidebit eā. Vocatur aūt hic Iosue filius Nun, ad differentiam aliorū, q uocabantur Ios. Iste. n. a principio uocabatur Osee, seu Moyses mutauit nomen eius uocando eum Iosue, quando misit eū in exploratorem supra. c. 13. vocatus fuit etiam Iesus, vt patet primo Macha. 2. c. & ad Hebr. 4. sed istud nomen est reducendo ad modum latinum, quia id quod in hebręo dicitur Iosue, uel Iosua apud nos dicitur Iesus, ideo nos corrupte proferentes nomen illius voca
K mus eum Iesum Naue idest Iosue filium Nun, vt patet per Hieronymum in prologo super Iosue. Iste autē Iosue fuit missus in exploratorē de tribu Ephraim, sicut Caleb de tribu Iuda. Ambo autem secuti sunt dominum, & fuerunt socii supra capitulo decimotertio, & 14.

Isti impleuerant uoluntatem meā. i. fecerunt totaliter ꝙ uolui. Deus. n. volebat, ꝙ Israelitę cōfiderēt uerbis eius ita isti fecerunt, & ad hanc confidentiam incitabāt totum Israel dicentes, quòd poterant deuorare Chananæos, sicut cibum panis, & si Deus eis propitius esset introduceret eos in terram illam supra. cap. 14. omnes autem alii exploratores murmurauerunt, & alios

murmu-

murmurare fecerunt. *Iratusque dominus aduersum Israel* Ista est pęna, quę secuta fuit ex diffidentia, & murmuratione. i. ꝙ Deus percussit populum occidendo omnes, qui murmurauerāt, & impediēdo reliquos ꝑ 40. annos, ne introirent in terram illam. Et dicitur iratus contra Israel. i. contra totum Israel, nam rari fuerunt, qui non condemnarentur. s. Iosue, & Caleb de omnib. duodecim tribubus. De leuitis autem an aliqui perierint propter murmurationem, vel oēs Deo adhæserint, non patet, constat tamen, ꝙ sententia non fuit lata contra eos, ut declaratum est supra. c. 14.

Circumduxit eum per desertum 40. annis. s. totum Israel, nam licet aliqui fuerint, qui non peccauerunt: tamen ipsi propter cęteros per desertum vagati sunt annis. 40. sicut de Iosue, & Caleb patet, qui alias immediatè ingressuri essent nisi murmurasset Israel: filii etiam paruuli istorum murmuratorum puniti sunt pro patribus manendo. 40. annis in solitudine, ut patet sup. c. 14. s. filii uestri erunt uagi in deserto. 40. annis, & portabunt fornicationem uestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine.

De. 40. annis quibus steterunt Iudęi in deserto, & quomodo proficiscebantur, & quanto tempore fuerunt uagi. Quæst. III.

DICITVR autem ꝙ Deus circumduxit Israel s. ꝙ non duxit eum itinere recto in terram Chanaan: nam a principio exitus de Aegypto vsq; ad Cadesbarne, vbi fuit murmuratio transierunt Israelitæ itinere recto, & uelociter, quia multas mansiones transierunt paucis temporib. postquam autem murmurauerunt in Cades iussit Deus, vt reuerterentur uersus marę rubrum, ut patet s̄. c. 14. & ibi manserunt magno tempore. s. vsq; ad principiū anni 40. & postea cum iterum uenirent in Cadesbarne non potentes transire per locum ipsum prohibente rege Edom, ut patet s̄. 20. c. coacti sunt redire in circuitu terræ Edom, & Moab, ut patet supra. c. 21. & durauit multum iste circuitus. Sic patet Deut. c. 2. s. circuiuimus montē Seyr longo tempore. i. montes terræ idumeæ, uel Edom. Si autem non murmurasset Israel immediate, ut exploratores redirent in castra, ingressuri erant itinere recto in terram Chanaan. Dicitur autē ꝙ. 40. annis circumducti sunt, ꝙ intelligitē computādo iter rectum, & iter obliquum, in quo uagati sunt propter murmurationem, si autem intelligatur solum de tempore, quo steterunt in deserto propter peccata, nō fuerunt 40. anni completi, quia deficit annus, & quasi dimidius, in quo uenerunt Israelitæ ab Aegypto vsq; ad Cadesbarne itinere recto per. 33. māsiones, quæ sūt a Ramesse, de qua recesserunt in Aegypto usq; ad Cadesbarne, ut patet. c. sequenti. nam ab Aegypto usquequo recesserunt de mōte Sinai fluxerunt unus annus, & duo menses, & dimidius. Nam recesserunt inde die. 20. mensis secundi anni secundi de Aegypto, ut patet supra capitulo decimo, & inde usque ad Cadesbarne uelocissime transierunt, ita ꝙ fuerunt ibi in principio mensis quarti, uel quasi anni eiusdem, ut declaratū est supra capitulo 13. & ab ipso loco totum reliquum tēpus fuit diuagationis, quia Cadesbarne est in extremitate terrę Chanaan, cum ponatur unus de terminis eius. infra capitulo. 34. & Iosue. 15. fuit autem reliquum tempus. 38. annorum, & dimidii, & modicum plus vsquequo Israelitæ transierunt Iordanem introeundo in terram Chanaan. sed adhuc non potest uocari proprie totum istud tempus diuagationis, nam ante finē anni. 40. acquisierunt terram duorum regum Amorrhęorum, quæ peruenit ad Israel, ergo illa acquisita non diuagabātur, cum essent in terra sua, sed fuit tem-

A pus diuagationis propriè illud, quod fluxit ex tūc, quo murmurauerunt Israelitæ in Cadesbarne, usquequo mortui sunt omnes murmuratores scilicet ante transitum torrentis Zareth, & introitum in terram duorum regum Amorrhęorum, & istud fuit. 38. annorum, ut patet Deuter. c. 2. s. tempus, quo ambulauimus de Cadesbarne usq; ad transitum torrentis Zareth. 38. annorum fuit donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris: scriptura tamen accipit. 40. annos diuagationis, quia interdum de minimis nō curat, & sic addit, & tollit interdum de numeris.

Donec consumeretur uniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius. i. tamdiu detinuit Deus Israelitas in deserto, quamdiu manebant aliqui de murmuratoribus: B ideo toto tempore illo nunquam permisit Deus, ut transirent torrentem Zareth: mortuis autem illis immediate transierunt Deuter. c. 2. Causa huius erat, quia apud torrentem Zareth incipiebat terra duorum regū Amorrhęorum: & illa pertinere debebat ad Israelitas, sed Deus nolebat ꝙ peccatores transirent in terram, quam daturus erat, ideo fecit ut morerentur omnes ante torrentem Zareth. Et dicitur. Donec consumeretur uniuersa generatio idest omnes homines, qui fecerant malum idest, qui murmurauerant in conspectu eius idest Deo pręsente, quod potest intelligi de generali præsentia, quia nullus locus est, ubi Deus non sit, ideo ubicunque peccemus coram Deo peccamus. Vel potest intelligi de speciali præsentia: Deus enim specialiter esse dicebatur inter iudęos, & maxime in- C tra Sanctuarium, murmuratio autem ista fuit coram Sanctuario, ut patet supra capitu. decimoquarto: ideo erat coram Deo.

Et ecce inquit, uos surrexistis pro patribus uestris. Applicat malum istorum ad malum exploratorum scilicet, ꝙ nunquā deficit, qui conturbet Israel. Et sicut exploratores conturbauerunt totum Israel, qui erant prædecessores istorum: ita isti turbant, ideo surrexerunt pro patribus suis idest loco ipsorum scilicet succedentes eis in malitia, & ista erat magna increpatio.

Incrementa, & alumni hominum peccatorum. Idest uos estis augmentū super pctm̄ patrum uestrorū. i. non estis contenti peccatis, quę fecerunt patres uestri subuertendo mentes Israelitarum, sed etiam vultis suppo- D nere, uel augere noua peccata. Vel dicuntur isti incrementa peccatorum. i. ꝙ isti faciebant malus peccatum quam patres sui: nam licet pręuaricatio exploratorū fuisset manifesta, quia tamen erat prima, & non habuerat aliam similem nec p̄cesserat aliqua punitio, non uidebatur esse ualde magna, nunc autem cum p̄cessisset illa, & pro ea fuisset data pęna diuagationis per annos 40. si iterum Israelitæ murmurassent, esset maior culpa, & sic uocaretur incrementum ad priora peccata. Vocantē ēt isti alumni hominum peccatorum. i. nutriti ab eis, & similes in peccatis. i. ꝙ illi prædecessores docuissent eos murmurare, & repugnare dn̄o. *Vt augeretis furorem domini contra Israel.* i. ad nihil aliud surrexistis, nisi ut faciatis Deum irasci contra Israel. Nam si isti nollent transire Iordanem diffidentes de expugna- E tione terræ Chanaan, & cęteri propter hoc formidarent, & nollent transire in terram illam Deus irasceretē Israelitis percutiendo, vt prius. Et dicitur: Vt augeretis furorem domini idest ut faciatis ꝙ maior sit q̄ fuit in prima punitione pro murmuratione in Cadesbarne: quia sicut maior esset culpa secunda, quam prior ut sup. declaratum est: ita pęna esset maior. Vel dicitur: vt augeretis furorem. i. vt continuaretis faciendo poni aliquid de pęna, & furore sup. id, quod iam inflictū fuit. s. in diuagatione. 40. annorum: intelligebat nunc Moyses, quód si nunc Israelitæ murmurarent sicut in Cadesbarne, ꝙ Deus nunquam introduceret eos in ter-

ram Chanaan, vel faceret saltem eos manere in solitu F
dine plusquam per alios.40.annos. Primum tamē magis credebat esse futurum, ut patet ex littera sequenti. *Quod si nolueritis eum sequi in solitudine populum derelinquet*, i. si nolueritis sequi Deum confidendo in eum, & cundo in terram, in quam iri iussit, derelinquet populum in solitudine. i. non curabit de eo tanquam non esset suus. s. non dabit ei manna, nec diriget per nubem, nec introducet in terram, quam iurauit, sed relinquet hostibus lacerandum, & uos eritis causa huius immensi mali. q.d. etiam si nullus peccet nisi uos, tamen totus populus peribit propter vos: hoc autem intelligebat Moyses, quia cum peccauit Israel adorando uitulum,
uoluit Deus totum populum conterere, nisi Moyses G
precatus fuisset, ut patet Exo.c.32. Iterum autem cum murmurauerunt in Cadesbarne penitus delere uolebat omnes, & occidit ipsorum plurimos in solitudine nec relinquisset quemquam ex eis, nisi Moyses ualde institisset supra.c.14.

Et uos eritis causa necis omnium. q.d. si vos murmurare incipitis, & Deus omnes percutit propter uos percutit, & dicuntur causa dupliciter, uno modo. s. totalis: alio modo causa. i. occasio. Primo modo est sensus, ꝙ isti essent causa totalis, quare delerentur Israelitæ: nā dato ꝙ alii non peccarent istis peccantibus Deus deleret totum populū, sic arguebat Iosue contra istas duas tribus post mortem Moysi, quando ędificauerunt altare magnum apud Iordanem. dixit. n. ꝙ eis solis peccantibus Deus desæuiret in totum Israel. Et probauit hoc, quia Acham vnicus fuit in peccato. s. quando furatus est regulam auream, & pallium coccineū, & tñ
perierunt.36.vin de Israel, & uolebat Deus totum po- H
pulum destruere permittendo eum cadere in manib. hostium: Iosue.22.c. Secundo modo intelligitur, ꝙ isti essent causa. i. occasio necis omnium. s. ꝙ alii non morerentur propter peccatum istorum: tamen isti tribuerent aliis occasionem peccandi, & tunc Deus puniret omnes. intelligebat autem Moyses, ꝙ si modo peccarent morerentur, quia iam nollet remittere sicut prius fecerat dando quamcunque pœnam præter maximā, & hoc quia uiderat eum ualde iratum in aliis uicibus, quasi penitus delere uolentem totum populum, nec etiam auderet orare pro Israel si iam amplius murmuraret, ut prius.

At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas I
ouium fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris vrbes munitas: nos autem ipsi armati, & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis propter habitatorum insidias. Non reuertemur in domos nostras, usq; dum
possideant filii Israel hæreditatem suam: nec K
quidquam quæremus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. Quibus Moyses ait: Si facitis ꝙ promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam: & omnis vir bellator armatus Iordanem transeat, donec subuertat Dominus inimicos suos, & subiiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum, & apud Israel, & obtinebitis regiones, quas vultis coram Domino. Sin aūt, quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est, quin peccetis in Deum: & scitote quoniā peccatum uestrū apprehēdet uos. Aedificate ergo urbes paruulis vestris, & caulas, & stabula ouib. ac iumentis: & qđ polliciti estis, implete. Dixeruntque filii Gad, & Ruben ad Moysen: Serui tui sumus: faciemus qđ iubet Dñs noster. Paruulos nostros, & mulieres, & pecora, ac iumenta relinquemus in urbibus Galaad: nos aūt famuli tui oēs expediti pergemus ad bellū, sicut tu Dñe loqueris. Præcepitq; Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos. Si transierint filii Gad, & filii Ruben vobiscum Iordanem oēs armati ad bellum coram Dño & vobis fuerit terra subiecta: date eis Galaad in possessionem. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca. Responderuntq; filii Gad, & filii Ruben: sicut locutus est dñs seruis suis, ita faciemus: Ipsi armati pgemus coram dño in terram Chanaā, & possessionem iam suscepisse nos confitemur trās Iordanem.

At illi prope accedentes. Hic ponit̄ tertium. s. cōmunius disceptatio, vbi Moyses loquit̄, & duę trib. se excusant exponentes dicta sua. Videbant. n. Rubenitę, & Gaditę, ꝙ iō increpat eos Moyses, quia intelligebat ex eorum petitione uelle eos habitare in terra illa, & non transire ultra Iordanē, iō ipsi accesserunt prope ad Moysen exponētes ei, ꝙ non erat intentio eorū manere in terra illa, sed transire cū aliis ad pugnandum donec pacificè possiderēt totam terram, q̄ habituri erant, ꝙ sic factum est: nam iuerunt ad pugnā, & manserūt ibi quasi septem annis, quib. durauit pugna, ut s̄. declaratum est, & Iosue.cap.14. manserunt ēt toto tpe, quo diuisa est terra Chanaā. 9. tribub. & dimidię, ꝙ dñt aliq fuisse tps.7. annorū. postea vero redierūt in terrā suam pcepto Iosue, ut patet Ios.22. Dr̄ aūt hic, ꝙ accesserunt ppe: hoc aūt non erat quasi nō audiret eos Moyses ex loco, in quo erāt prius cū bene audisset qñ pposuerunt petitionē, sed qa viderāt istę duæ trib. ꝙ no erat bene intellecta eorū intentio uidētes sibi disceptādum esse cū Moysę accesserūt ppius, vt sic pmptius loq possent, & intelligere, q̄ dicerent. *Caulas ouiū fabricauimus*. i. nō uolumus manere totaliter in terra ista, nō transeundo Iordanem, sed uolumus facere caulas pro ouib. nostris, & disponere locū vxoribus, & filiis ad manendum in terra ista, & trāsire cum aliis tribubus Iordanem ad pugnādum. Dicit autem Ra.Sa. ex hoc ꝙ isti magis diligebant oues, q̄ filios, & uxores, qa primo caulas ouium, quam habitacula vxorum, & filiorum nominauerunt. Sed hoc nihil est, qa non sp seruatur dignitas rerū in ordine loquēdi, vt patet pced.c. cum dr̄ de diuisione prædæ. Et primo ponuntur ibi asini, & boues, quam homines: uoluerunt autem isti fabricare caulas, quia intelligebant se

Excusatio duarū tribuum.

magno

magno tẽpore duraturos in terra Chanaan expugnando hostes: ideo uoluerunt prius prouidere rei suæ familiari. Vocantur autem hic caulę ouilia gregum, ut ouium, & caprarum. De his autem nominauerunt, q̃a substantia eorum erat in pecoribus, & iumentis, ut patet. s. *Stabula iumentorum.* i. etiam parauimus stabula pro iumentis. Dicuntur autem stabula a stando, quia ibi iumenta stant. Nominauerunt quidem ista duo, quia in istis erat eorum substantia, ut patet supra, cum dicitur ꝙ habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. *Paruulis quoque nostris urbes munitas.* i. paranimus pro paruulis vrbes. Intelligitur etiam de vxoribus, & reliqua familia, nam soli uiri pugnatores ibãt cum aliis tribubus trans Iordanem ad bellum. Cũ autem dicitur de vrbibus non intelligitur, ꝙ isti nouiter facerent aliquas vrbes, sed quia in terra duorum regũ Amorrhęorum cum pugnarent Israelitæ contra incolas regionis illius, vrbes quãtum ad aliquid dirutæ fuerant volebant illas restaurare propter insidias habitatorum terræ: & tunc quęlibet istarum duarum tribuum & dimidiæ accepit aliquas urbes, quas refecit pro familiis suis, de vrbibus autem cuiuslibet tribus, patet. j. in littera. *Nos autem ipsi armati, & accincti.* Respondet in hoc ad increpationem Moysi, quę fundabatur in hoc, ꝙ ipsi vellent totaliter cessare a bello, & ꝙ fratres sui pugnarent, quod irrationabile erat, ideo ipsi dicunt ꝙ nolunt manere in terra illa, sed solum ꝙ uxores eorum, & filii, & possessiones maneant, ipsi verò trãseant in quo nihil grauabant alias tribus immo faciebant cõditionem earum meliorem, quia omnes uiri bellatores de eis uolebant transire. Quod autem uxores manerent & res possessę, erat duplex vtilitas reliquis tribubus, prima ꝙ isti uiri essent magis expediti, & dispositi ad bellum, cum nihil secum ferrent, nisi bellicum apparatum: secũdum erat utile reliquis tribubus, quia non tantum grauarentur in prouidendo eis, quantum ad cibos, cum soli irent, quam si ferrent secum familias suas, iam enim non erant comesturi manna, quia illud cessauit immediatè, ut transierunt Iordanem. s. diebus quinque posteæ: ideo oportebat ꝙ amplius inquirerent cibos opere bellico, uel labore suo. Antecedens patet, quia Israelitæ transierunt Iordanem decima die mensis primi, ut patet Iosue. c. 4. & manna defecit die. 5. mensis eiusdem, & vltra nunquam comederunt de eo Iosue. c. 5. ideo magis alleuiabantur cęterę tribus in hoc quam grauarentur. Dicuntur autem isti transire armati, quia habebant multa arma iudæi, quę partim duxerant de Aegypto, cum dicatur Exo. c. 13. ꝙ armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti, partim etiam acceperunt post arma ex bellis, quæ uicerũt & primo dum contra Aegyptios, qui ibant armati, ut comprehenderent hebræos, & oẽs in mari rubro submersi sunt, atque ad aliam partem maris, in qua iudæi erant trãsducti illis acceperunt Israelitæ oĩa arma ipsorum, de quo Exo. c. 14. & 15. acceperunt quoq; arma ĩ bello ꝯ Amalechitas cum expugnauerunt eos in Raphidim, de quo Exo. c. 17. Acceperunt etiam arma in destructione terræ Chananæi regis Arad, ubi deletis omnibus habitatoribus, & vrbibus potuerunt iudęi accipere omnia arma terræ illius: quamquam magis ueri simile est, ꝙ ista combusta sint cum terra illa posita fuerit sub anathemate, de quo. s. c. 21. Acceperunt etiã arma multa in bello contra duos reges Amorrhæorũ Sehon, & Og, ubi totam terram depopulauerunt, & possederunt, de quo s. c. 21. & Deuter. c. 2. & 3. Acceperunt etiam arma in bello cõtra Madianitas, ubi omnia spolia cesserunt ipsis Israelitis, de quo. c. præcedẽti. Poterant ideo sufficienter armati esse omnes iudæi. Dicitur etiam ꝙ erant accincti. i. dispositi ad bellum, uel expediti. Dicitur autem accinctus. i. ad aliquid cinctus. s.

Stabuli Etymon.

A ꝙ est dispositus ad faciendum aliquid, & hoc dicitur specialiter de istis duabus tribubus, & dimidia, quia alię tribus portabant secum uxores, & filios, & omnia, quę possidebant, & illa impediebant aliquo modo ab actu bellico, duę autem tribus, & dimidia nihil secum portaturæ erant, sed uiri armati solum ibant.

Pergemus ad prælium ante filios Israel. i. ꝙ isti præcederent in progressu in itinere. Etiam in aciebus belli præcederent. s. ꝙ offerebant se ituros in principio acierũ. Hoc autem dicebant ad tollendũ dubium, nam si uellent manere in parte posteriori, esset periculum, quia forte retrocederent, siue ex itinere, siue ex bello. Etiã dicebant hoc ad significandum intentionem suã ꝓmptam cum in hoc offerrent se ad aliquid, quod non peterent filii Israel, erat tamen ad securitatem ipsorum,
B ꝙ Moyses uidens rationabiliter dictum concessit, ut isti irẽt ante fratres suos. Mortuo quoq; Moyse Iosue, qui erat princeps populi hortatus fuit duas tribus, & dimidiam, ut præcederent, ut patet Iosue. c. 1. s. armati transite ante fratres uestros omnes fortes manu. Et sic postea fecerunt, quia transito Iordane pręcedebãt istæ duæ tribus, & dimidia ad omnes alias. Iosue cap. 4. cum dicitur, filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse armati pręcedebant filios Israel, dicuntur autem hic filii Israel nouem tribus, & dimidia, & duæ, & dimidia non uocantur filii Israel. Cuius causa est, quia quandocunque Israelitæ diuidebantur in duas partes, illa pars, quæ erat maior uocabatur de filiis Israel, quasi ipsi essent tota multitudo Israelitarum, & quia nouẽ
C tribus, & dimidia erat maior pars uocantur filii Israel, & sic multoties Leuitæ comparati ad alias tribus nõ uocantur filii Israel.

Donec introducamus eos ad loca sua. i. semper præcedemus fratres nostros, donec introeant ad loca sua. i. ad terram Chanaan, quam possessuri sunt. Non est autẽ intelligendum ꝙ solum pręcederent eos, quousq; intrarent in terram, quam habituri erant, quia hoc nihil proficiebat, nam tunc solum transirent cum eis Iordanem, apud quem hoc tempore erant, & consestim reuerterentur, quia transito Iordane mox essent Israelitæ in terra Chanaan, quam habituri erant in hęreditatem. Sed debet intelligi ꝙ irent cum eis, & manerent sp quousque expugnatis hostib. possiderent Israelitæ
D terram suam, quia licet prius introirent in terrã Chanaan, tamen non erat sua, iõ non dicebantur introduci in terram suam. sic patet j. cũ dicitur, non reuertemur in domos nostras usq; dũ possideant filii Israel hęreditatem suã. Cum autem deletis hostibus possiderẽt terram illam, dicerentur introduci in terram suam.

Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus munitis. i. filii nostri manebunt hic in vrbib. Intelligit etiam de vxoribus, licet non dicatur hic. sic patet. j. s. paruulos nostros, & mulieres ac iumenta, & pecora relinquimus in urbibus Galaad. Idem intelligitur de reliqua familia. Etiam de senibus intelligendum est, quia isti erant inepti ad bellum, & inutilis labor esset eos illuc ire, sed soli uiri pugnatores ibant, sic n. dixit Moyses. j. in littera. Omnis uir bellator armatus transeat
E Iordanem. Idem patet Iosue. c. 1. s. transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate ꝓ eis. Dicitur: & quidquid habere possumus. i. omnia pecora, & iumenta, & facultates cæterę. *Propter habitatorũ insidias.* In hoc. n. reddũt causam, quare uelint cõstruere urbes, quia posset aliquis dicere, ꝙ relinquere paruulos, & uxores, & omnia, quæ habebant in terra illa non curantes de munitione urbium. Huic autem respondent ꝙ propter insidias habitatorum terræ opus erat ponere res suas in urbibus.

Quare dixerunt, ꝙ dimitterent uxores in urbibus muratis. Quæst. IIII.

SED fortè aliquis diceret, ꝙ possent dimittere res suas sine timore in locis nō munitis, quamquā essent hostes in terra, quia dominus haberet curā illarū rerū, & nullus de hostibus auderet accedere ad eas: sic autem erat quādo ter in anno ascendebant omnes iudæi masculini generis in Sanctuarium, & quia tunc videbatur, ꝙ hostes possent ascendere in terrā illam non existente aliquo defensore, dixit Deus ꝙ nullus auderet accedere, de quo Exo. c. 34. cum tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente, & apparente te in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita ergo cum nunc res hebræorum manerent in locis non muratis non auderent hostes accedere ad illas. Respondendū est, ꝙ non se debebant iudæi exponere huic periculo, quia semper homines debent agere secundum prudētiam humanam, & non committere se totaliter diuino regimini, nisi in rebus illis, ad quas nullo modo pertingit humana prudentia: uel in illis, in quib. Deus iussit ꝙ nos totaliter permitteremus regimini illius. Causa huius est, quia Deus dedit homini intellectum tanquam primum principium motiuum, & regulatiuum operationum suarum, ideo vult ꝙ per illud dirigatur. Cum autem homo totaliter se committit diuinæ dispositioni, non regitur per intellectū, sed per aliud principium superius non humanum, ideo contra rationē agit: nisi forte iudicium humanū non sufficiat ad hoc, quia tunc etiam si aliquis uelit se committere prudentiæ humanæ non pōt cum ad talem casum nulla sit: & in talibus semper nos debemus submittere Deo dirigendos alioquin diffidimus de bonitate Dei. Alius casus est, in quo non debet homo se committere prudētię humanæ .s. si Deus iusserit, ꝙ aliquid totaliter ponamus in eius directione nihil agentes humano iudicio, & cura. Tunc autem licet per humanam prudentiam aliquid proficere possemus: tamen nullo modo curare debemus de humana prudentia: alioquin grauiter peccatur, quia tantum Deo diffiditur, quantum nobis committitur, sic patet in apostolis, quib. Christus dixit ꝙ quando starent ante reges, & pręsides non pręmeditarentur, quid loqui deberent, quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: Mat. 10. & Luc. 21. c. Si ergo apostoli quando irent ad reges, vellent studere quid loquerentur, peccarent nimis, quia aut ipsi intelligebant, ꝙ etiam si non studerēt, Deus daret eis plenissimè, quid loquerentur, & tunc stultitia magna erat studere, qa diceretur eis, quod petis intus habes. Esset etiam hoc contra rōnē naturalē. s. habitis habitibus cessat motus, sed ipsi habitis habitibus adhuc mouerentur ad illos: aut intelligebant, ꝙ si non studerent, non hr̄ent quid r̄nderent, aut non pfectè r̄nderent, & tunc erant infideles nimis, cum Christus dixisset eis, quòd in illa hora daretur eis, quid loquerentur, & ipsi non crederent. Sic etiam est in proposito, quia dimittere in terra hostili res sine defensore in locis non muratis est contra humanam prudentiam, per quam homo se dirigere debet semper, nisi in duobus casibus datis. Etiam quòd iudæi ascenderent in loco Sanctuarii ter in anno, quare nullo uiro manente in urbibus eorum uidebatur esset contra humanam prudentiam: ideo nisi sit aliquis de duobus casibus hic, illicitum est. In primo autem horum non est aliquis de duobus casibus cum non sit super humanam prudentiam, quia sciunt homines, per quem modum tolletur inconueniens, qđ sequitur, relinquendo res apud hostes scilicet dimittendo ibi custodes, & hoc in locis munitissimis, quod poterant iudæi faciliter agere. Etiam non est hic secun-

Regulæ ad cognoscendū qñ nos debemus submittere diuino regimini, & non humanæ prudétię.

F dus casus scilicet, ꝙ Deus prohibuerit inniti humanæ prudentię, quia non uetuerat dimitti pugnatores, & res in urbibus munitis, ideo istæ duæ tribus, & dimidia rectè agebant uolentes dimittere filios, & uxores in urbibus munitis, & ibi aliquos custodes, ideo si contrarium agerent, agebant contra prudentiam humanam, & peccabant exponentes se sine causa manifesto discrimini. In alio autem casu scilicet quando ascendebant ter iudæi in anno in Sanctuario secus est quia licet uideatur esse contra humanam prudentiam dimittere urbes, & facultates sine defensore, quia tamen Deus iusserat, quod ascenderent omnes non dimittentes aliquem defensorem, & quod ipse G defenderet urbes, & res eorum, esset magna diffidentia, ꝙ ipsi uellent dimittere in urbe defensores. Rectè ergo dicebant duæ tribus, & dimidia, quòd uellent construere urbes filiis suis, & familiis, ut manerent ibi ꝓpter insidias habitatorum terrę. Etiam quòd relinquerent ibi aliquos custodes, quia Deus non dixerat, quòd dimitterentur ista sine aliqua diligentia, ideo debebant inniti prudentię humanæ alioquin peccarēt & iudicarentur insipientes. Dicitur autem hic de insidiis habitatorum terræ illius, quoniam manebant aliquæ gentes in circuitu terræ illius, quam acceperant iudæi, quæ inuaderent urbes illorum, & res possessas si relinquerent illas sine custode, istæ autem erant Moabitæ ex parte meridiana, qui erant hostes iudæorum, & Madianitę ex parte septentrionali, & septem populi Chananæorum ex parte occidentali, Idumæi quoque aliquo modo contingebant terram illā H ex parte meridiana in extremitate terrę Moab, & isti etiam pugnarent contra Iudęos.

Non reuertemur in domos nostras. Nondum habebant isti domos, sed dicebant se non reuersuros in domos præsupponentes id, de quo agitur, ipsi enim petebant quod daretur eis terra duorum regum Amorrhęorū, quod si fieret disponerent domos suas pro familiis, & irent ad bellum cum aliis tribubus, ad istas autem domos non reuerterentur, quousque alii Israelitæ haberent id quod possessuri erant.

Usque dum possideant filij Israel hæreditatem suam. Hic autem declaratur magis, quam supra, quod non solum introirent istæ duæ tribus, & dimidia cum aliis associantes eas usque ad terram, quam habituri erant, sed etiam manentes cum illis in terra eadem I quousque pacificè possiderent eam. Et dicitur hic hęreditatem suam idest, quam habere debent exclusis hostibus: & tunc erit sua, Vocabant tamen suam, quia cum Deus dixisset, quod habituri erant eam, nequaquam dubitabatur de hoc. Vel dicitur hęreditatem suam idest, quę est sua secundum proprietatem licet nondum eam possideant. Deus tamen promiserat illis dare terram istam, & ista promissio tradebat eis ius proprietatis, sicut per donationem transfertur dominium. Dicitur autem hęreditatem, quia Israelitę habituri erant terram istam non ad usum alicuius parui temporis tanquam coloni, uel aduenę, sed pro K semper tanquam si terra esset iure hęreditario, per quod ius aliquis habet, & perfectum dominium super rem.

Cur terra Chanaan uocet hæreditas.

Nec quicquam quærimus trans Iordanem. Istud poterat nimis inclinare Moysen, & nouem tribus, & dimidiam ad concedendum faciliter id, quod petebatur ab his, quòd non uolebant aliquid habere trans Iordanem. Nam posset accidere, quod terra, quæ erat trans Iordanem in terra Chanaan, esset ualde magna, & si illa diuideretur nouem tribubus, & dimidiæ, maiores sortes prouenirent cuilibet tribui, quam prouenissent duabus tribubus, & dimidię diuisa inter eos terra duorum regum Amorrhęorum,

&

A & tunc manebat eis ius petendi sortē in terra illa: nūc autem dicunt, ꝙ nihil uolunt in terra Chanaan, nam dato, ꝙ eis aliquid posset prouenire, ipsi renunciant iuri suo. Intelliguntur autem ista uerba sꝙ cum conditione: si daretur eis qđ petebant. In hoc aũt aliqualr se habebant isti rationabiliter, quia terra ista duorũ regũ Amorrhæorum solum fuerat capta, & pertinebat ad oẽs duodecim trib. ꝙ ergo permitteretur duabus tribub. & dimidiæ ius eligendi eam tanq̃ eis valde cōuenientē erat rōnabile, ꝙ ipsi aliquid permitterent reliquæ multitudini, ꝙ abrenunciarent eius possessioni trans Iordanē si aliquæ partes maiores eis possent contingere. Accipit aũt hic trans Iordanem. i. ad occidentalem partē Iordanis: trans. n. significat habitudinem situs, ideo non magis determinat id qđ est citra q̃ vltra B & sic aliqñ accipit trans Iordanē pro parte occidētali, vt patet hic: cum isti haberent possessionem in parte orientali Iordanis, vt hr̄ ex littera, & aliqñ signat partē orientalē, sic patet. s. in littera, & Iosue. c. 1. cum dr̄, ꝙ acceperunt isti possessionem trans Iordanem, & tamē hoc fuit in parte orientali. *Quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga.* i. ad partem orientalem Iordanis. q. d. iō renunciamus iuri nostro, qđ hēmus ĩ terra Chanaan ad occidentem Iordanis, qa iã accepimus possessionem sufficientem pro nobis ad orientalē plagam Iordanis. s. in terra duorum regum Amorrhęorũ. Intelligitur aũt hoc, si feceritis qđ petimus dantes nobis terram hanc: alioquin nondum hēbant aliquã possessionem: nam Moyses nihil adhuc eis dederat, ut patet. s. nam habita ista collocutione dr̄, ꝙ dedit eis Moy C ses terram duorum regum Amorrhęorum, & dr̄ hic: ad orientalem eius plagam. quia terra duorum regum Amorrhęorum est orientalis respectu terræ Chanaã, quam accepturæ erant nouem tribus, & dimidia. Iericho ẽt ciuitas terrę Chanaan, per quam intrauerunt, erat ad orientalē partem terrę Chanaan, quia licet Aegyptus, de qua ueniebant iudæi, esset ad partem meridianam respectu terræ Chanaã, tñ non uenerunt Israelitę recto itinere de Aegypto in terram promissam: potuerunt. n. uenire citius per terram Philistinorum, & introissent per latus meridianum terræ Chanaã. De ista uia patet Exo. c. 13. per hanc. n. venerunt Ioseph, & fratres sui ad sepeliendum patrem suum in terrã Chanaan, & per eandem redierunt: ideo pauco tempore D morati sunt. De hoc Gen. c. vltimo. Israelitæ tamen exeuntes de Aegypto, non uenerunt recto itinere uersus terram promissam, sed ascenderunt contra orientem ad mare rubrum, & solitudines Arabicas. Hoc autem, quia Deus uoluit ne irent Israelitæ per terram Philisthaim, quæ breuior erat, & populata: ideo cum viderent hostes contra se insurgere redirent in Aegyptum. Circunduxit autem eos per desertum transducens mare rubrum, ut quamquam pęniteret eos itineris, redire nō possent in Aegyptum. De hoc Exo. cap. 13. postquam autem introierunt in desertum, si ambulauissent recto itinere sicut ambulauerunt usq; ad Cadesbarne, introissent per partem meridianam terræ Chanaan. Quod patet quia in anno. 40. ab exitu de Ae E gypto Israelitæ peruenientes usq; ad Cadesbarne petierunt a rege Edom transitum per locum illum, quousque uenirent in terram suam, qui noluit eis dare. supra. c. 20. ideo coacti sunt circuire totã terram Edom ascendendo uersus orientem supra. c. 21. & in hoc circuitu manserunt multo tempore Deuterono. c. 2. s. circuimus montem Seyr longo tempore, & tunc coacti sunt introire per terram duorum regum Amorrhęorum, quæ est ad frontem orientalem terræ Chanaan, ut patet hic, & Iosue. c. 1. si autem trãsissent per Cadesbarne introibant per partem meridianam terrę Chanaan, quia Cadesbarne est in latere isto, ut patet.

A infra trentesimoquarto & Iosue. capitulo. 15.

Quibus Moyses ait. Hic ponitur responsio Moysi cognita intentione duarum tribuum, & dimidiæ.

Si facitis, quod promittis. s. ꝙ ibitis cum fratrib. vestris, & non redibitis quousque ipsi possideant terram suã. Et dicitur si facitis. i. si facere intenditis, quia an isti facerent, ꝙ promittebant depēdebat ex futuro euētu, iō dr̄, ꝙ si facere ĩtendebãt inciperent. s. eundo cum fratribus suis trans Iordanem. *Expediti pergite coram domino ad pugnam.* Dicitur autem expediti, quia non portaturi erant secum uxores, & filios, & cætera, quæ possidebant, sicut portabant nouem tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant possessionem, ideo illi erant magis expediti ad bellum. Dr̄ aũt pergite corã dño. i. corã B arca. Deus enim uidebatur esse specialiter super arcam cum loqueretur de medio duorum cherubim existentium in extremitatibus arcæ supra. cap. 7. ideo quando ibant coram arca dicebantur ire coram domino. Istæ autem duę tribus, & dimidia magis appropinquabant arcę, quam cæterę. Nam in transitu Iordanis, & ultra arca præcedebat totum Israel per duo millia passuum Iosue. c. 3. deinde sequebatur totus populus: sed hic ante cæteros ibãt uiri de duab. tribub. & dimidia. s. 40. millia pugnatorũ Iosue. ca. 4. vel dicebantur isti ire coram domino. s. in pręsentia ipsius: quia ẽt si non præcederet arca, tamen angelus dñi pręcedebat castra. Dixerat. n. Deus ꝙ mitteret angelum suum in pręcursum eorũ ad delendum Chananęos Exo. 23. c. Item patet Iosue. c. 5. cum apparuit quidam vir ipsi Iosue euaginato gla C dio: a quo cũ quęreret quis esset, ait. Princeps sum exercitus domini, & nunc uenio. Coram isto autem angelo semper incedebant bellatores, & iste uocatur in sacra scriptura Deus. Dicitur autem pergite ad pugnã, quia licet istæ duę tribus, & dimidia manserint in terra Chanaan toto tempore bellorum, & postea dum diuideretur terra per multa tempora: tamen principaliter uocabantur ad pugnandum, nam sine ipsis potuisset terra diuidi, pugna tamen non exerceretur conuenienter.

Et omnis vir bellator transeat Iordanem. i. omnes uiri pugnatores apti ad bellum transeant Iordanem cum fratribus suis ad pugnandum, idem autem iussit post mortem Moysi Iosue. s. uos autem transite armati an D te fratres uestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. Idē autem est esse fortem manu, & esse bellatorē.

An omnes bellatores duarum tribuum cum dimidia transierunt Iordanem. Quæst. V.

QVAERETVR circa hoc an omnes illi pugnatores, qui erant de duabus tribub. & dimidia transierint Iordanem ad pugnandum. Respondendum est, ꝙ non, sed aliqui illorum manserunt in ciuitatibus terræ illis traditę, alioquin enim frustra fuisset relinqui uxores, & paruulos in urbibus muratis, quia quomodocunque caperentur ab hostibus non habentes defensores: ipsi tamen reliquerunt in vrbibus munitis ista propter habitatorum insidias, E quasi ibi possent euadere, ergo oportet, quòd relinquerentur aliqui viri bellatores ad excludendum insidias habitatorum terrę. Item si non relinquerentur aliqui potentes pugnare, quia essent ętatis robustæ non uacaretur agriculturę, quia nullus esset, qui vacaret: senes enim, & confracti, qui ad bellum inutiles sunt, etiam ad agriculturam sunt inepti, ideo oportuit relinqui aliquos uiros de cōputatis in militia ad agriculturam, ne si tãto tpe terra sine cultore relinqueretur, redderet syluestris, & plena serpētib. atq; bestiis. Magno namque tempore mansuri erãt uiri isti pugnãdo in terra Chanaan, durauit. n. pugna quasi p septem

 annos.

annos. Deinde in diuisione terræ manserunt aliquanto tempore,& semper fuerunt istæ duę tribus,& dimidia cum aliis, quousque Iosue eis redire iussit Iosue. c. 22. toto aũt hoc tempore terra culta fuit, alioquin ipsa perderetur saltem quantum ad possessiones arborum & uinearum: vxores quoque, & filii uirorum harum duarum tribuum,& dimidiæ non haberent vnde prouiderent sibi, nisi aliquis pro eis vacaret agriculturæ; nam iam non comedebant manna cum cessasset quinque diebus post transitum Iordanis .s. die. 15. mensis primi anni. 41. ab exitu de Aegypto Iosue. c. 5. Item patet hoc euidentius: nam de duabus tribubus, & dimidia solum iuerunt. 40. millia pugnatorum cum nouẽ tribubus,& dimidia ad terram Chanaan, ut patet Iosue, cap. 4. & tamen si iuissent omnes uiri pugnatores istarum tribuum fuissent ualde plures: nam essent ultra centum decem millia. Quod patet, quia de tribu Ruben in computatione, quę fuit facta pauloante hoc anno. 40. ab exitu de Aegypto fuerunt. 43. millia, & 730. virorum. in tribu autem Gad fuerunt. 40. millia. in tribu autem Manasse fuerunt quinquaginta duo millia,& septingenti, quorum debet accipi medietas. scilicet 26. millia,& vltra. Omnes autem isti sunt vltra centum decem millia uirorum, ideo necesse est, ꝙ plures de bellatoribus manserint in vrbibus, quam trãsierunt Iordanem cum nouem tribubus,& dimidia. Item patet. ꝙ manserint aliqui bellatores in urbibus istis, quia quando Iosue finitis omnibus bellis, & diuisione terræ remisit bellatores de duabus tribubus, & dimidia ĩ terram suam, dixit illis: In multa substantia atque diuitiis reuertimini ad sedes uestras. & concluditur: Diuidite prędã hostium cum fratribus uestris. si tamen nõ mansissent aliqui uiri bellatores ĩ vrbibus traditis istis duabus tribubus, & dimidiæ, non manerent aliqui, cũ quibus præda diuidenda esset. Nam cum paruulis non erat diuidenda præda, cum illi essent filii horum bellatorum,& non esset aliqua causa quare paruulis quidq̃ proueniret. Etiam cum senibus totaliter inutilibus ad bellum non diuideretur præda, quia nulla ratio erat, quare ipsi aliquid percepturi essent, oportet ergo, ꝙ alii qui mansissent ibi de uiris bellatoribus, cum quibus posset,& deberet diuidi præda. Erant autem percepturi rationabiliter isti de præda, quia sicut alii ibant ad bellum, ita isti manebant in custodia bellica, quia manebant in urbibus propter insidias habitatorum terræ,& fortassis occurreret eis pugnare contra illos sicut pugnabant alii contra Chananęos. Dicendum ideo, ꝙ de qualibet harum duarum tribuum, & dimidia manserunt in urbibus suis uiri bellatores plures, quam iuerunt ad bellum, cum ipsi omnes essent plusquam centum,& decem millia,& solum iuerunt de eis. 40. millia ut s. declaratum est.

Sed dicetur contra, quia Moyses dixit hic: Omnis uir bellator armatus transeat Iordanem, & Iosue. ca. 1. dicitur: Transite ante frẽs uestros oẽs fortes manu. Respõderi põt dupliciter, uno modo ꝙ in sacra scriptura istud signum, omnis, non distribuit uniuersaliter sẽper sicut apud dialecticos: sed accipitur pro multis, sicut dicitur. Omnes prouinciæ ueniebant in Aegyptũ, vt haberent escas, Gen. 41. c. & in Psal. Omnis caro ad te ueniet. nulla tamen istarum est uniuersalis proprie, quia non stat adhuc pro centesima parte indiuiduorũ & sic dicitur hic, omnis bellator, i. multi de bellatorib. & idem modus est in uerbis Iosue. Alio modo põt dici ꝙ Moyses iussit, ut omnes irent: & ipsi uiri de duab. tribubus, & dimidia vniuersaliter se obligauerunt ad eundum postea tñ Israelitæ uidentes, ꝙ non erant omnes necessarii, sed sufficeret quosdam eorum ire, assumpserunt solum. 40. millia pugnatorum. Sed prima responsio uerius stat, q̃a non vr̃ rõnabile, ꝙ Moyses iube-

F ret oẽs pugnatores de his duab. tribub. & dimidiæ, nisi ꝙ ipsi se ad hoc obligassent, q̃a uidebant manifeste ꝙ terra tradenda erat hostib. & uxores, & filii captiuarẽtur si nulli bellatores manerent in custodia. *Armatus Iordanem transeat.* i. quilibet uir bellator solum accipiat arma ad transeundũ Iordanẽ. & Hoc q̃a bellatores de duabus tribubus,& dimidia debebant esse expediti, ut Moyses iusserat. *Donec subuertat dominus inimicos suos.* i. donec destruat. & non dr̃. donec destruamus inimicos nostros, quia uictoria quæ habenda erat de hostib. nõ erat ex uiribus iudęorum, sed ex uolũtate Dei, qui mittebat angelum suum ad subuertendum gentes illas, vt patet Exo. c. 23.

G *Et subiiciatur ei omnis terra.* Idest subiiciatur Deo. Est enim omnis terra Deo subiecta inquantum nullus ei repugnare põt, nec audet,& quodcunq; ipse uoluerit, faciet. Hic tamen innuitur, ꝙ non erat terra subiecta Deo, quia Deus accipitur hic tanquam dux spãlis iudæorum, & quia nondum erat terra subiecta iudæis, dicebatur nondum subiecta Deo. *Tunc eritis inculpabiles.* q. d. si sic feceritis non poterit uobis imponi aliqua culpa, quia custodiuistis quod promiseratis, etiã si sequeretur aliquis euentus aduersus. *Apud Deum, & Israel.* Non habebitis culpam apud Deum, nec apud Israel, quam haberetis si non custodiretis pactum: promiserant .n. duę trib. & dimidia istud ꝙ erat in fauorẽ nouẽ tribuum,& dimidiæ: iõ si promissa fallerent nocebant illis,& erant apud eos culpabiles: ẽt ista promissio fuit facta corã Deo ante atrium tabernaculi, & firmatum fuit sub inuocatione diuina, ideo qui infringe-

H ret illud agebat contra diuinam reuerentiã, & ob hoc erat culpabilis apud Deum. *Et obtinebitis regiones, quas vultis coram domino.* i. & tunc obtinebitis istam terram, quam petitis. q. d. licet nunc vobis detur, tñ non est vr̃a totaliter, quousq; ĩpleatis, ꝙ pmit t. s. Qđ patet. ĩ. q̃a Moyses tradidit immediate terram regis, Seon & Og duab. trib. & dimidiæ, tñ dixit ad Iosue, & ad principes Israel, ꝙ si duæ tribus,& dimidia nollent transire cum aliis tribub. ad pugnãdum ultra Iordanẽ ꝙ auferretur eis terra ista, & cogerent manere extra terrã illã inter alias tribus. & dicitur hic corã dño: qđ põt referri ad vtrumq; de duob. uerbis hic positis. s. vultis, uel obtinebitis. Si referatr̃ ad primum est sensus, ꝙ obtinebitis regiones istas, quę dantur uobis iuste. i. quia implestis cõditionẽ, pro qua uobis danẽ, & sine uerecundia tenebi-

I tis illas, & Deus talem possessionem approbauit; illa enim coram Deo esse, uel fieri dicuntur, quæ Deus approbat. Quæ autem mala sunt coram Deo non sunt, sed abscondita dicuntur. Sic habetur Psal. 16. De abscõditis tuis impletus est uenter eorum. Si autem referatur ad secundum. s. ad uerbum vultis, est sensus ꝙ obtinerent illam terram, quam uolebant coram domino i. quam petebat coram eo, s. coram tabernaculo ad ostium illius, nam ad hunc locum Moyses conuenire solebat cum principibus ad aliquid expediendum. sic patet supra capitulo decimo Congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. si semel clan-

K gueris uenient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Ideo quando Moyses sedebat ad iudicandum vel ad consiliandum, ibi erat. Patet supra. capitulo 27. quando uenerunt ad eum filiæ Salphaad: & ĩ. 36. c. cũ uenerunt ad eum filii Manasse.

Sin autem quod dicitis non feceritis. Scilicet nolendo trãsire Iordanem. Vel si transieritis, & redieritis ante bella expleta,& possessam terram.

Nulli dubium est quin peccetis in dominum. Quasi dicat manifestum est, quod peccabitis, quia istud magnum nefas esset. Et dr̃, ꝙ peccarent in dñm, q̃a infringebãt illius reuerentiã, cũ fuisset pactũ firmatũ per diuinam reuerentiam. Nec solum peccabant ꝯ dñm, sed etiam

contra

Qño
cabãt
placue
n de
bus tr
bus, &
media
obseru
sét p
sione

Q̃o peccabãt tripliciter viri de duabus tribubus, & dimidia si ñ obseruarẽt ꝓmissionem.

A contra Israel per violationem pacti interpositi: sic.n. dixit supra, ꝙ essent inculpabiles apud Deũ, & Israel cũ ista obseruarent: ergo culpabiles essent apud vtrũque, cum nihil seruarent, vel non plenè de interposito pacto. Et dicitur hic, ꝙ nulli dubium est, quin peccetis, quia peccatum erat hic manifestũm. Est autem istud peccatum ex tribus: primo, quia aliquis agit contra determinationem rationis, quæ est ius naturale: determinat enim ratio veritatem esse tenendã, ideo si aliquis infringit illam, etiam si nihil alterum interpositum sit peccat, sicut in pacto nudo. Secundo isti peccabant, quia in damnum proximi resiliebant a ꝓmisso volentes infringere obligationem existentem: erant enim isti obligati transire Iordanem cum alijs tribubus ex pacto interposito, ideo si non seruarent B peccabant contra proximos, quod non solum in foro animæ obligabat, sed etiam iure, & armis peti poterat. Tertio peccabant contra Deũ, quia ista promissa fuerunt sub protestatione diuinę reuerentiæ, quę lęderetur non obseruatis his. *Et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.* i. pœna debita pro peccato vestro veniet super vos: non enim potest accipi hic peccatũ pro actu, quia ille cum sit, transit: ideo neminem apprehendit. Etiam nec pro culpa, quia illa non est ens positiuum, vnde neminem apprehendere potest, nec pro macula, nec pro reatu, quæ consequuntur ad delictum, quia ista non sunt in nobis aliquid sensibile, sed accipitur peccatum. i. pœna, quæ est sensibilis, & dolorosa. Ista autem comminatur Moyses duabus tribubus, & dimidiæ, quia si propter Dei reuerentiã nõ C obseruarent pactum, saltem obseruarent metu pęnę. *Aedificate ergo vrbes paruulis vestris.* Vidit Moyses, ꝙ rectè dixerant duæ tribus, & dimidia. s. ꝙ ędificarent vrbes pro filiis, & vxoribus, & caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, ideo admonet, vt hęc faciant immediate. s. vt postea habeant tẽpus transeundi Iordanem cum alijs tribubus. Et dicitur hic de paruulis non exprimendo vxores, quia subintelliguntur ipsæ, & tota alia familia. *Et caulas, & stabula ouibus, & iumentis.* Debet hoc intelligi reddẽdo singula singulis, scilicet ꝙ caulæ essent pro ouibus, & alijs pecoribus: stabula autem pro iumentis, in quibus ipsi nimis abundabãt, vt patet supra. *Et quod polliciti estis implete.* s. transite armati ante fratres vestros ad terram Chanaã, & pugnare D ibi pro eis, quia hoc promisistis. *Dixerunt filij Gad.* Hic ponitur acceptatio duarum tribuum, & dimidię, scilicet, ꝙ se facturos concesserunt id quod Moyses iubebat. *Serui tui sumus.* Ex facundia loquuntur, quia non erant serui illius, nec vasalli, tanquam alicuius domini temporalis, sed Deus statuerat eum principem, & rectorem totius populi. *Faciemus quod iubet dominus noster.* i. istud qđ iubes est rationabile, ideo faciemus. Sed etiam si non esset tam rationabile, quia tu iubes, qui es dñs noster, faceremus illud. *Paruulos nostros, & mulieres.* s. relinquemus in terra ista. quod intelligitur et de reliqua familia, & de viris senib⁹. Loquebant ãt hic duæ tribus, & dimidia, tanq̃ oẽs viri de ipsis ituri E essent ad pugnandũ vltra Iordanẽ: nã licet ipsi scirẽt, ꝙ non erant oẽs ituri, qa tñ in potestate Moysi, & reliqui populi erat accipere de ipsis quotcunque vellent existimabant se velut omnes ituri essent.

Quomodo viri bellatores, qui dimiserunt vxores suas, tanto tempore fuerint continentes, & an possent accipere vxores de virginibus Chananaeorum illo tempore, quo manebant in bello, aut de filiabus nouem tribuum, & dimidia. Quaest. VI.

QVAERET aliquis quomodo viri bellatores de duabus tribubus, & dimidia dimiserũt vxores suas tanto tempore, scilicet septem annis, quibus du-A rauit bellum, & postea multo tempore, in quo facta est diuisio terræ, & incępit pacificè possideri: quõ.n. viri illi, qui imperfecti erant, poterant tanto tempore continere? Aliquis respondebit, ꝙ accipere poterant de virginibus terræ Chanaan in vxores, quia cũ iuissent Israelitæ in bellum si in numero captiuarum appareret aliqua decora fœmina poterat accipi in vxorẽ a quocunque Iudęo factis cæremonijs, quæ habentur Deuteron. 21. c. Sed non stat: quia non licebat aliquam de mulieribus Chananęorum accipere in vxorem, cum Deus nimis vetuisset. Exo. 34. c. & Deute. 7. Nec solum hoc, immo etiam in ancillas retinere non poterant Iudæi mulieres Chananęas, quia iussit Deus in terra Chanaan neminem permitti viuere siue masculum, siue fęminam, puerum, vel senem. Deut. c. 20. B Item non poterant Israelitæ commiscere mulieribus terræ Chanaan sine fœdere matrimonij, quia tunc venisset super eos ira Dei, sicut factum est in fornicatione cum mulieribus Moab, & Madian. supra cap. 25. Si autem dicatur, ꝙ nullam fœminam Gentilem, vel Hebræam isti accipiebant, sequebatur inconueniens, quia ex magna & diuturna continentia hominũ imperfectorum euenit interdum pollutio, & cõmixtio masculorum, vt ait Philosophus. 2. Politic. c. de politia Lacedęmoniorum, ideo arguit Arist. Lacedæmonios, quia bellatores a fęminis totaliter abstinere cogebant nolentes, ꝙ aliqua fęmina esset in castris: ex quo inferre vult, ꝙ licet in exercitibus, & castris bellicis multitudo fęminarum esse non debeat, ne castra C totaliter per libidinem dissoluantur, nec tamen totaliter subtrahi debent fęminę a castris, ne vitium infandissimũ subsequatur, maxime quando castra magno tempore durant. Fortè aliquis probabiliter dicet, ꝙ aliquanto elapso tempore aliqui de istis ad visitandũ vxores reuertebantur. Sed arguetur, quia Iosue. c. 22. dicitur de pugnatoribus istarum duarum tribuum, & dimidiæ quando data est eis licentia, vt redirẽt, quod manserunt apud fratres suos, & non redierunt in tabernacula sua, nec reliquerunt fratres suos, vsque in illum diem præsentem. Poterit aliquis respondere, ꝙ non reliquerunt fratres suos toto illo tempore. s. animo non redeundi ad illos, sed bene reliquerunt eos animo eundi, & velociter redeundi. Videbatur autẽ D hoc posse fieri, quia Israelitę non semper pugnabant contra Chananæos, sed factis aliquibus bellis redibãt in castra Galgalę, vt patet Iosue. c. 9. 10. & 21. & ibi declaratum est, & interim poterant bellatores de duab⁹ tribubus, & dimidia non simul, sed per vices suas venire ad visitandum vxores, & paruulos. Sed aliquis dicet non esse conueniens, quia tunc contingeret, ꝙ Israelitę irent ad bellum aliquãdo cum venissent bellatores istarum duarum tribuum, & dimidię in terrã suam: ideo ista positio indifferens est. Aliquis fortè dicet, ꝙ isti viri poterant accipere alias vxores de filiabus nouem tribuum, & dimidiæ, quę erant in castris, & hoc licebat Iudęis qui simul poterant habere plu-E res vxores, sicut patet de Abrahã, qui duas habuit, & de Iacob, qui quatuor simul: potissimum, quia ad hoc suberat causa, quia periculum erat tanto tempore cõtinere, & non poterant redire ad vxores, quas reliquerant in terram suam.

1. Opin. *2. Opin.* *3. Opin.*

Sed ista positio non multum stat, quia tunc sequeretur id, quod prius isti volebant euitare, scilicet, quia volebant tre expediti ad bellum non habentes vxores, nec filios, nec possessa bona: nunc tamen si assumerent vxores, iam haberent filios, & vxores. Et sic non essent expediti, sed impediti, vt viri aliarum tribuum.

Aliter etiã quidam arguunt. s. ꝙ sequeretur idem inconueniens in fęminis, quod volebamus euitare in viris.

viris.ſ. ꝙ ipſi per longam cõtinentiam inducerentur
ad adulterium. & hoc quanquam verum ſit, tamen
non tantum curandum eſt, ſicut de viris, quia feminę
magis coguntur continere quam viri, quia in eis tur-
pius eſt, & damnabilius fornicari, quam in viro. Ideo
ſi tenere velimus, ꝙ iſti viri bellatores nũquam redie-
runt ad vxores ſuas, quouſque finita fuerunt bella, &
diuiſa fuit terra, vt videtur ſignificari Ioſue.c.22. dicẽ
dum. ꝙ erant alia remedia, quæ quilibet imaginari
poteſt pro incontinentia virorum, & illa non erant il-
licita ſm ſtatum Iudęorum. De hoc declaratum eſt
Ioſue.c.1.& 22. *Ac iumenta, & pecora relinquemus*. Iſta
erant bona poſſeſſa ipſorum. Alia autem bona mobi
lia non exprimuntur, quia iſta erant quaſi tota poſſeſ-
ſio eorum. *In urbibus Galaad.* Non accipitur hic ꝓprie
terra Galaad, ſed large pro tota terra duorum regum
Amorrhęorum, quam iſti acceperant, quod patet, qa
non ſolum iſti cõſtruxerunt ciuitates in terra Galaad.
ſed ẽt extra, vbi reliquerunt familias ſuas, & pecora.
Hoc apparet, quia vrbes Galaad dñr eſſe in circuitu
montis Galaad, & iſtæ pertinuerunt ſolum ad tribũ
Gad, & dimidiã partem Manaſſes, quia fuit terra iſti'
montis diuiſa in duas medietates.ſ. mons cum ciuita
tibus, quæ erant in circuitu illius. Deut.c.3.& Ioſue.c.
14. Tribus ergo Ruben non ſuſcepit ibi aliquas ciuita
tes: ergo non fuerunt relicta pecora, & iumẽta, & par-
uuli iſtarum tribuum in vrbibus Galaad ſolum, ſed ꝑ
totam terram duorum regum Amorrhęorum. Item
patet, quia infra ponitur quas vrbes cõſtruxerunt iſtæ
duæ tribus, & dimidia ad relinquendum ibi res ſuas,
& tñ ibi ponuntur quædam vrbes, quæ nullo mõ per-
tinent ad terram Galaad, vt Eſebon Ataroth, Dibõ,
quia hñr Ioſue c.13. Sed dicendum, ꝙ accipitur terra

Galaad du-pliciter ac-cipitur.

Galaad dupliciter. vno modo proprie pro terra, q̃ eſt
in circuitu montis Galaad, & ſic accipitur Deut.c.3.ſ.
ꝙ terra Galaad diuiſa eſt in duas medietates pro dua-
bus tribubus, & Ioſue 12. dr̃, ꝙ rex Og poſſidebat me
dietatem montis Galaad, & rex Sehon aliam medie-
tatem. Alio modo accipitur large pro tota terra duo-
rum regum Amorrhęorum: ſic accipitur Ioſue. c.22.
vbi principes totius multitudinis duarum tribuum,
& dimidiæ vocantur principes terrę Galaad, & tota il-
la terra vocatur terra Galaad. Idem patet infra cum di
xit Moyſes principibus Iſrael, ꝙ darent duabus tribu-
bus, & dimidiæ terram Galaad in poſſeſſionẽ, & ſub-
dit immediatè q̃uo data eſt eis terra regis Sehõ, &
Og: ergo pro eodem accipitur ibi terra Galaad, & ter
ra duorum regum. *Nos autem famuli tui omnes expediti
pergemus ad bellum*. Sicut Moyſes dixerat ꝙ omnis vir
bellator armatus tranſeat Iordanem, ita iſti omnes ob
tulerunt ſe ituros: ſciebant tñ ꝙ non irent omnes, ſed
aliqui manerent ad cuſtodiam terrę ꝑꝑ habitatorum
inſidias. *Sicut tu domine loqueris.* Iſtud poteſt dupliciter
legi: vno modo referendo ad illam particulam.ſ. om
nes expediti.q.d. nos oẽs ibimus, ſicut tu dñe dicis, ꝙ
oẽs armati tranſeamus. Alio modo poteſt referri ad
totam clauſulam, & ad oĩa, quæ pręceſſerũt.ſ. nos ibi-
mus, ſicut tu dñe loqueris.i. ſicut dixiſti, ꝙ iremus, &
pugnaremus, & non rediremus quouſque terra ſubij-
ceretur fratribus noſtris: ita.n. faciemus. *Præcepit ergo
Moyſes*. Poſtquam conſenſerunt duæ tribus, & dimi-
dia ſentẽtiæ Moyſi poſuit ipſe iudices executores pę-
næ, ſi iſti vellent infringere pactum, & hoc quia Moy
ſes ſciebat ſe moriturum, cum Deus dixiſſet ei, ꝙ nõ
tranſiret Iordanem Deuter.c.3. & erexit Ioſue, tan-
quam principem.ĩ. c.27. ideo non poterat ipſe puni-
re duas tribus, & dimidiam ſi deſererent pactum tol-
lendo eis terrã, poſuit ergo iudices, qui hoc facerent.
Eleazaro ſacerdoti, & Ioſue filio Nun. Iſtis duobus princi-
paliter locutus eſt, qa iſti fuerunt principes poſt mor-

F tem Moyſi. Fuit enim Ioſue, tãquam Moyſes rector
totius multitudinis. Eleazarus autẽ erat ſacerdos ma-
gnus. Etiam iſti duo erant principes diuiſorum terrę,
vt patet ĩ.34.c.& Ioſ. 14. iõ ad iſtos pertinebat execu-
tio poſt mortem Moyſi. *Et principibus familiarum per
tribus Iſrael.* i. etiam iuſſit hoc principibus totius Iſrael,
qui vocantur principes familiarum eo, ꝙ erant prin-
cipes ſuper omnes familias Iſrael. Poteſt autem intel-
ligi hoc de 12. principibus.12. tribuum, qui vocantur
principes familiarum: non ꝙ ipſi eſſent principes fa-
miliarum ſpecialiter, quia principes familiarum erãt
minores principibus tribuum, cum in qualibet tribu
ſint multæ familiæ, ſed ſunt principes familiarum, qa
ſunt principes totius Iſrael, & ſic nulla familia erat ex
G tra poteſtatem eorum. Dicitur autem ꝑ tribus Iſrael,
ideſt, ꝙ iſti principes erant diuiſi per tribus.ſ. ꝙ in qua-
libet tribu erat vnus princeps. His autem iubebatur,
ꝙ exequerentur iſta, quæ habentur hic, quia cum ipſi
eſſent principes totius populi poſſent mouere totum
populum ad id, quod ipſi vellent. Alio modo põt in-
telligi hoc de 12. principibus aſſignatis in diuiſores
terræ Chanaan: nam de qualibet tribu fuit aſſignatus
vnus diuiſor, vt patet infra 34.c. vbi ponuntur nomina
eorum, & ſuper iſtos Ioſue, & Eleazarus erant, tanq̃
principes. Iſti autem 12. aſſignati de tribubus Iſrael vo
cantur principes familiarum per tribus Iſrael, vt ap-
paret Ioſue 14.c. quia etiam ſi nõ eſſent iſti principes
tribuum, tamen inquantum erant diuiſores terræ, ꝑ
omnibus tribubus habebant principatum quendam
H ſuper omnes familias, & tribus. Et dicuntur per trib'
Iſrael, quia de qualibet tribu aſſignabatur vnus diui-
ſor. *Si tranſierint filii Gad, & filii Ruben vobiſcum.* Informa
bat enim Moyſes iſtos qualiter punirent duas tribus,
& dimidiam, ſi violarent pactum; & dicitur ad iſtos
principes diuiſores terræ, quia ad iſtos ordinariè per-
tinebat iſta executio, cum ipſi eſſent iudices dati ad
aſſignandum cuilibet tribui, & familię, quam poſſeſ-
ſionem habere deberet, ideo poterant eis tollere ter-
ram illam, quam habebant, & dare aliam, ſi non tran-
ſirent cum cęteris. Et dicitur hic de filiis Gad, & Ru-
ben, quia ſubintelliguntur viri de dimidia tribu Ma-
naſſe: nam non ſolum iſtis duabus tribubus fuit data
terra illa, ſed etiam dimidię tribui Manaſſe, vt patet ĩ.
I in conceſſione Moyſi. & cum dicitur: Si noluerint
tranſire. non ſolum intelligitur de tranſitu: ſed etiam
ſi tranſirent, & redire vellent ante conſummata bel-
la, fieri debebat hoc: quia tranſgrediebantur pactum.
Omnes armati ad bellum. Non intelligitur vniuerſaliter,
ꝙ oẽs irent, quia multi manſerunt, ſed accipiunt om
nes pro multis. Vel dicitur omnes armati.i. oẽs quos
vos determinaueritis, vt eant vobiſcum. *Coram domino.*
.i. ſi noluerit tranſire ad pugnandum coram domino:
erat iſta pugna coram domino.i. coram angelo, qui
præcedebat caſtra eiſque pręſens erat, qñ pugnabant.
Ideo omnes qui ibant in exercitu dicebantur ire co-
ram illo.i. in præſentia illius. *Et vobis fuerit terra ſubiecta.*
K ideſt ſubieceritis vobis terram Chanaan, quæ eſt vl-
tra Iordanem: non dicitur hoc ſub conditione, tan-
quam intelligeret Moyſes, ꝙ poſſet ſubiici, vel non
ſubiici cum ſciret certiſſimè ſubijciendam eſſe: ideo
non debet referri illa conditionalis ſi ad iſtam clauſu-
lam. Sed debet intelligi, & fuerit vobis terra ſubiecta,
ideſt quando fuerit terra ſubiecta facietis id, quod di-
citur.i. *Date eis Galaad in poſſeſſionem.* i. date terram Ga-
laad. Accipitur hic Galaad large non ſolum pro terra,
quæ erat in circuitu montis Galaad, ſed etiam pro il-
la tota, quę fuerat duorum regum Amorrhæorum,
Quod patet, quia Moyſes dedit iſtis immediatè totã
terram duorum regum Amorrhæorum, vt patet in-
fra. *Sin autem noluerint tranſire vobiſcum in terram Chanaan.*

Non

Non solum intelligitur si nollent transire, sed etiam si quodcunque refutarent, quod fuisset in pacto positum, scilicet si nollent adiuuare eos ad pugnam, vel si nollent manere cum eis toto tempore bellorum. Et dicitur in terram Chanaan, quia terra, in qua nũc erãt Israelitæ non erat terra Chanaan, sed duorum regum Amorrhæorum, qui quamquam pertinerent ad genus Chananæorum: tamen terra eorũ non fuit a principio de terra Chanaan, nec computatur cum illa, vt patet infra 34. c. vbi principium partis orientalis terræ Chanaan est in Iordane. Patet etiam Genesi. capit. 10. vbi ponitur terminus terræ Chanaan, qui fuit a principio ex quo gens Chananæorum cœpit habitare in terra illa.

Inter vos habitandi accipiant loca. i. non detis eis istã terram, quam ego dedi. sed facite, quod morentur inter vos. s. diuidite istam terram, vt non cedat tota eis, & cõpellite illos, vt vadant ad bellum, & accipiant partem terræ, vbi vos acceperitis. Vnde hoc modo semper cogebantur duæ tribus, & dimidia transire Iord. i. ad pugnandum, quia aut obseruarent pactum, aut nõ: si primo modo, cogerentur ex pacto transire: si non obseruarent, cogerent alii Israelitæ eos transire ad pugnandum, vt sic acquirerent locum, in quo habitarent. Si autem totaliter nollent transire istæ duæ tribus & dimidia cum aliis Israelitis, eriperetur de manibus eorũ ista terra, quam possidebant, & nulla alia eis daretur tanquam manerent extra gentem Israelitarum.

Responderunt filii Gad, & filii Ruben. Intelligitur etiam hic de dimidia tribu Manasse: acceptauerunt. n. istam sententiam Moysi, eo quod habebant intentionẽ cõplendi ea, quæ dicebantur. *Sicut locutus est dominus seruis suis: ita faciemus.* i. sicut Moyses, qui est dominus noster dixit ita fiet. Quod potest intelligi dupliciter: vno modo quantum ad pactum superius positum. s. nos faciemus, quod locutus est Moyses. i. transibimus Iordanẽ cum aliis tribubus, & pugnabimus quousq; terra possessa sit ab Israel, & hoc dixit Moyses. Alio modo, sicut locutus est dominus, ita faciemus. i. ita consentimus, quod transeat ista sententia, sicut pronunciauit Moyses de dando nobis, vel auferendo terram istam. *Ipsi armati pergemus.* Hic fit locutio nomine duarum tribuum, & dimidiæ, quasi omnes, qui erant in illis tribubus transituri essent Iordanem ad pugnandum, sed solum transituri erant quidam quos vellent nouem tribus, & dimidia.

Coram domino. Idest coram arca fœderis, vel coram angelo præcedente castra, vt supra expositum est.

In terra Chanaan. s. vltra Iordanem, vbi incipit terra Chanaan: nam terra ista non pertinet ad regionem Chananæorum.

Et possessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanem. Repetunt hic id, quod poterat inclinare cæteros Israelitas ad dandum his facilius, & securius terram Galaad, scilicet, quòd ipsi nolebant aliquam possessionem in terra Chanaan, etiam si proueniret eis aliquod ius ibi diuidendo terram in partem proportionalem, sed dicunt: confitemur nos suscepisse possessionem trans Iordanem. i. totam possessionem, quam habituri eramus: vnde renunciamus iuri nostro, siquid nobis competere poterat in terra Chanaan, & dicitur possessionem, scilicet totam, quia si intelligatur de parte nihil in hoc exprimebant, quod posset alios inclinare, ideo magis poterãt dissuadere, quia præsupponebant se adhuc aliquid habituros in terra Chanaan: hoc autem non consentirẽt cæteri, quia tunc cum vellent habere æquale ius cum aliis, non permitterent eis electionẽ terræ huius, quæ erat pascualis, sed quælibet tribus similiter eligere vellet: ideo abrenunciauerunt hic toti iuri, quod vltra competere posset, confitentes se suscepisse possessionem. i. totam possessionem, quæ eis danda erat.

Dedit itaque Moyses filijs Gad, & Ruben & dimidiæ tribui Manasse filij Ioseph regnũ Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum vrbibus suis per circuitum. Igitur extruxerunt filij Gad, Dibõ, & Astaroth, & Aroer, & Etroth, & Sopham, & Iazer, Ieghaa, & Bethnemra, & Betharan vrbes munitas, & caulas pecoribus suis. Filij vero Ruben ædificauerunt Hesebon, & Eleale, & Cariatharim, & Nabo, & Baalmeon versis nominibus Sabama quoque: imponentes vocabula vrbibus, quas extruxerant. Porro filij Machir, filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Ammorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. Iair autem filius Manasse abijt, & occupauit vicos eius, quos appellauit Auothiair, idest, villas Iair. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cũ viculis suis: vocauitq; eam ex nomine suo Nobe.

Iosue. 22.

Gen. 50.

Dedit itaque Moyses. Hic ponitur quartum, scilicet petitorum concessio. Dedit enim Moyses terram illis, quam petierant, & fecit hoc Moyses, quia ipse erat iudex, & rector totius multitudinis, ideo ad eum pertinebat distribuere bona communitatis, scilicet illam terram, quæ erat totius populi, & nulli adhuc data fuerat, & istam concessionem conditionalem, vel potius modalem, tanquam rectè factam tota multitudo approbauit.

Petitorum concessio p Moysen duabus tribubus.

Filiis Gad. Hic exprimuntur duæ tribus, & dimidia, & ante hoc solum exprimebantur duæ tribus, quare autem factum fuerit in principio, c. declaratum est.

Filii Ioseph. Dicitur hoc de Manasse, qui fuit filius Ioseph: habuit namque duos filios, scilicet Ephraim, & Manasse. Genesi. 41. & 48. cap. Et diuisa fuit progenies Ioseph in duas tribus, quia Iacob pater Ioseph dedit filiis eius ius duarum sortium dicens. Duo filii tui Manasses, & Ephraim quos genuisti, antequam venirem ad te, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi Gen. 48. c. tribus autem Manasse diuisa est in duas medietates, & vna accepit possessionem ante Iordanem, & altera trans Iordanem.

Regnum Sehon regis Amorrhæorum, & regnum Og regis Basan. Idest ista terra duorum regum totaliter pertineat ad possessionem duarum tribuum, & dimidiæ. Hanc enim solam acceperant Iudæi de manu hostiũ: ideo hæc sola concessa est eis: vocatur autem Sehon rex Amorrhæorum: non quòd ipse solus esset rex Amorrhæorum, quia etiam Og erat rex Amorrhæorũ cum ambo vocentur reges Amorrhæi Deuterono. cap. 3. & Iosue. cap. 2. sed quia nominatur hic Og rex Basan positum fuit nomen regni Amorrhæorum soli Sehon. Vocatur autem Og rex Basan, quia Basan est nomen cuiusdam terræ in regno Og, & continet 60. vrbes munitas Deuteronom. 3. & Iosue. capit. 13.

Est

Est autem hęc Metropolis regni Og, quia ipse erat de gigantibus, qui vocantur Raphaim Iosu. 12. et. 13. c. & hoc, quia ipse solus restiterat de stirpe gigantum, vt patet Deute. c. 3. In terra autem Basan habitauerũt olim gigantes, vt patet Deute. c. 3. cum dicitur: Cũcta Basan olim terra gigantum reputata est. *Terra eorum cũ vrbibus suis per circuitum.* i. dedit Moyses istis duabus tribubus, & dimidię totam terram, quę fuerat duorum regum Amorrhęorum, & vrbes, quę erant in terra illa per circuitum, idest in toto circuitu, quo extendebatur regnum istorum regum. *Igitur extruxerunt filii Gad Dibon.* Dicebatur supra, quòd istæ duę tribus, & dimidia responderant se velle cõstruere ciuitates pro vxoribus suis, & paruulis, & facere caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, nunc ponuntur ciuitates, quas quælibet tribus earum extruxit pro paruulis suis.

An filij Gad restaurauerunt vrbes, vel illas de nouo construxerunt.
Quæst. VII.

ET dicitur, quòd extruxerunt. i. restaurauerunt: non enim potest poni pro nouiter construere, tanquam fuissent vrbes istæ, quas construxerunt, sed fuerunt istæ prius vrbes Amorrhæorum, sed in bello aliqualiter fuerant dirutę, ideo ad hoc, quòd essent ibi securi paruuli Iudæorum refecerunt illas. quod est restaurare: quod patet, quia hic ponuntur multę vrbes, quas dicuntur extruxisse istæ duæ tribus, & dimidia: tamen ipsę non poterant in tã paruo tempore illas construere, immo nec vnam, aut mediam illarum, quod patet, quia non fuit spatium quinque mensium in ista constructione, quod apparet, quia facta est ista constructio anno. 40. ab exitu de Aegypto, quia in illo capta est terra regum Amorrhęorum. Fuit autem in principio quinti mensis, anni huius mortuus Aaron, vt patet sequent. cap. & fleuerunt eum omnes Israelitæ mense vno, vt patet supra, cap. 20. scilicet vsque ad principium mensis sexti, & sic manebant ex eo tẽpore sex menses solum, vsque ad introitum in terram Chanaan: sed post planctum illum circuierunt Israelitæ montes terræ Edom, quia noluit rex Edom dare transitum illis. Et iste circuitus fuit per multos dies Deuter. c. 2. circuiuimus montẽ Seyr longo tempore. Quod apparet, quia in circuitu isto dicitur, ꝙ cępit populum tędere itineris, & laboris, supra. c. 21. post hoc etiam pugnato contra regem Chananæum Arad transierunt ad terram duorum regum Amorrhęorum, vbi pugnauerunt, & obtinuerunt illam. ergo ad minus esset istud tempus mensis, & dimidij, vel quasi duorum mensium, & sic vsq; ad mensem. 8. anni eiusdem hoc duraret: vnde manerẽt solum quatuor menses, post quos fuit transitus Iordanis ad terram Chanaan: ergo istud tempus solum habuerunt duę tribus, & dimidia ad construendum ciuitates: sed manifestum est, ꝙ in tam paruo tempore nulla ciuitas quantumcunque parua a fundamentis construi poterat: ergo non construxerunt nouiter vrbes, sed restaurauerunt aliquid, quod diruptum erat: & ista restauratio non fuit magna. Item patet, quòd non fuerit a principio constructio, quia istud esset, si in terra regum Amorrhęorum non fuissent aliquæ vrbes, & Iudęi cogerentur facere noua habitacula: tamen fuerunt vrbes plurimę, vt apparet Deuteron. c. 2. & 3. & Iudęi illas ceperunt: ergo nullo modo videtur ꝙ ipsi a principio eas construxerũt: & apparet hic cũ dicitur, quòd Moyses dedit duabus tribubus, & dimidiæ terram duorum regum Amorrhæorum cum vrbibus suis per circuitum: ergo vrbes erant in terra il-

F la. Item patet, quia si aliquæ vrbes ponuntur hic fuisse constructæ, quæ tamen ante hoc erant vrbes, sicut patet de Ataroth, quæ fuit vrbs, ĩ qua regnabat rex Og, vt patet Iosue. c. 12. & 13. Item de Esebon, quæ fuerat primo ciuitas regni Moab, & accepit eam rex Sehon de manu Moab. Idem ferè de omnibus vrbibus, quæ habentur hic, quia de eis refertur partim, supra. 21. c. & Deuteronom. ca. 2. & 3. quòd fuerint duorum regum Amorrhęorum. Item patet, quia supra dicitur in litera, ꝙ duæ tribus, & dimidia viderunt Ataroth, & Dibon, &c. esse vrbes aptas alendis animalibus: & propter hoc desiderauerunt, & petierunt terram illam. & tamen ibi nominantur ferè omnes ciuitates, quæ habentur hic: ergo istę iam fuerant constructæ. Item
G patet, quia dicitur infra, quòd Israelitæ, quando construxerunt ciuitates istas verterunt nomina eorum appellantes eas nominibus alijs: si autem ciuitates istæ nouiter construerentur ante hoc nihil præfuisset de eis: vnde nec habuissent nomina, nec potuissent mutari, sed m[illegible]ata fuerunt: ergo iam erant vrbes: non ergo construxerunt Israelitę a principio, sed dirutas restaurauerunt, & fortè fuit magis ista restauratio in domibus, quam in muris vrbium. nec est mirandum, ꝙ habuerint tam paruum tempus, scilicet quatuor mẽsium ad plus, vel ferè quinque ad restaurationem istarum vrbium, quia non oportebat, ꝙ. viri bellatores, qui transituri erant Iordanem anteaquam transirent, restaurarent: nam manebant multi de viris bellatoribus in terra illa valde plures, quam irent ad bellum, vt
H supra probatum fuit. & illi poterant restaurare paulisper quidquid corruisset, etiam si alij pugnatores transissent Iordanem. Nicolaus autẽ videtur velle, ꝙ ista fuit totalis restauratio, non quidem ciuitatum, nunquam existentium, sed ciuitatum penitus destructarum. Dicit enim, ꝙ filij Israel a principio non putabant, quòd in terra illa duorum regum Amorrhæorum habitaturi essent, ideo destruxerunt penitus ciuitates. Postea autem scientes, ꝙ ibi habitaturi essent reędificauerunt illas, quasi a fundamentis. Sed hoc falsum est, quia Deuter. cap. 2. dicitur ad Moysen. Incipe possidere terram regis Sehon, & hoc dicitur anteꝗ̃ pugnaret contra illam: ergo a principio sciebat, ꝙ terram illam possessurus erat Israel, & consequenter nõ
I destrueret illam. Item patet, quia istæ duæ tribus, & dimidia petiuerunt ad habitandum vrbes, quę nominantur supra in litera: si tamen illæ essent penitus destructę nihil magis eas peterent, quam partem quamcunque regni non determinantes aliquam vrbem: ideo dicendum est, vt prius. Ponuntur autem hic primo ciuitates, quas extruxerunt filij Gad pro familiis suis, quarum prima est Dibon. Sed sciendum, ꝙ ista vrbs non fuit in sorte Gad, sed in sorte Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. vbi ponitur diuisio istorum duorum regnorũ inter duas tribus, & dimidiam. Erat autem ista ciuitas Dibon pertinens ad regnum Sehon, & ista olim fuit de terra Moab. Capta fuit autem a re-
K ge Sehon, de quo mentio fit supra ca. 21. Aliqui autem volunt istam esse ciuitatem, quę habetur sequen. cap. & ponitur tanquam mansio, cum dicitur. Dibongad, idest ciuitas Dibon, quæ erat de terra Gad. Dicendũ est, quòd ista terra fuit diuisa per Moysen duabus tribubus, & dimidiæ iuxta formam, quæ habetur Iosue. c. 13. & ibi non fuerunt datæ istæ ciuitates, quę habentur hic istis tribubus, sed quędam sunt è contrario. i. aliquæ ponuntur in tribu Gad, quę datæ fuerunt tribui Ruben, vel dimidiæ tribui Manasse, & è conuerso, vt patet de ista prima vrbe Dibon, & de quibusdã alijs infra patebit. Nunc tamen quando transituri fuerunt pugnatores de his duabus tribubus, & dimidia in terram Chanaan ædificauerunt, siue restaurauerunt vrbes,

Nic. opin. refellitur.

Prima ciuitas reparata p filios Gad est Dibon.

vrbes, & quia terra erat valde magna pro eis, qui tūc pauci erant, non curauerunt habitare distincti per vrbes suas, sicut acceperant: sed cōstruxerunt ciuitates illas, quę facilius poterant reparari, quia minus dirutę fuerant: & in quibus tutius poterant conseruari res eorum: & non fuerunt omnes vrbes eorum tunc cōstructę, sed illę, quę erant magis principales, & pro tūc necessarię, ideo non curauerunt, ꝙ quęlibet tribus cōstrueret vrbes terrę suę: sed si ī aliqua sorte plures vrbes facilius restaurabiles erāt, & meli⁹ defensabiles, ꝙ in alijs sortibus, omnes duę trib⁹, & dimidia accipiebant tunc de illis vrbibus: & sic tribus Gad aliquid accepit de vrbibus Ruben, & dimidię tribus Manasse, & è conuerso. Postquam tamen redierūt pugnatores de terra Chanaan, & augmentata fuit multitudo istarum duarum tribuū & dimidię, cępit quęlibet tribus habitare in vrbib⁹ suis. *Et Ataroth*. Ista ciuitas nō erat de sorte Gad, sed de sorte dimidię tribus Manasse, vt patet Iosue. c. 13. sed construxit eam pro nunc tribus Gad. Fuit autem ista ciuitas principalissima in regno Og regis Amorrhęi: vñ dicebatur ipse regnare in Ataroth Ios. 12. et 13. erat autē causa huius, quia Ataroth erat caput terrę Basan, quę fuit olim terra gigantum Deute. c. 3. & in ea habuerunt caput domini sui gigātes: vnde in ipsa fuerunt olim expugnati a regibus, q veniebant cum Chodorlaomor. De quo Gen. c. 14. s. Percusserūt Raphaim. i. gigātes in Ataroth carnaim. Og autem rex erat de stirpe Raphaim Deu. c. 3. & Iosue. 12. ideo voluit in Ataroth habere principium regni sui.

Et Aroer. Ista est alia ciuitas, quam nunc restaurauerūt filij Gad: & ista est vna extremitas ī regno duorum regum Amorrhęorū: est enim in principio partis orientalis regnorum illorum. Vnde quando ponūtur extrema regnorum duorum dicitur ab Aroer, vsque Galaad, quia Aroer est ibi principium orientale. Sic patet Deuteronom. capit. 2. & similiter Deuteronom. capit. tertio, ponitur Aroer, tanquam principium orientale, & mons Hermon, tanquam occidentalis terminus: simile habetur Iosue. capit. 12. & 13. De ista ciuitate non tantum patet, sicut de cęteris, cui tribui prouenerit, quia Iosu. cap. 13. dicitur, quòd possessio tribus Ruben incępit ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon, & de sorte Gad eodem modo dicitur. Vnde necesse est ponere, ꝙ sit Aroer in confinibus sortis Gad, & Ruben, pertinet tamen ad tribū Ruben, vt aliqualiter apparet Iosue. c. 13.

Et Etroth. Ista est alia ciuitas, quam construxerunt filij Gad, quę postea non reperitur in diuisione istarū sortium Iosue. c. 13. & hoc quia multæ vrbes subticentur, vel aliquarum nomina mutata sunt.

Et Sophan. Ista ciuitas pertinuit ad tribum Gad, vt patet Iosue capit. 13. & aliquando vocatur Saphon, vt patet eodem capitulo, sed in hoc non differt: quia scriptores nostri non multum curantes de proprietate nominum hebręorum interdum litteras mutāt, & corrumpunt.

Et Iazer. Ista ciuitas videtur esse de regno Og: nam quando Iudęi iuerunt ad explorandum illam, exiit rex Og in occursum illis pugnaturus, vt patet supra c. 21. sed non videtur, quòd faceret, nisi esset illa ciuitas sua. Ista ciuitas videtur fuisse multum pascualis: vnde cum supra exprimeretur causa, quare duæ tribus, & dimidia petierunt terram istam duorum regum Amorrhęorum exprimitur sola ciuitas Iazer, & terra Galaad, vt patet in principio.

Iegbaa. Ista est alia ciuitas, cuius nomen non habetur in diuisione sortium Iosue. c. 13. propter aliquam de duabus causis supra expressis. Alia autem est ciuitas, quæ sic uocat, scilicet Azecha, sed ista est in terra Chanaan apud vrbem Bethoron, & vsque ad hanc pluit dominus lapides magnos grandinis de coelo super Chananæos, cum persequeretur eos Iosue, ca. 10. Est autem illa ciuitas in sorte Iudę, vt patet Iosue. capitulo decimoquinto, sed differt ab ista cum illa sit in terra Chanaan, & ista in terra duorum regum Amorrhęorum.

Bethnemra. Ista est ciuitas, quam construxerunt filij Gad, & pertinuit ad sortem eorum. Iosue. capitul. 13. cum omnibus supra dictis, quæ non reperiuntur in aliis sortibus.

Et Betharam. Ista est alia ciuitas in eadem tribu Iosue capit. 13. multæ autem alię vrbes erant in ista tribu, sed non exprimuntur hic omnes, vt patet Iosue. capit. 13. Causa est, quia non curauit hic scriptura exprimere omnes ciuitates istarum tribuum, sed solum illas, quas nunc restaurauerant ad habitationem: sed non restaurauerunt omnes, quia erant nunc paruus populus duę tribus, & dimidia, ideo non fuerunt omnes ciuitates descriptæ.

Vrbes munitas. i. omnes istę vrbes, quæ hic nominātur, erant munitę ad differentiam aliorum locorum non habentium muros: & in hoc patet, quòd istæ ciuitates non fuerant nouiter constructę a Iudęis, quia dicitur, quòd erant vrbes munitæ, sed solum eas restaurauerant.

Et caulas pecoribus suis. Idest etiam extruxerunt ouilia pro pecoribus. Vocantur autem caulæ propriè ouilia, quæ fiunt in campis ad receptādum ibi pecora. *Filii vero Ruben*.

Ciuitates restaurata per filios Ruben.
Quæst. VIII.

Hic ponuntur vrbes, quas restaurauerant filij Ruben pro paruulis, & vxoribus, cum transierunt Iordanem. *Esebon*. Ista ciuitas fuit principalis in toto regno regis Sehon, quam cepit de manu Madianitarum, supra cap. 21. & recidit in sortem Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. *Et Eleale*. Ista est alia ciuitas ptinens ad tribū Ruben, quam supra petierunt duæ tribus, & dimidia in litera, & non habetur in diuisione sortium Iosue. capit. 13. scilicet, quia subticuit illam scriptura, vel mutatum est nomen eius. *Et Cariathaim*. Ista quoque est ciuitas in tribu Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. Aliqui autem scribunt eam Cariathiarim, sed corrupiū nomen est, quia Cariathiarim est ciuitas, quæ alio nomine vocatur vrbs syluarum, & est in terra Chanaan in sorte Iudæ, vt patet Iosue. capit. 15. *Et Bane*. Ista ciuitas est in sorte Ruben, & vocatur Hamath Baal, Iosue. capit. 13. quia Baal videtur esse quædam adiectio. alijs námque vrbibus ibi additur. *Et Baneon*. Ista ciuitas vocatur Baalmaon. Iosue. capit. 13. & pertinet ad tribum Ruben, vt ibi patet. *Sabama*. Ista est etiam ciuitas tribus Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. & vocatur supra Sabam. *Versis nominibus ponentes uocabula urbibus quas extruxerant*. i. istę vrbes vocabantur sic a principio, cum essent in potestate Amorrhæorum: Iudæi autem accipientes illas imposuerunt alia nomina iuxta conditionem linguæ suę, sed quæ fuerint ista nomina non apparet: nam rursus cum de istis ciuitatibus agatur Iosue. capitul. 13. omnes fere nominantur his nominibus, quę habentur hic. Quòd tamen fuerit facta mutatio apparet, quia infra dicitur de quodam viro nomine Nobe, qui cepit vrbem Canath, & vocauit eam ex nomine suo Nobe. Idem patet de Iair, qui occupauit vicos Galaad, & vocauit eos nomine suo Auothiair, idest villas Iair. Causa autem huius mutationis fuit, quia ista nomina Chananæorum nō bene

Quare Iudæi mutauerunt nomina ciuitatū terræ duorum regum.

bene sonabant in labijs hebræorum, ideo imposuerūt alia nomina in lingua sua. Vel, vt alij dicunt, quædam vrbes harum erant nominatæ ex nominibus idolorum, ideo mutata sunt nomina, vt non sonarent nomina idolorum per labia hebręorum, sic enim iusserat Deus. Exod.c.23. Per nomen externorum Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro. Aliqua autem nomina harum vrbium videbātur esse ab idolis deriuata, vt Bamoth Baal, & Baalmaon, quę deriuantur de Baal, quod est nomen idoli, de quibus Iosue.c.13. vel forte fuit mutatio ista, vt nomina hebręorum, qui tunc vincebant, imponerentur his vrbibus ad memoriam posterorum, sic patet de Nobe, & Auothiair. De quibus in litera. *Porro filii Machir.*

Ciuitates restauratæ per dimidiam tribum Manasse.
Quęst. IX.

HIc ponuntur vrbes, quas construxerunt viri de dimidia tribu Manasse, & dicuntur filij Machir, quia iste fuit filius Manasse, & per eum deriuata est tota stirps Manasse, quantum ad omnes familias. *Filii Manasse.* Hunc solum habuit Manasses in filium, nec vnquam legitur alium habuisse, vt declaratum est supra capit.26.

Perrexerunt in Galaad. Dicitur hic de filijs Machir, quod pugnauerint contra Galaad, quod non est intelligendum de omnibus filijs Machir, quia Manasses solum legitur habuisse Machir, & dato quòd habuisset aliquem alium per illum non deriuata fuit aliqua posteritas Manasse, vt patet supra capitu. 26. vbi ponuntur omnes familiæ tribus Manasse deriuatæ a Machir. Si ergo filii Machir pugnauissent contra Galaad tota tribus Manasse pugnabat, tamen nō pugnauit tota, sed medietas, & medietati data est hic sors, vt patet supra. Reliqua autem medietas accepit sortem in terra Chanaan, vt patet Iosue capit.17. & dicitur, quòd abierunt in Galaad, idest in totam terrām, quæ coniuncta est monti Galaad: medietas enim huius terræ pertinebat ad regem Og, & medietas ad Schon, vt patet Deuteronom.cap.3. & Iosue 12.

Et vastauerunt eam. scilicet, non loca, sed habitatores, quia cum mansuri essent ibi Israelitæ reseruabant loca quantum poterant non incendentes ea, nec diruentes, nisi quantum necesse erat ad subuersionem hostium se tuentium in locis.

Interfecto Amorrhæo habitatore eius. i. ista vastatio fuit, quia destruxerunt Amorrhęos, qui habitabant ibi, scilicet nullum eorum relinquentes ad vitam, quia iusserat dominus de Chananęis Amorrhęis, cæterisque populis, quorum terram accepturi essent Iudęi, quòd nullum omnino viuere permitterent masculum, aut fœminam Deuteronom.20.cap. & dicitur, quòd erat Amorrhæus habitator, quia tota ista terra erat duorum regum Amorrhęorum. Et sic populi eorū erant Amorrhæi.

Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse. Ad Moysen pertinebat dare terram istam, cum eēt princeps populi, & ista fuit data dimidiæ tribui Manasse. Dicitur autem terra Galaad: nō quidem tota, sed medietas eius: nam alia medietas data est tribui Gad, vt patet Deuteronom.capitu.3. & magis Iosue 13. hoc autem, quia terra Galaad erat diuisa in duas partes, & vna pertinebat ad regem Og, & alia ad regem Schō, vt patet Iosue cap.12. & dicitur, quòd data est ista terra Machir, idest filiis, vel nepotibus Machir, quoniam Machir non erat tunc viuus, sed eius posteritas, qua manente dicitur manere pater. Si autem diceremus, quòd Machir esset tunc viuus, esset ad minus 240. annorum, vel quasi, ad quam ętatem nullus homo illius

Qvare Machir nō poterat viuere tempore quo capta est terra Galaad.

F temporis attingebat. Quod patet, quia 215. anni transierunt ex tempore, quo ingressus est Iacob in Aegyptum, vsque ad tempus exitus, vt probatum fuit Gen. 15.c. & Exod.c.1. & 12. Ioseph autem vixit annis 110. vt patet Gen. capitulo vltimo, a quibus subtractis. 30. annis quos habebat, quando stetit interpretans somnia coram Pharaone, vt patet Gene.41.cap. & septem annis fertilitatis proximo sequentibus, & duobus annis sterilitatis, ante quos nondum descenderat Iacob in Aegyptum, vt patet Genesi. 45.cap. manebunt anni 71. quibus vixit Ioseph post descensum patris sui Iacob in Aegyptum. Manent ergo post mortē Ioseph vsque ad exitum Israelitarum de Aegypto 144. anni demendo 71. de 215. quibus si addantur 40. anni, qui

G fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsq; ad tēpus, in quo Moyses istam terram diuisit, erunt. 184. & si addantur ad minus anni 25. quos haberet Machir, quando mortuus est Ioseph erunt anni 209. plures tamen debent addi: quoniam Ioseph tenuit filios Machir in genibus suis, antequam moreretur, vt patet Genesi. capitulo vltimo, cum tamen iste filios gigneret potissimum, quia significātur, multi esset annorum 30. vel plurium, aut 25. secundum modum generandi, & accipiendi vxores in illo tempore, & sic si Machir esset viuens illo tempore ad minus esset annorū. 210. & amplius. Sed ad istam ætatem nullus homo illius temporis accessit. Item non solum Machir non introiuit in terram istam duorum regum Amorrhęorum: immo non exiuit de Aegypto, sed mortuus est

H multo tempore ante, s. antequam inciperent persecutiones Israelitarum in Aegypto. Quod patet Exo.c.1. scilicet, quòd postquam Ioseph mortuus est, & omnes fratres sui & tota cognatio sua. s. quæ nata est tempore suo filii Israel incęperunt multiplicari: ergo Machir, qui erat de illis, qui nati sunt tēpore Ioseph, mortuus fuerat, antequam inciperet illa tribulatio.

Qui habitauit in ea. i. Machir habitauit in terra Galaad, quod intelligitur de posteritate eius: nā ipse non iuit illuc, vt dictum est.

Iair autem filius Manasse. Non est iste filius Manasse, idest immediate genitus a Manasse, sed est filius eius, idest de stirpe illius, & sic omnes descendentes ab ali-

I quo dicunt esse filij illius: vnde Elisabeth mater beati Ioannis vocatur filija Aaron Luc.cap.primo, & tamen ipse distabat plusquam per 20. generationes ab Aaron, & Christus dicitur filius Abrahæ. Matth.cap. primo, & tamen non est immediate filius Abrahæ, quia sunt 42. generationes ab Abrahā, vsque ad Christum, vt patet præallegat. capitulo. Item hoc apparet, quia Iair erat nunc viuens, quando diuisa fuit ista terra Galaad, & ipse pugnauit contra quosdam Galaaditas, & accepit loca eorum, si tamen fuisset filius Manasse ad minus esset annorum 210. vel 220. sicut probatum fuit supra de Machir, qui erat filius Manasse, & non potuit attingere ad tempus istud.

Abiit & occupauit vicos eius. i. vicos terræ Galaad. Di-

K cuntur vici loca non munita, & ista potuit faciliter occupare Iair, & nominata sunt ex eo.

Quos appellauit Auothiair. i. villas Iair. Istud ponitur ad laudem, & memoriam huius, scilicet, quòd nomē suum maneret in locis ab eo captis in æternum, sic patet Deuteronom.cap.3.

Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cum viculis suis. De isto Nobe non dicitur, de qua tribu fuerit, sed satis apparet, quòd fuerit de dimidia tribu Manasse cum terra Galaad dicatur cecidisse huic tribui, ipse autem pugnauit contra vrbem nomine Canath, quæ est in terra Galaad, & occupauit eam, & viculos eius. s. rura non murata, quæ erant in circuitu illius.

Vocauitq. eam ex nomine suo Nobe. i. imposuit nomē vrbi,

A vrbi, quæ prius vocabatur Canath. De viculis autem, quos apprehendit non curauit imponere illis nomen, quia honorabilius seruabatur nomen suum in vrbe illa, quam in viculis. Iair autem imposuit nomen suis viculis, quia nihil præter quosdam viculos Galaad occupauit. Ista autem ciuitas Nobe est illa, ad quam venit Dauid ad sacerdotem Achimelech, & erat ibi sanctuarium de qua 1. Regum 21, Hanc autem vrbem postea deleuit Saul a sene, vsque ad puerum occidens in ore gladij, tam viros, quàm fœminas, boues, & oues, & omnia animantia. & hoc quia transierat Dauid per vrbem illam, & viri illius dederunt ei panes, & gladium. 1. Reg. c. 22.

Pulchra moralitas de statu Ecclesiasticorum super tribus duas, & dimidia.
Quæst. X.

B QVAMQVAM autem intentionis nostrę nō sit in hoc operę allegoriis insistere literali sensu contenti potissime cum hoc ad alia tempora differamus: potest tamē hic breuis assignari moralitas de istis tribubus petentibus, & accipientibus terram. Ruben enim Gad, & Manasse tres ecclesiasticos status adnotant. Ruben enim, qui visio, vel videns dicitur, vel filius visionis prælatorum gradum notat, qui aliorum vitam speculantur: vnde episcopi dicuntur, quia aliis superintendunt, & dicuntur speculatores domus Israel. Gad etiam qui fortissimus armis est, quia verticem cum brachio scindit, vt
C patet Deuteronom, cap. 33. principes notat. Manasse, qui oblinio dicitur signat religiosos, qui caduca, & fluxa mundi blandimenta contemnentes mundo, & pōpis eius abrenunciauerunt: vnde dicitur eis: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Psalm. 44. Istæ enim tribus, quamquàm ad terram promissionis tendant, tamen citra Iordanem manent, quia maximus numerus trium statuum ecclesiasticorum volentium terram lacte, & melle manantem. s. spiritualem Ierusalem adire circa Iordanis fluenta moratur, quia fluxibilia bona isti, nunquam transcendunt, qui miræ magnitudinis, & pulchritudinis palatia ad inanem gloriam construunt, vt vocentur nomina eorū in terris suis. Psalm. 48. sicut illę carnales tribus vrbes
D munitissimas construxerunt, caulas etiam ouium ad gustus varias in cibis delectationes extruunt. Stabula iumentorum ad varia exercitiorum gloriosa studia inquirunt. Hi si aliquando ad terram promissionis ad proximorum subiectorum victoriam transeant aliquid de vita ęterna docendo, & commonendo, sed cum alios introduxerint ipsi citra Iordanē regrediuntur in fluxis operationibus manentes, & ad terrā promissionis. s. cęlestem Ierusalem, vt ibi morentur, nunquam euntes.

CAP. XXXIII.

E Mansiones filiorum Israel post egressum de Aegypto.

HAE sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi, & Aaron, quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca, quæ Domini iussione mutabant. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase filij Israel in manu excelsa videntibus

A cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat dominus: nam & in dijs eorum exercuerat vltionem, castrametati sunt in Soccoth. Et de Socchot venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phiairoth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. Profectique de Phiairoth, transierunt per mediū mare in solitudinem, & ambulantes tribus
B diebus per desertum Etham castrametati sunt in Mara. Profectique de Mara: venerūt in Elim, vbi erāt duodecim fontes aquarum, & palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt. Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super mare rubrum. Profectique de mari rubro, castrametati sunt in deserto Syn. Vnde egressi venerunt in Daphca. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus. Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, vbi populo defuit aqua ad biben
C dum, Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Synai. Sed & de solitudine Synai egressi venerunt ad sepulchra cō cupiscentiæ. Profectique de sepulchris concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth. Et de Haseroth venerunt in Rethma. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remonphares. Vnde egressi venerunt in Lebna. De Lebna castrametati sunt in Ressa. Egressique de Ressa, venerunt in Ceele-
D tha. Vnde profecti castrametati sunt in mō te Sepher. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. Profectique de Maceloth, venerunt in Taath. De Taath castrametati sunt in Thare. Vnde egressi, fixere tentoria in Methca. Et de Methca castrametati sunt in Hesmona. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth. Et de Mo
E seroth castrametati sunt in Baneiachan. Profectique de Baneiachan venerunt in mōtem Gadgad. Vnde profecti, castrametati sunt in Iethebatha, & de Iethebatha venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber. Inde profecti venerunt in desertum Syn. Hæc est Cades. Egressique de Cades castrametati sunt in montem Hor in extremis finibus terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in mōtem

Exo. 15.

Sap. 30.

rem Hor iubente domino, & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Aegypto mense quinto, primo die mensis, cum esset annorum centum vigintitrium. Audiuitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaan, venisse filios Israel. Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona. Vnde egressi venerunt in Phunon. Profectique de Phunon castrametati sunt in Oboth. Et de Oboth venerunt in Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum. Profectique de Ieabarim, fixere tentoria in Dibongad. Vnde egressi, castrametati sunt in Elmondeblathaim. Egressique de Elmondeblathaim venerunt ad montes Abarim contra Nabo. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab supra Iordanem contra Iericho. Ibique castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsatim in planioribus locis Moabitarum, vbi locutus est dominus ad Moysen.

H*Æ sunt.* Enarratis illis, vsque huc, quæ acciderunt filiis Israel, veniendo ad terram promissionis: hic breuiter computantur seriatim loca suę mansionis.

Causa autem huius descriptionis fuit, quia in aliis libris incipiendo ab Exodo, vsque nunc gesta itineris dicuntur, sed aliquando loca seriatim non assignantur, vel non tot quot hic, vel alia ponuntur, quæ mansiones non fuerunt supra capitu. 21. ideo conueniens fuit, quòd hic sub quodam epilogo describerentur omnes mansiones Israelitarum. Ponuntur autē duo: primo mansionum loca enarrantur: secundo quędā pręcepta pro terra promissionis dantur: secunda ibi. *Præcipe filiis Israel.*

Qualem originem habeant, quæ sequuntur ad præcedentia. Quęst. I.

CIRCA primum quęrendum erat de ordine huius ad pręcedentia, sed hic oblata est quęstio, quoniam solum epiloganiur hic mansiones, quę fuerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad Iordanem: ideo si respiciantur hic res gestæ non sunt ista post pręcedentia secundum ordinem: quoniam aliqua sunt hic, quę præcedunt totum istū librum, & Leuiticum. Nam isti duo libri inceperunt in monte Synai, scilicet res, quæ narrantur in eis gestæ, vel dictę, vt patet ex principiis eorum, & tamen in hoc capitulo enarrantur mansiones, quę fuerunt etiam ante montem Synai. incipiunt autem ea, quę habentur hic. capitulo duodecimo Exodi, quia prima mansio, quę ponitur hic est in Soccoth recedendo de vrbe Ramesse, sed de isto recessu dicitur Exod. capit. duodecimo, & decimotertio: ideo res gestę enarratæ hic non habent ordinem ad superiora, nec ad inferiora, sed simul currunt cum omnibus superiorib'. Si autem respiciatur tempus scripturæ, dicendum est quòd fuit scriptum istud capit. anno 40. ab exitu de

F Aegypto circa finem anni ipsius, quia hic agitur de omnibus māsionibus, & de vltima, quę fuit apud Iordanem, sed ista fuit circa finem anni quadragesimi. & postea scripta sunt omnia hęc: ideo forte de rebus gestis a Moyse nihil fuit posterius scriptum vltimæ partis huius libris pręter Deuterono. quem scripsit, cum esset morti propinquus, & cum tradidisset illum sacerdotibus, & Leuitis Deuteronom. capitulo 31. admonito populo in cantico Deuteronom. capitul. 32. ascendit in montem, & mortuus est Deuteronom. capitul. 34. quamquàm secundum veritatem ordinis posterius fuit tradere librum Leuitis, quàm admonere populum in cantico, & benedicere, cùm admonitio, & benedictio in ipso libro describantur.

G *Hæ sunt mansiones filiorum Israel.* Istud capitulū vocatur catalogus mansionum, quia hic scribuntur omnes mansiones Israelitarum. Vocantur autem mansiones loca, in quibus Israelitæ manebant aliquanto tempore: nec tamen vocatur mansio vbicunque manebant, quia necesse est, vt quondie quando mouerentur bis manerent saltem. s. ad sumendum cibum per diem, tam pro hominibus, quàm pro pecoribus, & ad quiescendum per noctem: modus autem mansionum fiebat sic, quòd Israelitæ dirigebantur in deserto per columnam nubis: erat. n. terra illa sine via, quia non transibant homines per eam eo q non erat terra habitata, vt patet Iere. c. 2. s. qui trāsduxit vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram, in qua H non ambulauit vir, nec habitauit homo: ideo indigebant Israelitę aliquo directore, & ad hoc fuit eis data columna nubis: si autē venissent per viam terrę Philisthijm, quę erat habitata, & breuis, non indiguissent aliqua columna, nec habuissent: nunc autem in deserto indigebant illa, & data est eis. Erat autem illa colūna per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. De his Exo. c. 13. & quia ista columna cum eēt aliquid inanimatum, & non habens in se potentiā sui motus non poterat moueri motu progressiuo: ideo datus est aliquis motor illius nubis. s. angelus Dei, qui erat in nube, & mouebat eam ad quemcunque locū vellet, & in quacunq; velocitate, vel tarditate: de quo Exo. cap. 14. proficiebat autem ista nubes Israelitis ad I duo quantum ad ipsum motum: primò, quia dirigebat eos ostendens viam, per quam ire deberent: secūdò, quia dabat eis certum locum manendi, quē forte Iudæi inquirere nō possent, scilicet, quia faciebat eos quiescere in loco aquarum, vel in locis bene dispositis ad castra, & ipsi hebręi cum non scirent loca terræ dato, quòd mouerentur per illud desertum, nescirent, quis esset locus melior ad castrametādum; ista autem nubes quiescebat quādo Iudęi habebant quietem necessariam, & hoc siue per diem, siue per noctem: & cum ipsa moueretur mouebantur Iudęi. Cū autem ipsa quiesceret quiescebant: sed non vocabantur mansiones omnia loca, in quibus nubes quiesce-K ret, sed quandocunque nube quiescente Israelitę figebant castra: vnde si ad meridiem nubes quiesceret: non propter hoc figebant castra Israelitæ, quia tunc videbatur esse quies ad capiendos cibos. Si autem ad solis occasum quiesceret, non videbatur esse propter hoc locus mansionis, nec figebāt Israelitę castra, & tamen si mansisset per vnum diem, vel quasi, videbatur esse locus mansionis: ideo figebantur castra, & tabernaculum domini. Postea autem quandocunque nubes moueretur, erigebantur castra, & mouebātur Iudæi, & iam vocabatur mansio illa, siue modicum, siue multum nubes ibi mansisset. De modo autem huius magis declaratum est Exod. 14. & supra cap. 9. Generaliter autem dicendum, quòd non vocantur

Catalogus mansionū.

Non vocātur hic māsiones vbicunque nubes manebat per desertum, & qualiter causabant māsiones.

tot

A tot mansiones quoties quieuit columna, sed sunt mãsiones tot, quot fixiones, & depositiones castrorũ, & de his solum fuerunt istę quæ describunt̃ hic: fiebant aũt diuersimodè istę mansiones, q̃a aliq̃n de vna mansione ad alterã solum erat ꝓfectio diei vnius, vel minus iter. Aliq̃n aũt erat iter plurĩũ dierum. s. triũ, vel quatuor, in quibus nõ fiebat aliqua mansio, vt patet q̃n venerunt de mari rubro vsq; Mara. nam ambulauerũt diebus tribus per desertũ, vt patet Exo. 15. & q̃n mouerunt castra de mõte Sinai ambulauerũt diebus tribus, & postea requieuit nubes in deserto Pharan, vt patet s̃. c. 10 In alijs aũt mansionibus erat iter vnius diei, & aliq̃n paucioris t̃pis. *Filiorũ Israel, qui egressi sunt de Aegypto.* Non solũ fuerunt istę mansiones illorũ, q̃ B egressi sunt de Aegypto, sed ẽt aliorũ, qui nati sunt in deserto: sed quia populus Israeliticus per cõtinuationem, & successionem totus est vnus, & ipse exiuit de Aegypto, quicunq; sint in populo Israel dr̃. ꝙ ipse populus exiuit de Aegypto, siue essent aliqui de illis, qui exiuerunt ibi, siue non. *Per turmas suas.* i. Israelitæ exierunt de Aegypto dispositi per turmas suas. i. per multitudines. s. ꝙ non erat totus populus mixtus indifferẽter, sed erat ordo in motu, q̃m quęlibet tribus erat per se in vna turma, & nõ cõiungebatur alteri tribui, & sub eadem tribu sunt multæ familię, quarũ q̃libet erat diuisa ab alia: rursus aũt istę tribus habebant specialiter ordinem, quia tres tribus erant sub vno vexillo, & alię tres sub alio, & sic erãt quatuor vexilla principalia totius Israel, & sub quolibet erant tres tribus. C Cum autem figerẽtur castra erant disposita per quadrum. s. vnum vexillum ad orientem, alterum ad occidentem, reliquum ad meridiem, aliud vero ad aquilonem, & in medio huius quadraturæ erant Leuitæ cum sanctuario. De hoc patet supra cap. 2. In motu autem castrorum progrediebãtur primi, qui erant ad partem orientalẽ. s. tres tribus sub vno vexillo, & progrediebantur distinctè. s. vna post alteram non commixtę: deinde progrediebantur illę, quę erant ad meridiem, & sic de omnibus alijs. De isto ordine magis patet sup. c. 10. *In manu Moysi, & Aaron.* i. turmę Israelitarum progrediebantur in manu Moysi, & Aaron, idest per directionem, vel potestatem eorum, scilicet quòd secundum quòd isti dirigebant progressum, vel castrametationem, ita mouebantur Israelitæ, & illas turmas, in quibus mouebantur Israelitæ ipsi ordi- D nauerunt. Præerant enim ambo populo. Moyses quippe præerat in temporalibus, & spiritualibus, Aaron verò quantum ad ea, quæ pertinebant ad sacerdotium, quia tamen erat vnus de honoratissimis in toto populo, fit mentio de ipso cum Moyse.

Quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca. Idest Moyses scripsit istas mansiones: nam ipse scripsit totum istum librum, & consequenter istam particulam de mansionibus. Dicitur autem iuxta castrorum loca, idest secundum numerum locorum castrametationis, scilicet quoties castrametati sunt tot mansiones describuntur hic.

Quæ Domini iussione mutabantur. Idest ista castra mutabantur mandato Dei. Nunquam enim sine man- E dato eius figebant castra, aut mouebant. Sic patet supra cap. 9. scilicet. Iuxta verbum Domini proficiscebantur, & per verbum illius figebant tentoria. Non est autem sensus, ꝙ quandocunque deberent figere castra, vel mouere, Deus loqueretur eis, vel angelus illius, sed solum mouebantur ad motum nubis, & quiescebant illa quiescente, & quia ista nubes mouebatur ad mandatum domini, dicebantur ipsi quoque moueri per Dei mandatum. Vel quia Deus a principio iussit, quòd quandocunque nubes moueretur, A ipsi mouerentur, & quando nubes cessaret, ipsi quiescerent, & sic facientes dicebantur semper mouere vel quiescere per mandatum Domini.

Profecti igitur de Ramesse. Hic ponitur principium castrametationum. & ponitur primo locus, de quo recesserunt de Aegypto, scilicet de Ramesse. Non enim habitabant omnes Israelitæ in ista vrbe, sed q̃a a multis diebus ante petebant Israelitæ a Pharaone, ꝙ permitteret eis ire in desertum ad sacrificandũ domino, & aliquando Pharao concedebat, & aliquãdo negabat, cum iam scirẽt Iudæi diem exitus sui de Aegypto reuelãte domino per Moysen præmoniti sunt a Moyse, vt venirent omnes ad vrbem Ramesse ad diem. 14. mensis, & in illa fecerunt ibi Phase, sequenti autem die recesserunt.

B

Vrbs Ramesse de qua recesserunt Iudæi exeuntes de Aegypto quomodo hodie appellatur, & quòd de illa fuit beatus Mauritius, & legio Thebęa. Quæst. II.

ERAT autem Ramesse ciuitas magna circa extremitatem Aegypti, per quam partem exituri erant Iudæi de terra illa, & istam ciuitatẽ fecerant Israelitæ: nam premebant eos Aegyptii, & coegerunt facere multa ædificia, inter quæ fuerunt duę vrbes, scilicet Phiton, & Ramesses, vt patet Exo. cap. 1. est autem ista ciuitas in terra Gessen, & vocatur nunc ab Aegyptijs Thebaida, vel Thebe, de qua vrbe fuit Mauritius, & sua legio quæ Thebęa dicitur, qui omnes martyrio pro Christi nõie laurea- C ti sunt in Gallia apud flumen Rodanum. Apud istã ciuitatẽ Ramesses vixit aliquo t̃pe beatus Paulus primus Eremita, & Antonius, vt habetur in vitis patrũ. Ramesse autem aliq̃n est nomen territorij, vt patet Gen. 47. s. in vrbe aũt illa, & in locis coniunctis habitabant Iudæi. Nam a principio ibi habitauerunt petentes a Pharaone, ꝙ ꝑmitteret eos habitare in Gessen: præalle. c. *Mense primo.* In isto egressi sunt de Aegypto. Non erat autem iste mensis primus secundũ computationem, quam tunc habebant Iudæi, vel Aegyptij, sed vocatur mensis primus, quia iussit postea Deus, vt iste mensis esset primus in quolibet anno ad honorem, & memoriam egressionis de Aegypto, sic patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mẽsibus anni. Est tamen s̃m nos D tertius mensis. s. Martius, quod patet, quia Iudæi in illo mense celebrant Phase: erat aũt mensis primus apud eos ipse September, vt declaratum fuit Exo. c. 12. *Quintadecima die mensis primi.* In ista die ad auroram recesserunt de urbe Ramesse incipientes proficisci de Aegypto. Cum enim media nocte percussisset dñs omnes primogenitos Aegyptiorum, Pharao iuit ad Moysen, & Aaron iubens, ꝙ immediate recederent, & non potentes Israelitæ ita cito se expedire, recesserunt ad auroram illius diei: non fuerunt t̃n eadem die egressi de Aegypto, sed postea cum trãsierunt mare. *Altera die fecerunt Phase filii Israel.* s. die præcedenti. 14. ad vesperum, vt patet Exo. c. 12. Et dicuntur fecisse Phase. i. immolasse agnum: nam per singulas domos E immolabatur ad hoc, ꝙ linirentur ostia sanguine, & angelus percutiens videns sanguinem in postibus nõ percuteret aliquem in domo, sed transiret ad aliam domum non signatam sanguine, & iste transitus vocatur Phase. *In manu excelsa.* Non refertur hoc ad clausulam immediatam. s. fecerunt Phase, quia nihil hoc signaret cum Phase nõ possit fieri in manu valida, vel debili, quia nõ est actus alicuius potestatis. Etiã quia dr̃: Videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, sed manifestũ est, ꝙ q̃n comedebãt Phase nõ videbant Aegyptij, quia hoc factum est per noctem. Etiam quando comedebatur Phase nondum

fuerant mortui primogeniti, ideo refertur hoc ad illam clausulam profecti sunt. & tunc stat quòd profecti sunt in manu excelsa, idest in magna potestate quasi non timentes aliquem, vnde quamquam egredetentur de terra hostium suorum, & illos viderent nō curabant, nec timebant, quia Deus percusserat Aegyptios occidendo primogenitos eorum, ideo potestas Iudæorum erat magna in egressu. Timuerunt tamē aliqualiter Iudęi cum egrediebantur, q̄a dicitur Deuteron. cap. 16. In pauore egressus es de Aegypto. Hoc autem erat, quia quamquam Deus faceret miracula magna pro eis, ita vt ipsi nequaquam timere deberent, tamen erant timidi corde, cum semper fuissent in seruitute Aegyptiorum, ideo adhuc metuebant, quòd Aegyptij irruerent super eos, & occiderent, vel reducerent in Aegyptum ad seruiendum. *Videntibus cunctis Aegyptiis.* Idest quando egressi sunt Israelitæ erant præsentes multi Aegyptij, & videbant eos egredi, sed non tenebant. Quod innuitur hic esse miraculum. Nam cum iam recessissent Israelitæ, & sepeliuissent Aegyptij mortuos suos psecuti sunt Hebręos vsque ad mare rubrum, vt patet Exo. ca. 14. quanto magis ergo tenere debuissent eos, cum viderent egredientes in conspectu suo? sed Deus fecerat ne auderent eos tenere: immo vt non curarent de eis, quamquam exirent, & subditur causa. *Et sepelientibus primogenitos.* Idest omnes Aegyptij erant occupati circa funera primogenitorum: tanto enim illorum dolore, & sui timore Aegyptij tenebantur, vt viderēt Iudæos cum vasis auri, & argenti, & vestibus receden tes & tenere non curarent, sed potius ipsi eos ad velociter fugiendum incitarent, dicentes omnes moriemur: Exo. 12. cap. *Quos percusserat dominus.* Non enim erat aliqua plaga naturalis, quam passi sunt isti Aegyptij, sed Deus infixit eis mortem, quia angelus percussor ambulabat per omnes domos Aegyptiorum, & occidebat primogenitos tam hominum quam pecorum, ita vt non esset aliqua domus in tota Aegypto, in qua non esset quispiam mortuus Exo. cap. 12. *Nam & in diis eorum exercuerat vltionem.* Idest non solū occidit primogenitos Aegyptiorum in vltionem sceleris ipsorum, sed etiam deos eorum exterminauit, quia idola comminuta sunt vsque ad puluerem nocte illa, in qua percussi sunt primogeniti, vt confiterētur Aegyptij hoc fuisse potestatis diuinæ, nemo enim alius tantam vltionem exercere potuisset. *Castrametati sunt in Socoth.* Idest fixerunt castra in Socoth. Castrametari idem est, quod castra ponere, & deriuatur de castrum, & metor metaris pro assignare, vel figere: aliquando enim declinatur tanquam vnum verbum compositum, scilicet castrametor, aris, & aliq̄n declinatur per se metor, aris, & castra est accusatiuus pluralis numeri. Fuit autem prima mansio Socoth, quoniam Ramesse non fuit mãsio, sed locus, de quo moueri cęperunt, & in ista prima ambulatione contra Socoth apparuit Israelitis columna ignis, & nubis, vt patet Exodi cap. 13. Est autem Socoth in Aegypto. Alius vero locus est, qui vocatur Socoth, & est in terra Israelitarum in sorte Gad, vt patet Iosue. capit. 13. accepit autem, vt quidam volunt locus ille nomen a Iacob, de quo Genes. 33. in isto autem loco cum transiret Gedeon persequendo Madianitas, & petijsset panes pro exercitu a senioribus loci illius dare noluerunt irridentes eum: in reditu autem occidit. 70. seniores vrbis illius: de hoc Iudic. cap. 8.

2. mansio. *Et de Socoth venerunt in Ethan.* Ista est secunda mansio Israelitarum, & ista est ēt intra Aegyptum: nam ante mare rubrum est. Est autem Ethan nomen deserti cuiusdam, vel montis vbi incipit solitudo Arabica, & in illo deserto fixerunt castra Israelitæ: non-
F dum enim suspicabantur quidquam mali, scilicet, quòd Pharao veniret post eos. De istis duabus mansionibus, scilicet Socoth, & Ethan habetur Exodi capitulo 13.

Quæ est in extremis finibus solitudinis. Idest Ethan est in extremitate, vel in fine solitudinis. Hoc dicitur, quia quando venerunt Israelitæ in Ethan, nondum introierant in deserta Arabica, quia vsque ad ipsum locum sunt aliqua loca habitata, & patet, quia adhuc post Ethan ponitur Phiairoth, & Beelsephon, & Magdalum, vt patet infra, quæ sunt loca terræ Aegypti coniuncta mari rubro, sed post hæc pertransito mari non reperitur aliquis locus Aegypti: sed solitudines Arabicę, & ista incipiunt in Ethan: ideo dici-
G tur esse in extremis finibus solitudinis, quia extremitas non magis significat principium quàm finem. In Ethan autem est principium solitudinis, vel potest vocari extremitas, idest finis, quia proueniendo de terra Chanaan, vel de alijs terris magis orientalibus versus Aegyptum finis solitudinis est in Ethan. & tūc incipit terra populata Aegypti.

Post Ethā an Israelitæ steterint in alijs mansionibus.

Sed arguet aliquis, quòd post Ethan adhuc steterunt Israelitæ in alijs mansionibus, quæ sunt loca populata Aegypti, sicut in Phiairoth, & apud Beelsephon, & Magdalum, vt patet hic.

Respondendum est, quòd non steterunt ibi eundo via recta, sed Deus fecit eos redire illuc retrocedēdo, vt Pharao intelligeret, quòd nō habebant locum exeundi, & quòd inclinaretur ad persequēdum eos:
H nam si essent in Ethan magis videretur aliquis locus, per quem Israelitæ exirent in solitudines Arabicas non transeundo mare rubrum, & forte Pharao non persequeretur illos. Cum autem vidit ipsos apud Phiairoth intellexit, quòd nesciebant iter, & quòd erant conclusi a terra, & mari, & sic inciperet pugnare contra illos, & manifestaretur sibi gloria domini, & sic factum est. de hoc Exo. cap. quartodecimo. nam cum essent Israelitæ in extremitate solitudinis in Ethan, dixit Deus ad Moysen, loquere filijs Israel, vt reuersi castrametentur è regione Phiairoth, quod est inter Magdalum, & mare contra Beelsephon: in conspectu eius ponens castra supra mare. Dicturus est enim Pharao coarctati sunt in terra, &
I conclusit eos desertum. Si autem Deus noluisset ostendere magnitudinem suam contra Aegyptios non fecisset redire Israelitas de Ethan versus Phiairoth, quod erat retrocedere, & tunc post Ethan non stetissent in aliquo loco Aegypti. Steterunt autem hoc modo.

Inde egressi venerunt contra Phiairoth. Scilicet reuertentes de solitudine Ethan venerunt contra Phiairoth, quod erat magis intra Aegyptum ex causa supra assignata, & ibi fuit vna mansio inter ista loca, quę habentur hic, scilicet Phiairoth Beelsephon, & Magdalum. De habitudine autem horum declaratum est Exodi cap. 14.

Qua respicit Beelsephon. Idest Phiairoth respicit Beel-
K sephon: erat enim solitudo Ethan, in qua erant Iudęi, quando Dominus iussit retrocedere ad partem Septentrionalem, & inde cum redirent contra Aegyptum, reuertebantur contra meridiem, scilicet quod Beelsephon, & Phiairoth, & Magdalum sunt loca magis meridiana: sed adhuc Phiairoth, apud quem locum fixerunt castra Israelitę, est magis circa mare rubrum, quàm Beelsephon, & Magdalum. Est autem Magdalum ibi ad partem occidentalem, & Beelsephon ad partem meridianam, & inter illa loca, & mare rubrum posuerunt castra non accedentes ad aliquem locū istorū. De Beelsephon dicit Ra. Sa. q̄ erat quidam canis ęreus factus artificiose, & positus circa

extremi-

extremitatem regni Aegypti, vt clamaret, qñ fugeret aliqs de Israelitis, sicut clamabat caput, quod erat ferreum in loco Tauatensi in territorio Numannno cum ingrederetur aliquis Iudæus. Et iste canis nõ clamauit in Aegypto in exitu Israelitarum, quia Deus impediuit eum. Et de isto dicit intelligi quod habetur Exodi cap. 11. scilicet inter filios Israel non mutiet canis, idest contra Israelitas non clamabit canis, qui vocatur Beelsephon. Sed istud ridiculum est, de quo magis declaratum est Exodi cap. 14. *Et castrametati sunt ante Magdalum.* Iste est quidam locus magnus in Aegypto, & est apud Phairoth: est tamen magis occidentale, quàm Phairoth, cum dicatur Exo.c.14. quòd Phairoth est inter Magdalum, & mare, sed mare est ad partem occidentalem respectu Phairoth; ergo Magdalum est ad partem occidentalem respectu Phairoth. *Profectique de Phairoth transierunt per medium mare in solitudinem.* i. Israelitæ steterunt in Phairoth apud mare rubrum, & quando Pharao venit persequens eos reperit in Phairoth, & inde viderunt Israelitæ castra Aegyptiorum, & timuerunt nimis: vnde dixerunt ad Moysen: forsitan non erant sepulchra in Aegypto: ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, & non potuerũt accedere exercitus Pharaonis ad castra Israel, quia Deus misit, quòd immediatè mouerent castra Israelitæ, & introirent per mare.

Quomodo transierunt Iudæi per mare rubrum per noctem & Aegyptij post eos, & an transirent per medium maris. Quæstio. III.

ERAT autem istud in principio noctis, & quia voluerunt Aegypti irruere super Israelitas, ad percutiẽdum eos ante mare opposuit dominus nubem. Nam angelus qui præcedebat Israelitas in columna nubis relinquens partẽ anteriorem rediit ad posteriorem, & obscurata fuit illa nubes nimis ex parte Aegyptiorum, & fulgebat ex parte Iudæorum, ita vt nunquam Aegyptij essent apud Iudæos non auderent tota nocte accedere ad illos, & sic transgressis Iudæis mare per noctem, & Aegyptijs existentibus in medio maris apud vigiliã matutinam conuertit dominus aquas maris super illos, & perierunt omnes: Exodi cap. 14. Israelitæ autem dicuntur transisse per medium maris: non quidem, q via illorum esset vere in medio maris, sed per quandam extremitatem, cum ipsi non transiuissent mare a fronte in frontem, sed a parte meridiana in aquilonem, vel è conuerso, sed ab occidente in orientem, vt declaratum est Exodi cap. 14. Sed dicũtur transiuisse per medium maris, .i. per ipsum mare, quia quælibet interpositio in scriptura vocatur medium. Transierunt autem per mare in solitudinem, quia post mare rubrum immediatè sequitur tota solitudo Arabica, & illa habet multa nomina: nam immediatè introierunt in quandam partem solitudinis, quæ vocatur desertum Sur, vt patet Exodi cap. 15. Sed sciendum, quòd immediatè, vt transirent mare rubrum, manserunt apud illud ad laudandum dominum, cum viderẽt omnes Aegyptios mortuos appulsos a littore maris, & vt ibi acciperent spolia eorum tam vestes, quã cætera: sed locus ille non vocatur mansio, quia nõ dicitur hic, q transierunt mare rubrum, & steterunt in solitudine: sed q ambulauerunt per solitudinem, & mansio ponitur postea in Mara. Licet autem aliqui manserint in littore maris, non vocatur ibi mansio, quia non faciebat qualibet quies Hebræorum mansionem, vt supra declaratum est. *Ambulantes per desertum Ethan tribus diebus.* Idest immediatè, vt transierunt mare rubrum ambulauerũt tribus diebus per desertum Ethan, & in his tribus non fecerunt aliquã mansionem: nam licet in qualibet die aliquantulum manerent ad sumendos cibos, & per noctem manerent ad quietem hominum, & pecorum, tamen non erãt istæ mansiones, quia non figebantur castra, nec deponebantur: ambulauerunt aũt Israelitæ tribus diebus non facientes mansionem, eo q loca ista non erant conuenientia ad manendum, quia non inueniebant aquam istis tribus diebus, vt patet Exodi 15. ca. quod intelligendum est ad abundantiam: nam aliqualiter inueniebant: alioquin enim nõ potuissent illis tribus diebus viuere homines, & pecora, sed quod parum est tanq nihil videtur. Dicitur aũt hic, q ambulauerunt per desertum Ethan, & Exo.c.15.dr, q ambulauerunt per desertum Sur. Aliquis forte rñdebit, q ista sunt duo deserta, vel duæ partes eiusdem deserti, & Exo.15.c.solum ponitur de deserto Sur, quia ibi non fit perfecta mentio de oĩbus mansionibus, & itineribus Israelitarũ: sed hic perfectè dr, cum sit catalogus mansionũ. Sed non põt stare, oportet enim, q dicat desertum Ethan & desertum Sur, quod ponitur Exo. c.15. esse idem: sed mutari noĩa, quia sm morẽ sacræ scripturæ eadem res sæpe habet multa noĩa. Et patet hoc, quia hic dicitur, q exeuntes de mari rubro ambulauerunt per solitudinem Ethan, & Exodi capitu. 15. dicitur, quod exeuntes de mari rubro ambulauerunt per desertum Sur: sed non poterunt esse duo deserta coniuncta mari rubro, per quæ simul ambularent Iudæi immediatè, ideo idem sunt, quia dr hic, q ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan, & Exo.c.15.dr. q ambulauerunt tribus diebus per desertum Sur, & isti tres dies sunt idem: ergo idem desertum est Ethan, & Sur. Item quia dr hic, q post desertum Ethan venerunt in Mara, & Exo.c.15.dr, q post desertũ Sur venerunt in Mara: ergo idem desertũ est. Dicendum est, q idem desertum est Ethan, & Sur, sed scriptura sæpe mutat noĩa cum res habeant multa noĩa: vocatur aũt ista solitudo Ethan, sicut vocatur Exo.13. vbi ponebatur secunda mansio. i. in extremis finibus, & illa solitudo dicitur esse Ethan. Si aũt Deus non iussisset Israelitas retrocedere, de Ethan redeundo in Phairoth contra mare rubrum, immediatè, vt steterunt in secunda mansione, quæ erat Ethan ambulauissent per solitudinem Ethan, per quam nunc ambulauerunt tribus diebus, quia ab illo loco incipit solitudo, quę dicitur Ethan, & continuatur versus interiora desertorũ Arabicorum. Quia ñ de Ethan recesserunt Israelitæ declinando versus Aegyptum ad Phairoth, erant extra solitudinem Ethan. Cum uero redierunt transeuntes mare rubrum introierunt in solitudinem Ethan, de qua primo recesserant, & ambulauerunt per eam diebus tribus, sicut hic dicitur. *Castrametati sunt in Mara.* Ista est mansio, scilicet quarta, & est ultra mare rubrum, in qua Israelitæ inuenerunt aquas abundanter, sed erant amaræ, ideo populus non poterat bibere, vnde murmurauit contra Moysen, qui iussu Dei accepit lignum, & misit in aquam, quę conuersa est in dulcorem: in ipso autem loco dedit dominus præcepta Israelitis, & iudicia. De hoc Exo. cap.15. vocatur autem ista mansio Mara, idest amaritudo propter aquarum amaritudinem: vnde dicitur Exodi cap. 15. quòd congruum nomen loco impositum est, scilicet propter amaritudinem aquarum. *Profectique de Mara, venerunt in Elim, vbi erant, 12. fontes, & 70. palmæ.* Ista mansio est in deserto Ethan, & ibi requieuerunt Israelitæ, quia erat locus conueniens, tam propter aquas ad bibendum, quàm propter palmas ad vmbram, sed pauca aqua erat in fontibus, ut ait Iosephus, ideo pauco tempore ibi morati sunt. De ista mansione habetur Exodi

Desertum per qd ambulauerit an dicatur Ethan uel Sur, & an sint idem isti duo deserta.

3. mansio.

4. mansio.

5. mansio.

Exodi cap. 16. & exprimitur hic, quòd erant ibi palme, & fontes ad designandum, quod erat ibi locus conueniens ad castrametandum. *Ibique castrametati sunt.* Idest fixerunt castra in eodem loco, vt aliquantulum ibi requiescerent eo quod nubes ibi quieuerat. *Sed inde egressi fixere tentoria super mare rubrum.* Ista est sexta man-

6. mansio. sio Israelitarum, & fuit apud mare rubrum, non quidem quod Israelitæ redirent ad mare rubrum, quod ante

Quo Iudæi steterunt sępe iuxta mare rubrũ, sed solum semel transierunt per illud.

reliquerant per tres mansiones, sed quia nunc iterũ accesserunt ad illud, sed quia maria sunt sinuosa & diuersis terrarum curuantur anfractibus, potest aliquis rectè incedens multoties eundem fluuium, vel idem maris brachium pertransire, & sic fuit nunc de Israelitis, qui non transierunt mare rubrum, sed accesserũt ad illud, & adhuc iterum steterunt apud mare rubrũ, quando in secundo anno ab exitu de Aegypto retrocesserũt de Cadesbarne versus mare rubrum, de quo supra capitu. 14. iterum etiam in anno. 40. ab exitu de Aegypto steterunt Israelitæ apud mare rubrum, scilicet quãdo Moyses morti propinquus recitauit Deuteron. coram toto Israel, vt patet Deuteron. cap. 1. scilicet hæc sunt verba, quę locutus est Moyses ad omnem Israel in solitudine campestri contra mare rubrum. Nam & ipsum mare rubrum accedit ad limites terræ promissionis, cum ponatur tanquam terminus orientalis eius Exo. cap. 23. scilicet ponam terminos tuos a mari rubro vsque ad mare Palesthinorũ: & a deserto vsque ad fluuium. *Profecti de mari rubro castrametati sunt in deserto Sin.* Ista est septima mansio:

7. mansio. & istud iam est alterum desertum a deserto Ethan. Differt etiã a deserto Sinai, ad quod postea venerunt, vt patet infra. Accesserunt autem ad istam mansionẽ Israelitæ. 30. diebus post exitum de Aegypto, quod patet, quia die. 15. mensis primi fuit egressio de Aegypto, vt patet supra in litera, sed die. 15. mensis secundi venerunt in desertum Sin Exo. cap. 16. & sic in 30. diebus ambulauerunt per septem mansiones. Defecit autem in eadem mansione panis, quẽ tulerant de Aegypto, & non habebant vltra quidquam ad comedendum: ideo tota multitudo murmurauit contra Moysen & Aaron. s. quod eduxissent eos in locum, vbi morerentur fame. Dedit autem ibi Deus manna, & leges de colligendo illud, & obseruationem sabbathi: dedit etiam coturnices populo ad comedendum. De hoc Exo. 16. c. Dr̃ autem in eod. cap. quod de Elim venerunt Israelitæ in desertum Sin, & subticetur ibi mansio, quæ facta est super mare rubrum. Hic autem exprimit, quia est epilogus, & catalogus omnium mãsionum; ibi namque solum curabat Moyses describere mansiones illas, in quibus acciderat aliquid notabilius. sed super mare rubrum nihil acciderat: ideo non expressit ibi, sed hic, vbi vniuersaliter ponuntur omnes.

Vnde egressi venerunt in Daphca. Ista est mansio octa-

8. mansio. ua, & non exprimitur in Exodo, quia nõ fuit in ea aliquid notabile, sed post desertum Sin ponitur mansio Raphidim, & iam in ista mansione comedebant Israelitæ manna, & comederunt annis. 40. quousq; introierunt in terram Chanaan post transitum Iordanis, ibi enim cessauit die. 15. mensis primi anni. 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue. cap. 5.

Profectique de Daphca castrametati sunt in Halus. Ista est mansio nona, & ista similiter subticetur in Exodo, quia non fuit ibi aliquid notabile. *Egressique de Halus*

9. mansio. *in Raphidim fixere tentoria.* Ista est mansio decima, de

10. mãsio. qua habetur Exodi capitulo 17. de duabus autem mansionibus præcedentibus non fit mentio in Exodo: sed aliqui dicunt, quòd istæ duæ mansiones sunt in deserto Sin, & quãdo dicitur de deserto Sin, quòd castrametati sunt ibi Iudæi, dicunt debere intelligi de prima mansione harum duarum Daphca. Sed hoc

F non stat, quia distinguuntur hic istę mansiones, cum dicatur, quod profecti de deserto Sin castrametati sunt in Daphca, ergo ista mansio est extra desertum illud, & sic dicendum, quòd mansio in deserto Sin, de qua habetur Exodi. cap. 16. non sit Daphca, nec Halus: illa enim subticentur ibi.

Bona collata Iudæis in monte Sinai.

An sint duæ mansiones in deserto Sin. *Quæstio. IIII.*

ARGVET autem aliquis de deserto Sin, scilicet quòd non potuerunt ibi castrametari Iudæi ante Raphidim, & montem Sinai, quia istud desertum est, vbi est Cadesbarne, quæ alio nomine vocatur Cades deserti Sin su-

G pra cap. 20. & ad illud desertum multo post venerunt quia multæ mãsiones sunt inter locum istum, & Cades deserti Sin de qua infra.

Aliquis respondere posset ad hoc, quòd desertum Sin est aliqua magna solitudo, quasi a principio maris rubri usque ad terram Chanaã, sicut dicitur de deserto Pharan, quod incipit post montem Sinai, & accedit vsque ad terram Chanaan. Nam Cadesbarne, quę est in termino terræ Chanaan, vt patet sequen. cap. dicitur esse in deserto Pharan, vt patet supra ca. 13. Quod autem incipiat istud desertum circa montem Sinai patet supra cap. 10. quia cum recessissent Israelitæ de monte Sinai dicitur, quòd requieuit nubes in solitudine Pharan.

Sed non stat ista responsio, quia tunc postquam in-

H gressi fuissent Israelitæ in desertum Sin, nunquam egressi fuissent de illo. Sed dicit̃, quòd de deserto iuerunt in Daphca, ergo iam illud reliquerant. Alio ergo modo respõdendum est, scilicet quod desertum Sin erat duplex: primum erat quædam terra non valde magna, quæ est inter Elim, & montem Sinai, & notanter dixit scriptura, quod erat inter ista duo loca Exodi 16. cap. ad designandum, quòd ibi terminatur, & differt ab illa magna solitudine, in qua est Cadesbarne, quæ uocatur Sin, vel desertum Pharan. Secundum desertum Sin est ipsum desertum Pharan, & ad istud postea venerunt cum steterunt in Cadesbarne.

Vbi aqua populo defuit ad bibendum. Erat enim in Raphidim pauca aqua, ideo cum non haberent aquam

I Israelitæ clamauerunt contra Moysen, qui eduxit eis aquam de petra Oreb, vt patet Exodi 17. cap. & in eadem mansione pugnauit contra Israel Amalec: qui superatus fuit orante Moyse & pugnante Iosue, vt patet eodem capitu.

Profectique de Raphidim castrametati sunt in deserto Sinai. 11. mãsio.

Desertum Aliud enim est desertum Sinai, & aliud desertum Sin. Nam dicitur Exodi 16. quòd desertum Sin est inter Elim, & Sinai. Est autem in hoc deserto mons, qui dicitur Sinai, & ab isto monte appellatur totum desertum. Venerunt autem Israelitæ in istam mansionem prima die mensis tertij ab exitu de Aegypto Exodi capit. 19. scilicet mense & dimidio postquam egressi sunt de Aegypto. Nam die. 15. mensis primi

Quanto tempore manserunt Iudæi in deserto Sin, & quod ibi toto tempore regerunt.

K egressi sunt de Aegypto, vt patet supra in litera, ideo vsque ad principium mensis tertij manebat mensis, & dimidius. Venerunt autem a deserto Sin vsq; ad montem Sinai diebus. 15. nam die. 15. mensis secundi ab exitu de Aegypto venerunt Israelitæ in desertum Sin Exodi cap. 16. prima autem die mensis tertij venerunt in desertum Sinai Exodi cap. 19. ergo 15. dies erant ad plus quibus Israelitę comederant manna quando venerunt in desertum Sinai. Est autem ista mansio. 11. Hebræorum, & nulla inter omnes est celebrior, nec fuit vtilior Iudęis: ibi enim omnia bona receperunt: fuit enim ibi populus ordinatus quãtum ad iudices, scilicet decanos quinquagenarios cẽ-

turiones,

Bona collata Iudæis in monte Sinai.

turiones, & tribunos cõsilio Iethro veniẽtis ad Moysen ad ipsum montem Sinai. De quo Exo.c.18. mansit autem ibi cum illo postea quousque Israelitæ recedere debuerunt de eodẽ monte, & requisitus a Moyse, an vellet ire cum eis, noluit: de quo supra cap. 10. in hoc monte Israelitæ receperunt decalogum in vocibus angelorum, & clangore, & tonitruis: Exo. cap. 19. & 20. & Deuter. cap. 4. & 5. ibi etiam receperunt præcepta multa tam cærimonialia, quam iudicialia quæ Deus dedit soli Moysi super montem, & ipse postea populo annunciauit. De hoc Exodi a medietate. cap. 20. vsq; ad 24. ibi etiam confirmata fuit lex inter Deum, & Israelitas facto fœdere, & effuso sanguine super populum & altare & librum legis. De quo Exodi cap. 24. In eo etiam monte Moyses vocatus a Deo sursum per cacumen ipsius stetit 40. diebus, & noctibus. 40. accipiens oĩa præcepta de mõ fabricãdi tabernaculũ, & res eius: de his habetur Exo. a.c.25. vsque ad 32. In eodem etiam monte Israelitæ absente Moyse fecerunt vitulum aureum, & adorauerunt ibi fractis primis tabulis legis, & comminuto in puluerem ipso vitulo aureo bibit omnis populus, & occidit Moyses. 23. millia virorum Exo. cap. 32. In eodem etiam monte reuersus Moyses iterum ad dominum oraturus pro peccato populi mansit. 15. diebus iterum cum domino, & portauit secundas tabulas legis, de quo Exo. cap. 33. & 34. In eo quoque monte tabernaculum domini cum omnibus vtẽsilibus fabricatum est, de quo Exo. a.c. 35. vsque ad finem libri. Facto autem tabernaculo consecratus est ibi Aaron in sacerdotem magnum, & filij sui in sacerdotes minores per dies. 7. de quo Leuit. cap. 8. Ibi quoque Leuitæ minores in gradu secundum purificationes eis debitas consecrati sunt, de quo supra cap. 8. ibi etiam totus Israel celebrauit secundum Phase iuxta ceremonias, quæ fuerant in Aegypto die. 14. mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 9. Ibi etiam purificatum fuit, & consecratum sanctuarium, & obtulerunt per duodecim dies in consecratione eius munera. 12. principes. 12. tribuum Israel, de quo supra capitu. 7. In hoc etiam monte datæ sunt omnes leges, quæ habentur in toto Leuitico, vt patet Leuit. 26. & 27. cap. Ibi quoque numeratus fuit totus populus, & diuisus per loca castrorum supra cap. 1. & 2. ibi etiam officia Leuitarum distincta sunt, & traditi fuerunt Leuitæ sacerdotibus in ministros, vt patet supra cap. 3. & 4. & ibi generaliter facta sunt omnia, quę habẽtur a.c. 19. Exodi, & per totum Leuiticum, & in isto libro vsque ad c. 11. Recesserunt autem Israelitæ de monte hoc anno secundo ab exitu de Aegypto mẽse secundo die. 20. mensis supra cap. 10. fuit autem mora Israelitarum in monte isto magna, scilicet vnius anni dẽptis diebus. 10. quod patet, quia ipsi venerunt in montem Sinai anno primo ab exitu de Aegypto prima die mensis tertij Exodi cap. 19. & recesserunt de eodem monte die. 20. mensis secundi anni secundi exitus de Aegypto. 10. ergo dies, qui deficiebant ad complectionem mensis secundi deerant ad complendum annum vnum, quo stetisset populus in monte illo. Causa autem tantæ morę fuit, quia Deus voluit informare in lege & præceptis Israelitas manentes in deserto ante introitum in terram Chanaan: ne eum introirent, si nondum haberent legem, adhærerent cęremonijs incolarum terræ. Dedit ergo totam legem Iudęorum Deus in hoc monte pręter pauca pręcepta, quæ habentur hic a. cap. 27. vsque ad finem libri. Moyses autem postea cum moriturus fuit repetijt totam legem in Deuteron. Ob hoc igitur post recessum de monte Sinai anno eodem ante quatuor vel quinque menses ingressuri erant Israelitæ in terram Chanaan si non murmurassent in Cadesbarne, de quo supra capit. 14. nam vsque ad Cadesbarne ex monte Sinai transierunt valde velociter: nam ante finem mẽsis quarti fuerunt ibi secundum quosdam, vel in fine mensis quinti, sicut declaratum est supra cap. 13. & tamẽ Cadesbarne est in terminis terrę Chanaan, vt patet sequen. cap. & Iosue. cap. 15. ergo immediate introiuissent: sed propter murmurationem promulgatum est, quòd 40. annis manerent in solitudine.

Sed de solitudine Sinai egressi venerunt ad sepulchra concupiscentiæ. Ista est mansio. 12. Israelitarum, & est in 12.
monte Pharan: nam cum recesserunt Israelitę de monte Sinai dicitur, quòd recubuit nubes in solitudine Pharan, vt patet supra cap. 10. ambulauerunt autem tribus diebus Israelitæ inter montem Sinai, & sepulchra concupiscentiæ non facientes aliquam mansionem, & tunc præcedebat eos arca domini ad disponendum locum castrorum: de quo eodem cap. Venerunt autem Israelitæ in mansionem istam die. 23. anni secundi ab exitu de Aegypto. Quod patet, quia de monte Sinai recesserunt die. 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto supra cap. 10. & post tres dies venerunt in desertum Pharan, & recubuit ibi nubes, & illa est mansio sepulchrorum concupiscentiæ, ergo. 23. die mensis ipsius venerunt illuc. Vocatur autem ista mansio dupliciter, scilicet incensio & sepulchra concupiscentiæ, & vtrunque nomen impositum est ex euentu aliquo in ipsomet loco: fuit enim vocatus locus incensio, quia Israelitæ dolentes murmurauerunt ibi pro labore itineris, & surgens ignis combussit extremitatem castrorum supra capit. 11. Post hęc autem Israelitæ fleuerunt nimis, quia non habebant cibos quos habuerant in Aegypto, sed solum manna. Deus autem misit illis coturnices multas, sed cum comedissent & saturati essent occidit Deus illos, qui murmurauerant pro desiderio carnium, & vocatus est locus sepulchra concupiscentiæ, quia ibi sepultus est populus, qui comederat carnes supra cap. 11. mansit autem nomen istud secundum loco huic, quia fuit impositum a secundo euentu, & fuit maior afflictio quàm in primo euentu.

Profectique de sepulchris concupiscentiæ castrametati sunt in Aseroth. Ista est mansio. 13. alia autem est mansio 13.
infra, quæ vocatur Moserorh, vel Maseroth: sed illa multo post hoc fuit. In ista mansione murmurauerunt contra Moysen Aaron, & Maria fratres eius: percussaque est Maria lepra, & mansit. 7. diebus leprosa extra castra, quibus non mota fuerunt castra supra cap. 12.

Et de Aseroth venerunt in Rethma. Ista est mansio. 14. 14.
& quamquam duę mansiones pręcedẽtes Aseroth, & sepulchra concupiscentię essent in monte Pharan, tamen magis proprie incipit desertum Pharan in ista mansione: ideo supra cap. 13. dicitur, quòd profectus est populus de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan: quamquam ibi potest accipi desertum Pharan pro mansione Cadesbarne subiicendo omnes alias. Et causa patet, quia immediate dicitur: Ibique locutus est dominus ad Moysen de mittendo viros ad explorandum terram: sed hoc factum est in Cadesbarne. Quomodocunque tamen accipiatur desertum Pharan continet istam mansionem, & omnes, quæ sunt usque Cadesbarne, cum ipsa sit in deserto Pharan, vt patet supra cap. 13. & sepulchra concupiscentiæ sunt in eodem deserto, vt colligitur supra capitu. 10. iuncto 11. *Profectique de Rethma castrametati sunt in Remonphares.* Ista est mansio. 15. & est Re- 15.
monphares nomen cuiusdam partis deserti Pharan. Est etiam Remon nomen cuiusdam lapidis, vel

terræ in regione Chanaan in ſorte Beniamin:vnde di
citur de ſexcentis viris fugientibus de Gabaa tempo-
re belli, ꝙ ſederunt in petra Remmon Iudi. cap. 20.
hic autem non ſignatur idem cum ſit iſtud deſertum
extra terra Chanaan. *Et inde egreſſi venerunt in Lebna.*
16. Iſta eſt manſio. 16. & eſt nomen deſerti, vel alicuius
partis in deſerto: non quidem ꝙ iſta eſſent aliqua lo
ca habitata, quia ante tempora illa nullus hominum
ibi habitauerat, vt patet Le. ca. 2. ſed partes deſerti ſic
vocantur. Eſt etiam Lebna nomen cuiuſdam ciuita-
tis in terra Chanaan, quæ aliquando vocatur Lobna.
Hanc autem cepit Ioſue de manibus hoſtium: Ioſue.
cap. 10. & poſtea cecidit in ſortem tribus Iudæ: Ioſue,
cap. 15. ſed hic non ſtat pro vrbe. *Et de Lebna caſtra-*
17. *metati ſunt in Reſſa.* Iſta eſt manſio. 17. Iſraelitarum.
Subticentur autem ſupra in proceſſu libri omnes mã
ſiones, quæ habentur poſt Aſeroth, & Rethma vſq;
Cadesbarne, de quarum nulla fit mentio ſupra in
narratione rerum geſtarum, eo quòd in iſtis non ac-
cidit aliquid ſcriptura dignum: vnde in proceſſu libri
ita ſubticentur tanquam nequaquam fuerint. Hic ta-
men, quia erat catalogus manſionum omnes deſcri-
ptæ fuerunt. *Egreſſi de Reſſa venerunt in Ceeletha.* Iſta
18. eſt. 18. manſio, omnes autem iſtę 20. manſiones, quę
ſunt inter Aſeroth, & Cadesbarne fuerunt per quan-
dam terram magni deſerti, & horribilis, in quo erant
multi ſerpentes. & defectus aquarum, quod colligi-
tur Deuter. cap. 8. ſcilicet ductor tuus fuit in ſolitudi-
ne magna atque terribili, in qua erat ſerpẽs flatu adu-
rens, & ſcorpio, ac dipſas, & nullæ omnino aquæ. Ob
hoc autem fecit Deus, vt Iſraelitæ tranſirent veloci-
ter per iſtum eremum, ne fatigarentur, & faſtidi-
rent prauam illam regionem. In omnibus autem
alijs manſionibus magis morabantur. *Vnde profecti*
19. *caſtrametati ſunt in monte Sepher.* Iſta eſt manſio. 19. eſt au
tem mons Sepher pars quædam illius eremi, ſcilicet
deſerti Pharan: & dicitur mons Sepher. i. mons libri,
vel literarum, quia Sepher in Hebręo ſignat librum,
vel literas. Et inde dicitur Cariathſepher, ideſt ciuitas
literarum: de qua Ioſue. 15. & Iudi. capit. 1. quæ alio
nomine uocatur Dabir, ut patet eiſdem capitulis. Hic
autem uocatur mons Sepher. Et forte non accipitur
Sepher pro nomine appellatiuo ſignante literas, vel
librum, ſed pro nomine proprio, & ſic interdum illa
nomina, quę aliàs erant appellatiua ponuntur tanquã
nomina propria aliquorum locorum: nam ſi ſtaret ꝑ
nomine appellatiuo eſſet impoſitum ab aliquo euen
tu, ſed non uidetur, quia tunc oporteret, quòd antę
tranſitum Iudæorum ibi accidiſſet aliquid de libro,
vel literis, ſed hoc non apparet, quia illa regio erat pe-
nitus inhabitata. & nemo per eã ambulabat, vt patet
Iere. cap. 2. vel oportebat, quòd accidiſſet aliquid ibi
de Iudæis propter quod impoſuiſſent iſtud nomen
huic monti, ſed non videtur, quòd cum Iudæi tran-
ſiſſent velociter per illum eremum non vacabant li-
teris, nec dabantur eis ibi aliqua præcepta. Si tamen
aliquis velit dicere, quòd ſit Sepher nomen appella-
tiuum literarum, vel libri dicemus quòd fuit impoſi-
tum huic monti ad placitum, ſicut interdum impo-
nuntur aliqua nomina appellatiua aliquibus locis tan
quam propria, & nõ propter aliquam cauſam ſui pri-
mi ſignificati.

Egreſſique de monte Sepher venerunt in Arada. Iſta
eſt manſio. 20. & differt Arada ab Arad: eſt enim
20. Arad quædam terra apud terram Chanaan, & circa
Arada differt ab Arad. Cadesbarne, in qua habitabãt quidam de Chananęis.
Et vocatur rex illius terræ Chananęus rex Arad. con-
tra iſtum regem pugnauerunt Iſraelitæ, quia ipſe pri-
mo pugnam fecit contra illos. Poſtea verò Iſraeli-
tę deſtruxerunt terram eius, ponentes illam ſub ana-

F thematе: de qua ſupra cap. 21. Differt etiam iſta ter-
ra a quadam inſula parua, quæ uocatur inſula Ara-
diorum, & eſt in mari mediterraneo non longe a Ty
ro, & Sidone: Arada eſt pars deſerti Pharan, per quã
tranſierunt hic Iſraelitæ. *Inde proficiſcentes caſtrametati*
ſunt in Maceloth. Eſt manſio. 21. & in qualibet harum 21.
manſionum nubes quieſcebat, & Iſraelitæ figebant
caſtra, atque erigebant tabernaculum: nam non ſo-
lum quieſcebat ibi nubes, ſicut quieſcere ſolebat, quñ
Iſraelitę per noctem accubabant ad quietem ſumen-
dam, vel per diem ad ſumendos cibos, ſed quodam
alio modo ſpecialiori, ita vt Iſraelitæ cognoſcerent,
quòd aliquo tempore ibi manendum eſſet, de quo
ſupra declaratum eſt. *Profectique de Maceloth venerunt*
G *in Taath.* Iſta eſt. 22. manſio, & eſt quædam pars de- 22.
ſerti Pharan ſic dicta. Sciendum autem, quòd in
iſtis manſionibus quamquam Iſraelitæ erigerent, & Quãquã in qualibet mãſione deponerent tabernaculũ tñ non faciebant ſacrificia.
deponerent tabernaculum: tamen non faciebant ſa-
crificia iugia, quia iſta non obligauerunt in deſerto,
ſed ſolum in terra Chanaan, nec facta ſunt in toto de-
ſerto, niſi in monte Sinai: nam ibi conſecrati ſunt ſa-
cerdotes, & fiebant ſacrificia ad honorem conſecra-
tionis eorum, & præter hęc ſacrificia, quæ vocantur
iugia: Exodi cap. 29. & Leui. 8. Quòd autem nõ fue-
rint facta in alio loco deſerti apparet, quia in anno.
40. circa finem cum Deus dedit præcepta de modo
ſacrificiorum, quæ poſtea fieri deberent in terra Cha
naan dixit: Holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in
monte Sinai ſupra cap. 28. ſi tamen in toto deſerto
H oblatum fuiſſet illud, non diceretur ſpecialiter, quod
obtuliſtis in monte Synai, ergo videtur, quòd in nul-
lo alio loco obtulerant: nam nec legitur, quòd obtu-
lerint, & hoc erat, quia lex non obligabat eos. Et etiã
quia ipſi non habebant diſpoſitionem ad faciendum
hoc, cum in omni ſacrificio iugi requireretur ani-
mal immolandum, & farina, oleum, & vinum. Iſta ta-
men non poterant haberi realiter in omnibus locis,
cum non communicarent aliquibus gentibus, a qui-
bus hęc habere poſſent. *De Taath caſtrametati ſunt in*
Thare. Iſta eſt manſio. 23. & vocatur Thare quædam 23.
pars deſerti Pharan. Eſt autem alio modo Thare no-
men viri: nam pater Abrahæ vocabatur Thare Gen.
11. & Ioſue. 24. cap. *Vnde egreſſi fixere tentoria in Metcha.* 24.
I Iſta eſt 24. manſio, quæ eſt pars deſerti, & vocatur
Methca. Dicitur autem, quòd fixere ibi tentoria,
in quo differunt manſiones ab alijs quietibus. Nam
interdum quieſcebat nubes, vt Iſraelitæ ſumerent ci-
bos per diem: & tamen tunc non figebantur tento-
ria. Etiam ſi per noctem manſiſſet nubes in aliquo
loco, non erat ibi manſio, nec figebantur caſtra, ſed
ſi ad meridiem vnius diei, vel ante noctem quieuiſſet
nubes non figebantur caſtra immediatè, ſed mane-
bant Iſraelitæ quomodocunq; in eodem loco. Cum
autẽ exſpectaſſet per totam noctem vſque ad auro-
ram, ſi tunc non moueretur exiſtimabant Iſraelitæ,
quòd eſſent ibi manſuri aliquanto tempore, & tunc
figebant caſtra: poſtea autem uocabatur illa manſio
K etiam ſi immediate poſt fixionem caſtrorum nubes
moueretur. In omnibus autem iſtis manſionibus
caſtra fixa ſunt.

Profectique de Methca caſtrametati ſunt in Eſmona. Iſta 25.
eſt. 25. manſio, quæ eſt pars quædam deſerti, & ha-
bet vrbes quaſdam ſimiles in nomine in terra Cha-
naan, ut patet in diuiſione ſortium in libro Ioſue.
Eſt enim quidam locus in latere meridiano terræ
Chanaan, quod eſt latus ſortis Iudæ, qui vocatur Se-
mona, vel Aſemona, & eſt infra Cades. De hoc pa-
tet ſequen. cap. ſed differt ab iſta manſione, quia iſta
ſatis diſtans eſt a terra Chanaan: alia autem eſt in la-
tere eius. *Profectique de Eſmona venerunt in Moſeroth.*

Iſta

Ista est mansio.26.& de ista dicitur Deuter. cap.10.ꝙ
sepultus fuerit ibi & mortuus Aaron: quomodo au-
tem hoc verum sit,quia supra c.20. dictum est, ꝙ fuit
mortuus Aaron in monte Hor: declaratū est Deute.
c.10 etiam dr̄ ibi, ꝙ filij Israel castra mouerunt ex Be-
roth filiorum Iachan in Mosera: & tñ hic habetur p
ↄ̄trium,quia primo ponitur Moseroth: & deinde Ba-
neiachan quod signat Beroth filiorum Iachan. Quo-
modo aūt hoc stet declaratū fuit eod.c. procedunt.n.
hæc per diuersitatē nominum, quia eadē res hēt sæ-
pe multa noīa, & in vno loco scripturæ ponitur sub
vno noīe,& in alio loco sub alio noīe, ex quo proue-
nit magna ambiguitas. Quid aūt dicat Ra.Sal.de tri-
bu Leui, & Beniamin qūo pugnauerint ī Moseroth,
& qūo ibi defleuerint mortē Aaron, diximus Deute.
27. cap.10. *Et de Moseroth castrametati sunt in Beneiachan*. Ista
est mansio.27.& vocatur alio noīe Beroth filiorū Ia-
chan.i.putei filiorum Iachan:sed Deuter.c.10. primo
ponitur Beroth Iachan,quàm Moseroth. Causa autē
28. declarata est ibi. *Egressique de Vaneiachan venerunt in mon
te Gadgad* Ista est.28. mansio & Deuter. cap. 10. poni-
tur post Moseroth. Hic autem videtur esse mutatus
ordo,quod forte aliquis concederet,sed hoc videtur
repugnare scripturæ. Ideo melius dicendum, ꝙ ista
ambiguitas introducitur per multitudinem nominū
eiusdem rei. Est autem ista māsio quidam mons par-
uus in deserto Pharan,& ille specialiter vocatur Gad-
29. gad. *Vnde profecti castrametati sunt in Ietbebatha*. Ista est
mansio.29.& ista ponitur Deuter.cap.10. eodem or-
dine,quo hic.s.post montem Gadgad. Et dicitur ibi,
ꝙ ista mansio est in terra aquarum, & torrentium.i. C
ꝙ ibi sunt aquæ multæ tam fluentes, quàm non fluē-
tes. Et hoc dicitur ad differentiam aliarum māsionū
deserti Pharan, vbi erat terra sine aqua: Deuter. cap.
8. Ductor tuus fuit in solitudine magna, atque terri-
bili,in qua erat serpens flatu adurens,& dipsas,& nul-
læ omnino aquæ. Quòd autem in ista māsione essent
30. multæ aquæ erat aliquid speciale. *Et de Ietbebatha vene
runt in Hebrona*. Ista est.30. mansio,& differt Hebrona
ab Hebron,quia Hebron est quædam ciuitas in terra
Chanaan in sorte Iudæ,quæ alio noīe vocatur Mam-
bre,vel Cariatharbe,in qua erant gigantes tres, quos
expulit Iosue de terra. de quo Iosue. cap. 14. & 15.
Egressi de Hebrona castrametati sunt in Asiongaber. Ista
31. est. 31.mansio. Est autem Asiongaber quædam ciui- D
tas terræ Idumeæ in littore maris rubri, & ibi pone-
bat rex Salomon classem suam, vt irent in terrā orien
talem pro auro. De hoc 4. Reg.ca.9. dicitur: Classem
quoque fecit rex Salomon in Asiōgaber,quæ est iux-
ta Hailam in littore maris rubri in terra Idumeæ.

Hebrona & Hebrō differunt.

An bis steterunt Iudæi in Cadesbarne. Quæst. V.

SED arguet aliquis,ꝙ non possit stare, quia pri-
mo steterunt Israelitæ in Cadesbarne quàm
in Asiongaber,vt patet Deuter. cap.1. iuncto.
cap.2. nam dicitur Deuter.cap.1.in fine, ꝙ ste-
terunt Israelitæ in Cadesbarne multo tempore,& im
mediate in principio secundi. c. dicitur, ꝙ inde.i. de E
Cadesbarne venerunt Israelitæ in solitudinem, quæ
ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir
longo tempore. Et tunc dixit dn̄s, ꝙ transirent per
terminos filiorum Esau, & postea subditur: Cumq;
transissemus fratres nostros filios Esau,qui habitabāt
in Seir per viam campestrem de Helath,& de Asion-
gaber, venimus ad iter, quod ducit in desertū Moab:
ergo primo steterunt in Cadesbarne quàm in Asion
gaber: hic autem ponitur ę contrario.
Respondēdum ꝙ Israelitæ steterunt bis in Cades-

A barne. Primo steterunt anno.2.ab exitu de Aegypto.
Secundo steterunt anno. 40. De primo patet, quia
Israelitæ recedentes de deserto Sinai anno.2. mēse.2.
breuiter peruenerunt in Cadesbarne. s. ante quatuor
menses,vt supra declaratum est, & magis supra c. 13.
sed ibi cum murmurauissent contra dominum con-
demnati sunt ad manendum. 40. annis in deserto su-
pra capitu.14. & tunc Deus iussit, ne procederent iti-
nere recto versus terram Chanaan,sed reuerterentur
per viam maris rubri in solitudinem, & sic factum
est supra cap.14. deinde cum mansissent ibi vsque ad
annum.40.nihil ambulantes redierunt in anno.40.in
Cadesbarne,& tunc circuierunt terram Seir,& vene-
runt per terram duorum regum Amorrhæorum in
terram Chanaan. Istud autem apparet: nam ꝙ dire-
B cte venerint in Cadesbarne apparet supra cap. 14. &
tunc iuerunt ad mare rubrum, quod apparet ibidem
& Deuter.cap. 2. cum dicitur, ꝙ Deus iusserit ire de
Cadesbarne versus mare rubrum, & cum Asiōgaber
sit in littore maris rubri. 3. Reg.c.9. steterunt Israeli-
tæ apud Asiongaber, non tamen in ipsa vrbe Asion-
gaber. Et hoc fuit toto tempore,quod fluxit inter an
num secundum,& mensem primum anni 40. ab exi-
tu de Aegypto: deinde in principio huius.40. anni.s.
mense primo venerunt Israelitæ iterum in Cadesbar
ne supra ca.20. & postea cum circuirent terram Seir,
iterum venerunt in Asiongaber, & sic fuerunt Israe-
litę bis in Cadesbarne, & bis in asiongaber.s. anno.2.
& anno. 40.& in quolibet horum annorum primo
fuerunt in Cadesbarne, quàm in Asiongaber, vt pa-
C tet ex dictis, & secundum hoc cōcordantur ista duo
loca: nam cùm dicitur hic, quòd primo steterunt in
Asiongaber, & postea in Cadesbarne, intelligitur de
prima vice,qua steterunt in Asiongaber,& de secun-
da vice, qua steterunt in Cadesbarne. Si tamen vtrun
que intelligatur quantum ad primā vicem,vel vtrun-
que quantum ad secundam semper fuerunt primo in
Cades quàm in Asiongaber. Quod autem habetur
Deuteron.cap.2. intelligitur de prima vice,qua stete-
runt Israelitæ in Cadesbarne, & de secunda, qua ste-
terunt in Asiongaber, & tunc adhuc magis mani fe-
stum est, quòd primo fuerunt in Cades, quàm in
Asiongaber. *Inde profecti venerunt in desertum Sin: hæc
est Cades*. Ista est mansio.32. scilicet Cadesbarne: stete- 32.
D rant autem Israelitæ bis in Cades, scilicet in anno se-
cundo. & 40. ut supra declaratum est. Hic autem
intelligitur de secunda vice, qua steterunt in Cades.
Primam autem non computat litera, quia quamuis
ibi manserunt Israelitæ, tamen idem locus mansionis
est, ponitur autem Asiongaber, quia ista est vna man
sio, quam fecerunt Israelitæ retrocedendo,vel diuer
tendo,& in illa manserunt ab anno secundo vsque ad
principium. 40. & hoc modo nulla mansio Israelita-
rum in deserto prætermittitur hic, siue rectè eundo,
siue retrocedendo. Et dicitur hic, quòd mansio de-
serti Sin est Cades, quia Cadesbarne est in deserto
Sin. Est autem desertum Sin quædam pars solitu-
dinis in deserto Pharan, & in illa est locus dictus Ca-
desbarne.

An desertum Sin, & Pharan sint idem, & quomō se hēant.

E Aliqui autem dicunt desertum Sin, & Cadesbar-
ne conuerti quasi nihil magis per vnum, quàm per
alterum importetur. Sed falsum est, quia desertum
Sin est magna solitudo, quæ porrigitur per latus me-
ridianum terræ Chanaan a principio partis orientalis
versus occidentem, sed Cadesbarne est quidam lo-
cus specialiter in deserto illo, vt patet sequen.c. cum
dicitur, quòd pars meridiana incipit a solitudine
Sin, quæ est iuxta Edom: deinde interpositis quibus-
dam locis ponitur Cadesbarne, & tamen Cades est
in deserto Sin, vt patet hic. & ī.c.20. ergo desertū Sin,

F & Cades non conuertuntur: sed desertum est aliquid magnum: Cades autem est quidam locus specialis: sed an sit vrbs, vel aliqua pars deserti non apparet penitus. Satis autem potest dici, q̄ sit vrbs, vt patet supra cap. 20. cum dicitur: ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis positi obsecramus. Etiam patet, quia ponitur tanquam latus terræ Chanaan quãquam istud non est totaliter efficax. Tenendo tamē q̄ sit ciuitas, dicendum est, q̄ Israelitæ non castrametati sunt in Cadesbarne. i. intra vrbem illam, sed apud eam: nam illa pertinet ad regnum Edom, vt patet supra cap. 20. rex tamen Edom non permisit transire Iudæos per terram suam, vt patet prælle. c. ergo apud

33. ipsam steterunt. *Egressique de Cades castrametati sunt in monte Hor.* Ista est mansio. 33. & ad istam venerunt Israelitæ, cū inciperent vagari in circuitu terræ Edom: nam cum steterunt in Cadesbarne erant in extremitatibus terræ Chanaan, & de ipso loco transituri erāt in terram illam, vt patet supra c. 20. rex tamen Edom non permisit eos transire in terram Chanaan per extremitatem terræ suæ, ideo coacti sunt ascendere versus orientem circuendo terram Edom. Et prima mansio harum ad quam venerunt fuit mons Hor, qui est in extremitate terræ Edom, vbi mortuus est Aaron: deinde in circuitu terræ illius vagati sunt, quousque venerūt ad terrā duorum Reg. Amorrhæorū. *In extremis finibus terræ Edom.* Idest mons Hor est in extremitate terræ Edom, scilicet in extremitate illa, apud quam Iudæi intraturi erant terram illam. Dicitur autem de Cadesbarne, quòd est in extremis finibus terra Edom supra cap. 20. & hic. Eodem modo dicitur de monte Hor, quod sit in extremis finibus: nec tamen ista aliquo modo repugnant, quia multa loca sunt in extremitate eiusdem regni. Est tamen Cadesbarne in extremitate Edom ad partem occidentalem, & mons Hor est in extremitate Edom magis ascendendo contra orientem, quod patet, quia transire voluerunt Israelitæ per Cadesbarne in terrā Chanaan: & est Cades terminus terræ Chanaan: cum ponatur in latere eius, vt patet sequenti cap. ergo necesse est, q̄ sit Cadesbarne in loco, vbi coniungitur terra Edom terræ Chanaan in parte occidentali: nam non potest intelligi de parte orientali, cum terra Edō sit in parte orientali lateris meridiani terræ Chanaan; vt patet sequen. cap. & Cadesbarne est in descensu eiusdem lateris meridiani. Mons autem Hor est in extremitate terræ Edom ascendendo versus Orientem, quoniam de Cadesbarne inceperunt Israelitæ circuire terram Edom, vt colligitur supra cap. 20. iuncto. 21. & Deuter. c. 1. iuncto. 2. Sed non poterant circuire versus occidentem, cum sit Cadesbarne in parte magis occidentali terræ Edom, vt declaratum est, ergo circuierunt versus orientem. *Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino, & ibi mortuus est.* In mansione montis istius fuit mortuus Aaron, & nō intrauit in terram promissionis, nec vidit illam, aut partem illius cum nō transierit Iordanem, nec etiam venerit in terrā duorum regum Amorrhæorum, sed sepultus est in desertis Edom: dicitur autē q̄ ascendit

K in montem Hor, quia Israelitæ fixerunt castra apud montem: super ipsum autem nemo fixit castra, quia non erat locus conueniens. Cum autem debuit mori Aaron iussit Deus illi, q̄ ascenderet in montem, vt ibi moreretur, & tumularetur absente populo in præsentia Moysi, & Eleazari filij eius: iussit autem hoc Deus, quia Moyses & Aaron deliquerunt contra dominum in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis supra cap. 20. & 27. ideo dixit eis Deus, q̄ non introirent in terram Chanaan: sequenti autem mansione mortuus est Aarō. Moyses vero mortuus est post mensem sex. s. me. ise. 11. anni eiusdē, vt colligitur Deuter. cap. 1. *Anno 40. egressionis filiorum Israel ex Aegypto.* Limitatur tps, in quo mortuus est Aaron. s. in anno 40. & hoc eodem mortuus est Moyses, cuius est causa, quia peccatum ipsorum fuit anno. 40. non. n. peccauerunt, sicut cęteri murmurando q̄ dn̄m anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra c. 14. sed in Cades deserti Syn ad aquas ꝯdictionis sup. cap. 27. & istud fuit anno. 40. exitus de Aegypto: ideo pro peccato non potuerunt mori ante annū. 40. *Mense quinto prima die mensis.* In hoc apparet, q̄ mortuus fuit Aaron ante Moysen ad minus per sex menses completos, quia Moyses anno. 40. egressionis de Aegypto mense 11. die prima mensis cœpit exponere Deut. ut patet Deut. c. 1. Sed ista expositio durauit ad minus p duos, vel tres dies, ergo iam erant completi menses sex a morte Aaron. Facta aūt ista explanatione immediate Moyses mortuus est, vt colligitur Deut. 31. iuncto 34. c. vbi recitato Deut. & tradito in manibus Leuitarum ascendit Moyses in montem, & mortuus est. Differt tñ inter mortem horum, quia Moyses vidit aliquam partem terrę promissionis, & p se illam acquisiuit. s. terram duorum regum Amorrheorum, sup. c. 21. Aaron aūt non intrauit, nec vidit aliquid horum. *Cum esset annorum 123.* His trib' annis excedebat Aarō Moysen, quia Moyses vixit annis 120. Deut. cap. 31. & Aaron. 123. ut patet hic. Etiam ex his apparet, q̄ Moyses, & Aarō mortui sunt in eodē anno, quia Aarō natus fuit annis tribus ante Moysen, vt patet Exo. ca. 7. cum dr̄, q̄ in die, qua steterunt coram Pharaone erat Moyses annorū. 80. & Aaron. 83. Sed eum mortuus est Aaron erat annorū 123. & Moyses. 120. ergo mortuus est vterque anno eodē. sed prius Aaron, vt dictū est. *Audiuitque Chananæus rex Arad.* Ista est gens, q̄ pugnauit ꝯ Israelitas in deserto, & bis pugnauit. s. primo in anno secundo ab exitu de Aegypto, cum fuerunt Israelitę in Cadesbarne: nam Amalechitę, & Chananei descendentes de montibus percusserunt eos usq; Horma sup. c. 14. & illi Chananęi sunt, qui erant sub Chananęo rege Arad, vt declaratum est. c. c. deinde pugnauerūt isti Chananęi ꝯ Israelitas, & ceperunt p̄dam ex eis supra c. 21. postea Israelitæ vouerunt dn̄o vrbes populi illius, si traderet eas in manus Israel, qui postea posuerunt eas sub anathemate, vt patet. c. c. & ibi dicitur de Chananęo rege Arad, sicut hic. Iste. n. erat princeps Chananęorum, & ob hoc uocatur rex Chananeus: terra autem eius vocabatur Arad, quæ non est de terra. 7. populorum Chananęorum, sed extra illam ad partem meridianam illius. ideo Israelitæ, licet obtinuerunt terram istorum non habitauerunt in ea. habitauissent tamen si fuisset de promissa.

Quo tpe mortui sunt Moyses & Aaron.

Quid audiuit Chananæus rex Arad post mortem Aaron, Quæst. VI.

Dicitur autem, q̄ iste rex Chananæus audiuit, & non dr̄ quid audierit. Ra. Sal. dicit, q̄ audiuit, q̄ post mortem Aaron recesserat columna nubis desuper Israelitas, ideo putauit eos diuino auxilio destitutos, & pugnauit ꝯ illos. Sed hoc falsum est, quia nubes non recessit post mortem Aaron: nam Exo. cap. 13. dicitur, q̄ nunquā defuit eis columna nubis per diem, & columna ignis per noctem. Alij dicunt, quòd audiuit Chananęus rex Arad, quòd mortuus fuerat Aaron, qui erat summus sacerdos, & orabat pro populo: ideo ad inuadendum Israel audacior fuit: nam immediate fecit bellū, ꝯ Israel sup. c. 21. Alio mō exponi dēt, & cōuenientius, q̄ audiuit rex Arad. s. venisse Israel p viā exploratorū apud terrā ipsorū Chananęorū, iō inierū bellū ꝯ Israel. Ista

Ista est sentẽtia literæ nostrę supra.c.21. cum dicitur,
quod cum audisset Chananæus Rex Arad.s.venisse
Israel per exploratorum viam, illud autem non ha-
betur in Hebręo, sed suppletũ est a scriptore nostro:
idem habetur hic, sed non curauit tantam facere sup
pletionem: quod patet ex litera Hebraica, quæ habet
eadem verba hic, & supra cap.21. & quia non expri-
mitur in ea quid auditum fuerit, Hebręi variè expo-
nunt. secundum tamen literam nostram manifestũ
est quid intelligi debeat, vt patet supra cap. 21. *Qui
habitabat ad Meridiem in terra Chanaan*. Non erant isti
Chananæi intra terminos illorum septem populorũ,
quos Deus promiserat Israelitis, sicut declaratum est
supra cap.14. sed erant apud illos & de genere ipsorũ,
sicut duo reges Amorrhęi nõ erant in terra Chanaã,
quæ Iordane clauditur, & tñ erãt de genere Amor-
rhęorum, qui erat vnus de septem populis: & dicun-
tur habitare isti ad meridiem in terra Chanaan, i. ad
meridiem ipsius terrę Chanaan. Nã vltra latus me-
ridianum habitabãt isti cum Amalechitis supra c.14.
& tamen Amalechitæ etiam non sunt in terra Cha-
naan, sed habitabant ad partem meridianam. 1. Reg.
15. cap. *Venisse filios Israel*. Idest audiuit rex Chana-
næus ꝙ Israelitę veniebant. s. appropinquantes ad ter-
ram illorum Chananæorum: ideo ipsi exiuerunt in
pugnam contra Israel putantes, quòd vellet Israel
occupare regiones illorum: sic enim iterum pugna-
uerant contra illos, vt patet supra cap.14. hic tamẽ so-
lum intelligitur de illa pugna, quæ fuit supra cap. 21.
quia talia verba habentur hic, sicut ibi. Etiam quia
supra cap. 14. non fuit solum pugna Chananæorum
contra Israel, sed Chananæorum, & Amalechitarũ,
vt patet ibidem. *Et profecti de monte Hor castrametati sunt
in Salmona*. Ista est mansio 34. & est vna de illis, quæ
34. factæ sunt in circuitu terræ Edom. Et satis dici põt,
ꝙ in mansione ista, vel circa istam dedit Deus contra
populum serpentes ignitos, qui percutiebant illum
plagis magnis ad mortem: quousque Moyses posuit
serpentem Aeneum, ad quem omnes respiciẽtes sa-
nabantur a morsibus. Fuit autẽ ista plaga post mon
tem Hor supra cap.21. quia cũ dicatur supra cap.20.
de morte Aaron in monte Hor. dicitur in 21. cap. de
serpentibus ignitis: & postea in eodem dicitur quòd
post plagam serpentum venerunt in Ieabarim: ergo
necesse est quòd plaga ista fuerit inter montẽ Hor, &
Ieabarim, sed solum sunt tres mãsiones intermedię,
scilicet Salmona, Phinon, & Oboth, vt patet infra in
litera: ergo in aliqua harum trium aut in omnibus
fuit plaga serpentum. *Unde venerunt in Phinon*. Ista est
mansio 35. quæ videtur esse mansio serpentum, & est
35. in circuitu terræ Edom: nam vsque ad Ieabarim nõ
accesserunt ad terram Moab, vt patet infra. *Profecti-
36. que de Phinon castrametati sunt in Oboth*. Ista est 36. man-
sio & est in circuitu terrę Edom: nam multo tẽpore
circuierunt Israelitę montem Seir, vt patet Deut.c.2.
Et de Oboth venerunt in Ieabarim. Ista est mansio 37. in
37. extremitate terræ Edom, & Moab. & ista fuit postꝗ̃
cessauit plaga serpentum, vt patet supra cap.21. cum
dicitur ꝙ egressi filij Israel castrametati sunt in Ieaba-
rim: & sicut non fuerũt serpentes in mansione ista,
ita non fuerunt in Oboth: sed solum manent duæ
mansiones, s. Salmona, & Phinon: quia post cessatio-
nem serpentum venerunt Israelitæ in Oboth, vt pa-
tet supra.c.21. s. profectique filij Israel castrametati sũt
in Oboth: & ante hoc dictum fuerat de percussione
serpentum. *Quæ est in finibus Moabitarum*. Idest man-
sio Ieabarim est in confinio terræ Edom, & terrę
Moab. Est namque ad partẽ orientalẽ terræ Moab,
quia primo Israelitæ circuierunt mõtem Seir ad par-
tem meridianam quousque ascenderent ad partem

A orientalem apud mare rubrum, & tunc circueuntes
partem oriẽtalem. s. a latere meridiano versus septen-
trionale venerunt in terram Moab. Satis hoc signi-
ficatur Deut. c. 2. vbi cum dictum fuerit de circuitu
montis Seir subditur: dixit Dominus ad me sufficit
vobis circuire montem istum: ite contra aquilonẽ,
& tunc habetur ibi quomodo venerũt ad terrã Moa-
bitarum, & castrametati sunt in Ieabarim: ergo Iea-
barim est ad orientalem partẽ terræ Moab, & est in
deserto. sic patet supra cap.21. s. Vnde egressi fixerũt
tẽtoria in Ieabarim in solitudine, quæ respicit Moab
contra orientalem plagam: & sic licet magno tpe cir-
cuierint Israelitæ montem Seir: tamẽ solum fecerũt
mansiones quinque in circuitu illius. s. mõtem Hor,
B Salmona, Phinon, Oboth, Ieabarim. *Profectique de Iea
barim fixere tentoria in Dibongad*. Hic incipit esse varie- 38.
tas in locis, quæ ponuntur hic tanquam mansiones,
& supra cap.21. nam ibi ponũtur multa loca, de quo-
rum quibusdam dictum est, ꝙ erant mansiones coin-
cidentes cum istis. quæ habentur hic: tamen vocanẽ
alijs nominibus. De alijs vero diximus, ꝙ non erant
mansiones, sed loca, per quæ transierunt Israelitæ. Ista
autem mãsio Dibongad est in terra duorum regum
Amorrhæorum: & secundum quosdam est vna di-
ctio. s. quòd sit aliquis locus vocatus Dibongad, apud
quem Israelitæ castrametati sunt. Alio modo dici
potest, ꝙ Dibon est nomen vrbis terræ regis Sehon,
quæ olim pertinuit ad Moabitas: de qua etiam præ-
cedenti cap. & Iosue cap.13. Gad est nomen vnius tri-
C bus de Israel: & dicitur Dibõgad. i. ciuitas Dibõ per-
tinens ad tribum Gad. Hoc autem quia tribus Gad
construxit illam ad ponendũ ibi vxores, & filios præ-
cedenti cap. tamen in diuisione data fuit ista ciuitas
tribui Ruben, vt patet Iosue 13. cap. ponitur autẽ su-
pra cap.21. post Ieabarim torrens Zareth, qui est ante
introitum terræ duorum regum Amorrhęorum ad
partem orientalem: ad quem locum solum accesse-
runt aliqui de murmuratoribus: nemo tamẽ de ipsis,
qui condemnati sunt in Cadesbarne transijt torrentẽ
Zareth Deut. cap.2. est autem ista mansio 38. & ꝗ̃ꝗ̃ sit
intra terram, quæ pertinuit ad Iudęos, computatur
tamen mansio, quia semper vsque ad Iordanem de-
scribuntur mansiones tãquam ibi esset finis itineris,
D cum sit principium terrę Chanaan.
Vnde egressi castrametati sunt in Elmondeblathaim. Ista
est mansio 39. quæ est intra terram duorum regum 39.
Amorrhęorum in regno Sehon. Nam quamquam
Israelitę postquam fuerunt in terra illa mouerentur
variè, cum irent ad diuersa loca ad pugnandum per
totam terram illorum duorum regum: tamen castra
non mouebantur cum eis, sed aliquando manebant
hic, & aliquando alibi. & sic factæ sunt omnes man-
siones, quę habentur hic post Ieabarim vsque ad vlti-
mam. *Egressique de Elmondeblathaim venerunt ad montes
Abarim contra Nebo*. Ista est mansio 40. quæ fuit ad 40.
radices montis Abarim circa terram Moab: fuerunt
enim olim isti montes totaliter in terra Moab: sed
postea cum rex Sehon accepisset partem illius terræ
E manserunt montes Abarim diuidẽtes terram Moa-
bitarum; & duorũ regum Amorrhęorum, & super
istos montes ascẽderunt rex Balac, & Balaam ariolus
ad videndum castra Israel, & maledicendum inde il-
lis: sunt autem magni isti mõtes, nam vsque ad Ior-
danem extenduntur: & in diuersis partibus accipiũt
diuersa nomina: nã aliquãdo vocantur mõs Phasga,
& aliquãdo Nebo, & alijs nominibus: est autem vna
pars illius montis Nebo, circa quam posita fuerunt
nunc castra. De hoc etiam habetur Deuter. cap. 34.
*Profectique de montibus Abarim transierunt ad campestria
Moab*. Ista est mansio 41. quæ fuit in campestribus 41.
Moab,

Moab, & est in terra regis Sehon. Vocantur autem F
campestria loca, quæ planiora sunt montibus: & ta-
men non sunt totaliter plana. In his campestribus
fuerunt factæ duæ mansiones, de quibus patet infra,
& vtraque dicitur esse in campestribus accipiendo
largè campestria prout sunt loca extenta a descensu
montium Abarim vsque ad Iordanem. Dicuntur au-
tem ista esse campestria Moab, idest existentia in ter-
ra Moab: quia licet illa terra esset tunc Sehon regis
Amorrhęi: tamen ipse accepit eam de manu Moa-
bitarum: supra cap. 21. ideo mansit nomen primum
terrę illi. Alio modo potest dici, quòd vocātur cam-
pestria Moab, quia illa sunt apud quendam mōtem,
scilicet Abarim, qui diuidit inter terram Moab, & re-
gis Sehon: & denominātur campestria ab illo mon
te, cum descendant ab ipso, & ille est mons Moabita- G
rum: sed primus sensus est melior. *Super Iordanem
contra Iericho*. Dicitur esse ista mansio super Iordanē,
non quòd sit coniuncta Iordani, quia vltra illam est
alia mansio, quæ est magis cōiuncta Iordani: & tamē
illa non est penitus apud Iordanem, quia etiam vlte-
rius est alius locus, in quo manserunt Israelitæ, licet
non vocetur mansio: & hoc tempore Iosue in ripa
Iordanis: de quo Iosue cap. 2. sed dicitē esse super Ior-
41. danem, quia Iordanis est in vallibus: & ista mãsio. 41.
est in descensu mōtis Abarim in loco eminētissimo,
ideo Iordanis sub illa dicitur esse. Etiam dicitur de
ista mansione, quæ est cōtra Iericho, quia Iericho est
ciuitas in terra Chanaan circa Iordanem: nulla enim
magis coniuncta est Iordani. Vnde erat in cōspectu
montium Abarim. *Ibique castrametati sunt de Bethsimon* H
vsque ad Belsethim. Idest in istis campestribus ponūtur
duę mãsiones. s. Bethsimon, & Belsethim: & dicitur
ibi. i. in cāpestribus Moab castrametati sūt de Bethsi-
mon vsque ad Belsethim, idest primo posuerūt castra
in Bethsimon: deinde in Belsethim. Est autem ista
42. mansio. 42. & vltima. In hac enim erant Israelitæ qñ
maledicere voluit illis Balaam: & quando venerunt
ad eos virgines Moabitarum, & Madianitarum supra
cap. 25. *In planioribus locis Moabitarum*. Idest ista man-
sio Belsethim erat in locis planioribus, quod dicitur de
campestribus, quia illa cōtinuantur a montibus Aba-
rim vsque ad Iordanem, & pars prima campestrium
est in locis asperis, quia ibi est descensus montis: pars I
verò secunda, quæ est apud Iordanem est in locis pla-
nioribus, cum distet magis à montibus. In prima au-
tem est Bethsimon, & in secūda Belsethim, & dicun-
tur planiora loca Moabitarum, non quòd sint in ter-
ra Moabitarum cum illa esset terra Iudęorum, quan-
do ibi castrametabantur, & prius fuisset terra regis
Sehon, sed quia primo fuit terra Moabitarum, man-
sit ibi nomen illud. Dicunt autem aliqui quòd Bethsi-
mō, & Belsethim sunt duo loca, inter quæ claudeba-
tur exercitus Israelitarum ab vno ad alium: & forte
erant ibi tria vel quatuor milliaria terrę, quia multitu-
do magna erat hominum pecorū, & iumentorum. K
Rab. Sal. dicit quòd durabat ille exercitus per 12. mil-
liaria: sed non est verisimile, quia erat dispositus in
modo quadraturę, vt declaratum fuit supra cap. 2. sed
quidquid sit de magnitudine castrorum non est sen-
sus, quòd castra Israel durabant de Bethsimon vsque
ad Belsethim, sed quòd castrametati sunt de Bethsi-
mon, vsque ad Belsethim, idest quòd prius fixerūt ca-
stra in Bethsimon, deinde in Belsethim: alioquin da-
rentur, quòd essent 41. mãsiones præcise. Sed falsum
est: quia 42. ponuntur ab omnibus.

Bethsimō, & Belsethim an sint duo loca.

Quid dicat Nicolaus de tota ambulatione Iudaeorum per desertum, quomodo fecerint mansiones: & an sit verum quod dicit. Quæst. VII.

CIRCA istud dicit Nicolaus quòd Israelitæ ambulauerunt omnes istas mansiones a primo anno vsque ad finē 40. exitus de Aegypto: sed differenter, quia in primo anno, & in principio secundi vsquequo missi fuerunt exploratores transierunt Israelitæ quatuordecim mansiones, & in anno 40. transierūt mãsiones octo. s. a monte Hor vsque ad Iordanem: & tempore intermedio, quo fuerunt vagi in deserto ambulauerunt per omnes alias mansiones intermedias. Ponit autem fuisse mansiones primi, & secundi anni vsque Rethma, & quòd inde missi sunt exploratores. Vult etiam quòd omnes mansiones, quæ habētur de Rethma, quæ est 14. vsque ad mōtem Hor fuerint post missionem exploratorum in anno secūdo vsque ad annum 40. Sed ista falsa sunt: præsupponitur enim, quòd missi sunt exploratores de Rethma, sed falsum est. Causa erroris est, quia supra cap. 13. dicitur quòd missi sūt exploratores de deserto Pharan, & tamen in illud venerūt post Aseroth, vt patet eod. cap. sed post Aseroth venerunt in Rethma, sed veritas est, quòd missi sunt exploratores de Cadesbarne: sic enim patet Iosue cap. 14. sed quia Cadesbarne est in deserto Pharan, vt patet supra cap. 13. dicuntur missi de deserto Pharan cum missi sunt de Cadesbarne. Item patet hoc Deut. c. 1. vbi ponitur Cadesbarne, de quo missi sunt. & supra 13. cap. dicitur quòd venerunt in Cades: ergo idem locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Itē supponitur hic quòd in tempore, quo ambulauerūt vagi transierunt de Rethma vsque ad montem Hor. Sed hoc est contra literam Deut. cap. 2. vbi dicitur quòd tempus, quo ambulauerunt vagi de Cadesbarne vsq; ad transitum torrentis Zareth, fuit 38. annorum: & nunquàm ipsi vagati sunt, nisi in istis 38. annis: ergo vagatio incępit a Cadesbarne, quæ est per 18. mansiones post Rethma. Fuit autem ordo, quod Israelitæ ambulauerunt in primo anno vsque ad desertum Sinai, & in secundo in paruo tempore ambulauerunt a monte Sinai vsque Cadesbarne, in quo sunt mansiones 22. deinde incęperunt vagari post reditum exploratorum: & hoc fuit vsque ad principium anni 40. Prior autem positio Nicolai erat ipsius Rab. Sal. quē Nicolaus sequitur ad literam. *Vbi locutus est Dominus ad Moysen*. Scilicet in mansione vltima in Belsethim locutus est Dominus ista, quæ sequuntur.

Præcipe filijs Israel, & dic ad eos: Quādo transieritis Iordanem intrātes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitātes in ea. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuideritis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorē, & paucioribus angustiorē. Singulis vt sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio diuidetur. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur

vobis

vobis in terra habitationis vestræ: & quidquid illis cogitaueram facere, vobis faciam.

Præcepta data filijs Israel i vltima mansione.

Præcipe filijs Israel. Hic ponitur secundum huius cap. in quo præcepta dantur, & dicitur. *Præcipe filijs Israel & dic ad eos.* Idest denuncia illis hoc per modũ præcepti obligatiui. *Quando transieritis Iordanem.* Istud præceptum est pro terra Chanaan, ad quam transituri erant Iudæi, & moraturi ibi, s. vt destruerent habitatores, & idola. & quamquã dicatur de transitu Iordanis, etiam intelligitur ante tẽpus istud in terra duorum regum Amorrhæorum. Nam illa pars pertinebat ad terrã promissionis, sicut terra Chanaan, ideo Iudæi debebãt delere omnes habitatores terræ illius, & confringere idola, sicut factum est: sed solum dictum fuit de terra Chanaan, quia quando Israelitæ manebant in Belsethim, & data sunt ista præcepta fuerat iam capta terra duorum regum Amorrhæorum, & occisi habitatores atque cõtracta idola, ideo de eo quod præcesserat nõ poterat dari lex, sed transitus in terram Chanaan nondum fuerat, ideo conueniebat lex pro illo tempore: etiam quia dum Israelitæ fuerunt in terra duorum regum Amorrhæorum Moyses viuens erat: vnde non oportebat dari præceptũ pro his, quia sine præcepto ipse faceret hoc. Post transitum autem Iordanis Moyses nõ poterat superuiuere secundum Dei sententiam Deut. cap. 4. ideo danda erat lex. *Intrantes terram Chanaan.* Dicitur hoc,
C quia post transitum Iordanis sequebatur terra Chanaan: est enim Iordanis terminus orientalis terræ illius, vt patet sequen. cap. nunc autem cũ essent Israelitæ in terra duorum regum Amorrhæorum non dicebantur esse in terra Chanaan, quia licet isti duo reges essent de terra Chananæorum, quia erant Amorrhæi: tamen non erant in terra Chananæorum, cum essent extra antiquos terminos terræ Chanaan. Ponuntur autem isti termini Gen. 10. cap. & magis determinate seq. cap. Dicitur autem terra Chanaan non specialiter a populo Chananæo, qui est vnus de septem, sed generaliter ab omnibus septem populis, qui vocantur communi nomine Chananæi. *Disperdite cunctos habitatores regionis illius.* Idest occidite omnes
D tam masculos, quam fœminas, paruulos, & veteres, erat enim hoc speciale in terra, quam Iudæi accepturi erant in possessionem, quia cum pugnarent contra aliquam de alijs gentibus, siue illæ gẽtes vellent gratis subijci Iudæis, siue non, solum poterant occidere viros pugnatores: fœminarum autem nullam occidebant, nec paruulos: sed accipiebant in seruos. Sic patet Deuter. cap. 20. in terra autem Chanaan debebant occidere omnes tam masculos, quam fœminas a sene vsque ad paruulum, vt patet eod. cap.

Quare Deus iussit, quòd occiderentur omnes Chananæi tam magni, quàm paruuli. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quare fiebat vniuersalis mors in Chananæis. Respondendum est quòd triplex ratio erat, quare in his fieret mors vniuersalis, & non in alijs gentibus.

Prima ra.

Prima est, quia peccata istorum magis quam peccata aliarum gentium vicinarum creuerant: vnde peccata patrum demeruerant filios nõ viuere; maximè quia Deus nouerat nullum de illis (vt cõmuniter dicam) ad eum pertinere: sciebat enim eorum extrema in malo concludenda. De infantibus loquor, quorum nullus vitam æternam adipisci poterat, quia originali peccato obligati liberi arbitrij actum nullum adhuc
A habuerant, quo vita æterna digni iudicari possent: nec etiam eos parentum fides adiuuabat ad deletionem maculæ originalis, cum parẽtes infideles essent. Adulti autem de Chananæis, qui gladio perierunt nobis in dubio sunt: potuerunt enim esse inter eos aliqui viri iusti, qui vitam æternam cõsequerentur: plurimos enim gentilium ante prædicationem euangelij credimus hoc modo vitam æternam fuisse assecutos: quia quantum ad fidem solum obligabãtur credere, quòd Deus est, & quòd in se sperantibus remunerator sit, Ad Hebræos cap. 11. ista autem faciliter sciri possunt, quia naturaliter cognoscuntur: Ad Romanos cap. 1. scilicet inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus & deitas.

Quo antiqui per fidem Dei poterant saluari.

B Intantum autẽ ista naturalis cognitio valet, vt aliqui propter defectum credulitatis perierint, quia quod notum est Dei manifestum est illis. Patet eod. cap. maxime autem, quia inter istos Chananæos, scilicet in extremitate terræ Chanaan, & terræ Edom dicunt fuisse beatum Iob. Sepulchrum namque eius in magna veneratione apud Iordanem in terra Chanaan demonstratur. Sic namque multi alij gentiles esse potuerũt. Et credendum est, quòd fuerunt, De quibus declaratum est latius in libro nostro de quinque metapho. paradoxis. in paradoxa. 5. in particula, quæ volauit: potuerãt igitur hoc modo multi de Chananæis salui esse. De rarissimis tamen hoc credi debet; nam isti populi erãt maximè peccatores dediti omni immunditiæ libidi-

De vitijs spurcissimis Chananæorũ.

C nis: erant quippe concubitores masculorum, pecorũ, & iumentorum: & cum sororibus alijsque coniunctissimis personis. De his & alijs generibus impudicitiæ eorum patet Leuit. 18. cap. vnde concluditur in fine c. Omnia hæc fecerunt accolæ terræ huius, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo, ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos: signans quòd ibi fuit maxima peccatorũ multitudo: vnde tẽpore Abrahæ vel Isaac non fuit data eis terra ista, quia nondum iniquitates Chananæorum tantum creuerant, vt demererentur occidi, & terram perdere. Sic dicitur Gen. 15. cap. Nondum impleta sunt peccata Amorrhæorũ vsque ad præsens tempus.

Secũda ra.

Secunda ratio quare tota
D ista gens debuit occidi, erat quia in terra illa moraturi erant Iudæi, & si ibi manerent aliqui de Chananæis possent eos ad idolatriam, & alia vitia trahere, ideo prohibebantur ducere vxores de mulieribus terræ illius: Exo. 34. cap. & Deut. cap. 7.

Tertia ra.

Tertia ratio est, quia si aliquæ gentes de Chananæis relinquerentur in terra insurgerent postea contra Iudæos. Sic patet infra, scilicet erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ: & sic factum est, quia cum Iudæi non expulissent omnes Chananæos de terra, ipsi postea repugnabant contra illos, vt patet in libro Iudicum, & Regum.

Tituli differunt a statuis.

Et confringetis titulos, Idest frangite imagines. Tituli dicuntur lapides erecti in venerationem Dei ve-
E ri, vel idolorum. & differunt tituli a statuis, quia statuæ sunt lapides, vel ligna aut metalla lineata ad figuram alicuius rei, quæ colitur, siue viuentis siue nõ viuentis. Titulus autem est lapis impolitus. Isti tituli aliquando erigebantur ad Dei reuerentiam, vt patet de titulo, quem erexit Iacob, de quo Gen. 28. dicitur: Surgens mane tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo: & erexit in titulum fundens oleum desuper. Et iterum ibidem; Et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Aliquando autem titulus accipitur pro lapidibus, qui ponũtur ad significationẽ alicuius idoli: sic patet Leuit. cap. 26. cum

dicitur:

dicitur: non facietis vobis idolum, nec sculptile: nec titulos erigetis: nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Aliquando autem vocatur titulus quicquid lapis, vel alia res erecta ad memoriam alicuius præteriti: sic enim dicitur Gen. 35. scilicet mortua est Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephrata: erexitque Iacob titulũ super sepulchrũ eius: Hic est titulus monumẽti Rachel vsque in presentem diem. Accipitur autem hic titulus secundo modo, vt pertinet ad idolatriam. *Et statuas comminuite.* Comminuere est in partes minutas frangere: sic enim futurum erat de statuis, scilicet vt in partes valde minutas frangerentur. Hoc autem erat vt non non maneret aliquid, quod haberet vim representatiuam statuæ.

Dij apud antiquos colebãtur in locis excelsis & separatis duabus rationibus.

G *Atque omnia excelsa vastate.* Dicuntur excelsa altaria, vel quæcunque ædificia facta in montibus altis ad cultum idolorum, vel Dei: colebantur enim apud antiquos dij in montibus excelsis, & locis separatissimis: quod propter duo accidebat. Primo quia reputabantur loca illa religiosiora, & conuenientia sacris deorum. Secundo quia quidam dij erant, quorum sacra erant turpia, sicut sacra dei Priapi: ideo in locis separatis, scilicet in montibus inter condensas arbores optimè fiebant. Talia enim ibi agebantur, quæ alibi fieri pudor esset: vnde si aliquando contingeret sacra dei Priapi fieri intra vrbem fiebant in subterraneis locis: sic enim apud Iudeos vsitatũ fuit: nam Asa rex amouit matrem suam Maacha, ne esset princeps in sacris Priapi & in luco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum. 3. Reg. 15. cap. erãt autem H ista excelsa apud Gentiles nimis in vsu: nam supra cap. 22. dicitur quòd rex Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest ad loca excelsa, in quibus colebatur Baal: & iterũ de excelsis Phegor dicitur supra 23. c. Apud Iudæos erant quoque ista excelsa, sed diuersimode, quia aliqui colebant Deum verum in excelsis, alij autem colebant idola: sed vtrunque erat prohibitum, cum non liceret fieri sacrificium Deo extra atrium tabernaculi: Leuit. cap. 17. Quòd autem etiã coleretur Deus verus in excelsis patet, quia 4. Regũ 23. dicitur de Iosia rege, quòd contaminauit omnia excelsa, in quibus sacrificabant sacerdotes de Gabaa I vsque Bersabee: & postea dicitur: Veruntamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. Si tamen isti sacerdotes excelsorum essent sacerdotes idolorum non permitterentur viuere, & comedere inter alios sacerdotes Domini: præcipuè quia dicitur eod. cap. quòd deleuit de terra aruspices, qui positi erant ad immolandum dijs, & signis coeli. Et iterum dicitur, quòd Iosias occidit omnes sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & combussit ossa humana super ea præalleg. cap. excelsa tamen quæcũque essent, destrui K debebant. Nam si essent excelsa, in quibus colerentur dęmones destrui debebant, quia cultus iste soli Deo impendendus erat: si vero excelsa, in quibus coleretur Deus verus destrui debebant: quia licet coli Deum licitum sit, tamẽ locus illicitus erat, cum Deus iussisset, quòd nõ immolaretur quidquam extra atrium tabernaculi, & quicunque immolasset, esset reus mortis, tanquam si sanguinem effudisset Leuit. cap. 27. vnde reges Israel, & Iudæ quando erãt boni, dicitur de illis quomodo facerent multa opera laudabilia: & tamen subditur, quòd excelsa non abstulit: de optimo autem rege dicitur, quòd excelsa demolitus est. De primo habetur 4. Regum 25. cap. de secundo. Regum 24. cap. & per processum ter-

F tij, & quarti Regum. Vnde de Iosia, qui optimus fuit inter reges Iuda dicitur, quòd destruxit excelsa. 4. Regum 24. cap.

Mundantes terram. Idest tolletis omnem immunditiam idolorum de terra. Etiam cũ hac fiebant multæ immunditiæ libidinum: potissimum in sacrificijs Priapi. Ablato autem cultu idolorum tollebatur occasio aliarum immunditiarum.

Et habitantes in ea. Idest habitabitis in terra illa, cum eam mundaueritis, scilicet quia aliàs non possetis habitare in ea mundè. *Ego enim dedi vobis illam in possessionem.* Istud est redditiuum causæ superiorũ, scilicet debetis eam mundare curantes de illa tanquam vestra, quoniam vestra est cum ego dederim eam vobis in possessionem, idest vt possideatis in æternum. G Vel refertur ad illam particulam: & habitantes in ea, scilicet, quòd habitabitis in terra ista eo quod vestra est, & ego assignauerim illam vobis in possessionem ad habitandum.

Quam diuidetis vobis sorte. Idest inter omnes vos diuidetur terra ista per sortem intelligendo de nouem tribubus, & dimidia, quia duę tribus, & dimidia iam acceperant possessionem suam in terra duorum regum Amorrhęorum: & nihil vltra accepturæ erãt, vt ipsę confessę sunt preceden. cap. scilicet nec quidquam quęrimus trans Iordanem: quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. De sortibus autem quid operentur, & an habeant aliquid efficaciæ, & quare Deus iubebat Iudęis, vti sortibus circa ista declaratum est Leuit. cap. 16. & supra 26.

H *Pluribus dabitis latiorem: paucioribus autem angustiorem.* Scilicet terra diuidẽda erat per tribus, & familias, sed non erant omnes tribus ęquales, nec familię: ideo non erat danda ęqua portio, sed secundum differentiam multitudinis, & paucitatis. Quomodo autem ista stare possint, quòd per sortem omnia diuidantur, & tamen quòd cuilibet familię & tribui secundum multitudinem, & paucitatem detur conueniens portio, declaratum est supra 26. cap. & magis Iosue 15. c. *Singulis, vt sors ceciderit ita tribuetur hæreditas.* Idest cum positę fuerint sortes, siue aliquibus multum de terra prouenire videatur, siue paucum nihil erit immutandum: sed sicut sors dederit, ita tribuetur, & hoc quia I sors erat regula certissima, cum dirigeretur a Deo ad hoc quòd eueniret isti, vel illi, vt declaratum est supra cap. 26. & Iosue 15.

Per tribus, & familias possessio diuidetur. Idest terra, quę accipienda est in possessionem diuidetur primo per tribus, & postea per familias. Nam cum in terra Chanaan accepturę essent possessionem solum nouem tribus, & dimidia, diuidenda erat terra primo in decem partes tanquam inęquales: deinde cum in qualibet tribu sint multæ familię, vt patet supra cap. 26. diuidi debebat possessio cuiuslibet tribus in tot partes, quot erant familię tribus illius: & si essent familię ęquales in multitudine erant partes K ęquales: in omnibus tamen his sors ponebatur.

Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ. Iusserat Deus Israelitis, quòd occiderent omnes habitatores terrę: si autem nollent sequeretur inconueniens, quòd habetur hic: & istud erat in poenam datum Iudęis: fuit autem postea secutum, quòd Israelitę noluerunt expellere omnes Chananęos, quos poterant de terra, sed multos eorum acceperunt tanquam tributarios. De his patet Iosue. cap. 17. & 16. & Iudi. cap. 1. de filijs Ioseph, & Manasse, & Ephraim: qui non deleuerunt Chananęos, sed acceperunt eos in tributarios.

Qui remanserint erunt vobis quasi claui in oculis, & lancea in lateribus. Idest illi qui mãserint de stirpe Chanaan,

facient

facient mala hæc. Et dicitur de residuis, quia non erat verisimile, quòd Israelitæ relinquerent omnes Chananæos sine bello, quia tunc non possent habitare in terra eorum cum alij non concederent: sed aliquos eorum occisuri erant: reliqui vero, quia pauci essent non possent præualere contra Iudæos: & isti traderent se in tributarios Iudæis, in quibus possent peccare Israelitæ relinquendo eos. Dicitur autem erunt vobis, tanquam claui in oculis, scilicet semper vos infestando, & pungendo ad eruendum oculos, & lanceę in lateribus, scilicet ad pungendum, & transfigendum, quasi dicat non permittent vos quietos in terra, sed semper solicitabunt pugnis: idem repetit Iosue, licet per alia verba admonens, quòd expellerentur gentes illæ de terra Chanaan Iosue cap. 23. scilicet Erunt vobis in foueam, & laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris.

Et aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ. Idest licet vos maneatis in terra vestra, tamen adhuc in ea non relinquent vos quietos: sed semper aduersabuntur, & meritò quia vos domesticos hostes vobis relinquitis: sic enim factum est: nam sæpissimè insurgebant gentes istæ relictæ contra Iudæos, & affligebant eos plaga magna, potissimè cum recessissent a Deo: quia tunc tanquam ministri illius præualebant gentes istæ contra Iudæos. Sic enim patet sæpissime tempore Iudicum, cum Iudæi subditi sunt dominio Chananæorum, vt patet ex processu libri Iudicum. Sic etiam tempore Regum Israel: nam pugnabant contra eos Philisthijm, qui erant de genere Chananæorum, & relicti fuerant in terra. Nam toto tempore Saulis fuit bellum potens contra Philisthijm. primo Regum cap. 14. Dauid quoque tempore regni sui pugnauit contra eos, & tulit dominiũ, quod habebant super Israel, scilicet, quia erant Israelitę tributarij eorum, & ipse è contrario fecit eos tributarios. secũdo Regum cap. 8. tempore autem Salomonis iam istæ gentes non repugnabant, quia subditæ erant. secundo Paralipom. cap. 8. ideo tempore posteriorum regum non legitur, quòd pugnauerint Philisthijm contra Iudam, vel Israel.

Et quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam. Idest omnes pœnas, & mala, quæ illaturus eram super eos inferam super vos. Deus enim adiuturus erat Iudæos ad expellendum de terra Chanaan gentes illas; & facturus erat illis mala, scilicet tradendo ipsos in manus Iudæorum. Nunc autem quia Iudæi deliquerunt nolentes obedire Deo excludendo gentes illas, tradidit eos sępe in manus illarum gentium, vt patet ex dictis: reliquerunt autem Israelitæ multos de Chananęis cupiditate tributorum, vt patet de filijs Ephraim, & dimidia tribu Manasse: Iosue 16. & 17. cap. & Iudicum cap. 1.

Gentes Chananæorum relictæ sunt in terram Chanaan: partim ex Dei voluntate: partim ex Iudæorum negligentia.
Quæst. IX.

ISTAE tamen gentes partim manserunt ex Dei voluntate, & præcepto, partim ex Iudæorum iniquitate. Primum patet quia dato quòd Iudæi voluissent a principio in ducatu Iosue excludere omnes Chananæos de terra, non potuissent, immo peccarent si vellent, quia Deus hoc vetuerat Exodi 23. cap. & Deutet. 7. scilicet non eijciam eos a facie tua anno vno ne terra in solitudinem redigatur: & crescant contra te bestiæ: paulatim expellam eos a conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram: & ideo quando Iosue pugnauit contra Chananæos cessante eo a pugna manebat adhuc latissima

A regio Chananæorum non subdita Israel, de quo Iosue cap. 13. sed adhuc non peccabant Iudæi non pugnantes contra gentem illam: sed potius exequebantur mandatum Domini nolentes terram vno anno acquirere, sed successiuè quousque augerentur, & ob hoc Deus dixit: ego sum, qui delebo gentes istas a facie tua Iosue capitulo decimotertio. posteà autem relictæ sunt gentes in terra ex iniquitate Iudęorum: nam licet a principio non possent sibi subijcere, nec deberent omnes gentes Iosue cap. 17. & Iudicum capitulo primo. tamen cum postea paulisper confortati sunt præualuerunt contra gentes: noluerunt tamen excludere de terra, sed fecerunt eas tributarias præallegato capitulo. postea autem

B merito huius iniquitatis, quamquam vellent aliquando Iudęi subijcere sibi gentes illas non valebant, quia a principio cum potuissent, noluerunt. Quia tamen ad Deum pertinet, vt ea, quę ex nobis mala sunt per immensam sapientiam suam ad aliquem bonũ vsum conuertat, ita vt non sit aliquid in toto orbe, nec in actionibus humanis, quod directè, vel indirectè non tendat in bonum iuxta Boetium de consolatione lib. quarto prosa 6. Quamquam Iudęi malum egissent relinquendo gentes istas in terra sua, tamen Deus conuertit hoc ad aliquod bonum, scilicet ad duos fines conuenientes. Primo ad correctionem Iudęorum, scilicet, quòd quando conuerterentur ad idola gentes illæ, quę erant in terra ipsorum insurgerent contra eos, & affligerent, & sic cogerentur clamare

Chananæi inter Iudæos duabus rõnibus reliquunt.

C ad Deum, vt eriperet eos de manu illarum, & colerent ipsum: sic patet Iudi. capitulo secundo, scilicet Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, ego non delebo gentes, quas dimisit Iosuę & mortuus est, vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum an nõ. Secundus finis fuit ad vtilitatem Iudęorum: nam ipsi si viuente Iosue subiecissent sibi omnes gentes Chananęorum, nulla eis in posterum relinquerentur bella: vnde prę defectu exercitij desides, & inertes fierent, & inepti ad omne bonum multumque recedentes a perfectione virili, cuius actus magis proprius est pugnare: reliquit ergo Deus aliquas gentes

D Chananæorum in terra Iudęorum, cum quibus posteri eorum possent habere consuetudinem præliandi: & sic non degenerarent a probitate virili: noluit tamen dimittere valde multas gentes, ne istę pro robore suo possent sibi subijcere Israel. De hoc Iudic. cap. 3. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananęorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere cõsuetudinem pręliandi: ista autem ad bonum Iudęorum erant, quę non fuissent, nisi gentes istę relinquerentur in terra: non tamen tollitur ex hoc quin Israelitę peccauerint relinquendo eas, quia bonum quod postea est secutum non prouenit ex opere eorum, sed ex conditione Dei ordinantis in bonũ omnia etiam si mala sint.

E

CAP. XXXIIII.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus

Termini terrę promissionis.

terminabitur. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita vt transeant in Senna, & peruenient ad meridiem vsque ad Cadesbarne, vnde egredietur confinia ad villam nomine Adar, & tendent vsque Asemona. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Ægypti; & magni maris littore finietur. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum, a quo venient in Emath vsque ad terminos Sedada: ibuntque confinia vsque ad Zephrona, & villam Enan. Hi erunt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan vsque Sephama, & de Sephama descédent termini in Rebla contra fontem Daphnim. Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth, & tendent vsque ad Iordanem, & ad vltimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

LOCVTVS *est*. Secundum quosdam incipit hic cap. secundum alios incipit supra. *Præcipe filijs Israel*. Et vtrunque esse potest: quia vtrobique noua sententia incipit. hic tamẽ communius assignatur capitulum. In superioribus egit Legislator de mansionibus, per quas deuenerunt Israelitæ in terram promissionis. Hic ponit terminos eius, & capita diuisionis, & tanguntur duo: primum quos terminos terra ista habeat. secundum quibus diuidi debeat, ibi. *Præcepitque Moyses*.

An ista consequantur superiora. *Quæst.* I.

CIRCA primum de hoc sicut de cæteris dubitari posset: an istud capitulum habeat ordinem consequentem ad superiora, vel sit facta aliqua transpositio ordinis. Satis autem dici potest, quòd consequenter se habeat ad superiora: nam hic dantur duo præcepta Moysi, scilicet, qui termini sint terræ Chanaan, & qui eam diuidere debeant. Istæ autem sunt dispositiones populi transire volentis in terram illam, ideo videtur quòd paulo ante transitum data fuissent, & sic erit ordo consequens ad præcedentia: potissimum, quia omnia, quæ habentur in scriptura debent intelligi esse sub ordine consequenti, nisi contrarium pateat aliunde, quia aliàs daretur incertitudo in toto ordine procedendi.

Locutus est Dominus ad Moysen. Istud generale erat sicut in cæteris, quia præcepta non dabantur toti populo in voce angeli, cum hoc solum fuerit semel,

F scilicet in monte Sinai, sed Moyses a Deo recipiebat in secreto leges, & deinde toti populo proponebat.

Vbi autem fuerint data ista præcepta. Responderi potest, scilicet, quòd in sanctuario super propitiatorium potuerit a Deo recipere, quia ibi loquebatur Deus, idest angelus eius Exodi cap. 25. & supra cap. 7. potuit etiam audire ad ostium tabernaculi, quia ibi Deus se locuturum promisit Exodi capitulo vigesimonono. hoc autem erat, quia descendebat in columna nubis Angelus Domini ad locum illum, & loquebatur supra capitulo duodecimo. poterat etiam audire vocem istam extra castra in multis locis apparente sibi Domino. Posset etiam dici quòd Moyses recepisset ista in reuelatione nocturna, scilicet
G per somnium, sicut accipere solebant alij prophetæ de quo supra cap. 12.

Vbi fuerũt data ista præcepta.

In qua mansione audiuit Moyses præcepta, quę consequuntur. *Quæst.* II.

QVAERETVR vlterius dato quòd Moyses audiuisset verba ista in voce, in quo loco audierit: accipiendo locũ large pro mansione, in qua castrametarentur Israelitæ.

Et dicendum quòd fuerunt dicta ista in mansione vltima Israelitarum, scilicet in planioribus locis terræ Moab in Belsethim. Nam cum dictum sit quòd istud capitulum, habet se consequenter ad præcedentia, sed omnia præcedentia ex cap. 22. vsque huc per-
H tinent ad vltimam mansionem, vt in principijs eorum declaratum est: ergo etiam istud pertinebit ad illam. Item quod dicitur sequenti cap. hęc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab. ideo oportet quòd ea, quæ ante ipsa erant, facta fuissent in campestribus Moab, quia aliàs non diceretur. Hęc quoque. sed campestria Moab sunt vltima mansio, vt patet pręcedenti cap. ergo in vltima mansione dicta sunt hęc.

Præcipe filijs Israel. Hic datur primo tota terræ limitatio in terminis suis, & dicitur: Pręcipe, idest declara, quia istud non erat pręcipere, cum non esset aliquid agibile, quòd termini essent hic, vel ibi: vel ac-
I cipiuntur termini proprie: & tunc est sensus pręcipe filijs Israel, scilicet ne contendant habere amplius de terra, quam ego eis assigno sub his terminis.

Cum ingressi fueritis terram Chanaam. Dicitur hoc, quia nondum ingressi fuerant: nam erant nunc in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ nõ computatur de terra Chanaan: quod patet. quia terminus orientalis eius ponitur Iordanis infra in litera. sed post mortem Moysi transierunt Israelitę Iordanem Iosue cap. 3. ideo nondum introierant in terram Chanaan: & dicitur quando ingressi fueritis, quia antequam ingrederentur non poterant habere plus, vel minus de terminis terrę Chanaan: postquam autem
K ingrederentur possent illos transgredi pręuaricando, vel intra illos manere implẽdo pręceptum: ideo pro terra illa solum dabatur: dicebatur autem terra ista terra Chanaan, non quidem quòd solum in ea essent Chananęi, quia etiam erant Chananęi in terra duorum regum Amorrhęorum: sunt enim Amorrhæi vnus de septem populis Chananæorum: & isti obtinuerunt duo regna ad orientalem partem Iordanis accipiendo partem regni Moab, & partem regni Ammon, vt declaratum est supra vigesimoprimo, & Iosue cap. decimotertio. erant etiam alij Chananæi in terra Arad ad meridianam partem terrę Chanaan supra capitulo vigesimoprimo, & pręcedenti cap. cum quibus pugnauerunt Israelitę. terram

tam

ram eorum ponentes sub anathemate. Erant autem isti de genere aliorum Chananæorum: sed terra suæ erat extra terram istam, quæ nunc designatur, vt declaratum est eisdem capit. sed vocatur ista terra Chanaã, quia à principio in hac solum habitauerunt Chananæi: postea autem dilatauerunt se occupando loca aliarum gentium, sicut patet de Amorrhęis, qui occupauerunt terram Moabitarum, & Madianitarum.

Et in possessionem vobis sorte ceciderit. Dicitur hoc, quia terra illa diuidenda erat per sortes, vt præcedenti cap. iubetur: & post hoc moraturi erant Iudæi ibi. dicitur autem de diuisione, quasi dicat quando terram istam diuidere debueritis per sortes nescietis quantum est quod cadere debet sub diuisione, ideo B habebitis istos terminos, qui sequuntur, & sic scietis quid est quod sorte diuidere debeatis. Vel potest dici hoc ad instruendum Iudæos, ne pugnarent contra omnes gentes quando introirent in terram Chanaan: sed solum contra eas, quæ his finibus claudebantur, quia contra alias non adiuuaret Deus Israelitas ad pugnam: sicut dicitur de Idumęis, Moabitis, & Ammonitis Deuteronomij capitulo secundo. nõ pugnetis contra eos, quia non dabo vobis de terra eorum quantũ vnius pedis potest calcare vestigium. Poterant tamen Iudæi interdum pugnare contra gentes extra terram Chanaan, sicut frequenter pugnauit Dauid contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos: quia gentes istæ offensam forte intulerant Israelitis, sed cum pugnarent Israelitæ contra gentes C extraneas non erat eis idem bellum, quod contra Chananæos, quia non accipiebant terram eorum ad habitandum, nec occidebant omnes sicut fiebat in Chananæis: sed si sponte se gens traderet Iudęis efficiebatur illa ciuitas tributaria Iudæorum: si autem resisteret eis pugnãdo occidebantur omnes viri pugnatores, fœminæ autem, & paruuli reseruabantur in seruos, & ancillas: Deuteronomij capitulo vigesimo. ciuitas tamen nunquam pertinebat ad Iudæos. Nam primo modo manebant gentes tributariæ in vrbe illa, quæ a principio habitauerant. Secundo modo delebatur vrbs, sed Iudæi non habitabant in ea, quia non licebat eis ire extra terram Chanaan ad habitandum.

D *His finibus terminabitur.* Idest habebit terminos istos, qui sequuntur, & ponuntur hic termini ex omni parte, scilicet ex quatuor lateribus.

Pars meridiana. Hic incipit primus latus descriptionis huius, & est a parte meridiana, in qua habitabat tribus Iudæ quoniam sorte ei contigit Iosue decimoquinto. ideo quando describuntur loca, quæ erant in latere meridiano illius sortis ponuntur eadem, quæ habentur hic, vt patet comparando hic, & Iosue cap. 15.

Incipiet à solitudine Sin. Cum describatur hic latus meridianum ponuntur loca illius, & quia clauditur istud latus inter orientale, & occidentale incipit descriptio a parte orientali: & hoc est in solitudine Sin, E idest in principio solitudinis Sin. Est enim ista solitudo magnum desertum, & vocatur alio nomine solitudo Pharan. Extenditur autem a latere orientali versus occidentale terræ illius, quod patet, quia Cadesbarne est in solitudine Sin supra capitulo vigesimo, & vigesimoseptimo. & tamen ponitur infra in latere isto computando versus terram occidentalem. Est autem ista solitudo in via venientibus de Aegypto in terram promissionis per locum, per quem venerunt Iudæi, & sic in terminis terræ Chanaan. tamen Iudæi non introierunt in eam per istam

A solitudinem. Causa est, quia ipsi venerunt vsque Cadesbarne, quæ est in solitudine Sin: supra capitulo vigesimo. & ibi cum transire vellent, petierunt licentiam a rege Edom in cuius terra erat Cadesbarne, qui concedere noluit: ideo coactus est Israel circuire montem Seir magno tempore, & terrã Moab, & postea introiuit per terrã duorum regum Amorrhęorum in latere orientali cum aliàs ingredi deberet per latus meridianum. Hęc patent supra capitulo vigesimo, & vigesimoprimo, iuncto cap. secundo Deuteronomij.

Quæ est iuxta Edom. Idest solitudo Sin est iuxta terram Edom, scilicet, quòd terra Edom est orientalis magis quàm desertum Sin: & incipit in extremitate B te eius occidentali desertum Sin, & ibi quoque incipit terra Chanaan. Dicitur autem terra Edom, idest terra Idumeæ. habet enim ista terra tria nomina, scilicet Edom, & Idumea, & Seir. Et hoc est quia descendit de nomine Esau cum habitauerunt ibi filij eius: ipse autem vocabatur Edom, Esau, & Seir: & sic terra habet ista nomina: & nomen Idumęę quòd deriuatur ab Edom. de his declaratum est supra cap. 20.

Et habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Istud dicitur de terra Chanaan, & non de deserto Sin, scilicet, quòd in latere meridiano eius, vbi coniungitur orienti, est mare salsissimum: istud est mare Sodomorum: nam Sodoma, & Gomorrha, & aliæ tres ciuitates erant in extremitate terræ Cha- C naan ad partem orientalem. Quod patet, quia Iordanis est in latere orientali terræ huius, vt patet infra, & tamen ipse fluit per vallem Sodomorum, & irrigabat vrbes illas, antequam subuerterentur Genesis cap. 13. postea autem misso igne de cœlo, & subuersis vrbibus illis facta est ibi lacus magna, quę vocatur more hebręo mare, & in eam nunc quoque intrant aquæ Iordanis, & absorbentur ibi, vt patet Iosue capitulo tertio, & decimoquinto. istud mare habet multa nomina: nam aliquando vocatur mare salsissimum, sicut hic, & Iosue decimoquinto. eo quòd istud mare sit salsius omnibus alijs. Cuius causa est, quia causatur salsedo ex quodam calore, sed tota aqua illa est sulphurea, cum facta fuerit misso igne D de cœlo & sulphure: manetque ibi adhuc conditio illius ignis, & propter hoc necesse est, vt aqua illa sit grossior omnibus alijs aquis, quia sulphur est ibi multum, quod grossum est, vnde magis videtur illa aqua esse lutum, quàm aqua, & vestes ibi tinctæ magis sordidantur, quam abluantur: sic ait Aristoteles secundo Meteororum: vocatur autem istud mare solitudinis, vel deserti, vt patet Deuteronomij capitulo tertio, & Iosue tertio cap. & hoc est, quia est coniunctum solitudini Sin, vt patet hic ad differentiam maris Genezareth; quod est in terra multum populata in terra Galilææ intra terram Chanaan. Vocatur etiam istud mare mortuum, quia in eo non potest gigni aliquid viuens, scilicet non gignuntur pisces, propter sulphureitatem aquarum, E quia etiam non possent ibi habere conueniens alimentum. Etiam vocatur mortuum, quia nihil viuens ibi mergi potest, sed omnia supernatant, vt ait Isidorus 13. Etymolo. Vocatur etiam mare diaboli vulgariter, quia Sodoma, Gomorrha, Seboim, & Adama permanentes in peccato suo igne, & sulphure de cœlo cadente a dæmone submersę sunt, & illud mare ibi factum est. Vocatur etiam mare Sodomorum, quia est vbi fuit ciuitas Sodomæ, & alię quatuor vrbes, licet vna earum, scilicet Segor non subuersa fuerit, vt declaratum est Genesis decimonono

Quomodo aqua maris Sodomorum est salsissima: & quare vocatur salsissimum.

Mare mortuum multis nominibus nominatur.

Cap. 3.

Cap. 19.

monono capitulo: De his magis dictum est Iosue F
cap.12.

Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis. Hoc refertur ad terminos, scilicet termini circuibunt australem plagam, idest erunt in circuitu illius. Dicitur autem hoc, quia incipiendo a terra Edom versus terram occidentalem Chanaan linea describens terminum australem non est recta: sed aliquando arcuatur declinando nunc ad vnam partem, & nunc ad aliam: & tunc facit circuitum, vel egressionem, vt patet hic, & Iosue decimoquinto, vbi ponuntur isti termini, & dicitur esse circuitus per ascensum Scorpionis, quia declinando a terra Chanaan versus desertum venitur ad locum, qui dicitur ascensus Scorpionis. Et vocatur sic locus iste, quia sunt ibi quidam montes altissimi in latere meri- G
diano, vbi multi scorpiones sunt. Et vocantur isti montes ascensus, quia terra alta est, & ad eam est ascensus. Vel vocatur sic a casu, & sine causa, sicut multories multa nomina locorum, & virorum imponuntur.

Ita vt transeant in Senna. Iste est locus in eodem latere meridiano, & descendendo de ascensu scorpionis in Senna itur versus occidentem. Iste locus vocatur Iosue decimoquinto Sina. & aliqui putant esse montem Sinai. Sed falsum est cum ille non accedat ad terminos terrę Chanaan: sed est locus, de quo hic dicitur, vt declaratum est eod. cap.

Et peruenient in meridiem vsque ad Cadesbarne. Idest termini isti de Senna venient vsque ad Cadesbarne, quę est in parte meridiana. Et non dicitur Cades- H
barne in meridie tanquam hic transeatur de latere non meridiano ad latus meridianum, sicut aliqui intellexerunt, scilicet, quòd poneretur hic circuitus omnium laterum terrę Chanaan, q̃q̃ subticeantur loca, per quæ fuit circuitus: & cum incipiatur in deserto Sin in latere meridiano circuitus fit reditus ad partem meridianam iterum in Cadesbarne. Sed hoc non potest stare, quia hic describuntur omnia quatuor latera terræ huius distinctæ, & loca quæ ponuntur hic ponuntur tanquam partes lateris meridiani: ergo non pertinent ad circuitum, qui fit per alia latera.

Item quia Iosue capitulo decimoquinto, ponitur I
sors tribus Iudæ in latere meridiano: & ob hoc describitur extremitas meridiana, atque ponuntur eadem loca, quæ hic: ergo nullum eorum pertinet ad alia latera: & dicuntur tamen termini peruenire de Senna in Cadesbarne ad meridiem: quia Cadesbarne erat multum meridiana, licet omnia alia loca hic posita essent meridiana: erat autem Cadesbarne, quasi in medio lateris meridiani, & ibi magis proprè vocatur meridies. Vel forte dicetur ad meridiem, quia Cadesbarne non est in terra Chanaan, sed est extra illam ad partem meridianam.

De alijs autem terminis hic positis aliqui sunt intra terrã Chanaan, & alij extra, & iste est sensus literę. K
In Chaldæo dicitur. *Raquan guen.* Vbi nos dicimus Cadesbarne, & interpretatur vallis vacua, quia forte erat aliqua magna vallis, & lata arboribus carens. In hac autem steterunt Israelitæ bis. Primo enim steterunt anno secundo ab exitu de Aegypto, quando miserunt inde exploratores in terram Chanaan: & reuersis illis murmurauerunt. Vnde fecit Dominus, ne ingrederentur immediate, sed manerent quadraginta annis in solitudine, supra capitulo decimoquarto. Secunda vice fuerunt in Cadesbarne anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, quando iterum volebant transire in terram Chanaan, sed prohibuit eos rex Edom transire per locum ipsum supra cap.20.

Vnde egredientur confinia ad villam nomine Adar. Ista villa est quidam alius locus in meridiano latere terræ Chanaan & pertinet ad sortem Iudæ, cum sit intra ipsam terram Chanaan: & dicitur quòd egrediuntur confinia, idest termini, & vocatur egressio curuitas lineę meridianæ, quę aliquando declinabat magis ad meridiem comprehendendo maiorem terminum, & aliquando magis ad terram Chanaan coarctando eam. Egressio autem significat hic dilatationem.

Et tendent vsque Asemona. Iste est alius locus in latere meridiano terræ Chanaan descendendo versus occidentem, & ponuntur ista loca Iosue capitulo decimoquinto. sed adduntur ibi alia, scilicet Ebrom, & Cariathaa, eo quòd non enarrantur hic omnia loca, quę sunt in latere illo.

Ibique per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Aegypti. Semper declinatur magis contra occidentem: & fit hic circuitus, quia terminus dicitur ire per gyrum, idest non linea recta, sed arcualiter. Aliquando flectitur ad vnam partem, aliquando ad aliam. Est etiam torrens Aegypti, de quo hic dicitur in latere Chanaan apud mare: quia ibi absorbetur a mari meridiano, & licet hic vocetur torrens tamen aliquando vocatur fluuius Genesis decimoquinto capitulo. scilicet semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Et tamen idem et terminus est ibi, qui ponitur hic. est autem fluuius irrigans Aegyptum Iosue decimoquinto & decimotertio capitulo, cum dicitur: A fluuio turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Acharon. Et ponitur ibi fluuius ille pro latere meridiano.

De isto fluuio dubitatur, quoniam aliqui volunt eum esse quendam paruum fluuium de Aegypto fluentem per deserta Arabica, & peruenientem ad latus meridianum terrę Chanaan, & vocatur fluuius ille Reinocurula, sicut dicit Magister in historia scholastica. De fluuio Aegypti dubitatio qualis sit.

Alij autem dicunt, quòd iste fluuius est Nilus, qui est fluuius magnus in Aegypto: & irrigat totam Aegyptum, quod videtur innui Iosue capitulo decimotertio. vbi dicitur: A flumine turbido, qui irrigat Aegyptum: sed hoc maxime videtur conuenire fluuio Nilo. De hoc autem declaratum est Iosue cap.13.

Et maris magni littore finietur. Idest terminabitur istud latus in mari magno. Istud est mare Mediterraneum, quod nos non vocamus mare magnum, cum magis hoc dicamus de mari Oceano, sed sacra scriptura vocat istud mare magnum, quia solum considerat respectu terrę Chanaan: erant autem in terra illa tria maria, scilicet mare Mediterraneum, mare Cenereth, & mare Sodomorum, quæ omnia habentur in hoc capitulo, sed duo eorum non sunt proprè maria, sed lacus, scilicet mare Cenereth, quod aliquando vocatur stagnum Genezareth: & est quædam magna lacus in Galilæa, vt infra dicetur. Mare autem salsissimum non est mare, sed lacus magnum in valle Sodomorum: ideo respectu istorum marium dicitur mare Mediterraneũ esse mare magnum, sed in modo nostro loquendi secus est.

Plaga autem occidentalis à mari magno termini incipient, & in ipso fine claudentur. Hic ponitur secundum latus terrę Chanaan, scilicet occidentale: & istud non habet diuersa loca descripta sicut alia latera, quia totum clauditur a mari Mediterraneo, quod terminat ibi Asiam diuidens ab Europa, & Aphrica: & quia totum

tum

A tum latus comprehenditur non assignantur alia loca, quia non potuit dari melior descriptio. Sunt aũt multa loca circa littus istius maris: nam Ioppen ciuitas q̃dam est in littore maris, & ista vocatur vulgariter Iapha, ad quem locum omnes, qui de Hispania proficiscuntur in terram sanctam naues applicant, ideo scriptura vtens hoc modo ponit semper mare pro termino occidentali, & cum debet dicere ab occidente, dicit a mari. Dicitur autem, quòd termini occidentales incipiunt a mari, s. quòd in loco, vbi coniungitur latus occidentale terræ Chanaã, cum latere meridiano est mare Mediterraneum, & ibi incipit latus occidentale. Etiam dicitur, quòd ipso fine clauditur, idest ipso existentè fine, s. quòd etiam mare est finis lateris occidentalis, quia vbi coniungitur locus occidentale cum septentrionali est mare. B

Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipiunt. Latus Septentrionale clauditur inter orientale, & occidentale, & principium eius est in quacunque partium maris. Dicitur autem incipere a mari magno, quia mare magnum est in latere Occidentali, vt dictũ est, ideo oportet, quòd ibi incipiat latus Septentrionale. *Peruenientes vsque ad montem altissimum*. Idest de mari magno extenditur latus Septentrionale versus Orientem, & venit ad montem altissimum, s. ad Libanum, qui est altissimus, & est in parte Boreali contra Tyrũ, & Sidonem. Et aliqui dicunt, ꝙ non erat in terra promissionis, sed erat de terra Phęnicæ: quod patet, quia Salomon mittebat ministros suos ad regem Hirã regem Tyri, & Sidonis, vt daret ei de lignis cedrinis, & C abiegnis, quæ erant in monte Libano, vt patet 3. Reg. ca. 5. quod non fuisset si esset Libanus in terra promissionis.

Mons Libanus vbi sit.

Sed hoc falsum est, nam Libanus, & Tirus, & Sidõ erant in terra Chanaan: nam & Chananęi erant habitatores terræ illius, cum dicatur Matth. 15. cap. ꝙ cum ambularet Christus per partes Tiri, & Sidonis, venit ad eum mulier Chananęa de finibus illis egressa, sed errant isti, quia cum sciãt Libanum esse in terra regis Hiram existimant ex hoc, quòd non erat in terra promissionis, & tamen non valet consequentia: nam ea, quæ erant in terra Philisthijm erant sub alijs regibus, quàm Iudæis, tamen erant in terra promissionis, mãserunt quippe multę de gentibus tempore regis Salomonis, D & post, quę non fuerunt expulsę de terra Chanaan, sed ibi manentes subditæ fuerunt tributis, vt patet secundo Paralipomen. capi. 8. sic patet de Philisthijm. Nam licet tunc subditi fuerint cum regnauit Salomon: tamen postea de eis prophetatum est per minores prophetas, qui fuerũt post tempora Salomonis; sic patet Zacha. ca. nono, ergo tunc manebant gentes illę: sic enim mansit terra regis Hiram. nam ipse erat amicus Dauid, & propter hoc rex Salomon noluit contra eum pugnare, sed amicabiliter se gessit, & petiuit ab eo ligna pro ędificatione templi tertio Reg. capit. 5. & sic postea mansit, & habitauerunt in terra illa Chananęi vsque ad tempus Saluatoris, cum dicatur tunc, quòd egressa est mulier Chananæa de finibus illis: E tamen propter hoc non tollitur quin Libanus non esset in potestate Salomonis: nam licet esset sub rege Hiram, quia tamen ille rex manebat in terra illa ex permissione Salomonis alioquin de iure, & de facto eum excludere potuisset, dicebatur terra illa esse in potestate Salomonis, & patet expresse de Libano, ꝙ esset in potestate Salomonis secundo Paralipomen. capit. octauo, scilicet omnia, quæ voluit Salomon rex, fecit atque disposuit, ædificauit in Ierusalem, & in Libano, & in vniuersa terra potestatis suæ. Quod autem etiam Tyrus, & Sidon, quæ erant capita regni Hiram essent in terra promissionis patet, quia ista loca posita

sunt in diuisione sortium, & ceciderũt in sorte tribus Aser. Iosue capit. 19. Dicendum etiam de isto monte Libano, quòd erat valde magnus, & quædam partes eius erant planæ, & aliæ excelsæ: vnde populi multi habitabant in monte hoc, quod colligitur Iosue 11. & 13. *A quo venient in Hemath*. Iste est alius locus in isto latere Septentrionale, & est nomen ciuitatis, quæ vocatur Hemath, & est post montem Libanum, qui in Hebręo vocatur Mons montis, in quo idẽ signatur quod mons altissimus, sicut dicimus homo hominum, idest qui inter alios homines excellentior est, sic dicitur mons montium, qui inter alios montes est altior, sed litera Hebraica habet modum loquendi valde separatum.

An Hemath sit ciuitas, quę nunc vocatur Antiochia, Christianorum nomen in Antiochia sumpsit originem.

Quęst. III.

Est autem ista ciuitas Hemath, quæ vocatur alio nomine Reblatha secũdum quosdam, & volunt, quòd Hemath magis sit nomen terrę quàm ciuitatis, & in illa terra est Reblatha. Est autem ista ciuitas nobilis, per quam venit Nabuchodonosor de Chaldęa in Ierusalem, & vocatur nũc Antiochia, in qua beatus Petrus septem annis episcopatum obtinuit, & post sedes Apostolica Romã translata est. In Antiochia enim primum Apostoli Christiani appellati sunt, vt habetur Actuum c. 11. hoc nomen Antiochus rex sibi posuit mutans pristinum nomen vrbis. C Dicitur autem in libro de diuisione Terræ sanctę, quòd Antiochia est famosissima ciuitas, circa quam fluit Euphrates distinguẽs terram istam ab alijs terris a parte Septentrionali, & fluuius iste est terminus terræ Chanaan. Gen. c. 15. vbi assignantur duo termini, s. fluuius Aegypti, & Euphrates, sed fluuius Aegypti est a parte meridiana: ergo Euphrates est a parte septentrionali, maxime quia Euphrates transit p Chaldęam intra ciuitatem Babylonis. Chaldęa autem est magis septentrionalis quàm terra Chanaan, quia latitudo ab ęquinoctiali in Babylone Chaldęę est 31. graduum, latitudo autem Ierusalem est 32. ideo Babylon respectu Ierusalẽ septentrionalis dicitur, vt patet Hiere. D tem. c. 1. Ollam succensam ego video, & faciem eius contra Aquilonem, ab Aquilone pandetur omne malum, quia ecce ego cõuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, & ponet vnusquisq; solium suũ in introitu portarum Ierusalem. *Vsque ad terminos Sedaba*. Idest a terra Hemath ascendet latus septentrionale versus terram Sedaba, & ista est magis Orientalis, quã terra Hemath. *Ibuntque confinia vsque Hebrona, & villam Henan*: Hic est finis termini septentrionalis: est enim Hebrona nomen terræ, vt aliqui dicunt, & Henan est nomen villæ in terra illa. *Hi erunt termini in parte Aquilonis*. i. per ista loca extendetur terminus Aquilonaris. Non est autem sensus, ꝙ solum essent ista loca in latere septẽtrionali: multa enim alia sunt, sed scriptura solũ curauit ista enarrare. E *Inde metabuntur fines contra orientalem plagam*. Hic incipit latus orientale terræ Chanaã, & istud clauditur inter latus meridianum, & septẽtrionale, sed hic ponitur principium eius in latere septentrionali, & dicitur ꝙ inde metabuntur fines, idest loca buntur termini contra partem orientalẽ, s. descendendo per latus orientale, & dicitur ꝯ orientalẽ plagam, quia iste locus, qui hic ponitur est in parte septentrionali, s. villa Henã. & ista significatur cum dicitur: Inde metabuntur, idest de villa Henan, quod patet immediate, scilicet. *De villa Henan vsque Sephama*. Est villa Henã in duobus lateribus, nam est in latere Aquilonari, & orientali, s. quia est in angulo, vbi ꝯiungunt ista duo

Aa latera,

latera, & potest de vtroque computari, sicut patet de angulis quadratorum. Sephama est in latere ipso Oriẽtali totaliter descẽdendo versus terram Meridianam.

Et de Sephama descendent termini in Rebla. Iste locus est in latere Orientali, & magis declinat ad meridiem, quàm Sephama. Volũt autem aliqui, quòd Rebla sit ciuitas, quæ vocatur Reblatha. Sed falsum est, quia ista est Antiochia, & est in latere Septẽtrionali terrę Chanaan: Rebla autem est in latere Orientali, & dicitur descendere terminus de Sephama in Rebla, quia iste est processus de Septentrione ad Meridiem: terra autem Septentrionalis altior est terra Meridiana.

Contra fontem Daphnis. Aliquæ literæ habent contra fontem Phen. & iste fons est in Orientali parte magis versus Meridiem quàm Rebla. In Hebræo non exprimĩt hic nomẽ fontis, sed litera nostra apposuit illud, quia Hieronymus sciebat istum fontem, cum ipse perambulasset totam terram promissionis, vt testatur in quodam Prologo super Paralipom. ideo suppleuit, quod deficit in Hebręo.

Nico. opi. de fonte Daphnis. Cap. 21.

Nicolaus vult, quòd iste fons sit caput Iordanis. Sed repugnat Isidoro. 13. Etymol. & libro de proprietatibus rerum. 13. & libro de diuisione Terræ sanctæ: & beato Hieronymo in quadam Homilia, in quibus habetur, quòd ad radices Libani montis nascitur Iordanis: Libanus autem multum est ad Septẽtrionalem plagam, vt patet ex supra declaratis, & iste fons est in Orientali plaga declinans versus Meridiem, ideo videtur dicendum, quòd iste fons sit quidam alius a fonte, qui est origo Iordanis.

Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth. Idest de fonte Daphnis venient termini ad mare istud, & hoc ad partem Orientalem.

De mare Galilęa quod vocatur mare Cenereth, & mare Genezareth, & Galilęa, & Tiberiadis, et in qua regione est. Quæst. IIII.

ALIQUI habent occasionẽ errandi ex hac litera dicentes, quòd incipiat hic latus Oriẽtale, sed falsum est, quia supra dicitur, quòd de villa Henan incipiunt termini Orientales, sed dicitur contra Orientem, idest, quòd termini perueniunt vsque ad mare Cenereth, & de hoc contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, & hic tollitur dubium, nam cum dicatur, quòd termini Orientales peruenient ad mare istud, dubitaretur an transirent per partem superiorem maris, ita ꝙ includeretur mare in terra Chanaan, & tunc linea termini est Orientalis respectu maris istius, vel transirent termini infra istud mare, scilicet, ꝙ maneret mare extra terram Chanaan. Hic autem dicitur, quòd transibat terminus in mare Cenereth contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, ita ꝙ mare maneat clausum intra terram Chanaan, & sic dicitur supra de Cadesbarne, ꝙ erat ad meridianam partem terræ Chanaan, s. ꝙ ipsa erat extra terram Chanaã ad meridiem illius: mare autem istud erat in terra Chanaan, s. in terra Galilęę, & vocatur mare Cenereth a quadã ciuitate, quę est apud mare illud, & vocatur Cenereth. Vocatur autem nũc istud mare alijs nominibus, s. mare Tiberiadis, vt patet Ioan. 21. c. & de hoc frequenter in Euangelio, quia ciuitas illa, quæ olim vocabatur Cenereth, postea vocata est Tiberias in honorem Tiberij Imperatoris, cuius tempore Christus mortuus est: & hoc quia Tiberius in iuuentute sua multum cõuersatus fuit in ista vrbe. Durat autem istud mare secundum quosdam non per quinque leucas. De locis autem, quæ sunt apud istud mare, scilicet de Magdalo, & Nazareth, & Capharnaum, & similibus, quæ enarran-

F tur in Euangelio, declaratum est Iosue cap. 12. Vocatur etiam mare istud Galilęæ, vt patet Ioann. cap. 6. vbi idem dicitur esse mare Galilęę, & Tiberiadis. Habet autem istud nomen, quia est in terra Galilęæ. sic patet Matth. 3. & 4. cap. apud istud mare fuit Christus nutritus, cum ciuitas Nazareth, in qua ipse educatus est a pueritia sit apud istud mare. Vocatur etiam istud mare Genezareth, sicut frequenter vocat beatus Matth. 8. ca. & alijs locis. Vocatur etiam interdum stagnum Genezareth. Et causa est, quia non est mare, sed quædam magna lacus.

Et tendent vsque ad Iordanem. Scilicet continuabũtur isti termini vsq; ad locum, in quo Iordanis distinguit terram promissionis a terra duorum regum Amor-
G rhæorum, & a Moabitis, & hoc est in Oriente descendente contra meridiem infra montes Gelboe. Et non intelligitur de capite Iordanis, cum nascatur intra ipsam terram Chanaan, & non in latere Orientali.

De capite, & fluxu Iordanis, & septem priuilegijs eius. Quæst. V.

NASCITVR autem Iordanis ad radices Libani, qui est ad Septẽtrionem terrę huius: est ciuitas, quæ Cæsarea dicitur, & olim Samaria vocabatur, de qua in tertio, & quarto libris Regum, apud quam nascuntur duo fontes, s. Ior, & Dan, quorum Dan subterraneo meatu labitur vsque ad planitiem Medan, in qua in vere multi Ara-
H bes, & Parthi conueniunt ad pascua conseruanda, quia in vere semper Dan crescit, sicut Nilus quolibet mense, & est ibi herbarum vbertas, ĩ qua planicie est sepulchrum Iob alta pyramide constructum, sicut fiebant sepulchra nobilum antiquorum, & inde fluit versus Galilæam, & infra montes Gelboe apud balnea medicabilia spineti Ior ei copulatur, & sic Iordanis conficitur. Deinde per vallem magnam, quæ Aulon Hebraicè dicitur, labitur, & infra Iericho mari mortuo absorbetur. Habet enim iste fluuius septem priuilegia super alia flumina. Primum quòd diuidit terram Sanctam ab alia terra, s. Moabitarum, & aliarum gentium, s. Arabum. Secundum quòd transeunte arca Dei fluenta eius steterunt in parte superiori defluẽte inferiori, vt
I habetur Iosue capit. 3. Tertium fuit, quia per eum Elisęus, & Elias siccis pedibus transierunt, cum raptus est Elias per turbinem, quarto Regum, capit. 2. Quartum, ꝙ in eo Naaman Syrus a lepra mundatus est cum septies lauaretur, quarto Regum cap. 5. Quintum, quòd in eo ferrum securis ad mandatum Elisęi supernatauit, quarto Regum cap. 6. Sextum, quòd ibi Christus baptizatus est, & tactu suę mundissimæ carnis vim regeneratiuam omnibus aquis tribuit Matth. 3. & Mar. cap. 1. Septimum quòd ibi Ioannes existens vidit cœlum apertum, & audiuit vocem patris, & vidit spiritũ descendentem in columbę specie super Christũ præalleg. cap. De alueo huius fluminis ablati sunt duodecim lapides, quos tulerunt Israelitę ad ponendum ti-
K tulos in Galgalis, de quibus Iosue capitulo quarto, & quinto. est igitur iste fluuius multum famosus in sacra Scriptura: aqua etiam eius satis salubris est, vt ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudæa.

Sepulchrũ Iob in planicie Medan.

De isto fluuio Iordanis, vide latius auctorem Gen. Cap. 13.

Et ad vltimum salsissimo claudentur mari. Idest postea finientur termini Orientales in mari salsissimo. Istud est mare Sodomorum, quod est salsissimum, vt supra declaratum est, & est in latere Orientali, scilicet in angulo, vbi se contingunt latus Meridianum, & Orientale, sic autem est perfecta determinatio terminorum terræ Chanaan, quia in eodem loco finitur, in quo cœpit, s. in cœpit in mari salsissimo, vt patet supra, & ibi terminatur. Hoc autem est, quia narrantur loca,

quæ sunt in quatuor lateribus claudentibus totam ter- A ram Chanaan.

Hanc habebitis terram per fines vestros in circuitu. Posita descriptione terræ subditur hic, quod intenditur, scilicet ista est terra, quam habebitis per fines suos, idest clausam per terminos suos in circuitu, idest per omnia quatuor latera, quæ descripta sunt hic, scilicet, quod non contenderent Iudæi habere plus de terra, quàm id, quod claudebatur intra ista latera. Et intelligitur hoc de nouem tribubus, & dimidia, quia duæ tribus, & dimidia extra terram istam habebant possessionem suam, scilicet in terra duorum regum Amorrhæorũ, quæ non est in terra Chanaan. Est autem terra ista satis parua in longitudine, & latitudine, licet fuerit populosior antiquitus propter vbertatem eius: Iudæi autem miserrimi, & mendaces errant dicentes habere eam in longitudine leucas quadringẽtas, & quòd quadrata sit, in quo requireretur valde magna capacitas.

Quo assignantur quatuor latera secundum regione.

Considerandum autem de positione istorum laterum terræ Chanaan, quæ nominantur secundum quatuor puncta cęli, scilicet Orientem, Occidentem, &c. quòd non vocatur aliquod latus Orientale, quia respicit punctum illud proprie. Nam hoc modo non posset assignari in qualibet terra ista descriptio laterum, vel modicum esset, quod respiceret ista puncta, sed debet ad hoc fieri quidam circulus, secundum comparationem ad Orientem, qui est circulus planus, in quo sunt quatuor puncta, scilicet oriens, & occidens, &c. & iste circulus diuidatur intra per chordas abscindentes arcus, & sint quatuor chordæ constituentes quadratum intra circulum, tunc quęlibet chorda est latus quadrati, & respicit vnum de quatuor punctis mundi, & longitudo illius lateris quadrati, vel arcus, quem abscindit, vocatur latus Occidentale, vel Orientale, & sic de cęteris, & isto modo considerantur hic quatuor latera.

Præcepitque Moyses filijs Israel, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, idest, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem cõtra Iericho ad Orientalem plagam. Et ait Dominus ad Moysen: Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula: De tribu Iuda, Caleb filius Iephonnę. De tribu Simeon, Samuel filius Amiud. De tribu Beniamin, Helidad filius Caselon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli. Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod. De tribu Ephraim: Camuhel filius Sephtan. De tribu Zabulon, Helisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar dux Phaltihel filius Ozan. De tribu Aser, Abiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Amiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus, vt diuiderent filijs Israel terram Chanaan.

Iosu. 4. Diuisores terræ a domino constituti.

Præcepitque Moyses. Istud est secundum huius capit. scilicet quibus terra ista diuidi debeat, & diuiditur in duo: primo ponuntur illi, quibus terra diuidenda est: secundo illi, a quibus diuisio facienda est, ibi. *Et ait dominus.* Circa primum dicitur. *Præcepit Moyses filijs Israel.* Scilicet, & ipse ex mandato Dei iussit Israelitis, ne aliam terram possiderent præter eam, quæ eis hic datur, nec etiam aliter possiderent, quàm hic describitur. *Hæc erit terra, quam sorte possidebitis.* Idest ista terra, cuius termini supra descripti sunt, erit terra, quam possidebitis vltra Iordanem, & diuidetis eam inter vos B sorte: intra istos terminos non includebatur regnum Sehon, & Og, in quibus habitabant duæ tribus, & dimidia, ideo illa terra sorte non est diuisa: terra autem vltra Iordanem diuisa est per sortes, vt hic dicitur.

Circa sortes igitur aliquid dicendum est, & primo in sortibus consideratur, an habeant aliquam efficaciam, & an significent nobis voluntatem Dei. De hoc autem declaratum est Leuitici decimosexto capitu. Etiam consideratur in sortibus, quare Iudæi illis vsi fuerunt, & quare Deus hoc iusserit, & quomodo illa re poterat, quòd positis sortibus daretur cuilibet tribui terra secundum exigẽtiam suam, scilicet pluribus maior pars, & paucioribus minor. De quo supra 26. c. declaratum est.

C

An vti sortibus sit licitum, & quare in sacra Scriptura multoties posita sint, & de quatuor modis, quibus aliquis potest errare vtendo sortibus.

Quæst. VI.

QVAERITVR autem nunc, an sortibus vti licitum sit, scilicet, an sortes malæ sint.

Pro quo sciendum, quòd sors est determinatio alicuius dubij ex euẽtu aliquarum rerum motarum, vt per lapides, vel taxillos, per paleas, vel aliquid tale aliquando dubia deciduntur. Est autem ista sors duplex, scilicet consultoria, & diuisoria: diuisoria quidem, per quam inquirimus quid cuique de aliquibus rebus diuidendis eueniat, & ista sem- D per est inter duos ad minus, nec determinat aliquod occultum, sed solum tollit litigium. ista autem non potest esse culpabilis, sicut consultor: est autem consultoria sors, quando aliquarum rerum motu aliquorum factorum veritatem inquirimus, vt qui sortibus exquirunt, qui furtum fecit, vel quid facere quis debeat.

Sors quid, & quotuplex.

Et dicitur, quòd vti sortibus de se malum non est, sed malum interdum accidit ex intentione vtentis, vel occasione: si enim sortes de se malæ essent ex genere, sicut fornicari, vel furtum facere, non inuenirentur toties in sacra Scriptura factæ, scilicet Iosue capit. septimo. vbi per sortes consultorias quæsitum est, quis tulisset de anathemate Iericho, donec inuentus E est reus sceleris. Item Saul per sortem consultoriam inquisiuit quis gustasset aliquid ante tempus assignatum, & inuentus est Ionathas filius eius, primo Regũ capit. 14.

Vti sortibus non est de se malum.

Item crimen Ionæ Prophetæ sorte consultoria a nautis deprehensum est, vt habetur Ionæ capitu. 1. & Zacharias pater beati Ioannis sorte incẽsum Deo obtulit, vt habetur Lucę capit. 1. & ita omnes alij offerebant, vt ibi significatur. Item Matthias sorte in apostolatum electus est Actuum capitu. primo. & de his habetur in Decretis. 26. quæstione secunda, capitulo primo.

Sed dicet aliquis, quòd sors de se mala est, sed aliquando ex diuino mandato licita erat, sicut furtum de se illicitum est, sed Iudæi mandato Dei Aegyptiorum vasa, & vestes furati sunt, vt habetur Exodi capitulo duodecimo.

Mala nunquam sunt facta ab aliquo viro sancto sine expresso Dei mandato.

Respondendum, quòd hoc nihil est, quia quandocunque aliqua de se mala sunt, nunquam fiebant ab aliquo viro sancto, nisi de mandato expresso Dei, de quo alijs constaret: sic enim Iudæi furati non fuissent, nisi Deus expresse mandasset, vt habetur Exodi capitulo tertio. quia furari de se malum erat, nec Abraham elegisset filium suum immolare, nisi Deus id mandasset, vt patet Genesi. capitu. vigesimo secundo, quia talis electio per se mala erat.

Et si arguas, quòd sancti patres plures vxores simul habuerunt, quod malum erat, vt patet de Abraham, qui habuit Saram, & Agar: Gene. decimosexto. sic de Iacob, qui habuit Liam, & Rachel, Zelpham, & Balā: Genesi cap vigesimonono, & trigesimo. Dauid quoque habuit Michol, Abigail, & Achinoē, & Maacha, & Agith. secundo Regum, cap. tertio. & tamen non fuit in istis specialiter mandatum Dei de habendo plures vxores.

Hēre plures vxores simul an sit de se malum.

Respondetur, quòd habere plures vxores simul de se malum non est, sicut nec habere plures successiuè, sed habere plures violato fœdere matrimonij, & fornicari propter carnis illecebras malum est, ideo in decalogo non prohibetur aliquis habere plures vxores, quod est dictum, sed fornicari, quod est vel cum vna, vel cum pluribus sine matrimonij fœdere copulari. Nunc autem si malum est, ideo est, quia prohibitum est, ideo non requirebatur speciale mādatum Dei ad habēdum illas. Et si arguas de Moyse, qui sine diuino præcepto Aegyptium occidit, vt patet Exodi cap. 2. & tamen istud erat de per se malum.

Respondetur, quòd sine mādato Dei licebat Moysi Aegyptium occidere, quia iudex erat, qui in occidendo non peccat, & Moyses sciebat se esse iudicem, & defensorem populi, quia fuerat reuelatum ipsi, quòd futurus esset defensor, & ipse putabat, quòd omnibus alijs cognitum erat: sic patet Actuum capit. septimo, scilicet existimabat autē intelligere fratres suos, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt.

Si obijcias de Elia, qui quadringentos prophetas Baal manu sua iugulauit, vt habetur 3. Regum decimo octauo cap.

Respōdetur, quòd hoc licitè fieri poterat, quia erat propheta Domini, & iudex in tali causa: potuisset enim per se illos occidere; sicut occidit Mathatias sacrificātem idolis super Aram, quia sacerdos magnus erat, maxime quia prophetæ quadringenti occisi sunt ex decreto regis Achab, & totus populi, viso miraculo facto per Eliam: vnde & ipse populus comprehendit prophetas, & tradidit Elię, qui iugulauit eos. Itē quod maius est, Deus dixerat hæc Eliç, scilicet, vt omnia ista faceret, vt patet præalleg. 18. cap.

De furto autē Aegyptiorum facto per Iudæos etiā aliter dici potuisset, scilicet, quòd cum Iudęi magno tempore seruiuissent Aegyptijs, & bona eorum ablata fuissent in parte, Iudæi poterant proprio motu ab eis licitè per iustum bellum ista repetere, sed quia publicè non audebant poterāt occulte, quia nullus erat, qui eis iustitiam faceret si vellent iudicio contendere: sed quantum accipere debebant hoc ignorabāt, ideo Deus dixit eis, quod acciperent quantum possent in auro, & argento, & vestibus. Si enim Deus volebat aliquem Aegyptiorum bona sua perdere mouebat eum, vt quæ Hebræi petebant, libenter accommodaret. Si autem aliquis nondum demerebatur perde- F re bona sua, Deus non inclinabat cor eius, vt daret, ne illa perderet.

Eodem modo respōderi potest de Abraham, cum voluit immolare filium suum, iam hoc erat de per se malis, ideo non fecit, nec aggressus est quousque Deus iussit, & sic manet ista regula vera, quòd quandocunque est aliquid de per se malis, nunquam aliquis de sanctis patribus faciebat illud, nisi Deus ei specialiter iuberet.

Viri sancti poterāt aliquā facere aliqua quę erant prohibita.

Alia regula, circa hoc est, quòd in his, quæ mala sunt, quia prohibita, viri sancti, de quibus pręsumptio mala non erat, sine mandato speciali Dei facere poterant, vt ædificare altare, vel offerre extra Sanctuarium, quod Deus prohibuerat: Exodi capit. vigesimo, & Le- G uitici decimoseptimo, & Deuteronom. duodecimo, sed viri sancti, & magnæ auctoritatis aliquando ista faciebant, vt patet de Dauid secundo Regum, cap. vlti, & de Elia sacrificante in monte Carmeli. 1. Regum, decimo octauo cap. Si autem esset aliquis, de quo pręsumptio idolatriæ esse posset, sine manifesto mandato Dei non permittebatur hoc facere: sicut patet de duabus tribubus, & dimidia ædificātibus altare prope Iordanem, quia propter hoc aliæ tribus pugnare volebāt contra eas, vt habetur Iosue cap. 22.

Respondendum ad argumenta secundū istas duas regulas datas, dicendum, quòd si vti sortibus de se malum fuisset, oporteret, quòd quandocunque licitè fieret specialiter a Deo mandaretur, sed non fuit sic in omnibus istis vicibus.

H De prima sorte missa in Iericho legitur, quòd mandato Dei missa fuerit, vt habetur Iosue capit. septimo, de ea, quam misit Saul super Ionathan. vel nautæ, & Ionas, vel sacerdotes de vice Abia, de quibus erat Zacharias, vel Apostoli super Matthiam: non legitur, quòd Deo mandante hoc fecerunt, ideo illicitum non erat, immo nec prohibitum in illa intentione, qua isti faciebant, quia omnes isti expectabant Deum sortes motiuum; & ideo sortes quasi per seipsum determinaturum, vnde & in omnibus his determinauit per sortes, iuxta illud Prouerb. capitu. decimosexto. sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur. Si enim sortes istæ a sola fortuna, vel dæmone mouerentur, non fuissent semper veræ, sed semper verę inuen- I tæ sunt, sicut patuit in Acham, siue Achor, qui idem confessus est, quod sors innuebat: patet etiam in Ionatham, qui reuelauit se modicum mellis prægustasse prædicente sorte. Hoc idem in Iona, qui confessus fuit nautis se peccasse contra dominum. sed licet antiquitus licuit sortibus veritatem inquiri, nunc non licet simpliciter, quia ad deterius inducere possent, multa quoque antiquitus permissa sunt, quæ nunc non licent, vt habetur in Decretis. 26. quæstio. secunda. cap. his namque.

Sed obijciet aliquis, quòd Matthias in nouo testamento sorte electus est ad apostolatum: Actuum capitu. 1.

Respondendum est, quòd ea, quæ in quibusdam K personis specialiter facta sunt in consequentiam trahi non debent, vt extra. De electio. capitu. cum in cunctis. quia specialis casus non facit legem. Quanquam ad hoc aliter respōderi posset, scilicet, quod sortes ex imperfectione permissæ sunt, & quia antiquorum erat status imperfectus concessę sunt illis: Apostoli vero ante aduentum Spiritus Sancti super eos imperfecti erant; ideo sortibus Matthiam elegerunt sequētes antiquorum ritum, sed postquam venit Spiritus Sanctus, iam non elegerunt aliquem per sortem, sed ex votis, iuxta consuetudinem Ecclesiasticæ electionis. Sic patet de electione septem virorum, qui pręerant viduis: Actuum octauo capitulo: Distinguendum

Quid sortes poterāt & cur in sacra Scriptura multoties positę sunt.

dum

A dum ergo est in hoc de vsu sortium, quia qui sortem mittit, siue consultoriam, siue diuisoriam, vel intendit ꝙ sic, vel sic euenire est a fortuna, vel rerum temeritate, & tunc peccatum nõ est in diuisoria sorte proijciendo taxillos, vel accipiẽdo lapides, vel festucas, nisi per accidens, scilicet si aliquis eorum, ita cupidus est, quòd cum alio conuenire non potest, nisi factis sortibus. Sed quod dicitur, quòd sortes proueniant a fortuna, aut rerum temeritate non est simpliciter sic assumendum, quia fortuna aut temeritas non sunt aliquę causę nisi accipiendo in sensu sano, scilicet, quòd euẽtus fortuitus sit ex causis procedens, tamen sunt nobis incognitę, & euẽtus inopinatus. Causę autem istę partim sunt ab homine, & partim a Deo, sicut declarat Boetius, de consolatio. libro 5. prosa prima. Sed dicitur esse sortium euentus a fortuna, idest, quòd non erat specialiter a Deo mouente, sicut in quibusdam alijs operari solet. In sorte autem consultoria magis periculum est, quia quęritur de actu nostro, & non de re possessa, ideo quando quęritur de actu alicuius, vel quis hoc, aut illud agere debeat circa ardua, & sancta, non debet iudicium a sola fortuna spectari.

Si autem motus, vel dispositio sortium spectetur a causa naturali, scilicet a motu cęli, superstitiosum est, quia corpus coeleste non valet agere super actus liberi arbitrij, & in hoc errant illi, qui nolunt sortes mittere, nisi in certo tempore, & contra determinatam partẽ coeli, quasi intelligẽtes corpus cęleste in tali tempore, & versus talem partem ad sic, vel sic mouendum influere. Si autem tales motus sortium a dęmone expectentur valde illicitum est, & inter nequissimas artes computatur, & tales propriè sortilegi vocantur prout sortilegus sonat in vitium. si autem motus, vel iudicium sortium a Deo per Angelum suum expectetur, vel per seipsum, habita debita reuerentia vti sortibus illicitum non est, & isto modo sors bona est, vt ait Augustin. super Psalm. sors non est aliquid mali, sed res in humana dubietate diuinam requirens sententiam. Et habetur in Decretis. 26. q. 2. cap sors.

In sortib' quadruplex error accidere potest.

Expectando autem in sortibus a Deo iudicium potest in consultorijs quadruplex error accidere: primus est, si sine necessitate ad sortes recurratur: quærere enim Dei iudicium sine euidenti necessitate est tentare Deum, sicut quærere aliqua a Deo, quando via humana haberi possunt, vt si quis non vult effugere periculum expectans, quòd Deus eum liberet. Apostoli autem si in sortibus diuinum iudicium quæsiuerunt, licitè fecerunt, quia in magna necessitate, & dubio erant: erat enim necessitas, quia duodecim Apostoli esse debebant. Dixerat enim Christus ego duodecim elegi vos, ideo quando beatus Petrus, qui tunc tanquam caput omnium mouit alios ad hanc sortiariam electionem præposuit necessitatem eligendi dicens: Viri fratres oportet impleri scripturam, quam prædixit dominus per os Dauid de Iuda: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter: Actuum primo. Ecce necessitas eligẽdi. Maximum quoque dubium erat, quia officium apostolatus excellentissimum erat, nec illud congrue habere poterat, nisi homo cordis puri, quem Spiritus Sanctus replere sua gratia dignaretur, talem autem inquirere humanum excedit ingenium, quia Deus solus nouit, quos elegit, nos autem ex parte cognoscimus, cum eos videmus in officijs institutos, cum principatus ostendat virum, iuxta Aristotelem. Ethicorum, libro quinto. non videbat autem beatus Petrus aliquem modum tutum, per quem ipsi eligerent non repugnando voluntati diuinæ, nisi per sortes diuinum inuocare auxilium, vt ipse ostendere dignaretur, quem elegisset, ideo conclusit. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati vnum testem resurrectionis fieri, & tunc patet, ꝙ Apostoli quantum potuerunt humana perscrutatione fecerũt, quia licet multi viri essent in comitate eorum Sancti, & religiosi, scilicet, centum viginti, tamen quia istos duos inter alios sanctitate valde excellere conspiciebãt hos duos elegerunt ab omnibus alijs, & hoc sine sortibus. Sed quia inter istos exterius modica differentia videbatur, diuinum iudicium inquisiuerunt dicentes: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex his duobus: de hoc Actuum capitu. primo. & in Decretis. 26. quæstio. secunda, cap. non statim, & cap. non exemplo.

2. Error in sortibus.

Secundus error in sortibus est si sine reuerentia sortes mittantur etiam in magna necessitate, quia Deus multum rogari vult: & ea, quæ nobis ab æterno dare promisit, orationibus assequi docet, vt habetur per Gregorium primo Dialogorum, quòd Deus promiserat de semine Isaac multas gentes processuras, sed vxorem ei sterilem dedit, nec ante ei filios habere cõcessit, quàm suppliciter, & diutinis precibus eos a Deo poposcit: ideo Apostoli volentes diuinam sentẽtiam per sortes inquirere, prius orationibus, & ieiunijs cum dulcissima matre Christi vacauerunt, vt habetur Actuum cap. 1.

3. Error.

Tertius error in sortibus est si diuinam sententiam in paruis rebus temporalibus expectemus, quia hoc contra reuerentiam est, vt in minimis quoque rebus maiestas regia consulatur, ideo & si in omnibus rebus etiam minimis diuinum auxilium inuocare debeamus, primo ad Corinth. capit. decimo. sed non in omnibus rebus diuinam debemus expectare sentẽtiam, sed solum in maximis, & necessarijs, quæ humano iudicio inperscrutabiles sunt: in paruis autem, vel temporalibus, Deum quidem adiutorem inuocare debemus, sed opus, secundum quòd Deus intellectui nostro dederit, regulabimus, nihil vlterius spectantes, & hoc vult Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Et habetur in Decretis, vigesimasexta quæstio. 2. capitu. hi quippe. de paganis euangelica sortes legunt, & si optandum sit, vt hoc potius faciant, quàm ad dęmonia consulenda concurrant: tamen mihi displicet ista cõsuetudo ad negocia sęcularia, & vitæ huius vanitatem diuina oracula velle conuertere.

4. Error.

Quartus error in sortibus est, si contra Ecclesiæ statutum eis vtamur, vt in electionibus ecclesiasticis, in quibus Ecclesia prohibuit sortes intercidere, sed solam intellectionem inuocato ad hoc Dei nomine, vnde Beda vult innuere, quòd Apostoli per sortem elegerunt; quia nondum erant viri perfecti, cum non superuenisset Spiritus Sanctus, dicens: Mathias ante Pẽtecostem ordinandus sorte quæritur, scilicet, quia nõ erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: septẽ diaconi postea non sorte, sed electione Apostolorum sunt ordinati.

Istis tamen non obuiando posset forte aliter dici scilicet, quòd Matthias per sortem, & electionem assumptus est, quia instituere aliquem in Apostolum altissimi negocij est: & ideo post suam electionem diuinam sententiam per sortem inquisierunt: eligere autem septem diaconos non erat tantæ difficultatis, quia ad ministrandum mensis viduarum solum eligebantur, vt patet Actuum cap. 6. in dignitatibus autem temporalibus, quæ officia sunt, & iurisdictionem non habent non refert sortibus vti, vel non: immo aliquando bonum est sic vti, vt contentio tollatur: sors enim in eo aliquid mali habet, quòd tollit eligentium libertatem, vt aliquos non eligant, quos dignos eligi esse putabant, obuiante sorte. In dignitatibus autẽ temporalibus, quæ iurisdictionem habent aliquid refert

vtrum sorte, an electione iudices assumantur, quia forte talis iudex euenire poterit, qui ad hoc ineptus sit, nisi sors inter paucos, & aptos ponatur, vt primo aliqui assignentur electione digni iudicatura, vel principatu: deinde inter eos sors mittatur. Sed quomodocunque fiat sors prohibita non est, quia ius diuinum non obligat hominem ad aliquod genus politiæ: nõ enim magis ad monarchicam quàm aristocraticam, oligarchicam, timocraticam, democraticam obligat politiam: tamen obligat, ne in aliqua specie istarum politiarum rector iniuste agat. Aliquando autem in alijs rebus ecclesiasticis magnum dubiũ euenit, quod non potest aliquo modo concordari. Vnde tunc sortibus cum reuerentia vtendum est, vt ait August. in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum tempore persecutionis maneant, ne fuga omnium eorum, vel morte deseratur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non poterit determinari, quantum mihi videtur qui fugiant, & qui maneant sorte legendi sunt. Patet igitur de sortibus quando licitę, & quando illicitę sint, Iudæis autem sortes licitę erant, immo necessariæ, quia cum Deus iussisset sorte terram diuidi, si alio modo Iudæi eam vellent diuidere transgressores essent. Sed quare Deus iusserit sorte diuidi, cum posset aliter satis conuenienter diuidi declaratum est supra cap. 26. & Iosue cap. 15. *Quam iussit dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui.* i. ꝙ ista terra cuius termini supra assignati sunt, solum pertinebat ad nouem tribus, & dimidiã: erant enim duodecim tribus Israel: duæ autẽ, & dimidia. s. Ruben, & Gad, & dimidia Manasse acceperant possessionem ante Iordanem: ideo nouem tribus, & dimidia, quæ supererant accipere debebant terram istam, quæ diuidenda erat. *Tribus enim filiorum Ruben per familias suas.* Hic datur causa eius quod dictum est. s. quare daretur terra nouem tribubus, & dimidiæ, quia aliæ duæ, & dimidia iam susceperant possessionem. & dicitur tribus Ruben per familias suas. i. diuisa per familias: nam quælibet tribus diuiditur in familias, quæ sunt minores cognationes in ipsa, & de familijs singularum tribuum, quæ sunt, habetur supra cap. 26. Cum autem Moyses dedit tribui Ruben possessionem, non dedit eam confusè, sed cuilibet familiæ distinxit partem suam. *Et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum.* i. etiam tribus Gad, quæ est vna de duabus, & dimidia recepit possessionem diuisam secundum numerum cognationum. s. ꝙ tot partes factæ sunt in possessione eius, quot in ea erant cognationes. & vocantur cognationes. i. familiæ, quãquàm cognatio est nomen generale ad tribum, familiam, & domum. Et dicitur secundum numerum cognationum dupliciter. vno modo ꝙ numerus partiũ fuit secundum numerum cognationum dando cuilibet partem. Alio modo refertur ad quantitatem continuam. s. secundum numerum cognationum. i. inquirebatur de qualibet cognatione quantus esset numerus eius ad hoc, ꝙ daretur pluribus maior pars, & paucioribus minor, vt patet supra 26. c. *Media quoque tribus Manasse.* Ista accepit possessionem suam cum alijs duabus. Quare autem fuerit hoc declaratum est sup. c. 32. *Acceperunt partem suam trans Iordanem.* i. ante transitum Iordanis. Non est autem hic trans propriè, quia Moyses cum ista diceret erat in terra istarum duarum tribuum, & dimidiæ nondum transito Iordane, sed consueuit dici trans Iordanem, nisi ab eo qui est ad vnam partem Iordanis pro re, quæ ad aliam partem est. Sed accipitur hic trans solum pro ante. *Contra Iericho ad Orientalem plagam.* i. terra duarum tribuum, & dimidiæ est disposita contra Iericho. Nã Iericho est in principio terræ Chanaan in parte orientali eius apud Iordanem, & declinat ad partem meridianam: Israelitæ au-

Casus in quo possumus vti sortibus.

F tem quando introire debuerunt in terram Chanaan introierunt per illam partem, vt patet Iosue capit. 2. & tunc quando erant in castris ante Iordanem erant cõtra Iericho, vt patet supra in litera, & præcedenti capi.

Et ait dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet a quibus terra diuidenda esset: iusserat enim dominus terram diuidi per sortem, sed quia in positione sortium posset suboriri quæstio, indigebat determinatore, & ob hoc Deus posuit iudices diuisores terræ, de quibus hic.

Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident. Assignati sunt isti, qui sequuntur in diuisores, in quo certificati fuerunt de vita per aliquantum tempus. Nam diuisio terræ futura erat post omnia bella, sed isti diuisu
G ri erant terram: ergo oportebat, vt viuerent vsque ad bellorum consummationem saltem, quod eis satis magnum gaudium erat: nam cum pugnaturi essent contra gentes multas satis rationabiliter timere poterant, quòd aliqui eorum morerentur.

Eleazar sacerdos. Isti sunt, qui diuisuri erant terram. Et sciendum est, quòd ponuntur hic quatuordecim viri. Nam Deus voluit dare diuisores, & principes diuisorum, fuerunt autem diuisores duodecim viri, de duodecim tribubus, ita vt nulla tribus excluderetur ab hac iurisdictione, & omnes isti duodecim erant ęquales potestate, fuerunt autem duo principes horum Iosue, & Eleazarus: Iosue quidem, quia erat dominus totius populi: Eleazarus autem, quia erat summus sacerdos, & ob hoc honoratissimus in populo. Nam tem-
H pore Moysi etiam ipse habebat auctoritatem: nam coram eo, & Moyse determinabantur magnæ causæ, vt patet de filiabus Salphaad supra cap. 27.

Et Iosue filius Nun. Iste erat secundus princeps diuisorum, & iste erat excellentior, cum Deus fecisset eũ principem populi supra capitu. 27. & Deuteronomij capitulo vltimo: ideo ad istum principaliter accedebant illi, qui petebãt possessionem, sic patet de Caleb Iosue capitu. decimoquarto. vbi accessit ad Iosue petens hæreditatem, ipse quoque iussit, vt omnes tribus venirent ad ponendum sortes coram domino in Sylo Iosue capit. decimo octauo, cum tamen debebat aliquid fieri de diuisione oportebat omnes conuenire, qui nominantur hic.

I *Et singuli principes de tribubus singulis.* Idest, quòd de qualibet tribu acciperetur vnus vir, qui esset princeps in diuisione hac secundum quòd in litera exprimitur positis nominibus eorum.

Quare de qualibet tribu ponebatur vnus index ad distribuendum terram Chanaan. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, quare de qualibet tribu ponebatur vnus.

Respondendum est, quòd hoc fiebat ꝓpter duo. Primo ne aliqua tribus videretur esse cæteris despicabilior, sed necesse erat, quòd ponerentur de aliquibus tribubus, aut de aliqua viri quidã,
K qui essent diuisores terrę, ideo si de omnibus alijs non ponerentur viderentur cęterę tribus neglectę, aut minoris auctoritatis, quàm illę, de quibus ponebãtur aliqui viri, & sic esset locus inuidię, & contentioni. Hanc autem Deus voluit euitare, ideo quandocunque de aliqua tribu mittebantur viri ad aliquid etiam de omnibus alijs mittebantur, vel si fiebat aliquid, quod pertineret ad honorem vnius tribus, etiam fiebant alia similia, quæ pertinerent ad honorem aliarum tribuum. Patet hoc tempore confirmationis legis: nã positi fuerunt in mõte Synai lapides erecti in titulos ad memoriam, ꝙ accepisset Israel legem ibi, & ne aliqua tribus videretur esse deterior cęteris, duodecim tituli positi

sunt

sunt Exodi 24. Item ibidem cum deberent fieri sacri- A
ficia pro toto populo, duodecim iuuenes de duode-
cim tribubus Israel illa fecerunt eodem capi. Item in
duobus onychinis superhumeralis duodecim tribuū
nomina posita sunt, & in duodecim lapidibus rationa
lis earundem duodecim tribuum nomina sculpta fue
runt: Exodi 28. Item cum in dedicatione Sanctuarij
principes populi offerrēt, omnium duodecim tribuū
principes obtulerunt per dies duodecim supra capi.7.
Item cum mitterentur exploratores in terram Cha-
naan, de qualibet tribu vnus vir missus est supra capit.
13. Item cum assignarentur Israelitæ ad ponēdum be-
nedictionem, & maledictionem super montem He-
bal, & Garizim pro obseruatoribus, & violatoribus le-
gis, omnes duodecim tribus ad hoc opus destinatæ B
sunt Deuteron.27. Ita igitur cum aliquibus commit-
tenda esset terræ diuisio debuit committi viris, qui es-
sent de omnibus tribubus. Nec solum obseruatum
fuit hoc in ducatu Moysi, sed etiam in ducatu Iosue,
nam cum in Iordane erigēdi essent lapides in memo-
riam transitus Israel per locum ipsum positi fuerunt
duodecim lapides in memoriam duodecim tribuū:
Iosue ca.4. & cum voluisset Deus, quòd in prima man
sione eorum in terra Chanaan, scilicet in Galgalis ma
neret eorum memoria fecit, ꝙ adducerentur duode-
cim lapides de Iordane, & ponerentur ibi, & pro illis
introierunt duodecim viri de duodecim tribubus, vt
patet prælleg. cap. Secunda causa fuit ad tollendum
grauamen, vel suspitionem grauaminis a qualibet tri-
bu: si enim de aliquibus tribubus viri ponerentur diui- C
sores terræ, & non de alijs, cum quilibet sibiipsi bonū
velit, possent isti inter se diuidere alias colludere, & di
stribuere tribubus suis magnas sortes, alijs autem tri-
bubus darent paruas, & illę non possent habere ius cō
tra eos, quia licet reclamarent isti erant iudices, & nul
li alij superiores, ideo non esset, qui tolleret grauamē
factum ab eis. Cum autem positi essent iudices diuiso
res de omnibus tribubus non poterat hoc fieri, quia
nullus illorum permitteret tribum suam grauari, &
omnes erant ęquales in iure, ideo non posset commit
ti fraus. Et dato quòd hic non committeretur aliqua
fraus, vel grauaretur aliqua tribus, poterat tamen gra-
uari, & satis erat suspitio, quod grauaretur, cum quæ-
dam de tribubus haberēt iudices pro parte sua, & aliæ D
non. Ad tollendum ergo omnia hæc conueniēs fuit,
vt de qualibet tribu ponerentur diuisores.

Quare de omnibus tribubus positi fuerunt diuisores, cum tamen non essent omnes habituri sortes. Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, quare de omnibus
duodecim tribubus ponebantur diuisores,
cum nō essent habiturę omnes duodecim
tribus aliquas sortes, sed solum nouem, &
dimidia, vt patet supra in litera. Causæ autem supra as-
signatæ solum militant pro illis tribubus, quę receptu
ræ erant sortem, pro alijs autem, ad quas non attine-
bant sortes, nihil agunt.
Respondendum est, ꝙ tres fuerunt causæ ad hoc. E
Prima fuit propter honorem, nam vt dictum est si ali
qua tribus de Israelitis non haberet æqualitatem ho-
noris cum cęteris videretur esse despicabilior, & quia
hoc Deus tollere volebat, ne orirentur inuidiæ & scan
dala, de omnibus tribubus fecit esse diuisores. Nec va
let cum dicitur, quòd ad duas tribus & dimidiam ni-
hil pertinebat de hoc, cum ipsæ nō essent suscepturæ
hæreditatem, quia licet non pertineret ad eas hæredi-
tas poterat pertinere iudicium de hæreditate, immo
melius ad ipsas quàm ad omnes alias, quia quilibet
melius iudicat in causa aliena, quā in sua: propter hoc,

A quia non habet amorem ita ordinatum ad alterum, si-
cut ad seipsum secundum Arist. 9. Ethico. ideo istæ tri
bus melius iudicarent, quia nihil ad eas pertinebat, &
etiam illi viri, qui ponebātur de singulis alijs tribubus
quamquam ad ipsas tribus pertineret hæreditas, tamē
illi non ponebantur, vt habentes ius in re, sed vt peni-
tus alieni, nam non erant, vt procuratores, sed vt iudi
ces. Secunda causa fuit, quia ista diuisio fiebat a tota
communitate, ideo debebant poni iudices nomine to
tius communitatis, sed hoc erat, quòd ponerentur ali
qui de singulis tribubus, ergo sic poni debuerunt. Pa-
tet hoc, quia quamquam terra Chanaan solis nouem
tribubus, & dimidiæ diuidenda esset, tamen ad totum
Israel pertinebat, & totus Israel iuit illuc ad pugnan-
B dum contra incolas terræ illius, cum iuerint illuc viri
de duabus tribubus, & dimidia Iosue c.4. terra quoque
duarum tribuum, & dimidię erat totius Israel, quia
quamquam duæ tribus, & dimidia illam susciperent
in hęreditatem, tamen totus Israel eis illam dabat, sic
patet supra cap. 32. cum dixit Moyses ad totum Israel,
quòd si filij Gad, & Ruben, nollent transire Iordanē
cum eis ad pugnandum darent illis locum habitandi
inter seipsos in terra Chanaan, & si transirēt cum eis,
darent illis terram duorum regum Amorrhęorum,
sed si non esset totus Israel non posset eam dare, ergo
ad totum populum pertinebat, & pręcipue quia licet
terra post diuisionem pertineret specialiter ad aliquas
tribus, tamen ante diuisionem non pertinebat ad ali-
quam, sed ad totum populum, ideo ad diuisionem fa-
C ciendam non debebant poni viri specialiter de aliqui-
bus tribubus, sed de toto populo, & hoc erat poni de
singulis tribubus. Tertia ratio erat, quia conuenientius
ponebātur hic iudices de duabus tribubus, & dimidia
quàm de omnibus alijs, quia pertinebat vtilitas diui-
sionis ad alias, & non ad duas, & dimidiam. Melius au
tem, & liberius quis iudicat cum neutra pars causę ei
vtilis, vel inutilis est, quam cum aliquid eorum accide
re potest, ideo conueniens fuit, vt de his duabus tribu
bus, & dimidia, sicut de cęteris assignarent diuisores.

Quare de tribu Leui nullus diuisor positus fuit. Quæst. IX.

QVAERETVR amplius, quare de tribu Leui
D non fuit positus aliquis diuisor. Responde-
ri potest, ꝙ tribus Leui non erat susceptura
aliquam sortem in aliquo loco terrę promissionis s.c.18. & Iosue c.13. ideo ad eam nihil perti-
nebat de his iudicare, aut diuidere: ad reliquas autem
tribus pertinebat aliquid de possessione, ideo de quali
bet earum debet poni iudex. Sed arguet aliquis, quia
hoc modo non deberet poni aliquis diuisor de tribu
Ruben, & Gad, quia istæ nullam partē accepturæ erāt,
& tamen fuerunt positi aliqui. Dici potest igitur aliter
ꝙ ad tribum Leui non pertinuit, ꝙ esset aliquis iudex
de illa, quia non solum Leuitę non erant suscepturi
sortem, sed etiam non erant ipsi de populo, nec inclu-
debantur nomine filiorum Israel: sic.n. Deus iusserat
s.c.1. ꝙ non poneretur summa Leuitarum cum sum-
E ma filiorum Israel. Nec etiam de ipsis aliqui accipie-
bantur ad faciendum quidquam quod ptineret ad po
pulum, sicut patet de missione exploratorum, & simi-
libus s.c.13. Etiam dato, ꝙ deberent poni aliqui diuiso
res de singulis tribubus, non debebant poni de Leui-
tis, q̃a Leuitę nō faciebant tribū, cum diuiderēt Israel
per 12. tribus, & nulla earum erat de Leuitis. Sēn̄ vel-
lemus largè loqui aliquis de diuisoribus erat de tribu
Leui cum Eleazar esset de Leuitis, & ipse ponitur hic
vt principalis diuisor, sed nō propriè est ipse de diuiso-
ribus tribuū. Et si de tribu Leui aliquis ponendus fuis
set pter Eleazarū alius poneretur, sicut patet de Iosue,

qui erat de tribu Ephraim, & tamẽ præter ipsum fuit alius diuisor eiusdem tribus, vt patet in litera, eo quòd Iosue magis erat princeps diuisorum, quàm diuisor.

Ad quid ponerentur diuisores, cum diuisio futura esset per sortes. Quæst. X.

Quæreret aliquis, quid proderat, quòd ponerentur diuisores terræ, quia concordia p eos facta nihil valeret, cum omnia postea sortibus dirimenda essent. Respondẽdum est, quòd isti diuisores erant necessarij, & multum cõferebant, imo totum conferebant, quia dato, quòd sortes istæ, quæ ponebantur essent sortes communes, sicut istę quas nos ponimus, quæ a Deo specialiter nõ reguntur, sed magis quadam temeritate fortunæ, adhuc essent necessarij diuisores: nam sortes nõ possunt poni, nisi super aliquas partes diuisionis. Ista autem diuisio ab aliquo fieri debebat, & isti sunt, qui assignantur hic, ideo aliquid conferebant, quia necessarij erãt. Nec solum aliquid, sed totum, quia præter istorum diuisionem sortes nihil faciebant, isti namque primo diuidebant terram in tot partes, quot erant tribus, & secundum magnitudinem earũ sic faciebant pro portione in ipsis partibus diuisionis, & tunc positis cedulis sortium proueniebat cuilibet tribui illa pars, quę assignata fuerat a diuisoribus, nec errabat vnquam sors, vt declaratum fuit supra cap. 26. & Iosue ca. 15. Oportuit igitur ad hoc assignari viros peritos, & circa hæc expertos, ne aliquam tribum grauarent. Nam si ipsi errarent in assignatione possessionum quantum ad magnitudinem, & paruitatem pro qualibet tribu, necesse erat, vt sortes etiam si a Deo mouerentur errarẽt, sicut patet de sorte, quæ primo data fuit tribui Iudæ, & tamen erratum est in illa, ideo postea reducta est ad proportionem cum alijs, & quædam pars de ipsa decisa est, quam accepit in possessionem tribus Symeon, de quo late declaratum est Iosue capitu. 15. & 19.

An isti diuisores sint illi qui lustrauerunt terram describendo eam. Quæst. XI.

Quæreretur vlterius, an isti Diuisores terræ, qui hic ponuntur sunt illi, qui lustrauerunt terram describentes eam in volumine ad ponendum postea sortes, de quibus Iosue 18. cap. Dicet aliquis, quòd sic, quia isti diuisores positi fuerunt ad aliquid, sed non videtur esse aliquis actus proprius eorum, nisi describere terrã in partes. ergo ipsi fuerunt, qui descripserunt. Respondendum est, quod non fuerunt isti, quia Iosue fuit de istis diuisoribus, vt patet hic, sed Iosue non iuit ad describendum terrã, vt patet Iosue c. 18. cum ipse dixerit viris, qui ibant ad describendum, quòd irent per talem, vel talem partem, ergo non fuerunt ipsi diuisores descriptores terrę. Itẽ patet hoc, quia dicitur ibi, quòd postquam isti viri descripserunt terram, redierunt ad Iosue, qui erat in Silo in castris, ergo non iuit cum eis. Item patet hoc, quia dicitur præalle. c. Eligite, de singulis tribubus viros, vt mittam eos, & describant terrant, sed isti duodecim non poterant eligi, quia iam a Deo electi fuerãt, ideo oportet intelligi de alijs, quòd fuerint electi. Item patet, quia dicitur ibi, quòd de singulis tribubus eligerent viros ternos, sed hic de qualibet tribu solum fuit vnus acceptus, ergo non sunt isti, qui diuiserunt terram. Cum autem arguitur, quòd non videtur esse alius actus proprius istorum diuisorum, nisi describere terram, ergo ipsi descripserũt. Respondendum, ꝙ præter hoc ipsi habebant alios actus, scilicet facere diuisionem quando vellent, & ponere cedulas sortium, & assignare cuilibet tribui suam partem facta diuisione, sicut cum quis mittitur in possessionem iudicis auctoritate. Et hoc etiam, quod erat mittere viros ad describendum terram, pertinebat ad eorũ iurisdictionem: nam cum ipsis delegatum esset, quòd terram diuiderent delegabantur omnia, sine quibus non poterat hoc commode finiri. sic extra de offic. deleg. c. prętereа.

Quare in tribu Ephraim positi fuerunt duo, in alijs autem vnus. Quæst. XII.

Quæreretur vlterius, quare in tribu Ephraim fuerunt positi duo diuisores, scilicet Iosue, & quidam alius, vt patet infra, cũ in qualibet tribu vnicus esset diuisor. Respondendum est, quòd diuisores erant proprie duodecim, quorũ de qualibet tribu vnus erat, & in hoc non excedebat tribus Ephraim alias tribus, sed pręter hos fuerunt positi quidam principes, qui nõ proprie sunt diuisores, sed principes diuisorũ, & isti oportet, quòd essent de aliqua tribu, ideo in aliqua essent geminati. Sic fuit de tribu Ephraim, in qua specialiter datus est vnus diuisor, sicut in cęteris, & præter hoc fuit Iosue de eadem tribu. Iosue tamen non ponitur specialiter, vt diuisor, sed vt dominus diuisorum. Et patet, quia alias sicut ille vir, qui ponitur de tribu Ephraim nominatur specialiter diuisor pro illa tribu, ita etiam nominaretur ibi Iosue, sed non fuit nominatus.

Quare in tribu Ephraim fuerit positus præter Iosue alius diuisor. Quæst. XIII.

Quæreretur vlterius cum Iosue esset princeps diuisorum, & nihilminus haberet de iure in hac re quàm vnus de alijs diuisoribus, immo magis, quare fuit positus alius diuisor in tribu Ephraim pręter Iosue? Respondendum est, ꝙ Deus voluit de qualibet tribu dare vnum diuisorem, ideo debuit de tribu Ephraim dari vnus, sicut de cęteris, alioquin grauaretur ista tribus, fuit ergo assignatus specialiter vir, de quo infra, Iosue autem non fuit assignatus in diuisione specialiter, sed etiam si non assignaretur pertineret ad eum, quia ipse erat princeps populi, nihil ergo speciale dabatur tribui Ephraim, quod Iosue esset diuisor, cum hoc competeret ei ex principatu suo. Non erat etiam conueniens, quòd ipse solus esset diuisor in tribu Ephraim: nam tunc videretur ipse esse tanquam vnus de diuisoribus aliarum tribuum, cum specialiter esset constitutus, sicut quilibet de illis: sed hoc non erat, quia Iosue habebat maiorem potestatem, quàm alij diuisores cum ipse iuberet alijs, & posset eos cogere ad describendũ terram si ipsi essent negligentes. Hoc aliqualiter patet Iosue capitu. 18. vbi cum nec tribus peterent possessiones, nec diuisores eis assignarent, Iosue dixit supplens negligentiam eorum, vsquequo marcetis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, eligite de singulis tribubus ternos viros, &c. Itẽ non erat aliquid speciale in tribu Ephraim, quòd sumeretur Iosue in diuisorem tanquam si nullus sumeretur: sic enim de tribu Leui nullus fuit assumptus in diuisorem, & tamẽ Eleazar erat de diuisoribus, & erat de tribu Leui. Ideo dicendũ, ꝙ duodecim viris assignatis, primo, ꝓpter conuenit, ꝙ essent diuisores, quia præter istam assignationem non habebant aliud ius, Iosue tñ. & Eleazarus, quia erant principes populi, etiam si nõ fuissent specialiter assignati in diuisores, cõueniret eis propter principatum suum.

An

An isti duodecim diuisores sint illi, qui iuerunt ad explorandum terram. *Quaest. XIIII.*

QVAERETVR vlterius, an isti duodecim viri, qui ponuntur hic sint duodecim, qui missi sunt in terram Chanaan ad explorandum eam, de quibus supra cap. 13. Dicet aliquis, quod sic, quia ibi ponitur Caleb de tribu Iuda, & ipse ponitur hic. Sed dicendum, quod nō sunt isti viri, nam diuersa sunt nomina hic, & ibi, vt patet inspiciendo literam. Sed dicet aliquis, quòd non sequitur, quoniam interdum in scriptura nomina virorum, vel locorum sunt multiplicia, & cum in vno loco vnum nomen habuerint, alibi alijs nominibus appellantur, sicut saepe dictum est. Sed hoc stare non potest, nam si esset vnus vir, aut duo quorū nomina mutata essent, fortassis esset opinabile, sed hic sunt duodecim viri, & duodecim patres eorum, & supra ca. 13. ponuntur totidem viri, & patres sui, & non est cōcordia in aliquo nomine hic, & ibi, nisi in Caleb & patre eius: ergo satis videtur, quòd non sint ijdem viri. Sed quia adhuc ista probatio calumniabilis esset: dicendum aliter, scilicet, quòd isti non sunt illi, qui habentur ibi, nā de duodecim exploratoribus soli duo superfuerunt decem quippe coram toto populo subito perierunt, quando venerunt de explorando supra ca. 14. ideo alij viri sunt. Sed dicetur nunquid isti viri sunt duodecim principes tribuum duodecim, de quibus habetur supra ca. 1. Respondendum est, quod non, quia nullum nomen eorum, quae habentur hic ponitur ibi. Item solidius hoc probatur, nam omnes illi principes iam perierant, quia supra ca. 14. dicitur, quod omnes qui erant a 20. anno supra numerati perituri essent, sed principes, qui habentur s. ca. 1. computati fuerunt. Ergo iam mortui fuerant, quod patet, quia supra cap. 26. dicitur, quod in numeratione ibi facta nullus fuit de victis, qui computati sunt in mōte Sinai, sed manifestum est, quod illi principes, qui habentur supra c. 1. computati fuerunt ibi, ergo iam non erant superstites.

An isti duodecim possint esse principes tribuum, ita quòd essent filij praecedentium. *Quaest. XV.*

QVAERETVR amplius, an isti duodecim principes essent filij duodecim principum virorum, qui prius fuerant principes, ita vt isti possent esse principes tribuum. Ad hoc autem non sequitur inconueniens, quod ad praecedentia, quia licet principes, de quo supra cap. 1. nunc non superuiuerent propter sententiam datam, tamen filij eorum poterant superuiuere. Sed dicēdum est, quòd isti non erant filij eorum, quoniam hic ponuntur duodecim viri, & nomina patrum ipsorum, ergo deberēt esse nomina principum, quae habentur supra c. 1. & tamen nullum nomen istorum ponitur ibi: ergo videtur, quòd isti principes non habuerunt illos pro patribus, sed alios valde distinctos. Et si dicatur, quod possunt esse nomina mutata, sicut saepe eiusdem viri sunt multa nomina: dicendum non posse stare, quia forte hoc concedi posset in vno, vel in duobus: sed hic ponūtur nomina patrum duodecim principum, & nullum eorum est idem cum illis, quae habentur supra ca. 1. ideo nō sunt isti filij eorum, & hoc necessarium est, & hoc fortassis aliquis concedet. Sed dicet, quod isti sunt nepotes illorum principum, qui habentur supra cap. 1. & sic ponuntur hic, tanquam principes tribuum, cum veniant de progenie principum, & tamē nomina patrū suorum non sunt illa, quae habentur supra c. 1. quia illi non sunt patres eorum, sed aui. Sed hoc non est satis verisimile: nam dato quòd multorum istorum patres perijssent & aui, ita quod isti essent nepotes illorum prin-

A cipum, qui habentur s. c. 1. tamen quòd omnium eorum patres perijssent non est verisimile, & tunc stantibus patribus aliquorum, scilicet quod essent filij principum, qui habentur s. c. 1. ponerentur hic nomina aliquorum illorum cum hic describantur isti principes cum patribus suis, sed non est, quoniam nullius eorum ponitur hic nomen, ideo isti nō sunt filij, nec nepotes illorum.

Item patet, quia licet de caeteris esset aliqualiter calumniabile, tamen de Caleb manifestum est, quod nō sit de progenie illa, nam ipse ponitur tanquam princeps tribus Iudae: ergo deberet esse filius, vel nepos Naason qui fuit princeps in tribu Iuda. s. c. 1. sed non est, quia filius Naason fuit Salmon, vt patet Matt. c. 1. in Genealogia Saluatoris. Et ipse hoc tempore viuens erat, etiā

B tempore, quo Israelitae venerunt in Iericho cum accepit Raab Ierichontinam in vxorem, ex qua genuit Booz Matt. c. 1. ergo debebat ille poni tanquam princeps in tribu Iuda cum esset filius illius, qui principatus est in monte Sinai. Et iste principatus veniebat per lineam generationis, scilicet secundum familias, ideo viuente Salmon non fieret princeps Caleb. non debet ergo dici, quod isti duodecim viri sunt duodecim principes tribuum Israel: sed vocantur hic duodecim principes de singulis tribubus, non quod assumerentur principes ipsarum tribuum, sed quod de qualibet tribu assumptus fuit hic vnus vir, & ille erat princeps, scilicet diuisionis terrae, nam quia isti diuisuri erant totam terram Israelitis, & assignaturi eam, erant iudices ipsorum & principes. Vel dicitur, quod isti erant principes de singulis tribubus,

C scilicet principes familiarum, vel domorū: non tamen erant principes tribuum, & hoc sufficit. Si aliquis autē temper contenderet, quod isti essent principes tribuum, oportebat quod diceret, quod principatus in Israelitis non veniebat per progeniem in qualibet tribu, quia cum Naason fuisset princeps, vt patet s. ca. 1. debebat filius eius Salmon esse princeps, sed non ponitur hic ipse, & tūc superuiuebat, vt dictū est. ergo necesse est, quod vel isti non sint principes tribuum, vel principatus non veniat per lineam progeniei. Sed hoc falsum est, quia in veteri testamento omnia per progeniem deriuabātur, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Nam in spiritualibus summo sacerdoti succedebat filius eius in summum sacerdotem: Exodi 29. & Leui. c. 6. etiam in mi-

D noribus sacerdotibus hoc apparet, quia non erant minores sacerdotes, nisi qui essent de stirpe sacerdotum. Siquis autem de alijs conaretur accedere ad ministrādum moriebatur, vt patet supra ca. 3. In temporalibus quoque idem modus erat. nam reges per successionē veniebāt, vt patet ex processu tertij, & quarti libri Regum, ergo isti principes per successionem quoque venirent, & consequenter non essent isti principes tribuum, vt dictum est, sed essent alij aliqui principes ad hoc assignati, vt diuiderent terram.

CAP. XXXV.

E HAEC quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestrib. Moab supra Iordanem contra Iericho: Praecipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quae a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. Contra Orientem duo millia erunt cubiti

Iosue 21.

Vrbes Leuitarum.

cubiti, & contra Meridiem similiter erunt duo millia, ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur. Vrbes fugitiuorũ. Iosue 2. Eruntque vrbes in medio, & foris suburbana. De ipsis autem oppidis, quæ Leuitis dabitis sex erunt in fugitiuorum auxilio separata, vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem: & exceptis his alia quadragintaduo oppida, id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis. Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorũ Israel, ab his, qui plus habent, plures auferentur, & qui minus, pauciores. Singuli iuxta mensuram hæreditatis suę dabunt oppida Leuitis.

H*æc quoque*. Dicto de diuisione terrę quæ fiebat per sortem. Hic agitur de diuisione terre sine sorte, & tangũtur duo: primum de Leuitarum habitaculis: secundo de fugitiuorum receptaculis, ibi. *Ait dominus ad*.

An quæ sequuntur fuerint post præcedentia. *Quæst. I.*

Circa primum de ordine huius ad præcedẽtia dubium est, an fuerint ante illa, vel post. Et dicendum, quòd tam istud quam illa dicta sunt in eadem mãsione, scilicet in vltima. Quod satis apparet ex principio literæ, scilicet. Hæc quoque locutus est dominus in campestribus Moab, ergo etiam præcedentia ibi fuerat locutus. Et ex hoc etiam patet, ꝙ non fuerunt hæc in temporibus multum differentibus, quia tempus quo in mansione vltima Israelitę steterunt antequam ista dicerentur, fuit minus quàm quatuor mensium, quia Moyses dixit ista, & ipse mortuus est in principio mensis 11. post recitationem Deuteronomij, quam fecit prima die mensis 11. Deuterono. capit. 1. sed ad mansionem istã vltimam venerunt Israelitę forte in septimo mense, vel in octauo. Nam in principio mensis quinti anni huius 40. erant Israelitę in monte Hor, cum hoc tempore mortuus fuerit ibi Aaron supra capu. 33 & post hoc circuierunt multo tempore montem Seir, vt colligitur supra cap. 21. & Deuterono. ca. 2. Etiam pugnauerunt contra Amorrhæos, & ambulauerunt per plures mãsiones, ergo pro omnibus istis flueret tempus duorum mensium, aut amplius, & sic in septimo mẽse venerunt ad mansionem vltimam, vel aliquantum post, ergo in tempore intermedio septimi, & vndecimi mensis dicta fuerunt, & facta omnia, quæ habentur a cap. 22. vsque ad finem: ergo non fuit multum tempus inter ista, & illa quomodocunque se habeãt. Satis tamen dicendum, ꝙ hic sit ordo consequens, licet constare non possit: nam ista sunt præceptiua pure, & non est in eis aliquid historicum sm quod cognosci possit de ordine pręcedentium ad hoc, in scriptura tñ nunquam est recedendum ab ordine eius, nisi propter aliquam causam apparentem, s. ꝙ ex aliquo loco appareat, ꝙ non fuerit ille ordo rerum gestarũ, qui mostratur in litera: potissime, quia hic videtur fieri quædam continuatio, cum dicatur: Hęc quoque locutus est, idest non solum præcedentia Deus mandauit Moysi, sed etiam ista, ergo prius illa quàm ista dicta videntur. *Hæc quoque locutus est dominus ad Moysen*.

F Idest etiam ista præcepta, quæ habentur hic dedit illi, nam generale erat, ꝙ Deus non loqueretur ad populum per seipsum, vel per Angelum, sed loquebatur ad Moysen, & ipse illud populo significabat. *In campestribus Moab*. Ista est mansio vltima in deserto apud Iordanem, & vocantur campestria quædam loca non penitus plana, quę sunt inter descensum de mõtibus Abarim, & Iordanem, & sunt ibi duę mansiones, s. cãpestria, & planiora loca, vt patet supra cap. 33 Istud autem intelligitur de vltima mansione, quæ erat in Belsethim in planioribus locis Moab. Vocantur autem campestria Moab, quia ista terra pertinuit olim ad terram Moab, sed rex Sehon tulit eam de manu Moabitarum. *Contra Iericho*. Idest ista campestria sunt disposita contra vrbem Iericho, s. ꝙ est G Iericho occidentalis respectu istorum campestrium, quia Iericho est in parte Orientali terrę Chanaan, terra autem campestrium Moab est magis Orientalis, quàm tota terra Chanaã, & est in extremitate Occidentali ipsius, ideo erat contra Iericho, s. ꝙ ista sunt coniuncta Iordane interposito. *Super Iordanem*. Idest mansio ista erat super Iordanem, s. apud illum. Et dicitur esse supra, quia erat in locis eminentioribus, cum Iordanis fluat per humiliora loca, sic enim dicit semper de aqua, ꝙ est sub terra, quia descendit ad partes eius proniores, sic dicitur Psal. 23. quia super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum, idest orbis terræ est sup maria, & flumina. *Præcipe filiis Israel*. Ista, quę sequũtur dabantur per modum præcepti, quia obligabant H totam multitudinem, & sic poni oportuit: nam si ista spontanea essent, fortassis non darent Israelitę Leuitis de vrbibus suis ex auaritia, & sic non haberent Leuitę locum manendi in terra Chanaan. *Vt det Leuitis de possessionibus suis*. Hic vocantur Leuitę omnes, siue de genere sacerdotum, siue de simplicibus Leuitis, aliquando tamen soli minores Leuitæ vocant Leuitę, & alij vocantur sacerdotes, sed hic Leuita significat stirpem, & non ministrationis gradum. Istis iubebat Deus dari vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, quia ipsi non habebant aliquam partẽ terræ eis correspondentem: tota quippe terra diuisa fuit per duodecim sortes, secundum numerum duo- I decim tribuum Israel. Pro Leuitis autem nihil restabat, quod diuidi posset, sed quælibet tribus dare debebat Leuitis de vrbibus suis ad habitandum, vt infra dicitur.

Quare Leuitæ non acceperunt sortem cum aliis tribubus, cum ipsi essent vna tribus de tribubus. *Quæst. II.*

Quæreret aliquis, quare Leuitę non acceperunt sortem cum cęteris Israelitis, cum essent vna de tribubus Israel,

Respondetur, quod hoc factum est, ne grauarentur cæteræ tribus, nam nihil habebant Israelitæ, nisi terram illam de cuius fructibus alerentur: Leuitis autem datum fuit aliquod ius speciale super reliquas tribus, s. ꝙ acciperent ab eis omnium fructuum K decimas, & primitias, & redemptiones primogenitorum, & iura sacrificiorum, & reliqua, de quibus supra cap. 18 Illa autem, vt declaratum fuit ibidem, sunt maioris precij, quàm fructus vnius, vel duarum sortium quolibet anno. Nam etiam solæ decimæ erant plus, quàm fructus vnius sortis, quia erant duodecim sortes, & dabãtur decimę de illis: si ergo superadderetur Leuitis sors terrę efficerentur diuites in immensum, & essent multo excellentiores reliquis tribubus & daretur locus inuidiæ illis. nunc autem cum Leuitę nõ haberent aliquam partem terrę, reliqui Israelitæ sponte dabant sibi iura, quæ valerent plus quàm vna sors,

&

& etiam ipsi non grauabantur:nam alio modo quantum dabatur Leuitis adimebatur alijs tribubus, nunc autem nihil illis tollebatur. Item non debuerunt Leuitę accipere sortem,quia nihil profecisset eis,erat quippe terra ista ad colendum, sed Leuitæ non poterant occupari in cultu cum haberent ministeria Dei in sanctuario,maxime autem sacerdotes, qui nimis occupabantur,ideo perderetur terra sine cultore, reliquæ autem tribus terram colebant, quia non vacabant alijs operibus, ideo eis conueniebant sortes. Ob hoc autem Leuitis solum datę sunt vrbes ad habitandum,& suburbana ad pascendum pecora: nullę autem segetes, vel vineæ ad colendum traditę sunt. Item si Leuitis fuisset data aliqua sors, illi habitassent simul, sicut quælibet alia tribus accipiebat simul totam sortē suam,sed hoc non conueniebat,quia tunc nō possent ire faciliter ad ministrandum ad Sanctuarium domini:nam mutabatur Sanctuarium de loco in locum, ideo cum ad vnam extremitatem, vel partem regni Sanctuarium moueretur, esset difficile sacerdotibus & Leuitis ire ad illam partem, si autem loca sua eēsēt dispersa per terram Israel ad quamcunque partem Sāctuarium moueretur semper essent ibi aliqui Leuitę, & sacerdotes,& sic conuenienter fieri debuit, vt nihil haberent, sed ab alijs reciperent, & tamen non erant vrbes istæ datę penitus in Eleemosynam, cum cogerentur Israelitæ dare ex mandato Dei,& Leuitę habētes vrbes illas erant domini earum, sicut quęlibet tribus erat domina vrbium suarum. Erant tamen priuilegiatę vrbes Leuitarum, quòd non possent vendi alijs tribubus. De quo Leui.cap.vlti.

De possessionibus suis vrbes ad habitandum. Idest non accipiebant Leuitę partem aliquam terræ per seipsos a principio, quia hoc esset accipere sortem, sed solum recipiebant de possessionibus Israelitarum, scilicet, quod inter Israelitas primo diuidebatur sorte tota terra, & cum prouenisset tribui cuilibet pars vna de illa accipiebantur aliquę vrbes pro Leuitis. Et quamquam Leuitę haberent vrbes 48. sicut infra patet, tamen non dicebantur habere possessionē, sicut Israelitę, & hoc propter duo. Primo quia licet Leuitę haberent vrbes, tamen non habebant eas per sortem tanquam competeret eis ius diuidendi terram primo, & accipiendi partem, sed accipiebant vrbes istas per dationem aliarum tribuum, quęlibet enim dabat aliqua loca. Secūdo non dicebantur Leuitę habere possessionem,quia possessio,vel sors magis pertinet ad agros, vel vineas quàm ad ciuitates, & habitacula, cum ex illis habeatur vitę sustentatio, ex his autem non,sed Leuitę non acceperunt aliquos agros,sed solas vrbes, & suburbana, vt patet infra, ideo non dicebantur habere possessionem. & dicitur hic, quòd erunt vrbes ad habitandum, scilicet, quòd non indigebant eis Leuitę ad aliquem alium vsum, nisi ad habitationem,ideo quamquam nomine ciuitatis intelligerentur termini eius, tamen cum dabatur ciuitas aliqua Leuitis non dabantur agri,nec rura illius vrbis, quia ad habitandum solum erant vrbes datę, & non simpliciter. Dicitur autem,quòd si in istis vrbibus essent aliqui reditus, vt pote vectigalium, vel aliorum modorum, non pertinebant ad Leuitas sed ad tribum quę dedisset talem vrbem,etiam si intra ciuitatem essent aliquę lapidicinę, vel aurifodinę, vel minerę aliorum metallorum, vel similia non pertinebāt illa ad Leuitas, sed ad illos,qui dederant vrbem. Etiam totum territorium cuiuslibet vrbis vinearum,& agrorum, & viculorum non pertinebat ad Leuitas, sed ad dantes vrbem pręter mille passus in circuitu vrbis ad quamlibet partem, vt infra patet.

Qđo Leuitæ habēdo 48. vrbes non dicebantur habere possessionem.

Et suburbana eorum per circuitum. Dicuntur suburba-A na spatia adiacentia vrbi, quasi sub vrbe posita, & erāt ista suburbana mille passuum versus omnem partem, vt patet infra, & erant ad alenda pecora.

Vt ipsi in oppidis maneant. Idest vrbes erant, vt habitarent in eis Leuitę. Vocantur hic oppida vrbes, & villę:nam scriptura non distinguit vrbes a villis, sicut nos vulgariter loquentes distinguimus, sed omnia loca murata vrbes vocantur. In istis manebant Leuitę, & in his,vt communiter erat Sanctuariū domini, vel locus sacrificandi.

Sed dicet aliquis quomodo Leuitę manebant in diuersis vrbibus, quia ipsi debebant esse in Sanctuario ad ministrandum coram Domino semper?

Qđo Leuitę stabant in diuersis vrbibus, cum debebant esse ī Sāctuario.

Respondendum est,quod Leuitę, & sacerdotes erant B valde multi, scilicet tota vna tribus,& non possent capi in aliquo loco quantumcunque ille esset magnus, sed erant diuisi per plura loca. Etiam ista diuisio erat quoniam Leuitę non debebant semper esse in loco Sanctuarij ad ministrandum, sed seruiebant per vices tam sacerdotes, quàm Leuitę minores, vt colligitur primo Paralipo. a cap. 23. vsque ad 26. nam erant factę sortes inter sacerdotes, & vna ministrabat vno tempore,& alia alio, inter Leuitas quoque eodem modo erant diuisiones. Illud fuit tempore Dauid, qui hęc òrdinauit primo Paralipo.cap.26. sed etiam tempore Moysi, & toto tempore ante Dauid fuerunt inter sacerdotes,& Leuitas diuisiones ministrorum, scilicet, quòd non ministrabant omnes semper, sed qui ministraturi C erant veniebant de vrbibus suis, & manebant in Sanctuario statuto tempore, deinde reuertebantur in oppida sua succedentibus alijs in ministratione. Sic patet de Zacharia patre beati Ioannis,qui fuit de sacerdotibus,& ministrauit, Luc.cap.1. sed completo tempore ministrationis suę dicitur ibidem,quòd iuit ī domum suam,quę erat in deserto Iudęę. De tempore etiam Moysi dicitur, quòd si Leuitę,qui manerent in vrbibus desiderantes locū Sanctuarij vellent illuc ire, & ibi semper manere,daretur eis semper portio, quę consueuerat dari assistentibus, & pręter hoc id, quod debebatur eis in vrbibus suis, ergo non obligabantur Leuitę sacerdotes manere in loco Sanctuarij semper, nec manebant, vnde oportebat, quòd haberent alia D oppida.

Et suburbana sint pecoribus, atque iumentis. Idest suburbana vrbium assignabuntur pro pecoribus, & iumentis. Differunt enim pecora a iumētis, quia pecora sunt animalia pertinentia ad cibum: sicut bos, ouis,& capra,dum non sint volatilia nec aquatilia: iumenta vero sunt animalia pertinentia ad humanum adiutoriū ab adiuuando dicta, & ad cibum non pertinent, sicut equus,mulus,asinus,& chamelus. Indigebant autem Leuitæ suburbanis ad pascua istorū animalium, quia in istis abundabant nimis,& non indigebāt agris, nec vineis. Cuius causa patet, quia Leuitę accipiebant omnes decimas,& primitias de omnibus fructib9 terrę,& de animalibus, ideo sufficienter inde haberent alimentum,nec oportebat,quòd aliquam terram co-E lerent ad habendum fructus, ideo non fuerunt dati agri nec vineę, sed sola suburbana ad pascua. Etiam non possent sacerdotes, & Leuitę vacare culturę terrę ad plenum propter ministrationem, quam habebant in Sanctuario, pascuis autem egebant,quia habebant multa pecora, & iumenta super alias tribus:nam recipiebant Leuitę decimas omnium animalium, de quo Leuitici capitu. vigesimoseptimo. habebant etiā animalia de primitijs,multa quoque de votis, & oblationibus alijsque iuribus sacerdotalibus,de quibus supra capitu. decimo octauo. Vnde necesse erat abundare nimis in animalibus, & pro his danda erat Leuitis terra multum pascualis, habebant autem Leuitę ciuitates

tates

tates breniorum terminorum. Nam quæcunque ciuitas ipsorum habebat solum in circuitu mille passus siue magna, siue parua esset. Aliç autem ciuitates Israelitarum habebant maiores terminos, & hoc, quia vrbes Leuitarum non habebāt agros, & vineas ad colendum, sed solum loca pascualia, vrbes autem aliarum tribuum habebant agros,& vineas, & pascua,& in hoc Leuitç non erant multum onerosi alijs Israelitis cum parum acciperent de terra, quam ipsi colere possent.

Quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tenduntur. Ponitur mensura suburbanorū, scilicet, quòd non acciperent Leuitç totum terminū ciuitatis cuiuslibet, quæ daretur eis pro pascuis, sed erat determinatum spatium, scilicet mille passuū ad omnem partem, reliquum autem de terminis vrbiū istarum pertinebat ad illas tribus quarum erāt vrbes, & in hoc non erat differētia, siue essent vrbes magnç, siue paruç, quia quçlibet solum habitura erat mille passus per circuitum.

Quomodo computarentur suburbana ciuitatum, quæ dabantur Leuitis. Quæst. III.

QVAERET aliquis de istis vrbibus, quæ dabātur Leuitis: quomodo computarentur suburbana earum per mille passus, scilicet si in hoc medio essent agri, vel vineç, an deberent computari de suburbanis, vel non. Si enim dicatur, quòd debebant computari, videbitur fortassis inconueniens, quia Leuitç non habituri erāt agros, aut vineas, sed solum pascua, & hoc modo haberent agros, & vineas. Etiam grauarentur Israelitç cum Leuitç reciperent agros eorum. Si autem dicatur è contrario, quòd non computabantur agri,& vineç, stat inconueniens, quia tunc non possent habere Leuitæ loca pascuorum: nam debebant computari isti mille passus a mçnibus vrbium, vt patet in litera, sed contingit, vt communiter in locis coniūctis vrbi esse agros, & vineas, ergo possent habere Leuitç mille passus in circuitu vrbium, ī quibus pauca essent loca pascualia, & sic fraudarentur Leuitç.

Sciēdum igitur, quod computatio ista fiebat a mçnibus vrbium continue vsque ad mille passus per circuitum ad omnem partem, & omnia loca media debebant redigi in pascua, vnde licet ibi essent agri, vel vineç aut arbusta, quando istç ciuitates datç sunt Leuitis, debebant relinqui omnia pro pascuis, ita vt amplius non essent ibi vineç, vel segetes. & sic non fraudabantur Leuitç quantum ad suburbana eis debita.

Et quando arguitur, quòd Leuitç non debebant habere agros, aut vineas, verum est quantum ad hoc: quod non colerent illos ad percipiendum inde fructus, sed bene poterant habere ad redigendum in pascua pecorum, & iumentorum.

Et quando dicitur, quòd grauarentur alij Israelitæ quia tollerentur eis agri: dicendum, quòd grauamen esset si præsupponatur, quòd ipsi habituri erant omnes agros, sed hoc modo etiam diceretur, quòd grauarentur cum darentur Leuitis aliquç vrbes, vel suburbana cum primo pertinerēt omnia ad Israelitas, sed in hoc nemo dicit eos grauatos cum Deus sic statuerit, vt darentur quçdam vrbes Leuitis cum suburbanis, ergo nec debent esse grauati, si darentur eis agri, qui erant apud vrbes ad redigēdum in pascua pecorum.

Sed arguetur, quòd nullo modo conuertebantur isti agri in pascua, quia isti dabantur tribubus, ad quas pertinebant vrbes illç, ergo non conuertebantur in pascua. Antecedens patet, quia Iosue 21. capit. cum dicitur, quòd ciuitas Hebron pertinebat ad Caleb,&

F postea fuit data sacerdotibus, sed agros eius, & viculos possedit Caleb.

Respondendum est, ꝙ hoc intelligitur de agris illis, qui non erant suburbana: nam ciuitas ista habebat rura multa,& magnum territorium: demptis ergo mille passibus in circuitu ciuitatis reliqua pertinuerūt ad Caleb siue agri, siue territoria, agri tamen qui erant in istis mille passibus redacti in pascua, & isti non pertinuerunt ad Caleb.

An si in suburbanis essent aliqua rura essent Leuitarum. Quæst. IIII.

G QVAERETVR vlterius, si in istis suburbanis vrbium essent aliqua rura an pertinerēt ad Leuitas, scilicet, vt habitarent in eis, sicut in vrbibus, vel non.

Respondendum est, quòd rura, & viculi adiacentes vrbibus non pertinebant ad Leuitas, sed ad illos, quorum erant illç vrbes, sic patet de Hebron: nam Iosue capitu. 21. dicitur, quòd Caleb possedit agros Hebron,& viculos eius,& vrbs mansit Leuitis. Videtur ergo, quòd licet essent viculi in territorijs vrbium, nō pertinerent ad Leuitas, sed ad Israelitas. Et causa est, quia non dabantur Leuitis, nisi vrbes, & suburbana ad alenda pecora, sed non poterant conuenienter viculi, vel rura redigi in suburbana, ergo licet essent intra suburbana non pertinerent ad Leuitas, erat tamē hoc, quòd si illi viculi haberent prædia quçcunque,
H vel territoria, quç non distarent ab vrbe per mille passus, computabantur etiam illa in suburbanis Leuitarum,& sic per accidens nocebatur talibus locis, quia licet non essent ipsa loca danda Leuitis, tamen partes territoriorum suorum auferebantur eis, & incipiebant habere ista loca territoria sua distantia ab eis, nullus tamen viculorum, vel rurum cedebat Leuitis ad habitationem, quia iam haberent vltra id, quod Deus dederat, scilicet vltra 48. vrbes, quas solum tradidit ad habitationem illis.

Contra Orientem duo millia erunt Cubiti. Hic determinatur magis in speciali mensura suburbanorum, scilicet, quod quçlibet ciuitas haberet contra Oriētem
I duo millia cubitorum pro suburbanis,& totidem versus omnem partem.

Quare deberent describi suburbana, vbi non essent per mille passus. Quæst. V.

QVAERET aliquis quid si istç vrbes essent in extremitatibus regnorum, ita quòd aliqua earum non haberet duo millia passuum vsque ad cōfinia alterius regni, quomodo debebant ibi describi suburbana.

Respondendum est, quòd vrbes datæ Leuitis non fuerunt datç per sortem, quia tunc potuisset euenire, quòd aliquç vrbes fuissent eis datç in extremitate regnorum, vel in locis separatis, sed fuerunt datæ ex electione, scilicet, quòd ipsi, qui erant de aliqua tribu
K de vrbibus suis eligebant aliquas, quas darent Leuitis, vt declaratum fuit Iosue capitu. 21. & tunc poterant eis dare tales vrbes, quç non essent in extremitatibus regnorum, nec paterentur istud inconueniens. Sic quoque esset de vrbibus, quç erant in visceribus ipsius terrç Chanaan, quia aliquç essent, ita coniunctç alijs ex aliqua parte, quòd non possent ibi assignari spatia suburbanorum, quin alijs vrbibus aliquid adimeretur de territorijs suis.

Et tunc dicendum, quòd aut istç vrbes erant in extremitatibus sortium, scilicet, quòd illa vrbs, quç deberet dari Leuitis de tribu Iudæ esset in confinio sor-

tis Beniamin, & essent, ita coniuncta, quòd non possent assignari i suburbana, nisi adimeretur aliquid de terra sortis Beniamin.

Et tunc dicendum, quòd tales vrbes non poterant dari Leuitis, quia aut fraudarentur Leuitę, scilicet si darentur eis suburbana non habentia duo millia cubitorum, vel grauarētur, qui essent de tribu Beniamin cum tolleretur eis aliquid de territorijs suis ad dandum Leuitis. Si autem essent istæ vrbes in medio sortium, vtpote in sorte Beniamin essent aliquę duæ vrbes, quarum territoria vnius versus aliam non erāt duorum millium cubitorum.

Tunc dicendum, quòd bene poterant dari tales vrbes Leuitis, quia id quod deficiebat vni vrbi de territorio, suppleret de territorio alterius vrbis, & in hoc B nulli præiudicabatur, quia tota gens vnius tribus poterat mutare terminos vrbium antequam esset ius alicui quęsitum specialiter, scilicet ante diuisionem factam, & sic accidit in vrbibus datis Leuitis, quoniam cum Israelitę acceperūt sortes suas antequam specialiter possiderent separauerunt vrbes, quas daturi erāt Leuitis, vt colligitur ex processu Iosue decimonono, & vigesimoprimo capitu. vbi post factam diuisionē terræ Chanaan inter tribus Israel in Silo ponitur de separatione vrbium pro fugitiuis, & de vrbibus Leuitarum, & hoc antequam recederent Israelitę de Silo, sed antequam inde recederent, nondum acceperat aliquis specialiter possessionem, ergo ante diuisiones speciales tribuum quantum ad partes correspondentes C in familijs suis, & domibus fuit facta separatio ciuitatum pro Leuitis, & sic potuerunt hęc conuenienter fieri.

Quomodo concordari debent ista dicta quòd suburbana sint extensa per mille passus, & post dicat per duo millia cubitorum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quomodo ista litera stare possit, quia supra dicitur, quòd suburbana extendebantur spatio mille passuum, & hic dicitur, quòd extendebātur spatio duorum millium cubitorum.

Aliqui respondent, quòd tantum continetur in D mille passibus, sicut in duobus millibus cubitorum, & sic est eadem mensura, licet nomina sint diuersa.

Sed hoc non tenet Nicolaus nec Hebręi. Etiam arguunt, quia hoc est contra quantitatem quam cōmuniter assignamus passui, scilicet quinque pedes, cubito autem damus duos pedes, ideo mille passus essēt duo millia, & quingenta cubitorum.

Ad hoc respondent isti, quòd passus solum continet quatuor pedes, & sic mille passus sunt duo millia cubitorum.

Sed contra hoc stat argumentum, quia in Hebræo semper ponitur cubitus: nam primo nominantur mille cubiti, & deinde duo millia cubitorum, & sic non stabit, quòd ista mēsura sit eadem, ideo aliqui Hebręi dicunt, quòd ciuitates Leuitarum habebant in cir- E cuitu mille cubitos, deinde duo millia cubitorum, & sic habebat quodlibet oppidum in circuitu tria millia cubitorum, siue leucam, & dimidiam, vt aliqui computant.

Sed ponuntur mille cubiti distincti, quia in primis mille cubitis, qui erant coniuncti ciuitati non plantabantur vineę, nec colebantur agri, sed solum erant ad recreationem hominum, & ad pastum animalium, alij duo mille cubiti poterant esse pro plantationibus, vel quibuscunque vsibus, & sic dicunt, quòd potest concordari litera Hebraica cum litera nostra dicendo, quòd accipiatur passus, & cubitus pro eodem, vt A sicut in Hebręo dicitur mille cubitorum; ita dicatur hic mille passuum. Et si arguatur, quòd valde maior est quantitas passus, quàm cubiti.

Respondetur, quòd passus secundum aliquos est quinque pedum secūdum alios est quatuor. & potest accipi passus dupliciter, scilicet aut pro quantitate occupata inter pedem, & pedem mouentis se, aut pro quantitate ista addita quātitate, quæ sub pedibus est. — Passus quantus.

Secundo modo passus continet quatuor pedes, & est duplex ad cubitum, primo modo accipiendo, passus continet duos pedes, quia inter pedem, & pedem duo pedes spatij continētur, & isto modo cubitus est ęqualis passui, & sic volunt intelligere, quod litera nostra accepit, scilicet, quòd per mille passus intelligeret B mille cubitos. Sed in hoc est duplex error, primus quia iste sensus non potest applicari literę nostrę: secundus quia non potest stare secundum veritatem.

De primo patet, quia in Hebræo ponitur hic cubitus tam in primo quàm in secundo, & nunquam ponitur passus. Si autem litera nostra voluisset intelligere cubitos per passus quare vteretur ista obscuritate loquendi, potissimum quia deuiat ab Hebręo, & non erat aliqua causa ad deuiandum, immo clarior sententia erat ponendo cubitos quàm passus? si forte vellet litera nostra intelligere sensum illum, quem litera Hebraica facit in cortice. ideo sensus literæ nostrę est, quòd solum essent mille passus, & isti sunt duo millia cubitorum: nam cubitus continet duos pedes, & pas- C sus continet quinque si accipiatur vnus passus, & tamen quando accipiuntur multi continue passus continet quatuor pedes. Et causa est, quia inter pedem, & pedem mouentis se sunt tres pedes, & duo pedes terrę sub pedibus eius erunt quinque, sed si hoc accipiatur in vno passu non poterit accipi in multis continuatis, quia iam pro sequenti passu solum manerent quatuor pedes, ideo in mouente se continuę si accipiantur passus vniformiter necesse est accipi quatuor pedes in quolibet passu, scilicet tres pedes terræ inter pedem, & pedem mouentis se, & quantitas terrę sub vno de pedibus eius, terra autem sub alio pede computabitur pro sequenti passu, & sic fieret continue in omnibus, ideo hoc dato sunt passus dupli ad cubitos, D & ob hoc cum ponantur in Hebręo supra mille cubiti, & hic iterum duo millia cubitorum visum est impossibile literę nostræ, ideo concordando transtulit passus pro cubitis, in primo, & in secundo posuit cubitos eo, quòd tantum continet mille passus, sicut duo millia cubitorum: litera autem Hebręa est interdum multum confusa, & ponit vnum pro altero, & sic posuit cubitos primo quàm si posuisset passus, litera autem nostra voluit eam exponere, & posuit passus, & cubitos: manifeste autē apparet, quòd sit vtraque sententia supra, & hic, & isti cubiti non sint aliquid additum ad præcedentia, quia supra ponebatur terminus suburbanorum, scilicet, quòd essent mille passus. Hic autem declarat quomodo sint, scilicet ad Orientem duo millia cubitorum, idest mille passus, & totidem E ad occidentem, & sic de alijs.

Secūdum horum erat, quòd sensus quem isti faciebant non potest stare: dicebant enim quòd erant tria millia cubitorum versus omnem partem, & in primis mille cubitis non poterant Leuitę aliquid colere de agris, vel de vineis, sed relinquebant pro pascuis, in duobus millibus autem cubitis sequētibus dicunt, quòd poterant plantare, & similia facere.

Sed hoc non stat, quia Leuitę non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed

Sed hoc falsum est, quia non acceperunt ipsi here ditatem, sicut cæteræ tribus, sed solum ciuitates ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora Iosue capit. decimoquarto, ergo non poterant poni illi duo mille cubiti.

Item adhuc concesso, quòd Leuitæ possent habere agros, & vineas, quod falsum est non deberet esse talis distinctio, scilicet, quòd in mille cubitis haberent pascua, & in alijs quodcunque vellent, siue agros, siue vineas, quia hoc nihil agit ad rem: nam dato, quòd possent habere agros, & vineas ipsi prouiderent sibi quantum de agris, & vineis, & quantum de pascuis habituri essent, sicut viderent expedire. Nec erat determinatio illa conueniens, quia alicubi sufficeret habere minus quàm mille cubitos, & alicubi non sufficeerent. Item similiter debuisset esse in alijs Israelitis: nam ipsi habebant agros, & vineas, & pascua, & tamē fuit determinatum illis quantū haberent de pascuis, & quantum de agris, ita igitur fieret in Leuitis.

Ideo dicendum, quòd non potest stare sensus, sed redeundum ad sensum supra assignatum, ita quòd solum essent mille passus in circuitu, & isti sunt idem quod duo millia cubitorum per modum dictum, & hic solum explicatur, quod dicebatur supra.

Et contra Meridiem similiter duo millia. Scilicet duo millia cubitorum versus omnem partem. Ponuntur hic duo millia cubitorum, & quamquam ponantur hic solum versus quatuor puncta cœli, tamen intelligendum est ad omnem partem, quæ est inter ista quatuor puncta, verbi gratia si fieret circulus, cuius centrum esset ciuitas, & semidiameter esset cubitorum duorum millium, tunc in omni parte arcus circunferentiæ distaret a cētro per duo millia cubitorum, & illud esset assignatio suburbanorum.

Ad mare quoque quod respicit occidentem. Idest ad partem Occidentalem, Sacra enim scriptura accipit mare pro occidente, quia loquitur secundum consuetudinem terræ Chanaan, quia in terra illa latus Occidentale clauditur a mari mediterraneo totaliter, vt patet præcedenti capitu. ideo nihil magis est dici ad occidētem, quàm ad mare, litera tamen nostra communiter transtulit ad occidentem quamquam in Hebræo ponatur ad mare. Et ratio est, quia licet respectu Hebræorum habitantium in terra Chanaan esset mare pars Occidentalis, tamen respectu nostri non est, ideo non esset cognitum quid significaret mare, hic tamē clarius ponitur, quia nō dicitur ad mare absolute, sed ad mare, quod respicit Occidentem, & tunc est sensus, quòd in terra Chanaan erant tria maria, duo ab Oriente, & vnum ab Occidente, ab Oriente namque vbi copulatur latus Oriētale lateri Meridiano est mare Sodomorum, quod alias vocatur mare mortuum, vel mare salsissimum, de quo præcedenti capitu. In eodem autem latere Orientali magis circa medium latens est mare Genesareth, quod vocatur præcedenti capitu. mare Ceneret, & est in terra Galilææ, vnde vocatur mare Galilęę, vel Tyberiadis: Ioann. capit. sexto. tertium mare est ad Occidentem, & istud claudit totum latus Occidentale, est autem istud mare magnum, quia est Mediterraneū egrediens de Oceano. Alia duo maria non sunt propriè maria, quia nec sūt ipsum mare magnum, nec brachia eius, sed quędam magnę lacus. Hic autem intelligitur de mari magno, quod est ad Occidentem.

Eadem mensura erit. Scilicet duorum millium cubitorum. *Et a septentrionali plaga.* Scilicet a parte aquilonari: plaga enim significat partem mundi, & aliquādo significat vulnus, aliquando armaturam ceruorū, vel aliorum brutorum capiendorum.

Aequali termino finietur. Scilicet duobus millibus passibus, ita quòd ex omni parte suburbana essent æqualia. *Eruntque vrbes in medio, & foris suburbana.* Idest nō assignabuntur suburbana solum ad vnam partem vrbis, scilicet ad Occidentem, vel ad Orientem, sed ad omnem partem, & sic erant vrbes in medio, idest ex omni parte æquidistantes termino suburbanorum, sicut facto circulo centrum ab omnibus partibus eius æquidistat, & sunt suburbana foris, idest in circuitu.

De ipsis autem oppidis. Secundum aliquos incipit hic secunda pars capituli, scilicet de fugitiuorum receptaculis, secundum alios incipit infra. *Ait dominus ad Moysen.* Sed in hoc modicum differt. Et ponitur hic modus accipiendi vrbes pro Leuitis.

Dictum enim fuerat, q̄ de possessionibus Israelitarum darentur vrbes Leuitis cum suburbanis, hic autem determinantur, quot vrbes essent, & a quibus acciperentur, & quid de eis fieret. Et dicitur, quòd de vrbibus Leuitarum acciperentur ciuitates pro fugitiuis.

Quæ Leuitis dabitis. Scilicet, quando diuiseritis vobis terram etiam assignabitis vrbes pro Leuitis, & accipiuntur hic Leuitæ non pro ministerio, sed pro genere, quia omnes tam sacerdotes, quàm Leuitæ accipiebant vrbes.

Sex erunt in fugitiuorum auxilia separata. Idest sex vrbes erunt, ad quas possint confugere fugitiui. Isti sunt, qui fuderunt sanguinem inuoluntarij, ideo datur eis locus, in quo possint securi viuere vsque ad mortem summi sacerdotis, & postea redire in terram suam, vt patet infra. Erant autem istę vrbes priuilegiatę, quòd homicidę ad eas confugientes non possent inde educi, nec ibi occidi: aliquando si aduersarius occideret hostem suū ibi dato, quòd iste reus esset, quia infringebat imunitates locorum, iste occisor erat reus mortis, in quocunque tamē alio loco proximus occisi apprehenderet occisorem, poterat eum occidere impune, etiam si apud portam ciuitatis vrbis refugij, dum tamen non esset ingressus in eam, etiam si iste non esset reus mortis, vt patet infra. De istis autem sex oppidis sciendum, quòd non debebant vbicunq; signari, sed in locis proportionabilibus secundum distantiam, scilicet, quòd non ponerentur omnes sex vrbes simul, vel in partibus separatissimis terræ Chanaan, sed terra illa mensuraretur, & assignarētur istę sex vrbes in ea secundum ęquidistantiam, scilicet, quòd essent diffusæ istæ vrbes per totam terram Chanaan, & tātum distaret vna ab alia, sicut alia ab altera, ita quòd non esset aliqua regio in terra Chanaan, quę haberet a se multū distantes omnes vrbes refugij. Causa huius est, quia aduersarius, scilicet propinquus occisi poterat persequi occisorem, & interficere eum, vbicunque apprehenderet ante vrbem refugij, ideo si multum distarent omnes vrbes refugij ab aliquo loco contingeret, quòd multi occisores innoxij antequam peruenirent ad vrbem refugij, occiderentur a propinquis occisorum, quod erat inconueniens. Ista causa redditur Deuteronom. capitū. decimonono.

Sciendum vlterius, quòd istæ sex vrbes non solum fuerūt assignatę pro fugitiuis, sed etiam aliæ tres, quia iussit dominus Deuteronom. decimonono capit. tres alias assignari: fuit enim istud mādatum datum a principio de sex vrbibus, deinde Deuteronom. decimonono capitu. iussit Deus, quòd assignarentur tres alię vrbes pro fugitiuis cū dilataret Dominus terminos terrę Hebręorum.

Sciendum vlterius, quòd de istis sex vrbibus tres erant ante transitum Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidię, & alię tres in terra Chanaan. Primę tres fuerunt assignatę per Moysen, scilicet Bosor, Ramoth, & Gaulon Deuteronō. capitu. quarto, alias autem

autem tres in terra Chanaan non assignauit Moyses, quia non transiuit Iordanem, sed pręcepit Israelitis, quod assignarent eas infra, cum dicitur: Quando trāsgressi fueritis Iordanem decernite quę vrbes esse debeant in pręsidia fugitiuorum. ponitur tamen de illis vrbibus Iosue capitu. 20.

Quare vrbes refugij assignatæ fuerunt in terra Leuitarum, & non in terra aliarum tribuum. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, circa hoc quare assignabantur vrbes refugij in terra Leuitarum, & nulla earum assignabatur in terra Israelitarum.

B Respondendum, quòd hoc videbatur conuenire propter duo. Primo quia istæ vrbes non debebant esse coniunctę nimis, nec multum distantes, sed dispersę proportionaliter per ipsam terram Chanaan, & sic erat de vrbibus Leuitarū, quia ipsi non habebant omnes vrbes simul, sed dispersas per terram omnium tribuum, ideo ibi conuenienter ponerentur, ideo pertinebat ad Leuitas habere vrbes istas, qa liberare a morte magis pertinet ad ministros Dei, quàm ad alios populares, ideo postea inolitum est, vt qui occiderint, vel aliquid praue commiserint ad ecclesias fugiant, vt ibi saluentur, non erant tamen eadem priuilegia ciuitatum refugij, & Ecclesiarum nostratum. Nam in Ecclesijs liberantur homines quodcunque delictum fecerint exceptis quibusdam, de quibus. extra, de im- C munitate Ecclesiarum per totum, & pręcipue in cap. inter alia. De hoc autem an esset eadem immunitas ciuitatum refugij, & Sanctuarij in veteri testamento, & an esset eadem immunitas Sanctuarij veteris testamenti, & Ecclesiarum nostrarum, & dato, quòd non esset, quare non fuit eadem immunitas ibi quæ hic, & an licuit, & quare in veteri testamento fuerunt vrbes refugij, & solum habuerunt priuilegia, quę habentur infra late declaratum est Iosue 20. capitu.

Quare primo assignata fuerunt sex ciuitates refugij, postea tres, & non omnes simul. Quæst. VIII.

D QVAERETVR amplius circa assignationem ciuitatum refugij cū assignatę fuerint sex a principio, & postea iussū est de tribus, quare non assignatę fuerunt omnes nouem a principio.

Respondebit aliquis, quòd hoc fuit, quia a principio non habuerunt Iudæi terram, in qua assignarent istas tres vrbes. Nam viuente Iosue non fuit capta tota terra de manu hostium, sed latissima regio derelicta est hostibus, Iosue capitu. 13. & Iudi. cap. 3. Cū autem illa terra capta esset, vel magna pars eius, debebant assignari tres vrbes, & hoc est, quod dicitur Deuteronomij decimonono ca. scilicet cum disperdiderit dominus Deus tuus gentes, tres ciuitates separabis tibi in medio terrę.

E Sed arguetur, quòd debuissent ciuitates istę a principio designari quamquam non caperētur de manu hostium, postea autem cum essent captę deseruirent, vt ciuitates fugitiuorum: sic enim factum est de magna parte terrę Chanaan: nam tempore Iosue nō erat capta tota terra. Iussit tamen dominus, quòd tota diuideretur, quia postea capienda erat: Iosue 13. capitu. & sic factum est: nam in sorte Iudæ prouenerunt ciuitates terræ Philisthijm Iosue cap. 15. & tamen illa non erat capta tūc, nec legitur fuisse capta, quin potius mā sit vsque ad destructionem Babylonicam, cum de ea prophetauerit tunc Zacharias capitu. 9. sic etiam fuit de terra Tyri, & Sidonis, quæ prouenerunt in sortem

A tribus Aser, & tamen non fuerunt captę, sed manserunt vsque ad tempus Saluatoris ibi Chananei: Iosue 19. & Matth. capitu. 15. & sic in cęteris tribubus.

Respondendum est, quòd non debuerunt tres ciuitates vltimę separari a principio, sed postquam esset tradita terra in potestate Iudæorum. Pro quo sciendum, quòd istarum nouem ciuitatum tres primę assignatę sunt ante transitum Iordanis, & alię sex assignādę erant in terra Chanaan. De istis sex assignatę sunt tres immediate, vt Iudæi introierunt in terram illam, de quibus Iosue capit. 20. alię autem tres non fuerunt assignatæ, nec legitur, quòd postea fuerint assignatę, creditur tamen, quòd fuerint assignatę tempore Salomonis, vel pauloante, cum tunc Iudęi peruenerint ad B suam maximam potestatem. sed a principio non conueniebat, quòd assignarentur istę tres ciuitates, quia nescirent Iudęi quantum de terra Chanaan prouenturum erat eis, nunquam enim fuit in eorum potestate tota terra Chanaan, quantum ad hoc, quòd ipsi habitarent in tota illa, licet fecerint sibi gentes illas tributarias. Si igitur a principio assignassent omnes vrbes, quæ assignandę erant, distinxissent eas secundum proportionem totius terrę Chanaan, & hoc non conueniret, quia cum nunquam fuit tota terra in potestate eorum, contingeret, quòd aliquę vrbes de assignatis essent in terra, quæ non caperetur, & non proficerent pro fugitiuis, ideo oportebat iterum assignari. Fuit ergo conueniens, vt a principio assignarentur tres vr- C bes, & deinde cum peruenirent Iudæi ad maximam potestatem suam assignarentur alię tres secundum ꝓportionem illius terrę captæ, & non secundum proportionem ipsius terræ Chanaan: quæ si tota fuisset Iudęis tradenda ad habitationem eorum, forte non iussisset dominus solum nouem vrbes assignari, sed forte duodecim aut plures. De diuisione autem totius terrę Chanaan inter tribus, etiam si non esset capta terra illa, aliud est, quia non sequebatur aliud incōueniens ad istam diuisionem: immo si non fuisset tūc diuisa tota terra, oportebat quòd Iudæi sępissime facerent diuisiones, quod erat difficillimum, & contentiosum valde. Hoc patet, quia solum fuisset diuisa terra, quę acquisita fuit tempore Iosue, & deinde acqui- D rerentur quatuor, vel quinque vrbes, & oportebat illas iterum diuidi, & si post hęc acquirerentur decem vel duodecim oportebat rursus diuisionem fieri, & sic toto tempore, si autem a principio tota terra diuideretur proportionaliter inter tribus, tollerētur multi labores, qui inessent in frequētissimis diuisionibus, etiam si fieret melius, quia cum tres, vel quatuor vrbes diuiderentur nouem tribubus, & dimidię, non poterant diuidi proportionaliter, sed necesse erat, quòd aliquę tribus grauarentur, & sic in partialibus diuisionibus fierent multa grauamina. Cum semel tota terra diuideretur, fieret hoc per partes proportionales secundum numerositatem cuiuslibet tribus, ideo melius erat sic.

Item tollebatur inconueniens, quia facta totali di- E uisione, quamquam non esset tota terra acquisita, determinatum esset de quolibet loco, qui acquireretur ad quem peruenire deberet: nam ad illos perueniebat in quorum sorte erat, & non fiebat amplius aliquā diuisio. Item incitabantur tribus ad facilius acquirēdam terram, nam cum cuilibet tribui esset assignata terra sua solicite agebat, vt erueret terrā suam de manibus hostium, & sic quælibet tribus pugnabat contra Chananęos illos, qui erant in sorte sua, si autē non esset facta diuisio totalis, terra quę nondum esset acquisita non pertineret ad aliquam tribum specialiter, sed ad totum populum, totus populus nō moueretur ita faciliter, nec solicite curam haberent rerum com-

munium

muniũm ad pugnandum pro illis, ſicut faceret quælibet tribus pro terra ſua, cum ſciret eam ſpecialiter ad ſe pertinere. Et ſic fiebat, quia quęlibet tribus pugnabat contra hoſtes terræ ſuę, & vna adiuuabat aliam, vt adiuuaretur ab ea, ſic patet Iudi. cap. 1. ſcilicet, & ait Iudas Simeoni fratri ſuo, aſcende mecum in mea ſorte, & pugna contra Chananęum, vt & ego pergam tecũ in ſorte tua. De omnibus alijs etiam tribubus ibidẽ habetur, quòd pugnauerint ſpecialiter contra hoſtes ſuos. Fuit igitur conueniens, quòd tota terra Chanaan a principio diuideretur, licet non eſſet tota acquiſita. De vrbibus tamen refugij non fuit conueniens, quòd a principio aſſignarentur, ſed poſtea cum Iudæi peruenirent ad maximam poteſtatem.

Occiſores inuoluntarij erant tuti in ciuitatibus refugij ſolũ, & de diſtinctione inuolũtarij.

G *Vt fugiat ad ea, qui fuderit ſanguinem.* Hic ponitur abſolute de effuſore ſanguinis, ſed Ioſue capit. 20. ſolum dicitur de eo, qui effudit ſanguinem neſciens, & infra in litera dicitur in præſidio fugitiuorum, qui nolentes ſanguinem fuderint. Idem autem eſt ibi eſſe nolentem, & eſſe neſcientem, quia dicitur agere neſciens, qui agit propter ignorantiam tanquam propter cauſam, nolens autem ſecundum Ariſto. 3. Ethico. magis dicitur de coacto, vel violentato quam de ignorante, quorum vterque vocatur inuoluntarius, ſed hic non poteſt accipi nolens pro coacto, quia nullus poteſt eſſe coactus ad occidendum alterum, niſi multum a caſu, vt ſiquis haberet gladium euaginatum nihil malum cogitans, & aliquis impelleret eum ſuper alium, & occideret, vel fortis ventus impellens faceret, quòd H tranſuerberaret alium gladio, diceretur eſſe ſimpliciter violentia, & iſtud exemplum de homine portato a vento ponit Ariſtotel. 3. Ethicor. cum dicit: Si ſpiritus hominem alicubi tulerit, ideſt ventus, ſed ad hoc non attẽdebat legiſlator, quia iſta rariſſima ſunt, ideo accepit nolentem, & neſcium pro ignorante, & iſta ignorantia non eſt ſimpliciter, ſed ſolum ipſius finis, vt patet in caſu dato Deuteronomij, decimonono capitulo, ſcilicet ſi aliquis iuit cum alio in ſyluam ad ſcindendum ligna, & exiliens ferrum de ſecuri percuſſit proximum ſuum, non eſt reus. Iſte enim eſt ignorans circa finem, quia bene ſcit quid agit, ſed ignorat quid ſequetur ex illo, ignorantia autem circunſtantiarum particularium facit aliquem inuoluntariũ, I tertio Ethicorum. hic autem non ponitur de occidente voluntarie, vel inuoluntarie, ſed de occidente ſimpliciter.

Fugientes ad vrbes refugij qua gaudebant immunitate.

Et verum eſt, quòd occidentes quomodocunque occiderent ſi ad vrbes refugij confugerent liberarentur ibi, poſtea tamen ventilabatur cauſa, & ſi reperiebantur innocentes manebãt in eadem vrbe, ſi autem reperirentur nocentes iugulabantur: ſi vero ſolum in vrbibus iſtis cogerentur qui occiderant neſcientes, & conſtare deberet antequam reciperentur in vrbem, quòd neſcientes occiderent, non poſſet poſtea cauſa ventilari, tamen poſtquam iſti confugiebãt ad vrbes, ventilabatur cauſa, quia ducebantur ad locum, vbi perpetratum fuerat homicidium, & ibi ſi reperirentur rei occidebantur, ſin autem reducebantur in vrbem, K ad quam confugerant, vt patet infra, ergo quando aliqui fugiebant ad vrbes iſtas adhuc dubium erat, an voluntarij, vel inuoluntarij homicidium perpetraſſent, & tamen tempore illo gaudebant immunitate vrbiũ quouſque accuſati a propinquis occiſi agerent cauſam ſuam in loco, vbi patratum eſt homicidium. ergo non ſolum occidentes per ignorantiam, ſed etiã quomodocunque poterant confugere in vrbes iſtas.

Et cum dicitur infra de occidentibus neſcienter, vel inuoluntarie, intelligitur quantum ad hoc, quod plene gaudent immunitate, ſcilicet ante ventilationẽ cauſę, & poſt: nam iſti ante agitationem cauſę mane-

F bant in vrbibus cõfugij, & poſtquam ventilatę eſſent reducebantur per ſententiam in eaſdem vrbes manſuri ibi vſque ad mortem ſummi ſacerdotis gaudentes ſemper immunitate locorum. Sed quantum ad hoc quod eſt gaudere immunitate ante agitationem cauſę commune erat omnibus, ſiue occidentibus voluntarie, ſiue inuoluntarie. Hoc quippe diſcutiendũ erat in agitatione cauſę, & qui rei erant iugulabantur agitata cauſa, ideo ſcriptura, vt communiter ponit de occidentibus neſcienter, quia intelligitur, quod gaudere debeant immunitate totaliter.

Siquis occidiſſet alterũ ſciẽs, & volens, tamen in defenſionẽ ſui ipſius, an gauderet immunitate vrbis.

Conſiderandum, quòd quamquam iſti fugientes ad vrbes refugij, ſiue voluntarie, ſiue inuoluntarie occidiſſent gaudebant immunitate locorum quouſque G diffiniretur eos reos eſſe, tamen immediate, vt irent ad vrbes proponere debebant coram iudicibus loci, quòd ipſi occidiſſent inuoluntarie non facta diſcuſſione vlteriori ſuſcipiebant eum illi iudices, & dabãt locum ad habitandum in vrbe, Ioſuę capitulo vigeſimo, ſcilicet ſtabitque ante portam ciuitatis, & loquetur ſenioribus vrbis illius ea, quę ſe comprobent innocentem, & ſic ſuſcipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

Sciendum etiam, quòd iſtud quod dicitur de effuſione ſanguinis intelligitur de occiſione: nam ſiquis percuſſerit alias proximum ſuum non occidens non debebat confugere ad iſtas vrbes, ſi tamen confugeret, gaudebat pro tunc immunitate. Cauſa huius erat, quia vrbes refugij aſſignatæ erant ad vitandam occi- H ſionem hominum innocentum. Deus enim permiſerat Iudæis ad duritiam cordis ſui, quòd ſi proximus alicuius occideretur ille poſſet immediate interficere occiſorem vbicunque eum reperiret, antequam iudicaretur, quòd non erat reus effuſi ſanguinis, ſi autẽ non eſſent aliqua loca, in quibus ſe poſſent tueri tales occiſores quouſque cauſa eorum ventilaretur, cõtingeret multos eorum occidi ab hoſtibus, ideo aſſignata ſunt loca refugij. ſiquis autem percuteret alterum non occidens, non permittebatur proximo viri percuſſi, quòd poſſet occidere percuſſorem, quia etiam ſi conſtaret, quòd hoc egiſſet per inſidias, non erat iudicialiter occidendus. non ergo magis licebat proxi- I mo viri percuſſi occidere percuſſorem, quam aliquẽ alium innoxium, & ob hoc proximi percuſſorũ non perſequebantur ad mortem percuſſores, ſicut ſiquis occiſus fuiſſet, & conſequenter non erant neceſſaria oppida refugij.

Et exceptis his alia quadraginta duo oppida. Ideſt ſine iſtis ſex vrbibus ſupra datis, quæ erant ad refugia fugitiuorum, habebant Leuitę alia quadraginta duo, ita vt ſimul eſſent quadraginta octo vrbes Leuitarum. Et nõ eſt intelligendum, quòd iſta quadraginta duo nullo modo pertinerent ad vrbes refugij, quia de eis aſſignãdæ erant adhuc tres vrbes, poſtea pro fugitiuis Deut. c. 19. & ſic manerent 39. vrbes Leuitis, quæ non eſſent pro fugitiuis. Sed dicitur hic, quòd 42. alia oppida erunt ſine vrbibus fugitiuorũ, ideſt ſine illis, quæ immediate datę ſunt, quę fuerunt ſex. poſtea vero cum nimis dilata- K ti eſſent Iſraelitæ debebant alias tres ſuperaddere, quę erãt de iſtis 42. *Simul quadraginta octo cum ſuburbanis ſuis.* Ideſt omnia oppida, quę Leuitę habebũt erunt ſimul quadraginta octo, & habebunt ea cũ ſuburbanis ſuis, ideſt cum territorijs mille paſſuum in circuitu vrbiũ, vt ſupra dictum eſt.

An Leuitæ grauarentur, quia ponebantur omnes vrbes refugij in terra eorum.

Conſiderãdum eſt circa hoc, quod hic dr̃, quia ponuntur oẽs vrbes fugitiuorum in poſſeſſione Leuitarum. Aliqui enim exiſtimabunt eos ex hoc grauari, cũ nulli alteri tribui imponatur onus, ſed in hoc non grauabantur quin potius melius agebatur cum eis, quia ipſi nihil compellebantur dare de rebus ſuis, &

rurſus

rursus eorum ciuitates fiebant melioris conditionis cum gauderent multis priuilegijs. Sciendum etiam, quòd istę 48 vrbes solum dabantur Leuitis, & cum eis non dabatur alius aliquis locus paruus aut magnus, & vocantur hic vrbes non, vt nos accepimus pro locis magnis, quæ distinguuntur, & contra villas, & rura, sed omnis locus muratus dicitur esse vrbes. Sciendum est, quòd Leuitis fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, vt fuit diuisa terra Chanaã alijs tribubus, quia tunc quælibet illarum dedit de suis aliquas secundum proportionem, quę simul peruenerunt ad 48. vt patet Iosue cap. 21. & tamen non fuerũt omnes istæ vrbes immediate illis traditæ, sed sicut in alijs tribubus factũ est, scilicet, quòd diuideretur tota terra tam capta, quàm non capta, & multæ vrbes proueniebant cuilibet tribui, quæ nondum captæ erant, ita & Leuitis fuerunt traditę quædam vrbes de non captis, aliæ autem de captis, vt patet in tribu Ephraim. Nam data est ciuitas Gazer, vt patet Iosue 21. cap. & tamen in ista habitauerunt Chananęi postea multò tempore post introitum Israelitarum in terram Chanaan Iosue 16. cap. sic etiam fuit vsque ad tempus Salomonis quando rex Pharao ascendit de Aegypto, & percussit Chananæum, qui habitabat in Gazer: tertio Regum cap. 9. Fuit etiam sic in dimidia tribu Manasse, de qua data est ciuitas Tenach: Iosue 21. & tamen ista fuit multo tempore in potestate Chananæorum quousque confortati filij Manasse excluserunt de terra Chananęos Iosue 17. & Iudi. cap. 1.

Quare Leuitis fuerunt data tot vrbes, cum aliæ essent tribus maiores, quæ non habebant tot vrbes, nec dimidium

Quæst. IX.

QVAERET aliquis quare fuerunt datæ tot vrbes Leuitis: nam de alijs tribubus iusserat Dominus, quòd daretur cuilibet possessio secundum multitudinem suam, sed Leuitæ non erant maiores alijs tribubus, immo nec æquales alicui tribui, ideo non debebant accipere tot vrbes, quot aliæ tribus, sed acceperunt plures. Antecedens patet supra cap. 26. & 31. scilicet, pluribus maiorem partem dabitis, & paucioribus minorem. Quòd autem Leuitæ essent minores omnibus tribubus apparet in descriptione, quæ habetur supra cap. 26. quia in omnibus tribubus computando viros a 20. annis, & supra reperiebantur communiter quinquaginta millia vel 60. millia aut 40. in minima autem tribu, scilicet, Symeon fuerunt reperti viri 22. mille ducenti, & hoc propter quandam destructionem specialem, de qua ibi dictum est. In tribu autem Leui cum computati essent omnes masculi ab vno mense, & supra inuenti sunt 23. millia solum, qui si computarentur a 20. annis, & supra fortè non reperirentur 10. millia, sicut apparet in alia computatione facta in monte Sinai, in qua inuenti sunt 22. millia ab vno mense, & supra, & tamen cum de istis accepti sunt viri portantes onera a 30. anno & supra, inuẽti sunt octo millia quingenti octoginta supra 3. & 4. cap. ergo tribus Leuitarum erat minor omnibus tribubus, & consequenter debebat recipere pauciores vrbes: tamen alię tribus susceperunt pauciores, sicut tribus Zabulon solum habuit 12. & tribus Issachar solum 16. & sic de alijs, de quibus Iosue 19. cap.

Respondendum est, quòd Leuitæ acceperunt plures vrbes q̃ aliæ tribus, & in hoc non erant sine proportione ad alias tribus: hoc autem in duobus. Primo, quia forte istæ vrbes erant minores alijs vrbibus, quia vt dictum est vrbs in Scriptura significat omnem locum muratum, siue magnum, siue paruum, & sic potest interdum vna vrbs esse maior 30. vrbibus. ista ratio æqualiter est apparens, sed non multum est efficax: nam, si quando Israelitæ diuiderent terram, & assignarent Leuitis possessionem, contingeret, quòd darent eis de minoribus vrbibus, & propter hoc darent, adhuc aliqualiter staret, sed antequam fieret aliqua diuisio Deus iussit, quòd darentur 48. vrbes Leuitis, non distinguens an essent magnę, vel paruæ: ideo videtur ex alia causa hoc procedere.

Dicendum igitur aliter, scilicet, quòd quamquàm Israelitæ suscipiebant pauciores vrbes numero quàm Leuitæ, tamen non suscipiebant pauciora loca, aut minorem terram ad habitandum, est autem diuersitas in hoc, quia Leuitæ solum accipiebant vrbes, & in eis habitare debebãt: Israelitæ autem de alijs tribubus accipiebant vrbes, & rura, & viculos cum omnibus territorijs suis, & hoc modo cõtingeret, quòd 10. vrbes cum ruribus, & viculis suis haberent maiorem locum ad habitationem, quàm quinquaginta vrbes sine territorijs, quia contingebat interdum multa esse rura, & pręter hoc si terra esset latissima, etiam si pauca rura essent, possent construi noua loca ad habitandũ tã vrbes, quam viculi. Et ista est causa, quare etiam aliquando vna tribus de Israelitis acciperet plures vrbes, quàm alia, & tamen esset minoris numeri. Sic patet de Zabulon, & Issachar, & Aser. Nam Zabulon habebat sexaginta millia virorum, & quingentos supra cap. 26. & tribus Aser habebat quinquaginta tria millia quadringentos: eo. cap. tamen in sorte Zabulon solum fuerunt 12. vrbes, & in sorte Aser fuerunt 32. Iosue cap. 19. tribus etiam Issachar habuit 64. millia virorum & 300. supra cap. 26. & Aser quinquaginta tria millia quadraginta: tamen habuit Issachar solum 16. vrbes, & tribus Aser 32. Iosue 19. cap. sic patet de alijs tribubus in eodem loco, hoc autem erat, quia solum computabatur latitudo terræ ad agros, & vineas habendum, & fabricandum habitationis loca, & non pluralitas vrbium ab antiquo constructarum: nam data aliqua terra satis lata facile erat ibi construi habitationis loca. Sic igitur cum Leuitæ non essent habituri aliquam terram ad construendum nouiter loca, sed solum erant habituri in vrbibus iam fabricatis, oportebat, quòd darentur eis multæ vrbes: ideo fuerunt quadragintaocto, licet essent Leuitæ pauciores multitudine qualibet alia tribu.

Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel. Scilicet, quadragintaocto vrbes, quæ dabuntur Leuitis auferentur de possessionibus filiorum Israel scilicet, quia primò possidere debebant Israelitæ, deinde daturi erant vrbes istas. Non est autem intelligẽdum, quod primo haberent possessionem realem Israelitæ, quæ est per positionem pedum, & postea darent vrbes istas Leuitis, sed solum possidebant primò ciuiliter, & in animo. Quod patet, quia Iosue fecit congregari omnes Israelitas in Silo, vt diuideretur ibi terra, & ponerentur sortes coram Domino, quod factum fuit Iosue 18. & 19. capitu. deinde in eodem loco priusquam recederent, fuerunt datæ Leuitis vrbes de singulis tribubus, & fuerunt separatæ vrbes refugij Iosue cap. 20. & 21. ergo nondum recesserant de ipso loco Israelitæ ita, vt iret quilibet ad possidendum actualiter sortem suam, sed solum possidebant ciuiliter, scilicet, quia ex eo, quòd susceperunt titulum dominij per diuisionem factam habuerunt animum possidendi tanquam aliquid proprium. Et accipitur hic possessio non prout est actus possidentis, & distinguitur per naturalem, & ciuilem possessionem, sed prout est res possessa, & hereditas, possessio autem naturalis fuit simul tradita Leuitis, & Israelitis aliarum tribuũ. Nã cũ venissent de Silo facta

Iudæi non dederunt vrbes Leuitis postquam possederũt eas sed ante.

diuisione, & assignatione vrbium, inceperunt singuli possidere vrbes suas: non tamen possederunt à principio Leuitæ simul omnes vrbes suas 48. quia multæ earum adhuc tenebantur ab hostibus, vt supra declaratum est, sed sicut aliæ tribus non possederunt immediatè totam terram Chanaan, sed successiuè secundum ordinem acquirēdi, ita & Leuitę, quia cum acquireretur aliqua ciuitas de manu hostium de his, quæ pertinebant ad Leuitas incipiebant ipsi possidere eam. Erat autem aliquid speciale in omnib' Leuitis magis q̃ in alijs tribubus. s. quia postquam diuisa est terra per sortes quęlibet tribus habebat curam de sorte sua, & pugnabat ꝯ hostes. Aliæ autem non tenebant adiuuare, nec adiuuabant, nisi gratia compugnationis, vt adiuuarentur ab illa, sic patet Iudic. cap. 1. s. & ait Iudas Simeoni fratri suo: ascende mecum in sorte mea, & pugna ꝯ Chananæum, vt & ego pergam tecum in sorte tua. In Leuitis autem non fiebat sic: sed omnes eos adiuuabant ad pugnandum ꝯ gentes possidētes loca eorum, & causa est, quia id quod possessuri erant Leuitę partim pertinebat ad alias tribus: Leuitæ enim non accipiebant vrbes cum territorijs suis, & viculis, sed solum ipsas vrbes cum suburbanis. Cętera vero prouenicbant viris illius tribus in cuius sorte erat illa ciuitas: ideo sicut directè pugnare deberent Israelitæ pro suis vrbibus, ita pugnare debebant pro vrbibus Leuitarum, quia inde aliquid acquirebant; ita vt quasi nihil videretur Leuitis competere, ꝙ pugnarent ad acquirendum vrbes quas possessuri erant, quàm alijs Israelitis: inter Israelitas autem, & seipsos non consistebat illa habitudo, quia nihil ꝑderat directè vni tribui, quod alia tribus acquirebat, quia totum illud ad seipsam pertinebat, & nihil ad aliam: ideo non se iuuabant ad inuicem, nisi gratia cōpugnationis, vt dictum est. *Ab his, qui plus habent plures auferentur*. Idest, istę 48. vrbes, quæ dantur Leuitis dabuntur a toto Israel, sed non æqualiter ab omnibus tribubus, sed proportionaliter, scilicet, quòd tribus, quæ plures vrbes haberet plures daret, & quæ pauciores daret paucioręs, & hoc vt non videretur aliqua tribus magis grauari alijs si omnes darent æqualiter.

An tribus darent Leuitis ciuitates secundum proportionem. Quæst. X.

QVAERET Aliquis, an istud stet, scilicet, quod tribus daret secundum proportionē ciuitatum. Et videtur, quòd non; nam ad hoc requiritur, quòd si aliquæ tribus haberent æquales vrbes numero, darent æquales, & illę, quæ plures haberent, semper darent plures, & in ipsis habentibus ciuitates inæqualiter esset, quòd sicut se habebant in proportione excessus ciuitatum possessarum, ita vrbes ab eis datæ se excederent secundū hanc proportionem, sed ꝯ omnia hęc factum reperitur, scilicet, quod aliqñ tribus, quæ habebāt ciuitates inæquales numero dabant eas æquales, sicut patet de tribu Issachar, & Aser, & Zabulon: nam de qualibet harū datæ sunt ciuitates quatuor solum Leuitis: Iosue ca. 21. & tamen istæ tribus habebant ciuitates inæquales numero, quia Zabulon habebat solum 12. Issachar 16. Aser 22. Iosue 19. cap. interdum autem ciuitates, quæ habebant plures vrbes dabant pauciores, sicut patet de Nephtali: solum enim dedit tres vrbes, & Issachar, & Zabulon dederunt quatuor: Iosue 21. ca. Nephthali tamen habebat 19. vrbes, Issachar 16. & Zabulon 12. Iosue cap. 19. Item tribus illę, quæ habebant ciuitates plures, quamquàm darent plures, q̃

F alias tribus, tamen non dabant secundum proportionem, vt patet de tribu Iuda, & Simeon respectu aliarum tribuum quarumcunque, quia istę duæ tribus simul dederunt 9. vrbes, aliæ autem tribus, vt communiter dabant quatuor, vel tres vrbes: Iosue cap. 21. Tribus tamen Iudæ cum tribu Simeon excedebat in proportione alias tribus, quia computādo vrbes vtriusq; simul sunt plures q̃ 120. Iosue cap. 15. in alijs aūt erāt paucę vrbes. s. ad plus ad 20. vel 30. sm ꝙ ī tribu Aser: ergo deberent decies plures vrbes dari de tribu Iudæ, & Simeon q̃ de tribu Zabulon, in qua solum erāt 12. Rñdendum est, ꝙ obseruata fuit proportio in istis vrbibus dandis, non quidem sm pluralitatem vrbiū, sed secundum magnitudinem terræ possessæ, quia inter Israelitas non dicebatur aliqua sors magna, vel parua G propter hoc, quòd habebat multas, vel paucas vrbes, sed quia terra possessa erat breuis, vel latissima; & sic interdum aliqua tribus possidebat plures vrbes, & tñ minus de terra: sic enim declaratum fuit supra de Israelitis inter se, quia Deus iusserat, quod pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, tamen in sorte Zabulon erant 12. vrbes solum, & in sorte Aser 22. Iosue 19. cap. sed erat Zabulon maior multitudine habens 60. millia virorum, & quingentos, & Aser 53. millia quadringentos. Ita ergo hic illa tribus, quę haberet plures vrbes non dabat plures, sed si haberet maiorem terram, & quia contingebat aliquas tribus habētes inæqualitatem in vrbibus habere quasi ęqua H litatem in terra, dabant æquales vrbes, sicut Issachar, Zabulon, & Aser, de quibus dictum est: & aliæ tribus hñtes plures vrbes ꝯtingebat minus habere de terra, ideo dabant pauciores vrbes: sic patet de Nephthali respectu Issachar, & Zabulon. Eodem modo cum dicebatur, quòd tribus Iudæ excedebat nimis ad omnes alias tribus in numero vrbium, ergo deberet secundum eandem proportionem excedere in dando: dicendum, quòd hoc non tenet: nam si haberet eandem habitudinem ad alias tribus, in pluralitate vrbium, & magnitudine terræ possessæ esset verum: sed fortè quamquàm esset plusquam decupla sors Iudæ ad aliquam de alijs sortibus in numero vrbium, forte non erat plusquam dupla in terræ latitudine, & sic quando dicitur hic, quòd auferen- I tur plures ab alijs, quæ habent plures, non accipitur ibi plures secundum eundem modum, sed dicitur, quòd accipientur plures, idest, plures vrbes ab alijs, qui habent plures, idest, maiorem partem terræ.

Et qui minus pauciores. Eadem sententia est, sed non oportet, quòd seruaretur totaliter eadem proportio in omnibus his, scilicet, quòd si aliqua tribus modicum excederet aliam in magnitudine sortis, quòd deberet excedere aliqualiter in pluralitate vrbium datarum: non enim poterat hoc seruari, sed in his, quæ habebant excessum aliquantum hoc fiebat.

Singuli iuxta mensuram hæreditatis suę dabunt oppida Leuitis: Idest singuli de Israelitis dabunt plura, vel pau- K ciora oppida secundum, quòd habuit maiorem hęreditatem, & hic accipitur propriè, quia non dicitur de pluralitate vrbium, sed de maioritate hæreditatis, quæ signat terræ latitudinem, & iuxta hoc considerantur.

Ait Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. In quibus cum fugerit profugus, co- Deut. 19.

Aliquę tribus habētes paucas ciuitates dabāt plures q̃ aliæ habentes multas.

gnatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tàm filijs Israel, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit. Siquis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est: reus erit homicidij: & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi homicidam interficiet, statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor homicidij reus erit. Cognatus occisi statim, vt inuenerit eum iugulabit. Quod si fortuitu, & absque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiã in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo, qui vltor est sanguinis: absque noxa erit, qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hęc sempiterna erunt, & legitima in cũctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur: non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis, statim, & ipse morietur: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

Deut. 19. Iosue 20. Iudicia diuersorum criminum.

Deut. 19.

Vnius testimonio nullus condẽnetur.

Alph. Tost. super Num. Pars II.

A *Ait Dominus ad Moysen*. Hic ponitur secundum huius cap. de fugitiuorum receptaculis, & tanguntur duo: primò ciuitatum separatio, secundò profugorũ conditio, ibi. *Siquis ferro*. Circa primum *Ait Dominus ad Moysen*. Hic datur præceptum de vrbibus separandis pro ipsis fugitiuis. Et hoc diligenter Deus seruari iussit. *Loquere filiis Israel*. Quia Deus primo loquebatur Moysi nõ proponens toti populo verbũ, necesse erat, quòd ipse postea loqueretur toti populo diuulgando legem datam. *Quando transgressi fueritis Iordanem*. Hortatur hic Moyses Israelitas, quòd diligenter se habeant in assignando, quæ vrbes debeant esse ad præsidia, & dicitur de transitu, quia licet aliquę vrbes refugij essent ante transitum Iordanis in terra B duarum tribuum & dimidiæ, illę iam assignatæ fuerant, quia Moyses assignauerat eas Deuterono. capi. 4. supererat ergo, quòd assignarentur vrbes post trãsitum Iordanis. *In terra Chanaam*. In ista erant assignandę vrbes fugitiuorum tres ad præsens: postea autem dilatatis terminis debebant aliæ assignari, & hoc volebat Moyses fieri cito, ne mora medij temporis esset occasio alicuius mali, scilicet, quòd occiderentur interim aliqui innocentes non habentes locum, ad quem confugerent. *Decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum*. Idest, quæ vrbes debent seruire ad hoc, quòd recipiantur in eis fugitiui. fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, de quibus Iosue cap. 20. scilicet, vrbem Cades in Galilęa in sorte Nephthali, & Sichem in sorte Ephraim, & Hebron C in sorte Iudæ. Aliæ autem tres fuerant ante hoc a Moyse separatę, de quibus ibi. Fuit facta ista separatio in diuisione sortium, scilicet, quòd immediatè, vt Israelitæ diuiserunt terram sibi in Silo coram Domino assignauerunt vrbes Leuitis, & de ipsis statuerunt sex vrbes ad præsidia fugitiuorum, scilicet, tres, quæ ab antiquo statutę fuerant, & tres nouiter.

Præceptũ de separandis vrbiũ refugij.

Qui nolentes sanguinem fuderint. Idest, in istis vrbibus habebant præsidium illi, qui occiderunt aliquos non data opera ad hoc, sed nesciendo, vel non volendo. Sed adhuc non debet intelligi simpliciter de istis, quia si aliquis propulsando iniuriam, & se defendendo alterum occideret in hac vrbe refugij liberabatur. Quod patet, quia si in quocunque alio D genere homicidij erat aliquis tutus in vrbe refugij, etiam si occidisset voluntariè, vel per insidias quousque ventilaretur causa, & sciretur de qualitate homicidij, vt supra probatum est: quantomagis hoc fieret in eo, qui occidisset alterum se defendens? iste tamen sciens, & volens occidebat alterum. Dicendum igitur, quòd huic proderant vrbes confugij, tamen non propriè: quia aliquis dicitur habere præsidium in his vrbibus quando totaliter gaudet immunitate earum ante ventilationem causæ, vel post, sicut patet de illo, qui occidens non est reus homicidij, & postea ventilata causa reducitur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, manetque ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. De eo autem, E qui occidit alium se defendens non est sic, quia licet a principio ante causæ ventilationem ille gaudeat immunitate locorum, sicut generaliter omnes alij homicidæ: tamen ventilata causa, & cognito hoc non reducebatur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, sed absoluebatur simpliciter, ita vt liceret ei tutum ire quocunque vellet.

Si aliquis defendendo se occideret alterũ an gauderet immunitate vrbium refugij.

Causa huius est, quia licet ille, qui aliàs occidebat a casu, nihil peccauisset occidẽdo: tñ lex imponebat, q non posset exire de vrbe ꝯfugij vsq; ad mortẽ summi sacerdotis: & quia qui sic occisus erat nihil peccauerat ꝯ occisorem, ideo licet occisor non peccaret tamen dabaẽ ei aliqualis pœna. s. quòd non posset re-

uerti in terram suam. Qui autem occidisset alium se defendens ipse quidem nihil peccauerat contra occisum, & occisus peccauit contra ipsum, scilicet, inuadendo, ideo comperta ueritate immediate liberatur non reductus ad vrbem confugij. *In quibus cum fuerit profugus cognatus occ. si non poterit eum occidere.* Ista erat immunitas vrbium refugij, quòd cognati hominis occisi non possent occidere occisorem, dum ibi esset.

Quare Deus concessit q̃ liceret occidere impune occisores cognatorum suorum.

Pro quo sciendum, quòd perpetrato homicidio, qualecunque illud esset, cognati hominis occisi vbicunque apprehenderent occisorem poterant eum occidere impunè, siue in via, siue in aliqua vrbe. In his autem vrbibus non poterant: si tñ aliqñ reperiretur extra portas vrbis poterant occidi impune, vt patet infra, & dicitur de cognatis hominis occisi, quia ad hos pertinebat prosecutio facti, & quicunque eorum poterat vlcisci de hoste: alijs autem non dabatur ista actio, quamquàm essent amici hominis occisi. Causa huius concessionis est, quia Israelitæ erant duri corde, & si Deus non permisisset, quòd occiderent hostes suos isto modo ipsi non possent sustinere legem, sed infringerent: ideo melius fuit, quòd daretur eis lex ista etiam si esset remissa, quàm quòd quãcunque bonam datam infringerent, sicut dicebatur Matthę. 19 cap. quòd ad duriciam cordis eorum libellus repudij datus est. si ipsi non potuissent tolerare legem de indissolubilitate matrimonij, sed magis occiderent vxores: ideo melius fuit, quòd daretur eis lex de repudiando vxores, ne occiderent eas. Sciendum autem quando dicitur hic, quòd proximus occisi non poterat occidere occisorem, poterat tamen accusare eum, & cogere, quòd educeretur ab vrbe ad locum illum, in quo patratum fuit homicidium, & ibi ventilaretur causa, & si reperiretur reus, quòd occideretur, etiam istæ vrbes refugij habebant immunitatem contra aduersarios, sed non contra iudices, qui poterant inde educere fugientes. In hoc autem immunitas Ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij, quia non potest aduersarius cogere, quòd educatur occisor de Ecclesia ad ventilandũ causam: nec etiam iudex hoc potest. Etiam maius priuilegiũ est, quia non solum in occisoribus, sed in alijs delictis Ecclesia habet immunitatem. An vero debuit in veteri testamento esse tanta immunitas, quanta nunc est Ecclesiastica, vel non; & an debuit esse aliqua qualiscunque, & an Sanctuarium gauderet immunitate, qua gaudebant vrbes refugij, vel maiori, aut minori declaratum est Iosue cap. 20. & ibi etiam an fuit conueniens in nouo testamento esse tantam immunitatem, quanta est. Circa hoc etiam sunt dubia multa, scilicet, si aliquis occidisset aliquem in vrbe confugij, vel in territorio illius, an posset confugere ad illam. Etiam si aliquis extra territorium vrbis confugij occideret aliquem, qui esset de vrbe illa habens ibi cognatos, an posset ad illam confugere. Etiam postquam aliquis est in vrbe confugij si occiderit ibi aliquem an posset manere in eadem vrbe, vel debet fugere ad aliam. Etiam dato, quòd aliquis patrans homicidium in vrbe confugij deberet confugere ad aliquam aliam, si patraret homicidium in omnibus vrbibus refugij, quo deberet confugere. De his omnibus & multis alijs multum particularibus dubijs declaratum est Iosue cap. vigesimo.

Immunitas ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij.

Donec stet in conspectu multitudinis. Idest, occidere poterit proximus occisi occisorem postquam steterit coram multitudine, & iudicata fuerit causa, in qua condemnetur tanquam reus: nam tunc traditur occidendus manibus hostis sui. Et dicitur hic de conspectu multitudinis, quod potest referri ad duo, scilicet, ad multitudinem vrbis illius, ad quam aliquis

F confugit, vel ad multitudinem populi, in quo homicidium patratum est. Primo modo est sensus, quod debet stare occisor coram multitudine, scilicet, petens, quòd traderetur ille, qui confugerat ad vrbem examinaturus causam suam in loco patrati homicidij, & tunc iudices vrbis illius remittebant confugientem ad locum patrati delicti, præmissa tamen securitate, ne quid noceri possit ipsi confugienti. Et dicitur hic de multitudine non pro toto populo, sed pro multitudine iudicum sedentium ad portam ciuitatis. Alio modo potest intelligi de multitudine iudicum loci illius, in quo patratum est homicidium, scilicet, quòd ibi debet stare propinquis occisi examinans causam coram iudicibus: & tunc poterit occidere occisorem si reperiatur reus.

G *Et causa illius iudicetur*, Scilicet, an egerit hoc volens occidere, vel nesciens, aut nolens.

De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur. Ponitur hic distinctio regionum, in quibus esse debebant vrbes refugij, scilicet, tres in terra Chanaan, & tres trans Iordanem, & intelligitur hoc de primis sex vrbibus, quia de tribus, quæ addendæ erant, quando Dominus dilataret terminos Israel, non fit hic mentio, sed Deuteronom. cap. 19.

Tres erunt trans Iordanem. Idest, ad partem Orientalem Iordanis, scilicet, in terra duorum regũ Amorrheorum, vbi erant duæ tribus, & dimidia. Accipi-

H tur autem aliquando trans Iordanem pro parte Orientali, & aliquando pro Occidentali. De primo apparet hic, & Iosue cap. 1. De secundo apparet Iosue capit. 5. vbi dicitur de regibus Amorrhæis, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam. De vtroque modo habetur supra cap. 32.

Istæ tres ciuitates vocabantur Bosor, Gaulon, & Ramoth. Prima in sorte Ruben, secunda in dimidia tribu Manasse, tertia in sorte Gad: Deutero. cap. 4. & Iosue 20. De his autem sciendum, q̃ assignatæ fuerunt Leuitis antequam fieret aliqua diuisio terræ inter tribus, & istud erat speciale: nam primò fuit facta diuisio inter omnes tribus, deinde Leuitæ petierunt ciuitates eis debitas Iosue capitu. 21. & tunc assignatæ sunt. Ante hoc tamen, scilicet, ante transitum Ior-

I danis erant pro eis separatæ tres vrbes supra positæ. Quod patet quia Moyses separauerat illas in fugitiuorum subsidia, sed istę sex vrbes fugitiuorum debebãt esse de vrbibus Leuitarum, vt patet supra: ergo istæ tres ante transitum Iordanis pertinuerunt ad Leuitas.

Et tres in terra Chanaan. Istæ tres nondum erant separatæ, quia Israelitæ nondum transierant Iordanem: postea autem separauerunt eas, scilicet, de tribu Iuda vnam, & de Ephraim alteram,

Quare ponuntur tot ciuitates refugij trans Iordanem, sicut in terra Chanaan. Quæst. XI.

K QVAERET Aliquis quomodo ponuntur tot ciuitates fugitiuorum trans Iordanem, vbi solum erant duæ tribus, & dimidia, sicut in terra Chanaan, in qua erant nouem tribus, & dimidia.

Respondet Rabbi Salomon: ideo esse hoc, quia habitantes trans Iordanem erant viri multum occisores: maxime, quia erant in ciuitatibus Galaad, & sic tot ciuitatibus indigebant ipsi, sicut omnes aliæ tribus, & hoc patet Oseę capit. 6. vbi vocatur Galaad ciuitas supplantata sanguine, idest, calcans sanguinem sub plantis. Nicolaus dicit, quòd ideo fiebat, quia ciuitates illæ erant elongatę a Sanctuario: ideo multiplicabantur ne occisores accederẽt ad terram, in qua est Sanctuarium.

Opin. Rab. Salomo.

Opi. Nicolai Lyrani.

Sed hoc non videtur, quia in Hebron, quæ erat vna

A vna de ciuitatibus fugitiuorum, vt patet Iosue ca.20. erat Sanctuarium, vt habetur 3. Reg. 15. ca. & dicitur ibi esse Sanctuarium, quia ibi sacrificia fiebant Deo cõmuniter a toto populo: & dato, quòd non esset ibi arca, nec tabernaculum debebat ab illo loco procul esse omnis immunditia: vnde si immundum esset, quòd aliqua esset ciuitas refugij nunquã in ea fierent sacrificia. Item si Deus nollet, quòd ad ciuitatem, vbi erat tabernaculum, irent occisores, non constituisset oẽs ciuitates fugitiuorum esse de ciuitatibus Leuitarum: cum isti debebant esse mundiores, quia pertinebant specialius ad Sanctuarium. Item sequeretur, quòd in Sanctuario non defenderẽtur occisores, sed falsum est, quia quicunque vẽ, quòd defendebãt ibi præter occisores per insidias: Exo. 21. c. vbi iubeẽ, quòd occidentes per insidias ab

B altari extraherentur, & morerẽtur. Item hoc nõ stat, quia dato quòd in terra, in qua est Sanctuarium, non deberent esse multæ ciuitates refugij, tamen Moyses, qui separauit istas tres vrbes nesciebat, an futuro tempore deberet esse Sanctuarium magis in terra Chanaã, quàm in terra duarum tribuum, & dimidiæ.

Item non stat, quia ciuitates istę debebant poni secundum æqualem distãtiam, ita vt tota terra Chanaã haberet aliqua loca refugij coniuncta: si aũt alicubi ciuitates refugij essent multum coniunctæ sequeretur inconueniens. s. longitudo viæ ab aliquibus partibus terræ ad vrbes refugij, sed Dominus hoc vetuit Deuter. cap. 19. iubens, quòd essent in distantia æquali. Aliqui respondẽt dicentes, quòd post dilatationẽ terræ promissionis erant addendæ aliæ tres vrbes in terra Chanaã, de quibus Deuter. cap. 19. quibus positis esset conueniens habitudo terræ Chanaan, & terræ ante Iordanem. Sed quidam redarguunt istos dicentes, quòd illæ tres ciuitates, de quibus Deuterono. cap. 19. non sunt distinctæ ab istis sex, de quibus hic. & probant, quia Moyses constituerat tres ciuitates ante transitũ Iordanis: ideo mandabat constitui alias tres: & apparet hoc Iosue cap. 20. vbi Dominus mandauit Iosue, quòd separaret ciuitates, quas iusserat per Moysen separari, sed ibi separatæ sunt solum sex. s. tres, quæ ante separatę fuerant a Moyse, & tres postea in terra Chanaan, ergo non erant plures vrbes.

Alia opin.

C

Ista positio aliqualiter esset sustentabilis: magis tamen consonat, quod essent vrbes refugij nouem. sex a principio constitutæ, & tres constitui debebãt multo tempore post dilatatis terminis. Et tunc respondẽdum est, quod causa huius est duplex; prima quia in terra Chanaan non solum fuerunt statutæ tres vrbes, de quibus hic; sed etiam postea aliæ tres. Secunda causa est, quia tres vrbes, quæ positæ sunt trans Iordanem non solum proficiebant pro habitantibus trans Iordanem, sed etiam pro multis, qui morabantur in terra Chanaan; quia aliqui illorum propinquiores erant ciuitatibus trans Iordanem, quàm ciuitatibus fugitiuorum in terra Chanaan: si enim tres ciuitates trans Iordanem essent in medio terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, respectu Orientis, & Occidentis procederet illa ratio, quia solum deseruirent pro terra trans Iordanẽ, vel saltẽ valde modicum pro terra Chanaan. Si vero ciuitates istæ essent in extremitate terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, apud Iordanem, æqualiter essent pro terra Chanaan, & pro terra trans Iordanem, & sic magna pars terræ Chanaan non indigeret alijs ciuitatibus refugij præter illas: ideo reliqua terra Chanaan sufficienter haberet in alijs vrbibus, quæ in ea constitutæ sunt: etiã si essent solum tres. Nec est nu[...] difficile dicere omnes vrbes refugij fuisse solum sex [...] sit communis opinio esset in contrarium, quæ rõnabilis est. *Tam filiis Israel, quàm aduenis atque peregrinis.* Idest, istæ ciuitates æqualiter erant pro filijs Israel. s. qui erant de genere Iacob, sicut pro conuersis ad Iudaismum: quicunque enim eorum ad has vrbes confugeret gaudebat immunitate locorum: eadem enim erat lex quantũ ad conuersos ad Iudaismum, & quantum ad istos Iudæos. s. quantum ad omnia cæremonialia, in quibus erat obligatio faciendi, vel non faciendi, & quantũ ad iudicialia: sic patet Leui. cap. 24. s. æquum erit iudicium inter vos, siue ciuis siue peregrinus peccauerit. Idem patet Deut. cap. 1. Fallit autem hoc in quibusdam, quæ pertinebant ad priuilegium, sed non ad obligationem; quia his gaudebant Iudæi ex genere, & non conuersi, sicut patet de honoribus quibusdã, & de principatibus, quos non poterant percipere qui-

Positio Auctoris.

D

Aliquibus priuilegijs gaudebant Iudęi, quibus nõ gaudebant cõuersi ex gẽtilitate.

B dam de conuersis, de quibus Deuter. cap. 23. Idem est in priuilegio Iubilęi. s. quòd Iudæi, qui vendebantur in seruos, siue venderentur Iudæis, siue conuersis ad Iudaismum tamen liberabantur in Iubilęo: conuersi tamen, & filij conuersorum, quando emebantur a Iudæis manebant serui in æternum: Leui. cap. 25. Idem patet quantum ad septimum annum remissionis, in quo Iudæi liberabantur a seruitute, si erant empti ab alijs Iudæis. nisi fortè accepissent vxores a dominis, & vellent educere eas in libertatem, & filios: nam tunc manebant vsque ad Iobelæum in seruitute: Exodi cap. 21. & Deuterom. 15. conuersi autem ad Iudaismum in nullo casu liberabantur a seruitute anno septimo. Item non gaudebant priuilegio remissionis debitorum anno septimo, sicut Iudæi, quia cum aliquis mutuasset alteri pecuniam, & ante annum septimum non solueret, non posset postea exigere ab

C eo, nisi esset aduena, scilicet de conuersis: Deut. c. 15.

Item Iudæi non poterant dare inuicem ad vsuram, poterãt tamen dare conuersis ad Iudaismum Deute. cap. 24. & Leui. 25. In cęteris autem erant eis leges æquales, & dicitur hic aduena, & peregrinus ipse, qui de gentilitate conuersus est. Aliqui autem volunt, quod aduenæ dicantur esse conuersi ad Iudaismum, & peregrini sint ipsi Gentiles non conuersi.

Sed hoc non stat, quia Deus sæpe ponit aduenas, & peregrinos in alijs locis, & ibi solum intelligitur de conuersis, vt patet supra cap. 15. vbi dicitur de le-

D ge sacrificiorũ, scilicet, quæ libamẽta essent ponenda in singulis, & concluditur, quòd illa lex esset, tam pro Israelitis, quàm pro aduenis & peregrinis: tamẽ manifestum est, quòd non potest ibi intelligi de Gentilibus, quia Gentiles non faciebant sacrificia: nam etiam si vellent non permitterentur: Leui. 22. vbi dicitur: De manu alienigenæ non accipietis panes Domino Deo vestro, aut quidquid aliud dare voluerit: contaminata sunt enim omnia: ergo necesse est, quòd accipiatur ibi aduena, & peregrinus pro conuerso de Gentilitate, qui recipiebatur, & cogebatur ad omnes cæremonias legis, sicut ipsi Iudæi ex genere: vocanẽ aũt cõuersi aduenę, & peregrini. Aduenę quidem ab adueniendo. s. quia ad legẽ Iudæorũ, & Deũ eorũ

E venerunt: peregrini autem dicunẽ a peregre manẽdo, quia quandiu ipsi erant inter Iudæos nõ erant tanquã in lege sua, aut terra sua, sed tãquã in aliena. *Vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit.* Idest, in istis vrbibus solũ gaudebant imunitate, qui homicidium inuoluntariè patrauerunt, quod intelligendum est, vt supra. s. quatũ ad plenã imunitatẽ iã ante vẽtilatã causam, quã post vsq; ad mortẽ summi sacerdotis: ante causam autem ventilatam omnes gaudebant immunitate quicunque confugissent ad has vrbes, vt supra declaratum est. Etiam intelligendum est quantum ad alios, qui non occiderunt se defendendo, quia isti, quamquam voluntariè occiderint, non sunt rei san-

guinis,

guinis. Etiam non obligantur manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, sed mox, vt causa cognita esset, absoluebantur isti, & poterant redire in terram suam, vt supra declaratum est. & quando hic dicitur de nolentibus occidere tollitur omnis voluntas occidendi, scilicet, tam absoluta, quàm conditionata, vel secundum quid. Voluntas simpliciter, vel absoluta occidendi dicitur intendere occidere nõ ex aliqua causa compellente conditionaliter, & isto modo occidit ille, qui inimicus erat, vel iniuriam receperat, vel qui aliquem occidit, vt rapiat quidquam ab eo. Voluntas conditionata dicitur quandocunq; quis non intendit occidere alterum directe, & tamen postea ex aliqua causa eũ occidit, & occidere vult: sic patet de illo, q defendẽdo se alterũ occidit: iste quidẽ inuoluntarius est, quia si alius nõ persequeretur eũ ad mortem ipsum occidere nollet, & dato alio casu nõ occideret. Dicitur autem voluntarius inquantum per imperium voluntatis mouentur partes organicę in pugnando, & cõtra illum ictus dirigendo, in quibus scit se alium occidere. Sic ponit exemplum Philosophus de voluntario mixto de proijciente merces in mare propter periculum 3. Ethi. nullus autem istorum plenè pertinebat ad immunitates harum vrbium: nam ille, qui occidebat volũtariè simpliciter, quamquàm a principio antequam cõstaret per ventilationem causę an voluntariè, vel inuoluntariè patratum esset homicidium, gauderet immunitate vrbis, causa tamen ventilata, non gaudebat, quia tradebatur occidendus hosti suo, vt patet infra. Etiam ille, qui occidebat voluntate conditionata non pertinebat ad huiusmodi immunitatem, quia licet gauderet priuilegio vrbis antequam discuteretur causa: ea tamen discussa non erat mansurus in vrbe refugij, sed ibat quocunquè volebat, vt supra declaratum est: illi vero ad quos pertinebat immunitas hæc a principio ante ventilatam causam, gaudebant, & ventilata causa reducebantur in eandem vrbem vsque ad mortem summi sacerdotis, vt infra patet. & isti sunt, qui totaliter ignorantes aliquem occidebant. *Si quis ferro hominem percusserit.* Hic ponitur secundum. s. de fugitiuorum cõditione: & ponuntur hic aliqui modi, in quibus mors inflicta erat imputanda occisori, & in quibus nõ erat imputãda, & dr̃ de occidente ferro, q occidetur: hoc aũt intelligitur de percutiente cum intentione percutiendi. Siquis. n. præter intentionem percutiendi data opera licitę rei aliquem occideret, nõ erat reus, sicut patet de scindente ligna, & de manubrio eius ferro exiliente, quo alius occisus est: Deuter. 19. capitu. Si tñ non cõstaret an aliquis habuisset voluntatem occidendi alium, vel non, & tamen percussisset ferro, præsumebatur, q voluisset occidere: ideo reus erat mortis, & tñ siquis leuiter percussisset manu quamquàm pcussus moreretur, non erat reus. Causa præsumptionis, quia ferrum est tale instrumentum, quo quis verisimiliter faciliter occidi potest, manus autem non est huiusmodi. ideo considerantur præsumptiones ex instrumentis percutiendi sm̃ q apparet ex litera.

Voluntas absoluta, & cõditionata, quæ dicatur.

Quõ ex instrumento occidendi lex arguat occisionẽ voluntariã vel inuolũtariam.

Aliquis arguet, quòd non stet ista distinctio de occidente voluntariè, vel inuoluntariè, quia quomodocunque aliquis occidat alterum a proposito, siue ferro, siue lapide, vel pugno reus est mortis: hic tñ distinguitur de percussione facta per diuersa instrumenta: ergo oportet, quòd intelligatur siue voluntariè, siue inuoluntariè causetur occisio. Responderi potest aliqualiter, quòd secundum literam nostram non multum videtur differre occidens ferro, & baculo, quia pro vtraque occisione mors infligitur, sed in litera Hebraica fit differentia, quia lapis, & lignum ponuntur cum quibusdam determinationibus, &

F ferrum non ponitur cum determinatione: dicitur enim in lapide manus, & in ligno manus, idest, in lapide, vel ligno replente manum: quasi dicat, cum ferro quantęcunque quantitatis potest aliquis occidi, sed non cum lapide cuiuslibet quantitatis, sed lapide replente manum. Sic etiam de ligno dicendum. Ad argumentum dicitur, quòd quicunque voluntatem habet occidendi, & actualiter occidit, quacunque re hoc peragat, mortis reus est, sed aliqui sunt, qui voluntatem percutiendi habent, & non occidẽdi, & isti si ferro percutiant, & accidat mors, rei sunt: quia quocunque ferro occidere poterant. Etiam consistit hoc magis in præsumptione, quia quando non constat, an aliquis habeat voluntatem occidendi, si ferro rem peragat præsumitur voluisse, quia a G causa immediata non abstinuit: etiam si ligno, aut lapide magno, quis alium occidat volens præsumitur, nisi contrarium constet, quia talia mortem inferre poterant. Si autem paruo lapide, aut paruo ligno hoc faciat, nisi probetur voluisse, præsumitur nolens occidere, quia ex talibus non consueuit inferri mors.

Et mortuus fuerit, qui percussus est. Quia licet aliquis percusserit voluntate occidendi ferro, vel lapide, & non occisus fuerit percussus, non occidetur percussor, etiam si per insidias hoc egisset, sed infligebatur alia poena, scilicet, quia aut percutiebat hominem liberum, aut seruum: si liberum soluebat im- H pensas in medicos, & opera perdita vulnerati: Exodi capit. vigesimo primo: si autem percuteret seruum, aut erat seruus suus, aut alienus: si erat alienus, aut mutilabat eum, aut non, scilicet, faciendo cęcum, aut claudum, aut abscindendo aliquã partẽ corporis necessariã ad motũ, vel operationẽ, aut solũ pcutiebat infligens vulnus, & sanato vulnere nõ manebat impedimentũ ad operationem aliquam, sed sola cicatrix.

Si primo modo quamquàm plenè non exprimatur in lege Mosayca ad quid teneretur percussor: tamen videretur, quòd teneretur ad omnia, quæ perdebat Dominus. Quod apparet ex homine libero: nam ibi percussor soluet impensas, & opera perdita: ita hic ęstimabitur damnum quod incurrit dominus propter mutilationem serui: si vero seruus ex I vulnère factus est totaliter inutilis ad operationẽ, videtur, quòd teneretur ille ad totam æstimationem serui domino; quia seruus pecunia dñi est: Exodi capitu. vigesimoprimo: ideo in pecunia æstimari debet: si autem ex vulnere non sequeretur mutilatio, sed maneret sola cicatrix tenebatur percussor, sicut in libero, scilicet, soluere impensas in medicos, & opera perdita. Si autem aliquis percussisset seruum suum non occidens, aut solum infligebat vulnus, aut mutilabat, vt supra dictum est: si primo modo non est expressa aliqua poena in lege Mosayca: & etiam satis videtur, quòd nulla deberet infligi: quia siquis percuteret seruum suum, & non moreretur immediate in manibus eius, sed post vnum, vel duos K dies nihil patitur dominus, quia seruus pecunia illius est: Exodi vigesimoprimo: quanto minus ergo patietur, si solum percutit: si autem Dominus seruum suum mutilauerit eruendo oculum, vel amputando manum, aut etiam si dentes ei excusserit, exibit seruus in libertatem: Exodi capitu. vigesimoprimo: pro hoc malo quod dominus ei intulit. Quod quidem intelligitur de seruo conuerso de Gentilitate: in seruis aũt, qui erant de stirpe Iudęorũ non erat hoc, sed fiebat de eis, sicut de liberis, vt prælleg. c. declaratũ est. *Homicidii reus erit.* Idest, tenebitur de homicidio, scilicet, quia voluit occidere: vel etiam si non constet præsumitur voluisse, quia tali instrumento rem peregit. *Et ipse morietur.* Scilicet, occisor: & hoc siue confugerat

Ad quid tenebatur in lege veteri percussor non occidens.

gerat in vrbem refugij, siue non: nam si non ꝯfugerit in vrbem refugij cognati viri occisi possunt eum occidere vbicunque inuenerint, vt patet infra: & si forte ponat se in manu iudicum, ventilabitur causa, & hoc comperto occidetur. Si vero confugerit ad vrbes fugitiuorum ad petitionem cognatorum occisi trahi debebat de vrbe ad locū patrati homicidij, vt ibi ventilaretur causa. ista autem occisio fiebat per cognatum viri occisi, scilicet, quia diffinito in causa iudices tradebant virum occisorem in manus aduersarij, & ipse occidebat, erat autem ista mors iugulatio, vt patet infra. *Si lapidem iecerit*. Hic ponitur de morte, quæ fit per ictum lapidis, & dicitur, quòd occisor similiter morietur, sicut qui ferro percutit: in hoc semper prǽsupponendum quod supra dicebatur, scilicet, an voluerit occidere, vel non. Si voluit manifestum est, quòd reus est: si noluit vtpote, quia a casu occidit, aut dabat operam licitę rei, aut non: si dabat operam licitę rei, & ipse tantum diligenter se habuit quantum satis erat, non tenebitur: si vero erat res illicita, vtpote quia lapides iaciebat ad locum non conuenientem, nec adhibuit diligentiam, an aliquis ibi esset, tenebitur, quia in culpa est. Si autem aliàs occidit lapide. s. quia sciebat quem percutiebat, & tamen putabat, quòd fortè non occideret, quia lapide rem peragebat, & erat tale instrumētum, quo aliquis mori possit, tenebitur, quia præsumitur voluisse, vel saltem in culpa fuit, cum tali instrumento vteretur. In Hebræo tamen hoc magis declaratur, cum ponitur lapis manualis, & hoc est ad causandam præsumptionem, quia si esset lapis paruulus, qui alias non posset inferre mortem, non videretur præsumendum. Sciēdum autem, ꝙ in omnibus istis, in quibus infligitur mors occisori est prǽsupponendum, ꝙ aut iste occisus mortuus est ex percussione illa, scilicet, quia postquam percussus est satis breuiter mortuus est, vel si multis diebus mansit nunquam cōualuit, aut iste cōualuit, & postea mortuus est. Primo modo tenebitur de occiso percussor. Secundo modo non tenebitur, sed solum restituet impensas in medicos, & opera perdita tanquam teneatur solum de vulnerato: Exo. cap. 21. hic autem cum non distinguatur prǽsupponitur, quòd ex vulnere inflicto percussus occubuerit nunquam conualescendo ad hoc, quod ambularet super pedes suos, vel super baculum. *Et ictus occubuerit*. Id est, mortuus fuerit, quia si non occubuerit tenebitur solum percussus de vulnerato. s. ad impensas, & opera pdita: Exo. 21. cap. *Similiter punietur*. Scilicet, sicut qui ferro aliquem percutit, quia occidetur. *Si ligno percussus interierit percussoris sanguine vindicabitur*. Id est, occidetur percussor ad vindictam occisi. Non est aūt intelligendum, ꝙ hoc fiat solum ad vindictā, aut principaliter: sed ad distributionē iustitiæ, quia ęquū est ne crimina remaneant impunita: mors tamen ista erat etiam simul vindicta occisi, sed adhuc dato, ꝙ nullus esset qui vindictā expeteret, iudex debebat occidere huiusmodi percussores. Quod autem dicitur hic de ligno, subintelligendum est, sicut de lapide, & ferro præsupponendo omnia, quæ de illis dicebantur. Ponitur aūt de ligno, quia præsumptionem facit voluntatis occidendi, vel saltem ꝯstituit in culpa eū, qui tali instrumento vtebatur. *Propinquus occisi homicidam interficiet*. Scilicet, q̄n causa fuerit ventilata, & aliquis cōdemnetur debet tradi ꝯsanguineis occisi viri, vt ipsum occidant. Hoc etiam faciebat Deus ad duritiem cordis Iudæorum; quia si ipsi manibus suis vindictam non expeterent, aliquo modo putarent nihil esse factum: ideo ad satiandum iram suam permissum est hoc: non tamen concedebatur, quod infligerent consanguinei viri occisi quodcunque genus

Nota q̄ tenetur de occiso qui lapides iaciens aliū occidit.

A mortis vellent occisori, sed solum quod determinatum est a lege, scilicet, iugulationem. Intelligitur etiam ista occisio de illa, quæ fiebat ab aliquo tanquā a persona priuata sine ventilatione causæ, scilicet, ꝙ quandocunque consanguineus occisi inueniret huiusmodi occisorem posset eum occidere, dum tamē esset extra vrbem refugij, quod significat litera sequens, scilicet. *Statim vt apprehenderit eum percutiet*. Id est, non indigebat iste cōsanguineus occisi, quòd sententietur in causa, sed vbicunque reperierit occisorē poterit iure suo vtens occidere illum, & hoc quia habet auctoritatem a lege faciendi hæc: quod intelligitur extra vrbem refugij, & etiam quando non ventilatur causa. Nam cum aliquis confugiens ad vrbem

B refugij, & ad petitionem aduersarij inde tractus est & ductus est ad ventilādam causam, percussent eum aduersarius tenebitur: etiam si iste occisor per insidias, vel aliàs indebite homicidium patrasset, quia tempore ventilationis causæ securus esse debebat. Et hanc securitatem ei præstare debebant iudices vrbis refugij, qui eum trahebant ad locum patrati homicidij.

Si occisor interfecerit cognatum occisi eum persequentem se defendendo, an teneatur pro ista secunda occisione secundum legem foralem. *Quæst. XII.*

QVAERET aliquis si cognatus occisi persequens occisorem in via antequam perueniret ad vrbem refugij, occidatur ab ipso pcussore defendente se solum, & non habendo aliàs voluntatem occidendi illum: an teneatur occisor pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Respondebit aliquis, quòd non tenetur, quia

C cuilibet permissa est defensio corporis sui, & quod quis agit ob tutelam corporis sui, iure egisse dicitur.

In contrarium dicetur, quòd iste tenebitur de occiso, quia quamquàm alicui competat defensio suipsius, hoc est contra priuatas personas non habentes auctoritatem puniendi, vel coniiciendi in vincula: & tamen contra personam publicam, si agat vt persona publica, nulli est permissa defensio: nam in hoc perturbaret iurisdictionem iudicis, & incurreret pęnam, quia agit contra statum publicum, & leges humanę

D magnas pœnas inferunt his, qui contra personam publicam defensionem volunt: sed iste videtur esse huiusmodi, scilicet, cognatus occisi, quia ex auctoritate legis istud agere potest, vt patet hic: ergo qui restiterit ei pœnam incurrit.

Respondendum est, quòd occisor defendens se a cognato occisi si moderate se defendat, quamquam occidat eum non tenetur de occiso, nec de vulnerato, quia non agit ibi, nisi ob tutelam corporis sui, quæ sibi permissa est. Et cum arguitur, quod agitur contra personam publicam resistendo illi: ergo incurrit pœnam. respondetur, quòd non agit contra personam publicam. Nam quamquàm iste habeat auctoritatem ex lege, non agit, vt persona pu-

E blica, quia non agit ex officio suo ex necessitate, sed ex concessione legis: multum autem ista differunt, quia iudex non punit reos, quia sibi concessum est, sed quia sibi ex necessitate impositum est, & si non agat mortaliter peccat, & tenetur etiam secundum leges humanas de officio male administrato. s. quia nimis læsit rempublicam, cum vitia reliquerit impunita, & delinquentibus audaciam magnam præbuerit: iste aūt cui est ꝯcessum ex lege non habet ex necessitate, nec ex officio, ꝙ percutiat hostem suum: nā melius ageret si non vteretur ista concessione legis, q̄ cū vtitur, immo lex non tribuit hoc sibi tanquam bonum esset, sed tributum est propter duritiam cordis

 Bb 4 humani

humani ad placandum iram eius, ideo sic agentes nõ agunt tanquam personæ publicæ, sed tanquam priuatæ prosequentes causam suam. Solum autem hoc habent, quia lex permittit eis occidere hostes illos: poterit igitur resisti istis, & qui occiderit aliquem horũ se defendendo nihil magis incurrit pœnam, quàm si occideret aliquam personam priuatam. Si igitur occisores se defendendo occiderint proximos ipsorum primò a se occisorum: cum postea ventilaretur causa sanguinis pro isto secundo homicidio nihil passuri erãt cum vterentur iure suo, sed de primo erat quæstio.

An innocens pugnando contra iudicem, vel executorem iniustè eum volentem punire peccet in foro conscientiæ, & contra leges humanas. Quæst. XIII.

Quaeret aliquis vlterius si aliquis se defendendo pugnet contra iudicem, vel executorem in casu in quo non est dignus puniri, nec conijci in vincula, vel pugnet contra huiusmodi persequentem iure suo vtentem, an peccet in foro conscientiæ. Est autem diuersitas in hoc, nam supra quantum ad forum iudicialem humanum determinatum est, quòd incurrebat pœnam, qui resistebat iudici, vel publico executori, & hoc, siue quando dignus est puniri, vel capi, siue quando nõ: in foro autem conscientiæ poterit esse dubium, nam quamquàm, vt communiter forum conscientię strictius sit quàm forum legum, scilicet, quòd in pluribꝰ aliquis peccat secundum dictamen conscientiæ, quã secundum legem humanam, quæ multa non æstimat esse peccata, vel saltem non punit, vt peccata, tamen interdum accidere poterit, quòd aliquis sit dignus pęna secundum legem humanam, qui non est dignus secundum forum conscientię, & potissimum in quibusdam causis, quæ concernunt publicam vtilitatem, nam interdum licet quis secundum forum conscientiæ non peccet, tamen lex humana puniet eum, quia sic procuratur pax publica. Et quoniam bonum publicum consistit in habitudine iudicis, vel personarũ publicarum ad inferiores regulatos, posset aliquis dicere, quod quamquàm lex humana puniat omnem hominem resistentem iudici, siue cum dignus est puniri, siue quando non, tamen quod secundum forum conscientiæ aliquando non sit peccatum. Respondendum est, quòd in foro conscientiæ peccatum est iudici resistere, vel quòd aliquis se defendat ab eo armis, cum ille, vt iudex procedit, secus cum procedit, vt persona priuata, & præter legẽ, nã pter determinationem legis humanę recta ratio dictat bonum publicum esse diligendum super bona particularia, quia iuxta Aristo. 1. Ethi. in principio. bonum commune amabilius, & diuinius est bono particulari, sed pax publica, vel status eius est bonum commune: ergo quicũque tollere vult ista, magis peccat quàm si tolleret aliqua bona particularia: huiusmodi autem est in habitudine iudicis ad partes reipublicæ, scilicet, quòd per hoc consistit pax publica, quòd omnes de vrbe iudici singulariter obediunt, scilicet, quòd nullo modo se defendendo armis contra ipsum, quia si aliquis se defenderet tolleretur status causarum, scilicet, quòd non posset de causa huius iudicari cum iste habeat iudicem iam tanquam partem: ideo si resistatur iudici quomodocũque antequam constaret dignum esse, quod puniretur, vel caperetur, maxima pars executionis iustitiæ, & ferè totum bonum publicum destrueretur: nimis ergo agit contra rationem qui contra iudicem armis se defendit, vel contra publicum executorem: ideo agit contra conscientiam, & sic erit peccatum. Item quicunque Deo resistit, peccat, sed

De hac la tus loquit Iosue 11. cap.

F qui resistit iudicibus, resistit Deo, ergo peccat se defendendo a iudice, sicut a parte. Hoc patet ad Roma. cap. 13. scilicet, Omnis potestas non est nisi a Deo, oĩs anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quæ autem sunt a Deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. Item qui ex conciẽtia tenetur aliquid agere, & non agit, peccat: sed sm̃ conscientiam nos tenemur obedire iudicibus, & non solum sm̃ legem humanam: ergo quicunque resistit iudici volenti capere, vel punire armis agit contra conscientiam, ergo peccabit: sic patet ad Roma. cap. 13. scilicet, Dei enim minister est vindex in iram Dei, q male agit: ideo necessitate subditi estote non solum

G propter iram, sed & pp conscientiam, ideo enim, & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Item voluntas Dei est, vt iudicibus subiecti simus: ergo quicunque repugnat illis, agit ꝯ Dei voluntatem, & consequenter peccat, patet hoc prima Petri. c. 2. scilicet subiecti estote oĩ humanæ creaturæ propter Deum, scilicet, præsidenti. Et patet cum immediate subditur, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum laudem verò bonorũ, quia sic est voluntas Dei vt benefacientes obmutescere faciatis impudentiã hominum. Patet ergo, ꝙ iudici armis resistere peccatum est. Nisi forte aliquis manifestissime sciret, ꝙ iu-

H dex habebat eum exosum, & sub colore iudicis volebat capere, & qualitercunque morti tradere, tunc si non sequatur magnum scandalum ex resistentia poterit quis resistere armis, & hoc quidem solum qñ putabat, ꝙ si caperetur occideretur. Circa ciuiles aũt causas secus est: simile autem est velut si iudex, vel publicus executor agat ꝯ aliquẽ non vt gerens personã publicã, sed vt aliquis priuatus gerens causam suã, & hoc manifestum sit, poterit ei resisti armis ẽt sm̃ legem humanam, sed in foro cõscientiæ nihil aliud est quod ego sciam iudicem procedere indigne contra aliquẽ solum, vt occidat eum propter odium quamquàm videatur agere, vt pars publica quamquàm agat, vt p. sona publica: ergo tunc resisti sibi armis peccatũ non est, nisi sequeretur valde magnum scandalum. Hoc

I tamen est generale, quòd cum iudex procedit contra aliquos, vt iudex ad puniendum, vel capiendum, & illi nullo horum digni sint, & iudex non agat hoc ex odio, sed vt persona publica sic informata, vel volens de veritate inquirere resisti sibi armis peccatũ est in foro conscientię. De eo autem, qui habens potestatem a lege persequitur hostem suum ad occidendum, sicut in casu dato, dicendum, quòd non est peccatum resisti illi armis, quia in hoc non resistitur iudici, nec alicui publicæ personæ, sed personæ priuatæ volenti prosequi ius suum, & cum ille, qui se defendit sciat, quòd non inuaditur ab illo tanquam a iudice volente punire, aut corrigere, sed tanquam ab hoste volẽte hostiliter occidere; peccatum nõ est illi resisti armis.

K Sed arguetur, quòd iste habet potestatem a lege ad occidendum, & quantum ad hoc est minister legis: ideo sibi resisti peccatum est: ad Roma. cap. 13. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui male agit. Et iterum: ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam: ministri enim Dei sunt.

Respondendum est, quòd iste nõ est minister Dei secundum, quod loquitur Apostolus, quia ipse intelligit de iudicibus positis tanquam executoribus iustitiæ, quicunque autem causam suam egerit, nõ est minister Dei: ideo potest sibi resisti, tanquam non ministro. Quod aũt auctoritas Pauli & Petri itelligaẽ de his ministris, & non de illis, qui sunt hostes, ap-

paret,

patet, quia ad Roma. capit. 13. dicitur de potestatibus sublimioribus, & ibi sequitur: Non sine causa gladiũ portat. quod de solis iudicibus, & executoribus intelligitur. & 1. Pet. cap. 2. de regibus, & ducibus agitur, & alijs iudicibus, & omnes istæ sunt personę publicæ. ergo resistu armis ei qui persequitur occisorem cognati sui peccatum non est, & si occidatur in hac defensione, dumtamen defensio sit moderata, peccatum nullum est. *Si per odium hominem quis impulerit.* Ponuntur alij casus, in quibus quis sine vulnere occidit, sicut si impellat alium ad cadendum de eminenti loco, vel si iaciat in aquam, aut ignem, vel aliquid alterum vbi possit causari mors: & de isto dicitur, quòd si fuerit p odium patratum homicidium, occidetur, qui sic impulit. Et dicitur per odium, quia fortè aliquis alterum coactus est impellere, vtpote siquis ab alio impulsus est, & ex illa impulsione ipse alium impellit: impulsio est simpliciter inuoluntaria, sicut de eo, qui a vento educitur 3. Ethi. & est simpliciter violentia. Ideo quãquàm sequatur hic homicidium non est imputabile ei, qui immediate impulit: sed ei, q primò. Eodẽ mõ si qs aliũ nõ vidẽs, vel aliàs nesciẽs impulerit non est reus, quia non fit ex odio, licet sequatur homicidium: si autem non constet, quòd ex odio factum fuerit, & occisor alleget se non fecisse ex odio, accusatori incumbit probare, quòd ex odio factum sit. Hoc autem ex præsumptione poterit induci, vt si ante hoc esset inimicus: quoniam omnia mala, quæ hostis indigit etiam si a casu sint præsumuntur ex animo. Sic patet immediate de illo, qui percussit alterum manu, & mortuus est, si fuerit inimicus sententiatur contra ipsum. alioquin non: idem de scindente ligna de cuius manubrio ferrum exiliens percussit proximum: si hostis erat, quamquàm non constet de voluntate occidendi, condemnatur, aliàs non, infra Deuter. cap. 19.

Vel iecerit quippiam in eum per insidias. Scilicet, siquis deiecerit parietem super alterum, aut aliquam partẽ domus, vel quodcunque alterum, quod antea stans impulsu concutitur, & nocere potest: si enim per odium fecerit, & mors sequatur tenebitur: secus autem si non ex odio, vt siquis ab alio impulsus parietem impulit, vel aliquam aliam rem, & illa cadens, vel exiliens alterum occiderit, iste qui immediate eiecerit, reus non est, quia simpliciter est coactus: similiter autem de ignorante, & dicitur hic per insidias. nõ est autem intelligendum, quòd quandocunque non fit per insidias non est punibile, vt hic: quia si fiat ex industria, vel qualitercunque ex voluntate nocendi etiam si manifeste fiat, nihil differt, sed accipitur hic generaliter per insidias contra hoc, quod est per ignorãtiã, vel non est ab intentione, quamquàm id quod est p insidias semper sit magis punibile, quàm cetera etiã si voluntaria sint. *Aut cum esset inimicus manu percusserit.* Scilicet, siquis alterum manu percusserit solum non præsumitur, quòd ex tali percussione sequatur mors, & si aliquando percussus moriatur, magis præsumitur mori ex alia causa, quàm ex percussione, nec condemnabatur percussor, quoniam non præsumitur, quòd voluerit occidere, quia si hoc voluisset, vteretur alio instrumento, cum ex percussione manus sola non soleat mors sequi: si tamen percussor hostis erat, præsumitur, quòd occidere voluerit, & ob hoc ita durè percusserit, vt quispiam mori possit, vel forte in percussione manuali aliqua fraude vsus est ponendo aliqua, quibus mors faciliter causaretur: ideo licet percusserit sine intentione occidendi, nec sequatur mors ex percussione, sed ex alia causa, condemnabitur quod verum est, nisi hostis probauerit, quod mors nullo modo sequitur ex percussione illa, vt siquis cõualuerit ex percussione illa ambulans super pedes

A suos, vel super baculum, & postea moriatur, præsumitur mori ex alia causa, & nullo modo condemnatur occisor; etiam si confiteatur se voluisse occidere, sicut in publicè rixantibus: Exo. cap. vigesimoprimo.

Et ille mortuus fuerit. Istud intelligitur in omnibus supra positis, quia quodcunque sit genus vulneris, vel impulsionis, si non sequatur mors ex illo percussor non tenetur de occiso, sed solum ad impensas in medicos. & opera perdita Exo. capi. vigesimoprimo.

Percussor homicidii erit reus. Quia occidit, & voluntatem occidendi habuit, quod requiritur ad completum homicidium, quòd autem habuit voluntatem occidendi patet ex verbis, & ex præsuppositis istarum

B legum. *Cognatus occisi statim, vt inuenerit eum iugulabit.* Hoc dicit de quocunque cognato, quia cuicunq; ista actio competit, licet magis conueniat alicui secundum quòd magis, vel minus propinquus est, non cognatis autem non conuenit hoc, licẽt ipsi velint prosequi defunctorum causas. Ratio huius est, quia lex non iussit hoc, tanquam secundum se bonum esset, sed concessit illud propter duriciam cordis humani, quia si hoc non permitteretur consanguineis viri occisi ipsi prosequerentur sine iure durius causam sanguinis. Vt ergo non daretur locus inobedientiæ legũ permissum est istud cognatis occisi. in reliquis autem non subsistit eadem causa, quia illi non mouentur ita efficaciter ad vlciscendum iniuriam defuncti, sed cognati propter vnitatem sanguinis & radicis, nulli

C ergo alieni quàm cognatis hoc permittitur, & dicitur, quòd immediatè, vt inuenerit eum iugulabit, scilicet, patrato homicidio antequam occisor peruenerit ad vrbem refugij si inuenerit eum cognatus occisi poterit eum occidere vbicunque inuenerit. Vel si forte semel introiens vrbem refugij aliquando extra reperiatur, poterit impune occidi, quia nunquam debebat exire de vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, vt patet infra. hoc autem verum est, nisi cum occisor ex sententia iudicum vrbis refugij ducitur ventilatur⁹ causam suam cum cognato occisi ad locum patrati homicidij: nam tunc lex securitatem tribuit, & si cognatus occisi aliquid attentauerit in occisorem reus mortis est. De hoc autem, quod dicitur, aliqui dubitant, an ille, qui sic occideret oc-

D cisorem cognati sui persequens ipsum ante vrbem refugij, peccaret, & videtur quòd non, quia iste agit per legem, ergo iuste agit. Sed aliquis arguet hoc nõ valere, quia multa sunt, quæ leges permittunt, & interdum facere compellunt, in quibus homo peccat, vt cum aliquem cogunt ad periurium, & ad similia.

Ad hoc respondetur, quòd non est simile de lege humana, & diuina, quia lex humana non potest corrigere omnem actum malum, ideo multa permittit, & dato quòd lex humana aliquid approbaret, nõ sequitur, q sine peccato fieri possit, quia non potest ipsa facere esse licitum quod secundum se est illicitum. in lege autẽ diuina secus est, quia Legislator illius Deus est, & omnia opera nostra sunt bona, vel mala in cõ-

E paratione ad ipsum, scilicet, inquantum ipse acceptat, vel non acceptat ea: si ergo aliquid Deus constituit, vel expresse permittit etiam si secundum se bonum non sit, Deus facit illud esse bonum, idest, nõ malum, & nullo modo punibile, velut si Legislator aliquid iuberet, vel permitteret, quamquam illud nõ esset bonum, tamen agens per illud non punietur lege humana, ita si Deus aliquid approbet in lege sua, vel saltem fieri permittat, illud iam non est malum, nec punibile secundum Deum, aut conscientiam, quia alias non differret inter illa, quæ videbantur illicita, & a Deo permissa sunt in lege, & ea, quæ nullo modo permissa sunt, sed expresse prohibita, quod videtur

Cognatis occisi quare non licebat vindicare iniuriam.

Licet lex humana aliqua permittat, q sunt peccata non tamẽ diuina.

detur esse inconueniens magnum. Sic declaratum est Deuterono.cap.24. de libello repudij, & de dando vsuris alienis, nam ista secundum se non erant licita, & tamen, quia Deus illa approbauit declaratum est ibi, quòd non peccabant mortaliter hæc facientes: ita igitur erit hic cum Deus permiserit, quod occisi propinquus occidere posset occisorem vbicunque reperiret, scilicet, quòd non peccet. Sed videtur contrarium, quoniam occisio fiebat ex rancore, sed ira est peccatum mortale, ergo ista occisio illicita erat potissime, quia Deus iussit etiam in veteri testamento, quod homo non quæreret vltionem Leui.cap.19.&. non oderis fratrem tuum in corde tuo. Et iterum ibidem: Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Sed ista sunt præcepta moralia: ergo tenebatur quilibet ad ea: occidens tamen occisorem cognati sui non agebat zelo iustitiæ, quia hoc modo iure contenderet, cum posset aliàs assequi iustitiæ executionem educto occisore de vrbe refugij: ideo videtur, quòd peccabat faciens hæc: potissimum, quia isti cognati occisorum non solum poterant occidere occisores cognatorum in via vrbem refugij si illi occidissent iniuste, sed etiam si non essent rei, vtpote, quia casu, & per ignorantiam fecerunt, & in hoc non distinguebatur cum permitteretur consanguineo occisi sine causæ ventilatione occidere percussorem: ergo videtur, quod sit peccatum. Respondendum est, quòd ea, quæ Deus approbat etiam si aliàs essent illicita, fiunt per hoc licita, sed permittendo expressè in lege approbat: ergo licita sunt. iste modus arguendi est de libello repudij, & de vsuris: Deuterono.cap.24. sed manifestum est, quod istud factum approbatur hic a Deo cum expressè permittatur: ergo licitum est, nec de hoc aliquis dubitabit: est tamen distinguendū, quia Deus aliqua approbabat in lege, vel permittebat solum inquantum erat legislator specialis populi Iudaici: illa tamen secundum, quòd Deus erat, & dans præcepta bona secundum naturam reprobabat: alia autem sunt, quæ Deus approbabat propter infirmitatem populi Iudaici illa permittens, & alibi non reprobans. & ista simpliciter erant licita.

Si cognatus occisi occideret interfecto rem cognati sui ante vrbem qñ ille non voluntarie occiderat an peccaret. Primum autem est hic de occisione percussoris cognati, quæ permittitur, siue prior occisio iusta, vel iniusta fuerit: & tamen alibi contrarium iubetur, scilicet, Leui.cap.16. vbi dicitur, quòd debemus tollere omne odium, & obliuisci iniurias: ergo necesse est, quòd ista lex solum intelligatur in foro suo, scilicet, in iudiciali, quod quicunque occideret occisorem fratris sui non sit reus mortis in foro iudiciali veteris testamenti, & tamen si ex odio agit reus est mortis æternæ, quia agit contra legem datam Leui.cap.19. De libello autem repudij, & vsuris non est sic, quia quamquam ista secundum se non essent licita Deus illa permisit propter infirmitatem Iudæorum, & postea alibi non reprobauit, ergo non sunt punibilia, nec peccata apud Iudæos, quia alioqui Deus poneret illis laqueum. De hoc etiam declaratum est Leui.19. *Quòd si fortuitu, & absque odio & inimicitiis quidquam horum fecerit.* Limitātur hic superiores leges, scilicet, quod intelliguntur, quando aliquis habet voluntatem occidendi, si tamē agit fortuitu, vel sine odio, & inimicitijs non est reus, omnia enim ista requiruntur: si quis enim agat sine inimicitijs, id est, quod ante hoc nunquam fuit inimicus, adhuc non liberatur, nisi egerit fortuitu, quia poterit aliquis ex subita ira alium occidere, & non est inimicus, quia tamen agit ab intentione, reus est. Etiā requiritur, quòd non solum agat fortuitu, nam dato, quòd aliquis agat a casu, si ille erat inimicus occisi ante hoc condemnatur, quia non præsumitur agere a casu cum inimicus sit, & hoc, siue sit publicè inimicus, quod vocatur hic agere ex inimicitijs, vel non tam manifeste, quod dicitur agere ex odio. Cum ergo omnia ista tria habuit, non iudicabitur reus mortis.

Et hoc audiente populo fuerit comprobatum. Idest, quòd probetur in iudicio coram populo, quòd egit a casu, & non erat inimicus nec odiosus occiso. Dicitur autem coram populo, idest coram iudicibus ciuitatis, & senioribus, qui vocantur populus, vel multitudo: non enim oportebat totam populi multitudinē, quæ grādis est ad iudicia conuenire, maximè, quia tota nec audire potest, nec sententiare. vocantur autem rectores multitudo, quia totum populum virtualiter, vel eminenter continent, & isto modo rex est totum regnū.

An causa homicidij tractanda erat coram iudicibus ciuitatis refugij vel coram iudicibus loci, in quo patratum est homicidium, & quomodo differat immunitas Ecclesiastica ab immunitate locorū refugij veteris testamēti. Quæst. XIIII.

QVÆRATVR tamen de ista multitudine, quæ esset, quoniam aliqui dicūt, quòd erāt iudices illius ciuitatis, ad quam confugerat occisor: alij volunt, quod essent iudices loci, in quo patratum est homicidium. Primi dicunt, quod cognatus occisi persequebatur occisorem ad vrbem refugij, & proponebat querelam coram iudicibus, & senioribus ciuitatis, tunc decreto eorum præsentabatur occisor, & contendebant de iure: si autem inueniretur, quòd occisor volens occidisset, tradebatur accusatori, & iugulabat eum: si autem inueniretur, quòd inuoluntarius egit, sententiabatur, quòd maneret in vrbe refugij occisor vsque ad mortem summi sacerdotis. Et probāt isti, quòd intelligebatur de iudicibus vrbis refugij, quia dicitur supra, quòd cū fuerit occisor in vrbe refugij cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur: ergo videtur, quòd corā multitudine vrbis illius stare debebat, & ibi iudicanda erat causa. Hoc magis probant ex eo, quod habetur Iosue ca.20. cum ad vnam harum ciuitatum cōfugerit, stabit ante portam ciuitatis, & loquatur senioribus vrbis illius ea, quæ se comprobent innocentem: ergo videtur, quòd ibi causa agenda erat, quia adducere probationes pars iudicij est. Item probant, quia quòd occisor extraheretur de vrbibus refugij, erat cōtra immunitatem ciuitatum, cognoscere ergo virum extrahi deberet, vel non ad iudices illius ciuitatis pertinet, quod nesciretur, nisi cum probatum esset, an iste gaudere deberet immunitate vrbis vel non, & hoc includit causam ipsam principalem. s. an occisor esset reus mortis, vel non: ideo primo quàm isti iudices vrbis refugij permitterent extrahi de vrbe sua occisorem, oportebat, ꝙ cognoscerent, an reus esset: sed hoc cognito nihil supererat, nisi vt sententiaretur tradendus aduersario ad iugulandum, vel mansurus in vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis; ideo non oportebat, quod duceretur occisor ad aliam ciuitatem. Item si educeretur occisor de vrbe refugij, vsalibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum: in vrbe autem refugij tutum erat. Enā euitaretur maior circuitus, & expensæ, quæ in legibus recte ordinatis multum attendi debent.

Alij autem in contrarium dicunt, quòd debebat ista causa agitari in loco vbi patratum est homicidiū, & quòd educeretur occisor de vrbe refugij: & ista est veritas, vt patet infra cum dicitur, & reducetur per sententiam in vrbem, ad quam confugerat: ergo videmur, quòd causa, in qua sententiabatur, quòd occisor reduceretur in vrbem refugij, non agitabatur in vrbe refugij, sed in loco patrati homicidij. Item videtur

1. Opinio. Secunda. Rō. 1. Opin. primæ. 2. Rō. 3. Rō. 4. Rō. Rones 2. opi.

videtur hoc rationabile, quia secundum leges humanas ratione delicti quis sortitur forum, scilicet, ratione loci, in quo delictum patratum est: ergo causa istiꝰ homicidij non erat ventilanda in vrbe refugij cum ibi non accidenit delictum. Item iura prouidere debēt in causis eum modum, quo causæ optimè tractentur: hoc autem est ne occultetur veritas facti, & vt non subtrahatur alicui opportunitas probandi, nam arctatio probationum nimis est iuri inimica, sed non est aliquis locus in quo melius de veritate delicti patere possit, quàm locus, in quo patratum est cum ibi possit esse testium copia: ducere autem testes multos ad alium locum difficile est, & iudices etiam non ita plenè informantur, cum non cognoscant conditiones particulares tangentes delictum fortè propter ignorantiam conditionis locorum delicti: ideo melius fuit, quòd de delicto ageretur in vrbe, in qua patratum est, quàm in vrbe refugij, & sic erat. Modꝰ autem huius est, quòd cognatus occisi ibat ad vrbē refugij, & proponens querelam de occisione, petebat eum tradi, vt responderet in causa sua coram iudicibus vrbis patrati delicti: tunc iudices vrbis refugij concedebant remittentes occisorem cum perfecta securitate, ne quidquam in eo committi posset dum agitabatur causa, qua expleta diffiniebatur, quòd occideretur, si reus esset, vel reduceretur in vrbem refugij, si esset innocens, quod satis apparet infra, & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nec inferebatur aliquod damnum ipsi occisori. Ad rationes in contrarium respondendum, & ad primam cum dicitur, quòd cognatus occisi non poterit occidere percussorem postquam fuerit in vrbe refugij, donec stet coram multitudine, & iudicetur causa illius: Dicendum, quòd multitudo potest ibi accipi dupliciter, scilicet, pro multitudine iudicum vrbis refugij, vel iudicū vrbis patrati delicti, primo modo est sensus, quòd non poterit occidere illum quousque stet corā multitudine, idest proponat querelam suam coram iudicibus vrbis refugij, & causa illius iudicetur, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti cum fuerit remissus occisor ab vrbe refugij ad vrbem delicti. Secundo modo est sensus, donec stet coram multitudine, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti proponens accusationem suam contra occisorem iam reductum de vrbe refugij, & causa iudicetur, idest diffiniatur, vel terminetur ibi in loco delicti, & sic in quocunque sensu præsupponitur, quòd causa agitetur in loco delicti.

Ad rōnes 1. opi.

Ad secundam.

Ad secundam rationem, quando dicitur Io. ca. 20. quòd stabit occisor ante portam ciuitatis refugij, & loquetur senioribus vrbis illius: dicendum, quòd non intelligitur de agitatione causæ homicidij, sed solum erat propositio occisoris ad hoc, quòd reciperetur in vrbe, nam vsquequo ista diceret non sententiaretur, quòd gauderet aliqualiter immunitate locorum, nec assignaretur sibi locus ad manendum in vrbe: his tamen propositis compellebantur iudices ad assignandum ei locum, vt patet præallega. cap. cum dicitur: sic suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. Quòd autem non intelligatur ista propositio verborū de agitatione causæ homicidij, patet, quia post receptionem istam dicitur eodem cap. & habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur Sacerdos magnus, qui fuerit illo tempore: ergo post propositionem occisoris, & receptionem in vrbe habitare debebat in ea, & postea ventilanda erat causa: ideo prima positio erat in vrbe refugij, de ventilatione tamen causæ nihil ibi dicitur vbi esse deberet. Item patet, quòd illa propositio occisoris non pertineat ad aliquam agitationem causæ homicidij, quia in ista causa occisor est reus: reus autem

A non proponit, sed respondet: ideo non potest intelligi de ventilatione causæ, cum dicatur præalle. cap. ꝙ occisor loquetur verba sua coram senioribus vrbis. Fundamentum rationis huius patet eo. cap. vbi ponuntur duæ propositiones, & in prima dicitur, quòd loquetur occisor coram senioribus vrbis refugij, in secunda dicitur, quòd stabit ante iudicium reddens causam facti sui, & sic in prima constituitur tanquam per se agens, in secunda vero tanquam reus, & de ista non dicitur, quòd deberet esse in vrbe refugij: ergo de vētilatione causæ homicidij, in qua occisor erat reus, nō dicitur, quòd fieret in vrbe refugij. Cum vero magis obijcitur eodem cap. quòd iste occisor loquetur ea,

B quæ se comprobent innocentē, & probationes sunt quædam pars iudicij, ergo ibi agitabatur causa. Dicendum, quòd non intelligitur hoc de probationibus inductis in causa principali, sed in propositione, quam faciebat occisor, vt reciperetur in vrbe refugij, & in ista solum dicebat, quòd ipse occiderit a casu, & non habens inimicitias nec odium, ideo quòd reciperetur in vrbe. Hæc autem talia erant, quę si probarentur facerent eum gaudere immunitate vrbis: probationes autem in causa principali inducebantur in loco patrati delicti, vbi agitabatur lis, quòd autem non possit intelligi hoc de probationibus causæ principalis apparet, quia istæ fiebant per iudices inductos ab alterutra partium, & non per verba ipsius occisoris, quia nullius testimonium est conueniens pro seipso,

C quando contra ipsum agitur. probationes tamen istæ fiebant ex solis verbis occisoris cum dicatur, & loquetur coram senioribus vrbis ea, quæ se comprobent innocentem: ergo probationes illę non erant in causa principali, sed in prima positione, & sic non ventilabatur ibi causa.

Ad tertiā.

An sit contra immunitatem vrbium refugij, ꝙ educeret inde occisor ad ventilandū alibi causam, vel ꝙ iugularet si reꝰ erat.

Ad tertiam rationem dicendum, quòd extrahi occisorem ad occidendum illum ab vrbe nullo alio præmisso, erat contra immunitatem vrbis, & hoc non permittebatur, nam Deus dixit, quòd non posset cognatus occisi occidere percussorem postquam esset in vrbe refugij, donec staret coram multitudine, & causa illius iudicaretur: nunc autem non extrahebantur ad occidendum simpliciter, sed ad ventilā dum causam in loco delicti, & si reperiretur inno-

D cens, quòd reduceretur ad vrbem refugij. hoc autem non erat contra immunitatē vrbis. Et si dicas quòd etiam, istud est contra immunitatem, quia Ecclesia non solum est contra immunitatem eius, quòd aliquis inde trahatur ad occidendum, sed etiam, quòd trahatur ad ventilandum causam homicidij, & si fuerit repertus reus, quòd occidatur, quia tunc solum peccaret, & esset fractor immunitatis Ecclesiasticę ille, qui tanquam persona priuata hostem inde educeret, vel ibi occideret, & non iudex secularis si educeret inde occisorem ad iudicandum de eo an esset reꝰ mortis, sed hoc falsum est, quia quicunque confugiētem ad Ecclesiam inde traxerit, siue sit iudex secularis, siue Ecclesiasticus, siue persona priuata est fractor

E immunitatis Ecclesiasticę nisi in casibus a iure permissis; ergo sic esset hic, quòd ad nihil posset educi occisor de vrbe refugij. Respondendum est non esse simile, quia non est æqualis immunitas ciuitatum refugij in veteri testamento, & nunc Ecclesiarum nostrarum, & cœmeteriorum: non enim fuit concessa absolutè immunitas ciuitatibus istis, sed solum, quòd confugientes ad eas gauderent immunitate quousque ventilaretur causa, & postea si rei erant, occidebātur, vt patet hic, & Iosue cap 20. siue igitur dicatur, ꝙ fiebat discussio causę in vrbe refugij, vel in loco delicti, nihil refert quantum ad esse, vel non esse immunitatem perfectam: quia vbicunque ventilaretur causa

Quō differat immunitas ecclesiast. ca ab immunitate locorū refugij.

cum

cum occisor esset occidendus si reperiretur nocens non erat immunitas, sicut est nunc Ecclesiastica, quia nec intra Ecclesiam, nec extra potest iudicari de aliquo confugiente ad hoc, quòd occidatur, vel si aliqs iudex hoc iudicauerit, Ecclesia non permittet tradi executioni, quandiu confugiens ibi manere voluerit, sed ciuitatibus refugij non fuit data ista immunitas: ergo non fiebat contra earum immunitatem si extraherentur inde occisores ad ventilandū causas in locis delictorum. Et quando dicitur, ꝙ ad iudices ciuitatis refugij pertinebat cognoscere an occisor extrahi deberet de vrbe. Respondetur, quòd sine licētia istorum iudicum non educebatur aliquis de vrbe, & tamen ad sciendum, an deberet inde trahi, vel nō: non requirebatur aliqua causæ cognitio, sed ad solā petitionem aduersarij, vel iudicum loci delicti remitti debebat occisor, eo quòd non erat contra immunitatem vrbis, quòd pro quacunque causa inde educeretur ad sistendum iudicio. secus autem esset in cōfugiente ad Ecclesiam, vtpote si peteret iudex secularis, vel aduersarij, quòd inde educeretur proponens, quòd per insidias occiderat, vel erat publicus latro, aut nocturnus depopulator agrorum, in quibus casibus iura permittunt aliquem de Ecclesia educi: non deberet ille sine causæ cognitione inde trahi: nam si non esset verum, quod proponebatur infringeretur Ecclesiastica immunitas educendo hunc de Ecclesia. sed de ciuitatibus refugij quomodocūque aliquis inde educeretur ad cognoscendum causam non erat contra immunitatem ciuitatis: ideo non oportebat esse causæ cognitionem, ideo falsum isti præsupponūt, scilicet, quòd deberent cognoscere iudices vrbis refugij, an ille mereretur gaudere immunitate vrbis, vel non.

Ad quartā.

Ad quartam rationem cum dicebatur, quòd si educeretur occisor de vrbe refugij, vt alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum, respondetur, quòd tutum erat tam de facto quàm de iure.

Quis erat mod⁹, quo ducebatur occisor de vrbe refugij, & reducebatur ad eā ventilata causa.

De facto quidem, quia mittebatur iste occisor cū aliquibus de senibus vrbis refugij ad tractandam causam, qui eum tutum reddebant. De iure etiam erat tutus, quia dum causa ventilabatur erat inducta securitas a iure, & si vellet aduersarius percutere occisorē, reus erat, ac si in vrbe refugij eum occidisset. Cum autem dicitur, quòd euitarentur expensę, & circuitus cū agitaretur causa in loco refugij, respondendum est, ꝙ non euitantur immo maiores causantur, quia si ventilaretur causa in loco refugij, oporteret adduci testes multos de loco delicti, & in hoc erant magnæ expensæ potiusquam si reduceretur occisor de vrbe refugij ad locum patrati homicidij. Et dato, quòd esset aliquis maior circuitus vel expensæ, adhuc iura tolerare debebant propter maiorem certitudinem inducendā in causis ex abundantia probationum.

Dicebatur autem supra, quòd fuerit hoc comprobatum, scilicet, quòd non esset ille occisor hostis, nec odium habens, sed fortuitu agens, & hoc probaretur coram multitudine, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti. Sed dicet aliquis quomodo probabitur istud, quia est negatiua, scilicet, quòd non erat hostis, vel quod non egit ex odio? respondetur, quòd negatiua non potest probari directè, quia negatio est non ens, & non ens non habet causas, sed probatur indirectè per affirmatiuam oppositam, scilicet, probatur, quòd aliquis non est inimicus, quia probatur, quòd est amicus, sicut probabitur de aliquo, quòd non est intemperatus si probatur, quòd est temperatus: ita etiam probabitur, quòd non egit ex odio si probatur, quòd semper amabat. aliquando autem probatur negatiua non per aliquam contrariam, sed per aliam propositionem incompossibilem, sicut probatur sufficienter

Nō esse inimicū quō pbari possit cum sit negatiua.

F de aliquo, quòd nunc non est Salamanticę, si nunc est Hispalis, & tamen non sunt contrarię. Alio modo potest dici, quòd non requiritur, quòd occisor probaret se non egisse ex odio, sed solum, quòd allegaret; ꝙ non egerat ex odio, nec ex inimicitijs, sed fortuitu, & tunc aduersarius tenetur probare, quòd egit ex odio, & si non probauerit succumbet, & absoluetur occisor quia necesse erat, quòd aduersarius allegaret occisorē egisse ex odio, vel inimicitijs, & tūc, sicut qui allegat dolum tenetur illud probare, ita tenebitur hic probare aduersarius. *Atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata.* Idest si tractata fuerit causa de homicidio inter occisorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc intelligitur, quia cuilibet competebat petere iniuriam cognati sui vindicari.

G *Liberabitur innocens de vltoris manu.* Idest liberabitū occisor de manu cognati occisi, scilicet, ne tradatur ei ad iugulandum, sicut tradendus erat si reperiretur nocens, & hoc, quia compertum, quia fortuitu, & absque odio, & inimicitijs iste egit, vt supra dicitur. *Et reducetur per sententiam ad vrbem ad quam confugerat.* Hic patet quod supra dicebatur, scilicet, quòd non ventilaretur causa in ciuitate refugij in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbem, ad quam confugerat, cū non educeretur de illa: erat autem modus, quòd aduersarius posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugij peteret trahi occisorem ad locum delicti acturum causam suam, & tunc mittebatur cū aliquibus senibus vrbis sub custodia, non quidem ne fugeret,

H quia nō erat præsumptio, quòd fugeret ad aliquē locum, sed ne aduersarius irrueret in eum: finita autē causa, si reperiretur innocens iudicabat iudex vrbis delicti istum reducendum esse in vrbem, ad quam confugerat, scilicet, vt maneret ibi, quia non pronunciabatur simpliciter absolutus, ita vt liceret ei redire in terram suam quocunque vellet, nam si post causam ventilatam reperiretur extra vrbem refugij posset propinquus occisi eum impune occidere, vt patet infra.

Causa autem quare immediatè non absoluebatur simpliciter ad redeundum in terram suam erat propter duriciem Iudæorum. Nam sicut concessum est Iudæis propter duriciem cordis, ꝙ possent occidere percussores fratrum suorum, etiam sine causę cognitione, & propria auctoritate vbicunque reperirēt ante causam ventilatam pręterquam in vrbe refugij, ita

I permittebatur, ꝙ etiam post ventilatam causam possent eos occidere, & hoc, quia erat recens odium, & non possent ipsi sustinere si forte permitteretur hosti suo, quòd immediatè post causę ventilationem ambularet vbicunque vellet, & ne daretur locus iniusti homicidij iussum est, ꝙ maneret occisor in vrbe refugij magno tempore, & interim tepescebat furor, & odium aduersarij, ita vt iam posset secure occisor regredi in terram suam. Quòd autem dicitur, ꝙ reducatur occisor in vrbem, ad quam confugerat: non est sensus, ꝙ non posset redire nisi in illam, quoniam in quamcunque aliam vrbem refugij redire posset. Omnes enim ęqualis immunitatis erant: sententiabat tamen iudex, ꝙ reduceretur in vrbem illam: eo ꝙ seniores, qui duxerant eum de vrbe refugij non cogebātur

K reducere ad aliā vrbē nisi ad eā, de qua duxerāt. Si tñ ipse vellet ire ad aliam, & ipsi eum portare vellent poterat ire in quamcunque. Postquam tamen erat occisor in vrbe refugij si vellet ire ad aliam, & reperiret eum hostis in itinere posset occidere, quia non debebat exire de vrbe vsq; ad mortem summi sacerdotis.

Circa hoc aliquis dubitabit an Sanctuarium in veteri testamento haberet maiorem immunitatem, ꝗ vrbes refugij, vel è contrario. Item dubitabitur quare non fuit data ista immunitas Sanctuario, sed vrbibus

Quare cū cōperiret aliquē esse innocentē non absoluebat immediate, vt rediret in terram suam, sed manebat in vrbe refugij.

An Sāctuarium haberet maiorē immunitatem ꝗ ciuitates refugij.

bus in veteri testamento, & an expediret, ꝙ daretur Sanctuario. Item an fuit conueniens, quòd in nouo testamento esset aliqua immunitas locorum, & an fuerit conueniens, ꝙ esset maior quàm immunitas veteris testamenti. Item an debuit dari immunitas ali-

De hac re vide in Iosue ca. 20.

quibus ciuitatibus, vel Ecclesiis: & quare cum in veteri testamento fuerit principaliter immunitas in vrbibus data est in nouo testamento in Ecclesiis, & non in vrbibus. De his omnibus declaratum est Iosue cap. 20. *Manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo vnctus est moriatur*; Idest, non poterat exire de illa vrbe refugij, vsque ad mortem summi sacerdotis alioquin vbicunque reperiretur occideretur. Dicitur qui oleo vnctus est ad differentiam aliorum sacerdotum, quoniam

Vnctio sacerdotis magni ab aliis quo differebat.

alij sacerdotes non vngebantur, sicut summus sacerdos licet haberent alias vnctiones, differebant autem quia sacerdotes minores vngebantur in extremitate anriculæ dextræ, & pollicis pedis dextri, & manus dextræ: summus autem sacerdos non solum vngebatur in his partibus, sed etiam super caput eius fundebatur oleum Exo. 29. cap. & Leui. 8. cap. ista autē vnctio faciebat eum multum differre ab aliis: ideo denominat ab illa multoties, vt patet hic, & Leui. c. 21. Secundo differebat ista vnctio, quia sacerdotes minores vngebātur oleo mixto sanguini arietis immolati: summus autem sacerdos vngebatur in capite oleo puro non mixto sanguini, quamquàm illud esset cōpositum ex multis speciebus. De hoc Exo. 29. & Leui. cap. 8. de compositione huius olei habetur Exo. c. 30. istæ duæ differentiæ vnctionis sacerdotis magni a minoribus habentur Leui. cap. 21. cum dicitur: Pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos super, cuius caput fusum est vnctionis oleum.

Sed aliquis arguet, quòd etiam sacerdotes minores erant vncti in capite, sicut pontifex, quia Moyses dixit ad Aaron, & omnes filios eius, qn̄ consecrati fuerūt: Vos autem non egrediemini fores tabernaculi alioquin peribitis, oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos. ergo super capita erat oleum in sacerdotibus: Leui. cap. 10. Responderi potest, quòd istud intelligatur de vnctione manuū, & pedum, & auricularum sacerdotum, & quantum ad hoc erat oleum super eos, idest in eis. Aliter dici potest, quòd super omnes sacerdores minores erat oleum in capitibus: istud tamen non erat per effusionē, vel vnctionē, sed aspersionem, vt patet Leui. cap. 8. & Exo. 29. solus autem summus sacerdos erat vnctus oleo in capite per effusionem, vt patet eisdem cap. Et ista vocatur vnctio.

An si quis occidisset summum sacerdotem a casu deberet ista facere. Quæst. XV.

QVAERAT aliquis quid si aliquis occidisset summum sacerdotem a casu, an fieri deberent ista? Respondendum est, quòd quantum ad hoc, quòd aliquis gauderet immunitate vrbium, nihil differebat, quòd occideret summum sacerdotem aut regem, vel quēcunque de populo, quia occidens a casu nunquam erat reus: ideo debebat gaudere immunitate. Sed tunc dicetur cum vētilata fuerit causa, & iste reperiatur innocens an debebit immediate redire ad terram suam postquam sententiatum fuerit in causa, vel debet redire ad vrbē refugij. Dubium autem est pro tanto, quia iste debet manere in vrbe refugij quandiu viuit summus sacerdos, sed iam ille mortuus est, cum iste illum occiderit: ergo non apparet an immediate rediturus sit in vrbem suam, vel exspectaturus vsque ad mortē sequentis summi sacerdotis. Sup hoc multa dicta sunt Iosue cap. 20. & ibi declaratum est, quòd debebat ma-

A nere in vrbe illa refugij vsque ad mortem sequentis
summi sacerdotis. Quid si aliquis occideret alium
dum viueret aliquis summus sacerdos, & postea incepta
causa homicidij, & nondum ventilata moriatur
summus sacerdos, & cum sententiatur in ea est
alius summus sacerdos succedens, an debeat immediate
reduci in terram suam si reperiatur innocens
occisor, vel debet expectare vsque ad mortem summi
sacerdotis cuius tempore causa finita est. Quid et
si aliquis occidit alium tempore summi sacerdotis, &
antequam causa inchoetur ad ventilandum accipiatur
alius summus sacerdos, & iste reperiatur innocēs:
an manebit tempore huius in vrbe refugij, vel redi-
B bit immediate in terram suam diffinita causa. Quid
etiam si aliquis occidit alium tēpore, quo nullus erat
summus sacerdos, & postea ventiletur causa tempore
aliorum sacerdotum, vel forte sit ventilata antequam
assumatur alius sacerdos successor. De his omnibus
Iol. cap. 20. dictum est.

Quare occisor debebat manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Quæst. XVI.

QVAERETVR autem quare dictum est, ꝙ debeat manere homicida in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Multi Iudæi variè respondent, sed eorum dicta sunt multum friuola, de quibus non est curandum.

C Rab. Salo. dicit, hoc fieri propter summum sacer- Opi. Rab. Salomonis.
dotem. debebat quippe summus sacerdos ad Deū interpellare,
ne mala venirent in populo, sicut faciebat
Aaron supra cap. 16. Cum ergo in diebus istius summi
sacerdotis fieret homicidium, debebat homicida
manere in vrbe refugij vsque ad mortem eius.

Sed ista ratio non habet aliquid verisimilitudinis. 2. Opin.
Alij autem dicunt, & dant causam allegoricam, scilicet,
quòd nullus de exulibus in patriam suam reuerti
poterat, scilicet, in vitam æternam ingredi, vel nō
poterat fieri plena remissio peccatorum quantum ad
omnem pœnam, quousque summus sacerdos, idest,
Christus qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech,
vt patet ad Hebræ. cap. 6. & 7. & Psal. 108.
moreretur. Fuit autem iste summus sacerdos unctꝰ
D oleo, scilicet, oleo lætitiæ inuisibiliter præ participibꝰ
suis. Psal. 48. & Isa. 61. cap. spiritus Domini super me
eo, quòd vnxerit me: ideo sicut aliquis per sententiā
innocens iudicabatur, tamen quandiu exilium patiebatur,
exiliū patiebatur quousque sacerdos magnus
moreretur, ita licet per circuncisionem originalis peccati
reatus tolleretur, & per contritionem oīa actualia;
tamen tandiu in exilium detinebantur animæ
Sanctorum in lymbo, qui dicitur sinus Abrahæ, donec
pontifex noster Christus Iesus moreretur: tunc
enim omnes sancti patres veteris testamenti exierūt
de sinu Abrahæ ingredientes in vitam æternam.

Dicendum tamen, quòd causa literalis huius fuit, Opi. Auct.
quia Deus volebat tollere homicidia innocentum, q̄
E propter duriciam cordis Iudæorum sequerentur, &
ob hoc permisit, quod cognatus occisi posset impunè
percutere occisorem vbicunque eū reperiret antequam
introiret in vrbem refugij, quia si aliter mandatum
fuisset, nō potuissent Iudæi sustinere illam legem,
ita igitur cum causa noui ter post mortem occisi
ventilaretur, si immediatè diffinita illa deberet redire
occisor in terram suam, esset adhuc furor recēs in
cognatis occisi, & non potentes eum tolerare occiderent
occisorem, Debuit igitur dari aliquod tempus
magnum, in quo cessare posset ira cognatorum occisi,
& istud assignatum fuit vsque ad mortem summi
sacerdotis: sicut enim potuissent assignatum Iosue

20.

20. exilij, qui erat terminus certus, Ita assignatum est vsque ad mortem summi sacerdotis, qui erat terminus incertus. De hoc magis Iosue capitu. 20. Item an conueniens fuit, quòd assignaretur istud exilium vsque ad mortem alicuius sacerdotis minoris, vel alterius, declaratum est eodem cap. *Si interfector extra vrbium fines*. Hic ponitur casus, in quo poterat occidi ille, qui confugerat ad vrbem refugij, scilicet, si reperiretur aliquando extra vrbem, non quidem, quòd exiret extra solum, sed quòd aduersarius eius reperiret eum extra. Nam etiã si multoties reperiretur exisse; & tamen nulla vice eum inueniret aduersarius, non occideretur propter hæc, & dicitur extra fines vrbiũ, idest extra terminos, scilicet, extra muros: nec accipitur terminus pro toto territorio, quia aliàs cum quęlibet vrbs refugii haberet mille passus suburbanorũ, cum esset de vrbibus Leuitarum, vt supra patet: in toto illo spatio gauderet immunitate occisor, sed hoc nullus concedit: ideo litera videtur contrarium innuere cum infra dicatur, quòd debebat profugus residere in vrbe vsque ad mortem pontificis. Etiam non est intelligendum magis de vna vrbe, quàm de alia, quia licet a principio aliquis fugerit ad vnam vrbem deinde transiret ad aliam: dumtamen illa esset de vrbibus refugij, gaudebat ibi immunitate, quia omnes vrbes refugij ęqualis immunitatis erant: si tamen in itinere transeundo de vna vrbe ad alteram aduersari' reperiret occisorem poterat eum lienè occidere.

Quæ exulibus deputatæ sunt. Istæ sunt omnes vrbes refugij, quæ erant ad custodiam exulum. Vocantur autem isti exules, & profugi, sed hoc secundum diuersa: primò enim tempore, quo manebant in vrbe refugij ante ventilationem causæ vocabantur profugi, quia ipsi illuc profugerant, scilicet, vt liberarentur, & nemo eos illuc ire compulerat: nec ibi manebant in pœnam aliquam; sed in conseruationem: Exilium autem nomen pœnę est. Vocabantur verò exules tempore, quo manebant post diffinitam causam vsque ad mortem summi sacerdotis: nam tunc non erant profugi, sed reducebantur illuc per sententiam, vt declaratum est supra etiam manebant isti tunc in pœnam, nam a principio cum nesciretur an isti occidi deberent, vel seruati, manebant in vrbe refugij ex causa sua, ne occiderentur ab aduersario: nunc autem iam non manebant propter crimen, quia absoluti erant, sed manebant propter legem in pœnam; quia diffinierat lex, quòd manerent vsq; ad mortem summi sacerdotis, & istud erat proprie exilium inductum a lege.

Et percussus ab eo, qui vltor est sanguinis. Idest ab eo, cui competit vindicare iniuriam sanguinis effusi: iste autem erat cognatus occisi, cui competebat accusare, & occidere percussorem. Quicunque autem aliorum perciteret occisorem inuentum extra vrbes refugij, reus erat sanguinis tanquam si quemlibet alium occideret, quia vendicatio non pertinebat ad illum.

Absque noxa erit qui eum occiderit. Idest cognatus occisi percutiens occisorem inuentum extra vrbes refugij innocens iudicabitur, quia propter hoc nihil punietur.

Debuerat enim profugus vsque ad mortem pontificis in vrbe residere. Ista est causa quare, potuit impunè percuti occisor, scilicet, quia fuit in culpa: debuerat enim manere semper in vrbe refugii, quia lex hoc iusserat: ideo cum exient poterit occidi. Vocatur hic pontifex summus sacerdos, quia istud nomen ponitur ad differentiam ab alijs: multi enim erant sacerdotes, & ad differentiam huius sacerdotis ab illis vocatur iste sacerdos magnus, vel summus sacerdos: pontifex

F autem præter istum nullus erat; ideo non oportuit adiungi aliquam ꝯnotationem, scilicet, põtifex summus, vel pontifex magnus: in Ecclesia autem hoc recte assignatur, quia multi pontifices, & multi gradus pontificum sunt. *Postquam autem ille obierit*. Scilicet, summus sacerdos. *Reuertetur homicida in terram suam*. Idest poterit iam exire vrbem refugij, & ire quocunque voluerit, & hoc siue pauco tempore post occisionem factam, siue multo moriatur summus sacerdos: nam quantum ad hoc non differt. Quid autem si aliquis de homicidis confugientibus in vrbem refugij reperiretur nocens, & deberet iugulari, cui de cognatis occisorum tali debebat iugulãdus, quia multi occisi multos cognatos habebant, & cuilibet illo-
G rum competebat ius istud, vt supra patet. de hoc declaratum est Iosue capit. 20. multa quoque alia dubia pertinentia ad hoc ibidem declarata sunt.

Hæc legitima sempiterna. Idest ista pręcepta supra posita erunt legitima sempiterna, idest, leges semper durantes, vel in ęternum obligantes, non quidem, quòd semper manserint, quia iam non manent, cum perient status Iudæorum, sed dicebantur manere in ęternum, si tandiu manerent inter Iudæos quandiu status ipse Iudæorum manebat. Si vero legibus illis nunquam aliæ inter Iudæos successerunt, sed leges simul cum populo abolitę sunt, semper dicuntur ęternæ, tunc autem propriè dicuntur deficere si existente statu Iudæorum mutarẽtur illę succedentibus alijs legibus, & iste est modus, quo multoties dicitur in
H veteri testamento, quòd aliqua lex erat sempiterna, & sic fuit de ista iudiciali: nam semper mansit quandiu Iudæi manserunt.

In cunctis habitationibus vestris. Idest erit lex ista vniuersalis in tota terra vestra: si enim Iudæi ducerentur in terram aliam extra terram Chanaan, sicut nunc sunt, non haberent vrbes refugij, quia non permittitur eis iurisdictio aliqua ita quòd viuant legibus suis, sed etiam si iurisdictionem haberent non distinguerent vrbes tales, quia hoc solum erat in terra Chanaã in vrbibus, quas Deus separauerat. Extra terram autem illam non debebat seruari iudicium istud. Sic patet de multis alijs cæremonialibus, & iudicialib', quæ determinationem loci requirunt, & non poterant obseruari extra terram Chanaan.

Homicida sub testibus punietur. Hic ponitur determi-
I natio superiorum: fuerat enim dictum, quòd homicidæ ventilarent causam suam cum cognatis occisorum, & debebat probari an egissent voluntariè, vel a casu, & an ante hoc fuissent inimici, vel non, & multa huiusmodi, sed aliquis putaret, quòd ista qualitercunque possent probari, scilicet, per vnum testem; ideo dicitur, quòd non, sed morietur sub testibus, idest ad dicta multa testium.

Ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Quantũcunque enim aliquis sit excellens persona, non creditur ei soli si accipitur in testem ad condemnationẽ cuiuscunque, nec etiam hoc solum in criminalibus, sed etiam in ciuilibus tenet: sic patet Deuteronom. capitu. 19. scilicet. Non stabit testis vnus contra ali-
K quem: quidquid illud peccati, aut facinoris fuerit, sed in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

Causa autem quare testimonium vnius nunquam admittatur si solus est, prouenit ex hoc, quia non potest haberi de illo firma suspitio, quòd verum, vel falsum dicat: facile enim est, quòd aliquis fingat quæcunque voluerit, & non potest deprehendi, an verum vel falsum dicat, nisi ex alijs testibus, vel ipse includat in verbis suis contradictionem. Testimonium vni' non admittitur.

Cum autem sunt multi testes, & distinctè interrogati

gati idem dicant, ſignum eſt, quòd illud ſic occiderit, quia aliàs videbatur difficile quomodo iſti concordarent. Etiam hoc apparet ex alio, quia teſtes quando multi ſunt poterunt variare, & ex dictis eorum colligi poteſt, an iſti verum, vel falſum dicant: Exiſtente autem vnico teſte hoc non apparet. Et dicitur hic de condemnatione, quia condemnatio eſt odioſa, ideo nunquam debebat aliquis condemnari, niſi ex magna ſolennitate iuris, & cum multis teſtib', ad abſolutionẽ autem alicuius ſecus eſt: nam ſi aliquis habeat cauſam, quæ in nullius præiudicium vertitur non oportebat eſſe tantam probationem, ideo interdum recipitur vnus teſtis, & quod cum hoc deponat ille cuius cauſa eſt, & iſta eſt plena probatio, quæ in nulla alia cauſa agitata contra aliquem ſufficeret.

Non accipietis pretium ab eo, qui reus eſt ſanguinis. Iſtud documentum eſt pro iudicibus, quia dicebatur ſupra de ventilatione cauſarum occiſoris, cum cognatus occiſi, & ſi reperiretur reus, quòd traderetur iugulandus aduerſario. Circa hoc autem aliquis iudex forte errabit pro pecunia liberans eum, qui reus eſt, ſcilicet, decernens, quod non ſit reus mortis, quòd eſt contra ius litigatoris, & præſtatur hic audacia ad aggrediendum iterum ſimilia, ideo non debent recipi munera in tali caſu, nec vnquam in alijs. vnde Deus vniuerſaliter vetuit iudicem accipere munera Exo. capitu. 23. & Deuteronom. capitu. 16. ſcilicet. Non ſuſcipies munera, quæ excæcant oculos, & peruertũt verba iuſtorum. Et ſicut intelligitur hic, quòd non debet aliquis propter pecuniam abſoluere eum, qui reus eſt, ita non debet è cõtrario propter pecuniam iudicare reum eum, qui non eſt, quia interdum forte cognati occiſi exhiberent munera iudici, vt iudicaret reum eſſe mortis occiſorem, etiam ſi ille egiſſet inuoluntariè. Et hoc adhuc deterius eſt, quia melius eſt nocentem abſoluere, quàm innocentem condemnare, expreſſit autem Deus de eo, quod erat minus, quia ſi hoc prohibebatur, a fortiori cenſebatur prohibitum, quòd quis acciperet munera ad iudicandum contra innocentem. De hoc Pſalm. 13. Et munera ſuper innocentem non accepit. Accipere autẽ munera ſuper innocentem eſt, quòd aliquis accipiat pecuniam, vt occidat innocentem.

Sed ſtatim ipſe morietur. Ideſt poſtquam probatum fuerit de aliquo, quòd eſt reus mortis, non differatur vlterius eius mors, ſed ſtatim morietur. Vnde etiã recipere pecuniam pro dilatione ſententiæ, vel executionis peccatum eſt, & hoc vetatur cum dicitur, ſed ſtatim morietur.

Exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterunt. Repetitio eſt ſententię ſuperioris, quod fit ad maiorem cautelam, ſcilicet, ne aliquo modo auderent exire occiſores de vrbe refugij vſque ad mortem ſummi ſacerdotis, qui vocatur hic pontifex, & intelligendum eſt de illo ſummo ſacerdote, non in cuius tempore cauſa diffiniebatur, vel inchoabatur inter occiſorem, & propinquum occiſi, ſed de illo pontifice cuius tempore patrabatur homicidium. Nam ſi aliquis occideret alium, & immediatè moreretur ſummus ſacerdos, vel ſaltem antequam iſte inciperet cauſam cum aduerſario ſuo, lata ſententia pro eo non debebat manere in vrbe refugij vſque ad mortem ſummi ſacerdotis, qui iam inſtitutus erat, quia non fuit tempore huius patratum homicidium, ſed immediatè, vt diffinita fuerit cauſa reuerteretur iſte in terram ſuam, quia iam mortuus eſt ſummus ſacerdos, & quando dicitur de terra ſua, non eſt magis intelligendum de ſua quàm de quacunque alia, quoniam nullo modo exire debebat de vrbe occiſor vſque ad mortem ſummi ſacerdotis, vt ſupra patet, ſed lex expreſſit hic, quod communius eſt, ſcilicet, quia magis inclinarentur iſti fugitiui ad redeundum in terram ſuam, quàm in aliquam aliam. Vocantur autem hic exules, & profugi ex eadem cauſa, ſupra, ſcilicet, profugi ante ventilatam cauſam, & exules poſt ventilationem.

Ne polluatis terram habitationis veſtræ. Iſta eſt cauſa præcedentis dicti, ſcilicet, ideo non reuertẽntur homicidæ in terram ſuam, ne polluatur terra. Sed quomodo polluitur per reditum eorum ante mortem ſummi ſacerdotis? Aliqui autem volunt, quòd hoc fiebat, quia homicida cenſebatur immundus, & terra, ad quam veniret, ex aduentu eius efficeretur immunda. Sed hoc non ſtat, quia eſſe homicidam non eſt aliqua immunditia legalis, niſi ſaltem in 7. diebus primis poſt ſanguinis effuſionem: nam ibi debebat homicida expiari ſecundum ritum eorum, qui mortuos tetigeruut, ſic patet ſupra capitu. 21. vbi iuſſit Deus venientes de bello contra Madian manere 7. diebus extra caſtra, vt ibi expiarentur. Sed hic non ſtat iſtud, quia etiam ſi reuerterentur homicidæ in terram ſuam viuente ſummo ſacerdote, ſi hoc eſſet poſt ventilatam cauſam, iam multi dies trãſiſſent, & ſic non pollueretur terra propter aduentum eorum. Item, quia ſi homicidæ propter præſentiam ſuam terram polluerent, maximè videretur terra maculata, quæ erat in vrbibus refugij, cum illuc cõfugerent omnes homicidę: & tamen ibi debebat obſeruari maxima puritas, quia ſacerdotes, & Leuitæ, qui erant miniſtri Dei debebant abſtinere ab omni immunditia tam morali quàm legali: ergo præſentia homicidarum non polluebat vrbes refugij, alioquin Deus non iuſſiſſet ibi eſſe homicidas. Item ſi præſentia homicidæ terram pollueret, magis pollueretur quando reduceretur homicida de vrbe refugij ad locum delicti ad agitandum cauſam cum receſſior eſſet occiſio, ſed intelligitur, quòd per reditum homicidæ polluetur terra ſanguine, ſcilicet, quia quando rediret homicida in terram ſuam ante mortem ſummi ſacerdotis, aduerſarij ſui occiderẽt eum, & ſic effunderent ſanguinem innocentem, quia occiſor in morte alterius prioris nihil peccauerat cum fortuitu, & abſque inimicitijs occidiſſet, nunc autem magis terra polluebatur in morte huius, & hoc ſignificatur in litera ſequenti, cum dicitur, quæ inſontium cruore maculatur, ideſt terra contrahit maculam per effuſionem ſanguinis innocentis: ideo nimis caueri debebat, ne homicidæ redirent in terram ſuam vſque ad mortem pontificis, & ſic terra non macularetur.

An pp aduentũ homicidę terra pollueretur.

Quæ inſontium cruore maculatur. Ideſt principalis macula quam terra Iudæorum incurrebat, erat per ſanguinem innocentem effuſum in ea, per ſanguinem autem hominis nocentis terra maculari non dicitur, quia iuſtum eſt ſanguinem illum effundi. Et hoc non ſolum intelligitur quantum ad eos, qui innocenter alios occiderunt, & poſtea occiduntur, ſed etiam ad quoſcunque alios, qui iniuſtè occiduntur, immo magis de illis intelligitur, quia iſti, qui occiſi ſunt, redeuntes de vrbe confugij ante mortem ſummi ſacerdotis, licet innocentes ſint inquantum ſanguinem alienum effuderunt, tamen non ſunt prorſus innocentes, quaſi nequaquam mortem iſtam mereantur. Nam merentur illam inquantum exierunt de vrbe refugij ante tempus determinatum a lege, cum dixerit ſupra lex, quòd debuerat profugus vſque ad mortem ſummi ſacerdotis in vrbe refugij reſidere, & ob hoc cognati viri occiſi impunè poſſunt percutere iſtos occiſores: quia tamen iſti ſic exeuntes de vrbe cõſtituuntur magis rei ex quodam priuilegio

legio, quod lex tradidit cognatis viri occisi, quàm ex aliqua actione sua, vocat eos lex adhuc innocentes.

Quomodo dicitur terra pollui, quando funditur sanguis innocens. Quæst. XVII.

CVM autem dicitur, quòd terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non est intelligendum de pollutione reali, nec de hoc curat Scriptura; quia quantum ad istam non magis polluuntur istæ terræ per effusionem sanguinis innocentis, quàm nocentis, nec etiã intelligitur de pollutione legali. Vocatur autem legalis pollutio, vel immunditia quandocunque res non habebat aliquam immunditiam realem, sed solum vocabatur immunda propter aliquid constitutum a lege, sicut qui tetigisset tabernaculum, in quo erat aliquis homo mortuus, vel sepulchrum hominis, aut ossa arida reperta in agro, & multa alia, de quibus supra decimonono capitu. Omnes isti vocabantur immundi: tamen ista immunditia non erat aliqua realis pollutio per contagionem, vel aliàs: sic etiam patet de pollutionibus, quæ habentur Leuiti. capitu. vndecimo, & in aliis locis: ista autem pollutio legalis quamquam realiter nihil esset, sed ex legis positione; tamen habebat hunc effectum, quod homines habentes eam, non permittebantur accedere ad Sanctuarium, aut ad aliquas res sacras, & si aliqui immundi ingererent se his, Deus comminatur eis mortem inferendam Leuiti. capitu. decimo quinto: aliquando autem istæ immunditiæ excludebant hominem a rebus sacris, & etiam a communicatione aliorum hominum, ita vt extra castra isti immundi habitarent, sicut patet de fluentibus semine, & de leprosis, & immundis super mortuo supra capitulo quinto: & licet duæ harum immunditiarum essent naturales, scilicet, esse leprosum, & fluentem semine: tamen esse immundum super mortuo non erat aliqua realis immunditia. De nulla harum duarum partium immunditiæ legalis potest fieri applicatio ad pollutionem terræ, de qua hic dicitur. Nam res inanimatæ non dicebantur esse pollutæ eo modo, quo homines, quia homini polluto non licebat accedere ad Sanctuarium, res autem pollutæ hoc habebant, quòd non licebat homini illis vti ad ministerium suum, sicut vasis, vel vestibus pollutis: Leuit. capitu. vndecimo, & supra capitu. decimonono: terra autem si esset polluta, non poterat esse quantum ad aliud polluta, nisi quia homines non deberent habitare in illa, sicut dicitur de domo, in qua apparebat lepra in parietibus, quòd nullus moraretur in illa: Leuiti. capitu. decimoquarto, ita ergo si terra Iudæorum pollueretur, non liceret eis habitare in ea, sed inquisituri essent alia loca.

Hoc autem ex nulla causa accidebat, quia nunquam exituri erant Iudæi ad habitandum terram aliam, ideo terra non erat verè maculata secundum legalem immunditiam, hoc namque Deus prouidit vti res illæ, quæ multum necessariæ erant nunquam pollueren tur; sicut patet de fontibus, fluminibus, & congregationibus aquarum, quia etiam si caderent aliqua morticina super hæc, non polluebãtur: Leuiti. capitu. vndecimo: terra autem erat summæ necessitatis ad habitandum, ideo pro nulla causa pollui poterat, ita quòd non liceret in ea semper, vel pro aliquo tempore habitari: est ergo ista pollutio, quæ hic dicitur minor pollutione legali, quia nullum effectum illius habet, sed dicitur polluta

Terra quare dicatur immunda.

F quantum ad quandam reuerentiam, scilicet, quòd Deus habitabat inter Israelitas: ideo debebat esse terra mundissima. quòd verò in ea quodcunque immundum esset: erat nimis contra Dei reuerentiam: Ideo etiam si non esset magna immunditia iudicabatur esse immunditia propter præsentiam Dei. Vel aliter dicitur terra immunda esse, quia recipit sanguinem iniuriosè effusum, vt patet; quia dicitur immediatè, quòd non potest aliter expiari, nisi per effusionem sanguinis illius, qui effudit sanguinem, & tamen effusio sanguinis secundi non est aliquid mũdum. Dicitur tamen mundificare, quod solum refertur ad hoc, quòd est vindicta sanguinis primo effusi, inquantum fit ibi quædam commutatio iusta G in pœnis: sic autem dicitur terra aliquando clamare propter sanguinem effusum: Genes. capitu. quarto, scilicet, vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

Nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem effuderit. Idest, si terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non potest aliter expiari, nisi per alium sanguinem, qui nocens est. Hoc ideo est, quia ista immunditia non est naturalis, quæ tollitur per ablutionem: nec est legalis, quæ tollitur per quasdam cæremonias, de quibus Leuiti. capitulo vndecimo, vsque ad decimũoctauũ. & supra capitulo decimonono, sed est immunditia, quæ est iniustitia in effusione sanguinis innocentis: iniustitia autem non tollitur nisi quando actus ille, qui H est iniustus, reformatur per iustitiam oppositam, & hoc est per pœnam inflictam malè agenti, & iam erit ablata præuaricatio: sic est hic, scilicet, quòd immunditia sanguinis innocentis effusi expiatur per effusionem sanguinis nocentis: nec aliter expiari potest, quia non est alius modus, per quem reducatur operatio illa ad iustitiam, nisi per hunc. Sciendum autem, quòd non debet ista litera referri ad casum præcedentem, scilicet, de occisione homicidarum redeuntium in terram suam de vrbe refugij; quando occiduntur ab aduersariis suis si redierint ante mortem summi pontificis, quia tunc quamquam isti homicidæ innocentes sint, possunt eos aduersarij sui occidere impunè, quia ante tempus determinatum a lege exierant de vrbe refugij: vnde sanguis istorum non effundetur, sed refertur litera ista ad I alios effundentes sanguinem innocentem, scilicet, siquis occiderit aliquem nihil meritum contra legem, terra immunda erat, & non expiabatur, nisi morte occisoris, idest, quòd terra semper manebat polluta cum maneret iniustum illud quousque reduceretur ad iustitiam per mortem occisoris. Terra autem dicitur specialiter polluta per vitium istud; quia horribilius est illud vitium aliis, & minus terra illud sustinet, vnde dicitur clamare pro illo, sic patet de sanguine effuso Abel iusti, quoniam clamauit de terra Genes. capitulo quarto. Alia duo vitia dicuntur clamare ad Deum; quia magna sunt, quorum vnum est sodomiticum, de quo Genes. capitulo decimooctauo. Aliud est retentio mercedis operariorum; Iacobi capitulo quinto: primum tamen, K quia est magis horribile dicitur terram polluere.

Quæ vitia dicatur clamare ad Dominũ.

Atque ita emundabitur vestra possessio. Scilicet, terra, quam vos possidetis, & in qua habitatis, effundendo sanguinem illius, qui sanguinem fudit.

Me commorante vobiscum. Idest hoc potissimum facere debetis, quia ego habito vobiscum in terra hac. Dicebatur Deus habitare cum Iudæis, non quidem quòd magis esset in terra illa, quàm in aliis: vbique enim totus est, sed habitat specialiter in quibusdam tam hominibus, quàm terris: in hominibus quidem,

Deus quare dicatur habitare ĩ aliquo loco magis, q̃ in alio.

scilicet,

A scilicet in iustis, quia templum Dei est mens iusti, & altare optimum cor eius. sic enim ait Ap̃s tẽplũ Dei Sanctũ est, quod estis vos. 2. Corin. c. 4. ibi enim De^s est specialiter, scilicet per gratiam, & quia vnit sibi viros iustos, tanquam vnum sint cum eo. 1. ad Corinthio. c. 6 qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. In locis autem Deus specialiter esse dicitur, quia aliqua loca sunt, in quibus specialiter virtutem suam monstrat: sic erat in terra Iudęorum, & potissimum in sanctuario, vbi loquebatur Angelus loco eius, & erant ibi omnia vasa ministerij Dei, & sedes eius inter duo cherubim: atq; exhibebatur ei cultus specialis ibi, q̃ non exhibebat̃ in aliquo loco alio: vnde illud sanctuarium vocabatur tabernaculum, idest domus, & non erat domus alicuius alterius, nisi Dei, qui censebatur B ibi habitare: nunc aũt Deo habitante inter Iudęos debebat tota terra eorum munda esse, & principaliter a vitijs, quę magis repugnant Deo, quam quęlibet alię immũditię cuiusmodi erat occisio innocentis. Debebat etiam terra esse munda quantum ad munditias, vel sordes corporales, quia licet Deus cum incorporeus sit non possit tangi, nec offendi his immunditiis, tamen nos inquantum plus ab immunditijs abstinuerimus facientes loca nostra esse mũda propter ipsum maiorem ei honorem impendimus, & est iste sibi gratus. etiam conuenit hoc propter sanctuarium Dei, quia ille erat locus corporalis, & super omnia mundissimus: ita propter reuerentiam eius alia loca apud sanctuarium munda esse debebant, & hanc munditiam Deus iussit, quia cum erant Israelitę in deserto, & arca C domini erat in castris inter illos, iussum erat, ne quis in castris releuaret ventrem, sed extra castra: ibi terram fodiens operiebat id, quo venter releuatus erat. De hoc Deutero. ca. 23. scilicet, habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturę gerẽs paxillum in baltheo: cumque sederis fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es (dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt sint castra tua sancta) & nihil appareat in eis fęditatis, ne derelinquat te.

Quare De^s faciebat, vt loca, in q̃bus esset sanctuariũ haberent specialem munditiã.

Ego enim sum dominus qui habito inter filios Israel. Redditur hic ratio præcepti, scilicet ego, qui moror inter vos, & iubeo ista, sum dominus, ideo facere debetis: nam diceret aliquis, quis est iste, qui inter nos habitat, D & iubet tantam obseruari munditiam? ipse autem respondet, ego sum dominus, quasi dicat: ideo debetis me honorare in hoc. Etiam refertur ad aliud, scilicet non debetis dubitare facere hoc, quia obligamini facere, cum ego iubeo, qui sum dominus. Quomodo autem Deus habitet in medio Israelitarum supra declaratum est.

CAP. XXXVI.

Supra.

CCESSERVNT autem, & principes familiarum Galaad, fi- E lij Machir, filij Manasse, de stirpe filiorum Ioseph, locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt: Tibi domino nostro præcepit Dominus, vt terram sorte diuideres filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionẽ debitam patri: quas si alterius tribus homines vxores acceperint, sequetur possessio sua, &

A translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur. Atque ita fiet, vt cum iobelæus, idest quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.

A*ccesserunt.* Positis legibus de ciuitatibus fugitiuorum, hic agitur de quodam dubio incidenti circa permutationem prędiorum, & tanguntur tria. Primum dubij propositio: secundum responsio: tertium executio. Secunda B ibi. *Respondit Moyses.* Tertia ibi. *Fecerunt que filiæ.*

Qualis sit ordo eorum, quæ sequuntur ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum dubium est, sicut circa superiora de continuatione huius ad præcedentia, an sit ordo rectus, vel anticipatio, & recapitulatio.

Hoc autem constare non potest per certitudinem, quia superiora sunt purè præceptiua, istud autem est aliqualiter historicum, scilicet de quadam propositione filiorum Manasse coram Moyse propter filias Salphaad: inter historicum autem, & præceptiuum non C potest patere ordo, quia non est aliquid in ipsis, per q̃d conuincatur vnum esse posterius, vel prius altero. In historicis autem est, quia quædam sunt, quæ necessario pręponi debent ad alia, & licet sint postposita manifeste videtur mutatus ordo; sicut si prius describatur historia mortis alicuius, postea verò enarrentur accidentia natiuitatis suæ, & gesta per vitam. Hic tamen satis rationabile est dici, ꝙ sit ordo continuatus, quia cum non apparet aliqua causa, quare ab isto ordine recedere debeamus, dicendum est res accidisse eo ordine, quo scriptura eas narrat: potissimum, quia ista, quæ habentur hic acciderunt in vltima mansione scilicet apud Iordanem, vbi acciderunt ea, quæ habentur in capitulis immediatè præcedentibus, & sic saltem D apparet, ꝙ fuit istud factum in loco vltimo, & nõ potest dici, ꝙ alia fuerint in locis posterioribus, ita vt arguatur, ꝙ sit mutatus ordo.

Accesserunt principes. Considerandum est quòd ista, quæ habentur in hoc capitu. acciderunt propter filias Salphaad: dictum enim fuerat, supra cap. 27. quòd Salphaad, qui fuit de tribu Manasse mortuus est sine filiis masculis, erat autem consuetudo apud antiquos, quòd filij masculi succederent: ideo cum iste non haberet filios, non videbatur, quòd habiturus esset hęreditatem aliquis nomine eius: filiæ autem conquestæ sunt, quòd tollebatur nomen patris earum de familia sua propter non habere filios masculos, ideo quòd daretur eis hęreditas loco patris sui: Deus autem iussit, quòd daretur: nunc autem filij Manasse, qui erant E de tribu ista, de qua erant filiæ Salphaad conqueruntur dicentes, quod si non prouidetur eis, fraudabuntur, scilicet, quòd filię Salphaad nubant cui voluerint, & filij earum succedent ipsis, sed filij sequuntur familiam virorum: ergo transibat hęreditas ad aliam tribũ si ipse accipiant viros de alia tribu: in quo Deus prouidet, ꝙ accipiant viros de tribu sua, & tunc non transibit hęreditas ad alias tribus.

Principes familiarum Galaad.

Galaad an sit nomen viri, vel ciuitatis hic,

Quæst. II.

ALIQVI dicunt, ꝙ Galaad non est nomen viri, sed nomen terræ, quia quidam mons vocatur Galaad, Gene. c.31, & ab isto terra coniuncta denominatur terra Galaad, de qua. s̄.c.31. dicunt aūt isti, ꝙ principes familiarū Galaad.i.principes familiarum, qui habitabant in Galaad accesserunt ad Moysen, Dicunt aūt, ꝙ in ista terra Galaad habitabant filii Manasse, cum terra quæ erat ante Iordanem fuerit data tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse, s̄.c.32. Sed dicendum, ꝙ hoc nō pōt stare, necesse.n.est, ꝙ accipiatur hic Galaad ꝓ viro, quia dr̄ hic, ꝙ principes familiarū Galaad filiū Machir accesserunt ad Moysen: ergo Galaad erat filius Machir, quòd non pertinet alicui terræ: nisi forte aliquis dicat, ꝙ filii, est hic in nominatiuo pluralis numeri, & refertur ad principes familiarum terrę Galaad, q erant filii Machir. Sed hoc non stat, quia ex hebręo apparet, ꝙ hic non sit pluralis numeri, sed singularis, & referatur ad ipsum Galaad. Item apparet, quia dato, ꝙ dicamus, ꝙ filii Manasse, qui habitauerūt in terra Galaad petierunt, istud non poterit stare, quia hic cōquerebantur filii Manasse de dimidia tribu, quòd filiæ Salphaad acceperant hęreditatem loco patris, & illa periret de tribu ipsorum si possent illę accipere viros de alia tribu: ergo oportet, ꝙ illi filii Manasse cōquererētur, cum quibus filiæ Salphaad suscepturę erant hęreditatem: fuit aūt tribus Manasse diuisa in duas partes, Quædam.n.pars eius accepit hęreditatē in terra duorum regum Amorrhęorum cum tribu Gad, & Ruben, de quo. s̄.c.32. alia aūt medietas accepit possessionem in terra Chanaā per Iosue: de quo hr̄ Iosue.c.17. constat tn̄, ꝙ filię Salphaad acceperunt possessionem in terra Chanaan; ergo illa pars Manasse, quæ erat in terra Chanaā ꝯqueri debebat propter filias Salphaad, & non familię de tribu Manasse, quæ essent in terra duorum regum Amorrhęorū in terra Galaad, vt isti volunt, & tn̄ hic dr̄, ꝙ principes familiarū Galaad conquesti sunt ꝑ filias Salphaad: necesse est igitur dici ꝙ Galaad accipiatur hic pro viro, & vocantur principes familiarum Galaad.i.principes familiarum descēdentium a Galaad, Pro quo sciendum, ꝙ non fuit, nisi vnus filius Manasse, qui denominaret familiam.s.Machir: ideo si a filijs eius denominarentur familiæ, esset vnica familia in tribu Manasse, sed Machir genuit Galaad nepotem Manasse, & ab hoc deriuata est familia Galaaditarum: Galaad aūt genuit filios multos pronepotes Manasse, & ab istis deriuatæ sunt sex familiæ: de quibus. s̄.cap.26, Fuerunt igitur octo familię in tribu Manasse, & istę diuisę sunt in duas partes.s. ꝙ q̄dam possederunt terram ante Iordanem, & alię post, vt dictum est: illi vero, qui possederunt in terra Chanaan erant de stirpe Galaad.s. ꝙ aliquę familiæ ab eo venientes acceperunt possessionem ibi: omnes.n.nō poterant ibi accipere, quia tunc non diceretur, ꝙ dimidia tribus Manasse accepit possessionem an̄ Iordanem cum tribu Gad, & Ruben: sed solū familia Machiritarum: oēs autē septē aliæ familiæ Manasse deriuatæ sunt a Galaad, vt patet. s̄.c.26. ergo dicendum, ꝙ familia Machir cum aliquibus familiis descendentibus a Galaad acceperint possessionem an̄ Iordanem cum Ruben, & Gad, & reliquæ familiæ venientes de stirpe Galaad.s.quatuor, vel quinque acceperint possessionem in terra Chanaan, & istæ conquestæ sunt pro filiabus Salphaad, quia cum illæ acciperent possessionem cum ipsis, si ducerentur a viris alterius tribus, diminueretur possessio earum quantum ad aliquam

F partem, ꝙ aūt Galaad sit nomen viri, patet. s̄. c.26. vbi dr̄ esse nepos Manasse, & Iosue.c.17. dr̄ ꝙ Galaad fuit vir bellator. *Filij Machir filij Manasse*.i.iste Galaad fuit filius Machir, & Machir fuit filius Manasse, vt patet. s̄, c.26, principes aūt familiarum Galaad dicebantur esse maiores in familiis illis: forte illi soli, qui erant capita familiarum: nam sicut a principio filij Iacob fuerunt capita.12, tribuum, & deinde primogeniti deriuati ab eis semper per lineam primogenitorum vocabantur principes tribuum, ita nepotes Iacob fuerunt principes familiarum, quæ denominatæ sunt ab eis, descenderunt alij per lineam primogenitorum, qui semper erant principes familiarum, & oportebat, ꝙ

G omni tpe essent aliqui veniētes directe a capitibus familiarum per lineam primogenitorum, & isti erant principes familiarum: hoc modo semper erant 12.tribuum, & isti quia continebant sub se ipsas familias loco illarum petierunt coram Moyse, quod habetur.T, *De stirpe filiorum Ioseph*. i, isti erant de tribu Ioseph. Accipitur hic stirps pro tribu, & non dr̄ de stirpe Ioseph; sed de stirpe filiorum Ioseph, qa Ioseph non erat vna tribus, sicut quilibet alius de filiis Iacob faciebat vnā tribum; dedit.n.a principio Iacob filio suo Ioseph ius suarum sortium: ideo diuisit eum in duas tribus ad hoc ꝙ reciperet possessiones duas, sicut duę tribus Gen.48.cap.s.duo filii tui Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi, reliqui autē quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis: ideo quando enarrantur.12.tribus Israel, licet ponantur nomi-

H na omnium aliorum filiorum Iacob, non ponitur nomen Ioseph, quia non est aliqua tribus, sed ponuntur nomina duorum filiorum eius, s.Ephraim, & Manasse, & sic dr̄ hic de stirpe filiorū Ioseph.i.de tribu vnius de filiis Ioseph.s.Manasse. *Locuti sunt Moysi*. idest proposuerunt petitionem suam coram Moyse: ad ipsum enim pertinebat dirimere omnia litigia, & dubia soluere, cum esset princeps populi: potissimum, quia ipse dixerat, ꝙ ad eum recurreretur in causis magnis, & aliqui iudices iudicarent solum parua. Exod.18.& Deutero.c.1.negocium autem de diuisione terræ, & de ꝑmutatione hęreditatis erat de maximis, ideo ad eum pertinebat. *Coram principibus Israel*. Istud potest intelligi de principibus tribuum, & familiarum. qui cum essent super omnes familias, & tribus erant prin-

I cipes super totum Israel: isti autem forte conuenerāt coram Moyse, quia erant viri honorabiliores in populo, & assistebant illi, & sic fuit proposita quęstio in cōspectu illorū, vel potest intelligi de principibus Israel, idest de principibus assignatis ad diuisionem terræ Chanaan. Et vocabantur principes Israel, quia ipsi habebant quodammodo iurisdictionem super totum Israel quantum ad diuisionem terræ: & tunc erit sensus, ꝙ quia ista erat quęstio de diuisione sortium, vel de aliquo appenditio ad diuisionem, fuerunt omnes isti principes congregati ad audiendum de iure.

Tibi domino nostro. Ista est forma petitionis filiorum

K Manasse, qui vocant Moysen dominū, qui erat princeps super totum populum, & ad eius imperium cūcta regebantur. Etiam quia erat nimis Deo familiaris, & ob hoc a cunctis reuerendus, & amabilis, ita vt etiam sine principatu eum dominum vocarent.

Præcepit Deus, vt terram sorte diuideres filijs Israel. In hoc assignant quare Moyses deberet in hoc prouidere, scilicet, quia Deus mandauerat ei, ꝙ diuideret terram, sed ista quæstio erat emergens de diuisione terræ: ideo ad eum spectabat illius diffinitio.

An ad Moysen pertineret diuisio terræ.
Quæst. III.

SED dicet aliquis, quòd isti falsum proposuerunt, quia non pertinebat ad Moysen diuidere terram, nec Deus ei hoc iusserat, sed magis dictum est ad Iosue. Deuteronom. cap. tertio, & trigesimoprimo: fuerunt etiam dati ei alii coadiutores de omnibus tribubus, vt patet supra vigesimoquarto cap.

Respondendum, quòd a principio istud pertinebat ad Moysen: ipse enim erat princeps totius populi, & iudicans in omnibus causis, ipse quoque diuiserat terram duorum regum Amorrhæorum, duabus tribubus, & dimidiæ, supra trigesimosecundo, & Iosue capit. duodecimo, & decimotertio. Et si Moyses superuixisset, ipse diuisurus erat totam terram Chanaan Israelitis, & nullus cum eo esset adiutor. sed quia moriturus erat ante Iordanem, dixit dominus, quod Iosue, & viri supra c. 34. diuiderent terram Chanaan. Ad Moysen ergo principaliter pertinuit diuidere totam terram ex iussu Dei: ad alios vero solum in defectum ipsius, ideo quia nunc ipse viuens erat ad nullum pertinebat diuidere, aut diffinire de quæstionibus incidentibus ad diuisionem, nisi ad ipsum: & sic rectè dixerunt isti, scilicet: quòd Deus mandauerat Moysi, vt diuideret terram sorte. Vel aliter potest intelligi, quòd Deus iussit Moysi diuidere terram sorte, idest per eum præcepit dominus, quòd terra sorte diuideretur, quamuis executio per eum futura non erat: saltem tamen nunc, cum viueret ipse solus de rebus pertinentibus ad diuisionē tractaturus erat: simile patet ex litera sequenti, scilicet, quod iussit dominus ei, vt daret possessionem filiabus Salphaad: & tamen ipse non erat traditurus, sed Iosue cum acceperint possessionem in terra Chanaā Iosue. 17. ita ergo iussit Moysi, quòd sorte terram diuideret, idest, quòd iuberet aliis hoc diuidere: ad intentionem tamen istorum satis erat, q Moyses tunc erat ad quē pertinebāt oēs causę: siue ergo in posterum ipse diuisurus esset terram, siue non ad eum solum pertinebat nunc diffinire istā q. *Et vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem.* Dixerunt de filiabus Salphaad, quia quæstio ista oriebatur propter eas: ipsę enim petierant a Moyse, vt daretur eis possessio, ne periret nomen patris earum in cognatione sua cum non haberet filios masculos: Deus autem iussit hoc fieri dicens: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hæreditate succedant, supra c. 27. oriebatur autem nunc quęstio propter istarum possessionem in cōparatione ad terrā aliarum tribuū, ideo tactum est vtrunque in litera, scilicet de diuisione terrę inter tribus, & de datione possessionis filiabus Salphaad. & dicitur fratris nostri, quia isti qui proponebant hoc erāt de tribu Manasse, & Salphaad erat de illa tribu, cum esset filius Epher, qui erat princeps vnius de familiis Manasse, vt patet supra c. 26. *Debitā patri,* idest iussisti dari filiabus Salphaad possessionem, quę debebatur patri earum: ipsę namque puellę directe non poterant habere possessionem, quia inter Iudęos solum fuerat consuetudo ab antiquo, vt filii masculi succederēt patribus in possessionem, filię autem non succedebant in toto, vel in parte: iō defuncto patre ab intestato, vel aliis non cōpetebat eis aliquid in successione paterna. In illis tñ nouiter incępit lex, q quando aliquis non haberet filios masculos, succederent ei filię: & quia Salphaad fuerat in deserto, & ex hoc erat debita ei aliqua pars terrę pmissionis, petierunt filię, vt succederent in parte illa; non quidē quasi ex iure suo, sed iure patris: ideo si patri non esset

A iam debita ista possessio, filię non peterent eam: & ob hoc dicitur, debitam patri, idest, quę sibi debebatur patri: & ponitur ad differentiā virorum, quia si istę filię Salphaad fuissent viri a 20. anno. & supra: cuilibet earum iure suo competeret hęreditas in terra Chanaan, & nō peterent hęreditatem debitam patri. Reliquę autem mulieres hebręorum, quæ tunc erant, nō petierunt aliquam partem possessionis sibi dari, nec successerunt alicui, quia eis per se non erāt aliquid debitum: patribus aūt earum etiam non succedebant, quia vel patres viuentes erant, vel habebant filios aliquos successores. *Quas si alterius tribus homines vxores acceperint.* Ante hoc non erat cautum an de vna tribu viri, & fęminę contraherent mutuo matrimonium,
B & non liceret diuersarum tribuum hominibus coniungi, sed indifferenter fiebant connubia, ideo isti ex hoc habuerunt occasionem querendi, quia videbatur sequi inconueniens, s. de variatione possessionum per tribus. *Sequetur possessio sua,* idest, ibit possessio sua cum eis, idest si istæ puellę accipiantur in vxores a viris aliarum tribuum, ipsæ transibunt in tribus illas, & hoc quia fœmina non denominat aliquam cognationem, sed ipsa transit in familiam viri, sed istę habebāt possessiones, ergo necesse est, q transirent ad tribus illas, de quibus accipiebant viros, & quia filii earum successuri erant illis, & isti nominabantur de tribu patrum suorum, necesse erat, q ista possessio iam semper pertineret ad aliam tribum.

Et translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur. Q̄ſo principes non conquerebantur de possessione ipsorummet, sed suæ tribus.
C idest cum transierit hæreditas filiarum Salphaad ad tribus virorum suorum, necesse est, vt minuatur possessio tribus nostræ: nam a principio danda erat possessio dimidię tribui Manasse in terra Chanaan, sicut reliquis tribubus dabatur: & de hac partem quādam suscepturæ erant filiæ Salphaad, scilicet debitam patri, & cum transiret tota ista pars ad possessionem aliarum tribuum, efficeretur minor possessio Manasse, nec isti principes conquerebantur, quòd possessio alicuius eorum diminueretur, vel alterius de tota tribu: nam etiam si transiret possessio ad aliam tribum, personę nihil perdebant, quia non transibat possessio, nisi transeunte domino, sed perdebatur aliquid ipsi tribui, quia fuerunt factæ diuisiones inter tribus, &
D cuilibet proueniebat vna pars terræ: si autem viri de vna tribu transirent ad aliam, diminueretur quantitas partis assignatę illi tribui. Sic apparet in assignationibus terminorum vrbium quantum ad agros, quia alia est diuisio agrorum inter personas, & alia est diuisio territoriorum inter vrbes, potest autem diminui possessio alicuius personæ non diminuto territorio vrbis, & potest diminui territorium vrbis non diminuta possessione alicuius personę, vtpote si transiret vnus de vna vrbe ad alteram, & propter hoc prędia sua, quæ habebat in alia vrbe efficerentur de territorio illius vrbis, ad quam transibat, & sic aliquando videmus contendere vrbes de limitibus territoriorum nō contendentibus personis, quorum sunt prędia sita in limitibus, quia istæ sunt quæstiones multum separa-
E tæ: & licet illa prędia dicātur esse de territorio huius, vel illius vrbis, non propter hoc dominus eorum aliquid perdit: ita igitur singulę tribus habebant determinatas possessiones, quæ pertinebant ad personas illarum tribuum, & q minueretur vni, & accresceret alteri tribui, licet non esset damnum alicuius de tribu: erat tamen damnum totius tribus, sicut dictū est de territorio vrbium. Differt tamen adhuc aliquid, quia in vrbibus ille, qui moratur in vna vrbe, pōt possidere aliquid in territorio alterius vrbis: in sortibus autem tribuum è contrario, quia illi, qui erant de vna tribu non poterant possidere aliquid, quod esset de

forte alterius tribus, quia possessiones istæ erant sic distinctæ inter tribus, & familias, vt per eas cognoscerētur qui essent de tribubus, vel familiis illis, quod alias non poterat fieri, vt declaratum est supra capitulo 27.

An sit verum, quòd si filiæ Salphaad accepissent viros de alia tribu, transisset possessio ad aliam tribum.
Quæst. IIII.

QVAERET autem aliquis quomodo dixerunt hic principes familiarum Manasse, q si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tri- G bubus transiret possessio ad tribus illas: nā iam videbatur in hoc esse prouisum, quia cum supra 27. capitulo, filiæ Salphaad petiuissent hæreditatem debitam patri, ne nomen eius periret in familia sua, intelligebant, quòd accepta possessione conseruaretur nomen patris, & istam earum sententiam Deus approbauit, dicens: Da eis possessionem inter cognatos patris sui: & tamen non videbatur, quòd alio modo maneret nomen Salphaad in cognatione sua, nisi illi, qui nascerentur de filiabus, vel saltem aliqui eorū retinerent nomen stirpis Salphaad: ergo sic futurum erat; & tunc siue transirent filiæ Salphaad ad alias tribus, siue non, nihil referebat, quia filii nati ex eis, vel aliqui eorum succedebant auo materno. s. Salphaad in hæreditatem, & isti nominabantur semper de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, quamquàm filiæ Salphaad iam pertinerent ad alias tribus, de quibus vi- H ros acceperant. Si autem non dicatur isto modo, dabitur q etiam si filiæ Salphaad acciperent viros de tribu sua, non maneret nomē Salphaad in cognatione sua, quia non esset aliquis natus de filiabus Salphaad, qui nominaretur de cognatione Salphaad, sed omnes nominarentur de cognationibus patrum suorum: ergo oportuit, q aliquis daretur, qui succederet Salphaad, & nominaretur de stirpe eius, siue filiæ eius acciperēt viros de tribu sua, siue de alia: litera autem ista videtur in contrarium, quia isti principes inuenerunt, q si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus trāsirent possessiones suæ ad alias tribus, & diminueretur possessio tribus Manasse. Deus etiam approbauit dictum istorum, quia iussit fieri, sicut isti petierant, & q feminę de vna tribu non possent accipere viros de I alia tribu: ergo videtur, q transibat possessio si istæ fęminæ acciperent viros de aliis tribubus, & nemo esset de cognatione Salphaad.

Posset aliquis respondere verum esse, quod dicitur hic de transitu possessionum, & quando obiicitur, quod habetur supra cap. 27. dicetur, quòd intelligitur in casu isto. s. quando filiæ Salphaad acciperent de tribu sua viros: tunc enim filii ipsarum, vel aliqui eorū succederent Salphaad.

Sed istud non multum stat, vel saltem non intellexerunt Israelitę determinationem factam de filiabus Salphaad in isto sensu, quia tunc non peterent, q filiæ K Salphaad non acciperent viros de alia tribu: ideo dicendum, q cuicunque nuberent filiæ Salphaad, siue esset de eadem tribu, siue de alia semper maneret aliquis, qui denominaretur a Salphaad, & succederet illi, & tamen adhuc esset confusio possessionis tribuū, quia postquam istæ fœminæ transirent ad alias tribus aliqui de filiis earum pertinerent ad tribum viri, & alii ad cognationem Salphaad, & sic extra tribum Manasse manerent mixti aliqui, qui essent de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, & alii, qui essent de aliis tribubus, quod faciebat confusionem: ideo ad tollendum hoc oportebat ne fœminæ vnius tribus transirent ad aliam tribum accipiendo viros, sequebatur autem aliud maius inconueniens, quia si istæ filiæ Salphaad acciperentur a viris alterius tribus, posset esse casus, in quo viri alterius tribus succederent in possessionem Salphaad, sicut declaratum est, supra capitu. 27. vbi agitur de successionibus hebræorum. Cum autem acciperent viros de tribu sua, quomodocunque se haberent, nunquam posset hæreditas earum transire ad aliam tribum, ideo non debuerunt fœminæ, de vna tribu accipi in vxores a viris alterius tribus.

Atque ita fiet, vt cum iobeleus i. quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio. i. sequitur ex hoc, quòd si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus, quando venerit annus remissionis, erūt iam confusæ hæreditates. Dicitur hæreditas confusa quandocunque hæreditas vnius tribus ab alia possidetur: sic autem fieret si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus, quia tūc viri earum possiderent, sed ipsi erant de alia tribu, ideo possessiones filiarum Salphaad iam essent mixtę possessionibus aliarum tribuum. Et dicitur hic, quòd ista confusio manebit, quando venerit iobelæus, idest annus quinquagesimus remissionis. Dicitur autem de isto anno, quia vsque ad istum annum non erat confusio: nam sicut habetur Leuitic. capit. 25. seruitutes, & alienationes factæ inter Iudæos solum manebant, vsque ad annum quinquagesimum, qui dicitur iobelæus; quia qui vendebat possessionem suam poterat eam redimere quocunque tempore dato pretio, secundum tps, in quo fiebat redemptio, & computatis in sortem fructibus præteritorum annorum, si autem non poterat redimere possessionem vsque ad iobeleum, in ipso redibat ad eum quidquid vendiderat, & non erat daturus aliquod pretium, & non poterat aliqua venditio excedere tempus iobelæi cum dicitur. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum, & ad possessionē pristinam. Ideo quamquàm fieret confusio possessionū per quamcunque possessionem, quia transibat possessio vnius familiæ ad alteram, tamen non poterat manere vltra iobeleum confusio: quia tunc redibat possessio ad pristinum possessorem, & integrabantur omnes familiæ, & tribus: ita vt nihil maneret mutatum a conditione antiquitatis. Si autem aliquid vltra iobelæum maneret confusum, durabat in æternum illa cōfusio, quia nunquam redibat illa res ad pristinos possessores, sicut patet de illo, qui vouebat dño agrum, & postea nolebat redimere illum de manu sacerdotum, manebat ille ager in æternum pertinens ad ius sacerdotum Leui. c. 27. ita ergo conquerebantur principes familiarum Manasse. s. q per hoc, q filiæ Salphaad ducerentur in vxores a viris aliarum tribuum transirent possessiones earum ad alias tribus, & sic erit facta confusio: si tamen ista confusio dissolueretur in iobeleo non curarent, sed non dissoluebatur, quia non transierant istæ possessiones ad alias tribus per modum venditionis, sed transierunt cum dominis suis: ideo non est aliquid quare redire deberent, & sic maneret confusio ad semper: dicunt tamen illi, q ista confusio erit facta in iobelæo, quia ante iobeleū non censetur aliquid esse confusum, cum iobelæus omnia certificaret faciendo redire ad priores dominos, quæ autem in iobelæo confusa erant; manebant in æternum confusa.

An in iobelæo oēs confusa redirent ad pristinam certitudinem, & si aliquid in iobelæo manebat confusum illud in æternū erat cōfusum.

Et aliorum possessio ad alios transeat i. per talia matrimonia transibunt possessiones de tribu in tribum. Non accipitur hic alius, prout dicit personam, quia ꝑpter talia matrimonia nulli perdebatur ius possessionis suæ, nec acquirebatur alteri, sed perdebatur alteri tribui, quod erat inconueniens, quia tunc non proficiebat distributio a principio, in qua singulis tribubus

bus dabantur determinatę partes terrę: cum poſſeſſiones iſtæ poſtea confundendę eſſent, & per iſtum modum poſſet confundi totus Iſrael, ita vt omnes eſſent quaſi aborigines, quia poſſeſſio vnius tribus tranſiret ad alteram, & alterius ad alteram, ita vt non maneret alicui tribui nomen ſuum, nec diſtinctio ad alias tribus: cum non maneret poſſeſſio determinata, per quã diſtinguebatur tribus, ad quam diſtinctionem conſeruandam multa Deus fecerat ponens leges de iobeleo. Leu. c. 25. ideo non debebat permitti ea aliqua occaſione confuſio poſſeſſionum, & tribuum.

Tob. 7.

Viri de tribubus ſuis ducēt vxores, & ſimiliter fęminæ viris ſuę tribus copulabuntur.

Reſpondit Moyſes filijs Iſrael, & Domino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Ioſeph locuta eſt, & hæc lex ſuper filiabus Salphaad a Domino promulgata eſt: nubant quibus volunt, tantum vt ſuæ tribus hominibus: ne commiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua, & cunctæ fęminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, vt a Domino ſeparatæ ſunt.

Reſpondit Moyſes. Hic ponitur ſecundum. ſ. dubii reſponſio. Et quia fuit propoſita iſta quęſtio Moyſi, ipſe reſpondit. *Et domino præcipiente ait.* i. dominus pręcepit hoc, quod Moyſes reſpondit hic. In quo ſciendũ, quòd Moyſes inquiſitus ſuper hoc, neſciuit reſpondere, ſed conſuluit dñm quid reſpondendum eſſet: ipſe autem dixit, quæ ſequuntur: ſic enim acciderat iterũ circa hoc in quæſtione filiarum Salphaad: nam Moyſes non reſpondit eis, ſed retulit quęſtionem ad dominum. ſupra cap. 27.

Recte tribus filiorum Ioſeph locuta eſt. Vocat Deus tribum filiorum Ioſeph tribum Manaſſe: nam Ioſeph non erat vnica tribus, vt ſupra declaratum eſt, ſed diuidebatur in duas, ſcilicet Ephraim & Manaſſe: & ſupra dicitur, quòd tribus Manaſſe petiit. Sed aliquando largè accipitur tribus Ioſeph pro Manaſſe ſolum, vel Ephraim ſolum: & exprimitur immediate, quæ ſit tribus illa, pro qua accipitur. Sic patet ſupra ca. 13. ſ. de tribu Ioſeph ſceptri Manaſſe, & ſupra cap. 34. filiorum Ioſeph de tribu Manaſſe, &c. Aliquando autem accipitur tribus Ioſeph ſimul ꝓ Manaſſe, & Ephraim eo quòd eſt ibi Ioſeph, tanquam vna tribus, & Leui ponitur tanquam alia tribus: ſic patet Apocal. c. 7. ſic etiam generaliter vbicunq; ponuntur duodecim tribus, & ad aliquid ſpirituale ponitur Ioſeph, tanquam vna tribus, & Leui, tanquam alia. ſicut erat in duodecim lapidibus rationalis, vbi ſcribebantur. 12. nomina filiorum, & in duobus onychinis poſitis ſup Ephod, vt declaratum eſt Exo. c. 28.

Et hæc lex ſuper filiabus Salphaad a domino promulgata eſt. ſ. lex, quę ſequitur de non accipiendo viros alterius tribus. Non fuit autem propter eas ſolum promulgata lex, ſed etiam propter omnes fęminas hebręorum. Primò tamen ponitur ſententia ſpecialis ad ipſas, deinde promulgatur lex vniuerſalis ad alias ibi.

Omnes enim uiri. Sic factum fuit ſupra capitu. 26. vbi primo poſita fuit ſententia ſpecialis de ſucceſſione filiarum Salphaad; deinde de ſucceſſionibus omnium hebręorum.

Nubant quibus volunt. Dedit Deus libertatem filiab' Salphaad accipiendi in viros quos vellent: in quo innuitur matrimonia debere eſſe libera, & licet in omnibus contractibus requiratur libertas contrahentiũ, magis tamen in matrimonio: nam in quibuſdam alijs etiam ſi intercidat aliquid de metu, valebit contractus, in matrimonio autem nequaquam, quia ſi metus quicunque vel coactio intercidit, non erit locus matrimonio extra de ſpon. capitu. cum locum. ſolum autem limitauit hic Deus tribum filiarum Salphaad, ſed viros nequaquam.

Matrimonium non debet eſſe coactum.

Tantum ut ſuæ tribus hominibus. i. ſolum ad hoc maneant obligatę, quòd accipiant viros de tribu ſua, ſcilicet Manaſſe. Iſta autem non erat aliqua coactio, quoniam non determinabatur eis penitus quos deberẽt habere in viros, ita quòd nullos præter eos accipere liceret, ſed ſolum dictum eſt de tribu, in qua erant valde multi viri, ſcilicet plures, quam triginta millia: in quibus plena manebat electio.

Ne commiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum. i. iſtud fiet, vt poſſeſſio filiorum Iſrael non commiſceatur. i. poſſeſſio vnius tribus poſſeſſioni, & hoc de tribu in tribum. i. tranſeundo de vna tribu in alteram. Quare autem nõ debebat tranſire poſſeſſio unius tribus ad alteram, & ad quid hoc proficiebat declaratũ eſt ſatis late ꝫ. cap. 27. & Leu. 25. *Omnes enim uiri ducent uxores de tribu, & cognatione ſua.*

An Iudæi cogerentur non ſolum accipere uxores de tribubus ſuis ſed etiam de familijs ſuis.
Quæſt. V.

ISTA eſt lex ad omnes Iſraelitas, quia idem poterat fieri in cęteris, quod in filiabus Salphaad, & ponitur lex tam viris, quàm fœminis, quia non poteſt poni vni, quin ponatur alteri, cum matrimonium in vtroque conſiſtat, & dicitur de cognatione, quod ſecundum aliquos ſignificat familiam, & ſic eſt ſenſus, quòd non ſolum fœminæ acciperent viros de tribu ſua, ſed etiam de familia, & hoc fortè erat, vt non tranſeat poſſeſsio de familia in familiã, ſicut nec de tribu in tribum: videtur hoc etiam colligi, quia infra dr̃ de filiabus Salphaad, ꝙ acceperunt viros, & mã ſit poſſeſsio earum in tribu, & familia patris ſui: ergo videtur, quòd requiratur etiam vnitas familiæ. Sed hoc non ſtat, quia ſupra in litera dicitur, quòd filię Salphaad nubant quibus volunt, tantum vt hominibus ſuę tribus: ergo præter hoc non requirebatur aliquid alterum, ſcilicet, quòd acciperent de eadem familia, vel de eadem domo:

Item ratio quam dant, ſcilicet, quòd non debeat tranſire poſſeſsio de familia in familiam, ſicut nec de domo in domum non ſtat, quia ſolum iubetur, vt nõ commiſceantur hæreditates tribuum, ſupra cum dicitur, ſcilicet ne commiſceatur poſſeſsio filiorum Iſrael de tribu in tribum.

Item quia ſi non deberet tranſire poſſeſsio de vna familia in alteram, ſicut nec de vna tribu in aliam: filii Manaſſe quando propoſuerunt quæſtionem de incõuenienti, quod ſequebatur ſi filię Salphaad acciperẽt viros de alia tribu, ẽt propoſuiſſent ſi acciperent viros de alia familia, qa inconueniens ęquale eſſet, & tñ nihil ꝓpoſuerunt de familia: ergo bñ poterat trãſire poſſeſsio de vna familia in alterã, vel ſaltẽ nõ videbatur eſſe hoc inconueniens, qđ eſt tranſeunte poſſeſsione de tribu in tribũ, & ꝯñr nõ erit illicitũ, ꝙ viri vnius familiæ accipiant vxores de alia familia. Cũ aũt arguit̃, ꝙ hic dicitur de tribu, & cognatione, & neceſſario accipitur cognatio pro familia. Dicendum, quòd non accipitur, quia cognatio aliquando ſignificat tribum, ali-

aliquando autem familiam, & aliquando domum, & generaliter omnis habitudo consanguineorum significatur per cognationem: sic patet supra cap. 1. vbi accipitur cognatio pro tribu, s. Eruntque vobiscũ principes tribuum, & domorum in cognationibus suis, i. in tribubus. s. ꝙ quilibet princeps in tribu sua adiuuaret Moysen ad computationem. Et necesse est accipi ibi pro tribu: quia cum ponantur ibi nomina principum cognationum ponũtur. 12. qui sunt principes tribuum, & non familiarum. Cum autem arguitur, ꝙ filiæ Salphaad acceperunt viros de tribu, & familia sua, & mansit hęreditas in tribu, & familia patris sui, Dicendum est, ꝙ hoc non fuit ex necessitate, sed per accidens. s. ꝙ elegerunt accipere sibi in viros cognatos suos de eadem familia magis quã de alia: potuissent tamen accipere de alia: ab eo autem quod est per accidens non debet accipi id, quod est per se. i. concludi aliquid necessario: alioquin si arguamus ex facto filiarum Salphaad, dicetur ꝙ cum ipsę acceperint in viros cognatos suos in secundo gradu. s. filios patrui sui, vt patet infra, ꝙ cogerentur illos accipere, quod falsum est, quia ẽt si obligarentur accipere viros de eadem familia possent accipere non cognatos, vel saltẽ cognatos in gradu magis remoto,

An Iudæi cogerentur accipere vxores de tribubus suis, quando illæ succedebant patribus. & aliàs possent accipere vxores de alijs tribubus,

Quæst. VI.

SCIENDUM vlterius, ꝙ quando dicitur, ꝙ viri non accipiant vxores de alia tribu, & fœminæ non accipiant viros de alia tribu, quidam intelligunt quando istę fęminę succedunt patribus sicut fuit in filiabus Salphaad, quæ successerunt patri suo supra c. 27. Causam huius dicunt esse, quia fœminæ si acciperent viros de alia tribu, vel viri vxores de alia tribu commiscerẽtur possessiones tribuum inter se: & tamen hoc non stat in mulieribus, quę non succedebant, quia ad quamcunque tribum illę transirẽt non transibat cum eis possessio aliqua de tribu sua, nihil differebat, ꝙ transirent, vel manerent in tribu sua. Quęretur autem circa hoc quid verum sit de mulieribus accipientibus viros, an possent accipere de alia tribu si ipsę non succederent patri. Videtur dicendũ, ꝙ non licebat alicui fœminæ accipęre virum de alia tribu, siue illa mulier succederet patri, siuę non: quod patet ex litera, quia hic generaliter dicitur, ꝙ omnes fœminæ accipient viros de eadem tribu, ꝙ autem limitetur istud vniuersale solum ad fœminas illas, quæ succedebant patribus, non videtur satis rationabiliter dictum, quia illę valde paucę erant in comparatione aliarum fœminarum: quia etiã si aliquis haberet 20, filias, & vnicum filium, succederet filius in solidum, & filiæ nihil habebant: ideo non loqueretur scriptura tam vniuersaliter, pro tam paucis fœminis. Etiã quia si de hoc intelligeretur ipse expressisset. Item non potest hoc stare, quia si intelligeretur de illis, quę nõ succedebant patri, non posset aliqua fœmina vnius tribus nubere viro alterius tribus, nisi expectaret vsq; ad mortem patris, vel vsque ad mortem omnium fratrum suorum, quod patet, quia si aliquis hebræus haberet filias, aut ille habebat filios simul, aut non, si nullum filium haberet, debebant filię succedere patri: erat tamen dubium de successione, quia poterat aliquis filius nasci, & ille successurus esset cum fęminę nunquam succederent, nisi in defectum filiorum: ergo necesse erat, ꝙ filię expectarent vsque ad maximã senectutem patris, in qua nequaquam gignere posset, vt tunc scire possent, an ipsę succedere deberent, F vel aliquis alius, & tunc possent determinate scire si contingeret coniungi viris tribus suæ, vel alterius, Sed hoc modo necesse erat expectare fœminas, vsq; ad magnam ętatem suam, interdum quasi vsque ad senectutem, & sic prius elaberetur eis gignendi, & cõcipiendi tempus, quam in matrimonium ducerent, quod erat valde magnum inconueniens, & cõtra bonum publicum; quoniam sic adimeretur bonum prolis, quòd maxime conuenit tempori iuuenili. Si autẽ diceremus, ꝙ istę fęminę haberent aliquem fratrem, oportebat eas adhuc amplius expectare. s. vsque ad mortem fratrum, vel progeniei fratrum, nam quamquam existentibus filijs non succedere debebant G filię: tamen si morerentur filii ad eas pertinebat successio: ideo necesse erat, vt ad hoc, ꝙ fęminę scirent si possent cõtrahere cum viris alterius tribus, expectarent vsque ad mortem fratrum: nam vsque illuc incertum erat an ipsę succedere possent, & dato, ꝙ morerentur fratres si relinquerent prolem: adhuc spectare debebant vsque ad mortem prolis, quia si tota proles moreretur ad ipsas redibat hæreditas, & hoc modo prius morerentur, vel efficerentur vetustissimæ, Si autem dicas, ꝙ in aliquo casu istorum istę fęminę acciperent viros, antequam moreretur pater earum, vel fratres, & tota cognatio, & isti viri essent de alia tribu: contingeret, ꝙ ad eas perueniret successio, vtpote, quia morerẽtur fratres, & tunc sequebatur inconueniens. s. ꝙ ipsę succederent patri, & tamen acciperẽt viros de alia tribu, ideo impossibile est, ꝙ isti fugiant inconueniens legis huius. Si dicant, ꝙ fœminæ pote- H rant contrahere cum viris alterius tribus, siue illæ essent succedentes patri, siue non (& hoc apparet aliqualiter ex litera ista cum dicatur, ꝙ viri semper accipiant vxores de eadem tribu, & fęminę semper accipiant viros de eadem tribu. Si enim solum voluisset litera, ꝙ fœminę succedentes patribus non acciperent in vxores a viris alterius tribus) sufficiebat dicere, ꝙ fœminæ maritos de tribu sua accipiant, & non oporteret dicere, ꝙ omnes viri accipiant vxores de tribu sua, quoniam omnes viri succedunt patribus, siue habeant filios simul, siue non: ideo ex parte ipsorum nõ poterat esse aliquis error quantum ad legem istam, quia quęcunque fœminę eis iungerentur semper ipsi manebant in tribu sua, & hæreditas eorum nõ transibat ad aliam tribum, ideo non solum voluit exclu- I dere commixtionem fęminarum succedentium, cũ viris alterius tribus, sed etiam fœminarum non succedentiũ, & sic necesse est dici. Et ista positio licet multum conueniat literæ, magis tamen adhuc conuenit modo exponendi catholicorum super capitulum primum Matthæi. Dicunt enim ferè omnes veteres, ꝙ Domina nostra fuit de tribu Iuda, & sic Christus fuit de tribu Iuda. Nec de hoc est dubium, cum Lucę. 1. dicatur, ꝙ ista virgo erat de domo Dauid, sed domus Dauid est in tribu Iuda: ipsi tamen conantur probare Dominum nostrum fuisse de tribu Iuda ex genealogia, quam describit Matthæus. cap. 1. Et videtur eis ꝙ K non potest concludi, nisi hoc præsupposito: ibi nãque solum ponitur genealogia Ioseph viri Mariæ, qui ad generationem Saluatoris secundum veritatem nihil attinet, cum non fuerit pater Christi, ergo de Virgine non apparet, ꝙ fuerit de tribu Iuda, nisi quia ipsi pręsupponunt legem istam. s. ꝙ omnes viri ducebãt vxores de tribu sua: sed Ioseph erat de tribu Iuda, vt patet ex genealogia illa, & duxit Mariam in vxorem: ergo oportebat, ꝙ ipsa esset de eadem tribu. Si autem dicant, ꝙ poterat fœmina non succedens patri accipere virum de alia tribu, non probabitur etiam ex modo isto arguendi, ꝙ esset Domina nostra de tribu Iuda, qa nõ patet an ipsa successerit patri. Oportet ergo

Pro intellectu primi c. Matthęi Iacob genuit Ioseph virũ Marię.

eos dicere ꝙ hoc intelligatur de omnibus feminis tã succedentib. q̃ non succedentibus. Sed adhuc isto presupposito an modus eorum arguendi sit conueniens, fortè satis videtur ꝙ non. De quo magis dicetur Matt. c.r. ad hoc autem videntur esse quędam obiectiones, quæ infra soluentur in alia quæstione. *Et cunctæ fęminæ maritos de eadem tribu accipient*. Istud idem est cum sententia superiori: nam nihil aliud est, ꝙ oẽs uiri accipiãt fęminas de tribu sua, quam ꝙ oẽs fęminæ maritos accipiant de tribu sua. Nam si aliquis uir accipit uxorem de alia tribu, oportet ꝙ aliqua fęmina accipiat uirum de tribu nõ sua, quia hic vterq; simul est, & nõ potest aliquis accipere, quin accipiat̃. Proficit tñ ista replicatio ad maiorem expressionem. s. ꝙ nullo mõ personæ vnius trib. cõmisceantur personis alterius tribus, ut s̃. declaratum est. *Vt hęreditas permaneat in familijs.* Ista est cã, quare non debebant misceri personæ diuersarum tribuum, quia tunc transiret hæreditas unius trib. ad alteram, ꝙ Deus nolebat. Qũo autem seqnatur ꝙ transirent s̃. declaratum est, ꝙ uero inconueniens sequatur si commiscerentur hęreditates tribuum, s̃. declaratũ fuit. c.27. Et accipiuntur hic familię pro tribubus, ꝙ patet immediate cum dicatur immediate, ne sibi immisceantur tribus: & tñ ista necessario est eadem sententia, quia permanere hæreditatem in tribubus faciebat non permisceri tribus, & manere hæreditatem ĩ familiis faciebat non permisceri familias: sed hic dr̃, ꝙ eo ꝙ permanet hæreditas in familiis non permisceatur tribus, ideo necessarium est dici, ꝙ accipiantur familiæ ꝓ tribubus, alioquin diceretur, ne sibi immisceãtur familiæ. Sed obiicietur ꝙ iste sẽsus est distortus a litera, qm̃ familia dicit quandam congregationem specialẽ sub tribu, & sic reperitur sp: ergo sic debet hic exponi. Rñdetur ꝙ sacra scriptura variat nomina utendo eis interdum, ut vult: & sic quamquam cõiter accipiatur familia pro congregatione speciali sub tribu: tñ hic accipit̃ pro tribu: simile apparet ĩ. cũ dr̃, ꝙ filię Salphaad nupserunt filiis patrui sui de familia Manasse. Manifestum tñ est ꝙ Manasse non est familia sed tribus, iõ non possunt ex hoc loco habere fundamentum, qui opinant̃, ꝙ uiri unius familiæ non poterant accipere vxores alterius familiæ in eadem tribu, de quo s̃. declaratũ est. *Nec sibi misceantur tribus.* s. quantum ad personarũ coniunctionem, nec quantum ad sortium determinationem, duæ. n. simul fierent coniunctiones, & quamquã vtraque non esset æqualiter prohibita, tñ prohibebat̃ prima ꝑꝑ secundam, ideo in illis tribubus, in quib. posset fieri coniunctio personarum sine coniunctione hęreditatum, nec sequeretur aliquod inconueniens ex hęreditatibus fiebat ut ĩ. declarabit̃. *Sed ita maneant, ut a domino separata sunt.* Idest maneant tribus semper distinctæ sicut Deus distinxit eas.

Circa qua fuit distinctio tribuum, Quæst. VII.

FVIT autem ista distinctio quantum ad possessiones, qm̃ Deus specialiter distinxit, uel operatus est in distinctione ista: fuerũt quippe possessiones distinctæ inter Israelitas per sortes s̃. c.26. & 33. istas autem sortes Deus mouebat, quia cũ positę essent sortes in quodam inuolucro, quælibet tribus mittebat manum, Deus vero dirigebat eam ad accipiendum sortem, quę illi conueniebat, & sic omnes nutu diuino acceperunt sortes, quę præordinatæ erant a diuisorib. & quas Deus uolebat eis euenire: de quo declaratum est s̃. 26. & Iosue. c.15. ideo istam separationem Deus fecisse dicitur. Alia autem erat separatio ĩter tribus. s. ꝙ plures personę eiusdem tribus inter se essent coniunctę, & separatæ a personis aliarum tribuũ, ista autẽ separatio naturaliter efficitur, quia naturali-

A ter pater genuerat filium suum. & sic extenduntur lineę, & distinguuntur, & licet Deus istam secundam separationem faciat tanquam prima causa, & primum mouens: tamen solum proprie agere dicitur ea, quæ per se totaliter agit, ut creare, beatificare mirabilia agere. Vnde agere de aliquo prædicatur propriè dupliciter sm̃ ꝙ loqui consueuimus. primo si res illa totaliter producat effectum, & sic Deus solus agere dicitur quia solus creat, solus gratiam donat, & nulli creaturæ sic agere conuenit. Nulla quippe creatura aliquẽ effectum per se totaliter producit quin Deus concurrat primo causans ad minus, ut Ioan. cap. 1. scilicet sine ipso factum est nihil. In aliquibus autem effectibus, vt in corporalibus generationibus, non solum Deus, sed ẽt

B tota connexio agentium vniuersi ad hoc concurrit, & hoc nõ solum est in actione humana, sed etiam in Angelo, & corpore cęlesti, & ẽt in lapide. Nam operatio naturæ sm̃ Commentatorem. 2. Physico. est opus intelligentiæ, & sm̃ ordinem naturæ in omnibus operationibus causarum particularium inferiorum concurrunt simul operationes causarum superiorum vsque ad primam causam, quæ in quolibet effectu magis influit, quàm agentia particularia, & quęcunq; causæ secundarię, vt patet in prima propositione libri de causis. Secundo modo aliquid agere propriè dicitur, quia effectum vltimate complet, vel quia vltimũ est in catena ordinatorum agentium: ideo si Socrates gignitur non dicimus, ꝙ Deus eum genuerit, vel Saturnus, vel alia corpora coelestia ad hoc concurrentia, sed

C ꝙ Plato eum gignit, qui in ista generatione vltimus est. Ratio aũt, quare vltimum agere dicatur, & non primum, cum primum magis agat, quam secundum, vt patet in prima propositione libri de causis est, quia vltimum assimilat vel vniuocat sibi genitum, & non primum: Deus enim pater vniuocè solum filiũ genuit, alia autem ęquiuocè causat communicando eis imaginem, uel similitudinem, uel uestigium suę bonitatis. Causa autem particularis immediata assimilat sibi passum faciens esse in eadem specie, & tamen quamuis omnis natura a Deo ęquiuocè deducatur ad esse, illa tamen perfectior est, quę minorem habet æquiuocationem. Illa autem imperfectissima, quæ maximã hẽt ęquiuocationem, unde materia prima, quę imperfe-

D ctissima est, maximum gradum habet æquiuocationis & sic conformiter dicendum est de mediis, & ab hoc est ꝙ omnes species sunt sicut numeri: ut vult philosophus, quia æquiuoca communicatio bonitatis gradualiter differt, ut numerus: & tamen speciem distinctam facit. hoc uero firmiter notum est, ꝙ communicatio bonitatis diuinæ æquiuoca in creatura perfectissima ĩ infinitum differt ab uniuoca communicatione, qua pater suum esse communicat filio, quia dato opposito sequeretur, ꝙ aliqua creatura distaret a Deo solum per finitam perfectionem, & tunc apponendo creaturas perfectiores possemus deuenire ad ęqualitatem diuinam, quod absurdissimum est. Deus enim si semper

E crearet creaturas excedentes se inuicem, sicut numeri se excedunt; nunquam tamen creando ad ęqualitatẽ suam deueniret; infinitum enim a quolibet finito in infinitum differt. Concluditur ergo ex superioribus, ꝙ Deus non dicitur separare tribus secundum carnalẽ propagationem, quia naturaliter separantur: sed dicitur separare per sortes, quia ipse faciebat ꝙ talis sors hęreditatis ad talem, uel talem tribum perueniret.

Feceruntque filiæ Salphaad, vt sibi fuerat imperatum, & nupserunt Mala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph: &

possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu, & familia patris earum. Hæc sunt mandata atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

F *Eceruntq; filiæ Salphaad.* Hic ponitur tertiũ.ſ. præcepti executio: nam filiæ Salphaad obedierũt Moysi quantum ad omnia, quæ iussit de matrimonio contrahendo.

Vt fuerat imperatum. i.sicut iusserat Moyses, uel Deus per Moysen.

Et nupserunt Maala, & Egla. Ponuntur hic quinq; nomina filiarum Salphaad, quæ omnes petierunt hæreditatem, & omnes acceperunt: nam sicut si fuissent filii succederent patri secundum partes sibi debitas, ita & istæ quinque filiæ successerunt patri in tota hæreditate quæ ei proueniebat. Differt tamen successio istarum a successione filiorum, quia quando filii succedunt, assignatur in eis ius primogenituræ: nam primogenitus duplum habet ad quemlibet de filiis tam in bonis mobilibus, quam in immobilibus, ut patet Deut. cap. 21. ſ. dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius. In filiab. autem non assignantur iura primogenituræ: ideo cum succedunt omnes æqualiter succedere debent: omnes autẽ istæ quinque filiæ Salphaad nupserunt: & non apparet quando, sed satis uidetur dicendum φ nupserunt post uerba ista Moysi ualde cito: nam antequam loqueretur ista Moyses nondum sumpserant uiros, quia tunc superfluum fuisset, φ conquererentur filii Manasse, cũ non posset matrimonium propter hoc dirimi, & tamen eõ questi sunt: ideo uidetur φ nondum nupserant, & sic ipsi loquuntur de eis, quasi nondum nupserint dicẽtes supra: Quas si alterius tribus homines in vxores acceperint sequetur possessio transiens ad aliam tribum. Etiam patet ex uerbis Dei, cum dicitur. Nubant quib. uoluerint. ergo nondum nupserant, acceperunt tamẽ viros satis breuiter feminæ istæ post præceptum Moysi cum potuerit Moyses scribere hic φ assumpsissent iã viros, & tamen Moyses satis cito ista scripsit, postquã facta sunt: nam factis his modico tempore uixit, fuerunt enim hæc in ultima mansione in qua ipse mortuus est.

Filijs patrui sui. Idest acceperũt uiros filios patrui sui. Dicitur patruus frater patris: erat autem pater istarum Salphaad: & filios eius assumpserunt, qui erant cõsanguinei istarum in secundo gradu inter transuersales: erat autem iste gradus licitus apud iudæos inter cõsanguineos, ut patet Leuit. c. 18.

De familia Manasse. i. erat iste frater Salphaad in familia Manasse. Accipitur hic familia large pro tribu contra modum communem loquendi sacræ scripturæ, & necessarium est sic accipi: quia Manasse non est familia, sed tribus. Ira etiam aliquando accipitur tribus pro familia è contrario supra. c. 1. cum dicitur Leuitæ autẽ in tribubus familiarum suarum non sunt numerati: sed manifestum est, φ Leuitæ non habebant inter se multas tribus, sed vnam, sed dicuntur tribus idest familiæ.

Qui fuit filius Ioseph. Hoc non refertur ad patruum filiarum Salphaad, quia non fuit filius Ioseph: sed refertur ad Manasse, qui fuit immediate filius Ioseph: alioquin etiam diceretur, φ Salphaad fuisset immediate filius Ioseph, cum pater istarum puellarum, & patruus earũ essent fratres, & sic ambo isti essent fratres Manasse, & non de tribu, vel familia eius, quod est cõtra litteram

F sed fuit Salphaad filius Epher, filii Galaad filij Machir filij Manasse, ut patet supra 27. c.

Et possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum. i. possessio, quæ assignata fuit istis puellis nomine patris sui Salphaad mansit in familia, & tribu patris. De tribu manifestum est, quia tam Salphaad quam frater eius patruus istarum puellarum erant in tribu Manasse, ideo accipiendo in uiros filios patrui sui transibant ipsæ ad uiros eiusdem tribus. Et quia sicut ipsæ ueniebant ad potestatem uirorum, ita & earũ possessio transibat ad manentes in eadem tribu. De familia autem, φ esset eadem apparet, quia Salphaad, & frater suus patruus istarum puellarum erant in eadem familia, nam computabatur Salphaad de familia Epheritarum, cum sit Epher pater Salphaad supra 27. ca. &

G sit Epher familia una de Manasse supra. c. 26. & sic Salphaad & frater eius erant filii ipsius primi principis familiæ, & consequenter omnes descendentes ab eis erant in eadem familia, cum post Epher nullus fecerit familiam de descendentibus ab eo supra. c. 26. ergo filiæ Salphaad unitæ in matrimonium patruelibus suis manebant in eadem familia, & etiam possessiones earum dicebantur manere in eadem familia, cum transeat possessio cum femina ad familiam, & tribum uiri, quem accepit.

Dicet autem aliquis φ ex hoc apparet filias Salphaad accepisse possessionem niuente Moyse, cum ipse dicat, φ mansit possessio earum in tribu sua, & familia.

H Sed hoc non uidetur stare, quia ipsæ acceperunt possessionem in terra Chanaan post transitum Iordanis Iosue. 17. c. Moyses autem tunc non erat uiuens, quia ante transitum Iordanis mortuus est, cum non transierit Iordanem, ideo non acceperunt possessionem eo uiuente, sed dicitur φ mansit possessio earum in tribu, & familia sua, quia postquam ipsæ accipiebant uiros de tribu, & familia sua, etiam si nondum accepissent possessionem, manifestum erat, φ illa possessio erat mansura in tribu, & familia earum, quia possessio earũ non poterat transire nisi ad uiros ipsarum, & filios eorum. Sed quandocunque hoc fieret erat transitus ad uiros eiusdem familiæ, ideo necesse erat ut filiab. Salphaad habentibus istos uiros, quos nunc habebãt, maneret possessio earum in tribu sua, & sic quamquam

I nondum haberent possessionem, Moyses locutus fuit de hoc tanquam de re certa, quia quandocunque possessionẽ haberent illa maneret in tribu sua, & familia.

An ista lex de accipiendo vxores de eadem tribu in succedentibus, uel non, fuerit inter iudæos semper seruata. Quæst. VIII.

Q VAERET aliquis circa prædicta: an lex ista de accipiendo vxores de eadem tribu, siue in succedentibus, siue in non succedentib. fuerit semper seruata inter iudæos.

Et respondendum est, φ sic, quia iudæi obseruabãt

K leges datas sibi a domino, quarum ista erat una, & nõ magis istam infringerent quam alias: potissimum, qa ista lege uiolata confunderetur denominatio tribuum propter confusionem hæreditatum, sed ista confusio non fuit facta: ideo lex ista obseruata est.

In contrarium tamen arguitur φ non obseruaretur lex ista, quia illi, qui erant de tribu Iuda poterant accipere uxores de tribu Leui, sicut declaratum est Leuit. c. 21. & patet in sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Ioram in uxorem, & tamen rex Ioram erat de tribu Iuda de hoc. 4. Reg. c. 11.

Item patet istud, quia duo filij Elimelech assumpserunt duas mulieres Moabitidas, ſ. Ruth, & Orpha; & istæ non erant de tribu sua, sed de gentilitate, & adhuc quando

quando acceptę sunt in vxores, & toto tempore, quo eas habuerunt manserunt in ritu gentilicio, ut colligitr Ruth. cap. 1. cum Noemi mortuis duobus filiis suis. s. Maalon, & Chelion rediens de terra Moab, dixit ad nurus suas, ꝙ reuerterentur, & reuersa est Orpha: & cum eundem sermonem precaretur ad Ruth ait illi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo adhuc manebat illa in cultu deorum Moab & hoc erat post mortem duorum uirorum istarũ puellarum. ergo uidetur ꝙ semper manserant istæ puellę in cultu deorum in gentilitate dum habitę sunt in vxores.

Item patet quia licebat iudæis quando ibant ad bellum de virginibus, quas acciperent in bello ducere aliquas in vxores, ut patet Deuter. c. 21. & istæ non erant de tribubus uirorum suorum.

Item patet quando erant conuersi Gentiles ad Iudaismum poterant accipere vxores de filiabus Israel, & filii Israel poterant accipere uxores de filiabus illorũ ut patet de Booz, qui accepit ĩ uxorem Ruth postquã conuersa est ad Iudaismum, ut patet Ruth. c. 4. Salmõ etiam princeps in tribu Iuda accepit Raab Ierichontinam in uxorem Mat. ca. 1. & tamen ipsa erat de Chananæis.

Item patet quia Dauid accepit diuersas uxores, quarum quædam erant de Gentilitate, sicut filia regis Iessuri: alię autem erant de Iudaismo, & istę erant de diuersis tribubus, sicut accepit Michol filiam regis Saulis in vxorem. 1. Reg. c. 18. & 19. erat tamen Saul de tribu Beniamin, & Dauid de tribu Iudæ. de Saul patet. 1. Reg. 19. de Dauid manifestum est: & hoc licitum erat.

Item apparet, ꝙ solum erat prohibitum accipere vxores alterius tribus cum illæ erant succedentes patribus suis, nam omnes uiri de tribubus Israel promiserunt, & iurauerunt non dare filias suas in uxores filiis Beniamin Iudic. c. vlt. si tamen a lege cogerentur, frustra ipsi promitterent nõ dare, quia sicut quod aliquis tenebatur facere, non poterat uouere facere illud: Leui. c. 27. vbi dicitur ꝙ primogenita, quæ domino debebantur nullus poterat uouere, sed isti filii Israel omnes iurauerunt non daturos se filias suas in uxores filiis Beniamin, alioquin frustra iurarent.

In contrarium tamen dicendum ꝙ Israelitæ nõ poterant accipere uxores de tribubus non suis, & fęminę eodem modo non poterant accipere uiros de aliis tribubus, sicut hic dicitur, & supra declaratum est. cũ vero arguitur, ꝙ illi, qui erant in tribu Leui accipiebãt vxores de tribu Iuda, & econtrario: aliqui respondent, ꝙ istud fuit factum ex dispensatione. s. propter nobilitatem istarum duarum tribuum, ut possent coniungi: nam de sacerdotibus magnis dictum fuit Leui. c. 21. ꝙ non coniungerent stirpem suam vulgo gentis suę, sed innuitur ꝙ acciperent vxores de magno genere, hoc autem maxime contingebat, cum acciperent vxores de tribu Iuda, quæ erat tribus nobilissima, & regia: & sic accipiebant, sicut positum fuit exemplum de Ioiada sacerdote. Sed dicendum est, ꝙ non fuit in hoc aliqua dispensatio, nec solum licuit uiris de tribu Iuda accipere vxores de tribu Leui, & e contra: sed omnibus tribubus licuit accipere vxores de tribu Leui, & dare eas Leuitis. Causa huius est, quia Deus prohibuit hic

A habebant aliquam possessionem, nec fuit eis assignata aliqua sors terrę, vt patet supra 18. & Iosue 13. ideo poterant omnes tribus vniuersaliter dare, & accipere vxores a Leuitis, quia etiam si acciperent Israelitę vxores de Leuitis, non fiebat commixtio possessionum: cum filię Leuitarum, nunquam possent succedere, qa non habebant patres earum terrę possessionem, Leuitæ quoque poterant accipere vxores de alijs tribubus & non fieret commixtio possessionum, quia Leuitæ non habebant possessiones. Etiam quia vxores illę essent de non succedentibus: in nulla autem alia tribu erat hoc determinatum, quia quęlibet habebat possessiones, ideo mutatis vxoribus, & viris de diuersis tribubus, esset necessarium sequi cõfusionem, vel saltem esset periculum de confusione possessionum.

B Cum autem dicitur, ꝙ hoc erat speciale inter tribũ Iudæ, & Leui ex priuilegio quodam propter dignitatem tribuum. Dicendum hoc non stare: solum enim hoc dicunt, quia reperiunt aliqua exempla de cõmixtione tribus Leuiticæ cũ tribu Iuda, & non reperiunt de alijs tribubus, ratio tamen eadem est.

Ad aliam rationem quando dicebatur, ꝙ duo filij Noemi acceperunt duas puellas Moabitidas in vxores, & illæ manebant adhuc in ritu gentilicio: dicẽdũ, ꝙ in istis fuit aliqua ratio, quare acciperent vxores de alienigenis: nam fugerunt de terra Israel propter sterilitatem terræ, & manserunt multo tempore in terra Moab, & ne elaberetur tempus generãdi viris istis acceperunt vxores, & quia ibi non habebant vxores de
C genere suo, acceperunt de alienigenis: debuissent autem conuertere eas ad cultum Dei sui: & tamen quia erant in terra natali earum, nõ valuerunt propter cognatos ipsarum, vnde manserunt in cultu Deorũ suorum vsque ad mortem virorum, vt dictum est. Quod autem isti acciperent vxores de Moabitis non videbatur contra legem, sed solum quia accipiebant eas manentes in Gentilitate: nam ista lex quamquam dicat, quòd viri accipiant vxores de tribu sua, & fœminę de tribu sua viros accipiant, tamen debet intelligi negatiuè, s. viri non accipiant vxores de tribu aliena, & fęminæ non accipiant viros de tribu aliena. Cum autem aliquis Hebræus assumebat vxorẽ de Gentilitate, non accipiebat eam de tribu aliena, cum non sit Gentilitas
D in aliqua tribu de his, quæ computãtur hic. Et apparet ꝙ non agat contra legem qui taliter accepit vxorem: nam ista lex ponebatur, ne commiscerentur inter se possessiones tribuum: sed manifestum est, ꝙ accipiendo vxorem de Gentilibus, non commiscebantur tribus cum non haberent Gentiles assignatam aliquam sortem de duodecim sortibus Israel, nec solũ erat hoc cum viri Iudæi accipiebãt fęminas de Gentilitate, sed etiam cum fęminę Iudęorum accipiebantur a viris de Gentilitate, quia illi viri non habebant aliquas possessiones, nec erant de aliqua tribu determinata, ideo si acciperent vxores de Israelitis, siue de succedentibus, siue de non succedentibus, non erat aliquod periculũ
E quia si non esset fœmina succedens, nihil differebat, ꝙ denominaretur fęmina a viro, vel vir a fęmina quãtum ad posteritatem causatam eis: nam neutro modo permiscerentur tribus, nec turbarentur possessiones. Si vero esset fęmina de succedentibus, vir Gentilis trã

nentes in ritu Gentilitio erat contra Dei mandatum, quia ipsæ poterant conuertere filios hebræorum ad ritum Gentilium.

Ad aliam rationem cum dicitur, ꝙ Iudæi euntes ad bellum poterant accipere vxores de uirginibus, quas in bello accipiebant, cōcedendum est. nec est aliquo modo contra istam legem, ꝙ aliquis iudæus accipiat uxorem conuersam de Gentilitate, vel conuersus de Gentilitate accipiat vxorem de iudæis, sed est contra istam legem, ꝙ vir de una tribu accipiat vxorem de alia tribu, causa autem supra expressa est. s. ne pmiscerentur tribus.

Ad aliam rationem, quando arguitur ꝙ poterant iudæi accipere feminas Gentiles conuersas ad iudaismū concedendum est, quia non est contra hanc legem, cū non sint de diuersis tribubus, & quando dicitur de Salmon, ꝙ accepit Raab Ierichontinam in vxorē, nō est simile, & de Booz qui accepit Ruth: nā Ruth erat d terra Moab, & non erat iudæis illicitū accipere uxores de Moabitis, cum non esset prohibitum. erat tamen illicitum, ꝙ acciperetur vxor aliqua de Chananæis, quia de his expresse Deus vetuerat. Exo. 34. ca. & Deuteron. 7. potissimum quia Deus iussit omnes Chananæos occidi tam masculos, quā feminas vsq; ad paruulos: Deut. c. 20. fuit tamen Raab quamquam esset Chananæa cōseruata, ne occideretur: & hoc propter pactum, quod interposuit cum exploratoribus hebræorum. Iosue ca. 2. deinde propter beneficium, quod toti populo egit datus est sibi locus optimus in medio Israel; Iosue capitulo sexto.

Ad aliam rationem de Dauid, qui accepit uxores uarias. s. quandam de gentilibus filiam regis Iessuri, & alias de Israelitis. Quantum ad filiam regis Iessuri dicendum est, ꝙ licuit sibi accipere vxorem de gentilitate, si illa esset cōuersa ad iudaismum: huiusmodi autem credendum est de ista. Sed tunc obiicietur de Salomone, qui accepit vxores plurimas de Chananæis, & Hethæis adhuc manentibus in Gentilitate, quod patet. 3. Regū. cap. 11. Dicendum est ꝙ rex hoc non debet argui: nam Salomon reprehensibiliter egit, tum quia accepit uxores plurimas, quod erat contra præceptum Dei in regibus, tum quia accepit eas de Chananæis, & Hethæis, de quibus Deus uetuerat, tum quia illæ adhuc manebant in gentilitate, & ipse construxit templa diis earum, unde ualde uituperatur in sacra scriptura præallega. ca. & Ecclesiastici. 47.

Inter principes multa dispensant, q̄ nō in aliis.

Cum autem arguitur de Michol filia regis Saul, quā accepit Dauid in uxorem, & tamen illa erat de alia tribu. s. de Beniamin, Dauid erat de tribu iuda: dicendū, ꝙ hoc erat directe contra istam legem, sed in quibusdam recipiebat dispensationem ista lex. s. in uiris magnis, ut in regibus, & in aliis similibus: sic enim nunc consueuit etiam in regibus, & i magnis uiris circa matrimoniales leges, ꝙ possint ducere cognatas suas in tali gradu, in quo nequaquam licet aliis nubere nec dispensatur.

Ad aliam rationem cum dicitur de Israelitis iurantibus sub graui maledictione ꝙ non darent de filiab. suis vxores filiis Beniamin: dicendum ꝙ ipsi a lege ista prohibiti erant dare vxores illis: & tamen superuenerat necessitas magna propter quam dispensandum esset in lege ista. s. ꝙ omnes uiri, & feminæ paruuli, & magni corruerant gladio in tribu Beniamin præter sexcentos viros: quibus si ceteri Israelitæ non darēt uxores oportebat, ut periret una de tribubus Israel, vel ꝙ irent ad habendum uxores de Gentilitate, quæ forte nequaquā eis darent: licitū ergo erat eis interpretari se nō teneri hac lege in hoc casu, sed ante illud, cum esset bellum grauissimum inter filios Beniamin, & reliquos filios Israel corruissentq; quam plurimi de filiis Israel, reliqui

F cohortantes se contra filios Beniamin parauerunt difficillimum bellum: & nimia ira commoti atque dolore occisorum iurauerunt se non daturos uxores filiis Beniamin, postea uero deleta fere tota tribu Beniamin relictis duntaxat sexcentis uiris, doluerunt Israelitæ, ꝙ periret una tribus, uolueruntque illis dare uxores, quia putabant sibi esse licitum propter necessitatem: quia tamen se graui iuramento constrinxerant, crediderūt, ꝙ non poterant, unde inquisierunt si essent aliqui, qui non iurauissent, itaut non possent dare filias suas; & datæ sunt feminæ quadringentæ de Iabes Galaad, quia uiri loci illius non iurauerunt, de quo Iud. c. 21.

Sed contra hoc arguitur, quia si lex ista obligabat, non poterant contra eam licite agere; nisi in necessitate; si autem erat necessitas non obligabat eos iuramen-
G tum, quia non est maioris obligationis iuramentum, quam lex; ideo magis obligat lex, quæ a Deo datur, quam iuramētum, quod nos facimus, si ergo cessabat obligatio legis cessaret obligatio iuramenti, sed ipsi nō crediderunt se absolutos a iuramento, & crediderunt eos esse liberos, qui non iurauerunt, quia tradiderunt filiis Beniamin uirgines, quæ erant in Iabes Galaad, quia patres earum non iurauerant: filias autem suas non dederunt, ergo uidetur, ꝙ nulla lex erat, quæ obligaret, quia tunc etiam non potuissent eis dari uirgines Iabes Galaad, cum similiter essent obligatæ. Item quia quando dixerunt isti, ꝙ non poterant dare filias suas filiis Beniamin, allegauerunt, ꝙ erant maledictione constricti dicentes: filias nostras eis dare non possumus constri-
H cti maledictione iuramento, quia diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis uxores Beniamin. Ad illam rationem respondetur, ꝙ in isto casu tam lex, quam iuramentum erant dispensabilia, quia causa erat nimis urgens: intellexerunt tamen Israelitæ; ꝙ facilius erat dispensare in lege, quæ multo tempore ante hoc data fuerat, & non respexit specialiter istum casum, quā in iuramento: ideo uisa necessitate filiorum Beniamin putauerunt se posse dare illis uxores, sed propter malitiam eorum uoluerunt ipsos priuare hoc beneficio legis iurantes, ꝙ non darent eis filias suas, unde quia iurauerant super isto facto quasi iam contenti totus euentus uidebatur eis gratissimum, ꝙ agerent contra iura-
I mentum: secus autem si iurauissent multo tempore ante non attendentes ad istum casum, & postea superuenisset: nam tunc certissime crederent, ꝙ erat dispensabile. Sed adhuc isto dato, dicemus ꝙ iuramentū non obligabat: & hoc sine quia forte ex magna ira factum est, quam acceperant de filiis Beniamin, & cum hac non potest stare perfecta deliberatio, siue dicamus, ꝙ isti iurauerunt deliberate, & tunc erat illicitum, quod iurauerunt, ideo non debebat obseruari. Iudæi tamen non erant tantum eruditi illo tempore, ut scirent, quid iuramentum esset obligatorium, & quod non, ideo putauerunt se obligatos, sic. n. accidit tempore illo de Iepte Galaadite iudice Israel, qui uouit immolare, quidquid primum ei occurreret de bello reuertenti in do-
K mum suam, occurritque ei filia sua unica, & putauit se obligatum ad immolandum eam, atque immolauit. Iud. c. 11. sic quoque fuit tempore Machabæorum, nā tunc cum Gentiles serui regis Antiochi intulissent bellum iudæis in montibus diebus sabbathorum, putauerunt se non posse defendere propter obligationem sabbathi, & permiserunt se occidi non defendētes, corrueruntq; hoc modo quasi mille anim. e. 1. Macha. c. 2. quod uidentes ceteri existimauerunt licere sibi pugnare die sabbathorum, ne delerentur faciliter de terra, & sic non dubium, quoniam isti propter imperitiam legis, & obligationis iurisiurandi putauerunt se astrictos ad id, ad quod non erant. nec tamē isti iuramētum obseruauerunt dantes ducentas de filiabus suis in uxores filiis

lijs

lijs Beniamin, quas ipsi non dederunt, sed dixerunt filijs Beniamin, ꝙ raperent eas, & sic putabāt se liberatos a iuramento: Iudi.c.vltimo. Sed cuilibet pater, ꝙ non erāt liberati, quia ista erat quædam friuola fraus, quæ in foralibus non admitteretur, quantominus admitteretur in obligatione iuramenti istius, quod erat ad solum Deum, qui intentionem nostram solum respicit? per imperitiam tamen se liberatos existimauerunt, & cum dicitur, quod isti dixerunt non posse dare filias suas, quia erant obligati maledictione, & iuramento, verum est, ꝙ ipsi sic intelligebant, sed nō erat verum, quod putabant. Patet ergo inductum ex superioribus, ꝙ apud Iudæos ista lex de non commiscendo tribus seruabatur, & ꝙ non solum fœminæ succedentes patribus non poterant accipi in vxores a uiris aliarum tribuum, sed etiam fœminę non succedentes. *Hæc sunt mandata atque iudicia.* Hic ponitur epilogus præcedentium, & refertur istud ad omnia, quæ habētur supra a c.22. vsque hic, quia omnia dicta sunt in mansione ultima apud Iordanem, de qua habetur hic, & dicitur: hęc sunt mandata, solum referendo ad ea, quę sunt præceptiua, multa autem sunt historica intermedia, & ista non exprimūtur hic. Verum est tamen ꝙ omnia, quæ habentur a capitulo 22.usq; huc siue sint historica, siue præceptiua, acciderunt in ultima mansione, quæ erat apud Iordanem in campestribus Moab, quod patet, quia eadem mansio, quę nominatur hic, in qua ista facta referuntur nominatur etiam s.c.22. & in aliis capitulis fere in omnib⁹. Non potest tamen intelligi, ꝙ iste epilogus sit generalis ad totum librum: sicut ille, qui habetur Leui.ca.vlti. cum dicitur: hęc sunt pręcepta, quę mandauit dominus Moysi, & filijs Israel in monte Sinai, & refertur ad totum librum, quia omnia, quę in illo libro habentur, dicta fuerunt, & facta in monte Sinai, vt in eodem loco declaratum est: in hoc tamen libro continentur gesta multorum temporum.s.39.annorum: nam ab exitu de Aegypto vsque in transitum Iordanis fluxerunt anni.40. quibus dicunt ambulasse Israelitæ per desertū Exo.c.16.& Deutero.8. sed vsque ad finem illorum annorum est historia libri huius, quoniam mansio ista ultima, quę hic dicitur fuit super Iordanem: & cōfestim mortuo Moyse transiuit Iosue Iordanem: & illud iam erat ultra annum.40.s.die decimo anni.41. Iosue cap. 4. deficit tamen huic libro historia primi anni ab exitu de Aegypto, quoniam principium eius est in mense.2. anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet supra ca. 1. ideo gesta, & dicta huius libri non fuerūt in vnica mansione, sicut ea, quæ habentur per totū Leuiticum: sed in multis mansionibus. Nam ea, quæ habentur a capite primo vsque ad caput decimum inclusiue fuerunt facta in monte Sinai, cum in primo capite dicatur de numeratione exercitus facta in monte Sinai, & in capite decimo dicatur de recessu de monte illo, a capite autem decimo usque ad 13. continetur transitus per mansiones duas, s. per sepulchra concupiscentiæ, & per Aseroth, & quid in eis factum sit, in capite autem.13. dicitur de mansionibus, quæ factæ sunt in monte, uel deserto Pharan. Istę autem fuerūt quasi.20.s. ab Aseroth vsque Cadesbarne, ut patet supra ca. 33. sed in eodem

A pio anni.40. vsque ad magnam partem eiusdem anni: historia autem medii temporis. s. quasi a medio anni 2. usque ad principium anni. 40. subticetur, quia tunc fuerunt Israelitę semper in una mansione apud mare rubrum, ut declaratum est s.c.14. A c. autē.22. vsq; huc enarrantur gesta, & dicta in ultima mansione apud Iordanem, ideo istud pronomen demonstratiuum hæc, solum demonstrat ea, quæ habentur a 22. vsque huc. *Mandata atque iudicia.* Solum refertur ad præceptiua non demonstrando historias. vocantur hic mandata tam moralia, quàm cæremonialia, quia distinguuntur contra iudicia, quæ sunt præcepta iudicialia, & istud nomen accipitur aliquando pro præcepto cæremoniali, & aliquando pro morali, pro iudicialibus autem rarissimè reperitur: nisi cum dicatur vniuersaliter, custo B dite mandata mea nihil vltra addendo, quia tunc necesse est intelligi de moralibus, cæremonialibus, atque iudicialibus. *Quæ præcepit Dominus per manum Moysi.* Idest, quæ præcepit per Moysen.s. quòd omnia, quæ dicta sunt hic præcipiebat Deus, sed non iubebat illa per se populo, quoniam potius iubebat Moysi, & ipse proponebat populo. dicitur autem per manum Moysi, idest, per Moysen, quia non poterat Deus aliquid præcipere per manus Moysi cum manus non sit organum interpretatiuum, sicut lingua, sed istud prouenit ex vulgato modo loquendi, vt cum dicimus ista negocia expedientur per manus vestras, & tamen forte negocia illa solum pertinent ad opus rationis, & ad propositionem verbalem: est tamen mànus organum organo- C rum, & maxime operatiuum, ideo attribuuntur ei operationes aliarum partium, sicut potentiæ visiuę, quia est excellentior inter omnes sensitiuas attribuuntur actus aliarum potentiarum, vt cum dicimus ego video istum saporem esse amarum, aut vocem esse acutam, vel odorem esse fętidum, & tamen ista ad alias potentias pertinent. *Ad filios Israel.* Idest, Deus præcepit ista ad filios Israel. Ad ipsos enim dirigebantur ista pręcepta, quia ipsi seruaturi erant: licet Moyses illa proponeret tanquam mediator inter Deum, & illos. *In campestribus Moab.* Idest, fuerunt ista præcepta data in cāpestribus terræ Moab: ista est vltima mansio, quæ vocatur Belsethim: supra capit.33. vocantur campestria Moab, quia terra ista, in qua castrametati sunt Israeli- D tæ venientes de montibus Abarim versum Iordanem non est terra plana, nec penitus montuosa, sed est inter valles, & descensum montium: talis autem vocatur in Scriptura terra campestris. Et vocantur campestria Moab, quia erant in terra Moab, non quidem in terra, quæ esset tunc terra Moab, cum Israelitæ non introierint in terram Moab, nisi a principio eius apud ciuitatem nomine Ar, de qua Deuteronom. capit.2. istud autem erat in fine terræ Moab apud Iordanem, vbi est latus occidentale terræ Moab, sed erant in terra Moab, scilicet, quæ olim pertinuit ad Moab, quoniam rex Schon Amorrhæus accepit magnam partem de regno Moab, vt patet de vrbe Esebon, & de alijs, de E quibus supra cap.21. & per quandam partem terræ huius nunc transibant Israelitæ, quæ erat coniuncta terrę Moab, quæ tunc possidebatur a Moabitis, & isto modo est intelligendum, quandocunque dicitur quòd Is-

labitur. Et quoniam profundus locus est ipsius fluminis, & excellior locus mansionis, uidetur esse mansio illa super Iordanem, sicut dicimus terram esse super maria Psalm. 23. & tamen non est super maria, sed uidetur imminere terra ad aquam, quæ per profundas concauitates labitur.

Contra Iericho. Idest ista campestria, per quæ fluit Iordanis sunt contra Iericho idest ex opposito illius, scilicet, quod Iordanis est medius inter locum illum castrorum, & urbem Iericho, cum sit illa urbs orientalis in terra Chanaan, & Iordanis sit caput orientale terræ Chanaan supra. 34. capitu. nulla quoque ciuitas in tota terra Chanaan est ita propinqua mansioni illi, nec ita directè opposita: ideo sola Iericho semper nominatur apud istam mansionem, & tamen ista mansio est in terra duorum regum Amorrhæorum, & Iericho est in terra Chanaan. F

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in secundam partem Numer. Finis.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, A a B b C c.

Omnes sunt Quaterniones, præter C c, qui est Ternio.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.
M D X C V I.

